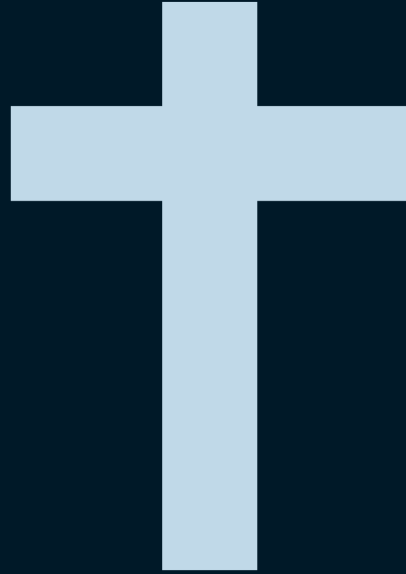


Goti Hanjuwä Iqueqä
Kukηui



he New Testament in the Menya language of Papua New Guine

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 5 May 2021
b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac

Contents

FRT	1
INT	3
Matiu	4
Makä	74
Lukä	115
Jonä	185
Wäunjuinqä	237
Romä	304
1 Korinä	337
2 Korinä	368
Galesiya	388
Epäsäsi	400
Pilipai	412
Kolosi	420
1 Tesälonaika	428
2 Tesälonaika	435
1 Timoti	439
2 Timoti	449
Talusi	456
Pilimänä	461
Hipru	463
Jemisi	486
1 Pitä	494
2 Pitä	503
1 Jonä	508
2 Jonä	516
3 Jonä	518
Jutä	520
Itkimäkqä	523
Kuknjuä quati	558
TDX	570

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñui Goti Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqu

Published by

With assistance from
Wycliffe Canada

The New Testament in the Hapāwanjukä Dialect
of the Menya language

spoken by approximately 25,000 speakers in the Menyamya District,
Morobe Province, Papua New Guinea

Illustrations on pages 43, 73, 78, 79, 103, 108, 118, 125, 136, 161, 175, 230, 239, 256, 285, 292, 312, 346, 439, 496, 600, 608, 622, 638, 647, 648, 673, 728, 740, 767, 768, 769, 771, 775 and 781 are by Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 726, 734, 738 are by Birney Boyd. Used by Permission.

Illustrations on pages 121, 140, 198, 213, 262, 289, 462, 593, 681 and 683 are by Darwin Dunham © United Bible Societies, 1989.

Illustration on page 576 is by Carolyn Dyk. Used by permission.

Illustrations on pages 46, 66, 166, 185, 281, 295, 317, 334, 375, 385, 398, 408, 410, 434, 464, 471, 503, 519, 531, 535, 539, 603, 605, 668, 701 and 703 are by Dr Farid Faadil. Used by permission.

Illustration on page 445 is by Doris Graham. Used by permission.

Illustrations on pages 450 and 506 are by Yohana Hynum. Used by permission.

Illustrations on pages 7, 11, 33, 156, 166, 300, 389, 453, 508, 509, 521, 564, 584, 618, 641, 642, 647, 665, 666, 676, 692, 766, 773, 776 and 781 are by Horace Knowles © The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972, 1995.

Illustrations on pages 56, 740 and 772 are by Horace Knowles revised by Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 19, 352 and 358 are by Look, Listen & Live series © Global Recordings Network.

Illustrations on pages 429, 490, 587, 677, 754 and 765 are by Alice Paschal. Used by Permission.

Illustrations on pages 724 and 780 are in the public domain.

Illustrations on pages 205, 270, 340, 341, 342, 360, 367, 429, 514, 656, 657, 658, 660, 682 and 713 are © Southern Baptist Convention, 1987.

Illustrations on pages 424 and 571 are by Gordon Thompson © 2012 Wycliffe Bible Translators Inc. and are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Australia License.

Illustrations on pages 4, 22, 84, 92, 152, 220, 259, 277 and 418 are by UBS New Reader Series © United Bible Societies

Illustrations on pages 94, 172, 183, 232, 253, 323, 329, 480, 560, 567, 654 and 719 are by Graham Wade © United Bible Societies, 1989.

Cover illustration computer adaptation by Dan Bauman.

Colour illustrations and photographs are used by permission of the following photographers and organisations:

© Todd Bolen/www.bibleplaces.com

© Hank Dannecker, 2007

© Mark Evans

© Kim Guess/www.bibleplaces.com
© Frank Mecklenburg, Zion Pathway 2007
© Ritzuo Ozaki
© Schmidt Colour Photos
© Southern Baptist Convention, 1987
© Gloria Suess/www.bibleplaces.com
© www.scrolls4all.org
© 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.
First Edition 2017 (KBS) – 1600
ISBN: 0 86893 488 7

Goti Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqueqä Yätamakqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Bukä tqe, Goti Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqueyi. Jisasi Iqu qua buta ävautä, qäukuä yätunqä angi yqanqgetani, Goti Iqu Iqueqä ämaqä iquauñi, kukñuä tä äqäpnqä äwikqe. Jisasi Iqu qua täunqä maquvepqä änä itanga, Goti Iqu, Iqueqä Kukñuä Kiñganänä Ique, Mosisi iquesä, hiñuä-tqä iquautä, äqäpnqä äwikqe. Iqu, ämaqä-qune Iqueqä suqenqätä, äwiñqenqätä, wäunjuä eeqänänä Iqu imäkkqenqätä, näqñqä äñguä metunquä änätapkqe. Iñqe ne Iqueni, “Äñguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Goti Iqu kukñuä tä Iqueqä ämaqä iquau kiñganä vqanga, iqua Grikä iquauqä anä-kukñuä dü äqäkuwi. Quvokuä hui ae äpäwqanga, kukñuä äma ikämiñuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänji Grikä iquauqä anä-kukñuinqä maqñqä etangä äqumbiyi, anä-kukñuä hui-mända äkunmäknqä ipäqäkuwi. Itanga wiyä-kukñui, quväukuä 1382 iñji, Goti Iqueqä kukñui Injlisi-mända äkunmäkkuwi. Ga 1989 iñji, kukñuä Tok Pisingä iu-mända äkunmäkkuwi. Itani 2016 iñji, ne Goti Iqueqä yätamakqä dutanä, Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqu, anä-kukñuä Menya iu-mända qäpu äkunmäkkqe. Ne kukñuä Grikä iutä, wiyä-kukñuä iquaqutä a ätäutanä, kukñuä iqueqä quatinqä ämenitani, anä-kukñuä Menyä iu-mända äkunmäkmñque. Iñqä-pqe ne Goti Iqueni, “Äñguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Mosisi iqu äpäkonätñqä itä, Israitqä iquauñi, Goti Iqueqä kukñuä-suqä angi ätuätäqanqani, tii ätukqe.

He Israitqä iquenä, qätä äñguänä nyipu! Neqä Naqä Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänji. Inji si tqä Goti Hanjuwä Naqä Iqueni, äwqetä, qeqä-quuvqetä, yänänäqñqetä Ique äwinyätnä, Iquenyqänä kuapänä kiñguätñqeqä. Itanga kukñuä tanga etqäqe, si hui mimäuqä, kñuä yqänä kiyätanguti pmettñqänänji. Tqä ymeqä iquauñi, kukñuä iññqe yänänäqñqä motquatñqänänji. Ga tqä anä äpmanä iu, qanä äwätnä iu, hiqaqä äwitnä, pämä ävautñnanganä-pqe, kukñuä iññä iquauñqä tquatñqänänji.

(Kukñuä-suqä 6:4-7)

Anä-kukñuä Menya tqä iqune Goti Iquenyqä tääqe, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, bukä tqesa, yänänäqñqä nemäktñqä ätuätqänju. Iutanji ne Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, Iqu suqä ikikinyänjinä imäkätñqä-pa, imäkätanä, ga Iqueni yeeqä iwimäkatunquänäyi.

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Bukä, kuknuä änguä we-hunqä-tänä 4 iqua, ii tiwiqä nätmatqä, hea Jisasi Iqu, qua täu pmetanga ätimäuminqenqä. Bukä Matiu iqu äqäkqä tqueqä tiwiqä kinğanäni, ii nätmatqä Mäliyai, Jisasi Ique ämikqä ga ätimäukqeuta, Jisasi Ique qu pizqä äpäkukuwä iutani, angi ävaukqä iunqeyi. Ga Iqu, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquauñi, qäukuä haqä yätunqä äväma ekqenqä.

Nätmatqä naqänänä hñqu Matiu iqu ämänätquakqe, ii tiinji. Goti Iqu hinuiqänä kuknuä guä ämäsaueqanqi, qu bukä yäüä iu äqäkuwä äqänänqce, Jisasi Iqu qayunänä timäutnqä diñqä imäkkqe. Goti Iqu kuknuä guä ämäsauetä, “Ämaqä Israitqä iquau angu itmetnqä Hñque dowatmniqueqä” ätkqe. Bukä tqi tii ämänätqueqi. Jisasi Iqu, ii Qäqueyqä. Bukä Matiu tqueni, tiininqä-pqe ämänätqueqi. Jisasi Iqu nätmatqä kuapänä imäkminqce, kuknuä Goti Iqueqä hinuä-tqä iqua, hinuiqänä ätäpu äqäkuwinqce, ii qäyunä naqä-qakuänä ätimäuminqenqä. Hiñqä täu hinuä qunä. Saptä 1:22-23; 2:4-6; 2:14-15; 2:23; 4:13-16; 8:16-17; 12:15-21; 13:34-35; 21:2-5; 21:16; 26:24; 26:31; 26:54; 27:6-10.

Nätmatqä naqänänä, bukä Matiu ique ätäñqä huizi, ii Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunqä äyä äqänä. Jisasi Iqu wäunua imäkkqeutani, Goti Iqu, qokä-apäkä eeqäpnänä iquauqä ämiqä naqä-qakuä äpmetä, ga qu Iqueqä äwinqä iunä qänaknä iqäpnqä äwinyä.

Bukä Matiu tqueni, Jisasi Iqueqä kuknuä quäuqänänä 5-qua ätminqenqä äqänä. Kinğanäni, saptä 5 iuta 7 iunqce, ii kuknuä tiininqä ätäñqeyi. Jisasi Iqu, qoqonä hñqueqä haqä yatu ätqäüä, kuknuä, Goti Iqueqä qokä-apäkä naqä-qakuänänä iquauqä suqä imäqäpnunqenqä, awä ätminqce. Kuknuä huiziqu, saptä 10 iunji, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, qokä-apäkä huiziu awä ätuäkipiyänqga imäqäpnunwänqenqä, kuknuä äwikqe.

Kuknuä quäuqä huiziqu, saptä 13 iunji, Jisasi Iqu kuknuä awi, kuknuä ktqä Goti Iqunä miqce äänä hitanqenqä ätuminqce. Kuknuä quäuqä huiziqu, saptä 18 iunji, Jisas Iqu, kuknuä awi, Ique naqä-qakuänä äwivändäpiyä iqua, suqä imäqäpnunwänqä iinqä ätkqe. Kuknuä quäuqä yäpakä iqu, saptä 24 iutä, 25 iutäni, Jisasi Iqu nätmatqä hea yäpakänqga timäuniquenqä ätkqe.

Qänakñi ämaqe, Jisasi Iquenqä, himä-wiunqä ipu, Iqueni hanä-iqä kuapänänäni äwiminuwi. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anqi vaukqenqä äqäkqe.

Bukä tqi kiqä-kiuäni, ämaqä äsqu äqäkqenqä kuknuä hui hmanji. Ii etanqenqä, bukä tqueqä yoqe, qu ti änyuätkuwi. “Kuknuä änguä we-hunqä-tänä Matiu iqu äqäkqeqä.” Qu knuä iqe, ämaqä mbqä motauqä, iqueqä tiwiqä saptä 9:9-13 iu äqänänqä iqu, äqäkqeqä.

*Jisasi Iqueqä kaqä-kawäkaunqä**

* 1: Lukä 3:23-38

¹ Kuknjuä tä, Jisasi Kraisi Iqueqä kaqä-kawäkaunqe. Iqu häneqä Dewiti iquesañi, itaŋga Dewiti iqu häneqä Aprähamä iquesañi.

² Aprähamä iqu, Aisakä iqueqä kanique. Itaŋga Aisakä iqu, Jekopä iqueqä kanique. Jekopä iqu, Jutä iqueqätä, känguäkauqätä kanique. ³ Jutä iqu, Peresi iqueqätä, Sela iqueqätä kanique. Ingueqiyqä känai, Tema iyyi. Peresi iqu, Eslonä iqueqä kanique. Eslonä iqu, Lamä iqueqä kanique. ⁴ Lamä iqu, Aminätapä iqueqä kanique. Aminätapä iqu, Nasonä iqueqä kanique. Nasonä iqu, Salämonä iqueqä kanique. ⁵ Salämonä iqu, Boasi iqueqä kanique. Kiqä känai, Leopä iyyi. Boasi iqu, Opeti iqueqä kanique. Kiqä känai, Rutqi iyyi. Opeti iqu, Jesi iqueqä kanique. ⁶ Jesi iqu, ämaqä naqä Dewiti iqueqä kanique.

Dewiti iqu, Solomonä iqueqä kanique. Kiqä känai, hiŋuiqänäŋi Yuraya iqueqä apäkä emiŋqe. ⁷ Solomonä iqu, Leopamä iqueqä kanique. Leopamä iqu, Apiya iqueqä kanique. Apiya iqu, Asa iqueqä kanique. ⁸ Asa iqu, Jeosapatä iqueqä kanique. Jeosapatä iqu, Jeolamä iqueqä kanique. Jeolamä iqu, Yusiya iqueqä kanique. ⁹ Yusiya iqu, Jotamä iqueqä kanique. Jotamä iqu, Ahasi iqueqä kanique. Ahasi iqu, Heseqiya iqueqä kanique. ¹⁰ Heseqiya iqu, Mänasa iqueqä kanique. Mänasa iqu, Amonä iqueqä kanique. Amonä iqu, Josiya iqueqä kaniqui. ¹¹ Josiya iqu, Joakinä iqueqätä, kätä-känguäkauqätä kanique. Ingaŋi, mäkä-hunqä hŋqua Israitqä iquaunji, Bapilonä iunqä ätuma äwäpu, iquauqä yäpä imä äpmuatekuwi.

¹² I äpmapiyitaŋi, Joakinä iqu, Selatiyoli iqueqä kaniqu ekqe. Selatiyoli iqu, Serupapelä iqueqä kaniqu ekqe. ¹³ Serupapelä iqu, Apiyutä iqueqä kaniqu ekqe. Apiyutä iqu, Eliyakimä iqueqä kaniqu ekqe. Eliyakimä iqu, Asolä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁴ Asolä iqu, Satokä iqueqä kaniqu ekqe. Satokä iqu, Akimä iqueqä kaniqu ekqe. Akimä iqu, Eliyutä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁵ Eliyutä iqu, Eliyasa iqueqä kaniqu ekqe. Eliyasa iqu, Matanä iqueqä kaniqu ekqe. Matanä iqu, Jekopä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁶ Jekopä iqu, Josepä iqueqä kaniqu ekqe. Josepä iqu, Mäliyaqä qokique. Mäliyai, Jisasi Iqueqä känaiyi. Iquenyqe, qu tii ätätqänjuwi. “Ämaqä Tqu, Iqu Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iquvi.”

¹⁷ Iiŋä etaŋgi Jisasi Iqu Aprähamä iquesañä hueqä-himqä Ique. Inji Aprähamä iquesa, ämaqä 14 iquau eqiyämanguwitaŋi, Dewiti iqu ekqe. Itaŋga Dewiti iquesa, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanguwitaŋi, mäkä-hunqä iqua Israitqä iquaunji Bapilonä iunqä ätuma äukuwi. Itaŋga Bapilonä iunqä äukuwitaŋi, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanguwitaŋi, Jisasi Kraisi Ique ämikqe.

Mäliya, Jisasi Ique ämikqenqät†

¹⁸ Jisasi Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iqueni, Iqueqä känai ämikqenqä kuknui, tiinji. Iqueqä känai Mäliya, qu Josepä iquenyqä tuwakŋä ae äunyqanqawänqä, iqu mämeqä änä etaŋgaŋi, Dŋä Änqä Iqu iyyqä äwqä imda imäkqanqä, ii äwqä-tänä emiŋqe. ¹⁹ Iyyqä qokä Josepä iqu, ii äwqä-tänä etaŋgi näqŋqä ämeqe, ämaqä jänänju eä, qokä-apäkä iquauqä hiŋuä iqinji, ii womba inqä meqänqä mäwiŋgaŋi, hiŋuinä qunawatmätä ikqe. ²⁰ Iqu iinä imäkätŋqä kŋuä yqänä indqänätqätanqä, wätqä iunji Goti Naqä Iqueqä enätqä hŋqu äwimeqe, tii ätukqe. “Josepä Dewiti iqueqä kawiquki, Mäliya matŋqä diŋqe, si kŋuä kuapänä mindqänqä panä. Ymeqä äwqä imä ämnänqä Iqu,

† 1:17 Lukä 2:1-7

Dnã Änguä Iqu änyueqeqä. ²¹ Itanga ii Ymeqä Qokä Hnqu nyuänqiyä. Iqu Iqueqä qokä-apäkä iuqä suqä quvqetani, hänä imäkäqumuatäniqeqä. Inji si Iqueqä yoqe, ‘Jisasi† Iqukiyã’ nyuättnqeqä” ätukqe.

²² Nätmatqä eeqänänä tä ätimäukqe, Goti Naqä Iqueqä kuknui, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Naqä Iqu hinuä-tqä hnque kuknui tiñä äwikqe.

²³ “He qätä wipiyä. Apäkä, qokätä hiqaqä mäwiqä hui, äwqä-tänjä eätä, ymeqä qokä hnque nyuäniqeqä. Qu iqueqä yoqe, ‘Imanueli iqueqä’ nyuätpnuwänqeqä. Yoqä tqueqä quati, tiñji. Goti Hanjuwä Iqu, nesä anä äpmenä.”§

²⁴ Itanga Josepã iqu, hiqaqä äwämiñqe ivatuwänäqe, Naqä Iqueqä ynaunjqä iqu ätukqä-pa imäkätä, iqueqä apäki qe ämakqe. ²⁵ Iqu apäki ae ämakqä-qe, ii Ymeqä Qokä Ique ae nyquanqqänqanqä, iisä hiqaqä anä mäwiqä imiñqe. Ga iqu Iqueqä yoqe, “Jisasi Iqukiyqä” änyuätkqe.

2

Näqñqä-tänjä iqua, Jisasi Ique äwimakuwiñqä

¹ Ämaqä naqä Heroti iqu qua Jutiya iu mitqätanqa, Mäliya Jisasi Ique anä-himqä Betlemä iu ämikqe. Qänakndanji ämaqä mäptqä timäuqä mäñgisanjä näqñqä-tänjä iqua, Jerusälemä iunqä äyappiyi, yatñqä hinjinäwa ikäkuwi. ² “Ymeqä, ämaqä Jutiya pmeqä iquau mitñqä, tänqa änyquä Iqu, äñgi winä? Ne Iqueqä qätäqueqä ique, mäptqä timäuqä mäñgisa äqunätanä, Iquenyqä qonjä woktatunquä äyapqunä.”

³ Ämaqä naqä Heroti iqu qätä iinjä äwiyäqe, iqu knuä kuapanä indqänätä, änämiqä imiñqe. Jerusälemä pmeqä iqua asä iinjä imiñuwi.

⁴ Iinjä hitanqi, Heroti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquautä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquautä, eeqänä tääqä ätuätumetä, yatñqä tiñä äwikqe. “Krais, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqeu mitñqä Ique atäunjuä ikqä Iqu, anä äsqisa timäutñqäwä?” ätukqe.

⁵ Iqu yatñqä i vqanqa, qu kimanji tii qe ätukuwi. “Iqu anä-himqä Betlemä, qua Jutiya iuta timäutñqeqä. Hinuä-tqä hnqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui ätätä, bukä iu tiñä äqäkqeqä.

⁶ ‘Qua Jutiya iunji, anä-himqä Betlemä iquki, huizi iquauqä yäpakä iquki manä. Ämaqä sitanjä hnqu, huiziquau miqä timäuniqeqä. Iqu Nqä ämaqä Israitqä iquau miqänqä pmeniqeqä,’ ätätä äqäkqeqä” ätukuwi.*

⁷ Heroti iqu kuknuä tä qätä äwiyäqe, ämaqä mäptqä timäuqä mäñgisanjä näqñqä iquau tääqä maqñqä ätuätumeqe, yatñqä vqanqa, qu, “Qätäqueqä iqu hea inqa ätimäuqeqä” ätukuwi. ⁸ Itanji iqu näqñqä ämeqe, iquau ätäwqatkqe. “He Betlemänqä äwipu, Ymeqä Iquenyqä qävqä änguänä ipiyä. Itanga he hinuä ae äqumbiyi, nyi ndpñqä anqumä quveppiyä. Nyi-pqe äpätmä, Ique qonjä woktäumqänänjä.”

⁹ Qu ique qätä äwipiyi, qe äukuwi. Wätqätanqunwänqanji, qätäqueqä mäptqä timäuqä inqi äqunqunwä iqu, iquauñi hinuiqä äwimamiñqe. Itanga iqu äwätä, anä Ymeqä Iqu witanqqä iu, haqä yätqä äpmakqe.

¹⁰ Inqanji iqua iinjä äqumbiyi, yeeqä kiinjä qe äwiñgqe. ¹¹ Itanga iqua anä yäpä inqisa äpaquväpu, Ymeqä Iquesä, Iqueqä kãnai Mäliyatänji äqumbiyi, iqua Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, qonjä äwoktäupu, hipenji qua bu ekuwi. Itanji iqua golqetä, eqä wetqä jinanjä änguänänjä weqetä, zä-wänunjuä eqetä, quwqä qa iuta ätaupu, Ique qe äwikuwi.

† 1:21 Yoqä Jisasi, kiqä quati tiñji. Qokä-apäki hänä imäkäqumuatqä. § 1:23 Asayä 7:14 * 2:6 Maika 5:2

¹² Inğanı Goti Hanjuwä Iqu wätqä ävätä, “Heroti iquenyqä anğumä mäwqä pambiyä” tquanğa, iqua quwqä anğamqä hänaqä hui-mända qe äukuwi.

Isipänqä zä äwäkuwiñqä

¹³ Iqua ae uwqanğuwänğanı, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Josepä ique wätqeu äwimetä ätukqe. “Heroti iqu, Ymeqä Tquenyqä qävqä itä, päsätñqä iqiya. Inı si ävautnä, Ymeqä Iquesä, känäütä itmetnä, itanğa Isipä iunqä zä ätuma äwätinä, pmatñqeqä” ätukqe. “Nyi si anğumä ktqanğmdqanğanğäuä.” ¹⁴ Itanı heatqanğa, Josepä iqu ivatuwänäqe, Ymeqä Iquesä, känäütä Isipänqä qe ämitimäukqe. ¹⁵ Iqu iu yqänä pmetanğa, Heroti iqu qe äpäkönğqe. Nätmatqä tä ätimäukqe, Naqä Iqu Iqueqä hiñuä-tqä hñque ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqe. “*Nqä ymeqä ique, Isipä buta ätuma äpkqeqä*” ätkqe.†

Ymeqä qokä iquau äpäkkuwiñqä

¹⁶ Heroti iqu, ämaqä mäptqä timäuqä mənğisanä iqua, ique awä mätquä, hänaqä hui-mända ämäwqätäukuwiñqä näqñqä ämeqe, iqueqä äwqe tnänä wiñanğa, ämaqä hui Betlemänqä ändowatätä ätukqe. “Betlemä iutä, anä-himqä qäqıqi ämätñanqä iutäni, he ymeqä qokä quväukuä hñquaqu mämäwqätäuqä iquauñi, pizqä päkpiya.” Iqu näqñqe, ämaqä mäptqä timäuqä mənğisanä iquauta ämeqe, ymeqä quväukuä iñi mämäwqätäuqä iquauñqä ätukqe. ¹⁷ Qu ymeqä i äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä, hiñuä-tqä Järämai ique ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqe.

¹⁸ “*Anä-himqä Lama iunı, Lesoqä kaqäua ymeqä iquauñqe, kñuä äqiyäpu pmapqä iqanğuwänğa, qu qätä äwıkuwi. Ymeqe mäpmeqä itanğuwıñqä, qokä-apäkä huizi iqua iuauqä äwqe jänä iwimäkpnñqä dınqe, mäwiñqä imınqe.*”‡

Isipäta, Nasäretqänqä anğı äukuwiñqä

¹⁹ Heroti iqu ae äyä päkönğanğa, Isipä iunı, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Josepä ique äwimetä tiñä ätukqe. ²⁰ “Ämaqä, Ymeqä Ique pizqä päsänä-tpu ikuwä iqua, ae äpäköñguwiqä. Inı si ävautnä, Ymeqä Iquesä känäütäni itmetnä, qua Israitqänqä anğumä upñqeqä.” ²¹ Kukñuä ii qätä äwıyäqe, iqu ävautä, imbaqi itmetä, qua Israitqä iunqä äukuwi. ²² Iu ätimäuqe, Akelausi iqu kanä Heroti iqueqä anä ämetä, Jutiya iu mitqätanğqenqä qätä äwıyäqe, iqu zä wiñanğı iunqä mäwqä ikqe. Iñä etanğı Goti Hanjuwä Iqu wätqeu ta kñuä vqanğı, iqu qua Galilisänä inğisanqä äukqe. ²³ Iu ätimäuqe, iqu anä-himqä “Nasäretqävqä” ätminuwä iu qe äpmakqe. Iqınyqä äukuwi, hiñuä-tqä iquauqä kukñui qäyunä qe ätimäukqe. “*Qu iquenyqe, ‘ämaqä Nasäretqätanğ-qeqä’ tupnuwiqä.*”

3

*Jonä asñä-qäyqä iqu, kukñuä awä ätuminğenqä**

¹ Itanı quväukuä hui ae äpäwqanğa, Jonä asñä-qäyqä iqu Jutiya iu änyä qe ätimäütä, anä avqñqä iu äpme, ämaqe ku kukñuä awä tii ätuminğe. ² “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi ae äquvepğenqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupıya.”

† 2:15 Hosiya 11:1 ‡ 2:18 Järämai 31:15 * 3: Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28

³ Kuknuä Goti Hanjuwä Iqu hinuä-tqä Asayä iqueqä manjä iuta ätkqe, ii Jonä iquenyqe. Ii tiinji.

“Anä avqñqä imdani, ämaqä hñqueqä manji tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe, näwinyä jänänä imäkepiyä.’”†

⁴ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanğa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Itanji penjuätä, wiyä-maknuä anitä ätetä ängmanminqe. ⁵ Inğanji ämaqä Jerusälemä pmeqä, qua Jutiya iu pmeqä, itanğa eqä Jotänä iqueqä manjä iu pmeqä iqua, qu eeqänä iquenyqä äpminuwi. ⁶ Qu i äpäpu, quwqä suqä quvqenqä awä tquanğuwänğanji, Jonä iqu eqä Jotänä iu asnjä äwqäminqe.

⁷ Inğanji Jonä iqu, Parisi hñquatä, Satyusi hñquatä, asnjä mapñqä kuapänä pğanğä äqunäqe, iqu tiinğä ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänğä äpänqiyä. He zä upiyä-qe,’ tqu hitqanğikä? ⁸ Hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iinğä imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänğä enqä-pañuenjqä. ⁹ ‘Aprähämä iqu neqä awiçu hitanğqetani, ne änguä äpmejunä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähämä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, änguä imäkänä. ¹⁰ Zä-häukuä änguä mäwiqanğutqä iquaunji, tä täuvepñqä diñqe, japiñji zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

¹¹ “Hiqä knui äkunmäknäpu, ‘suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä’ motquapñqe, nyi asñi eqetänä eqiyätqänğä. Iinğä etanği Ämaqä nyi ämanğutäunqä Iqu, qänaki änä äpänqiyä. Nyi Iqueqä yukä ämuasmänqe mamqe, ämaqä änguä-qunä ma, quvqunji. Iqu asñi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Änguitä, tä itä heqiyänqiyä. ¹² Iqu pokä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä kiqä aniu pñqä maeniñqe. Itanğa kuä pai, tä maisquä du tnämäuniceqä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Ique asnjä äwqäkqenqä‡

¹³ Inğanji Jisasi Iqu qua Galili iu ävämani, Jonä iqu asnjä wuqiyätñqä, ique eqä Jotänä du äwimakqe. ¹⁴ Itanğa Jonä iqu, “Qäyä eenä. Asñi, Si ñqiyqänänğä qäyunä-qe, nyi kqämğä äpñi, änänğqäwä?” ätukqe.

¹⁵ I tquanğa Jisasi Iqu kimanji, “Qäyä eenä. Tänganji Nyi äktqä-pa, ii imäkiyä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä eeqänänği qäyunä timäutñqe, ye suqä ii imäkenqeğä” ätukqe. Inğanji Jonä iqu kuknuä duñi qänaknä ikqe.

¹⁶ Jisasi Iqu asnjä ae ämeqe, eqä bu äväma äyapqanğa, maqänänği qäukui qñqanğä enqä-pa qe äütänğqe. Itanji Iqu, Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, yññä-heeqä enqä-pa äquvepätä, Iqueä huiwä iu pmeqanği hinuä äqunğqe.

¹⁷ Inğanji qäukuä yätutani, manğä hñqu tiinğä äqänğqe. “Ämaqä Tqu, Nqä Ymeqä Nyi kiinğä änyinätñqä Iqueqä. Nqä äwqä imdani, Iquenyqä aquvänä änyinätqänä” ätukqe.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwikqenqä**

¹ Inğanji Jisasi Iqueni, Dñä Änguä Iqu, anğä avqñqä iunqä ätma äukqe. Ii, Setänä iqu Ique yamwiqä vätnqä diñqä. ² Iqinji Iqu hiunjitä, heatqetä 40, buayä manqä äpmeqe, buayänqä dä äwikqe.

† 3:3 Asayä 40:3 ‡ 3:12 Makä 1:9-11; Lukä 3:21-22 * 4: Makä 1:12-13; Lukä 4:1-13

³ Inğanı dnä quvqä yamwiqä vqä iqu, Ique äwimeqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, hikä tqua buayä kunmäkmbnqä, kuknuä tuvä” ätukqe.

⁴ Jisasi Iqu kimanı, “Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui tii äqänä.

‘Qokä-apäki buayä dutanä pmeqä hmanjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä eeqänänğä iutanä pmeqeqä,’ ätä äqänänä” ätukqe.†

⁵ Iqu iinjä tquanğa, Setänä iqu Ique Jerusälemä Goti Hanjuwä Iqueqä anğ-himqä iunğä ätuma äwäqe, hiğäva-imäqä anğ atääqä iu ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, qua mänı ikuapmävä” ätukqe. “Tiinjä etanğı, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, tii äqänä.

⁶ *‘Goti Hanjuwä Iqu iqueqä enğtqä iqua anğuanä mikipnqä ätuänğiyä. Tqä yuki hikä iu hui matävqä isnğä diñqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpnğäuä.’*”‡

⁷ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Bukä iunı, kuknuä tiinjä-pqe inä äqänänä.

‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Iquenı, yamwiqä mävqä panä.’”§

⁸ Itanı Setänä iqu anğumä, qoqonğä haqä naqä ziimänğä hnquenyqä ätuma äyäqe, anğ-himqä eeqänänğä qua täunğtä, iquauqä nätmatqä anğua eeqänänğä itä ämotquakqe. ⁹ Ga iqu tiinjä ätukqe. “Si qonğ änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeqä manmäuqanğtqe, nyi eeqänänğä tä Si ktapmğänä.”

¹⁰ Jisasi Iqu tii ätukqe. “Setänä iquki, huätä päuvä! Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı tii äqänä, *‘Si qonğ äwoktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunui Iqueqenä iqanğinyä.’*”*

¹¹ Inğanı Setänä iqu Ique ävämeqanğa, enğtqä iqua äpäpu, Ique yätamäqä äwikuwi.

Jisasi Iqu wäunui, Galili iuta ipäqäkqenğät

¹² “Qu Jonä ique, guä ae äkiqiyäuquwiqä” tqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu qua Galili iunğä anğı äukqe. ¹³ Itanı Iqu anğ-himqä Nasäretqä iunı ävämanı, anğ-himqä Kapänamä bunğä äwitä äpmakqe. Kapänamanı, eqä-huanğä Galili-tänğä qäqıqi eä, Seplonä, Näptali gueqiyqä hueqä-himqä iquauqä qua iuvi. ¹⁴ Iqu e imäkätä, kuknuä hnqu Goti Hanjuwä Iqu hinğä-tqä Asayä iqueqä manğ iu ätimekqeunı, qäyunä timäutnğä ikqe.

¹⁵ *“Seplonä, Näptali gueqiyqä quae, hänaqä eqä-huanğä dunğä änyäwänğä qäqıqi eä, eqä Jotänä-tänğä inği-mända, qua Galili-tänğä inğisayi. Itanğa ämaqä Israitqä iquanä ma, huiziqua iqi anä äpmeñäuä.*

¹⁶ *Ämaqä pisqukuä imä äpmeñuwä iqua, qu we-hunğä naqä ique hinğä ae äqunänğäuä. Ga ämaqä ae äpäkonğuwä iqua enğä-panğ äpmeñuwä iquauñı, we ae äwiomäkqiyä*” ätkqeqä.‡

¹⁷ Inğanı Jisasi Iqu, qokä-apäkä iu kuknuä awä ätipäqiyätä, tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanğ Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi äwinğä-qae, hiğä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.”

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä iquau tääqä ätuätumakqenğä§

¹⁸ Iqu eqä-huanğä manğ Galili iu qanğ äwätäqanğanı, Saimonä, Endru gueqi hämapäkä-piqä qa ätnämäutqätanğinyä äqunğqe. Saimonä iqueqä yoqä huizi, Pitä ique. Inğueqi hämapäkä äpisinyä, mbqä ämaminıyı.

¹⁹ Iqu iquaqı hinğä äqunäqe, “Nyı qänaki nyivänjinyqä. Ämaqä-piqenqe

† 4:4 Kuknuä-suqä 8:3 ‡ 4:6 Apqä Bukä 91:11-12 § 4:7 Kuknuä-suqä 6:16 * 4:10 Kuknuä-suqä 6:13 † 4:11 Makä 1:14-15; Lukä 4:14-15 ‡ 4:16 Asayä 9:1-2 § 4:17 Makä 1:16-20

ämäqesquamqänännyä” ätukqe. ²⁰ I tquanğanı, İngueqi hämapäkä qae, maqänä iqi emäni, Ique qänaki äwivändkiyi.

²¹ Iqısanı haqä nänä hmbu tii äwäqe, ämaqä hngueqi, Jemisi iquesä, Jonä iquesä hiñuä äqunqge. Iquaqu Sepri iqueqä hiknä-quaqu eänyä, imätqua yimba iu äpmapu, hämapäkä-piqä qae dakmäuqanğı anä imäkqämanmiñuwi. Jisasi Iqu İngueqi hiñuä äqunäqe, tääqä ätuätumakqe. ²² I tuätumeqanğı, İngueqi yimbaetä, kaniquesä maqänä ävämanı, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä täñä-yaqä hñquau, äñguä iwimäkkqenqä

²³ İnğanı Jisasi Iqu qua Galili iunı qanä ikitä, quwqä anä aquväqñqä iunı näqñqä ävätä, kukñuä äñguänänä Goti Iqunä qäukuä haqä yätuta miqenqä awä ätuätä, täñä-yaqä huitañä-huitañä eeqänä äñguä imäkätä ikämiñqe. ²⁴ Iquenyqä kukñui, qua Siliya iunı eeqänä im-imä qe äukqe. Ga ämaqe Jisasi Iquenqä, täñä-yaqä huitañä-huitañä-täñitä, dnä quvqä-täñitä, yaqä ppqä-täñitä, yaqä nñuä-täñitä, eeqänä äma pñanğuwänğanı, Iqu eeqänä äñguä imäkkqe. ²⁵ Itanğa ämaqä kuapänä qua Galilisanä iquatä, qua Dekapolisisanä iquatä, Jerusälemätanä iquatä, qua Jutiyatanä iquatä, eqä Jotänä yätäqänğisa pmeqä iquatäni, qu eeqä Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu qoqonä yätu äpme, kukñuä awä ätukqenqä (5:1-7:27)

5

*Ämaqä äwqä yeeqä-wiñqä iquauñqä**

¹ Jisasi Iqu ämaqä kuapänä pñanğä äqunäqe, qoqonä yätunqä ekqe. Iqu iqi quamä pmeqanğa, Iqueqä wäunñuänqä ämotquamiñqä iqua, Iquenqä äpkuwi. ² İnğanı Iqu iquau tiñä ämotquakqe.

³ “Ämaqe, ‘Nyi ämaqä äwa iqunä eämä, Goti Iqueqä hiñuä iqi qäyunänğunä hmanjqä’ kñuä indqänätqänuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqu ämaqä iñä iquau ämitqätanğqenqe, äwqä yeeqä ipñqe. ⁴ Ämaqä, suqä quvqenqä kñuä äqiyätqänuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä iwimäkätñqä iñqe, äwqä yeeqä ipñqe. ⁵ Ämaqä, iquauqä yoqe mäñdi äkittqänätqänuwä iqua, qua tä quwqä heniqä iñqe, äwqä yeeqä ipñqe. ⁶ Ämaqä, suqä jänänñqä äwa ipu, ique mapñqä kiñä äwinyätñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu jänä imäkpnqä qäyunä väniqä iñqe, äwqä yeeqä ipñqe. ⁷ Ämaqä, huizi iquauñqä qeqä äwimänätä yätamäkkä ävätqänuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qunqe asä inä wimänäniqä iñqe, äwqä yeeqä ipñqe. ⁸ Ämaqä, qeqä-quuvqä ikikinyänä änyänuwä iqua, Goti Hanjuwä Ique hiñuä qumbnuwänqe, qu äwqä yeeqä ipñqe. ⁹ Ämaqä, äkasuwä-mäkä mäñdi kittqänqä imäkätqänuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu iquauñqe, ‘Nqä ymeqä-quaiqä’ tuäniqä iñqe, äwqä yeeqä ipñqe. ¹⁰ Ämaqä, suqä jänänä iu qänaki itqätanğuwıuta, huizi iquauqä hipa iuta hanä-ıqä ämetqänuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqu ämaqä iñä iquau ämitqätanğqenqe, äwqä yeeqä ipñqe. ¹¹ He Nyaqä yoqä ämetqätanğuwıñqä, ämaqe kukñuä quvqä etäpu, quvqä etquepu, henyqä quanğä tqanğuwänğanı, he äwqä yeeqä ipñqe. ¹² Hiñuä-tqä he mäpmeqänğa äpmamiñuwä iquauñı, ämaqe suqä quvqä asä iñi itquamiñuwıqä. Itanğa he Nyaqä yoqä ämetqänuwıtanı, nätmätqä

* 5: Lukä 6:20-23

änguänäni qäukuä haqä yätu henyqä näwi äwinä. Iinjñqe, he äwqä yeeqä kiinjä ipñqeä.”

“He hakitä, we-hunqetä, enqä-panuenjqä”

¹³ “Qua täu qui maqänä mimäkñqä, äpakänä witätñqe, he hakä enqä-panuenjqä. Haki ätquänqä qäpu heqangutqe, hakä ätquänätñqe, anqumä äänä timäuniqiyä? Oeyqä. Anqi wäunuä miqä iqanguti, ämaqe bi ätnämäupu, qonjqä ipñqäüä.† ¹⁴ Qua täuñi, he we-hunqä enqä-panuenjqä. Anä-himqä hñqu qoqonä iu ämatnänqe, zä mamätñqä itänqiyä. ¹⁵ Asä iinj, ämaqä anä iu pmetanquwä iquau we wunätñqe, ämaqe hiqi-tä ämäsaupu häkä imä matqäteqä ipu, kiqä ätqäüqä iqinyä tqätepñqäüä.‡ ¹⁶ Iinj etanqi heqä we-hunqe, ämaqeu we wunätätñqänänjqä. Inj iqua, he suqä änguänänä imäkätqätanqä eqämbiyi, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupñqäüä.”

Kukñuä-suqä, Goti Iqu Mosisi ique äwikqenqä

¹⁷ “He Nyinyqe, ‘Iqu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä itä, kukñuä hinuätqä iqua äqäkuwä itä, huätä mamäutñqä äpqeä’ kñuä mindqänqä pambiyä. Oeyä! Nyi huätä mamäumqä äpqä ma, qäyunä naqä-qakuä timäutñqä äpqeä. ¹⁸ Nyi he naqä-qakuänä etqänä. Qäukuitä, quaetä, aanqä hiqanqanqe, kukñuä-suqä iutanä wänqä hmbu aanqe, maeqä yäniqeqä. Oeyqä. Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä eeqänäni ae ätimäuqanqanqe, hiqñqä wänqä suqä iu äqäkuwi, eeqänäni äwitäniqeqä. ¹⁹ Inäqe ämaqä hñqu, suqä Mosisi iqu äqäkqä iutanä wänqä hmbi mändi äkittqiyätä, ämaqä hñquau mända-pqä inä eyäqiyämetqe, suqä ipu huiziquauqä yäpä imä qäyä witanqä-qe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunji, ämaqä tqueqä yoqe wänqäpu, huiziquauqä yäpä imä winiqeqä. Itanqi ämaqä hñqu suqä iunji qänaknä itä, ämaqä iunji ämotquamitätqe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunji, iqu yoqä naqä meniyeqä. ²⁰ Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iunji, jänänänä imäkäpiyanqani, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, Parisi iquauqätä, suqä jänänä imäkqä iunji mämäwqätäüqä ipu qänaki iquwi, he Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunqe änä mäyqänänijä.”

Äwqä tnäninqätä, ämaqä päsqenqätä

²¹ “Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Ämaqä pizqä mapäsqä ipñqeä.’§ Itanqa ‘Ämaqä hñqu ämaqä hñque pizqä äpäsätqe, iqueni kukñuä wimeniqeqä.’* ²² Itanqi Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu ämaqä hñququque äkasuwä ätuätqe, iqueni kukñuä wimeniqeqä. Itanji, ämaqä hñqu hñquququeni, ‘Hinñqukiyqä’ ätuätqä iqu, kukñuä iwäsäüqä naqä iquau wimeniqeqä. Itanji ämaqä huizi ique-mända, ‘Si ämaqä kñuä maeqä hñgisanä iqä iqukiyqä’ ätuätqä iqu, tä quvqä iqu äsäñqä iunqä wäniqeqä. ²³⁻²⁴ Iinjñqe, si hiqäva äma äpätnä, hiqäva-imäkqä ttawä iu ätqäutñanqani, tqä sämaquenyqe, ‘Iqu nyitä kukñuä-tänueqä’ kñuä indqänqni, tqä hiqäva iqi pñqä eätinä, iquenyqä äwätinä, äwqä naqä-hñqunä ganä nyiyñqeä. E ae imäknyiyi, si äwätinä, tqä hiqävae Goti Hanjuwä Ique inqanä wisñqeä. ²⁵ Ämaqä hñqu si kukñuä miktätñqä iqangutqe, itanji iquä sitä kukñuä tqä anjuñqä hänaqä iu qanä anä äwäsiyanqani, si maqänäni ique äwqä hanjuä

† 5:13 Makä 9:50; Lukä 14:34-35 ‡ 5:15 Matiu 6:22-23; Lukä 11:33-36 § 5:21 Anqumä Itmakqä 20:13, Kukñuä-suqä 5:17 * 5:21 Anqumä Itmakqä 21:12

iwimäkätinä, iqtä jänä imäkiyñqeqä. Si e mimäkqä iqangtqe, iqu ämaqä jänä imäkqä iqueqä hipa iu kivqanguti, jänä imäkqä iqu guä kiquyäueqä anä iu miqä iqueqä hipa iu kivqanguti, itanga iqu guä kiquyäueqä anä iu maqumuatekiyänieqä. ²⁶ Nyi sini naqä-qakuänä äktqänä. Mbqä qu si atäunüä äkipqä iunji qäyunä vätnänganqe, si guä kiquyäueqä anju mävämeqä yqänä pmettniqä.”†

Huiwä yanä ikiqä suqenqä

²⁷ “Qu tiinjä ätätqänjuwiñqe, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqeqä!’† ²⁸ Itangi Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu apäkä hui hiñuä äqunä, ‘Iisä hiqaqä anä womqe’ kñuä ävqäqe, iqu iqueqä äwqä iutani, suqä quvqe ae imäkqeqä. ²⁹ Tqä hiñuä ämuangisani suqä quvqeuñqä äkiyqiyämeqangutqe, huätä ätquätinä bi tnämävä. Si iinjä imäkqangtqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänänqä-qe, suqä quvqä iinjä mimäkqä inä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsäñqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänänqe, ii hanä-iqä wänqäpiyqä. Tä dunqä uwqe, hanä-iqä naqänänijä. ³⁰ Itanga tqä hipa ämuangisani suqä quvqenqä äkiyqiyämeqangutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqangtqe, tqä huiwitanä hmbu yuuwä ätänänqä-qe, suqä quvqä iinjä mimäkqä inä-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsäñqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänänqe, ii hanä-iqä wänqäpiyqä. Tä dunqä uwqe, hanä-iqä naqänänijä.”

Qokiqutä, apäkisä, anä näweqä pmesiñqenqä§

³¹ “Qu tiinjä ätätqänjuwiqä. ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätäqänqani, iqu iinjä imäkätqenqä ämotquetñqe, iinjä, tuwanüä hui äqiyätä vätnqeqä.’* ³² Itangi Nyi he etqänä. Ämaqä hñqueqä apäki, huizitä huiwä yanä mäwqä itqä qäyä etangi, iqu ii huätä ändowatätqe, ämaqä iqu iqueqä apäki kukñuä-suqä ävausätñqä iunqä iwimäkqiyä. Kukñuä tqueqä quati, tiñiqä. Ämaqä hñqu apäkä iinjä ämeqe, iqtä iisä, suqä qokä hñqutä apäkä huisä hiqaqä anä mäwiqä iunji ävausqinyqä.”

Kukñuä yänänäñqä wimäkqä suqenqä

³³ “Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua hiñuiqänä qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Si nätmätqä hñqu imäktñqä diñqä kukñuä yänänäñqä ätätñänqani, qanñi matqä panä. Si ätätñä-pa Naqä Iqueqä hiñuä iqini ii imäktñqeqä.’† ³⁴ I etangi Nyi he etqänä. Hiqä kukñuä hñqu yänänäñqä imäkpñqä etangutqe, he nätmätqä hñqueqä yoqe matqä pambiyä. Oeyqä. Iinjä imäkpñqä etangutqe, qäukuñqä matqä pambiyä. Ii tiñi. Qäukui, tqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä, Iqu äpme ämitñqeyqä. ³⁵ Itanga quaenqä matqä pambiyä. Ii tiñi. Qua iunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä yuki qutatä haqeqi äui äpmenqeyqä. Itanga Jerusälemänqä matqä pambiyä. Ii tiñi. Jerusälemäñi, Ämiqä Kinğanänä Iqueqä anä-himqeqä. ³⁶ I etangi si kukñuä hñqu yänänäñqä imäktñqä etangutqe, tqä nyuänä iquenyqe matqä panä. Oeyqä. Si tqä nyuänä iunji, dä qaandätä nätqätä huitñqe, mimäkqä isñqinyä. ³⁷ Hiqä kukñui, ‘Auäqä’ ätäpu, ‘Oeyqä’ tññqeqä. Ii qäyuvqä. Kukñuä haqä nändi ätätqänjuwi, quvqä imäkqä iquesanjqä.”

Hiqä himä-wiunqä iquaunqe, kiñä enquätñqä‡

† 5:26 Lukä 12:58-59 ‡ 5:27 Angumä Itmakqä 20:14, Kukñuä-suqä 5:18 § 5:30 Matiu 19:1-12; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 * 5:31 Kukñuä-suqä 24:1, 3 † 5:33 A Täuqä 13:2 ‡ 5:37 Lukä 6:27-36

³⁸ “Qu tiinjä ätätqänjuwiŋqe, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Ämaqä hŋqu huiziqueqä hiŋui qui imäkqanŋutqe, he iqueqä-pqe, inä imäkpnŋeqä. Itanŋa ämaqä hŋqu hŋqueqä hiqwanŋi ämisqiyqanŋutqe, he iqueqe, inä misqäpnŋeqä.’[§] ³⁹ Iinjä etanŋi Nyi he tiinjänqe etqänä. Hŋqu quvqä etqueqanŋutqe, iquenŋi he kimanŋi mitqueqä pambiyä. Hŋqu saqä manŋawä iu kpäsqaŋŋutqe, si hŋgisa inä wisuätŋeqä. ⁴⁰ Hŋqu si kukŋuä ämiktätä, tqä gque metŋqä iqanŋutqe, si tqä gquä quäuqä-pqe inä wisŋeqä. ⁴¹ Hŋqu iqueqä yquayä äma qäqi wisŋqä ktqanŋutqe, si iqutanŋi kinä nänŋi tii äma wisŋeqä. ⁴² Hŋqu si nätmätqänqä yatŋqä kiyqanŋutqe, ique äwisŋeqä. Itanŋa ämaqä hŋqu, ‘Si yakuä dapiyä’ ktqanŋutqe, si ique tuwä mäwiyqä panä.”

⁴³ “Qu tiinjä ätätqänjuwiŋqä, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Si sämaqä iquenyqe kiinä äkinyätä,* tqä himä-wiunqä iquenyqe, äwqä quvqä imäkŋeqä.’ ⁴⁴ Itanŋi Nyi he tiinjä etqänä. He hiqä himä-wiunqä iquaunqe kiinä enyätä, ä ämaqä suqä quvqä emäkquwä iquaunqe, Goti Hanjuwä Iqu iquau anŋuä itquetŋqä tääqä tŋŋeqä. ⁴⁵ He iinjä ipqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqueqä ymeqä-quenä eäpu, Iqu imäkätŋqä-pa imäkpnŋeqä. Iqu Iqueqä mäptqe, ätimäutä ämaqä anŋuitä, quvqetä asänä tuätŋqä iwimäkätqänä. Itanŋa piyä-pqe, ämaqä jänänä iquaunqätä, suqä qäyunä mimäkqä iquaunqätä, qiyätŋqä imäkätqänä. ⁴⁶ Nyi kukŋuä iinjä etqe, kiqä quati tiinjä. He äwqe, ämaqä heŋqänä äwinyätŋqä iquaunqänä hiŋganŋutqe, kimanŋi Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä squä hitapaniŋqäwä? Ämaqä mbqä ämotautqänjuwä iqua-pqe, Goti Hanjuwä Ique qätä mäwiyqä ipiyä-qe, asä inä imäkätqänjuwiqä. ⁴⁷ Iinjä etanŋqä-qe, he hiqä hita-hiŋguäkaunä yeeqä äväpu itmapqe, ämaqä huizi iquaunŋi äänä mäwqätäupŋqäwä? Suqä kätanŋuäkaunqänä äwiŋqä ii, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua-pqe inä imäkätqänjuwiqä. ⁴⁸ Inŋi Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu ikikinyänä äpmeŋqä-pa, he-pqe ikikinyänä iinjä pmepŋeqä.”

Suqä, anŋui huiziquauqä hiŋuä iqi mimäkqenqä (6:1-18)

6

¹ “He anŋuanänä wimasipiyä. He suqä jänänŋi imäkpiyänŋanŋi, ‘Hiŋuä naqämbŋqäuä’ knuä hiyqanŋuti, ämaqä iuqä hiŋuä iqisa mimäkqä ipŋeqä. He iquauqä hiŋuä iqi imäkqanŋppqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqu kimanŋi metapqä yänqiyä.

Nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä vqenqä

² Inŋi si ämaqä nätmätqä maeqä iquau yätamäkqä wisŋqä itŋänŋanŋi, ämaqä häawä-tqä hŋqu hiŋuiqä äkimetä, ämaqe hiŋuä kqämbŋqä tuätumetŋqenqe, mändowatqä isŋeqä. Ämaqä wopqä ipu, kukŋuinä tqä iqua, yoqe haqeqä muämäupŋqä anä aquväqŋqä iutä, hänaqä iutä, iinjä itqänjuwä iquaiqä. Nyi naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutanŋi kima ae ämeqäuä. ³ Inäqe si ämaqä nätmätqä maeqä hŋque yätamäkqä wisŋqä itŋänŋanŋi, sämaqä iqua-pqä maqŋqä

[§] 5:38 Anŋumä Itmakqä 21:24; Hiqäva-imäkqä 24:20; Kukŋuä-suqä 19:21 * 5:43 Hiqäva-imäkqä 19:18

hipnqeqä.* ⁴ Iinjä etanji suqä tqü zä witätñqeqä. Inji tqä Tniqü zä wiqä imä hinuä äqunänqe, Iqu suqä iutani kima ktapäniqeqä.

Goti Iquenyqä tääqä tqenqä

⁵ Itanğa he tääqä ätäpiyänğanı, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua imäkätqänuwä-pa, mimäkqä pa iqäpnqeqä. Ämaqe, iquau hinuä qumbñqä diñqä, anä aquväqñqä yäpä inğisatä, hänaqä äuktäuqä iutata pämä ätqäupu, tääqä tññqä äwinyätñqä iquaiqä. Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqä tqüa, iquauqä suqä iutani, kima ae ämeqäuä. ⁶ Inji si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätñänğanı, anä hiqñqä ämaqä maeqä inğisa äwätñä, qñqanä ämäyeni, zä äpmanä tääqä tquätñqe. Si injä imäkqanğñänğanı, tqä Tniqü zä wiqä imä hinuä äqunänqe, Iqu tqä suqä iutani, kima ktapäniqeqä.

⁷ He tääqä ätäpiyänğanı, tääqä kuapänä hinğinäwa, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua ätätqänuwä-pa, matqä iqäpnqeqä. Ämaqä iqua kñuä tiinjä indqänätqänuwı. ‘Ne Iquenyqä tääqe, quäuqänä ätquque, Goti Iqu qätä neyänqiyä.’ Injäqe, oeyqä. ⁸ He iquauqä suqä iunji qänaki miqä pambiyä. İi tiñiqä. He yatñqä mäwqä änä etanğanı, hiqä Hiniqü nätmatqä eeqänänññqä äwa itqänuwıñqe, Iqu näqñqä ae eänä.

⁹ Inji he tääqe, tiinjä tqäpnqeqä.†

‘Neqä Apä Qäukuä Yätu Äpmenä Iquki, Tqä yoqe huiziquau ämäwqätäuä, naqänänä äqonänjinyä. ¹⁰ Tqänä miqe, äpänä. Qu qäukuä haqä yätunı, Tqä äkinyänqeu qänakñä itqänuwä-pa, qua täunä-pqe, asä ii iqäpnqeqä. ¹¹ Täñğanı Si buayä hiunji tqenqeqe, änätaptñqeqä. ¹² Ämaqä quvqä inetqueqanğuwä iquauñqä ne äwqä hanuä imäknätunquä-pa, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätñä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutñqe. ¹³ Yamwiqä nemetñqä itñqä iunji, Si hinuinä mäqunquä panä. Ämaqä quvqä imäkqä iqueqä hipa iuta anğı inätmetñä, metäuku neyä.’

¹⁴ He injä ätquwi, ii tiñiqä. He ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñganğpqe, hiqä Hiniqü Qäukuä Haqä Yätutanä Iqu äwqä hanuä imäknätä, hiqä suqä quvqe huätä maitnämäunqiyä. ¹⁵ Iinjä etanğqä-qe, he ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanuä mimäkñqä iqanğpqe, hiqä Hiniqü äwqä hanuä mimäkñqä itä, hiqä suqä quvqe huätä mämaitnämäuqä yänqiyä.

Suqä, buayä pmua imäkñqenqä

¹⁶ Itanğa he hiqä tääqä yänänäqñqä imäkpnqenqä buayä pmua imäknäpiyänğanı, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, hipenji iuismäknätqänuwä-pa, mimäkñqä iqäpnqe. Qu hipenjuä quvqä injä imäknätqänuwı, ämaqä huiziqua, qu buayä pmua imäkñganğuwıñqä näqñqä mapñqä imäkätqänuwı. Nyi kukñuä naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä iqua, iquauqä suqä iutanä kimanı ae ämeqäuä. ¹⁷ Itanği si buayı pmua imäknätñı, eqä jinänä-weqe tqä nyuänä iu equatñätñä, tqä hipenjuä iunji asñä qändñqeqä. ¹⁸ Si injä imäkätñı, buayä pmua imäknätqänññqe, ämaqe qu sinyqe maqñqä iqanğuwä-qe, tqä Tniqü si hinuä mäqunquä enä Iqu kiqä-kiuänä näqñqeqä. İtani Iqu nätmatqä zä wiqä imä hinuä äqunänqe, tqä suqä iutanä kima ktapäniqeqä.”

* **6:3** Jisasi Iqu, sämaqä iquauä-qe ätnänäqi matqä, kukñuä ktqenä tii ätkqe. ‘Tqä hipa qunamäuqanğisaniqu, nätmatqä hipa ämuangisanıqu imäkätñqä iinjqe, änyä maqñqä enqiyä.’

† **6:9** Lukä 11:2-4

Suqä, nätmätqä ängui aquvä qäyqenqä

¹⁹ “He nätmätqä ängüanänä, qua täuñi aquvä maqiyqä ipñqeqä. Nätmätqä qua täuñi, imätanüä äquvätä, kukuiñuä itä, itanğa ämaqä quwä-meqä iqua täkñi äpnasäpu mapñqäuä. ²⁰ Iñiñqe he nätmätqä ängüanänä aquvi, qäukuä yätutanı qäpñqeqä. Yätunı, imätanüä maquvqä itä, kukuiñuä miqä itä, itanğa ämaqä quwä-meqe, täkñä mäpnasqä ipu, quwä mämeqä da ipnuwi. ²¹ Tqä kñuä indqänqä imñitä, äkiñqä imñitä nätmätqä äsqüenyqe, ‘Ii änguiqä. Nyi ämamqänä’ kñuä äkiyätñqe, tqä kñuä indqänqe, asä iunä witätñqeqä.†

²² Tqä hiñui, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä.‡ Tqä hiñui ängüä äqännä, si ämaqe yätamakqä wiyquki hitanğutqe, tqä huiwä eeqänänä imñi, we ängüä äkunänä. ²³ Inäqe, tqä hiñui quvqä äqännä yätamakqä mäwquki hitanğutqe, tqä huiwi eeqänänä imñi hea äwinä. Inı we-hunqä tqä huiwä imä äwiñqä ii hea witanğutqe, pisqukuinänjqä.

²⁴ Ämaqä hñqu, ämiqä hñquaquiyqä yäpä inğisa mäpmeqä yänqiyä. Iqu hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqä mäwiñqä yänqiyä. Itanğa iqu kukñuä qäte, hñquenyä äwiyätä, hñqueni qätä mäwiyqä yänqiyä. Ämaqä hñqu mbqänqä äwiñqä iunı, yäpä iqi imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinı mäpmeqä yänqiyä.

*Nätmatqä huitanä-huitanijqä qundqändqä miqenqä**

²⁵ Iñiñqä Nyi he etqänä. He ‘Ne ymisanitä, eqetä, squä natunquäwä?’ kñuä indqänäpu, hiqä häñä-pmeqä iunqä qundqändqä kiinä miqä pambiyä. Itanğa ‘Qäki äki yäuatunquäwä?’ kñuä indqänäpu, hiqä huiwä iunqe, äwäwa kiinä miqä pambiyä. Ymisanitä qäkitäñi, huiwä iunitä häñä-pmeqä iunitäñi, mämäwqätäuqä yänqiyä. ²⁶ He yññä iquaunı hiñuä qumbiyä. Qu ymisanä vowä mamäuqä ipu, aquvä mämaquiyqä ipu, buayä anä iu maeqä itqänuwä-qe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu iquaunı buayi ävätqänä. Yññä iqua ämaqä-qunenı mämänaqutäuqä inäuä. ²⁷ Itanği hesanä hñqu iqueqä häñä-pmeqenqä äwäwa kiinä itä, wiyä nändi iqa wäniqiyä? Oeyä. Änä maeqä inä.

²⁸ He qäkä-gquä isuanqe, äwäwa sunqä itqänäuä? Qätaqä hutqä hiñginäwa ätänqä iunı, he hiñuä ängüanä qumbiyä. Qu hutqä tññqe, äänä imäkqäpiyä? Qu wäunüä yänänäqñqä miqä ipu, qäkä ämuasmänqä mimäkqä itqänäuä. ²⁹ Itanği Nyi he etqänä. Hiñuiqänäñi ämaqä miqä Solomonä iqu, iqueqä yoqä naqä motquetñqä vä-yauqä ängüä-tänä qäyä etanğqä-qe, vä-yauqe, qätaqä iquauqä hutqe mämäwqätäuqä inä. ³⁰ Qätaqä hutqe, tänğa hiñginäwa ätqäwänqe, awinğanı yäuä piqanğuti, qu ätäpu tä du tnämäupñqä iqanğppqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu huvä-quayunüä iwimäkätqänä. Iqu henı asä inä emäkänqutiyä, memäkqä yänqutiyä? He Iquenyqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänuwä iquenä, Iqu henı haqä nändi emäkänqiyä. ³¹ Iñiñqe, ‘Ne ymisanitä, eqetä äkitanı natunquäwä? Ä, qäkä-gque äki yäuatunquäwä?’ ätäpu, äwäwa kiinä miqä pambiyä. ³² Ii tiñiqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maequiyqä iqua, nätmätqä eeqänänä iñqe, äwäwa ipu qävqä itqänäuä. Itanği he ängüä pmapñqenqe, nätmätqä ii mapñqä diñqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu näqñqä ae eänä. ³³ Itanği kiñganäñi he Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu äpmepu, Iqueqä suqä jänäñi mapñqe, qävqä ipñqeqä. Itanğanı he nätmätqä huizinqä äwäwa itqänuwı, Iqu eeqänä

† 6:21 Lukä 12:33-34 § 6:22 Matiu 5:15-16; Lukä 11:33-36 * 6:24 Lukä 12:22-31

inā hitapānqiyā. ³⁴ Iiñiqe he awiñganqe äwäwa miqä pambiyä. Hiunji iqu, äwäwa iqueqä-kiuāñqä iquāñqä. Hanjä-iqä hiunji hñque ätimäuqe, ii hiunji iqueqe, qäyuvqä.”

7

*Ämaqä huiziquauqä suqe iwäsäuqenqä**

¹ “Ämaqä hñquaunqe, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ ätäpu, miwäsäuqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu suqä asä iinjä di, he-pqe inä emäkqāñqäuä. ² Ii tiinjqä. He ämaqä hñquauä suqe iwäsäutqāñuwä-panä iinjä, Goti Hanjuwä Iqu heyaqe, inä iwäsäutqāñganji, asä e iwäsäunikeqä. ³ Si hinoqukuä wāñqä hmbu tqä tta-tunqueqä hiñuä iu witanji äqunätñä-qe, zä naqänänjä tqä hiñuä iu äwiñqe, hiñuä mäqunquä iñinyä. Ii sunqäwä? ⁴ Zä naqänänjä iqu, tqä hiñuä iu yqänä witanjuti, si tqä tta-tunquenji, ‘Hinoqukuä tqä hiñuä iu änyāñqe, huätä mäkmäumqänä-qe’ äänä tutñqäwä? ⁵ Si wopqä itnä, kukñuinä tqä iqukiyqä. Si zä tqä hiñuä iu äwiñqe, huätä ganä mamānyä. Itanji iñganä hiñuä äñguänä äqänätñä, hinoqukuä huiziqueqä hiñuä iu änyāñqe, huätä mamäutñqe.”

⁶ He nätmatqä Goti Hanjuwä Iquenyqä ätä äwiñqä iunji ämepu, hiveqä quvqä iquau mäwqä pambiyä. Iqua nätmatqä iinjä, hiñuinä ämäqunqwa hiqunä hitapñqäuä. Itanga wimñä äñguänänji, yaqueqä iquau matnämäuqä pambiyä. Iqua qonjçenä ipñqäuä.”

Goti Iqueni, nätmatqāñqä yatñqä vqenqä

⁷ “He tääqä ätuäpu, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqāñqeqä. Iqu etapāñqiyä. He qävqä iqa uwqāñqeqä. Goti Iqu he ämäqumuapñqenqä yätamakqä hiyāñqiyä. He qñqanji ptqä qäyqāñqeqä. Goti Iqu qñqanä euteyāñqiyä. ⁸ Ämaqä nätmatqāñqä tääqä ätuäpiyä iqua, qu ämapñqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapñqäuä. Ämaqä qñqanä ptqä qiyäpiyä iqua, Goti Iqu qñqanä wuätēyāñqiyä.

⁹ Hesänjä hñqueqä ymeqä hñqu, bretqāñqä kiqä kanique yatñqä vqāñqutqe, iqu hiki muayāniqiyä? Oeyä. ¹⁰ Itanga ymeqä iqu kanique hämapäkāñqä yatñqä vqāñqutqe, iqu qämakä quvqe muayāniqiyä? Oeyä. ¹¹ Kaniquenä, suqä quvqä kuapänä imäkāpiyä-qe, hiqä ymeqä iunji, nätmatqä äñguänänji äyā ämuayätqāñuwiqä. I etanji hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iquenyqä näqñqä äñguänänji mapñqeqä. Iquenyqä tääqä tquāñguwä iquauñi, nätmatqä äñguänänji vāñqiyä.†

¹² Itanji, suqä ämaqä huiziqua he emäkñqä enqāñqutqe, he-pqe suqä asiqunä motquapiyä. Suqä iinjä iqu, kukñuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqākqetä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwitänji, kiqä quatiyqä.”

Hänaqä, anjä hññä-pmeqä ämepu pmeqä iunqä‡

¹³ “Hänaqä anjä qui imäkñqä iunqä änyāñqä iqu, aanjä hiqñqä naqänänjiqä. Iwä ämaqä hänaqä iu qänaknä itqāñuwä iqua, kuapänänjiqä. ¹⁴ Inäqe hänaqä anjä hññä-pmeqä ämepu pmeqä iunqe, äpätäuqumäkqä änyä, änä mäwqänänjiqä. Itanga hänaqä iunji, ämaqä hñqunä-hñqunä ämäqumuepu qänaknä itqāñäuä. He hänaqä iunä uwqāñqeqä.”

Ämaeqä wäunui, quwqä quuvqä heqiyqenqä ämänätquenäs

¹⁵ “He hiñuä-tqä quāñgä iquauñi, äñguänä wimasipiyä! He iquaunqe, ‘Iqua sipsipqä enqä-pa äwqä hanuä änyāñäuä’ kñuä eyätanqä-qe,

* 7: Lukä 6:37-38, 41-42 † 7:11 Lukä 11:9-13 ‡ 7:12 Lukä 13:24 § 7:14 Matiu 12:33-37; Lukä 6:43-45

quwqä kñuä indqänqe, hiveqä hiqiyqä iquauqä enqä-panä-qae, qui emäkpñqäüä. ¹⁶ He zä hñqueqä häukui iwäsäupu, iquenyqä näqñqä ämetqänuwä-pa, ämaqä iñä iquauqä wäunui, iwäsäupu näqñqä mapñqeqä. Ämaqe, guä-wainqä häukui dupñqe, guä yänä-tänä iunqä upñqätanä? Ä, zä-eaqä häukuä dupñqe, qu qätaqä guaqä-tänä iunqä upñqätanä? Oeyä. ¹⁷ Zä äñguä eeqänänä iqua, häukui äñguä wiñqiyä. Zä quvqä iqua, häukui quvqä wiñqiyä. ¹⁸ Zä äñguänäñi, häukui quvqä maqiyqä yänqiyä. Zä quvqä iqua, häukui äñguä maqiyqä yänqiyä. ¹⁹ Zä kiqä häukui äñguä maqiyqä iqua, ätäupu tä du väupñqäüä. ²⁰ Iitä asänäñi. Hinuä-tqä quanqä iquauqä suqe, hinuä äqunäpu, iquaunqe näqñqä mapñqeqä.

²¹ Ämaqä Nyiñi, 'Naqä Iqukiyqä' ändätqänuwä iquaunqe, he kñuä tiñä maeyqä pa inä, 'Qu eeqänäñi Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñqä epnuwiqä.' Ämaqä Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä imitpñqä iquanä hipnuwiqä. ²² Hiunji Goti Iqueqä kukñuä mitqä naqä ingañi, ämaqä kuapänäñi tii dpnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä, ne hinuä-tqä wäunui imäkätanä, dñä quvqä iquau huätä ändowatatanä, ämaqä mimäkqänänä iunä imäkätanänqañi, Tqä yoqetanä imäkminqueqä.' ²³ Iquaunji, Nyi kimañi tii tumniqeqä. 'Nyi tutqä qäpu henynqe änyä maqñqä eänänä. He ämaqä suqä quvqä kuapänä imäkqenjqä. Huätä upiyä!' »*

Kukñuä ktqä, ämaqä anä mätqä hñquaquinqä†

²⁴ "Nyi kukñuä etqä tä, ämaqä hñqu qätä änyiyätä qänaknä imitätqe, ii tiñiqä. Ämaqä kñuä äñguänänä indqänätä, anä hikä haqeu ämätqä-paniqä. ²⁵ Piyä äqiyätä, huakä äpätä, yuñuä naqänänä äqunätä, anä ique hevqänqanqutqänqä, hiki qua buta äknä, ique a yänänäqñqä kiqätätanqä, qua iqä mäpnasqiyäuqä yäniqeqä. ²⁶ I etanqä, ämaqä hñqu, Nyaqä kukñuä iu qänaknä miqä imitätqe, ii tiñiqä. Ämaqä kñuä mämeqä itä, anä weä haqeqi ämätqä-paniqä. ²⁷ Itanqä piyä äqiyätä, huakä äpätä, yuñuä naqänänä äqunätä, anä ique hevqänqanqutqänqä, anä iqu äpisäutä, qui eeqänä imäknäniqeqä" ätukqe.

²⁸ Jisasi Iqu kukñuä ii qäpu tqanqä, ämaqä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyä kuapänänä iqua, Iqueqä näqñqä motquetqätanqñqä yäunüä naqänänä ikuwi. ²⁹ Quwqä ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua ämotquaminuwä-pa, mämotqueqä itä, Yoqä-tänä-qu eä, ämotquakqe.

8

*Jisasi Iqu, wänymänqä-tänä hñque äñguä iwimäkkqenqä**

¹ Iqu qoqonä iunä äväma quveqeqanqä, qokä-apäkä kuapänäñi, Ique qänaki äwivändqä äquveqäkuwi. ² Inqañi ämaqä wänymänqä-tänä hñqu Ique äwimeqe, qonä äwoktäutä ätukqe. "Naqä Iqukiyä. Si äkinqanqutqe, nyi äñguä nyimäktñqeqä."

³ I tquanqä, Iqueqä hipae, ämaqä iqueqä huiwiu itmaqiyätä, "Nyi änyinqiyä. Si äñguä kimänänä" tquanqä, maqänäñi wänymänqä qäpu eätä, ämaqä iqu äñguä qe imänqqe. ⁴ Itañi Jisasi Iqu iqueni, "Si äkimeqenqe, ämaqeu mätquä panä. Si äwätinä, tqä huiwi ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä ique ämotquetnä, Mosisi iqu hinuiqänä

* 7:23 Lukä 13:23-27 † 7:23 Lukä 6:46-49 * 8: Makä 1:40-45; Lukä 5:12-15

ätkqä-pa hiqäva imäkiyä. Tqä yaqe qäpu eqeñqe, ämaqe, näqñqä iuta hipñqe qä” ätukqe.

Mäkä-iqä iutañä naqä hñqueqä quuvqä heqiyqenqä†

⁵ Jisasi Iqu anä-himqä Kapänamäñi yängisa peyqanğa, ämaqä Romätanä mäkä-iqä iutañä naqä hñqu äwimetä, yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁶ “Naqä Iquki, nyaqä wäunuä-nyiyqä hñqu yaqä vqanği, anä du hiqaqä äwinä. Iqueqä yäñi nñuä itä, täñä-huñqä naqänänä ämetqäüä.”

⁷ Kimañi Jisasi Iqu, “Nyi äwätmä äñguä iwimäkmqänä” ätukqe.

⁸ E tquanğa, ämiqä iqu kimañi, tiñä ätukqe. “Naqä Iquki, Si nyaqä anä täñgisañqä yaptñqe, nyi ämaqä äñguänänä-qunä hmanjqä. Inji Si kukñuinä tqanğti, nyaqä wäunuä-nyiyqä iqu äñguä imänänä. ⁹ Nyi-pqe inänji. Nyi ämaqä yoqä-tänä hñqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä ämaqä mäkä-iqä nyi ämitñqä iquaunji, hñque ‘Si uvä’ tquanğundqe, iqu äwänqiyä. Hñque ‘Si biyä’ tquanğundqe, iqu äpäñqiyä. Itanğa nqä wäunuä-nyiyqä hñque ‘Si tä imäkiyä’ tquanğundqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, yäunuä itä, ämaqä Ique qänaki wivändatanğuwä iu ätukqe. “Nyi he etqänä. Ämaqä yäpaqänğisañä tqueqä quuvqä eqiyätñqä-panä iinji, Israitqä dunji, Nyi hiñuä mäqunquä itñqe qä. ¹¹ Tiñä-pqe etqänä. Ämaqä kuapänäñi mäptqä yapqä inğisatä, mäptqä wiqä inğisañä iqua, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu ätimäupu, Aprähama iqutä, Aisakä iqutä, Jekopä iqutä buayä anä bñqä quamä pmapnuwiqä. ¹² Inäqe Israitqä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmepñqä atäunuä kiñganä ikqä iquaunji, Goti Iqu hiawiqä inğisañqä huätä dowatäniqeqä. Iqini qu kñuä kuapänä äqiyäpu, hiqanä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä.”

¹³ E ätuäqetani, Iqu ämiqä ique, “Si ätuñqueqä. Nyi imäkmqenqä quuvqä ae eqñä-pa timäunqiyä” ätukqe. Inä tquanğa, asänğanji ämiqä iqueqä wäunuä imäqä iqu, äñguä qe imänğqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä‡

¹⁴⁻¹⁵ Inğanji Jisasi Iqu Pitä iqueqä anä yäpä inğisa äpaquväqe, Pitä iqueqä känemi huiwä tnänä wimänğanği, iquvanä iu witanği äqunäqe, kiqä hipa iu itmaqiyqanğa, huiwä tnänä iqu ävämeqanğa, ii ävautä Iquenyqä buayä näwenyä imäkkqe.

¹⁶ Mäptqä äwitñqä iqanğanji, Jisasi Iquenyqä ämaqä penqä-tänä kuapänänä ätuma äpkuwi. Iqu penqä iquau kukñuä ätuätä huätä ändowatätä, yaqä-tänä iquaunji äñguä qe imäkkqe. ¹⁷ Iqu iinä imäkätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiñuä-tqä Asayä iqueqä manä iuta ätkqä hñque, qäyunä imäqanği ätimäukqe.

“Iqueqä-kiauñi, neqä yaqä huitanä-huitani ämetä, huätä ämamäuqeqä.”§

*Jisasi Ique qänaki wivändqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä kuapänäñi Ique qäuiqä enqä-pa äkutäupu, pämä tqäutanğä äqunäqe, Iqueqä wäunuänğqä ämotquaminğä iquaunji, “Ne eqä-huänä yätäqä näñgisañqä äwanä” ätukqe.

† 8:4 Lukä 7:1-10 ‡ 8:13 Makä 1:29-34; Lukä 4:38-41 § 8:17 Asayä 53:4 * 8:17 Lukä 9:57-60

19 Inḡaḡi ämaqä kukḡuä-suqenḡä näqḡḡä hḡqu äpäqe, Jisasi Ique tiḡḡä ätukqe. “Ämotqueḡä Iqukiyā, Si aḡä-himḡä eeqānāḡä iuḡḡä uwqanḡtqe, nyi qānaknā kivāndmqānā.”

20 Jisasi Iqu kimaḡi tii ätukqe. “Hiveḡä hiqiyḡä iqua, iquauḡä aḡä-tāḡḡä. Yḡḡä iqua, aḡä-tāḡḡä. Inḡäqe, Ämaḡeuḡä Ymeḡä Ekḡä Iqu, Iqueḡä aḡä hiqaḡä wiḡe, hmanḡḡä.”

21 Itanḡa wāuḡuāḡḡä ämotquamiḡḡä hḡquququ tii ätukqe. “Naḡä Iquki, ḡḡä apique ganā, qua qāyā mapteumqānā, hiḡuinā ḡḡänāwqatiyā.”

22 I tquanḡaḡi, Jisasi Iqu kimaḡi tii ätukqe. “Qāyā eānā. Ämaqä ae äpäkombḡä iqua,† quwḡä ämaqä pizḡä iqueni, qua qāyā pteḡḡeḡä. Si Nyi qānaki nyivāndiyā.”

Yunḡuä iḡutä, eqä iḡutä, Jisasi Iqueḡä kukḡui qätä äwikiyḡḡä‡

23 Kukḡuä e ätmbyitani, Jisasi Iqu yimba iu tkamāuqanḡa, Iqueḡä wāuḡuāḡḡä ämotquamiḡḡä iqua aḡä ätkamāukuwi. 24 Qu eqä-huāḡḡä Galili awä iḡi wätqätanḡuwāḡḡa, yunḡuä naḡānāḡḡä hḡqu ätimāutä, eqä änyuāmāwa äpāyātä, yimba iqueni qui imäkātḡḡä iḡanḡḡä-qe, Jisasi Iqu hiqaḡä yqānā äwāmiḡḡe. 25 Inḡe qu äwāpu, Ique ämeḡä ävāpu tii ätukuwi. “Naḡä Iquki, ne qui imäkātḡḡä iḡunā. Yätamäkḡä neyā.”

26 Iwä Iqu, “Täukueḡä! Hiḡä quuvḡä heqiyḡe, wāḡḡäpiyḡä. He ze, suḡḡä enḡiyä?” ätukqe. Itani Iqu yunḡuä iquesä, eqä iquesä, “Iḡi miḡä manyinyḡä” tquanḡa, iquaqu ämḡḡāḡḡiyi.

27 Inḡaḡi ämaqä iqua yāuḡuä ipu, tii ätḡḡuwi. “Ae! Ämaqä Tqu äkitaḡä änäāḡḡukä? Yunḡuä iḡutä, eqä iḡutä, Iqueḡä kukḡui qätä äwiḡḡiyiuä.”

Ämaqä peḡḡä-tāḡḡä hḡquaquinyḡä§

28 Itani Jisasi Iqu eqä-huāḡḡä yätāḡä nāḡḡisa ätimāuqe, qua Gatala iu iuāqāmākqe. Iḡiḡi ämaqä peḡḡä-tāḡḡä hḡquaqu hikä hovḡä ämaqä pizḡä emiḡuwä iuta äpāsinyä äwimakiyi. Iquaqu hiḡi tqäutanḡinyiḡḡä, ämaḡe huāḡḡä iuḡi māwḡä imiḡuwi. 29 Ique äwimayi, zāāḡä yāḡānāqḡḡä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueḡä Ymeḡä Iquki, squä nemäkḡḡäwä? Hea qāyuni matimāuḡä qāyā etaḡi, Si qui nemäkḡḡä äpinyä?” 30 Yaqueḡä kuapānāḡi kiḡä nāḡi ätqäupu, ymisaḡä änmiḡuwi. 31 Itanḡa peḡḡä iqua yatḡḡä yāḡānāqḡḡä ävāpu, “Si huätä nandowatqanḡtqe, ne yaqueḡä iquau-mānda paḡuvatunḡuä hiḡuinā naḡānyä!” ätukuwi.

32 I tquanḡuwāḡḡa, Iqu “He upuiyā” ätukqe. Itani peḡḡä iqua ämaqä iquaquḡi ävāma, yaqueḡä iquauḡä yāpā iḡḡisa äpaqukuwi. Inḡaḡi yaqueḡä eeqānāḡä iqua tnāḡä äwāpu, iwaḡä iuta eqä-huāḡḡä buḡḡä äpäquveḡäpiyi, eeqānāḡi eqä änyuäpätākqe.

33 Ämaqä yaqueḡä miḡä iqua hiḡuä e äqumbiyi, zä aḡä-himḡä iuḡḡä äwāpu, iḡḡä timāuqanḡqenḡätä, itanḡa ämaqä peḡḡä-tāḡḡä iquaqui äwimakqenḡätāḡi, ämaḡeu ätukuwi. 34 Itanḡa ämaqä aḡä iutaḡä eeqānāḡi, Jisasi Ique wimapḡḡä äpkuwi. Qu Ique hiḡuä ae äqumbiyi, Iqu qua iu ävāmetḡḡä yatḡḡä yāḡānāqḡḡä äwimiḡuwi.

9

*Jisasi Iqu, ämaqä yāḡḡä ḡḡuä-tāḡḡä hḡque āḡḡuä iwimäkḡḡenḡä**

† 8:22 Jisasi Iqu ii ätkqe, Iqu ämaqä hāḡḡä yqānā äpmapiyā-qe, quuvḡä maeqiyḡä iquaunḡä ätkqe.

‡ 8:22 Makä 4:35-41; Lukä 8:22-25 § 8:27 Makä 5:1-20; Lukä 8:26-39 * 9: Makä 2:1-12; Lukä 5:17-26

¹ I tquanḡuwāḡga, Jisasi Iqu yimba hḡque ātkapmāuqe, eqā-huāḡḡ yātāqāḡḡsāḡḡqā aḡḡmā āwātā, Iqueqā aḡḡ-himqā iu ātimāukqe.

² Inḡaḡḡi āmaqā hḡqua, yāḡḡ ḡḡuā-tāḡḡ hḡque, iqueqā yquvanā iunā witaḡḡi Iquenyqā ātuma āpkuwi. Itāḡḡi Iqu iquauqā quuvqā heḡiyqe naqā-qakuānāḡḡ āqunāqe, ḡḡuā-tāḡḡ iqueni tii ātukqe. “ḡḡā ymeqā iquki, tqā āwqe haḡuā ākinyānā. Nyi tqā suqā quvqe, huātā ae āmakmāuqānā.”

³ Āmaqā kukḡuā-suqenqā nāqḡḡqā hḡqua, Iqu e tquanḡi āwipiḡi, quwqā kḡuā indqāḡḡqā imnā tiḡḡi indqāḡḡuwi. “Āmaqā Tqu Goti Hanjuwā Iqu enqā-pa timāutḡḡqā iqiḡā.”

⁴ Jisasi Iqu iquauqā kḡuā indqāḡḡqenḡi nāqḡḡqā eātā, tii ātukqe. “He heḡḡ kḡuā indqāḡḡqā iutaḡḡi, kḡuā quvqe suḡḡqā indqānātqāḡḡuā? ⁵ Nyi iqueni, ‘Tqā suqā quvqe huātā āmakmāuqānā’ ātuātmā imākmqe, yāḡḡnāqḡḡqā-tāḡḡunḡḡqā. Itāḡḡa Nyi iqueni, ‘Si āvautnā qāḡḡ uvā’ ātuātmā imākmqā-pqe yāḡḡnāqḡḡqā-tāḡḡunḡḡqā. Qāquaqu asānāḡḡi. ⁶ Inḡi Āmaḡeḡuqā Ymeqā Ekqā Iqu, qua tāḡḡi suqā quvqe huātā mamāuḡḡḡiyā-qe, he nāqḡḡqā maḡḡḡqā āḡḡḡḡḡiyā.” E ātuāqetaḡḡi, yāḡḡ ḡḡuā-tāḡḡ iqueni, “Si pāmā ātqāutnā, yquvanā āmetnā, tqā aḡḡ iunḡḡ uvā” ātukqe.

⁷ I tquanḡa āmaqā iqu āvauqe, iqueqā aḡḡ iunḡḡ āukqe. ⁸ Āmaqā iqua hiḡuā iḡḡi āqumbiyi, zā ipu, Goti Iqu āmaḡeḡḡi yāḡḡnāqḡḡqā iḡḡi vqāḡḡqenqā, Iqueqā yoqe haḡeḡḡ āmamāukuwi.

Matiu mbqā motauqā iquenḡḡ

⁹ Jisasi Iqu aḡḡ ique āvāma āwātāqāḡḡḡḡi, āmaqā hḡqu mbqā motauqā aḡḡ iu pmetāḡḡi āqunḡḡe. Iqueqā yoqe, Matiu ique. E āqunāqe, iqueni, “Qānaki nyivāndiyā” ātukqe. Inḡi, Matiu iqu ivatuwānāqe, Ique qānaki qe āwivāndkqe.

¹⁰ Ga Jisasi Iqu, iḡḡi iqueqā aḡḡ iu buayā ānātā pmetāḡḡa, āmaqā mbqā motauqā kuapānāḡḡ hḡquatā, suqā quvqā imākqā kuapānāḡḡ hḡquatā āpāpu, Iqutā, Iqueqā wāuḡḡuāḡḡqā āmotquamiḡḡqā iqua-pqeta buayā anā āḡḡmanmiḡḡuwi. ¹¹ Parisi hḡqua hiḡuā e āqumbiyi, wāuḡḡuāḡḡqā āmotquamiḡḡqā iquau yatḡḡqā āwikuwi. “Hiḡḡ Āmetqueqā Iqu buayi, āmaqā mbqā motauqā iquatā, suqā quvqā imākqā iquatā, anā ānātḡḡe, āānā etaḡḡiwā?”

¹² Jisasi Iqu qātā e āwiyāqe, tii ātukqe. “Āmaqā yaqā maeqā iqua, duuta iquaunḡe, māwqā ipḡḡāuā. Āmaqā yaqā-tāḡḡ iquanā upḡḡāuā. ¹³ Nyi āpqe, āmaqā jānāḡḡ iquau tāāqā tuātumamqā āpḡḡ hmanḡḡqā. Oeyā. Nyi āmaqā suqā quvqā imākqā iquau tāāqā tuātumamqā āpḡḡqā. Iḡḡḡḡe he Goti Hanjuwā Iqueā bukā iu tiḡḡi āqānāḡḡe, nāqḡḡqā maḡḡiyā.

‘He hiqāva imākātqāḡḡuwiḡḡe, maḡḡḡḡqā iqiḡā. He āmaqā iquaunḡqā qeqā emāḡḡaḡḡḡḡi āḡḡuā itquapḡḡqā āḡḡḡḡḡiyā.’†

Suqā, buayā maḡḡqā imākmbu, pmeḡenḡḡ

¹⁴ Inḡaḡḡi āmaqā Jonā iqu āmotquamiḡḡqā iqua, Jisasi Ique āwimepu yatḡḡqā āwikuwi. “Ii ānāāḡḡḡḡwā? Nesā, Parisi iqua āmotquetqāḡḡuā iquatā, tāāqā yāḡḡnāqḡḡqā imākatunḡḡuā diḡḡqā, buayā maḡḡqā imāknātānā yakuā āpmetunḡḡeḡḡ. Inḡe āmaqā Si āmotquetqāḡḡ iqua, iḡḡi miqā itqāḡḡuwiqā.”

¹⁵ Jisasi Iqu kimaḡḡi, kukḡuā ktqā tii ātukqe. “Āmaqā apākā metḡḡqā hḡqu, iqueqā kāyāmaqā iquatā yqānā pmetāḡḡa, qu āwqā haḡḡ iuta

† 9:8 Makā 2:13-17; Lukā 5:27-32 ‡ 9:13 Hosiya 6:6 § 9:13 Makā 2:18-22; Lukā 5:33-39

hipenüä iuismäknäpu pmapnuwänqätanä? Oeyä. Qänakndanï, huiziqua ique ätuma uwqanquwänqa, iqueqä käyämaqä iqua inqanä imäkmbu pmapnuwänqeqä.

¹⁶ Itanqa, gquä yäüä hñqu äpkngqe, ämaqä hñqu yuä änyä-hänä hñquesanä ätävätä, hovqä yäüä ique mapmävqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, asnä äqiyätäqänqanï änyä-hänä guä e äktäpitqä iqu, yäüä iqueni qui naqänänä imäkätä, hovqä naqä vänqiyä. ¹⁷ Tiinï iinänjqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hänä hui yaqueqä huiwä yäüä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänï, yaqueqä huiwä yäüä iqueni äpisätä, qua bu hiquatäunqiyä. Yaqueqä huiwä-pqe, qui inä imäknänqiyä. Wainqä-eqä änyä-hänï, qu yaqueqä huiwä hänä iu iquatimepñqäüä. Inï qäquaqu ängüänänänqeqä.”

*Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, ängüä iwimäkkqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä Jonä iqu ämotquaminqä iquau, kukñuä ii yqänä tuätqätanqa, ämaqä miqä hñqu äpäqe, Ique qonä äwoktäutä tii ätukqe. “Nqä ymeqä apäkä ii, tänqa äpäkonqgä-qe, Si äpätnä Saqä hipae haqeqi wiyqanqti, hänä vautñqänänyä.” ¹⁹ Iqu e tquanqa, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquatä pämä ätqäpiyi, ique äwivändkuwi.

²⁰ E äwäpiyä imdanï, apäkä hui Jisasi Iqueä tuwä-tänä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä iu itmaqänqgqe. Ii hea ique-iqueni, qanqä yaqä e pmetanqi, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. ²¹ Ii knui, “Nyi Iqueqä gquä iu itmaqänmqe, ängüä nyimänänqiyä” indqänätä, iinjä ikqe. ²² Ii Ique itmaqiyqanqa, Iqu hiqumuanä äwiyäqe, ii hinuä äqunätä tii ätukqe. “Nqä ymeqä iiki, tqä äwqe hanuä äkinyänä. Si Nyinyqä quuvqä eqänä-qae, ängüä äyä ikimäqänä.” Hea inqata-tinï, ängüä äpmaka äukqe.

²³ Itanqanï Jisasi Iqu ämiqä iqueqä anä iu äpaquväqe, ämaqä hñqua hääwä ätäpu, qokä-apäkä kuapanänï knuä yänänäqñqä qäkmanätqätanqä äqunqgqe. ²⁴ Itanï Iqu tii ätukqe. “Ii mäpäkonqä iqueqä. Oeyä. Ii hiqagenä äwinä. He huätä upiyä.” E tquanqgetanï, qu Iqueni tä äsukuwi. ²⁵ Qu iquau yäpaqä mängisa huätä dowatqanquwänqa, Iqu hiqñqä ii witanqgä inqisa äpäwäqe, iyyqä hipa iu a maqätqanqa, ii ävaukqe. ²⁶ Inï Iqu i imäkqanqenqgqe, kukñui hinqinäwa im-imä ätqa äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä hinuä pisqä hñquaqui ängüä iwimäkkqenqä

²⁷ Jisasi Iqu anä ique äväma wätqätanqanï, ämaqä hinuä pisqä hñquaqu, Ique qänaki äwivändäsinyä, tääqäqä äuminïyi. “Dewiti iqueqä Kawiquki, Si yenyqä qeqä kimänänä.” ²⁸ Iqu äwätä anä iu paquvqanqanï, iquaqu Ique wimeqanqiyänqa, Iqu yatñqä äwikqe. “Nätmatqä iinjï, Nyi qäyunä imäkmqenqgqe, qe quuvqä eqiyqinyqä?”

Kimänï iquaqu, “Naqä Iquki, ye quuvqä eqiyqueä” ätukiyi.

²⁹ Itanï Iqu iquaquiyqä hinuä iu itmaqiyätä, “Qe Nyinyqä quuvqä eqiyqiyä-panï, nätmatqä iinjï äqemenqiyä” ätukqe. ³⁰ I tquanqa iquaquiyqä hinui ängüä äqänqiyi. Itanqa Jisasi Iqu kukñuä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Nätmatqä äqemeqenqgqe, ämaqä hñque awä mätquä panyinyqä.” ³¹ Iqu i tquanqgä-qe, iquaqu äwiyi, Iqu iwimäkqanqenqgqe, ämaqä eeqänänïu awä ätuäkäminïyi.

Jisasi Iqu, ämaqä penqä-tänä, kukñuä matqä hñque ängüä iwimäkkqenqä

* 9:17 Makä 5:21-43; Lukä 8:40-56

³² Ämaqä iquaqu Ique tii vämeqanngiyännga, qu ämaqä penqä-tänjä, kuknuä matqä hñque ätuma äpkuwi. ³³ Jisasi Iqu penqä ique huätä mamäuqannga, ämaqä kuknuä matqä iqu kuknuä tqannga, ämaqe knuä kuapä indqänäpu, tii ätkuwi. “Israitqä täunji, nätmätqä huitanjä tiinji, hiñuiqänänji matimäuqä iminqeä.” ³⁴ Itanngi Parisi iqua, “Iqu penqä iquau huätä ämamäuqe, penqä naqä iqueqä yänänäqñqetä imäkqiyä” ätkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeunqä huäqä kiinjä äwunminqenqä

³⁵ Jisasi Iqu anjä-himqä eeqänänjä iu ikitä, anjä aquväqñqä iunji ämaqe ämotqetä, Goti Iqunä ämitñqä iunqä kuknuä ängui awä ätuäkitä, yaqä huitanjä-huitanjä eeqänänji ängüä iwimäkäkäminqe. ³⁶ Iqu qokä-apäkä kuapänä pmetanqä äqunätä, iquauñqä huäqä kiinjä äwunminqe. Qu sipsipqä quwqä ämiqe hma etanngi, äwäwa kiinjä ipu, qui imäkmbñqä itqänuwä-pa pmetanqä äqunminqe. ³⁷ E äqunäqetanji, Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, tiinjä ätukqe. “Wäunjuä iunji, ymisanjä yäüä kuapänä iinä, injä etanngi ämaqä wäunjuä iqe, hmbnänjqä. ³⁸ Iinjqe ämaqä wäunjuä iqä hänjä hñqua, ymisanjä aquvä ptpñqä dowatätñqä iinqe, he wäunjuä Kaniquenyqä tääqä tupñqeä” ätukqe.

10

*Jisasi Iqueqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä yoqeyi**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnjä quvqe huätä ändowatäpu, tänjä-yaqä hiutanjä-huitanjä-tänjä iquau ängüä wimäkñqä diñqä, yänänäqñqetä yoqä naqetä äwikqe. ² Ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä 12 iquauqä yoqe, tiinji. Kinnganänji Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitä iquvi. Itannga känguequ, Endru iquvi. Itanji Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jemisi iqutä Jonä iqutanji. ³⁻⁴ Itannga Pilipä ique, Batromi ique, Tomasi ique, Matiu mbqä motauqä ique, Jemisi Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Tatiyusi ique, Saimonä ämaqä Selotqä iutanjä ique, itannga Jutasi Iskarioti,† ämaqä qänaknda Jisasi Ique ämaqä huiziuqä hipa iu qui imäkñqä väniqñqä iquvi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iqua wäunjuä imäkñqä, näqñqä äwikqenqä‡

⁵ Ämaqä 12 iquauñi, Jisasi Iqu wäunjuänqä ändowatätä tii ätukqe. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanngi huiziquauñqä mäwqä pambiyä. Sämalija pmeqä iquauqä anjä-himqä iunji, mäpaquvqä pambiyä. Oeyqä. ⁶ He Israitqä iquauñqänä upñqeä. Qu sipsipqä, hänaqä qäyunänjinqä maqñqä enqä-panjä-quai. ⁷ He äwäpu kuknuä awi, ‘Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, qäukuä yätuta qäqi täqi ae äquvepqeä’ tupñqeä. ⁸ Ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquau ängüä iwimäkäpu, ämaqä ae äpäkonnguwä iquau ävauqumuatäpu, ämaqä wänyimänqä-tänjä iquau ängüä iwimäkäpu, dnjä quvqä penqä, ämaqä iquau ätqäunqe, huätä dowatäpu iqäupiyä. Nätmätqä he ämeñuwi, mbqä mäwqä ipu hiñgi ämequwitanji, ämaqä iunji, hiñgi wipiyä” ätukqe.

⁹⁻¹⁰ “He qanjä äwäpiyänngani, mbqä-qatä, yquayä qa-mñqetä, gquä tñänqä hñqutä, yukä iu ämuasmäuqetä, qanjä uwqä yäkqetä, qäsä mämeqä pambiyä. Oeyä. Ii tiinjä hitanngiyi. Ämaqä wäunjuä iqanngpñqä iquauñi, ämaqä quwqä yätamäkqä ämetqänuwä iqua buayi äwipñqäüä.

* **10:** Makä 3:13-19; Lukä 6:12-16 † **10:3-4** Näqñqä-tänjä kuapänä iqua, knuä tiinjä indqänätqänä. Yoqe Iskarioti, kiqä quati, ‘ämaqä anjä-himqä Karioti iquesanjä ique’. ‡ **10:3-4** Makä 6:6b-13; Lukä 9:1-6

11 He anä-himqä hñque äpaquväpiyänğanı, ämaqä suqä äñguä-tänjä hñquenyqä qävqä ipu, anä-himqä iu ävämeپیyänğanqe, ämaqä iqueqä anjunä pmeqäpnqä. 12 He iqueqä anju äpaquväpiyänğanı, iqi pmamitpqä iquaunı, ‘Goti Hanjuwä Iqu äñguänä emäkänqiyä’ tquäpnqä. 13 Iqua aquvänä ipu he etmeqanğpqe, hiyaqä kuknuä äñgui, iquatä witäniqeqä. I etanğqä-qe, qu he etmapnqe aquvänä miqä iqanğpqe, hiqä kuknuä ii iquau yätamakqä mäwqä da yänqiyä. 14 Ämaqä hñqu he etmetä iqueqä anä iunqä etma mäwqä itä, hiyaqä kuknui qätä maeyqä iqanğutqe, he anä-himqä ique ävämeپیyänğanı, qua hinoqukuä yukä iu täka emäkmitätqe, ptä quväteqämä emä uwqäpnqä. 15 Nyi naqä-qakuä etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuknuä mitäniqänğanı, qokä-apäkä anä-himqä iquesanı iquauqä kimañı hanä-iqe, Sotomä iutä Gomora iutä äpmamiñuwä iquauqeunı, § aañä ämäwqätäuniqeqä.”

*Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqä iquaunı, hanä-iqä wimeninğenqä**

16 “Nyi endowatqe, tiinjä. Sipsipqä iqua, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä äwquwä enqä-panjä iinjä endowatqänä. Ämaqä hui he qui emäkpnqä iqäpnqäüä. Inji he qämäkä iquauqä suqä iunä qänaknä ipu, knüä äñguä ganä indqämbiyi imäkqäpnqä. Inäqe ynñä-heeqe, suqä quvqä mimäkqä itqänuwä-pa, he-pqe asä ii iqäpnqeqä. 17 He ämaqä iquaunı äñguänä wimasipiyä. Qu quwqä ämiqä iquauä hiñuä iqinı kuknuä metpnuwiqä. Quwqä anä aquvänqä iunı, täua hitäwipnuwiqä. 18 Qu Nyi mäñdi ängittqiyäpu, ämiqä Romätanä iquaunqätä, anä-himqä naqä ämiqä iquaunqätä, heñı eyqiyäma upnuwiqä. Inğanı he ämaqä naqä iinjä iquautä, ämaqä Israitqä qäyä etanğı huizi iquautäñı, kuknuä äñgui awä tupnuwänğeqä. 19 Qu heñı, kuknuänğqä eyqiyäma uwqanğuwänğanı, ‘Ne kuknui, äki tanquatiyä? Ä kimañı, äänä tuanquatiyä?’ knüä mindqänğqä pa iqäpnqä. Oeyä. He kuknuä tñqänğanı, Goti Hanjuwä Iqu he kuknuä tupnqe, ämetquenqiyä. 20 Ii tiinjä. Kuknui, hiqä-hiuä matqä ipñqäüä. Hiniqueqä Dñä Äñguä Iqu hiyaqä mañä iuta awä tuänqiyä.

21 Ämaqä hui quwqä kätä-känğueque, huiziqua ique pizqä päkpnqä iinjqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itanı kaniqukua, quwqä ymeqä iquaunı-pqe, suqä asitanı itquapnuwiqä. Itanğa ymeqä iqua, kunaqä-kunuñuau-pqe, mäkä äunäpu asä inä ipnuwiqä. 22 He Nyaqä yoqä-tänğuenä etanğı, ämaqä eeqänänji äwqä quvqä emäkqäpnnuwiqä. Inäqe qokä-apäkä hanä-iqä qäpu etqänğanqä yänjä äqämbu äpmamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanä iqumuatäniqeqä.

23 Ämaqä anä-himqä hñquesanı quvqä etqueqanğpqe, he ävämeپی, anä-himqä hñquenyqä zä uwqäpnqä. Nyi naqänä etqänä. He Israitqä iquauqä anä-himqä eeqänänjä iunı änyä mikiqänğa, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäniqeqä.

24 Ämaqä näqnqä ämetqänuwä iqua, näqnqä ävätnqä iqueni, mämäwqätäüqä ipñqäüä. Itanğa ämaqä wäunüä imäkätqänuwä iqua, iquauqä naqä iqueni, mämäwqätäüqä ipñqäüä. 25 Näqnqä ämetqänuwä iqua, ämotquetnqä iqtänı, asänänjä eänjuwi, ii qäyunjqä. Wäunüä imäkätqänuwä iqua, naqä iqtä asänä eänjuwi, ii-pqe qäyunjqä. Inji ämaqä ämiqä iquenyqe, qu ‘Iqu dñä quvqä Belsäpulä iqueqä’ ätpqe, † iqueqä yäpä iqi itqänuwä iquaunqe, yoqä quvqänänjä asä inä tñqäüä.

Zä tquenyqä wiŋqenqä?†

²⁶ He ämaqä iinjä etqueqanŋppqä iquaunŋe, zä miqä pambiyä. Nätmatqä eeqänäni huäqä äutnmitätqe, ätnänä iqi timäunŋiyä. Nätmatqä eeqänäni zä äwämitätqe, ämaqe näqŋqä hipŋqäüä. ²⁷ Kukŋuä Nyi ämaqeu mätquä henyä etätŋqe, he ätnänäqi tquäpŋqe. Kukŋuä Nyi qeiqinyä etqe, he ämaqeuqä hiŋuä iqi ätqäupu awä tquäpŋqe. ²⁸ Ämaqä hiqä huiwä iunä päsqä iquaunŋe, zä miqä pambiyä. Qu quuvqe, pizqä mapäsqa ipŋqäüä. Goti Hanjuwä Iqu, huiwitä, quuvqetä, tä iunŋä dowatätä, qui Imäkqä-qu etanŋi, he ze Iquenyqänä iqäpŋqeqä. ²⁹ He näqŋqeqä. Yŋŋä wänŋqä isuaunŋe, ämaqe, qu hnjuaquinyqä mbqä wänŋqä hŋqunä itqänä. Inŋqe hiqä Hiniqu, isuaü äŋguä ämitäqetanŋi, Iqu hiŋuinä mäqunquä iqanŋutqe, isuaütanä hmbu qua mänŋi mapäkŋqä inŋiyä. ³⁰⁻³¹ Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqinŋi, he yŋŋä isuaunŋi, ämäwqätäunŋäüä. Hiyaqä dä nyuänä iunŋi, Iqu a ae ätäuqeqä. Iinjä etanŋi he hanŋä-iqä emeqanŋutqenqä, zä miqä pambiyä.

Jisasi Iquenyqä kuapänä wiŋganŋi, Iquenyqä awä-tqenqäS

³² Ämaqä hŋqu, ämaqä iunŋi, ‘Nyi Jisasi Iquesanŋunŋä’ tquanŋutqe, ga Nyi-pqe iquenŋe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenŋä Iqueä hiŋuä iqinŋi, ‘Ämaqä tqu, Nŋeqä’ tumniqeqä. ³³ Itanŋa ämaqä hŋqu, ‘Nyi Jisasi Iquesanŋunä manä’ tquanŋutqe, ga Nyi-pqe iquenŋe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenŋä Iqueä hiŋuä iqinŋi, ‘Ämaqä tqu, Nyitanŋu manä’ tumniqeqä.

³⁴ He Nyinyqe, ‘Iqu mäkä eeqäpnäni, mändi kittqiyätŋqä äpŋqeqä’ kŋuä maeyqä pa inä. Oeyä. Nyi ämaqe, äwqä hanŋuä inŋä pmetpnuwä diŋqe, mäma mapqä, ipäqäyunä äma äpŋqeqä. ³⁵ Nyi tiinŋqä äpŋqe.

‘Hikŋuiqu, kanique mäkanŋqä vqä iinŋätä, meqi, känäu mäkanŋqä vqä iinŋätä, hikŋueqä apäki, keenŋä mäkanŋqä vqä iinŋätä, äpŋqeqä.

³⁶ *Itanŋa ämaqä hŋqueqä käyämaqä iquautanä hŋqua, iqueni himä-wiunŋä wipnuwiqä.’**

³⁷ Ämaqä hŋqu kaniquenyqätä, känäunŋqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänŋäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanŋqä. Ämaqä hŋqu iqueqä ymeqä qokä iquaunŋqätä, apäkä iuaunŋqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänŋäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanŋqä. ³⁸ Itanŋa ämaqä hŋqu hanŋä-iqä Nyaqä yoqeta wimeqanŋutqe mämeqä itä, Nyinyqä qänaknä miqä imitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu manä.† ³⁹ Ämaqä hanŋä-pmeqä äŋgui ämäqumuetä, a yänänäqŋqä äqätmitätqä iqu, iqueqä hanŋä-pmeqe qui imäknänŋiyä. Itanŋi ämaqä Nyinyqä kŋuä indqänätä, iqueqä hanŋä-pmeqe huätä ävquatämäumitätqä iqu, hanŋä-pmeqä naqä-qakuänäni ämeniqeqä” ätukqe.

Yätamäkqä vqä iqua, kima äŋguä mapnuwänŋqä

⁴⁰ “Ämaqä hŋqu, he etmetä äŋguänä emäkqanŋutqe, iqu Nyi-pqe inä inyimäkqiyä. Ämaqä Nyi indmetqä iqu, Nyi änändowatkqä Ique-pqe inä itmeqiyä. ⁴¹ Ämaqä hŋque, Goti Iqueqä kukŋuinŋqä hiŋuä-tqä hŋqu ique wimeqanŋa, iqu iquenyqe, ‘Hiŋuä-tqä-queqä’ kŋuä indqänätä, iqueni itmetä äŋguä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä äŋgui, hiŋuä-tqä iquau ävätŋqä-pa väniqeqä. Itanŋa ämaqä hŋque,

† 10:25 Lukä 12:2-7 S 10:30-31 Lukä 12:8-9 * 10:36 Maika 7:6 † 10:38 Lukä 14:26-27

ämaqä jänänä hñqu ique wimeqanga, iqu iquenyqe, ‘Ämaqä jänänä-queqä’ kñuä indqänätä, iqueni itmetä änguä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä änguä, ämaqä jänänä iquau ävätñqäpani väniqeqä. ⁴² Itanğani ämaqä hñqu, Nyaqä ämaqä tquautanjä yoqä naqä-tänä maeqä hñquenyqe, ‘Iqu Jisasi Iquenyqä qänaknä itñqä-queqä’ kñuä indqänätä, ique eqä isqä ävätqä iqu, Nyi iquenyqe, ‘Ämaqä tqueqä wäunjuä änguä iutanä kimanji, ämeni qeqä’ naqä-qakuänänä etqänä” ätukqe.

11

*Jonä asñä-qäyqä iqu, yatñqä äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä 12 iquaunji kukñuä ii ämotqueqe, Iqu iqini äväma, anä-himqä huizi, qua Galili iu äwiñqä iu, äma qeu ämotquetä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminqe.

² Jonä iqu guä kiqiyäueqä aniu äpmeqänğani, iqu wäunjuä eeqänänji Kraisi Iqu imäkqanğqenqä qätä äwiyäqe, iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqu, Jisasi Ique yatñqä wiynqä ändowatkqe.

³ Iquaqu Ique äwimayi, yatñqä tiñä äwikiyi. “Qu ‘Kraisi Iqu äpäñqiyä’† ätätqänjuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hiñjuä inä äqänänä pmetunğutanä?”

⁴ Jisasi Iqu kimanji, iquaqu tiñä ätukqe. “Qe nätmatqä hiñjuä äqunäsinyä qätä äwiyänjiynqe, äwäsinyä Jonä ique awä tiñä suinyqä.

⁵ ‘Ämaqä hiñjuä pisqä iqua, hiñjuä änguä äqänğäuä. Yukä quvqä iqua, qanğä änguä äwqäuä. Wänyimänğä-tänä iqua, änguä imänğäuä. Qätä äyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkönğuwä iqua, anği ävauqäuä. Nätmatqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñgui qätä äwiyqäuä.’† ⁶ Äma qe, qu Nyi imäkqanğqenqä kñuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqanğutqe, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenyqä ätukqenqä§

⁷ Jonä iqueqä ämaqä iquaqu ae uwqanğiyänğä, Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anä avqñqä dunqe, squä hiñjuä qumbñqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yunjuä miqanğqe qumbñqä äukuwätänä? Oeyä. ⁸ Squä hiñjuä qumbñqä äukuwäwä? He ämaqä qäkä äñğänänä yäuqä pmetanğqä hñque hiñjuä qumbñqä äukuwätänä? Oeyä. Ämaqä qäkä änguä äyäuñuwä iqua, ämiqä naqä iqueqä anä du pmetpñqäuä. ⁹ He squä hiñjuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hiñjuä-tqä hñque hiñjuä qumbñqä äukuwätänä? Nñqä. Iinä sätäti, Nyi tiñä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hiñjuä-tqä huizi iquaunji ämawqätäunä” ätukqe.

¹⁰ “Bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanui tii ätä äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hiñjuä qä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänä,’ ätä äqänänä.*

Kukñuä ii, ämaqä tätquenyqä ätqiyä. ¹¹ Itanği Nyi he naqä-qakuä tiñä etqänä. Ämaqä eeqänänä iutanji, Jonä asñä-qäyqä ique ämawqätäutñqe, aanqeqä. Inäqe Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmeñqä iqu, Jonä iqueni ämawqätäunä” ätukqe.

* **11:** Lukä 7:18-23 † **11:3** Matiu 3:1-12; Malakai 3:1 ‡ **11:5** Asayä 35:5-6 § **11:6** Lukä 7:24-35 * **11:10** Malakai 3:1

12 “Jonä asnjä-qäyqä iqu kuknuä awä ätuminqänğanji, ämaqä yänänäqñqä-tänä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iu paqurñqenqe, qu wäunuä yänänäqñqä ipñqä ipäqäkuwi. Tänganji qu wäunuä iinji yqänä imäkäpu, Goti Iqueqä miqeunji hanjä-iqä kuapänä ävätqänäüä. 13 Jonä iqu ätimäukqänğanqe, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuinqä näqñqe, qu bukä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiutatä, Mosisi iqu kuknuä-suqenqä äqäkqeutatä ämaminjuwiqä. 14 Goti Iqueqä bukä iunji, ‘Hiñuä-tqä Laisa iqu äpäñqiyä’ ätätä äqänänqe,† ii Jonä iquenyqänä äqänänä. He Nyaqä kuknuä iinqe, quuvqä heqäpñqäpiyä, maeqiyqä ipñqäpiyä? 15 He qätä-tänuenä epiyi, kuknuä iinqe knuä äñguänä indqämbiyä” ätukqe.

16 “Ämaqä tänğa äpmeñuwä iunqe, Nyi änäänyä tmqäwä? Tiinuaiqä. Ymeqä ququawä aquväqñqä iu quamä äpmapu, ymeqä huizi iquaunqä tääqä tiinä ätätqänjuwä-panä-quaiqä. 17 ‘Ne henyqä häawä qäyä ätqanqu, he himnunjuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanqu, he knuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tänğa äpmeñuwä iqua, qu ymeqä tqua enqä-panä eäpu, suqä äsque-äsquenqä mäwiñganqiyi. 18 Jonä asnjä-qäyqä iqu äpäqetanji, buayä änätä, wainqä-eqä manqä iqanğa, qu ‘Dñä quvqä-tänä-queqä’ äyä ätkuwiqä. 19 Inäqe Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetanji, buayätä eqätä ganqgänğa, qu tii ätqäüä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itanğa ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäüä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauqä wäunui, tiinä motquapnä. Iqueqä knuä indqänqe, ii aanä naqä-qakuiqä” ätukqe.

Ämaqä, quwqä suqä quvqenqä mäwquatämäuqä iquauqä hanjä-iqenqä‡

20 I ätuäqetanji, Iqu ämaqä anjä-himqä hui-huiu äpmeñuwä iquaunji, äkasuwä ätukqe. Anjä-himqä iunji, Iqu wäunuä ämaqä mimäqñänänä di kuapänä qäyä imäqñanji, quwqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe mäwquatämäuqä iminjuwi. 21 Iquaunji Iqu tiinä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanjä-iqenqe, Nyi ‘Oänä’ etqänä. Tiinä etanqiyä. Nätmatqä ämaqä mimäqñänänä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-panji, ämaqä hñqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänğanä tiinji ae pmeqäpñinğä. Quwqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe äwquatämäupiyitanji, huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu ae pmeqäpñinğä. 22 Iinñqe Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqeüqä suqä iwäsäuninqä atäunjuä ikqeunji, heyaqä hanjä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätänji, ämäwqätäuniceqä. 23 Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, Goti Iqu henji, qäukuä haqä yätunqä etma yäniqätänä? Oeyä, Iqu he ämaqä pizqä iquauqä anjä bunqä endowatäniqeqä. Nätmatqä ämaqä mimäqñänänä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä enqä-panji, ämaqä hñqu Sotomä pmeqä iquauä awä iqisa imäkkqä-säpi, anjä-himqä iqu yqänä witäninjqä. 24 Iinjä etanji hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqeüqä suqä iwäsäuninqä atäunjuä ikqeunji, heyaqä hanjä-iqe Sotomä pmeqä iquauqeunji ämäwqätäuniceqä” ätukqe.

Hapä pmeqe, Jisasi Iquesanji

25 Inğanji, Iqu tii ätukqe. “Apä, Qäukuitä Quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqä knuä-tänä iquaunqä si nätmatqä tä zä äkittqiyenjä-qe, ymeqä

† 11:14 Malakai 4:5 ‡ 11:19 Lukä 10:12-15

däñä-sua enqä-pa äyä ämotquenyä. Si e imäkqanğnă, Nyi ‘änğuiqä’ äktqänă. ²⁶ Auă, Apă, Si Tqä-tăuă yeeqä imäkndnqä dinqä, imäkniqä” ätukqe.

²⁷ Tiinjă-pqă ină ätukqe. “Nqă Apiqu nătmatqă eeqänăni, Nqă hipa tău änjiyqeqă. Ämaqe, Ymeqă Iquenyqă năqñqe, aañqeqă. Apiquanñjqă. Ämaqe, Apiquenyqă năqñqe, aañqeqă. Ymeqă Iqută, ämaqă Ymeqă Iqu ämotquetnqă iquatănă, Apiquenyqă năqñqă eäjăuă” ätukqe. §

²⁸ “Ämaqă wăunjuă tnănjă ipu, hanjă-iqă ämepu, huiwă hanjuă enyätñqă iquenă, he eeqänăñuenă hapă hitapmqă Nyinyqă ppiyă. ²⁹ Nyi Nqă-năuă äkittqänătmă, ämaqeñi hanjuă itquetñqe. Inj, bulumăka iqua nătmatqă eyqiyămapñqă, ză quavqă hiñuă-qo iu guă ämäsăutqăñuwă-panjă iinj, he Nyaqă yăpă iqi äpmapu, Nyita năqñqă meqăpñqeqă. Itanğa he hanjă-iqă naqänănjă mämeqă, hapă pmeppñqăuă. ³⁰ Kukñuă Nyi etmqe, hanjă-iqă naqă mană, he qeiqinyănjă mapñqăuă” ätukqe.

12

*Sămbatqă hiunji hapă pmeqă iquenyqă**

¹ Qănakndăni, Sămbatqă hiunji hapă pmeqăñganj, Jisasi Iqu kuă-witqă wăunjuă awă iu qanjă ikăminqe. Inğanj Iqueqă wăunjuăñqă ämotquaminqă iqua buayă dă vqanğa, qu kuă-witqă häukui, ätăkăpu änminjuwi. ² Parisi hñqua hiñuă iinjă äqumbiyi, Jisasi Ique tiinjă ätukuwi. “Hiñuă qunyă! Suqă Tqă ämaqă wăunjuăñqă ämotquetqănjă iqua iquwi, hiunji hapă pmeqăñğa imäkqenqe, pmua imăknănă.”

³ I tqanğuwăñğa, Iqu kima tii ätukqe. “Änăänğă? Hiñuiqănănj neqă awiçu Dewiti iqută, iqueqă ämaqă iquată, buayă dă äpăkombiyi, Dewiti iqu imăkkqenqe, he kukñuă iunj a matăuqă itqăñuwătană? ⁴ Dewiti iqu Goti Hanjuwă Iqueqă anjă yăpă yăngisa äpaquvăqe, Bretqă Goti Hanjuwă Iqueqă hiñuă iqi äwăminqe, iqută iqueqă ämaqă iquatănj, ämepu äñguwiqă. † Buayă Goti Hanjuwă Iqueqă hiñuă iqi äwinqe, ämaqe ämepu nqăñqe, pmua imăknănă. Hiqăva-imăkqă iquană ämepu bñqă ină äwină. ‡ ⁵ Änăänăñqăwă? Bukă Mosisi iqu kukñuă-suqenqă äqăkqă iunj, he kukñuă tă a matăuqă itqăñuwătană? Sămbatqă hiunji hapă pmeqăñganj, hiqăva-imăkqă iqua Goti Hanjuwă Iqueqă hiqăva-imăkqă anjă iu, Sămbatqăñqă suqă ätă äwinqă iunj ävausăpiyă-qe, Goti Hanjuwă Iqueqă hiñuă iqinj, qu suqă quvqă mimăkqă itqăñăuă. ⁶ I etanği Nyi he etqănă. Goti Hanjuwă Iqueqă hiqăva-imăkqă anjă ique Ämăwqătăunqă Hñqu, tăqi äwină.

⁷ Injăqe, Goti Hanjuwă Iqueqă bukă iunj, kukñuă hñqu tiinjă äqănănă.

‘He hiqăva imăkătqăñuwñqe, manyinqă iqiya. He ämaqă iquaunqă qeqă emăñğanğuti äñguă itquapñqă änyinqiyă.’ §

He kukñuă iinjă iqueqă quatinqă năqñqă meqă-săpi, he ämaqă suqă quvqă mimăkqă itqăñuwă iquaunj, hanjă-iqă mäwqă iqăpninqă. ⁸ Iinjă etanği he iqueqă quatinqă maqñqă epu, Nyaqă ämaqă iquaunj hanjă-iqă hiñgi ävătqănjă. Nyi iinjă etqe, tiinjăqă. Ämaqeñqă Ymeqă Ekqă Iqu Sămbatqă hiunji hapă pmeqă iunj ämitqănă. Nyi tă qăqunjqă” ätukqe.

*Jisasi Iqu, ämaqă hipa hñginj quvqă-tănjă hñque äñguă iwimăkkqenqă**

§ 11:27 Lukă 10:21-22 * 12: Makă 2:23-28; Lukă 6:1-5 † 12:4 1 Samueli 21:1-6 ‡ 12:4 Hiqăva-imăkqă 25:5-9 § 12:7 Hosiya 6:6 * 12:8 Makă 3:1-6; Lukă 6:6-11

⁹ Jisasi Iqu iqiñi äväma äwätä, iquauqä anä aquväqñqä yäpä ingisa qe äpaqukke. ¹⁰ Iqiñi, ämaqä hipa hñgiñi quvqä-tänjä hñqu äpmamiñqe. Inğanı Parisi iqua Jisasi Ique kukñuä mitpnuwä diñqä yatñqä tiñjä äwikiwi. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanı, ne ämaqä yaqä iquaunji äñguä imäkqe, ii äñguätanä, ä änäänğä?”

¹¹ Iqu kimanı, tiñjä ätukqe. “Ämaqä hiyaqä awä iqisanjä hñqu, sipsipqä-tänjä-qu eä, itanğa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanı sipsipqä iqu qua hovqä iu äpäwitqe, iqu äänä imäkäniqiyä? He näqñqeğä. Ämaqä iqu sipsipqe a ämaqätätä, äkäka yäpaqä tängisa ätuma yapänqiyä. ¹² Inji ämaqä di sipsipqä duñi ämäwqätäutañgqenqe, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğa suqä äñguä imäkqe, ii äñguänänjiqä” ätukqe.

¹³ I ätuäqetanı, Iqu ämaqä hipa quvqä-tänjä iqueni, “Tqä hipa jänä imäkinyä” ätukqe. I tquanğa ämaqä iqu hipa jänä i imäkñganğa, hipae, äñguänğisa änyänqä-pa, e ingqe. ¹⁴ Inğanı Parisi iqua anä iu äväma, hñqäqi aquvä äqänäpu, Jisasi Ique pizqä päkpnuwä iñqä hänaqenqä qävqä ikuwi.

Goti Iqu Jisasi Ique, wäunjuänqä atäunjuä ikqenqä

¹⁵ Jisasi Iqu qu iinjä iqanğuwinqä näqñqä eäqe, anä-himqä iunı qe äväma äukqe. Itanı qokä-apäkä kuapänänji Ique qänaki qe äwivändkuwi. Itanğanı iquautanjä täñjä-yaqä-tänjä iquaunji, Iqu eeqänänjä äñguänä qe iwimäkkqe. ¹⁶ Ii iwimäkätäqänğanı, Iqu iqua Iquenyqä kukñuä awä matqä ipñqänä pmua imäkkqe. ¹⁷ Suqä e imäkmiñqe, Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiñjuä-tqä Asayä iqueğä manjä iuta ätkqä iunä naqä-qakuä timäutñqä imäkkqe. Kukñui, tiñjiqä.

¹⁸ “Ämaqä tqı, Nyaqä wäunjuä imäkqä iqueğä. Nyi ique atäunjuä ikqeğä. Nyi iquenyqe, kiñjä änyinätñqeğä. Itanğa Nyaqä äwqe, iquenyqä aquvänä kuapänä itqänä. Nyi Nqä Dñä Äñgui, ique wimqänä. Itanı ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iunı, iqu suqä jänänjiñqä kukñui awä tquätñqänänjä.

¹⁹ Iqu kukñuä äkasuwä ätätä manjä tnänjä matqä yätñqänänjä. Inji hänaqä iutanı qokä-apäki, iqu manjä yänänäqñqä tqanğuti qätä mäwiyqä ipñqänänjä.

²⁰ Tuuwä-hiyawä äukinymätä iqanğutqä iqua, iqu mäquasqä yänqiyä. Hiqi-tä hikui-hikui iqanğutqe, iqu maiqupisqä yänqiyä. Hea suqä jänänji, suqä quvqä iu ämäwqätäuninğanğanqe, iqu wäunjuä yqänä iqämanğuanğiyä.

²¹ Itanı ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iqua, iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iqu yätamäkqä vätñqä hiñjuä äqämbu pmeppnuwıqä.”†

Jisasi Iquenyqätä, dñä quvqä iquaunqätä‡

²² Hea inğanı qu ämaqä dñä quvqä-tänjä hñque, Jisasi Iquenyqä qe ätma äukuwi. Ämaqä iqu hiñjuä pisqä eä, manjä matqä-que. Inğanı Jisasi Iqu iqueni äñguä imäkqanğa, hiñjuä äqänätä kukñuä ätkqe. ²³ E äqumbiyi, qokä-apäkä iqua yäunjuä ipu, “Täukueğä. Ämaqä Dewiti iquesanjä ne hiñjuä äqunanä äpmeñquä iqu, qäqutiyä?” ätñguwi.

²⁴ Parisitanjä hñqua kukñuä tä qätä äwıpiyi, tiñjä ätkuwi. “Ämaqä Tqu, dñä quvqä iquau huätä ändowatätñqe, Iqu Belsäpulä, dñä quvqä iquau miqä iqueğä yänänäqñqä iutanänjqä.”

† 12:21 Asayä 42:1-4 ‡ 12:21 Makä 3:22-30; Lukä 11:14-23

²⁵ Jisasi Iqu iquauqä kñuä indqänqä iunä näqñqä eä, tii ätukqe. “Ämaqä, qua naqä hñquesañä iqua, iwäsänäpu mäkä hunqanqppqe, ämaqä iqua qui imäkmbñqäüä. Itanqa ämaqä anä-himqä hñquesañä-qe, hueqä-himqä huitañä-qe, qu awä äkutnäpu mäkä hunqanqppqe, yänänäqñqe änä matqäüqä ipñqäüä. ²⁶ Inji tiñä-pqe inänji. Setänä iqu, iqueqä dnä hñque huätä ändowatätqe, ne näqñqe, iqueqä ämaqä iqua awä äpatñqäüä. Inji iqu qua täu ämitñqe, äpakänä mämiqä yäniqe. ²⁷ He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpula iqueqä yänänäqñqeta dnä quvqä iquau huätä ändowatätñqe’ qäyunä tqanqppqe, hiqä ämaqä iqua dnä quvqä huätä ändowatätqänuwi, yänänäqñqä tqueqeta imäkätqänuwäwä? Hiqä ämaqä iñä imäkätqänuwä iqua, heyaqä kukñuä iñi, ii qäyunä hma hitanqñqä ämetquapñqe. ²⁸ I etanqä-qe, Nyi, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqä iquesa, dnä quvqä iquau huätä dowatqanqñqe, iñqe he näqñqä tiñä mapñqe. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.’

²⁹ Quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueqä anä iu äpaquvätä, iqueqä nätmätqe metñqä wiñqanqñqe, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyäueqe, iqueqä nätmätqe hñgi iñga menqiyä.

³⁰ Ämaqä hñqu wäunüä yätamäqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Ämaqä hñqu, qokä-apäkä aquvä-qäyqñqä yätamäqä manyqä imitätqe, iqu ämaqe im-imä ändowatqiyä. ³¹ Iñiñqe, Nyi he tiñä etqänä. § Suqä quvqä eeqänänitä, kukñuä quvqetä, qokä-apäkä iqua imäkmiqqe, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. Inäqe, ämaqä hñqu Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä quvqä ätmitätqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqe, huätäñi änä mämamäüqä da iniqeqä. ³² Ämaqä hñqu, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqanqñqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqä di, huätä mamäunqiyä. I etanqi ämaqä hñqu, Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqanqñqe, Goti Iqu, iqueqä suqä quvqä huätäñi, täñga mämamäüqä yänqiyä. Ga qänakndañä-pqe, mämamäüqä yäniqeqä.”

*Zä iquauqä häukuinqätä, ämaquqä suqenqätä**

³³ “Ämaqe zä hñquenyqä, ‘Zä tqu quvqätiyä, äñguänänätiyä’ kñuä indqänäpiyänqani, kiqä häukui, hiñuä ganä äqumbiyi, iñqani qu näqñqä mapñqäüä. Zä hñqu äñguänänä eänqe, kiqä häukuä-pqe, äñguänänäqä. Inäqe zä hñqu quvqä eänqe, kiqä häukuä-pqe, quvqe. ³⁴ Inji henji, qämäkä quvqä iqua eämakuwänänä eqänänänä. He ämaqä quvqä eänuwi, kukñuä äñgui äänä tñqäwä? Ämaqä iquauqä kukñuä tqe, ii iquauqä kñuä indqänqä dutanjqä. ³⁵ Ämaqä äñguänänä iqua, kñuä äñguänänä indqänäpu, suqä äñguänänä dinä imäkñqäüä. Ämaqä quvqä iqua, kñuä quvqä huitañä-huitañä indqänäpu, suqä quvqä imäkñqäüä. ³⁶ Itanqi Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqu kukñuä mitäniqänqani, Iqu quvqä kukñuä hñgi ätmitpñqä kñuä indqänätä, iuta iwäsäuniqeqä. ³⁷ Si kukñuä äñguä tquki etanqñqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä jänänänukiyqä’ ktäniqeqä, hñ si kukñuä quvqä tquki etanqñqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä quvqukiyqä’ ktäniqeqä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique, “Ne Sinyqä näqñqä metunquä mänätquayä” ätukuwinqät†

³⁸ Iqu e tquanğa, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä hñquatä, Parisi hñquatä, Iqueni tiinjä ätukuwi. “Ämotqueqä Iqukiyä, ne tiinjñqä änenqiyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Wäunuä Imäkquki eäñi, ne ‘naqä-qakuä-queqä’ kñuä neyätñqe, mänätquayä.”

³⁹ Iqu iquauqä kukñui, kimañi tiinjä ätukqe. “Qokä-apäkä tänğa äpmeñuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qañä hñgi qñqä enqä-panjä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenqe qänaknä miqä-quenjqä. He ‘Ne Sinyqä näqñqä metunquä diñqä, mänätquayä’ ändquwä-qe, Nyi iinj mimäkqä imqänä. He näqñqä mapñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä. ⁴⁰ Jona iqu hiunji hñquaqui-hñque, heatqä hñquaqui-hñque, hämapäkä naqänänjä iqueqä äwqä yäpä ingisa äpmakqä-pa, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu asä inänjqä. Hiunji hñquaqui-hñque, heatqä hñquaqui-hñque, qua yäpä ingisa pmeñqiyä. ⁴¹ Hiñuiqänänji, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe huätä ävquatämäukuwiqä. Inäqe tänğanji, ämaqä Jona ique Ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä pmetanji, ämaqe iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe mäwquatämäuwä iquwiqä. Iinjñqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänğanji, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua ävaupu, ämaqä tänğa äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpnuwiqä. ⁴² Hiñuiqänänji apäkä, qua hitunjuä nämä äwiñqä iu miqä naqä ii, Solomonä iqueqä kuknuä näqñqe qätä wiyätñqä äpkqe qä. † Inäqe tänğanji Ämaqä Solomonä ique Ämäwqätäunqä Iqu täqi qäyä pmetanji, ämaqe Ique qätä mäwiqä itqänjuwiqä. Iinjñqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänğanji, apäkä naqä ii, ävautä ämaqä tänğa äpmeñuwä iquauqä suqä quvqenqä awä täniqe qä.”

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anji äwimakqenqäS

⁴³ Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämañi, anjä yenjuä dunqä äwäqe, iqu anjä hapä pmeqä diñqä qävqä ikiquänqiyä. Itanğa hñque mämäqumueqä iäqe, ‘Nyi anjä hiñuiqänä ävämakqä dunqä anju umqänä,’ täñqiyä. ⁴⁴ I ätäqe, iqu äwäqe, ämaqä hñqua anjä iqueni siiyä äpipu anjuä imäkepiyä-qe, mäpmetanğä qunänqiyä. ⁴⁵ Iinjä äqunäqe, iqu äwätä dñä quvqä 7 hñqua itmeñqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dñä kiñganänjä iqueqä quvqeu ämäwqätäunqiyä. Iquau itmetä, qu anjä yäpä yänğisa äpaquväpu pmapñqäüä. Ämaqä iqu hiñuiqänänji iñänänjä quvqä äpmamiñqä-qe, tänğanji aanjä quvqä kuapanä pmeñqiyä. Suqä quvqä asä iutanji, ämaqä quvqä tänğa äpmeñuwä iquauñi äwimeñqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känaisä, kängukuatä, äwimakuwiñqä**

⁴⁶ Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kuknuä iinjä yqänä tuätqätanğa, Iqueqä känatä kängukuatä äpäpu, Iqutä kuknuä anä tññqä yäpaqä mäñğisa ätqäuminjuwi. ⁴⁷ Itanji ämaqä hñqu Iqueni, “Hueqä” ätukqe, “Tqä tnatä tunğukuatä, Sitä kuknuä anä tññqä yäpaqä täñğisa ätqäunjuä.” ⁴⁸ Ii ätukqä iqueni, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nqä nipatä guäkatänji, tqukuakä?” ⁴⁹ Itanji Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iquau atäunjuä ävätä, “Qätä nyipiyä” ätukqe. “Nqä nipatä guäkatänji, täsquakänä. ⁵⁰ Ii tiinjñqä. Qokä-apäkä, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä äwiñqä iu qänaknä imitpqä iqua, qu Nyaqä tasi-guäka, nanyi-ñapqa, itanğa nipaqtänjqä” ätukqe.

† 12:42 1 Ämiqä Naqä 10:1-13 S 12:42 Lukä 11:24-26 * 12:45 Makä 3:31-35; Lukä 8:19-21

13

*Kukɲuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäwqenqä**

¹ Hiunji asä qäquenji, Jisasi Iqu anjä iu ävämanji, yäpaqä mäŋgisa äwätä, eqä-huänjä Galili iqueqä manjä iqi quamä äpmaminqe. ² I pmetanqa, ämaqä kuapänänji Iquenyqä pqaŋguwitanji, Iqu yimba hŋque ätkamäuqe, quamä qe äpmakqe. Itanji ämaqä eeqänänji, eqä-huänjä manjä iqi pämä tqäutangä, Iqu yimba iu äpme näqŋqä äwikqe. ³ Iqu iquaunji kukɲuä ktqä ätuätä, näqŋqä kuapänänji äwikqe. Kukɲuä ktqä hŋqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä hŋqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätŋqä wänqiyä. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanqa, hui hänaqä iqi päknätqe, yŋŋä äpäpu ämambnä. ⁵ Itanqa hui qua kuapänä hma etanqi, hikä-tänjä qäsä äwitanqqä iu päknätqe, qua äŋgui äwa itanquti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukauŋqiyä. ⁶ Inji mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänjä tqanqa, kuä kiqä tapinji wänqäpu etanqi, yäuä hämänä pinqiyä. ⁷ Itanqa kuä uwqä hui guä yänjä-tänjä awä imä päknätqe, guä quvqä iqua qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunji, qua aowi äŋguä mäwqä yänqiyä. ⁸ Itanqa kuä uwqä hui qua äŋguänänjä iu päknätqe, kiqä näänqe 100 huknänä, hui 60 huknänä, itanqa hui 30 huknänqiyä. ⁹ Ämaqä qätä-tänjuenä etanqutqe, kukɲuä iinqe kɲuä äŋguänä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁰ Qänakndanji, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua äpäpu, Jisasi Iqueni yatŋqä äväpu, “Si qokä-apäkä iquaunji, kukɲuä ktqä inä sunqä tuätqäninyä?” ätukuwi.

¹¹ Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqenqä kukɲuä qakui zä witanqqä-qe, he näqŋqä mapŋqe, Iqu henyä etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iquaunji, mäwqä itŋqe. ¹² Ii tiinjä etanqi. Ämaqä näqŋqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä ävätä, qu näqŋqä kuapänänjä-tänjä-qua hipŋqä iwimäkänä. Iinjä etanqqä-qe, ämaqä näqŋqä maeqä iqua, näqŋqä wänqä qu ämejuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. ¹³ Initanji, Nyi ämaqä iquaunji kukɲuä ktqenä ätuätŋqeqä. Qu hiŋuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqŋqä maeqä-quayqä. ¹⁴ Qu iinjä epu, kukɲuä hiŋuä-tqä Asayä iqu äqäkkä tquenji, ii naqä-qakuänänjä ämotquetqänä. Iqu pmetanqa äpmaminjuwä iquaunqe, tiinjä ätätä äqäkkqeqä.

He kukɲuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä maqŋqä hipnuwiqä. He hiŋuä äqunqä äwäpiyä-qe, nätmätqä hŋquenyqe näqŋqä maeqä ipnuwiqä.

¹⁵ Ämaqä iinjä iqua näqŋqä äŋguä mämeqänqe, quwqä nyuänji woyqä ae imaqundänqqeqä. Kukɲuä qätä äŋguä mäwiyqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänqqeqä. Nätmätqä hiŋuä äŋguä mäqunquä ipŋqe, quwqä hiŋuä-pqe, ae yämaqundi inqqeqä.

Qu iinjä mimäkkä-säpi, quwqä kɲui äkunmäknäpu, Nyinyŋqä anqumä quvepqanqpi, ga Nyi iquaunji äŋguä iwimäkkäminjqä.†

¹⁶ Inäqe he Nyi nätmätqä imäkkqanqqe hiŋuä äqunäpu, Nyaqä kukɲui qätä änyiyätqänuwitanji, Goti Hanjuwä Iqu äŋguä ae emäkkä iinqe, näqŋqä enjä. ¹⁷ Nyi naqä-qakui tiinjä etqänä. Nätmätqä he hiŋuä äqunätqänuwu, hiŋuä-tqä iquatä, ämaqä jänänjä iquatä, qu kuapänänji hiŋuä qunqänqä naqänänjä winyätqätanqqä-qe, qu hiŋuä mäqunquä iminuwiqä. Kukɲuä he qätä äwiyätqänuwu, qu qätä wiyqänqä naqänänjä winyätqätanqqä-qe, qu qätä mäwiyqä iminuwiqä” ätukqe.

* 13: Makä 4:1-20; Lukä 8:4-15 † 13:15 Asayä 6:9-10

18 Jisasi Iqu kuknuä äpakänä yqänäni, tiinjä ätukqe. “Goti Iqu he näqñqä mapñqä etapqetani, tänggani kuknuä ktqä ämaqä kuä-witqä wäunuä iu tnämäuqä-queñqe, kiqä qakuinqä Nyi awä tqangundi, he qätä nyipiyä. 19 Ämaqe, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä migeunqä kuknui qätä äwiyäpu, kiqä qakuinqä näqñqä mämeqä itqänuwä iqua, qu kuä uwqä hänaqä iqi äpäknqgä-panä-quaiqä. Setänä iqu äwimetä, kuknuä Goti Hanjuwä Iqu quwqä knuä indqänqeu hiqanqge, huätä maqänä ämotautñqe. 20 Itanğa kuä uwqä qua hikä-tänjä iu äpäknqgä ii, tiinjä. Ämaqä kuknuä iinjä ique qätä äwiyäpu, maqänä ämepu, aquvänä iquwä iquaiqä. 21 Inäqe iquauqä quuvqä heqiyqe, kuä tapinjä wänqäpu uwqatätä, yäüä äpiqä i enqä-paniqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueuä kuknui mändi kittqiyanä-tpu itqänuwä iqua, ämaqä tquaunji hanjä-iqä äväpu quvqä itqueqanqguwänğa, iquauqä quuvqä heqiyqe, qui maqänä imäknänä. 22 Itanğa kuä uwqä guä yänjä-tänjä awä imä äpäknqgä ii, tiinjä. Ämaqä kuknuä iinjä ique qätä äwiyäpiyä-qe, qu nätmätqä qua täutaninjä äwäwa ipu, mbqä aquvä kuapänä qäpnqenqä knuä kuapänä indqänätqänuwä iquaiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuiunji, suqä iinjä iqu qñqanä yeqanji, qu suqä jänänjä imäknqge, yänänäqñqä mäwqä yänqiyä. 23 Itanğa kuä uwqä qua äñguä iu äpäknqge, ii ämaqä kuknuä iinjä ique qätä äñguä äwiyäpu, kiqä quatinqä näqñqä ämetqänuwä iquaiqä. Inji, kuknuä iqueqä näänqe, hui 100 huknänä, ga hui 60 huknänä, itanğa hui 30 huknänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqe, qätaqä quvqenqä

24 Iqu ämaqeunji, kuknuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä mige, ii ämaqä hñqu iqueqä wäunuä iu kuä uwqä äñguinä ätnämäwäwqä-panä iinjä. 25 Inäqe ämaqä iqi äpmamitpçä iqua hiqaqä witanqguwänğa, ämaqä iqueqä himä-wiunqä iqu ätimäutä, qätaqä quvqe, asä iu ätnämäwanji äwänqiyä. 26 Qänakndanji kuä-witqä uwqä bakä ae äukaupu äpepiyi, näänqe äukñganqani, wäunuä-wiyqä iqua, qätaqä quvqä hui anä tqäutanğä qumbnuwiqä. 27 Inğanji iqua äwäpu, ämaqä wäunuä kaniquenji tiinjä tupnuwiqä. ‘Ämaqä naqä iquki, ne si tqä wäunuä iunji, kuä uwqä äñguinä ätnämäuqiyä-tanä ikque. Qätaqä quvqä hui anä ätqäunuwä, änänänqäwä?’ 28 Iqu iquau kimani, ‘Suqä iqu, ämaqä himä-wiunqä hñqu imäkkqeqä’ tuäniqeqä. Itanji iqua yatñqä wipnuwiqä. ‘Ne äwätanä, qätaqä quvqe ekautanä, aquvä maqiyatunqenqä äkinqiyä?’ tupnuwiqä. 29 Inğanji iqu iquaunji kimani tuäniqeqä. ‘Oeyä. He qätaqä quvqe ekaupiyänğanji, kuä-witqä itä qäsä hikauqñqäuä. 30 Kuä täkqänğanqä, qäquaqu qäyä ätqäunqä. Kuä täkqänğanji, nyi ämaqä kuä täknqä iquau tii tumniqeqä. “He qätaqä quvqe ganä ekaupu, aquvä äqiyäpu, tä väuepnuwänqä hatñä äquqotäupu epiyä. Inğanji he kuä-witqe ätäupu, aquvä äqiyäpu nyaqä buayä pñqä wiqä anjä iu pñqä hipiyä” tumniqeqä,’ tuänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä hñjuaquinqä†

31 Iqu kuknuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä mige, ii zä-guawä\$ piikä, ämaqä hñqu iqueqä wäunuä iu vowä ämäutñqä enqä-panä iinjä. 32 Zä iqueqä piiki, wänqänänğä-sua etanji, piikä huiziqua, ique ämäwqätäunäuä. Inäqe, kiqä baki äkautä

† 13:30 Makä 4:30-32; Lukä 13:18-21 § 13:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

naqä äpeyätäqängani, nätmatqä huizi wäunuä iu ätqäunqä iquauni ämäwqätäutanguti, ynñä iqua äpäpu, kiqä äpa iunñi yuuwä imäkpñqäüä.”

³³ Itanğa Iqu kukñuä ktqä hñqu-mända inä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii nätmatqä änyuämäuqä enqä-paniqä. Apäkä hui nätmatqä änyuämäuqe, hmbunä ämetä, kuä-witqä* kuapänä ämetä naqä-huinyä imäkänä, buayä pälawä eeqänäñi änyuämäutñqä diñqeüä” ätukqe.

Jisasi Iqu kukñuä ktqe, sunqä ätuminqätiyä

³⁴ Kukñuä eeqänänñä Jisasi Iqu qokä-apäkä iu e ätuminqe, Iqu kukñui ätnänñä iqi matqä, ktqä dinä ätuminqe. ³⁵ Kukñuä, Goti Iqu hiñuä-tqä hñqueqä manñä iuta ätimekqä hñqu qäyunä timäutñqe, Iqu iinñä imäkminqe. Ämaqä hiñuä-tqä iqu tiinñä ätkqe.

Nyi kukñuä ktqe etätmä, nätmatqä qua täu imäkkqängatqä zä äwäka äpäänqenqe, täñga awä etmqänä.†

Qätaqä quvqä iqueqä kukñuä ktqä quatinqä

³⁶ Jisasi Iqu ämaqä iu ävämanñi, anñä yäpä inğisa qe äpaqukqe. Itanñi Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua Iquenyqä äpäpu ätukuwi. “Kukñuä ktqä qätaqä quvqä wäunuä iuta äkautñqenqe, Si ne kiqä quatinqä awä natiyä.”

³⁷ Iqu kimanñi tii ätukqe. “Ämaqä kuä uwqä äñguänänñi tnämäwäwqä iqu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueqä. ³⁸ Wäunñi, ii qua tqueqä. Kuä uwqä äñguänänñi, qokä-apäkä Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iutanñä iquaiqä. Qätaqä quvqe, Setänä iqueqä ämaqä iquayqä. ³⁹ Himä-wiunqä, qätaqä quvqä tnämäwäwqä iqu, Setänä iqueqä. Kuä täkqängani, qua täunñi iqueqä yäpakänganjqä. Itanğa kuä täkqä iqua, enätqä iquaiqä. ⁴⁰ Qu qätaqä quvqä aquvä ämaqiyäpu, tä väuepñqä imäkätqänguwä-pa, qua täunñi iqueqä yäpakänganjä-pqe asä iinñä imäkpnuwiqä. ⁴¹ Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä enätqä iquau dowatqanğa, Iqueqänä miqä iutanñi, nätmatqä ämaqeüqä quuvqä heqiyqä qui iwimäkqä iutä, ämaqä suqä quvqä imäkqä iquautänñi, eeqänänñi huätä mamäupnuwiqä. ⁴² Itanñi qu tä naqänänñä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqanğuwänğa, qu kñuä naqänänñä äqiyäpu, hiqunñä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä. ⁴³ Inğani ämaqä jänänñä iqua, iquauqä Kaniqunä ämitñqä yäpä inğisa äpmepu, quwqä huiwitanñi mäptqä enqä-pa we hunäniqeüqä.‡ He qätä-tänğuenä epiyi, kukñuä iinqe kñuä indqämbiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, mbqä pñqä wiqä ipñä iquenqä

⁴⁴ “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, mbqä pñqä wiqä ipñä imäkäpu, wäunuä iu qua zä äptekuwä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu mbqä ipñä ique ämäqumuetä hiñuä äqunäqetanñi, iqu ‘Nätmatqä iinñi mbqeunñi ämäwqatäunä’ kñuä indqänätä, hiñuä qunämapenä yeenqiyä. Inğani iqu aquvänä itä, iqueqä nätmatqä eeqänänñi aquvä ämaqiyätä, ämaqä hñquququa mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iinñi ae ämeqe, iqu äwätä wäunuä iquenñi mbqä inqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, wimñä äñguänänñinqä

⁴⁵ “Anğumñi, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ämaqä hñqu mbqä wäunuä imäkätä, wimñä äñguänänñinqä qävqä ikitñqä-paniqä. ⁴⁶ Iqu

* **13:33** Jisasi Iqu kuä-witqä iqueqä hanñä-iqe, 20 kilo iqä ätukqe. † **13:35** Apqä Bukä 78:2

‡ **13:43** Deniyäli 12:3

änguänänjä hñque ämaqumueqe, iqu äwätä, iqueqä nätmatqä eeqänänji aquvä ämaqiyätä, ämaqä huiziqua mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iñji ae ämeqe, iqu wimñi mbqä yänqiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, hämapäkä qaenqä

⁴⁷ “Anğumñi, Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqe, ii tiñiqä. Hämapäkä qa, qu eqä-huänjä bu ätnämäupu, hämapäkä huitañä-huitañä äqupuquwä enqä-paniqä. ⁴⁸ Hämapäkä qa mñqä iuñi manğua mñganğa, qu hikä weä aanqä tängisa eyqiyäma äyapäpu, quamä äpmapu, itanğa hämapäkä änguänänjä iquauñi häkiu ämimēpu, hämapäkä quvqä iquauñi bi tnämäupnuwiqä” ätukqe. ⁴⁹ “Itanğa qua tqueqä hiunji yäpakänğanji, asä iñänqeqä. Ynaunjqä iqua äpäpu, ämaqä quvqä iqua, jänänjä iquauqä awä iqi pmetanğuwä iquauñi itmapnuwiqä. ⁵⁰ Itañi qu tä naqänänjä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqanğuwänğa, kñuä naqänänjä äqiyäpu, hiquanjä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

⁵¹ Itañi Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, yatñqä tiñjä qe äwikqe. “Kukñuä tquauqä quatinqe, he näqñqä ae ämequwätanä?”

Qu “Auqä, ne näqñqä ae ämeququeqä” ätukuwi.

⁵² I ätuäqetani, tiñjä-pqe inä ätukqe. “Iñjä etanği ämaqä Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatanjä hñqua, qu Goti Qäukuä Yätutañä Iqunä miqenqä näqñqä ämēpu qänaknä imipqä iqua, qu anjä naqä hñqueqä kaniqu enqä-panjä hipnuwiqä. Iqu iqueqä nätmatqä änguänänjä pñqä wiqä iu äpaquvāqe, nätmatqä änyä-hänjitä yäuetä qäsä äma pänqiyä” ätukqe. §

*Nasäretqätanjä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä**

⁵³ Jisasi Iqu kukñuä ktqä tä awä ae ätuäqe, anjä-himqä iuñi qe ävämakqe. ⁵⁴ Äväma äwāqe, Iqu kaniqueqä anjä-himqä† iu ätimäuqe, iquauä anjä aquvāqñqä iu äpaquvāqe, ämaqä iuñi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuñqä näqñqä äwikqe. Qu Iqueqä kukñui qätä äwipiyitani, yäunjuä ipu, “Ämaqä Tqu näqñqä tä ängisa ämeqäwä? Itanğa änänänqäwä, Iqu ämaqä mimäkqänänji imäkätñqeuä?” ätkuwi. ⁵⁵ “Ne Ämaqä Tquenyqe, näqñqeqä. Iqu ämaqä anjä imäkqä iqueqä Ymeqä Iqueqä. Itanğa Mäliya ii, Iqueqä känaiyqä. Inji Jemisi ique, Josepä ique, Saimonä ique, Jutasi ique, iqua Iqueqä känğukuayqä. ⁵⁶ Täqinji Iqueqä känapqa, nesä anä äyä äpmeñunä. Inji Iqu ii imäkätñqe, näqñqe ängisa ämeqäwä?” ätñguwi. ⁵⁷ Qu iñjä ätnäpu, Iquenyqe äwqä quvqä ätimäukñguwi.

Inğanji Iqu iquauñi tii ätukqe. “Hiñuä-tqä iqua, anjä-himqä eeqänänjä iuñi, yoqä-tänuae. Etanğqä-qe, hñqunä-hñqunänji, iqueqä anjä-himqä iutä, iqueqä anju anä äpmeñuwä iutänji, iqu yoqä maiqä-queqä.” ⁵⁸ Inji Jisasi Iqu-pqe, Iqueqä anjä-himqä iuñi, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqätanğä, Iqu wäunjuä ämaqä mimäkqänänji, kuapänä mimäkqä imiñqe.

14

*Heroti iqu, Jonä ique pizqä äpäkkqenqä**

¹ Hea inğanji ämaqä ämiqä Heroti iqu, qu Jisasi Iqu wäunjuä imäkqanğqenqä tqanğä qätä äwikqe. ² Iwä, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquauñi, tiñjä ätukqe. “Ämaqä Tqu, Jonä asñä-qäyqä iqueqä. Iqu qua

§ 13:52 Näqñqä-tänjä iqua, “Jisasi Iqu ii ätkqe, suqenqäti, kukñuä naqä-qakuñqätiyä, ätkqeqä” ätätqänjä. * 13:52 Makä 6:1-6a; Lukä 4:16-30 † 13:54 Iqueqä kaniqueqä anjä-himqe, Nasäretqä iyyi. * 14: Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20; 9:7-9

äptekuwä iuta anğumä ävaukqä iqueqä. Iiñiñqe Iqu yänänäñqä-tänju eä, wäunüä ämaqä mimäkqänäni, imäkqiyä” ätukqe.

³⁻⁴ Kukñuä iinjä iqueqä quati, tiñiqä. Qänğanäni Heroti iqueqä kätä Pilipä iqu, apäkä Herotiyasi ämamiñqe. Ii Pilipä ique ävämañi, Heroti ique ämuangqe. Heroti iqu ii ämakqenqe, Jonä iqu iqueni tiñjä ätumiñqe. “Si apäkä täsi ämeni, ii qäyunä hmanjqä.” Iqu e tquangqetani, Heroti iqu iqueni a äkiqätätä, guä äkiqiyäutä, guä pmuateqä anju äpmuatekqe. ⁵ Iqu iqueni pizqä päsqänqä kñuä wiyqanğqä-qe, qokä-apäkä iqua, “Jonä iqu hiñuä-tqä-queqä” kñuä indqänätanğuwinqä, iqu iquauñqä zä äwiñgqe.

⁶ Hiunji hñqueni ämaqä hñqua, Heroti iqueqä känäi ique ämikqenqä kñuä indqänäpu, iqutä buayä anä anğuwı. Inğanı Herotiyasiyqä meqi ätimäuqe, iquauqä awä iqisa yeewä imiñqe. ⁷ Itanğa Heroti iqu iyyqä yeewä iqanğqenqä kiñjä wiñganği, kukñuä guä tiñjä ämäsäukqe. “Si nätmätqä äkitanä äkiñqä kiñganği, yatñqä nyisqe, nyi äktapmqänä” ätukqe. ⁸ Iinjä etanği apäkä hitqiyqä kanai, meqiu kñuä yändqänqä vqanği, ii Heroti iqueni tiñjä ätukqe. “Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuäñi, ätäväpu hevqä iu eqanğpi, si äma äpätnä, nyi dapiyä” ätukqe.† ⁹ Heroti iqu qätä iinjä äwiyaqe, iqueqä äwqe hanä qäyä vqanği, iqu kukñuä guä ae ämäsäukqenqä kñuä indqänätä, ämaqä iqutä buayä anä änminuwä iquauqä hiñuä iqi womba metñqe mäwiñganği, iqu “Apäkä hitqä ii ätqä-pa, ii imäkpiyä” ätukqe. ¹⁰⁻¹¹ Iqu ämaqä hñque guä kiqiyäueqä anä dunqä dowatqanğa, qu Jonä iqueqä hiñuä-qo iu häuä ätäväpu, iqueuä nyuäñi hevqä hñque ämiqutäwa äma äppiı, hitqä ii äwikuwı. Ii äma äwätä, känäu äwikqe. ¹² Iinjä imäkqanğuwänğa, iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iqua äppiı, iqueqä huiwi äma äwäpu, qua äptekuwı. Iqua qua ae äptepiı, äwäpu Jisasi Ique qe ätukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä†

¹³ Jisasi Iqu Jonä ique pizqä äpäkkuwinqä qätä äwiyaqe, Iqu anä iunı äväma, yimba ikuapmäutä anä avqñqä imqä äukqe. Iqutä Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iquatänä äukuwi. Itanği qokä-apäki, “Jisasi Iqu äwqiyä” tqanğä qätä äwipiı, qu quwqä anä-himqä äväma, Iqutä ämimbñqä eqä manä iu qanğä äukuwi. ¹⁴ Iinjä etanği, Jisasi Iqu iuäqämetäqanğanı, qokä-apäkä kuapänänä pmetanğä äqunğqe. Iqu iquauñqä huäqä wunğanği, iquautanğä ämaqä tññä-yaqä iquauñi anğüä imäkkqe.

¹⁵ Mäptqä äwitñqä iqanğanı, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iqua äpäupiı, Jisasi Iqueni tiñjä ätukuwi. “Mäptqe ae äquveqetñqä iqiya. Täqinı qua avqñqäqiyä-qae, Si ämaqeunı anä-himqä ämätñğawänqä iunğä ymisanğä mbqä ipu bñqä dowatiyä.”

¹⁶ Iqu kimanı, “Qu täqinı sunğä äväma upñqäwä? He hiqä-hiuä ymisanğä wipiı” ätukqe.

¹⁷ Iwä, qu Iqueni, “Ne ymisanı kuapänä hmanjqä. Bretqä hipa hñğinıtä, hämapäkä hñquaqutänä ämenünä” ätukuwi.

¹⁸ Inğanı Iqu “Ymisanğä iinjı, Nyinyqä ämappiyä” ätukqe.

¹⁹ Itanı Iqu ämaqeı, qätaqä iqi quamä pmapñqä ätukqe. Quamä pmeqanğuwänğa, Iqu bretqä hipa hñğinıtä, hämapäkä iquaqutä ämeqe, hiñuä haqä yätu äqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “anğuiqä” ätäqe, buayitä hämapakitä äkutätä, Kiqä ämaqä iquau äwikqe. Iqua ämepu, ämaqä iu

† **14:8** Ii Jonä iqueqä nyuäñi, iinjä imäkñqä ätukqe, “Iqu ae äpäkonğqätiyä” tä näqñqä metñqä inğeyi. † **14:12** Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15

äwikuwi. ²⁰ Qu buayä änäpu, äwqä puäsqanğa, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi. ²¹ Qokä iqua buayä änguwi, kuapanäni 5,000. Apäkiutä ymeqeutäni, a matäuqä ikuwi.

Jisasi Iqu, eqä haqeqi qanä äukqenqä

²² Qu iini qäpu iqanğuwänğa, Jisasi Iqu wäunğänqä ämotquaminqä iquauni, “He yimba iu ätkamäupu, eqä yätäqä nänğisanqä hiñuiqä upuiyä. Nyi ämaqä täu dowatmqänä” ätukqe. ²³ Iqu ämaqeu ae ändowatäqetäni, Iqueqä-kiauäni qoqonä yätunqä Kaniquenyqä tääqä tätñqä ekqe.

Mäptqä ae äquvqanğa, Iqu Iqueqä-kiauäni qoqonä iu yqänä äpmaminqe. ²⁴ Inäqe yimbae kiinä nänği ae äwqanğa, yunui himänğisa yänänäqñqä äqunätä, eqä änyämäwa äpeyätä, yimba iqueni ämäquvasämäuqänä itä, nänği-tänği ämiminqe. ²⁵ Zä vätnqä qäqiqini, Jisasi Iqu eqä-huänä haqeqä iquau wimetñqä äukqe. ²⁶ Iqua Iqu eqä-huänä haqeqi qanä quvepñqä äqumbiyi, “Hiwiyqeqä” knuä indqänäpu, zä kiinä ipu, zä-zäaqä, ätkuwi. ²⁷ Itanği maqänänği, Iqu iquauni ätukqe. “He zä miqä pambiyä! Yänänäqñqä pmapiyä! Ii Nyinğä.”

²⁸ I tquanğa, Pitä iqu kimanği, “Naqä Iquki, Si Qäquki etanğutqe, ‘Eqä haqeqi qanä biyä’ diyä” ätukqe. ²⁹ Itanği Jisasi Iqu, “Si yqä biyä!” ätukqe. I tquanğa Pitä iqu yimba iu ävämanği, eqä-huänä haqeqi Jisasi Ique wimetñqä äukqe. ³⁰ Itanği yunui yänänäqñqä yqänä qunätqätanği äqunäqe, iqu zä äwiñgqe. Ga eqä-huänä yäpä inğisa quveqetñqänä tii itäqänğani, zäaqä ätätä tiinğä ätukqe. “Naqä Iquki, nyi yätamäkqä nyiyä!” ³¹ Maqänänği Jisasi Iqu iqueni a äkiqätätä ätukqe. “Si ämaqä quuvqä wänğäpu heqiyä iqukiyqä. Knuä hnquaqunği, sunğä indqänätqäninyä?” ³² E ätuäqetäni, iquaqu yimba iu ikuapmäuqanğiyänğa, yunui qäpu qe ämñänğqe. ³³ Inğani ämaqä yimba iu äpmaminğuwä iqua, qu Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu tii ätkuwi. “Naqä-qakuiqä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäqukiyqä.”

*Jisasi Iqu, Genesäretqä pmeqä iquau äñguä iwimäkkqenqä**

³⁴ Itanğa iqua eqä-huänä iunği qäyakämä ipiyi, qua Genesäretqä iu iuäqämakuwi. ³⁵ Ämaqä anğä iutanğä iqua Ique hiñuä äqunäpu, Jisasi Iqu iqi timäuqanği nänğnqä epiyi, qu kuknuä anğä qäqiqiniunğä ändowatkuwi. Itanği qu ämaqä täñä-yaqä-tänğä eeqänänğä iquauni, Iquenyqä qe ätuma äpkuwi. ³⁶ Äwimapiyi, qu Iqueni yatñqä änänä äväpu, tiinğä ätukuwi. “Ämaqä yaqä-tänğä iqua hipae tqä gquä hämänänğä iu qäyä itmaqämbñqä hiñuinä qunya.” Itanği qokä-apäkä inyänä ipiyitanği, qu eeqänänğä äñguä imänğuwä.

15

*Goti Iqueqä kuknuä-suqä iqu, suqä kaqä-kawäka äwikuwiu ämäwqätäunqenqä**

¹ Inğani Parisi hnquatä, ämaqä kuknuä-suqenqä nänğnqä hnquatä, qu Jerusälemä iu ävämanği, Jisasi Iquenyqä äquveppiysi, yatñqä tii qe äwikuwi. ² “Äänä etanğikä? Tqä ämaqä wäunğänqä ämotquetqänğä iqua, suqä atqä-awäka änätapukuwi, qu qui imäkätqänğuwä. Qu buayä

bnqāngani, hipa asni eqā akiyā inqā du,† ganā maqñqā, hipa kiyā mätqetä änätqāñuwuä.”

³ Jisasi Iqu iquauñi kimañi tiinjä ätukqe. “Änäänjāñqāwä? Hiqā-hiuāñi, he Goti Hanjuwä Iqueqā kukñuä-suqā iuñi ävasäupu, hiqā suqā iuñi qānaknä itqāñuwuä. ⁴ Goti Hanjuwä Iqu kukñuä hñquaqu tii ätkqeqä. ‘Si tqā tñiquetä, tnäwqätä, kukñuä qānaknä itnä, yäpä iqinyä isñqeqä.’‡ Itanğa ‘Ämaqä hñqu kiqā kaniqenqätä, känäunqätä, kukñuä quvqä ätätqe, qu iqueni pizqä päkñqeqä.’§ ⁵⁻⁶ Goti Iqu iinjä ätkqä-qe, he tii tqenjqä. Ämaqä hñqu iqueqä kaniquesä känäütäñi, ‘Nätmatqä nyi yätamäkqä qemätmä ämeñqe, nyi Goti Hanjuwä Ique wimqä a ae ätäuqeqä’ ätuätqe, ämaqä iqu kaniqeqätä känäwqätä, yäpä iqi itä mäwqä yāñqiyä. Suqä iinjä dutañi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui mäñdi äkittqiyäpu, hiqä taqä-tawäkauqä suqe, haqeqä ävauqumuätätqāñäu. ⁷ He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä! Hinuä-tqä Asayä iqu hiqä suqä iinjqe, atäunüä qäyunä itä, tiinjä ätkqe.

⁸ Ämaqä tä, qu Nyaqä yoqe, manitänä haqeqä ämamäutqāñuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, Nyinyqe kiinjä nämä äwinä.

⁹ Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpiyä-qe, “Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqe-qe” quañgä ätätqāñä. Iinjqe, qu Nqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonjä änäuktäutqāñuwi, hiñginäwa itqāñuwiqä.”*

Jisasi Iqu, ämaqeu kiyä mätqä imäkqenqä ätkqe†

¹⁰ Iqu iinjä ätuäqetani, qokä-apäkä iquauñi, tääqä ätuätumetä tiinjä ätukqe. “He qätä änyiyäpu, kñuä äñguänä indqämbiyä! ¹¹ Nätmatqe ämaqä hñqueqä manjä iu äpaquvqe, ii ämaqä iqueni Goti Iqueqä hinuä iqini kiyä mätqä mimäkqä iqiyä. Oeyqä. Ämaqä kiyä mätqä imäkqe, nätmatqä manjä iuta ätimäutä awä ätqe, ii qäqunänjqä” ätukqe.

¹² Qānakndanñi wäunüañqä ämotquaminqä iqua äppiyyi, Jisasi Ique tiinjä ätukuwi. “Parisi iqua, Saqä kukñui qätä äkipiyitani, qu äwqä quvqä äwiñqenqe, Si näqñqä ae eñjätanä, änäändanä?”

¹³ Itañi Iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu wäunüä-tāñueqä. Itanğa nätmatqä eeqänänjä Iqu vowä mikqä ikqä iuñi, hukä qäsä äyauniceqä. ¹⁴ Ämaqä tqauñqe, he äwäwa miqä pambiyä. Iqua hinuä pisqä epu, hinuä pisqä hñquau-mända hänaqä ämotquetqāñuwä-paniqä. Hinuä pisqä hñqu, hinuä pisqä hñque-mända hänaqä motquamätä itqe, qäquaqu qua hovqä iu quannä päkinyiyāñqinyqä.”

¹⁵ Itañi Pitä iqu Jisasi Iqueni tiinjä ätukqe. “Kukñuä ktqä kiqä quatinqe, awä natiyä.”

¹⁶ Jisasi Iqu kimañi, “Inji sunqäwä? He kñuä mämeqä iquwätanä?” ätukqe. ¹⁷ “Tiinjinqä he maqñqätanä? Nätmatqä eeqänänñi, manjä iu äpaquvätñqe, ii tuqä iunqä äwitä, iqisanñi zä-anä bunqä äquveqänä. ¹⁸ I etañi nätmatqe, manjä iqu awä ätätñqe, ii kñuä indqāñqä iutanjqä. Nätmatqä ämaqeu, Goti Iqueqä hinuä iqi kiyä mätqä imäkätñqe, ii qäqunänjqä. ¹⁹ Nyi ‘kñuä indqāñqä iutanjqä’ etqe, ii suqä tiinjinqä ätqä. Kñuä indqāñqä quvqä, suqä ämaqä pizqä päsqä, huiziqueqä apäkänjqä iqä, huiwä yanjä hiñgi inqä, quwä-meqä, kukñuä mitqeta quañgä-tqä,

† 15:2 Quwqä suqä asñä-qñqe, tiinji. Qu eqä akiyā inqä ämepu, hipa iu hiñgi equatembñqäuä.

‡ 15:4 Anğumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqä 5:16 § 15:4 Anğumä Itmakqä 21:17; Hiqäva-imäkqä 20:9 * 15:9 Asayä 29:13 † 15:9 Makä 7:14-23

itanğa hñquaunqä kukñuä quvqä tqä, iquayi. ²⁰ Suqä tqua ämaqä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinji kiyä mätqä imäkätqänä. Itanği ämaqä hñqu hipa asñä maqñqä buayä äñggäqce, suqä iinji, ique kiyä mätqä mimäkqä iqiyä” ätukqce.

Apäkä Kenanätanjä hui quuvqä eqäkqenqä†

²¹ Jisasi Iqu iqi ävämanji, anjä-himqä Tayätä Saitonätä ämätñanqä-tänjä inğinyqä äukqce. ²² Apäkä hueqä-himqä Kenanätanjä iqi äpmaminqä hui, ii äpätä tääqä tiinjä ätukqce. “Naqä Iqukiyä, Dewiti iqueqä kawiquki, dnä quvqä hñqu nyaqä ymeqä apäkä hmbi qui imäkätqäuä. Si nyinyqä qeqä kimänänä” ätukqce.

²³ Itanği Iqu iinji, kimanji hui mätquä ikqce. Itanğa Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua äpäpu, Iqueni tii ätukuwi. “Apäkä ne änavändä, tääqä ätqapätñqä täsiinji, huätä dowatiyä.”

²⁴ Itanji Iqu kimanji tiinjä ätukqce. “Goti Hanjuwä Iqu, Nyi Israitqä iquaunä yätamäkqä wimqä änändowatkqce. Qu sipsipqä hänaqä qäyunäninqä maqñqä enqä-panä-qua etanğä.”

²⁵ I tquanği äwiyäqce, apäkä ii Iqu-tänjä qäqi äpätä, qonjä äusäuepätä, “Naqä Iqukiyä. Si nyi yätamäkqä nyiyä” ätukqce.

²⁶ Iiyqä kukñui, Iqu kima tii ätukqce. “Ne ymeqä iquauqä buayi ämetanä, hiveqä iquau-mända vatunqce, ii qäyu manä.”

²⁷ Itanği apakä ii, “Naqä Iquki, Si naqä-qakuänä ätnyä” ätukqce. “Itanği buayä hitunüä hñjua, quwqä kaniqueqä hevqä iuta qua iqi ätiväutqce, hiveqä iqua pänanqä ipu, ämambñqäuä.”

²⁸ Jisasi Iqu kukñuä tä qätä äwiyäqce, Iqu kimanji tii ätukqce. “Tqä quuvqä heqiyqce, naqänäninqä. Nätmatqä si äkingqce, äkimenqiyä.” Asänğanji iiyqä hitqä ii, äñguä qe imänğqce.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänä äñguä imäkkqenqä

²⁹ Jisasi Iqu anjä iunji ävämanji, eqä-huänjä Galili manjä iunqä äpäquveqäkqce. Iqisanji Iqu qoqonjä yätunqä äyätä, iqi äpmaminqce. ³⁰ Iqu iqi pmetanğa, qokä-apäkä kuapänänji, qu yukä quvqä iquautä, hiñuä pisqä iquautä, yukä ññuä iquautä, manjä matqä iquautä, itanğa ämaqä täñä-yaqä-tänjä kuapänänjä iquaunji, Iquenqä ätuma äpkuwi. Äwimapiyi, qu Iqueuä yukä-tänjä qäqi pmuateqanğuwänğa, Iqu iquaunji äñguä imäkkqce.

³¹ Itanji ämaqe, qu manjä matqä iqua kukñuä tqanğä, yukä quvqä iqua äñguä imänğanğä, yukä ññuä iqua qanä uwqanğä, hiñuä pisqä iqua hiñuä qänğanğä, hiñuä äqunğuwu. Hiñuä iinjä äqumbiyitanji, qu yäunjuä ipu, “Täukueqä” ätäpu, Goti Hanjuwä Israitqä iquau Miqä Iqueqä yoqce, haqeqä ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 4,000 iu buayä äwikqenqäS

³² Hiunji hñquaqui-hñque ae äpäwqanğa, Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunji, tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqce. “Nyi qokä-apäkä täunqce huäqä änunğiyä. Qu Nyitä hiunji hñquaqui-hñque äpmequwi, buayi hmayqä. Buayä dä qäsä dowatmce, hänaqä awä ipe popo ipu päkñqenqce, Nyi manyinqä iqiyä” ätukqce.

³³ Iqu e tquanğa, iqua kimanji ätukuwi. “Täqinji anjä avqñqä eänqce, ämaqä kuapänänjä tiinjä du ymisanjä vatunquä diñqce, ne bretqce ängisa metunquäwä?”

³⁴ Itanğa Iqu yatñqä tii äwikqce. “He bretqce, äänä menäuä?”

Itaŋi iqua, “Ne bretqe, 7 hŋquatä, hämapäkä wänqä hnjuatä ämenünä” ätukuwi.

³⁵ I tquanquwänqä Iqu qokä-apäkä iquauŋi, “Qua iqi quamä pmapiyā!” ätukqe. ³⁶ Ingaŋi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änqguiqä” ätuäqe, äkutätä, itaŋi wäunquänqä ämotquaminqä iquau qe äwikqe. Itaŋgaŋi iqua ämotaupiyi, ämaqä iu qe äwikiwi. ³⁷ Qu eeqäŋi äwqä änäpäsäpu, iqi änätqutekuwi, iqua hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ³⁸ Qokä iqua buayä äŋguwi, kuapänäŋi 4,000. Apäkiutä ymeqeutäŋi, a matäuqä ikuwi. ³⁹ Itaŋi Jisasi Iqu qokä-apäkä iu ae ändowatäqe, Iqu yimba iu ätkamäutä, Makändanä iunqä äukqe.

16

*“Si Tquki eäninqä ämänätquetnä, wäunüä hui imäkiyā” ätukuwiŋqä**

¹ Parisi hŋquatä, Satyusi hŋquatä Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si Goti Qäukuä Yätu Äpmeŋqä Iqueqä wäunüä imäkquki etaŋgutqe, si wäunüä ämaqä mimäkqänänqä hŋqu imäkätnä mänätquayä.”

² Itaŋgi Iqu iquau kimaŋi, tiinä ätukqe. “Mäptqä äquveqetä, qäukui qua häŋesqä qäyqanqanŋi, he ‘Qäukui häŋesqä äqiyqe, ziŋuitäŋi mäptqä äŋguänä täŋqiyä’ tqä-quenjqä. ³ Itaŋga ziŋuitäŋi, he tii tqä-quenjqä. ‘Qaquvqe hea äwitä, qäukui häŋesqä imänqgqenqe, ii yunüä äqunätä piyā qiyänqiyä.’ Auqä, qäukuä iutaŋä hiqŋqe, he hiŋuä äqunäpu, iuta iwäsäupŋqenqe, näqŋqä äŋguänä ämenäüä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu täŋga imäkätŋqenqä hiqŋqe, he hiŋuä äqumbiyi, iuta iuwäsäupŋqä iinqe, he maqŋquenjqä. ⁴ He qokä-apäkä täŋga äpmeŋuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qanä hiŋgi qŋqä enqä-panä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenŋi qänaknä miqä-quenjqä. He ‘Si Tquki eäninqä ämänätquetnä, wäunüä hui imäkiyā’ ändquwä-qe, Nyi wäunüä hui mimäkqä imqänä. He näqŋqä mapŋqä hiqŋqe, hiŋuä-tqä Jona iqu qeyqä” ätukqe. I ätuäqe, quŋi äväma äukqe.

Jisasi Iqu, Parisi iquauŋqätä, Satyusi iquauŋqätä, ätkqenqät†

⁵ Jisasi Iqueqä wäunquänqä ämotquaminqä iqua eqä-huänqä-tänqä yätäqänqisanqä äukuwi. Iqua qanä äwäpiyänqanŋi, bretqe qäsä äma pŋqenqe, kŋuä hui imäukuwi. ⁶ Ingaŋi, Jisasi Iqu iquauŋi tiinä ätukqe. “Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iinqe, he maŋitä ämäwqätäupu äŋguänä mimbiyā.”

⁷ Iqu i tquanqŋenqä kŋuä indqänäpu, quwqä-quwä tiinä ätŋguwi. “Ne bretqe äma mapqä iququenqä, i änatqiyä.”

⁸ Qu kukŋuä iinä ätnmiŋuwiŋqe, Jisasi Iqu näqŋqä eä, tii ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqänänqäpiyqä. ‘Ne bretqe hmanjqe’ sunqä ätätqänäüä? Nyi bretqenqä maetqä da iqänä. ⁹ He Nyinyqätä, Nyaqä kukŋuinqätäŋi, näqŋqä änä mämeqä iquwätanä? Buayä hipa hŋŋinänäŋi, ämaqä kuapänänqä 5,000 äŋguwiŋqe, he hui imäquwätanä? He qae squmä ämamikuwäwä? ¹⁰ Itaŋga buayä hipa hiŋgi eeqä hŋgi hŋquaqunäŋi, ämaqä kuapänänqä 4,000 iqua äŋguwiŋqä-pqe, he hui imäquwätanä? Ingaŋi he qae squmä ämanyuequwäwä? ¹¹ He iininqä maqŋqä eäŋuwi, ii sunqäwä? Nyi bretqenqä kŋuä nyiyqanqŋi maetqä da iqänä. Nyi Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iinqe, ‘He maŋitä ämäwqätäupu äŋguänä mimbiyā’ etqänä” ätukqe. ¹² Qu

* 16: Makä 8:11-13; Lukä 12:54-56 † 16:4 Makä 8:14-21

kuknuä tä qätä äwipiyitani, näqñqä tiinjä ämakuwi. “Iqu nätmätqä bretqä änyuämäuqä iinjä mänatqä iqiya. Oeyä. Iqu Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, kuknuinjä änatqiyä-qe” näqñqä ämakuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä†

¹³ Jisasi Iqu anä-himqä Sisariya-Pilipai-tänjä ingisanqä äwäqetani, Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauñi, yatñqä äwikqe. “Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, qokä-apäki kñuä äänä indqänätqäñuwäwä? Iqu tqukä?”

¹⁴ I tquanga iqua kimañi, “Hñqua ‘Jonä asñä-qäyqä iqueqä,’ hñqua ‘Laisa iqueqä,’ itanğa hñqua ‘Järämai iquitiyä, hiñuä-tqä hñququtiyä?’ ätätqäñuwiqä” ätukuwi.

¹⁵ Iqua e tquanguwänğa, Iqu “Hiyaqä kñuä dunji, Nyi tquñgä?” ätukqe.

¹⁶ Saimonä Pitä iqu kimañi, tii ätukqe. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne äminesñqä atäunuä äkikqä Iqukiyqä. Si Goti Hänä Pmeqä-tänjä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukqe.

¹⁷ Itañi Jisasi Iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Jona iqueqä ymeqä Saimonä iquki, Goti Hanjuwä Iqu äñguä ikimäkqeqä. Ämaqä qua täutanä hñqu, kuknuä tä si mämäktqeqä iqeğä. Oeyä. Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqunä si ämäktqeqeqä. ¹⁸ Itanğa Nyi si tiinjä äktqänä. Si Pitä§ iqukiyqä. Itanğanı ämaqe, anä yänänäqñqä hikä haqeqi ämätätqäñuwä-pa, Nyi Nqä ämaqä iquau aquvä ämaqiyätmä, hikä tqeqä haqeqi pmuatemniqeqä. Itanğanı äpäkonqä iqueqä yänänäqñqe, Nyaqä ämaqä aquväqñqä tquauñi, änä makittqiyqä yäniqeqä. ¹⁹ Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqetanä qñqañä hutäuqe, Nyi si ktapmniqeqä. Nätmätqe, si qua täuñi pmua imäkqangtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanğa nätmätqä qua täuñi hiñuinä qunğangtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä” ätukqe. ²⁰ Itañi Jisasi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauñi, pmua yänänäqñqä iwimäkätä, tii ätukqe. “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä miqenqä atäunuä ikqä Kraisi Iqu, Nyi Qäqunjqae, he ämaqeunı awä mätquä pambiyä.”

**Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä ätukqenqä
(16:21-17:27)**

²¹ Inğanı Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä iquauñi kuknuä tiinjä tuätñqä ätipäqäkqe. “Nyi Jerusälemä iunqä umqe. Iqini, ämaqe miqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatäñi, qu hanä-iqä naqänänjä ändapäpu, Nyi pizqä bäkpnuwiqä. Iwä hea hñquaqu-hñque ae äpäwqanğanı, Goti Hanjuwä Iqu Nyi anğı änyivauqumuatäniqeqä.”

²² Pitä iqu kuknuä tä qätä äwiyäqe, Jisasi Ique manitä ätuma äwäqe, Ique äkasuwä tuätñqä ätipäqäkqe. “Naqä Iquki, oeyä! Nätmätqä tä, Si mäkimeqä inqiyä!” ätukqe.

²³ Itañi Jisasi Iqu hiqumuänä äwiyäqe, Pitä iqueni tiinjä qe ätukqe. “Setänä iquki, wawiyä! Si hikä hänäqä iu äknänä, Nyi quannä päknmqä nyimäkñä-panä iqukiyqä. Si qänakñäñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä iunä miqä itnä, ämaqeüqä kñuä iunä inyä” ätukqe.

²⁴ Inğanı Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänakñä nyivändätñqä wiñğangutqe, iqueqä äwiñqä

† 16:12 Makä 8:27-30; Lukä 9:18-22 § 16:18 Yoqä Pitä iqueqä quati, ii hikiqä.

eeqänäni, kiuä mändi äkittqänätä, iqueqä zä-huätatä hunqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ²⁵ Ii tiiniqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hñjä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hñjä pmetäniqeqä. ²⁶ Itanğa ämaqä hñqu nätmatqä qua täuñi eeqänä ämetä, iqueqä hñjä-pmeqe qui imäkñganğutqe, iqueqä nätmatqä eeqänänä iñi, yätamäkqä äänä väniqiyä? Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe anğumä metñqe, squä di väniqiyä? ²⁷ Nyi iñjä etqäqe, kiqä quati tiiniqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu Kaniqueqä yänänäqñqe ämetä, Iqueqä enätqä iquatä quvepäniqeqä. Itanğa Iqu ämaqä eeqänänä iuñi, qu suqä imäkmitpçenqe, kimañi inğa väniqeqä. ²⁸ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä täqi pämä ätqäunuwä hñqua, mapäkoñqä änä yqänä pmetanğuwänğani, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämiqä naqä enqä-panğ-qu pçanği qumbnuwiqä” ätukqe.

17

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanä inğqenqä**

¹ Hiunji 6 ae äpäwqanğani, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanğa kängua Jonä ique itmeqe, qoqonjä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqini iquauqä-quwänä äpmaminuwi. ² Iquauqä hiñuä iqisañi, Jisasi Iqueqä huiwi huitanä änyätä, Iqueqä hipenui mäptqä enqä-panğ ätätä, qäki qäpaiqänänä imänätä we äunğqe. ³ Iunä äqunänjunä tpu ikuwi, Jisasi Iqutäñi, Mosisi iqutä, Laisa iqutä, anä ätqäunya kukñuä tätqätanğä äqunğuwä.

⁴ Ii äqunäpiyiñqä, Pitä iqu, Jisasi Iquenñi tiñjä ätukqe. “Naqä Iqukiyä. Ne täqi äpmeñqe, ii anğuanänäniqä. Inñi Si äkiñganğutqe, nyi ittänä anğ hñquaqui-hñque mätmqänä. Hñqu Tqäuä. Hñqu Mosisi iqueqäuä. Itanğa hñqu Laisa iqueqäuä” ätukqe.

⁵ Pitä iqu kukñuä änä tätqätanğa, qaquvqä wenyä-hunqä hñqu iquaunñi qe äpatqäkqe. Itanñi qaquvqä iqueqä yäpä imdanñi, manğ hñqu tiñjä ätukqe. “Tqu Nğä Ymeqä Nyi kuapanä änyinätñqä Iqueyqä. Iquenyqe, Nyi aquvänä kiñjä itqänänä. He Iqueqä kukñui qätä wipñqe” ätukqe.

⁶ Iqueqä ämaqä iqua kukñuä tä qätä äwipiyyi, qu zä kiñjä winganği qonğ äusäukipu, hipenui qua bu ekuwi. ⁷ Itanñi Jisasi Iqu iqua-tänğ qäqiqi äquvepäqe, iquaunñi itmaqiyätä, tii ätukqe. “He zä miqä pambiyä. Pämä tqäpiyä.” ⁸ Qu ätkimbu hiñuä ämaqunğuwä, ämaqä huizi iquaqu aanğä etanği, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuanä tqäutanği äqunğuwä.

⁹ Itanğa qu qoqonğ yätuta äpäwipiyänğani, Jisasi Iqu iquaunñi yänänäqñqä tiñjä ätukqe. “Nätmatqä he hiñuä äqunänjuwinqe, ämaqä hñque mätmqä pambiyä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua äptepçetani ävämetä, anğumä ävauqanğutqänğanğäuä” ätukqe.

¹⁰ I tquanğa, iqua Iquenñi yatñqä tiñjä äwikuwi. “Laisa iqu tänğanä quvepçanği äqunänjunä. Inñi ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua tiñi, sunğä ätätqänuwäwä? ‘Laisa iqu Kraisi Iquenñi hiñuiqä wimençiyäqeuä.’”

¹¹ Iqu kimañi, tii ätukqe. “Qu qäyunä ätätqänuwäqä. Laisa iqu äpätä, nätmatqä eeqänänä anğumä jänä imäkänçiyä. ¹² Itanği Nyi tiñjä hitmeqä. Laisa iqu ae äquvepkqe. Itanğa ämaqä iqua qu iquenyqä maqñqä eäpu, iquauqä äwiñqä dunä imäkäpu, suqä huitanğ-huitanğ itquaminuwiqä. Itanği Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, iquauqä huiqä iutanñi,

* 17: Makä 9:2-13; Lukä 9:28-36

asä iinjä menqiyä” ätukqe. ¹³ Iqu iinjä tquangqenqe, iqua näqñqä tiinjä ämakuwi. “Tä, Jonä asñä-qäyqä iquenyqä ätqiyä.”

Jisasi Iqu, ymeqä dnä quvqä-tänjä hñque ängüä iwimäkkqenqät

¹⁴ Iqua qoqonjä yätuta äquveppiyi, qokä-apäkä kuapänä imänätanquwä iu äwimakuwi. Inğanj ämaqä hñqu Jisasi Iquenqä äpäqe, qonjä äusäuepätä tii ätukqe. ¹⁵ “Naqä Iqukiyä. Nyaqä ymeqä qokä iqu ppqä-tänjä etanji, Si iquenyqä qeqä äkimänänä. Iqu tä iu äpäknätä, ä eqä iu äpäknätä, qui kuapänä imäknätñqeqä. ¹⁶ Itanğa nyi iqueni, Tqä wäunjuänqä ämotquetqänjä iquauñqä ätuma äppä-qe, iqua iqueni, ängüä mimäkkqä iquwiqä” ätukqe.

¹⁷ Kimanji, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänğa äpmenjuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänjuwiqä. Hiqä knüä indqänqetä, suqetäni, jänä hmanjqä. Nyi hesä anäni, squänğanqä pmamqäwä? Ä, hesanji hanjä-iqä squänğanqä meqämqäwä? Ymeqä iqueni, ätuma bpiyä” ätukqe. ¹⁸ Itanji Jisasi Iqu dnä quvqä ique äkasuwä tquanğa, dnä quvqä iqu ymeqä iqueni ävämeqanğa, maqänänji ymeqä iqu ängüä qe imänqge.

¹⁹ Qänakñi wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimepu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Ne dnä quvqä ique huätä mämamäuqe, äänä hitanjikä?”

²⁰⁻²¹ Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, aanjä wänqänänäpu etanji, he iinjä änä mimäkkqä ipñqäüä. Nyi naqä-qakuä hitmqeqä. Hiqä quuvqä heqiyqe, zä-guawä† piikä wänqä isua enqä-panjä etanqutqe, he qoqonjä tqueni, ‘Täqisanji, näñinqä uvä’ tquanguwänğanji, iqu äwänqiyä. He eeqänänjä inji, qeiqinyä imäkpñqäüä.”§

*Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä anji ätukqenqä**

²² Jisasi Iqutä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, qua naqä Galili iu aquvä äqämbiyi, Iqu iquauñi tiinjä ätukqe. “Hea hatñä mäpawqanğa, qu Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iquauqä hipa iu wipñqäüä. ²³ Itanji iqua Iqueni pizqä päkpñqäüä. Ga hiunji hñquaqui-hñquenjä iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique anğumä vauqumuatänqiyä.” Iqua qätä iinjä äwipiyi, äwqä hanjä kiinjä qe äwikqe.

Hiqäva-imäkkqä aninqä mbqä vqenqä

²⁴ Qänakñi iqua äwäpu, anjä-himqä Kapänamä iu ätimäukuwi. Iqinji Goti Iqueqä hiqäva-imäkkqä anjä Jerusälemä iu ämätnänqä iñqe, mbqä motauqä hñqua, Pitä iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu, hiqäva-imäkkqä aninqe, mbqä ävätnqätanä, ä mäwqä itñqätanä?”

²⁵ Pitä iqu “Nñqä. Iqu ävätnqeqä” ätukqe.

Itanji iqu anjä yäpä yänğisa äpaquväqe, kukñuä hui matqänğa, Jisasi Iqu yatñqä tii äwikqe. “Saimonä iquki, si knüä äänä kiyqiyä? Ämaqä ämiqä qua täutanä iqua, mbqä huitanjä-huitanji, tquesa ämotautqänjuwäwä? Iquauqä ymeqä iquautatanä, ä ämaqä hñquau-mändatanä?”

²⁶ Kimanji iqu, “Ämaqä huizi iquaiqä” ätukqe.

† 17:13 Makä 9:14-29; Lukä 9:37-43a ‡ 17:20-21 Jisasi Iqu zä-guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. § 17:20-21 Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, “Matiu iqu kukñuä hui inä äqäkkqeqä” knüä indqänätqänjä. Kukñui tiinjä. “Dnä quvqä tiinjä iqua huätä dowatqe, Goti Iquenyqä tääqä ätätnä, buayä manqä itnä dutanjqä.” * 17:20-21 Makä 9:30-32; Lukä 9:43b-45

I tquanğa, Jisasi Iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Injitanı, ämaqä miqä iquauqä ymeqä iqua mäwqä itqänuwä-pa, Goti Iqu Iqueqä ymeqä-quauta mämotauqä yänä. ²⁷ İi qäyä etanğqä-qe, ne iquau äwqä äkasuwä iwimäkqä iinqe, si äwätinä, eqä-huänjä iunı hämapäkänqä guä quväyä. Hämapäkä kinğanä äpinjä iqueni, si iqueqä manı a hutamakätinä, mbqä hñqu yäpä inğisa witanği qundñqinyä. Si mbqä iqu ämetnä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anıñqe, yeqä-yeuänqä iquau wisñqeçqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqunä miqeunğanqä ätkqenqä (18:1-20:34)

18

*Yoqä naqä, tqukua mapnuwänğe?**

¹ Inğanı wänuänğä ämotquaminğä iqua Jisasi Ique äwimepu, yatñqä tii äwikuwi. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeu äpmeñuwä iquautanı, huizi iquau mipñqe, yoqä naqä tqukua mapnuwänğäwä?”

²⁻³ I tquanğuwänğä, Iqu ymeqä hmbi tääqä ätuätumeqe, iquauqä awä iqi pämä ämatqätetä, tii ätukqe. “Nyı naqä-qakuänä etmqänä. He hiqä kñuä äkunmäknäpu, ymeqä täpu enqä-pa matimäuqä iqanğpqe, he Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunı, mäpaquvqä ipnuwiqä. ⁴ Ämaqä hñqu iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, ymeqä täpu enqä-pa ätimäutqe, iqu yoqä naqä ämetä, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunı, huizi iquau ämäwqätäunğiyä.

⁵ Ämaqä hñqu Nyinyqä kñuä indqänätä, ymeqä täpu enqä-panjä tiinjä hmbi itmetä, äñguänä iwimäkätqe, iqu Nyı-pqe asä iinjä ny-imäkqiyä. ⁶ Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutanjä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanğqä du hiñuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quannä päkñanğutqe, ämaqä iqueni, hanjä-iqä naqänänı wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäueqanğpqe, ii hanjä-iqä wänğäpiyqä. Hanjä-iqä ique wimeniqä iqu, tquenı aanjä naqänänjä ämäwqätäunä.

Quuvqä heqiyqä qui mimäkqenqät

⁷ Oänä, ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iquenä. Naqä-qakuiqä. Ämaqe, qu suqä quvqä du quannä päkmbñqenqe, nätmätqä huitanjä-huitanı wimenä. İnäqe, ämaqä suqä quvqä iinjä iqua äma äpätqä iqu, hanjä-iqä naqänänjä meniçeqä. ⁸ Tqä hipainjä-qe, yukiñä-qe suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanğtqe, tqä huiwitanjä hmbu yuuwä ätänätqä-qe, si suqä quvqä iinjä mimäkqä injä-qae, hanjä-pmeqe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanğtqe, huiwä yuuwä matänğä-qe, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Huiwä hmbi yuuwä täñqe, hanjä-iqä ii, wänğäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanjä-iqä naqänänıqä. ⁹ Tqä hiñui suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätqoätinä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanğtqe, hiñuä hñqunä äqännä, hanjä-pmeqe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanğtqe, hiñuä hñquaqu yqänä qänätanğnä, qu si tä maisquä inqä iu ktnämäupnuwiqä. Hiñuä hñqunä qñqe, hanjä-iqä ii, wänğäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanjä-iqä naqänänıqä.

¹⁰⁻¹¹ Ymeqä wänğä isuauä awä iqisanjä hmbinyqe, ‘Ipu nätmätqä hiñginäwanğeqä’ kñuä miqä pambiyä. Kñuä iquenyqe, he äñguänä wimasipiyä. Nyı he tii hitmqeqä. Ynaunjqä qäukuä yätunjä ymeqä tquau

* 18: Makä 9:33-37; Lukä 9:46-48 † 18:6 Makä 9:42-48

ämitqänjuwä iqua, qu Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä hinuä iqi ätqäunäuä.”†

Kuknuä ktqä, sipsipqä imatngqenqä

12 “He kjuä äänä heyqiyä? Ämaqä hñqu sipsipqä kuapänänjä 100 tänjä-qu emitätqe, ga iquautanä hñqu imatnätqe, iqu qävqä miqä in-iqiyä? Oeyä. Iqu kuapänänjä 99 iquau qogonjä iu äpmuatemä äwätä, imatnätqä iquenyqä qävqä yäkinqiyä. 13 Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Iqu sipsipqä kuapänänjä 99 mimatnqä iquauñqe yeeqä itäqä-qe, sipsipqä kiuänänjä imatnätqä iqueni, angi itmetqe, inğanji iqueqä yeeqä iinqe, aanjä naqänänjä yäniqeqä. 14 Asä iinji, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu, ymeqä isua enqä-panjä hmbu imatnätä qui imäknätñqe mäwiñqä inä” ätukqe.

Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu, si quvqä ikitqueqä iinqä

15 I ätuätäqänğanji, Iqu kuknuä hui-pqe inä ätukqe. “Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu si quvqä ikitqueqanğutqe, si iquenyqä äwätinä, qeeqä-qeuänä äpmanyä, iqueqä suqä imäkätqenqä kuknuä ätäsinyä, kuknuä jänä imäkiyänqä yamwiqä inyqä. Iqu saqä kuknui qätä kiyqanğutqe, si tqä näueqä iqueni anğumä itmenyä. 16 Iqu saqä kuknui qätä makiyqä iqanğutqe, si Goti Hanjuwä Iqu kuknuä ätkqä-pa qänaknä itnä, ämaqä hñqunänjä-qe, hñquaquinjä-qe itmetnä, iqtä kuknuä anä tññqeqä. Goti Iqu tii ätkqe. ‘Ämaqä hñquaquinjä-qe, hñquaqui-hñquenjä-qe kuknuä asänänjä dinä tqanğpqe, he qätä iunä wiyqäpnä.’* 17 Itanji iqu iquauqä kuknui qätä mäwiqä iqanğutqe, si ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquauñi, iqueqä suqenqä tutñqeqä. Itanji iqu iquau-pqe qätä mäwiqä iqanğutqe, suqä si ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautä, mbqä motauqä iquautä, itquetqänjä-pa, ga si ique-pqe asä inä itquatñqeqä.

18 Nyi naqä-qakuänänjä tii etmqänä. Nätmatqe he qua täuñi pmua imäkqanğpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanğa nätmatqä qua täuñi hinuinä qunğanğpqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä.

19-20 Itanğa Nyi kuknuä hui inä hitmqeqä. Ämaqä hñquaquñä-qe, hñquaqui-hñquenjä-qe Nyaqä yoqenqä aquvä qänğanğpqe, Nyi iquatä anä pmamqänä. Iinñqe, ämaqä hesanjä qua täutanjä hñquaqu, iquaquiyqä kñui nätmatqä hñquenyqä naqä-hñqunä indqänäsinyä tääqä siyqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu ävänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, wäunjuä-wiyqä hñqu, hñquququenyqä huäqä mäwunqä ikqenqä

21 Inğanji Pitä iqu Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äpäqe, yatñqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, nqä näueqä hñqu suqä quvqä indqueqanğutqe, iqueqä suqä quvqenqe, nyi äwqä hanui, squmä änä imäknmññqäwä? Hipa hñginji eeqä hñginji hñquaquini, ii anğwatanä?”

22 I tqanğa kimanji, tii ätukqe. “Suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñqenqe, Nyi hipa hñginji eeqä eäqe, hñginji hñquaquñä iunqe, maktqä da iqänä. Si suqä quvqenqä äwqä hanui imäkñğa-imäkñğa äwätinä, aanjä kuapänänjä 490 iunji ämäwqätäutñqeqä.

† 18:10-11 Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, “Matiu iqu kuknuä hui inä äqäkqeqä” kjuä indqänätqänjä. Kuknui tiinjqä. “Ii tiinjqä. Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqä qui imäkmbñqä iqanğuwä iquau hänjä iqumuatätñqä äpqqeqä.” § 18:10-11 Lukä 15:3-7 * 18:16 Kuknuä-suqä 19:15

²³ Nyi e äktqe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, kuknuä ktqä tiinjä etanjiyqä. Ämiqä naqä hñqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iqua mbqä hinginäwa ämequwi, angi wipnqä winyänqiyä. ²⁴ Iqu angi metnqä ipäqiyqanğani, qu wäunuä-wiyqä hñque iquenyqä ätuma pñqäüä. Iqueqä hinginäwa meqe, mbqä aanä kuapänänjä 10,000,000 kinaiqä. ²⁵ Injäqe, iqu kima vätnqe hma etanğutqe, ämiqä iqu tii tuänqiyä. ‘He ämaqä tqesä, iqueqä ymeqä-apäkä iutä, iqueuä nätmätqä eeqänänjä-pqe, ämaqä hñqua mbqä ipnqä qäsä ätuma upuiyä. Inji, imbqua ämaqä iquauqä wäunuä-wiyqä hinginqä hipnqänänjä. Itanğa he mbqä kimanji, iuta mapnqänänjä.’ ²⁶ Wäunuä-wiyqä iqu kuknuä tä qätä äwiyäqe, iqu ämiqä iqu-tänjä qäqiqi äpäknätä, qonjä äuktäüä, tii tuänqiyä. ‘Yää, si nyinyqä huäqä kuñğanguti, hiñuä äqännä pmayä. Itanğa nyi si hinginäwa ämäktaukqe, kimanji äktapmğänä.’ ²⁷ Itanji ämiqä naqä iqu iquenyqä huäqä wunğangi, iqueni ävquatäwatätä, iqueqä hinginäwa ämamiñqä-pqe, pipa iunji, yoqe huätä kutänqiyä.

²⁸ Itanji wäunuä-wiyqä iqu yäpaqä mäñgisa äpäwäqe, iqueqä wäunuä anä isinyä 10 kina hinginäwa ämotaukqä hñque wimenqiyä. Iqu ique a äkiqätätä, hiñuä-qo iu a äkiyamäkätä, tii tuänqiyä. ‘Si hinginäwa ämaknjä eeqänänji, tänğa maqä dapiyä!’ ²⁹ Iutanji wäunuä anä imisiyqä iqu quannä äpäknätä, ‘Yää, nyinyqä huäqä kuñğanguti, hiñuä äqännä pmayä’ tuänqiyä. ‘Nyi si hinginäwa ämäktaukqe, kima ktapmğänä.’ ³⁰ I tquanğani, kiñganänjä iqu iinñqe mäwiñğangi, ‘Oeyqä’ ätuätä, iqueni guä pmuateqä anä iunqä ätuma wänqiyä. Iqueqä hinginäwa ämotaukqe, kimanji qäyunä äyä hiqanğanqe, iu yqänä pmetänqiyä.

³¹ Ämaqä wäunuä anä imipqä huizi iqua, ämaqä iqu i imäkqanği äqumbiyi, qu äwqä hanjä wiñğanguti äwäpu, iquauqä ämiqä naqä ique, suqä e timäuqanği äqumbqenqä tupnqäüä. ³² Inğani ämiqä naqä iqu, iqueni tääqä ätuätumetä, tiinjä tuänqiyä. ‘Si wäunuä imäkqä ququvqä-qukiyqä. Kiñganänji si zääqä dqanğnä, tqä hinginäwa naqänänjä ämändaukñi, nyi pipa iunji huätä äyä äkuteqeqä. ³³ Nyi sinyqä huäqä änuñqeqä. Inji sunqäwä? Si tqä wäunuä anä imäkqä iquenyqä huäqä makunqä iqueuä’ tuänqiyä. ³⁴ Itanji iqu äwqä tnänjä wiñğanguti, ämaqä tänjä-hunqä vqä iquauqä hipa iu väniqeqä. Iqueqä hinginäwa ämotaukqe, kimanji qäyunä äyä hiqanğanqä, iu yqänä pmetänqiyä.

³⁵ He hiqä näueqä hñqu suqä quvqä etqueqanğani, iqueqä suqä quvqenqä äwqä hanjä mimäkñqä iqanğpqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqe, ämiqä iqu iqä-pa iinjä emäkänqiyä” ätukqe.

19

*Suqä, apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu kuknuä tä qäpu ätuäqetani, Iqu qua Galili iunji äväma, qua Jutiya eqä Jotänä ique yätäqä nängisanqä äukqe. ² Itanji ämaqä aanä kuapänänjä, Iqueni qänaki äwivändkuwi. Itanğa iqinji, Iqu iquauqä yaqe äñguä iwimäkmiñqe.

³ Itanğani Parisi hñqua Ique äwimepu, “Iqu kuknuä quvqä hui natqanğutqe, Ique kuknuä mitqanqä” knuä ämapu, yatnqä tiinjä äwikuwi. “Ämaqä hñqu iqueqä äwiñqetanä apäki huätä dowatqe, näyaqä suqä iunji, äñquätanä, quvqätanä?”

* **19:** Matiu 5:31-32; Makä 10:1-12; Lukä 16:18

⁴ Kimañi, Iqu tii ätukqe. “He Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, kukñuä tiñi a matäuqä itqänuwätanä? Kiñganäñi, *Goti Nätmatqä Eeqänänjä Imäkkä Iqu, ämaqe imäkätäqänqani, Iqu qokätä apäkätä imäkkqeqä.*† ⁵ Iiñä imäkätäqetanä, tiñä ätkqeqä. ‘Qokä hñqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqeqä.’‡ ⁶ Goti Hanjuwä Iqu iñä ätkqeqä, qäyaqu huiwi hñquaqu miñqä, hñqunä änyinyä pmesiyänqeqä. Iñä etanji nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakqñqeqä” ätukqe.

⁷ E tquanğa, Parisi iqua Iquenji, yatñqä änyä-hänä hñqu tiñä äwikuwi. “Iñi, Mosisi iqu suqä tiñi, änäänqä änätapkqäwä? Iqu suqe, ‘Ämaqä hñqu huätä dowatqä tuwanuä äqiyätä, apäki ävätä, ii huätä dowatätñqeqä’ ätätä änätapkqeqä.”

⁸ I tquanğuwänğa, Iqu kimañi tii ätukqe. “He ämaqä hñgisänä iquendanji, Mosisi iqu apäkä huätä qäyä dowatpñqä hñuinä eqänğqeqä. Iñäqe kiñganäñi suqä täutanä maeqä imiñqe. ⁹ Nyi tiñä hitmqeqä. Ämaqä hñqueqä apäki, ii ämaqä hñqutä miqä imitätqä, iyyqä qokiqu iñi hñgi huätä ändowatätä, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä huiwä yanä ikiqe, imäqkiyä” ätukqe.

¹⁰ Iqueqä wäunuanğqä ämotquamiñqä iqua, qu kukñuä tä qätä äwipiwi, Iquenji tiñä ätukuwi. “Täukueqä! Ämaqä hñqu Si ätnä täunji qänaknä itä, iqueqä apakitä anä äpmamitätqe, iqu hanjä-iqä naqänänjä ämattqiyenänqiyä. Suqä apäkä mämeqä iqe, ämäwqätäuänä.”

¹¹ Itanğa Iqu tiñä ätukqe. “Kukñuä ii meqe, ämaqä eeqänänjä iuqä hmanjqä. Oeyqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu yanänänqñqä ävqä iquanä mapñqäuä. ¹² Ämaqä kukñuä ii ämetqä iqu, äñguä menqiyä. Nyi e ätqäqe, ii tiñiqä. Ämaqä hñqua, känai ämikqänğatqä huiwi qui imäknätä, apäkä mämeqä ipñqäuä. Ämaqä hñqua, hñqua-mända ya äyitqätanğä, iqua apäkä mämeqä ipñqäuä. Itanğa hñqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunqä knuä indqänäpu, quwqä-quwä pmua imäknäpu, apäkä mämeqä ipñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä isuau hipa haqeqi äwikqeqäš

¹³ Inğanji ämaqe, Jisasi Iqu ymeqä isuau hipa haqeqi äwiyätä, Goti Hanjuwä Iqu äñguä wimäkätñqä tääqä tuätñqä winğanji, quwqä ymeqä isuau ätuma äpkuwi. Iñäqe, wäunuanğqä ämotquamiñqä iqua, “Ymeqe, ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanğuwänğa, Iqu “He ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Isua änyimapñqä qäyä äppiyä. Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunji, ymeqä täsua enqä-panjä iñä isuauqeqä.” ¹⁵ Itanji Iqu ymeqä isuau äñguä iwimäkätñqä, hipa haqeqi äwiyäqetanä, iqinji äväma äukqe.

*Hikñä mbqä kuapä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätkiyinğä**

¹⁶ Hea hñqueni, hikñä hñqu Jisasi Iquenyqä äpätä, tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iqukiyä. Nyi hänä hea ique-ique pmeqä mamqe, suqä äñgui äänä imğäwä?”

¹⁷ I tquanğa, Iqu iquenji tiñä ätukqe. “Si suqä äñguinğä sunqä yatñqä änyinyä? Äñguänänji, Goti Hanjuwä Iqu kiqä-kiuänänjqä. Iñäqe si

† 19:4 Ipäqäqkä 1:27 ‡ 19:5 Ipäqäqkä 2:24 § 19:12 Makä 10:13-16; Lukä 18:15-17 * 19:15 Makä 10:17-31; Lukä 18:18-30

hänjä hea ique-ique pmeqe matnqä kinqanqutqe, si Goti Hanjuwä Iqueqä suqeunji qänaknä isnqeçä” ätukqe.

¹⁸ Inqanji ämaqä iqu yatnqä tii inä äwikqe. “Si suqe, äkitaninqä tnyä?” Kimanji, Iqu “Suqä tiinjä ätnänqä iquanqä ätqänä” ätukqe.

“Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kuknuä jänä imäkqä iqueni, quanqä mätquä panä. ¹⁹ Tnaqä-tnujuau yäpä iqi qänaknä iqätnqe.† Itanqa tqä-täunqä äkinyätnqä-pani, ämaqä si-tänä qäqiqinjä iquaujqe, asä ii kinyätnqeçä.”‡

²⁰ Jisasi Iqu i tquanqa, hiknä iqu tiinjä ätukqe. “Suqä eeqänänjä täunji, nyi qänaknä itnqeçä. Ga nyi äwanji, nätmätqä äkinqä itqänänä?”

²¹ Itanji Jisasi Iqu iqueni tiinjä qe ätukqe. “Si jänänänjukui hisnqä kinqanqutqe, tqä nätmätqä eeqänänji, ämaqä hñqua mbqä ipnqä ämä äwätinä, iuta mbqä ämatqe, ämaqä nätmätqä maeqä iquau yanä wisnqeçä. Si iinjä imäkqanqutqe, qäukuä yätutanä nätmätqä änguanänjä-tänjukui hisnqinyä. Ga si Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. ²² Hiknä iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, nätmätqä kuapänänjä-tänju etanji, iqueqä äwqä imdanji hanjä-iqä ämeqe, äväma äukqe.

²³ Iqu ae äväma uwqanqa, Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauji, tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iu paqupnqe, qeiqinyä manä, yänänäqñqeutanä paqupnuwi. ²⁴ Nyi he anqumä etqänä. Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miqeunqä paqupnqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunji ämäwqätäunä.”

²⁵ Wäunjuänqä ämotquaminqä iqua kuknuä ii qätä äwipiwi, qu yäunjuä naqänänjä ipu, tii ätkuwi. “Mbqä kuapä-tänjä iqua yänänäqñqeuta paqupnqä etanqutqe, ämaqä qui imäknätqänjuwitanji, hänjä hea ique-ique pmeqe, tqe meniçiyä?”

²⁶ Itanji Jisasi Iqu iquauji hinjuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iinjä änä mimäkqä iqanqppqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänjä imäkätñqe, Yänänäqñqä-tänqeçä.”

²⁷ Inqanji, Pitä iqu kimanji, tiinjä ätukqe. “Nenyänqe äänä etanqiwä? Ne nätmätqä eeqänänji ävämanji, Si qänaki äyä äkivändänjunä. Inji ne nätmätqe, äkitanji metunquäwä?”

²⁸ Itanji Jisasi Iqu iquauji tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Hea nätmätqä eeqänänji änyä-hänjä ätimäutqänqanji, Ämaqeuçä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqä-tänjä-qu eätä, zä-hawä aanjä änguanänjä iu pmeniqeçä. Inqanji he ämaqä Nyi qänaki änyivändänjuwä iquenä-pqe, zä-hawä änguanänjä huizi 12 iu äpmapu, Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau mipnuwänqeçä. ²⁹ Itanqa qokä-apäkä Nyaqä yoqenqä knuä indqänäpu, quwqä anjä iutä, kätä-känqguäkautä, känanyi-känapqautä, kanunqautä, kánaqautä, ymeqä iquautä, qua itä, ävämapqä iqua, qu eeqänänji, kuapänä 100 inä ämepu, hänjä hea ique-ique pmeqe, ämapnuwiqä. ³⁰ Ämaqä tänqa yoqä-tänjä äpmejuwä iutani, kuapänänjä hñqua qänaki pmapnuwiqä. Itanqa ämaqä tänqa yoqä maeqä äpmejuwä iutani, kuapänänjä hñqua yoqä-tänjä pmapnuwiqä” ätukqe.

† 19:19 Anqumä Itmakqä 20:12-16; Kuknuä-suqä 5:16-20 ‡ 19:19 Hiqäva-imäkqä 19:18

20

Kukñuä ktqä, ämaqä wainqä wäunuä iu ipnuwänqä iinqä

¹ “Nyi kukñuä ämaqä yoqä-tänjä pmapnuwä iquauñqä i etqe, ii tiinjä etanji. Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, tiinjä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu qua kanä eä, zinuä quaesqänqä 6 klokiunji ämaqä hñquau, iqueqä wainqä wäunuä iu wipñqä, itmewänqiyä. ² Ämaqä wäunuä imipqä iqua, ‘Ne hiunji tque wäunuä itanä, mbqä huätäkñqä metunqueqä’ tquanquwänqä, ämaqä naqä iqu iquauñi, iqueqä wainqä wäunuä iunqä dowatänqiyä. ³⁻⁴ Hiunji zinuitänji 9 klokñga, iqu äwätä, ämaqä hñqua ququawä aquväqñqä iu hiñginäwa tqäutänqä äqunäqe, tiinjä tuänqiyä. ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunuä iu wäunuä iqanqppqe, nyi mbqe, qäyunä etapmqänä.’ ⁵ I tquanqä, qu upñqäüä. Hiunji quemisqä 12 klokñgatä, äwiyqä 3 klokñgatä, ämaqä naqä iqu ququawä aquväqñqä iunqä anji äwätä, suqä asitanjinä imäkänqiyä.

⁶ Itanji heatqä awiyqä 5 klokiunji, iqu äwätä, ämaqä huizi iquau-pqe, hiñginäwa pämä tqäutänqä äqunäqe, yatñqä tiinjä vänqiyä. ‘Äänä etanjikä? He hiunji tqueni, wäunuä maeqä hiñgi, sunqä tqäunäüä?’ ⁷ Qu kimanji, ‘Ämaqä hñqu, ne wäunuä mänätapqä iqe qä’ tupñqäüä. Itanji iqu iquauñi, ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunuä iu, wäunuä nyipiyä’ tuänqiyä.

⁸ Hiappkä ae äyä wiqanqä, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iquau miqä ique, tiinjä tuänqiyä. ‘Si ämaqä wäunuä imäkqä iquau tääqä ätuätumetnä, mbqä wiyä. Si mbqä wisñqä ipäqiyätñänqani, qänaki ätimäupqä iquau ganä ävätnä, qu-ganä ätimäupqä iquauñi qänaki wisñänqeqä.’ ⁹ Ga ämaqä wäunuä heatqä awiyqä 5 klokiu ipäqäpñqä iqua äpäpu, hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä mapñqäüä. ¹⁰ Itanqä ämaqä wäunuä qu-ganä ipäqäpñqä iqua äpäpu, ‘Ne mbqä kuapanä menqunä’ kñuä indqänqanqppqä-qe, oeyqä. Iqua-pqe hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä hñqunä mapñqäüä. ¹¹ Qu quwqä mbqä ämepiyä du hiñuä äqumbiyi, wäunuä kaniqueni äkasuwä tiinjä tupñqäüä. ¹² ‘Ämaqä qänaki ätimäuwä iqua, wäunui wänqäpu qäyä iquwä-qe, si mbqe ne änätapñä-pani, iquau-pqe asänä äwinyä. Ne wäunuä tnänqä iqa päqtätanqä, mäptqä-pqä natätñqe, tänqä täsuwänä.’

¹³ Wäunuä kaniqu qätä iinjä äwiyäqe, ämaqä iquautanä hñqueni tiinjä tuänqiyä. ‘Näueqä iqukiyä. Nyi siñi, quvqä miktqueqä iqänä. Tänqä zinuitänji, ye mbqä huätäkñqenqä “änqiuqä” ätquee. Qäyutanä? ¹⁴ Si tqä mbqe ämetnä, uvä. Nqä änyinqä dutanä, ämaqä yäpakä äpätqä iqueni mbqä asiqunä wimqänä. ¹⁵ I nätmätqä tqä ma, nqeqä. Nyaqä mbqe iwäsäuqanqani, nqä änyinqä iunji, pmua tqä nyimäkätñqäwä? Aanqeqä. Nyi ämaqä tquauñi suqä äñguä di iwimäkqanqenqä, si äkasuwä sunqä kmñqiyä?’ tuänqiyä.” ¹⁶ Itanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä ktqä ämänätqueqä-pa, asä iinjä, ämaqä tänqä yäpakä äpmenuwä iqua, hiñuiqä pmapnuwiqä. Itanqä ämaqä tänqä hiñuiqä äpmenuwä iqua, qänaki pmapnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä anqumä ätukqenqä**

¹⁷ Jisasi Iqu Jerusälemänqä qanä äwätäqänqani, Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä 12 iquauñä ämitmetä, qeiqi tiinjä ätqäuminqä. ¹⁸ “Qätä nyipiyä. Tänqani ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänjini,

* 20:16 Makä 10:32-34; Lukä 18:31-34

Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu hiqäva-imäkkä naqä iquauqätä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäüä. Itanğa iqua Iqueni, kuknuä ämitäpu, 'Iqu äpäkonätñqeä' tññqäüä. ¹⁹ Inğanı qu Iqueni, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquau-mända wipñqäüä. Ämaqä iinjä iqua, Iqueni ewiiqä kuknuä ämitäpu, täuatätäu ipu, itanğa zä-huätati äuepñqäüä. Itanı hiunji hñquaqui-hñquenä iunı, Goti Hanjuwä Iqu Ique anğumä ävauqumuatänğiyä" ätukqe.

Jemisi Jonä gueqiyqä känai, Jisasi Ique yatñqä äwikqenqä†

²⁰ Qänakñi Sepri iqueqä ymeqä ingueqiyqä känai, Jemisi iquesä Jonä iquesä ätuma, Jisasi Ique äwimakuwi. Äwimapiyi, ii Iqu-tänğä iqi qonğä äwoktäütä, "Nyi yatñqä hñqu kimqänänñqä" ätukqe.

²¹ Itanı Iqu iinjä yatñqe, "Si nätmätqä äkitanñqä kingiyä?" ätukqe.

Ii kimanı tii ätukqe. "Nyi Si ämaqä ämitñanğanı, tii ttñqenqä änyinğiyä. Nqä hikñä tquaqu, hñqu saqä hipa ämuangisa pmeqanğa, hñquququ hipa qunamäüqänğisa pmeninğeqä."

²² Iqu kima tiinjä ätukqe. "Nätmatqä he yatñqä änyiquwinqe, he änyä maqñqä yqänä enäüä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe,† qe-pqä inä nyiyñqätanä?"

Itanı iquaqu, "Nñqä. Ye-pqä qäyü änenqueä" ätukiyi.

²³ Iqu iquaquinjı tii ätukqe. "Qe naqä-qakuä ändqinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, qe nyiyñqeqä. Inğqe Nqä hipa ämuangisatä, qunamäüqänğisatä pmanyiyänqe, Nyi atäunüä miqä da imqänä. Nyaqä Apıqu ämaqä hñquaqu atäunüä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä."

²⁴ Wäunüänğä ämotquaminğä 10 iqua, ingueqi Ique tquanğiyinğä qätä äwipiyanı, qu iquaquı himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi.

²⁵ Iwä Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. "He näqñqeqä. Ne Israitqä qäyä etanği huizi iquau miqä iqua, yänänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeunı, äwinğä quwqä dunä qänakñä ipñqä iwimäkätqänäüä. ²⁶ Inğqe, hiyaqä awä iqinjı, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanı hiqä ämeyätñqä winğanğutqe, iqu heqä wäunüä-eyqä-qu pmetñqeqä. ²⁷ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä winğanğutqe, iqu hiyaqä wäunüä-eyqä hiñğänğä-qu pmetñqeqä. ²⁸ Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iinjä asä inä imäkkiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunüä yätamäkkä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunüä yätamäkkä ävätä, Iqueqä hñğä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänänğä iquau anğı mbqä imetñqä äpkqeqä" ätukqe.

Jisasi Iqu, hiñüä pisqä hñquaqui anğüä iwimäkkqenqä§

²⁹ Iqua anğä-himqä Jeriko ävämeqanğuwänğa, qokä-apäkä kuapänänğı Ique qänaki äwivändkuwi. ³⁰ Inğanı ämaqä hiñüä pisqä, hänaqä manğä iqi äpmeqäsminiyä hñquaqu, "Jisasi Iqu qanğä äpqiyä" tqanğä äwiyitanı, tääqä yänänäqñqä tiinjä ätukiyi. "Naqä Iqukiyä. Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si yenyqä qeqä äkimänänä." ³¹ Qokä-apäki, qu iquaqu tääqä tqanğinyä qätä äwipiyanı, manğä matqä iynğä yänänäqñqä ätukuwi. Inğä qäyä ätquanğuwä-qe, iquaqu aanğä tääqä yänänäqñqä ätkiyi. "Naqä Iqukiyä. Dewiti iqueqä Ymeqä Iqukiyä. Si yenyqä qeqä äkimänänä."

† 20:19 Makä 10:35-45 † 20:22 Jisasi Iqu eqä-häkinğä naqä-qakuä ätkqä hmanä. Ktqe ätkqeqä. Iqu hanğä-iqä Goti Iqueqä äwqä tnänğä iuta wimeninğä diñqä ätkqe. Matiu 26:39; Jonä 18:11; Itkimäkkä 16:19. § 20:28 Makä 10:46-52; Lukä 18:35-43

³² Jisasi Iqu qanä äuminqe, tääqä tqanginyä äwiyäqe, Iqu iqi ätqäuwäqe, iquaqui tääqä ätuätumetä, tii ätukqe. “Qeni, äänä qemäkmqä qenjiyä?”

³³ Itanji iquaqu kimañi, tiinjä ätukiyi. “Naqä Iqukiyä. Yeyaqa hinjui änguä qänenqä yemäktñqä äyenjiyä.”

³⁴ I tquanjiyännga, Iqu iquaquinyqä huäqä wunğanji, iquaquiua hinjua iunji, a qe ämikqe. Maqänäñi, änguä imänyiyi, hinjua äqänäsinyä, Ique qänaki äwivändqa äukiyi.

21

*Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä ingisa, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa äpekqenqä**

¹ Itanğa iqua, Jerusälemä-tänä qäqi timäupñqä ipiyänğanji, qoqonjä Olipä ingisa anjä-himqä Betäpake iu ätimäukuwi. Inğanji Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä hñquaqui ändowatätä, tii ätukqe. ² “Qe anjä-himqä nänngisanqä winyqä. Ique äpaquväsiyänğanji, qe donji hñqu, guä äkiqiyäuequwä, kiqä meqä iqutä anä pmetanginyä, qunjiyänqinyqä. Iinjä äqunjiyi, gue iwasqiyäsinyä, Nyinyqä ätuma binyqä. ³ Ämaqä hñqu kukñuä hui qesqanqutqe, ga qe tiinjä tquninyqä. ‘Naqä Iqu iquaqui wäunjuä vätnqeqä.’ Qe i tquanjisqe, maqänäñi iqu hinjuinä qeqänäwqatänqiyä.”

⁴ Nätmätqä ii ätimäukqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hinjua-tqä iqueqä manjä iuta ätkqe, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Hinjua-tqä iqu kukñui tiinjä ätäñqe.

⁵ “Kukñuä tä, ämaqä Sayonä† äpmeñuwä iu awä tii tuvä. ‘Hinjua qumbiyä! Hiyaqä ämeyqä naqä iqu, emetñqä äpqiyä. Iqu ämaqä yoqä maeqä-qu enqä-pa, donji haqeu pmeqä äyä äquvepqiyä. Iqu donji iyyqä meqä iqueqä haqeu pmeqä äquvepqiyä.’”‡

⁶ Itanğa ämaqä wäunjuä imäkkä iquaqu äwäsinyä, Jisasi Iqu ätukqä-pa iinjä imäkkiyi. ⁷ Iquaqu donji känäutä meqä iquesä ätuma äpäsinyä, iquaquvqä gquä quäuqe, donji iquaquiyqä haqeqi eqangiyännga, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ Itanji ämaqä kuapänäñi quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua zä-äpa ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Itanji qokä-apäkä Jisasi Ique hinjuiqä äwimamiñuwä iquatä, qänaki äwivändmiñuwä iquatä, tääqä tii ätmiñuwi.

“Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.

Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätñqä Iqenji, Goti Hanjuwä Iqu änguänänjä iwimäkkiyä.§

Goti Haqä Yätu Äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹⁰ Jisasi Iqu Jerusälemä yäpä ingisa peyqanğa, ämaqä anjä-himqä iutanjä iqua, yäunjuä ipiyi, yatñqä hinjinäwa, “Ämaqä Tqu, äsqukuä?” ätukuwi.

¹¹ Itanğanji qokä-apäkä Iqutä anä äpmamiñuwi, kima tii qe ätukuwi. “Ii Jisasi Iqueqä. Iqu Hinjua-tqä anjä-himqä Nasäretqä qua Galili iutanjä Iqueqä.”

*Jisasi Iqu, mbqä wäunjuä imäkmiñuwä iquau, huätä äpäsäwqatkqenqä**

¹² Itanğa Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anjä täknjä yäpä ingisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäunjuä imäkätqätanquwä eeqänäñi, huätä äpäsäwqatkqe.

* **21:** Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19 † **21:5** Sayonä, ii anjä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huiziyi. ‡ **21:5** Sakätiyasi 9:9 § **21:9** Apqä Bukä 118:26 * **21:11** Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17

Itanga ämaqä mbqä huitani tñanqä imäkäpu vätqätanguwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynñä-heeqe mbqä itqätanguwä iquauqä zä-hawitā ämaqvasqiyekqe. ¹³ Iinjä imäkäqe, tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqänänä.

‘Nyaqä aninqe, qu “Anä tääqä dqä aniqä” tpnuwiqä.†

Inäqe, he ämaqä quwä-meqä iquauqä zä pmeqä anj† enqä-panä imäkätqänäuä.’”

¹⁴ Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa yqänä äpme, ämaqä hinuä pisqä iquatä, itanga yukä quvqä iquatä, Ique wimeqanguwä iquauñi, ängüä qe imäkkqe. ¹⁵ Itangi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänäni imäkqanji äqumbiyi, itanga ymeqe, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa äpmapu, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä” ätäpu, tääqä tqanqä äwipiyyi, äwqä quvqä äwiñgqe. ¹⁶ Itani qu Jisasi Iqueni, yatñqä tiinjä qe äwikuwi. “Tääqä tä tqanguwi, Si qätenä äwiyätinä, hinuinä äqunänqä?”

Kimanji Iqu tii ätukqe. “Auä, itangi änäänänqäwä? He kukñuä Dewiti iqu Goti Ique ätukqä tä, a matäuqä itqänuwäta?

Si ymeqä wänqänänä isua, Tqä yoqe haqeqä makmäupñqä ämotquetqäniqä.”§

¹⁷ Itanga Iqu iquau ävämeqe, anä-himqä naqä iunji, yäpaqä mängisa äwäqe, anä-himqä Betani ätimäutä, heatqä iqueni iqi äpmakqe.

*Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqä**

¹⁸ Aanä zinüä matqänqani, Jisasi Iqu anä-himqä naqä iunqä anqumä äwätäqänqani, buayänqä dä äwikqe. ¹⁹ Iqu zä-eaqä hñqu, hänaqä manä iqi tqäutangi äqunäqe, qäqiqi äwäqe, kiqä häukuä nänqe aanqä, quwqenä nyätangi äqunqqe. Itani Iqu zä-eaqä iqueni, tiinjä qe ätukqe. “Si häukui anqumä maqiyqä isñqinyä.” I tquanqqetani, zä-eaqä iqu maqänä yäuä qe äpäkqe.

²⁰ Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, hinuä iinjä äqumbiyi, yäunüä ipu, “Änäänänqäwä? Zä-eaqä iqu yäuä maqänäni, äänä itä piqiyä?” ätkuwi.

²¹ Iqu kimanji, tii ätukqe. “Nyi henji naqä-qakuänä etqänä. He knui, ‘Nqä änyinqe ätimäunqutiyä, matimäuqä yänqutiyä-qe?’ knüä hñquaqu mindqänqä ipu, quuvqe yänänäqñqä heqäpqe, he zä-eaqä tquenji, Nyi imäkqä-pa asä iinjä imäkpnqäuä. Itanga he imäkpnqe, iquenyä ma. He qoqonä tquenä-pqe, ‘Goti Iqu si äkiyautä, eqä-huänä bu äktnämäunä’ ätupqe, ii ätimäunqiyä. ²² Asä iinjä, he quuvqä eqiyäpu tääqä tupqe, nätmätqä eeqänänä he yatñqä äwipqä iunji, ämapñqäuä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwinqät†

²³ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa äpäyätä, ämaqeu ämotquetqätanga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä Ique äwimepu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Wäunüä tä imäkätqäninqe, yoqä naqä ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäkñqe’ tqu ktkqäwä?”

²⁴ Iqu kimanji tii ätukqe. “Nyi-pqe nätmätqä hñquenyqe, yatñqä inä heyqanqmdi, ga he kima qäyunä ändquwi, Nyi wäunüä tä imäkmqä yoqä ändapqä Iquenqe, etmqänä. ²⁵ Jonä asñä-qäyqä iqu wäunüä

† 21:13 Asayä 56:7 † 21:13 Järämai 7:11 § 21:16 Apqä Bukä 8:2 * 21:17 Makä 11:12-14; 11:20-26 † 21:22 Makä 11:27-33; Lukä 20:1-8

imäkminqe, ängisa ämetä imäkkqäwä? Iqu yänänäqñqe, qäukuä haqä yätuta ämakqätanä, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

I tquanğa, iquauqä-quwä kukñuä tiñjä qe ätnğuwi. “Ne kimanji, ‘Qäukuä haqä yätutanıqä’ tquanğuatqe, Iqu tiñjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, suñqä itqänjuwäwä?’” ²⁶ İnäqe, ne kimanji, ‘Ämaqä iquautanıqä’ ätuatqe, änäänqätiyä? Ämaqe, ‘Jonä iqu hinuä-tqä iqueqä’ kñuä indqänätqänjuwınqe, iquauñqe ne zä änengiyä.” ²⁷ E ätmbyitanı, Jisasi Iqueni, “Ne maqñqe” ätukuwi.

Ga Iqu kimanji, “Nyi-pqe inänjqä. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunjuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä hñqueqä hikñä iquaquinyqä

²⁸ “Itanğa he kñui äänä heyqiyä? Ämaqä hikñä hñquaqu-tänjä hñqu, iqueqä ymeqä hitmqä ique äwimeqe, tuänqiyä. ‘Ymeqä iquki, tänğanı sı äwätñä wainqä wäunjuı iyä.’” ²⁹ Itanı ymeqä iqu, ‘Nyi enyqä änyingiyä’ ätuäqe, qänakndanı iqu tñänjqä imäkäqe, äwänqiyä. ³⁰ Itanğa kanıqu iqueqä ymeqä känğueque-pqä inä äwimeqe, kukñuä asä iqunä tuänqiyä. Ymeqä iqu, ‘Apä, nyi imäkmqänä’ ätuäqe, mäwqä yänqiyä. ³¹⁻³² İnı kanıqueqä äwiñqä iu qänakñä itñqe, ymeqä iquaquisanı, äsqutiyä?”

Kimanji hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, “Hitmqä iqueqä” ätukuwi.

Itanı Iqu tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Jonä iqu he emetä, suqä jänänı qäyä ämetqueqanğı, he iquenyqe quuvqä maeqiyqä äyä imıñuwiqä. Itanğı ämaqä mbqä motauqä iquatä, apäkä qanğä hınğınäwa ikiqä iuatanı, qu iquenyqä quuvqä eqämiñuwiqä. He iunı hinuä qäyä äqunäpiyä-qe, kñuä indqänqe tñänjqä mimäkqä ipu, iquenyqä quuvqä maeqiyqä imıñuwiqä. İnıñqe, ämaqä mbqä motauqä iquatä, itanğa apäkä qanğä hınğınäwa ikiqä iuatanı, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqe, qu-ganä hınjuiqä hemapñqäuä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wainqä wäunjuä miqä quvqä iquaunqä†

³³ “He kukñuä ktqä huizi tqı qätä nyipiyä. Ämaqä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwäqe, täknä äqäyäqe, kiqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätñqä hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunjuıunqä hinuä äqumbu pmeqä anğä quäuqä ämätäqe, itanğa wäunjuı, ämaqä mbqä meqä imäkpnqä hñquauqä hipa iu äwimä, anğä kinğä nämqä wänqiyä. ³⁴ Itanğanı guä-wainqä häukuä nänqe äyä qäyqanğanı, iqu iqueqä wäunjuä-wiyqä hınğınqä hñquau, ämaqä wäunjuä ämimitpqä iquaunqä, häukui iqueqe mapñqä dowatänqiyä. ³⁵ Itanğı iquaunı, ämaqä wäunjuä ämimitpqä iqua, a äkiqätäpu, hñque häptqä äpäsäpu, huiziqueni pizqä hämänä äpäsäpu, itanğa huiziqueni hikä päkpnqäuä. ³⁶ Anğını kanıqu wäunjuä-wiyqä kuapanänğä hui inä dowatänqiyä. İnäqe ämaqä wäunjuä ämimitpqä iqua, iquaunğä-pqe suqä asä iqunä iwimäkpnqäuä. ³⁷ Qänakñı iqu, ‘Qu nyaqä ymeqä iqueni qätä wipñqäuä’ ätätä, iqueni iquaunqä dowatänqiyä. ³⁸ İnäqe, ämaqä wäunjuä ämimitpqä iqua, hikñuqu äpqanğı äqumbiyı, tii tmbñqäuä. ‘Wäunjuä kanıqueqä hikñuqu äpqiyä. Kanıqu äpäkonğanğanı, kanmä nätmatqä eeqänänı, iqu ämenıqueqä. İnıñqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunjuı neqä metunqueqä’ tmbñqäuä. ³⁹ İnğä ätmbyı, qu ique a äkiqätäpu, wäunjuä yäpaqä mänğisa ätnämäupu, pizqä päkpnqäuä. ⁴⁰ Itanğanı he kñui äänä heyqiyä? Qänakndanı wäunjuä kanıqu äpäqe, wäunjuä ämimitpqä iquaunı suqä äänä iwimäkänqutiyä?” ätukqe.

† 21:31-32 Makä 12:1-12; Lukä 20:9-19

⁴¹ Ga hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, Ique kima tii ätukuwi. “Iqu ämaqä quvqä tquauñi, qui wimäkänqiyä. Itanğa wäunui, iqu ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Ämaqä ymisanä meqänğanı, ymisanä aquvä äqämipqe, ique-pqe wipnuwänqä iquau, muayänqiyä” ätukuwi.

⁴² Inji, Iqu yatnqä tii äwikqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, he a matauqä itqänuwätanä? Kukñuä tä, tiinjä.

Hikä-anjä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunüä maeqä hiñuinä äqunquwi, hikä iinjä iqu, anjä quea enqä-panjä, anjä yänänäqñqä imäkkä-queqä. Nätmatqä tä ätimäuqe, Naqä Iqu Iqueqä-kiuä imäkkäqiyä. Itanji ne hiñuä äqunani, ‘Äi, aanjä äñguänänjiqä’ äyä ätqunä. §

⁴³ Iinjä etanği, Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä yäpä ingisanqä uwqänqe, hiyaqä hipa iutanı huätä ämetautä, ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Qu Iqueqä ämiqä iu äpmapu, kiqä häukui imäkpñqä iquau muayänqiyä. ⁴⁴ Itanğa ämaqä, Hikä Tqueqä hageqi äpäknätqe, iqu qui imäknänqiyä. Ga Hikä Tqu haqä yätqä äwämitätqe, ämaqä hñqueqä hageqi äpäknätqe, iquenı guipäyänqiyä” ätukqe.

⁴⁵ I tquanğa, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Parisi iquatä, qu Jisasi Iqueä kukñui qätä äwipiı, Iqueä kukñuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä äwqanği näqnqä ekuwi. ⁴⁶ Qu näqnqä iinjä epiı, a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi iqua, “Jisasi Iqu hiñuä-tqä hñqueqä” knuä indqänğanquwinqä, zä ikuwi.

22

*Kukñuä ktqä, ämanqä ymisanä naqänänjiqä**

¹ Asä qänğanı, Jisasi Iqu kukñuä ktqä huiziqu, ämaqä naqä iquaunı tiinjä qe ätukqe. ² “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ämiqä naqä hñqu imäktqä enqä-paniqä. Iqueqä ymeqä qokä iqu apäkä metnqänğanı, ämaqä ämiqä iqu, ymisanä naqänänjä imäkänqiyä. ³ Kinğanänji iqu ämaqä hñquauñi, ‘Nyi ymisanä naqänänjä imäkmqänğanı, he nyitä ymisanä anä natunquä ppnuwänqeqä’ tuänqiyä. Itanğa hiunji ymisanä-nqä iquenı, iqu iqueqä wäunüä-wiyqä iquaunı, tääqä tuätumapñqä dowatqanğa, qu äpqnqe, enyqä winyänqiyä. ⁴ Itanji iqu wäunüä imäkkä huiziquau-mända ändowatätä tii tuänqiyä. ‘He ämaqä nyi tääqä ätukqä iquaunqä äwäpu, nyaqä kukñui, tii jipiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi ymisanı näwe ae imäkeqeqä. Bulumäka qokä iquautä, nanjä äñguänänjitä äpäsatänä, nätmatqä eeqänänji näwenyä ae imäkequä äwinä. He ämanqä ymisanä täunqe, ppiyä” tupñqä äupiyä’ tuänqiyä.

⁵ Ämaqä wäunüä imäkkä iqua äupiyı, kukñuä tä iquau tquanquwänğa, ämaqä iqua qätä mäwiyqä ipu, hiñginäwa wepnqäuä. Hñqu iqueqä wäunquwä-anquwiunqä wänqiyä. Hñqu iqueqä mbqä wäunüä yätñqä wänqiyä. ⁶ Ga huiziqua, wäunüä imäkkä iquau a äkiqätäpu, ämuamuapqä ämipu, pizqä päkpñqäuä. ⁷ Iutanı, ämaqä ämiqä iqu, äwqä tnänjä winğanğuti, iqueqä ämaqä mäkä-iqä iquau, ämaqä pizqä päsqä iquaunqä dowatänqiyä. Qu äwäpu, iquau pizqä äpäsäpu, iquauqä anjä-himqe tä qäyävänqäuä.

⁸ Inğanı ämiqä iqu, iqueqä wäunüä-wiyqä iquaunı tuänqiyä. ‘Ämanqä ymisanı näwenyä witanğqä-qe, ämaqä nyi tääqä kinğanä ätquäqä iqua, buayä täñqä ppñqe, äñguä-qua manä. ⁹ Iinjä etanği, he hänaqä manä eeqänänjä iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmetanğä äqunänquwä iquau, ämanqä

ymisañä tä bñqä tääqä tuätumapiyā' tuāñqiyā. ¹⁰ Ga iqua hänaqä eeqänāñä im-imä äwäpu, qokä-apäkä quvqä iquautä, äñguä iquautä äwindäpqa iquauñi, aquvä maqäpñqäüä. Itañi qu äpäpu, ämañqä ymisañä täu äpmepiyāñgani, anä iuñi täptembñqäüä.

¹¹ Inäqä ämiqä iqu, yäpä ingisa iquau hiñuä qunätñqä äpäyäqä, ämaqä hñqu ämañqä gque mipnätanñi qunāñqiyä. ¹² Inä äqunäqä, iqueni, 'Näueqä iqukiyā' tuāñqiyä. 'Si ämañqä gque, mipñga mäyapqä inñi, äänä etanñikä?' Iqu kimañi matqä yāñqiyä. ¹³ Itañi ämiqä iqu iqueqä wäñuä imäkqä iquauñi, tiñä tuāñqiyä. 'He iqueqä yukä hipa iuñi hatñä äququätäupu, hiawiqä imä pmetñqä yäpaqä mäñgisa tnämäupiyä. Anä hiawiqä, ii knuä äqiyäpu hiqanä manñtäsqukuä ämäutqäñuwä ivqä' tuāñqiyä. ¹⁴ Ii tiñä etanñiqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuapänāñä iquauñi, tääqä ätuätñqeqä. Itanñi yäpä ingisa upñqä iñqä, Iqu hñqunä-hñqunäñi atäñuä itñqeqä" ätukqä.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqät

¹⁵ Inñani Parisi iqua äupiyi, "Jisasi Iqueni, kukñuä äänä mitaniquäwä?" ätnäpu, knuä yanä änyäpu, iqueä kukñuä quvqä hui tqanñutqä, äkäpñqä kukñuä guä ämäsäukuwi. ¹⁶ Qu iquauqä wäñuäñqä ämotquaminjuwä hñquautä, ämiqä naqä Heroti iqueniqä äwinyäminñqä hñquautä† Jisasi Ique tii tupñqä ändowatkuwi. "Ämotqueqä Iquki, ne näqñqä eäñunä. Si kukñuä naqä-qakuä Tqukiyqä. Itanñga Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä, Si qokä-apäkä iquau naqä-qakuä ämotquetqänä qäyünä-qä, Si ämaqä hñquenyqä zä miqä itnä, yoqä-tänä iquautä, yoqä maeqä iquautänñi, kukñuä asänäñi ätuätqänñiqä. ¹⁷ Inñi ne Romätanä ämiqä naqä Sisa ique mbqä takisi ävätunñque, ii äñguätiyä, quvqätiyä? Si knuä äänä äkiyänñqä, ne natiyä" ätukuwi.

¹⁸ Itanñi Iqu iquauqä knuä indqänñqä quvqä iunñqä näqñqä äe eätä, tiñä ätukqä. "He wopqä ipu, kukñuinä tqä iquenä, sunñqä yamwiqä nyiyqäüä? ¹⁹ He mbqä takisi iunä ävätqänñuwitanä hñqu, Nyi mäñdquapiyä." Inñani qu mbqä hñqu Iquenyqä äma äpkuwi. ²⁰ Itañi Jisasi Iqu iquauñi, "Ktqä itä, yoqä itä, ii tqueqäwä?" ätukqä. ²¹ Qu "Sisa iqueqä" tqanñguwänñga, Iqu iquau tii ätukqä. "Inñi, nätmätqä Sisa iqueqä etanñutqä, ii kaqäque wipñqeqä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanñutqä, ii Goti Ique wipñqeqä." ²² Qu kukñuä tä qätä äwipiyyi, eämepu, Iqueni äväma äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä äe äpäkombqä iqua anñgumä vauqenqä ätukqes

²³ Hiunñi iqueni Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä qä äpkuwi. Satyusi iqua, tii tqä-quaä. "Ämaqä äe äpäkombqä iqua, anñgumä mävañuqä ipñqäüä." Itañi qu Jisasi Iqueni, yatñqä tiñä äwikiwi. ²⁴ "Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuñi tiñä ätätä äqäkqä.

*'Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqä, iquenyqä tñänñqä, känñuequ apäqñqä ämetä, ymeqä hemeñqiyä.'**

²⁵ Hiñuiqänäñi, ämaqä 7 hñguiqua, neyaqä awä iqi äpmaminjuwiqä. Itanñga inñguiquautanñi, kätequ apäkä ämeqetanñi, äpäkonñqeqä. Iqu ymeqä meämeeqänñga äpäkonñganñi, apäqñqä iññi, känñuequ ämakqeqä. ²⁶ Itañi känñuequ-pqä, asä inä ikqeqä. Itañi känñgua huiziqu-pqä,

† 22:14 Makä 12:13-17; Lukä 20:20-26 ‡ 22:16 Ämaqä iqua, Heroti ique quea äwisäuminjuwä iquayä. Qu knui, 'Mbqä takisi Romätanä iquau vqä, ii äññuqä' indqänminjuwi. Parisi iqua, 'Ti suqä quvqeqä' knuä indqänminjuwi. § 22:22 Makä 12:18-27; Lukä 20:27-40 * 22:24 Kukñuä-suqä 25:5

asä inyänä ikqeqä. Itanga inyänä-inyänä iqani, kängua yäpaka iquenyqäua. ²⁷ Eeqänguiqua äpakoŋgawängga, yäpaki, apäqŋqä ii inä äpakoŋgqeqä. ²⁸ Inji qänakndani, ämaqä äpäkombqä iqua aŋgumä ävaupŋgawängga, apäkä eeqänguiqua ämamiŋuwä ii, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

²⁹ Kimani Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukä iu äqänänqenqätä, itanga Iqueä yänänäqŋqenqätä maqŋqä epu, kukŋuä iuŋqe qämä-qämä ipu ätqäua. ³⁰ Hea iŋgani, ämaqä ae äpäkombqä iqua aŋgumä ävaupiyängga, qokä-apäkä mämaŋqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunä iqua äpmeŋuwä-pa, iinä pmapnuwiqä.

³¹ Itangi ämaqä äpäkombqä aŋgumä ävaupnuwängqe, Nyi yatŋqä hemqeqä. Kukŋuä Goti Hanjuwä Iqu etkqä bukä iu äqänänqeqe, he a matäuqä itqänuwätanä?

³² *Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä.*†

Goti Iqu, ämaqä ae äpakoŋguwä iquauqä manä. Ämaqä hänä äpmeŋuwä iquauqä Goti Iqueqä” ätukqe.

³³ Qokä-apäkä iqua i tqangi äwipiyyi, näqŋqä Iqu vqanqenqä yäunjuä kiiŋä ikuwi.

Kukŋuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?‡

³⁴ Parisi iqua, Jisasi Iqu Satyusi iquauni, qu kukŋuä matqä ipŋqä imäkqanqenqä, qätä äwipiyyi, iqua aquvä äqänäpu Iquenyqä äpkuwi.

³⁵ Iquautanä kukŋuä-sugenqä näqŋqä hŋqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, yatŋqä tii äwikqe. ³⁶ “Ämotqeqä Iquki, kukŋuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?”

³⁷ Itani Iqu kimanji tii ätukqe. “‘Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kŋuä indqänqetä Ique äwinyätinä, Iquenyqänä kuapänä kinqätŋqeqä.’§ ³⁸ Kukŋuä-suqä tqu, naqä kinqanänjä-qu eä, huizi iquau ämäwqätäunä. ³⁹ Itanga kukŋuä-suqä tqueqä tuwä iqinä iqu, asä tiinjqä. ‘Si tqä-täunqä äkinyätŋqä-paŋi, ämaqä si-tänä iqi äpmeŋuwä iquauŋqä-pqe, inä kinyätŋqeqä.’* ⁴⁰ Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiŋuä-tqä iqua äqäkuwitäŋi, kukŋuä-suqä tquaqqu, kiqä quatiyqä” ätukqe.

Kraisii Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

⁴¹ Parisi iqua aquvä yqänä äqämbu pmetanqewängga, Jisasi Iqu iquau yatŋqä äwikqe. ⁴² “Kraisii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqä iquau ämitŋqä atauŋä ikqä Iquenyqe, he kŋui äänä hiyqiyä? Iqu tqueqä ymeqäwä?”

Itani qu Iqueni, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä” ätukuwi.

⁴³ Iinä tquanqewängga, Iqu iquauni tii ätukqe. “Inji änäänqäwä? Dnjä Äŋguä Iqu Dewiti ique kŋuä indqänqä vqanqä, ga iqu Kraisii Iqueni, ‘Nqä Naqä Iqueqä’ ätuätäqe, inji änäänqäwä äqäkqäwä?”

⁴⁴ ‘Naqä Hanjuwä Iqu, ŋqä Naqä Ique tii ätukqeqä, “Nyi Tqä himä-wiunqä iquauni, Saqä yäpä iqi pmutekimniqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatŋqinyä” ätkqeqä,’ ätätä äqäkqeqä.†

⁴⁵ Inji änäänqä? Kraisii Iqueni, Dewiti iqu, ‘Nqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqeqä’ änäänqä tätqänäua?” ätukqe. ⁴⁶ Iqu e tquanqä, qu kimanji änä matquä ikuwi. Hiunji iquesani, qu zä ipu, yatŋqä hui inä mäwqä imiŋuwi.

† 22:32 Aŋgumä Itmakqä 3:6 ‡ 22:33 Makä 12:28-31; Lukä 10:25-28 § 22:37 Kukŋuä-suqä 6:5 * 22:39 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 22:40 Makä 12:35-37; Lukä 20:41-44 ‡ 22:44 Apqä Bukä 110:1

23

*“Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quaunqä, wa wipiyä”**

¹ Inğanı Jisasi Iqu qokä-apäkä iquautä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquautä, kukñuä awä tiinjä ätukqe. ² “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä yoqä naqä ämapu, suqä Mosisi iqu ätkqenqä näqñqä äyä etapätqänäuä. ³ Iinjñqe, kukñuä eeqänänji qu he hitqanqppqe, he qätä äwiyäpu qänaknä iqäpnqeqä. Inäqe qu kukñuinä kuapänä ätäpu, iquauqä-quwäni qänaknä miqä-qua etanji, suqä qu imäkquwi, he qänaknä miqä iqäpnqeqä. ⁴ Quwqä suqe, ktqä tii enqä-paniqä. Nätmatqä hui aquvä äqiyäpu, qa enqä-ma manquä ämanyuäpu, ämaqä iquau hanjä-iqä ävätqänäuä. Inäqe iquauqä-quwäni, ämaqä hanjä-iqä metanquwä iquauñi, yätamäkqä mäwqä-quaiqä. ⁵ Suqä eeqänänjä qu imäkätqänjuwi, ii ämaqe qu hinuä äqumbu yoqä naqä wipñqä iyyqä. Qu tääqä tññqä ipiyänğanı, wäpiqä-qatäwä, naqänänjä imäkmbñqäuä. Itanı qu Goti Iquenyqä qänaknä iqä iquaiqä motquapñqä iñqe, quwqä gquä quäuqä manjä iunji, tññuä-tänjä quäuqe imäkmbñqäuä. ⁶ Ymisänjä naqä imäkqänğanı, anjä äñguäqinyä pmapñqä winyänqiyä. Anjä aquväqñqä iunjä-pqe, zä-hawä äñguänänjä iqinyä pmapñqä winyänqiyä. ⁷ Ququawä aquväqñqä iu pmetanquwännga, ämaqe iquauñi, ‘hiunjinğanjqä’ tupñqätä, ‘Ämotqueqä naqä iqukiyä’ tupñqätä, winyänqiyä.

⁸ Inäqe hiyaqä Ämetqueqä Naqe, Hñqunänjqä. Ga he hñguiquenqä huiänjqä. Iutanı, he hñqunä-hñqunänji, huiziqua, ‘Si ämotqueqä naqä iqukiyqä’ ktpñqä iñqe, hinuinä mäqunquä isñqeqä. Oeyä. ⁹ Itanğa hiqä Hiniqu Hñqunä eä, qäukuä yätu äyä äpmenä. Iutanı, he ämaqä qua täutanjä hñque, ‘Apä-qä’ mätquä pambiyä. ¹⁰ Ga heqä näqñqä etapqe, Kiuänänjä Hñqunänjqä. İi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqe ämitñqä atäunjuä ikqä Iquvqä. Iutanı he hñqunä-hñqunänji, huiziqua, ‘Näqñqä nätapqä iqukiyqä’ ktpñqä iñqe, hinuinä mäqunquä isñqeqä. ¹¹ Hesänjä ämaeutäunqä iqu, hiqä wäunuä emäkiyqä pmeniqeqä. ¹² Ämaqä hñqu iqueqä yoqe haqeqä mamänğanqutqe, Goti Iqu iqueni mändi kittqiyänqiyä. Itanğa ämaqä hñqu iqueqä yoqe mändi äkittqänqñqe, Goti Iqu iqueqä yoqe yäänä imäkänqiyä” ätukqe.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quau, hanjä-iqä wimapnuwänqä†

¹³⁻¹⁴ “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendänji, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjñqä emenqiyä. Ämaqe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunqä yäpä ingisa peyqenqe, he hoptäwä äyä ävätqänäuä. He hiqä-hiuänji yäpä ingisa mäyqä ipu, ämaqä yäpä ingisa yanä-tpu iqanquwä iquauñi, hoptäwä äyä ävätqänäuä.‡

¹⁵ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendänji, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjñqä emenqiyä. Ämaqä yäpaqänngisanjä hñqu, iqueqä kñuä äkunmäknätä, Israitqä iquene Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutunquä-pa mamäutñqä iñqe, he eqä-huänjä ätäutqutänqä iutä, qua hitunjuä äwitqutänqä iutä, qanjä ikiquenjqä. He iñji äñguänä imäkpiyä-qe, hñqu kñuä kunmäknğanqutqänğanı, he

* **23:** Makä 12:38-40; Lukä 11:43, 46; 20:45-47 † **23:12** Lukä 11:37-52 ‡ **23:13-14** Näqñqä-tänjä hñqua tii ätätqänjä. Täqñji Matiu iqu tiinjä-pqä äqäkqe. “He kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendänji, hanjä-iqe tänqe emenqiyä. He wopqä ipu, kukñuinä tquenjqä. İñi he apäqñqä iquauñi, qanğä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. He wopqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, quäuqä tquäpnqäuä. İinjñqä, hiqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe ämäwqätäuniqeqä.” Makä 12:40 itanğa Lukä 20:47 asänänji ätä äqänänä.

iqueqä suqä quvqe, hiqeunji ämawqätäutnqä iwimäkätqänäuä. Inji iqu-pqä tä maisquä iunqä wänqiyä.

¹⁶ He hinuä pisqä eäpu, huiziu hänaqä motquapnqä itqänuwä-panuenji. He tiinjä ätätqänuwitani, hanä-iqe emenqiyä. ‘Ämaqä hnqu, “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätätqänqanji, kuknui naqä-qakuiqä tqe motquetnqe, hiqäva-imäkqä anä iunqänä ätätqe, ii nätmatqä hinqinqe. Inäqe iqu golqä hiqäva-imäkqä anju äwinqenqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänäuä. § ¹⁷ He hinuä pisqä qämä-qämä iqä-quenjqä. Golqä hiqäva-imäkqä anä iu äwinqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä ätimäuweuä? Ii, Iqueqä anä iutanjqä. Iutani, Iqueqä hinuiqinji, nätmatqä kinqanäni, äsqukä? Ii golqetanä, ä Iqueqä hiqäva-imäkqä anitanä? Ii Iqueqä hiqäva-imäkqä aniyqä. ¹⁸ Ga he tiinjä-pqä ätätqänäuä. ‘Ämaqä hnqu “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätätqänqanji, kuknui naqä-qakuiqä tqe, ämotquetnqe, hiqäva-qäyqä ttawinqänä ätätqe, ii nätmatqä hinqinqe. Inäqe, iqu nanuä hiqäva-qäyqä ttawä haqeuinjä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänäuä. ¹⁹ He hinuä pisqä-quenjqä. Nanuä hiqäva-imäkqänqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä etnqeüä? Ii Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä ttawä iutanänjqä. Iutani, Goti Iqueqä hinuiqinji, nätmatqä kinqanäni äsqukä? Ii nanuitanä, ä hiqäva-qäyqä ttawitanä? Ii ttawiyqä. ²⁰ Iinjinqe, ämaqä, kuknuä naqä-qakuiqä motquetnqä, hiqäva-qäyqä ttawinqä ätätqä iqu, iqu hiqäva-qäyqä ttawinqätä, nätmatqä eeqänänä haqeqi äwinqä inqätä, ätqiyä. ²¹ Itanqa ämaqä, kuknuä naqä-qakuiqä motquetnqä, hiqäva-imäkqä aninqä ätätqä iqu, iqu anä iquenqätä, Goti anä iu äpmenqä Iquenqätä ätqiyä. ²² Itani ämaqä, kuknuä naqä-qakuiqä motquetnqä qäukuä yätunqä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawinqätä, itanqa Goti iu äpmenqä Iquenyqätä ätqiyä.

²³ Kuknuä-suqenqä näqnqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanä-iqe, tiinjinqä emenqiyä. He kuknuä-suqä hnquenqä* knuä indqänäpu, iwuneqätä, kuämiqätä, itanqa andnätä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hnqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänuwiqä. I etanqi kuknuä-suqä iutanä naqänänä, suqä wänqä iinjä iqueni ämawqätäunqä tiinjä iquaunji, he tuwä wiyquenjqä. Suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, ämaqeunqä qeqä imänqetä, Goti Iquenyqä quuvqä hämänänä wiyqä itäni, he mimäkqä itqänuwiqä. Änguanäni, tiinjä. Suqä he hiqä nätmatqä iwäsäupu, hnqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä iquaunä-pqe qänaknä iqanqpe, ii ängüä wänqiyä. ²⁴ He ämaqä hinuä pisqä qäyä etanqi, huiziquau hänaqä motquapnqä itqänuwä iquenä, he tiinjä-quenjqä. Ämaqä hnqu quinanuä meqä isua wanä iu witanquti, hinuä äqunätä huätä ämatnämäutnqä-qe, kametqä wanä iu äwinqe, hinuä mäqunquä, eqetä eeqänä änguneqäqä-panä-quenjqä.

²⁵ Kuknuä-suqenqä näqnqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanä-iqe, tiinjinqä emenqiyä. Eqä-häkitä, hevqetä haqänqisanji asnjä änguanä äqiyäpiyä-qe, ymisänä wiqä inqisanji, suqä quwä meqetä, knuä hiqä-hiuänqänä indqänqetäni, manquä äyä imäkätqänäuä. ²⁶ Si Parisi hinuä pisqä-qukiyqä. Kinqanäni, si eqä-häkä yäpä inqisanji asnjä änguanä qäyqanqetqe, ga haqänqisanä-pqe asä iinjä timäutnqe.

§ 23:16 Ämaqä inqa äpmainjuwä iqua, knuä tii indqänminjuwi. Nyi ämaqä änguanänä hnqueqä yoqä-qe, nätmatqä änguanänä hnqunä-qe, qäsä tmqe, nyi suqä iquesa nyaqä kuknui yänänänqä imäkmä. Hipru 6:16 * 23:23 Kuknuä-suqä 14:23

²⁷ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjqä emenqiyä. He ämaqä qua äptepqä haqänqisanji, qätäqua äqiyequwä-pañuenjqä. Qua äptepqä yäpaqä inqisanji, aanjä änguanänjä äqunätñä-qe, yäpä inqisanji ämaqä pizqä iquauqä yänitä, nätmätqä kiyä mätqä eeqänänjitä witanji qundñqinyä. ²⁸ He-pqe asä iinjä-quenjqä. Ämaqä iqua, hiyaqä huiwi hiñuä eeqänäpiyi, qu he ämaqä jänänquayqä kñuä indqänätqätanquwä-qe, hiqä yäpä inqisanji suqä wopqä ipu kukñuinä tqetä, suqä hñgisa mamäuqetäni, kuapänä emnänä.

²⁹ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiinjqä emenqiyä. He hiñuä-tqä qänqanä äpäkonquwä iquauqä yänjä qua äptekuwiu änyä-hänjä imäkäpu, itanğa ämaqä jänänänjä iqua qua äptekuwä iunji ätnänjä imäkäpu änguanä imäkquenjqä. ³⁰ He iinjä imäkäpu tiinjä ätätqänäuä. ‘Ne atqä-awäkatä anä pmeqä-säpi, qu hiñuä-tqä iquau pizqä päkññqe, yätamakqä mäwqä iquaningä’ ätätqänäuä. ³¹ Kukñuä iinjä ätätqänjuwi, hiqä-hiuä tiinjä äyä ämänätqueqäuä. He hiñuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwä iutanjä ymeqä hueqä-himqä iquenjqä. ³² I etanji hiqä tawäka suqä quvqä imäkqätanuenjqae, he-pqe imäkqa qae upiyä. ³³ He qämakä quvqä iqua eämakuwänänjä iquenjqä. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämetätqänqanji, he äänä mäwqätäupnuwänqäwä? Oeyä! He tä maisquä iunqä upnuwiqä. ³⁴ Iinjqe, he qätä nyipiyä. Nyi hiñuä-tqä hñquautä, ämaqä kñuä änguatänjä hñquautä, itanğa ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquautäni, henyñqä dowatmqänä. Itanji he hñquaunji pizqä äpäsäpu, zä-huätatä huepnuwiqä. Itanğa hñquaunji anjä aquväqñqä iunji täuatätäu ipu, anjä-himqä hñquenqä päsäwatpnuwiqä. ³⁵ Iinjä etanji qu ämaqä jänänjä iquaunji, qua täu pizqä äpäkka äpminuwä iquauqä suqä quvqä, he kima eeqänänji ämapñqäuä. Epo iquesa äpäsipäqäkanji, yäpaki Beläkiya iqueqä hikñä Sakätiyasi ique äpäsatqutukuwiqä. He Sakätiyasi ique äpäkkuwi, hiqäva-imäkqä anjä iunji, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä, awä iqi äpäkkuwiqä. ³⁶ Nyi henji naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänjä iinjqe, kiqä kimanji hanjä-iqe, qokä-apäkä tanğa äpmeñuwi ämapñqäuä.

³⁷ Jerusälemä iquenyä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hiñuä-tqä henyñqä dowatqanqqä iquaunji, hikä pizqä päsqunenjqä. Hea kuapänänjä iunji, Nyi heyaqä ymeqä iquaunji, kukutakisqä kiqä meqä itmetä hikuwä yäpä iqi ämäqumuatetñqä-pa, naqä hmbinyä i mäqumuatemätmä iqa äpätnqeqä. Iinjä etanqqä-qe, he iinjqe maenqä enä. ³⁸ Qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä anji ae ävämeqanğa, aanqä hiäniqeqä. ³⁹ Itanğa Nyi he tiinjä etqänä. Tängata tiinji, he hiñuä manqänqä ipñqäuä. Qänakndanji he kukñui, ‘Ämaqä, Goti Naqä Iqueqä kukñuä awä tuätñqä päqtätanqqä Iqueni, Goti Iqu ängui iwimäkänqiyä’† ätpqänqanji, he anji hiñuä ñqämbnuwiqä” ätukqe.

24

*Hanjä-iqä hea yäpakiñga timäuniqenqä**

¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anji ävämetqätanqanji, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminjqä iqua, hiqäva-imäkqä anjä iqi mätnätanqqä iquaunqä tupñqä äwimakuwi. ² Iqu iquaunji, kima tiinjä ätukqe. “He anjä eeqänänjä

† 23:39 Apqä Bukä 118:26 * 24: Makä 13:1-37; Lukä 21:5-36

iquauni, hiñuä qumbiyä! Iqua änguänänä-qe, Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qanakndañi hikä hñqu huizi iqueuä haqä yäñi mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänäñi ämisqiyäpu, qua mäñi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³ Iqu qoqonä Olipänqä äwätä pmetanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iquanä Iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinä qe äwikuwi. “Nätmatqä Si ne änatñi, hea äkñğa timäuniqä iinqe, awä natiyä. Si anğumä quveptñinqätä, qua tä qäpu hiäniqñqätäñi, ‘Tänğa timäunqiyä’ kñuä neyätñqä iinqe, ne hiqñqä äkisque qunaninquäwä?” ätukuwi.

⁴ Yatñqä e vqanğuwänğa, Iqu iquauni, “He yasämä mimbiyä, qu quanğä etäpu, hiqä kñuä indqänqe, qui emäkqäpnuwiqä” ätukqe.

⁵ “Ii tiinñqä etqänä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Krais ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunğä ikqe, nyi qäqunqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänä iuqä kñuä indqänqe, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁶ Itanğa he ämaqe mäkä naqänänä päunğeyqanğuwı qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kiñä danä hui mäkä äunätqänäuä’ tqanğä qätä äwiyäpiyänğani, he zä ipu, yäunğä-yäunğä miqä pa iqäpñqä. Nätmatqä iinñi ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änanñqä.

⁷ Ämaqä huitanä iqua, hueqä-himqä huitanä iquatäñi mäkä vauqumu-atpnuwiqä. Ämaqä miqä hñqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäñi mäkä humbnuwiqä. Hñqäqinñi buayä dä naqänänä timäuniceqä. Itanğa hñqäqinñi qua ekä yäniqeqä. ⁸ Apäkä iua ymeqä änä ämipñqä täñä-hunqä ämetqänğuwä-panñi, nätmatqä iinñi iqua ganä timäuniceqä.

⁹ Hea inğani, qu heñi etmepu, huizi iquauqä hipa iu hanä-iqä mapñqä hiwipnuwiqä. Hesänä hui, qu pizqä hipäkipnuwiqä. Itanğa he Nyinyqä quuvqä heqiyätqätanğuwitanñi, ämaqä eeqänäñi, qu henyqä äwqä quvqä wiñğuaniceqä. ¹⁰ Hea inğani, qokä-apäkä Nyinyqä quuvqä eqämipqä kuapänänäñi, quwqä quuvqä heqiyqe qui imäkñäpu, quwqä-quwänqä äwqä quvqä wiñğanğuti, qutanä hñquauñi, mäkä-hunqä iquauqä hipa iu wipnuwiqä. ¹¹ Itanğa hiñuä-tqä kuapänänäñi, qu quanğä ätuäpu, ämaqä kuapänänäñi iuqä kñuä indqänqe, qui wimäkñpnuwiqä. ¹² Kukñuä-suqeu yäpä imä mäpmeqä ii, naqänänä ätimäutä, ämaqä kuapänänäñi suqä ämaqeunqä wiñqe ävquatämäupnuwiqä. ¹³ Inäqe ämaqä hiunji yäpakänğanqä Nyinyqä quuvqä yänğänäqñqä eqiyäpu äpmamitpñqä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu hanä iqumuatäniceqä. ¹⁴ Itanñi Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñuä änguänänäñi, qu qua äwitqutänqä-pa, awä tuäkiqäpnuwiqä. Ämaqä eeqänänñiu tqanğä qätä ae äwiyqanğuwänğani, hiunji yäpaki, inğa timäuniceqä” ätukqe.

⁹ Hea inğani, qu heñi etmepu, huizi iquauqä hipa iu hanä-iqä mapñqä hiwipnuwiqä. Hesänä hui, qu pizqä hipäkipnuwiqä. Itanğa he Nyinyqä quuvqä heqiyätqätanğuwitanñi, ämaqä eeqänäñi, qu henyqä äwqä quvqä wiñğuaniceqä. ¹⁰ Hea inğani, qokä-apäkä Nyinyqä quuvqä eqämipqä kuapänänäñi, quwqä quuvqä heqiyqe qui imäkñäpu, quwqä-quwänqä äwqä quvqä wiñğanğuti, qutanä hñquauñi, mäkä-hunqä iquauqä hipa iu wipnuwiqä. ¹¹ Itanğa hiñuä-tqä kuapänänäñi, qu quanğä ätuäpu, ämaqä kuapänänäñi iuqä kñuä indqänqe, qui wimäkñpnuwiqä. ¹² Kukñuä-suqeu yäpä imä mäpmeqä ii, naqänänä ätimäutä, ämaqä kuapänänäñi suqä ämaqeunqä wiñqe ävquatämäupnuwiqä. ¹³ Inäqe ämaqä hiunji yäpakänğanqä Nyinyqä quuvqä yänğänäqñqä eqiyäpu äpmamitpñqä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu hanä iqumuatäniceqä. ¹⁴ Itanñi Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñuä änguänänäñi, qu qua äwitqutänqä-pa, awä tuäkiqäpnuwiqä. Ämaqä eeqänänñiu tqanğä qätä ae äwiyqanğuwänğani, hiunji yäpaki, inğa timäuniceqä” ätukqe.

¹⁵ “Inñi, tiinñqä. Hiñuä-tqä Deniyäli iqu hiñuiqänä nätmatqä qui imäkqä quvqänänä iquenyqä ätätä äqäkqe, nätmatqä iinñi iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä iu pämä tqäutanği qumbnuwiqä. (Ämaqä, hiñuä-tqä iqu äqäkqä iu a ätäutqä iqu, kñuä änguänä mequänqä.)

¹⁶ E äqumbiyänğani, ämaqä qua Jutiya pmeqe, qoqonä iunqä zä maqänä uwqäpñqä. ¹⁷ Ämaqä anä atäaqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmätäqänğani, iqu iqueqä nätmatqä anä yäpä inğisa witanğutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä wänqiyä. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä wäunğä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anğumä mäwqä yänqiyä. ¹⁹ Itanğa, apäkä äwqä-tänğä iuaunqätä, ymeqä anğunqä-tänğä iuaunqätäñi, zä maqänä mäwqä iqanğpñqenqe, huäqä kiinñi hunqeqä. ²⁰ Ga hiqä zä maqänä uwqe, yunğänğatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğatä, matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä

¹⁵ “Inñi, tiinñqä. Hiñuä-tqä Deniyäli iqu hiñuiqänä nätmatqä qui imäkqä quvqänänä iquenyqä ätätä äqäkqe, nätmatqä iinñi iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä iu pämä tqäutanği qumbnuwiqä. (Ämaqä, hiñuä-tqä iqu äqäkqä iu a ätäutqä iqu, kñuä änguänä mequänqä.)

¹⁶ E äqumbiyänğani, ämaqä qua Jutiya pmeqe, qoqonä iunqä zä maqänä uwqäpñqä. ¹⁷ Ämaqä anä atäaqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmätäqänğani, iqu iqueqä nätmatqä anä yäpä inğisa witanğutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä wänqiyä. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä wäunğä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anğumä mäwqä yänqiyä. ¹⁹ Itanğa, apäkä äwqä-tänğä iuaunqätä, ymeqä anğunqä-tänğä iuaunqätäñi, zä maqänä mäwqä iqanğpñqenqe, huäqä kiinñi hunqeqä. ²⁰ Ga hiqä zä maqänä uwqe, yunğänğatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğatä, matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä

¹⁶ E äqumbiyänğani, ämaqä qua Jutiya pmeqe, qoqonä iunqä zä maqänä uwqäpñqä. ¹⁷ Ämaqä anä atäaqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmätäqänğani, iqu iqueqä nätmatqä anä yäpä inğisa witanğutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä wänqiyä. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä wäunğä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anğumä mäwqä yänqiyä. ¹⁹ Itanğa, apäkä äwqä-tänğä iuaunqätä, ymeqä anğunqä-tänğä iuaunqätäñi, zä maqänä mäwqä iqanğpñqenqe, huäqä kiinñi hunqeqä. ²⁰ Ga hiqä zä maqänä uwqe, yunğänğatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğatä, matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä

Iquenqä tääqä tqäpnqeqä. ²¹ Itanqa hanjä-iqä inga timäunice, naqänänjä ämawqätäuniceqä. Qua änyä qe ipäqäkqänqatqä tänqa ti täunqe, hanjä-iqä tqutä asänänji matimäuqä iminqeqä. Qänakndanjä-pqe, tqutä asänänji hñqu-pqe matimäuqä yäniceqä. ²² Hanjä-iqenqe, Naqä Iqu ‘Wänqäpu wäniceqä’ ae ätkqeqä. Iqu iinjä mimäqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkñgäpäningä. Inäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunqä knüä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniceqä.

²³ Inqanji ämaqä hui, ‘He hinüä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunüä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Nänji äpmenä’ etqanqppqe, he qätä mäwiyqä pa iqäpnqä. ²⁴ Ii tiinjä etanqi. Ämaqä quanqä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä änyikqä iqunjqä’ etäpu, ämaqe knüä iqä mapñqenqä, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanji imäkpnuwiqä. Quanqä iinjä tqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunji, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanqa ämaqä huizi, ‘Nyi hinüä-tqä iqunjqä’ ätäpu, asänänjä imäkpnuwiqä.

²⁵ Qätä nyipiyä! Nätmätqä ii ätimäuninqenqe, Nyi ae äyä etätñqeqä. ²⁶ Inji ämaqä hui, ‘He hinüä qumbiyä! Kraisi Iqu anjä avqñqä imä äpmenä,’ ä ‘Iqu anjä yäpä ingisa äpmenä’ hitqanqppqe, qätä mäwiyqä pa iqäpnqä. ²⁷ Ämaqeunqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätñqänqanji, nyuauä itä qäukuä haqä yätuta we im-imä eeqänänjä äunätñqä-pañi, Iquesanji, we asä iinjä hunäniceqä. Inji ämaqä eeqänänji hinüä qumbnuwiqä. ²⁸ Nätmätqä äpäkonä pizqä witanqñqä iunji, ynñä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu äñgpnqäuä.

²⁹ Itanqa, hanjä-iqä naqänänjä ae etqä iqua qäpu hiqanqanji, maqänänji *mäptqä iqu hea äwitä, qanüä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma, qua täu qiyäpäkñganqunwänqa, ga nätmätqä yänänäqñqä qäukuä yätu äwiñuwi, ämenä ipnuwiqä.*† ³⁰ Inqanji Ämaqeunqä Ymeqä Ekqä Iqueqä hiqñqe, qäukuä iu timäuqanqa, hueqä-himqä eeqänä qua täu äpmeñuwi, zä ipu zääqä ätäpu, hinüä tiinjä qumbnuwiqä. Ämaqeunqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä yoqä naqe motquetñqetä pñanqi qumbnuwiqä. ³¹ Itanqa häawä naqänänjä tqanqa, Iqu Iqueqä enätqä iqua qua manjä eqiyänqä-pa äwäpu, qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iu, aquvā maqäpnqä dowatäniceqä” ätukqe.

³² “Itanqa he zä-eaqä iqu ämetquetñqenqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mñi änyä-hänä ingqäqe, näqñqä tiinjä iqäpnqä. Yunüä äqunätñqe qäpu eätä, mäptqä dnjä hinätñqe, qäqi etanqiyqä. ³³ Asä iinjä, he nätmätqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanqi äqumbiyänqanji, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeunqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätñqä anjä hänaqä iu näwe tqäutanqiyqä. ³⁴ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inga pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanqunwänqa, nätmätqä eeqänänji timäuniceqä. ³⁵ Qäukuitä, quaetä, qui imäkñäniceqä. I etanqi Nyaqä kukñui, qui mimäkñqä yäniceqä” ätukqe.

³⁶ “Inäqe nätmätqä iinjä äkñga timäuniceqä iinjqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutanjä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundänji, ne änyä maqñqä eänunä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä. ³⁷ Noa iqu pmetanqa, huakä naqänänjä ätimäukqä-pañä iinjä, Ämaqeunqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätñqänqanji, asä iinjä timäuniceqä. ³⁸ Huakä naqänänji matimäuqä

† 24:29 Asayä 13:10; Joeli 2:10

änä etanġani, qu ymisañä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanjä änyäpu, Noa iqu yimba paquvqanġanġä imäkqa äuminuwi. ³⁹ Qu nätmata timäutnġä iinġe maġnġä eäpu, iinjä iqa wätqätanġuwänġa, huakä naġänänġä ätimäutä, ämaqä eeqänänġä iinjä iunġi pizqä äpäkkqeqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätġanġani, asä iinjä timäuniceqä. ⁴⁰ Ämaqä hnġuaqu qeeqä wäunuä iu äpmamisiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hnġue itmetä, hnġuenġi hinġuinä qunäniceqä. ⁴¹ Itanġa apäkä hiuaqu snġumetqä quqowä äqämisiyqe, iwä Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, ga huiġi hinġuinä qunäniceqä. ⁴² Inġi hiqä Naqä Iqu anġa päniqätiyä maġnġä eänġuwitanġi, he näwenyä imäknäpu anġuanä mimbiyā.† ⁴³ Itanġa he tiinjä-pqenġä kġuä indqämbiyä. Ämaqä anä-tänġä hnġu, ämaqä quwä-meqä hnġuenyqe, ‘Iqu heatqä äsqueti päġqutiyä’ tä näqnġä ae eätqe, iqu hinġuä anġuä äqunätä, quwä-meqä iqu iqueqä anġi qäyänasqiyätä, yäpä yänġisa päyätġe, hinġuinä mäqunquä yänġiyä. ⁴⁴ Iinjġe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hnġuenġi, he ‘Tänġanġe mapqä yänġiyä’ kġuä indqänätqätanġuwänġani, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäġqiyä” ätukqe.

⁴⁵ “Wäunuä-wiyqä, kġuä anġuä äme, kiqä wäunui anġuä imäkqä iquenyqe, Nyi awä etmqe. Ämaqä naqä iqu, ämaqä iinjä iquenġi, iqueqä wäunuä-wiyqä iquau ämitä, iquauqä ymisañä hea qayunänġanġa väniqä iinjġe atäunuä väġqiyä. ⁴⁶ Naqä Iqu äpäqe, iqueqä wäunuä imitätqä di hinġuä qunġanġani, iqu aquvänä yänġiyä. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmata eeqänänġi ämitġenġe, ique atäunuä väġqiyä. ⁴⁸⁻⁵⁰ I etanġqä-qe, wäunuä-wiyqä tqe, ‘Nyaqä naqä iqu maġänä mapqä yänġiyä’ kġuä indqänätä, wäunuä-wiyqä huizi iquau äpästätä, itanġa buayätä eqätä ämaqä hiqiyqä imitpqä iquatä änmitätqe, hea hnġuenġi, iqu maġnġä eätä näwenyä mimäknġä etanġani, iqueqä ämaqä naqä iqu anġi äpäniceqä. ⁵¹ Iqu quvqä e imäkqanġi äqunäqe, iquenġi mnä ätävätä, ämaqä wopqä ipu kukġuinä tqä iquatä äpmamitpqä iunġä huätä dowätäniceqä. Iqi äpmapiyänġani, kġuä naġänänġä äqiyäpu, hiqanġä maġtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

25

Kukġuä ktqä, hitqä 10 iuaunġä

¹ “Ga Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätġanġani, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, apäkä hitqä hipa eeqänġä iuaugä tiwiqä enġä-panġi hiäniceqä. Ämaqä apäkä metġqä imäknätä äpätġqä iqanġi, iua iqutä ämimbġqä hiqitä ämäsäupu upnuwiqä. ² Apäkä iuatanä hipa hnġinä iua, kġuä maiqe. Itanġa huizi iua, kġuä anġuä meqä iuai. ³ Apäkä kġuä maeqä iua hiqitä ämäsäupiyi, ga olipqä eqä aowä hiqitä anġi iquatimepu ämäsäuqe, qäsä mäma mapqä ipnuwiqä. ⁴ Inġe näqnġä epiyä iua, eqä-häkä iu equatimepiyi, quwqä hiqitä mäsäuqetä qäsä äma ppnuwiqä. ⁵ Ämaqä apäkä metġqä iqu maġänä mapqanġi, iua hinġuä hiqaqänġä ipiyi, hiqaqä wopnuwiqä. ⁶ Heatqä quaesqänġani, tääqe, ‘Ämaqä apäkä metġqä iqu äpqiyä. Iqutä mimbġqä ppiyā’ tuäniceqä. ⁷ Itanġi apäkä hitqä iua eeqänänġi ivatuwämbiyi, iuaugä hiqitä näwenyä imäkpnuwiqä. ⁸ Apäkä maġnġä iua näqnġä iua-mända tii tupnuwiqä. ‘Neyaqä hiqite esuatġqä iqanġi, olipqä eqä aowä hui nätappiyā.’ ⁹ Iinjä tquanġuwänġa näqnġä iua kimanġi, ‘Oeyqä’ tupnuwiqä, ‘Eqä tä, nenyqätä, henyqätä qäyunä maeqä eänä. Eqä

† 24:42 Lukä 12:35-48

miqä iquaunqä äwäpu, hiqe mbqä ipiyä.’ ¹⁰ Itañi apäkä maqñqä iua, eqä mbqä ipñqä uwqanquwängga, apäkä metñqä iqu ätimäuqanğa, apäkä näwenyä imäknmipqä iua, anjä yäpä inğisa iqutä anä ymisañä naqänäñi bñqä paquvqanquwängga, qu qñqanä mäyepnuwiqä. ¹¹ Qänakndañi apäkä hitqä huizi iua äppiwi, tupnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä. Si äpätnä, qñqanä nauteyä.’ ¹² I tquanquwängga, iqu kimañi tiñjä tuäniqeqä. ‘Nyi henyeqe, tutqä qäpu änyä maqñqä eänänä.’”

¹³ Tiwiqä e ätuäqetani tii ätukqe. “Initani, hiqä Naqä Iqu äkñgati päniqenqe maqñqä eänuwä-qae, he näwenyä imäknäpu äñguänä mim-biyä.”

*Kukñuä ktqä, wäunuä-wiyqä mbqä mipñqä iquaunqä**

¹⁴ “Huizi, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqunä miqe, ii tiñjä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu kinämqä qanä wätñqä imäknätäqanğani, iqueqä wäunuä-wiyqä iquaunji tääqä ätuätumetä, qu iqueqä nätmätqe miqäpñqä iquauqä hipa iu väniqeqä. ¹⁵ Iqu wäunuä-wiyqä iquauqä näqñqenqä iwäsäuqe, ga hñquenji mbqä kuapänä 5,000 ävätä, hñquenji iñänänjä 2,000 ävätä, itanğa yäpakä iquenji 1,000 äväqe, wäniqeqä. ¹⁶ Ae uwqanğa, maqänäñi wäunuä-wiyqä mbqä 5,000 ämetqä iqu mbqä wäunuä imäkätä, mbqä haqeqiñi, 5,000 inä meni qeqä. ¹⁷ Itanğa ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu-pqe, mbqä wäunuä inä imäkäqe, 2,000 inä meni qeqä. ¹⁸ Itanği ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu äma äwätä, iqueqä ämaqä naqä iqueä mbqe, qua hovqä äptätä, imä zä pteäniqeqä.

¹⁹ Hea quäuqä ae äpäwqanğani, ämaqä naqä iqu anğumä äpäqe, iqueqä mbqä ävätqenqä näqñqä metñqä, wäunuä imäkqä iquau tääqä tuätumeniqeqä. ²⁰ Itanğa ämaqä mbqä 5,000 ämetqä iqu äpätä, mbqä 5,000 haqeqi hutäkñä ämetqe, qäsä äma äpätä, tiñjä tuäniqeqä. ‘Ämaqä naqä iqukiyä. Si mbqä 5,000 ändapknijä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunuä imäkätmä, 5,000 haqeqi äyä ämeqeqä.’ ²¹ Itañi ämaqä naqä iqu tiñjä tuäniqeqä. ‘Si ämaqä äñguki eänä, wäunuä qäyunä imäkqukiyqä. Nätmätqä wänqä isua äñguänänjä ämitqänä-qae, si nätmätqä kuapä misñqä atäunuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yenqeqä’ tuäniqeqä.

²² Ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu inä äpätä, tiñjä tuäniqeqä. ‘Ämaqä naqä iqukiyä. Si nyiñi 2,000 äyä ändapknijä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunuä ämitmä, kiqä haqeqiñi 2,000 inä äyä ämeqeqä’ tuäniqeqä. ²³ Itañi ämaqä naqä iqu tiñjä tuäniqeqä. ‘Si ämaqä äñguki eänä, wäunuä qäyunä imäkqukiyqä. Nätmätqä wänqä isua äñguänänjä ämitqänä-qae, si nätmätqä kuapä misñqä atäunuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yenqeqä’ tuäniqeqä.

²⁴ Itañi ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu-pqe äpätä, tii tuäniqeqä. ‘Naqä iquki, nyi sinyqe näqñqeqä. Si ämaqä tnänänänjä iqukiyqä. Ämaqä hñqua wäunuä iu ymisañä vowä ämäuepqe ptqukiyqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqeunji, kiqä näänqe mequkiyqä. ²⁵ Si suqä iñjä iquki etanği, nyi zä itmä, tqä mbqä 1,000 qua hovqä iu zä äptekqä-qae, ga täsuwänä’ tuäniqeqä. ²⁶ I tquanğa, naqä iqu kimañi tiñjä tuänqiyä. ‘Si wäunuä-wiyqä quvqä enyqä iqukiyqä. Nyinyqe, si näqñqä ae eänä. Nyi ämaqä hñqua wäunuä iu ymisañä vowä ämäuepqe ptqunjqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqeunji, kiqä näänqe mequnjqä. ²⁷ Si näqñqä iñjä

* 25:13 Lukä 19:11-27

eäñi, nyaqä mbqe, kiqä pñqä wiqä iuñi, sunqä pñqä maeqä ikñawä? Iiñä imäkqä-säpi, nyi anqumä äpmqänqani, ñqä mbqä qäyunänitä kiqä haqeqñitä meqämingä.’ ²⁸ Itañi wäunüä-wiyqä huizi iquaunji, ‘He mbqä 1,000 ämotaupu, ämaqä mbqä 10,000-tänä ique wipiyä’ tuäniqeqä. ²⁹ ‘Ii tiinjä etañgi. Ämaqä nätmätqä-tänä eeqänänä iquaunji, nyi hui anqgi vqanqa, qu kuapänänä-tänä hipnuwiqä. I etañgi, ämaqä nätmätqä maeqä eä wänqäpu ämenuwä iquaunji, nyi anqgi ämotaumqänä. ³⁰ Itanqa wäunüä-wiyqä quvqä tquenji, he yäpaqä ingisa anä hiawiqä ingisanqä huätä dowatpiyä. Iqi äpmamipqä iqua, hiqanä manqtäsqukuä ämäupu, kñuä qäkmänqpnuwiqä’ tuäniqeqä” ätukqe.

Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqeu iwäsäuniqenqä

³¹ “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu anqgi äpätqänqani, yoqä naqä-tänä äpätä enätqä eeqänänä iquatä anä ppuwiqä. Itanqa Iqu Iqueqä yoqä naqe motquetñqe, ämiqä iqueqä zä-hawä iu pmeniqeqä. ³² Inqanji hueqä-himqä eeqänänä iqueqä hiñuä iqi tqäuqanqunwänqä, Iqu iquaunji iwäsäutä hñquaqu mäqäqasäueniqeqä. Yaqueqä miqä iqu sipsipqä iquatä, meme iquatä ämäqäqasäuetñqä-pa, i imäkäniqeqä. ³³ Iqu sipsipqä iquaunji ämuangisa, itanqa meme iquaunji qunamäuqänqgisa, mäqäqasäueniqeqä.

³⁴ I imäkäqetani, Ämiqä Naqä Iqu ämaqä iqueqä hipa ämuangisa tqäutanqunwä iquaunji tiinjä tuäniqeqä. ‘Ñqä Apiqu he anqñuä emäkätñqä ae etkqeqä. Iqu nätmätqä anqñuänänä quae anä imäkätäqänqä, henyñqä näwenyä imäkekqe, he mapñqe, Iqunä ämitñqä yäpä tänqgisa yap-piyä. ³⁵ Ii tiinjä etañgiyä. Nyi buayä dä pmetanqani, he buayä äyä ändapminuwiqä. Nyi eqä manqä pmetanqani, he eqä äyä ändapminuwiqä. Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanqunä etanqa, he Nyiñi hiqä anä iunqä ändma äuminuwiqä. ³⁶ Nyi qäkä mäyäuqä itanqa, he qäkä äyä ändapminuwiqä. Nyi yaqä witanqani, he äyä äminyiminuwiqä. Nyi guä pmetanqani, he äpäpu hiñuä äyä ämanqänminuwiqä’ tuäniqeqä.

³⁷ I tqanqa, qokä-apäkä jänänä iqua kimanji tiinjä tupnuwiqä. ‘Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetanqnä hiñuä äkqänätanä, äkñga äktapminquäwä? Si eqä manqä pmetanqnä, eqä äkñga äktapminquäwä? ³⁸ Si ämaqä hueqä-himqä huitanänänquki äkqänätanä, neqä anä iunqä, äkñga äktma äuminquäwä? Si qäkä maiquki etanqnä, qäkä äkñga äktapminquäwä? ³⁹ Si yaqä witanqnä ä guä pmetanqnä, äpätanä hiñuä äkñga ämakqänminquäwä?’ tupnuwiqä.

⁴⁰ Itanqa Ämiqä Naqä Iqu kimanji tiinjä tuäniqeqä. ‘Nyi aanä naqä-qakuänänä etqänä. Nätmätqä eeqänänä, he Nyaqä guäkautä, napqautä iwimäkmpqe, qu yoqä maeqä qäyä etanqñqä-qe, iinjä he Nyi nyimäkminuwiqä.’

⁴¹ Inqanji Iqu ämaqä hipa qunamäuqänqgisa tqäutanqunwä iquau tuäniqeqä. ‘Henyqe, Ñqä Apiqu, “Qu qui imäkmbñqäuä” ae ätkqeqä. He tä maisqänänä äsänqeuñqä huätä upuiyä. Tä äsänqä iqu, Setänä iquenqätä, iqueqä enätqä iquaunqätä näwenyä äsänä. ⁴² Ii tiinjä etañgiyä. Nyi buayä dä pmetanqani, he buayä mändapqä äyä iminuwiqä. Nyi eqä manqä pmetanqani, he eqä mändapqä äyä iminuwiqä. ⁴³ Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanqunä etanqa, he Nyiñi hiqä anä iunqä mändma mäwqä äyä iminuwiqä. Nyi qäkä mäyäuqä itanqa, he qäkä mänyiyätqä äyä iminuwiqä. Nyi yaqä äwitmä ä guä-pqä pmetanqani, he mäminyqä da äyä iminuwiqä’ tuäniqeqä.

⁴⁴ I tquanga iqua-pqe kimaŋi tiinā tupnuwiqā. ‘Naqā Iqukiyā. Si buayā dā pmetanā, ā eqā maŋqā pmetanā, ā, hueqā-himqā huitanānūki etanā, ā qākā maiqūki etanā, ā yaqā witanā ā guā pmetanā, hinuā ākqānātanā yātamāqā makiyqe, ākŋga iminquāwā?’ tupnuwiqā.

⁴⁵ Itanā Āmiqā Naqā Iqu kimaŋi tiinā tuāniqeqā. ‘Nyi aanā naqā-qakuānā etqānā. Nātmatqā eeqānāni he Nyaqā guākautā napqautā yoqā maeqā ināsquauŋi miwimāqā iminūwi, iinī he Nyi-pqe mānyimāqā āyā iminūwiqā’ tuāniqeqā. ⁴⁶ Āmaqā tqua āwāpiyi, haŋā-iqā qāpu maeqā eniqā di āmepu pmepnuwiqā. Iinā etanāi qokā-apākā jānānā iqua, hāŋā hea ique-ique pmeqe āmepu pmetpnuwiqā” ātukqe.

26

*Āmaqā naqā iqua, Jisasi Ique pākŋqā ātkuwiŋqā**

¹ Jisasi Iqu kukŋuā tā eeqānā qāpu ātuāqetani, Iqueqā wāuŋuāŋqā āmotquaminqā iquauŋi tiinā ātukqe. ² “He nāqŋqā āyuwānā. Hiunji hŋquaqu yqānā āwinā. Inŋani hiunji naqānāŋā Pasopa iqu timāuŋqiyā. Hiunji iqu ātimāuqanŋani, qu Āmaqeūqā Ymeqā Ekqā Iqueni, mākā-huŋqā iqua zā-huātātā huepŋqā wipnuwiqā.”

³ Hea asā qāŋgani, hiqāva-imāqā naqā iquatā, Israitqeu miqā iquatā, hiqāva-imāqā naqā Kāyāpasi iqueqā anā iqi aquvā āqāŋguwi. ⁴ Iqua kukŋuā ātqāmanāpu, “Ne Jisasi Ique maqŋqā itmetanā pizqā pāsatuŋque, ānā imākatuŋquāwā?” ātŋguwi. ⁵ “Āmaqe hinuā ānaqānāpu mākā ipāqiyqenqe, ne suqā iinī, hiunji naqānāŋāŋga mimāqā yatūqueqā” ātŋguwi.

Apākā hui, eqā jinaŋā-weqe, Jisasi Iqueā nyuāŋiu equatekqenqā†

⁶ Jisasi Iqu anā-himqā Betani, Saimonā Wānyimāŋqueā‡ anā iu āpmaminqe. ⁷ Iqu buayā gmanātqātanga, apākā hui hikā hākā eqā jinaŋā-weqā inqā hŋqu, āma āwimetā, Iqueuā nyuāŋiu equatkqe. Hākitā, eqā jinaŋā-weqetā, kiqā mbqe naqānāni. ⁸ Iqueqā wāuŋuāŋqā āmotquaminqā iqua e āqumbiyi, āwqā tnāŋā imākāpu, “Eqā jinaŋā-weqe, hiŋgi qui suŋqā imākqiyā? ⁹ Ii eqā jinaŋā-weqe, mbqāŋqā imākātā, mbqā naqānāŋā āmetā, āmaqā nātmatqā maeqā iquau māvqā suŋqā iqiya?” ātŋguwi.

¹⁰ Jisasi Iqu iquauqā kukŋuwiŋqā nāqŋqā eā, iquauŋi tiinā ātukqe. “He apākā tāsiŋi, haŋā-iqe suŋqā vqāuā? Ii suqā āŋguānāni nyimāqiyā. ¹¹ Āmaqā nātmatqā maeqā iqua hesā anāni, hea ique-ique āyā āpmeŋāuā. Itanāi Nyi hesā anāni, hea ique-ique mēpmeqā imqānā. ¹² Apākā ii ege ānŋiquatqe, ii Nyaqā huiwi qua ptnāniqā iinqā nāwenyā inyimāqiyā. ¹³ Nyi naqā-qakuānā etqānā. Qu qua eeqānāŋā iuŋqā āwāpu, kukŋuā āŋguā we-huŋqā-tāni awā ātuākipiyāŋgani, apākā tāsi inyimāqenqe awā inā tqāpŋqeqā. Inī qu iinqā hui mimāuqā ipŋqenqā” ātukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himā-wiuŋqā iquau vātŋqā ātukqenqā§

¹⁴ Inŋani wāuŋuā imāqā 12 iutaŋā Jutasi Iskarioti iqu, hiqāva-imāqā naqā iquauŋqā āukqe. ¹⁵ Iquau āwimeqe, yatŋqā tiinā āwikqe. “Nyi Jisasi Ique he hitapmqe, he nātmatqe ākitani dappŋqāwā?” Yatŋqā vqāŋqāŋga, qu mbqā-hiki, 30 qe āwikuwi. ¹⁶ Itanī Jutasi iqu, Jisasi Iqueni āmaqā iquau vātŋqe, hānaqenqā qāvqā yātŋqā ipāqākqe.

* **26:** Makā 14:1-2; Lukā 22:1-6; Jonā 11:45-57 † **26:5** Makā 14:3-9; Lukā 7:36-50; Jonā 12:1-8 ‡ **26:6** Saimonā iqu hiŋuiqānāni wānyimāŋqā-tāŋā āpmaminqā etanāi, qu iqueni “Wānyimāŋqueā” ātumiŋuwi. § **26:13** Makā 14:10-11; Lukā 22:3-6

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisañä yäpakä änguwänganqä**

¹⁷ Hiunji bretqä yeñuä qo matäuqä bñqä iquauqä hiunji kiñganänqä iqueni,† wäunuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iquenyqä äpäpu, yatñqä tiñä äwikuwi. “Si hiunji naqänänqä Pasopa iutañä buayä dñqe, ne näwenyäñi, äsqi imäkekiyatunquäwä?”

¹⁸ Iñä tquanğuwänga, Iqu tii ätukqe. “He anä-himqä yäpä ingisa äpaquväpu, ämaqä iñä ique hiñuä äqumbiyi, tii tupiyä. ‘Ämotqueqä iqu “Tupiyä” ätätä änandowatqiyä. “Hea Apiqu Nyinyqä atäñuä ikqe, ae qäqiqi quvepğanği, Nyitä Nqä ämaqä iquatä, hiunji naqänänqä Pasopa iutañä ymisañä natunque, tqä anä iu nanqunä” ätqiyä,’ tupiyä” ätukqe. ¹⁹ I tquanğa, iqua Jisasi Iqu ätukqä-pa, Pasopa iutañä ymisañi näwenyä qe imäkekuwi.

²⁰ Awiyqä ae eqanğa, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä ymisañä bñqä äpmakuwi. ²¹ Qu ymisañä ängmanäpiyänğanği, “Nyi naqä-qakuä etqänä. Hesañä hñqu Nyiñi, himä-wiunqä iquau nyivänqiyä” ätukqe.

²² I tquanği äwipiyi, äwqä hanğ vqanğa, qu hñqunä-hñqunä yatñqä wipñqä ipäqäkuwi. “Naqä Iquki, Si e ätñi, ii nyi ma! Qäyutanä?”

²³ Kimañi Iqu tiñä ätukqe. “Buayä hevqä täu, Nyitä anä ämeququä iquenä, ämaqä Nyi himä-wiunqä iquau nyivätñqä iqu, heyaqä awä iqisañä hñquvqä. ²⁴ Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunği äpäkonänqiyä ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itanği Ique himä-wiunqä iquau vätñqä iquenyqe, iqueni hanğ-iqä naqänänqä wimenqiyä. Ämaqä iñä imäkätñqä iqueni, känai maunyqä-säpi, ii äñguä hitäninjqä” ätukqe.

²⁵ Jutasi, ämaqä himä-wiunqä iquau vätñqä ikqä iqu, Jisasi Iqueni, yatñqä tiñä äwikqe. “Ämotqueqä iqukiyä. Si e ätñi, nyi ma. Qäyutanä?”

E tquanğa kimañi, “Si e ätñi qeyqä” ätukqe.

²⁶ Iqua ymisañä ängmanäpiyänğa,‡ Jisasi Iqu bretqä hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änğuiqä” ätuäqe, äkutätä, wäunuänqä ämotquaminqä iquau ävqäwätä, ätukqe. “He ämepu biyä. Tä Nqä huiwiyqä.” ²⁷ Itañi Iqu wainqä-eqä-häki ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änğuiqä” ätuäqe, iquau ävätä ätukqe. “He eeqänänği, eqä tä bñqe qä. ²⁸ Tä Nqä häñeqä, he yätamäkkä heyätñqä kukñuä guä mäsaunqä iyyqä. Ämaqä kuapänänğä iquauqä suqä quvqe, huätä mamäutñqe, Nyaqä häñeqe, iuänqiyä. ²⁹ Nyi he etqänä. Nqä Apiqunä miqä iu wainqä-eqä änyä-hänğä hesä anä naniquänğanğe, Nyi wainqä-eqä anğumñi manqä imqänä” ätukqe.

³⁰ I ätuäqetani, qu apqä ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoqonğä Olipä iunğä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenqe änyä maññeqä’ ttñqinyä” ätukqenğä§

³¹ Inğanği Jisasi Iqu iquaunği ätukqe. “Tänğa heatqeunği, nätmätqä nyimeqanğutqetani, heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mäñdi päwinqiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunği, tiñä ätä äqänänqä-payqä.

* **26:16** Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26 † **26:17** Quväukuä ique-iqueni, Israitqä iqua bretqä yeñuä qo matäuqä änäpu hiunği 7 äpmaminuwi. Hiunği kiñganänğä iunği, qu hiunği enätqä ämaqä päsqä iqu Israitqä iquauqä kaqä-kawäka mapäsqä ämäwqätäukqenğä kñuä ämepu buayä naqänänğä änminuwi. Ii hiunği Pasopayi. ‡ **26:26** Makä 14:22-24; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 § **26:30** Makä 14:27-31; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38

*Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iinjä imäkqanqmdqänga, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.**

³² Itanji Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anji nyivauqumuatqanga, Nyi qua Galili iunqä hinuiqä emamnigeqä” ätukqe.

³³ I tquanğa Pitä iqu ämävauqe, “Iqua eeqänä nätmatqä kimeqanqutqeta quwqä quuvqä heqiyqä mändi qäyä äpäwiqanquti, nyi injä miqä da ymqänä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä äktqänä. Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä matqänga, si Nyinyqe, ‘Iquenyqä maqñqeqä’ hñquaqui-hñque tutñqinyä” ätukqe.

³⁵ I tquanğa Pitä iqu ämävauqe, “Qäyä eänä. Si äpäkonqti, nyi-pqe anä päkoneñqeqä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä maqñqeqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itani wäunjuänqä ämotquaminqä eeqänänjä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

Jisasi Iqu, Gesemäniu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqät

³⁶ Inqanji, Jisasi Iqutä, iquatä, ‘Gesemäniyqä’† ätmiñuwä iu ätimäupiyi, Iqu iquaunji tiinjä qe ätukqe. “He täqi pmapiyä. Nyi tääqä tmqä, näñinqä umqänä.” ³⁷ I ätuäqe, Iqu Pitä iqesä, Sepri iqueqä hikñä iquaquisä itmeqe, nänä qe äukuwi. Itani Iqu änä mäwimänqä itä, Iqueqä äwqe hanjä kiinjä äwikqe. ³⁸ Inqanji Iqu iquaunji, tiinjä qe ätukqe. “Hanjä-iqä tq, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi imbätäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqi äpmapu, quvqä nemeqenqe anqä äminyanä.” ³⁹ I ätuäqe, nändi ti äwäqe, Iqueqä hipeñui qua bu eäqe, tääqä tiinjä ätukqe. “Nqä Apiquki, hänaqä-pqä hui inä etanqutqe, häkä hanjä-iqä-tänjä tquš huätä mändavä. Inqäqe änyinqä Nyaqeuñi, qäyä etanquti, äkinqä Saqeuñä isñqeqä.”

⁴⁰ Inji ae ätuäqetani, Iqu Iqueqä ämaqä iquaunqä anji äpäqe, hiqaqä witanqä äqunäqe, Pitä iqueni tii ätukqe. “Änäñänqäwä? He Nyitä anäñi, wänqäpu mäminqä iquwiä? ⁴¹ Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä iñqe, he äminyäpu tääqä tupñqeqä. Hiqä quuvqe, qäyunä imäkñqänqä winqanqutqä-qe, huiwi yänänäqñqä maeqeqä” ätukqe.

⁴² Iqu anqumä äväma äwäqe, tääqä tiinjä ätukqe. “Nqä Apiquki, häkä hanjä-iqä-tänjä tq, huätä mändautñqä etanqutqe, kiqä hanjä-iqe, Tqä äkinqä iunä mamqänä.”

⁴³ Itanğa iquaunqä anqumä äpäqe, iqua hinuä kukuänjuä wiyqanji hiqaqä witanqä äqunqce. ⁴⁴ Iqisanji Iqu iquaunji anqumä ävämanji, tääqä yäpaki, kinqanänjä iquaqu ätkqä-pa, ätkqe.

⁴⁵ Qänakndani Iqu Iqueqä ämaqä iquaunqä anqumä äpäwäqe, ätukqe. “He hiqaqä yqänä äwinuwi, hapä äpmeñuä? Qätä nyipiyä. Ämaqeunqä Ymeqä Ekqä Ique, ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauqä hipa iu wipñqe, ae qäqiyqä. ⁴⁶ He pämä äpmepu äwanä! Hinuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätñqä iqu, ae qäqi ätimäutñqä iqiyä” ätukqe.

*Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

⁴⁷ Jisasi Iqu kukñuä ii yqänä tätqätanqanji, Jutasi ämaqä 12 iquautanji iqu äpkqe. Iqutanji, ämaqä kuapanänji, ipäqäyünätä, jävqätä a äqätqä äquvepkuwi. Ämaqä iquaunji, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä huiziquatä ändowatkuwi. ⁴⁸ Qu änyä upñqä imäkñäpiyänqanji,

* **26:31** Sakätiyasi 13:7 † **26:35** Makä 14:32-42; Lukä 22:39-46 ‡ **26:36** Yoqä ‘Gesemäni’ kiqä quati tiinji. ‘Zä-olipqä häukuwi quqowä päsqä.’ Ii olipqä wäunjuä iu, qoqonjä Olipä iu äwominqce. § **26:39** Matiu 20:22; Jonä 18:11; Itkimäkqä 16:19. * **26:46** Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11

tätkä-tqä iqu, huiziquaunji tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunḡundi, he Iqueni a kiquätpḡqe.” ⁴⁹ Qu ätimäupiysi, Jutasi iqu Jisasi Ique maḡänä äwimeqe, “Ämotqueqä Iqukiyä, heatqevqä” ätuätä, maḡawiu kikiyä äwunḡqe.

⁵⁰ Itañi Jisasi Iqu iqueni, “Näueqä iquki, nätmätqä si imäktḡqä äpḡi, imäkiyä” ätukqe.

Inḡañi ämaqä iqua äppiysi, Jisasi Ique a qe äkiquätkuwi.

⁵¹ Ique kiquätqanḡuwänḡa, Jisasi Iqueqä ämaqä hḡqu, iqueqä ipäqäyuni ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä wäunuä-wiyqä hḡque, qätä mḡä hämänä ätqavämäukqe. ⁵² I imäkkanḡa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Tqä ipäqäyuni, kiquä anä iu anḡi qupuiseyä. Ämaqä ipäqäyuna itä mäkä äumbqä eeqänänḡa iqua, ipäqäyuna iutanä päkombnuwiqä. ⁵³ Si tiinḡqä maḡḡqä enḡä? Nyi Nqä Apique yatḡqä vqanḡndqe, Iqu enätqä kuapänä 50,000 iquaunji, yätamäkkä nyipḡqä ändowatanḡqiyä. ⁵⁴ Itanḡqä-qe Nyi iinḡa imäkkanḡndqe, kukḡuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänḡe, qäyunaḡi äänä timäuniqätiyä? Iqueqä bukä iunji, ‘Nätmatqä tä, Nyi nyimenḡqiyä’ ätä äqänänä” ätukqe.

⁵⁵ Ique a kiquätqanḡuwä iquaunji, Iqu tiinḡa ätukqe. “He ipäqäyuna, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpästätä quwä-meqä hḡque a äkiquätätqanḡuwä-pa, Nyi-pqe, iinḡunä etanḡä äḡgiquätqäuä? Hiunji eeqänänḡa iunji, Nyi hiqäva-imäkkä anä ququawä iu äpmamä, qokä-apäkä iu ämotquetqätanḡañi, inḡa maḡgiquätqä, sunḡqä itqanḡuwäwä? ⁵⁶ Nätmatqä eeqänänḡa ii, hinḡuä-tqä iqua kukḡuä äqiyäpu ekuwä ii, qäyuna imäkatḡqä ätimäueqä” ätukqe.

Itañi wäunuänḡqä ämotquaminḡqä eeqänänḡa iqua, Jisasi Ique zä äväma äwekuwi.

Käyāpasi iqu, Jisasi Ique kukḡuä ämitkqenḡä†

⁵⁷ Ämaqä Jisasi Ique a äkiquätukuwä iqua, Iqueni Käyāpasi hiqäva-imäkkä naqä iqueqä anḡa iunḡqä qe ätuma äukuwi. Iqinji, kukḡuä-suqenḡqä näqḡqä iquatä, ämaḡeu miqä huiziquatä, aquvā äqambu äpmaminḡuwi. ⁵⁸ Pitä iqu Jisasi Ique kinḡa-nänji ti äwivändqä äpätä, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä anḡa täkḡä yäpä inḡisa äpaquvāqe, “Jisasi Iqueni nätmätqä äkitanji wimenḡqutiyä” tä, ämayukä-imanḡqä iquatä anä äpme, hinḡuä äquna äpmaminḡqe.

⁵⁹ Hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkpḡqä diḡqe, quanḡä tḡḡqä hḡquau tääqä ätuätumepu, Iqu suqä quvqä hui imäkkanḡqä qävqä iminḡuwi. ⁶⁰ Ämaqä kuapänä äpäpu, Iquenyqä quanḡä täqisqanḡuwä-qe, ämiqä naqä iqua, Ique pizqä päkpḡqä iinḡe, qakui mämäqumueqä ikuwi. ⁶¹ Qänakḡi, ämaqä hḡquaqu äpäsinyä, tii ätukiyi. “Ämaqä Tqu, ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkä anḡi äpnetmä, hiunji hḡquaqui-hḡquenyä anḡi mätmqänä’ ätkqeḡä” ätukiyi.

⁶² I tquanḡiyänḡa, hiqäva-imäkkä naqä iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique yatḡqä tiinḡa qe äwikqe. “Iquaqu e ätqiysi, änäänḡä? Si kima matqä isḡqätanä?” ⁶³ Itanḡi Jisasi Iqu kukḡuä hui matqä ikqe. Itañi hiqäva-imäkkä naqä iqu tii ätukqe. “Si kukḡuä naqä-qakuänänḡinä nattḡqä iinḡe, nyi Goti Hänḡä äpmenḡqä Iqueqä yoqä iutanä yatḡqä äkiyqänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ä Kraisi, Goti Iqu ne äminesḡqä atäunuä äkikkä Iqukitanä?”

† 26:56 Makä 14:53-65; Lukä 22:63-71; Jonä 18:12-14,19-24

⁶⁴ I tqanğa, Jisasi Iqueuä kimañi, “Si e ätni qeyqä. Nyi he etqänä. Qänakndani, he Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäqñqä-tänjä Iqueqä hipa ämuangisa pmetanği hinuä qumbnuwiqä. Itanğa Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepqañgi, qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶⁵ Käyäpasi iqu i tqanği äwiyäqe, äwqä tnänjä wiñganği, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iqu Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa timäutnqä tqanği, äyä äwiyänunä. Ne Ämaqä Tqueqä suqenqä awä natpñqe, ämaqä hñquaunqä qävqä miqä yatunqeeqä. ⁶⁶ Ne Ique änä-änä imäkatunqeeñqe, he kñuä äänä hiyqiyä?” ätukqe.

I tqanğa qu kimañi, “Iqu suqä quvqä-tänju-qae, äpäkonätñqeeqä” ätukuwi. ⁶⁷ E ätupiyyi, qu Iqueqä himä-hiqumuanjä iu makukuä äqutäupu, aanjä kuapänänjä äpäkminjuwi. ⁶⁸ Inğanji iqua äpäsäpu tii ätukuwi. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä äkikqä Iquki, hinuä natiyä. Ämaqä tä äkpäsquwä iqua, tqukuakä?” ätukuwi.

Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maññqeeqä’ ätkqenqä†

⁶⁹ Asänğanji, Pitä iqu yäpaqä mäñgisa, anä ququawä iqi äpmaminqe. Apäkä wäunjuä imäkqä hui, iqu-tänjä qäqi äpätä, “Si Jisasi Galilisanjä Iqutä anä äpmetqänjiyiqä” ätukqe.

⁷⁰ Itanği Pitä iqu ämaqä eeqänänjä iquauqä hinuä iqisanji, “Oeyqä. Si kukñuä tä ändñi, nyi maññqeeqä” ätukqe.

⁷¹ Itanji iqu äwäqe, täknä hävqä iu miqä iquauqä anä iu ätqäuminqe. Iqinji apäkä wäunjuä imäkqä hui, ique hinuä äqunäqe, ämaqä qäqi pmetanğuwä iquauñi, “Ämaqä tq, Jisasi Nasäretqätanjä Iqutä anä äpmetqänjiyiqä” ätukqe.

⁷² I tqanğa, Pitä iqu anğumñi, “Oeyä” ätukqe. “Nyi aanjä naqä-qakuänänjä ätqänä. Ämaqä Iquenyqe, änyä maññqä eänänä.”

⁷³ Qänaki wänqäpñi, ämaqä qäqi ätqäuminjuwä iqua äpäpu, ique ätukuwi. “Naqä-qakuänänjqä. Si Ämaqä Iqutä anä äpmenjuwä iquautanjä iqukiyqä. Ne tqä quväki äkiyätanä, näqñqä ämequnä.”

⁷⁴ I tqanğuwänğa, Pitä iqu kukñui, yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Aanjä naqä-qakuä etqänä. Nyi Ämaqä Iquenyqe, maññqeeqä. Nyi kukñuä naqä-qakuä matqä iqanğndqe, Goti Hanjuwä Iqu hanjä-iqä qäyä dapänä.” Iqu kukñuä qäpu ae tqanğa, maqänänji kukutakisqä äkakä qe ätkqe.

⁷⁵ Asä qänğanji, Pitä iqu Jisasi Iqueqä kukñui, “Kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, ‘Maññqeeqä’ hñquaqui-hñque ttñiqä” ätkqenqä kñuä indqänäqe, yäpaqä mäñgisa äwäqe, kñuä naqänänjä äqäkqe.

27

*Pailoti iquenyqä ätuma äukuwinqä**

¹ Zä ae äveqanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä huiz-iquatä, Jisasi Ique pizqä päkññqä kukñuä imäkkuwi. ² Itanji qu Ique guä äkiqiyäupu, kiyapqä kinğanänjä Pailoti† ique wipñqä ätuma äukuwi.

Jutasi iqu imäkkqenqä†

³ Jutasi, ämaqä Jisasi Ique himä-wiunqä iquau äwikqä iqu, qu Jisasi Ique kukñuä ämitäpu, “Iqu äpäkonänqiyä” tqanğuwä näqñqä ämeqe, iqu

† 26:68 Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27 * 27: Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16 † 27:2 Pailoti iqueni, Romätanjä miqä kinğanänjä Sisa iqu qua Jutiya iu kiyapqä kinğanänjä pmetnqä atäunjuä ikqe. Israitqä iquau miqä eeqänänjä iqua, kiyapqäeqä yäpä iqi äpmaminjuwi. † 27:2 Wäunjuinqä 1:18-19

suqä ii ikqenqä womba ämetä, mbqä-hikä hiqäva-imäkcqä naqä iquatä ämaqä miqä huiziquatä äwikuwi, angi äma äukqe. ⁴ Iquau äwimeqe, tiinjä ätukqe. “Nyi suqä quvqä ae imäkcqä. Ämaqä nyi he etapqä Iqu, suqä quvqä mimäkcqä itnjä-queqä.”

I tquanğa, qu kimanj, “Ii nätmatqä neqä hmanjqä. Tqä dutanänjqä” ätukuwi.

⁵ Itanji Jutasi iqu mbqä-hiki, hiqäva-imäkcqä anjä ingisa ätnämäwanj, äväma äwäqe, iqueqä-kiuä guä äqupuäqänqge.

⁶ Hiqäva-imäkcqä naqä iqua mbqä-hikä iinjä ämapiyi, ätkuwi. “Mbqä tä ämaqä pizqä päsqa iutanjä-qae, ga ne mbqä hiqäva-imäkcqä anitanitä pnqä qäsä maeqä yatunqeqä.” ⁷ Itanji qu kuknuä imäkcpiyi, mbqä iqueni ämaqä qua qondä imäkcqä iqueqä qua hnqu, ämaqä kinjä nändanjä iquau qua ptepnuwänqä mbqä qe ikuwi. ⁸ Iinjinqe, qu “Qua häneqeqä” änyuätminjuwi, tänğa-pqe inä ätqa äwätqänäuä. ⁹⁻¹⁰ Iinjä etanji, kuknuä hnqu Goti Iqu hinuä-tqä Järämai iqueqä manjä iu hinuianä ätimäuekqe, ii naqä-qakuä ätimäukqe. Ii tiyi.

“Mbqä hikä kuapänäni 30, Israitqä iqua ämaqä tqe mbqä ipnuwänqä ataujä ikuwi, qu ämepu, Naqä Iqu nyi ändkqä-pa, ämaqä qua qondä imäkcqä iqueqä quae mbqä ikuwi.”§

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hinuä iqi ätqäukqenqä**

¹¹ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hinuä iqi tqäutanğa, Pailoti iqu Iqueni yatnqä tiinjä qe äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”

E tquanğa kimanj, “Si e ätnj qeyqä” ätukqe.

¹² Itanji hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huizi iquatä, qu Jisasi Iquenyqe, “Suqä quvqä iinjä-iinjä imäkatnqeqä” tuätqätanğuwänğa, Iqu kuknuä hui kimanj, mätquä ikqe. ¹³ Iinjä etanji Pailoti iqu Iqueni yatnqä äwikqe. “Änäängä? Kuknuä eeqänänjä tä Sinyqä äquvepqe, qätä mäwiyqä injinyä?”

¹⁴ Yatnqä i vqanğa, Jisasi Iqu kimanj mätquä ikqe. Iinjinqe, Pailoti iqu yänuä itä, knuä kuapänä indqänqge.

¹⁵ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyänğanj, Israitqä iqua, ämaqä guä äkiqiyäuepqä hnque atänuä iqanğuwänğa, kiyapqä naqä iqu iqueni ewewqatminqeqä. ¹⁶ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hinuä iqi ätqäukqä quväukuä iqueni, ämaqä suqä quvqä huiziquau ämäwqätäuä, aanjä naqänänjä imäkcqä hnqu guä äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Jisasi Baräpasi ique. ¹⁷ Qokä-apäkä iqua aquvä ae äqänätanğuwänğa, Pailoti iqu iquau yatnqä tiinjä qe äwikqe. “Henyqä pätnqä ewewqatmqä dinqe, tquenyqä hinğiyä? Nyi Jisasi Baräpasi ique ewewqatmqätanä, ä Jisasi, ‘Krais iqueqä’ ätätqänuwä Ique ewewqatmqätanä?” ¹⁸ Israitqä iquau miqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätanğqenqä äwqä quvqä imäkäpu ätuma äpkuwinqe, Pailoti iqu näqnqä eä, yatnqä i äwikqe.

¹⁹ Pailoti iqu zä-hawä iwäsäuqänqä iu pmetanğa, iqueqä apäki kuknuä iquenyqä tiinjä ätätä ändowatkqe. “Nyi Ämaqä Jänänjä Iqueni wätqä äqunänqä-qae, hanjä naqänänjä änyiyqiyä. Inji si Iqueni, quvqä hui mitqueqä panä.”

²⁰ Injäqe hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, ämaqeu miqä iquatä, qu qokä-apäkiuqä knuä iunji hinj-hinj iwimäkäpu, “Baräpasi ique dowatätnä, Jisasi Ique pizqä päkiyä” tupnqä imäkuwi. ²¹ Itanji kiyapqä kinğanänjä

§ 27:9-10 Järämai 32:6-9; Sakätiyasi 11:12-13 * 27:9-10 Makä 15:2-5; Lukä 23:3-5; Jonä 18:33-38

iqu, iquaunji yatnqä anqumä, “Ämaqä tquaquisani, nyi äkisque hewasqiyäwqatmqä hinjiyä?” tquanğa, iqua manji tiinjä ätukuwi. “Baräpasi iquenyqeqä.”

²² I tquanğuwänğa, Pailoti iqu yatnqä tii äwikqe. “I etanğutqe, nyi Jisasi, ‘Kraisi Iqueqä’ ätätqänuwä Iqueni, äänä imäkmqenqä enjiyä?”

I tquanğa, iqua kimanji, “Iqueni, zä-huätatä hueyä” ätkuwi.

²³ Ga Pailoti iqu ämävauqe, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Iinjä ae ätquanğa, qu aanjä yänänäqñqä ätkuwi. “Iqueni, zä-huätatä hueyä.”

²⁴ Pailoti iqu qokä-apäki, iqueuä kukñui qätä mäwiyqä ipu, mäkä naqä timäutñqänänjä ikutänğangi näqñqä eäqe, iqu eqä hui ämeqe, iqueqä hipae, qokä-apäkä iquauqä hinuä iqisa asñä äqänğqe. Iinjä itä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä Tqu äpäkonätä häñeqä iuätñqä iqe, ñqä hmanjqä. Ii hiqeqä.”†

²⁵ I tquanğa kimanji, qokä-apäkä eeqänäni, “Quvqä tä, nesä, näyaqä ymeqä-pqä iquatäni, qäyä witätñqeqä” ätukuwi.

²⁶ I tquanğuwitanji, iqu Baräpasi iqueni, iquaunqä hinuinä qe äqunäwatkkqe. Itanğa Jisasi Iqueni, mäkä-iqä iqua täuatätäu iqanğuwänğa, iqu ämaqä zä-huätatä huepñqä iquau äwikqe.

²⁷ Kiyapqä kinğanänjä iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqäeqä anjä iunqä ätuma äwäpu, mäkä-iqä huizi iquau-mända ique qäuiqä mamäupñqä tääqä ätuätumakuwi. ²⁸ Inğanji iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quanğä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkkuwi. Iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätäpu, häñesqä hñqu ämiqä naqä iqua ipnminuwä itanji ämepu äwiptkuwi. ²⁹ Itanğa guä yänä-tänji äkuiyäpu, nätmätqä ämiqä naqä iquauqä yñña enqä-pa imäkäpu, Iqueqä nyuänjiu ämuasmäwiyäpu, jävqä hñqu ämepu Iqueqä hipa ämuanjgisa a ämuätäpu, qonjä äwoktäupu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, ne haqeqä ämakmäuqunä” ätuäpu, tä sisäwqä äwiminuwi. ³⁰ Qu quanğä e iwimäkäpiyitanji, Ique makukuä äwquväuqutäpu, jävqä iqueqä hipa iu a ämuätukuwi ämotaupu, Iqueqä nyuänjiu äpäkmñuwi. ³¹ Qu mändi e äkittqiyepiyitanji, gquä häñesqe huätä äquvätäpu, Iqueqä qäki anji äwiyätäpu, zä-huätatä huepñqä ätuma äukuwi.

Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwinqä†

³² Qu e äwäpiyänğanji, mäkä-iqä iqua, ämaqä anjä-himqä Sairini iutanjä Saimonä ique hinuä äqumbiyi, iqu Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqe, äma wätñqä kukñuä ätuätumakuwi. ³³ Qu äupiyyi, anjä yoqä Golketa qunätanğqä iu ätimäukuwi. Yoqä iinj, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänjä-yänjiqä.’

³⁴ Iqinj, tänjä-hunqe Iqueqä huiwiunji wipti iqiyätñqe, qu Jisasi Iqu nätnqä diñqe, wainqä-eqetä, marasingä zä iqetä yuqui-yaqui imäkäpu äwikuwi. Iqu mänğä-mänğänqä itä, manqä ikqe. ³⁵ Mäkä-iqä iqua Ique zä-huätatä ae äuepiyyi, Iqueqä gquetä, ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinjä mapñqä hänjä ikuwi. ³⁶ Iqi hänjä ämiqämanäpu, ämaqä hui äpäpu, Ique yätamäkkä vqänqä hinuä äqumbu äpmaminuwi.

³⁷ Iqueqä nyuänjä haqeqänji, qu kukñuä ämitkuwä iqu ätäpu äqiyekuwi. “Tä Jisasi, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁸ Jisasi Iqu-tänjä qäqiqinj, ämaqä äpäsäsinjä quwä-meqä hñquaquinj, zä-huätatä

† 27:24 Pailoti iqu iqueqä hipae asñä äqänätä kukñuä i ätukqe, kiqä quati asänänjiqä. † 27:31 Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

äuekuwi. Hnqueni, hipa ämuangisa äuepu, hnqueni qunamäuqängisa äuekuwi.

³⁹ Amaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuänä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. ⁴⁰ “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkkä anji äpnetmä, hiunji hnquaqi-hnquenyä anji mätqunjqä’ tqä-qukiyyä. Inji Si Tqä-täuä yätamäkkä yqä inyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki etangutqe, zä-huätatä aunänjitanji, äyaqäsqänga biyä” ätukuwi.

⁴¹ Hiqäva-imäkkä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqenqä iquatä, qokä-apäkä miqä huiziquatäni, qu-pqe Ique tä sisäwqä inä äväpu, tii ätnquwi.

⁴² “Iqu ämaqä huiziunji hänä iqumuätätqä-qe, Iqueqä-kiuänji hänä miqumuätqä iqiyyä. Iqu Israitqä iquau Miqä Naqä-qu etangutqe, ga zä-huätatä aunänqetanji, äyaqäsqänga pqauguti, ne Iquenyqä quuvqä hiqiyatunquänänyä. ⁴³ Iqu ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunjqä’ ätätqeqä. Inji Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqä Iquvqä. Goti Iqu Iquenyqä äwiŋgangutqe, tänga yätamäkkä vätnqänänjqä” ätnquwi. §

⁴⁴ Amaqä quwä-meqä Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äuekuwä iquaqu-pqe inä itquesinyä, kuknuä quvqä ätukiyi.

*Jisasi Iqu äpäkonqenqä**

⁴⁵ Itanji hiunji quemisqängani, qua eeqänänjä iunji, hea äwäkkqe. Mäptqä äwitqä qäqä ti pmetanğa, we anji äunqqe.

⁴⁶ Mäptqä äwitqä qäqä ti pmetanğanji, Jisasi Iqu tääqä yänänäqenqe, tii ätkqe. “Eli! Eli! Lema säpäktani?” Kiqä kuknuä quati tiinji. “Nqä Goti Iqukiyyä! Nqä Goti Iqukiyyä! Si sunqä nyivquatämäunyä?”

⁴⁷ Amaqä qäqiqi ätqäuminuwä hnqua, kuknuä tä qätä äwipiyyi, “Amaqä Tqu, Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi. ⁴⁸ Itanğa maqänänji, ämaqä qutanä hnqu tnänjä äwäqce, yaanüä hnqu ämeqce, wainqä-eqä iu äyeqce, wainqä manquä inğanğa, iqu jävqä iu ävätäutä, Jisasi Iqu nätnqä äwikqe. ⁴⁹ I imäkätqätanğa, huizi iqua Iqueni, “Qaiyyä” ätukuwi. “Laisa iqu äpätä Iqueni yätamäkkä ävänqutiyä, mävvqä yänqutiyä? Hinuä äqänänä äpmenä.”

⁵⁰ Inğanji Jisasi Iqu tääqä yänänäqenqä anğumä ätäqce, Iqueqä hindnä-meqce äwquatämäuqce, äpäkonqce. ⁵¹ Asä qängani, yuä naqänänjä hiqäva-imäkkä anjä yäpä inğisa imaknminqä iqu, hitunuä yätuta inği-inği äpknğa äpäwiqce, hnquaqu qe imäkngqce. Itanğa quae yäunüä-yäunüä itä, hikä naqä hnqua qe äqiyämisqängqce. ⁵² Itanji hikä hovqä ämaqä pizqä eminuwä iunji, Goti Iqu qnqanjä äutäutä, Iqueqä ämaqä ae äpäkonquwä hnquau anği ävauqumuatkqe. ⁵³ Qu qua äptekuwä iu ävämapiyi, qänakndanji Jisasi Iqu anğumä ävauqanğa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä anä-himqä Jerusälemä yäpä inğisa äpaqukuwi. Iqini, ämaqä kuapänänjä iqua, iquauñi hinuä äqunquwi.

⁵⁴ Mäkä-iqä Jisasi Ique hinuä äqumbu äpmaminuwä iquatä, quwqä ämiqä iquä, qua yäunüä-yäunüä iqanqgetä, nätmätqä ätimäuqanqgetä hinuä äqumbiyi, zä kiinjä wiŋganği, tiinjä ätnquwi. “Naqä-qakuänänjqä. Amaqä Tqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueqä.”

⁵⁵ Qu Jisasi Ique i itqueqanquwänğa, apäkä kuapänänjä iua-pqe, kinä qäqiqi ätqäupu, hinuä inä äqunminuwi. Qu Jisasi Iqu Galili iu ävämeqanqgetanji, Ique yätamäkkä äväpu, qänaki äwivändkuwä iuayi. ⁵⁶ Iuauqä awä iqisanji, tä Mäliya anä-himqä Maktälatanjä iyyi. Itanğa huizi,

§ 27:43 Amaqä miqä iqua e ätkuwi, qu Apqä Bukä 22:8 iquenqä knuä indqänäpu ätkuwi. * 27:44 Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

Mäliya Jemisi iqueqätä Josepä iqueqätä känaiyi. Itanğa huizi, Sepri iqueqä ymeqä iquaquiyqä känaiyi.

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä†

⁵⁷ Mäptqä äwitñqä ti pmetanğani, mbqä-tänğä hñqu anğä-himqä Arämatiya iutanğä, iqueqä yoqe Josepä iqu äpkqe. Iqu Jisasi Iqueqä kukñuä iu qänaknä iqä-que. ⁵⁸ Iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, yatñqä ävätä, “Nyi Jisasi Iqueqä huiwi, äma umqä hinuinä nqinyä” ätukqe. I tquanğa, Pailoti iqu iqueqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueuä huiwi ique wipñqä ätukqe. ⁵⁹⁻⁶⁰ Itanği Josepä iqu huiwi äma äwäqe, yuä anğuanğä quäuqä hñqu ämetä, huäqä äutäqe, iqueqä-kiuä pñqänğqä mñä hñğä ätänğkqä ique yäpä ingisa qe ekqe. Iinğä ae eäqe, iqu hikä naqänğä hñque, huaqä-huaqä ämiqä äpätä, hovqä manğä iu äpmäveqa äukqe. ⁶¹ Mäliya Maktälatanğä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu ämaqä qua ptnätanğqä qäqiqi hinğä äqunyinyä äpmaminıyi.

Mäkä-iqä iqua, qua hovqä iu hinğä äqumbu ätqäuminğwiñqä

⁶² Hiunji nätmatqä Sämbatqä hapä pmeqänğanğqä hukiki imäkkqä iqu qäpu eäqetanı, awinğani hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Pailoti iqtä kukñuä tñqä äukuwi. ⁶³ Qu iquenı, tiinğä qe ätukuwi. “Ämaqä naqä iqukiyä. Ne Ämaqä Quanğä-tqä Iqueqä kukñuä hñquenyqä kñuä äneyqiyä. Iqu yqänä äpmeqänğani, ‘Hiunji hñquaqui-hñque päwqanğani, Nyi anğumä ävamniqeqä’ ätkqeqä. ⁶⁴ Inği ämaqä qua pñqä täunı, hiunji hñquaqui-hñquenğanğqe, qu qñqanğä anğuanğä ptäuepñqä tuätñqeqä. Iqueqä wäunğänğqä ämotquetñqä iqua äpäpu, Iqueqä huiwi quwä äma äwäpu, qokä-apäkä iquaunı, ‘Iqu qua iutanği anğumä ae ävauqeqä’ ätupqe, ii quvqeqä. Quanğä änyä-hñğä e ätpqe, qu Iqu kukñuä quanğä hinğiqänä ätminğä iunı, ämawqätäupñqäuä” ätukuwi.

⁶⁵ Kimanı Pailoti iqu iquaunı, tiinğä qe ätukqe. “Ämaqä qua äptnänğqä iunı hinğä äqumbu tqäupñqe, mäkä-iqä hñquau itmepu, hovqä iu pmäukuä yänğänğqñqä ptäpñqä hiqä enğä iunä imäkpıyä” ätukqe.

⁶⁶ Iqu e tquanğa, iqua Ique qua äptekuwä iunğä äupiı, hikä qua hovqä iu ptnätanğqä iquenı hiqñqe pmua imäkäpu, mäkä-iqä iqua hinğä äqumbu tqäutpñqä ätqätekuwi.

28

*Jisasi Iqu anği ävaukqenğä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanğa, hiunji kinğanğä iquenı, mäptqä timäutñqä qäqä etanğa, Mäliya Maktälatanğä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu qua äptekuwıu hinğä qunyinyñqä qe äpkiyi. ² I pätgätanğiyänğä maqänänı, ekä naqänğä hñqu ikqe. İi tiinğä etanğiyä. Naqä Iqueqä enätqä hñqu qäukuä yätuta äquvepätä, hikä ique kunmä-kunmä ämiqe, hikä iqueqä haqeqi äpmaminğe. ³ Enätqä iquesanı we nyuauä iqäqä enğä-panğä äunğqe. Itanğa iqueqä gquä quäuqä, qäpaiqä hiwıyä-häukuä enğä-panıqä. ⁴ Mäkä-iqä, hinğä äqumbu ätqäuminğwä iqua, qu iquenyqä zä ipu, yäunğä-yäunğä ipu, ämaqä ae äpäkonğuwä enğä-panğä-qua ekuwi.

⁵ Apäkä iuaqu äwimeqanğiyänğä, enätqä iqu iuaquinı ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Nyi näqñqeqä. Qe Jisasi, zä-huätatä äuequwä Iquenyqä qävqä iynğä äquvepqinyqä. ⁶ Iqu hinğiqänä ätkqä-pa, ae ävauqeqä. Täqi

† 27:56 Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

* 28: Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12; Jonä

20:1-18

mäwiqä eänä. Iqu äwiñqeu quniyänqä binyqä. ⁷ Itanga qe maqänä äwäsinyä, Iqueqä wäunuänqä ämotquetñqä iquau tiñä suinyqä. ‘Iqu qua äptequwä iutañi ae ävauqeä. Tiñä-pqä inänjqä. Iqu heñi hiñuiqä eväma, Galili iunqä äwqiyä. He Ique hiñui, iu qumbñqäüä ätqiyä’ suinyqä. Nyi kukñuä tä hitmqä äquvepqeä” ätukqe.

⁸ Iuaqu zä kiñä äwiñgqä-qe, yeeqä naqänänä ikiyi. Maqänänä qua äptekuwä iu ävämañi, Iqueqä ämaqä iquau suiynqä tnänä qe äukiyi. ⁹ Hänäqä awä iqini, Jisasi Iqu iuaqui äwimeqe, “Ziñuitänjqä” ätukqe. Itani iuaqu Iqu-tänä qäqiqi äwiyi, Iqueqä yukiü a äkiqätäsinyä, Ique qonä äwoktäukiyi. ¹⁰ Ingañi Jisasi Iqu iuaqui tiñä qe ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Äwäsinyä, Nqä guäkau suinyqä. Qu Galiliunqä äwäpu, iunji hiñuä ñqämbñqeuä” ätukqe.

Mäkä-iqä iquauqä kukñuiñqä

¹¹ Apäkä iuaqu yqänä wätqätangiyänqä, mäkä-iqä, hiñuä äqumbu ätqäumiñuwä iutañä hñqua, Jerusälemä yäpä ingisa äpepiyi, hiqäva-imäkkä naqä iquau, nätmätqä eeqänänä i timäuqangqenqä ätukuwi.

¹² Itani hiqäva-imäkkä naqä iquata, ämaqe miqä huiziquatä aquvä äqänäpu kukñuä imäkpuiyi, mäkä-iqä iquau mbqä kuapänänä äwäpu, ti ätukuwi. ¹³ “He tiñä tquäpñqe. ‘Iqueqä wäunuänqä ämotquetñqä iqua heatqänqä äpäpu, ne hiqäqä witaunqä, Iqueqä huiwi quwä äma äwquwiqä.’ ¹⁴ Itanga kiyapqä kiñganänä iqu kukñuä tä qätä wiyqänqä, hanä-iqä memeqä yätñqä, ne iqueni kukñuä hanuä ätuätanä imäkatunqeqä” ätukuwi.

¹⁵ Itani mäkä-iqä iqua mbqä ämapuiyi, ämaqä naqä iqua ätukuwä-pa ikuwi. Inji Israitqä iquauqä awä iqisañi, qu kukñuä tä ätqä äpätqänuwi, tänga täsuänä.

Jisasi Iqu, Iqueqä kukñuä yäpakä ätukqenqä†

¹⁶ Ingañi Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä 11 iqua, qua Galiliunqä qanä äwäpu, qoqonä Jisasi Iqu ätukqä iu ätimäukuwi. ¹⁷ Iqini qu Ique hiñuä äqumbuiyi, qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäukuwi. Inäqe qutañä hñqua Iquenqe, knuä hñquaqu indqänmiñuwi.

¹⁸ Jisasi Iqu qäqiqi äpätä, iquauñi tiñä ätukqe. “Nätmatqä eeqänänä qäukuä iutä, qua täutä mimqe, Goti Hanjuwä Iqu Nyi yoqä naqetä, yänänäqñqetä ändapqeä. ¹⁹ Inñiqe, he hueqä-himqä eeqänänä iunqä äwäpu, qokä-apäkä iunji, Nyaqä ämaqä hipñqä motquapiyä. He iquauñi, Apiqueqä yoqeu, Ymeqä Iqueqä yoqeu, Dñä Äñguä Iqueqä yoqeuta, asñä qäpñqeä. ²⁰ Itanga qu qänaknä ipñqä diñqe, kukñuä eeqänänä Nyi ‘Iñä-iñä imäkpnuwänqeqä’ etqäqe, he ämotqeqäpñqeä.

Kukñuä tiñiñqä knuä metpñqänänyä. Qua tqu qäpu heniqenqe, Nyi hiunji eeqänänä, hesä anä pmetmqänä” ätukqe.

† 28:15 Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Makä iqueqä kuknuä kinganänä tii ätqi. Tä, Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenqä kuknuä änguä we-hunqä-tänä, iquvi. Bukä tqueni, ne hiñuä tiñä äqunätqäñu. Jisasi Iqu yoqä naqä, yänänäqñqä-tänä-qu eä, wäñuä äki-äkitañi Imäkqä-que. Iqu qokä-apäkä iu ämotquetä, dnä quvqä iquau huätä ändowatätä, qokä-apäkiuqä quvqe, huätä äwivquatämäuminqänqani, Iqueqä yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hiñuä äqunätqäñu. Iwä Iqu, Kiuäñi, yoqä tiñä änyuätngqe. Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqunqä. Ga iqu tii ätkqe. Iqu Iqueqä hänä-pmeqe äwinyätä, ämaqä kuapänänä iu mbqä imetñqä äpkqe. (10:45)

Makä iqu, Jisasi Iquenqä tiwiqä kuapänäñi, Iqu wäñuä imäkminqenqä itäqä-qe, tiwiqe, Jisasi iqu qokä-apäkiu ämotquaminqenqe, kuapänäñi, miqä iminqe. Kinganäñi Makä iqu tiwiqe, Jonä asñä-qäyqä iqueqä wäñuinqätä, Jisasi iqu asñä ämaqñqetä, Setänä iqu Ique yamwiqä äwikñqetä ikqe. Qänakñi ne hiñuä tiñä, äqunätqäñu. Jisasi Iqu, ämaqe hanä-iqä huitanä-huitanä metqätanguwinqe, qeqä äwutätä, qunä ämotquaminqe. Iqu wäñuä ipäqäkqänqani, wäñuänqä ämotquaminqä iqua, nätmätqä tqueqä, quatinqä änyä maqñqä emiñuwä-qe, qeiqi-qeiqñi, qu näqñqä ämakuwi.

Qänakñi ämaqe, Jisasi Iquenqä himä-wiunqä ipu, Iquenä hanä-iqä kuapänäñi äwimiñuwi. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anqi vaukñqä ikqe.

*Jonä asñä-qäyqä iquenqä**

¹ Kuknuä änguä we-hunqä-tänä tä, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenqä kuknuä nyuäñiyi. ² Itanqani Goti Iqueqä kuknuä hiñuä-tqä Asayä iqu, ätätä tuwanuä äqäkqä-panä ekqe. Iqu tii ätkqe.

“Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kuknuä ämapqä hñque, Si hiñuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänyä.

³ *Ämaqä hñqu anä avqñqä näunda manä yänänäqñqä tii ätätqäuä. Naqä Iqueqä hänaqe, näwinyä imäkpiyä. Itanqä hänaqe, änguä jänä imäuepu, ga Iqu iu pätnqänänyä!”†*

⁴ Iñä etanqi Jonä iqu anä avqñqä iunda ätimäuä äpme, ämaqä asñä äqiyätä, qokä-apäkä iñi, kuknuä tii ätuminqe. “Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, heyaqä suqä quvqe huätä maemäutñqä iñqe, heqä knuä äkunmäknäpu, hiqä suqä quvqe ävquatämäupu, asñä mapiyä” ätuminqe.

⁵ Itanqani ämaqä, qua Jutiyatanä kuapänäñitä, ä anä-himqä Jerusälemä pmeqetä, Jonä iqu kuknuä tqanqenqä äpäpu, qätä äwimiñuwi. Iwä qu quwqä suqä quvqenqä awä tqanguwänqä, Jonä iqu eqä Jotänäñi, asñä äwqäkqe. ⁶ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanqä yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Iqueqä ymisañi, awikätä wiyä-mäknuä anitä ätetä, änminqe. ⁷ Itanqani iqu kuknuä awä tii ätuminqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Naqä nyi ämanqutäuä yänänä Iquvi. Nyi Iqutä

* 1: Matiu 3:1-12; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 1:3 Malakai 3:1; Asayä 40:3

asänänjä ma, oee. Ä nyi änguänänjunä ma, qua iqi äpawitmä, Iqueä yukä ämuasmänqä guä ämäsanänqce, huätä ewamqce, änä maeqä enä. ⁸ Nyi asni, qanyä eqetänä eqiyätñqce. Mä Iqu asni, Goti Iqueqä Dñä Änguitänä eqiyäniceqä” ätuminqce.

Jonä iqu, Jisasi Iqueni asnjä äwqäkqenqä†

⁹ Qu iinjä itqätanguwängani, Jisasi Iqu anä-himqä Nasäretqä, qua Galili iuta äpkqce. Iqu äpqañga, Jonä iqu, Iqueni eqä Jotänäni, asnjä äwqäkqce. ¹⁰ Jisasi Iqu eqä mäunda ti iwunğa äpeyätäqängani, Iqu qäukuä qñqanjä hutängangi äqunqce. Qñqanjä äutänäqce, Dñä Änguä Iqu, Iquenyñqä yññä-heeqä enqä-panjä pqañgi äqunqce. ¹¹ Inqani kukñuä qäukuä haqä yätutani, “Si Nqä Ymeqä naqä-qakuä Iqukiyqä. Nyi Sinyñqä aanjä kuapanä änyinätqänä” tqañgi äwikqce.

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwiminqenqä§

¹² Inğa qängani, Dñä Änguä Iqu, Jisasi Iqueni anä avqñqä dunqä ätuma äukqce. ¹³ Jisasi Iqu nämñi, hiunji 40 äpmakqce. Iqu hiunji e pmetangani, Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunqä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä yamwiqä äwiminqce. Yññä-tänjä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iquatänä pmetangi, enätqä iqua äpäpu, yätamakqä äwikuwi.

*Jisasi Iqu, Galiliunji wäunjuä ipäqäkqenqä**

¹⁴ Jonä iqu guä ae äpmetanga, Jisasi Iqu qua Galili ätimäuqce, Goti Iqueä kukñuä we-hunqä-tänñqä tii ätukqce. ¹⁵ “Goti Iqu kukñuä ätätä ekqce, tä qänga qe ätimäuqiyä. Goti Iqunä miqce, qäqiqi äpqi. Heqä kñuä äkunmäknäpu suqä quvqenqä ävquatämäupu, kukñuä änguä we-hunqä-tänjä täunqä quuvqä heqäpiyä” ätukqce.

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä†

¹⁶⁻¹⁷ Jisasi Iqu, eqä-huänjä Galili manjä iu ikitä, ämaqä hämapäkä-piqä Saimonä, ä Endru gueqi äwindäukqce. Inqueqi hämapäkä qaetä hämapäkä pitqätanginyä äqunäqce, Iqu inqueqini, “Nytä anä äwätanä, ga Nyi qeni, ämaqä-piqenqä näqñqä äqesapätmä, itañga ämäqesquamqänä” ätukqce. ¹⁸ I tquanğanä, iquaqu, hämapäkä qae iqi esinyä, Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

¹⁹ Itañga Jisasi Iqu hmbu ti äwäqce, Sepri iqueqä hikñä Jemisi, Jonä gueqi, imätquauqä yimba iu äpmanyä, hämapäkä-piqä qae guä ktäpitqätanginyä äwimakqce. ²⁰ Iqu inqueqini iqi äwimetä, tääqä tquanğa, iquaqu kaniquesä, itañga ämaqä mbqänqä wäunjuä anä iminjuwä iquautä, yimba iu ävämesinyä, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä dñä quvqä-tänjä hñquenyñqä†

²¹ Iqua anä-himqä Kapänamä yäpä inqisa ekuwi. Itañga Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä inqani, Goti Iqueä kukñui, anä aquväqñqä iuta näqñqä äwikqce. ²² Iqueä kukñui, qokä-apäki qätä huitanänänjä äwipiyyi, kñuä kuapanä ämepu, “Iqu, ämaqä Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua enqä-pa matqä danä, yoqä naqä-tänjä-qu ätqiyä” ätñguwi. ²³ Inqani, ämaqä dñä quvqä-tänjä anä aquväqñqä yängisa äpmaminqä hñqu ämävauqce, awqä tii ätkqce. ²⁴ “Jisasi Nasäretqätänä Iquki, Si squä

† 1:8 Matiu 3:13-17; Lukä 3:21-22 § 1:11 Matiu 4:1-11; Lukä 4:1-13 * 1:13 Matiu 4:12-17; Lukä 4:14-15 † 1:15 Matiu 4:18-22 † 1:20 Lukä 4:31-37

nemäktnqäwä? Si ne qui nemäktnqä äpnätanä? Nyi Sinyqe näqnqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁵ I tquanğa, Jisasi Iqu, dnä quvqä iqu kuknuä hui matqä yätñqä, “Qäyä eänä!” ätuätä, “Ämaqä iquesañi, tängisa huätä timäuvä!” ätukqe. ²⁶ I tquanğanı, dnä quvqä iqu, ämaqä iquenı vānyqä yāñänāqnqä ämiqe, ‘zääqä’ ätäqe, ämaqä iquesañi huätä qe ätimäukqe.

²⁷ Iinä timäuqanğqenqä yāunä ipu, “Tä änäänqäwä? Ämaqä Tqu, squä-tänä-qutiyä? Iqu yāñänāqnqä-tänä-qu eä, kuknui, änyä-hänä huitañä hui änatqiyä. Iinä ma, Iqu dnä quvqä-pqä dunı, ‘Huätä timäupiyä!’ tquanğqe, qu Ique qätä äwiyqäuä” ätnğuwı. ²⁸ Itañi kuknuä Jisasi Iquenyqä, “Ii iqiya” ätnäkiqanğuwitanı, qua Galili iunä-pqe, maqänänä qätä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, ängüä iwimäkkqenqä§

²⁹ Qu anä aquvāqnqä iuta ätimāwanı, Saimonä, Endru gueqiyqä anıunqä jänänä äukuwi. Itanğa Jemisi, Jonä gueqi qutä anä äukiyi. ³⁰ Qu Jisasi Iquenı, “Saimonä iqueqä apäkiyqä känai, täñä-yaqä, huiwä dnä tnänä wiyqanği äwinä” ätukuwi. ³¹ Iqu qätä ii äwiyäqe, iinyqä äpeyäqe, hipa a ämāwqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Iqu ii iqanğa, täñä-yaqe qäpu ekqe. Itanğa ii qunı, ymisanä häkiyā äyāwqikqe.

³² Mäptqä ae äquvqanğanı, ämaqä täñä-yaqä-tänä, nñ ämaqä dnä quvqä huitañä-huitañä tqäuqe, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi. ³³ Inğanı ämaqä anä-himqä iutanı, eeqäpnä anä ququawä iqi ätimäukuwi. ³⁴ Inğanı, täñä-yaqä-tänä iquauñi, Iqu ängüä iwimäkätä, itanğa dnä quvqä iquauñi, huätä ändowatkqe. Dnä quvqä iqua, Iquenyqä näqnqä epiyā dutañi, qu Ique kuknuä hui mätquä danä ipñqenqe, Iqu iquauñi, “Qaimbiyā” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qua Galili iu ikämiñqenqä**

³⁵ Zinüä matqä, hea yqänä witanğanı, Jisasi Iqu ävamämä, ämaqä maeqä kiuänänä imñqä äwäqe, Goti Iquenyqä tääqä ätmiñqe. ³⁶ Iqu e pmetanğa, Saimonä iqutä, iqueqä käyāmaqä iquatāñi, Jisasi Iquenyqä qävqä ikäkuwi. ³⁷ Qu Ique äwimapiyi, “Ämaqä eeqänänı, Sinyñqä qävqä ikitqänäuä” ätukuwi.

³⁸ Qu ii tquanğuwānğanı, Jisasi Iqu, “Nyi wāunüä tä qenqä äpqä-qae, anä-himqä huiunqä-pqä inä watunqueqä. Ga ämaqä anä iunä-pqe, Goti Iqueä kuknuä awä inä tumqänānyä” ätukqe. ³⁹ Iinä etanği, Iqu, qua Galili iu ikitä, quwqä anä aquvāqnqä iuta, Goti Iqueä kuknui awä ätuätä, dnä quvqeunı, huätä ändowatmiñqe.

Ämaqä wānyimāñqä-tänä iquenyñqä†

⁴⁰ Ämaqä wānyimāñqä-tänä hñqu, Jisasi Ique äwimeqe, qonä äwoktäutä, “Iyää! Jisasi Iquki, yätamäkqä nyisñqä kinğanğutqe, nyi ängüä nyimäktnqinyä!” ätukqe.

⁴¹ Jisasi Iqu, iquenyñqä huäqä kiinä wunğanği, Iqu ämaqä iqueä huiwiu a ämitä, “Nyi, si yätamäkqä kimqä iqe, si ängüä esñqinyä” ätukqe. ⁴² Iqu i tquanğanä, ämaqä iqueqä wānyimāñqe äsätä, ängüä qe ekqe.

⁴³ Itanğa Jisasi Iqu, ämaqä iquenı maqänä ändowatätä, kuknuä yāñänāqnqä tii ätukqe. ⁴⁴ “Qätä nyi! Ämaqä-pqä hñquauñi, Nyi tä ikimäkqenqe, awä mätquä panä. Hiqäva-imäkqä iquenyñqänä äwätinä,

tqä huiwi ique ämotquetnä, ga si änguä ikimäkqanğä eniñqe, Mosisi iqu, ‘İi imäkpiyâ!’ ätätâ† ekqä-pa, hiqäva qänyä. İiñä iqanğnä dutaņi, ämaqä eeqänäñi sinyñqe, ‘Iqueqä täñä-yaqe qäpu egeqä’ kñuä wiyätñqänänyä.”⁴⁵ Iqu ii qäyâ ätquanği, ämaqä iqu äwäqe, ämaqä eeqänäñä iu iqueqä-kñuä iwimäkkqenğä awä ätuäkämiñqe. İutaņi Jisasi Iqu aña-himqeuni mikiqä, aña avqñqä imä äpmamiñqe. İi qäyâ etañgi, ämaqä iñgi-iñgisa ätimäupu, iqi äwimamiñwi.

2

*Ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä iquenyñqä**

¹ Hiunji hatñä hmbu äpmeqe, Jisasi Iqu Kapänamänğqä anğumä äukqe. İtañga ämaqe, “Jisasi Iqu aña iqi anği ätimäuqiyâ” tqanğä äwikuwi. ² İñi ämaqä kuapänäñi, Iquenyqä aquvä äqänäpu, aña iunji näwinyä tä äptembiyi, aña huä, aña ququawä-pqä iqñi kiqä ämaqenä äpmakuwi. İñgañi Iqu qunji, Goti Iqueä kukñui awä ätukqe.

³ İtañga, ämaqä hñquaqu-hñquaquinä hñqua, ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä hñque, Iquenyqä isuänä äqänğa ätimäukuwi. ⁴ Ämaqä kuapänä etañgä, Jisasi Iquenyñqä änä mäma mäpeyqä ipiyi, aña atääqä, Jisasi Iqu pmetanğqä iutanä ätaqäkuwi. İi ätaqäpiyi, ämaqä iqu isuänju yqänä wiqä-que, Iquenyqä guä äqiyänğuatkuwi.

⁵ İñgañi Jisasi Iqu, quwqä Iquenyqä “täñä-yaqä huätä mamäunqiyâ” kñui, yänänäqñqä metanğä äqunäqe, Iqu ämaqä iqueni, “Ñqä ämaqä iquki, saqä suqä quvqe, huätä ämakmäuqänä” ätukqe.

⁶ İ tquanğa, kukñuä-suqenğä näqñqä hñqua, qätä äwipu äpmapiyänğani, kñuä tii indqänmiñwi. ⁷ “Äi! Iqu kukñuä tä, qäyu matqä iqiyä. Iqu Goti Ique äkittqiyeqiyä. Suqä quvqä, huätä mamäutñqe, tqukä? Naqä-hñqunäñi, Goti İqunänjçä.”

⁸ Jisasi Iqu, quwqä kñuä zä indqänmiñuwä imñi, näqñqä maqänä ämeqetani, tii ätukqe. “He kñuä iinğä di, sunğä indqänätqänäuä? ⁹ Ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä ique änguä iwimäkmqe, ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tquä iquta? Ä, ‘Pämä äpmetnä, tqä isuänji ämetnä, qanğä uvä!’ tquä iquta? Wäunüä hanğä mämiqä, qeiqinyänji, äkisque? ¹⁰⁻¹¹ Nyi he näqñqä epñqe, ämetquamqänä. Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täutañä suqä quvqe huätä mamäuqenqe, yänänäqñqä-täñä İquvqä.” İi ätuäqetani, ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä iqueni, “Si pämä äpmetnä, tqä isuänji ämetnä, tqä anjuñqä uvä!” ätukqe.

¹² İ tquanğqenğä, ämaqä eeqänä hiñuä qunätanğuwänğani, iqu pämä äpmeqe, iqueqä isuänji maqänä ämetä, äukqe. Qu hiñuä iinğä äqumbiyi, näwi miñqä yänğä ipu, tii ätukuwi. “Ne nätmatqä tiñğä hui hiñuä mäqunquä itunqueqä” ätäpu, Goti Iqueä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, Lipai ique tääqä ätuätumakqenğä†

¹³ Jisasi Iqu anğumä, eqä-huänğä Galili mañä iu äukqe. İtañga ämaqä kuapänä Iquenyqä pqanğuwänğa, Iqu qunji, Goti Iqueqä kukñuinğä näqñqä äwimiñqe. ¹⁴ Jisasi Iqu qanğä äwätäqänğani, mbqä motauqä Lipai, Aläpiyasi iqueqä hikñä iqu, mbqä motauqä anju pmetanği äqunäqe, “Lipai iquki, si Nyi qänaki nyivändiyâ!” ätukqe. İ tquanğani, Lipai iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

† 1:44 Hiqäva-imäkqä 14:1-32 * 2: Matiu 9:1-8; Lukä 5:17-26 † 2:12 Matiu 9:9-13; Lukä 5:27-32

¹⁵ Itanġaŋi Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänġä ämotquaminġä iquatä, Lipai iqueä anju buayä ganġuwänġaŋi, ämaqä mbqä motauqä kuapänänġä hui, ä suqä quvqä imäkqä kuapänänġitänġi, qutä buayä anä anġuwi. Ämaqä iinjä iqua, Ique qänaki äwivändminjuwi, qu aanä hävemnäqŋqä iquayi. ¹⁶ Parisi iquautanġä, Goti Iqueqä kukŋuä-suqenġä näqŋqä hŋqua, Jisasi Iqu, mbqä motauqä iquatä, ä suqä quvqä imäkqä iquatä, buayä anä ganġi äqumbiyi, qu Iqueqä wäunuänġä ämotquaminġä iquau, yatŋqä tii äwikuwi. “Jisasi Iqu mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatänġi, buayä anänġi, suŋqä anġiyä?” ätukuwi.

¹⁷ Qu yatŋqä ii vqanġä äwiyäqce, Jisasi Iqu tii ätukqce. “Ämaqä täŋä-yaqä maeqä anġuä iqua, duuta iquaunġä mäwqä ipnä. Ämaqä täŋä-yaqä-tänġä iquanä, iquaunġä upnä. Iinjä enġä-panġi, Nyi ämaqä suqä quvqä mimäkqä iquanġä tääqä tmqä mapqä iqäqce. Nyi ämaqä suqä quvqä imäkqä iquaunġä äpce.”

Ymisaŋä manġä pmeqenġä†

¹⁸ Jonä iqueqä wäunuänġä ämotquaminġä iquatä, Parisi iquatä, Goti Iqueä kukŋuä-suceu qänaknä ipu, ymisaŋä manġä pmetanġä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqä äppiyi, yatŋqä tii äwikuwi. “Jonä iqueqä wäunuänġä ämotquaminġä iquatä, Parisi iquauqä iquatänġi, ymisaŋä manġä äpmeŋäuä. Itanġa saqä iqua, iinjä miqce, suŋqäwä?”

¹⁹ Kimanġi, Jisasi Iqu tii ätukqce. “Ämaqä hŋqu apäkä metŋqä itä, ämaqenġä tääqä tqanġi, ätimäupqce, qu ymisaŋä manġä pmeqätanä? Iqu anä epiyi, qu ii mimäkqä ipnä. ²⁰ Qänakndanġi, ämaqä apäkä ämetqä ique ätuma uwqanġuwänġaŋi, qu ymisaŋä manġce, inġanä pmapnuwi. ²¹ Ii suqä tiinjä enġä-panġiyi. Ämaqce, yuä änyä-hänġi ämepu, yuä yäuä äpknätanġqce, guä mäktäpiqä ipnä. Ii imäkpqä iunġi, asŋä äqäpqqä, ga ye itqanġaŋi, yuä hänġi äväumetä, yäuä dunġi naqänänġä pknätŋqä imäkqä wäniqce. ²² Tiinjä-pqä inänġi. Wainġä-eqä änyä-hänġi, yaqueqä huiwä häkä yäuä iu manġuä mequatimäuqä danä ipnä. Qu qätäyqä equatimäupqce, wainġä-eqce manġuä inġa äpeyätä, yaqueqä huiwä iinjä opnätä, ga eqetä, huiwitänġi, qui imäknyinyiyi. Iinjŋqce, wainġä-eqä änyä-hänġi, kiqä yaqueqä huiwä häkä änyä-hänġä iunä equatimepnuwi.”

Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunġi hapä pmeqeu Ämiqä Iquvi§

²³ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänġä ämotquaminġä iquatä, Sämbatqä hiunġi hapä pmeqänġa, kuä-witqä wäunuä inġawätanġqä iu äukuwi. Itanġa Iqueqä ämaqä iqua, kuä-witqä hui iwakkuwi. ²⁴ Ii iqanġuwinġä, Parisi iqua Jisasi Iquenġi, “Hiŋuä qunyä! Tqä ämaqä iqua, neyaqä Sämbatqä hiunġi hapä pmeqä suceu qänaki miqce, suŋqä iqäuä?” ätukuwi.

²⁵ I tqanġuwänġa, Jisasi Iqu ämävauqce tii ätukqce. “Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä vqanġa imäkkuwinqce, he a matäuqä itqänuwätanä?” ²⁶ Tiinjä etanġi. Apiata iqu, hiqäva-imäkqä naqä pmetanġa, Dewiti iqu Goti Iqueä anju äpeyätä, bretqä Goti Iqueä yoqce ätnä witanġqce ämetä, anġqce. Neqä suqä dunġi, ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä iquanä anġqce qäyä etanġi, iqu änätä, iqueqä ämaqä iquau-pqce inä äwikqce.”

²⁷ Inġanġi Jisasi Iqu tii ätukqce. “Sämbatqä hiunġi hapä pmeqä iqu, Goti Iqu, ämaqce yätamäkqä vätnġä imäkkqä iiyi. Ä ämaqce, Sämbatqä ique

† 2:17 Matiu 9:14-17; Lukä 5:33-39 § 2:22 Matiu 12:1-8; Lukä 6:1-5 * 2:25 1 Samueli 21:1-6

yätamakqä wipnqä mimäkqä ikqe. ²⁸ Iinjä etanġi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Sämbatqeu Ämiqä Iquvi.”

3

*Ämaqä hipa njuä-tänjä hñquenyqä**

¹ Itanġa Jisasi Iqu anjä aquväqñqeu anġumä äpaqukqe. Anjä iunġi, ämaqä hipa hñġinġi njuä-tänjä hñqu äpmaminqe. ² Inġanġi, Sämbatqä hiunġi hapä pmeqänġayqae, ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, “Iqu ämaqä hipa njuä-tänjä iqueni, anġuä imäkänquti, ä mimäkqä yänqutiyä” tpu ikuwi. Iqu anġuä wimäkqanġutqe, “Suqä quvqä imäkqiyä” ätäpu, kukñuä mitpnuwänqenqä hinuä äqumbu äpmaminuwi.

³⁻⁴ Itanġanġi Jisasi Iqu ämaqä hipa njuä-tänjä iqueni, “Si täqinqä biyä!” ätuäqetanġi, ämaqeu yatnqä tii äwikqe. “Neqä suqä Sämbatqänġanqe, äänä ätnä? Ämaqä hui yätamakqä vqänqä ätnä, ä qui imäkqänqä ätnä? Ämaqä hñque hänjä iqumuatqänqä ätnä, ä pizqä päsqänqä ätnänä?” ätukqe. I tquanġqenqä, iqua kukñuä hui matqä ikuwi.

⁵ Qu knui, quwqä äwinqä dunä metanġä äqunätä yeeqä miqä, äwqä tnänjitä hinuitänä hinuä äqunäkiqetanġi, ämaqä iqueni, “Tqä hipae, hiyaepä iyä!” ätukqe. Itanġi ämaqä iqu hipae hiyaepä iqanġa, iqueqä hipae anġuä qe imänġqe. ⁶ I äqumbiyi, Parisi iqua anjä aquväqñqä iutanġi ävämapiyi, Jisasi Ique äpäkpñqä diñqä, ämiqä naqä Heroti iquenqä äwinyäminqä iquatä, kukñuä ätipäqäkuwi.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwinqä

⁷⁻⁸ Itanġa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, anjä iunġi äväma, eqä-huänjä Galilinqä uwqanġuwänġa, ämaqä kuapänä, Ique qänaki äwivändkuwi. Qu qua Galili pmeqä, qua Jutiya pmeqä, anjä-himqä Jerusälemä pmeqä, qua Itumeä pmeqä, eqä Jotänä yätäqä-hñġisa pmeqä, anjä-himqä Tayätä, Saitonätä qäqiqi pmeqe, kuapänänġi, “Jisasi Iqu, nätmätqä injä hui imäkqiyä” tqanġä qätä äwipiwinqä, ätimäukuwi.

⁹ Ämaqä kuapänänjä etanġuwinqä, Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquaunġi tii atukqe. “Ämaqä kuapänänġi, Nyi mambutmäuqä da ipñqänä, he Nyinyqä yimba hñqu-ganä näwi maepiyä. Ga qokä-apäkä kuapänä äkippisänġanġpqe, iwä Nyi yimbaeu ikuapmämi, kukñui iuta tm-ninqänänjä.” ¹⁰ Iqu ämaqä tänjä-yaqä kuapänä anġuä iwimäkqanġqenqä, ga tänjä-yaqä huizi iquaunġi, Ique itmaqämbñqenqä, Iqu-tänjä iqi änäänä äkippisänminuwi. Injä äqunäqe, Iqu yimbanqä ätukqe. ¹¹ Itanġa dnä quvqä ämaqeu ätqäunuwä iqua, Jisasi Ique hinuä äqumbiyänġanġi, qu qonjä äwoktäupu, manjä tii ätminuwi. “Si Goti Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä!” ¹² Itanġa Jisasi Iqu dnä quvqä iquaunġi, kukñuä yänänäqñqä tii ätukqe. “He Nyinqe, ‘Injä Iqueyqe,’ awä matqä pambiyä!”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquaunä atäunjuä ikqenqä†

¹³ Itanġanġi Jisasi Iqu qoqonjä yätunqä äyäqe, ämaqä hñquau Iqueqä äwinqä iutanä, “Eä eänä” tqanġa, qu Iquenqä ekuwi. ¹⁴ Ique i wimeqanġuwänġa, Iqu ämaqä 12 iquaunä atäunjuä ikqe. Itanġa Iqu iquaunġi, yoqe, “Aposälqäuä” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui tii etanġi, ‘ändowätqä iquae’. Iqua Iqutä anä ikipu äpmapu, itanġa Iqu iquaunġi, wäunjuä hñquaquinqä ändowätätñqä äwinġqe. Wäunjuä hñqu, iqua Goti Iqueä kukñuä äma awä täkiqä iqueyi. ¹⁵ Wäunjuä huiziqu, iqua yoqä naqä

* 3: Matiu 12:9-14; Lukä 6:6-11 † 3:12 Matiu 10:1-4; Lukä 6:12-16

Iquesa ämepu, dnä quvqeunji huätä mamäuqä iqueyi. ¹⁶ Itanğa tä, ämaqä 12, Iqu itmakqä iquayi. Saimonä iquenji, “Pitäüä” änyuätkqe. ¹⁷ Itanğa Sepri iqueqä hiknä Jemisi, Jonä gueqinji, yoqä “Bonängesi” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui, ‘kakaqä enqä-panä-quaquvi.’ ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa Iqu, Endru ique, Pilipä ique, ä Batromi ique, Matiu ique, nñ Tomasi ique, Aläpiyasi iqueqä hiknä Jemisi ique, Tatiyusi ique, Saimonä Selotqä iquautanä ique, itanğa Jutasi Iskariotitanä, Jisasi Iquenyqä täkqä ätukqä ique, iquayi.

Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, äwäwa ikuwinqä

²⁰ Itanğa Jisasi Iqu anä hñque äpaquvä pmetanğa, ämaqä kuapänä anğumä aquvä qänganğuwitanji, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunğuanğä ämotquaminğä iquatänji, buayä änä yasämä manğä da ikuwi. ²¹ Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, Iquenğä iinjä tqanğä qätä äwipiyyi, qu, “Iqu qämä-qämä iqiyyä” ätnäpu, itmapnğä äukuwi.

‘Belsäpulä iqu, Jisasi Ique äminyasäuqiyä’ ätukuwinğä†

²² Itanğa kuknuä-suqenğä näqñqä Jerusälemä iuta äpkuwä iqua, “Penğä iquauqä naqä Belsäpulä iqu, Jisasi Iquenji äminyasäuqanği, dnä quvqä huiziquau huätänji, iuta ändowatätqänä” ätukuwi.

²³ Itanğa Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunğä iqu, iqueqä-kiuä huätä äänä dowatnätñqäwä? ²⁴ Itanğa qua naqänänğä hñquesanğä ämaqe, quwqä-quwä iwäsänäpu mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁵ Itanğa hueqä-himqä hñquesanğä iwäsänäpu, quwqä-quwä mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁶ Inji Setänä iqu, iqueqä-kiuä mäkä äpäknğqe, ga iqueqä dnä iqua-pqe, ipipiyqä iwäsänäpu mäkä äunğpi, iutanji iqu yqänä mäpmeqä, qäpu hiänä. ²⁷ Itanğa quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueä anjuñi otasqiyätä, iqueqä nätmätqä mämeqä da yänä. Ämaqä yänänäqñqä iquenji, guä ganä äkiqiyeqe, inğanji ämaqä iqueä anjuñi otasqiyätä nätmätqä ämenä.

²⁸ Iinjä etanği, Nyi kuknuä naqä-quäkuänänji, tii etmqe.§ Ämaqä suqä quvqä huitanğä-huitanğä imäkäpu, itanğa ämaqeunğä kuknuä quvqä ätämipqe, Goti Iqu äwqä hanğä imäkñtä, quwqä quvqe huätä muämäunige. ²⁹ Itanğa ämaqä hñqu, Dnä Anğüä Iquenyqä qui kuknuä ätätä, Ique äkittqiyemitätqe, Goti Iqu suqä quvqä iinjä, äwqä hanğä mimäkñqä itä, huätä mämuämäuqä yänige. Suqä quvqä iinjä, hea ique-ique yqänä i witänigeqä” ätukqe.

³⁰ Jisasi Iqu i ätkqe, iqua Iquenyqe, “Dnä quvqä-tänğä-queqä” tätqätanğuwinqä, ii ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känainyqätä, känguäkaunğä†**

³¹ Inğanji Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäukuwi. Qu yäpaqä mängisa ätqäpiyanğä, ämaqä hñque, Jisasi Iquenji, ätämäkäqäka pätnğä ändowatkuwi. ³² Itanğa ämaqä kuapänänji, Jisasi Ique inği-inğisa äwqäqämapiyä iqua, Ique ätukuwi. “Tqä tnatä, tunğüäkatä, Sinyñqä yäpaqä mängisa äpmeñäüä.”

³³ I tquanğuwänğä, Jisasi Iqu, “Nqä nipaisä, ä guäkatänji, tqukuawä?” ätuätä yatnğä ikqe. ³⁴ Itanğanji Iqu ämaqä qäqiqi pmetanğuwä iu äqunä, “He hinğä qumbiyä! Nqä nipaisä, guäkatänji, täsä äpmeñäüä” ätukqe.

† 3:21 Matiu 12:22-32; Lukä 11:14-23 § 3:28 Matiu 12:31-32; Lukä 12:10 * 3:30 Matiu 12:46-50; Lukä 8:19-21

35 “Ämaqä Goti Iqueä äwiñqä dunä imäkätqäñuwä iqua, ii Nqä guäka, ä napqa, itaŋga nipaqaŋqä.”

4

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

¹ Anġumñi, Jisasi Iqu eqä-huänä Galili mañä iqisa, qokä-apäkä iu näqñqä vätnqä ipäqäkqe. Ämaqä aanä kuapänä Iquenyqä äpäpu, eqä-huänä mañä iqi tqäutañguwitañi, Iqu yimba eqä-huänä näñi pmetañqä hñque ikuapmäuqe, ique äpmeqänğa kukñuä ätumiñqe. ² Inġañi Jisasi Iqu kukñuä ktqä kuapänä ätätä, näqñqä ämotquamiñqe. Iqu, quñi tii ätumiñqe.

³ “Nyi qätä nyipu! Hea hñque ämaqä hñqu, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wäniqe. ⁴ Iqu ätnämäwäwqañgañi, hui hänaqä iqi päkmbqe, yññä äppiŋi, ämambnuwi. ⁵ Itaŋga hui qua kuapänä hma etañgi, hikä-tänä qäsä witañqä iu päkmbqe, qua äñgui äwa itañguti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukaupnuwi. ⁶ Inñi mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänä tqañga, kuä kiqä tapinñi wänqäpu etañgi, yäuä hämänä piniqe. ⁷ Itaŋga kuä-witqä hui, guä yänä-tänä awä imä päkmbnuwi. Ga guä quvqä iqua, qäsä naqä-huinyä epiŋi, kuä-witqeuñi, qua aowi äñguä mäwqañguti, häukuä äñguä maukñqä danä ipnuwi. ⁸ Itaŋga kuä-witqä qua äñguänänä iqi päkmbqe, bakä äukapu, äñguänä epeyäpu, kuapänä, hui 30, hui 60, itañga hui 100 hukmbnuwi.”

⁹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä qätä-tänuenä etañgutqe, kukñuä iñqe kñuä äñguänä indqämbiyä.”

¹⁰ Itaŋga ämaqä kuapänänñi ae äwqañguwänğa, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä, 12 iquatä, ä huizi iqi yqänä äpmamiñuwä iquatänñi, Jisasi Ique, “Kukñuä ktqenqä, iññä-iññänqä ätqe qä ätätinä, awä natiyä” ätukuwi.

¹¹ Iqu iquaunñi tii ätukqe. “Goti Iqunä miqeuñqä kukñuä quati zä ekqe, he näqñqä mapñqe, Iqu ae qe ämetqueqi. Itaŋga ämaqä yäpaqänġisa äpmeñuwi, qu kukñuä ktqä dinä äwiyätqänä.

¹² Ii tiññiqeyi. *‘Qu hiñuä äqunäpu, qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä. Qu näqñqä meqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, anġumä quvepqañgpi, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuquäninjqä.’†*

¹³ He kukñuä ktqä iñqe, änyä maqñqä äyitanä? Ga kukñuä ktqä huizi iquaunqe, näqñqä äänä heñqäwä?” ätukqe.

¹⁴ “Ämaqä kuä-witqä uwqä tnämäwäwqä iqu, Goti Iqueqä kukñui, ämaqe uqä qeqä-quuvqä imä vowä enqä-pa ikeqä iŋi. ¹⁵ Itaŋga, kuä-witqä, hänaqä iqi äpäknätqä ii, ämaqä Goti Iqueqä kukñui qätä wiyqañguwänğa, Setänä iqu, kukñuä Goti Iqu iquauqä qeqä-quuvqä imä vowä iketqe, ga huätä maqänä mamäunä. ¹⁶⁻¹⁷ Itaŋgañi, kuä-witqä, qua hikä-tänä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñui qätä äwiyäpu, asä qänġanä äwqä yeeqätä ämapiyi, hukä-tapinñä yänänäqñqä mamäsäuqä ipu, äpakä mäpmeqä da ipnä. Ämaqä Goti Iqueqä kukñuiñqä mäwiñqä iqä iqua, quvqä iwitquepu, hanä-iqä vqañguwänġañi, qu maqänä ävquatämäupnä. ¹⁸⁻¹⁹ Itaŋga kuä-witqä, guä yänä-tänä awä imä äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiyäpiyä-qe, mbqä, nätmätqä qua täutañä äwiñqä iñqänä kñuä kuapänä indqämbnuwi. Ga nätmätqä huitañä-hiutañänqä äwiñqä ii, Goti Iqueqä kukñui huäqä äkeutätä, häukuä mäwiqä yänä. ²⁰ Itaŋga

* 4: Matiu 13:1-23; Lukä 8:4-15 † 4:12 Asayä 6:9-10; Jonä 12:40; Wäunuiñqä 28:26-27

kuä-witqä, qua änguänänjä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kuknuä qätä äwiyäpu, qänaknä ipu, häukuä qäpnqä iquayi. Itanğa häukui, hui 30 huknänä, ä hui 60 huknänä, itanğa hui 100 huknänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, hiqi-tä mäsaüqenqä†

²¹ Jisasi Iqu kuknuä tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqe hiqi-te äma äpäpu, häkä yäpä imnä-qe, ä hevqä imnä-qe matqäteqä ipnä. Qu hiqi-tä-tqäüqä iqi tqätepnqäüä. ²² Inji nätmätqä hiawiqä imä zä äwämitätqe, ga we-hunqä iqi äti winiqe. Iwä nätmätqä eeqänänjä zä äwämitätqe, ätnänjä iqi winiqe. ²³ I etanği, ämaqä qätä-tänuenä etanğutqe, kuknuä iinqe knuä änguänä indqämbiyä” ätukqe.

²⁴ Iqu kuknuä tii-pqä inä ätukqe. “Kuknuä qätä äwiyänjuwä iunji, knuä yasämä iwäsäupiyä. He kuknuä ii iwäsäuquwi, itanğa Goti Iqu he-pqä inä ewäsäutä, näqnqä hui hageqi inänqeqä. ²⁵ Iinjä etanği, ämaqä näqnqä hui ae ämenjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqnqä maeqä iqua, näqnqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, piikä äukaqenqä

²⁶ Itanğanji Jisasi Iqu kuknuä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunji, ii ämaqä hnqu, iqueqä wäunuä iu piikä ätnämäüqä-panjä iinjä. ²⁷ Itanğa ämaqä iqu hiunjinğatä, heatqänğatä hiqaqä äwitä, ävautä iqueqä wäunuä hui imäkäkiquänä. Itanğa piiki bakä äukatä, naqä äänä-äänä equtiyä-qe, änyä maqnqä eänä. ²⁸ Qua iqu kiqä-kiuä piiki naqä imänätñqä imäkqanği, bakä-ganä ätimäüqe, huizi kiqä nänqenqä hutqä ätäqe, itanğa häukuä winä. ²⁹ Ga häukui, ae yäuä etanğanji, ique ätävqänqä qäyu äyä timäüqanğanji, ämaqä iqu, iqueqä hionaqä äkkapinğetä täväniqe.”

Kuknuä ktqä, zä-guawä häukuinqä§

³⁰ Itanğa Iqu anğumä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqe, ne äänä ätätanä, kuknuä ktqä äki tatunquäwä? ³¹ Ii zä-guawä* piikä enqä-panjä iinji. Iwä piikä iinji, huizi iqua enqä-panjä naqä ma. Isua aanjä naqämatqä-sua, ga vowä mäuquänä. ³² Piikä iinjä isua vowä ämäutqe, iwä naqä eätäqanğanji, huizi iquaunji ämäwqätäunä. Itanğa kiqä äpae nämä-tämä iqutäutanğa, ga ynñi iu yuuwä äyäqäsqäpnä.”

Jisasi Iqu, kuknuä ktqenä ätuminqenqä

³³ Jisasi Iqu kuknuä ktqä asä iinji, qokä-apäki qätä äwiyäpu, quwqä knuä dunji qäyu mapnqä dinqe, kuapanä ätuminqe. ³⁴ Iqu qunji, kuknuä ätinyänjä hnqu mätquä, ktqenä ätuminqe. Inäqe Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatänä äpmapiyänğanji, quata eeqänänjinqe, “iinjqä-iinjä” ätuminqe.

Yunuitä, eqetäni, Jisasi Ique qätä äwikiyinqä†

³⁵ Hiunji qäque, mäptqä ae äquvqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquaunji, “Ne eqä-huänjä yätäqä nänğisanqä äwanä” ätukqe. ³⁶ I tquanğa, iqua ämaqä kuapanänjä iunji äväma, yimba Jisasi Iqu ae äpmetanğqeu ikuapmäupu, äukuwi. (Inğanji yimba huizi iqua-pqe anä äukuwi.) ³⁷ Inğanji yunuä-isisqä naqänänjä äqunätä, eqe yimbaeu ämevqunäqe, yimba yäpä yänğisa äpeyätä, manğüä nymätä ikqe. ³⁸ Jisasi Iqu yimba tuwä mänğisa nyuänjä ekuñgetä nyuänjä ekunä

† 4:20 Lukä 8:16-18 § 4:29 Matiu 13:31-32; Lukä 13:18-21 * 4:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. † 4:34 Matiu 8:23-27; Lukä 8:22-25

hiqaqä äwäminqe. Iqueqä ämaqä iqua itukuwatpiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, Ne qui imäknatunquä itunquä tä, Si hinuinä naqändñqätanä?” ätukuwi.

³⁹ I tquanquwänga, Jisasi Iqu ävauqe, “Yunüä iquki, yänänäqñqä mäqunquä panä. Eqä iquki, ämenä miqä panä” ätukqe. I tquanqa, yunui äqänäutä, ege ämenä-miqä ätuukqe.

⁴⁰ Itanqa Iqu, ämaqä iquauni, “He zä sunqä iqäuä? He quuvqä maeqiyqä itqänuwätanä?” ätukqe.

⁴¹ Iqu ii imäkqanqçenqä, qu zä kiinjä ipu, quwqä-quwä tii ätnquwi. “Yunuitä, ä eqetäni, qätä äwiyäsinyä, qänaknä iqiyä tä, ämaqä tqu, tqukä?”

5

*Ämaqä dnä quvqä-tqäuqä iquenqä**

¹⁻² Itanqani qu eqä-huänä manä Galili yätäqängisa, Gerasa pmeqä iquauqä qua ingisa ätimäupiysi, Jisasi Iqu yimba iuta ti timäuqanqani, ämaqä dnä quvqä-tqäuqä hñqu, hikä himanä, ämaqä pizqä wiqä iuta, Jisasi Ique äwimakqe.

³ Ämaqä iqu, ämaqä pizqä pñqä witanqçä imä pmetanqani, ämaqä-pqä hñqu, iqueni guä änä makiqiyäueqä iminqe. Senqä-guä ii äkiqiyäuepqä-qe, hmayi. ⁴ Itanqa ämaqä iqueni yukä hipa iuni, senqä-guetä, kiqiyäuqanquwä-qe, äqiyändakminqe. Iqueqä yänänäqñqä di, aanä hävemnäqñqä etanqi, ämaqä-pqä hñqu iqueni a makiqätqä iminqe.

⁵ Itanqa heatqänqatä, hiunjinqatäni, ämaqä pizqä wiqeu äpme, ä hipkä-qoqonju ikitä, zääqä ätäkitä, itanqa hikä ämetä, iqueqä huiwiu häuä äktänminqe.

⁶ Itanqa iqu, Jisasi Iqueni kiinjä nämä hinuä äqunäqe, Iquenyqä tnänä äpäqetani, qonä äwoktäukqe. ⁷⁻⁸ Ga Jisasi Iqu, “Dnä quvqä iquki, ämaqä iquesani, tängisa huätä timäuvä” tquanqa, dnä quvqä iqu zääqä ätätä, manä yänänäqñqä tii ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, nyi äänä nyisänqäwä? Nyi Goti Iqueä hinuä iqisani, ‘Si qui minyimäqçä isñqä’ yatñqä äkiyqänä,” ätukqe.

⁹ Itani Jisasi Iqu, “Tqä yoqe, äänä äqonäninyä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. Ga iqu kimanä, “Nqä yoqe, Hatñuneyi. Ne aanä kuapänänjune etanqçenqä ätqänä” ätukqe.

¹⁰ Itanqani iqu, Jisasi Ique, dnä quvqä iquauni, qua iquesa huätä mändowatqä yätñqä, yatñqä yänänäqñqä ävqa äukqe.

¹¹ Itanqani hipkä-qoqonä iuni, yaqueqä aanä kuapänänä hui ymisänä änninjuwi. ¹² Inji dnä quvqä iqua, “Iyää! Ne yaqueqä nänjuau tquatunquänä nandowatiyä!” ätukuwi.

¹³ I tquanquwänga, Jisasi Iqu quni, “Yqänä!” ätukqe. Itanqa dnä quvqä iqua, ämaqä iquesa ätimäwanä, yaqueqä iquau ätqäukuwi. Yaqueqä eeqänänä 2,000 iqua, qanä tnänänä iwaqetani, eqä-huänä bu äpäwipu, eeqäpnä eqä änyuäpätäkqe.

¹⁴ Inqani ämaqä yaqueqä miqä iqua, zä äupiysi, anä-himqä iutä, qua qäqi witanqçä isuautä awä ätuäkäkuwi. I tquanquwänga, qokä-apäki qätä äwipiysi, qu, “Ämaqä Iqu äänä iqanqi natqäpiyä” tpu, hinuänqä ätimäukuwi.

¹⁵ Qu Jisasi Ique äwimapiysi, dnä quvqä kuapä-tänä eminqä iqu, ämaqä ängüä-qu, dnä quvqä maeqä eä, qäkämä ängüä imäkänä pmetanqi äqumbiyi, zä ikuwi. ¹⁶ Itanqa ämaqä, Jisasi Iqu iinjä imäkqanqi

* 5: Matiu 8:28-34; Lukä 8:26-39

hinuä äqunḡuwä iqua, huiziunḡi awä ätukuwi. Ämaqä, dnä quvqä ävämakuwä iquenyqätä, ä yaqueqä iquaunqätäni, “Iinjä-iinjä imäkqanḡi äqunänḡueqä” ätukuwi. ¹⁷ Iinjä tquanḡä äwipiwi, qu Jisasi Iqueni, “Iyä! Neqä anä täqisanḡi huätä uvä” ätukuwi.

¹⁸ I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu yimba yätu ti peyqanḡanḡi, ämaqä dnä quvqä ävämakuwä iqu, Jisasi Iqueni, “Iyä! Nyi sitä anä wenḡeqä” ätukqe.

¹⁹ I tquanḡanḡi, Jisasi Iqu, iqu anä uwqenḡe mäwinḡanḡi, tii ätukqe. “Tqä anämqä anḡumä äwätinä, Naqä Iqu sinḡä qeqä wimänḡanḡi, anḡuä ikimäkqenḡe, sämaqeu awä tuvä!” ätukqe.

²⁰ Iinjä etanḡi, iqu qua Dekapolisi pmetanḡuwä iunḡi, “Jisasi Iqu, nyi anḡuä sä nyimäkqiyä” ätuätä, awä ätäkäkqe. Iqu injä tqanḡi äwipiwi, “Häwe! Si tä änäänḡä tnyä?” ätukuwi.

Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, anḡuä iwimäkkqenḡä†

²¹ Inḡanḡi Jisasi Iqu, eqä-huanḡä yätäqä nänḡisanḡä anḡumä yimba äukqe. Iqinḡi, Iqu eqä manḡä iqi pmetanḡa, ämaqä aanḡä kuapanä, Ique inḡi-inḡisa äwimakuwi. ²²⁻²³ Inḡanḡi Jarusi, ämaqä iqi pmeqä iquauqä anḡä aquvāqḡeu miqä iquautanḡä hḡqu ätimäuqe, Jisasi Ique hinuä äqunäqe, Iqueä yukä iqi qonḡä äwoktäutä, “Iyä! Nyaqä ymeqä ii, yaqä quvqä, nawinyä äpäkonätḡä äwinä. Si äpätnä, tqä hipaitä ymeqä ii a uwqätqanḡti, iwä ymeqä ii, anḡuä hanḡä pmetḡänänḡä” ätukqe.

²⁴ I tquanḡa, Jisasi Iqu, Jarusi iqutä itmanḡa äukiwi. I uwqanḡiyänḡa, ämaqä aanḡä kuapanänḡi, Jisasi Ique anä äpuputmäwa äukuwi.

²⁵ Apäkä, qanḡuä-yaqä qäpu maeqä, yqänä iminḡä, quväkuä 12 ämäwqätäukqä-pqä hui, ämaqä kuapanä äuminuwä awä imä äuminḡe.

²⁶ Apäkä inji, duuta kuapanänḡä iquauä hipaeutanḡi tmi-tmiqä-tqä naqä ämetä, iyyqä mbqä eeqänänḡi hinḡi äwiminḡe. Iwä, qäpu heqänänḡä di, yändi-yändi imänḡa äpeminḡe. ²⁷⁻²⁸ Ii, Jisasi Iquenḡä qätä äwiyäqe, knuä tii äwikqe. “Nyi Jisasi Iqueä ämuasmänḡeu itmaqänmḡe, ye änyiyätä anḡuä nyimänänḡiyä.” Knuä injä indqänäqe, ii ämaqä huizi ditä Iqueä tuwiu qänaki äwivändä, Iqueä ämuasmänḡeu itmaqänḡqe. ²⁹ Inḡa qänḡanä, ye vqanḡa, ii näqḡä tiinjä ekqe. “Nyi anḡuä ae nyimänḡiyä.”

³⁰ Ii iqanḡa, Jisasi Iqu, Iqueqä yänänäqḡä hui ävämeqanḡqenḡä näqḡä ämeqe, ämaqä anä äuminuwä iu hiqumuanḡä äwiyä, yatḡä ävätä, tii ätukqe. “Nyaqä ämuasmänḡä täunḡi, tqi indmaqänḡiyä?”

³¹ Yatḡä i vqanḡa, Iqueqä wäunḡänḡä ämotquaminḡä iqua, “Si hinuä mäqunḡuä danä injinyä? Ämaqä kuapanä si inḡi-inḡisa äkivändänḡuwi, ‘Tqi indmaqiyqiyä-qe,’ sunḡä tnyä?” ätukuwi.

³² Iinjä qäyä ätquanḡuwä-qe, Jisasi Iqu, “Tqutiyä” tä, hinuä qävqä ikqe.

³³ Inḡanḡi apäkä ii, nätmätqä inji wimeqanḡqenḡä näqḡä ae eäqe, zä itä, yänḡuä-yänḡuäqä äpäyäqe, Jisasi Iqueä hinuä iqi qonḡä äwoktäutä, nätmätqä äwimakqenḡä awä eeqänä ätukqe.

³⁴ I tquanḡa, Jisasi Iqu, “Nqä ymeqä iiki, tqä quuvqä eqiyqe, anḡuä ae qe ikimäkqiyä. Itanḡa äwqä hanḡuä inḡä äwätinä, tänjä-yaqä maeqä pmetḡiqä” atukqe.

³⁵ Jisasi Iqu apäkä inji, kuknuä yqänä tuätqätanḡa, ämaqä hḡqua Jarusi iqueqä anḡä iuta äwimapiwi, tii atukuwi. “Tqä meqi ae äpäkonḡeqä. Näqḡä-vqä Iqueni, hanḡä-iqä hui inä mäwqä panä.”

† 5:20 Matiu 9:18-26; Lukä 8:40-56

³⁶ Jisasi Iqu, qu ii tquannguwinqä qätä mäwiyqä itä, iqueni, “Si iinqä äwäwa miqä, quuvqenä heqiyä!” ätukqe.

³⁷ Inğanj Jisasi Iqu, ämaqä eeqänäni iqi ätäqumuatätä, Iqutä anäni, Pitä ique, Jemisi, Jonä gueqi, iquatänä äukuwi. ³⁸ Iqua ämiqä iqueä anä iu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, qokä-apäki näni-täqi äqutäukipu, knuä kiinjä qiyätqätanqä äqunqce. ³⁹ Iqu ii äqunäqe, anä yäpä yängisa äpeyätä, tii ätukqe. “He häänqä kuapä äkitmäkäpu, knuä tä sunqä äqiyätqänäuä? Ymeqä täsi, hämä mapäkonqä iqi. Ii hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁴⁰ I tquanngqenqä, qu Iqueni tä äwisukuwi. Inğanj Iqu qunji, yäpaqä mängisa huätä ändowatäqe, ymeqä iyyqä kanä-känäu, itanqa Iqutä anä äukuwä iquau itumetä, hiqinqä ymeqä ii witanngqenqä äpekuwi. ⁴¹ Iqua äpepiyi, Jisasi Iqu ymeqä ipiyqä hipae a ämaqätäqe, iipini, quwqä anä-kuknuitäni, “Talita kumä” atukqe. Kuknuä iqu, tiinji. “Ymeqä iiki, ‘Pämä vayä!’ äktqä.”

⁴² I tquanqa, ymeqä ii, asä qänqanä pämä ävauqe, qanä ikäkqe. Inğanj iyyqä quväukui 12 etanqanji. Iqu iinjä iqanngqenqä, qu miqä yänä ipu, yänuä naqänänä ikuwi. ⁴³ Ga Iqu qunji, “Tänqce, ämaqeuni awä matquä pambiyä” ätuäqetani, “Qe ymeqä täpini, ymisanä hui nätnqä winyqä,” ätukqe.

6

*Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä**

¹ Jisasi Iqu anä iqini äväma, anä-himqä Iqueqenqä anqumä äukqe. Ii äwqanqa, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua äwivändkuwi. ² Sämbatqä, hiunji hapä pmeqänqanji, Iqu anä aquväqunqä iunqä äwäqe, Goti Iqueqä kuknuinqä näqunqä vätnqä ätipäqäkqe. Ämaqä kuapänäni, qu Iqueni qätä äwipiyi, “Äänä ätqutiyä” tpu ikuwi. Iinjä ipiyi, “Ämaqä tqu, kuknuä tä ängisa ämeqäqäwä? Näqunqä Iqu ämenqä ätqäqä tä, äkitanjiwä? Itanqa ämaqä mimäqänänäni imäkätqce, änäänäwä?” ätnqce. ³ Itanqa, “Ne näqunqce, Iqu, anä Imäkqä Ique. Ä Mäliyaqä Ymeqä Iquvi. Itanqa Jemisi, Josepä, Jutä, Saimonä, iquauqä Kätequvi. Ga qunapqa täqi nesä anä äpmejunä” ätnqce. Ii ätäpu, Iqueniqä äwqä quvqä ätimäuknqce.

⁴ Inğanj Jisasi Iqu qunji, ätukqe. “Hinüä-tqä iqua anä-himqä eeqänänä iunji, yoqä-tänqce. Etanngqä-qe, hnqunä-hnqunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä käyämaqä iutä, iqueqä aniu anä äpmejunwä iutäni, iqu yoqä maiqä-queqä.” ⁵ Itanji Iqu, nätnmatqä ämaqä mimäqänänäni hui, iqi mimäkqä danä ikqe. Mä Iqu ämaqä tänjä-yaqä-tänqä huiunä a uwqätätä, ängüä imämbnqä inä imäkkqe. ⁶ Inji Iqu, iqua qätä äwiyäpu quuvqä mäeqiyqannguwinqä, yänuä itä, knuä kuapänä indqänqce.

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquau ändowatkqenqä†

Inğanj Jisasi Iqu ämaqä anä-himqä pmetanqce-pa äkoquväkitä, näqunqä äwiminqce.

⁷ Iqu Iqueqä 12 iquauji, aquvä ämaqiyäqe, inqi-inqi hnqcaqu-hnqcaqu ändowatätqä ipäqäkqe. Iwä Iqu iquauji, dnä quvqä qokä-apäkiu ätqäunqce, huätä ändowatpinqä yänänäqunqä äwikqe. ⁸ Iqu tii ätukqe. “He äwäpiyänqanji, yäqä qanä huisänqcenä a maqätqäpnqä. Ä nätnmatqä qanä qäsä äma uwqä hnqca, mämeqä iqäpnqä. Tiinjä isua, bretqä, yquayä

* 6: Matiu 13:53-58; Lukä 4:16-30 † 6:6 Matiu 10:5-15; Lukä 9:1-6

qa-mnqä, nη mbqeu. Inqce, ‘aanä oeyqä’ ätqä. ⁹ Itanga yukä-su dinä ämuasmäupu, gque hnquaqu mipnqä danä iqäpnqä.”

¹⁰ Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He anä himqä hnqce ätimäupiyänganji, hiqace, anä du-täu mäwäyäkiqä, anä-himqä iunji ävämepeiyänganqce, anä hiqacä äwipiyä iquenyä wiqäpnqä. ¹¹ Itanga anä-himqä hnquenji, qu yeeqä miqä danä ipu, qätä maeyqä iqangpce, he iqi ävämepeiyänganji, qua yukä iu emäkänqce, ptäquväteqämä imbnuwänqce. Suqä iinji, qu quwqä suqä quvqenqä näqnqä mapnqänänyä” ätukqe.

¹² Itanji iqua äupiyi, qokä-apäkiunji, quwqä knuä äkunmäknäpu, suqä quvqce huätä vquatämäupnqä, awä ätuäkäminjuwi. ¹³ Iqua ii ätäkipiyänganji, dnä quvqä kuapänänji huätä ändowatäpu, itanga ämaqä tänjä-yaqä-tänjä etanguwä iunji, olipqä eqä aowätänji äwiquatäpu, änguä iwimäkminjuwi.

Jonä iqu äpäkonqenqä†

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqueä yoqce im-imä täkiqanqä, ämaqeu miqä naqä, Heroti iqu qätä äwikqe. Ämaqä hui, “Jonä asnä-qäyqä iqu, pizqcuta anji hänä ävautä, yänänäqnqä-tänjä eä, ämaqä mimäkqänänjä di täwäsi imäkqiyä” tqanguwänqce, hui, “Laisa iqueqä” tqanguwänqce, itanga hui, “Ii, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä qängatqä iqua enqä-panä iqueyqä” ätminjuwi.

¹⁶ Heroti iqu qätä ii äwiyäqänqanji, tii ätkqe. “Jonä, nyi nyuänä ätäwikqä iqu, tängca anji hänä ävautänqä.”

¹⁷ Tiinä etanqce. Heroti iqu, iqueqä-kiuä ämaqä hui dowatqanqce, ga qu Jonä ique itmepu, guä äkiqiyäupu, guä pmeqä anju äpmuatekuwi. Iqu ii ikqce, kätä, Pilipä iqueqä apäkä Herotiyasi iinji, iqu ämotautä, ämetäqenqä imäkkqe. ¹⁸ Jonä iqu Heroti iqueni, “Si tqä ttequeqä apäki ämotautnä ämenji, änguä miqä danä inyä” ätuminqce.

¹⁹ Ii tuätqätanqcetani, Herotiyasi, Jonä Iquenyqä wiwunqanqce, “Iqueni äpäkmä” knuä vqanqgä-qce, Heroti iquesa eqänminqce. ²⁰ Heroti iqu, Jonä iquenqce, iqu ämaqä jänänänjä-qu, Goti Iqueqä yäpä iqi pmetanqenqä zä itä, änguänä ämiminqce. Iwä iqu Jonä iqueqä kuknui qätä äwiyätäqänqanji, knuä mäwiyqä iminqce. Ii qäyä itä, Jonä iqueqä kuknui qätä-wiyqänqce, yqänä äwinyminqce.

²¹ Qänaknji Herotiyasi, iyyqä äwinyätanqgä di imäkätinqä hiunji iqu ätimäukqe. Hiunji Heroti iqu, iqueqä känai ämikqenqä knuä ämetä, ymisanä naqänänjä hnqce imäkkqe. Iqu ii imäkkqe, ii ämaqä naqä, iqueqä gapmanqä wäunuiu yätamäkqä wiminjuwä iquaunqätä, ä mäkä-iqä iquauqä ämiqä kinganänjä iquaunqätä, nη ämiqä qua naqä Galili iutanä iquatä anä bnqcey. ²² Inqanji Herotiyasiyqä meqi, yänggisa äpäyäqce, Heroti iquesä, iqtä anä pmetanguwä iquautä, himnunjuä äwukoquvätä, yeeqä äwikqe. Inqanji ämiqä naqä iqu, hitqä iinynqä yeeqä itä, “Si nätmätqä hnqce matnqä, nyi yatnqä änyiyqanqgtce, ga äktapmqänä” ätukqe.

²³ Heroti iqu kuknuä guä yänänäqnqä tii ämäsäukqe. “Hitqä iiki, naqä-qakuä äktqä. Nätmätqä tqä äkinyänqenqä yatnqä änyinji, ga nyi äktapmqänä. Itanga qua nyi ämitnqce, hnquaqu ämisqiyätmä, hnqinji si ktapmqä dqanqgtce, nyi kikiyanqce miqä ymqänä” ätukqe.

²⁴ Iqu iinjä tqanqca, hitqi äwäqce, känäu yatnqä äwikqe. “Nyi iqueni yatnqce, nätmätqä äkinqä wimqäwä?”

† 6:13 Matiu 14:1-12; Lukä 3:19-20; 9:7-9

Ii i tquangä, kánae, “Jonä asnjä-qäyqä iqueqä nyuäni ktapätñqä tuvä” ätukqe.

²⁵ Känai i tquangä, hitqi anjumä ämiqä naqä iquenqä tnänä äwäqe, “Nyi Jonä asnjä-qäyqä iqueqä nyuäni, tänğanä hevqä iqtäwa daptñqe” ätukqe.

²⁶ Qätä ii äwiyäqe, iqu äwqä hanä naqänänä ämakqe. Inğanj, iqu hitqini, iqueqä kukñuä guä yänänäqñqä ämäsäukqenqä kñuä ämetä, ga iqtä ymisanä anä änminuwä iquauqä hinuä iqisa wombä meqänqe mäwinqä itä, iyyqä äwinqeunji hngisanä vqenqe mäwinqä ikqe. ²⁷⁻²⁸ Itanğa iqu mäkä-iqä hñque, Jonä iqueqä nyuäni äma pätñqä maqänä ändowatkqe. Itanji iqu guä pmuatqä anä dunqä äwäqe, Jonä iqueä nyuäni ätävätä, hevqe äma äpätä, hitqä ii äwikqe. Ga hitqä ii äma äwätä, känäu äwikqe.

²⁹ Itanğanji Jonä iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua, hanä-iqä ii timäuqanqenqä qätä äwipiyyi, iqua ätimäupu, iqueä huiwi ämapiyi, hikä hovqe pnqä ekuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iu buayä äwikqenqäS

³⁰ Itanğa ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, anjumä Jisasi Iqtä aquvä äqämbiyi, qu Iqueni, wänuä imäkkuwinqätä, kukñuä qokä-apäkiu ätukuwinqätä, tiwiqä eeqänä äwikuwi.

³¹ Inğanji ämaqä kuapänänji, iquauqä äpäpu, äwäpu iqanğä, iqua ymisanä anä manqä ipu, hapä anğua mäpmeqä ipiyä iutanji, Jisasi Iqu, “Hapä wänqä hmbu pmetunquä, neqä-neuänä hñqäqinyqä watunqueqä” ätukqe.

³² I etanji, quwqä-quwänä yimba ikuapmäupu, anä avqñqä imñqä upñqä ävämakuwi. ³³ Iqua iinjä iqanquwinqe, ämaqä anä-himqä eeqänänä iutanä kuapänänji, hinuä äqunäpu, “Tä iqua äyä mändanä-qe” näqñqä ämapiyi, qanjä maqä-maqä äwäpu, qu-ganä ätimäukuwi.

³⁴ Ga Jisasi Iqu yätäqä nänğisa ae iuäqämeqe, ämaqä kuapänä pmetanğä äqunäqe, qunqä huäqä kiinjä äwunqqe. Huäqä äwunqqe, tiinjä iutayi. Qu sipsipqä, quwqä ämiwiyqä iqu maeqä enuwä-panä iinjä äqunqqe. Ii äqunäqe, Iqu näqñqä kuapänä äwiminqe.

³⁵⁻³⁶ Qänğa awiyqeunji, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimapiyyi, tii ätukuwi. “Täqini anä avqñqä eä, ga ae awiyqä äyä eqä-qae, ämaqä täunji, ymisanä mbqä ipu bñqenqe, ämaqä anä qäqi täpe pmakäwätanğuwä iunqä dowatiyä” ätukuwi.

³⁷ I tquanguwänğa, Jisasi Iqu, “Ymisanji, hiqä-hiuä wipiyä” ätukqe.

Iqua Iqueni, kima tii ätukuwi. “Ne mbqä 200 äma äwätanä, ymisanä mbqä itanä, iquau watunquä änatnyä?” ätukuwi.

³⁸ Iqu, “He bretqe, äänä ämenä? Hinuä-ganä qumbñqä upiyä!”

Itanğa qu näqñqä ae ämapiyi, tii ätukuwi. “Bretqe, hipa hñgi eeqä, ä hämapäkä hñquaqu qäsä äqunänunä.”

³⁹ Inğanji, Iqu ämaqeunji, “Iwäsambu, qätaqä hioätqä anğua täqi pmakäupiyä” ätukqe.

⁴⁰ Itanğa qu iwäsämbiyi, hui 100, ä hui 50 äpmakuwi. ⁴¹ Itanji, Jisasi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, qäukuä yätu äqunä, Goti Ique, “änğuiqä” ätuäqe, bretqe äkutätä, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua äma yanä väkäpnqä äwikqe. Itanğa hämapäkä iquauqñä-pqe, ämaqä eeqänänji bñqe, inä iwäsäukqe. ⁴²⁻⁴³ Ämaqä eeqänänji äwqä

änäpäkpiyi, iqi änätquteqan̄guwänga, wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iqua, bretqätä, hämapäkitäni an̄gi aquvä ämaqäpiyi, qa naqä 12 ämamikuwi.
⁴⁴ Ämaqä qokä ymisan̄jä an̄guwä iqua, 5,000.

*Jisasi Iqu, eqä-huän̄jä haqeqi qan̄jä äukqen̄qä**

⁴⁵ Ymisan̄jä qäpu ti ämbiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iquaun̄i, “He yimba ikuapmäupu, eqä-huän̄jä yätäqä Betsaitä nän̄gisan̄qä, hin̄uiqä upiyä” ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täun̄i, quwqä an̄ämqä dowatmqänä.” ⁴⁶ In̄gan̄i Iqu, ämaqä eeqän̄nä iun̄i ae ändowatäqe, Goti Iquenyqä tääqä tät̄n̄qä qoqon̄jä yätun̄qä ekqe.

⁴⁷ Heatqä asä qän̄gan̄i, yimba eqä-huän̄jä awä iqi äwätqätan̄ga, Jisasi Iqu kiuänä nän̄gisa yqänä ätqäumin̄qe. ⁴⁸⁻⁵⁰ In̄gan̄i Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iqua, yimba iquen̄i wäun̄uä tnän̄jä ämipiyä-qe, yun̄ui an̄gumä ätakmä uwqänä itqätan̄gi äqun̄gqe. Zä we-hunät̄n̄qetän̄i, Jisasi Iqu, iquaun̄qä eqä-huän̄jä haqeqi qan̄jä äukqe. Iqu iquaun̄i jänä mäwqätäut̄n̄qä p̄qan̄gi äqumbiyi, iqua ‘hikuapqeqä’ kn̄uä wiyqan̄gi, zä ipu, zääqä ätukuwi. Jisasi Iqu maqän̄n̄i tii ätukqe. “Nyi tä Qäqun̄jā. He zä miqä, pemä pmapiyā.” ⁵¹ Ii ätuäqe, Iqu yimba iu äpeyätä, iquatä anä pmeqan̄ga, yun̄ui qe äqän̄äkqe. Yun̄uä ii iqan̄gqen̄qä, iqua, “Tä änään̄qä iqutiyä” tpu, miqä yän̄jä ikäkuwi. ⁵² Quwqä kn̄ui qn̄qan̄jä enätan̄gqetän̄i, Iqu bretqä äkutätä ämaqeu yan̄jä ävqäkqueta, Iqueqä yän̄än̄q̄n̄qen̄qä kn̄uä yasämä mämeqä ikuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä Genesäretqätan̄jä kuapänä an̄guä iwimäkkqen̄qät†

⁵³ Qu eqä-huän̄jä man̄jä nän̄gisa, qua Genesäretqä iu iuäqämapiyi, yimba iqi guä äqäyekuwi. ⁵⁴ Qu yimbaeta ti ätimäwa uwqan̄guwängan̄i, ämaqe, tä Jisasi Iqu äyä hitan̄gi äqun̄guwi. ⁵⁵ In̄gan̄i qu qua ique äpmamin̄uwi, im-imä tnän̄jä ikipu, ämaqä tänjä-yaqä-tän̄i hevqä ämiqutäwa, Jisasi Iqu äkisqi pmetan̄gutqeu wimapn̄qä ätn̄gäukuwi. ⁵⁶ Itan̄ga Iqu an̄jä-himqä naqä iquau, ä wän̄qä isuau, n̄n̄ an̄jä hn̄qunä-hn̄qunän̄jä iu ikiqan̄gqä-pa, ämaqe, qu tänjä-yaqä-tän̄jä iquau ququawä aquväq̄n̄qä iqi ätuma äwätemin̄uwi. Itan̄ga Jisasi Iquen̄i, “Iyää! Ämaqä tänjä-yaqä-tän̄jä tqua, saqä qäkä hitun̄ui qäyä itmaqämb̄n̄qä, hin̄uinä qunyä” ätumin̄uwi. In̄i, ämaqä Iqueä qäkä hitun̄ui itmaqän̄äpiyä iqua, quwqä tänjä-yaqe qäpu emin̄qe.

7

*Goti Iqueqä kukn̄uä-suqe, aeqä iquauqä kukn̄uiun̄i yändi ämäwqätäun̄qen̄qä**

¹ Parisi iquatä, kukn̄uä-suqen̄qä näqn̄qä iquatä, Jerusälemäta äppiysi, Jisasi Iqutä aquvä äqän̄guwi. ² Itan̄ga qu in̄gan̄i, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä hn̄qua, quwqä hipae asni, eqä akiyä in̄qä ditä† maqiyqä ipu, ymisan̄i qanyä gan̄gä äqumbiyitan̄i, Goti Iqueqä hin̄uä iqin̄i, quwqä hipae kiyä mätkä äqun̄guwi. ³ (Tiin̄i. Parisi iquatä, Israitqä huizi iquatä, eeqän̄n̄i quwqä quwokiqua imin̄uwä iun̄i qänaknä ipu, man̄qä, quwqä hipae eqä akiyä in̄qä ditä asn̄ä-ganä äqämbiyi, in̄ga änmin̄uwi. ⁴ Itan̄ga ququawä aquväq̄n̄qä iuta äpäpiyan̄gan̄i, nätkmatqä hn̄jua man̄qä, eqä akiyä in̄qä ditä asn̄ä-ganä äqämbiyi, in̄ga änmin̄uwi. Itan̄ga quwqä kaqä-kawäkauqä suqä, eqä-häkä, kuatä-häkä, häkiyä yäqiyqä hevqä

* 6:44 Matiu 14:22-33; Jonä 6:16-21 † 6:52 Matiu 14:34-36 * 7: Matiu 15:1-9 † 7:2 Quwqä suqä asn̄ä qn̄qe, tiin̄i. Qu eqä akiyä in̄qä ämepu, hipa iu hin̄gi equatemb̄n̄qäuä.

iquau, hevqä äpmeqä iu, qu asnä-ganä äqäminuwä iunji, a yänänäqñqä äqätminuwi.)

⁵ Iinjä äqumbiyi, Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Iquenji, “Sunqäwä? Tqä ämaqä wäunüäñqä ämotquetqänjä iqua, suqä neqä awiqukua hipa eqä akiyā inqä ditä asnä äqänminuwä-pa, mimäkkä ipu, ymisañi hipa kiyä mätqetä äñguwiuä” ätukuwi.

⁶ I tquanquwänga, Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu kukñuinä tqä iquenänqe, Asayä iqu, Goti Iqueqä kukñui hinuä ätätä, naqä-qakuä tii äqäkqe.

‘Ämaqä tä, Nyi Goti Iqunäuä yoqe, manjitänä haqeu ämandnämäutqänuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, kinä nämä äwi.

⁷ *Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpu, “Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqeqe” quanqä ätätqänjä. Iinjä ipiyitani, qu Nyqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonjä änäuktäutqänuwi, hinginäwa itqänuwiqä,’ ätätä äqäkqeqä.†*

⁸ He Goti Iqueqä kukñuä-suqä dunji ävquatämäupu, ämaqä iquauä suqä iunä qänaknä ipu, a yänänäqñqä äqätänäuä” ätukqe.

⁹ Inji Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He knui qeiqinyä indqänäpiyitani, kukñuä-suqä Goti Iqueqeqe, huätä ätnämäupu, itanqä qänaknäñi suqä heqä dunä itqänäuä. ¹⁰ Ii tiñji. Mosisi iqu, *‘Tniquesä, tnäutäñi äñguänä itqueqanqnyä!’* ätätä,§ ga *‘Ämaqä hñqu kaniqenqätä, känäunqätä qui kukñuä tqanqutqe, iqu hänä mäpmeqä yänqiyä’* ätkqe.* ¹¹⁻¹² Mosisi iqu e ätkqä-qe, he tii äyä ätätqänjä. *‘Ämaqä hñqu kanä-käna-yaquinqä yätamäkkä vätnqä nätmätqä hui ämamitätqe, ga “Nätmatqä iñji, nyi Goti Ique ae ävqeqä” ätque, kanä-käna-yaquini, yätamäkkä mäwqä da yätñqeqä,’ ätätqänäuä”* ätukqe. ¹³ “Heqä aeqä iquauqä suqä iunä imäkäpiyitani, Goti Iqueä kukñui, mäñdi äkittqiyätqänjä. Itanqä, he suqä iinjä iquauñi, kuapänänjä imäkqä äwätqänäuä” ätukqe.

Ämaqeu kiyä mätqä iwimäkqenqät

¹⁴ Inqani Jisasi Iqu ämaqä kuapänänjä iunji, anqumä tääqä ätuätumeqe, “Eeqänänqwenä, Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, knuä mapiyä” ätukqe.

¹⁵⁻¹⁶ “Nätmatqä ämaqä hñqueä yäpä inqisa mäwitanqñqä hui, ique äpaquvqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqinji, kiyä mätqä miwimäkkä yänä. Nätmatqä iqueqä yäpä imä äwuwinqä ii, iquenji kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

¹⁷ Iqu ämaqä iunji äväma, anä yämä peyqanqä, Iqueqä wäunüäñqä ämotquaminqä iqua Iquenji, kukñuä ktqä iquenyqä yatñqä äwikuwi.

¹⁸ Jisasi Iqu kimanji, “He-pqe kukñuä ktqä iquenqeqe, maqñqä eqä? Tiññinqä etqä. Nätmatqä yäpaqänqisa äwinqeqe, ämaqeu yäpä yänqisa äpeyätä, kiyä mätqä miwimäkkä yänqiyä” ätukqe. ¹⁹ “Nätmatqä iñji, qeqä-quuvqä imä mäpaquvqä, tuqä iunqä äwitä, iqisañi zä-anä bunqä äquveqänä.” (Jisasi Iqu ii ätätä, tii ätkqe. “Goti Iqueqä hinuä iqinji, ymisañä eeqänänji, äñguänänjiqä.”)

²⁰ Jisasi Iqu ii ätuätä, tii ätukqe. “Nätmatqä ämaqeuta, yäpaqänqisa ätimäwa äpqäqe, ii kiyä mätqä iwimäkqiyä. ²¹⁻²² Ämaqeuqä qeqä-quuvqä imdanji, tiñjä iqua ätimäwa päñqiyä. Knüä indqänqä quvqä, huiwä yanä hinji inqä, quwä-meqä, ä ämaqä pizqä päsqä, nñ huiziqueqä apäkänqä iqä, hinuä aowä qunqä, quanqä tqüä, ä hñgisanä iqä, hñquenqä äwqä

† 7:7 Asayä 29:13 § 7:10 Anqumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqä 5:16 * 7:10 Anqumä Itmakqä 21:17 † 7:13 Matiu 15:10-20

äkasuwä imäkätä qui äkasuwä tquä, ä kiuä nyuätŋqä, kŋuä qäyasäqi ämetä imäqä, itaŋga suqä quvqä huitaŋä-huitaŋä huizi-pqä imäqä iquaunqä ätqä. ²³ Ga suqä quvqä iinä iqua, ämaqeuta ätimäwa äpqe, ämaqeunŋi, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi, kiyä mätaqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

Siliya-Ponisiyatanä apäkä iyyqä quuvqä heqiyqenqä†

²⁴ Jisasi Iqu iqi äväma, anä-himqä Tayä-tänä qäqiyqä äukqe. Iqiŋi Iqu, “Ämaqe, Nyi täqi pmetanqgeunqe, änyä maqŋqä epŋqäüä” kŋuä wiyqanqi, anä hŋque äpaqkqe. Iqu kŋuä ii äwikqä-qe, ämaqe, qu Iqu pmetanqgeunqe näqŋqä ämakuwi. ²⁵ Apäkä hui, iyyqä meqi dnä quvqä tqäutaŋgi, ii Jisasi Iquenyqä qätä maqänä äwiyäqe, äpäqe, Iqueä yukä-tänä qäqiyi qonä äuktäukqe. ²⁶ Apäkä ii Israitqä iquautanä ma, qua Siliya-Ponisiya iu imänqge. Ii Iqueä yukä iqi qonä äuktäuqe, “Nyaqä meqe dnä quvqä tqäutaŋgi, Si huätä dowatiyä” ätuätä, yatŋqä äwikqe.

²⁷ Iqu kimaŋi, “Ne ymisaŋi, ymeqe-ganä käyä ävanä” ätukqe. “Ymeqeunqä ymisaŋi ämotautanä, hiveqä iquaunqä tnämäuqe, qäyu maeqä danä eänä.”

²⁸ I tquanqa, apäkä ii, “Ämaqä Naqä Iquki, Si qäyu ätŋä-qe, ymeqä ymisaŋä änatquteqanqguwi, hiveqä iqua ämambŋqäüä” ätukqe.

²⁹ I tquanqa, Jisasi Iqu, “Si ii ätŋinqe, yqä uvä! Dnä quvqe, tqä meqiŋi huätä ae ävämeqiyä” ätukqe.

³⁰ Inqanŋi, apäkä ii, iyyqä anä iqi ätimäuqe, meqä iinŋi, dnä quvqe ae ävämeqanqa, iyyqä yquvanä iu witaŋgi äqunqge.

Ämaqä qätäyqä kukŋuä änä matqä iquenyqä

³¹ Jisasi Iqu anä himqä Tayäni äväma, anä-himqä Saitonä-tänä iu äwätä, qua Dekapolisi iu, eqä-huänä Galili ätimäukqe. ³² Iqi timäuqanqa, qu ämaqä qätäyqä, kukŋuä wiŋuä änä maqŋqä hŋque, Iquenyqä ätuma äppiŋi, “Iyä! Jisasi Iquki, Saqä hipae, ämaqä tqe itmaqiyä” ätukuwi.

³³ I tquanqwanqga, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni kiuänä itmeqe, Iqueqä hipae ämaqä iqueä qätä hovqä inqi-inqisa ävätäqetani, anqinŋi, Iqu makukuä äquteqe, ämaqä iqueä tewi itmaqäkqe. ³⁴ Ii iqe, Iqu hiŋui qäukuä haqä yätu äqunäqe, oänä ätätä, iqueni, “Epata” ätukqe. Kukŋuä iinŋi, kiqä quati tiinŋi “Qäte äkivanä!” ³⁵ Iqu ii wimäkqanqa, ämaqä iqueä qäte äutanäqe, itaŋga iqueä tewä-pqe äŋguä eätä, iqu kukŋui, iqueqä tqä-pa qe ätkqe.

³⁶ Jisasi Iqu ii iqetani, Iqu qunŋi, “Ämaqeunŋi awä mätaqä pambiyä” ätukqe. Iqu ii qäyä tquanqi, qu awä ätäkäkuwi. ³⁷ Qätä äwiyäpiyä iqua, “Äänä imäkäqutiyä” tpu ikuwi. “Iqu nämatqä eeqä äŋguä imäkqiyä. Qätäyqä-pqe, qätä äwiyqäüä. Kukŋuä matqä-pqe, kukŋuä tqä imäkqiyä” ätukuwi.

8

*Jisasi Iqu, 4,000 iquau buayä äwikqenqä**

¹ Inqanŋi anqumŋi, ämaqä kuapanänŋi Jisasi Ique äwimepu, ymisaŋä äŋqenqe aanqä etanqä, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunqanqä ämotquaminqä iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. ² “Ämaqä tä, Nyitä hiunŋi hŋquaqu-hŋque äpmeŋuwi, ga ymisaŋä bŋqä di aanqä etanqenqä, Nyi qunqä huäqä änunqiyä. ³ Inŋi Nyi, quwqä anämqä dä yqänä iqä ändowatmqe,

† 7:23 Matiu 15:21-28 * 8: Matiu 15:32-39

hŋqua anä kinä-näunda äpquwä-qae, qanä änä mäwqä ipu, hänaqeunŋi dā päkombŋqäüü” ätukqe.

⁴ I tquanŋa, Iqueqä wäunuänŋqä ämotquaminŋqä iqua, “Anä avqŋqä täqŋi, ämaqä eeqänänä tä ymisanä bŋqe, ne äŋgi ämetanä vatunquäwä?” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu iquaunŋi, “He bretqe, äänä ämenäüü?” tquanŋa, qu kimanŋi, “Ne 7 ämenünä” ätukuwi.

⁶ Inŋanŋi Iqu ämaqä eeqänänŋi, “Quamä pmapiyā!” ätuäqe, bretqä 7 iquau ämeqe, Goti Ique “äŋguiqä” ae ätuäqe, äqäyäkütätä, Iqueqä wäunuänŋqä ämotquaminŋqä iquau äwikqe. Ävqanŋa, iqua ämaqeuyänä wipŋqä äma ikäkuwi. ⁷ Itanŋa qu hämapäkä wänŋqä hŋjua qäsä ämaminuwi. Jisasi Iqu isuaunŋqä, Goti Ique “äŋguiqä” ae ätuäqe, “Hämapäkä-pqä tä, qäsä yanä wipiyä” ätukqe. ⁸ Inŋi ämaqä eeqänŋi äwqä änäpäsäpu iqi änätqutekuwi, Iqueqä wäunuänŋqä ämotquaminŋqä iqua, aquvä ämaqiyäpu, hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ⁹ Ymisanä ii änninuwä iqua, 4,000 iquayi. Ga Jisasi Iqu, quwqä anämqä ändowatkqe. ¹⁰ Iqu ae ändowätäqe, inŋa qänŋa Iqueqä ämaqä iquatä yimbaeu ikuapmäuپیي, qua Dalämanuta iunŋqä äukuwi.

“Si Tquki enŋqä ämänätquetnä, wäunuä hui imäkiyā” ätukuwinŋqät

¹¹ Parisi hŋqua, Jisasi Ique äwimapiyi, Iqueqä kukŋui mändi kit-tqäpŋqä ipäqiyäpu, yamwiqä äväpu, tii ätukuwi. “Si nätmätqä ämaqä mimäkqänänŋi imäkätinä, Tquki enŋqe, mänätquayä.”

¹² I tquanŋuwänŋa, Jisasi Iqueqä äwqä imŋi, qunŋqä hanä-iqä ämetä, haaqä ätätä, “Ämaqä täŋga äpmejuwä ii, wäunuä imäkätinä ämänätquayä-qe, sunŋqä dqäüü?” ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Iqua nätmätqä hui hinuä mäqunquä ipnä.” ¹³ I ätuäqe, Iqu qunŋi äväma, anŋi yimbaeu ikuapmäuqe, eqä-huanä yätäqänŋisanŋqä äukqe.

Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, nätmätqä änyuämäwa peyqenŋqät

¹⁴ Inŋanŋi Iqueqä wäunuänŋqä ämotquaminŋqä iqua, bretqä hui inä mämeqä, hui imäukuwi. Iutanŋi, qu yimbaeunŋi, bretqä hŋqunä ämapu äpmaminuwi.

¹⁵ Itanŋanŋi Jisasi Iqu, “Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, bretqä änyuämäwa peyqenŋqe, äŋguanä äminyäpu, wimasäpiyā” ätuätä, näqŋqä äwikqe.

¹⁶ I tquanŋa, iqua quwqä-quwä, “Ne bretqä aanŋqä etanŋquenŋqä änatqiyä” ätŋgäukuwi.

¹⁷ Iqu, qu iinä tŋganŋuwinŋqä, näqŋqä ämeqe, iquau yatŋqä äwikqe. “He ‘Ne bretqä aanŋeqä’ ätŋguwi, sunŋqä tqauä? He näqŋqä-pqä, ä knuä-pqe, mämeqä iquwätanä? Heqä knuä indqänŋqä iunŋi, knuä wäunŋui yasämä miqä da iqiya? ¹⁸ He hinuä-tänä enuwi, hinuä mäqunquä ipu, qätä-tänä enuwi, qätä mäwiyqä ipu, knuä äpakänänŋi mämeqä iquwi, ii sunŋqäwä? ¹⁹ Nyi bretqä hipa hŋgi eeqä, 5,000 iquaunŋqä äkutkqe, ga änätqutekuwi, he qa naqä manŋui, äänä ämamikuwäwä?” ätukqe.

Iqua, “Ne qa 12 ämamikqueqä” ätukuwi.

²⁰ Itanŋi Iqu, “Ga Nyi bretqä 7, ämaqä 4,000 iquaunŋqä äkutkqä, änätqutekuwi, hiqokä-qa manŋui, äänä ämamikuwäwä?”* ätukqe.

Qu, “Ne qa 7 ämamikqueqä” ätukuwi.

²¹ Ga Iqu, “He iinŋqe, näqŋqä mämeqä yqänä itqänäüü?” ätukqe.

† 8:10 Matiu 16:1-4; Lukä 12:54-56 ‡ 8:13 Matiu 16:5-12 § 8:19 Makä 6:43 * 8:20 Makä 8:8

Jisasi Iqu, hinuä quvqä Betsaitatanä hñque äñguä imäkkqenqä

²² Itanğanı iqua anä-himqä Betsaitä qe ätimäukuwi. Iqinı, qu ämaqä hinuä quvqä hñque, Jisasi Iquenqä ätuma ätimäupiyi, “Iyää, Jisasi Iquki, tqä hipae itmaqiyä” ätukuwi.

²³ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni, a ämasqänğa, anä himqä yäpaqä mängisa ätuma äwäqe, iqueqä hinuii makukuä äwqutäqe, hinuä-huiwiu itmaqiyätä, yatnqä äwikqe. “Si nätmatqä hui hinuä äqunäninyä?”

²⁴ Iqu hinuä äqänäqe, “Nñqä, nyi ämaqä hui qanä ikiqanğä äqunmäqe, qunı ätnänäqi mäqunquä enänä. Qu zä enqä-panä-qua etanğä äqunänänä” ätukqe.

²⁵ I tqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä hipae, ämaqä iqueä hinuä-huiwä iu itmaqiyqanğa, iqueqä hinui hämänä äqänätä, äñguä ätimäuqanğa, iqu nätmatqä eeqänäni, ätnänäqi äqunğqe. ²⁶ Itanğanı Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si anä-himqeuñi mäpaquvqä, tqä anıunqä jänä uvä” ätukqe.

Pitä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Kraisı Iqueyqä” ätkqenqä†

²⁷ Itanı Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunğänğä ämotquaminğä iquatä, anä wänğä, anä-himqä Sisariya-Pilipai iu mätnätanğqeuñqä äukuwi. Hänäqä äwäpiyä nämñi, Iqu qunı yatnqä äwikqe. “Ämaqä, Nyinqe, tqueqä ätätqänğuwäwä?”

²⁸ Iqu yatnqä ii vqanğa, iqua tii ätukuwi. “Ämaqä hui Sinyqe, ‘Jonä asnä-qäyqä iqueqä,’ hui, ‘Laisa iqueqä,’ itanğa hui, ‘hinuä-tqä-queqä,’ ätätqänğuwıqä” ätukuwi.

²⁹ Iqua iinä tquanğuwänğa, Iqu iquauñi yatnqä tii äwikqe. “Hiyaqä kñuä dññi, Nyi tqunğä?”

Iqu i tquanğa, Pitä iqu, “Si Kraisı ne äminesqä, Goti Iqu atäunğä äkikqä Iqukiyqä” ätukqe.

³⁰ Inğanı Iqu, qunı, “He Nyinqe, ämaqeuñi awä mätquä pampiyä” ätätä, kukñuä yänänänğqä ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätä, anği vauninğä ätkqenqä†

³¹ İi ätuäqetanı, Jisasi Iqu, iquau näqnqä änyä-hänä hui ävätä, tii ätukqe. “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanä-iqä kuapanä meniyeqä. Itanğa ämaqeu miqä iquau, hiqäva-imäkkqä naqä iquau, itanğa kukñuä-suqenğä näqnqä-pqä iquau, Iqueni pizqä päsqanğuwänğa, Iqu hea hñquaqui-hñque äwiqe, anğumä vaunıyeqä” ätukqe.

³² Jisasi Iqu eeqäpnä ätnänä iqi tquanğa, Pitä iqu Iqueni, haqä nänä ätuma äwäqe, “Si kukñuä iinı, awä matqä panä. İi quvqeğä” ätukqe.

³³ Pitä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu yakmbä iqe, Iqueqä ämaqä iquau äqunä, Pitä iqueni, manä mi äminyätä, “Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunğä iquki, hoptäwä manyqä, qänaki nyi! Tqä kñuä indqänqe, Goti Iqueä ma, ämaqä iquauqeğä” ätukqe.

³⁴ E ätuäqe, Iqu, ämaqeutä, Iqueqä ämaqä iquautä tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänaki nyivändätñqä etanğutqe, iqu, iqueqä-kiuänğä kñuä mämeqä, iqueqä zä-huätati hunqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ³⁵ İi tiinıqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hänä-pmeqe a yänänänğqä äkiqätmitätqe, qui imäknänıyeqä. İnäqe ämaqä hñqu, Nyinyqätä, kukñuä äñguä we-hunğä-täninğätä, kñuä indqänätä, iqueqä hänä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hänä pmetänıyeqä. ³⁶ İtanğa ämaqä hñqu, nätmatqä qua täutanı eeqä ämetä, äpäkonğqe, iqueqä nätmatqä

† 8:26 Matiu 16:13-20; Lukä 9:18-22 ‡ 8:30 Matiu 16:21-28; Lukä 9:22-27

eeqänänä iini, yätamäkkä äänä väniqiyä? ³⁷ Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä quuvqe anğumä metñqe, squäsua väniñqäwä? ³⁸ Itanğanı, apäkä, qokique äväma qañä hñgi qñqä enqä-panä iini, ämaqä tänğa äpmeñuwi, asä e imäkäpu, Goti Iqueni tuwä äväpu, suqä quvqä imäkätqänä. Inı, ämaqä hñqu qutä anä äpme, Nyinçätä, Nyaqä kukñuinçätä womba wiñğanğutqe, Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Kaniqueä yänänäqñqä motqueqä di ämetä, Goti Iqueqä enätqä iquatä äppqanğanı, Iqu ämaqä iquenyqä womba yäniqeqä” ätukqe.

9

¹ Inğanı Jisasi Iqu qunı, “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä täqi tä ätqäunuwä hñqua, mäpäkonqä, hñğä yqänä äpmapiyänğanı, Goti Iqunä miqe, Iqueqä yänänäqñqetä äpğanğutqe, hñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanä inğqenqä**

² Hiunji 6 ae äpäwqanğanı, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanğa Jonä ique itmeqe, qoqonä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqini iquauqä-quwänä äpmamiñuwi. Iquauä hñuä iqisanı, Jisasi Iqu huiwä huitanä inğqäqe. ³ Iqueqä qäki, we-hunqä aanä qäpaiqänänä äyämñqe. Ämaqä qua täutanä hñqu, ämuasmänqä qäpaiqä iinä enqä-pa timäutñqe, änä mimäkkä yänä. ⁴ Inğanı iqua, Laisa iqtä, Mosisi iqtä, iquaqu, Jisasi Iqtä anä ätqäunyä, kukñuä tätqätanğä äqunğuwı. ⁵ İ äqunäpiyinçä, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Naqä Iquki, ne täqi äpmeñqe, İ äñğuanänıqä. Ne ittänä anä hñquaqu-hñque mätatunqueqä. Hñqu Tqänqä, nñ hñqu Mosisi iqueqänqä, itanğa hñqu Laisa iqueqänqänänä” ätukqe. ⁶ Pitä iqu kukñuä İ ätukqe, iqua zä kiinä ipu, ga iqu kukñuä äänä tänñqe, kñuä yasämä mäwimeqä iqanğı, İ ätkqe. ⁷ Inğanı qaquvqä hñqu äpäqe, iquauñı äpatqäkqe. İwä qaquvqä iqueuä yäpä imdanı kukñuä hñqu tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä aanä kiinä änyinätñqä Iqueyqä. Iqueqä kukñui qätä wıpiyä.” ⁸ İ tqanğı äwıpiyi, qu hñuä qävqä ikuwi, ämaqä aanqä eä, Jisasi Iqunä qutä tqäutanğı äqunğuwı.

⁹ Qu qoqonä yätuta äpäpiyanğanı, Jisasi Iqu iquauñı, “Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iqu hñğä vauniqanğanqe, hiqä hñuitä äqunänğuwıñqe, ämaçeuñı, awä mätkuä pambiyä” ätukqe. ¹⁰ Qu, Iqu tqanğqä-pa, awä matqä ipu, yatñqä tii inğuwı. “Hñğä vauqe, İ squäwä?”

¹¹ Itanğa qu Iqueni, yatñqä tii äwıkuwi. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iqua, ‘Laisa iqu-ganä päñqiyä-qe’ sunqä tätqänäuä?”

¹² İ tqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “İ naqä-qakuänäyi. Laisa iqu-ganä äpätä, nätkmatqä eeqänänı, anğumä äñğüä imäkänqiyä. İnä-qe, Goti Iqueqä bukä iunı, ‘Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu himä-wiunqä kiinä äväpu, tänğä-hunqä kuapanä meniçqe,’ tuwanuä iini, sunqä ätä äqänänä?” ätukqe. ¹³ “İ etanğı Nyi he tiinä etmqe. Laisa iqu ae äpkqe. Ga Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-pa, qu quwqä äwiñqeunä ipu, suqä quvqä huitanä-huitanä itquakuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänğä hñque, äñğüä iwimäkkqenqät†

¹⁴ Iqua äppiı, Iqueqä wäunğänqä ämotquaminçä huizi iquau wımapñqä ipıyanğanı, ämaqä kuapanänı, iquau äpputmäupu, ga kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, iquauqä kukñui mändi kittqapñqä itqätanğä

* 9:1 Matiu 17:1-13; Lukä 9:28-36 † 9:13 Matiu 17:14-21; Lukä 9:37-43a

äqunḡuwi. ¹⁵ Ämaqä eeqänäni, Jisasi Iqu äpqanḡi äqumbiyänḡani, yäunüä ipu, Iquenyqä maqänä äupiyyi, yeeqä äwikuwi.

¹⁶ Inḡani Iqu qunḡi, yatḡqä tii äwikqe. “He iquatäni, maḡä-mäkä sunḡä äunätqänäuä?”

¹⁷ I tquanḡa, ämaqä hḡqu ämävauqe, “Näqḡqä-vqä Iquki, ḡqä ymeqä dnä quvqä ätqäuä kukḡuä matqä itqätanḡi, Sinyḡqä ätuma äpqänä. ¹⁸ Dḡä quvqä iqu iqueni, ppqä yätḡqä imäkätä, qua iqi ämatnmäutḡqe. Ga, iqu makusewä kuä äsätä, hiqunḡi maḡtäsqukuä ämäuqe, yukä hipa woä äwimäutḡqe. Iḡä etanḡi nyi, Tqä wäunüänḡä ämotquetqänä iquaunḡi, huätä mamäupḡqä yatḡqä vqanḡa, iqua iḡni änä mimäkqä iqäuä” ätukqe.

¹⁹ I äwiyäqe, Jisasi Iqu iquaunḡi, “He ämaqä quuvqä maeqiyqä tqunenä! Nyi hesä anäni, squänḡanḡä pmamqäwä? Ä, hesanḡi hanḡä-iqe, squänḡanḡä meqämqäwä?” ätuätä, tii ätukqe. “Ymeqä iqueni, ätuma bpiyä.”

²⁰ I tquanḡa, qu ymeqä iqueni, Iquenyqä itmeqanḡuwänḡa, dnä quvqä iqu, Ique hiḡuä äqunäqänḡani, ymeqä iqueni ppqä yätḡqä imäkqanḡa, ymeqä iqu qua iqi äpäknäqe, iqueqä maḡi makusewä kuä äsätä, qua iqi huaqä-huaqä ikqe.

²¹ I iqanḡa, Jisasi Iqu kanique, yatḡqä tii äwikqe. “Ymeqä tqunenḡi, äkḡgata ti äwimakqäwä?”

Kimani, “Dänḡanḡa äwimakqe qä” ätukqe. ²² “Dḡä quvqä iqu, ymeqä ique pizqä päsatḡqe, tä iu ämävetä, ä eqä du ämäyetä, ü iqa äwätḡqe. Itanḡi Si nätmätqä hui yätamäkqä iqä-tänḡä enḡi, yenyqä huäqä kuḡanḡuti, yätamäkqä yeyä” ätukqe.

²³ I tquanḡa, Jisasi Iqu iqueni, “Si ‘Yätamäkqä iqä-tänḡä enḡiuä’ ändḡi, sunḡä ändnyä? Quuvqä eqiyätqunḡuwä iqua, nätmätqä eeqä timäutḡqä imäkḡḡäuä” ätukqe.

²⁴ I tquanḡanä, kaniqu maḡä yänänäqḡqe, “Nyi quuvqä eqiyänḡä-qe, Si nyi äwa iqueni, yätamäkqä nyisḡqä äktqänä” ätukqe.

²⁵ Inḡani, Jisasi Iqu ämaqä kuapänäni tnänḡä pqanḡä äqunäqe, Iqu dnä quvqä iqueni, “Dḡä quvqä kukḡuä matqä, qätä mäwiyqä imäkqä iquki, nyi si, ymeqä iquesa täḡḡi huätä ätimäutnä, ga anḡi mäpaquvqä isḡqä äktqänä” ätukqe.

²⁶ I tquanḡa, dnä quvqä iqu zääqä ganä ätäqe, ymeqä iqueni ppqä yänänäqḡqä yätḡqä iwimäkäqe, huätä ätimäukqe. Itanḡa ymeqä iqu pizqänänḡä-qu witanḡa, ämaqä kuapänäni, “Ymeqä iqu näwi äpäkonä äwinä” ätukuwi. ²⁷ I witanḡa, Jisasi Iqu iqueqä hipaeu a ämaqätätä, pämä vauqumuätqanḡa, iqu pämä ätqäukqe.

²⁸ Qänakḡi, Jisasi Iqu anḡä iu pmetanḡani, Iqueqä wäunüänḡä ämotquaminḡä iqua, quwqä-quwänä anä äpmapu, “Ne dnä quvqä iqueni, huätä mandowatqe, sunḡä iququwä?” ätuäpu, yatḡqä äwikuwi.

²⁹ Iwä, Iqu iquaunḡi, “Dḡä quvqä tiḡni, nätmätqä huisä mändowatqä, kiqä Goti Iquenyqä tääqä ätäpiyä iutanänḡqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumnḡqe qä” anḡi ätkqenḡä†

³⁰⁻³¹ Qu iqi ävämanḡi, qua Galili iunḡi jänä ämäwqätäukuwi. Inḡani Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänḡä ämotquaminḡä iquaunä näqḡqä vätnḡä wiḡanḡi, Iqu ämaqe, Iquenyqä “Iqiyqe” näqḡqä mapḡqä diḡqe, mawinḡä ikqe. Iqu iquaunḡi tii ätuminḡe. “Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqueni,

† 9:29 Matiu 17:22-23; Lukä 9:43b-45

itumepu ämaqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Itanga qu Iqueni pizqänä päkpnuwiqä. Hiunji hñquaqu-hñque ae äpäwqanğani, Iqu anğumä hñjä vauniqeqä” ätukqe. ³² Iqu kuknuä ii tquanğqenqe, iqua näqñqä mämeqä qäyä ipu, ga zä wiñganğqeutani, Iqueni yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täñi tqukä?” ätñguwiñqä

³³ Iqua Kapänamä ätimäupiyyi, anju äpmapiyänğani, Jisasi Iqu iquauni, “He hänaqä dutani sunqä ätñgapätqänuwäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ³⁴ I tquanğa, iqua hänaqä dutani, “Nyi naqeqä, nyi naqeqä” ätñgapkuwä etanğqenqä, kuknuä hui kima mätkuä äpmaminuwi.

³⁵ Iqu quamä ae äpmeqetani, 12 iquau, “Eä-embiyä!” ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu naqä-pmeqänqä wiñganğutqe, iñjä iqu eeqänänjä iquauqä yäpakä, itanga iquauqä wäunüä-wiyqä hetñqeqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetani, Iqu ymeqä wänqä hmbi itumeqe, iquauä awä iqi ätquteäqe, ymeqä iqueni atukuä ämaitä, iquau tii ätukqe. ³⁷ “Ämaqä hñqu ymeqä wänqä hmbini, Nyinğä kñuä äme, yeeqä itumeqäqe, iqu Nyi indmeqiyä. Itanga Nyi indmeqäqe, ii iqu Nyinä mindmeqä iqiyä. Iqu Nyi änändowatkqä Ique, inä itumeqiyä” ätukqe.

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqä**

³⁸ I tquanğa, Jonä iqu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, ämaqä nesä anä mikiqä itñqä hñqu, saqä yoqeta dnä quvqä huätä dowatqanğı äqunätanä, ne iqueni, ‘Iñi mimäkqä panä!’ ätukqueqä” ätukqe.

³⁹ Jonä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä” ätukqe. “Ämaqä hñqu, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di, Nyaqä yoqeta imäkqä iqu, Nyinğä kuknuä quvqä di maqänä matqä yänqiyä. ⁴⁰ Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neyaqä-quayqä. ⁴¹ Nyi naqä-qakuä etqä. He Kraisi Ique qänaki vändqä-quenä etanğuwinqä, ämaqe, he eqä-häki, ämbñqä etapquwi, qu hinqi metapqä iqä. Qu Goti Iquesani, anğui ämapnuwiqä” ätukqe.

Suqä quvqe, quuvqä heqiyqe qui imäkqenqät

⁴² “Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutanä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanğqä iu hiñuä äqunätä, asä iñjä imäkätä quannä päkñganğutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanä-iqä naqänänji wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäueqanğpqe, ii hanä-iqä naqä-qe, huizique mämäwqätäuqä yänqiyä” ätukqe. ⁴³⁻⁴⁴ “Tqä hipa hñqu suqä quvqenqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä täwisñqe. Si iñjä inji, hñjä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iñjä miqä isqe, hipa qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Hipa hñqunä änyänji, ämäwqätäutñi. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itanga tqä yukä hñqu suqä quvqenqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä täwisñqe. Si iñjä inji, hñjä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iñjä miqä isqe, yukä qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Yukä hñqunä änyänji, ämäwqätäutñi. ⁴⁷ Ä tqä hiñuä hñqu suqä quvqenqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä tquätñqe. Si iñjä inji, hñjä hea ique-ique pmeqä ämatñi. Iñjä miqä isqe, hiñuä qäquaqu yqänä qñqä-quki, tä maisquä äsänqeu äktnämäupnuwi. Ä hiñuä hñqunä äqänänji, Goti

Iqunä miqeuni äpaqutni. ⁴⁸ Tä iinjä äsänqä iqueni, *Piweqe mapäkonqä ipu, itaŋga te maisquä yäniqe qä.*†

⁴⁹ Haki, nätmätqä äpakänä witpŋqä imäkätŋqä-pa, ämaqä eeqänänä iuni, te äpakänä e imäkäniqe qä. § ⁵⁰ Haki äŋguänä etaŋgqä-qe, kiqä ätquänqä di qäpu eqäqe, ga aŋgi ätquänätŋqenqe, äänä imäkpni? Hakä enqä-paŋuenä ätimäupu, itaŋga äwqä hanuä inqunenä pmapŋqe qä” ätukqe.*

10

*Suqä apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu aŋä-himqä iuni äväma, qua Jutiya iunqätä, itaŋga eqä Jotänä yätäqänqisanqätä äukqe. Ingaŋi ämaqä kuapänänä aŋgumä Ique wimeqanquwanğa, ga Iqueqä suqä hea ique-ique iminjä-pa, Goti Iqueqä kukŋuinqä näqŋqä aŋgumä äwimiŋqe.

² Ingaŋi Parisi hŋqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu yatŋqä tii äwikuwi. “Neqä suqä duni, ‘Ämaqä hŋqu iqueqä apäki huätä ändowatqänqä,’ ätnä, ‘ä mändowatqänqä’ ätnänä?”

³ I tquanguwänğa, Iqu tii ätukqe. “Mosisi iqu henji, suqä äki etapkqäwä?”

⁴ Ingaŋi qu tii ätukuwi. “Mosisi iqu, ‘Ämaqä hŋqu, iqueqä apäki huätä dowatätŋqä etaŋgutqe, iqu huätä dowatqä tuwanuä äqiyätä, huätä inğa dowatätŋqe qä,’ ätkqe qä” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu, quŋi kima tii ätukqe. “Mosisi iqu suqä iinjä imäqäpŋqä ätätä tuwanuä äqäkqe, ii he nyuänä woyqä imbu, hŋgisana iqä-quenä etaŋgqetanänj qä” ätukqe. ⁶ “I etaŋgi, aingani, Goti Iqu nätmätqä eeqänä ipäqiyätŋqä imäkätäqänqani, ämaqe, ‘Iqu qokätä, apäkätä imäkkqe.’† ⁷⁻⁸ Iinjä imäkätäqetani, tiinjä ätkqe qä. ‘Qokä hŋqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hŋqunä änyinyä pmeqänqeqä.’‡ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqetani, qäyaqu huiwi hŋquaqu miŋqä, hŋqunä änyinyä pmesiyänqeqä. ⁹ Iinjä etaŋgi nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hŋqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hŋqu mandumakŋqeqä” ätukqe.

¹⁰ Itaŋga qu aŋiu äpmapiyänqani, Iqueqä wäunquänqä ämotquamiŋqä iqua, Jisasi Ique kukŋuä iinjä yatŋqä äwikuwi. ¹¹ I vquanguwänğa, Iqu iquauni tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu iqueqä apäki huätä ändowatätä, apäkä änyä-hänä hui ämeqäqe, ämaqä iqu iqueqä apäkiŋi qui imäkätä, huizitä huiwä yanä hiŋgi ikiqä enqä-pa imäkqi. ¹² Itaŋga apäkä-pqä ii, iiyqä qoki äväma, qokä änyä-hänä hŋque ämuangqe, ii-pqe huizitä huiwä yanä hiŋgi ikiqä enqä-pa imäkqiyä” ätukqe.

Ymeqä wänqä isuaunqe§

¹³ Ämaqä hui ymeqä wänqä isuauni, Jisasi Iqu hipa haqeqi wiyätŋqä, ätuma äwimakuwi. Ii ätuma wimeqanquwanğa, wäunquänqä ämotquamiŋqä iqua, “Huätä ätuma upiyä!” ätukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu hiŋuä ii äqunäqe, Iqu iquauni, upui-hiŋuä ämoqunätä, “Ymeqä wänqeqe, Nyinyqä

† **9:48** Asayä 66:24 § **9:49** Näqŋqä-tŋä hŋqua, kukŋuä iinjä iqueqä quatiŋqe, tii ätätqänäuä. Haki, hiqäva eeqänäni, ikikinyänä iwimäkätqänquwä-pa, te ämaqä eeqänäni ikikinyänä imäkänä. Hiqäva-imäkqä 2:13 * **9:50** Matiu 5:13; Lukä 14:34-35 * **10:** Matiu 5:31-32; 19:1-12; Lukä 16:18 † **10:6** Ipäqäkqä 1:27 ‡ **10:7-8** Ipäqäkqä 2:24 § **10:12** Matiu 19:13-15; Lukä 18:15-17

qäyä äppiyä. Goti Iqunä miqeuñi, täsua enqä-panä yäpänggisa epñqä-qae, ‘Oeyqä’ matqä pambiyä!” ätukqe. ¹⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu Goti Iqunä miqä duni, ymeqä wänqä itmetqänjuwä-pa mitmeqä da itqe, iqu Goti Iqunä miqä iunñi, mäpaquvqä yäniqe.” ¹⁶ Ii ätuäqe, Iqu ymeqä hñqunä-hñqunä quvätäuku ämaqumuateqe, hipa nyuänñä haqeqi äwiyätä, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä yatñqä äwikqe.

*Ämiqä, nätmätqä kuapänänñä-tänñä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyñqä**

¹⁷ Jisasi Iqu qanä tii wätñqä iqanğa, ämaqä hñqu Iquenyqä tnänñä äpeyäqe, qonä äwoktäutä, Iqueni yatñqä tii äwikqe. “Näqñqä-vqä Äñguä Iquki, nyi hänñä hea ique-ique pmeqe äänä itmä mamniqäwä?” ätukqe.

¹⁸ I tquanğa, Jisasi Iqu, “‘Äñguä Iqukiyqe’ sunqä dnyä? Ämaqä äñguänänñi, Goti Hanjuwä Iqunänñqä” ätukqe. ¹⁹ “Si kukñuä-suqenqe, näqñqä äyä enñä. Ii tiññä iquauñqä,

‘Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanñä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, tiwiqä quanğä mätquä panä. Ämaqe quanğä ätuätñä, mämotauqä panä. Itanğa tnaqä-tnuñuau yäpä iqi qänakñä iqätñqe qä’ ätukqe.†

²⁰ I tquanğa, ämaqä iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, ymeqänğatqä suqä iunñi qänakñä iqa äpätnqe, tänğa täsuwänä” ätukqe.

²¹ Inğanñi Jisasi Iqu, ique hiñuä äqunäqetanñi, Iquenyqä aanñä kuapänä wiñğanñi, “Nätmatqä hñqu si äwa yqänä inñinyä. Si nätmätqä ämenñi, ga äwätñä, eeqänä mbqänqä imäkätñä, itanğa ämaqä aanqä etanğuwu wisñqe qä. Itanğa si qäukuä yätunñi yquayä-tänñä hesñqänännyä. Ii ae imäkñi, äpätnä, Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe.

²² Kukñuä iinñä qätä äwiyäqe, iqu yquayä kuapänänñä-tänñu etanğqenqä, iqueqä äwqä imdanñi hanñä-iqä ämetä, hipenñi yäuä äpitä, ävämakqe.

²³ I uwqanğa, Jisasi Iqu hiñuä ipe-ipe äpäqunğueyätä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Qua-yquayä kuapä-tänñä iqua, Goti Iqunä miqä duni, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe qä.”

²⁴ I tquanğa, iqua Iqueä kukñuñqä yäunjuä ikuwi. Inñqe, Jisasi Iqu qunñi anğumä, “Ymeqä tquenä, Goti Iqunä miqeu paquvqe, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe qä!” ätukqe. ²⁵ “Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänñä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqä iutanä wänä. Inñqe, ämaqä mbqä kuapä-tänñä iqua, Goti Iqunä miqeu paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunñi, ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁶ Inğanñi iqua yäunjuä naqänänñä ipu, tii ätñguwi. “Inñi ämaqä qui imäkñätqänjuwitannñi, hänñä hea ique-ique pmeqe, tqu meni qiyä?”

²⁷ Jisasi Iqu, iquau hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iinñi änä mimäkqä iqanğp qä-qe, Goti Iqu äwa mämiqä yänqiyä. Nätmatqä eeqänänñi, Iqu qäyunä imäkänqiyä.”

²⁸ I tquanğa, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunä! Ne nätmätqä eeqänänñi ävämänñi, Si qänaki äyä äkivändänñunä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ Jisasi Iqu kimannñi, “Nyi heñi naqä-qakuä etqänä. Qua täunñi, ämaqä tqu-tqu iqueqä anñä, kätä-käunğua, känanyi-känapqä, kanä-känäu, ymeqä, ä wäunjuä-pqe, Nyinğätä, Nqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänñinğätä ävquatämäutqe, tñänqe, asä iinñä iqua, aanñä hävemänänqce, inä ämeniqe.

* **10:16** Matiu 19:16-30; Lukä 18:18-30 † **10:19** Anğumä Itmakqä 20:12-16

Itanga iqu hanjä-iqä qäsä mequänä. Inji hea yäpakängani, hänjä hea ique-ique pmeqä meniçe. ³¹ Inäçe ämaqä, tänğa yoqä-tänğa eänjuwä iutanjä kuapänänjä hñqua, qänakñi yoqä maeqänçe. Itanga tänğa yoqä maeqä eänjuwi, inğanji yoqä naqä-tänänçe

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumniqeqä” anği ätkqenqä†

³² Qu Jerusälemänqä äyäpiyä iunji, Jisasi Iqu hinjuqä äwimaminçe. Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, yäunjuä ipu, qänaki äyminjuwi. Itanga huiziqua zä ipu, qänaki äwivändminjuwi. Inğanji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunä itmeçe, Iqueqä-kiuä hanjä-iqä wimeniqä dinqä, iquaunji anğumä awä tii ätukçe. ³³ “Qätä nyipiyä. Tängani ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänñi, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäuä. Itanga iqua Iqueni, kukñuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñqeqä’ tññqäuä. Inğanji qu Iqueni, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği, huizi iquau-mända wipñqäuä. ³⁴ Inji ämaqä iinjä iqua, Iqueni ewiiqä kukñuä ämitäpu, makukuä äwqutäpu, guä yänjätänji ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanği hiunji hñquaqu päwqanğa, hñquququeni ävauniqeqä” ätukçe.

Jemisi, Jonä gueqi, Jisasi Ique yatñqä äwikiyinqäS

³⁵ Itanji, Jemisi, Jonä, Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jisasi Ique äwimayi, “Näqñqä-vqä Iquki, Si yeqä äyengänği yatñqä äkiyqueuni, imäkñqeqä” ätukiyi.

³⁶ I tquanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaquini, “Nyi qe squä qemäkmqä äqenğiyä?” ätukçe.

³⁷ I tquanğa, iquaqu naqä pmanyiyänqä winğanği, Jisasi Iqueni, “Si yoqä naqä ämetnä, ämaqä ämitñänğanji, ye hñqu saqä hipa ämuangisa, itanga hñqu qunamäuqänğisa pmenyquenqä äyengiyä” ätukiyi.

³⁸ Iinjä tquanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaquini, “Qe iinjä yatñqä iqiyi, änyä maqñqä enjinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänçe, qe-pqä inä änyiyänqätanä? Itanga, asñä Nyi meqanğqä-pa, qe-pqe ämayänqä-tanä?”

³⁹ Inji, “Ye imäkenqueuä” ätukiyi.

Jisasi Iqu iquaquini, “Eqä-häkä nyi nmqä iqueuni, qe-pqe inä änyiyänqeqä, itanga asñä Nyi meqanğqeuñi, qe-pqe inä mayänqeqä. ⁴⁰ I etanği, Nyaqä hipa ämuangisatä, ä qunamäuqänğisatä pmanyiyänqçe, Nyi atäunjuä miqä da imqänä. Goti Iqu ämaqä hñquaqu atäunjuä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä” ätukçe.

⁴¹ Wäunjuänqä ämotquaminqä 10 iqua, Jemisi, Jonä gueqi ii tquanğinyä äwiyäpiyä iutanji, qu iquaqui himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkkuwi.

⁴² Inğanji Jisasi Iqu eeqäquau tääqä ätuätumeçe, tii ätukçe. “He näqñqä äyuwä. Ne Israitqä qäyä etanği, huizi iquau miqä epiyä iqua, yänänäqñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeuni, äwinqä quwqä dunä qänaknä ipñqä iwimäkätqänäuä. ⁴³ Iinjä etanği, hiyaqä awä iqini, suqä tä mäwiqä itñqeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanji, hiqä ämeyätñqä winğanğutçe, iqu heqä wäunjuä-eyqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁴ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä winğanğutçe, iqu hiyaqä wäunjuä-eyqä hinğänqä-qu pmetñqeqä. ⁴⁵ Ii tii etanğqä dutayi. Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iinjä asä inä imäkqiyä. Iqu äpkçe, ämaqe Ique wäunjuä yätamäkqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkçe, iquau wäunjuä

† 10:31 Matiu 20:17-19; Lukä 18:31-34 S 10:34 Matiu 20:20-28

yätamakqä ävätä, Iqueqä hänä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänänjä iquau anğu mbqä imetnqä äpkqeqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Batimiyasi ique ängüä iwimäkkqenqä**

⁴⁶ Itanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä, anä himqä Jeriko ätimäukuwi. Iquatä, ämaqä kuapänänjitä ävämeqanğuwänğani, ämaqä hinüä pisqä, Batimiyasi, Timiyasi iqueqä hiknä iqu, huänqä manä iqi äpme, mbqä nätmatqä isuaunqä tquämanminqe.

⁴⁷ Iqu, “Jisasi Nasäretqätanä Iqueqä” tqanğä äwiyäqetanji, aawqä yänänäqñqä ätätä, tii ätkqe. “Jisasi, Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinğä huäqä äkunänä.”

⁴⁸ I tquanğa, ämaqä kuapänänji, iquenji äminyäpu, “Aawqä matqä panä!” ätukuwi.

Ii qäyä ätquanğä, iqu aawqä yänänäqñqä yqänänä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, nyinğä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁹ Jisasi Iqu iqi ätqepäqe, “Ique tääqä tuätumapiyä” ätukqe.

Inğani qu hinüä pisqä iquenji, “Iqu sinğä ‘Äpänä!’ ätqi. Mä pämä ätqätnä, tqä äwqe hanüä äknätnä biyä” ätukuwi. ⁵⁰ I tquanğuwänğani, iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätämäuqe, ätkamäutä, Jisasi Iquenyqä äpkqe.

⁵¹ Iqu äwimeqanğa, Jisasi Iqu, “Nyi äänä ikimäkmqäwä?” ätukqe.

“Näqñqä-vqä Iquki, nyi anğumä hinüä qänmqä nyimäkiyä” ätukqe.

⁵² I tquanğa, Jisasi Iqu “Si yqä uvä! Tqä quuvqä heqiyqe, ängüä ikimäqiyä” ätukqe. Asä qänğani, iqu hinüä ängüä äqänätä, Jisasi Ique hänaqeu qänaki äwivändkqe.

11

*Jisasi Iqu, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa, Jerusälemä ätimäukqenqä**

¹ Itanğa iqua, Jerusälemä-tänjä qäqi timäupñqä ipiyänğani, anä-himqä Betäpaketä, Betanitä, qoqonä Olipä iu ätimäukuwi. Inğani, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä hñquaqui, hinuiqä ändowatätä, tii ätukqe. ² “Qe anä-himqä näninyqä winyqä. Qe yäpä inğisa äwäsiyänğani, donği hipkä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donği iquenji, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminğä iquvi. Iquenji guä ewesinyä, ätuma äquvepinyqä” ätukqe. ³ “Ämaqä hñqu, ‘Qe donği gue, sunğä hiweqinyqä’ qesqanğutqe, qe kimanji, ‘Naqä Iqueqä wäunüä-tänjiqä. Ga Iqu ämaqä huisä anğumä maqänä dawatänqiyä,’ suinyqä” ätukqe.

⁴⁻⁵ I tquanğa, iquaqu äwiyi, donği hipkä hñqu, hänaqä iqi, anä qñqanätänjä iqi guä qäyänätanği äqunğiyi. Iquaqu eweqanğiyänğa, ämaqä iqi ätqäuminğuwä hñqua, iquaquini, “Donği iquenji sunğä eweqinyqä?” ätukuwi.

⁶ I tquanğuwänğa, iquaqu qunji, Jisasi Iqu ätukqä-pa ätukiyi. I tquanğiyänğa, ämaqä iqua, iquaquini, “Yqä ätuma winyqä” ätukuwi.

⁷ Inğani, iquaqu donği, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä quäuqä äquvätäsinyä, donği iqueä haqeqi ipteqanğiyänğa, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ Inğani ämaqä kuapänänji, quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua, zä-äpa wäunuiunji ätäwäpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Ämaqä hinuiqä äwäpiyitä, ä qänaki äwivändäpiyitä, pu-aawqä ätäpu, tii ätkuwi.

* **10:45** Matiu 20:29-34; Lukä 18:35-43 * **11:** Matiu 21:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätnqä Tquenj, Goti Hanjuwä Iqu änguänänjä iwimäkqiyä.

¹⁰ Neqä awiçu Dewiti iquesanjä äpätnqä Tqu, Iqueqä ämaqeu miqe, Goti Iqu änguä itquenä. Goti Haqä Yätu Äpmenqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹¹ Jisasi Iqu Jerusälemä ätimäuqe, hiqäva-imäkqä anju äpaquväqe, nätmätqä eeqä hinuä äqunäkäkqe. Ae hea äyä eqanğa, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, Betaniqä äükqe.

Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqät

¹² Awiñgani, qu Betanisa äpäpiyänğani, Jisasi Iqu buayä dä äwikqe.

¹³ Inğani Iqu zä-eaqä hñqu quwqä kuapänä nänyä änyä tqäutangi äqunäqe, häukuä wiqänqä hinuänqä äükqe. Näni ätimäuqe, aanqä, quwqenä änyätangi äqunğqe. Inğani zä-eaqä häukuä qäyqänğa mayi.

¹⁴ Ii äqunäqe, tii ätukqe. “Zä iquki, ämaq-pqä hui anğumä häukuä äkndopu, makñqä danä ipnuwiqä.”

Iwä Iqueqä wänuänqä ämotquamiñqä iqua, iinjä äyä tquangi äwikuwi.

Jisasi Iqu, mbqä wänuä imäkmiñuwä iquau huätä äpäsawqatkqenqät

¹⁵ Jerusälemä ätimäupiyyi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjä täknä yäpä inğisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wänuä imäkätqätanğuwä eeqänäni, huätä äpäsawqatkqe. Itanğa ämaqä mbqä huitani tñänqä imäkäpu vätqätanğuwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynñä-heeqe mbqä itqätanğuwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹⁶ Itanğa hiqäva-imäkqä anjä ququawä iqinj, nätmätqä hui mbqä ipñqä mäpeyqänqä imäkkqe. ¹⁷ Iqu ämaqä näqnqä ävätä, “Goti Iqueä tuwanjuiñi, tiinjä äqänä.

‘Nqä anjñqe, “Ämaqä eeqänä tääqä dqä anjñqä” tñnuwiqä.’§

Injä-qe, he quwä-meqä iquauqä zä-pmeqä anjä* enqä-panjä imäkätqänäuä” ätukqe.

¹⁸ Inğani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, qätä iinjä äwipiyyi, Iquenyqä zä ipu, Ique äpäkpñqä diñqä huänqä huiñqä qävqä ikuwi. Qu zä ikuwi, ämaqä kuapänäni, Jisasi Iqueä näqnqä vqanğqenqä yänuä ipu, miñqä yänjä iqanğuwitanji.

¹⁹ Heaetäni, Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuänqä ämotquamiñqä iquatä, anjä-himqeuñi äväma äukuwi.

Goti Iquenqä tääqä ätäpu, yatñqä vqenqät

²⁰ Awiñğa zä-hinuitäni, qu huänqeu äwäpiyänğani, zä-eaqä hinuä äqunğuwä, quatä buta himqä yätunqä yäuä pitangi äqunğuwä.

²¹ I äqunäpiyinqä, Pitä iqu kñuä indqänäqe, “Näqnqä-vqä Iquki, Si hinuä qunyä! Zä-eaqä äkasuwä ätunä iqu, yäuä ae äpiqeqä” ätukqe.

²² I tquanğa Jisasi Iqu iquauñi, “He Goti Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. ²³ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu qoqonjä hñque, ‘Ävauätnä eqä-pñä bu päkinyä’ ätque, iqueqä quuvqä mñi, ‘Matimäuqä yänqiyä’ kñuä mämeqä eä, ‘Iñi ätimäunqiyä’ kñuä äme, ätquäqe, iqueqä ätqanğutqä dunä ätimäunqiyä” ätukqe. ²⁴ “Iñä etangi Nyi he etqä, nätmätqä huiñqä Goti Ique tääqä ätäpu yatñqä ävquwi, ‘Ne ämenqunä’ kñuä ämapu quuvqä eqäpqe, he ämapñqäuä. ²⁵⁻²⁶ Itanğa he Goti Iquenqä tääqä tññqä ätqäpiyänğani, he hñqutä äwqä äkasuwä-tänjä eänğuwä, inji iqueqä suqä quvqä etquetñqenqä äwqä hanuä imäknäpu, hui

† 11:11 Matiu 21:18-19 ‡ 11:14 Matiu 21:12-13; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 § 11:17 Asayä 56:7 * 11:17 Järämai 7:11 † 11:19 Matiu 21:20-22

imäuwuwi, heqä Heniqu Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, heqä suqä quvqe huätä ämaemäutä, äwqä hanuä imäknänqiyä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwinqä†

²⁷⁻²⁸ Qu anqumä Jerusälemä ätimäupiyänqani, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjä täknä yäpä ingisa ikitqätanqa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqnqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Si nätmätqä tä imäktñqe, yoqä naqe, ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäktñqe’ tqü ätkqäwä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

²⁹ I tquanquwänqa, Jisasi Iqu, “Nyi yatñqä hñqu hemqänänjqä” ätukqe. “He Nyi yatñqä eyqe awä dqäpi, Nyi wäunuä tä imäkmqä yoqä ändapqä Iquenqe, etmqänä. ³⁰ Häe! He Nyi awä dpu. Jonä asñä-qäyqä iqu wäunuä imäkmñqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätänä?”

³¹ Inqani quwqä-quwä tii ätnquwi. “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanjqä’ tquanquatqe, Iqu tiñä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’ ³² Inäqe, ne ‘Ämaqetanjqä’ tuatunquäta? I matqä yatunqeqä” ätnquwi. Ämaqä, “Jonä iqu, hinuä-tqä-queqä” knuä indqänätanqunqä, zä ipu, matqä ikuwi. ³³ Inji qu kimani, “Ne maqñqeqä” ätukuwi.

I tquanquwänqani, Jisasi Iqu, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänä eämä, wäunuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

12

*Kuknuä ktqä, wainqä wäunuä miqä quvqä iquaunqä**

¹ Inqani Jisasi Iqu qunji, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwätä, täknä äqiyäqe, guä-wainqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätñqä, hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunuiunqä hinuä äqumbu pmeqä anjä quäuqä ämätäqe, itanqa wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkpñqä hñquauqä hipa iu äwimä, anjä kinä nämqä wäniqe.

² Iwä häukui yäüä änduqänqani, iqu iqueqä wäunuä-wiyqä hñque, wainqä häukui hui äpatäpu wipñqä, wäunuä miqä iquaunqä dowatäniqe.

³ Iqu ätimäuqanqani, wäunuä miqä iqua, iqueni a äkiqätäpu, ptqä äpäsäpu, nätmätqä hui a maqätqä anqumä dowatpnuwi. ⁴ Inji wäunuä-wiyqä hñque anqumä inä dowatäniqe. Wäunuä miqä iqua iquenä-pqe nyuänju äpäsäpu womba-inqä itquapnuwi. ⁵ Ii qäyä iqanqpi, Iqu hñqu-pqä inä dowatäniqe. Inqani qu iqueni pizqä päkpnuwi. Itanqa kuapänänji, suqä asä ii itquapnuwi. Hñquaunji, ptqä äpäsäpu, itanqa hñquaunji, pizqä päkpnuwi. ⁶ Inqani iqueqä ymeqä, iquenqä kuapänä äwinymitätqä iqunä yqänä pmetäniqe. Iwä yäpaki, ‘Wäunuä miqä iqua, nyaqä ymeqä iqueni, qätä wipñqäuä’ ätätä, iqu, iqueqä ymeqä ique dowatäniqe. ⁷⁻⁸ Inqani wäunuä miqä iqua, ‘Kaqä ämeniqä-qu, täsqukuänä’ tmbnuwi. ‘Maqänänjä! Pizqä äpäsänä. Ga iqueqä wäunuä tä, neqä nemänätñqänänjä’ ätnäpu, ique a äkiqätäpu, pizqä äpäkpniyi, iqueä huiwi wäunuä täknä yäpaqä mängisa matnämäupnuwi.

⁹ Inqani kaqä wäunuä iutänjä kawiqu, äänä yäniqe? Iqu äpatä, wäunuä miqä iquaunji pizqä äpäsätä, wäunui huizi iqua mipñqä wäniqe. ¹⁰ Inji he Goti Iqueä buki a matäuqä itqänuwäta?

‘Hikä-anjä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunuä maeqä hinuinä äqunquwi, hikä iñä iqu, anjä quea enqä-panä, anjä yänänänqñqä imäkqä-queqä.

† 11:25-26 Matiu 21:23-27; Lukä 20:1-8

* 12: Matiu 21:33-46; Lukä 20:9-19

11 *Inji tä, Naqä Iqueqä imäkqanji ne hinuä äqunätaqe, änguänänjä äqunänju.*†

12 Iqu i tquanğa, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iqua, kuknuä ktqä ii, iquauñqä äyä tqanğqenqä näqñqä ekuwi. Inğanı iqua, Iquenı guä qäyanätpu ikuwi, ämaqä kuapänä etanğuwınqä zä wınğanı qanyä ävama äukuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä‡

13 Ämaqä naqä iqua, Parisi hñquatä, Heroti iquenqä äwinyäminqä hñquatäni, Jisasi Iqu kuknuä quvqä hui tqanğutqe äkäpñqä, Ique yamwiqä wipñqä ändowatkuwi. 14 Ique äwimapiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, ne Tqä suqenqä näqñqä tii enju. Ämaqeua yoqenqätä, quwqä äwinğenqätä kñuä mindqänqä itnä, suqä jänänänjinä imäkätnä, Goti Iqueqä suqenqä qäyunä ämotquetqänä. Inji Si kñuä äänä äkiyqiyä? Romätanjä ämiqä naqä Sisa iquenı, ne mbqä takisi ävquatunquätanä, mäwqä iquatunquätanä?” ätukuwi.

15 Iqua yatñqä naqä-qakuä mäwqä iqanğuwınqe, Iqu näqñqä eäqe, kima tii ätukqe. “He Nyi yamwiqe, sunqä nyiyqä? Mbqä hikä hñqu, Nyi hinuä qunmqä äma quveppu.” 16 Iqua hñqu äma pğanğuwänğa, Iqu qunı ämävauqe, “Ktqä tätä, ä yoqä tätäni, tqueqä pmenä?” ätukqe.

Qu, “Romätanjä naqä iqueqeqä” ätukuwi.

17 Iqu kimanı, “Inji, nätmatqä Sisa iqueqä etanğutqe, ii kaqä-que wipñqeqä. Ä nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanğutqe, ii Goti Ique wipñqeqä” ätukqe. I tquanğa, qu Iqueä kukñuinqä miiqä hii imäkäukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä vauqenqä ätukqeS

18 Satyusi, ‘Ämaqä pizqä äpäkombqä iqua, anğumä hänjä mävauqä ipnuwiqä’ ätminuwä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yatñqä tii äwikiwi. 19 “Näqñqä-vqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunı, Israitqä iqunenyqä tiinjä ätätä äqäkqe.

*‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, känğuequ apäqñqä ämetä, kätequenyqä tñänqä hiätñqe, ymeqä hemeñqiyä.’**

20 Itanğa hinuiqänänı, ämaqä 7 hñguiqua äpmaminuwi. Itanğa inğuiquautanı, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkonğqe.

21 Itanı känğuequ apäqñqä iinjı ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkonğqe. Itanğa känğua huizi iqu, apäkä asä ii ämetä, äpäkonğqe. 22 Inji eeqänänjä inğuiqua, apäkä iinjı ämapiyi, qu ymeqä meämeqänğa äpäkonğuwı. Yäpaki, apäkä ii inä äpäkonğqeqä. 23 Inji, ämaqä äpäkombqä iqua anğumä ävauqanğuwänğanı, apäkä eeqänğuiqua ämaminuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

24 İnjä tquanğuwänğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukiu äqänänğenqätä, itanğa Iqueä yänänäqñqenqätä maqñqä, qämä-qämä ipu, ii ätqäuä. 25 Hea inğanı, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä ävaupiyänğanı, qokä-apäkä mämanqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunjä iqua äpmeñuwä-pa, iinjä pmapnuwiqä.

26 Itanğı ämaqä äpäkombqä anğumä ävaupnuwänqe, Nyi yatñqä hemeqeqä. He Mosisi iqueä tuwanuä zä-yänä-tänı tä anğqenqä a matäuqä itqänuwenda? Inğanı Goti Iqu Mosisi iquenı, ‘Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä’† ätukqeqä. 27 Goti Iqu, ämaqä ae

† 12:11 Apqä Bukä 118:22-23 ‡ 12:12 Matiu 22:15-22; Lukä 20:20-26 S 12:17 Matiu 22:23-33; Lukä 20:27-40 * 12:19 Kuknuä-suqä 25:5 † 12:26 Anğumä Itmakqä 3:6

äpakoŋguwä iquauqä manä. Ämaqä häñä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueqä. Inä etaŋgi, Aprähämä, Aisakä, Jekopä, iqua ae äpakoŋguwä-qe, häñä yqänä äpmeñä. Inä enqä di, he qämä-qämä kuapänä ipu ätätqänäuä” ätukqe.

Kukñuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämāwqätäunqä iqu, äsqukuä?†

²⁸ Iqua kukñuä yqänä tätqätanquwängga, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu äpäqe, qätä äwikqe. Jisasi Iqu quvaqä yatñqeunji, kima äñguänä äyä tquanji äwiyäqe, iqu Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqä, ga huizi iquau kiŋganä ämāwqätäunqä, äkisqukuä?” ätukqe.

²⁹ Iqu yatñqä ii vqanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Suqä kiŋganänjä iqu, tiinji.

‘Israitqä iquenä, kukñuä tä qätä äñguänä wipu. Goti neqä Naqä Iqu, Kiqä-kiuänänjä Iquvqä. ³⁰ Itanğa Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänqetä, yänänäqñqetäni, Ique näwe äwinyätnä, Iquenyqänä kuapänä kiŋguätñqeqä.’§

³¹ Itanji huizi iqu tiyi.

*‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-panji, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqeqä.’**

Suqä iquaquñji, huizi iqua māmāwqätäuqä enäuä” ätukqe.

³² I tquanğa, kukñuä-suqenqä näqñqä iqu tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, Si naqä-qakuä qäyunä ätnyä. Goti hui aanqe! Iqu Kiqä-kiuänä äpme. ³³ Itanğa ne neqä qeqä-quuvqä, kñuä indqänqä, yänänäqñqä, Goti Iqueni, ävätanä, Iquenyqä kiñjä nenguätñqä. Itanğa neqä-neuänqä änenyätñqä-pa, ämaqä huizi iquaunqä-pqe inä nenguätñqä. Ne iñjä itunqä, ii nanuä, nätmätqä huitanä-huitanätä hiqäva äqiyätanä, Goti Iquenyqä tä ikeqeunji, suqä tquaqu ämāwqätäunqä” ätukqe.

³⁴ Jisasi Iqu, ämaqä iqu kñuä äñguä indqänätä tquanji äwiyäqe, iqueni tii ätukqe. “Si Goti Iqunä miqeunji, qäqiqi äpmeñinyä” ätukqe. Iutanji, ämaqä eeqä zä ipu, Ique yatñqä hui māvqä ikuwi.

Krais iqu, tqueqä ymeqäwä?†

³⁵ Jisasi Iqu hiqäva-imäqä anä mätnätanqä iqi näqñqä ävätä, tii ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iqua, Krais ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunqä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ iqua näqñqä äänä epu tätqänjä? ³⁶ Dewiti iqunäni, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, ique kñuä vqanği, tii ätkqe.

‘Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqeqä. “Nyi Tqä himä-wiunqä iquaunji, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänğanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmetñqinyä,” ätkqeqä.’

³⁷ Inji änäänqä? Krais Iqueni, Dewiti iqunä, ‘Ñqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqä, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqeqä’ änäänqä tätqänäuä?” ätukqe.

Ämaqä kuapänänji, qu Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäpiyänğanji, yeeqä imiñuwi.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä iquaunqä, wa wipiyä†

³⁸ Jisasi Iqu näqñqä ävätäqä inğanji, Iqu tii-pqä inä ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqä suqä quvqenqä, wa wipiyä. Qu suqä tquaunqä, kiñjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanjä upñqäuä.

† 12:27 Matiu 22:34-40; Lukä 10:25-28 § 12:30 Kukñuä-suqä 6:5 * 12:31 Hiqäva-imäqä 19:18 † 12:34 Matiu 22:41-46; Lukä 20:41-44 † 12:37 Matiu 23:1-7; Lukä 20:45-47

Ququawä aquväqñqeuni, ämaqe iquauni, ‘Hiunjinjanjqä’ tupñqäüä.
³⁹ Anä aquväqñqeuni, anä äñguä iqinyä pmapñqäüä. Ymisanä naqä imäqñganjä-pqe, anä äñguä iqinyä pmapñqäüä. ⁴⁰ Inji qu apäqñqä iuauni, quanğä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäüä. Qu tääqä quäüqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanğä tquäpñqäüä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänğanji, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

Apäkä apäqñqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä§

⁴¹ Inğanji Jisasi Iqu, Goti Iquenyqä mbqä tnämäucanğuwä-tänjä iqi äpmeqe, ämaqä mbqä tnämäucanğuwä, hiñuä äqunä äpmaninqe. Ga ämaqä mbqä hatñä-tänjä kuapänänji, mbqä hävemnäqñqä ätnämäuminjuwi. ⁴² Inğanji apäkä nätmatqä maeqä yawiqä hui äpäqe, mbqä wänqä hnjuacunä ätnämäukqe. ⁴³ Iqu ii äqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau, tääqä ätuätumetä tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäkä nätmatqä maeqä yawiqä täsiyqä mbqä ätnämäucqe, ämaqä Goti Iquenyqä mbqä tnämäucqä täu ätnämäucuwä, iyyqe, eeqänänjä iuqe, ämäwqätäuciyä. ⁴⁴ Itanğa qokä-apäkä quwqä mbqä kuapä iutanji, wänqä hmbu ätnämäucäüä. Apäkä täsi iinjä ma, mbqänqä äwa itä iyyqä quuvqänqä äwinqepu, eeqänä qe ätnämäucä-qae, aanqä pmenqiyä” ätukqe.

13

*Hanjä-iqä hea yäpakänğa timäuniqenqä**

¹ I ätäqe, Jisasi Iqu hiqäva-imäqä anjutani yäpaqänğisa ätimäwa ppanğanji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hiqäva-imäqä anji hiñuä qunyä. Kiqä hikä naqetä, anjä qeqätqetäni, äänä ämätukuwätiyä-qe, ne iinjä manjä matqä yanqunä” ätukqe.

² I tquanğa Jisasi Iqu iqueni, “Si anä naqä tä mätnätanğqä tquauñi hiñuä äqunänänjä? Hikä iqua yänqä-mänqeu yqänä tii makñqä, qäpu heniqeqä. Eeqäpnä qäpu äsisäupu, bi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³⁻⁴ Jisasi Iqu qoqonjä Olipä iu, hiqäva-imäqä anjä nänğisa mätnätanği äqunä pmetanğanji, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, itanğa Endru ique, iqua quwqä-quwänä Jisasi Iqueni yatñqä tii äwikuwi. “Nätmatqä iinjä, äkñğa timäuniqä iinjä, natiyä. Itanğa ne squä-ganä mänätqueqanğuti, ga ne iutanji näqñqä eätanä, ‘Ou, nätmatqä tiinjä tqua timäuniqenqä äyä änatqiyä,’ knuä neyäninqäüä” ätukuwi.

⁵⁻⁶ Yatñqä ii vqanğuwänğa, Iqu iquauni, tii ätukqe. “Qu quanğä etäpu, hiqä knuä indqänqä qui emäqñqñqe, he mimbiyä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäucisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä knuä indqänqñqe, qui iwimäkäqisqäpnuwäqä. ⁷ Itanğa he ämaqe mäkä naqänänjä päunğeyqanğuwä qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kiñä danä hui mäkä äunätqänğäüä’ tqanğä qätä äwiyäpiyänğanji, he zä ipu, yäunjuä-yäunjuä miqä pa iqäpñqä. Nätmatqä iinjä ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änanjqä. ⁸ Ämaqä huitanä iqua, hueqä-himqä huitanä iquatäni, mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hñqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäni, mäkä hmbnuwiqä. Hñqäqññi, qua ekä yäniqeqä. Itanğa hñqäqññi, buayä dä naqänänjä timäuniqeqä. Apäkä iua, ymeqä änä

ämipnqä täñä-hunqä ämetqäñuwä-pani, nätmatqä iinjä iqua-ganä timäuniqeqä.

⁹ Iinjä etangi, he yasämä mimbiyä.[†] Ämaqä naqä kukñuä mitqä iquaunqä etma upnuwi. Itanga anä aquväqñqä iu ptqä hepäkpnuwi. Itanga qu Nyi mäñdi ängittqiyäpu, he anä-himqeutañä ämaqä naqä iquauä hinuä iqi ekitqätepnuwi. Ii he iquau kukñuä äñguä we-hunqä-täñi, awä eeqä tupñqenqä. ¹⁰ Itanga Ämaqä eeqänänä, qua äwitqutänqä-pa, qu kukñuä äñguä we-hunqä-täñinqe, qätä-ganä wipnuwänqeqä. ¹¹ Itanga qu etmepu, kukñuänqä etma uwqanqppqe, ‘Ne kukñuä äänä tatunquäwä?’ kñuä maeyqä itä, zä miqä iqäpnä. Inğanı kukñui, he matqä, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu täniqeqä. Inji, he kñuä Goti Iqu etapqanqgenä tqäpnä.

¹² Ämaqä hui quwqä kätä-känqgueque, huiziqua ique pizqä päkpñqä iinjqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itani kaniqukua, quwqä ymeqä iquau-pqe, suqä asitaninä itquapnuwiqä. Itanga ymeqä iqua, kunaqä-kunuñuautä-pqe, mäkä äunäpu asä ii ipnuwiqä. ¹³ He Nyaqä yoqä-tänuenä etangi, ämaqä eeqänänä himä-wiunqä emäkqäpnuiqä. Inäqe qokä-apäkä hanä-iqä qäpu etqänqanqä yänä äqämbu äpmamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu häñä iqumuätäniqeqä” ätukqe.

¹⁴ (Ämaqä kukñuä tä a ätäutäqä iqu, näqñqä äñguänä mequätñqe.) “He nätmatqä qui imäkqä quvqänänä iqu anä pmua imäknänqä iqi tqäutanqi qumbnuwiqä. Inğanı qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonä yätunqä yqäpnqä. ¹⁵ Ä ämaqä anä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmäutäqänqanı, iqu anä yäpä yänqisa mäpeyqä itä, iqueqä nätmatqä anä yäpä inqisa witanqutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä uwquänqä. ¹⁶ Nñ ämaqä, iqueqä wäunüä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anqumä mäwqä iquänqä. ¹⁷ Itanga, apäkä äwqä-tänä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänä iuaunqätänı, zä maqänä mäwqä iqanqppqenqe, huäqä kiinjä hunqeqä. ¹⁸ Nätmatqä quvqä iinjı, yunüä qunqänqä matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpnqeqä. ¹⁹ Itanga hanä-iqä inqä timäunıqe, naqänänä ämäwqätäunıqe. Goti Iqu qua imäkkqänqata täñga tinqe, hanä-iqä tqutä asänänä matimäuqä iminjeqä. Qänakndanä-pqe, iinjı matimäuqä yäniqeqä. ²⁰ Hanä-iqenqe, Naqä Iqu, ‘Wänqäpu wäniqeqä’ ae ätkqeqä. Iqu iinjä mimäkqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkñgäpnıñgä. Inäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunqä kñuä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniqeqä” ätukqe.

²¹ “Inğanı ämaqä hui, ‘He hinuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunüä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Nänı äpmenä’ etqanqppqe, he qätä mäwiqä pa iqäpnqä. ²² Ii tiinjä etangi. Ämaqä quanqä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä änyikqä iqunqä’ etäpu, ämaqe kñuä iqä mapñqenqä, nätmatqä ämaqä mimäkqänänä huitañä-huitañı imäkpnuwiqä. Quanqä-tqä iinjä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunı, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanga ämaqä huizi, ‘Nyi hinuä-tqä iqunqä’ ätäpu, asänänä imäkpnuwiqä. ²³ Iinjä etangi nätmatqä eeqä timäunıqenqä Nyi ganä awä näwi etqä. Inji he yasämä mimbiyä.

²⁴⁻²⁵ Itanga, hanä-iqä naqänänä ae etqä iqua qäpu hiqanqanı, maqänänä *mäptqä iqu hea äwitä, qanüä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä*

[†] 13:9 Matiu 10:16-22; Lukä 21:12-19

yätunji ävāma qua tāu qiyāpāknganuwānga, ga nātmatqā yāñānāqñqā qāukuā yātu āwiñuwi āmeñā ipnuwiqā.† 26 Inğanji qu, Ämaqeucā Ymeqā Ekqā Iqu qaquvqā iu āpme, Iqueqā yāñānāqñqetā, Iqueqā we-hunqā naqānāñā itā pqañgi qumbnuwi. 27 Inğanji Iqu enātqā iquau āndowātātā, āmaqā ‘Nqeqā’ ātātā atāuñuā ikqā iquauñi, qāukuā-qua hituñuā āwitqutāñqā-pa, aquvā eeqānā maqiyāniqe.

28 Itānga zā-eaqā iqu āmetquetñqenqā nāqñqā mapiyā. Kiqā āpa iuñi, eqā yqānā ānyā, quwqā mñi ānyā-hāñā ingqāqe, nāqñqā tiñjā iqāpñqā. Yunuā āqunātñqe qāpu eātā, māptqā dnjā hinātñqe, qāqi etañgiyqā. 29 Asā iñi, he nātmatqā Nyi etqāqā iñjā ii timāwāwqañgi āqumbiyāñganji, he nāqñqā tiñjā hipnuwiqā. Ämaqeucā Ymeqā Ekqā Iqu āpātñqā anā hānaqā iu nāwe tqāutañgiyqā. 30 Nyi he naqā-qakuā etqā. Ämaqā hea inga pmapnuwā iqua, qu mapākoñqā yqānā pmetañguwānga, nātmatqā eeqānāñi timāuniqe. 31 Qāukuitā, quaetā qāpu heniqe. Mā Nyaqā kukñui qāpu maeqā yāniqe.

32 Injāqe nātmatqā iñi ākñga timāuniqā iñqe, āmaqā hñqu ānyā maqñqā eānā. Ynaunjqā qāukuā yātutañā iquatā, Nyi Ymeqā Iqundāñi, ne ānyā maqñqā eāñunā. Apiqu Iqueqā-kiuānāñjqā. 33 Nātmatqā iñi ākñga timāuniñqenqā ānyā maqñqā eāñuwā-qae, yasāmā ātuāqāmepu, hiñuā āqumbu pmetñqe. 34 Ii tiñjā enqā-pañi. Ämaqā hñqu kinā hmqā wātñqā, ga iqu, iqueqā wāñuā-wiyqā iqua, iqueqā anā mipñqā āvqā-pañā iñiyi. Ga wāñui, ique-iqueqā āpatātā, kikinā vāniqe. Inji, hānaqā qñqanā miqā iqueni, ‘Yasāmā ātuāqāmanā pmetñqe’ tuāniqe. 35-36 Iñjā etañgi, ‘Kaqa anā-tāñjā iqu, heetāñjā-qe, ā quaesqāñganjā-qe, ā zāñqā kñuā duātqātāñganjā-qe, nñ zā we-hunqanqanā-qe, ākñga ti pāniqātiyā-qe’ ānyā maqñqā eāñuā. Iñqe, he yasāmā ātuāqāmepu, ga hui, ‘Iqu inga pāñqiyā’ kñuā maeyātānga, āpātqe, hiqaqā witañgā hiqāñqā iñqāuā. 37 Nyi kukñuā etqe, qokā-apākā eeqānāñjā iu ātquā. ‘Ga yasāmā ātuāqāmapu pmāpñqā iñqā’ etqānā” ātukqe.

14

*Ämaqā naqā iqua, Jisasi Ique pākñqā ātñguwiñqā**

1 Hiunji naqānāñjā Pasopa ātātqāñuwā iqutā, bretqā yenuā qo-matāuqā hiunji iquatā timāutñqā, hiunji hñquaqu ānyā āwāminqe. Inğanji hiqāva-imākqā naqā iquatā, kukñuā-suqenqā nāqñqā iquatāñi, kukñuā ātqāmanāpu, “Ne Jisasi Ique maqñqā itmetanā pizqā pāsatuñque, āānā imākatuñquāwā?” ātñguwi. 2 “Ämaqe hiñuā ānaqānāpu mākā ipāqiyqenqe, ne suqā iñi, hiunji naqānāñjānga mimākqā yatunqueqā” ātñguwi.

Apākā hui, eqā jinañjā-weqe, Jisasi Iqueā nyuāñiu equatekqenqā†

3 Jisasi Iqu anā-himqā Betani, Saimonā Wānyimāñqueā† anji buayā gmanātqātānga, apākā hui hikā hākā eqā jinañjā-weqā iñqā hñqu, āma āwimetā, hākā pmāukui ikuvāqe, eqā jinañjā-weqe Jisasi Iqueā nyuāñiu āwiqatqke. Hākitā, eqā jinañjā-weqetā, kiqā mbqe naqānāñi. 4 Inğanji apākā ii, ii imākqanqenqā, āmaqā iqi pmamiñuwā ii, āwqā ākasuwā imākpiyi, quwqā-quwā, “Eqā jinañjā-weqe, sunqā hiñgi qui imākqiyā?”

† 13:24-25 Asayā 13:10; Joeli 2:10 * 14: Matiu 26:1-5; Lukā 22:1-6; Jonā 11:45-57 † 14:2 Matiu 26:6-13; Lukā 7:36-50; Jonā 12:1-8 † 14:3 Saimonā iqu hiñuiqānāñi wānyimāñqā-tāñjā āpmamiñqā etañgi, qu iqueni “Wānyimāñqueā” ātumiñuwi.

ätnguwi. ⁵ “Eqä jinanä-weqe, mbqä 300 täuqä imäknäqe, mbqä ämanäqe, ämaqä nätmätqä maeqä iu winätngänänjqä.” Ii ätmbiyi, apäkä iinj äkasuwä ätukuwi.

⁶ I tquanquwängga, Jisasi Iqu ätukqe. “Iinj hiñuinä qumbiyä. Sunqä hanä-iqä vqäüä? Ii Nyi suqä änguänäñi inmäkqiyä. ⁷ Ämaqä nätmätqä maeqe, hesä anäñi, hea ique-ique pmetpñqäüä. Iinj etangi, ‘Yätamäkqä eanä’ knuä eyqe, yätamäkqä wipñqe. Mä Nyi iinj maetqe, Nyi hesä anäñi, hea ique-ique mäpmeqä itmniqeqä” ätukqe. ⁸ “Apäkä täsiyqe, ae äyä imäkqiyä. Ii eqä jinanä-weqä äñjiquatqe, Nyaqä huiwi qua witñqenqä näwi-ganä inmäkqiyä. ⁹ Nyi naqä-qakuä etqä. Anä eeqänänjä im-imä kukñuä äñguä we-hunqä-täñi awä ätäkipiyängani, apäkä täsi inmäkqenqä awä inä tqäpñqeqä. Inj qu iinj, hui mimäuqä iqäpñqänänjä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqä

¹⁰ Itanga Jutasi Iskarioti, Jisasi Iqueqä ämaqä 12 iquautanä hñqu, Jisasi Iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquauä hipa iu vätnqä, täkqä tuätñqä äukqe. ¹¹ Qu iinj qätä äwipiyyi, yeeqä ipu, “Ne naqä-qakuä mbqä hui ktapanqunä” ätukuwi. Ingani iqu, “Äkñga ti itmetmä wimqändiyä” tä iqe, huänqänqä qävqä iminj.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäunqä yätquakä iquatä ymisanä yäpakä änguwänganqä**

¹² Hiunji naqänänjä bretqä yenüä qo matäuqä bñqä iquauqä hiunji kinğanänjä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanqä knuä indqänäpiyängani, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. Ingani Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua, “Si Pasopa iutanä ymisanä dnqe, ne nätmätqä näwinyänji äñgi kimäkiyatunquäwä?” ätukuwi.

¹³ Ingani Jisasi Iqu, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä hñquaqi, ändowatätä tii atukqe. “Qe anä-himqä yätunqä hinyqä. Ämaqä eqä-häkä meqä hñqu äqemenqiyä. Ga iqueni, qänaki wivändqinyqä. ¹⁴ Iqu anä yäpä yängisa paquvqanqä, anä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘“Nytä, Nqä ämaqä wäunqänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anä hiqñqä ängikä?” äyatqiyä,’ suinyqä” ätukqe. ¹⁵ “Qe ii tquanqiyängga, iqu anä hiqñqä naqänänjä haqä yätqä ämätnänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqñi, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹⁶ I tquanqä, iquaqu eyi, anä-himqä yätu ätimäyi, nätmätqä eeqänä Jisasi Iqu ätukqä-pa imäknätanga äqunyyi, Pasopa iutanä ymisanä bñqenqä näwi imäkkiyi.

¹⁷ Heaetäñi, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, eeqäqua ätimäukuwi. ¹⁸ Qu ymisanä anäpu äpmapiyängani, Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä etqä. Hesänä hñqu, Nyinqä täkqä tuänä. Ii ämaqä Nyitä ymisanä anä anätqänqäwä iquendanä hñquvqä” ätukqe.

¹⁹ I tquanqä, iqua äwqä-hanä ämepu, hñqunä-hñqunäñi, “Ii nyi ma! Qäyutanä?” ätukuwi.

²⁰ I tquanquwängga, Jisasi Iqu, “He 12 iquendanä hñqueyqä. Ämaqä Nyitä bretqä hevqä asiu äyämätä ängqäqä iqueyqä” ätukqe. ²¹ “Ämaquäqä

Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, ‘Äpakonänqiyä’ ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itanji Ique himä-wiuñqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanjä-iqä naqänänjä wimenqiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iqueni, kânai maunyqä-säpi, ii änguä hitäningä” ätukqe.

²² Qu ymisanä änäpiyänğanj,† Jisasi Iqu bretqä hñqu ämeqe, Goti Ique “änqiuqä” ätuäqe, äkutätä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, ävqäwätä tii ätukqe. “He mändaupiyä. Tä Nyaqä huiwiqä.” ²³ Itanji Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Ique “änqiuqä” ätuäqe, iquau ae äväqetani, eeqäqua iuta änguwi. ²⁴ Itanji, Iqu tii ätukqe. “Tä Nyaqä häneqeqä, Goti Iqu kukñuä guä mäsaueñqe, yänänäqñqä imäkätñqä diñqeqä. Nyi ämaqä kuapänänjä iu yätamäqä vätnqe, ñqä häneqe equatqänä” ätukqe. ²⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Nyi wainqä-eqe, Goti Iqunä miqänğa häñi nmniqänğanqe, anğumä mañqä imqänä” ätukqe.

²⁶ Inğanji qu apqä hñqu ätpiyi, anjä-himqä iu äväma, qoqonjä Olipänqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenyqe änyä mañqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä†

²⁷ Ii äwäpiyänğanji, Jisasi Iqu iquauñi, tii ätukqe. “Heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mäñdi päwiñqiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiinjä ätä äqänänqä-payqä.

‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iinjä imäkqanğmdqänğa, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’§

²⁸ Itanji Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anji nyivauqumuatqanğa, Nyi qua Galili iuñqä hiñuiqä emamniqeqä” ätukqe.

²⁹ I tquanğa Pitä iqu, “Iqua eeqänä, quwqä quuvqä heqiyqe mäñdi qäyä äpäwiqanğuti, nyi ii miqä ymqänä” ätukqe.

³⁰ I tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä äktqänä. Heatqä tqueni, kuku-takisqä äkakä hñquaqu matqänğa, si Nyinqe, ‘Nyi Iquenyqä mañqeqe,’ hñquaqu-hñque ttñqinyä” ätukqe.

³¹ Jisasi Iqu ii tquanğa, Pitä iqu yänä äqänätä, “Qäyä eänä. Si äpäkonğti, nyi-pqe anä päkonenqeqä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä mañqeqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itanji wäunuänqä ämotquaminqä eeqänänjä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

*Gesemäniñi, Jisasi Iqu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä**

³² Inğanji iqua, anjä yoqä ‘Gesemäni’ qonätanğqeu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, “Nyi Goti Iqutä kukñuä tenqueä. He täqi pmapiyä” ätukqe. ³³ I ätuäqe, Iqu Pitä ique, Jemisi ique, itanğa Jonä ique itumeqe, iqua Iqutä anä äukuwi. Inğanji Iqu hanjä-iqä wimetñqä iqanğqenqä, Iqueqä äwqä tämñi anä mäwimänqä ikqe. ³⁴ Iinqe, Iqu tii ätukqe. “Hanjä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi imbtäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqini yasämä äminyäpu, pmapiyä” ätukqe.

³⁵ Inğanji Iqu nänä hmbu äwäqe, qua iqi äqiyäpäknätä, hanjä-iqä wimeqanğqä iquenyqä huänqä hui etanğutqe äwimasiyätñqä, Goti Ique kukñuä ätkqe. ³⁶ Iqu, “Aba,† Apiqukiyä. Si nätmätqä äwa mämiqä imäkqä

† 14:22 Matiu 26:26-28; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 ‡ 14:26 Matiu 26:31-35; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 § 14:27 Sakätiyasi 13:7 * 14:31 Matiu 26:36-46; Lukä 22:39-46 † 14:36 Kukñuä “Aba” ii Israitqä iquauqä anjä-kukñuiyi. Kiqä quati, “Apä.”

Iquki, häkä hanjä-iqä-tänä tqü, huätä mändavä. Inäqce Nyaqä änyinqeunji qäyä etanquti, Tqä äkinqä dunä isnqeçqä” ätukqe.

³⁷ I ätäqce, anji äpäqce, ämaqä anä ätuma äukqä iqua hiqaqä witanqä äqunqce. Iwä Pitä iquenji, “Saimonä iquki, änäänänqäwä? He Nyitä anäni, wänqäpu mäminqä iquwiuä?” ätukqe.

³⁸ “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä diñqe, he äminyäpu, Goti Iqutä kukñuä tpiyä. Hiqä quuvqe, nätmätqä qäyunä imäqñqä äwinyätanqçqä-qe, huiwi yänänäqñqä maeqeqä” ätukqe.

³⁹ I ätuäqce, anqumä äwäqce, Goti Ique kukñuä asi, anqumä ätukqe. ⁴⁰ Ae ätuäqce, iquaunqä anqumä äpäqce, iqua hiñuä kukuänñuä wiyqanji, hiqaqä witanqä äqunqce. Ique kukñuä äki-äki tupñqe, änyä maqñqä yqänä eminñuwi.

⁴¹ Hñquaqu-hñque äwimetäqänqanji, Iqu iquaunji, “He hiqaqä äwäpu, hapä yqänä äpmeñuä?” ätukqe. “Ga qäpu qenji. Hiunji tä, qänqa qe ätimäuciyä. Hiñuä qumbu! Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iquenji, suqä quvqä imäqçqä iquauä hipa iunji, täkqä tqä iuta ävqiyä. ⁴² He pämä äpmeçu, äwanä! Hiñuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätñqä iqu, ae qäqi ätimäutñqä iqiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunqä iquau äwikqenqä†

⁴³ Jisasi Iqu kukñuä ii yqänä tätqätanqa, Jutasi ämaqä 12 iquau-tanä iqu ätimäukqe. Iqutänji ämaqä kuapänä, ipäqäyunä, ä jävqä a äqätqä ätimäukuwi. Ämaqä ii, hiqäva-imäqçqä naqä iquatä, ä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, itanqa qokä-apäkä iu miqä iquatä dowatqanqä, ätimäukuwi. ⁴⁴ Qu änyä upñqä imäknäpiyänqanji, täkqä-tqä iqu huiz-iquaunji, tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunqundi, he Iquenji a äkiqätäpu, yasämä ätuma uwqäpnä.” ⁴⁵ Qu ätimäupiyyi, iqu Jisasi Ique äwimeqce, Iquenji, “Näqñqä-vqä Iqukiyä” ätuätä, Ique himä kikiyä äwutänqce. ⁴⁶ Inqanji qu Jisasi Ique itumepu, a yänänäqñqä äkiqätukuwi. ⁴⁷ Iqua, Ique a kiqanqunwänqa, Iqutä qäqi anä tqäuminñuä hñqu, iqueqä ipäqäyunä ämäkäqiyäqce, hiqäva-imäqçqä naqä iqueqä wäunñuä-wiyqä hñque, qätä mñä hämänä ätqavämäukqe.

⁴⁸ Inqanji Jisasi Iqu, “He ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpäsatä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänñuä-pa, Nyi-pqce, iinñunä etanqä äñgiqätqäuä?” ätukqe. ⁴⁹ “Hiunji ique-ique Nyi hesä anä äpmamä, hiqäva-imäqçqä anä ququawä iu näqñqä vätqätanqçqä inqa manqiqätqce, sunqä itqänñuäwä? Inäqce, he tä iquwi, kukñuä Goti Iqueqä bukiu ätnänqeunji, qäyunä ätätanqçenqceqä” ätukqe.

⁵⁰ Inqanji Iqueqä ämaqä iqua, eeqänä zä äväma äwekuwi.

Hikñä hñqu zä äukqenqä

⁵¹⁻⁵² Zä ii uwqanqunwänqa, hikñä gquä hñqunä huäqä hutñqä hñqu, Jisasi Ique qänaki ti äwivändqanqa, qu iquenji a kiqätqanqunwänqa, iqu gque iqinyä iquvesemä, ipätäkqä zä äukqe.

Ämaqä naqä iqua, “Iqu qäyä päkonätñqeçqä,” ätkuwinqä§

⁵³ Qu Jisasi Iquenji, hiqäva-imäqçqä naqä iquenyqä ätuma äukuwi. Inqanji hiqäva-imäqçqä naqä iquau, ämaçeu miqä iquau, itanqa kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu iqi aquvä äqänqunwi. ⁵⁴ Pitä iqu, Jisasi Iquenqä, kinä-tämä qänaki äuminqce. Hiqäva-imäqçqä naqä iqueqä anä

† 14:42 Matiu 26:47-56; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11 § 14:51-52 Matiu 26:57-68; Lukä 22:54,63-71; Jonä 18:12-14,19-24

ququawä iqi ätimäuqe, iqiñi, iqu ämaqä ämayukä-imanqä iquatä äpme, tä-diyeqä inyimiñqe.

⁵⁵ Inğanji, Jisasi Ique pizqä päkpnqenqä, hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä hiuzi iqua qäsänä, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqenqä qävqä yanätpiyi, ämävqänquwi. ⁵⁶ Ämaqä kuapänä Iquenyqä quañgä kukñuä täqisqanquwä-qe, quvaqä kukñui yamuätqänqä ikuwi, asänä mäwqanji äqunquwi.

⁵⁷ Inğanji ämaqä hñqua pämä ämatqäupiysi, Jisasi Iquenyqä quañgä kukñuä tii ätukuwi. ⁵⁸ “Ne Ämaqä Tqu tii tqanji äwikque. ‘Goti Iqueqä hiqäva-imäkcqä anä, ämaqä-qua mätqe, Nyi äqiyäpnetmä, anqumñi, hiunji hñquaqu-hñque mätmniqeqä. Inäqe Nyi hipaetä mamätqä imqänä’ tqanji, äwikqueqä” ätukuwi. ⁵⁹ I tqanquwä-qe, quvaqä kukñui asänä mäwqä ikqe.

⁶⁰ I tqanquwänqä, hiqäva-imäkcqä naqä iqu, iquauä hinuä iqi ätqäuä, Jisasi Ique yatñqä tii äwikque. “Ämaqä tä kukñui Sinqä ätquwi, änänqä? Si kima hui matqä isñqätanä?” ätukqe. ⁶¹ I tqanqñqä-qe, Jisasi Iqu kima miqä, Iqueä kukñuä hui mätquä da ikqe.

Inji, hiqäva-imäkcqä naqä iqu anqumä yatñqä tii äwikque. “Krais, Goti Iqu ne ämineyätñqä atäunüä äkikqä Iqukita? Ä Yoqä haqä yätu ämaetunquä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?” ätukqe.

⁶² I tqanqä, Jisasi Iqu, “Nyi qäqunqä. Itanqä Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäqñqä-tänä Iqueqä hipa ämuangisa pmetanji hinuä qumbnuwiqä. Itanqä Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepñanji qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶³ Iqu i tqanqñqä, hiqäva-imäkcqä naqä iqu äwqä tnänä winqanji, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iquenyqä kukñuä hui inä natñqä, ne sunqä qävqä yatunquäwä? ⁶⁴ Iqueä kukñui, Goti Ique äkittqiyätä tqanji, qätä äyä äwiyänunä. Ga heyaqä knuä imñi, äänä eyqi?”

Inğanji eeqänänji qu, “Iqu suqä quvqä imäkcqä-qae, qäyä päkonätñqeqä” ätukuwi. ⁶⁵ Itanji ämaqä hñqua, Iqueni makukuä äwqutäpu, hinuä huäqä äkeuätäpu, hipa äpäsäpu, “Si tqu kpäsqiyä? Hinuä natiyä” ätumiñuwi. Itanqä ämayukä-imanqä iqua, Iqueni itmepu hipa äpäkkuwi.

*Pitä iqu, ‘Jisasi Iquenyqä maqñqeqä’ ätkqenqä**

⁶⁶⁻⁶⁷ Pitä iqu täknä yänqisa ququawä mäñi pmetanqä, hiqäva-imäkcqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä apäkä hui äpäqe, Pitä iqu tä diyeqä imäknätqätanji äqunäqe, ique hinuä yqänä äqunä, “Si Jisasi Nasäretqätanä Iqutä anä äpmetqänqiyä iqukiyyä” ätukqe.

⁶⁸ Ii iinä tqanqñqä, iqu, “Oeyqä, si ii ätni, nyi änyä maqñqä enänä” ätuäqe, yäpaqänqisa äwätä, täknä hävqä qänätanqñqä iqi ätqäukqe. Inğanji kukutakisqä hñqu äkakä ätkqe.

⁶⁹ Wäunüä-wiyqä ii, iqueni iqi äqunäqe, anqumä ämaqä iqi tqäutanquwiñi, “Ämaqä tqu, qutä anä äpmetqänquwiqä” ätukqe. ⁷⁰ Ii käyä ätqanqñi, Pitä iqu anqumä “Oeyä” ätkqe.

Iwä wänqä hmbu ti imänqanqä, ämaqä iqi ätqäumiñuwä iqua, “Si Galilisanä iqukiyyä. Inji si oeyä matqä pa. Si, qutä anä äpmetqänquwiqä” ätukuwi.

⁷¹ Ga inğanji iqu tii ätukqe. “Ämaqä tä ätätqänquwä Iquenyqe, nyi änyä maqñqä enä. Nyi quañgä etqändi, Goti Iqu, nyi qui nyimäkänqiyä.”

* 14:65 Matiu 26:69-75; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

⁷² Iqu kuknuä iini ae ti tqaŋga, kukutakisqä äkakä huiziqu ätkqe. Ingaŋi Pitä iqu, Jisasi Iqu “Kukutakisqä äkakä hŋquaqu matqäŋga, si Nyiŋqe, ‘Nyi Iquenyqä maŋŋqe, hŋqaqu-hŋque ttŋqinyä” ätukqenqä kjuä äwikqe. Ingaŋi, iqu iinjä imäkätäqenqä huäqä kiinjä wuŋgaŋgi, kjuä kuapänä äqäkqe.

15

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiŋuä iqi ätqäukqenqä**

¹ Zä we-huŋgaŋgqetäŋi, hiqäva-imäkqä naqä iqua, kuknuä-suqenqä näqŋqä iquautä, ŋŋ ämaqä naqä huiziquautäŋi, qu Israitqä iquau miqä eeqänänä iqua qäsäŋi, kuknuä naqä-hŋqunä imäkuwi. Itäŋi qu Jisasi Ique guä äkiqiyäpu, ätuma Pailoti ique äwikuwi.

² Itäŋga Pailoti iqu, “Si Israitqä iquau Miqä Naqä Iqukitanä?” ätuätä, yatŋqä äwikqe.

Jisasi Iqu ämävauqe, “Iiŋi, si qe ätnyä” ätukqe.

³ Ingaŋi hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Iquenyqe, “Iqu suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätŋqeä” ätqua äukuwi.

⁴ Iinjä etaŋgi Pailoti iqu Iqueni, “Si kuknuä hui kima matqä isŋqätanä?” ätuätä, yatŋqä aŋgumä äwikqe. “Hiŋuä qunyä. Qu Sinyqe, ‘Suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätŋqeä’ äyä ätqäüä” ätukqe. ⁵ I tquanga, Jisasi Iqu kuknuä hŋqu mätquä ikqe. Iqu i iqanŋqenqä, Pailoti iqu, “Kuknuä hui matqä suŋqä iqutiyä” tä, kjuä kuapänä ämakqe.

⁶ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyänŋaŋi, Israitqä iqua, “Ne guä pmetanŋuwä iquautanä iquenyqä äneŋgiyä” tqaŋguwä iqueni, Pailoti iqu huätä äwiqutemiŋqe. ⁷ Ingaŋi ämaqä hŋqua, ämiqä naqä iquau huätä mamanä-tpu ipu, hui pizqä äpäkuwiŋqä guä äpmamiŋuwi. Qutaŋä hŋqu, Baräpasi iquvi. ⁸ Itäŋga ämaqä kuapä aquvä äqanŋuwä iqua, Pailoti ique äwimepu, “Hiŋuiqänä imäkmiŋä-pa, iinjä imäkiyä” ätuäpu, yatŋqä äwikuwi.

⁹ Qu iinjä tquanguwänŋa, Pailoti iqu, “Israitqä iquau Miqä Naqä Tqueni, huätä equtäutmä etapmqätanä?” ätukqe. ¹⁰ Hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätanŋqenqä äwqä quvqä imäkäpu, Ique ätuma vqanŋuwänqä, Pailoti iqu näqŋqä yasämä eäqenqä, ii ätukqe. ¹¹ Pailoti iqu i tquanŋqä-qe, hiqäva-imäkqä naqä iqua, qokä-apäkiuqä kjuä iuŋi hiŋi-hiŋi iwimäkäpu, Pailoti iqueni, “Jisasi Iqu qäyä etaŋguti, Baräpasi Iquenyqeä” tupŋqä ätukuwi.

¹² Ingaŋi Pailoti iqu, “Iiŋi, ‘Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä’ ätätqänuwä Iqueni, nyi äänä imäkmiqäwä?” ätukqe.

¹³ Iinjä tquanga, qu kima tnänä tii ätukuwi, “Iqueni, zä-huätati hunätŋqä imäkiyä!”

¹⁴ Iinjä tquanguwänŋa, “Iiŋi suŋqe? Iqu suqä quvqä äki imäkätŋqäwä?” ätukqe.

Kimäŋi, qu maŋä yänänäqŋqä ätäpu, “Zä-huätati hunätŋqä imäkiyä!” ätukuwi.

¹⁵ I tquanguwänŋa, iqu, qokä-apäkiu yeeqä iwimäkätŋqä wiŋgaŋgi, Baräpasi iqueni qunqä huätä äwiqutekqe. Itäŋga iqu, Jisasi Ique ptqä päkŋŋqä imäkätä, ämaqä mäkä-iqä iquau hipa iu zä-huätatä huepŋqä äwikqe.

¹⁶ Pailoti iqu, iquau vqanŋa, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqä iqueqä anä ququawä yänŋisa ätuma äpeyäpiyänŋaŋi, mäkä-iqä huizi

* 15: Matiu 27:1-2,11-31; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16

iquaunqä tääqä ätukuwi. ¹⁷ Inganji iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quangä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkkuwi. Iqini qu iqueni, qäkä ipisqä hämänänjä hñqu äwiyätpiyi, guä yänjä-täñi ämaqä naqä hñqueä ynñanänjä äkuäquväpu, Iqueä nyuänju ämuäkuwi. ¹⁸⁻¹⁹ I imäkpuiyi, qu iqueni, “Israitqä iquau Miqä Naqä Iquki! Hiunjinñanjqä” ätuäpu, häsuänjitä Iqueä nyuänju äpäsäpu, Iqueni makukuä äwqutäpu, itanga suqä ämaqä naqä hñquenqä ipqä-pa, Iqueni qonä äwoktäpu iminuwu. ²⁰ Qu Iqueni quvqä iini qäpu itquapiyi, inganji qäkä ipisqä iqu huätä ätäuquväpu, Iqueqä qäki anqumä äwiyätukuwi. Itanji Iqueni, zä-huätati huepñqä ätuma äukuwi.

Mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati äuekuwinqä†

²¹ Ämaqä anjä-himqä Sairinisanjä, Aleksandä iqueqätä, Rupesi iqueqätä, iquaquiyqä kanä Saimonä iqu, anjä-himqä yäpaqänggisa äpmaminqe, yänggisa paquvqanñanji, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqä ze, iqu metñqä imäkkuwi.

²² Qu Jisasi Iqueni, anjä yoqä Golketa qonätanqgeunqä ätuma äukuwi. Yoqä iini, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänjä-yänjiqä.’ ²³ Iqini qu Jisasi Iqueni, wainqä-eqä dunji marasinqätä qäsä imäknqe, täñä-hunqe Iqueqä huiwunji wipti iqiyätñqä wisäuqanqä, Iqu mämotanqä ikqe. ²⁴ Inganji, mäkä-iqä iqua, Iqueni zä-huätati äuekuwi. Iqua, Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä häñä ikuwi.

²⁵ Qu Iqueni zä-huätatini, mäptqä awänä mäpmeqä 9 kloknqä äuekuwi. ²⁶ Quwqä suqä imäkminuwä dunji, kukñuä ämitkuwä iqu, ätäpu tii äqiyekuwi. “Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä.” ²⁷⁻²⁸ Itanga Iqutänjä qäqiqini, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hñquaquini, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuanggisa äuepu, hñqueni qunamäuqänggisa äuekuwi.† ²⁹⁻³⁰ Ämaqä iqi äpawäpiyi, qu nyuänjä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkkä anji äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anji mätqunjqä’ tqä-qukiyqä. Inji Tqä-täüä häñä iqumuatnätinä, zä-huätatä äunänitanji, äyaqäsqänqä biyä!” ätuminuwu. ³¹ Inji, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qupqä tä inä äsäpu, “Iqu ämaqä huiziunji häñä iqumuatätñqä-qe, Iqueqä-kuiänji häñä miqumuatñqä iqiyä” ätñguwi. ³² “Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu, Ique atäunüä ikqä, Israitqeu Miqä Naqä Tqu, äyaqänqä qua täqinyqä äpä. Ga ne hiñuä äqunaqe, Iquenyqä quuvqä heqiyatunqänännyä” ätñguwi. Inji, ämaqä zä-huätati anä äunminiyä iquaqu-pqe, Iqueni kukñuä quvqä inä ätukiyi.

Jisasi Iqu äpäkonqenqä§

³³ Itanga hiunji quemisqä ae ätimäuqanqä, qua eeqänänjä iunji, hea äwäkkqe. Awiyqä 3 kloknqanji, we anji äunqge. ³⁴ Awiyqä 3 kloknqanji, Jisasi Iqu manjä yänänäqñqä tii ätkqe. “Eloi, Eloi, lema sapatani.” Kukñuä iqu, quati tiinji. “Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunnyä?”

³⁵ Ämaqä qäqiqi ätqäuminuwä hñqua, kukñuä tä qätä äwipiysi, “Qätä wipu! Iqu Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi. ³⁶ Ga, ämaqä hñqu tnänjä äwäqe, yaanüä hui ämeqe, wainqä-eqä yänänäqñqä iu äyämeqe, hätäkqeu ikätäutä, Jisasi Iqu änätñqä äwisäukqe. Iinjä itä, tii atukqe.

† 15:20 Matiu 27:32-44; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27 ‡ 15:27-28 Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä. “Goti Iqueä bukiunji tii äyä äqänä. ‘Qu Iqueni ämaqä quvqä iquatä qäsä itquakuwiqä ätnäqeuñi,’ iini qäyu hetñqenqä ii itquakuwi.” § 15:32 Matiu 27:45-56; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

“Laisa iqu äpätä, Iqueni zä-huätati äunänqe äyaqiyätä itumenqutiyä? Hinuä äqänanä äpmenä.” ³⁷ Inğanı Jisasi Iqu manä yänänäqñqä ätäqe, hindnä-meqä äwquatämäuqe, äpäkoñgqe.

³⁸ Inğanı yuä naqänänä, hiqäva-imäkqä anä yäpä inğisa imaknminqä iqu, hituñuä yätuta inği-inği äpkñga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñgqe. ³⁹ Inji mäkä-iqä iquau miqä, Jisasi Ique hiqumuanä äwiyä ätqäuminqä iqu, Iqu äänä itä päkoñganqge hinuä äqunäqe tii ätkqe. “Naqä-qakui. Ämaqä Tqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqä!” ätukqe.

⁴⁰ Itanğa apäkä hiua, kiñä nänjisa hinuä äqumbu ätqäuminuwi. Iuau-tanji, Mäliya, anä-himqä Maktälatanä ii, itanğa Mäliya, Jemisi hikñä wänqä ique, ä Josepä gueqiyqä känäu, itanğa Solomiyi. ⁴¹ Jisasi Iqu qua Galili iu pmetanğanı, Ique qänaki äwivändäpu, yätamakqä äwiminuwa iuae. Ga, apäkä kuapänänä, Jisasi Iqutä Jerusälemänqä anä äpkuwä iua-pqe, qäsä iqi ätqäuminuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä**

⁴²⁻⁴³ Hiunji iqueni, ii Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä, nätmätqä näwinyä imäkqänğanji. Iutanı, mäptqä äwitñqä ti pmetanğanı, Josepä Arämatiyatanä iqu, Pailoti Iquenyqä zä-miqä, ique äwimeqe, “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” ätukqe. Ämaqä iinä iqu, Israitqä iquau miqä eeqänänä iquautanä, yoqä naqä inänä-tänju eä, Goti Iqunä miqeunqä hinuä äqänä äpmaminqä iquvi.

⁴⁴ “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” tquanğa, Pailoti iqu yäunüä iqe, ämaqä mäkä-iqä iquau miqä ique tääqä ätuätumeqe, “Jisasi Iqu ae äpäkoñgqätanä, ä änänğä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ⁴⁵ Ämaqä iquesa näqñqä ae ämeqetanı, Pailoti iqu, Josepä iqueni, “Jisasi Iqueä huiwi, yqä mayä” ätukqe. ⁴⁶ Inğanı, Josepä iqu yuä naqä hñqu mbqä iäqe, Jisasi Iqueä huiwi zä-huätati äuekuwiuta äyaqiyätä, qua mänji ämaeqe, Iqueä huiwi huäqä ätäqe, ämaqä pizqä pñqä heqänqä hikä ätänukuwä anä-nänä imä pñqä ekqe. Pñqä ae eäqe, hikä qñqanä naqä hñqu, huaqä-huaqä ämiqa qñqanä ämaptekqe. ⁴⁷ Mäliya Maktälatanä iisä, nñ Mäliya Josepä iqueqä känaisä, Jisasi Ique pñqä eqanqge, hinuä äqunğiyi.

16

*Jisasi Iqu ävaukqenqä**

¹ Hiunji Sämbatqe ae äpäwqanğanı, Mäliya Maktälatanä iu, Mäliya, Jemisi iqueqä känäu, itanğa Solomi, qu eqä jinänä-weqe mbqä ikuwi. Ii, qu äma äwäpu, Jisasi Iqueä huiwiu equatpñqänänä.

² Hiunji kiñganänä iqueuä zi-hinuä matqä, mäptqä ti eumäuqanğanı, apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqeunqä äwäpiyanğanı, tii ätñguwi.

³ “Ne Jisasi Iqu hikä hovqä äwinqä iqueqä hikä qñqanä äptänänqe, huaqä-huaqä ämitä nauteyätñqe, tqukä?” ⁴ E äwäpiyä iunda hinuä äqunäukuwi, hikä iinä iqu, kätanänä qäyä hitanğqä-qe, qñqanä mäpmäwänätanği äqunğuwı. ⁵ Itanğa apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqä yämä äpaquväpiyanğanı, hikñä gquä qäpaiqä hämänänänä imäkñqä hñqu, hipa ämuangisa pmetanği äqumbiyi, inğanı iua miiqä yänä ipu, äwäwa ikuwi.

⁶ I iqanğuwänğa, iqu iuaunı, “He yäunüä miqä pampiyä” ätukqe. “He Jisasi Nasäretqätanä, zä-huätati äuequwä Iquenyqä hinuänqä äpqäuä.

* **15:41** Matiu 27:57-66; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42 * **16:** Matiu 28:1-15; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

Iqu ae ävauqäqe. Hinuä qumbiyä! Äwäteqä täqini, aanqä suänä. ⁷ Iinjä-qae, he äwäpu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, (Pitä ique qäsä), tii tupiyä. 'Iqu qua Galilinqä hinuiqä wänqiyä. Iqu ae etkqä-pa, he Ique iqi qumbnqäüä' tupiyä" ätukqe.

⁸ Inğanj apäkä iua zä ipu, yäunuä-yäunuä winğanğa, ämaqä pñqä wiqeutä yäpaqä mänqisa ätimäupiyyi, iqisanj zä äväma äukuwi. Iua äwäpiyänğanj, zä yqänä iqäwäpu, ämaqeunj mätquä ikuwi.

Jisasi Iqu, Mäliya Maktälatañä ii äwimakqenqä†

⁹ Jisasi Iqu hiunji kinğanänj iqueuä zinuä matqänğa ävauqetanj, Mäliya Maktälatañä ii-ganä äwimakqe. Iinj, dnä quvqä 7 tqäutangi, Iqu huätä ändowatkqe. ¹⁰ Itanj ii äwäqe, ämaqä, Iqutä anä ikäminuwä iqua, huäqä-hunqä ämepu, knuä qiyätqätanquwä iu äwimetä, awä ätukqe. ¹¹ Ii, "Jisasi Iqu hänä pmetangi, äqunänänä" tquanğj äwiyäpiyä-qe, qu, "Ii quanğä ätqiyä" knuä äwikqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä hñquaqui äwimakqenqä‡

¹² Itanj huizi, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä hñquaqu, anä-himqä iutanj äväma, qanä wätqätanğinyänğa, Jisasi Iqu, iquaquinj huitanjä-qu imäknä äwimakqe. ¹³ Iquaqu anğumä äwiyi, huizi iquaunj, iquaqui wimeqanğqenqä ätukiyyi. I tquanğiyä-qe, iqua, "Iquaqu quanğä ätqinyqä" knuä ämakuwi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimetä, wäunuä äwikqenqä§

¹⁴ Itanj Iqu, wäunuänqä ämotquaminqä 11 iqua, ymisanj änäpu pmetanquwänğa äwimakqe. Iqu äwimeqe, ämaqä, Ique hänä anğj pmetangi hinuä äqunquwinqä qäyä ätquanğä, ga "Qu quanğä änatqäüä" ätuäpu pmetanquwinqä, Iqu, "He nyuänj woyqä imbu, quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänäüä?" ätuätä, yänänäqñqä ätukqe. ¹⁵ Itanğa Iqu iquaunj, "He qua äwitqutänqä-pa kuknuä anğüä we-hunqä-tanj äma äwäpu, ämaqä eeqänänä iu awä tupñqe" ätukqe. ¹⁶ "Ämaqä quuvqä eqiyätä asnj ämeqä iquenj, Goti Iqu hänä iqumuatäniqe. Itanğa ämaqä quuvqä maeqiyqä iqä iquenyqe, Goti Iqu, 'Hänj mäpmeqä yänqiyä' täniqe." ¹⁷⁻¹⁸ Ämaqä quuvqä eqiyquwä iqua, wäunuä ämaqä mimäkqänänj tiinj imäkäpnuwi. Nyaqä yoqeta, dnä quvqä huätä ändowatpnuwi. Iqua kuknuä änyä-hänj ätpnuwi. Quwqä hipaitä qämakä a ämaqätpnuwi. Eqä quvqä ämbqe, qui mäwimäkqä yäniqe. Itanğa ämaqä tänjä-yaqä witanğpqeunj, hipae haqeqi äwiyquwi, anğüä imämbnuwiqä" ätukqe.

*Goti Iqu Jisasi Iquenj, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqä**

¹⁹ Naqä Jisasi Iqu, iquaunj kuknuä qäpu tquanğa, Iquenj qäukuä yätunqä ätuma ekqe. Itanğa Iqu Goti Iqueä hipa ämuangisa äpmakqe. ²⁰ Inğanj Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua im-imä äwäpu, kuknuä awä ätuäkäminuwi. Kuknuä naqä-qakuä hitanğqenqä motquapñqe, Naqä Iqu yänänäqñqä vqanğj, iqua ämaqä mimäkqänänj imäkäkäminuwi.

† 16:8 Pipa Grikä pmeqeugä kuknuä iu äqänänqä huiunj, kuknuä hiqñqä 9 iuta 20 bunqe, maqñqä eänä. Näqñqä-tänj kuapänänj, Makä iqu maqiyqä ikqenqä knuä indqänätqänj. ‡ 16:11 Lukä 24:13-35 § 16:13 Matiu 28:16-20; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23 * 16:17-18 Lukä 24:50-53, Wäunjuinqä 1:9-12

Kukñuä änguä we-hunqä-täni, Lukä iqu äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Bukä, kukñuä änguä we-hunqä-tänä Lukä iqu äqäkqeu, ne hiñuä tiñä äqunäñu. Jisasi Iqu, ämaqä Israitqä iquautä, qokä-apäkä huizitäñi, Anqumä Itmeqä-quvi. Jisasi Iqu, wäñuä ipäqiyätäqänqani, qokä-apäkiu, tiñä ätuminqe. Dñä Änguä Iqu, iwimäkqanqi, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä ängui, ämaqä quvqä iquau ätukqe. Naqä-qakuiqä, Bukä tqi tiwiqä kuapänäñi, Jisasi Iqu, qokä-apäkä hanä-iquä äki-äkitanji, metqätanquwiñqe, huäqä äwunätä, änguä iwimäkminqenqä.

Jisasi Iqu, qunji änguanä iwimäkqanqenqä, qokä-apäki aquvänä imiñuwi. Mäliyai, Ique nyquanga, qu yeeqä ikuwi. (Lukä 1:42-48 ä 2:10 hiñuä qunya.) Bukä Iqueqä qäpuni, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ekqetani, qu yeeqä naqänänä ikuwi. (Lukä 24:52 hiñuä qunya.)

Nätmatqä kuapänäñi, Jisasi Iqueä äpmeqenqä, Lukä iqunä tiwiqä ikqäqe. Kukñuä iñä iqua, bukä tqe äqänänqä, huizi iquauñi maqñqä eä. Kukñuä ktqä, ämaqä Sämalia pmeqä iqu, ämaqä äpäkkuwä ique yätamakqä äwikqenqätä, ä kukñuä ktqä, ymeqä iqu kanique ävämakqenqätä, ä kukñuä ktqä huizi, Jisasi Iqu ätkqenqätäñi, Lukä iqunä äqäkqe. Tiwiqä Säkiyasi, ämaqä mbqä motauqä iquenyqe, Lukä iqunä äqäkqe.

Tiñäpqe inänji. Suqä täaqä yänänäqñqä tqeunqä, ä Dñä Änguä Iqueä wäñuñqä, ä Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iuqä suqä quvqä huätä mamäuqenqätäñi, ii äqäkqe. Itanqa kukñuä kuapänäñi, apäkä iua imäkminuwä iñqätä, qäsä äqäkqe.

Lukä iqueä tuwanji, bukä tqi qapu miqä danä iqi, oee. Bukä, ne täñga 'Wäñuñqä' ätätunqä, Lukä iqunä äqäkqe. Ii tiwiqä, nätmatqä eeqänänä, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ae ekqänqä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua, imäkminuwñqeyi.

Lukä iqu, Jisasi Iquenyqä näqñqä änguä ämetä, tuwanjä äqäkqenqä

¹⁻² Jisasi Iqu nesä pmetanqi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä ekqenqe, Iqueqä kukñuä awä-tqä iqua, nätmatqä eeqänänä hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä iqua qanä ikipu, kukñuä awä änatminuwi. Itanqa ämaqä kuapänäñi, iqua qätä äwiyäpu, bukä yamwiqä äqäkuwi. ³⁻⁴ Nyi wäñuä ipäqäkqä duta, yatñqä iqa äpqiñqänmi, täñqani nyi nätmatqä eeqänänä ätimäuqanqenqä kñuä änguanäñi ämeqänä. Tipilusi naqä iquki, qu nätmatqä eeqänänänqä ämäktquakuwä iñqe, si näqñqä eätnä, "Ii naqä-qakuiqä" tñä diñqe, täñqani nyi sinyqä bukä qäyunä äqiyätmä emqä di ktapmqänä.

Enätqä hñqu Sakätiyasi iqueni, Jonä iquenyqä ätukqenqä

⁵ Ämaqeu miqä naqä Heroti iqu Jutiya iu mitqätanqani, hiqäva-imäkqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe Sakätiyasi ique. Ämaqä iqtä wäñuä anä iqe, iquauqä yoqe Äpaisa iquai. Sakätiyasi iqueqä apäkiyqä yoqe, Älisapetqi. Ii hiqäva-imäkqä iquauqä kaqä, Aronä iquesanä iyyi. ⁶ Iyaqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqiñi, Iqueqä kukñuitä, suqetä, eeqänä

qänaknä isinyä, jänänänjä äpmaminjiyi. ⁷ Älisapetqi qokitqä etangi, iyaqu ymeqä maeqä enyä, qoyanä-äpäyanä äpmaminjiyi.

⁸ Hea hñqueni, ämaqä Äpaise iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanguwängga, Sakätiyasi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi wäunjuä iqämanminñqe. ⁹ Inğanji iqua quwqä suqä iwäsäuqänqä imäkäpu, Sakätiyasi iqu Naqä Iqueqä anä hiqñqä pmua inğisanqä äwätä, nätmätqä jinanä-weqä tä iketñqä diñqä, atäunjuä ikuwi. ¹⁰ Iqu hiqñqä pmua iunqä uwqanğa, qokä-apäkä aquvä äqänquwi, qu yäpaqä mängisa äpmapu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminjuwi.

¹¹ Inğanji Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, hiqñqä yäpä inğisa jinanä-weqä ttawä inju, hipa ämuangisa tqäutangi äqunqce. ¹² Iqu ique hiñuä e äqunäqe, änä mäwimänqä itä, zä kiinä ikqe.

¹³ Inğanji enätqä iqu, “Sakätiyasi iquki, si zä miqä panä” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqä ätni, qätä ae äkiyänqe. Tqä apäkä Älisapetqi, ymeqä qokä hñqu nyuänqiyä. Iqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ nyuätqätñqä.

¹⁴ Inğanji, saqä äwqe, aanä yeeqä kuapä kinyäniqueqä. Ämaqä kuapänänji, ymeqä iquenyqä aquvänä ipnuwiqä. ¹⁵ Aquvänä iqä qakui, tiinji. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqiñi, ämaqä naqä-qu äpme, wainqätä, eqä ämaqä iquauqä kñuä indqänqce qui wimäkqetä, manqä yäniqueqä. Ymeqä iqu känäwä äwqä imä yqänä mnätanganji, Dñä Ängüä Iqu, iqutä anä pmetäniqueqä. ¹⁶ Iqu iqueqä wäunjuä imäkätqätangi, Israitqä kuapänänji, iquauqä suqä hñgisanänji huätä ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, qänaknä ipnuwiqä. ¹⁷ Iqu Laise iqueuä suqetä, yänänäqñqetä ämetä, Naqä Ique hiñuiqä wimeniqueqä. Qunuñuatä, ymeqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä imbñqä imäkätä, ämaqä hñgisanä itqänjuwä iquauñi, kñuä äkunmäknäpu, iquauqä kñuä indqänqce ängüänänjä metñqä imäkäniqueqä. Iqu ämaqä iquauñi, Naqä Iqu äpätqänğanqä näwenyä e imäkäniqueqä” ätukqe.

¹⁸ Sakätiyasi iqu enätqä iqueni, “Saqä kukñuinqce, naqä-qakuiqä kñuä nyätñqce, nyi näqñqce äänä himqäwä? Nyitä nqä apäkisä, ye quväuukuä kuapänä ae ämäyaqutäuqeqä” ätukqe.

¹⁹ Enätqä iqu kimani, “Nyi Gapleti iqunjqä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hipenjuä iqi ätqäunänä. Iqu nyi kukñuä ängüä täñqä awä ktmqä änändowatqiyä. ²⁰ Nyaqä kukñuä tä hea qayunänänğa, naqä-qakuänänjä timäuniqueqä. Inäqe si nyaqä kukñui qätä manyiyqä inä-qae, hea nätmätqä tä timäuqanğanqce, kukñuä matqä isñqinyä” ätukqe.

²¹ Sakätiyasi iqutä, enätqä iqutä, iquaqu kukñuä tqämanätqätangiyänğanji, ämaqä yäpaqä mängisa ätqäuminjuwä iqua, Sakätiyasi iqu anä yäpä yänğisa äpakä pmetanğqenqä, iquenyqä hiñuä äqumbu äpmapu, kñuä kuapänä indqänminjuwi. ²² Iqu hñganqä imänjaqänäqe, hñganji yäpaqä mängisa ätimäuqe, kukñuä mätquä iqanğa, qu iquenyqe, iqu anä pmua inğisa äpme, wätqä enqä-pa äqunätänjqce, näqñqä ämakuwi. Iqu kukñuä matqä itä, iqueqä hipa itänä wätqä enqä-panji imäkkqe.

²³ Qänakndanji Sakätiyasi iqu, iqueqä wäunjuä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunji qäpu iäqe, iqueqä anämqä äukqe. ²⁴ Inğanji iqueqä apäkä Älisapetqi, äwqä-tänjä eä, iyyqä anä yäpä yänğisa zä qanjuä hipa hñgi eeqä äpmaminñqe. ²⁵ “Goti Hanjuwä Iqu huäqä äwunätä ängüänä inyimäkqiyä. Nyi qokitqä äpmamä womba änyinminñqe, tänganji Goti Hanjuwä Iqu huätä ämanmäuqiyä” ätkqe.

Enätqä iqu Mäliyauni, Jisasi Ique nyuäniqenqä ätukqenqä

²⁶ Älisapetqi äwqä-tänjä qanjuä 6 pmetanqani, Goti Hanjuwä Iqu enätqä Gapleti iqueni, Galilisänjä inji anä-himqä Nasäretqänqä ändowatkqe. ²⁷ Iqini iqu apäkä hitqä, qokätä hiqaqä mäwiqä iminqä hui, iyyqä yoqe Mäliyau äwimakqe. Ii Josepä iquenyqä ätminjuwi. Josepä iqueqä kawiqu, ämaqä naqä Dewiti ique. ²⁸ Enätqä iqu apäkä ii äwimeqe, “Si änguä äpmeninyä. Goti Naqä Iqu sinyqä knuä änguänänjä indqänätä, sitä anä äpmenä” ätukqe.

²⁹ Ii kuknuä tä qätä äwiyäqe, änä-änä mäwimänqä itä, “Änäänqä dqutiyä?” knuä äwikqe.

³⁰ Enätqä iqu, “Mäliya, si zä miqä panä!” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä änguänänjinqä, si atänuä ae äkiyqeqä. ³¹ Si äwqä eätnä, Ymeqä Qokä Hnque misinjqä. Iqueqä yoqe, ‘Jisasiuä’ nyuättnänqeqä. ³² Iqu Naqä-qu etanquti, ämaqä iqua, ‘Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanquti, Iqu qokä-apäkä iuni, Kiqä kawiqu Dewiti iqu äpmetä ämiminjqä-pa, e miniqeqä. ³³ Iqu hueqä-himqä Jekopä iquesänjä iquauqä Naqä-qu eä, hea ique-ique pmetäniqueqä. Iqueqä ämiqä iinj, qäpunä maeqä da, e witäniqueqä” ätukqe.

³⁴ I tquanqa Mäliya enätqä iqueni, “Tä äänä timäutnqä tnyä? Nyi qoki maeqinjqä” ätukqe.

³⁵ Enätqä iqu kimanji, “Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Dnä Änguä Iqu si äkimetä, Iqueqä yänänäqnqä äkpatqiyänqiyä. Ymeqä si änyuesqä Iqu, Goti Iqueqänä hiätanquti, qu Iquenyqe, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeqä’ tpnuwiqä. ³⁶ Qätä nyiyä! Apäkä äpäyanä tqä sämaqi Älisapetqi-pqe, ymeqä hnqu inä nyuänqiyä. Iinyqe, ämaqe, ‘Apäkä täsi qokitqeqä’ ätuminuä-qe, qanjuä 6 päwqanqa, ii äwqä-tänjä äpmenä. ³⁷ Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkänqiyä” ätukqe.

³⁸ Iqu e tquanqa Mäliya ämävauqe, “Nyi Naqä Iqueqä wänuä-wiyqinjqä. Si tä ändnä-manji, ätimäunqiyä” ätukqe. Ii iinj tquanqa, enätqä iqu ävämakqe.

Mäliya äyätä, Älisapetqi äwimakqenqä

³⁹ Inqanji Mäliya, qoqonjä Jutiya-tänjä injinjqä anä-himqä hnquenyqä maqänä ekqe. ⁴⁰ Anä-himqä iu ätimäuqe, Sakätiyasi iqueqä anä yäpä yängisa äpäyätä, Älisapetqini, “Hiunjinqanjqä” ätukqe. ⁴¹ Inqanji Älisapetqi, iuä manji qätä wiyqanqani, ymeqä iqu äwqendanji ämenä iqanqa, Dnä Änguä Iqu Älisapetqiyqä äwqeuni kuapanä ämngqe. ⁴² Inqanji ii Mäliyau tääqä yänänäqnqä tii ätukqe. “Apäkä eeqänänjä iua äpmetanquwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu si änguä ikimäkqiyä. Ymeqä si misnqä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu Ique-pqe änguä iwimäkqiyä. ⁴³ Nyi änäänäwä? Nyi apäkä naqinyä maeqä etanqä-qe, nqä Naqä Iqueqä kënaiki änyimenyä. ⁴⁴ Qätä nyiyä. Si nyi tääqä ändnänqani, nyi qätä kiyqanqa, ymeqä äwqä tämni aquvänä itä, ämenä iqäqeqä. ⁴⁵ Si Goti Hanjuwä Iqu äktqenqä, ‘Naqä-qakuä, ätimäunqiyä’ knuä indqänqni, äwqä yeeqä inqikiyqä” ätukqe.

Mäliya, Goti Iqueqä yoqä haqä ämamäutä, apqä ätkqenqä

⁴⁶ Ii i tquanqa, Mäliya tii ätukqe.

“Nyaqä äwqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe hageqä ämamäuqiyä.

⁴⁷ Nyaqä quuvqe, Goti Hänjä Inyimäkqä Iquenyqä yeeqä änyinjqiyä.

48-49 Nyi Iqueqä wäunuä-wiyqä apäkä hinginqä-qenyä, Iqu nyinyqä kñuä änguänänä indqängi. Goti Yänänäqñqä Iqu änguänänä nyimäkqenqe, ämaqä tänga äpmeñuwä iquatä, qänaknda pmapnuwä iquatä, ‘Apäkä täsiñi, Goti Hanjuwä Iqu änguänäni iwimäkkqeqä’ tñnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, aañä pmua ägonänä. ⁵⁰ Ämaqä tänga äpmeñuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ique qätä wiyqä iquauñqe, Iqu qeqä wimängangñi änguä imäkqä-queqä. ⁵¹ Iqu, hipa wäunuä yänänäqñqä iqä-queqä. Ämaqä ‘Nqä-näuä änguä eänänä, nyi imäkmqänä’ kñuä indqängqä iquauñi, Iqu hinginäwa dowatqä-queqä. ⁵² Ämaqä naqä iquauqä yänänäqñqe huätä mamäuqä-queqä. Ämaqä yäpä iqinjä iquauä yoqe, haqeqä vauqumuatqä-queqä. ⁵³ Ämaqä nätmätqängqä äwa iqanguwä iquauñi, kuapänä vqä-queqä. Ämaqä nätmätqä kuapänä-tänjä iquauñi, huätä qanyä dowatqä-queqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Iqu neqä atqä-awäkau kukñuä guä ämäsäutä, ‘Aprähamä iquenqätä, iqueqä kaqä-kawäkaunqätä, qeqä hea ique-ique nyimänguäniqeqä’ ätukqeqä. Iqu kukñuä iñqe kñuä indqänätä, Iqueqä wäunuä-wiyqä Israitqä iquau yätamäkkqä vqä-queqä” ätukqe.

⁵⁶ Mäliya e ätuäqe, Älisapetqisä qañuä hñquaqui-hñque äpmeqe, kiqä anämqä anñi äpäwäkqe.

Älisapetqi, Jonä ique ämikqenqä

⁵⁷ Älisapetqi ingañi ymeqä qokä hñque ämikqe. ⁵⁸ Ämaqä iisä qäqiqi äpmamiñuwä iquatä, iyyqä käyämaqä iquatä, qätä äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iqu qeqä äwutätä, yätamäkkqä vqangqenqä, iqua iisä aquvänä anä ikuwi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Hea 8 päwqanğa, qu ymeqä hayuqä-tänjä iqueqä huiwi häuä ktäupñqä aquvä äqämbiyyi, iqueqä kaniqueä yoqä, “Sakätiyasiuä” nyuätanä-tpu iqanguwänğa, känai, “Oeyä, ne iqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ nyuätatunqeqä” ätukqe.

⁶¹ Inji, “Änäänänqäwä? Ämaqä sitanjä hui, yoqä iñi maqonqä inäuä” ätukuwi. ⁶² Iqua e ätupiyyi, Sakätiyasi iqu iqueqä kñui ämotquetñqä diñqä, ique atäunjuä äwikuwi. ⁶³ Itanğa iqu, iqua zä-heauqä muaepñqä hipaitänä atäunjuä äwikqe. Iqu zä-heauqä iunñi, “Iqueqä yoqe, Jonäuä” äqäkqe. Iqu e qäyqangqenqä iqua yäunjuä ikuwi.

⁶⁴ Inğanñi, Sakätiyasi iqu kukñuä matqä äpmamiñqe, Goti Hanjuwä Iqu änguä iwimäkkqangñi, iqu kukñuä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukqe. ⁶⁵ Nätmätqä huitanjä e timäuqangqenqä, ämaqä iqi äpmamiñuwä iqua zä ikuwi. Inğanñi ämaqä Jutiya iu qoqonjä im-imä pmeqä iqua, kukñuä kuapä ätmiñuwi. ⁶⁶ Ämaqä kukñuä qätä e äwikuwä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu ymeqä dänjä iqtänñi, anä pmeñqiyä” kñuä e indqämbiyyi, “Ymeqä iqu, änääqu heniqtäiyä?” ätkuwi.

Sakätiyasi iqu hinuä ätukqenqä

⁶⁷ Dñä Änguä Iqu, kaniqu Sakätiyasi iqtä kuapänä munğangñi, iqu hinuä tii ätukqe.

⁶⁸ “Israitqä iquneqä Goti Hanjuwä Naqä Iqu, Iqueqä ämaqä iqune, hanjä-iqä-tänjä pmetanğu änemetä, yätamäkkqä äneyätä anñi inätmeqenqe, ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuanä. ⁶⁹ Iqu imäkkqangñi, Ämaqä Yänänäqñqä Hñqu hanjä inemäkätñqä eqi. Iqueqä wäunuä-wiyqä Dewiti iqueqä hueqä-himqä iuqä awä iqisa eqi. ⁷⁰ Iqu hinuiqänä hinuä-tqä iquauä manjuta ätkqä-pa, iñjä ätimäuqiyä. ⁷¹ Neyaqa mäkä-hunqä iquauqätä, himä-wiunqä iquauqätä, hipa iuta anñi inetmetñqä

e imäkqiyä. ⁷²⁻⁷³ Iqu atqä-awäkanqä qeqä äwutätä, awiqu Aprähamä iqtä kuknuä guä äumäsäuekqenqä knuä indqänätä e imäkqiyä. ⁷⁴ Neqä ämaqä mäkä-hunqä iquauqä hipa iuta anji inetmeqanqa, ne zä mänenqä iqanquti Iqueuä wäunui wiyquatunqeqä. ⁷⁵ Iinjä etanji ne hea ique-iqueni, Iqueqä hinuä iqini, suqä änguanänjinä itanä, Iqueuä wäunui imäkquatunqeqä.

⁷⁶ Ga nqä ymeqä iquki, sinyqä tii tpnuwiqä. 'Iqu Goti Haqä Yätutanä Iqueqä hinuä-tqä iqueqä.' Quati tiinjä. Si Naqä Iquenyqä hinuiqä äwätinä, hänaqä näwenyä imäktnänqeqä. ⁷⁷ Si injä imäktnänqeqä, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauqi, Iqu iquauqä suqä quvqe huätä ämamäutä, hänä iwimäkäniqenqä näqnqä wisnänqä dinqeyi.

⁷⁸ Ämaqä iquauqä qeqä wimänganji, e imäkqe, qäukuä yätutanä we-hunqä hnqwe mäptqä ätätqä-panji, nenyqä injä dowatäniqeqä.

⁷⁹ Ne anä hiawiqä imä pmetanqwa, Iqu neqä huiwä zä injä ktqä namäuqanqa, mäptqä ätätqä-panjä injä we-hunqeqe ne naunätä hänaqä ämänätqeqanquti, ne äwqä hanuä änyätanä qeiqinyä pmetaniquaqä" ätukqe.

⁸⁰ Ymeqä iqu naqä eätä, iqueqä quuvqe yänänäqnqä ämeqe, qänakni, Israitqä iquauqä hinuä iqi tqäuniqänqanqeqe, iqu anä avqnqä imä äpmaminqeqe.

2

*Jisasi Ique ämikqenqä**

¹ Inqanji ämaqä naqä Romätanä iqu, ämaqä iqueqä ämiminqä eeqänänjä iuqä yoqä ämepu a täupnqä, kuknuä yänänäqnqä änyä-hänjä hui imäkkqe. Iqueqä yoqe, Sisa Okastusi ique. ²⁻³ Iqu e tqanqa, ämaqä eeqänänji, qu quwqä yoqä inä mapnqänä, quwqä anä yäuä dunqä anqumä äukuwi. Inqanji qu ämaqä iuqä yoqe änyä qe ämakuwi. Siliya inqisanji, Kuiliniyäsi iqu kiyapqä wäunüä itä äpmaminqeqe.

⁴ Josepä iqu hueqä-himqä Dewiti iquesanä eä etanji, iqu Nasäretqä iu ävämanji, Betlähemänqä ekqe. Ämiqä naqä Dewiti iqu hinuiqänänji, Betlähemä iu äpmaminqeqe. Nasäretqänji, qua Galilisänä inqisayi. Betlähemänji, qua Jutiya-tänä inqisayi. ⁵ Mäliyanji, iquenyqä ätminuwi, ii äwqä-tänji etanji, qu iyaquvqä yoqä mapnqä, Josepä iqu iisä anä äukiwi.

⁶ Iyaqu Betlähemä iu äpmayi, Mäliya ymeqä nyuätqä hinuä äwqänqeqe.

⁷ Ga ii Ymeqä Qokä Hitmqä Ique änyuäqe, ämaqä iquauqä anä hiqaqä wige hma etanji, yuä huäqä ätuätä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu äwätekqe.

Enätqä iqua, sipsipqä-miqä iquau äwimakuwinqä

⁸ Heatqä iqueni, Betlähemä-tänä qäqiqini, sipsipqä-miqä hnqua iquauqä sipsipqä ämipu, qamqä iqi äpmaminuwi. ⁹ Inqanji Naqä Iqueqä enätqä hnqu, iquauqä hinuä iqi maqänä tqäuqanqa, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqeqe, iquau we äwunqeqe. ¹⁰ Iqua injä äqumbiyi, zä kiinjä iqanquwänqä, enätqä iqu, "He zä miqä pambiyä!" ätukqe. "Nyi henyqä kuknuä änguanänji, ämaqä eeqänänji yeeqä naqä-qakuänänjä ipnqä äma äpqänä. ¹¹ Tänganji Dewiti iqueqä anä-himqä täutanji, Ymeqä Hnqu eqiyä. Ymeqä Iqu, ämaqä eeqänänjä hiqä hanä-iqetanji, hänä equmuatäninqä Iqueqä. Iqu Naqä-qu eä, Kraisi, he ämeyätqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä. ¹² He Iqueni, hinuä tiinjä äqumbiyitanji, näqnqä mapnqäuä.

* 2: Matiu 1:18-25

Iqu yuä huäqä äutnä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu witanḡuti qumbnqäüä” ätukqe.

¹³ Enätqä iqu e tquanḡa, enätqä kuapänänä iqua, qäukuä yätuta maqänä äquveppiä, iqtä anä äpmaminuwi. Iqua Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinä ätkuwi.

¹⁴ “Qäukuä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqä-tänji. Inji qua bunji, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu änguä wimäkätñqä äwinyätñqä iquauñi, äwqä hanuä di ävqiyä.”

¹⁵ Inḡanji enätqä iqua äväma, qäukuä haqä yätunqä anḡumä äyqanḡuwänḡa, sipsipqä-miqä iqua kuknuä tii ätnḡuwi. “Naqä Iqu nätmätqä ae ämänätqueqä-qae, ga e ätimäuqä-qinyqä hinuä qunatuñquä Betlähemä duñqä jänänä äwanä.” ¹⁶ E ätmbiyi, maqänä äupiä, iqua Mäliyautä, Josepä iquesä, Ymeqä Hayuqä-tänḡa bulumäka buayänqä hevqä iu witanḡi ämäqumuakuwi. ¹⁷ Iqua e äqumbiyi, nätmätqä eeqänänji, enätqä iqu Ymeqä Iquenyqä ätukqenqä awä ätukuwi. ¹⁸ Iqua awä e tquanḡä qätä äwikuwä iqua, knuä kuapänä indqänḡuwi. ¹⁹ Mäliya nätmätqä eeqänänñqä knuä huätä mäwquatämäuqä da, knuä yqänä indqänä äpmaminqe. ²⁰ Inḡanji sipsipqä-miqä iqua anḡi äwäpiyänḡanji, nätmätqä qätä äwiyäpu hinuä äqunḡuwinqe, Goti Hanjuwä Ique yeeqä äväpu, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Nätmätqä eeqänänḡa enätqä iqu ätukqä-pa, qäyunä qe ätimäukqe.

Jisasi Ique yoqä änyuätkuwinqä

²¹ Ii Ymeqä ämikqä hiunji 8 ae äpäwqanḡa, Iqueqä huiwi häuä äktäupu, yoqä änyuätkuwi. Känai äwqä änyä etanḡa enätqä iqu ätukqä-pa “Jisasiuä” änyuätkuwi.

Simiyonä iqu, Jisasi Iquenyqä hinuä ätkqenqä

²² Iyaqu Mosisi iqu ätkqeunji qänaknä isinyä, hea 40 qanyä ae äpmayä, akiyä änyäsinyä Ymeqä Iqueni Naqä Ique wiyñqä, Jerusälemänqä ätuma ekiyi. ²³ Ii tiinñqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä-suqä iunji, ymeqä vqenqe, tiinä äqänätanḡiyi. “*Hiveqä-yaqueqä, ämaqä, ymeqä qokä hitmqä eeqänänḡa iquauñi, Naqä Ique wipñqä.*”† ²⁴ Iyaqu yänñji, akiyä nyämänäsinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqe qänaknä isinyä, hiqäva imäkiñqä ekiyi. Bukä iunji, tiinä qänätanḡi, “*Yññä-heeqä hñquaqu mapñqti, ä yññä-quaunyqä meqä hñquaqu mapñqti.*”‡

²⁵ Inḡanji ämaqä hñqu Jerusälemä iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Simiyonä ique. Iqu suqä anḡuanänñinä imäkätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iminqe. Iqu Israitqä iquauqä yätamäqä väniqä iquenqä hinuä äqänä pmetanḡi, Dñä Äñḡuä Iqu, iqtä anä äpmaminqe. ²⁶ Qänḡanänji Dñä Äñḡuä Iqu, “Si Kraisi Ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Ique hinuä ganä äqunñi, inḡa päkondñänqeqä” ätukqe. ²⁷⁻²⁸ Hiunji iqueni, Dñä Äñḡuä Iqu knuä vqanḡa, iqu hiqäva-imäqä anḡa duñqä äukqe. Inḡanji Jisasi Iqueqä kaniqtä, känaisä, kuknuä-suqä iu qänaki isinyä imäkiñqä, Ique äma pḡanḡiyänḡa, Simiyonä iqu atukuä ämaitä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änḡuiqä” ätätä, tiinä ätkqe.

²⁹ “Naqä Iquki, nyi Tqä wäunjuä-kiyqunñqä. Si ändknä-ma, nyi äwqä hanuä iinḡetä umqä, hinuinä nqänäwqatiyä. ³⁰ Nätmätqä Si imäkñi, ämaqä igune hänḡa inemäqä di etanḡi, nyi hinuä ae äqunänänä. ³¹ Si nätmätqä iinji, ämaqä huitanḡa-huitanḡa eeqänänḡa iquauqä hinuä iqisanji

† 2:23 Anḡumä Itmakqä 13:2, 15 ‡ 2:24 Hiqäva-imäqä 12:8

näwinyä ae imäkñiqä. ³² Iqu Israitqä, Tqä sämaqä iquau, yoqä naqä ävätä, ämaqä huiziquau we-huñqä väñqeqä” ätukqe.

³³ Simiyonä iqu Ymeqä Iquenyqä e tquangqeqä, kandä-känatä, kñuä kuapänä indqängiyi. ³⁴ Inğanı iqu, Goti Iqu imbquau äñguä iwimäkätñqä tääqä ätäqetani, känäu Mäliyauni tii ätukqe. “Ymeqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu ae ätekqeqä. Inı Iquesani, Israitqä hñqua qui imäkñganğuwänğa, itanğa huiziqua äñguänä pmapnuwiqä. Iqu, nätmätqä Goti Iqu imäkäniqeqä hiñqä enqä-panä eqangqeqä, ämaqä kuapänä kukñuä quvqä tupnuwiqä. ³⁵ Itanğa si ipäqäyuni tqä qeqä iu kiunjätauçanğı, täñä-huñqä i matqä-panä iinä matñiqä. Iinñqe, ämaqä kuapänänä iquauqä kñuä zä indqänmipqe, ätnänäqi timäuniceqä” ätukqe.

Anai, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä

³⁶ Apäkä hui Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä äpmaminqe. Iiyqä yoqe, Ana. Ii Panuelä iqueqä meqiyi. Panuelä iqu, Aseli iquesañquvi. Ii äpäyanä ae ekqe. Ii hiñuiqänäñi quväukuä 7 kiqä qokä iqtä äpmaminiyi. ³⁷ Qänakndanı kiqä qokiqu äpäkonğanğa, apäqñqä quväukuä kuapänä äpmaminqe. Iiyqä quväukuä eeqänäñi, 84 äpäukqe. Ii hiqäva-imäqä anä iunı mäwquatämäuqä itä, buayä manqä äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanätä, Iqueqä wäunui heatqänğatä hinjuñğatä itä, äpmaminqe. ³⁸ Hiunji iqueni, Simiyonä iqu qäpu tqanğa, Anai imbquau äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätkqe. Iinä ätätä, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Jerusälemä iunı anğı itmetñqä diñqä hiñuä äqämbu pmetanğuwä iquauni, ii Ymeqä Iquenyqä awi, iqisa ätipäqäkqe.

³⁹ Inğanı iyaqu Naqä Iqueqä bukä iu äqänänğä-pa eeqänä ae imäkiyi, iyaquvqä anä-himqä Nasäretqänğä, qua Galilisänä inğinyqä äwäkiyi. ⁴⁰ Ymeqä Iqu naqä eätä, näqñqä kuapänä ämetä, yänänäqñqä ekqe. Inğanı Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä aquvänä itä, äñguä iwimäkminqe.

Hikñä Jisasi Iqu, näqñqä-vqä iquatä kukñuä ätkuwinqä

⁴¹ Quväukuä ique-iqueni, hiunji naqänänä Pasopanğanı, Jisasi Iqueqä känatä-kandä hiunji hiñuä qunyiñqä, Jerusälemänğä iqäsmiñiyi. ⁴² Jisasi Iqueqä quväukui hipa eeqäpnä eäqe hñquaqu päwqanğa, suqä iunı qänaknä ipu, Jerusälemänğä ekuwi. ⁴³ Qu hiunji yäpakä ique qäpu ae äqämbiyi, quwqä anämqä wiqänğanı, Hikñä Jisasi Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmaminqe. Iinqe kaniqtä känaisä, “Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmenä-qe” kñuä mindqänğä ikiyi. ⁴⁴ Iyaqu, “Iqu ämaqä huizitä anä äpätañäuä” kñuä vqanğı, qu hiunji hñque qanä äwäminjuwi. E äwipiyänğanı, iyaqu Ique moqumuayñqä, quvämaqä awä iu qävqä iynqä ipäqäkiyi. ⁴⁵ Ique mämoqumueqä iyi, qävqä iynqänä Jerusälemänğä anğı ekiyi. ⁴⁶ Hiunji hñquaqui-hñquenä iunı, iyaqu hiqäva-imäqä anä iunı, Iqu näqñqä-vqä iquauä awä iqi pmetanğı ämoqumuakiyi. Iqini Iqu iquauqä kukñui qätä äwiyätä, iquau yatñqä inä äwiminqe. ⁴⁷ Inğanı ämaqä iqueqä kukñui qätä äwipu äpmapiyä iqua, Iqueqä näqñqeqätä, Iqueqä kima tquangqeqätä, qu eeqänä yäunüä ikuwi.

⁴⁸ Iyaqu hiñuä äquniyi, tä äktäuwanäsinyä, känai tii ätukqe. “Nqä Ymeqä Iquki, suqä iinı sunqä yetquenyä? Tniqtä tnandäñi, äwqä hanä yeyqanğı, ye Sinyqä qävqä itqänueä.”

⁴⁹ I tquanğa, Iqu kimani, “Qe Nyinyqä sunqä qävqä itqäninyqä? Änäänğä? Nyi Nqä Apiqueä anä täu pmetmqä diñqe, qe maqñqä

eäninyqä?” ätukqe. ⁵⁰ Kuknuä kima iinqe, iyaqu kiqä quatinqe, maqnqä eminiyi.

⁵¹ Inğanı Iqu iyaqutä Nasäretqänqä anä qe äwäkuwi. Ga Iqu iyaquiuä kuknui, qänaknä äwimiñqe. E äpmapiyänğanı, känai kuknuä eeqänäni ämetä, iyyqä knuä indqänqä imä yänänäqñqä ämaemiñqe. ⁵² Jisasi Iqu naqä eätä, Iqueqä näqnqe änguänänä-tänu ekqe. Goti Hanjuwä Iqu Iquenyqä kuapänä winyätanğı, ämaqä iqua-pqe inä äwinyminqe.

3

*Jonä asnjä-qäyqä iqu, kuknuä awä ätumiñqenqä**

¹ Sisa Taipiriyasi iqu, Romä pmeqä iquauqä naqä quväukui 15 pmetanğanı, Pondisi Pailoti iqu, qua Jutiya du kiyapqä pmetanğa, Heroti iqu†, qua Galili du ämimiñqe. Itanğa iqueqä känguequ Pilipä iqu, qua Ituriyā dutä, qua Tätakonitisi dutä ämimiñqe. Itanğa Lisaniyasi iqu, qua Apilene du ämimiñqe. ² Inğanı Anasi iqutä, Käyāpasi iqutä, iquaqu hiqäva-imäqä naqä äpmamiñyi. Inğanı Sakätiyasi iqueqä ymeqä Jonä iqu, anä avqnqä imä pmetanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui iquenyqä äpkqe. ³ I etanğanı, iqu anä eeqänänä eqä Jotänä-tänä iu ikitä, awä tii ätumiñqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä diñqe, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, asnjä mapiyä” ätumiñqe. ⁴ Iqu iinjä imäkmiñqetani, hinuä-tqä Asayä iqueqä bukä iu äqänänqä-pa ätimäukqe.

“Anjä avqnqä duni, ämaqä hñqueqä manı tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe näwinyä jänänä tiñjä imäkepiyä. ⁵ Hänaqä ätrñänqe, qua äptätnyäpu, itanğa qoqonjä ätqäunqe, yaquetä ipu, itanğa ätuqä änyänqe, hii iwqatäpu, itanğa äquvätä ätimäutä iqä änyänqe, änguä nyätñqä imäkepiyä. ⁶ Inji ämaqä eeqänäni, qu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä, ämaqä qui imäknätqänuwä iquau hänjä iqumuatqe, hinuä qumbnuwiqä’ ätqiyä” ätätä äqänä.†

⁷ Inğanı qokä-apäkä kuapänä, Jonä iqu asnjä wuqiyätñqä wimeqanquwanğa, iqu tii ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä äpänqiyä, he zä upiyä-qe’ tqu hitqanğikä? ⁸ Hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iinjä imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänä enqä-panuenjqä. Ga ‘Aprähämä iqu neqä awiqu hitanğqetani, ne änguä äpmeñunä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähämä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, änguä imäkänä. ⁹ Zä-häukuä änguä mäwiqanğutqä iquaunı tä täuvepñqä diñqe, japiñı zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

¹⁰ Jonä iqu e tquanğa, qu yatñqä äväpu, “Iñqe ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

¹¹ I tquanğuwänğa iqu kimani, “Ämaqä hñqu gquä hñquaqu-tänu sätäti, ämaqä gquä maeqä ique vññqiyä. Itanğa ämaqä hñqu buayä-tänu eäqe, iqu-pqe asä e yññqiyä” ätukqe.

¹² Itanğa ämaqä mbqä motauqä hñqua, asnjä mapñqä äwimepu, tii ätukuwi. “Ämaqä ämänätqueqä iquki, ne äänä imäkatunquäwä?”

¹³ Kimani iqu iquaunı, “Heqä ämeyätqänuwä iqua etquwä-pa, iunä motaupñqeqä” ätukqe.

* **3:** Matiı 3:1-12; Makä 1:1-8; Jonä 1:19-28 † **3:1** Heroti iqueqä yoqä huizi, Antipasiyi. Iqueqä kaniqeqä yoqä-pqe Heroti iqueyi. ‡ **3:6** Asayä 40:3-5

14 Itanğa ämaqä mäkä-iqä iqua-pqe yatnqä äväpu, “Ne äänä imäkatunquäwä?” ätukuwi.

I tquanquwänğa iqu, “He ämaqeunji, ‘Mbqä nätappiyä’ ätuäpu, suqä quvqä mitqueqä pambiyä. Qunji kuknuä quanğä mämitqä pambiyä. Itanğa ‘Mbqe, wäunjuä iququenqe, tä qäyunjqä’ knjuä indqämbiyä” ätukqe.

15 Inğanji qokä-apäki, Kraisi ämaqeunji mitnqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquenyqe hinjuä äqämbu äpmaminjuwä iqua, Jonä iquenyqe, “Tqu Kraisi Qäqutiyä?” knjuä äwiminqe. 16 Qu knjuä e indqänätanquwinqe, Jonä iqu iquau tii ätukqe. “Nyi asnji, eqä ditänä eqiyätqänä. Iinjä etanji, Ämaqä nyi ämanqutäunqä Iqu, qänaki änä äpänqiyä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue ewamqe, nyi ämaqä ängququnä manä, quvqunjqä. Iqu asnji, Goti Hanjuwä Iqueqä Dnjä Änguitä, tä itä hiqiyänqiyä. 17 Iqu spetqä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä Kiqä anju pnqä maeninqe. Itanğa kuä pai, tä maisquä du tnämäuniqeqä” ätukqe. 18 Inğanji Jonä iqu, ämaqä knjuä ängquä mapnqä iunqä, kuknuä hui inä ätuätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä ängui awä ätuminqe.

Heroti iqu, Jonä ique guä äpmuatekqenqäS

19 Galilisanä ämaqä naqä Heroti iqu, iqueqä känguequeqä apäkä Herotiyasi ämetä, suqä quvqä huizi, kuapänä imäkqanqgeta, Jonä iqu äkasuwä ätukqe. 20 Iutanji Heroti iqu suqä quvqä hnqu anju inä imäkätä, Jonä ique guä äkiqiyäuekqe.

*Jisasi Iqu, asnjä ämakqenqä**

21-22 Ämaqä eeqänänji, qu asnjä metqätanquwänğanji, Jisasi Iqu-pqe asnjä ämakqe. Iqu asnjä ae ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqämanätqätanğa, qäukui qnqanä äutänäqe, Dnjä Ängüä Iqu, ynjä-heeqä enqä-pa, Iquenyqä äquvepkqe. Äquvepqanğa, qäukuä yätutanji, manä tiinjä ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Nyi kiinjä änyinätnqä Iqukiyqä. Nqä äwqe, Sinyqä yeeqä änyinjiyä.”

Jisasi Iqueqä kawäkaunqät†

23-38 Jisasi Iqu, Iqueqä quväukui 30 päwqanğa, Iqueqä wäunjuä ipäqäkqe. Inğanji qokä-apäki Iquenyqe, ‘Josepä iqueqä Ymeqeqä’ knjuä indqänquwi.

Kinğanänji, Goti Hanjuwä Iqu Atamä ique imäkkqe. Atamä iqu Seti ique eämakqe. Seti iqu Inosi ique eämakqe. Inosi iqu Kenanä ique eämakqe. Kenanä iqu Mähaleli ique eämakqe. Mähaleli iqu Jareti ique eämakqe. Jareti iqu Inokä ique eämakqe. Inokä iqu Metusela ique eämakqe. Metusela iqu Lamekä ique eämakqe. Lamekä iqu Noa ique eämakqe. Noa iqu Semä ique eämakqe. Semä iqu Apäksati ique eämakqe. Apäksati iqu Kainanä ique eämakqe. Kainanä iqu Sela ique eämakqe. Sela iqu Epe ique eämakqe. Epe iqu Pelekä ique eämakqe. Pelekä iqu Reu ique eämakqe. Reu iqu Serukä ique eämakqe. Serukä iqu Neho ique eämakqe. Neho iqu Tera ique eämakqe. Tera iqu Aprähämä ique eämakqe. Aprähämä iqu Aisakä ique eämakqe. Aisakä iqu Jekopä ique eämakqe. Jekopä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Peresi ique eämakqe. Peresi iqu Heslonä ique eämakqe. Heslonä iqu Ani ique eämakqe. Ani iqu Atäminä ique eämakqe. Atäminä iqu Aminätapä ique eämakqe. Aminätapä iqu Nesonä

§ 3:18 Matiu 1:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 9:7-9 * 3:20 Matiu 3:13-17; Makä 1:9-11 † 3:21-22 Matiu 1:1-17

ique eämakqe. Nesonä iqu Salämonä ique eämakqe. Salämonä iqu Boasi ique eämakqe. Boasi iqu Opeti ique eämakqe. Opeti iqu Jesi ique eämakqe. Jesi iqu Dewiti ique eämakqe. Dewiti iqu Netenä ique eämakqe. Netenä iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Mena ique eämakqe. Mena iqu Melea ique eämakqe. Melea iqu Eliyakimä ique eämakqe. Eliyakimä iqu Jonamä ique eämakqe. Jonamä iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Simiyonä ique eämakqe. Simiyonä iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Jorimä ique eämakqe. Jorimä iqu Eliyesa ique eämakqe. Eliyesa iqu Josuwa ique eämakqe. Josuwa iqu Erä ique eämakqe. Erä iqu Elämatamä ique eämakqe. Elämatamä iqu Kosamä ique eämakqe. Kosamä iqu Ati ique eämakqe. Ati iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Neri ique eämakqe. Neri iqu Selatiyoli ique eämakqe. Selatiyoli iqu Serupapelä ique eämakqe. Serupapelä iqu Resa ique eämakqe. Resa iqu Joänanä ique eämakqe. Joänanä iqu Jota ique eämakqe. Jota iqu Josekä ique eämakqe. Josekä iqu Semenä ique eämakqe. Semenä iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Matä ique eämakqe. Matä iqu Näkai ique eämakqe. Näkai iqu Esäli ique eämakqe. Esäli iqu Nahumä ique eämakqe. Nahumä iqu Amosi ique eämakqe. Amosi iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jänai ique eämakqe. Jänai iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Heli ique eämakqe. Heli iqu Josepä ique eämakqe. Inji qokä-apäki, “Josepä iqu Jisasi Ique eämaqeqä” kñuä indqanquwi.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiñqenqä**

¹⁻² Inğanji Dñä Änguä Iqu Jisasi Iqueqä äwqä imä kuapänä munğanğa, Iqu anğu wätñqä, eqä Jotänä iunji ävämakqe. Iqisanji Dñä Änguä Iqu Jisasi Ique iwimäkqanği, Iqu anä avqñqä imä hiunji 40 äpmakqe. Iqu iu pmetanğa, Setänä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä dunqä yamwiqä äwimiñqe. Imñi Jisasi Iqu buayä manqä äpmenjaqänäqe, hiunji yäpakä iqueni Iqu buayä dä äwikqe.

³ Inğanji Setänä iqu, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, hikä tqü buayä kunmäknätñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

⁴ Inäqe Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Ämaqë buayä dutanä pmeqä hmanjqä’ ”† ätukqe.

⁵ I tquanğa, Setänä iqu ätuma äyäqe, anä-himqä eeqänänä qua täunji maqänä ämotquakqe. ⁶ Ämotquetä tii ätukqe. “Anä-himqä eeqänänä täunji, nyi Si misñqä ktapmqänä. Itanji, Si yoqä naqä qondñqinyä. Nätmatqä eeqänänä, ñqä ae änyimänğqe. Itanji nyi ämaqä hñque wimqä etanğutqä di, nyi äwimqänä. ⁷ Inji Si qonä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeu mamäuqanğtqe, eeqänänä tä Tqä hiänqiyä” ätukqe.

⁸ I tquanğa Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä, ‘Si qonä äuktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunji Iqueqenä iqanğinyä’ äqänänä” ‡ ätukqe.

⁹ Itanji, Setänä iqu Jisasi Iqueni, Jerusälemänqä ätumä äwäqe, hiqäva-imäkqä anä atääqä yänğisa ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, qua mäñi ikuapmäuvä. ¹⁰ Ii tiinjqä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä.

* 4: Matiü 4:1-11; Makä 1:12-13 † 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 ‡ 4:8 Kukñuä-suqä 6:13

‘Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä enätqe, si änguä mikipñqänä ätuänqiyä.
 11 Inji tqä yuki, hikä iu hui matäveqä isñqä diñqe, iqua hipae hevqä
 mäkiqutäpñqäuä,’ äqänänä”§ ätukqe.

12 I tquanğa Jisasi Iqu kimañi tiñjä ätukqe. “Bukä iuñi tii äqänä.
 ‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Ique, yamwiqä mäwqä panä’ äqänänä”^{*}
 ätukqe.

13 Inğañi Setänä iqu, Jisasi Iqueni yamwiqä eeqänäñi qäpu äväqe, hea
 hñganqä hiñuä äqänä pmetñqä diñqä ävämakqe.

Jisasi Iqu, Galili iuta wäunüä ipäqäkqenqät†

14 Inğañi Dñä Änguä Iqueqä yänänäqñqä ditä qäsä, Jisasi Iqu Galili
 duñqä anğumä äukqe. Ämaqä iqi pmeqe, Iquenyqä qätä äwikuwi. 15 Iqi
 äpme, iquauqä anä aquväqñqä iu näqñqä äväkiqe, ämaqä eeqänänjä iuqä
 hiñuä iqi, yoqä naqä täñä-qu emiñqe.

Nasäretqätanjä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqät‡

16 Iqisañi Iqu Nasäretqänqä, anä Iqu hiñuicänä äpme naqä ekqä duñqä
 ävämakqe. Iqi ätimäuqe, Iqueqä suqä dunä itä, Sämbatqä hiunji hapä
 pmeqänğani, anä aquväqñqä yänğisa äpeyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä
 kukñui a täutñqä ätqäukqe. 17 Ämaqä hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe,
 ämaqä bukä miqä iqu ämetä, Jisasi Ique vqanğa, Iqu ävatäqe, kukñuä
 tiñjä qänätanği äqunätä a ätäukqe.

18 “Dñä Änguä Iqu nyaqä yäpä tämä äpmenä. Ii tiñjiqä. Naqä Iqu nyi
 ätenjikqe. Qokä-apäkä nätmätqä maeqä du, Iqueqä kukñuä äñgui awä
 tumqätä, ämaqä guä pmetanğuwä iquau, ‘Hiñginä upñqe qä’ tumqätä,
 ämaqä hiñuä quvqä iquau-pqe, ‘Hiñuä anğu qämbñqe qä’ tumqätä, itanğa
 ämaqä, huizi iqua mäñdi kittqiyätqätanğuwä iquau, qanyä pmapñqä
 iwimäkqämqä äñändowatkqe qä. 19 ‘Hea Naqä Iqu ämaqe änguä
 iwimäkäniqenqä äpätnqe, qäqiqiyqä’ awä tquäm qä äñändowatkqe qä”§
 qänätanği a ätäukqe.

20 Jisasi Iqu a qäpu ätäuäqe, bukä ämuänyätä, anği äväqe, quamä
 äpmakqe. Inğañi, ämaqä anä aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, qu
 eeqänä Jisasi Ique hiñuä yänänäqñqä äqunmiñuwi. 21 Iiñjä iqanğuwänğa,
 Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä bukä täu äqänänqä tä, he
 qätä äwiyänuwä iuñi, täñğa ätimäuqiyä.”

22 Iqu i tquanğa, eeqänänjä iqua Iquenyqä yeeqä ipu, kukñuä änguä
 ätpiyi, Iqu kukñuä änguänänjä tquanğqenqä kñuä kuapä indqämbiyi, tiñjä
 ätnğuwä. “Tä Josepä iqueqä Hikñiqueqä. Kukñuä tä, Iqu äñğisa ämetä
 tqiyä?”

23 Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqe quamä äñguänänjä pmeqeunqä
 kukñuä ätätqänuwä-pañi, he ‘Si duuta iqukiyqä. Tqä-täuä änguä
 imäkinyä’ äñdpiyi, itanğa ‘Nätmatqä Si Kapänämä imäkñiñqe, ne qätä
 äwiyququeqä. Inäqe Tqä anä täqini, asä i imäkiyä’ dññqe qä” ätukqe.

24 Inğañi Iqu tiñjä-pqe inä ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqe,
 hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutanjä iquenyqe, qu yeeqä miqä ipñqäuä.
 25 Nyi naqä-qakuä tiñjä-pqä etqänä. Kinğanäñi, Laisa iqu pmetanğani,
 quvükui hñquaqui-hñque, qanğui 6 iunä piyä maqiyqä itä, buayä dä
 naqänänjä ätimäukqe qä. Inğañi apäqñqä kuapänä hiua, Israitqä iu
 äpmamiñuwä. 26 Inäqe Goti Hanjuwä Iqu Laisa iqueni, apäqñqä

§ 4:11 Apqä Bukä 91:11-12 * 4:12 Kukñuä-suqä 6:16 † 4:13 Matiu 4:12-17; Makä 1:14-15
 ‡ 4:15 Matiu 13:53-58; Makä 6:1-6a § 4:19 Asayä 61:1-2

iuautanä huinyqä mändowatqä danä ikqeqä. Oeyä. Iqu iquenj, apäqñqä yäpaqängisanä anä-himqä Säläpatqä pmeqä huinyqä, anä-himqä naqä Saitonä ingisanqä ändowatkqeqä. ²⁷ Tiinjä-pqä eminqe. Hinuä-tqä Elisa iqu pmetanjanj, qokä-apäkä wänyimänqä-tänä kuapä Israitqä iu äpmaminjuwiqä. Inäqe, eeqänänä iquauqä wänyimänqä qäpu maeqä da ikqe. Naimänä, qua Siliya pmeqä iqunä, änguä imängqeqä” ätukqe.

²⁸ Jisasi Iqu e tquanğa, ämaqä anä aquväqñqä iu äpmaminjuwä iqua, kukñuä qätä iinjä äwipiyyi, qu eeqänä äwqä tnänjä naqänänjä äwiñgqe. ²⁹⁻³⁰ Iinjä ipiyyi, iqua ävaupu, Iquenj anä-himqä yäpaqänggisa äkiwqatämakuwi. E imäkäpiyitanj, qoqonjä, anä-himqä iu mätnätanğqä yänggisanj, iwaqä bu ävqutäumanä-tpu, ätuma yqanğuwänğa, Iqu quvaqä awä iqisa äqupäwunğa äwekqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnjä quvqä-tänjä hñque änguä iwimäkkqenqä**

³¹ Iqisanj Iqu Kapänamä, anä-himqä Galilisänjä ingisanqä äwäkqe. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, Iqu ämaqä iquau näqñqä äwiminğe.

³² Inğanj Iqu, yoqä-tänjä-qu tquanğqenqä, qu qätä äwiyäpu, yäunjuä ikuwi.

³³ Inğanj, ämaqä dnjä quvqä-tänjä anä aquväqñqä iu äpmaminğä hñqu ämävauqe, manä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. ³⁴ “Äi! Jisasi Nasäretqätanä Iquki, Si squä nemäkätñqäwä? Si ne qui nemäkätñqä äpnätanä? Nyi Sinyñqe näqñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänjä Iqukiyqä” ätukqe.

³⁵ E tquanğa, Jisasi Iqu yänänäqñqä tii ätukqe. “Si kukñuä matqä panä. Ämaqä iquenj huätä vämayä!” E tquanğa, dnjä quvqä iqu, iquenj qu-tänjä awä iqi qua mäñj äkimäuqe, ique qui mimäqä itä ävämakqe.

³⁶ Ämaqe yäunjuä ipiyyi, tii ätnğuwä. “Kukñui äkitanäwä? Iqueqä yoqetä yänänäqñqä iutatä tquanğa, dnjä quvqä iqua qätä äwiyäpu ävämeqäuä.”

³⁷ Jisasi Iqu nätmätqä iinjä imäkkqenqä tiwiqe, anä-himqä im-imä äwekqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, änguä iwimäkkqenqä†

³⁸ Jisasi Iqu anä aquväqñqä iunji ävämanj, Saimonä iqueqä anä iu äpaqukqe. Iqinj Saimonä iqueqä känemi, huiwä dnjä tnänjä iqanği witanğqenqä, qu Iqu yätamakqä vätnqä diñqä yatñqä äwikuwi. ³⁹ I tquanğuwänğa, Iqu äwäqe, apäkä ii-sänjä qäqiqi ätqäuqe, yaqä huätä wätñqänä kukñuä yänänäqñqä ätukqe. Iqu e tquanğa, yaqä qäpu eqanği, ii änguä maqänä imänäqe, ymisanjä näwinyä imäkekqe.

⁴⁰ Maptqä äqukunätñqä itqätanğa, qu ämaqä tänjä-yaqä huitanjä-huitanjä-tänji, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäukuwi. Iinjä iquaunji, Iqu hñqunä-hñqunä hipa haqeqi äwiyätä, änguä iwimäkkqe. ⁴¹ Iqu e imäkätqätanğa, dnjä quvqe ämaqä kuapänänjä iunji ävämakuwä. Ävämepiyanğanji, qu Iquenj, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukuwi. Qu, “Tqu Kraisi, Ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” näqñqä etanğuwitanj, Iqu, qu äkasuwä ätuätä, “He matqä pambiyä-qe,” yänänäqñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, anä-himqä huiwä ätuäkäminğenqä‡

⁴² Zinuanğanji, Jisasi Iqu anä avqñqä dunqä äväma äukqe. Inğanj ämaqe, qu Iquenyqä qävqä ikipu, ämäqumuapiyyi, iquau mävämeqä yatñqä, iqi ätäuqumuatekuwi. ⁴³ E iqanğuwinjä Iqu iquau tii ätukqe.

* 4:29-30 Makä 1:21-28 † 4:37 Matiu 8:14-17; Makä 1:29-34 ‡ 4:41 Makä 1:35-39

“Henyä ma, anä-himqä huiñi, Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä awä inä tumqeçä. Goti Hanjuwä Iqu iñiñqä änändowatkqeçä” ätukqe. ⁴⁴ Iqini ävämañi, Iqu qua Jutiya iu ikitä, iquauqä anä aquväçñqä iu awä ätuäkämiñqe.

5

*Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä**

¹ Hiunji hñqueni, Jisasi Iqu eqä Genesäretqä iqueqä mañä iqi tqäutanga, ämaqä kuapänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wipñqä, Iqu-tänjä qäqiqi ätqäumiñuwi. ² Jisasi Iqu kukñuä awä ätuätäqänqani, hämapäkä-piqä hñquauqä yimba hñquaqu eqä mañä iqi witanqinyä äqunqce. Hämapäkä-piqä iqua yimba iu mäpmeqä, quwqä hämapäkä qa piunyqe, asñä äqämiñuwi. ³ Inqani Iqu Saimonä iqueqä yimba ique hiñuä äqunäqe, ätkamäutä, Saimonä ique, “Yimba nändi äma uvä” ätukqe. Itani Iqu yimba iu quamä äpmeqe, qokä-apäkä iquau kukñuä hui inä äwikqe.

⁴ Iqu näqñqä qäpu äväqe, Saimonä iqueni, “Si yimba eqä awä näñi äma äwätinä, iqisañi he qae hämapäkiñqä eqä-huänjä bu tnämeqapiyā” ätukqe.

⁵ I tquanqa, Saimonä iqu kimañi, “Naqä Iquki, ne heatqä tqueni wäunüä yänänäqñqä itqätangu, zä aanqä änavqiyä. Ne hämapäkä tutqä qäpu mapiqä iqunä. Ga Si iñä ändiñi, nyi qa ätnämäumqänä” ätukqe.

⁶ Qu iñä ipiyi, hämapäkä kuapä piqanquwänqä, qae ändakmäumätä ikqe. ⁷ Iquauqä käyämaqä yimba huizi du äpmamiñuwä iqua, yätamakqä wipñqä diñqä hipa äuqueqä äwikuwi. Iqua äppiyyi, hämapäki yimba hñquaqui ämaikuwi. Inqani yimba iquaqu eqä-huänjä mäma quveqenyäsinyä ikiyyi.

⁸ Saimonä Pitä iqu, hämapäkä eeqänänjä äpäkuwä iu äqunäqänqani, iqu yäunüä naqänänjä itä, Jisasi Iqueqä yukä yäpä iqi äpäknäqe, “Naqä Iquki, Si änyiväma uvä. Nyi ämaqä quvqunqä” ätukqe. ⁹ Iqunä ma. Ämaqä Saimonä iqutä anä äpmamiñuwä iqua-pqe, yäunüä ikuwi. ¹⁰ Iqueqä wäunüä anä iqä, Jemisi iqutä, Jonä iqutä, Sepri iqueqä hikñä inqueqi-pqe, yäunüä inä ikiyyi.

Saimonä iqu i tquanqa, Jisasi Iqu kimañi, “Si zä miqä panä. Nyi, si ämaqe, hämapäkä enqä-pa, piqätñänqä, ikimäkmqänä” ätukqe. ¹¹ Qu yimba eyqiyämañi, eqä mañä weä näñinyqä äpäupiyi, quwqä nätmätqä eeqänänjä hiñuinä äqunqanji, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹² Hea hñqueni, Jisasi Iqu anä-himqä hñque äpmamiñqe. Anä-himqä iunji, ämaqä wänyimänqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmamiñqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, qonjä äwoktäutä, hipenüä qua bu eätä, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si äkiñqanqutqe, nyi äñguä iqu nyimäkätñinyä.”

¹³ Itanga Jisasi Iqu hipa hageqä äwiyäqe, tii ätukqe. “Nyi änyinqiyä. Si äñguä imänyä.” I tquanqa, ämaqä iqueqä wänyimänqce, äñguä maqänä imänqce.

¹⁴ Iñqe Jisasi Iqu tiñä ätukqe. “Nyi tä imäkqenqe, si ämaqä hñque mätkuä panä. Si hiqäva-imäkqä iquenyqä äyätinä, tqä huiwi ique motquayä. Mosisi iqu ätkqä-pa, tqä huiwä äñguä ikimäkqenqä hiqäva imäkiyä. Iñqe, qu ‘ämaqä tqi iqueqä yaqe, äñguä ae imänqceqä’ kñuä vätnqänänyä” ätukqe.

* 5: Matiu 4:18-22; Makä 1:16-20 † 5:11 Matiu 8:1-4; Makä 1:40-45

¹⁵ Iqu, “Si ämaqä hñque mätquä panä” qäyä ätukqä-qe, ämaqä imimä äpmapiyā iqua, Jisasi Iquenyqä kukñui qätä kuapänä äwimiñuwi. Inğanjī ämaqä kuapänä kukñuä qätä wipñqätä, iquauqä yaqä äñguä iwimäkätñqätä, Iquenyqä äpminiwi. ¹⁶ Qu iinjā itqätanğuwānğa, hea kuapänänğanğanjī Iqu äväma, anğä avqñqä imqä äwätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäqisminiqe.

Jisasi Iqu, ämaqä yänğä-a quvqä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹⁷ Hea hñqueni Jisasi Iqu qokä-apäkiu näqñqä vätqätanğa, Parisitanğä hñquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä anğä-himqä eeqänänğä Galilisanğä, Jutiyatanğä, Jerusälemätanğä iuta äppiwi, Jisasi Iqutä quamä anä äpmamiñuwi. Goti Hanjuwä Iqueqä yänğänäqñqe, Jisasi Iqu ämaqä täñğä-yaqä iquau äñguä iwimäkätñqänä Iqutä äpmamiñqe. ¹⁸ Inğanjī ämaqä hñqua, ämaqä yänğä-a quvqä hñque hevqä ämiqutäwa äpäpu, anğä yäpä yänğisa äma äpeyäpu, Jisasi Iqu-tänğä qäqiqi hianä-tpu ikuwi. ¹⁹ Ämaqä kuapänä pmetanğä änä mäpeyqä ipiyi, anğä haqä yätunqä äma äpepiyi, atääqä yänğisa itäqäktäupu, ämaqä yänğä-a quvqä iqueni, iqueqä hevqeguä ämäsäupiwi, ämaqä pmetanğuwä awä Jisasi Iqu tqäutannğqä bunqä guä äyämäwatukuwi.

²⁰ Iqu quwqä quuvqä heqiyqä du hiñuä äqunäqe, “Nqä näueqä iquki, tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä” ätukqe.

²¹ Iqu e iqanğqenqä, Parisi iquatä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä kñuä tiinjā indqänğuwī. “Suqä quvqä huätä mamäuqe, Goti Hanjuwä Iqunänjğä. Iqueni äkittqiyetä, naqä timäutñqä ätqäqä Tqu, ii Tqukä?”

²² Iquauqä kñuä indqänğqä imñi, Jisasi Iqu näqñqä ae eäqe, “He Nyinyqä kñuä iinjī, sunqä indqänğäuä?” ätukqe. ²³ “Nyi qeiqinyä imäkätmä tmqe, kukñui äkikä? ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tmqätanä ä, ‘Si ävautnä qanğä uvä’ tmqätanä? ²⁴ Tiinjā eänä, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täunjī suqä quvqe huätä mamäunqiyä. He iinjñqe näqñqä mapñqe, Nyi ämaqä täñğä-yaqä iqueni tii ätquä. ‘Si ävautnä, tqä yquvanğä a ämaqätätñä, anğämqä uvä’ ätquänä” ätukqe.

²⁵ Jisasi Iqu e tquanğa, iqu maqänä ävauqe, iqueqä yquvanjī a ämaqätäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätätä, iqueqä anğämqä äukqe. ²⁶ E äqumbiyi, qu eeqänä yäunğä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätkuwi. Iinjñqe, tiinjā ätkuwi. “Tänğga ne nätmatqä huitanğä yänğänäqñqe timäuqanği hiñuä äqunänğunä” ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänğänäqñqenqä kñuä kuapänä indqänğuwī.

Jisasi Iqu, Lipai (Matiu) ique tääqä ätuätumakqenqä§

²⁷ Iqisanjī Jisasi Iqu äwäqe, ämaqä mbqä motauqä hñqu, mbqä motauqä anğä iu pmetanği äqunğqe. Iqueqä yoqe, Lipai ique. Iqueni Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe. ²⁸ I tquanğa, iqu nätmatqä eeqänänği iqi ävämetä, pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

²⁹ Lipai iqu Jisasi Ique itmakqenqä, iqueqä anğä du ymisanğä naqänänğä imäkkqe. Ämaqä kuapänä mbqä motauqä iquatä, ämaqä huizi-pqä iquatä, buayä anä änäpu äpmamiñuwi. ³⁰ I pmetanğuwānğa, Parisi iquatä, iquauqä ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jisasi Iqueqä wäunğänğqä ämotquamiñqä iquauñjī, “He ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkqä iquatä buayä anänği, sunqä nätqänğäuä” ätukuwi.

† 5:16 Matiu 9:1-8; Makä 2:1-12 § 5:26 Matiu 9:9-13; Makä 2:13-17

³¹ I tquan̄guwän̄ga, Jisasi Iqu kimañi, “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquaun̄qä mäwqä ipnä. Ämaqä yaqä iquanä upñqäüä” ätukqe. ³² “In̄äqe, kn̄uä äkunmäkn̄äpu suqä quvqä vquatämäupñqä diñqe, Nyi ämaqä suqä äñguä imäkqä iquau tääqä tumqä mapqä iqäqeqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquau tääqä tumqä äpqäqeqä” ätukqe.

*Qu Jisasi Ique, suqä buayä manqänqä yatñqä äwikuwinqä**

³³ In̄gañi qu Jisasi Ique, tiin̄ä ätukuwi. “Ämaqä Jonä iqu wäun̄uän̄qä ämotquetñqä iqua, buayä manqänqä imäkäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqän̄uwiqä. Itan̄ga, Parisi iquauqä-pqä iqua, asänän̄jqä. In̄äqe Saqä iqua, buayätä eqätä änätqän̄äüä” ätukuwi.

³⁴ I tquan̄guwän̄ga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metñqä hñqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetan̄gañi, he iquaun̄i, ‘Buayä manqä pambiyä’ tupñqätanä? Oeyä! ³⁵ Qänakndañi, ämaqä hñqua ique ätuma uwqan̄guwän̄ga, iqueqä käyämaqä iqua buayä manqe, in̄ganä pmapnuwän̄qeqä” ätukqe.

³⁶ E ätuäqe, Iqu kukñuä ktqä tii ätukqe. “Gquä yäüä hñqu äpäkn̄gqe, ämaqä hñqu gquä änyä-hän̄ä dutañi, yäüä nän̄uenyqä mapisqä yän̄qiyä. E äpisätqe, iqu änyä-hän̄ä ique qui imäkän̄qiyä. Itan̄ga änyä-hän̄itan̄itä, yäüä ditäñi, asänän̄ä maeqä etan̄gi, yäüä iqu äñguä matimäuqä yän̄qiyä.

³⁷ Tiin̄i inän̄jqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hän̄ä hui, yaqueqä huiwä yäüä du mequatimäuqä yän̄qiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hän̄i, yaqueqä huiwä yäüä iqueni äpisätä, qua bu iquasäunä. Yaqueqä huiwä-pqä qui inä imäknän̄qiyä. ³⁸ In̄ññqe, qu wainqä-eqä änyä-hän̄i, yaqueqä huiwä hän̄ä iu iquatimäupñqäüä. ³⁹ Itan̄ga ämaqä wainqä-eqä yäüä äñguwä iqua, änyä-hän̄ä dun̄qe mäwinqä inä. ‘Yäüä iqu ämäwqätäunä’ ätätqän̄äüä” ätukqe.

6

*Qu Jisasi Ique, suqä Sämbatqenqä yatñqä äwikuwinqä**

¹ Sämbatqä hiun̄ji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu kuä-witqä wäun̄uä iu ikämñqe. Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquaminqä iqua anä ikipu, kuä-witqe ätäkäpu änmin̄uwi. ² Iqua e iqan̄gä äqumbiyi, Parisi hñqua tii ätukuwi. “Nätmatqä iin̄i, neyaqä suqä hiun̄ji hapä pmeqän̄gañi, ne pmua imäkätun̄qeqä. He iin̄i sun̄qä imäkqäüä?” ätukuwi.

³ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Hin̄uiqänäñi, neqä awiçu Dewiti iquä, iqueqä ämaqä iquatä buayä dä äpäkonäpiyan̄ga imäkkqen̄qe, he kukñui a matäuqä itqän̄uwätanä? ⁴ Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä yäpä yän̄gisa äpaquväqe, buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hin̄uä iqi äwämin̄qe, ämakqe. Buayä iin̄i, hiqäva-imäkqä iquanä ämepu bñqä äwämin̄qe. Huiziquaun̄qe, ii pmuai. In̄äqe, Dewiti iqu ämeqe, änätä, hui iqueqä ämaqä iquau äwikqeqä” ätukqe. ⁵ Tiin̄ä-pqe inä ätukqe. “Hiun̄ji hapä pmeqeun̄i, Ämaqeun̄qä Ymeqä Ekqä Iqu ämitqänä.”

Jisasi Iqu, ämaqä hipa quvqä-tän̄ä hñque, äñguä iwimäkkqenqät†

⁶ Hiun̄ji hapä pmeqä huiziqueni, Jisasi Iqu anä aquväqñqä hñque äpaquväqe, näqñqä äwimin̄qe. Qutä anäñi, ämaqä hipa ämuangisañi quvqä-tän̄ä hñqu äpmamin̄qe. ⁷ In̄gañi kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä kn̄ui, “Ämaqä Iqu ämaqä tqueni, hiun̄ji hapä pmeqä täñgañi,

* 5:32 Matiu 9:14-17; Makä 2:18-22 * 6: Matiu 12:1-8; Makä 2:23-28 † 6:5 Matiu 12:9-14; Makä 3:1-6

änguä iwimäkänqutiyä, ä änguä mäwimäkkqä yänqutiyä?” vqangi, Jisasi Ique kuknuä mitpnuwänqä hänaqenqä qävqä ipu, hiñuä äqumbu äpmaminuwi. ⁸ Itangi Jisasi Iqu iquauqä knuä indqänqä imñinqe näqñqe eäqe, Iqu ämaqä hipa quvqä ique ätukqe. “Si ävautnä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi pämä tqävä.” I tquanga, iqu ävautä e imäkkqe.

⁹ Iqu e imäkkqanga, Jisasi Iqu iquau ätukqe. “Nyi yatñqä eyqänä. Neyaqa suqä dunji, hiunji hapä pmeqänqangi, ne suqä änguä imäkatunquätanä, ä quvqä imäkatunquätanä? Ne ämaqä qui imäkmñqä pmetanquwä iquauñi, yätamakqä vatunquätanä, ä qui iwimäkatunquätanä?” ätukqe.

¹⁰ E ätuäqe, Iqu ämaqä eeqänänä iu hiñuä äqungäwäqe, ämaqä hipa quvqä ique, “Si tqä hipae jänä vöpäyä” ätukqe. Iqu tquangqä-pa imäkkqanga, iqueqä hipae änguä qe imänqqe. ¹¹ Inä äqumbiyi, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä äkasuwä kuapänä munqanga, tii ätnquwi. “Ne Jisasi Iquenji, äänä imäkatunquäwä?”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 hñquau atäunuä äwikqenqä[‡]

¹² Heatqä hñquenji Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä qoqonä yätunqä äyäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tätqätangi zä ävekqe. ¹³ Mäptqä timäuqanga, Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau tääqä ätuätumeqe, qutanä 12 iquau atäunuä äväqe, “ämaqä wäunuänqä dowatqä” änyuätkqe. ¹⁴⁻¹⁶ Ämaqä iñi, hñqu iqueqä yoqe Saimonä ique. Iquenji, Jisasi Iqu “Pitä iqukiyqä” ätukqe. Hñqu Endru, Saimonä iqueqä kängueqe, hñqu Jemisi ique, hñqu Jonä ique, hñqu Pilipä ique, hñqu Batromi ique, hñqu Matiu ique, hñqu Tomasi ique, hñqu Jemisi, Aläpiyasi iqueqä ymeqä ique, hñqu Saimonä, ämaqä Selotqä iutanä-qe, hñqu Jutasi, Jemisi iqueqä ymeqä ique, hñqu Jutasi Iskarioti ique. Ämaqä yäpakä tqu, qänakndanji Jisasi Ique ämaqä himä-wiunqä iquau väniñqä ique.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänä hñquau änguä iwimäkkqenqä

¹⁷ Iqu iquau atäunuä ae äväqe, iquatä anä äppiwi, Iqu anä quauñä hñqäqi, ämaqä kuapänänä iquatä pämä anä ätqäukuwi. Iqutä anä ätqäuminuwi iqua, kuapänänä hñqua, Iqueqä wäunuä ämotquaminqä iquai. Ämaqä huiziqua, hui qua Jutiya im-imä äpmakäwänquwä iutanji, hui anä-himqä Jerusälemä iutanji, hui eqä-huänä manä, anä-himqä Tayätä Saitonätä ingisanä-pqe anä äpmaminuwi. ¹⁸ Inqangi qu Jisasi Iqueä kukñui qätä wipñqätä, iquauqä täñä-yaqä änguä imämbñqätä, äwimakuwi. Ga ämaqä dnä quvqä iquauta qui imäknätqätanguwä iquauñi, Jisasi Iqu änguä qe iwimäkkqe. ¹⁹ Ämaqä eeqänänä, qu Jisasi Iqueä yänänäqñqä dutanji änguä imänäpiyä diñqä, äwutmaqänanä-tpu imiñuwi.

Hañä-iqä ämetqänquwä iqua, yeeqä ipñqenqä[§]

²⁰ Inqangi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau hiñuä äqunäqe, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä maeqä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, hiqeä. ²¹ Ämaqä täñga buayä dä eyätñqä iquenyä, yeeqä enyänä. Tinjqä. Qänakndanji he buayä kuapänä änäpu, äwqä änguä hipäsäniqeä. Ämaqä knuä äqiyätqänquwä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. He qänakndanji, tä spnuwiqä. ²² Qänakndanji, he Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänquwä duta, qu äwqä äkasuwä kiñä etäpu, huätä endowatäpu, kuknuä quvqä etäpu,

[‡] 6:11 Matiu 10:1-4; Makä 3:13-19 [§] 6:19 Matiu 5:1-12

hiqä yoqenqä ‘quvqeqä’ etäpu, qui imäkqanqppqänqani, he yeeqä iqäpnqä.
 23 Hea inqani, he aquvänä ipu, häukuä qutäqäpnqä. Tinjqä. Nätmatqä
 änguanänqä kuapänänqä, qäukuä haqä yätu henyqä näwinyä äwinä. Suqä
 qu emäkpnqä-pani, iquauqä kaqä-kawäka qänqanänqä hinuä-tqä iquaunqä
 iinjä imäkmiñuwiqä” ätukqe.

Änguä äpmeñuwä iqua, hanjä-iqä mapñqenqä

24 “Itanqa ämaqä nätmatqä kuapä-tänqä iqenä, änguanä mimbiyā!
 Hanjä-iqä hemeñqiyā! Nätmatqä hiqä äwqä änguä imäkmbñqe, he ae
 ämeñäuä. 25 He tänqa buayä änäpu, änguä äpmeñuwä iqenä, änguanä
 mimbiyā! Hanjä-iqä hemeñqiyā! Qänakndañi, he dä heyäniqeqä. He
 tänqa tä äsäqtänuwä iqenä, he änguanä mimbiyā! Hanjä-iqä hemeñqiyā!
 Qänakndañi, he ka ipu, kñuä qäyqäpnuwiqä. 26 Ämaqä eeqänänqä henyñqä
 aquvänä iqanqppqänqani, he änguanä mimbiyā! Hanjä-iqä hemeñqiyā!
 Qänqanänqänqani, hinuä-tqä quañqä iquaunqä, kaqä-kawäka iquaunqä
 aquvänä asä e imiñuwä-qe, iquaunqä hanjä-iqe, äwimakqeqä” ätukqe.

*Himä-wiunqä iquaunqä, naqä-qakuänä wiñqenqä**

27 “Nyi he etqänä. Nyaqä kukñuä qätä änyiyätqänuwä iqenä, he hiqä
 himä-wiunqä iquaunqä, naqä-qakuänä henguätñqeqä. Ämaqä henyqä
 mäwiñqä itñqä iquaunqä, he suqä änguanänqä dinä iwimäkqäpnqeqä.
 28 Ämaqe, he qui imäkmbñqä diñqä tääqä ätätqänuwä iquaunqä, he
 iqua änguä pmapñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquäpnqeqä!
 He ämaqä qui emäkätqätanuwä iquaunqä, Goti Hanjuwä Iqu iquau
 yätamakqä vätnqä tääqä tquäpnqeqä! 29 Ämaqä hñqu saqä manqawä
 iu kpäsqañqutqe, si hñgisa inä wimäkqätñqeqä. Ämaqä hñqu saqä
 gquä quäuqä äquvätqe, gquetä qäsä qäyä ämequänä. 30 Ämaqä
 eeqänänqä, nätmatqänqä yatñqä kiyqanquwä iquaunqä, si äwisñqeqä.
 Ämaqä hñqu saqä nätmatqä meqañqutqe, si ‘Anqi dapiyäqe’ mätquä pa
 iqätñqä. 31 Suqe, ämaqä qu he emäkpnqä enyänqä-pani, he-pqe qunqä inä
 iwimäkpnqeqä” ätukqe.

32 “He ämaqä henyqä äwinyätñqä iquaunqänä enqanqutqe, iinjä
 itqänuwitanqä, he nätmatqä änguanänqä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutanqä,
 squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä
 imäkqä iqua-pqe, iquaunqä winyätqätanqä iquaunqänä äwinyätä, asä
 inä imäkqä-quaiqä. 33 He ämaqä änguä emäkqanquwä iquaunä änguä
 iwimäkqanqppqe, he nätmatqä änguanänqä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa
 iutanqä, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä
 quvqä imäkqä iquapqe, asä inä imäkqä-quaiqä. 34 He ‘Iqu anqumä
 kima dapqonqä’ kñuä indqämbu, ämaqä hñque qanyinä vqanqppqe,
 he nätmatqä änguanänqä squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä.
 Suqä quvqä imäkqä iqua, ‘Iqu anqumä dapqonqä’ kñuä indqämbu, suqä
 quvqä imäkqä huiziquau qanyinä wipñqäuä. 35 Itanqa, hiqä himä-
 wiunqä iquaunqä enqanquti, iquaunqä änguä iwimäkpnqäuä. ‘Ämaqä tqu,
 anqumä mänpaqä yänqiyä’ kñuä qäyä indqänäpu, qanyinä wipñqäuä.
 He suqä iinjä imäkppqe, Goti Haqä Yätutanqä Iqueqä ymeqä äpmequ,
 qänakndañi nätmatqä kuapänä Iqueqä hipa iutanqä mapnuwinqä. Goti
 Hanjuwä Iqu, ämaqä qu Iquenyqä ‘änquiqä’ mätquä ipu, suqä quvqä
 imäkätqätanquwä iquaunqä, änguanä ämitqäuä. 36 Goti Hiqä Heniqe,

* 6:26 Matiu 5:38-48

ämaqeunqä wiunqä miqä, huäqä äwunätñqä-pa, he-pqä huäqä he-unätñqeçä” ätukqe.

Huiziquauqä suqenqä miwäsäuqenqä

³⁷ “He ämaqä iquauqä suqenqä iwäsäupu, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ matqä pambiyä. He iinjä mimäkqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henä-pqe memäkqä yänqiyä. Ämaqä hñqu suqä quvqä imäkqanqçenqä, ‘Iquenj pizqä päkiyä’ mätquä pambiyä. He e mätquä iqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henyqä e mätquä yänqiyä. He suqä quvqä qäyä etqueqanqppi, heqä äwqe hanuä imäknäpu, hui enyänä. He iinjä imäkqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henj, iinjä emäkänqiyä” ätukqe. ³⁸ “He nätmätqä ämaqe uqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä tiinjä hetapänqiyä. Iqu qa manqä ämanyuäqe, mändi äkisäutä, anqumä hui ämanyueqanq manqä ämnätä, hui qua mäñj äpäknqçqä-panä iinjä hetapänqiyä. He nätmätqä qäyunä äwipqä-panä iinj, asä iinjä hetapänqiyä” ätukqe.†

³⁹ Iwä Iqu iquauñj, kukñuä ktqe tiinjä-pqe ätukqe. “Ämaqä hinuä quvqä hñqu, hinuä quvqä hñqueni, äñguä itmetä hänaqenj äñguä motqueniçiyä? Oeyä, qäquaqu qua hovqä bu päwäyñqinyqä. ⁴⁰ Ämaqä hñqu näqñqä ämetqe, iqueqä näqñqä-vqä iqueni, mämäwqätäuqä yänqiyä. Ämaqä näqñqä eeqänä qäpu ämapqä iqua, quwqä näqñqä-vqä iqtänj, asänänä hipñqäuä” ätukqe.

⁴¹ “Si tqä tta-tunqueqä hinuiu, hinoqukuä wänqä änyätanqçä ipi äqunätänä, tqä hinui zä naqänänä iqu qäyä witanqj kñuä mindqänquki, sunqä tutndi? ⁴² Inj äänä etanqikä? Tqä hinuiunj, zä naqänänä hñqu qäyä witanqj hinuä äänä mäqunquä itnä, tqä tta-tunquequeni, ‘Tasi-guequkiyä, tqä hinuiunj, hinoqukui nyi huätä makmäumqänä-qe,’ äänä tutñqäwä? Si wopqä itnä, kukñuinä tqä-qukiyi. Zä naqänänä tqä hinuiu äwiñqe, huätä ganä mamändñqeçä. Iinj itñj, si hinuä äñguä äqänätänä, tqä tta-tunquequeä hinoqukui, huätä mamäutñqeçä” ätukqe.‡

Zä huitañä-huitañä iquauqä häukuinqä§

⁴³ “Zä äñguä di, näñqä ququvqä maqiyqä yänä. Itanqa, zä quvqä di, häukuä äñguä maqiyqä yänqiyä. ⁴⁴ Ämaqe, zä-häukuä hinuä äqunäpu, ‘äñguätiyä, quvqätiyä?’ kñuä indqämbñqäuä. Qu zä-yäunqä maeqä guä yänä-tänä iqinj, zä-eaqä häukui dupñqe, mäwqä ipñqäuä. Qu wainqänqänä kñuä indqänqga äupqe, guä yänä-tänä iquauñj, hinqj manduqä ipñqäuä. ⁴⁵ Iinj enqä-panj, ämaqä äñguänänä iqua, kñuä äñguänänä indqänäpu, suqä äñguänänä di imäkpnqäuä. Ämaqä quvqä iqua, kñuä quvqä huitañä-huitañä indqänäpu, suqä quvqä imäkpnqäuä. Ämaqä iquauqä kukñui, ii iquauqä kñuä indqänqä dutanjqä” ätukqe.

*Anä qäyunä mätqenqä**

⁴⁶ Itanqj “He ‘Naqä Iqukiyä’ ändäpiyä-qe, Nyaqä kukñuinqä qänaknä manyiyqä itqänuwi, sunqäwä? ⁴⁷ Ämaqä Nyinyqä äpätä, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätä, qänaknä iqäqä iquenyqe, Nyi näqñqä hitapmqänä. ⁴⁸ Ämaqä iqu tiinjqä. Ämaqä hñqu, qua mäñqä mämä äptäqe, hikä iunj anä haqeqi yänänäqñqä ämätqä-panä, iinjä. Maqñqä hitanqgua, eqä huakä ätimäutä, anä du yänänäqñqä äpäsqäqe, ämaqä iqu anä yänänäqñqä ämätätqä-qae, anj ämenä miqä yänqiyä. ⁴⁹ Ämaqä hñqu

† 6:38 Matiu 7:1-2 ‡ 6:42 Matiu 7:3-5 § 6:42 Matiu 7:15-20, 12:33-37 * 6:45 Matiu 7:24-29

Nyaqä kuknui qätä änyiyätä, qänaknä miqä iqä iqu, ii tiinjä. Ämaqä qua mäqueqä anä hinqinä ämätätqe, qänakndani eqä huakä äpätä, ani qui imäkätä, qua iqi äpäknngqä-panjä iinjäqä” ätukqe.

7

*Jisasi Iqu, Romätanjä mäkä-iqä hñqueqä wäunjuä-wiyqä hñque, änguä iwimäkkqenqä**

¹ Itanga Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kuknuä iinjä qäpu ätuäqe, Iqu anä-himqä Kapänamänqä äukqe. ²⁻³ Iqinjä Romätanjä mäkä-iqä iquauqä naqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä wäunjuä-wiyqä hñqu, tänjä-yaqä ämetä, äpäkonqänä äwominqe. Ämaqä naqä iqu, iquenyqä kuapänä wiŋganqgetani, iqu Jisasi Iquenyqä qätä äwiyäqe, ämaqä Israitqätanjä naqä hñquau, Jisasi Iqu äpätä, iqueqä wäunjuä-wiyqä ique änguä iwimäkätñqä diñqä ändowatkqe. ⁴ Qu Jisasi Ique äwimapiyi, kuknuä aquvänä ätuäpu, “Iyääqä” ätukuwi. “Ämaqä naqä tqü, änguänänqä-queqä. Si yätamakqä wisñqe. ⁵ Iqu Israitqä iqunenqä äwinyätä, neqä anä aquväqñqä änamäsikqe” ätukuwi.

⁶ E tquanquwänqä, Jisasi Iqu qutä anä äukuwi. Qu äupiysi, ämaqä mäkä-iqä iquauqä naqä iqueqä anä-tänqä qäqiqi pätkätanqä, iqu iqueqä quvämaqä iquau, Jisasi Ique tii tupñqä ändowatkqe. “Naqä Iquki, Si qae pmayä! Si nyaqä anä tängisanqä yaptñqä diñqe, nyi ämaqä änguänänqä-qunä hmanjqä. ⁷ ‘Nyi ämaqä änguänänqunä manä’ knuä nyiyqanqi, ñqänäuä mäkimeqä da iqänä. Inji, Si kuknuinä tqanqti, nyaqä wäunjuä-nyiyqä iqu änguä imänänä. ⁸ Nyi-pqe inänjqä. Nyi ämaqä yoqä-tänqä hñqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä mäkä-iqä nyi ämitñqä iquauñi, hñque ‘Si uvä’ tquanqmdqe, iqu äwänqiyä. Hñque ‘Si biyä’ tquanqmdqe, iqu äpäñqiyä. Itanga ñqä wäunjuä-nyiyqä hñque, ‘Si tä imäkiyä’ tquanqmdqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

⁹ Inqanji Jisasi Iqu kuknuä iinjä qätä äwiyäqe, yäunjuä itä, qänaki hinjuä ämaqunäqe, ämaqä Ique qänaki wivändätanquwiu ätukqe. “Täukue! Ämaqä tqü quuvqä eqiyätñqä-panjä iinjä, Israitqä dunji, hinjuä mäqunquä itñqe” ätukqe.

¹⁰ Inqanji ämaqä, mäkä-iqä naqä iqu ändowatkqä iqua, iqueqä anä iunqä anqi äupiysi, wäunjuä-wiyqä iqu änguä pmetanqi äqunquwi.

Jisasi Iqu, hikñä ae äpäkonqä hñque, anqi ävauqumuatqenqä

¹¹ Hiunji hui ae päwqanqä, Jisasi Iqu anä-himqä, kiqä yoqe Nainqä iunqä äukqe. Inqanji iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, ämaqä kuapänä huizitä anä äukuwi. ¹² Qu iqi ätimäupiysi, anä-himqä iqueqä täknä hävqä-tänqä qäqiqi uwqanquwänqä, ämaqä anä-himqä iutanä kuapänänqä iqua, ämaqä pizqä hñque täknä yäpaqä mängisanqä äma äukuwi. Hikñä e äpäkonqä iqueqä känai, apäqñqä eä, ymeqä iqunänqä-tänqiyi. ¹³ Naqä Iqu ii hinjuä äqunäqe, huäqä wunqanqi, “Si knuä maqiyqä panä” ätukqe. ¹⁴ E ätuäqe, qäqiqi äwäqe, isuäñi a äqätkqe. I iqanqä, ämaqä äma äpminjuwä iqua iqi tqäunquwänqä, ämaqä pizqä iqueni, “Hikñä iquki, ‘Si pämä vayä!’ äktänä” ätukqe. ¹⁵ I tquanqä, ämaqä ae äpäkonqä iqu ävautä, kuknuä ätipäqäkqe. Kuknuä tqanqä, Jisasi Iqu kiqä känäu anqi äwikqe.

¹⁶ Inqanji ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänqñqenqä zä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, “Hinjuä-tqä Naqä Hñqu ätimäuqiyä” ätukuwi.

* 7: Matiu 8:5-13

Itanga “Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä yätamakqä vätnqä ätimäuqiyä” ätkuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iinjä imäkqangqenqe, ämaqä Jutiyatanätä, anä huiziutanä-pqetä, qu qätä äwikuwi.

Jonä asnä-qäyqä iqu, Jisasi Iquenqä yatnqä äwikqenqä†

¹⁸⁻¹⁹ Ämaqä Jonä iqu wänuänqä ämotquaminqä iqua, iqueni nätmätqä eeqänänä Jisasi Iqu imäkqangqenqä awä ätukuwi. Jonä iqu qätä äwiyäqe, iqueqä ämaqä hñquaqui tääqä ätuätumeqe, Naqä Jisasi Iquenyqä ändowatätä, tii ätukqe. “Ämaqä äpäñqiyä ätätqänuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hinuä inä äqänänä pmetunquätanä?” qe yatnqä e winyqä” ätukqe.

²⁰ Iquaqu Jisasi Ique äwimayi, tii ätukiyi. “Jonä asnä-qäyqä iqu, ye Si yatnqä kiyenqä äyändowatqiyä. Ämaqä äpäñqiyä ätätqänuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hinuä inä äqänänä pmetunquätanä?”

²¹ Iquaqu anä pmetanqä, Jisasi Iqu ämaqä kuapänänä, täñä-yaqä-tänä iquautä, dnä quvqä-tänä iquautä, hinuä pisqä iquautäni, ängüä iwimäkkqe. ²² Inqani iquaquvqä kimanä imäkätä, tiinjä ätukqe. “Qe nätmätqä hinuä äqunäsinyä qätä äwiyänqiyenqe, äwäsinyä, Jonä ique awä tiinjä suinyqä. ‘Ämaqä hinuä pisqä iqua, hinuä ängüä äqängäuä. Yukä quvqä iqua, qanä ängüä äwqäuä. Wänyimänqä-tänä iqua, ängüä imängäuä. Qätäyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonguwä iqua, anqä ävauqäuä. Nätmätqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä ängui qätä äwiyqäuä. ²³ Ämaqä, qu Nyi imäkqangqenqä knuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqangutqe, qu aquvänä ipñqäuä’ suinyqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenqä ätukqenqä‡

²⁴ Ämaqä Jonä iqueuä kuknuä äma äpkiyä iquaqu ae uwqangiyänqani, Jisasi Iqu qokä-apäkä iunä, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anä avqñqä dunqe, squä hinuä qumbñqä äkuwäwä? Qoä-qamqä yunuä miqangqä qumbñqä äkuwätanä? Oeyä. ²⁵ Squä hinuä qumbñqä äkuwäwä? He ämaqä hñqu qäkä ängüänänä yäuqä pmetangqä ique, hinuä qumbñqä äkuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä ängüä äyäuäpu, nätmätqä eeqänänä ängüä imäkñqä iqua, ämaqä miqä naqä iqueqä anä du pmetpñqäuä. ²⁶ He squä hinuä qumbñqä äkuwäwä? Ämaqä hinuä-tqä hñquenyqä hinuä qumbñqä äkuwätanä? Nñqä. Iinjä sätäti, Nyi tiinjä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hinuä-tqä huizi iquauñi ämäwqätäunä” ätukqe. ²⁷ “Bukä iunä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä, tii äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kuknuä ämapqä hñque, Si hinuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqä iqueqä’Š äqänänä.

Kuknuä iinjä, ämaqä tquenyqä ätqiyä. ²⁸ Itangi Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä qua täu pmeqä iqua, Jonä iqueni mämwqätäuqä ipnuwiqä. Inäqe anä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunä, ämaqä yäpakä quvqä äpmenqä iqu, Jonä ique ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁹ Ämaqä eeqänänä iquatä, ämaqä mbqä motauqä iquatä qäsäñi, qu kuknuä iinjä tqangi äwipiyi, Jonä iquesa asnä ämakuwitani, iqua “Goti Hanjuwä Iqueqä suqä eeqänäñi, jänänäñiqä” ätkuwi. ³⁰ Itangi,

† 7:17 Matiu 11:1-6 ‡ 7:23 Matiu 11:7-19 § 7:27 Malakai 3:1

Parisi iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jonä iqu asñä uwqiyätñqe mäwiñqä ikqä iqua, qu hänaqä Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä näwinyä imäuekqeunñqä kukñui, qätä mäwiqqä ikuwi.

³¹ Inğanj Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänğa äpmeñuwä iquaunqe, Nyi änäänyä tmqäwä? Qu ämaqä änäänuakä? ³² Qu tiinjqä. Ymeqä ququawä aquväqñqä iu äpmapu, ymeqä huizi iquaunqä tääqä tiinjä ätätqänjuwiqä. ‘Ne henyqä häawä qäyä ätqanqu, he himnunjuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanqu, he knuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Qu ymeqä tqua enqä-panä iinjqä. ³³ Jonä asñä-qäyqä iqu äpäqetani, bretqetä, wainqä-eqetä manqä iqanğa, he ‘Dñä quvqä-tänğä-queqä’ äyä ätkuwiqä. ³⁴ Inğqe Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayä änätä eqä änätä iqanğa, he tii ätqäuä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itanğa ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäuä. ³⁵ Inğqe, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä näqñqe ae ämapiyä iqua, tiinjä motquapnä. Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqe, ii aanä naqä-qakuiqä” ätukqe.

*Apäkä hui, Jisasi Iqueqä yukiu asñä äqäkqenqä**

³⁶ Parisitanä hñqu Jisasi Iqu buayä anä nyiyñqä tääqä ätuätumakqe. Tääqä tuätumeqanğa, Iqu iqueqä aniunqä äwäqe, ymisanä nätnqä yuki ipämäuä hiqoti äweukqe. ³⁷ Apäkä, ämaqe, “Ii suqä quvqä imäkkqiyqä” ätmiñuwä ii, anä-himqä iu äpmamiñqe. Ii “Jisasi Iqu Parisi hñqutä buayä anä änätqäninyqä” tqanğä qätä äwiyäqe, eqä-häkä jinanä-weqä änguanänğä-tänj äma äpkqe. ³⁸ Ii äwäqe, Jisasi Iqueä tuwä iqi, yukä-tänğä qäqiqi ätqäuqe, knuä äqäkqe. Iiyqä hiñuä-eqe Jisasi Iqueqä yukä iu ioqanğa, iiyqä detä ye imäkätä, Iqueä yukiu kikiyä kuapanä äwunätä, aowä jinanä-weqe equatekqe.

³⁹ Ii iinjä imäkkqanğa, Parisi, Jisasi Ique itmakqä iqu, hiñuä iinjä äqunäqe, knuä tiinjä indqänğqe. “Ämaqä Tqu hiñuä-tqä-qu etanğutqe, apäkä Ique a äwqätqä iinyqe, ‘Ii suqä quvqä imäkkqiyqä’ näqñqä hiänqiyä.”

⁴⁰ Iqu knuä iinjä indqänğanğa, Jisasi Iqu, “Saimonä iquki, Nyi kuknuä hñqu ktmqeçä” tqanğa, iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Tqä kukñui yqä tiyä!” ätukqe.

⁴¹ I tqanğa Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmatqä kuapä-tänğä pmetäniqe. Iquesani, ämaqä hñquaqu nätmatqä anqu kima winyiyñqä meqä-quaqu pmesinyiyqä. Ämaqä anqu kima väniñqä meqä hñqu, kuapä-tänğue. Mä huiziqueqe, homänjqä. ⁴² Itanği iquaqu, ique kima vqä di hma hiätqätanğanj, iqu ‘qäyä eänä’ tuäniqeçä. Inji, Saimonä iquki, ämaqä tquaqu, ämaqä iquaquvqä kima vqenqä ‘qäyä eänä’ tqä iquenyqe, äwqä yeeqä iinqe, ämäwqätäuniqe, äsqukä?” ätukqe.

⁴³ I tqanğa Saimonä iqu kimanj, “‘Ämaqä nätmatqä anqu kima väniñqä, kuapanä meqä iqueqä’ knuä änyänä” ätukqe.

Ga Jisasi Iqu, “Si qäyunä iwäsäunyä” ätukqe.

⁴⁴ I ätuäqe, Iqu tuwänği hiñui, apäkä ii ämäqunätä, Saimonä ique tii ätukqe. “Si apäkä täsiñj hiñuä äqunäninyä? Nyi saqä anä yäpä tänğisa yapqanğanj, si Nyaqä yukiuñqe, eqä mändapqä inji. Inğqe, apäkä täsi, iiyqä hiñuä-eqe Nyaqä yukiu ioqäqe, iiyqä detä yenüä imäkkqiyä. ⁴⁵ Itanğa Nyi saqä anä tänğisa äyapmä pmetanğanj, si himä kikiyä manunqä iqanğnä, ii Nyaqä yukiu kikiyä yqänä änunätqänä. ⁴⁶ Si olipqä eqä aowi, Nyaqä nuänjuñj mänjiquatqä iqanğnä, ii aowä jinanä-weqe, Nyaqä yukiu

* 7:35 Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Jonä 12:1-8

änjiquatqiyä. ⁴⁷ Iinjçe Nyi si tii äktqänä. Ii Nyinyqä kuapänä äwinyätä, iinjä nyimäkqanqgetani, iyyqä suqä quvqä kuapänänjä etanqqä-qe, huätä ae ämamäuqä. Injçe, ämaqä hñqu, suqä quvqä wänqäpu imäkqäqä ençe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä iinj huätä ämamäuqe, iqu Iquenyqe, wänqäpu winyänqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I ätuäqe, apäkä iinj tii ätukqe. “Tqä suqä quvqe, huätä ae ämamäuqeqä.”

⁴⁹ I tquanqgenqä, ämaqä buayä anä änäpu äpmaminuwä iqua, qätä äwipiyyi, “Ämaqä, suqä quvqä huätä mamäuqänqä ätqäqä Tqu, Tqukä?” ätnquwi.

⁵⁰ Inji, Jisasi Iqu apäkä iinj tii ätukqe. “Si qäqiqi qui imäknmätnä iqanqnä, tqä quuvqä heqiyqe yätamäkqä äkiyqiyä. Si äwqä qeiqi injä uvä” ätukqe.

8

Apäkä hiua, Jisasi Ique yätamäkqä äwiminuwinqä

¹ Qänakñi, Jisasi Iqu anä-himqä wänqä iutä, naqä iutä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä kukñuä anñui awä ätuäkäminqe. Inñani Iqueqä ämaqä 12 iqua-pqe, Iqutä anä ikäminuwi. ² Itanqa apäkä, Jisasi Iqu iuauqä dnä quvqetä, täñä-yaqetä hinuiqänä huätä ändowatkqä iua, Iqutä qanä anä ikäminuwi. Apäkä huizqä yoqe, Mäliya ‘Maktälatanä iyyqä’ ätminuwi. Hinuiqänänñi, Jisasi Iqu dnä quvqä 7 huätä ämamäukqä iyyi. ³ Itanqa apäkä huiziyqä yoqe, Jonaiyi. Iyyqä qokiqueqä yoqe, Kusa, ämaqä naqä Heroti iqueqä anä ämiminqä ique. Itanqa huiziyqä yoqe Susenayi. Apäkä kuapänänñä hiua-pqe anänñi. Iua iuauqä yquayä ämepu, Jisasi Iquesä, Iqueqä ämaqä iquautä yätamäkqä äväpu, anä ikäminuwi.

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

⁴ Ämaqä kuapänänñi, anä-himqä im-imda äpäpu, Jisasi Ique wimeqanquwänqa, Iqu kukñuä ktqä ätukqe. ⁵ “Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänä. Iqu ätnämäwäwqanñani, hui hänaqä iqi päkmbnä. Ii ämaqä qonjqä iqanquwänqa, ynñä äpäpu ämambnä. ⁶ Hui qua hikä-tänä iqi päkmbnä. Ii bakä äukaupqe, eqä ye etanñi, qänakndani yäuä päpnä. ⁷ Hui guä yänä-tänä awä imä päkmbnä. Kuä bakitä, guä yänä bakitä qäsä äukaupiyi, kuä baki qui imäkmbnä. ⁸ Hui qua anñuä du päkmbnä. Bakä äukaupiyi, nänqe kuapänä 100 hukmbnuwiqä” ätukqe. Jisasi Iqu e ätuäqe, Iqu manä yänänäqñqä, “Ämaqä qätä-tänñuenä etanñutqe, kukñuä iinjçe kñuä anñuanä indqämbiyä” ätukqe.

⁹ Iinjä tquanqa Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä ktqä iquenqä yatñqä äwikiwi. ¹⁰ Iqu iquaunji tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä kukñuä qakui zä witanqqä-qe, Iqu he näqñqä mapñqe, etapqiyä. Injçe ämaqä huizi iqua, qu kukñuä ktqenä äwiyätqänuwiqä. Qu hinuä äqunäpu qätä äwiyäpiyyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä” ätukqe.

¹¹ E ätuäqe tiinjä ätukqe. “Kukñuä ktqä qakui, tiinjqä. Kuä-witqä uwqä iinj, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä atäunuä eänä. ¹² Kuä-witqä uwqä hänaqä iqi päknätqe, ii tiinjqä. Qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, quwqä äwqä imä manyueqanquwänñani, Setänä iqu, ‘Qu quuvqä maeqiyqanñpi, Goti Hanjuwä Iqu qunji anñi mitmeqä yäniqueqä’ kñuä indqänätä äpätä, kukñuä iinj huätä mamäuñqiyä. ¹³ Itanqa kuä-witqä uwqä qua hikä-tänä iqi päknätqe, ii tiinjqä. Qu Goti Hanjuwä

* 8:3 Matiu 13:1-23; Makä 4:1-20

Iqueqä kukñuä qätä äwipiyängani, aquvänä ipu ämapqe, kuä hukä tapinjä maeqä enqä-panä iinjä. Qu quuvqä eqiyäpiyä-qe, yamwiqä wimeqanğa, qua iqi päkmbnqäüä. ¹⁴ Itanğa kuä-witqä uwqä guä yänä-tänä iqi päknätqe, ii tiinjä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyi, hanä-iqenqätä, mbqenqätä, nätmatqä yeeqä inqä isuaunqätä, knuä kuapä indqänäpu quuvqä heqiyqe yänänäqñqä maeqä iänqiyä. Inji, qu kuä-witqä nänqä naqe, maeqä enqä-panä iinjä. ¹⁵ Itanğa kuä-witqä uwqä qua änguä iu päknätqe, ii tiinjä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, knuä indqänqä imä änguänä ämaipu, quwqä qeqä-quuvqe jänänä imbu yänänäqñqä ätqänuwi, nänqä naqä äuknätñqä-panä iinjä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaüqenqät

¹⁶ “Ämaqä hiqi-tä ämäsaüpu, zä mäpatqiyeqä ipñqäüä. Iquvanä yäpä imä maeqä ipñqäüä. Ämaqä anä yäpä ingisa äyappiyä iqua, hinuä qumbnqä dinqe, qu hiqi-te, kiqä ätqäuqä ätnänä iqi tqätepnqäüä. ¹⁷ Ii tiinjä. Nätmatqä eeqänänä zä äwämitätqe, ätnänängisa witäniqueqä. Nätmatqä eeqänänä ämaqä iqua zä epqe, ätnänä iqi wiqanğuti, qu hinuä äqunäpu näqñqä hipnuwiqä. ¹⁸ He kukñui qätä änguänä wipñqä dinqe, knui änguänä indqämbiyä. Ämaqä näqñqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämenuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, Ique äwimakuwiñqä†

¹⁹ Inğanı Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäupiyi, ämaqä kuapänä pmetanğa, qu Iqu-tänä qäqiqi mapqä ikuwi. ²⁰ I iqanğuwänğa ämaqä hñqu Jisasi Iqenji, “Tqä tñaisä, tunğüakatä Sinyqä hinuänqä äpquwi, yäpaqä tängisa ätqäunäüä” ätukqe.

²¹ I tqanğa, Iqu kimanı tii ätukqe. “Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu qänaknä itqänuwä iqua, qu Nqä nipaqä, guäkayqä” ätukqe.

Jisasi Iqu yunuitä, eqetä, äminyekqenqä§

²² Hiunji hñquenı, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuanğqä ämotquaminğqä iquatä, yimba ätkamäupu, Iqu iquaunı, tiinjä ätukqe. “Eqä-huanğä yätäqä nängisanğqä äwanä” ätukqe. I ätuäqe, iqua äukuwi. ²³ Yimba iu qanğä äwäpiyä iunı, Jisasi Iqu hiqaqä äwäkqe. Inğanı yunüä naqänänğä hñqu ätimäutä, eqe yimba iu huaquvämäqanğa, eqä-huanğä kuapänä ätuäqetanı, iqua qui imäkñqänä ikuwi.

²⁴ I imäkqanğa, qu Ique ävauqumuatäpu, “Naqä Iquki, Naqä Iqukiyä! Ne qui imäkñatunquä iqunä!” ätukuwi.

Inji Iqu ävauqe, yunuitä eqetä, “Qaiyä” ätukqe. E tqanğa, yunuitä eqetä ämñänğiyi. ²⁵ Jisasi Iqu iinjä imäkäqetanı, ämaqä iquaunı, “Hiqä quuvqä heqiyqe, ängikä?” ätukqe.

Inğanı qu zä ipu, knuä kuapänä indqänäpu, quwqä-quwä kukñuä ätnuwi. “Yunuitä eqetä ‘qäyä enä’ ätuätä äminyekqäqä Tqu, Ämaqä Tqukä?” ätnuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnğä quvqä hui-tänğä hñque, änguä iwimäkkqenqä**

† 8:15 Makä 4:21-25 ‡ 8:18 Matiu 12:46-50; Makä 3:31-35 § 8:21 Matiu 8:23-27; Makä 4:35-41

* 8:25 Matiu 8:28-34; Makä 5:1-20

²⁶ Inġani Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iquatä, Gerasa iqua-tänä hiqñqä du ätimäukuwi. Gerasa, ii Galilisänä eqä-huänä nänġisanġi. ²⁷⁻²⁹ Iqñi Jisasi Iqu yimba iutani ätimäwa päwqanġa, ämaqä anä-himqä iu pmeqä dnä quvqä hui-tänä hñqu äwimakqe. Iqu ppqä itqätanġi, ämaqä iqua yukä hipa iu guä äkiqiyäupu, hiñuä äqumbu, qäyä äpmetanġä, dnä quvqä iqua, iqu guä ändakemä wätñqä yänänäqñqä iwimäkäpu, anä avqñqä duñqä wätñqä iwimäkmiñuwi. I imäkätqätanġua, ämaqä iqu tpqäyäqä ikitä, anġiu mäpmeqä itä, hikä hovqä ämaqä pizqä wiqeu hiñġinäwa äwäyäkämiñqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, zääqä ätätä, Jisasi Iqueuä yukä iqi äpäknäqe, manġi tiñä ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, Si äänä nyimäkñqäwä? Nyi yatñqä äkiyqänä, ‘Si qui minyimäkqä panä’ ” ätukqe. Iqu iinä ätukqe, ii Jisasi Iqu “Dñä quvqe huätä äwänä” ae ätkqetanġi.

³⁰ Ämaqä iqu e tquanġa, Jisasi Iqu yatñqä ävätä, “Tqä yoqe, squkukä?” ätukqe.

Ämaqä iqu kimanġi, “Nqä yoqe ‘Hatñunenġä’ ” ätukqe. Tiñänqe, dnä quvqä kuapänänġi, iqueä äwqänġisa äpekuwiñqä ätukqe. ³¹ Inġani dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si ne qua hovqä aanä mämnänä vänqä enqä-panä iunqä mänandowatqä panä” ätukuwi.

³² Inġani yaqueqä kuapänänä, hipkä hmbi buayä änäpu pmetanġä, dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä tii äwikiwi. “Ne yaqueqä iquauä äwqä yäpä duqumä paquvatunqä, hiñuinä naqänäwqatiyä” ätukuwi. I tqanguwänġa, Iqu hiñuinä äqunäwatkqe. ³³ Inġi, dnä quvqä iqua, ämaqä ique ävämanġi, yaqueqä iquauä äwqä imä qe äpaqukuwi. Iinä iqanġuwänġa, iqua iwaqä iu tnänä äwäpiyi, eqä bu quauqanġuwänġa, eqä qe änyuäpätäukqe.

³⁴ E iqanġä äqumbiyi, ämaqä yaqueqä miqä iqua zä äwäpu, kukñui anä-himqä iutä, im-imä pmetanġuwä iutä ätuäkäkuwi. ³⁵ Ämaqe qätä iinä äwipiysi, “Nätmatqä iinġi äänä timäuqanġi tqäpiyä” tpu, hiñuä qumbñqä äpkuwi. Iqua Jisasi Ique äwimapiysi, ämaqä dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, qäkä äyäuä, kñuä anġuä wimeqanġa, Jisasi Iqueqä yukä-tänä qäqiqi pmetanġi hiñuä äqunġuwi. Iqua hiñuä iinä äqumbiyi, zä äwiñqqe. ³⁶ “Dñä quvqä-tänä iqu, anġuä äänä imänġutiyä” tpu kñuä kuapä indqänġanġuwänġa, ämaqä, Jisasi Iqu imäkqanġi hiñuä äqunġuwä iqua awä ätukuwi. ³⁷ Iinä timäuqanġenqä, ämaqä Gerasa pmeqä iqua, zä kuapänä äwinyätä, Jisasi Ique, “Nevämayä” ätukuwi. Inġi, Jisasi Iqu yimba ätkamäuqe, anġi äukqe.

³⁸ Iqu äwätñqä iqanġa, ämaqä, dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä ävätä, “Nyi Sitä anä wenqätanä?” ätukqe.

Yatñqä e vqanġa Jisasi Iqu ämaqä iquenġi, anġi ändowatätä, tii ätukqe. ³⁹ “Si tqä anä duñqä anġi äwätñä, kukñuä eeqänänä Goti Hanjuwä Iqu si ikimäkqenqä, awä tuvä” ätukqe. I tquanġa ämaqä iqu äwäqe, nätmatqä eeqänänä Jisasi Iqu iwimäkkqenqä, ämaqä anä himqä iu pmetanġuwä iu awä ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hiuaqui anġuä iwimäkkqenqä†

⁴⁰ Jisasi Iqu iqi ävämetä, qua Galiliu anġi timäuqanġa, qokä-apäkä Iquenyqä hiñuä äqumbu äpmamiñuwä iqua, yeeqä ipu itmakuwi. ⁴¹ Iqñi, ämaqä naqä anä aquvqanġeu miqä hñqu, Jisasi Ique äwimakqe. Iqueqä yoqe Jarusi, ique. Äwimeqe, iqu Jisasi Ique qonä äwoktäuqe, iqueuä

† 8:39 Matiu 9:18-26; Makä 5:21-43

anjä dunqä wiyänqänä yatnqä yänänäqñqä äwikqe. ⁴² Iqu ymeqä apäkä hmbnänä-tänä-qu eeä, iipu äpakonätñqä qäqiqä etanqi, iinqä ätukqe. Ipiyqä quväukui 12 inji.

Jisasi Iqu Jarusi iqtä itmanqa äwätqätanqiyänqa, qokä-apäkä kuapänänä-pqä Iqtä anä äwäpu, kukundä-kukundä äuminuwi. ⁴³ Quwqä awä iqñi, apäkä hui äminqe. Ii hea ique-iqueni, qañuä yaqä e pmetanqi, quväukuä 12 ämawqätäukqe. Ämaqä äñguä iwimäkqänqe,† hma eminqe. ⁴⁴ Ii Jisasi Iqueä tuwä-tänä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä quäuqä iu itmaqänqqe. Ii iinjä iqanqa, iyyqä yaqe, maqänä hma ekqe.

⁴⁵ Iinjä iqanqa Jisasi Iqu, “Tqu indmaqänqiyä?” ätukqe.

Ämaqä eeqänäñi qu hñqunä-hñqunä, “Nyi hmanjqä. Nyi hmanjqä” tqanquwänqa, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hävemä tä äpatunquä imda ikitmaqänqäuä.”

⁴⁶ I tqanqa Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi indmaqänqiyä. Nyaqä yänänäqñqä hui, änyivämeqanqi ätqänä.”

⁴⁷ Iqu i tqanqa, apäkä iinjä, “Nyi zä mäpmeqä imä” knuä ämeqe, yäunüä itä, hipenüi quamäñi, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi eäqe, qokä-apäkä iuqä hinuqisanji awä tiinjä ätukqe. “Ii tiinjä. Nyi tänä-yaqä nyätanqi iktmaqänqänä. Nyi iinjä imäkqanqa, nyaqä tänä-yaqe, qäpu maqänä eqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I tqanqa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Apäkä iiki, tqä quuvqä heqiyqe, äñguä ikimäkqiyä. Si äwqä qeiqi inqä uvä.”

⁴⁹ Jisasi Iqu kuknuä yqänä tätqätanqa, ämaqä naqä anä aquväqñqä iu miqä iqueqä anä iutanä hñqu äpäqe, ämaqä naqä iqueni tii ätukqe. “Tqä ymeqe, ae äpakonqiyä. Itanqi, Ämaqä Näqñqä-vqä Iqueni, hanä-iqä hui inä mäwqä panä.”

⁵⁰ Jisasi Iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, Jarusi iqueni, “Si zä miqä itnä, quuvqenä heqiyä. Ii anqi äñguä imänänqiyä” ätukqe.

⁵¹ Iqisanji Jisasi Iqu, Jarusi iqueqä anä du ätimäuqe, qokä-apäkä huizi, anä yänqisa pepñqe, hinuinä maqunquä ikqe. Pitä ique, Jonä ique, Jemisi ique, apäkä iyyqä kanä-käna-yaqutä, quwqä-quwänä pepñqä imäkkqe. ⁵² Inqanji ämaqä anä yänqisa äpmapiyä iqua, knuä huäqä-hunqä qiyätqätanquwänqa, Jisasi Iqu, “He knuä maqiyqä pambiyä. Mäpäkonqä iqäqe, hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁵³ Iqu e tqanqa, qu, hitqä ii pizqä witanqñqä näqñqä epiyi, tä äsukuwi. ⁵⁴ Itanqi Jisasi Iqu, iyyqä hipa a ämaqätätä, “Ymeqä iiki, si pämä pmayä” ätukqe. ⁵⁵ Iqu e tqanqa, iyyqä quuvqe, anqi wimeqanqa, maqänä ävaukqe. Ävauqanqa, “Buayä winyqä” ätukqe. ⁵⁶ Inqanji kaniqutä känaisä yäunüä kuapänä iqanqiyänqa, Jisasi Iqu iyaquñi, yänänäqñqä ätukqe. “Qe ämaqä hñque nätmätqä tä timäuqanqi äqunänqiyinqe, awä mätquä panyinyqä” ätukqe.

9

*Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau, wäunüänqä ändowatkqenqä**

¹ Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnä quvqe huätä dowatäpu, tänä-yaqä hiutanä-huitanä-tänä iquau äñguä wimäkäpñqä dinqä, yänänäqñqetä yoqetä äwikqe. ² Iqu iquañi, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä awä ätuäpu, tänä-yaqä-tänä iquau äñguä iwimäkñqänä

† 8:43 Pipa Grikä pmeqeüqä kuknuä iu äqänänqä huiñi, kuknuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä, “iyyqä mbqä eeqänä qäyä ae tnämäuqanqä-qe,” * 9: Matiu 10:5-15; Makä 6:6b-13

ändowatkqe. ³ Ändowatätä tii ätukqe. “He yäkcqätä, qatä, buayätä, mbqätä, gquä hñquaqutä, mämeqä pambiyä. ⁴ He anä-himqä hñque äwimepu, ämaqä hñqueqä anä iu äpaquväpiyi, anä-himqä ique vämapñqänqanqe, iquenyä pmepñqä. ⁵ Anä-himqä hñquenji, ämaqä yeeqä maeyqanqppqe, anä-himqä ique ävämepiyänqani, qu quwqä suqä quvqenqä näqñqä hipñqänä, hinoqukuä heqä yukä iu täka emäkmitätqe, iqi ptä quväteqiyemä uwqäpñqä” ätukqe.

⁶ Iqu e tqanqa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä änguänäni awä ätuäpu, qokä-apäkä iuqä täñä-yaqä quvqe, huätä ämamäupu, änguä iwimäkäpu, anä-himqä eeqänänä iu qanä ikäpñqänä, Ique ävämakuwä.

Heroti iqu, Jisasi Iquenqä kñuä kuapänä indqänqenqät†

⁷ Inqani ämaqä naqä Heroti, anä-himqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu imäkqanqenqätä, ämaqe Iquenyqä tqanquwinqätä qätä äwiyäqe, iqu kñuä kuapänä indqänqqe. Hñqua, “Jonä, qua äptekuwä iqu, anqi ävauqiyä.” ⁸ Hñqua, “Laisa iqu ätimäuqiyä.” Hñqua, “Hiñuä-tqä hiñuäqändqä hñqu, anqu ävauqiyä.” ⁹ Iinä äwiyäqe, Heroti iqu tii ätkqe. “Nyi Jonä iqueni, hiñuä ae ätäwikqe. Nyi qätä tä äwiyänqe, ii tquenyqä äwiyänänä?” Iinä äwiyäqetani, iqu Jisasi Ique hiñuä qunmätä iminqe.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä‡

¹⁰ Ämaqä Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, anqu äppiysi, nätmätqä eeqänänä qu imäkkuwinqe, Jisasi Ique ätukuwi. Inqani Jisasi Iqu, iquau ätuma äwäqe, quwqä-quwänä anä pmetanä-tpu, anä-himqä Betsaitä inqisanqä äukuwi. ¹¹ Inäqe ämaqe, qu näqñqä eäpu, iquau qänaknä äwivändkuwi. Qu Ique äwimeqanquwänqa, Iqu yeeqä itmetä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä awä ätuätä, ämaqä täñä-yaqä-tänä iunji, änguä iwimäkkqe.

¹² Hiaitäni, ämaqä 12 iqua Ique äwimapiysi, tii ätukuwi. “Si ämaqä iunji, qu anä-himqä iunqä äwäpu, buayänqätä, anänqätä qävqä ipñqänä dowatiyä. Ne äpmenquä täunji, anä aanqeqä” ätukuwi.

¹³ I tqanquwänqa, Iqu iquaunji, “Hiqä-hiuä buayä wipiyä” ätukqe. Qu kimanji tii ätukuwi. “Ne buayi kuapänä mämeqä iänqu. Ne bretqä hipa hñqini eeqätä, hämapäkä hñquaqunä ämenjunä. Ne ämaqä eeqänänä täunqe, buayä mbqä ängi yatunquäwä?” ätukuwi. ¹⁴ Iqini ämaqä qokinäni, 5,000 äpmaminjuwi.

I tqanquwänqa Iqu Iqueqä ämaqä iquaunji tiinä ätukqe. “He iquaunji, ‘He 50-50 inä, quamä pmakäupiyä’ tupiyä.”

¹⁵ Iqua e tqanquwänqa, qokä-apäkä iqua qätä äwiyäpu, quamä e äpmakuwi. ¹⁶ Quamä pmeqanquwänqa, Jisasi Iqu, bretqä hipa hñqini eeqä, hämapäkä hñquaquñitä ämeqe, hiñuä haqä yätu äqänä Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqiuqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, kiqä ämaqä iqua huiziu yanä wipñqä äwikqe. ¹⁷ Qu buayä qäpu änäpu, äwqä puäsqanqa, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä§

¹⁸ Hea hñque Jisasi Iqu, Kiqä-kiuänä Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanminiyänqani, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, Iqutä anä äpmapu, Iqu iquau yatñqä tiinä äwikqe. “Qokä-apäkä iuqä kñuä indqänqä dunji, Nyi Tqunqä?” ätukqe.

† 9:6 Matiu 14:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20 ‡ 9:9 Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Jonä 6:1-15
§ 9:17 Matiu 16:13-20; Makä 8:27-30

¹⁹ I tquanğa iqua kimañi, “Hñqua, ‘Jonä asñä-qäyqä iqueqä’ ätätqäñuwiqä. Inäqe hñqua, ‘Laisa iqueqä.’ Hñqua, ‘Hinüä-tqä hinüiqändqä anği ävauqä hñqueqä’ ” ätukuwi.

²⁰ Iqua e tquanğuwänğa, Iqu “Hiyaqä kñuä duñi, Nyi Tqunğä?” ätukqe.

Pitä iqu kimañi, tii ätukqe. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Kraisi, ne äminesñqä ätekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

²¹ Inğanj Jisasi Iqu, kukñuä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “He tänqe, ämaqä huiu awä mätquä pambiyä. ²² Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanjä-iqä naqänänjä menqiyä. Ämaqueu ämiqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu Ique tuwä äwiyäpu äpäkpñqä. Inj hea hñquaqui-hñquenänğanj, Goti Hanjuwä Iqu, Ique anği ävauqumuatänqiyä” ätukqe.

Suqä, Jisasi Ique qänaknä wivändqenqä

²³ Inğanj Jisasi Iqu eeqäpnänjä iquau tii ätukqe. “Ii tiinjqä. Ämaqä hñqu, Nyi qänaknä nyivändätñqä wiñganğutqe, iqueqä äwiñqä eeqänänj, kiuä mäñdi äkittqänätä, hiunji ique-iqenji, iqueqä zä-huätatä hunqe ämetä, Nyi qänaknä nyivändänä. ²⁴ Ii tiinjqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hñjä-pmeqe ävquatämämütätqe, iqu hñjä pmetäniqeqä. ²⁵ Itanğa ämaqä hñqu, nätmätqä qua täunji eeqänä ämetä, iqueqä hñjä-pmeqe qui imäkñganğutqe, iqueqä nätmätqä eeqänänjä iinj, yätamäkqä äänä väniqiyä? ²⁶ Itanğa ämaqä hñqu, Nyinyqätä, Nyaqä kukñinqätä, womba wiñganğutqe, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, yänänäqñqä motqueqä Iqueqetä, Apiqueqetä, enätqä iquauqetä, ämetä äpätqänğanj, Iqu ämaqä iquenyqe, womba inä yäniqeqä” ätukqe.

²⁷ “Nyi naqä-qakuä tiinjä etqänä. Ämaqä täqisanä hñqua, qu mapäkonqä hñjä yqänä äpmamitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqe hinüä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanj ingqenqä**

²⁸ Jisasi Iqu e ätukqeunji, wikä hñqunä päwqanğa, Iqu Pitä ique, Jonä ique, Jemisi iquesänji, qoqonjä yätunqä ätuma, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä siynqä ekqe. ²⁹ Inğanj Iqu Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä ätqämanäsiyänğanj, Iqueqä hipenji, huitanj änyätä, Iqueqä gque, qäpaiqänänjä we-hunqänänjä ingqe. ³⁰ E pmetanğa, ämaqä hñquaqu, Mosisi iqutä Laisa iqutä, ätimäusinyä, Iqutä kukñuä anä ätminjuwi.

³¹ Iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqetä ätimävi, Jisasi Iqutä kukñuä anänji, Goti Hanjuwä Iqu ätukqä-ma, Jerusälemä du imäkätä, qua täu ävämetñqenqä ätnminjuwi. ³² Inğanj Pitä iqutä, ämaqä huiziquaqutä quvaqä hinji hanjä ämipu hiqaqänqä iqämanminjuwi, yäunüä ipiyi, Jisasi Iqueqä huiwiunji we äunä, ämaqä hñquaqu Iqutä tqäutangä äqunjuwi.

³³ E äqumbiyi, iquaqu Jisasi Ique äväma wenyäsinyä tii itqätanğiyänğa, Pitä iqu Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, ne täqi äpmenque, ii anğuiqä. Ne anjä wänqä hñjua maqänä mätanä. Hñqu Tqänqä, hñqu Mosisi iqueqänqä, hñqu Laisa iqueqänqä” ätukqe. Pitä iqu iinj ätuätäqä-qe, iqueqä-kiunji kukñui äkitanätiyä-qe, iqu maqñqä eminj.

³⁴ Pitä iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, qaquvqä hñqu ätimäuge, iquaunji haqeqi äpatqäkqe. Iinj wimeqanğa, iqua zä ikuwi. ³⁵ Inğanj qaquvqä yäpä imdanj, manjä tii ätukqe. “Ämaqä Tqu, Nyaqä Ymeqeqä. Nyi ae

* 9:27 Matiu 17:1-13; Makä 9:2-13

ätekqä-queqä. He Ique qätä wipiyä” ätukqe. ³⁶ Manjä qäpu tqangqetäni, Jisasi Iqu kiqä-kiuänä äyä pmetangi äqunquwi. Inqata tiini, iqua nätmätqä hinuä e äqunquwinqe, ämaqä hñque awä mätquä da iminjuwi.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänjä hñque, änguä iwimäkkqenqä†

³⁷ Awinqani, qu qoqonä iu ävämanji, qokä-apäkä kuapänä Jisasi Iqutä hänaqä awä iqi äminquwi. ³⁸ Ämimbiyi, quvaqä awä iqisanji, ämaqä hñqu täaqä tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, nyi ymeqä kiuänänjä-tänjunä etangi, Si ique hinuä qundñqä yatñqä yänänäqñqä äkiyqänä. ³⁹ Dñä quvqä hñqu, iqueqä äwqä yäpä imä äpaquvätä, zääqä yänänäqñqä ätätñqeqä. Dñä iqu imäkqangi, iqu yäunüä-yäunüä itä, makusewä iqueqä manita ätimäutñqeqä. Dñä iqu ‘maqänä mävämeqä imä’ knuä vqangi äpakänä äpme, iqueqä huiwiu quvqä imäkätñqeqä. ⁴⁰ Iinqe, nyi Tqä ämaqä wäunüänqä ämotquetqänä iquau, dnä quvqä huätä dowatpñqä yatñqä yänänäqñqä ae ävqeqä. Inäqe, iqua änä mimäkqä da iquwiqä” ätukqe.

⁴¹ I tquanqa, Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Ämaqä tänqa äpmeñuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänjuwiqä. Hiqä knuä indqänqetä, suqetäni, jänä hmanjqä. Nyi hesä anäni, squänqanqä pmetmqe? Hiqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqeqe, squänqa imäkmbnuwänqäwä? Tqä ymeqe, ätuma biyä” ätukqe.

⁴² Inqani, ymeqä iqu äpätqätanqa, dnä quvqä iqu ique qua mäni mamäuqanqa, ymeqä iqu yäunüä-yäunüä ikqe. E iqanqa, Jisasi Iqu dnä quvqä ique kukñuä yänänäqñqä ätuätä, ymeqä ique änguä iwimäkätä, kaniqe anqi äwikqe. ⁴³ Inqani, qokä-apäkä eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä yäunüä ikuwi.

Jisasi Iqu, äpakonäninjqä anqi ätukqenqä†

Inä ipiyi qu, Jisasi Iqu wäunüä eeqänänjä imäkminqenqä knuä kuapä indqänätqätanquwänqa, Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, tii ätukqe. ⁴⁴ “He kukñuä tqueni, qätä änguänä nyipiyä. Ämaqe, qu Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqueni, ämaqä hñquauqä hipa du wipñqäuä” ätukqe. ⁴⁵ Kukñuä iqueqä qakuinqe, Iqueqä ämaqä iqua maqñqä eminjuwi. Kukñuä qakui, iquauñqä zä witanqi, iqua näqñqä änguä mämeqä iminjuwi. Ique yatñqä vqänqe, iqua zä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisanji, yoqä naqä-tänji tqukä?” ätnquwinqä§

⁴⁶ Hea hñqueni, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä yänänäqñqä, “Neyaqä awä iqisanji, yoqä naqä-tänji tqukä?” ätnquwi.

⁴⁷ Iinqe Jisasi Iqu, iquauqä knuä imñi näqñqä ae ämeqe, ymeqä wänqä hmbi ätuma äpäqe, Iqueqä-tänjä qäqiqi ätqätekqe. ⁴⁸ I iäqe, iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyinyqä-pqe knuä indqänätä, ymeqä tqu pqangi yeeqä ävätmeqä-panjä iini, yeeqä inä änyiyätmetñqe. Itanqa ämaqä hñqu Nyi äpqanqä yeeqä änyiyätmeqäqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqe, yeeqä inä ävqiyä. Ii tiinjä. Heyaqä awä iqini, ämaqä hñqu iqueqä yoqe mändi äkittqänätä äpmamitätqe, iqu yoqä naqä-tänjä-quwi.”

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqe**

⁴⁹ Inqani Jonä iqu, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hñqu Tqä yoqä ätätä, dnä quvqe huätä mamäuqanqi

† 9:36 Matiu 17:14-21; Makä 9:14-29 ‡ 9:43 Matiu 17:22-23; Makä 9:30-32 § 9:45 Matiu 18:1-5; Makä 9:33-37 * 9:48 Makä 9:38-41

äqunanitanji, iqu ne qänaknä mäneyqä etanji, ne iqueni, ‘Si iinj miqä panä’ ätququeqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanğa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäqä pambiyä. Ämaqä hñqu hñgisa metqueqä iqäqe, iqu hiqä-queqä” ätukqe.

Sämaliya pmeqä hñqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä

⁵¹ Hea Jisasi Iqu qäukuä haqä yätunqä anğu yäniñqä qäqi pätdätanjanji, Iqu Jerusälemä dunqä wätñqä kñuä yänänäqñqä indqängqce. ⁵² Inğanji, Iqu ämaqä kukñuä äma uwqä hñquau, hñuiqä ändowatkqe. Iqua äupiyyi, Iquenyqä nätmätqä nawenyä imäkññqä diñqä, Sämaliya pmeqä iquauqä anä-himqä hñque äpaqukuwi. ⁵³ Äwimeqanğuwänğa, ämaqä iqi äpmaminuwä iqua, Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqenqä näqñqä ämapiyi, Iqu iquauqä anä du wimetñqä diñqe, mäwinqä ikqe. ⁵⁴ I iqanğuwinqe, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquau, Jemisi iquä Jonä iquä, näqñqä ämayi, Jisasi Ique tii ätukiyyi. “Naqä Iquki, Si ye tääqä tenqä äkingiyä? Qäukuä haqä yätutanji, tä iwa äpätä, ämaqä täu tä nätnqä diñqäüä.”

⁵⁵ I tquanğiyinqe, Iqu hñuä ämoqunätä, “Iñji matqä panyinyqä” ätukqe. ⁵⁶ Iñä tquanğa, qu anä-himqä huiziunqä äukuwi.

Suqä, Jisasi Ique qänaki wivändqenqä†

⁵⁷ Qu hänaqä awä iqi qanä wätqätanğuwänğa, ämaqä hñqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Si anä-himqä eeqänänjä iunqä uwqanğtqe, Nyi qänaki kivändmqänä.”

⁵⁸ Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-täniqä. Yñjä iqua, anä-täniqä. I etanji, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

⁵⁹ Ämaqä hñquququeni, Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe.

I tquanğa, ämaqä iqu, “Naqä Iquki, apique ganä qua qäyä mapteumqä, Si hñuinä nqänäwqatiyä” ätukqe.

⁶⁰ I tquanğanji, Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua, quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä pteñqeqä. Si äwätnä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä, awä tuäkätñqeqä” ätukqe.

⁶¹ Itanğa ämaqä huiziqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi qänaki kivändmqä etanğqä-qe, nqä ämaqä iquau yeeqä wimqä anämqä ganä umqe, Si hñuinä nqänäwqatiyä.”

⁶² Iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu wäunua imäkätäqänğanji, hea ique-ique iqueqä anämqä kñuä yqänä vqanğuti imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñji, yätamäqä änä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä kuapänänjä iquau, wäunuanqä ändowatkqenqä

¹ Qänakndanji Naqä Iqu, ämaqä 72 atäunua itä, hñquaqunä-hñquaqunä ändowatkqe. Anä-himqä eeqänänjä iunji, Iqu Iqueqä-kiuä äwäniñqä diñqä, iqua hñuiqä upñqä ändowatkqe. ² Iñä mimäkqänğanji, tii ätukqe. “Wäunua iunji, ymisanä yäua kuapänä iätanğqä-qe, ämaqä wäunua itqänuwi, kuapänä hmanjqä. Iñinqe, wäunua-tänjä Kaniquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu ämaqä wäunua iqä hänjä hñquau ymisanä aquvä mipñqä dowatätñqä diñqä tupuiyä.” ³ E ätuäqe, “He upiyä. Nyi

endowatqe, ii tiinjä. Sipsipqä, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä upnqä endowatqänä. ⁴ Hiqä mbqä qaeta, hiqä yquayä qa-mnqetä, itanga hiqä yuki muasmäuqe, qäsä äma mäwqä pambiyä. Qanjä äwäpiyä iunji, qokä-apäkä hui, hänaqä awä iqi äminäpiyi, ‘Hiunjiyqä’ mätquä pambiyä” ätukqe.

⁵ “He anä hnqua-hnquau äpaquväpiyi, tii ganä tquäpnqä. ‘Ämaqä anä täu äpmejuwä iquenä, he äwqe, hanuä inqä pmapiyä.’ ⁶ Ämaqä äwqä hanuä inqä hnqu anä iu äpmamitätqe, hiyaqä kuknuä änguänäni, iquenyqä wätneqä. Inäqe ämaqä äwqä hanuä inqä hnqu, iu mäpmeqä imitätqe, hiqä kuknuä änguänäni, hiqä-hiuänqä asungumä quvepänqiyä. ⁷ He buayä-sua, eqä-sua hitapqanquwi, änäpu, anä iquenyä pmapneqä. Quati tiinjä. Ämaqä hnqu wänuä imitätqe, iqu iqueqä mbqe ämeniqä eänqe, ii änguiqä. I etangi, he anä huizi du mäpmeqä pambiyä” ätukqe.

⁸⁻⁹ “Itanga he anä-himqä hnqua-hnquau timäuqanquwänqäni, qu henyqä aquvänä ipu, ymisanä iwäsäuqanqä, ämepu änäpu, ämaqä tänjä-yaqä-tänä iqi pmetanqä, änguä iwimäkäpu, kuknuä awä tiinjä tunneqä. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesänä qäqiqi ae äquvepqiya.’

¹⁰ Inäqe, he anä-himqä hnqua-hnquau timäuqanquwänqä, qu aquvänä miqä iqanqä, anä-himqä hänaqä iqi ätqäpu, tii tquäpnqä. ¹¹ ‘Qua hinyanä heyaqä anä-himqä täutanä, neyaqä yukä täu ämäkäneqe, ne ptä quväteqäma yanqunä, hiqä suqä quvneqä ämetquetunquänänyä. Inji, he näqnqä tiinjä hipneqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, qäqiqi ae äquvepneqä’ tquäpnqä. ¹² Nyi he etqänä.* Qänakndani, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvneqä iwäsäuqanqä ätekqeuni, ämaqä anä-himqä iquesanä iquauqä hanä-iqe, Sotomä äpmamijuwä iquauqä hanä-iqe ämäwqätäunneqä” ätukqe.

¹³ Iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanä-iqenqä ‘Oänä’ etqä. Tiinjä. Nätmatqä ämaqä mimäknänäni, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-päni, ämaqä hnqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä, awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänqänä tiinjä ae heqäpnqä. Quwqä suqä quvneqä womba ipu, tuwä äwiyäpu, quwqä huäqä-hunqä qäki ämäyäpu, tä wätakiu pmeqäpnqä. ¹⁴ Injine, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvneqä iwäsäuqanqä ätekqeuni, heyaqä hanä-iqe, Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätäni, ämäwqätäunneqä. ¹⁵ Itanga Kapänamä pmeqä iquenyä, he qäukuä haqä yätunqä hipnuwätanä? Oeyä, he ämaqä pizqä iquauqä anä bunqä wäpnuiqä” ätukqe.

¹⁶ I ätuäqe, ämaqä, Iqu ändowätätneqä iquauäni, Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä hnqu heyaqä kuknuä qätä eyqäqe, Nyaqä kuknuä-pqe, qätä inä änyiyqiya. Ämaqä hnqu he tuwä eyqäqe, iqu Nyi-pqe tuwä inä änjyiyqiya. Ämaqä hnqu Nyi tuwä änjyiyqäqe, Nyi ändowatkqä Ique-pqe, tuwä inä äwiyqiya” ätukqe.

Jisasi Iqu, iquauqä wänuinjä yeeqä äwikneqä

¹⁷ Qänakni ämaqä, Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aquvänä ipu, anqumä äppi, tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne Saqä yoqe tquanqä, dnä quvqä iqua, neyaqä kuknuä qänaknä iquwiqä.”

¹⁸ Iwä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nyi hinuä äqunänneqä. Setänä Goti Hanjuwä Iqutä himä-wiunqä iqu, qakuä haqä yätuta päknqanqä, nyuauä enqä-pa iqangi äqunänneqä. ¹⁹ Qätä nyipiyä! Qämakitä, qänjuakätaitä

* **10:12** Matiu 11:20-24

qo äkitäupu, Setänä iqueqä yänänqñqe, ämäwqätäupñqä dinqetäñi, Nyi yoqä naqä ae etapqeqä. Iññqe, nätmätqä qui emäkätñqä di, aañqeqä. ²⁰ Itañgi, ‘Dñä quvqä iqua, neyaqä kukñuiu qänaki iquwiqä’ ätäpu, aquvänä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä yoqe, qäukuä haqä yätu ae äqiyqäqenqä aquvänä ipiyä” ätukqe.

²¹ Inqañi, Dñä Äñguä Iqu yeeqä wimäkqañgi, Jisasi Iqu tii ätkqe. “Apä, qäukuitä quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqätä kñuä-tänjä iquaunqñe, Si nätmätqä tä zä äkittqiyänjä-qe, ymeqä dänjä-suau enqä-pa, äyä ämotquenyä. Si e imäkqañgnä, Nyi ‘änqñiqä’ äktqänä. Auä, Apä, Si Tqä äkinqñeu qänaknä itnä imäkinyä.”

²² Ämaqñeñi, tiñjä-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmätqä eeqänäñi, Nqä hipa täu äñjiyqeqä. Ämaqñe, Ymeqä Iquenyqä näqñqe, aañqeqä. Apiqunänñqä. Ämaqñe, Apiquenyqä näqñqe, aañqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetñqä iquatä, iquanänñqä.”†

²³ Inqañi, Iqu tuwänggi hiñuä ämoqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunä tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä he hiñuä äqunätqänjuwi hiñuä qumbñqä iqua, aquvänä ipñqäuä. ²⁴ Tiñjä etqänä. Nätmätqä he hiñuä äqunätqänjuwi, hiñuä-tqä iquatä, ämaqä naqä iquatäñi, qu hiñuä qunqänqä kuapänä winyätqätanqñqä-qe, hiñuä mäqunquä imiñuwiqä. Kukñuä he qätä äwiyätqänjuwi, qu qätä wiyqänqä winyätqätanqñqä-qe, qätä mäwiyqä imiñuwiqä” ätukqe.

Hänjä hea ique-ique pmeqä meqenqä

²⁵ Ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, tiñjä ätukqe.‡ “Näqñqä-vqä Iquki, hänjä hea ique-ique pmeqä mamqe, nyi äänä imäkmqäwä?”

²⁶ I tquanqa Jisasi Iqu, “Kukñuä-suqä iunji, äänä äqänänä? Si a äänä ätäutqänjäwä?” ätukqe.

²⁷ Iqu kimañi, “‘Goti tqä Naqä Iqueni, tqä qeqä-quuvqetä, yänänäqñqetä, kñuitä, Ique äwitnä, itanqa Iquenyqänä kuapänä kinquätñqeqä.’ Tiñjä inänñqä. ‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqeqä’ ” ätukqe.§

²⁸ Ga Jisasi Iqu kimañi, “Ii qäyunä ätnyä. Si e imäkätñi, hea ique-ique pmettnqinyä” ätukqe.

²⁹ Itañi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqu, qu iquenyqä, ‘Iqu suqä äñguänänjä iqä-queqä’ kñuä mapñqä winqañgi, tii ätukqe. “Ämaqä nyi-tänjä iqi äpmeñuwi, tqukuakä?”

Kukñuä ktqä, ämaqä äñguä Sämaliyatanjä iquenyqä

³⁰ Mä, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Jerusälemä ävämañi, Jerikonqä quveqätqätanqa, ämaqä quwä-meqä hñqua, iqueqä yquayä eeqä ämotaupu, äpäseqa weqanquwänqa, iqu äpäkonmätä yäniqeqä.

³¹ Iqu e witanqa, hiqäva-imäkqä hñqu hänaqä asä iu äquveqätä, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä mäwqätäuniqeqä. ³² Itañi ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä anjä iu wäunjuä iqä hñqu ätimäuqe, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä inä mäwqätäuniqeqä. ³³ Itanqa yäpaki, Sämaliyatanjä hñqu-pqe qañä äpmitätqe, ique äwimeqe, hiñuä äqunäqe, iquenyqä huäqä kiñjä wunäniqeqä. ³⁴ Iñjä itä, qäqñiqi äwimeqe, olipqä eqä aowitä, wainqä-eqetä, ämaqä iqua äpäkpñeu equateqe, huäqä

† 10:22 Matiu 11:25-27 ‡ 10:25 Matiu 22:34-40; Makä 12:28-31 § 10:27 Kukñuä-suqä 6:5; Hiqäva-imäkqä 19:18

wotäniqeqä. Itäni, iqueqä dongi iu ämäqumuateqe, anjä ämaqä hiqaqä äwiqismipqä iunqä ätuma äwäqe, ique äminiqeqä. ³⁵ Zinuitäni, iqu ämaqä anjä miqä iqueni, mbqä kuapänä ävätä tii tuäniqeqä. ‘Si ämaqä tqueni, änguänä miyā. Itanga si mbqä saqä-pqä hui äwisqä etangutqe, nyi angi äquvepätmängani, nyaqä kima ktapqämqä’ tuäniqeqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetani, ämaqä ique yatnqä tiinjä äwikqe. “Ämaqä tquaqui-tquenyqe, si knuä äänä kiyqiyä? Ämaqä quwä-meqä iqua äpäsekuwä iquenyqe, ‘Tqu nyi-tänjä iqi pmeqä-queqä’ knuä indqänätä, suqä qäyunä motqueniqe, tqukä?”

³⁷ I tquanğa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Ämaqä qeqä äwimänätä, ique yätamäqkä väniqä iqueqä.”

Inğani, Jisasi Iqu, “Si äwätinä, suqä asänäni imäkiyā” ätukqe.

Jisasi Iqu, Malaisä, Mäliyatä, äwimakqenqä

³⁸ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatä, qu qanä äupiyyi, anjä-himqä hñque ätimäukuwi. Iqi timäuqanğuwänğa, apäkä anjä-himqä iutanjä hui, Iquenyqä yeeqä itä, iiyqä anjünqä ätuma äukqe. Iiyqä yoqe, Mala. ³⁹ Malai, känapi huisänjiyi. Iiyqä yoqe, Mäliya. Ii Naqä Iqutänjä qäqiqi, Iqueä kukñui qätä äwiyä äpmaminqe. ⁴⁰ Ii e pmetanğa, Malai, ymisanjä-sua näwinyä imäkätä, wäunüä kuapänä etanği, knuä indqänminqe. Iinqe, ii Jisasi Iquenyqä äwätä, “Naqä Iquki, nqä napi nyivämeqanği, nqä-näunä ymisanjä näwinyä imäkätqänänä. Si iinjñqe, knuä äänä kiyqi? Si nqä napinji, tu. Ii äpätä, yätamäqkä nyiyätñqäuä” ätukqe.

⁴¹ Iwä Iqu kimanji, tii ätukqe. “Nqä näueqä Malaiki, si nätmatqä kuapänänjñqä knuä indqänätinä, hanjä-iqä ämetqänjinyä. ⁴² Inäqe nätmatqä hñqu, huiziquau ämäwqätäunä. Mäliya nätmatqä qäyunänqä äwinyänä. Ye nätmatqä tä, huätä mämatnämäuqä yenqueä” ätukqe.

11

Suqä, Goti Iquenqä tääqä tqenqä

¹ Hiunji hñqueni, Jisasi Iqu hñqäqi äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminqe. Iqu tääqä ae ätqanğa, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä hñqu, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Jonä iqu iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquau näqñqä äwiminqä-panji, ne-pqe neqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqenqe, Si mänätquayä” ätukqe.

² I tquanğa Jisasi Iqu, tii ätukqe.* “He Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpiyänğani, tii tqäpnqä. ‘Apiquki, ämaqe, Tqä yoqe haqä yätqä äwi, pmua hitanği qumbnä. Sinä miqe, äpänä. ³ Hiunji ique-ique, buayä nätapqanğnä. ⁴ Ämaqä quvqä inetqueqanğuwä iquaunqä, ne äwqä hanjä imäknätunğuetani, Si nenyqä äwqä hanjä imäknätinä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutñqe. Yamwiqä nemetñqä itñqä iunji, Si hinjünä mäqunquä panä’ tqäpnqeqä” ätukqe.

⁵⁻⁷ Iqu tiinjä-pqä ätukqe. “Ämaqä hesanjä hñqu, iqueqä käyämaqä hñque heatqänğa äwimetä, ‘Nyämaqä iquki, nqä näueqä hñqu qanä äpätnqe, änyimeqanği, nyi ique buayä wimqe hma etanğqenqä, si buayä hñquaqui-hñque dapiyā’ tuänqiyä. I tquanğa, ämaqä anjä yäpä yänğisa äpmamitätqä iqu kimanji, ‘Si wäunüä yänänäqñqä mänapqä manä. Nyitä nqä ymeqä iquatä, ne qñqanjä ämeyätanä, hiqaqä ae äwiqeqä. Nyi ävautmä buayä mäktapqä ymqänä’ tuätñqätanä? ⁸ Nyi

* 11:2 Matiu 6:9-13

tii etqänä. Iqu ‘Nqä nyämaqä-queqä’ kñuä vqanğuti, ävautä mavqä yänqiyä. İnäqe, ämaqä yäpaqänğisa ätqäuqä iqu, qñqanä ptqä yqänä äqäyätä, ymisänñiqä yatñqä vätqätanği, iqu enyqä qäyä wiñganğuti, ävautä nätmatqä eeqänäñi, iqu äwa iqanğutqe, ävänqiyä” ätukqe.

⁹ “İñiqe, Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqanğpqe, Iqu nätmatqä etapänqiyä. He qävqä ipiyi, he ämäqumuapñqäüä. He anğ qñqanä ptqä päsqañğpqe, qñqanñi äütänänqiyä. ¹⁰ Ämaqä, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqanğpqa iqua, nätmatqä ämapñqäüä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapñqäüä. Ämaqä qñqanä ptqä päsqañğpqa iquaunñi, Goti Hanjuwä Iqu qñqanä äwuteyänqiyä” ätukqe.

¹¹ “İi tiinjqä. Heyaqä ymeqetanä hñqu, hämapäkänqä tqanğutqe, kaniqu qämäkä quvqä momuayqä yänqiyä. ¹² Iqu yññä quinqä tqanğutqe, kaniqu qänjuakäta momuayqä yänqiyä. ¹³ Kaniquenyä, he suqä quvqä imäkkä-quenä etanğqä-qe, he nätmatqä anğui ämepu, hiqä ymeqä du inä ävätqänğuwiqä. İñqe he näqñqä tiinjä hipñqäüä. Hiqä Hiniqu, Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, ämaqä ‘Tqä Dñä Anğua Ique dapiyä’ ätuäpu, yatñqä vqanğpqa iquaunñi, Iqu ävänqiyä” ätukqe.†

Jisasi Iquenqätä, Belsäpulä iquenqätä†

¹⁴ Hea hñquenñi dñä quvqe, ämaqä hñqueä äwqä imä ämnä, ique kukñuä matqänqä imäkätqätanği, Jisasi Iqu “Huätä uvä” ätukqe. Dñä quvqä iqu ae ävämeqanğa, ämaqä iqu kukñuä tqanği, ämaqe yäunñuä ikuwi. ¹⁵ İinjä ipiyitanñi, ämaqä hñqua tii ätkuwi. “Belsäpulä, dñä quvqä iquauqä naqä iqu, yänänäqñqä vqanği, Iqu dñä quvqä iquau huätä ändowatätqänä.” ¹⁶ İtanğa huiziqua, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si wäunñuä hui imäkiyä. Ne Sinyqä, ‘Iqu Goti Iqueqä Wäunñuä Imäkkä-queqä’ kñuä neyätñqänänñyä” ätukuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iquauqä kñuä iunñi, näqñqä eä tii ätukqe. “Ämaqä anğ-himqä hñquesanğ iqua, iwäsänäpu mäkä hunğanğpqe, anğ-himqä iquenñi, qui imäkñänqiyä. İtanğa ämaqä hñqueqä ymeqä iqua, iwäsänäpu mäkä hunğanğpqe, iqua-pqe qui inä imäkmbñqäüä. ¹⁸ İwä Setänä Goti Hanjuwä İqutä mäkä-hunqä iqu, iqueqä ämaqä iqua iwäsänäpu mäkä humbqe, iqua äänä pmapnuwänqäwä? He Nyinyqä tii ätquwiuä. ‘Belsäpulä iqu yänänäqñqä vqanği, dñä quvqe huätä ändowatätqänä.’ İñqe, Nyi yatñqä eyqänä. ¹⁹ He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqñqeta, dñä quvqä iquau huätä ändowatätñqe qäyunä tqanğpqe, hiqä ämaqä iqua, dñä quvqä huätä ändowatätqänğuwñi, yänänäqñqä tqueqeta, ändowatätqänğuwäwä? Hiqä ämaqä iinjä iqua, ämetquapñqe qä. Heyaqä kukñuä iinjä, ii qäyunä hmanjqä. ²⁰ İ etanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu yänänäqñqä dapqanği, Nyi dñä quvqä iquau huätä dowatqanğmdqe, he näqñqä tiinjä mapñqe qä. Goti Hanjuwä İqunä miqe, ae emeqeqä.”

²¹ “Ämaqä yänänäqñqä hñqu, nätmatqä mäkä iqä-sua a äqätä, iqueqä anñu ämitqätanğutqe, iqueqä nätmatqä eeqänäñi, anğuanä witänqiyä. ²² İtanği qänakñi, ämaqä aanğ yänänäqñqänänğ hñqu äpäqe, ämaqä iquenñi ämäwqätäutä, iqueqä yänänäqñqä isuatä e äpmamitätqä-qe, iqueqä nätmatqä eeqänäñi ämotawanñi, ämaqä hñquau-mända vänqiyä” ätukqe.

† 11:13 Matiu 7:7-11 ‡ 11:13 Matiu 12:22-32; Makä 3:22-30

²³ “Ämaqä hñqu wäunuä yätamakqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Qokä-apäkä aquvä qiyqenqä yätamakqä manyqä imitätqä iqu, ämaqä huätä im-imä ändowatäniqeqä” ätukqe.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anji äwimakqenqäS

²⁴ “Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämanj, anj yenuä dunqä äwäqe, iqu anj hapä pmeqä iunqä qävqä ikiqunqiyä. Itanga hñque mämoqumueqä iäqe, ‘Nyi anj hiñuiqänä ävämakqä dunqä, anju umqänä’ tnänqiyä. ²⁵ I ätnäqe, iqu äwäqe, anj iqueni siyä äpipu änguä imäkepqä qunänqiyä. ²⁶ Iinjä äqunäqe, iqu äwätä dñä quvqä 7 yätmenqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dñä kinğanänj iqueqä quvqe, ämäwqätäunqiyä. Iquau yätmetä, qu anj yäpä yängisa äpaquväpu pmapñqäüä. Ämaqä iqu hiñuiqänänj quvqä äpmamitätqe, tänganji aanj quvqänänj pmenqiyä” ätukqe.

Suqä, aquvänä iqenqä

²⁷ Jisasi Iqu e tuätqätanga, apäkä hui, qokä-apäkä iuqä awä iqisanj, manj tiinjä ätukqe. “Apäkä, Si äkinyuätä anj äktapkqe, ii aquvänä yänqiyä.”

²⁸ I etangi Iqu kimanj, tii ätukqe. “Si kukñuä naqä-qakuä ätätñä qayuä. Inäqe ne inji, matqä yanqunä. Tiinjä tatonqueqä. ‘Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänjuwä iqua, qu aquvänä iqäpñqäüä’ tatonqueqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, hiñuä-tqä Jona iquenqä ätkqenqä**

²⁹ Qokä-apäkä kuapänä timäuqanquwängga, Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Qokä-apäkä tänga äpmenjuwi, quvqä-quaeqä. Iqua, ‘Ne Sinyqä näqñqä metunquä diñqe, wäunuä hui imäkiyä’ ändquwä-qe, Nyi inji mimäqä imqänä. Iqua näqñqä mapñqä diñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä. ³⁰ Ii tiinjä. Ämaqä hiñuiqänä, anj-himqä Ninipe äpmamijuwä iqua, Jona ique hiñuä äqunäpu, näqñqä ämakuwä-panj inji, qokä-apäkä tänga äpmenjuwä iqua, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Ique hiñuä äqunäpu, näqñqä asänänj injä hipnuwiqä. ³¹ Hiñuiqänänj, apäkä, qua hitunjuä nämä pmeqä ämiqä naqä ii, Solomonä iqu iqueqä näqñqenqä awä tqangi qätä wiyätñqä äpkqeqä.† Inäqe tänganji, Ämaqä, Solomonä ique ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetangi, ämaqe, Ique qätä mäwiyqä itqänjuwi. Iñinqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänganji, apäkä naqä inji ävautä, ämaqä tänga äpmenjuwä iquauqä suqä quvqenqä, awä täniqeqä. ³² Asä inji, ämaqä Ninipe äpmamijuwä iqua, Jona iqueqä kukñuä qätä äwipiyyi, iquauqä kñuä äkunmäkñguwiqä.‡ Inäqe tänganji, Ämaqä Jona ique ämäwqätäunqä Iqu, täqi qäyä äpmetangi, ämaqe, iquauqä kñuä makunmäkñqä iquwi. Iñinqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänganji, ämaqä Ninipe äpmamijuwä iqua ävaupu, ämaqä tänga äpmenjuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpnuwiqä” ätukqe.

Hiñuä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-panjqäS

³³ I ätuäqe, tiinjä-pqä ätukqe. “Ämaqe, hiqi-tä ämäpäpiyyi, qu anj yäpä imä-qe, ä häkä yäpä imñä-qe, matqäteqä ipñqäüä. Ämäpäpiyyi, qu kiqä ätqäüqä ätnänj iqi tqätepñqäüä. Ämaqä anj yäpä ingisa äyappiyä iqua, hiñuä qumbñqä diñqäüä. ³⁴ Tqä hiñuä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä

§ 11:23 Matiu 12:43-45 * 11:28 Matiu 12:38-42 † 11:31 1 Ämiqä Naqä 10:1-13; 2 Tiwiqä 9:1-12

‡ 11:32 Jona 3:6-10 § 11:32 Matiu 5:15-16, 6:22-23

enqä-paniqä. Tqä hini änguä äqännä, si ämaqe yätamakqä wiyuki hitangutqe, tqä huiwä eeqänänjä imni, we änguä äkunänä. Inäqe, tqä hini quvqä äqännä yätamakqä mäwuki hitangutqe, tqä huiwi eeqänänjä imni hea äwinä. ³⁵ Itanga si änguänä minganginyä, we-hunqä si-tänjä yäpä imä äyänänqä di, hea mäwiqä yätqänänjä. ³⁶ Ini tiinjä. Tqä huiwä äwqä eeqänänjä wenyä-hunqä eä, hea mäwiqä etangutqe, ini tqä huiwä eeqänänjä we äunä, hiqi-tä enqä-pa yänätänqiyä” ätukqe.

*Wopqä ipu, kuknuä tqä-quau, hanä-iqä wimeninqä**

³⁷ Jisasi Iqu kuknuä qäpu tanga, Parisi hñqu, Iqu äpätä buayä anä nyiyänqä yatnqä äwikqe. Itanga Jisasi Iqu anä yäpä ingisa äpaquväqe, buayä nätnqä qua iqi eqäkngqe. ³⁸ Jisasi Iqu buayä nätnqä itäqängani, eqä akiyä inqä du asnjä ganä maqngqä iqangi äqunäqe, Parisi iqu knüä kuapanä indqänminqe.

³⁹ Ingani Naqä Iqu tii ätukqe. “He Parisi iquenyä, eqä-häkitä hevqetä haqängisani, asnjä änguänä äqäyäpiyä-qe, hiqä yäpä ingisani, quwä-meqetä suqä quvqä huitanä-huitanitä manguä äyä enyänä. ⁴⁰ He knüä qäyunäni, mindqänqä-quenjqä. Ämaqe qä huiwä yäpaqängisa imäkkqä Iqu, yäpängisanä-pqe mimäkkqä ikqätanä? Iqu inä imäkkqe qä. ⁴¹ I etangi, nätmätqä buayä hevqä yäpängisani, ämaqä äwa itqätanguwä iquau yätamakqä inä wipngqe qä. He e imäqngppqe, hiqä nätmätqä eeqänänjä, Goti Hanjuwä Ique qä hini iqi änguänänjä witänqiyä” ätukqe.

⁴² “He Parisi iquenyä, hanä-iqe tiinjä emenqiyä. Iwunqätä, kuämiqätä, nätmätqä isuaqu-tänjä asänänjä huizitä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänjuwiqä. I etangi suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, Goti Hanjuwä Iquenyä hinqetäni, he tuwä wiyquenjqä. Änguänänjä, tiinjä. Suqä he hiqä nätmätqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä he tuwä äwiyätqänjuwä iquaquinä-pqe qänaknä iqangppqe, ii änguä wänqiyä” ätukqe.

⁴³ “He Parisi iquenyä, hanä-iqe tiinjä emenqiyä. Anä aquväqngqä iuni, zä-hawä änguänänjä iqinyä pmapngqä kiinjä hinqunenjqä. Ga, ququawä aquväqngqä iu pmetanguwängga, ämaqe, ‘hiunjinganjä’ etpnqä kiinjä hinqunenjqä” ätukqe.

⁴⁴ “Ga hanä-iqe tiinjä emenqiyä. He ämaqä qua maqngqä äptepqä enqä-panuenjqä. Ämaqä qua maqngqä äptepqe, ämaqä huiziqua maqngqä epu qanä haqeqi äwäpiyitani, Goti Ique qä hini iqi kiyä mätqä eänäuä” ätukqe.†

⁴⁵ Ingani kuknuä-suqenqä näqngqä hñqu, kima ävätä, “Näqngqä-vqä Iquki, Si kuknuä iinjä ätätqänängani, ne-pqä qäsä qui inemäkätqänjqä” ätukqe.

⁴⁶ Iqu e tquanga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kuknuä-suqenqä näqngqä iquenyä, hanä-iqe he-pqe emenqiyä. Ii tiinjä. He ämaqe, yquayä hanä änä mämeqänqä ävätqänjuwenjqä. Iinjä etangi, he qu yätamakqä wipngqä dinqe, hipa hui mäwqä itqänjuwiqä.

⁴⁷ Mä hanä-iqe tiinjä emenqiyä. Hini-tqä, hiqä tawäka qänganä äpäkuwi, he tängani quwqä qua äptekuwa iuni, änguänä imäkätqänjuwenjqä. ⁴⁸ He suqä ii imäkäpiyängani, tawäkauqä suqenqä ‘änguiqä’ ätätqänjuwiqä. Ii tiinjä. Hini-tqä, tawäka äpäkuwä iquaunqe, he quwqä huiwä pnqä wiqä ani imäkätqänjuwiqä. ⁴⁹ Ini Goti Hanjuwä Iqu knüä jänänjä änguänänjä indqänätä tii ätkqe qä.

* 11:36 Matiu 23:13-36 † 11:44 A Täuqä 19:11-22; Hiqäva-imäkkqä 21:1-3

‘Hinüä-tqä iquautä, ämaqä Nyi wäunüanqä ändowatqä iquautä, ämaqä iquauñqä ändowatmniqeqä. Itanga iqua hñquau äpäsäpu, huizi iquau quvqä itquapnuwiqä’ ätkqeqä. ⁵⁰ I etanji, Goti Hanjuwä Iqu qua tä änyä imäqqañga, ämaqä, hinüä-tqä iquau pizqä äpäkka äpminuwä iquauqä suqä quvqetanä kimañi, ämaqä tännga äpmeñuwä iqua-mända mapñqeqä. ⁵¹ Hinüä-tqä iquauñi, qu Epo iquesa äpäsipäqäkañi, yäpaki Sakätiyasi ique äpäsätqutukuwi. Sakätiyasi ique äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunji, hiqäva-imäqqa ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä awä iqi äpäkkuwi. Nyi henji naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänä iinqä kimañä hanä-iqe, qokä-apäkä tännga äpmeñuwi mapñqäüä” ätukqe.

⁵² Itanga, “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenä, hanä-iqe tiinänqä-pqä inä emenqiyä” ätuätä, kukñuä ktqä tiinä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä meqä anä hänaqä iutañä qñqañä hutäuqe, he ae ämakuwiqä. Hiqä-hiuä näqñqä mapñqe, anä yäpä yänqisa mäpeyqä itqänuwiqä. I etanji, qokä-apäkä yänqisa äpeyäpu näqñqä menätpu iqanquwä iquauñqe, he hänaqä qñqañä äyätqänäüä” ätukqe.

⁵³ Inqani Jisasi Iqu iqisani ävämeqanqä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä quvqä winqanqä, qu nätmätqä huitañä-huitañä iunqä yatñqä ävqa-ävqa äuminuwi. ⁵⁴ Iqua tänänqä guä äquväutqänuwä-pa, Iqu kukñuä kimañi qäyunä mätquanqutqe, iqua Ique guä kiqiyäupñqä ätuma wanä-tpu, iinqä ätuminuwi.

12

*Jisasi Iqu, Parisi iquauqä suqenqä awä ätukqenqä**

¹ Qokä-apäkä kuapänä ätimäupu, ätqäupu, quwqä yukä dunji qo ktäupäümä änyminuwi. Inqani Jisasi Iqu Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquauñi, kukñuä awä tiinji ganä ätukqe. “Parisi iquauä nätmätqä änyuämäuqä iinqe, he wa wipiyä. Quwqä suqä, wopqä ipu kukñuinä tqenqä etqänä. ² Nätmätqä eeqänänä huäqä äutnmitätqe, ätnänä iqi timäunqiyä. Itanga nätmätqä eeqänänä zä äwämitätqe, ämaqä iqua näqñqä hipñqäüä. ³ Inji, he kukñuä eeqänänä, hiawiqä imda ätmipqe, ämaqe, hiunjinqanä qätä wipñqäüä. He anä hiqñqä imda hiyäkakä ätmipqe, qu anä haqä yätqä ätqäupu, awä tññqäüä” ätukqe.

He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqät

⁴ “Nqä näueqä iquenyä, ‘He ämaqä huiwä dunä päsqä iquauñqä, zä miqä pambiyä’ sä etqänä. Iqua qänakndani, nätmätqä hui mimäqqa ipnuwi. ⁵ He zä tquenyqä ipñqenqe, Nyi ämetquamqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä äpäsätäqänqani, Iqu yänänäqñqä-tänju eä, ique tä hea ique-i que äsänqä du tnämäunqiyä. Auqä. Nyi he etqänä. ‘He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä.’

⁶ He näqñqeqä. Ämaqe, qu ynñä wänqä hipa hñqini eeqä hnjuauñqe, mbqä wänqä hnjuaqu ipñqäüä. Iinä etanji, Goti Hanjuwä Iqu ynñä hmbinyqe, huäqä äumäkätä, kñuä huätä mäwquatämäuqä yänqiyä. ⁷ Tiinä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, hiyaqä dä nyuänä iunji, a ae ätäuqeqä. Iutani, he zä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu ynñä kuapänä isuaunqe, huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, huäqä aanä kuapänä äwunänä” ätukqe.

* 12: Matiu 10:26-27 † 12:3 Matiu 10:28-31

Zä miqä, Jisasi Iquenqä awä-tqenqä[‡]

⁸ “Nyi tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu, zä miqä itä, huizi dunji, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunjqä’ tqanqutqe, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquaunji, ‘Iqu Nyaqeqä’ tuänqiyä. ⁹ Inäqe ämaqä hñqu, zä itä, ‘Nyi Jisasi Iqueqä-qunä manä’ tqanqutqe, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquaunji, ‘Iqu Nyaqä hmanjqä’ tuänqiyä. ¹⁰ Ämaqä hñqu, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinj, huätä mamäunqiyä. Inäqe ämaqä hñqu, Dñä Änguä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinj, huätä mämamäuqä yänqiyä” ätukqe. §

¹¹ “Ämaqä hñqua he anä aquvāqñgeu miqä iquaunqä-qe, ämaqä miqä naqä iquaunqä-qe, ämaqä yoqä-tänjä iquaunqä-qe, etma uwqanqppqe, ‘Ne kukñuä kimanji, äki tuatunquäwä?’ kñuä indqänäpu, zä miqä pa iqäpnä. ¹² Dñä Änguä Iqu kukñuä tupñqe, inqanä ämetqueniqeqä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä yquayä kuapä-tänjä hñquenqä

¹³ Inqanji ämaqä hñqu, ämaqä awä iqisa ämävauqe, Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, ñqä apiqu ae äpäkonqgeqä. Nyi Si ñqä tasipeque, yeqä apiqueqä nätmatqe yewäsäutñqä, tutñqä änyinqiyä” ätukqe.

¹⁴ I tqanqga Jisasi Iqu, “Ämaqä iquki, qe äqewäsäutmä, qeyaqä nätmatqe iwäsäumqe, tqu pmutenjikqäwä?” ätukqe. ¹⁵ Iqu iinjä ätuäqe, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Nätmatqä eeqänänñinqä hinuä aowä mäqunquä ipñqä diñqe, he wa wipiyä. Ämaqä hñqu yquayä kuapä-tänju emitätqe, iqueqä yquayä hñä-pmeqä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

¹⁶ E ätuäqe, Iqu kukñuä ktqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä yquayä kuapä-tänjä hñqueqä wäunjuä iunji, ymisanjä kuapänä witänqiyä. ¹⁷ Inqanji iqu, ‘Nyi anä naqä hma enqe, ymisanjä pñqä emqe, äänä imäkmqäwä?’ kñuä indqänqanqiyä. ¹⁸ Iinjä itä, tii tnänqiyä. ‘Nyi tiinjä imäkmqänä. Nqä buayä pñqä maeqä anä äpnakmi, anä naqänänjä imäkätmä, ymisanjä eeqänänji aquvā äqiyätmä, anä iunji pñqä maemqeqä. ¹⁹ Nyi ñqä-näuä tiinjä äyā ätñgänä. “Nyi yquayä kuapä-tänjunjqä, quväukuä kuapänänjä iunqäuä. Tänganji nyi hapä pmetmqeqä. Buayä eqä änätmä, yeeqä itmä pmetmqeqä” ätñgänä,’ tñnqiyä. ²⁰ Iinjä iqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä qämä-qämänjqukiyqä’ tuänqiyä. ‘Tänga hea tquenji, äpäkonqñinyä. Itanqga nätmatqä eeqänänjä näwenyā imäkätqänä iqu, tqu maqutnätñqäwä?’ tuänqiyä” ätukqe.

²¹ Jisasi Iqu kukñuä ktqä iinjä ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmatqä aquvā i äqäka äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqe mäwqä iqanqutqe, kukñuä ktqä du ätimäukqä-panjä iinj, äwimenqiyä.”

*Ymisanñqätä, gquenqätä, kñuä kuapänä indqänqenqä**

²² Inqanji Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquaunji, Iqu tii ätukqe. “Iinjñqe, Nyi he tiinjä etqänä. He ‘Ymisanjä squä natunquäwä?’ ätäpu, hñä pmapñqä diñqä kñuä kuapänä mindqänqä pambiyä. ‘Ne gque, squä ipnatunquäwä?’ ätäpu, hiqä huiwiunqä kñuä kuapänä mindqänqä pambiyä. ²³ Hñä-pmeqe, buayinqänä pmeqä manä. Huiwi nätmatqä gquä iunqänä manä. ²⁴ He yññä iquaunqä kñuä indqämbyä. Qu ymisanjä vowä mamäuqä ipu, ymisanjä maptqä ipñqäuä. Itanqga qu anä ymisanjä pñqä hipñqe, anji hmanjqä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu iquauqä ymisanji

[‡] 12:7 Matiu 10:32-33 § 12:10 Matiu 12:31-32; Makä 3:28-29 * 12:21 Matiu 6:25-34

ävänqiyä. Yññä iquanqe, Goti Hanjuwä Iqu huäqä wänqäpu äwunänä. Henyqe, Iqu huäqä kuapänä äwunänä. ²⁵ Itanğa ämaqä hesañä hñqu, hññä-pmeqenqä kñuä kuapänä indqänätqe, iqueqä hññä-pmeqe haqä nänä imäkawatätñqä di, hmanjqä. ²⁶ He nätmatqä wänqä iññä ipu, äñä mimäqä ipiyitani, nätmatqä huizinqänäñi, kñuä kuapänä sunqä indqänätqänäuä?” ätukqe.

²⁷ “I indqänäpiyi, he qätaqä hutqenqä, ‘Äänä ätätätiyä?’ tpu, kñuä indqämbiyä. Qätaqä isua, wäunüä ipu gquä mimäkäyäuqä ipñqäuä. Itanği Nyi he etqänä. Solomonä, ämaqä naqä hiñuiqä äpmamiñqä iqu, iqu gquä hññä qeqätqä ii imäknmiñqe, qätaqä hutqe, iqueni ämawqätäunä. ²⁸ Täñğanı qätaqe, yqänä ätqäuqä-qe, awiñğanı ämaqä ätäwäpu, tä du tnämäuqäpñqäuä. Iññä etanği, Goti Hanjuwä Iqu imäqanği, qätaqe hutqä äñguänänä ätänä. Iññiqe, ämaqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänjuwä iquenyä, he näqñqä tiññä hiññeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu ne-pqe gquä äneptätqänä’. ²⁹ Itanğa ‘Ne buayä eqä squä natunquäwä’ kñuä indqänäpu, qundqändqä miqä pambiyä. ³⁰ Ämaqä eeqänänä im-imä äpmeñuwi, qu quuvqä maeqiyqä da, nätmatqä iu mapñqenqä kñuä indqänätqänjuwiqä. I etanği, he nätmatqä iññiqä äwa itqänjuwiñqe, hiqä Heniqu näqñqä eänä. ³¹ Itanği he Goti Hanjuwä Iqunä meyqeunqä qävqä ipñqeqä. Inğanı Iqu nätmatqä iññä-pqe etapänqiyä” ätukqe.

Hiqä Hiniqu, aquvänä itä, Iqueqä-käuänä miqe etapätñqä, ae ätkqenqä

³² Iqu tiipqä ätukqe. “Sipsipqä iquenyä, he zä miqä ipñqe. Hiqä Hiniqu, aquvänä itä Iqueqä-käuänä miqe etapätñqä, ae ätkqe. ³³ Nätmatqä he ämeñuwi, eeqänänä mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, ämaqä äwa itqänjuwä iquau wipñqeqä. Itanğa qua täunı, he nätmatqä qui imäkñqä di aquvä maqiyqä ipñqe. Nätmatqä eeqänänä aquvi, qäukuä haqä yätunı qäpñqeqä. Yänñı, nätmatqä eeqänänä qui mimäkñqä itä, ämaqä quwä mämeqä ipu, imätanjuä maquvqä yäniqeqä. ³⁴ He iqiñı aquvä qäpñqe, tiññä hitanği. Ämaqe, anä quwqä nätmatqä äñguänänä pñqä witänqğä iunqänä wiñguänqiyä” ätukqe.†

“Naqä Iqu anği päniqenqä, näwenyä pmapiyä” ätukqenqä†

³⁵ Tiipqä inänji. “Hiqä wäunüä iqä gquä ipñäpu, hiqi-tä ämäsäupu, näwenyä e pmapiyä. ³⁶ Tiññä enqä-pañı. Ämaqä naqä hñqu, apäkä ämetä ymisanä naqänänä iuta äpätñqä iqanği, iqueqä ämaqä iqua, iquenyqä hiñuä äqumbu pmepnä. Iwä iqu äpätä, qñqanä ptqä qäyqanğanı, iqua qñqanä maqänä wätepñqäuä. ³⁷ Ämaqä naqä iññä iqu äpäqe, iqua hiqaqä mawiqä äyä etanğä qunğanğa, iqua aquvänä ipñqäuä. Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, gquä wäunüä imäkätñqä näwe ipñätä, ‘He buayä bñqä quamä pmapiyä’ ätuätä, buayä äma äpätä vänqiyä. ³⁸ Ämaqä naqä iññä iqu, heatqä quaqänğa äpätqä, ä zä vätñqä qäqiqiññğa äpätqä-qe, iqua hiqaqä mäwiqä etanğpi qunğanğa, iqua aquvänä ipñqäuä.

³⁹ Itanğa he tiññä-pqenqä näqñqä inä mapiyä. Ämaqä anä-tänä hñqu, ‘Quwä-meqä hñqu, hea inğa ti pänqiyä-qe’ näqñqä eä äpmamitätqe, iqu quwä-meqä iqueni, iqueqä anä qäyä pänasqiyätä yäpä yänğisa päyätñqe, hiñuinä mäqunquä yänqiyä. ⁴⁰ Iññiqe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hñqueni, he Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, ‘Tänğa mapqä yänqiyä’ kñuä indqänätqätanğuwänğanı, Iqu äpäñqiyä” ätukqe.

† 12:34 Matiu 6:19-21 ‡ 12:34 Matiu 24:42-51

⁴¹ Pitä iqu, kimañi, “Naqä Iquki, Si kukñuä ktqä iini, nenyä änatnyä ä, ämaqä eeqänänqä änatnyä?” ätukqe.

⁴² I tquanğa, Naqä Iqu tii ätukqe. “Ämaqä wäunuä miqä kñuä änguä ämetä, kiqä wäunui änguä imäkqä iquenyqe, awä etmqe. Ämaqä naqä iqu ämaqä iinä iqueni, iqueqä wäunuä-wiyqä iquau ämitä, ymisañä hea qayunänänğa vāniqä diñqä atäunuä vāñqiyä. ⁴³ Naqä Iqu anđi äpäqe, iqueqä wäunuä imitätqä di hiñuä qunğanđani, iqu aquvänä yāñqiyä. ⁴⁴ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nātmatqä eeqänänđi mitñqenqe, iqueni atäunuä vāñqiyä. ⁴⁵⁻⁴⁶ I etanđqä-qe, wäunuä miqä tqu, ‘Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yāñqiyä’ kñuä indqänätä, qokä-apäkä wäunuä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, buayätä eqätä änäätä, hiqiiyqä imitätqe, hea hñqueni, iqu maqñqä etanđani, iqueqä ämaqä naqä iqu anđi pāñqiyä. Iqu quvqä imitätqä äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, kukñuä qätä mawiyqä huiziqua pmetanđuwä iunqä huätä dowatāniqeqä” ätukqe.

⁴⁷ “Wäunuä-wiyqä, iqueqä naqä iqueqä äwiñqenqä nāñqä qäyä eäqä-qe, nātmatqä näwenyā mimäkqä itä, naqä iqueqä äwiñqeuñi qänaknä miqä imitätqe, ämaqä naqä iqu yāñänāqñqä pāsāniqeqä. ⁴⁸ Itanđa wäunuä-wiyqä huizi, naqä iqueä äwiñqä duñqä maqñqä eä, suqä änguä miqä imitätqe, naqä iqu wāñqäpu pāsāniqeqä. Ämaqä nātmatqä kuapänä huizi iquauqä hipa iuta ämamipqä iqua, kimañi kuapänä wipnuwiqä. Qokä-apäki, ämaqä hñque nātmatqä kuapänä äwimitpqe, iqu quni, kima kuapänä vāniñqä tupnuwiqä” ätukqe.

“Ämaqe, Nyinyqä iwäsāmbñqä äpqqä” ätukqenqäS

⁴⁹ “Nyi qua täuni, tä hänaqä ikävemqä äpqäqe. Tä iini, hänaqä ae äsqä-säpi, Nyi aquvänä iqämingä. ⁵⁰ Nyi asñä huitanđa hui mamqänä. Asñä iini, mämeqä änyä etanđqenqe, hanđa änyiyqiyä. ⁵¹ He Nyi äpqqenqe, ‘Iqu ne ämaqä qua täu äpmenqu iqune, äwqä hanuä nemäkātñqä äpqqä’ kñuä eyqiyä? Oeyä. Nyi he etqänä. Ämaqe, Nyinyqä iwäsāmbñqä äpqqä. ⁵² Täñğanqätä, qänakñqätä, ämaqä hipa hñginä hñqua anđa hñqueu äpmamipqe, Nyinyqä iwäsānāpu, hñquaqi-hñqueni iqua, hñquaqiñä iquaqi äkasuwä tupnuwiqä. Hñquaqñä iquaqu, hñquaqi-hñqueni iquau äkasuwä suinyiyqä. ⁵³ Iqua Nyinyqä tiñä iwäsāmbnuwi. Kaniqutä ymeqä qokä iqutä, äkasuwä tninyiyi, känaisä kiqä meqisä, äkasuwä tninyiyi, itanđa ämaqä hñqueqä känaisä, iqueqä apäkisä äkasuwä tninyiyiqä” ätukqe.

“Nātmatqä täñga ätimäuqäqä täñqe, äñguänä iwäsäupiyä” ätukqenqä

⁵⁴ Inđani, Jisasi Iqu qokä-apäkä kuapänänđa iunđi, tiñä ätukqe.* “He qaquvqä, mäptqä quveqäqä māñgisa timäuqanđi, hiñuä äqumbiyāñđani, ‘piyā qiyātñqeqä’ ätätqāñäuä. Ga, asä iini ätimäutqänä. ⁵⁵ He yunuä, ämaqä mēpmēqä māñgisa yapqanđi, hiñuä äqumbiyāñđani, ‘mäptqä tnāñä timäutñqeqä’ ätätqāñäuä. Ga, asä iini ätimäutqänä. ⁵⁶ He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. He nātmatqä qäukuä haqä yätutatä, qua täutatä ätimäuqāqenqä, äñguänä iwäsäutqāñuwiqä. Nātmatqä täñga ätimäuqäqä täñqe, he miwäsäuqä iquwi, äänä etanđikä?

⁵⁷ Hiqä-hiuänä, ‘suqä äñgui äsqutiya’ tpu, miwäsäuqä iquwi, ii sunqäwä? ⁵⁸ Ämaqä hñqu, si mändi äkikittqiyätä, guä kkiqäyäutñqä, hänaqä awä iqi äwāsiyāñđani, si ämaqä iqutä kukñuä jänä imäkiyñqä diñqä yamwiqä isñqeqä. Ii, hanđa-iqä tiñi, mäkimeqä diñqeyi. Iqu ämaqä

S 12:48 Matiu 10:34-36 * 12:54 Matiu 16:1-4; Makä 8:11-13

jänä imäkcqä iquenyqä äktäma uwqanğa, jänä imäkcqä iqu ämayukä-
 imanğa hñqueqä hipaeu kivqanğuti, iqu guä pmuateqä anğa du pmu-
 atekiyqä inqäüä. ⁵⁹ Nyi si kukñui tiinjä äktänä. Mbqä qu atäunüä kipqä
 iqueni, eeqänä päsesñqä diñqe, guä pmeqä anjuni, mäwquatämäuqä
 isñqeçqä” ätukqe.†

13

Kñuä makunmäknqä iqua, qui imäkmbñqenqä

¹ Inğanj ämaqä iqi äpmaminuwä hñqua, Jisasi Iqueni, ämaqä Galili
 pmeqä hñquaunqä ätukuwi. Galili pmeqä iinjä iqua, Goti Hanjuwä
 Iquenyqä hiqäva imäkätqätanğuwänğa, ämaqä naqä Pailoti iqu, “He
 iquaunji pizqä päkpiyä” tquanğa, qu iquau äpäsqanğuwänğa, iquauqä
 häñeçetä, hiqäva iutanitä, naqä-huinyä imäkñgqenqä ätukuwi.

² Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Nätmatqä quvqä Galili pmeqä
 iquau e äwimakçetani, he ‘Ämaqä e äpäkonğuwä iquauqä suqä quvqe,
 Galili pmeqä huiziquauqä suçeunji ämäwqätäunä’ kñuä indqänätqänjäuä?

³ Oeyä, kñuä iinjä mämeqä pambiyä. Nyi etqänä. He heqä kñuä
 makunmäknqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanğppqe, hepçe
 qui inä imäkmbñqäuä. ⁴ Tiinjä-pqe. Ämaqä 18 iquaunji, hiñuiqänäñi
 Siloamä iunji, anğa quäuqä iqu äpisäutä, ämaqä iu äpäkkqä iquaunqe,
 he ‘Ämaqä e äpäkonğuwä iquauqä suqä quvqe, ämaqä Jerusälemä iu
 inğa äpmaminuwä huiziquauqe, ämäwqätäunä’ kñuä indqänätqänjäuä?

⁵ Oeyqä. Nyi he etqänä. Heqä kñuä makunmäknqä ipu, suqä quvqä huätä
 mäwquatämäuqanğppqe, he-pqe qui inä imäkmbñqäuä” ätukqe.

Kukñuä ktqe, zä-eaqä iquenyqä

⁶ Inğanj Iqu kukñuä ktqä tiinjä hñqu ätukqe. “Ämaqä hñqu, zä-eaqä
 hñqu, iqueqä wainqä wäunüä iqisa tqäutangi, häukuä wiqänqä-tä qävqä
 äpätqe, aanqä qunäniçeqä. ⁷ I äqunäqe, ämaqä wäunüä iu miqä iqueni,
 tiinjä tuäniçe. ‘Quväukuä hñquaqui-hñquenä iquaunji, nyi äpkqe, häukuä
 mäwitanği aanqä äqunğqeçqä. Zä tqe, qua aowä hiñginä ämetñqä di,
 sunqäwä? Si zä iqueni huätä tävä’ tuäniçeqä.

⁸ I tquanğa wäunüä-wiyqä iqu tii tuäniçe. ‘Naqä Iquki, qäyä eänä.
 Quväukuä hñqunä qäyä äpäwänä. Nyi kiqä hukä iqi qua mñä yasäqi
 äuatmä, yaqueqä zä äkäka çakuä iqi qäyä emä. ⁹ Qänakndanji häukuä
 winiqätiyä, mäwiqä yaniqätiyä? Häukuä mäwiqanğutqe, si huätä inğa
 täumäuqätñqä’ tuäniçeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hui äñguä iwimäkkqenqä

¹⁰ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqenji, Jisasi Iqu çokä-apäkä iquau,
 anğa aquväqñqä hñqueu näqñqä äwikqe. ¹¹ Inğanj äpäkä dnä quvqä-tänä
 hui äpmaminqe. Dnä quvqe, ii täñä-yaqä vätqätanği, quväukuä 18 ae
 äpäukqe. Iiyqä tuwä-hiiki qui imäkñätanği, pämä jänänäñi matqäuqä
 iminqe. ¹² Jisasi Iqu ii hiñuä äqunäqe, tääqä ätuätumeqe, “Tqä yaqä
 quvqe, huätä ae äkivämeçiyä” ätukqe. ¹³ E ätuäqe, hipa haqeçi wiyqanğa,
 apäkä iinjä ii, maqänä jänä pämä ätqäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe,
 haqeçqe ämamäukqe.

¹⁴ Iinjä etanği, ämaqä naqä, anğa aquväqñqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu
 Sämbatqänğa, apäkä ii äñguä wimäqanğqenqä äwqä tnänğä winğanğa,
 çokä-apäkiu tiinjä ätukqe. “Hiunji wäunüä iqe, 6 inänjçä. Hiunji iquaunji,

† 12:59 Matiu 5:25-26

Iqu yaqä änguä emäkätņqä pņņqeqä. Hapä pmeqänğanj, iinņe mapqä ipņqeqä” ätukqe.

¹⁵ Kimañj, Naqä Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu, kukņuinä tqä-quenjqä. Hiunji hapä pmeqänğanj, he eequenä, bulumäka anä dunqä äwäpu, bulumäkatä donģitä eeqänāņj, eqä bņqä ätuma uwquenjqä. ¹⁶ I etañgi apäkä, Aprāhamä iqueqä meqä täsi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkā-hunqä iqu a äkiqätä pmetañgi, quväukuä 18 ae äpäukqeqä. Itañga hiunji hapä pmeqänğanj, Nyi nātmatqä ii a äkiqätāņqe, huätä māmamäuqä imqe, ii sunqäwä?” ätukqe.

¹⁷ Iqu e tquanğanj, Iqueqä himä-wiunqä iqua wombā naqänāņä iqanguwä-qe, qokä-apäkä eeqänāņj, Jisasi Iqu e imäkätqätāņqenqä yeeqä naqänāņä ikuwi.

*Kukņuä ktqä hnjuaquinqä**

¹⁸ Inğanj Iqu kukņuä hui inä tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, ii änāāņgä? Nyi kukņuä ktqe, äkitañj tmqäwä? ¹⁹ Ii tiinjqä. Ämaqä hņqu zä-guawä† piikā wāņqe ämetä, iqueqä wāunjuä du vowä menqiyä. Qānakndañj, piikā iinā ipu, zä enqä-pa naqä tqäuqanģqāņga, yņņä iqua äpäpu, äpa du yuuwä imäkņņqäuä” ätukqe.

²⁰ Iqu tiinā-pqe inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqe, Nyi kukņuä ktqe, äkitañj tmqäwä? ²¹ Ii tiinjqä. Ii nātmatqä änyuämäutņqä imäkätņqä enqä-panjqä. Apäkä hui pälawä kuapänä ämetä, eeqänāņj änyuämäutņqä diņqe, nātmatqä änyuämäutņqä imäkätņqä hmbunä ämetä, naqä-huinyä imäkāņqiyä” ätukqe.

Qņqañj wāņqä ique, yäpä inģisa peyqāņqä‡

²² Qānakņj Iqu Jerusālemä timäutņqä äwätāqāņğanj, Iqu qokä-apäkä du näqņqä ävätä, anā-himqä naqeutä wāņqeutä ikāmiņqe. ²³ Inğanj ämaqä hņqu, “Naqä Iqukiyā, mäpäkonqä ipņqä hāņä iqumuätātņqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hmbunä anģu itmeniqtānā?” ätukqe.

I tquanģa, Iqu ämaqeunji tii ätukqe. ²⁴ “Nyi he etqänä. Qānakņj, ämaqä kuapänāņj, Goti Iqunä miqeunqä yanä-tpu ipiyä di, änä mäyqä da ipnuwiqä. Iinņqe, he anā hānaqä wāņqä iuta hipņqenqä yāņä qāmbiyä. § ²⁵ Anā Kaniqu ävautä, qņqañj ae ämäyeqanģa, he yäpaqä mäņģisa ätqäupu, qņqañj ptqä äqiyäpu täaqä tupnuwiqä. ‘Naqä Iquki, Si qņqañj nauteyā.’ Ināqe Iqu kimaņj, tiinā hetāniqeqä. ‘He äņģisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqņqeqä.’ ²⁶ Inğanj he tii tupnuwiqä. ‘Ne Sitä buayä eqä anā äyā änmiņqeqä. Si neyaqä anā-himqä hānaqä nāņj ätqäunä, ne näqņqä äyā änätapmiņiqä.’ ²⁷ Ināqe Iqu tii hetāniqeqä. ‘He äņģisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqņqeqä. He ämaqä suqä quvqä imäkquenjqae, huätä upiyä’ hetāniqeqä. ²⁸ He Aprāhamä ique, Aisakä ique, Jekopä ique, itañga hiņuä-tqä iquau, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmetāņgä hiņuä ae äqunģanģuwāņğanj, Goti Hanjuwä Iqu henyä hņqāqinyqä huätä hindowätāniqeqä. Iqinji he iinņe, kņuä äqäyāpu, hiqunā maņģtāsqukuä mäuqāpnuwiqä. ²⁹ Inğanj ämaqä mäptqä timäuqä inģisaņä, mäptqä quveqäqä inģisaņä, yuņuä yapqä inģisaņä, yuņuä quveqäqä inģisaņä iqua, qu äppiyyi, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu buayä bņqä quamä pmāpnuwiqä. ³⁰ Qätä nyipiyä! Ämaqä tāņga qua täu yoqä maeqä äpmāpipqä iquautañj hņqua, qu yoqä naqä-tāņj timäupnuwiqä. Itañga

* **13:17** Matiu 13:31-33; Makä 4:30-32 † **13:19** Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huiziņqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. ‡ **13:21** Matiu 7:21-23 § **13:24** Matiu 7:13-14

ämaqä tänga qua täu yoqä-tänjä äpmamipqä iquautanjä hñqua, qu yoqä maeqä timäupnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Jerusälemänqä huäqä äwunminqenqä**

³¹ Inğanji, Parisi hñqua äwimapiyi, “Heroti iqu äkpäsätñqä itñqä-qae, Si anä täunji äväma, anä huiunqä uvä” ätukuwi.

³² Iqu kimanji tii ätukqe. “He tänjä hindqä iquenyqä äwäpu, Nyaqä kukñuä tä awä tupiyä. “Tängatä awingätäni, Nyi dnä quvqä iquau huätä ändowatätmä, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquau ängüä iwimäkmqänä. Inji hea hñquaqui-hñque päwqanğanji, Nyi Nqä wäunui qäpu immiqeqä’ tupiyä. ³³ Inäqce tängatä, awingatä, ä awinga-mändanji, Nyi asänä iqa umqänä. Ii tiinjä. Ämaqce, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iqueni anä hñqäqi päsqe qäyä etanğuti, Jerusälemä dunä päsqe qäyunjqä” ätukqe.

³⁴ “Jerusälemä, Jerusälemä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hinuä-tqä sinynqä dowatqanğqä iquaunji, hikä pizqä päsqukiyyä. Hea kuapänäni, Nyi saqä ymeqä iquaunji, kukutakisqä kiqä ymeqä itmetä, hikuwä yäpä iqi ämoqumuatetänqä-pa, naqä hmbinyä i moqumuatemätmä itñqeqä. Iinjä etanğqä-qe, he iinçce maenqä enä. ³⁵ Tiinjä timäuniceqä. Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä anji ävämeqanğa, ii aanqä hiäniceqä. Itanğa Nyi tiinjä etqänä. He qänaknda hinuä äñqänäpu, ‘Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta pğanğqä Iqueni, nätmatqä ängui äwimençiyä’ ätäpiyanğançce, hinuä mançñqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

14

Hiunji hapä pmeqänğa, ämaqeu ängüä wimäkqenqä

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu ämaqä naqä Parisitanä hñqueqä anä iu buayä nätnqä uwqanğa, qu “Iqu änä-änä imäkänğutiyä” tpu, hinuä ängüänä äqumbu äpmaminuwi. ² Inğanji ämaqä huiwä ppkä päpmakeyqä hñqu, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äpmaminçce. ³ Jisasi Iqu ique hinuä äqunäqce, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquautä, Parisi iquautä, quwqä suqä du kimanji, yatñqä tiinjä äwikqe. “Hiunji hapä pmeqänğanji, ne ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquaunji, ängüä iwimäkatunquätanä, qäyä hiätñqätanä?” ätukqe. ⁴ Iqu yatñqä e vqanğa, qu kima mätquä ipu äpmaminuwi. Iwä Iqu ämaqä ique a äwqätätä, ängüä iwimäkäqce, hinuinä äqunäwatqce.

⁵ Iinjä imäkäqetanji, iquaunji tii ätukqe. “Ämaqä hesanjä hñqu hiunji hapä pmeqänğanji, iqueqä ymeqä-pqä, ä iqueqä bulumäka-pqä qua hovqä eqä-huänjä täutanğqä bu äpäquveqätqce, iqu iqueni maqänä ioqäpimençutiyä, ä hinuinä qunänğutiyä?” ⁶ Iqu e tqanğa, qu kimanji änä mätquä ikuwi.

Kukñuä ktqce, zä-hawiu pmeqenqä

⁷ Inğanji Jisasi Iqu, ämaqä buayä bñqä ätimäukuwä iqua, zä-hawä ängüä iunqä äyä winğanji äqunäqce, kukñuä ktqä tii ätukqe. ⁸⁻⁹ “Ämaqä hñqu apäkä metñqä itä, ymisanjä naqänänjä imäkätä, si hñquki tääqä ktqanğutqce, zä-hawä kinğanänjä iqueu, mäpmeqä pa iqätñqä. Si iu äpmeni, ämaqä yoqä naqä qonqä hñqu ätimäuqanğutqce, ämaqä ymisanjä imäkätqä iqu, ‘Zä-hawi, yoqä naqä qonqä ique wiyä’ ktäniceqä. Inğanji si womba itnä, zä-hawä yäpakä bu pmatñqä utunjqä. ¹⁰ Ämaqä hñqu si tääqä ktqanğa äunji, zä-hawä yäpakä bu pmeqätñqä. Itanğa

* 13:30 Matiu 23:37-39

ämaqä ymisanä imäkätqä iqu, äpätä, ‘Nyämaqä iquki, si äpätinä zä-hawä kinğanänjä täu pmayä’ ktäniqueqä. Inğanji si ämaqä ymisanä anä änäpiyä iuqä hinuä iqisanji, yoqä naqä qondniqä. ¹¹ Qakui tiinjqä. Ämaqä hñqu iqueqä yoqe haqeqä mamänğanğutqe, Goti Iqu iqueni mändi kittqiyänqiyä. Itanğa ämaqä hñqu iqueqä yoqe mändi äkittqänğqeqe, Goti Iqu iqueqä yoqe, yäänä imäkänqiyä” ätukqe.

Ämaqä ymisanä naqä hñqä, tääqä tqunenqä

¹² Inğanji, ämaqä ymisanä imäkätä tääqä ätukqä iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si ymisanä hui anğu imäkätñänğanji, tqä näueqä iquaunqä, tta-tunğuaikaunqä, sämaqä iquaunqä, ä tqä anä-tänä qäqiqinjä mbqä kuapänänä-tänä iquaunqä, tääqä matqä isñänqeqä. Si iquau tääqä tquanğtqe, qänakñi qu sinyñqä tääqä äktpu, buayä saqä äwisqenqä, qu kima ktappnuwiqä. Iñinqe si iquaunqä tääqä matqä ma iqätñqä. ¹³ Si ymisanä naqänänjä imäkätñänğanji, ämaqä nätmatqä maeqä iquaunqä, huiwä quvqä iquaunqä, yukä quvqä iquaunqä, hinuä quvqä iquaunqä tääqä tquatñqä. ¹⁴ Ämaqä iqua, si kimanji änä mäktapqä ipnuwiqä. Iñinqe, si aquvänä iqätñqä. Qakui tiinjqä. Ämaqä jänänänjä iqua anğu vauqanğuwänğanji, Goti Hanjuwä Iqu ymisanä iñqe, kima ktapaniqueqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqe, ymisanä naqenqä**

¹⁵ Inğanji ämaqä, Iqutä buayä anä änäpu äpmapiyä hñqu, qätä iñjä äwiyäqe, Ique ätukqe. “Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu buayä änäpu pmapnuwä iqua, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

¹⁶ Iqu e tquanğa, Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä hñqu ymisanä naqä imäkäniqä diñqä kñuä indqänätä, ämaqä kuapänä ätimäupu buayä bnuwä diñqä tääqä tqüäniqeqä. ¹⁷ Hiunji atäunjuä itqä iqu, äyä timäuqanğanji, iqueqä wäunjuä-wiyqä iqueni, ämaqä, iqu ätuätqä iquaunqä äwätä, ‘He bpiyä. Ymisanä näwinyänjqä’ tuäniqä diñqä dowatäniqeqä” ätukqe.

¹⁸ “I etanği ämaqä eeqänänjä iqua, qu hñqunä-hñqunä, ‘Nyi mapqä ymqänä’ tupnuwiqä. Ämaqä hñqu tiñjä tuäniqeqä. ‘Huäqä kiñjä änuñgiyä. Nyi äpmqä etanğqä-qe, wäunjuä hñqu mbqä ae iqäqä etanği, hinuä qunmqä umqänä.’ ¹⁹ Hñqu, ‘Huäqä änuñgiyä. Nyi äpmqä etanğqä-qe, bulumäka 10 wäunjuänqä mbqä ae iqäqä etanği, nyi iquauqä wäunjuinqä yamwiqä wimqä umqänä.’ ²⁰ Hñqu, ‘Nyi apäkä ae ämeqä etanği, mapqä ymqänä’ tuäniqeqä” ätukqe.

²¹ “Qu i tquanğuwänğanji, wäunjuä-wiyqä iqu äpäqe, iqueqä naqä iqueni, ‘“Mapqä yanğunä” ändqäuä’ tuäniqeqä. Inğanji naqä iqu äwqä tnänjä winğanğa, wäunjuä-wiyqä iqueni, ‘Anä-himqä täunji, hänaqä naqä iutä, wänqä iutä maqänä äwätinä, ämaqä nätmatqä maeqä iquau, huiwä quvqä iquau, hinuä quvqä iquau, yukä quvqä iquautäñi, ätuma yapiyä’ tuäniqeqä.

²² Itanğa qänakñi, wäunjuä-wiyqä iqu, ‘Naqä iquki, si ändñä-panä iñji, nyi ae imäqänä. I etanği, anji yqänä iqänänä’ tuäniqeqä. ²³ Inğanji naqä iqu, ‘Anä-himqä täutanjä yäpaqänğisani, hänaqä naqeutä, wänqeutä äwätinä, qokä-apäki, qu äppñqänä kukñuä yänänäqñqä tuvä. Nqä anä täunji, ämaqä kuapänä pmapñqä änyinğiyä. ²⁴ Nyi si äktqänä, ämaqä nyi tääqä ganä ätukqä iqua, qu nyaqä buayi mämeqä naqä-qakuänä ipñqäuä’ tuäniqeqä” ätukqe.

* 14:14 Matiu 22:1-10

Jisasi Ique qänaki wipñqä iqua, kñuä ganä indqänqenqä†

²⁵ Qänakndanji qokä-apäkä kuapänäñi, Jisasi Iqutä qanjä anä äwäpiyä iunji, Iqu tuwänji hinuä ämoqunäqe, iquau tii ätukqe. ²⁶ “Ämaqä Nyinyqä äpätäqä hñqu, kunaqä-kunuñuauñqä, ymeqä-apäkiunqä, kätäkänquäkaunqä, känanyi-känapqaunqä, iqueqä häñä-pmeqä-pqenqä kñuä kuapänä indqänätä, yqänä äpätñqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqe, mäpmeqä yänqiyä. ²⁷ Itanğa ämaqä hñqu, zä-huätatä hunqä iqueqe mämiwäuqä itä, Nyi qänaki mänyivändqä itqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqe, mäpmeqä yänqiyä” ätukqe.

²⁸ “Ämaqä hesañä hñqu, anä quäuqä hñqu mätätñqä itqe, iqu änä imäkäniqiyä? Iqu ganäñi, ‘Nyi anä iquenqä mbqe, qäyunä ämetmdiya?’ kñuä indqänätä, quamä äpme, anä ique mätätñqä mbqe iwäsäunqiyä. ²⁹⁻³⁰ Ii tiñiqä. Iqueqä mbqä homä etanji, anä äteninä iqutetqä etanğutqe, ämaqä hinuä äqumbiyä iqua, qu ique tä äsuäpu, äkasuwä tii tññqäuä, ‘Ämaqä tqü anä ique imäkqe, iqu qäpunä mimäkqä iqueqä’ tññqäuä” ätukqe.

³¹ “Tiñä-pqe inänji. Ämaqä anä-himqä hñquesañä miqä hñqu, anä-himqä huiziquesañä miqä hñquenyqä mäkä huinyiyñqä wätñqänğanji, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu quamä ganä äpme, ‘Nyaqä ämaqe, 10,000 inänjqä. Iqueui, 20,000 iquaiqä. Nyaqä ämaqä iquatä nyitä, ne ämäwqätanğuatiyä, mämwqätäuqä yanğuatiyä?’ kñuä indqänänqiyä. ³² Itanğa iqu tiñä yänqiyä. ‘Nyitä nyaqä ämaqä iquatäñi, ne änä mämwqätäuqä yanğunä’ kñuä vqanğutqe, iqueqä mäkä-hunqä iqua kinä nämä pätqätanğuwänğanji, iqu ämaqä hñquau kukñuä yamwiqä ipu, mäki mäñdi kittqäpñqä diñqä dowatänqiyä.

³³ Inäqe, heyaqä awä iqisanä hñqu, iqueqä nätmatqä eeqänänñiqä tuwä mäwiyqä iqäqe, iqu Nyaqä wäunuä-nyiyqä mäpmeqä yänqiyä” ätukqe.

Hakä ätquänqce, maeqenqä†

³⁴ I ätuäqe, Iqu tiñä-pqe inä ätukqe. “Haki, äñguiqä. Iinä etanji kiqä ätquänqä qäpu heqanğutqe, hakä ätquänätñqe, anğumä äänä timäuniqiyä? ³⁵ Haki kiqä ätquänqce hma eqäqe, tä wätakä wäunuä iu ymisanä haqeqä äquvatetunquä-panji, mäquvateqä yanğunä. Itanğa yaqueqä yäätä naqä-huinyä imäkätanä wäunuä iu buayä haqeqi mäquvateqä yanğunä. Hakä iinji, ne bi tnämanğunä. Ämaqä qätä-tänjä iqua, kukñuä iinqe kñuä äñğuanä indqämbiyä” ätukqe.

15

Kukñuä ktqä, sipsipqä imatñqenqä

¹ Hiunji hñqueni, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi kukñuä qätä wipñqä äpkwi. ² Inğanji Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jisasi Iquenyqä manä qeiqi tii ätmiñuwi. “Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua, Iqu-tänjä qäqiqi wimeqanğuwänğa, Iqu iquau yeeqä itmetä, buayä anä änatqänjuwiqä” ätñguwi. ³ Iinqe, Jisasi Iqu kukñuä ktqä tqü ätukqe.*

⁴ “Hesañä hñqu sipsipqä 100-tänju emitätqe, hñqu imatnätqe, iqu hinuinä qunäniqiyä? Oeyä, iqu huiziquaunji qamqä änmipqä iqi äväma, kiuänänjä ävämetqä ique ämoqumuetñqä diñqä, qävqänqä wäniqeqä.

⁵ Iqu ämoqumueqe, quamä äkiwäwa äpätä, aquvänä yäniqeqä. ⁶ Iqueqä

† 14:24 Matiu 10:37-38 ‡ 14:33 Matiu 5:13; Makä 9:50 * 15:3 Matiu 18:12-14

anjä iqi ätimäutäqängani, iqu iqueqä näueqä iquaunqätä, iqueqä anjätänjä qäqiqinjä iquaunqätä, tääqä tii tuäniqeqä. ‘Nyaqä sipsipqä imatngqe, ngä-näüä ae ämoqumueqäqerqe, he nyitä aquvänä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä.

⁷ Nyi tiinjä etqänä. Iinjä iqua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yäninjä iqua, ämaqä suqä quvqä imäqä hñqu, kñuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipñqäüä. Ämaqä suqä jänänänjä imäqä iqua, quwqä kñuä makunmäknqä etangä, kuapänänjä qäyä etangqä-qe, enätqä iqua iquaunqeqe, aquvänä asänäni miqä ipñqäüä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, mbqä ätivämäuqeqä

⁸ “Tiinjä-pqä inänji. Apäkä hui iyyqä mbqä-hikä änguanänjä 10 ämämätqeqe, hñqu ätivämäutqeqe, ii äänä yäniqiyä? Ii iyyqä mbqeqe anji metngqe, hiqi-tä ämäsäutä, tä äyäqunätä anji siyä äpitä, ique ämoqumuetngqänganqe, hiñuä änguanänjä qunäñqiyä. ⁹ Iiyqä mbqeqe ae ämetqängani, ii kiqä käyämaqä iuaunqätä, iyyqä anjä iqinjünqätä, tääqä tiinjä tuäniqeqe. ‘Nyaqä mbqä ätivämäuqä-qe, ae ämeqänä. He nyitä yeeqä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä. ¹⁰ Nyi he etqänä. Iinjä iua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yäninjä iqua ämaqä suqä quvqä imäqä hñqu kñuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipñqäüä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, kaniquenqätä, hikñuä iquaquinqätä

¹¹⁻¹² I ätuäqetani, kukñuä ktqä hñquququ tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hñqu ymeqä qokä hñquaqu-tänjä emitätqeqe, ymeqä qänakñä iqu kanmä tii tuäniqeqe. ‘Apä, saqä nätmätqeqe iwäsäutnä, ñqe tängga dapiyä.’ Inganji kaniqu yquayä iwäsäutä, iqueqe äväniqeqe. ¹³ Inji hñganqä miqä, yquayä maqänä ämeqe, anjä kiñä nämqä äwäqe, suqä quvqä iuta, iqueqä mbqä maqänä-maqänä tnämäuniqeqe. ¹⁴ Iqueqä mbqä qäpu eequnäqeqe pmetangga, qua iunji buayä dä naqänänjä timäuqannga, iqu nätmätqä eeqänänjinqä äwa yäniqeqä. ¹⁵ Inganji iqu ämaqä iqisanjä hñqueqä wäunjuä-wiyqä-qu hiätñqä wimeqannga, ämaqä iqu iqueqä yaqueqä miquätñqä dawatäniqeqe. ¹⁶ Ämaqä, ique ymisanjä wipñqe, aanqä etangi, iqu yaqueqä täpqä-pa nätgätangä äqunäqeqe, iqu hui ämetä nmätä yäniqeqe.

¹⁷ Inganji iqu kñuä jänäni indqänätä, iqueqä-kiuä tii tnäniqeqe. ‘Apiqueqä wäunjuä-wiyqä eeqänänji, qu buayänqä äwa miqä ipu, kuapänä änatqänäüä. Injqe nyi täu äpmamängani, buayä dä naqänänjä äpäkonätqänänä. ¹⁸ Nyi täqini äväma, ñqä apiquenyqä anji äumi, tii tumqeqä. “Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hiñuä iqinjä ae imäkqeqä. ¹⁹ Tängganji nyi tqä ymeqä ängüä-qunä hmanjqä. Iinjñqe, ‘Si ñqä ymequkiyä’ mandqä manä. Nyi tqä wäunjuä-kiyqä hñqunä-mända emqä pmuatenjitñqeqä” tumqeqä’ tnäniqeqe. ²⁰ E ätnäqeqe, iqu anjä-himqä iunji ävämani, kiqä kaniquenyqä wäniqeqä.

Inganji ymeqä-qu kiñä nämä yqänä pätgätannga, kaniqu hiñuä äqunäqeqe, kiqä ymeqä iquenyqä huäqä kiñä wunqanquti, tnänjä äwäqe, atukuä ämaitä, quneqä väniqeqä. ²¹ Iqu i iqannga, ymeqä iqu kanmñi tii tuäniqeqä. ‘Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hiñuä iqinjä ae imäkqeqä. Tängganji nyi tqä ymeqä ängüä-qunä hmanjqä’ tuäniqeqä.

²² Iinjä iäqe, kaniqu iqueqä ämaqä wäunjuä-wiyqä iquau tuäniqeqä. ‘He nyaqä gquä quäüqe, maqänä äma äpäpu, wiyätäpu, gue iqueqä

hipa hitäunüä hñque muasmepeyi, yukä qutatä huiqä bu hñqu muasmepeyã. ²³ Itañi he äwäpu, bulumäka meqä yänänäqñqä ique, ätma äpäpu päkpiyã. Ymisanä naqänänä imäkätanä, hääwä ätätanä, aquvänä yatunquänänyä' tuäniqeqä. ²⁴ 'Quati tiinji. "Nyaqä ymeqä tqü ae äpakonänqeqä" tmä itñqe, iqu angu ävauqiyä. "Mämoqumueqänqä äukqeqä" tmä itñqe, iqu angi ätimäuqiyä' tuäniqeqä. Qu iinjä ipiyitanji, himnuñuä ipu aquvänä ipnuwiqä.

²⁵ Qu e imäkqanquwänqani, ymeqä hitmqä iqu wäunüä imä äpmamitätqe, angi äpätä kiqä anä-tänä qäqi ätimäuqe, hääwä qätä äwiyätä, quvaqä himnuñui qätä wiyäniqeqä. ²⁶ E äwiyäqe, iqu wäunüä-wiyqä hñque tääqä ätuätumetä, iqueni tii tuäniqeqä. 'Ii sunqä imäkätqänäüä?' ²⁷ I tqunqä, wäunüä-wiyqä iqu kimani, tii tuäniqeqä. 'Tqä tunqeuqu anqumä pñqangi, tniqü bulumäka meqä yänänäqñqä ique äpäsqiya. "Nyaqä ymeqä iqu anqüä äpmeñqä äpqiya" knüä vñqangi, aquvänä itanjqä' tuäniqeqä.

²⁸ Ymeqä hitmqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, äwqä tnänä winqanquti, anä yäpä yänqisanji mäpeyqä yäniqeqä. Kaniqu yäpaqänqisa ätimäuqe, ymeqä-queqä äwqe, yunüä itmäketñqe, kukñuä anqñui ganä tuäniqeqä. ²⁹ Inäqe kaniqueni tiinjä tuäniqeqä. 'Änäänqä? Quväukuä kuapänäñji, nyi wäunüä-kiyqä henqñqä enqä-pañä äpmamä, saqä kukñui huätä mämmäuqä itñqeqä. Inäqe nyi nqä nyämaqä iquatä, ymisanä naqä imäkätanä himnuñuä yatunqeu, si yaqeqä meme meqä hñqu, mändapqä itqänqiqä' tuäniqeqä. ³⁰ 'Tänqani tqä ymeqä näñu, saqä nätmätqä eeqänäñji, apäkä qanä ikiqä iquau qäpunä äväqe, angu pñqanqä, si iquenyqä bulumäka yänänäqñqä ique äyä päkinyä' tuäniqeqä.

³¹ I tqunqä kaniqu tii tuäniqeqä. 'Ymeqä iquki, hea ique-iqueni si nyitä anä äpmeñqä. Nyaqä nätmätqä eeqänäñji, sitänä äyä äwinä. ³² Iinjä etanqä tänqani, ne äwqä yeeqä itanä pmetunqeuqä. Ii tiinjä. Tqä tunqeuqu ae äpakonqeu, angu ae ävauqiyä. Iqu mämoqumueqänqä äukqe, angi äpätä nesä anä äpmeqiyä' tuäniqeqä" ätukqe.

16

Kukñuä ktqä, wäunüä miqä quvqä imitätqä iquenqä

¹ I ätuäqetanji, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquañji, tii ätukqe. "Ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä hñqueqä nätmätqä iñji, ämaqä hñqu ämitä pmetäniqeqä. Ämaqä hñqua äquvepäpu, ämaqä naqä iqueni tii tupnuwiqä. 'Ämaqä tqä nätmätqä eeqänäñji miqä iqu, hiñqinäwa eeqä änatqänä.' ² Inqani ämaqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iqueni tääqä ätuätumeqe, 'Änäänqä? Nyi sinyqä kukñuä quvqä hui qätä äwiyänqeuä. Nyaqä nätmätqä eeqänäñji, nyi saqä hipa iu ekqe, si äänä ämitqänqñqe, anqñänänä iwäsäutnä, pipa äqiyäma dapiyã. Nyi si quvqänänä äkqänänqä-qae, nyaqä nätmätqä eeqänänä iñji, ämiqä mäpmeqä isñqinyä' tuäniqeqä.

³ I tqunqä iqu kiqä-kiuä tiinjä tnäniqeqä. 'Naqä Iqu huätä nändowätätñqä iqäqe, nyi äänä imäkmqäwä? Nyi qua ptmqe, yänänäqñqe maiqunji. Nyi ämaqä hñqua yätamäkqä nyipñqä, yatñqä imqe, womba nyinänqiyä. ⁴ Nätmätqä nyi tänqä imäkmqä diñqe, näqñqä ae ämeqä. Nyi nätmätqä hui imäkqanqmdqe, nqä naqä iqu nändowätqanqani, ämaqä hñqua indmepu, iquauqä anä dunqä ändma upñqäüä' tnäniqeqä.

⁵ Näqñqä ae ämeqetani, iqu ämaqä quwqä naqä iqueqä nätmatqä hiñginäwa ämakuwä iquauñi, tääqä hñqunä-hñqunä tuätumeniqe. Ämaqä kiñganä wimeqanñqä iqueni, ‘Si nätmatqä hiñginäwanñi, äänä ämakñäwä?’ tuäniqeqä.

⁶ Yatñqä iinñä vqanña, iqu kimañi, ‘Nyi nätmatqä hiñginñi, kuañä-häkä olipqä eqä aowi, 100 täqä ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanña iqu, ‘Si quamä maqänä äpmetnä, pipa nätmatqä hiñginäwa meqanñä äqiyäpu ekuwi, ämetnä, 50 qiyä’ tuäniqeqä.

⁷ Qänakndañi iqu hñque-pqä yatñqä inä ävätä, ‘Si nätmatqä hiñginäwanñi, äänä ämakñäwä?’ tuäniqeqä.

Iqu kimañi, ‘Nyi kuä-witqä qae, hiñginäwa 100 ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanña iqu, ‘Si pipa maqänä ämetnä, 80 qiyä’ tuäniqeqä.

⁸ Qänakndañi, ämiqä quvqä iqu kñuä qeiqinyä indqänätä imäqanñqeqä, iqueqä naqä iqu, iqueqä yoqe haqeqä vauqumuatäniqe. Ämaqä suqä qua täuññqä qänaknä itqänuwä iqua, kñuä qeiqinyä indqänäpu imäkäpiyi, ämaqä qutänñä asänänñä iquau ämäwqätäutqänuwä. Ämaqä, suqä we-huñqä-tänñiu qänaknä itqänuwä iqua, kñuä qeiqinyä mindqänqä ipu, imäkätqänuwäqä” ätukqe.

⁹ “Nyi he etqä. Mbqä quvqä qua täutañi ämapiyitañi, heqä näueqä imäkmbu. He iinñä imäkpiyä dutañi, mbqä hma eqanñi, ga he anñä hea ique-ique pmeqä yätu timäuqanñuwänñanñi, qu henyqä aquvänä ipnuwäqä” ätukqe.

¹⁰ “Ämaqä nätmatqä wänqä isuañi äñguänänñä ämitñqä iqu, iqu nätmatqä naqänänñä-pqä iuñi, äñguänänñä miqänä. Ämaqä nätmatqä wänqä isuañi änä mämiqä iqu, iqu nätmatqä naqä-pqä iuñi, änä mämiqä yänä. ¹¹ Inñi tiinñi. He mbqä quvqä qua täutañä di änä mämiqä imipqe, nätmatqä äñguänänñä mipñqe, tqu hitapanñqeqe? Aanqeqä. ¹² He ämaqä hñqueqä nätmatqä äñguä mämiqä imitpqe, nätmatqä hiqä hiätñqä di, tqu hitapanñiqäwä? Aanqeqä” ätukqe.

¹³ “Ämaqä kiuänänñä hñqu, ämaqä hñquaqiñi, wäunñuä änä mäwiyqä yänä. Iqu iinñä itäqe, hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqe, äkasuwä ätätä mäwiñqä yänä. Hñqueni, iqueqä kukñui qätä äwiyätä, huiziqueni, tuwä wiyänä. Itañgi he Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä ipiyi, mbqä iquenyqe qänaknä miqä ipñqeqä” ätukqe.

Kukñuä-suqenqätä, Goti Iqunä miqenqätä

¹⁴ Jisasi Iqu e tquanña, Parisi iqua, mbqenqä äwinymñqä etañgi, qu kukñuä eeqänänñi qätä äwipiyyi, tä sisäwqä ipu, Iquenyqä äkasuwä ätmiñuwä. ¹⁵ Iqu iquauñi, “Ämaqä qu henyqe, ‘Ämaqä suqä jänänänñi imäqä-quaiqä’ kñuä vätnqenqeqe, he kiinñä enñiyä. Iinñä etañgi nätmatqä eeqänänñä hiqä äwqä yäpä inñisatä, hiqä kñuä indqänqä iutä äwiñqenqeqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä eä. Nätmatqä ämaqä iqua ‘äñguänänñiqä’ kñuä ävänqeqe, Goti Hanjuwä Iqu quvqä äqunänä” ätukqe.

¹⁶ “Hea Jonä iqu änyä mapqanñanñqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqenqätä, iqueqä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiñqätä, awä ätqa äpminñuwä. Iinñä etañgi Jonä iqu äpkqeta täñganñqe, qu Goti Hanjuwä Iqunä miqä iuñqä awä ätqa äpätqänuwä. Inñi ämaqä eeqänänñä iqua, anñä Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä pepñqä, yänñä äqänätqänñuä.

¹⁷ Qäukuitä quaetänñi, äwa yänä. Iinñä etañgi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iutañi, hui qui mimäkñqä yänñiyä. Oeyä.

18 Ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäüwa, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe imäkqi. Inji ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäüqanğa, qänakñi ämaqä huizi hñqu apäkä asä ii ämetqe, iqu-pqe asä inänji. Iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe, imäkqiyä” ätukqe.*

Ämaqä mbqä-tänjä iquenqätä, Lasarusi iquenqätä

19 E ätuäqetani, tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmaminqe. Hea ique-iqueni, iqueqä ämuasmänqe, gquä ipisqetä†qäkä ängüänänjitä imäknä äpme, buayä ängüä dinä ängmanminqe. 20 Iqueqä anjä qnqanä-tänjä iqini, ämaqä nätmatqä maeqä, watanqä kuapänä-tänjä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Lasarusi ique. 21 Iqueqä knüä iqä imni, ‘Ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä tqü, ymisanä hituñuä änänjuämäqanğutqe, ämetmä nmqeqä’ knüä vqanği äpmaminqe. Iinjä pmetanğa, hiveqä iqua äpäpu, iqueä watanqe tewä äpnminuwiqä.

22 Qänakndanji Lasarusi iqu äpakonğanğa, iqueqä quuvqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua ätuma äwäpu, Aprähämä iquä anä äpmuatekuwi. Itanğa qänakndanji, ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqu äpakonğanğa, qu iqueä huiwi qua äptekuwi. 23 Iqueqä quuvqe, ämaqä pizqä iquauqä anjä iu äpme, hanjä-iqä naqänänjä ämakmanminqe. Iqu injä itäqä imdanji, hinuä haqä yätu äqunätä, Aprähämä iqu kinä yämä, Lasarusi iquä anä äyä pmetanğinyä äqunğqe. 24 Inğanji iqu, ‘Iyää apä Aprähämä iquki, nyi tä täu äpmami, tänjä-hunqä naqänänjä ämetqänjä. Si nyinyqä huäqä kunğanğuti, Lasarusi ique dowati, iqu iqueqä hipa hitäunuä hñqu eqä du äyämetä, nqä tewä täu ptqiyenjiyätñqäuä’ ätukqe.

25 Iinjä tquanğa Aprähämä iqu kimanji, tii ätukqe. ‘Nqä ymeqä iquki, änä äpmaminjiyinqä knüä indqänä. Si qua bu äpmaminänğanji, nätmatqä ängüänänji ängmanätqätanğnänğa, Lasarusi iqu nätmatqä quvqe ämanminqe. Iinjinqe tänganji, anjä täunji, iqu ängüä pmetanğa, si tänjä-hunqä naqänänjä injä makmanğtñqe. 26 Tiinjä-pqe hinuä qunyä. Hesänjä nesänjä awä iqini, suä naqänänjä iqu äptnä, ämaqä tängisanjä hñqu henynqä pätnqä winğanğutqe, änä mapqä yänä. Itanğa ämaqä ingisanjä hñqu nenynqä, änä mapqä yänqiyä’ ätukqe.

27-28 I tquanğa, iqu kimanji, ‘Apä, nyi si yatñqä äkiyqä. Lasarusi iqu nqä apiqueqä anjä dunqä äwätä, nqä tatqä-guäka paipqä iquauñi, kukñuä tä awä tuätñqä dowati. Iqua-pqe anjä nyi äpmenqä täunqä äpäpu, huiwä tänjä-hunqä meqä dinqä ätqänä’ ätukqe.

29 Ga, Aprähämä iqu, ‘Qu bukä Mosisi iqu äqäkqetä, bukä Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iqua äqäkuwitä ämenjä. Qu kukñuä ii qätä äwiyäpu, qänaknä ipñqäuä’ ätukqe.

30 Iwä iqu tii ätukqe. ‘Apä Aprähämä iquki, inji änä matimäuqä yänä. Ämaqä ae äpakonätqä hñqu, ävautä iquau wimeqanğutqe, iqua hinuä äqumbiyi, knüä äkunmäknäpu, quwqä suqä quvqe ävquatämäupñqäuä.’

31 Inğanji Aprähämä iqu kimanji, ‘Ii tiñji. Iqua Mosisi iqueätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä-tqä iquauqätä, kukñui qätä mäwiyqä iqanğpqe, ämaqä ae äpakonätqä hñqu qua duta ivatuwänğanğa, qu quuvqä mäeqiyqä ipñqäuä’ ätukqe.” ätukqe.

* 16:18 Matiu 5:31-32, 19:1-12; Makä 10:1-12 † 16:19 Ämaqä inğa äpmaminjuwi, gquä ipisqenqä ‘Ii gquä ängüänänjä, huiziquau ämäwqätäunä’ knüä indqänminjuwi.

17

Suqä quvqenqätä, quuvqä heqiyqenqätä, wäunuä-wiyqenqätänji

¹ Inğanji Jisasi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauñi, “Ämaqe, qu suqä quvqä du quannä päkmbnqenqe, nätmätqä huitañä-huitañi wimenqiyä” ätukqe. “Inäqe, ämaqä suqä quvqä iinjä äma äpätä ävätqä iqu, hanjä-iqä menä. ² Itanğa ii tiñi. Ymeqä täutanjä hñqu, ämaqä hñqueuä suqä quvqä imäkqanğqä du hinuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quannä päknğanğutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji äwimenä. Ämaqä hñqua, hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäupqe, ii hanjä-iqä asänänjä hmanjqä. Inäqe hanjä-iqä ique äwimeniqä iqu, iqueni aanjä naqänänjä ämäwqätäunqiyä” ätukqe.

³ “He hiqä-hiuä hñqunä-hñqunä äñguänä mimbiyä. Tqä tta-tunğuequ suqä quvqä imäkqanğutqe, si, iqu iqueqä suqä quvqä imäkqenqä jänä imäknätñqä tutñqe. Iqu knuä äkunmäknätä, suqä quvqe hämänä ävquatämäuqanğutqe, si äwqä hanuä imäknätñä, hui äkinyänä. ⁴ Ga hiunji hñqueni, iqu suqä quvqä 7 ikimäkätä, 7 äkimetä, ‘Nyi knuä ae äkunmäknğänä’ ktqanğutqe, si iqueqä suqä quvqä kuapänänjä iñqe, äwqä hanuä imäknätñä, hui kinyätñqe” ätukqe.

⁵ Ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, Naqä Iqueni, tii ätukuwi. “Si neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqänänjä inemäkiyä.”

⁶ Iqu kimani, “Hiqä quuvqä heqiyqe, guawä piikä isua enqä-panjä, wänqä iinjä etanğutqe, he zä-yänjä tqeni, tiñi äñguä tupñqäuä. ‘Si tqä hukä qäsä äyautnä, eqä-huänjä bunqä äwitnä, iqi tqävä’ tquanğpqe, qätä heyänqiyä” ätukqe.

⁷ “Ämaqä hesanjä hñqueqä wäunuä-wiyqä hñqu, wäunuä duta pğanğa, iqueqä naqä iqu iqueni, ‘Si maqänä äptnä, quamä äpmetnä, buayä huinyä’ tuäniqiyä? ⁸ Oeyä, iqu iqueni, ‘Si nyinyqä ymisani näwinyä imäketnä, tqä gquä yappä änyätñä, nmayäqäsiyä. Nyi buayätä, eqätä ganä ganğa, si qänaki dñqänänjä’ tuäniqeqä. ⁹ Wäunuä-wiyqä iqu ätquanğqä-pa iqanğani, naqä iqu ‘änğuiqä’ tuäniqi, ä mätquä yäniqi? Iqu mätquä yänä. ¹⁰ Iinjä etanği he-pqe, he nätmätqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu etätqä-pa imäkäpiyi, ‘Ne ämaqä wäunuä-wiyqä quvqä-quneyqä. Nätmätqä ne imäkätaqe, neqä Naqä Iqueqä kuknuä dunä imäkätunğueqä’ tññqe” ätukqe.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 iquau, äñguä iwimäkkqenqä

¹¹ Inğanji Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqänä, qua Sämaliyatä, qua Galil-isänjä, awä iqi qanä äuminqe. ¹²⁻¹³ Iqu anjä-himqä hñque ti timäuqanğa, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 hñqua, Jisasi Iqutä äminanä-tpu äpminuwi, kinä näñi ätqeppiyi, Iquenyqä tääqä yänänäqñqä, “Naqä Jisasi Iquki, Si nenyqä huäqä äkunänä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanğuwänğa, Iqu iquau hinuä äqunäqe, “He äwäpu, hiqä huiwi hiqäva-imäkqä iquau motquapiyä” ätukqe. Iqu iinjä tquanğqe, qu qätä äwipiysi, qanä wätqätanğuwänğa, iquauqä huiwi äñguä qe imänğqe. ¹⁵ I ipiyitani, ämaqä iquautanjä hñqu, iqueqä huiwä iu hinuä iqänäqe, tääqä yänänäqñqä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe hageqä ämamäutä, anği äpkqe. ¹⁶ Iqu Jisasi Ique äwimeqe, hipenji Iqueä yukä-tänjä qua mänji eätä, Ique “änğuiqä” ätukqe. Ämaqä iqu Sämaliyatanjä ique.

¹⁷ I iqanğa, Iqu tii ätukqe. “Ämaqä 10 iqua äñguä ae imänğuwä, huiziqua äñgikä? ¹⁸ Iqua anği äpäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe hageqä

mamäupnqe, hmandanä? Ämaqä yäpaqänggisañä tqunä imäkqä-qeuä” ätukqe. ¹⁹ I ätuäqetani, Iqu ämaqä iqueni, “Si pämä ätqäutnä, qañä uvä. Tqä quuvqä heqiyqe, angumä änguä ikimäkqiyä” ätukqe.

Goti Iqunä miqä iqueqä pqenqä

²⁰ Hea hñqueni Parisi iqua, Jisasi Ique yatnqä äväpu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, äkñga timäuniñqäwä?” ätukuwi.

I tquanguwängga, Jisasi Iqu kimañi, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe timäuqanqani, qokä-apäki, hiñqä hui atäunuä eä timäuqanqge, hiñuä mäquñquä ipnä. ²¹ Inji, qu ‘Hiñuä qumbiyä, täqi täsä äpmenä’ ä ‘Näñi äpmenä’ matqä ipnä. Ii tiñi. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesä ae äpmenä” ätukqe.

Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqueqä pqenqä

²² Inqani Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iquau ätukqe. “Hea qänakndani, he hea Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqu pmeniqä hñquenyqe, hiñuä qumbnqä kiñä hinyänä. Iiñä etangi, he hiñuä moquñqä da ipnä. ²³ Qu ‘Hiñuä qumbiyä! Iqu näñi äpmenä’ ä, ‘Täqi täsä äpmenä’ hitqanguwänggani, he iquau qänaki mäwivändqä pa iqäpnä.* ²⁴ Iqu äpätnqänqani, nyuauä itä, qäukuä haqä yätuta we im-imä äunätñqä-pani, Iquesa we asä inä hunäniqe. ²⁵ Iiñä etangi Iqu täñä-huñqä kuapänä ganä menä. Ämaqä hea täñga äpmeñuwä iqua, qu Iqueni tuwä wipñqe” ätukqe.

²⁶ “Ämaqe, Noa iqu pmetanqä imäkmiñuwä-panä iñi, Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänqani, suqä asiqu timäuniqe.† ²⁷ Noa iqu pmetanqani, qu ymisañä änäpu, eqä änäpu, apäkä ämepu, apäkä yanä änyäpu, iqa wätqätanguwängga, Noa iqu yimba yätu äpaqukqe. Inqani eqä huakä naqänänä ätimäutä, qokä-apäkä eeqänänä qui imäkñguwi. ²⁸ Loti iqu-pqä pmetanqani, asä inä ätimäukqe. Inqani qu ymisañä änäpu, eqä änäpu, nätmätqä mbqä ipu, mbqänqä imäkäpu, ymisañä vowä ikäpu, anä ämätäpu imiñuwi. ²⁹ Itangi, Loti iqu anä-himqä Sotomä iu ävämeqanqä, inqä qänqani, tätä hikätä qäukuä haqä yätutani, piyä enqä-panä äquvepäqe, ämaqä eeqänänä pizqä äpäkkqe. ³⁰ Iiñä etangi, Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqu anä ätnänä inqisa timäuqanqani, asä iñä timäuniqeqä” ätukqe.

³¹ “Hea Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqu anqä timäuqanqani, ämaqä hñqu iqueqä anä atäaqä yätu äpmamitätqe, nätmätqä anä yäpä inqisa witanqenqge, äpäkäwitä mämeqä yäniqe. Itanqä ämaqä hñqu iqueqä wäunuä imä äpmamitätqe, aniqinyqä mäwqä yäniqe. ³² He Loti iqueqä apäkinyqe, kñuä äñguänä indqämbu. ³³ Ämaqä hñqu iqueqä hñä-pmeqenqä äwinymitätqe, ga iqueqä quuvqe qui imäknäniqe. Ii etangi, ämaqä hñqu iqueqä hñä-pmeqe ävquatämäutqe, iqueqä quuvqe, qui mimäkñqä yäniqeqä.

³⁴ Nyi he etqä. Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqu heatqänqä äpätnqe, ämaqä hñquaqu iquvanä naqä-huinyä witanqiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, hñque itmetä, hñqueni hiñuinä qunäniqe. ³⁵⁻³⁶ Itanqä apäkä hiaqu snqumetqä quqowä qäyätqätanqiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, huiñi hiñuinä qunäniqeqä” ätukqe.

³⁷ I tquanga, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iqua qätä äwipiyyi, “Naqä Iquki, nätmätqä ii äkñgi timäuniñqäwä?” ätukuwi.

* 17:23 Matiu 24:23-27 † 17:26 Matiu 24:36-44

Iqu kimanji, “Nätmatqä äpäkonä pizqä witanqä iunji, ynjä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu ängpnqäüä” ätukqe.

18

Kuknuä ktqä, apäqñqä yatñqä iqa uwqä iinyqä

¹ Iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique tqäpnuwä diñqätä, ‘Goti Hanjuwä Iqu qätä mäneyqä iqiyä’ ätäpu, enyqä miqä pa ipnuwä diñqätä, Jisasi Iqu kuknuä ktqä tiñä ätukqe. ² “Anjä-himqä hñqueunji, ämaqä kuknuä jänä imäqä hñqu pmetäniqe. Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itä, ämaqä huiunqä kñuä mindqänqä-que. ³ Apäkä apäqñqä hui-pqä, anjä-himqä iu pmetäniqe. Hea ique-iqueni, ii ämaqä iquenyqä äwätä, ‘Ämaqä nyinyqä wiunqä itäqä iqu, qui inyimäkätñqä itqänä. Yätamäqä nyiyä’ tuäqisquäniqe. ⁴⁻⁵ Kinğanäni ämaqä jänä imäqä iqu, qätä mäwiyqä da iquäniqe. Inji qänakndani, iqu kñuä tiñä indqänäniqe. ‘Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itmä, ämaqä iquaunqä kñuä mindqänqä qäyä pmetanqä, apäqñqä täsi, nyi hanjä-iqä dapäqisqä-qae, tängani, iyyqä kukñui qätä äwimä. Nyi iñji miqä imqe, ii hea ique-ique ändäqisätä, enyqä nyimäkänqiyä’ kñuä indqänäniqe” ätukqe.

⁶ Iñqe, tiñä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä kuknuä jänä imäqä quvqä iqueqä kukñui, he qätä wipiyä. ⁷ Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu ‘ñqe’ ätkqä iqua, qu Iqueqä yätamäqenqä tääqä, hea ique-ique, hiunji ique-ique tätqätanqanqanji, Iqu äpmaka äwäqe, iquaunji, yätamäqä maqänä mäwqä yäniqätanä? ⁸ Nyi he etqä. Iqu yätamäqä maqänä väniqe. Inäqe, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu äquvepätqänqanji, ämaqä qua täu äpmeñuwi, quuvqä heqiyätqätanqä qunäniqätanä, quuvqä maeqiyqä itqätanqä qunäniqätanä?” ätukqe.

Kuknuä ktqä, Parisi iquenqätä, mbqä motauqä iquenqätänji

⁹ Ämaqä hñqua, qu hñqunä-hñqunäni, kñuä tiñä indqänminjuwi. “Nyi ämaqä huizi iqua enqä-panä hmanjqä. Nyi ämaqä ängüä-qunjqä. Qu ämaqä quvqä-quaiqä.” Ämaqä iñä iquaunji, Jisasi Iqu kuknuä ktqe, tiñä ätukqe. ¹⁰ “Ämaqä hñquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä siynqä, Iqueqä hiqäva-imäqä anjä yäpä ingisa penyiyi. Parisi hñqutä, ämaqä mbqä motauqä hñqutä. ¹¹ Parisi iqu pämä ätqäuge, Goti Iquenyqä tääqe, iqueqä-kiuänqä tii ätukqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä huiziqua enqä-panä-qunä hmanji. Iññqe, nyi “änguiqä” äktqä. Quwä-meqä iquatä, suqä quvqä imäqä iquatä, ämaqä hñquauqä apäkitä ikiqä iquatä, mbqä motauqä näñu-pqä enqä-panä-qunä, hmanjqä’ tuäniqe. ¹² ‘Wikä eeqänänä iquaunji, hiunji hñquaquini nyi buayä manqänqä imäkätñqe. Nätmatqä eeqänänä nyi ämetñqe, 10 iwäsäutmä, hñqu Si äktapätñqe’ tuäniqe.

¹³ Itanqa, ämaqä mbqä motauqä iqu, kinä näni ätqäuge, hñhui qäukuä yätu moqunqä da yäniqe. Iqu iqueqä suqä quvqenqä womba itä, quikuä ptqä äqänätä, tii tuäniqe. ‘Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä suqä quvqä imäk-qunji. Si nyinyqä qeqä äkimänänä.’ ¹⁴ Nyi tiñä etqä. Ämaqä tqä, anjämqä angi äwätäqänqanji, Goti Hanjuwä Iqueqä hñuä iqini, aanä qäyunänä-qu hiäniqe. Itanqa ämaqä huiziqu, hmanji. Quati tiñji. Ämaqä quwqä yoqe haqeu mamänqanqanqanji, Goti Hanjuwä Iqu mändi kittqiyenqiyä. Inäqe ämaqä iquauqä yoqe mändi kittqanqanqanqanji, Goti Hanjuwä Iqu haqä iqä mamäunqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iquenqätä, ymeqä wänqä iquaunqätä**

¹⁵ Inğanı qokä-apäki, ymeqä wänqä iquautä, dänä iquautä, Jisasi Iquenyqä ätuma äpkuwi. Ii, Jisasi Iqu iquaunı hipa haqeqı wiyätñqänä. Inäqe wäunüänqä ämotquaminqä iqua, hiñuä e äqumbiyi, “Ätuma mapqä pambiyä” ätukuwi. ¹⁶ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ymeqä iquau tääqä ätuätumeqe, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquaunı, tii ätukqe. “Iqua änyimapñqä qäyä äppu, ‘oeyä’ mätquä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunı, ymeqä täsua enqä-panä isuaueqä. ¹⁷ Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu, ymeqä täsua enqä-panä eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqe mämeqä imitätqe, iqu iunqe, mäwqä yäniqeqä” ätukqe.

Ämiqä, kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyñqät†

¹⁸ Ämiqä hñqu Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Änguänänjä Iquki, nyi hänjä hea ique-ique pmeqä mamqe, äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹⁹ I tquanğa Jisasi Iqu kimañı, “Si ‘Änguänänjä Iqukiyqä’ sunqä dnyä? Ämaqä änguänänjä, Goti Hanjuwä Iqunänjçä” ätukqe. ²⁰ “Kukñuä-suqenqe, si näqñqä eänä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Ämaqä pizqä mapäsçä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkkä iqueni, quanğä mätquä panä. Tnaqä-tnuñuauqä yäpä iqi qänaknä iqätñqeçä” ätukqe.

²¹ Ga ämiqä iqu kimañı, “Nyi ymeqänğatqä suqä täunı qänaknä iqa äpätnqe, tänğa täsuwänä” ätukqe.

²² Jisasi Iqu qätä iinjä äwiyäqe, tii ätukqe. “Si nätmatqä hñquenyqä äwa yqänä itqäninyä. Tqä nätmatqä eeqänänjä, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätinä, mbqä ämetnä, nätmatqä maeqä iquau iwäsäutnä, hmbunä-hmbunä wisñqe. Si iinjä imäkätñı, qäukuä haqä yätunı nätmatqä änguänänjä ämatñı. Ii itnitani, Nyi qänaknä nyivändiyä” ätukqe.

²³ Ämiqä iqu iinjä tqanğı äwiyäqe, iqueqä nätmatqä kuapänänjä etanğqenqä, äwqä hanä äwikqe.

²⁴ Inğanı Jisasi Iqu iinjä äqunäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapä-tänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu paquvqe, qeiqinyä manä, yänänäqñqeuta paquvqeçä. ²⁵ Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miqeunqä paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunı ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁶ I tquanğı äwiyäpiyä iqua, “Mbqä kuapä-tänjä iqua yänänäqñqeuta paqupñqä etanğutqe, ämaqä qui imäknätqänuwitani, hänjä hea ique-ique pmeqe, tqı meniçiyä?” ätukuwi.

²⁷ Ga Jisasi Iqu kimañı, “Nätmatqä ämaqä iqua änä mimäkkä iqanğpçe, Goti Hanjuwä Iqu qäyunä imäkänçiyä” ätukqe.

²⁸ Inğanı Pitä iqu, “Qätä nyi. Ne neqä nätmatqä eeqänänjä ae ävämetanä, Si äkivändqa äquvepqueqä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ I tquanğa, Jisasi Iqu kimañı, “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä indqänäpiyä di, quwqä anä, ymeqä-apäkä, kätä-känğaukäu, kunaqä-kunuñuau, ävämequwä iqua, qu qua täu yqänä äpmapiyänğanı, nätmatqä kuapänänjä mapnä. Iinjä ävquatämäupqä diñqe, hänjä mapñqä di ämäwqätäunä. Itanğa hea qänakñanğanı, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwiqä” ätukqe.

* 18:14 Matiu 19:13-15; Makä 10:13-16 † 18:17 Matiu 19:16-30; Makä 10:17-31

Jisasi Iqu, äpäkonätŋqä diŋqä anŋi ätukqenqä†

³¹ Inŋaŋi Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau itmeqe, tii ätukqe. “Ne Jerusälemänŋqä watuŋqueqä. Itanŋa nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä-tqä iqua, Ämaqeueqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä ätukuwi, eeqänäŋi ätimäuniceqä. ³²⁻³³ Inŋi qu Iqueni, nokuiyqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Inŋaŋi qu Ique ewiiqä kukŋuä ämitäpu, quvqä imäkäpu, makukuä äwuqutäpu, guä yänä-täŋi ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etaŋgi hiunŋi hŋquaqu päwqanŋa, hŋquququeni ävauniceqä” ätukqe. ³⁴ Inŋä etaŋgi wäunuänŋqä ämotquamiŋqä iqua, kukŋuä quatiŋqe, qu maqŋqä ekuwi. Kukŋuä ii iquaunŋqä zä witaŋgi, qu iinŋe näqŋqä äŋguänä miqä imiŋuwi.

Jisasi Iqu, hiŋuä quvqä hŋque äŋguä iwimäkkqenqä§

³⁵ Jisasi Iqu, anä-himqä Jeriko timäutŋqä wätqätanŋa, ämaqä hiŋuä quvqä hŋqu, hänaqä maŋä iqi mbqänŋqä yatŋqä iqämanmiŋqe. ³⁶ Iqu ämaqä yukä äkakäqäqä pŋanŋä qätä äwiyäqe, yatŋqä ävätä, “He squä imäkätqänŋuä?” ätukqe.

³⁷ Qu kimaŋi, “Jisasi Nasäretqätanä Iqu äquvepqiya” ätukuwi.

³⁸ Iwä, ämaqä hiŋuä quvqä iqu tääqä yänänäqŋqä, “Jisasi Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

³⁹ I tŋanŋi äwipiŋi, ämaqä qanä hiŋuiqä äppiyä iqua, “Si maŋä matqä panä!” ätukuwi.

Qu ii qäyä ätquanŋä, iqu maŋä yänänäqŋqä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁰⁻⁴¹ Inŋaŋi Jisasi Iqu äpmiŋqe, kiŋä nämä ätqäutä, “Ämaqä ique ätuma bpiya” ätukqe. Ämaqä hiŋuä pisqä iqu, Iqu-tänä qäqiqi pŋanŋa, “Nyi äänä ikimäkmqä kiŋgiya?” ätukqe.

I tquanŋa iqu kimaŋi, “Naqä Iquki, ŋqä hiŋui äŋguä qänmqä änyinŋiya” ätukqe.

⁴² I tquanŋa Jisasi Iqu kimaŋi, “Tqä hiŋui äŋguä qändŋqinyä. Tqä quuvqä heqiŋqe, äŋguä ikimäqiyä” ätukqe.

⁴³ Inŋi maqänäŋi, iqueqä hiŋui äŋguä äqänŋqe. Inŋaŋi iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeŋqä ämamäutä, Jisasi Ique qänaki äwivändqä äukqe. Qokä-apäkä hiŋuä iinŋä äqumbiyi, qu eeqänä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeŋqä ämamäukuwi.

19

Jisasi Iquenqätä, Säkiyasi iquenqätä

¹ Inŋaŋi Jisasi Iqu anä-himqä Jeriko iu yäpä inŋisa äwäqe, jänänä hŋgiŋanŋä wätŋqä äwiŋŋqe. ² Iqinŋi ämaqä hŋqu äpmamiŋqe. Iqueqä yoqe, Säkiyasi ique. Iqu ämaqä mbqä motauqä iutaŋä iquauqä ämiqä eä, mbqä kuapä-tänä-que. ³⁻⁴ Iqu Jisasi Ique hiŋuä qunätŋqä winyätanŋqä-que, qokä-apäkä kuapänä etaŋguwiŋqä, ämaqä wänqäpu eä, Jisasi Iqueni hiŋuä änä mäqunquä itä, hiŋuiqä tnänä äwiqe, hänaqä Jisasi Iqu pätnŋqä iqanŋqeu zä-eaqä haqeu äpäkekqe.

⁵ Inŋaŋi Jisasi Iqu, Säkiyasi iqu zä haqä yätu pmetanŋqä-tänä iqi ätimäuqe, hiŋuä haqä yätu äqunäqe, iqueni, “Säkiyasi iquki, si maqänä kapu. Täŋganŋi Nyi saqä anä iu pmamqeqä” ätukqe.

† 18:29-30 Matiu 20:17-19; Makä 10:32-34 § 18:34 Matiu 20:29-34; Makä 10:46-52

⁶ Inġaṇi Säkiyasi iqu maqänä äkapäqe, aquvänä itä, Jisasi Iqueni, iqueqä anä duṅqä ätuma äukqe. ⁷ Ämaqe, hiṅuä iinjä äqumbiyi, qu eeqänä Jisasi Iquenyqä äkasuwi, tiinjä ätkuwi. “Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iqueqä anä du pmetṅqä, suṅqä uwqiyä?”

⁸ Iquaqu anä du äpmayitani, Säkiyasi iqu pämä ätqäuqe, “Naqä Iquki, qätä nyi. Nqä nätmätqä eeqänäni, hṅquaqu iwäsämi, hṅqu, ämaqä nätmätqä maeqä iquau wimqänä. Itanġa nätmätqä huizi, ämaqe quanġä ätuätmä ämotautṅqe, nyi hṅquaqi-hṅquaqiṅi iwäsäutmä, anġumä wimqänä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqu kimani, “Ämaqä tqu-pqe, iqu Aprähamä iqueqä ymeqe qä ämänätqueqetani, täṅgaṅi Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä anä täu äpmeṅuwä iquauṅi, anġu ae itmeqiyä. ¹⁰ Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämaqä qui ae imäkṅguwä iquau qävqä itä, anġumä itmetṅqä äpkqe qä” ätukqe.

*Kukṅuä ktqä, ämaqä naqä hṅqu wäuṅuä-wiyqä 10 iquau mbqä äwikqenqä**

¹¹ Inġaṇi qokä-apäkä, qu qätä iinjä äwipu pmetanġuwänġa, Jisasi Iqu Jerusälemä timäutṅqä qäqiqi ti etanġi, ga qu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ätnänä iqi maqänä timäutṅqe qä” kṅuä indqänätqätanġuwinqä, kukṅuä ktqä tii ätukqe.

¹² “Ämaqä naqä hṅqu, qu ique ämaqä miqänqä teqanġä, ga iqu anġi äpätä, iqueqä qua iunä miniqä diṅqä, kinä nämqä ganä wätṅqä imäkknäniqe. ¹³ Inṅi iqu äwätṅqä itäqänġaṅi, iqueqä wäuṅuä-wiyqä 10 iquau tääqä ätuätumeqe, mbqä-hikä naqä qu ‘minaqä’† ätmiṅuwi, hṅqunä-hṅqunä ävätä, tiinjä tuäniqe. ‘He mbqä tä ämepu, nyi anġu äquvepmqänġanqä wäuṅuä mipiyä’ tuäniqe.

¹⁴ Iinjä etanġi ämaqä iqueqä anä-tänä qäqiqisanä iquauqä äwqe, iquenyqä quvqä winyäniqe. Iutani, iqu ae äwqanġaṅi, qu ämaqä hṅquau, ‘Ne ämaqä iqu ämineyätṅqä diṅqe, mäneṅqä iqiyä,’ tupnuwä diṅqä dowatpnuwi.

¹⁵ Iinjä qäyä itanġuwä-qe, iqu iquau miqänqä heniqe. Itanġa qänakndanṅi iqu anġu äpäqe, tiinjä tuäniqe. ‘Ämaqä nyaqä wäuṅuä imäkṅqä mbqä äwikqä iquauṅi, tääqä tupu. Nyi mbqä äwikqe, haqeqiṅi äänä imäsäumequwäti, nyi hiṅuä qunmqänänäyä’ tuäniqe.

¹⁶ Ämaqä hiṅuiqä äpätqä iqu, ‘Ämiqä iquki, si mbqä mina hṅqunä ändapkṅi, haqeqiṅi mina 10 inä imäsäumeqe qä’ tuäniqe.

¹⁷ I tquanġa, ämiqä iqu, ‘Täukue! Si nyaqä wäuṅuä-nyiyqä anġuanänṅukiyi. Si nätmätqä wänqä täpiṅi anġuanänä ämitqänṅiṅqe, nyi yoqä naqä, anä-himqä 10 hṅquau misṅqä ktapmqänä’ tuäniqe.

¹⁸ Itanġa wäuṅuä-wiyqä huiziqu äpäqe, ‘Ämiqä iquki, mbqä mina si ändapkṅi, haqeqiṅi mina 5 inä imäsäumeqe qä’ tuäniqe.

¹⁹ I tquanġa, ämiqä iqu kimani, ‘Si anä-himqä 5 hṅquauṅi ämisṅqe qä’ tuäniqe.

²⁰ Itanġa wäuṅuä-wiyqä huiziqu äyapäqe, ‘Ämiqä iquki, tqä mbqä täqi äwi. Nyi yutävqä huäqä äutätmä, imä zä ekqe. ²¹ Ii tiinji. Si ämaqä qeiqinyä mimäkqukiyi. Ämaqä nätmätqä pṅqä epqe, ämequkiyi. Ämaqä buayä vowä ämäuepqe, äptqukiyi. Iutani, nyi sinyqä zä nyinġanġi, imä zä ekqe qä’ tuäniqe.

* **19:10** Matiu 25:14-30 † **19:13** Ämaqä hṅqu wäuṅuä qanṅuä hṅquaqi-hṅque itäqetani, mina hṅqunä menä.

²² I tquanğa, ämiqä iqu kimañi, ‘Si wäunüä-nyiyqä quvqä iqukiyi. Si “Qeiqi mimäkqukiyqä” ändñi, tängañi nyi si-pqe qeiqinyä mikimäkqä ymä. ²³ “Nyi ämaqä qeiqi mimäkqä-qunä, nätmätqä pñqä epqe meqä-qunä, buayä vowä ämäuepqe ptqä-qunä” näqñqä iinjä enä etanğutqe, nyaqä mbqe, ämaqä ämiqä huiziquau mäwqe, sunğä ikñäwä? Si iinjä imäkqä-säpi, nyi anğu äpmqe, mbqä haqeqiñi qäsä meqämiñğä’ tuäniqe.

²⁴ I ätuäqetani, ämiqä iqu qokä-apäkä qäqiqi tqäutanguwä iunji, ‘He mbqä mina iqueqä hipa iuta ämotaupu, ämaqä mbqä 10-tänjä ique wipiyä’ tuäniqe.

²⁵ Ga qu kimañi, ‘Ämiqä iquki, iqu mbqä mina 10 ae ämenä’ tupnuwi.

²⁶ Iwä iqu kimañi, ‘Nyi he etqä. Ämaqä nätmätqä-tänjä eeqänänjä iquaunji, nyi hui inä wimniqe. I etanği, ämaqä nätmätqä maeqä eä, wänğäpu ämenuwä iquaunji, nyi anği ämotaumqänä’ tuäniqe. ²⁷ ‘I etanği, nyinğä himä-wiunğä ipu, “Ämaqä tqü ne ämineyätñqä dinğe mänenğä iqiya” ätukuwä iquaunji, täqinyqä ätuma äpäpu, nyaqä hinjä täqi pizqä päkpiyä’ tuäniqeğä” ätukqe.

²⁸ Inğani Jisasi Iqu kukñuä ktqä iinjä qäpu ätuäqe, Jerusälemänğä wätñqä pämä ätqäuqe, qañä äukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä inğisa, yoqä naqä qonğä-qu enğä-pa äpekqenğä†

²⁹ Inğani Jisasi Iqu anjä-himqä Betäpake iutä, Betani iutä timäutñqä äukqe. Iqu qoqonä, qu ‘Olipä’ ätämiñuwä inğisa ätimäuqe, Iqueqä wäunüänğä ämotquamiñğä hñquaqü ändowatätä tiinjä ätukqe. ³⁰ “Qe anjä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä inğisa äwäsiyänğani, donği hikñä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donği iquenji, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminğä iquvi. Guä ewesinyä, täqinyqä ätuma binyä. ³¹ I iqanğiyänğani, ämaqä hñqu, ‘Qe donği gue, sunğä hiweqinyqä’ qesqanğutqe, qe kimañi, ‘Naqä Iqueqä wäunüä-tänjiqä’ tquinyqä” ätukqe.

³² Ämaqä, Iqu ändowatkqä iquaqu äwiyi, nätmätqä eeqänänji, Iqu ätukqä-pa iinjä witanği äqunğiyi. ³³ Iquaqu äwiyi, guä eweqanğiyänğa, donği iqueqä kawäkiqua iquaquñi, “Qe yaqueqä gue, sunğä hiweqinyqä?” ätukuwi.

³⁴ Iquaqu kimañi, “Naqä Iqueqä wäunüä-tänjiqä” ätukiyi.

³⁵ Inğani, iquaqu donği, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä äquvätäsinyä, donği iqueä haqeqi eiyi, Jisasi Iqu haqeqi pmetñqä yätämäkqä äwikiyi. ³⁶ I qäpu etanğa, Iqu donği iqueä haqeqä äpmeqe äwqanğa, hñqua quwqä gque äquvätäpu, hänaqä iqi ekuwi. ³⁷ Hänaqä qoqonä Olipä-tänjä iunji ävquatämäutä, hänaqä mänği nyeäqätanğqeu, ququawä iqi ätimäukqe. Iqini Iqueqä wäunüänğä ämotquamiñğä kuapänänjä iqua, Iqu wäunüä ämaqä änä mimäkqänänjä di imäkqanği äqunmiñuwinğä kñuä indqämbiyi, aquvänä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäupu, tääqä yänänäqñqä tii ätukuwi.

³⁸ “Ämiqä Naqä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqeu äpqäqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqu anğüä minä. Äwqä hanjä iinqe, qäukuä haqä yätuta pänä. Itanğa Goti Hanjuwä haqä naqä yämä äpmenğä Iqu, yoqe naqänänjä äqonänä” ätukuwi. §

³⁹ I iqanğä äqumbiyi, Parisi, ämaqä kuapänänjä iinjitä anä äpmamiñuwä hñqua, qu Jisasi Iquenji, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Tqä wäunüänğä ämotquetqänjä iquaunji, ‘Iñi mimäkqä pambiyä’ tuvä” ätukuwi.

† 19:28 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Jonä 12:12-19 § 19:38 Apqä Bukä 118:26

⁴⁰ Iqu kimanji, “Nyi he etqänä. Iqua manä matqä iqangpqe, hiki manä tñqäüä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä iunqä kñuä äqäkqenqä

⁴¹ Iqu anä-himqä Jerusälemä-tänä qäqiqi ätimäuqe, anä-himqä iqueni hinuä äqunätä, kñuä äqäkqe. ⁴² Kñuä äqiyätä, tiinjä ätukqe. “Anä-himqä Jerusälemä iquki, si tänggani nätmatqä äwqä qeiqi ikimäkqä dijqe, näqñqä hisñqä änyingiyä. Iinjä etangji nätmatqä iinjä, zä witañgqe, si hinuä mäqunquä itqäninyä. ⁴³ Inji hea qänakndani, tqä makähunqä iqua äpäpu, qua pñqä äkqumuatäpu, qäuiqä kktäupnuwi. ⁴⁴ Qu äkqäyäpnasäpu, tqä ymeqä täknä yäpä ingisa äpmeñuwä iquaunji, qui imäkpnuwi. Itanga tqä hikä hui, huizi iqueqä haqä yäninjä, mäwiqä yäniqe. Si Goti Hanjuwä Iqu äkimeqäqenqä maqñqä etangnä hanä-iqe, ii kimenqiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, mbqä wäunjuä imäkminjuwä iquau huätä äpäsäwqatkqenqä**

⁴⁵ Itanga Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä ingisa äpaquväqe, ämaqä nätmatqä mbqänqä imäkätqätanguwä iquaunji, huätä päpäwqatätñqä ipäqiyätä tii ätukqe. ⁴⁶ “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqänänä. ‘Nqä anji, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tñqä mätnätätñqe qä.’† Iinjä etangqä-qe, he quwä-meqä iquauqä anä zä pmeqä enqä-panä imäkätqänjuä” ätukqe.

⁴⁷ Inganji Iqu hiunji ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä iu, qokä-apäkä iquau näqñqä äwimiñqe. Iinjä etangji, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä hñquatä, Ique pizqä päkpñqä hänaqenqä qävqä imiñuwä. ⁴⁸ Qävqä ipiyä-qe, qokä-apäkä eeqänänä iqua, Ique qätä tänä äwipu pmetangä, hänaqe änä mämoqumueqä ikuwi.

20

*Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenjäwä?” ätukuwiñqä**

¹⁻² Hiunji hñqueni Jisasi Iqu, qokä-apäkä iquau hiqäva-imäkqä anä iunji näqñqä ävätä, kukñuä we-hunqä-täninjä awä tuätqätanga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Ne natiyä. Wäunjuä Si imäkätqäninjä, yoqä naqä ängisa ämenjäwä? ‘Si ii imäkñqe’ tqu äkktqäwä?” ätukuwi.

³ Qu yatñqä ii vqanguwängga, Iqu kimanji, “Nyi-pqe, he kima dpñqä, yatñqä inä emqe. ⁴ Jonä asñä-qäyqä iqu wäunjuä imäkminqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

⁵ Iqu kima ii tquanğa, iqua, “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanijä’ tquanquatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’

⁶ Itanga ne, ‘Ämaqä iquautanijä’ tquanquatqe, ämaqä eeqänänä iqua, ‘Jonä iqu hinuä-tqä-queqä’ näqñqä yänänäqñqä ämapiyitanji, hikä napäkpñqäüä” ätñguwi. ⁷ E ätmbyitanji, Jisasi Iqueni, “Ne maqñqeqä. Iqu ängisa ämakqätiyä?” ätukuwi.

⁸ I tquanğuwängga, Jisasi Iqu kimanji, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänä eämä, wäunjuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wainqä wäunjuä miqä quvqä iquaunqä†

* **19:44** Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Jonä 2:13-17 † **19:46** Asayä 56:7; Järämai 7:11 * **20:** Matiu 21:23-27; Makä 11:27-33 † **20:8** Matiu 21:33-46; Makä 12:1-12

⁹ Jisasi Iqu ämaqä naqä iquau e ätuäqe, qokä-apäkä iquau kukñuä ktqä tque ätukqe. “Ämaqä wäunuä itä, guä-wainqä vowä ikqä hñqu, kinä nämqä näweqä wätñqä, iqueqä wäunui, ämaqä hñquau mbqä meqä imäkäpu, hui ique wipnuwänqä, yakuä äwimä wäniqe. ¹⁰ Qänakñänggani zä-häukuä mmqä iqanğani, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä hñque, wäunuä miqä iqua, guä-wainqä häukuä hui iwäsäupu wipñqä, dowatäniqe. Wäunuä-wiyqä iqu äwimeqanğani, äpäsäpu, nätmatqä maeqä hiñginäwa dowatpnuwi. ¹¹ E imäkqanğuwänğa, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä huizi hñque, iquaunqä inä dowatäniqe. Iqua iquenjä-pqe quvqä itquepu, äpäsäpu, hiñginäwa dowatpnuwi. ¹² Itanğa qänakñi, hñque inä dowatqanğa, iqu wäunuä miqä iquau äwimeqanğa, qu ique ptqä äpäsäpu, ququawä mäñgisa matnämäupnuwiqä” ätukqe.

¹³ “I iqanğä äqunäqe, wäunuä kaniqu, ‘Nyi äänä imäkmqäwä?’ kñuä vqanğa, ‘Nqä ymeqä qokä, kiinjä änyinätñqä ique dowatmqänä. Qu iqueuä kukñui, qätä wipñqäpiyä?’ tnäniqe. ¹⁴ Inäqe, ymeqä iqu äpqanğani, wäunuä miqä iqua hiñuä äqumbiyi, tii tmbnuwi. ‘Wäunuä kaniqueqä ymeqä iqu äpqiyä. Kaniqu äpakoñganğani, nätmatqä eeqänäni, tätqu-qäqu meniqe. Iiññqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä nemänätñqeçä.’ ¹⁵ Qu e ätmbiyi, iquenji wäunuä yäpaqä mäñgisa ämatnämäupu, pizqä päkpnuwiqä. Inğani wäunuä kaniqu, iquaunji äänä imäkäniqäwä? ¹⁶ Iqu äpäqe, ämaqä iquaunji, pizqä äpäsätä, wäunui, ämaqä hñqua-mända väniqeçä” ätukqe.

Itanğa ämaqe, qu iinjä äwipiyi, “Nätmatqä iinj, matimäuqä yäniqeçä. Oeyä” ätukuwi.

¹⁷ Kimani e tquanğuwänğa, Jisasi Iqu hiñuä yqänä äqunä, tiinjä ätukqe. “He ‘oeyqä’ ätquwi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä täu äqänänqçe, qakui äkikä?

‘Ämaqä anjä imäkqä iqua, “Hikä quvqeçä” ätäpu, huätä ämatnämäupu, hikä iqu anjä quea enqä-pañä, anjä yänänänqçä imäkqä-queçä’ ätä äqänänä.†

¹⁸ Qokä-apäki, hikä iqueqä haqeçi päkmbqe, qui imäkmbñqäwä. Hikä iqu haqä yätqä äwämitätqe, äpäqe, ämaqä pizqä päsanğiyä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğa, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, iinjä äwipiyi, kukñuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä uwqanği näqñqä ekuwi. Inğani, qu Ique a maqänä kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi-pqä iquaunqä kñuä kuapänä indqänäpu, zä ipu, hiñuinä äqunğuwä.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqäS

²⁰⁻²¹ Inğani, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Jisasi Iqueä kukñui quwä mapñqä diñqä, hiñuä anğuanä äqumbu äpmaminuwi. Inğani Ique yamwiqä äväpu, ämaqä naqä Romätanä iqueä hipa iqi wipnuwä diñqä, iqua ämaqä tämaqä ipñqä hñquau ändowatkuwi. Tämaqä äukuwä iqua, quanği, naqä-qakuä enqä-pa imäkäpu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqä ae ämequnä. Si kukñui, jänänjinä ätätnä, qokä-apäkiu naqä-qakuinä ämotquetqäninyä. Itanğa iquau ämotquetñänğani, Si iquauqä yoqenqä kñuä mindqänqä itnä, kukñuä naqä-qakuinä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ämotquetqäninyä. ²² I etanği Si kñuä äänä kiyqiyä? Mbqä takisi, Romätanä iquauqä ämaqä naqä Sisa iquenji, ävquatunquätanä, mävwä iquatunquätanä?” ätukuwi.

† **20:17** Apqä Bukä 118:22 **S 20:19** Matiu 22:15-22; Makä 12:13-17

23-24 Iqu, qu kukñuä quangä imäkäpu tquanguwiñqä näqñqä ae eäqe, kimañi, “He mbqä äma äpäpu, mändquapu. Mbqä iuñi, ktqetänä, yoqetänä, tqueqäwä?” ätukqe.

Qu kimañi, “Sisa Romätanjä iqueqeqä” ätukuwi.

25 Ga, Iqu kimañi, “Nätmatqä Sisa iqueqä etangutqe, ii ique wipñqe. Inji, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etangutqe, Ique wipñqeqä” ätukqe.

26 Inji, Iqu qokä-apäkä itä anä pmetanguwängañi, ämaqä naqä iqua, Ique kukñuä mitpñqä diñqe, kukñui quwä mämeqä imiñuwi. Iqu kukñuä kimañi äñguänänjä dinä tquangi äwipiyyi, iqua yäunüä ipu, kukñuä hui matqä ipu, qanyä äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua angumä vauqeqä ätukqe**

27 Qänakndañi, ämaqä Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä äpkuwi. Satyusi iqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, angumä mävaucä ipñqäü” tqä-qaue.

28 Iqua äppiyyi, Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuñi, Israitqä iqunenyqä tiñjä ätätä äqäkqe.

‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tññqe, känguequ apäqñqä ämetä, ymeqä hemeñqiyä,† ätätä äqäkqeqä’ ätukuwi.

29 “Itanga hiñuiqänäñi, ämaqä 7 hñguiqua äpmamiñuwi. Itanga iñguiquautañi, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänga äpäkongqe.

30 Itanga apäqñqä iñi, känguequ ämeqe, iqu-pqä äpäkongqe. 31 Itanga, käñgua huiziqu apäqñqä asä iñi ämeqe, iqu-pqä inä äpäkongqe. Ii tiñi. Eeqänänjä iñguiqua, apäkä iñi ämapiyyi, qu ymeqä meämeqänga äpäkonguwi. 32 Qänakndañi apäkä ii, inä äpäkongqe. 33 Inji, ämaqä äpäkombqä iqua angumä ävaucanguwängañi, apäkä ämaqä iñguiqua eeqä ämamiñuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

34 Iqu kimañi, “Qokä-apäkä ämanätqäñuwi, ii tängañi. 35 Itangi qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu iquaunqe, ‘Qu angä ävaupu, Nyitä anä pmepñqä qäyunänjä iquaiqä’ täniqä iqua, qu iñgani mämanqä ipnuwi.

36 Goti Hanjuwä Iqu qunji angumä ae ävaucumuatätqä-qaue, Iqueqä ymeqä eäpiyitanji, enätqä iqua enqä-panjä eäpu, angä mäpäkongqä da ipnuwiqä” ätukqe.

37 “Inäqe, ämaqä ae äpäkombqä iqua, qua äptepqä duta angä ävaupnuwä diñqe, Mosisi iqu-pqä ae ämänätquakqe. Tiñji. Iqu kukñuä, zä wänqä tä äsäminqenqä, bukiu äqiyätäqängañi, tiñjä äqäkqe. *‘Naqä Iqu, Aprähämä iqueqätä, Aisakä iqueqätä, Jekopä iqueqätä, iquauqä Goti Hanjuwä Iqueqä.’†* 38 Itangi Goti Hanjuwä Iqu ämaqä pizqä iquauqä ma, häñä äpmeñuwä iquauqä-quvi. Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, qokä-apäkä eeqänäñi, awäka iñjä iquatä qäsäñi, häñä äpmeñäuä” ätukqe.

39-40 I tquanga, qu Iqueqä kimañiñqä zä ipu, yatñqä hñqu inä mavqä ikuwi. Iutanji, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, “Ämotqueqä Iquki, Si kukñui, äñguänänjä ätunya” ätukuwi.

Krais i Iqu, tqueqä ymeqäwä?§

41 Iñgani Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqe, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ näqñqä äänä epu tätqänäuä? 42-43 I etangqä-qe, apqä bukä iuñi, Dewiti iqu tiñjä ätkqeqä äqänänä.

* 20:26 Matiu 22:23-33; Makä 12:18-27 † 20:28 Kukñuä-suqä 25:5 ‡ 20:37 Angumä Itmakqä 3:6 § 20:39-40 Matiu 22:41-46; Makä 12:35-37

*‘Naqä Hanjuwä Iqu, ηqä Naqä Ique tii ätukqeqä, “Nyi Tqä himä-wiunqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatñqinyä” ätkqeqä’ äqänä.**

⁴⁴ Inji änäñqä? Kraisi Iquenyqe, Dewiti iqu ‘Nqä Naqä Iqueqä’ ätqeuä. Inji ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ änäñqä tätqänäuä?” ätukqe.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä-quaunqä, wa wipiyät

⁴⁵ Itanqa qokä-apäkä iqua qätä yqänä pänätanquwänqa, Iqu Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquauñi, tiinjä ätukqe. ⁴⁶ “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tquaunqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanjä upñqäuä. Ququawä aquvāqñqeuñi, ämaqe iquauñi, ‘hiunjinqanjqä’ tupñqäuä. Anjä aquvāqñqeuñi, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. Ymisanjä naqä imäkqänqanjä-pqe, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. ⁴⁷ Inji qu apäqñqä iuañi, quañgä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quañgä tquäpñqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänqanji, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniceqä” ätukqe.

21

*Apäqñqä nätmätqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä**

¹ Inqanji Jisasi Iqu hinuä ämoqunäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänqä iqua äpäpu, mbqä pñqä-wiqä ipñä iu mbqä tnämäuqanqä äqunqce. ² Inqanji apäqñqä mbqä maeqä hui, mbqä wänqä hnjuaqu tnämäuqanqä äqunqce. ³ E äqunäqe, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäqñqä mbqä maeqä ii mbqä ätnämäuqe, qokä-apäkä eeqänänji, ämäwqätäuqi. ⁴ Ämaqä eeqänänjä iqua, quwqä mbqä kuapä iutanji, wänqä hmbu ätnämäuqä. I etanji ii äwa itä, ‘buayä mbqä inqmqä’ tä ämenqe, ätnämäuqiyä” ätukqe.

Hanjä-iqä hea yäpakänqa timäuniqenqät

⁵ Inqanji ämaqä hñqua, hiqäva-imäkqä anjä iunqä kukñuä tii ätminuwi. “Ämaqä anjä ämätkuwä iqua, qu hikä äñguänänjitä, nätmätqä ämaqe Goti Hanjuwä Ique äwiminuwitä ämepu, anjä tä äñguänänjä ämätkuwiqä” ätminuwi.

⁶ I tqanqä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nätmatqä he hinuä äqunänjuwä tä, qänakndanji hikä hñqu, huizi iqueuä haqä yänji mäwiqä yäniceqä. Qu eeqänänji ämisqiyäpu, qua mäñji tnämäuqnuwiqä” ätukqe.

⁷ Iqu e tqanqanji, qu yatñqä äväpu, “Näqñqä-vqä Iquki, nätmätqä ii, hea äknqa timäuniqäwä? Hiqñqä äsque ganä timäuqanquti qunaninquwä?” ätukuwi.

⁸ Iwä, Iqu kimanji, “Qu quañgä etäpu, hiqä kñuä indqänqä qui emäkqänqe, he mimbiyä. Ii tiinjqä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä äpäpu, Nyaqä yoqe etäpu, ‘Nyi ämaqä qäqunqä’ hitpnuwiqä. Mä, ‘Hea qäqiqinjqä’ hitpnuwiqä. I etanji he iquauñi, qänaknä mäwivändqä iqäpñqä. ⁹ Itanqa he, ‘Ämaqä qua huitanjä-huitanjä iutanji mäkä äunqäuä’ ä ‘Ämaqe, quwqä ämiqä iquau huätä dowatpñqä mäkä itqänäuä’ tqanqä qätä äwiyäpiyänqanji, he zä ipu, yäunqä-yäunqä miqä pa iqäpñqä. Nätmatqä tä ganä timäuniqä-qe, hea yäpaki maqänä matimäuqä yäniceqä” ätukqe.

* **20:42-43** Apqä Bukä 110:1 † **20:44** Matiu 23:1-7; Makä 12:38-40 * **21:** Makä 12:41-44 † **21:4** Matiu 24:1-51; Makä 13:1-37

¹⁰ I ätuäqetani, tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñqua, ämaqä huiziquatä mäkä humbñqä ipäqäpnuwi. Itanga qua naqä iu miqä hñqueqä ämaqe, huizi iqueqä iquatä mäkä humbñqä ipäqäpnuwi. ¹¹ Qua huiunji, ekä itä, yäunüä-yäunüä naqänänjä timäunige. Hñqäqinji, buayä dä naqänänjä timäunige. Hñqäqinji, täñä-yaqä naqänänjä timäunige. Itanga qäukuä yätutani, hiqñqä naqänänjä ätimäutä, he zä emäkänigeqä.

¹² I etanji nätmatqä iinjä änyä etanjanji, qu a ekiqätäpu, quvqä emäkpnuwi.† Qu Nyaqä yoqä mändi äkittqäpñqä diñqä indqämbu, anä aquväqñqä iunji, kukñuä ätäpu guä hikiqiyaupnuwiqä. Itanga etma äwäpu, ämaqä naqä huitanjä-huitanjä iquauqä hiñuä iqi hekitqätepnuwi.

¹³ Nätmatqä iinjä emeqanğutqänjanji, ii hiqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä tpuwänqä-ganji. ¹⁴ Iinjä emäkqanğuwänğa, he kukñuä kima tupnuwä diñqe, kñuä ganä mindqänqä pa iqäpnä. ¹⁵ Nyi kukñuitä, näqñqetä, Nqä-näüä hitapmniqe. Ga ämaqä qui emäkätqänjuwä eeqänänji, qu huätä ämaemäupu mändi maekittqiyqä ipnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ “Hiqä hinaqä-hinunuatä, hita-hingukatä, itanga näueqä iquatä, qu hiqä mäkä-hunqä iquauä hipa du hewipnuwi. Ga qu hesanä hñquau pizqä päkpnuwi. ¹⁷ He Nyaqä yoqä-tänjuenä etanğä, ämaqä eeqänänji äwqä quvqä emäkpnuwi. ¹⁸ Inäqe heyaqä nyuänjä iunji, dä hui qui näweqä mimäkñqä yänige. ¹⁹ Injanji he yänänäqñqä äpmamipqe, he hanjä äñguänä pmepnuwiqä” ätukqe.

²⁰ I ätuäqetani tiinjä-pqä inä ätukqe. “Jerusälemänji, mäkä-iqä iqua äpäpu, qäuiqä ktäuganğä hiñuä qumbiyänjanji, he näqñqä tiinjä hipnuwi. ‘Anjä-himqe qui imäkñqä hea, qäqiqinjqä’ kñuä heyquänä. ²¹ Injanji qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonä yätunqä hipnuwi. Qokä-apäkä anjä-himqä Jerusälemä iu äpmeñuwä iqua, anjä-himqä iunji äväma, huiunqä upnuwi. Itanga ämaqä Jerusälemä iu yäpaqänğisa äpmeñuwä iqua, yäpänğisa mäpaquvqä ipnuwi. ²² Hea injanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä ätänqä-pa, naqä-qakuä iinjä timäutñqä diñqe, iquauqä suqä quvqenqä iinjä vänige. ²³ Itanga, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänjä iuaunqätänji, huäqä kiinjä hunqeqä. Ii tiinji. Hanjä-iqä naqänänjä qua täu ätimäutä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä inqce, qokä-apäkä inğa pmamipqä iquau wimenige. ²⁴ Itanga hñquaunji ipäqäyünjätä päkpnuwi, huiziquaunji, ämaqä huiziquauqä wäunüä hiñginäwa äwiyäpu pmepñqä diñqä, ätuma upnuwi. Itanga Jerusälemänji, Israitqä iquauqä nokuiyqä iqua, mändi äkittqiyäpu, hea Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä ätekqä iqu qäpu heqanğanqe, qui imäkqänqä pmetpnuwiqä” ätukqe.

²⁵ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Hea injanji, mäptqä iuta, qanüä iuta, qätäqueqä iuta, hiqñqä huitanjä-huitanjä timäunige. Itanga qokä-apäkä qua täu im-imä äpmeñuwä iqua, eqä-huänjä äusuätä ämñga peyqanği äqumbiyänjanji, quwqä kñuä indqänqe qui iwimäkqanğuti, yäunüä-yäunüä ipnuwi. ²⁶ Itanga nätmatqä qäukuä haqä yätutani ävämapñqä imäkqanği äqumbiyi, qokä-apäki, ‘Qua täutani squä timäutñqätiyä?’ kñuä indqänäpu, yäunüä-yäunüä ipu, hiñuä qanjä äma ikäpnuwi. ²⁷ Injanji qu, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunqä naqänänjä itä pğanği qumbnuwi. ²⁸ Hea nätmatqä tä änyä qe ipäqiyqanğani, pämä yänänäqñqä ätqäupu, hiñuä haqä yätu qunğpñqä. Goti Hanjuwä Iqueqä etmetñqe, qäqiqinjqä” ätukqe.

† 21:12 Matiu 10:16-22; Makä 13:9-13

²⁹ I ätuäqetani, Iqu kuknuä ktqä tiinjä ätukqe. “He zä-eaqä iutä, zä huizi iquautä hiñuä äqunäpu, näqñqä mapiyä. ³⁰ He zä-mñä änyä-hänjä inğanğqe hiñuä äqumbiyi, näqñqä äyä etqäñuwiqä. ‘Ii hea mäptqä äñguä tätñqänğanjqä.’ ³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqunä miqä timäutñqe, asä inänjqä. Nätmatqä Nyi tänga etqe, ipäqiyqanği hiñuä äqumbiyänğani, he näqñqä hipnuwi. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, timäutñqänğanjqä.’

³² Nyi he naqä-qakuä etqä, qokä-apäkä hea inğa pmapunuwä iqua, qu mapäkoñqä yqänä pmetanğuwänğa, nätmatqä eeqänänğä iinj timäuniqe. ³³ Qäukuitä, quaetä qui imäknäniqä-qe, Nyaqä kukñui, qui mimäknqä yäniqeğä” ätukqe.

³⁴ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “He äñguänä mimbiyä. Eqä änäpu, hea ique-ique qämä-qämä iqe, ii quvqe. Nätmatqä hiqä huiwiñqä kñuä kuapä indqänğqe, ii-pqe quvqe. He suqä iinjä imäkqanğpqe, hea iqueni, guä enğqä-pa maqänä heuniqeğä. ³⁵ Ii tiinji. Hea inğani, nätmatqä Nyi etqe, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä eeqänänğä iquauñi äwimeniqe. ³⁶ Inji, nätmatqä eeqänänğä iinjä iqua, ämäequtäupnuwänğätä, Ämaqeueqä Ymeqä Ekqä Iqueuä hiñuiqi tqäpnuwä diñqetäñi, he hea ique-ique äñguänänğä äminyäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqäpñqä” ätukqe.

³⁷ Inğani hiunji eeqänänğä iunji, Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anä ququawä iqi ämotquaminqe. Heatqänğani Iqu qoqonğä Olipä iu hiqaqä äwiqisminqe. ³⁸ Itanğa qokä-apäkä eeqänänğä, Iqueqä kukñui qätä wipñqe, zinuänğa äquvepminjuwi.

22

*Qu Jisasi Ique pizqä päkñqä ätkuwiñqä**

¹ Hiunji naqänänğä qu “Bretqä yenüä qo matäuqä bñqänğanjqä” ätminjuwä iqu, ätimäutñqä qäqi ekqe. Hiunji iquenyqe, qu Pasopa ätminjuwi. ² Inğani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenğä näqñqä iquatä, qokä-apäkiunğä zä ipu, Jisasi Ique äpäkpnuwä diñqä hänaqänğä qävqä ämävqänminjuwi. ³ Inğani Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunğä iqu, Jutasi iqueqä äwqeu äpaqukqe.† Qu iqueqä yoqe, “Iskarioti iqueqä” ätuminjuwi. Iqu ämaqä 12 iquautanğä ique. ⁴ Iqu äwäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, hiqäva-imäkqä anji qui mimäkqänğä miqä naqä iquautä, Jisasi Ique iquauqä hipa iu vätnqä hänaqä diñqä ätukqe.

⁵ I tqanğa, iqua aquvänä ipu, “Mbqä hui ktapatunqueqä” ätukuwi.

⁶ Ita Jutasi iqu “änğuiqä” ätuätä, Jisasi Iqueni iquauqä hipa iu vätnqä diñqä hea qäyunänğanğä, qokä-apäki Jisasi Iqutä anä mäpmeqä etanğuwänğanğä, hiñuä äqunä äpmaminqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisänğä yäpakä äñguwänğanğä† (22:7-38)

⁷ Hiunji naqänänğä bretqä yenüä qo matäuqä bñqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopanğä kñuä indqänäpiyänğani, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. ⁸ Hiunji iqu ae ätimäuqanğani, Jisasi Iqu, Pitä iquesä, Jonä iquesä ändowatätä, “Hiunji naqänänğä tqeni, qe äwäsinyä, neyaqä buayi näwinyä nemäkinycqä” ätukqe.

⁹ I tqanğa, iquaqu yatñqä äwikiyi, “Ye näwinyänğä äñgi imäkenqäwä?”

¹⁰ Mä Iqu kimanji, “Qe anğä-himqä yäpä inğisa äyäsinyänğani, ämaqä

* 22: Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Jonä 11:45-57 † 22:3 Matiu 26:14-16; Makä 14:10-11 ‡ 22:6 Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Jonä 13:1-17:26

eqä-häkä qondä a qätqä hñqu ämimbñqäüä” ätukqe. “Qe ique qänaki wivändiyinqe. Anä iqu paquvqanqutqä iqueni, eequenä paqupiyä. ¹¹ Itanga anä kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘Nytä, Nqä ämaqä wäunüanqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tque, buayä natunquä anä hiqñqä ängikä?’ äyatqiyä’ suinyqä. ¹² Inqani iqu, anä hiqñqä naqänänä haqä yätqä ämatnänqä iqueni ämaqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqini, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹³ I tquanqa, iquaqu äwiyi, nätmätqä eeqänänä Jisasi Iqu ätukqä-pa witanqi äqunyyi, buayä näwenyä imäkkiyi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä wäunüanqä ändowatminqä iquatä, buayä bñqä äpmapiyänqani, iquvanä iu äwi tii ätukqe. “Hiunji naqänänä tä ätimäüqä tqueni, Nyi buayä Pasopa tä, hesä natunquenqä kuapanä nyinätanqi äpmenänä. Buayä qäpu änani, Nqä huiwä täñä-hunqä mamqänä. ¹⁶ Nyi he etqä. Buayä Pasopa iqueqä quati, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji naqä-qakuänänä timäuqanqanqe, Nyi ique anqu manqä iqämqänä” ätukqe.

¹⁷ Inqani,§ Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqaiqä” ätuäqe, tii ätukqe. “He wainqä-eqä-häkä tä ämepu, wänqäpu-wänqäpu biyä. ¹⁸ Nyi he naqä-qakuä etqä. Tängata tiini, Goti Hanjuwä Iqunä miqe äpqañqanqe, wainqä-eqä tä anqumä manqä iqämqänä” ätukqe. ¹⁹ Iini qäpu ätuäqe, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqaiqä” ätuäqe, äkutätä, iquau ävätä tii ätukqe. “Tä Nqä huiwä, he yätamakqä hiyätñqä etapqänä. Nyinyqä knüä indqänäpu, iinä imäqäpnqä” ätukqe.

²⁰ Qu buayä qäpu ganquwänqa, Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, bretqeu imäkkqä-pa imäkäqe, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñuä Goti Iqu hesä guä ämäsuqä häñiyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqe, Nqä häneqe, he yätamakqä hiyquäninqä equatemqänä.

²¹ Inäqe qätä nyipiyä. Ämaqä, Nyi bäkpnqä iquauqä hipa iu nyivätñqä iqu, Nyitä iquvanä täunji anä äpmenue. ²² Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä ätekqä iu wänqiyä. Inäqe ämaqä Nyi ämbäkpñqä iquau nyivätñqä iquenyqe, huäqä-hunqe naqänänjiqä” ätukqe. ²³ I tquanqa, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua, iquauqä quwä yatñqä änyäpu, “Suqä tä imäkäninqe, tqukinqä tqiyä?” ätnquwi.

“Nesanä naqe, tqukinqäwä?” ätnquwinqä

²⁴ Inqani wäunüanqä ämotquaminqä iqua, “Neqä naqe, tqu pmeniqätiyä?” tpu, kukñuä mäkä äunminquwi.

²⁵ E hunqanquwänqa, Jisasi Iqu tiinä ätukqe. “Ämaqä huizi iquauqä ämiqä naqä iqua, qokä-apäkiu wäunüä vqä iquaiqä. Inji naqä iquauñqe, qu ‘Ämaqä yätamakqä ängüä vqä-quaeqä’ ätätqänquwi. ²⁶ I etanqi he iini mimäqä pambiyä. Hiqä hitmqä iqu, hinqua yäpakä, yoqä maeqä-qu enqä-panä äpmenä. Hiqä ämeyqä iqu, wäunüä-eyqä-qu enqä-panä äpmenä. ²⁷ Inji ämaqä buayä nätnqä iquvanä iu äpmenqä iqu, ämaqä buayä meqisqä ique ämäwqätäunä. Iinä etanqi, Nyi hiqä wäunüä heyqä enqä-panä äpmenänä.

²⁸ Hanä-iqä nyimeqanqani, he manyivämeqä Nyitä anä äpmenquä iquenjqä. ²⁹ Iutanji Nqä Apiqu Nyi ämaqeu mimqä yoqä naqä ändapqä-pani, asä iini Nyi he etapqä. ³⁰ Inji Nyaqä ämaqeu miqä iunji, he Nyaqä

§ 22:17 Matiu 26:26-28; Makä 14:22-24; 1 Korinä 11:23-26

iquvanjä iu äpmapu, buayätä eqätä änäpu, itanga Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau iwäsäupu, zä-hawä anġuanänjä iu pmeqäpñqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenqe änyä maññeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä**

³¹ I ätuäqetani, Iqu “Saimonä iquki, qätä nyiyä” ätukqe. “Setänä iqu, ämaqe kuä-witqä hinoqukuä huätä ämamäutqäñuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqe yamwiqä hiyätñqenqä, Goti Hanjuwä Ique yatñqä ae ävqe. ³² Iinjä etanġi, tqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä yätñqe, Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ae ätqeä. Itanga si anġu äpätnanġani, tqä tta-tunġuäkau yänänäqñqä wisñanqeqä” ätukqe.

³³ Pitä iqu kimanġi, “Naqä Iquki, Sitä ġanqä anä äwita, anä päkonenqä, näwinyä imäknmä äpmenänä” ätukqe.

³⁴ I etanġi Jisasi Iqu, “Pitä iquki, Nyi jänä äktqä. Heatqä tqueni, kuku-takisqä äkakä matqanġa, si Nyaqä yoqe, zä hñquaqui-hñque hisñqinyä” ätukqe.

³⁵ Ita, eeqänänjä iquauñi, “Nyi hiqä mbqä qa mñqetä, qa-pqetä, yukä ämuasmäuqetä, maeqä hendowatkqanġani, he nätmätqenqä äwa ikuwätanä, äwa miqä ikuwätanä?” ätukqe.

Iqua, “Äwa miqä ikqueqä” ätukuwi.

³⁶ Ga Iqu tii injä ätukqe. “Iinjä etanġi, täñġani, ämaqä mbqä-qa mñqä-tänjä iqu, äma wätñqe. Ämaqä qa-tänjä iqu, äma wätñqe. Itanga ämaqä ipäqäyunjä maeqä iqu, iqueqä ġquä quäuqä ämetä, ämaqä hñque mbqanqä imäkätä, ipäqäyunjä mbqä yätñqe. ³⁷ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunġi, ‘*Qu iquenyqä “Ämaqä quvqueqä” ätkuwiqä*’ ätä äqänänä.† Nyi jänä etqä. Kukñuä iinjä, Nyinyqä anġi päñqiyä. Kukñuä eeqänänġi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Nyinyqä ätäñqe, naqä-qakui täñġa ätimäunqiyä” ätukqe.

³⁸ Inġani iqua, “Naqä Iquki, ipäqäyunjä hñquaqu täqiyqä” ätukuwi.

Iqu kimanġi, “Ii qäyunjqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qoqonjä Olipä iu, Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä‡

³⁹ Inġani, Jisasi Iqu anjä-himqä iunġi äväma, qoqonjä Olipä, inġa-inġa iqismñqeuñqä ekqe. Itanga Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua qänaki äwivändkuwi. ⁴⁰ Iu ätimäupiyi, Iqu iquauñi, “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä diñqe, Goti Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

⁴¹ E ätuäqetani, äväma äwäqe, ämaqä hikä tnämäuqä-panjä iinjäqi ätqäwäqe, qonjä äuktäutä, tääqä ätukqe. ⁴² “Apiquki, Si äkinġanġutqe, häkä hanä-iqä-tänjä tqu huätä mändavä. Iinjä etanġi Nyaqä änyinqeuñi, qäyä enä. Tqä äkinqeu ätimäunä” ätukqe. ⁴³ I tquanġani, enätqä qäukuä haqä yätutanä hñqu äwimeqe, Ique yänänäqñqä äwikqe. ⁴⁴ Itanga Jisasi Iqu hanä-iqä naqänänjä ämetä, tääqä yänänäqñqä tquanġa, Kiqä dñi, häñeqä enqä-panġi, qua mäñi iokqe. ⁴⁵ Iqu tääqä qäpu ätuäqe, pämä ätqäutä, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquauñqä äukqe. Iquau äwimeqe, iqua äwqä hanä naqänänjä vqanġi, hiqaqä witanġä äqunqqe.

⁴⁶ E äqunäqe, “Sunqä hiqaqä wiñäuä? Ävaupu, yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä§

* **22:30** Matiu 26:31-35; Makä 14:27-31; Jonä 13:36-38 † **22:37** Asayä 53:12 ‡ **22:38** Matiu 26:36-46; Makä 14:32-42 § **22:46** Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Jonä 18:1-11

⁴⁷ Jisasi Iqu kuknuä yqänä tätqätanğa, ämaqä kuapänä äpkuwi. Iqueqä ämaqä 12 iutanä hñqu, iqueqä yoqä Jutasi, iqu iquau ätuma äpkqe. I ätuma äpäqe, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi, quneqä vätnqä äpkqe. ⁴⁸ I iqanğanı, Jisasi Iqu, “Jutasi iquki, si quneqä ävätnä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iuqä hipaeu wisñqätanä?” ätukqe.

⁴⁹ Ämaqä Iqutä anä äpmaminuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanğı äqumbiyi, “Naqä Iquki, ne ipäqäyunitä ämaqä äpäsätunquätanä?” ätukuwi. ⁵⁰ E ätupiyi, iquautanä hñqu, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä hñqueni, ipäqäyunitä iqueqä qätä ämuangisa mñä hämänä ätqavämäukqe. ⁵¹ E iqanğa, Jisasi Iqu “Qäyä enä” ätuäqe, qätä a ämaqätätä, anğu ämäqumuatekqe.

⁵² Inğanı Iqu hiqäva-imäkqä naqä iquatä, hiqäva-imäkqä anä qui mimäkqänqä miqä naqä iquatä, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquatä, qu Ique a kiqätpnqä äpkuwä iquauñi, “He ipäqäyunitä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänuwä-pa, Nyi-pqe, iñunä etanğı ängiqätqäuä? ⁵³ Hiunji ique-ique Nyi hesä hiqäva-imäkqä anä ququawä iqi pmetanğanı, he a manğıqätqä itqänuwıqä. Iinğä etanğı heatqä yänänäqñqä ätimäuqäqe, ii hiqänğanjqä” ätukqe.

*Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä mañqe qä’ ätkqenqä**

⁵⁴ Iqu i tquanğa, iqua Ique a äkiqätäpu ätuma äupiyyi, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anä yäpä inğisa ätuma ekuwi. E wätqätanğuwänğanı, Pitä iqu kiñä nänı ti ätqawäwätä, qänaki äukqe. ⁵⁵ Inğanı qu täknä yäpä yänğisa tä ikepu quamä pmeqanğuwänğa, Pitä iqu quvaqä awä iqi äpmakqe.

⁵⁶ Qu e äpmetanğuwänğa, wäunüä iqä apäkä hui, Pitä iqu tä ttawä iqi pmetanğı äqunäqe, hiñuä yänänäqñqä äqunä, “Ämaqä tqu, Jisasi Iqutä anä äpmeniyiqä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanğa Pitä iqu, “Apäkä iiki, nyi Iquenyqe, mañqe qä” ätukqe.

⁵⁸ Ga wänqäpu äpmapiyyi, ämaqä hñqu ique äqunäqe, “Si-pqä iquautanğ-kıyqä” ätukqe.

I tquanğa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, nyi hmanjqä” ätukqe.

⁵⁹ Mä quäuqänä hmbu äpmapiyyi, ämaqä huiziqu yänänäqñqä ätukqe. “Ämaqä tqu, Galilisanğ-qu hitanğı äqunätmä, ‘Iqu Jisasi Iqutä anä äpmeniyi-qe’ naqä-qakuä etqänä.”

⁶⁰ I tquanğa Pitä iqu, “Ämaqä iquki, si kuknuä ii ätnı, nyi mañqe qä” ätukqe. Iqu kuknuä yqänä tätqätanğa, kukutakisqä äkakä ätkqe. ⁶¹ Asä qänğanı, Naqä Iqu hiqumuanğä äwiyätä, Pitä ique hiñuä ämoqunğqe. Inğanı Pitä iqu, Naqä Iqu, “Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, ‘Mañqe qä’ hñquaqı-hñque ttñiqä” ätukqenqä kñuä äwikqe. ⁶² Iinğä iqe, yäpaqä mängisa äwätä, kñuä naqänänğä äqäkqe.

Qu Jisasi Ique tä säwqä äväpu, äpäkkuwınqät†

⁶³⁻⁶⁴ Inğanı ämaqä Jisasi Ique a äkiqätkuwä iqua, Ique kuknuä quvqä ätuäpu, jävqä äpäkkuwi. Ga, tapätapi Iqueqä hiñuiu ktqä äpmuatepu, tiinğä ätuminuwi. “Si ‘Iqu bäsqiya-qe’ hiñuä enqä-pa natiyä.” ⁶⁵ Itanğa iqua kuknuä quvqä huisä qäsä ätuminuwi.

Ämaqä naqä iquauqä hiñuiqi, Ique kuknuä ämitkuwinqä‡

* **22:53** Matiu 26:58,69-75; Makä 14:54,66-72; Jonä 18:15-18,25-27 † **22:62** Matiu 26:57-68; Makä 14:53,55-65; Jonä 18:12-14,19-24 ‡ **22:65** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Jonä 18:15-18, 25-27

66-67 I imäkätqätanguwänga, mäptqä timäuqanjanj, qokä-apäkä iquauqä ämaqä naqä iqua, qu eeqänä aquvä äqänguwi. Ii hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatänji. Aquvä e äqämbiyi, Jisasi Iqueni iquauqä aquväqñqä iunqä ätuma äupiyyi, “Si Kraisi ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä äkikqä Iquki sätäti, ‘Nyi Qäqunjqä’ natiyä” ätukuwi.

Iqu kimanji, “Nyi he etqanqmdqe, he quuvqä maeqiyqä ipñqäüä. ⁶⁸ Nyi he yatñqä heyqanqmdqänqanji, he kimanji mandqä ipñqäüä. ⁶⁹ Iinä etanji, tängata tiinji, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa pmetänqiyä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanqa, ämaqä eeqänänä iqua yatñqä tiinä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?”

Iqu kimanji, “Hiqä-hiuä ae äyä ätqäüä. Nyi Qäqunjqä” ätukqe.

⁷¹ I tquanqa, iqua “Ne Iqueqä suqenqä awä-tqä hñquaunqä tääqä matqä yatunqque. Iqueqä-kiuä, manjiuta tqanji qätä qe äwiyänünä” ätukuwi.

23

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqätä, Heroti iqueqätä, hiñuä iqi ätqäukqenqä**

¹ Inqanji ämaqä naqä eeqänänä iqua ävaupiyyi, Jisasi Iqueni, Pailoti iquenyqä ätuma äukuwi. ² Äwimapiyyi, Ique kuknuä mitpñqä ipäqiyäpu, Pailoti iqueni tiinä ätukuwi. “Ne Ämaqä Tqu quvqä tiinä imäkätqätanji äqunätunqque. Neyaqa ämaqä iquauqä knuä indqänqce qui iwimäkätä, ‘He Romätanä ämiqä Sisa iqueni, mbqä takisi mäwqä pambiyä’ ätuätä, itanqa Iqueqä-kiuänqce, ‘Nyi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu he ämemqä atäunjuä änyikqä Iqunä, hiqä Ämeyqä Naqä Iqunjqä’ ätuätñqceqä” ätukuwi.

³ I tquanquwänga, Pailoti iqu Jisasi Iqueni, yatñqä tiinä äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”

Ga Jisasi Iqu kimanji, “Si qe ätnyä” ätukqe.

⁴ Inqanji Pailoti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, qokä-apäkä iquautänji, “Ämaqä Tque kuknuä mitmqä diñqce, Iqueqä suqä quvqce, hiñuä mäqunquä eänänä” ätukqe.

⁵ Inäqce, qu kuknuä yänänäqñqä tiinä hui ätukuwi. “Iqu anä-himqä eeqänänä qua Jutiya iunji, qanä yäkenä itä, ämaqeu näqñqä ävätä, quvaqä äwqce, ävauqumuätätqänä. Iqu qua Galili iu ganä iäqetani, täqinyqä äpqäqeqä” ätukuwi.

⁶ Pailoti iqu, ii tqanqä äwiyäqce, “Ämaqä Tqu, Galilisanä Iqutanä?” ätukqe. ⁷ Qu “Nñqä” tquanquwänga, iqu, “Jisasi Iqu Heroti iqueqä ämitñqceuta äpqäqeqä,” knuä vqanji, Heroti iquenyqä ändowatkqe. Hea inqanji, Heroti iqu Jerusälemä iu yakuä pmetanqanji.

⁸ Heroti iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqce, iqu aquvänä ikqe. Ii tiinji. Hiñuiqänänji Iqu ämaqä mimäkqänänä di imäkqanji qätä äwiminqenqä, Ique hiñuä qunätñqä äwinyätä, “Iqu nyaqä hiñuä iqi, ämaqä mimäkqänänä di imäkänä” knuä vqanji äpmaminqce. ⁹ Ique äwimeqanqa, nätmätqä kuapänäninjqä yatñqä vqanqä-qe, Jisasi Iqu kimanji mätkuä ikqe. ¹⁰ E tuätqätanqa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, qäqi ätqäupu, Ique kuknuä yänänäqñqä ämitkuwi. ¹¹ Inqanji Heroti iquä, iqueqä mäkä-iqä iquatä, Ique quvqä imäkäpu, kuknuä quvqä ätuäpu, gquä hämänänä änguanänä hñqu ämepu äwiyätäpu, Pailoti iquenyqä anqu ändowatukuwi. ¹² Hiñuiqänänji

* 23: Matiu 27:1-2,11-14; Makä 15:1-20; Jonä 18:28-19:16

Heroti iquä, Pailoti iquä, himä-wiunqä äpmaminjiyâ-qe, hiunji iqueni, iquaqu näueqä imäkngiyi.

¹³⁻¹⁴ Ique anji wimeqanğa, Pailoti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquaunqätä, ämaqä naqä iquaunqätä, qokä-apäkä iquaunqätä, täaqä ätuätä aquvä ämaqiyäqe, tii ätukqe. “He Ämaqä Tquenyqä nyitä kuknuä jänä imäkatunquä ätuma äpäpu, tii ändquwiqä. ‘Ämaqe, qu gapmanqä iquaunji hngisanä itquapnqe, Ämaqä Tqu quvaqä knuä indqänqe qui imäkätqänä.’ Inäqe, nätmatqä he ändquwinqe, nyi hiqä hiñuä iqini yatnqä ämitmänğanji, Iqueqä suqä quvqe mämoqumueqä iqänä. ¹⁵ Itanğa Heroti iqu-pqe mämoqumueqä itä, nenyqä anji ändowatqiyä. Ne Ique pizqä päsätunquä diñqe, Iqueqä quvqe, hma etanği äqunäñueä. ¹⁶⁻¹⁷ Iiñinqe, nyi täñä-hunqenä äwimi, hiñuinä qunäwatmqänä.”

¹⁸ I tquanğa, qu eeqänäñi, manä yänänäqñqä ätäpu, “Ämaqä Tqueni, pizqä äpäsatnä, Baräpasi iqueni nenyqä vquatäwatiyä!” ätukuwi. ¹⁹ Baräpasi iqu, Jerusälemäñi, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, ämaqä pizqä päsqañgi, guä äpmuatekuwä iquvi.

²⁰ Inğanji, Pailoti iqu Jisasi Ique ävquatäwatätñqenqä winganği, anğu ätukqe. ²¹ Inäqe qu manä yänänäqñqä tiinä ätukuwi. “Zä-huätatä hueyä! Zä-huätatä hueyä!”

²² Ga anğunji, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqe, äki imäkätñqäwä? Ne Ique pizqä päsätunquä di, nyi Iqueqä suqä quvqä hui mämoqumueqä iqä-qae, täñä-hunqenä ävätmä, hiñuinä qunäwatmqänä” ätukqe.

²³ I tquanğqä-qe, qu manä yänänäqñqä, “Jisasi Iqueni pizqä päkiyä!” ätqua äupiyyi, iqueqä manji mäñdi äkittqäkuwi.

²⁴ Inji Pailoti iqu, “Iquauä äwinqä dunä qänaknä wimqeqä” ätnğqe. ²⁵ Ämaqä, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, huizique äpäkkqä iquenyqä ätukuwinqe, Pailoti iqu iqueni ävquatäwatkqe. Itanğa Jisasi Iqueni, iquauä äwinqä iu qänaknä itä, ämaqä päsqa iquauqä hipa iu äwikqe.

Qu Jisasi Ique zä-huätatä äuekuwinqät†

²⁶ Qu Jisasi Ique ätuma äwäpu, ämaqä Saimonä Sairinisañä iqu, anä-himqä iunqä tä päqtatangi a äkiqätäpu, zä-huätatä hunqe, ique quamä äwivätäpu, “Jisasi Ique qänaki wivändiyä” ätukuwi. ²⁷ Iqua Ique ätuma wätqätanğuwänğanji, qokä-apäkä kuapänä Ique qänaki äwivändkuwi. Iquautanä apäkä kuapänänä hiua, pmapqä ipu, knuä äqiyäpu, qänaki äwivändkuwi. ²⁸ Qu iinä iqanğuwänğa, Iqu qänaki hiñuä ämoqunätä, “Apäkä Jerusälemätanä iuenä, Nyinyqä knuä maqiyqä pambiyä! Hiqä-hiuänqätä, hiqä ymeqänqätä qäpiyä” ätukqe. ²⁹ “Qakui tiinjqä. Hea qänakndanğanji, qu tii tñnuwi. ‘Apäkä qokitqä iuatä, ymeqä manyquä iuatä, ymeqä anuä mäwqä iuatä, qu quwqä-quwä aquvänä iqäuä.’ ³⁰ Hea inğanji, ‘Qoqonä iquenä, he qua täqi äpäknäpu, ktqä naqumuätäpiyä’ tñnuwiqä.† ³¹ Ii tiinjqä. Tänganji qu zä eqä-tänä enqä-panä-qunä, suqä tä nyimäkätqänuwi, inji suqä quvqä imäkqä, zä yäuä äpitñqä enqä-panä iquaunji, suqä äki iwimäkpnuwänqäwä?” ätukqe.

³² Itanğa Iqutä anäñi, qu suqä quvqä imäkqä hñquaqui-pqe, pizqä päkpñqä ätuma äukuwi. ³³ Qu äupiyyi, hipkä ‘Ämaqä nyuänjiqä’ ätminuwä iu ätimäupiyyi, Jisasi Iquesä, suqä quvqä imäkqä iquaquisä, zä-huätatä äuekuwi. Ämaqä hñquququ, Iqueqä hipa ämuangisa, huiziqueni, hipa qunamäuqänğisa äuekuwi.

† 23:25 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Jonä 19:17-27 ‡ 23:30 Hosiya 10:8

³⁴ Ae äueqanġuwänġani, Jisasi Iqu, “Apiquki, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäuvä. Nätmatqä tä nyimäkquwiñqe, qu maqñqeä” ätukqe. Inġani qu Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä häñä ikuwi. ³⁵ Jisasi Iqu zä-huätatä hunġanġani, qokä-apäki hinuä äqumbu ätqäuminjuwi. Ämaqä naqä iqua, Ique äkasuwä ätuäpu, “Iqu ämaqä huiziunġi häñä iqumuatqä-queqä. Itanġa Iqu Kraisi, ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunjuä ikqä Iqu etanġutqe, Iqueqä-kiuä häñä iqumuatnänä” ätukuwi. ³⁶⁻³⁷ Itanġa mäkä-iqä iqua-pqe, Iqu-tänä qäqiqi äpäpu, äkasuwä ätupiwi, wainqä-eqä yänänäqñqä äväpu, “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iquki etanġutqe, Tqä-täuä yätamakqä inyä” ätukuwi.

³⁸ Itanġi Iqueqä nyuänä haqä yänġini, tuwanjuä tiñä äqäkuwi. “Ämaqä Tqu, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁹ Itanġa ämaqä quvqä Jisasi Iqutä zä-huätatä anä äuekuwä iquaqu, huiziqu äkasuwä tiñä ätukqe. “Si Kraisi, ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä äkikqä Iqukitanä? Si Qäquki etanġutqe, yätamakqe, Tqä-täuä änyätinä, ye-pqe inä yesñqeä” ätukqe.

⁴⁰ I tquanġa, ämaqä huiziqu qätä äwiyäqe, äkasuwä tii ätukqe. “Hanä-iqä Iqu ämeqä-pa, si-pqä inä ämenyä. Si iinä ätätñänġani, Goti Hanjuwä Iquenyqä zä makinqä iqiyä? ⁴¹ Yeqä suqä quvqä imäkqeuta, hanä-iqä tä meqanġueetani, qu qäyunä yemäkqäuä. Inäqe Ämaqä Tqu, suqä quvqä maiqueqä” ätukqe. ⁴² Iqueni qäpu ätuäqe, “Jisasi Iquki, Si Ämiqä Naqä äpmetñänġani, nyinyqä knuä indqänġtñqä” ätukqe.

⁴³ Ga, Jisasi Iqu kimanġi, “Nyi naqä-qakuä äktqä. Täñġani, si Nyitä qäukuä yänġini anä pmenqueä” ätukqe.

Jisasi Iqu äpäkonġqenqäS

⁴⁴⁻⁴⁵ Hiunġi quemisqeuta, awiyqä 3 kloknġanqä, mäptqä we maunqä itä, qua eeqänänä iunġi hea äwäkqe. Inġani, yuä naqänänä hiqäva-imäkqä anä yänġisa imaknminqe, inġi-inġi äpkñga äpäwäkqe. ⁴⁶ Inġani, Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqä ätätä, “Apiquki, Nqä quuvqe, Tqä hipa iqi eqänä” ätukqe. E ätuäqe, qe äpäkonġqe.

⁴⁷ Ae äpäkonġanġa, mäkä-iqetanä naqä iqu, hinuä e äqunäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Ämaqä Tqueä suqä quvqä imäkqe, aanqeä. Ämaqä Jänänänä-queqä” ätkqe.

⁴⁸ Ämaqä eeqäpnä hinuä qumbñqä aquvü äqänminjuwä iqua, nätmatqä ii timäuqanġi äqumbiyi, huäqä kiinä wunġanġqetani, quwqä quikuiw ptqä äpäknäpu, anämqä anġi äukuwi.

⁴⁹ Inäqe Jisasi Iqueqä käyämaqä iquatä, apäkä ique Galilisa äwivändkuwä iuatä, qu nätmatqä tä timäuqanġqenqä kinä nänġisa hinuä äqumbu ätqäuminjuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä**

⁵⁰⁻⁵¹ Inġani ämaqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu Israitqä iquauqä anä-himqä Arämatiyatanä ique. Iqu ämaqä jänä-nu eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä hinuä äqänä äpmaminqe. Iqu Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquautanä-que. Inäqe, ämaqä naqä huizi iqua, Jisasi Ique qui imäkpnqenqä knuä indqänätqätanġuwänġa, iqu, “änġuiqä” matqä iminqe. ⁵² Jisasi Iqu ae äpäkonġanġa, iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, Jisasi Iqueä huiwiñqä ätukqe. ⁵³ Pailoti iqu, “Yqä mayä” tquanġa, iqu Jisasi

§ 23:43 Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Jonä 19:28-37 * 23:49 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Jonä 19:38-42

Iqueä huiwi zä-huätatä äuekuwiuta äma äpätä, yuä huäqä äutätä, ämaqä qua ptñqä iu ekqe. Ämaqä wiqä iunji, hikä mnä ae ätäpqiyanjuwä-qe, iunji ämaqä hñque pñqä maeqä injuwi.

⁵⁴ Hiunji iquenji, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä näwenyä imäqñanjanji. Mä Josepä iqu ii imäqñanjanji, Sämbatqä timäutñqä ikqe. ⁵⁵ Itanğa apäkä Galilisa Jisasi Iqutä anä äpkuwä iua, “Josepä iqu, Jisasi Iqueä huiwi qua äkiu pñqä eänqutiyä. Ä äänä itä eänqutiyä” tpu, hiñuä qumbñqä, Josepä ique qänaki äwivändkuwi. ⁵⁶ Hiñuä ae äqumbiyi, äväma äwäpu, marasiñqätä, wetqä jinañä-weqätä näwinyä imäkepiyi, hiunji hapä pmeqñanjanji, suqä ätäñqä dunji qänaknä ipu, hapä äpmamiñuwi.

24

*Jisasi Iqu, qua buta anği ävaukqenqä**

¹ Hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanjanji, zinuä matqanjanji, apäkä iua nätmätqä näwinyä ae imäkekuwi ämapiyi, ämaqä qua ekuwä dunqä äukuwi. ²⁻³ Qu iqi ätimäupiyi, hikä qua hovqä iunji mäpmäwänätanği äqumbiyi, yäpä yänğisa äpeyäpu, Naqä Jisasi Iqueqä huiwi mäwiqä itanği äqunjuwi. ⁴ Qu iinä äqumbiyi, kñuä kuapanä indqänäpu pmetanjuwänğa, ämaqä hñquaqu, gquä hämänänğä we-hunqä ipñqä, qäqiqi maqänä ätqäukiyi. ⁵ I tqäunqanğiyänğa, apäkä iua zä ipu, hipenjuä qua bu epu äpmakuwi. Itanğa ämaqä iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä häñä Iquenyqe, he ämaqä pizqä iqua wiqeuni, sunqä qävqä itqänäuä? ⁶ Iqu täqi mäwiqä inä, ae ävauqeçä. Mä Galili du yqänä äpmeqänğa, kukñuä etkqenqä kñui anği hiyätñqeçä. ⁷ Iqu tiinä äyä etkqeçä. ‘Qu Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iquenji, suqä quvqä imäqçä iquauä hipa iqi wipnuwiqä. Itanğa qu Ique zä-huätatä huepnuwiqä. Hea hñquaqu äwitqe, hñquququenji anği vauniqeçä’” ätukiyi. ⁸ I tqanğiyänğa, iua Jisasi Iqu ätukqenqä kñuä äwimakqe.

⁹ Iua iunji äväma äupiyi, ämaqä 11 iquautä, ämaqä huizi iquautä, nätmätqä hiñuä äqunjuwinqä awä ätukuwi. ¹⁰ Apäkä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqänñqä ändowatkqä iquau, kukñuä ätukuwä iua, ii tiinji. Mäliya Maktälatanä ii, Jonai, Mäliya Jemisi iqueqä känäu, itanğa apäkä huizi iuautä anä äpmamiñuwä iuatä, iuayi. ¹¹ Apäkä iuaquä kukñuinqe, ämaqä iqua, “Kukñuä qämä-qämä inğä änatqäuä” kñuä vqanği, quuvqä maeqiyqä ikuwi. ¹² Quuvqä maeqiyqä ipiyitanji, Pitä iqu pämä ätqäuqe, qua ekuwä iunqä tnänğä äwäqe, qonä äuktäutä, yuä huäqä äutäpu ekuwinä witanği äqunjuqe. Inğanji iqu nätmätqä iinğä äqunätäqñqä kñuä kuapanä indqänätä, anği äukqe.

Ämaqä hñquaqu, Emiyasiñqä äukiynqät

¹³ Itanğa hiunji asä iquenji, wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqu, anğ-himqä hmbinyqä äumiñiyi. Anğ ipiyqä yoqe, Emiyasiyi. Jerusälemätanji, kinğä namji (11 kilomita). ¹⁴ Iquaqu qanğä äwäsiyanğanji, nätmätqä eeqänänğä ii ätimäukqenqä kukñuä ätqämuiñiyi. ¹⁵ Iquaqu yatñqä inğäwätqätanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaqu-tänğä qäqiqi äpätä, qanğä anä äumiñuwi. ¹⁶ Iquaqu Jisasi Ique hiñuä äqunjiyä-qe, “Tä, Jisasi Iqueqä” kñuä mindqänqä ikiyi. ¹⁷ Inji Iqu iquaqui tii ätukqe. “Qe qanğä äpäsiyanğanji, squä-suanqä tätqäninyqä?”

* 24: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Jonä 20:1-18 † 24:12 Makä 16:12-13

Iqu yatnqä e vqanqa, iquaquvqä hipenji huäqä-hunqä-quaqu ätqäukiyi. ¹⁸ Itanji, iquaquisanä hnqu, iqueqä yoqe Keleopasi iqu, kuknuä kimanji tii ätukqe. “Ämaqä, anä-himqä huitanä-huitanä Jerusälemäni kuapanä äpmenuwä iutanji, nätmätqä tänqa ätimäuqenqe, Sinä qätä mäwiyqä injätanä?” ätukqe.

¹⁹ Iqu i tquanqa, Jisasi Iqu, “Squä nätmätqäwa?” ätukqe.

Iquaqu kimanji, “Nätmätqä Jisasi Nasäretqätanä Ique äwimeqenqä ätqueä” ätukiyi. “Iqu hinuä-tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisä, qokä-apäkä iuqä hinuä iqisä, wäunuätä kuknuätä, yänänäqenqä imäkqä Iqueqä. ²⁰ Neyaqa hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizi iqua-pqätä, qu Ique päkpnqä kuknuä ämitäpu, ämaqä iquaquä hipa iu ävquwinqätä, Ique zä-huätatä äuequwinqätä, ätätqänueä. ²¹ Kinganäni ne Ämaqä Iquenyqe, knji tiinjä indqänätunqe. ‘Ämaqä Tqu, qokä-apäkä Israitqä iquene anji inätumeqä Iquvqä.’ Itanji kuknuä hnqu inänji. Qu Ique äpäsquwänqanji, hea hnquaqu ae äpäwqe, hnqu täsuänä. ²²⁻²³ Inji tänqanji, apäkä nesänä hnjuä, yäunuä-yäunuä injä inemäkqäuä. Zä-hinuä maqenqänqa, qua equwä dunqä äwäpu, Iqueqä huiwi hinuä moqunqä ipiyi, ne änemepu tii änatqäuä. ‘Ne Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hnquaquänä äqunänjunä. Iquaqu, “Iqu hänä äpmenä” änatqinyqä’ änatqäuä. ²⁴ Itanqa ämaqä nesänä hnqua, qua equwä iunqä äupiyi, apäkä iua änatquwä-pa, e äqunänjuä. Iqua Iquenji hinuä maqunquä iqäuä” ätukiyi.

²⁵⁻²⁶ I tquanqiyänqa, Iqu kimanji, “Qeyaqa knjuä indqänqce, hmanjqä” ätukqe. “Kuknuä hinuä-tqä iqua ätkuwä eeqänänji, naqä-qakuä ätimäuqenqe, sunqä maqenqä eninyqä? Qu Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ämineyätnqä ätekqä Iquenyqe, ‘Tänä-hunqä tä ganä ämeqe, qänakndanji yoqä naqä meniweqä’ äqäkuwiqä” ätukqe. ²⁷ I ätuäqe, Iqu kuknuä Mosisi iquatä, hinuä-tqä eeqänänä iquatä, bukiu äqiyäunjuwinqä ätipäqiyätä, awä ätukqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Iqueqä-kiuänqä ätä äqänänqenqä, qakuä eeqänänji ämotquakqe.

²⁸⁻²⁹ Inqanji qu anä iquaqu pmaynqä-tänä qäqiqi ätimäupiyi, Jisasi Iqu äwätnqä imäknganqa, iquaqu, “Mäptqä ae äwiqe, hea hiätnqä iqäqä-qae, Si yesä anä pmetunqeeqä” ätukiyi. I tquanqiyänqa, Iqu iquaquä anä pmapnqänä, anä yäpä yänqisa äpaqukqe. ³⁰ Qänakni, Iqu buayä bnqä, iquaquä iquvanju anä äpmapiyi, Iqu buayä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änqiuqä’ ätäqe, äkutätä, iquaqui vätnqä ipäqäkqe. ³¹ Iqu ävätnqä iqanqa, iquaquiyqä hinui ängüä äqänyiyi, “Tqu, Jisasi Iqueqä” näqenqä ämakiyi. Inqanji Iqu maqänä imatneqanqa, iquaqu Iquenji, hinuä maqunquä ikiyi. ³² E imatneqanqa, iquaqu, “Ne hänaqeu äpätaqänqanji, Iqu ye kuknuä äyätapätä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji kuknuä qakui ämäyätqeeqanqänqa, yeyaqa äwqe, tä hänaqä enqä-pa äyasqeqä” ätnqiyi. ³³ I ätniyi, iquaqu Jerusälemänqä anqumä maqänä äukiyi. Iqi ätimävi, wäunuänqä ämotquaminqä 11 iquatä, ämaqä huizi iquatä, aquwä äqambu pmetanqä äwimakiyi. ³⁴ Äwimeqanqiyänqa, qu iquaqui, “Naqä-qakuiqä. Naqä Iqu anqä ävautä, Saimonä ique äwimeqiyä” ätukuwi.

³⁵ Itanji, iquaqu nätmätqä eeqänänä hänaqä du äwimakqenqä awä ätukiyi. Itanqa iquaqu, “Ye Iquenji, buayä yätapqanqanä hinuä äqunänjuä” ätukiyi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquaqu äwimakqenqä†

† 24:35 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Jonä 20:19-23

³⁶ Qu kuknuä i tqämanätqätanġuwänġa, Jisasi Iqu iquauä awä iqi ätqäukqe. I ätqäuqe, “Heqä äwqä hanjuä enyänä” ätukqe. ³⁷ I tquanġa iqua yäunjuä ipu, ‘Hikuapqeqä’ ätäpu, zä ikuwi. ³⁸ Iwä Iqu tii ätukqe. “Äwqä hanjuä minqä, knjuä kuapänä sunqä indqänäpu pmenäüä? ³⁹ Nyaqä hipaitä, yukitänji, hinjuä qumbiyä. Ii nyinjqä. Nyaqä huiwiu a äminiyäpu, näqñqä mapiyä. Nyi guwä-tänjä, yänjä-tänjunjqä. Hikuapqä iqua, iinjäqua manä” ätukqe. ⁴⁰ Iqu iinjä ätuäqe, Iqueqä hipaetä, yukitä ämotquakqe. ⁴¹ Iqua aquvänä ipiyä-qe, “Naqä-qakuätiyä? Quañgitiyä?” knjuä indqänätqätanġuwänġa, Iqu, “He buayä hui ämenäüä?” ätukqe. ⁴² Iqu e tquanġa, iqua hämapäkä häkiyä äyäqäkuwi, hñġini, Ique äwikuwi. ⁴³ Iqu ämotauqe, iquauqä hinjuä iqisa äñgqe.

⁴⁴ Inġani, Iqu tii ätukqe. “Nyi hesä yqänä äpmamänġani, ‘Kuknuä eeqänänjä Nyinyqä, bukä Mosisi iqu äqäkqeutä, hinjuä-tqä iqua äqäkuwiutä, apqä tqä iqua äqäkuwiutänji, ii naqä-qakuinä timäuniquaqä’ äyä etminqeqä” ätukqe. ⁴⁵ Iinjä ätuäqetani, iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä qakuä eeqänäninjä näqñqä mapñqä yätamäkkä äwikqe. ⁴⁶ Ga tiinjä-pqä inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänänä. ‘Krais, Goti Hanjuwä Iqu ämeyätñqä ätekqä Iqu, tänjä-hunqä menqiyä. Itanġa qua äpteqä dunji, hiunji hñquaqu äwitqe, hñququqenji, anġi ävaunqiyä. ⁴⁷ Itanġa ämaqä eeqänänjä iunji, qu Iquenyqä awä tpuñqäüä. Ämaqä, quwqä knjuä äkunmäkmbu, suqä quvqe ävquatämäuqenqätä, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanjuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuqenqätä awä tpuñqäüä. Kuknuä awi, Jerusälemä iu ganä tpuñqäüä’ ätä äqänänä. ⁴⁸ He nätmätqä tä hinjuä äqunġuwinqe, awä-tqä-quenä epñqeqä. ⁴⁹ Nätmätqä anġuänänjä Apiqu etapäninjä ätkqe, Nyi henyqä ändowatmqänä. He, yänänäqñqä qäukuä haqä yätutanji emetqänġanqä, anjä-himqä täu pmetpñqeqä” ätukqe.

Goti Iqu, Jisasi Ique, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqäš

⁵⁰ Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, anjä Betani iunqä ätuma äukqe. Iqi ätimäupiyi, Iqueqä hipa haqä yätqä eätä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau äñguä miwiyätñqenqä tääqä ätukqe. ⁵¹ Iqu e ätuäqe ävämeqanġa, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä haqä yätunqä ätuma qe ekqe. ⁵² Inġani iqua qonjä äuktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupiyi, aquvänä ipu, Jerusälemänqä anġi äukuwi. ⁵³ Inġata-tiñi, iqua hiunji ique-ique, hiqäva-imäkkä anjä ququawiu äpmapu, Goti Iquenyqä “änġuiqä” ätäpu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäuminjuwi.

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Jonä iqu äqäkqe Yätamäqkä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Kuknuä änguä we-hunqä-tänä ique äqäkqe, Jonä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Goti Iqueqä Kuknuä Iqu ämaqä-qu eätä, neyaqä awä iqi äpmenä” ätkqe. Itanğa Jonä iqu, tiinänqä äwingqe. Qokä-apäki, qu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, quuvqä eqiyäpu, ga qu näqñqä tii hepñqänänyä. Ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anđi inetmetñqä ändowatkqä iqu, ii Jisasi Iquvi. Itanğa Jonä iqu näqñqä tii eä, Iqueqä tuwanuä tä, i äqäkqe. Ämaqe, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämitpqe, qu häñä hea ique-ique änguänä pmeqe mapnuwänqä. (20:31 hiñuä qunyä).

Hiñuiqänä Jonä iqu, “Jisasi Iqu, Kuknuä Goti Iqutä kiñganä anä äpmaminqä Iquvqä” änatkqe. Iwä qänakñi Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäqänänä, imäkminqenqä ätkqe. Ii ne hiñuä näqñqe, tii eatuñque. Jisasi Iqu, ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anđi inetmetñqä ändowatkqä Iquvqä. Ga Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jonä iqu, Jisasi Iqu, ämaqe mimäqänänä di imäkminqä iutanä qakuñqä-pqe, inä änatkqe. Iutanä ne hiñuä tii ae äyä äqunänqque. Ämaqä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyäpu, Ique qänaki äwivändkuwi. Ä ämaqä hui, quuvqä heqiyqänqque, mäwiñqä ikqe.

Itanğa saptä 13-17 iunä, Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqueqä himä-wiunqä iqua, a kiqätñqä ikuwänğa, nätmatqä heatqä inğa ätimäukqenqä ätkqe. Inğanä Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä äpme, iquaunä, kuknuä änguä hui inä ätuminqe. Qänakñi, himä-wiunqä iqua, Jisasi Ique a äkiqätäpu, kuknuä ämitäpu, Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Itanğa kuknuä yäpaki, Jisasi Iqu anđi ävauqanğanä, wäunüänqä ämotquaminqä iqua, Ique hiñuä äquñguwiñqeyi.

Nätmatqä hñquenyqe, ne Jonä iqueqä bukä iu hiñuä kuapä äqunätuñque, ii qokä-apäkä iuqä suqä häñä pmapñqä dutanä, Jisasi Iqu kuknuä ktqä enqä-pa ätkqeyi. Inä kukñui, yuñuñqä, eqenqä, bretqenqä, we-hunqenqä, guä wainqenqä, itanğa, sipsipqä miqenqe, ne hiñuä äqunätquñu.

Kuknuä häñä-pmeqä-täñiqä

¹ Qua tqu mimäqkä änyä etanğanä, Kuknuä Iqu ganä äpmaminqe. Itanğa Kuknuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutä anä äpmaminqe. Kuknuä Iqu, Goti Hanjuwä Inänä-quvi. ² Ainğa nätmatqä mimäqkä änyä etanğanä, Kuknuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutänä anä äpmaminqe.

³ Iinä etanđi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä imäkätäqänğanä, nätmatqä eeqänänä Kuknuä Iquesanä imäkkqe. Hänaqä huiziutanä, nätmatqä hui, mimäqkä pa ikqe. ⁴ Iinä etanđi Kuknuä Iqu, häñä-pmeqä quatä Iquvi. Itanğa häñä-pmeqä tqu, qokä-apäkä iuqä We-hunqä Vqä Iquvi. ⁵ We-hunqä Iqu, hea witanğqeyi, we eumäkätqätanğa, hea iqu, Iqueni mämäwqätäuqä itñqe.

⁶ Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque ändowatkqe. Iqueqä yoqe, Jonä iquvi.
⁷ Jonä iqu inğanj, We-hunqä Iquenyqä qokä-apäkiu awä tquanği, qu iqueä kukñui qätä äwiyäpu, We-hunqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqenqä äpkqe.
⁸ Jonä iqu We-hunqä Iqu maetqe, iqu We-hunqä Iquenyqä awä tuätñqä iquvi. ⁹ I tätqätanğanj, We-hunqä naqä-qakuä qokä-apäkä eeqänänjä we wumäkquätñqä Iqu, qua täunqä pätnqä iminqe.

¹⁰ Kukñuä Iqu qua täu äpmenqe, qua tqü Goti Hanjuwä Iqu Kukñuä Iquesanä qäyä imäkkqänqä, qua täu äpmapiyä iqua Kukñuä Iquenyqe, yoqä mäwqueqä ikuwi. ¹¹ Iqu Iqueqä quae qäyä timäuqanği, quvämaqä iqua, Iqueni mitmeqä danä ikuwi. ¹² Inäqe, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, it-makuwä iquaunji, Kukñuä Iqu qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä timäupñqä imäkkqe. ¹³ Qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä ätimäuquwi, qu hinği ämaqä qua täutanjä hñqu hemeqanği ätimäuquwä maetqe, Kaniqu Goti Hanjuwä Iqu imäqanği ätimäuquwi.

¹⁴ Kukñuä Iqu, täkä ämaqä ne enqä-panjä-qu imänätä, neyaqä awä iqi äpmaminqe. Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä ängüä Iwimäqä-qu eä, itanğa naqä-qakuänänñqä Motqueqä Iquvi. Itanğa Ymeqä Kiuänänjä Iqu, Iqueqä Kaniquesa yänänäqñqä ämeqäqä di, ne hinjuä äqunänqque.

¹⁵ Iinj etanği, Jonä iqu Iquenyqe awä-tqä-quvi. Manjä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe, nyaqeunji ämäwqätäunqiyä’ etätñqä Iqu, Iqu tä Qäquvi. I ätätñqe, quati tiinjä etanğiyi. Nyi nipai manyinyquänğanji, Iqu äpmaminqeä” ätukqe. ¹⁶ Iqu ämaqeunqä kuapä äwinyätä ängüä Iwimäqä-qu eä, neñi nätmätqä ängüänänji, tätä änätapätqäuä. ¹⁷ Kukñuä-suqenqä näqñqe, ne Mosisi iquesa ämequä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqenqä äwinyätä ängüä iwimäqenqätä, Iqueqä suqä naqä-qakuinqätä näqñqe, Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iquesa ämeque. ¹⁸ Ämaqä-pqä hui Goti Hanjuwä Iqueni hinjuä ae äqunätqänjuwä hmanji. Inji Iqu Goti eä, Ymeqä Hñqunänjä, Kaniqutä anä äpmanyä Iqu, neñi Goti Hanjuwä Iquenyqä ämänätqueqi.

*Jonä asñä-qäyqä iquenqä**

¹⁹ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä hñquatä itanğa, Iqueqä anju wäunjuä imäqä hñquatä, Jonä iqueni, “Si tqukikä?” ätuäpu, ique yatñqä wipñqä, Jerusälemäta dowatqanguwänğa, Jonä iqu awä tii ätukqe. ²⁰ Iqu qätenä mäwiyqä itä, äti tii ätukqe. “Nyi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä iqunä maetqenä” ätukqe.

²¹ “Inji si tqukikä? Si Laisa iquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

I tqanguwänğa, Jonä iqu, “Nyi Laisa iqunä maetqenä” ätukqe.

“Inji Mosisi iqu hinjuä-tqä hñquenyqä ätkqe.† Si qäquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä vqanguwänğa, iqu “Oeyä” ätukqe.

²² Iqu “Oeyä” i tqanğanji, “Ämaqä ne änandowatquwä iquau anğumä äwätanä tuatunqenqe, si tqukiyi? Inji si tqä-täunqe, äänä ttñqäwä?” ätukuwi.

²³ I tqanguwänğa, Jonä iqu kukñuä hinjuä-tqä Asayä iqu ätkqeunji, ämetä ätukqe.

“Nyi ämaqä anjä avqñqä imda manjä ätätmä, ‘Naqä Iqueqä hänaqe jänänä imäkipiyä’ tqä iqunjqä.”‡

* 1:18 Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18 † 1:21 Kukñuä-suqä 18:15, 18 ‡ 1:23 Asayä 40:3

24-25 I tquanġuwänġani, ämaqä i ändowatkuwä Parisi iqua, iqueni yatnġä ämipu tii ätukuwi. “Si Kraisi Iquki maeqä eännä, Laisa iquki maeqä eännä, itanġa hinġüä-tġä iquki maeqä eänji, inji si ämaqä asni, sunġä qäyätqäninyä?” ätukuwi.

26 I tquanġuwänġa Jonä iqu, “Nyi asni, eġetä äqäyätqänänä. Inäġe, heyaqä awä iqini, hġqu ätqäuä. Iquenyġe, he änyä maġnġä eänäuä. 27 Iqu nyaqä tuwiu qänaki pätnġä Iquvi. Itanġa Iqueä yukä muasmänġä quvätmġe, nyi äġuänänġunä maeqä injänä” ätukġe.

28 Kukġuä iini, eqä Jotänä yätäqä näġgisa anä-himqä Betani iu ätnġuwi. Iqini, Jonä iqu ämaqä asnä äqäminġe.

Goti Iqueqä Sipsipqä Meqä Iquenyqä

29 Kukġuä i ätnġuwä awinġani, Jonä iqu, Jisasi Iqu iquenyqä pġanġi äqunäġe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä, ämaqä qua täutanä iquauqä suqä quvqä huätä mamäuqä Iqu, Täsqukänä” ätukġe. 30 “‘Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnġä Iqu, Iqueä yoġe nyaġeunġi ämäwqätäunä’ ätätmä, itanġa ‘Nyi nipai manyinyquänġani, Iqu ganä äpmaminġeqä’ ätätnġä Iqu, nyi Ämaqä Tquenyqä ätätnġeqä” ätukġe. 31 “Ämaqä Tquenyġe nyi maġnġä ekqä-qe, Israitqä iqua Iquenyqä näġnġä hipġenġä äpätmä, eġetä asni i äqäyätqänänä” ätukġe.

32 Jonä iqu iqueqä hinġitä hinġüä äqunġenġä, “Qäukuä yätutanġi, Dnä Äġuä Iqu ynġä-heeqä enġä-pa äpäġe, Iqutä pmeġanġi äqunänġeqä” ätukġe. 33 “Ämaqä Tquenyġe nyi änyä maġnġä ekqä-qe, nyi asni eġetä qämqä änändowatkqä Iqu tii ändkġe. ‘Si tġä hinġitä Dnä Äġuä Iqu äpätä, ämaqä hġqutä pmeġanġi äqunänġi, Ämaqä ii Qäqu, ämaġeu Dnä Äġuä Iqutanä asnä qiyäninġe, Qäqueyqä,’ ändkġeqä” ätukġe. 34 “Nyi nġä hinġitä hinġüä äqunänġä etanġi, nyi he i etqä, ‘Tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäquvqä’ ” ätukġe.

Ämaqä hġqua, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwinġä

35-36 Anġumä awinġa-mändani, Jonä iqu iqueqä wäunġänġä ämotquaminġä hġquaqutä ätqäupu, Jonä iqu, Jisasi Iqu sä mäwqätäuġanġi äqunäġe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqu, Näġqiyqukänä” ätukġe. 37 Itanġi wäunġänġä ämotquaminġä iquaqü i tġanġi äwiyi, iquaqü Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

38 Inġanġi Jisasi Iqu qänaki hinġüä ämamäukġe, iquaqü Ique qänaki äyä wivändätanġinyä äqunäġe, “Qe sunġä qenġanġikä?” ätukġe.

I tquanġa iquaqü, “Lapai iquki, si äġgi äpmanä ikitqäninyä?” ätukiyi. Kukġuä ‘Lapaiqä’ ätnänġä tqu, ‘Näġnġä-vqä iqukiyä’ ätnä.

39 I tquanġiyänġa, Iqu iquaqüni, “Qe Nyi äpmenġeunġi, hinġüä qun-yiyänġänä äwanä” ätukġe.

I tġanġi äwiyi, 4 klokä iunġi, iquaqü Iqutä äupiysi, Iqu äpmaminġeunġi hinġüä äqunäsinyä, hiunġi iqueni Iqutä äpmakiyi.

40 Jonä iqu i tġanġi äwinyä Jisasi Ique qänaki äwivändkiyä iquaqü, hġqu Endru iquvi, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känġuequ. 41 Endru iqu Jisasi Iqueni äväma, Saimonä iquenyqä ganä äwäġe, “Ne Mäsayä iqueni hinġüä äqunänġunä” ätukġe. Kukġuä Mäsayä ätnänġä iqu, ‘Kraisi ne ämineyätġä Goti Hanjuwä Iqu atäunġä ikqä iqueqä’ ätnä. 42 I ätuäġe, Endru iqu iqueni Jisasi Iquenyqä ätuma äukġe.

Äwimeqanġiyänġa, Jisasi Iqu Saimonä ique äqunäqe, “Si Saimonä iqukiyqä. Tqä tniqeqä yoqe, ‘Jonäuä’ ätmiñuwi. Tqä yoqe, ‘Sipasiuä’ qondñqeqä” ätukqe. Yoqä iinji, Pitä-qe, asä qeyi. Yoqä iquaquvqä quati, hikä äknänä ätnä.

Jisasi Iqu, hñquaqi tääqä ätuätumakqenqä

⁴³ Awiñġa, Jisasi Iqu Galiliñqä wätñqä itä, Iqu Pilipä iquenyqä qävqä äwäqe, iqueni, “Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. ⁴⁴ Pilipä iqu anä-himqä Betsaitä pmeqä-quvi. Inji Endrutä, Pitätä, anä asitanä iquaquvi.

⁴⁵ Itanġa Pilipä iqu, Nataniyoli iquenyqä qävqä äwäqe, tii ätukqe. “Mosisi iqu, bukä kukñuä-suqenqä ätnä qänätanġqä iu, ämaqä hñquenyqä äqäkqe. Itanġa hiñuä-tqä-pqä iqua, asä iquenyqä tuwanuä äqiyekuwi. Ämaqä iqueni ae ämäqumuequnä. Iqu Jisasi, Josepä iqueqä hikñä, anä Nasäretqä-tañä-queqä” ätukqe.

⁴⁶ I tquanġa Nataniyoli iqu, “Änäändiyä? Anä Nasäretqätanji, nätmätqä äñguä hui timäunqutiyä?” ätukqe.

I tquanġa, Pilipä iqu, “Si äpätnä hiñuä qunyä” ätukqe.

⁴⁷ Jisasi Iqu, Nataniyoli iqu Ique wimetñqä iqanġi äqunäqe, Iqu iquenyqe, “Israitqä naqä-qakui täsqukänä. Iqu suqä quanġä di, mimäkqueqä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanġa, Nataniyoli iqu, “Inji Si nyinyqe, näqñqä äänä ämanä tnyä?” ätuätä, Jisasi Iqueni yatñqä äwikqe.

Yatñqä e vqanġa, Jisasi Iqu iqueni, tii ätukqe. “Pilipä iqu si änyä äkimetñqä iqanġa, Nyi si zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanġnä äkqänänqeqä.”

⁴⁹ I tquanġa, Nataniyoli iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki eänä, itanġa Israitqä iquneqä Ämäneyqä Naqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanġa, Jisasi Iqu, “Nyi siñi, ‘Zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanġnä äkqänänqeqä’ ktqanġqenqä, si quuvqä i eqinyä. Nyi iinjä äktqe, ii wänqe. Nätmätqä naqänänä hñquauñi, si qänaki hiñuä qundñqinyä” ätukqe.

⁵¹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Qäukuä qñqanä äutänätä, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqueä haqeqisa äyäpu, äpäpu itqätanġpi, qumbñqäuä” ätukqe.

2

Jisasi Iqu, wainqä-eqä imäkkqenqä

¹ Awiñġatanä huiziunji, anä-himqä Kana, qua Galili iunji, qokä-apäkä hiyaqu ämanyiyñqä iqanġinyä, Jisasi Iqueqä känäe iu äpmaminqe.

² Itanġa Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquatä, i manġanġinyä iunqä kukñuä tquanġä, iqua-pqe iu anä äpmaminuwi.

³ Wainqä-eqe qäpu hiqanġa, Jisasi Iqueqä känäe, “Qu wainqä-eqe qäpu äñgäuä” ätukqe.

⁴ I tquanġa, Jisasi Iqu, “Naye, si iinji sunqä dnyä? Nqä ii imäkqenqe, änyänjqä” ätukqe.

⁵ Inġanji Iqueqä känäe wänuä imäkkqä iquauñi, “He Iqu het-qanġutqeunä imäkkpiyä” ätukqe.

⁶ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä suqä hñqu tiinji. Goti Iqueqä hiñuä iqi äñguä hipñqä diñqe, qu asñä äqänäpu akiyä änyminuwi. Eqetänji, iinjä imäkmbñqe, hikiu iquqonämäpu, eqä-häkä

imäkkuwä 6 iqi ätqäuminjuwi. Eqä-häkä iinjä hñqu iomäupqe, ämaqä hñqu kiqä-kiuanä mämeqe, 100 litä-quayi.

⁷ Känae i tquanğa, Jisasi Iqu wäunüä imäkkä iquaunji, “He häkä tquau eqä equatimepiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua häkä iquaunji, manğua equatimäukuwi. ⁸ Iqua eqä i iomeqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He tänğanji eqä hui iopu, ämaqä ymisanjä miqä ique äma wipiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua Iqu tquanğqä-pa ikuwi.

⁹ Inğanji aanjä ege, wainqä heqanği, ämaqä ymisanjä miqä iqu yamwiqä ikqe. Wäunüä iqä eqä iopiyä iqua, qu wainqä-eqä hiqanğqenqä näqñqä etanğuwä-qe, ymisanjä miqä iqu maqñqä eä, iqu ämaqä apäkä meqanğqä ique kukñuä ätuätumeqe, tii ätukqe. ¹⁰ “Ämaqe tii iqe. Wainqä-eqä anğuanänji, ganä maepnä. Itanğa qu eqä kuapänä änäpu, hiqiiyqä heqanğuwänğa, wainqä-eqä huizi di inğa mapñqänänjä. Iinjä qäyä etanği, si wainqä-eqä anğuanänjä zä eni, tanğa äyä ämaenyä” ätukqe.

¹¹ Nätmatqä ämaqä hui mimäkkä iminjuwi, Jisasi Iqu anä-himqä Kana, qua Galili iunji, i qe imäkätä, Iqueqä yänänäqñqe ämotquetä ipäqäkqe. I äqumbiyi, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

¹² Jisasi Iqu i imäkäqetanji, Iqutä, känaisä, känğüakatä itanğa Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatänji, qu anä Kapänamänqä äwäkuwi. Itanğa qu iqinji, hiunji hatñä hmbu äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, hiqäva-imäkkä anji jänä imäkkqenqä**

¹³ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi etanği, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe.

¹⁴ Äyäqe, iqinji Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkä anä ququawä iqinji, ämaqe qu bulumäka-sua, sipsipqä-sua, itanğa yññä-heeqä-sua mbqänqä imäkäpu, ga hñqua quamä äpmapu mbqä yanjä nyätqätanğä äqunğqe. ¹⁵ Iinjä äqunäqe, Iqu guä hui ämeqe, äqäyäkoquvätä jävqä imäkäqe, hiqäva-imäkkä anä iutanji eeqänänjä huätä äpäsäwqatkqe. Bulumäka-pqä, sipsipqä-pqä qäsänji. Itanğa ämaqä mbqä huitanji tñänqä imäkäpu vätqätanğuwä iquauä mbqe bi ämäquvatämäutä, mbqä hevqe yiwänjä ämamäukqe. ¹⁶ I itä, ämaqä yññä-heeqä mbqänqä imäkätqätanğuwä iquaunji, “Täqinji huätä äma äupiyä. Nqä Apiqueä anji, he mbqä meqä anä mimäkkä pambiyä” ätukqe.

¹⁷ Jisasi Iqu i imäkkqanğa, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, “Goti Hanjuwä Iquki, saqä aninğä kuapänä änyinätäqe, nyaqä yäpä tämñi änä manyimänqä iqiyä”† tnätanğqenqä kñuä äwikqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i imäkkqanğqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni, “Si nätmatqä ämaqä mimäkkä di äki imäktñqäwä? Si nätmatqä imäknä tä, yoqä naqe äkita ämanä imäkinjä, ne mänätquayä” ätukuwi.

¹⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ätukqe. “Hiqäva-imäkkä anä tque huätä äpnemäpqe, anğumñi Nyi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä.”

²⁰ I tquanğa, Israitqä iqua tii ätukuwi. “Hiqäva-imäkkä anä tque määtqätanğä quväukuä 46 ämäwqätäukqä enqe, Si ‘Nyi anğumñi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä-qe,’ änäänqä tnyä?” ätukuwi. ²¹ Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iquenyqä ätukqe, Iqu Iqueqä huiwinğä ätkqe. ²² Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä i ätukqä

* 2:12 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46 † 2:17 Apqä Bukä 69:9

iquenyqe, hui äwinyminqä-qe, Jisasi Iqu qua buta hänjä vauqanga, qu knuä inga äwikqe. Inğanı iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu tnätanqenqätä, Jisasi Iqu ätkqenqätäni, quuvqä eqiyäpu naqä-qakuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqqä suqenqä näqqä ekqenqä

²³ Israitqä iqua hiunji naqä Pasopanga, ämaqä kuapänäni, Jisasi Iqu Jerusälemä iqi äpme, hiqqä ämaqä hui mimäkqe imäkätqätanji äqumbiyi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ²⁴ I iqanguwä-qe, Jisasi Iqu ämaqä eeqänänänqä näqqä änguänänjä eäqä-qae, Iqu qunqä quuvqä maeqiyqä ikqe. ²⁵ Jisasi Iquenji, ämaqä hñqu-pqe ämaqä hñquenqe, ‘İnjqä-iinjpe’ mätquä yänä. Iqu ämaqqä suqä eeqänänänqä näqqä hiänä.

3

Jisasi Iqu, Nekitimäsi iqtä, kuknuä ätnjiyinqä

¹ Parisi iquautanä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi iquvi. Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä ämiqä iquautanä hñquvi.

² Iqu Jisasi Iquenyqä heatqanga äpqe, “Näqqä-vqä Iquki, ne näqqqe, si näqqä motqueqä Goti Hanjuwä Iqu äkndowatqä Iqukiyqä” ätuätä, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmätqä ämaqä hui mimäkqänänji Si imäkätqänäpanjä iinj, mimäkqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu iqtä anä sätäti, i imäkänqiyä” ätukqe.

³ I tquanğa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeqä. Ämaqä hñqu, anğumä* ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-panjä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä dunji, hiñuä mäqunquä danä iquänqiyä” ätukqe.

⁴ Itanji Nekitimäsi iqu yatnqä tii äwikqe. “Iqu ae ämaqä naqä qoyanä enqe, ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-panji, äänä itä imänätñqäwä? Iqu känai iquenji anğumä nyuetnqä diñqe, känäwä äwqä imñi anğumä mamñqä yänqiyä” ätukqe.

⁵ Ga Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeqä” ätukqe. “Ämaqä hñqu egetä, itanğa Dñä Änguä Iquesatä, ymeqä dänjä hayuqä enqä-panjä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä dunji mäpeyqä danä iquänqiyä. ⁶ Ämaqä huiwiqä änyuetqe, iqu huiwä-quvi. İnäqe Dñä Änguä Iqu änyuetqe, iqu quuvqä-quvi. ⁷ Si Nyaqä kukñui, ‘He anğumä ymeqä dänjä imämbñqeqä’ tqanqenqä, yäñuä miqä isñqeqä. ⁸ Yunuä kiqä äwinyätanqä du äqunätä, huuwqä tqanqenä äwiyätñanğanı, ängisa äpätä, ängi äwqutiyä-qe, si mañqä esnä. İnı ämaqä Dñä Änguä Iqu änyueqäqe, qu eeqä asänänjä iñiqä” ätukqe.

⁹ İi tquanğa, Nekitimäsi iqu, “Si e ätnji, änäänqä tnyä?” ätuätä yatnqä äwikqe.

¹⁰ Yatnqä i vqanga Jisasi Iqu ämävauqe, “Si Israitqä iquauqä näqqä motquequki enji, nätmätqä tñqe näqqä mämeqe, äänä itnä inyä?” ätukqe. ¹¹ “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqe. Ne näqqä eanä hiñuä äqunätunquä dunqä etätqänju. İnäqe he neyaqä kuknuä dunji, naqä-qakuä mimäkqä iqäüä. ¹² Nyi nätmätqä qua täunñqä tqanqqe, he quuvqä maeqiyqä iquwi, ga Nyi nätmätqä qäukuä yätunñqä hetqanğundqe, he quuvqe äänä ipu heqäpnqäwä? ¹³ Ämaqä hñqu qäukuä yätunqä mäyqä inqe. Ämaqqä Ymeqä Ekqä Iqunä, qäukuä yätu äpme äpqeqä. ¹⁴⁻¹⁵ İnı

* **3:3** Kuknuä Jonä iqu täqi äqäkqe, kiqä quati hñquaquvi. Hñqu ‘anğumä’, huiziqä ‘haqä yätuta’. Hiqqä 3:7 iunä-pqeyi.

ämaqä quuvqä eqämipqä eeqänänjä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwä diŋqe, ii tiinji. Anjä avqŋqä imä, Mosisi iqu qämakä imäkätä, zä imasätä, äma äpekqä-pa,† Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu i äma pepŋqäüä” ätukqe.

¹⁶ “Goti Hanjuwä Iqu ämaqä qua täuŋŋqä huäqä kiinjä wuŋganji, Iqu Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Ique äwikqe. Ga inji, ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu eeqänä qui mimäkŋqä danä, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwi. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täuŋjä iugä suqä quvqe iwäsäutŋqä ändowatkqä mäetqe, Iqu iquaunji hänjä iqumuatätŋqä ändowatkqe. ¹⁸ Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqämipqe, iquaunji suqä quvqenqä miwäsäuqä yäniqe. Itanğa ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Iqueqä yogenqä quuvqä maeqiyqä imitpqe, iquaunji iuta suqä quvqenqä ae iwäsäuä. ¹⁹ We-huŋqä Iqu qua täuŋqä qäyä äpqaŋgqä-qe, ämaqe, suqä quvqä imäkäpiyŋqä We-huŋqä Iqueni tuwä äwiyäpu, hiawiqä imqä äwinyä. Suqä injiuta iwäsäunä. ²⁰ Ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua, suqä quvqe ätnänäqi äti witŋqä etanğqenqä, qu eeqänänji, We-huŋqä Iquenyqä mäwiŋganğuti, Iquenyqä mapqä ipnä. ²¹ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä suqä naqä-qakuä iu qänaki itqänjuwä iqua, quwqä wäunui Goti Hanjuwä Iquesa imäkqaŋgpqe, ätnänäqi äti timäutŋqänä, We-huŋqä Iquenyqe äppŋqäüä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

²² Ii iqe, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä qua Jutiya iuŋqä äupiyyi, iqinj qu ämaqä asnjä äqiyäpu äpmaminjuwi. ²³⁻²⁴ Inğanji Jonä iqu guä änyä pmetŋqänğa, iqu-pqe anjä-himqä Aionä, Salimä-tänjä qäqiqi, ämaqä asnjä äqäminqe. Iqinj eqä kuapä pätkätanji, ämaqä kuapänä iquenyqä äpäpu asnjä ämaminjuwi.

²⁵ Hiunji hŋqueni, Jonä iqueqä ämotquaminqä hŋquatä, Israitqä huizi hŋqutä, suqä eqetä akiyä änyminjuwä iquenyqä kukŋuä nänji-täqi ämamäuminjuwi. ²⁶ Injä ipiyyi, qu Jonä iquenyqä äpäpu, “Näqŋqä nätapqä iquki, eqä Jotänä ique yätäqä nänğisa, Ämaqä sitä anä äpmanyä, itanğa Iquenyqä ‘Injä-iinjäqueqä’ ätminjä Iqu, täŋganji ämaqä asnjä qäyqaŋgi, ämaqä kuapänä Iquenyqä äwqäüä” ätukuwi.

²⁷ I tquanğuwänğa Jonä iqu, “Ämaqä hŋqu nätkmatqä hui hiŋgi mämeqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu ique vqaŋgutqenä ämenä. ²⁸ ‘Nyi Kraisi, ämaqä mitŋqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunjuä ikqä iqunä mäetqenä. Nyi Iquenyqä hiŋuiqä änändowatkqä iqunjqä’ tqaŋgqe, hiqä-hiuä qätä äyä änyikuwiqä. ²⁹ Ämaqä hŋqu apäkä tuwakŋä änyuätqe, apäkä ii iqueqä apäkiyyi. Inäqe ämaqä apäkä metŋqä iqueqä näueqä iqu, iqi ätkäutä apäkä meqaŋgqä iqueqä quväki qätä äwiyäqänğanji, iqu yeeqänänjä yänä. Ga nyaqä yeeqä iqe, aanjä naqänänjä asä iinjäqä. ³⁰ Nyi yoqä maeqä quvqä hiqaŋğa, Iqu ämanqutäutä, yoqä-tänjä hiänqiyä” ätukqe.

³¹ “Ämaqä haqä yätuta äpqäqä Iqu, ämaqä huiziquaunji ämäwqätäunä. Itanğa ämaqä qua täutanjä iqu, iqu täutanjä-qu eä, kukŋui nätkmatqä qua täutanŋqä tänä. Inäqe qäukuä yätuta äpqä Iqu, eeqänänji ämäwqätäunä. ³² Iqu hiŋuä äqunätä, qätä äwiyätŋqä iu qäyä ätkqaŋgi, qu Iqueä kukŋui naqä-qakuä mimäkqä danä itqänjuä. ³³ Inäqe ämaqä Iqueqä kukŋuä qätä äwiyätä ämeqä iqu, iqu ämaqä huiziquaunji, Goti Hanjuwä Iqueä kukŋui naqä-qakuänänjä etanği ämotqenä. ³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä

† 3:14-15 A Täuqä 21:9

Iqu ändowatqäqä Iqueni, Iqueqä Dnjä Änguä Ique aanä kuapänänjä vqanqgetani, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kuknui awä tänä. ³⁵ Kaniqu, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuapänä wiŋganŋi, ga Iqu nätmatqä eeqänänŋi Iqueä hipa iqi ekqe. ³⁶ Ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyqäqe, hänä hea ique-ique pmeqe äme. Inäqe ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqäqe, hänä-pmeqe mämeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä äkasuwi, iqtä hea ique-ique witänqiyä” ätukqe.†

4

Jisasi Iqu, Jutiyaŋi äväma äukqenqä

¹⁻³ Parisi iqua Jisasi Iquenyqe, “Iqu Jonä iqueni ämäwqätäutä, iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua kuapänänjä eäpu, asŋi iqueqä hipa iuta ämetqänä” tqanqä äwikuwi. Iquenyqä iinä ätminjuwä-qe, ämaqe asŋi, Iqu maqiyqä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua äqäminjuwi. I tqanqä qätä äwiyäqetani, Iqu qua Jutiyaŋi äväma, anqumä qua Galili iunqä äukqe.

⁴ I äwätäqänqani hänäqe, qua Sämalia, anä-tänä iu wätŋqä indqänätä, äukqe. ⁵ Iu äwätäqänqani, Sämalia pmeqä iquauä anä-himqä hŋqu, yoqe ‘Sikauä’ ätminjuwä ique ätimäukqe. Ii qua Jekopä iqu iqueqä hiknä Josepä ique äwikqä-tänä qäqiyi.

Jisasi Iqu, apäkä Sämaliyatanä huisä, kuknuä ätkiyinqä

⁶⁻⁸ Mäptqe awänä pmetanqä, Jisasi Iqu hänäqe qanä iminqenqä yänä-a tänänqä hapä äpmaminqä. Jekopä iqu eqänqä qua hovqä iqiyätä, eqä esquä imäkänqä iqi hapä äpmaminqä. Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, buayä mbqänqä anä-himqä dunqä äukuwi. Iqu i pmetanqani, apäkä Sämaliyatanä hui eqä euätŋqä pnanqä, Jisasi Iqu iinŋi, “Eqä hui nmqä dapiyä” ätukqe.

⁹ I tquanqä, ii ämävauqe, “Nyi Sämaliyataninyä etanqä, si Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäyätqänjuwä iutanä-quki eänŋi, si nyinŋi, ‘Eqä hui nmqä dapiyä’ ätätinä, yatŋqä änäänqä nyinyä?” ätukqe. Kuknuä iinŋi, Israitqä Jerusälemä iu Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwä iqua, Sämalia iquatänŋi naqä-huinyä mäpmeqä iminjuwä etanqä, i ätukqe.

¹⁰ Ii i tquanqani, Jisasi Iqu iinŋi tii ätukqe. “Si nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu qanyinä vqenqä maqŋqä eninyä. Itanqä Ämaqä, ‘Nyi eqä hui nmqä dapiyä’ äktätŋqä Iquenyqä-pqe, maqŋqä eninyä. Si näqŋqä eänä, Ique yatŋqä vqanqtqe, Iqu eqä hänä-pmeqe ktapänqiyä” ätukqe.

¹¹ I tquanqä ii, “Naqä Iqukiyä, quae kinä mäpä äptnä, eqe mäpä enqe, ga Si eqä-häkä-pqä mämeqä danä inŋi, eqä hänä-pmeqe äkŋgisa iutŋqäwä?” ätukqe. ¹² I ätuätä tii ätukqe. “Neyaqä awiqu Jekopä iqu, eqä qua äptesqiyätä, ga eqä täu ängqe. Ga iqueqä ymeqä-pqä, hiveqä-yaqeqä-pqe, täu änminjuwi. Itanqä kaqä-kawukäne änätapkqä Jekopä iqueni, si ämäwqätäunyä?”

¹³ Inqani Iqu, “Ämaqe, eqä esquä täu iopu ämbqe, anqumä eqänqä quväkä ye vquänqiyä. ¹⁴ Inäqe ämaqä, eqä Nyi vqanqundi änätqä iqu, anqumä eqänqä quväkä ye mäwqä iquänä. Itanqä eqä Nyi äwimqä iinŋi, ämaqä iquesanŋi eqä esquä enqä-pa, hea ique-ique esuätä, itanqä hänä hea ique-ique pmeqe vqänqeqä” ätukqe.

† **3:36** Ämaqä näqŋqä-tänä hui, kjuä tiinä indqänätqänä Hiqŋqä 31-36 iunŋi, Jonä asŋä-qäyqä iqueqä kuknuä ma, Jonä tuwanjuä äqäqä iqueqä.

¹⁵ I tquangani, ii Iqueni, “Naqä Iquki, eqä ätni, yqä dapiyä. Nyi eqänqä quväkä ye manyiyqanguti, nyi angumä eqä täu iumqe, mapqä iqämqänänyä” ätukqe.

¹⁶ Inangani Iqu iini, “Tqä qokique kuknuä ätuätnä, asä täqinyqä ätuma ptnqänä uvä” ätukqe.

¹⁷ I tquanga, ii “Nyi qokä mäeqinjä” ätukqe.

Iwä Iqu, “Kuknuä ii, si naqä-qakuä ätnyä” ätukqe. ¹⁸ “Si ämaqä hipa hnginjä eeqänänjä iu ämuannä, itanga ämaqä tanga anä äpmeniyä iqu, naqä-qakuä tqä qokiqu maeqä eänjä-qae, inji si naqä-qakuänänjä ätnyä” ätukqe.

¹⁹ I tquangani apäkä ii, “Naqä Iquki, Si hinuä-tquki äkqänänänä. ²⁰ Ne Sämaliyatanä iquneqä awäkiqua, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, qoqonjä tquesa qänätqätangä, he Israitqä huiziquenä, ‘Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, Jerusälemä iunä qänqpnqä,’ ätätqänäuä” ätukqe.

²¹ Ga Iqu iini, “Apäkä iiki, si nyaqä kuknui naqä-qakuänänjä imäkiyä. Hiunji, ämaqe Apique qonjä äwoktäupu, Iquenyqä aquvi, qoqonjä tquesänä-pqä, itanga Jerusälemä dutänä-pqä maqngänqä iqu ätimäunqiyä” ätukqe. ²² “He Sämaliyatanä iquenä, Goti, Ique qonjä äwoktäutqänuwä Iquenyqe, näqngä maeqä ipu hngi itqänuwiqä. Ne Israitqä iutanjä, Jerusälemä iu itunquä iqunenji, Goti, ne qonjä äwoktäutanä, yoqe haqeu ämatnämäutunquä Iquenyqe, näqngä eanä itqunünä. Äpäkonqä witanji hänjä iqumuatqenqä hänaqe, Goti Hanjuwä Iqu Israitqä iqunesa imäuqäqeqä. ²³ Injäqe hiunji hngqu timäutnqä itnqe, ae qe ätimäuqi. Inji ämaqä, Apique qonjä äwoktäupu Iqueqä yoqe haqeu naqä-qakuänänjä mamäupnqä iqua, qu Iqueqä Dnjä Ängüä Iqueä yänänäqngä ditä, suqä naqä-qakuänänjitäni, iinjä ipnä. Ämaqe, iinjä iqänqe, Apiqu äwinyänä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqu huiwä maeqä, quuvqä-qu enqä-qae, ämaqä, Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnqä iqua, qu Iqueqä Dnjä Ängüä Iqueä yänänäqngäqetä, suqä naqä-qakuänänjitä, iinjä ipnqeqä” ätukqe.

²⁵ Inangani apäkä ii Iqueni, “Nyi näqngä eäqä. Ämaqä Mäsayä Kraisi ne ämineyätngä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä Iqu äpängqiyä. Iqu äpätäqänqani ‘Nätmatqä eeqänänjä iinjä-iinjäqä’ natänqiyä” ätukqe.

²⁶ I tquangani, Iqu iini, “Kuknuä äktätngä Tqunä, Nyi tä Qäqunä äktätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu buayänqätä, wäunuänqätä, ätkqenqä

²⁷ I tuätqätangani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua angumä ätimäupiyi, Iqu apäkä huisä quea tätqätanginyä äqumbiyi, iqua yäunuä ipu, ‘Änäändiyä’ tpu ipiyä-qe, hngqu-pqe, “Si sunqä kingangikä-qe?” mätquä danä ipu, ä “Si apäkä iini sunqä tnyuä-qe?” ätuäpu, yatnqä miqä ikuwi. ²⁸ Inangani apäkä ii, iiyqä eqä-häki iqä emä, angumä anjä-himqä dunqä äwäqe, ämaqeunji tii ätukqe. ²⁹ “Ämaqä nätmatqä nyi imäkätngenqä eeqänänjä ändqäqä Ique, hinuä qumbnqänä äwanä! Iqu Kraisi ämaqeu ämitngä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä Iqu heqänänjiqä?” ätukqe. ³⁰ I tquangani, qu anjä dutanji äqiyätimäwa, Jisasi Iquenyqä äpäkuwi.

³¹ Apäkä ii, i ävämä uwqanğani, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iqueni, “Näqñqä Motqueqä Iquki, buayä hui huinyä” qäyä ätuäpu, änäänä ätuminuwi.

³² I tqanguwänğa, Jisasi Iqu iquauñi, “Nyi buayä he änyä maqñqä etanğuwä hui-tänjunqä” ätukqe.

³³ Ga iqua, “Iqueni, ämaqä hui buayä äma ävqäüä?” ätnäpu, iquauqä-quwä yatñqä inğuwä.

³⁴ Yatñqä i inğawqanğuwänğa, Jisasi Iqu “Nqä buayi, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä itmä, itanğa Iqueqä wäunjuä ändapqäqe qäpu imäkqeqä” ätukqe. ³⁵ “He ymisanä yäüä iqanğuti mapñqe, tii ätätqänä. ‘Qanui hñquaqu-hñquaqu änänjqä.’ He i ätätqänjuwä-qe, Nyi ‘He wäunjuä iunji, hinjuä yasämä qumbñqä’ etqänä. Tänğanji ymisanji ämapñqe, ae yäüä iqäwänä. ³⁶ Ymisanji yäüä etanği, qanyä ämetä ämapqä iqu, mbqä menä. Itanğa iqu ymisanä iinji, hänjä hea ique-ique pmeqä dunqä aquvä äqiyänä. Ga ymisanä vowä qutqä iquä, ymisanä meqä iquä, qäquaqu yeeqänä inyiyiqä. ³⁷ Injä etanği ämaqeüqä kukñuä tqi, naqä-qakuä timäunä. ‘Ymisanä vowä ämaqä hñqu iqanğuti, itanğa ämeqe, ämaqä hñquvqä’ tpnä. ³⁸ Nyi he wäunjuä ipu tuwä-yawä tmimiqä mämeqä ikuwä iunqä ymisanä mapñqä endowatkqeqä. Wäunjuä, ämaqä hñqua dnä-huqä ikuwä iu, he ymisanä qanyinä mapñqeqä” ätukqe.

Ämaqä Sämaliyatanä iquauñqä

³⁹ Ämaqä Sämaliyatanä anä-himqä Sika iu pmeqä kuapänänji, apäkä ii Jisasi Iquenyqe, “Iqu nätmätqä nyi imäkätñqenqä eeqänänä ändqiyä” tqanğqeta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁰ Iwä iqua Ique äwimapiyi, “Si nesä pmayä” tqanğä, Iqu qutänji hiunji hñquaqu äpmakqe. ⁴¹⁻⁴² Iqu kukñuä vqanğqetani, ämaqä kuapänänä quuvqä inä eqiyäpu, apäkä iinji tii ätukuwi. “Si änatñä iunä maetqe, tänğanji neqä-neuä qätä äwiyätanä, quuvqä eqiyqunä. Ne näqñqe, Iqu ämaqä qua täutanju Hänjä Iqumuatqä Iquvqä” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Galilinqä äukqenqä

⁴³ Jisasi Iqu iqinji hiunji hñquaqu ae äpmeqe, Iqueqä qua Galiliunqä äukqe. ⁴⁴ Iqu Iqueqä-kiuä awä äti tii ätkqe. “Ämaqe, hinjuä-tqä quwqä anä-himqä iutanä iquenyqe, qu ‘änğüä-qeqä’ matqä ipñqäüä.” ⁴⁵ Injäqe hiunji naqä Pasopanğa ymisanä imäkqanğuwänğanji, Galili pmeqe Jerusälemä iu äpmapu, Jisasi Iqu nätmätqä iqi imäkätqätanğqe hinjuä äqunğuwä. Iutanji, Iqu Galili du timäuqanğani, qu Iqueni yeeqä itmakuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä hñqueqä ymeqe, ängüä iwimäkikqenqä

⁴⁶ Galili dunji, Jisasi Iqu anä-himqä Kananji, aanjä eqe wainqä imäkkqä iunqä äukqe. Inğanji, ämiqä naqä iqueqä wäunjuä miqä hñqueqä ymeqe, anä-himqä Kapänamänji, tänjä-yaqä äwäminqe. ⁴⁷ Ämaqä iqu Jisasi Iquenyqe, ‘Jutiyatanji Galilinqä äpqiyä’ tqanğä äwiyäqe, iqu Iquenyqä äwäqe, yatñqä tii äwikqe. “Si Kapänamänqä äwätinä, nyaqä ymeqä tänjä-yaqä qäyü äpäkonätñqä äwinqä iqueni, ängüä iwimäkiyä.”

⁴⁸ I tqanğanji, Jisasi Iqu iqueni, “He Nyi nätmätqä ämaqä mimikqänänji mimäkqä iqanğmdqe, he quuvqä maeqiyqä danä ipñqäüä” ätukqe.

⁴⁹ Injäqe ämaqä naqä iqu, “Naqä Iquki, nyaqä ymeqe qäyü äpäkonätñqä etanği, iyää, Si nyitä anä wenqeqä!” ätukqe.

⁵⁰ Inğanji, Jisasi Iqu iqueni, “Tqä ymeqä iqu ängüä hänjä äpmenqiyä. Anämqä mänä” ätukqe.

I tquanğa, ämaqä iqu Jisasi Iqueä kuknuä du quuvqä eqiyätä, iqueqä anämqä äukqe. ⁵¹ Iqu hänaqä tämä änä wätqätanğa, iqueqä wäunuä-wiyqä hñqua ämimbiyi, “Tqä ymeqä iqu ae änguä hñä eqiyä” ätukuwi.

⁵² Iiñä tquanğuwänğanı, iqu iqueqä ymeqä iquenyqe, “Änguä äkñga eqäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Iqua kimañı, “Tqä ymeqä iqu yaqä dñi qäpuñı, huäqi awiyqeu wanä kloknğa egeqä” ätukuwi.

⁵³ I äwiyäqetani, kaniqu, “Jisasi Iqu ‘Tqä ymeqä iqu änguä hñä äpmeñqiyä-qe,’ mäptqe i pmetanğa äyä ändqäqätanä” kñuä ämakqe. Iiñqe, ämaqä iqutä iqueqä anä iu anä äpmamiñuwä eeqänäñı, qu Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

⁵⁴ Jutiyata Galiliñqä äpkqänğanı, Jisasi Iqu nätmätqä Iqueqä yänänäñqä ämotquetñqä hñqu ae imäkkqeu, tä huiziqu imäkkqe.

5

Jisasi Iqu, Betesa iu ämaqä änguä iwimäkkqenqä

¹ I imäkätä äpmamiñqetani, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iqua, Goti Iquenyqä ymisanä naqä hñqä aquvä qñganğa, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ² Jerusälemäñı, täknä hänaqä ‘sipsipqeuqeqä’ ätmiñuwä-tänä qäqiqiñı, eqä-huänä anä mätävätinä hipa hñgisani eeqänänä-tänä hñqu itäümäkekuwä iqi ätumiñqe. Israitqä iquauä kukñuiñı, kiqä yoqe ‘Betesauä’ ätmiñuwi. ³⁻⁴ Iqini ämaqä tänä-yaqä huitanä-huitanä iqä iqua, kuapänä äwämiñuwi. Tänä-yaqä hñuä maqñqä iquau, ä yänä quvqä iquau, ä ññuä ämenä miqä iqua, äwämiñuwi.*

⁵ Jisasi Iqu timäuqanğanı, ämaqä tänä-yaqä quväukuä 38 mäwqätäuqä hñqu iqi äwämiñqe. ⁶ Jisasi Iqu ämaqä iqu tänä-yaqä ainqatqä witanği äqunäqe, iqueni, “Si änguä imändñqä äkiñqiyä?” ätukqe.

⁷ Kimañı, ämaqä tänä-yaqä-tänä iqu “Naqä Iquki, eqä ämenä iqanğanı ämaqä hñqu nyi äñmetä eqä bu mäyenjiyqe, täqini aanqe. Nyi eqä bunqä wämätmä itqätanğanı, ämaqä hui ganä ae äpäwiqanğa, nyi mäpäwiqä itñqeqä” ätukqe.

⁸ E tquanğanı, Jisasi Iqu iqueni, “Pämä äpmetnä, tqä yquvanı ämetnä, qanä uvä!” ätukqe.

⁹ Ätquanğanä, iqueä tänä-yaqe qäpu heqanği, iqu änguä-qu, iqueqä yquvanı ämetä, qanä äukqe. Hiunji iqu, Sämbatqä hapä pmeqänğanı.

¹⁰ Inğanı Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä änguä imänğqä iqueni, “Tä hiunji hapä pmeqänğa enqe, si yquvanä hanä ämenjätä, neyaqä suqä dñi pmua imäknänä” ätukuwi.

¹¹ I tquanğuwänğanı, iqu ämävauqe, “Ämaqä nyi änguä inyimäkätäqä Iqu, ‘Tqä yquvanı ämetnä qanä uvä’ dqanğiyqä” ätukqe.

¹² I tquanği äwipiyyı, iqueni, “Ämaqä ‘Tqä yquvanı ämetnä qanä uvä-qe’, tqu ktqiyä?” ätukuwi.

¹³ Jisasi Iqu ique änguä iwimäkkqanğa, ämaqä kuapänänä iqi etanğa, Jisasi Iqu quvaqä awä imda maqñqä äukqe. I iäqetani, ämaqä tänä-yaqä

* **5:3-4** Pipa Grikä pmeqeuqä kuknuä iu äqänänqä huiñı, kuknuä tiñä-pqä inä ätä äqänä. “Qu eqä-huänä iqu ämenä iqanğanqä hñuä äqumbu äwämiñuwi. Tiñä emiñqe. Naqä Iqueqä enjätqä hñqu ängati äpätä, eqä-huänä iqueni ämenä miqanğanı, ämaqä eqä-huänä bunqä kiñganä äpäwitqä iqu, tänä-yaqä äki-äkitanä imänänqe, qäpu änguä emiñqe.” Kuknuä ii, Jonä iqu äqäqätiyä, ämaqä hñquququ qänaknda äqäqätiyä? Ne maqñqe.

änguä i imängqä iqu, Iquenyqä maqñqe, “Nyi ängui, Tqu inyimäkqutiyä” tä itä, quvaqä yatñqä kimanji, mätquä ikqe.

¹⁴ Qänakñi, Jisasi Iqu iqueni hiqäva-imäkqä anä ququawä du ämäqumueqe, “Si ängüä ae enä-qae, suqä quvqä hui imäkätqäñi, anqumä mimäkqä panä! Nätmatqä quvqä naqänänä di kimeqänqäuä” ätukqe.

¹⁵ I tqanqanji, ämaqä iqu anqumä äwäqe, ämaqä naqä iquauñi, “Ämaqä nyi ängui, Jisasi Iqu inyimäkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iquenyqätä, Kiqä Kaniquenyqätä

¹⁶ Jisasi Iqu hiunji hapä pmeqänqga wäunuä iinä di imäkätqätanqñqä, ämiqä naqä iqua Iquenyqe, äwqä tnänä äwinyätä, hanä-iqä ävqa upñqä ipäqäkuwi. ¹⁷ Inqanji Jisasi Iqu ämävauqe, Iquenyqä äwqä tnänä imäkqanqguwä iquauñi, “Nqä Apiqu wäunuä ängüä tiñi, iqa äpätñqe, hiunji tqe timäuqanqgi, ga Nyi-pqe wäunuä tiñi i imäkätqänänä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i tqanqanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni pizqä päsqä dunqä itquaka upñqä ipäqäkuwi. Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä miqä suqä dunji mämiqä iqanqñqä dunqänä hmanji. Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu Nqä Apiqueqä” ätätä, Qämätaqi asänänä eyñqä tqanqñqä ipäqäkuwi.

¹⁹ Inqanji Jisasi Iqu kimanji, “Nyi naqä-qakuänä etqä. Ymeqä Iqu nätmatqä hñqu Iqueqä-kiuänänä, änä mimäkqä danä yänä. Iqu Kaniqu imäkqanqgi äqunäqä dunä imäkänä. Nätmatqä äki-äkitanä Kaniqu imäkätñqe, Ymeqä-pqä Iqu asä inä imäkätqänä” ätukqe. ²⁰ “Kaniqu Ymeqä Iquenyqä winqanqgi, nätmatqä eeqänänä Iqu imäkätqä di, Ymeqä-que ämotqueqiyä. Tä wänqeqä. Naqe änyä motqueqanqga, he yäunuä ipu, miqä yänä ipñqäuä. ²¹ Kaniqu ämaqä pizqä dunji ävauqumuätätä hänä-pmeqä ävätñqe, ga Ymeqä-pqä Iqu, Iqueqä äwinyätanqñqä iquauñi, hänä-pmeqä asä inä ävätqänä. ²² Inji Apiqu, ämaqä hñqueni miwäsäuqä danä yänä. Ämaqä iwäsäuqä wäunuä eeqänänä, Ymeqä Iqueqä hipa iqi eqe qä. ²³ Iinä eätqe, tiñänqeyi. Qu Kaniqueqä yoqe haqeu ämamäupu, Ique ängüä itquetqänuwä-pa, Ymeqä Iquenä-pqe, asä iinä itquapñqeqä. Ä Ymeqä Iqueni ängüä mitqueqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mämamäuqä iquwä iqua, Kaniqu Ymeqä ändowatkqä Iqueqä yoqä-pqe, haqeu mämamäuqä danä ipu, ängüä mitqueqä iqäuä” ätukqe.

²⁴ “Nyi naqä-qakuänänä etqä. Ämaqä Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, Nyi ändowatkqä Iquenyqä quuvqä eqiyquwä iqua, hänä hea ique-ique pmeqä-tänä iquayi. Iqua äpäkonqä dunji ämäwqätäupu, hänä hea ique-ique pmeqe ämequwä-qae, iquauñi miwäsäuqä danä yänä.

²⁵ Nyi naqä-qakuänänä etqä. Hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Ämaqä pizqä äpäkonätqänuwä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueä manä tqanqñqe, qätä wipñqeqä. Itanqga qätä i äwipiyä iqua, hänä vaupñqeqä. ²⁶ Apiqu Iqueqä-kiuä hänä-pmeqänqñqä Quati-quvi. Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iquenä-pqe, hänä-pmeqänqñqä Quati asä inänä-qu etanqgi imäkkqeqä. ²⁷ Ymeqä Iqu, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu etanqgi, Apiqu Iqueni, ämaqä iwäsäutñqä yoqä naqä ävqäqe. ²⁸⁻²⁹ Kukñuä tññqe, he yäunuä ipu miqä yänä miqä danä ipñqeqä. Ämaqä qua äptnänuwä iqua, Ymeqä Iqueä manä tqanqgi äwipiyänqanji, qua äptnqäwänuwä iutanji, anqumä hänä vaupñqä hiunji iqu äpqiya. Suqä ängüä imäkätqänuwä iqua, anqumä hänä, hänä hea ique-ique pmeqenqä vauqanqpi, itanqga suqä quvqä imäkätqänuwä iqua anqumä hänä, iquauqä suqenqä iwäsäutä hanä-iqä meqänqñqä vaupnuwiqä.

³⁰ Nyi nätmatqä hñqu Nqä-näuänäni, mimäqä danä ymä. Nyi Goti Hanjuwä Iqu dqangqä dunä iwäsäutqänänä. Nyi änyinqä Nqä duta mimäqä itmä, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwiñqä dunä imäkätñqä-qae, Nyaqä ämaqä iwäsäuqe, waqiyä maitqenä” ätukqe.

“Jisasi Iqu iinjä-iinjä-queqä” tqukua awä ätkuwiñqä

³¹ “Nyinä Nqä-näuänqe, ‘iinjqä-iinjä’ etmqe, Nyaqä kukñuä iinjä, he naqä-qakuä mimäqä ipñqäuä. ³² Inäqe Nyinä manä, Hñqu-pqe Nyinyqe, ‘iinjä-iinjä-queqä’ inä ätätñqe. Nyi näqñqe, Iqu iinjä, naqä-qakuänänjä ätätñqe.

³³ Ämaqä naqä iquenä, he ämaqä hñquauñi, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñui mapñqä ändowatkuwi. Iqu Nyinyqe, naqä-qakuänänjä ätkqe.

³⁴ Iqu iinjä qäyä iqangä, kukñuä Nyaqä ätätñqeuni, yänänäqñqä ny-imäkätñqä diñqe, ämaqä hñqueqä kukñuä tqangqe, Nyi mämeqä ymä. Nyi Jonä iquenyqä tä etqe, he qui mimäkñqä häñjä pmapñqä diñqä etqä.

³⁵ Jonä iqu, tä äyänätä we äunätñqä-panä iinjä-quvi. He iqueä we-huñqenqe, yeeqä hñganqä miqä danä, wänqänänjäpu itqänjuwi.

³⁶ Iinjä etangä, wäunjuä Apiqu Nyi imäkmqä ändapkqe, Nyi wäunjuä i itqänjä. Ga wäunjuä iutañi, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he näqñqä mapñqäuä. Inji Nyaqä wäunjuä, Jonä iqueqä kukñuä iunji ämäwqätäunä.

³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu kukñuä ätätñqe, Iqu Nyinyqä ‘iinjä-iinjä-queqä’ ätätqänä. He änändowatkqä Ique qätä mäwiyqä iqangä, Nyi tii etqänä. ‘He Apiqueä manä-wiunjuä qätä mäwiyquenä, Iqueä himähuiwä-a hinjuä mäqunqä-quenä ipu, itangä he Iqueqä kukñui hiqä quuvqä imñi mämaeqä danä itqänjuwenjqä’ etqänä.

³⁹ Häñjä hea ique-ique pmeqe, Goti Iqueqä bukä iuta mapñqä kñuä heyqangä, qävqä yasämänä äyä itqänjuä. Ga bukä iunä-pqe, kukñui Nyinqä ätnänä. ⁴⁰ Inäqe, he häñjä hea ique-ique pmeqe mapñqä diñqe, Nyinyqe mapqä danä itqänjuä.

⁴¹ Nyi yoqä naqe, ämaqä qua täutañä iuta meqänqe, kñuä manyqä enä.

⁴² Inäqe henyñqä di, Nyi näqñqä äñguänänjä enä. ‘He Goti Hanjuwä Iquenyqä enqe, heyaqä quuvqä yäpä imñi, aanqä etangqe’ Nyi näqñqä enä. ⁴³ Nyi Nqä Apiqueä yoqä iuta qäyä äpñqänqä, mindmeqä danä iqä. Ämaqä hñqu yoqe, iqueqeta pñangani, he iqueni itmapñqäuä.

⁴⁴ Goti Hanjuwä Kiuänänjä Iqunä heyaqä yoqe haqä yätu maetñqä diñqe maengangä, yoqä naqe, ämaqeutänä ämetqänjuwi, ga he quuvqe, äänä ipu heqäpñqäwä? ⁴⁵ He Nyinyqe, ‘Iqu Kaniqueä hinjuä iqisanji nenyqe, “Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä” tuänqiyä’ kñuä maeyqä pa eä. He Mosisi iquenyqe, ‘Iqu ne yätamakqä neyänqiyä’ kñuä ämaka äpäñuwä-qe, iqu henyqe, ‘Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä’ tqä-quvqä.

⁴⁶ Mosisi iqu Nyinqä ätätä tuwanjuä äqiyekqä-qae, he iquenyä naqä-qakuä imäkqä-säpi, Nyinyqä-pqä naqä-qakuä imäkätqäpñingä. ⁴⁷ Inji Mosisi iqu tuwanjuä äqiyätä ekqä dñi, naqä-qakuä mimäqä iquwi, ga nätmatqä Nyi tqangqenqe, he naqä-qakui äänä ipu imäkñqäwä?” ätukqe.

6

*Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä iquau, buayä äwikqenqä**

¹⁻⁴ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi emiñqe. Inganji, Jisasi Iqu eqä-huänjä Galili, ‘Taipiriyasiuä’ ätminjuwä iqueni, äkitä nängisanqä äukqe. Ämaqä

* 6: Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17

aanjä kuapänänji, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iu änguä imäkätqätanji äqunquwitani, qu Ique qänaki äwivändkuwi. Jisasi Iqu qoqonjä yätunqä äyäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä quamä äpmakuwi.

⁵ Jisasi Iqu ämaqä aanjä kuapänänjä Iquenyqä äyä pqaŋgä äqunäqe, Iqu Pilipä iqueni, “Ämaqä tä ymisaŋjä bŋqe, ne ymisaŋjä mbqe, äkŋgi yatunquäwä?” ätukqe. ⁶ Jisasi Iqu Iqueqä imäkätŋqä diŋqe, Iqueqä-kiauänä näqŋqä ämeqä-qe, Iqu Pilipä iqueqä quuvqä heqiyqe, yamwiqä äwikqe.

⁷ Iwä Pilipä iqu ämävauqe, “Ämaqä eeqänänji, ymisaŋjä meqä-meqäpu bŋqenqä, buayä mbqe, 200 duni ämäwqätäuqä iqueqä” ätukqe.

⁸⁻⁹ Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä Endru, Saimonä Pitä iqueqä kätäkänqwa iqu, Jisasi Iqueni, “Ymeqä hŋqu bretqä kuä-balitä äyäqiyquwä 5 eäqe, hämapäkä hŋquaqutä täqi eä pmetanqä-qe, ga iinjä ipu ämaqä kuapänänjä täunji qäyunänqätanä?” ätukqe.

¹⁰ Iqini qätaqä hioätqä änguanänäqi etanji, Jisasi Iqu “‘quamä pmapiyä’ tupiyä” ätukqe. Ga iqua quni, “He quamä pmapiyä” tquanqa, qu eeqänänjä quamä äpmakuwi. Ämaqä qokä iquanänji, 5,000 äpmakuwi.

¹¹ Jisasi Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique ‘änguiqä’ ätuäqe, ämaqä iqi quamä pmetanquwä iu yanjä ikqe. Hämapäkä-pqe i imäkätqä-pa imäkqanji, qu eeqänä änguä kuapänänjä änguwi. ¹² Qu änguä änäpu änätquteqanquwänqanji, Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauni, “Änätqutequwi qui mimäkŋqä yätŋqä, he ämayäkäpiyä” ätukqe. ¹³ I tquanqanji, iqua bretqä kuä-balitä äyäqäkuwä 5 isuatani änätquteqanquwi, qa naqä 12 manquä ämamikuwi.

¹⁴ Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä i imäkqanji äqumbiyä iqua, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, ‘hiñuä-tqä qua täunqä pänqiyä’ ätnänqä† Iqueqä” ätkuwi. ¹⁵ I ätäpu, Iqu ‘oeyä’ qäyä ätqanquti, qu Ique a äkiqätäpu, ämaqä naqä ämiqänqä imäkŋqä äyä iqanqä näqŋqä eäqe, Iqu quni anqumä äväma, qoqonjä imä kuäquväkiqatŋqä ekqe.

Jisasi Iqu, eqä haqeu qanjä äukqenqä†

¹⁶⁻¹⁷ Hea wiqanqanji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, eqä-huänjä bunqä äpäwäpiyi, yimba ätkamäupu, eqä-huänjä yätäqä nänqisa anä Kapänamänqä äväma äukuwi. Jisasi Iqu iquauni mäwimeqä änyä etanji, hea qe ekqe. ¹⁸ Inqanji yunquä yänänäqŋqä hŋqu äqunätä, eqe yäyänji qoqonjä ätqäwa äpeminqe. ¹⁹ Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, yimba iqu eqä iqi wätŋqe, iqua eqä bunji ämiqa-ämiqa, awänänji (4 o 5 kilomita) tii äwäpiyänqanji, Jisasi Iqu yimba-tänjä qäqi, eqä haqeqä qanjä pqaŋgi äqumbiyi, iqua zä kiinjä ikuwi. ²⁰ E iqanquwänqanji, Jisasi Iqu iquauni “Tä Nyinjä. He zä miqä pambiyä!” ätukqe. ²¹ Inqanji iqua Iquenyqä yeeqä ipu, yimba inqisaŋqä itmakuwi. Iwä inqanji yimba anjä-himqä iqua timäupŋqä äwäpiyä-tänjä iu, qäqi maqänä imänqanji iuäqämakuwi.

²² Hiunji buayä i änäpu äpmakuwä äwiŋqanji, ämaqä kuapänänjä huänjä yätäqä inqisa iqi yqänä äpmaminquwä iqua, “Täqini yimba kiauänänjä hmbunä pmetanji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquetŋqä iqua, Jisasi Iqu maeqä, quwqä-quwänä yimba ipi äyä äwquwätanä!” kŋuä ämakuwi.

²³ Yimba huiziqua Taipiriyasitani, Naqä Iqu buayä änguiqä tqaŋga, ämaqä

† 6:14 Kukŋuä-suqä 18:15 ‡ 6:15 Matiu 14:22-33; Makä 6:45-52

kuapänä änguwä-tänä qäqiqi iuäqämakuwi. ²⁴ Ämaqä kuapänänä iinji, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä, iqiñi heaqiyä äyä nyätanqä äqumbiyi, qu yimba iquau ätkamäupu, Jisasi Iquenyqä qävqe, anä Kapänamänqä äukuwi.

Buayä hänä-pmeqä vqenqä

²⁵ Ämaqä kuapänänä iinä iqua, qu Jisasi Iqueni huänä yätäqä nängisa ämaqumuapiyi, Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, Si täqinyqe, äknğa äpnäwä?” ätukuwi.

²⁶ I tquanqawänqani, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänä etqä. He Nyinyqä qävqä ikiquwi, Nyi nätmätqä ämaqä mimäqänänä imäqanqenqä manä, Nyi buayä hetapqanqä äwqä ängüä änäpäsäpiyinqänä ikiqäuä. ²⁷ He wäunui, ymisanä qui imäknätä pizqä iqä dunqä miqä ipu, hänä hea ique-ique wiqä dunqä ipñqeqä. Goti Hanjuwä Apiqu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä yoqe, yänänäqñqä witñqä imäkkqe. Ga ymisanä iinji, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu hetapaniqeqä” ätukqe.

²⁸ I tquanğa qu Iqueni, tiinä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqu, ne squä wäunuä imäkatunquä äwinyätqänä?”

²⁹ Ga qu iinä tquanqawänqanğa, Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqu, he Ämaqä Iqu ändowatkqä Iquenyqä quuvqä heqäpnqä äwinyänä” ätukqe.

³⁰ Quvaqe, Iqueni tii ätukuwi. “Si nätmätqä ämaqä mimäqänänä äki imäktñqäwä? Ga ne iu äqunanä, Tqä kukñui naqä-qakuä imäkatunqwe, äänä isñqäwä? ³¹ Neyaqa atqä-awäkiqwa, anä avqñqä maeqä dunji, buayä mana Mosisi iqu äwikqeu änguwä. § Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iunji, *Iqu buayä qäukuä yätutanji bnqä äwikqeqä** ätnänqä-panjqä” ätukuwi.

³² I tquanqawänqanğa, Jisasi Iqu qunji, “Nyi he naqä-qakuänänä etqänä. Qäukuä yätutanä buayä naqä-qakui, Mosisi iqu etapänqä maetqe, Nyaqä Apiqu etapätqänä. ³³ Buayä Goti Hanjuwä Iqu vqe, ii qäukuä yätuta äpätä, qua täunä iu Hänä-pmeqä-vqä Iquvqä” ätukqe.

³⁴ I tquanqani, qu Iqueni, “Iyää, Naqä Iquki, buayä iinji, Si ne hea ique-ique nätapqa uwqätñqeqä” ätukuwi.

³⁵ Inqani, Jisasi Iqueä kimanji, “Nyi Buayä Hänä-pmeqä Iqunjqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä äpätä quuvqä heqiyqä iqu, buayänqätä, eqänqätä dä mäwqä itä, quväkä-ye, mäwqä yänqiyä. ³⁶ Iinä etanqä-qe, Nyi tii etqänä. ‘He Nyi hinuä äñqämbiyä-qe, Nyinyqä quuvqä maeqiyqä äyä itqänäuä.’ ³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi ändapkqä iqua, qu eeqänänä, Nyinyqä ppñqäuä. Nyi qäukuä yätuta qua täunqä äpqe, änyinqe, Nqä du imäkmqä manä, Nyi änändowatkqä Iqueqä dunä imäkmqä äpqä-qae, Nyinyqä i pquanqawä iquaunji, hñqwenji bi mämamäuqä danä ymqänä. ³⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä Nyi ändapkqä iquaunji, hiunji yäpakänqani Nyi hñqwenji hinuinä mäqunquä itmä, eeqänänä iunji hänä vauqumuatmniqnqä äwinyänä. ⁴⁰ Nyaqä Apiqu tiinjqä äwinyä. Ymeqä Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, hänä hea ique-ique pmeqe, amepu pmetanqpi, ga hiunji yäpakänqani, Nyi qunji hänä vauqumuatmniqnqänänä” ätukqe.

⁴¹ Inqani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, Jisasi Iqu “Nyi bretqä qäukuä yätuta äpqä Iqunjqä” tqanqenqwe, qu kukñuä kuapänänä ätukuwi. ⁴² Iinä ätäpu, “Ämaqä Tqu Josepä iqueqä hikñä Jisasi Iqutanä, ä

äsqukä? Iqueqä kaniquenyqätä, känäunqätäni, ne näqñqä eänque. Iqu tängani, ‘Nyi qäukuä yätuta äpqä Iqunjqe’ änäänqä ätqiyä?’ ätkuwi.

⁴³ Ingañi, Jisasi Iqu ävauqe, “He kukñuä kuapä matuwänqä pambiyä” ätukqe. ⁴⁴ “Ämaqä hñqu Nyinyqe, hiñgi mapqä yänä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanquti, iqu i pänä. Ga Nyi iqueni, hiunji yäpakänqani, hänä vauqumuatmniqeqä. ⁴⁵ Hiñuä-tqä iquauä tuwanuä iunji, ‘Qu eeqänänä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä vänqiyä’ ätä äqänänä.† Ga ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iquesa näqñqä ämepiyä iqua, qu eeqänänä Nyinyqä pñqäuä. ⁴⁶ Iñä etanqi, ämaqä-pqä hui Goti Kanique hiñuä ae äqunätqänuwä hmanji. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquesa äpqäqä Iqunä, Kaniqueni, hiñuä äqunätñqe. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hänä hea ique-ique pmeqe, ämenqiyä. ⁴⁸ Bretqä hänä-pmeqä iqu, ii Nyinjqä. ⁴⁹ Heyaqä hewäkiqua, anä avqñqä duñi, buayä mana änguwä-qe, qu äyä äpakonquwiqä. ⁵⁰ Inäqe bretqä qäukuä haqä yätuta äpqä tqueni, ämaqä hñqu ique ängqe mapakonqä yänqiyä. ⁵¹ Bretqä hänä-pmeqä qäukuä yätuta äpqä iqu, ii Nyinjqä. Ämaqä hñqu buayä ique ängqe, iqu hänä hea ique-ique pmeniqeqä. Buayä Nyi ämaqä qua täu äpmeñuwu hänä-pmeqä mapñqä wimqe, ii Nyaqä huiwiyyä” ätukqe.

⁵² I tquangqenqä iqua quwqä-quwä, “Ämaqä Tqu, Iqueqä huiwi ne änatanque, äänä nätapätñqäwä?” ätäpu, himänä ipu ätnquwi.

⁵³ I tñganquwänqä, Jisasi Iqu ivatuwänäqe, tii ätukqe. “Nyi he naqä-qakuänänä etqänä. He Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqueä huiwitä, hänqetä manqä ipqe, hänä-pmeqe hesäni aanqeqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Buayä naqä-qakuänänä, Nyaqä huiwiyi. Itanqa eqä naqä-qakuänänä, Nyaqä hänqeyi. Inä-qae, ämaqä Nyaqä huiwitä, hänqetä änmipqä iqua, hänä hea ique-ique pmetpnuwiqä. Itanqa Nyi iquauñi, hiunji yäpakänqä hänä vauqumuatmniqeqä. ⁵⁶ Ämaqä tqu-tqu Nyaqä huiwitä, hänqetä ännitätqe, iqu Nyi nyinätanqi, Nyi ique änyänänä. ⁵⁷ Nyiñi, Apiqu hänä-pmeqä Iqu änändowatkqanqi, ga Nyi hänä Iquesa äpmeñqä-pa, ämaqä Nyi ännitätqä iqu, hänä, Nyita pmeniqeqä. ⁵⁸ Buayä qäukuä yätutanä äpqäqä Tqunäñi, Iqu buayä heyaqä taqä-tawäkiqua mana änäpu, äpakonquwä ii enqä-panä manä. Ämaqä, Buayä Tqunä ännätqä iqu, hänä hea ique-ique pmetäniqeqä” ätukqe. ⁵⁹ Jisasi Iqu kukñuä iñi, anä aquväqñqä Kapänamä du näqñqä ävätä ätkqe.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä

⁶⁰ Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä kuapänänä hui, Iqu i tqanqi äwipiyyi, “Iqueqä kukñuä, ne kñuä änä mämeqänänä ätqäqe, qäte tqu wiyätñqäwä?” ätkuwi.

⁶¹ Qu kukñuä kuapänä tqanguwinqä, Jisasi Iqu, Iqueqä-kiuä näqñqä eäqe, tii ätukqe. “Kukñuä tqu he qui emäkqiyä? ⁶² Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, anä änyänänqä äpmaminqä yätunqä yqanqi äqumbqe, äänä ipnuwäwä? ⁶³ Hänä-pmeqe, Dñä Änguä Iqu ävätqänä. Ämaquqä yänänäqñqä duta, maetqenä. Iñä etanqi Nyi kukñuä etqä tä, quuvqä vqenqätä, hänä-pmeqä vqenqätä etqänä. ⁶⁴⁻⁶⁵ Iñä qäyä etanqi, hñquenä quuvqä maeqiyqä itqänäuä. Ga Nyaqä kukñuä ‘Ämaqä hñqu Nyinyqe, hiñgi mapqä yänä. Apiqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanquti, iqu i pänqiyä’ etqe, ii hñquenä quuvqä maeqiyqä

† 6:45 Asayä 54:13

itqätanġuwita etqeqä” ätukqe. Iinjä ätukqe, ämaqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipnuwä iquauŋqätä, ä Iqueni ämaqä iquau täkqä ätuätä hipa iu väniŋqä iquenyqetä, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuä änyänġa näqŋqä eä, i ätukqe.

⁶⁶ Inġani Iqueqä wänuänġä ämotquamiŋqä kuapänäni, qu Ique tuwä äwiyäpu, Iqutäni anä mikiqä danä qe ikuwi. ⁶⁷ I iqanġuwänġani, Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquauŋi, “He-pqe Nyi inä nyivämapŋqätanä?” ätukqe.

⁶⁸ Iwä Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si kukŋuä hänä hea ique-ique pmeqe ämenä. Ne tquenyqä watuŋquäwä? ⁶⁹ Inji, ne näqŋqä ämenä quuvqä eqiyqu. Si Ämaqä anġuä jänänäjä Goti Hanjuwä Iqueqä atänuä ekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanġa Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi henji, 12 etmakqeunji, hŋquki dnä quvqä-tänä äyqukitanä?” ätukqe. ⁷¹ Kukŋuä iinjä ätkqe, Saimonä Iskarioti iqueqä hikŋä Jutasi iquenyqe. Iqu ämaqä 12 iutanä-qu qäyä eä, Jisasi Iquenyqe, täkqä tuäniqä etanġi, ii ätkqe.

7

Israitqä iqua, ittänä anju yakuä äpmapu, ymisanä imäkkuwinqä

¹ Itanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä naqä iqua, Jisasi Ique äpäkpŋqä iqanġuwinqä, Iqu qua Jutiya iu ikiqänqä mäwiŋanġi Galili dunä ikämiŋqe.

²⁻³ Hiunji naqänänä Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iqua, ittänä anju yakuä äpmapu, yeeqä ipu aquväqŋqä hiunji iqua timäutŋqä qäqi etanġi, Jisasi Iqueqä känġuäkiqua Iqueni, “Si anä täqini äväma, qua Jutiyanqä uvä. Tqä ämaqä wänuänġä ämotquetqänä iqua, Si nätmätqä imäkqanġtqe hiŋuä kqämbŋqänänäyä. ⁴ Ämaqä hŋqu ämaqä eeqänänä im-imni, iquenyqä näqŋqä hipŋqä etanġutqe, iqu nätmätqä eeqänänä, ktqä nämä mimäkqä yänä. Si nätmätqä iinjä imäkätqänä, ämaqä eeqänänä hiŋuä kqämbŋqänä ämotquatŋqe” ätukuwi. ⁵ I ätukuwi, Iqueqä känġuäkiqua-pqe Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyitanji.

⁶ Iqua i tquanġuwänġa, Jisasi Iqu, “Hiunji Nqe, änänqä. Henryqe, hiunji eeqänänä iqua, anġuänänäqä” ätukqe. ⁷ “Nyi ämaqe, qu suqä quvqä imäkätqätanġuwinqe, ‘Ii suqä quvqä imäkätqänä’ tuätqätanġenqä, qu Nyinyqä wiunqä itqänä. Iinjä etanġi, qu henyqe, iinjä miqä ipŋqäuä. ⁸ Nqä hiunji änyä enqä-qae, Nyi aquväqŋqä naqänänä iunqä mäyqä yimä. Henryä epiyä” ätukqe. ⁹ Iqu qunji i ätuätä, mäwqä danä, Galili bu äpmakqe.

¹⁰ Inäqe, Iqueqä känġuäkiqua aquväqŋqä yätunqä ae äväma yqanġuwänġa, Jisasi Iqu qänaki maŋqä ekqe. ¹¹ Aquväqŋqeunji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä naqä iqua Jisasi Iquenyqä, “Ämaqä Iqu anġi pmenä?” ätäpu, qävqä ikämiŋuwi. ¹² Inġani ämaqä kuapä äpmapiyä iunji, hiyäkakä ätŋgäukuwi. Hŋqua Iquenyqe, “Ämaqä anġuänänäqä” tqanġuwänġa, hŋqua “Oeyä, Iqu ämaqä kuapänänä hänaqä huiu-mända ätuma äwqiyä” ätukuwi. ¹³ Inġani, qu iquauqä naqä iqua hanä-iqä vqenqä zä wiŋanġi, Iquenyqe, ätnänäqi äti matqä danä ikuwi.

Qu ymisanä nätkätanġuwänġa, Jisasi Iqu näqŋqä äwikqenqä

¹⁴ Qu aquvä äqämbu hiunji hŋqua ae pmetanġuwänġani, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä mätnätanġqä ququawä yänġisa äpeyäqe, qokä-apäkiu kukŋuä näqŋqä äwikqe. ¹⁵ I iqanġani, iquauqä naqä iqua yänuä

ipu, “Iqu näqñqä-vqä hñquenyqä mäwqä iminqe, näqñqä ii, äänä itä ämeqätiyä” tpu ikuwi.

¹⁶ I iqanquwänğanj, Jisasi Iqu kimanj, “Kukñuä tä ämetqueqe, kñuä indqänqä Nyaqeta maetqe, Goti Nyi änändowatkqä Iquesayqä” ätukqe.

¹⁷ “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä äwinqe qänaknä yätñqä itäqä iqu, Nyaqä kukñuinqe, ii Goti Hanjuwä Iquesatiyä, ä kñuä indqänqä Nyaqä iuta tqändiyä-qe näqñqä hiänä. ¹⁸ Ämaqä kukñui, kñuä indqänqä iqueqä iuta ätqä iqu, yoqä iqueqe haqä yätu maenätñqä winganjiyi. Inäqe ique ändowatkqä iqueqä yoqe haqä yätu maetñqä äwingqä iqu, suqä quanji mämeqä, naqä-qakuänänjä tqä-quvqä. ¹⁹ Mosisi iqu kukñuä-suqä metapqä inqäta? Iqu etapqä-qe, he eeqänänj, suqä iunji, qänaknä miqä itqänäuä. Ga he Nyinji sunqä pizqä bäkññqä itqänäuä?” ätukqe.

²⁰ I tqanğanj, ämaqä kuapänänjä iinji, ämävaupiyi, “Penqä dnä kinyasäuqanji ätnyä. Sinji, tqu kpäsätñqä itqänä?” ätukuwi.

²¹ Kimanj, Jisasi Iqu ätukqe. “Nyi wäunjuä naqänänjä iqu imäkkqenqä, he miiqä yänä inqä ikuwiqä. ²² Mosisi iqu qokä iquauä huiwä häuä ktäupñqä ätukqeunji, Sämbatqä hiunji hapännga qäyä etanqqä-qe, he ymeqä qokä hñquauqä huiwi, häuä ktäupnä. Suqä iinji, Mosisi iqu mikutäuqä ikqe, atqä-awäka ikutäukuwi. ²³ He Sämbatqänğanj, ymeqä hñquauqä huiwä häuä äktäutqänjuwi, ii he Mosisi iqu kukñuä-suqä ekqä iquenji qui mimäkkqä itqänjuwi. Inji Nyi Sämbatqännga ämaqä iqueä huiwi, eeqänänjä ängüä iwimäkkqanqqenqe, he Nyinyqe sunqä äkasuwä tätqänäuä? ²⁴ Ämaqeüqä suqe, hinjuä äqumbiyä dunqänä hinji miwäsäuqä pambu. Suqä naqä-qakuä jänänänänjä duta iwäsäupiyä” ätukqe.

“Jisasi Iqu, Kraisi Iqu etanqitiyä?” ätkuwinqä

²⁵ Inğanj ämaqä Jerusälemätanä hui, “Ämaqä neyaqä naqä iqua pizqä päkññqä itqänjuwi, Tä Qäqu maendiyä?” ätñguwi. ²⁶ “Hinjuä qumbu. Iqu ätnänjä iqi qäyä ätqäuä ätqanji, qu Iquenji manjä hui mätquä danä iqäuä. Ämaqä Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä Iqu etanji, qu näqñqä ämapu maeqä inä? ²⁷ Kraisi Iqu äpqqanğanj ämaqä-pqä hui näqñqä mämeqä ipu, ‘Iqu äkiuta päniqätiyä’ tpu ipnuwiqä. Inäqe Ämaqä Tqueqä äpqqaqenqe, ne näqñqä ämenjunä” ätñguwi.

²⁸ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkqä anjä mätnätanqqä ququawä iqi ätqäuä näqñqä ävätäqänğanj, manjä yänänänqñqä tii ätukqe. “He Nyinyqä näqñqä epu itannga Nyi äpqqenqä-pqä näqñqä yasämä eänäuä. Ga Nyi kñuä indqänqä Nqä duta mapqä iqäqe. Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he änyä maqñqä eänjuwi. Iqu naqä-qakuänänjä Iquvqä. ²⁹ Nyi Iqu änändowatqanji Iquesa äpqqä-qae, Nyi näqñqä Iquenyqä eänänä” ätukqe.

³⁰ I tqanqqenqä, qu Jisasi Ique a äkiqätäpu itmenätpu ipiyä-qe, hiunji i imäkkqä iqu, Jisasi Iquenji mäwimeqä änyä etanji, ämaqä-pqä hui Iquenji hipa hui mitmaqiyqä ikuwi. ³¹ Inäqe, ämaqä iu äpmaminjuwitanjä kuapänänj, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, “Kraisi Iqu äpätqänğanj, Iqu nätmatqä ämaqä mimäkkqänänjä, Ämaqä Tqu imäkätñqeunji ämäwqätäuniqätanä?” ätñguwi.

³² Parisi iqua ämaqä kuapänänjä Jisasi Iquenyqe, “Inji-iinjiqä” hiyäkakä tnätqätanğä qätä äwipiyi, iquatä, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Ique a äkiqätäpu itmapñqe, ämayukä-imanqä hñquau ändowatkuwi.

³³ Inḡaṅḡi Jisasi Iqu, “Nyi hesäṅḡi quäuqä mäpmeqä danä wänqäpu äpmami, änändowatkqä Iquenyqä umqänä. ³⁴ He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanḡqeunḡi änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinḡi mämänḡqumueqä ipḡqäüä” ätukqe.

³⁵ I tquanḡaṅḡi, Israitqä iqua, “Ne Iqueni mämäqumueqe, Iqu äkḡḡinḡyḡqä uwqanḡguti yanḡquatiyä? Iqu Israitqä iquneqä neyämaqä imimä äpmakäwänḡuwä iunḡqä äwätä, näqḡqe ämaqä Israitqä ma huizi iqi äpmeḡuwiu vätnḡqä ätqutiyä? ³⁶ Iqu neḡi, ‘He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanḡqeunḡi änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinḡi mämänḡqumueqä ipḡqäüä’ ätqäqe, Iqu kukḡuä iinḡi änänḡḡqä tqiyä?” ätḡḡuwi.

³⁷ Hiunḡi yeeqä ipu aquväqḡḡqä yäpakä naqänänḡä iqueni, Jisasi Iqu pämä ätqäuqe, maḡä yänänḡḡqä, “Ämaqä tqu-tqu quväkä ye äwiyqäqe, eqä nätnḡqänä Nyinyqä äpänä” ätukqe. ³⁸ “Ämaqä äsqu-äsqḡ Nyinyqä quuvqä eqiyqe, eqä esquä hänḡä-pmeqä-tänḡi iqueqä yäpä iunda pquänä. Inḡi Goti Hanjuwä Iqueä tuwanḡuä iu ätnänḡqä-pa* pquänḡqiyä” ätukqe. ³⁹ Jisasi Iqu kukḡuä iinḡi, Dḡä Äḡḡuä Iquenyqä ätkqe. Dḡä Äḡḡuä Iqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua mapnuwänḡqeyi. Inḡaṅḡi, Goti Hanjuwä Iqu Jisasi Ique ätuma äyätä, yoqä naqä vqe änänḡqae, Dḡä Äḡḡuä Iqu iquaunḡi, wimeqänḡqä-pqe, änänḡi.

⁴⁰ Jisasi Iqu i tqanḡi äwipiyänḡaṅḡi, ämaqä iqi äpmaminḡuwi, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hinḡuä-tqä Qäqueqä” ätkuwi. ⁴¹ I tqanḡuwänḡga, hui “Kraisḡi Ne ämineyätḡḡä Goti Hanjuwä Iqu atäunḡuä ikqä Qäqueqä” ätkuwi. Inḡäqe, huiziqua “Oeyqä” ätkuwi. “Kraisḡi Iqu Galilisa pḡänḡqä hmanḡqä. ⁴² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanḡuä iunḡi, ‘Kraisḡi Iqu Dewitiquesanḡä hueqä-himqä heniqe,† itanḡa ‘anḡä-himqä Dewiti iqu äpmaminḡqä Betlemä iutanḡäqu heniqä‡’ ätkqe” ätukuwi. ⁴³ I ipiyi, Jisasi Iquenyqe, quwqä-quwä inḡi inḡi ändmäkḡḡuwi. ⁴⁴ Iinḡä ipu, hui Iqueni a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä-pqä hui Iqueni hipa hui mitmaḡiyqä ikuwi.

Ämaqä naqä iqua, Iquenyqä quuvqä maeḡiyqä ikuwinḡqä

⁴⁵ Ämayukä-imanḡqä iqua, Parisi iquautä, hiqäva-imäkqä naqä iquautä anḡumä wimeqanḡuwänḡga, “He Iqueni ätuma mapqe, sunḡqä iqäüä?” ätukuwi.

⁴⁶ I tquanḡuwänḡga, iquauä kimanḡi, “Ämaqä-pqä hui kukḡui, Ämaqä Tqu ätätḡqä-pa, matqä itqänḡuwiqä” ätukuwi.

⁴⁷ Itanḡa, Parisi iqua iquaunḡi, “Henḡä-pqe, Iqu qäyasäqi etuma äwqiyä? ⁴⁸ He ämaqä naqä yoqä-tänḡä-pqä hḡqu, itanḡa Parisi-pqä hḡqu, Iquenyqä quuvqä heḡiyätqätanḡi äqunänḡuwätanä? ⁴⁹ Ämaqä kuapänänḡä tä, suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqenḡqä änyä maḡḡqä enḡuwä iquaunḡi, Goti Hanjuwä Iqu qui iwimäkätḡḡqä ae ätkqe” ätukuwi.

⁵⁰ Iinḡä tquanḡuwänḡgaṅḡi, iquautanḡä hḡqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi, hinḡiqänänḡänḡga Jisasi Ique äwimakqä iqu, huizi iquaunḡi tii ätukqe. ⁵¹ “Neyaqä suqä dunḡi, ne ämaqä hḡqueä kukḡui qätä äwiyätanä, itanḡa iqueqä wäunḡuä imäkätḡḡqä dunḡi, qävqä ganä iani, inḡa iwäsäuatunḡqueqä” ätukqe.

* **7:38** Jisasi Iqu Goti Iqueqä kukḡui äsqḡenyqä kḡuä indqänḡḡätiyä? Näqḡqä-tänḡä hḡqua Asayä 58:11 iquenḡqä ätqä. Hḡqua Sakätiyasi 14:8 iquenḡqä ätqä. † **7:42** 2 Samueli 7:11-14; Asayä 9:6-7; Järämai 23:5-6 ‡ **7:42** Maika 5:2

52-53 Quwqä kimanji, “Äi! Si-pqä Galilisanjä iqukitanä? Goti Iqueqä tuwanuä iu qävqä änguänä itnä, näqñqä tii esñqe. Galilisanji, hinuä-tqä hñqu mapqä yänqiyä. Hmanjqä” ätukuwi.

8

*Apäkä qokä-tänjä hui, iyyqä huiwi ämaqä hñque mänji yanjä äwikqenqä**

¹ Inğanji ämaqä eeqänänji quwqä anjuñqä ae äweqanquwänğa, Jisasi Iqu qoqonä Olipä yatunqä ekqe.

² Zinuitänji Iqu iqi ävämetä, hiqäva-imäqä anjuñqä anğumä äukqe. Iqu ququawä iqi pmetanğa, qokä-apäkä eeqänänji Iquenqä äpquanguwänğa, Iqu quamä äpme näqñqä motquetñqä ipäqäkqe. ³ Iqu i motquetqätanğa, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatänji, apäkä hui ätuma äpäpu, qokä-apäkä iuqä hinuä iqi äkitqätekuwi. Apäkä ii, qokä-tänjä eäqä-qe, ämaqä hñqutä-mända huiwä yanjä inğanğinyä äquñguwi. ⁴ Iwä inğanji Jisasi Iquenji tii ätukuwi. “Ämotqueqä Iquki, apäkä qokä-tänjä täsi, qokä huizitä huiwä yanjä inyätqätanğinyä äqunäñuwiqä. ⁵ Kukñuä-suqä Mosisi iqu änätapqä iunji, ‘Apäkä suqä iinjä iqanquwä iuaunji, hikä pizqä päsqänqä’ ätnänqe,† si änänyä ätnä?”

⁶ Qu kukñuä i ätukuwi, Iqu kukñuä äänä ätätqä Iquesa ämapu, kukñuä mitpnuwä inqä yamwiqä äwikuwi. Iinjä tquanguwänğa, Jisasi Iqu äuesäuä, Iqueqä hipaitä qua hinjä bu tuwanuä äqäkqe.

⁷ Qu yatñqä äpakänä vqanquwänğa, Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Ämaqä hesanä hñqu suqä quvqä mimäqä itñqä etanğutqe, iqu apäkä täsinji, hikä kinğanänji, iqu-ganä äpäsänä.” ⁸ Iwä Iqu kukñuä iinjä ätuäqe, anğji äuesäuqe, qua hinjä bu tuwanuä äqäkqe.

⁹ I tqanğji äwipiyyi, qu eeqänänji hñqunä-hñqunä iqinji äväma äukuwi. Ga ämaqä quväukuä kuapänänjä-tänjä iqua hinjuiqä äwqanquwänğa, ämaqä huizi qänaki äukuwi. Mä Jisasi Iqu iqi yqänä äuesäutanğji, apäkä ii Iqueuä hipenjuä iqi yqänä ätqäuminqe. ¹⁰ Itanji Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä eeqänänjä täqi ätqäunjuwi, anğji uwqäuä? Si kukñuä mikitätñqe, hmanda?”

¹¹ I tqanğa, ii ätukqe. “Naqä Iqukiyä, oeyä, hñqu hmanjqä.”

Ga Jisasi Iqu iinjä tii ätukqe. “Nyi-pqe kukñuä mämiktqä da imqänä. Si äunji, qänakñji suqä quvqä mimäqä pa iqätñqä” ätukqe.

Jisasi Iqu qua täu We-hunqä Vqä Iquvi

¹² Anğumñji Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua täu we-hunqä vqe, Nyi Qäqunjqä. Ämaqä Nyi änyuvändmitätqä iqu, qanji heawiqä du mäwqä itä, iqueqä quuvqeunji we-hunqä-tänjä-qeyqä.”

¹³ I tqanğa, Parisi iqua qätä äwipiyyi, Iquenji tii ätukuwi. “Si kukñuä awi, Tqä-täunqänänä ätätqänjinyä. Iinqe ämaqe, quuvqä makiqiyqä ipñqäuä.”

¹⁴ Ga kimanji, tii ätukqe. “He ‘Si Tqä suqenqä änatnyä’ ändquwi, naqä-qakuänänjä ändqäuä. I etanğji Nyi Nqä-näuänji, anjä äväma äpquenqätä, nñ anjä äumqeunqe näqñqä enänä. Nyi näqñqä iinjä ämenqetani, ämaqe Nyaqä kukñui quuvqä eqäpñqe. Inäqe he Nyaqä anjä qakuiunqetä äkiunqä-pqä uwqanğundqe, he änyä maqñqä ipñqäuä. ¹⁵ He ämaqeu iwäsäupiyänğanji, suqä qua täutaninqänä näqñqä epu, iwäsäuquenjqä. Inäqe Nyi ämaqä hñquenji, miwäsäuqä danä itñqe. ¹⁶ Inji Nyi ämaqä

* 8: Pipa Grikä pmeqeueqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä 8:1-11 iunji maqñqä eä. † 8:5 Kukñuä-suqä 22:22, Hiqäva-imäqä 20:10

hñqueqä suqenqä iwäsäuqanqundqe, he Nyaqä iwäsäuqä iinä iquenqe, quuvqä heqäpñqänänji. Ii tiinjä dutayi. Nyi Nqä-näuanä miwäsäuqä iqä. Apiqu änändowatkqä Iqu, Nyitä wäunuä anä itqäüä. ¹⁷ Kukñuä-suqä he Mosisi iquesa ämepu qänaknä itqänuwä iunji, kukñui tii ätnä. *‘Ämaqä hñquaqu kukñui asitaninä ätqiyyi, iquaquiyqä kukñuiñqe quuvqä heqäpñqe!’*† ¹⁸ Nyi Nqä-näuanqä awä ätätñqä Iqunji. Itanğa huiziqu, Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, Nyinqä awä inä ätätqäüä.”

¹⁹ Inğanji Parisi iqua yatñqä tii äwikuwi. “‘Nqä Apiqueyqä’ ätnji, ga Iqu ängi pmenä?”

Itanji Jisasi Iqu ivatuwänäqe, kima tii ätukqe. “He Nyinyqätä, Nqä Apiquenyqätäni, änyä maqñqä yqänä eänjäüä. Inäqe he Nyinyqä näqñqä hiqä-säpi, Apiquenyqä-pqe näqñqä inä iqäpñningä.”

²⁰ Hiqäva-imäkkä anä ququawä iqinji, Jisasi Iqu mbqä pñqä witanqgätänä qäqi äpme, qokä-apäkä iunji näqñqä ävätä, kukñuä iinji ätmuinqe. Iqu ätnänä iqi qäyä pmetanği, inğanji Iqueqä hanä-iqä meqe, qäyu matimäuqä änä etanği, ämaqä hñqu Iquenji, a makiqätqä ikqe.

Jisasi Iqu, “He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä” ätukqenqä

²¹ Anğumñi Jisasi Iqu qunji tii ätukqe. “Nyi eväma umqänä. Hnğamändanji, he Nyinyqä qävqä yanä-tpu ipqe, hiqä suqä quvqe yqänä äwinqä iutanä päkombnuwiqä. He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”

²² Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä naqä iqua, ii tqanği äwipiyyi, quwqä-quwä tii ätnquwi. “‘He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä’ ätqe, äänä etanği tqiyä? Iqueqä-kiuä päknätñqä ätqutiyyä?”

²³ Itanğa Iqu tii ätukqe. “He qua butanuenä etanğä, Nyi haqä yätutanunqä. He qua täutanä iquenä etanğä, Nyi qua täutanunä manä.

²⁴ Iinjä etanği ‘Hiqä suqä quvqä yqänä äwinqä iutanä päkombnuwiqä’ ae etqe. Ii tiinjä etanğiyi. Nyi Nqä-näua äpmenqä Iqunänqä§ quuvqä manjiqiyqä iqanğpqe, he heqä suqä quvqe yqänä wiqä, äpäkombnuwiqä.”

²⁵ Iqu kukñuä i tquanğa, “Si Tquki natnyä?” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

Iwä Iqu, “‘Nyi Iqunqä’, ae äyä etqe. ²⁶ Nyi heqä suqä quvqenqe, kukñuä kuapanä ätätmä ewäsäumätmä, itmä-qe, Nyi änändowatkqä Iqu, aanä naqä-qakuinä Tqä-qu etanği, Iqueqä kukñui Nyi qätä äwiyätñqenä, qokä-apäkä qua täunju ätuätñqeqä.”

²⁷ Iqu Iqueqä Kaniquenyqä tuätqätanğqä iinqe, qu knui mämeqä ikuwi.

²⁸ Iutanji Iqu tiinjä ätukqe. “He Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqunä indmepu, haqeqä ämanjiyäpiyanğanji, he Nyinqe, Nyi Nqä-näua äpmenqä Iqunänqä näqñqä epñqäüä. Ga tiinjä-pqenqä näqñqä inä epñqäüä. Nyi nätmatqä hui Nqä kñuä iutanä mimäkkä danä itñqeqä. Oeyä. Nyi kukñuä eeqänänji, Apiqu ämändquakqenä ätätñqeqä. ²⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, Nyitä anä äpmenä. Nyi nätmatqä Iqueuä äwinqeu qäyunä imäktñqä iutanji, Nqä-näuanä pmetmñqä hiñuinä manqänqä itñqeqä.” ³⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii tätqätanğa, kuapanänji Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwinqä iuta huätä ewewqatänqiyä

³¹ Inğanji Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä iquautanä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, tii ätukqe. “He Nyaqä kukñui mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äkiqätppqe, ga he Nqä wäunuänqä

† 8:17 Kukñuä-suqä 17:6; 19:15 § 8:24 Jisasi Iqu “Nyi Nqä-näua äpmenqä Iqunänqä” ätqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä enqä-paniqä. Yoqä iinji, Goti Iqu Mosisi iquenji awä ätukqe. (Anğumä Itmakqä 3:14)

ämetqueqä-quenä pmepnqäüä. ³² Ga inä ma, kuknuä naqä-qakuinqä näqñqä eäpu, itanğa kuknuä iinjä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä.”

³³ I tquanğa, qu kimanı tii ätukuwi. “Ne awiqu Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquneyqä. Hea hñganä-pqe, ämaqä hñqueqä wäunüä-wiyqä hñgi eätanä, iqueqä äwiñqä yäpä imä mäpmeqä danä itunqueqä. I hitanği ‘Kuknuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä-qe,’ sunqä natnyä?”

³⁴ Iqu iquauqä kuknui kimanı, tiinjä ätukqe. “Aanä naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä eeqänänjä suqä quvqä imäkätqänjuwi, qu suqä iqueqä äwiñqeunı qänaki vqä iquaiqä. ³⁵ Ga ämiqä hñqueqä äwiñqeunı qänaki vqä iqua, iquauqä ämiqä iqueqä anıunı näweqä mäpmeqä itqänjuwiqä. Oeyqä. Ymeqenä pmetpnqäüä. ³⁶ Inäqce Ymeqä Iqu he ewewqatqanğuti, he suqä quvqä iqueqä äwiñqeunı qänaki mäwqä pmetpnuwiqä. ³⁷ Nyi näqñqe. He Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquenä etanğqä-qe, Nyaqä kuknui heyaqä äwqä yäpä ingısanı mäwiqä etanği, he Nyi ämbäkpnqä itqänäuä. ³⁸ Nyi Nqä Apiqu ae ämändquakqeunı, kuknuä awi nätmatqä iinjä ätätqänänä. Nñ he heqä suqä Nyi ämbäkpnqä itqänjuwi, ii hiniqu tqanği äwikuwiunä imäkätqänäuä.”

³⁹ Inğanı iqua kima tii ätukuwi. “Neqä awiqu, Aprähamä iqueqä.”

Ga Jisasi Iqu iquaunı ätukqe. “Iinjä naqä-qakuä he Aprähamä iqueqä kawäkenä hiqä-säpi, suqä asänänjä Aprähamä iqu iminjä-pa, ii itqäpnıñğä. ⁴⁰ Kuknuä naqä-qakuä Nyi Goti Hanjuwä Iquesa qätä äwikqe, eeqänänı qäyä etätñqä-qe, tənğanı he Nyi pizqä bäkpnqä itqänäuä. Suqä iinjä ii, Aprähamä iqueqä suqä manä. ⁴¹ He hiqä hiniqueqä suqä iunä imäkätqänäuä” ätukqe.

Iwä qu Iquenı tii ätukuwi. “Ne neqä nipaqa qokitä hñgi hiqaqä äwäyäkıpu mänanyquä ikuwiqä. Oeyqä. Neqä Apiqu, Goti Hanjuwä Iqunänjqä.”

⁴² Inğanı Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu heqä hiniqu etanğutqe, he Nynıñqä enğänänjqä. İi tiinjıuta etqä. Nyi Goti Iqutä anä äpmaminıueä, äyä äquvepkqeä. Nyi änyinjä Nqä dutanä äquvepkqä ma, Goti Hanjuwä Iqu änändowatqanği äquvepkqe. ⁴³ Ga kuknuä Nyi tqanğqe, he näqñqä äñğüänä maeqä iquwi, ii he Nyaqä kuknui meqänqe, maenğanğqä iutayi. ⁴⁴ He Setänä, heqä henıqueqä ymeqä-quenı. Ga he iqueqä äwiñqeunä yänjä äqänäpu qänaknä iquenjqä. Inğata tii tənğanqe, iqu ämaqä päsqänjqä äpmenä. Itanğa iqu suqä naqä-qakuä iunı qänaknä miqe, tiinjä dutayi. Suqä aanä naqä-qakuä di, iqutä mäwiqä iminjqe. Kuknuä quanğä ätminqe, ii aanä iqueqä yänıyı. Iqu ämaqä quanğä kuknuä tqä-qu eä, itanğa iqu quanğä kuknuä tqeutanä kanıquwi. ⁴⁵ İinjıñqe Nyi kuknuä aanä naqä-qakuänänjä di etqanğqetanı, he Nyaqä kuknui quuvqä maeqıyqä da äyä itqänjä. ⁴⁶ He ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queyqä’ knüä eyätñqä etanğutqe, ga Nyaqä suqä quvqä imäkätñqe, ätnänjä iqi ätäpu, maepıyä. Ä Nyi kuknuä awä naqä-qakuä dinä ätätñqä etanğundqe, inı Nyaqä kuknui quuvqä maeqıyqe, sunqä itqänäuä? ⁴⁷ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä iqua, Iqueä kuknui qätä äwiyätqänjuwi. Ä he Iqueä kuknui qätä mäwiyqä iquwi, ii tiinjä etanğıyı. He Iqueqä ymeqä-quenä maeqä epıyä dutanı.”

Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänqätä, Aprähamä iquenyqätä, ätkqenqä

⁴⁸ I tquanga, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkqä naqä iqua, Iqueni kima tii ätukuwi. “Ne tii äktqunä. ‘Si ämaqä Sämaliyatanä* Iqukiyqä. Ga dnä quvqä hñqu äktqäunä.’ Iini ne naqä-qakuä äktqu?”

⁴⁹ Itañi Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi dnä quvqä hñqu mandqäuqä inä. Hmanjqä. Itañgi Nyi Apiqueä yogenä haqeu mamäutqätanğa, he Nyaqä yoqe mändi ängittqäyätqänäuä. ⁵⁰ Nyi Nqä yoqe, haqeu mämamänjqä itqänänä. Nñ, Nyi yoqä naqä mamqenqä äwinyänqe, Hñqunänjqä. Iqu ämaqä eeqänänä iquau Iwäsäuqä Iqueyi. ⁵¹ Nyi aanä naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, mapäkonqä hea ique-ique pmetäniqeqä.”

⁵² Inğanj iqua kima tii ätukuwi. “Si e änatñä imñi, tängani, tiinji. Dnä quvqä hñqu Si äktqäunqä iinqe, ne näqñqä ae equnä. Aprähamä iqu-pqä, Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe, ae äpäkonquwä-qe, Si tii änatnyä. ‘Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, iqu mapäkonqä hea ique-ique pmetäniqeqä.’ ⁵³ Änäängä? Si neqä awiçu Aprähamä, ae äpäkonqqä iqueni ämawqätäutnä, änatnä? Ä Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe ae äpäkonquwiqä. Si ‘ “Nyi tqunä” ätqänä,’ kñuä kiyqiyä?”

⁵⁴ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä yoqe haqeu ämamänmitmqe, ii nätmätqä hinginqä enqä-pani. Inäqe Nqä Apicu, Iqu Nyaqä yoqe haqeu ämanmäutqänä. Iquenyqe, he ‘Neqä Goti Hanjuwä Iqueqä’ äyä ätqäuä. ⁵⁵ Inäqe he Iquenyqe maqñqä epu ätqäuä. Nyi, Nqä-näuäñi Iquenyqe näqñqä eänänä. Ga ‘Nyi Iquenyqe maqñqeqä’ etmqe, ii Nyi ämaqä quanğätqä he enqä-panjunä emqänä. Itañgi Nyi Iquenyqä näqñqä ae eämä, itanğa Nyi Iqueqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁵⁶ Heqä tawicu Aprähamä iqu, Nyaqä hiunji hiñuä qunäniqenqä kñuä indqänätäqänğanj, iqu yeeqä äwinyminqeqä. Itañi iqu hiñuä i äqunäqe, aquvänä ikqeqä.”

⁵⁷ Iwä iqua qätä i äwipiyyi, tii ätukuwi. “Si Tqä quväukui 50 änä qäyä etañgi, Aprähamä iqueni Si hiñuä äqunğñätanä?”

⁵⁸ Ga Jisasi Iqueä kimañi, “Nyi naqä-qakuänänä etqänä, Aprähamä iqu matimäuqänğanj, Nyi Nqä-näuä Äpmeñqä Iqunjqä” ätukqe.

⁵⁹ I tquangqenqä, qu hikä ämepu Ique päsänä-tpu iqanğuwänğa, Iqu zä imäknä hiqäva-imäkkqä anä täkñiunji äväma, yäpaqänğisa äukqe.

9

Jisasi Iqu, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äñguä iwimäkkqenqä

¹ Jisasi Iqu qañä äwätäqänğanj, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äqunğqe. Ämaqä iqu känäwqä äwqä imdanj, hiñuä maqñqä iinäqu ätimäukqe.

² Inğanj Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua Iqueni, “Näqñqä Motqueqä Iquki, ämaqä tqe hiñuä maqñqä imänğqe, suqä quvqe tqueqäwä? Iqueqä-kiuätanä, kanä-känaisändanä?” ätukuwi.

³ Yatñqä i vqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Ämaqä iqu hiñuä maqñqä inqe, suqä quvqe, iqueqä-pqä ä iqueqä kanä-känäwqä-pqä duta hmanji. Ämaqe, qu ämaqä tqe hiñuä äqunäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä mapñqä diñqeqä. ⁴ We yqänä tii hunätanğanj, ne Nyi änändowatkqä Iqueä wäunui imäkatunque. Ämaqe wäunüä miqä ipñqe, hea heätñqe qäqinji. ⁵ Nyi qua täu äpmeñqe, qua täu We-hunqä Vqä-qunjqä” ätukqe.

* **8:48** Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkqä iqua, Sämaliyatanä iquauñqe, “Ämaqä quvqä iqä iquaiqä” kñuä indqänminjuwi.

6-7 Iinjä ätuäqe, Iqu qua bu makukuä äquteqe, makukuitä quae ättäqe, ämaqä iqueä hinuii qua äwqäyätä, iqueni, “Eqä-huänjä Silomä du asnjä qänämändnqä uvä” ätukqe. (Yogä ‘Silomäuä’ ätnänqä iqu, ‘ändowatqäuä’ ätnä.) Inji iqu äwäqe, asnjä qänämänganğa, iqueä hinui ängüä heqanği, iqu hinuä ängüä qnqä-qu äpkqe.

8 Inğanı ämaqä, iqutä anä asä iqi äpmaminuwitä, ämaqä, iqu hinuä maqnqä äpme mbqänqä nätmatqä isuanqä täunüä tätqätanği äqunminuwitänı, qu, “Ämaqä tqı mbqänqä täunüä ätqämanätqä iqutanä?” ätäpu yatnqä ingäukuwi. 9 Yatnqä i inganğuwänğa, ämaqä hui, “Auqä, ämaqä iqu qäqueqä” tqanğuwänğa, hui, “Oeyä, iqu maetqe. Ämaqä iqu enqä-panjä hnqueqä” ätkuwi.

I tqanğuwänğa, ämaqä iqu iqueqä-kiuä, “Nyi ämaqä iqunä qäqunjqä” ätukqe.

10 Qu iqueä kimanı, “Si hinui äänä itnä qänğinyä?” ätuäpu, ique yatnqä äwikuwi.

11 Yatnqä i vqanğuwänğa, iqu, “Ämaqä ‘Jisasiuä’ ätätqänuwä Iqu, qua ättäqe, nyaqä hinuii qua äñqiyätä, ‘Asnjı, eqä-huänjä Silomä du qänämändnqä uvä’ dqanği, nyi äumi, asnjä tii äqänämänätmänganği, hinuä qe äqänğänä” ätukqe.

12 I tqanğanı, qu, “Ämaqä Iqu ängiwä?” ätukuwi. Iqu, “Nyi änyä maqnqeä” ätukqe.

Parisi iqua, hanjä-iqä äwikuwinqä

13 Inğanı qu ämaqä hinuä maqnqä iminqä injä iqueni, Parisi iquaunqä ätuma äukuwi. 14 Jisasi Iqu qua ättätä ämaqä iqueä hinuä ängui, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğa iwimäkkqe. 15 Inqe, Parisi iqua-pqe, ämaqä iqueni, “Si hinui, änä itnä äqänğinyä?” ätuäpu, yatnqä ämikuwi.

Iqu qunı, tii ätukqe. “Iqu nyaqä hinuä täunı, qua nğäyqanği, nyi asnjä äqänämänätmä, tänğanı hinuä ängüä sä äqänänänä” ätukqe.

16 I tqanğanı, Parisi hnqua, “Ämaqä hiunji hapä pmeqä dunqä suqe, qänaknä miqä iqäqä Tqu, Goti Hanjuwä Iquesanä-qu maetqenä” tqanğuwänğa, hnqua, “Ämaqä suqä quvqä imäqä-qu eäqe, nätmatqä ämaqä mimäqänänä tiiñı, äänä imäkätqäwä?” ätkuwi. I ätnäpiyitanı, naqä-hnqunä mäpmeqä danä ingi-inği äktqänğuwı. 17 Iinjä ipu, qu iqueni, anğumä yatnqä tii äwikuwi. “Ämaqä saqä hinui, ängüä ikimäqä Iquenyqe, si ‘tqueqä’ ttñqäwä?”

Yatnqä i vqanğuwänğa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Iqu Ämaqä Hinuä-tqä-queqä.”

18 Inäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquauqä naqä iqua, “Ämaqä iqu hinuä maqnqä-qu enqe, tänğanı iqu hinuä äyä äqänğiyä” knüä mämeqä ipu, ämaqä iqueqä kaniquesä känäutä kuknüä ätuätumepu, yatnqä tii äwikuwi. 19 “Ämaqä tquenyqe, qe, ‘Yeqä ymeqä hinuä maqnqä imänğqeä’ ätqiyä iqutanä? Ga iqu tänğanı hinuä ängui, äänä itä äqänğiyä?” ätukuwi.

20 Qu yatnqä i vqanğuwänğa, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisä ämävayi, “Ye näqnqe. Iqu yeqä ymeqä-qu etanği, iqu hinuä maqnqä imänğqeä” ätukiyi. 21 “Inäqe, ye änyä maqnqe. Iqu tänğanı hinui, äänä itä äqunğuti. Ämaqä ique ängüä imäkätä hinuä qänätqä imäqä Iquenyqe, ye maqnqeä. Iqu ae naqä enqä-qae, yatnqä iqueqä-kiuä wıpu. Ga iqu ‘iinjqä-iinjä’ hetätqänänäyä” ätukiyi. 22-23 Iyaqu ii ätukiyi, ämaqä naqä iquaunqä zä etanğiyı. Ämaqä injä iqua, näwinyä pmua imäkäpu

tii ätkuwi. “Ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, ‘Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique ätekqä Iqueyqä’ tqangpqe, anä aquväqñqeu aquvä äqänäpu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqä mämamäuqä ipñqäüä.” Iiññqe, ämaqä iqueqä kaniquä känaisäñi zä isinyä, “Iqu ae naqä-queqä. Yatñqe, iqueqä-kiuä wipiyä” ätukiyi.

²⁴ Iqua ämaqä hiñuä maqñqä imiñqä ique, anqumä kukñuä ätuätumapiyi, “Ämaqä si äñguä ikimäkqä Iquenyqe, ne näqñqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quvi. Inji, si Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutnä, naqä-qakuänänä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tquanqawänga, ämaqä iqu, “Nyi maqñqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quti, miqä-quti? Nyi ñqä hiñui, maqñqä inqä-qe, täñganji nyi hiñuä äqänmä, näqñqe, iñqänä eqänä” ätukqe.

²⁶ I tquanqaga, qu iqueni, “Si hiñuä maqñqä eäñi, saqä hiñui äñgui, Iqu äänä itä ikimäkqiyä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

²⁷ Inqanji, “Nyi iqi ae etqanqaga, he qätä mänyiyqä iquwi. Inji, anqumñi qätä sunqä nyipñqäwä? Inji he-pqe, Iquenyqä quuvqä heqäpñqätanä?”

²⁸ I tquanqgetanji, qu iqueni kukñuä quvqä tii ätukuwi. “Ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, si äyuwä. Ne quuvqe, Mosisi iquenyqä heqiyqä iquneyqä. ²⁹ Ne näqñqe, Mosisi iquenyqä eäñu. Goti Hanjuwä Iqu iqueni kukñuä ätumiñqe. Inäqe, Ämaqä Tqu äkñgisa äpñqä-quti? Ne Iquenyqe, änyä maqñqä eäñunä” ätukuwi.

³⁰ Inqanji iqu, “Ämaqä Iqu nyaqä hiñuä äñguä änyimäkqenqe, he ‘Ne Iquenyqä änyä maqñqä eäñunä-qe,’ änäñqä tqäüä? ³¹ Ne näqñqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqeuñi, qätä mäwiyqä danä yänä. Ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iqueqä äwiñqä du imäkqanquwä iunä wiyätñqä äyuä. ³² Qua tqu imäkkqetani, täñganqe, ‘Ämaqä hñqu, ämaqä hiñuä maqñqä imäñgqä hñque, äñguä hiñuä qänätñqä imäkqeqä’ matqä itqänuwi. ³³ Inji Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iquesa mapqä-säpi, Iqu nätmätqä hui mimäkqä iquäningä” ätukqe.

³⁴ I tquanqaga qu, “Si suqä quvqä du imäñgñä, iunä yqänä äpmeni, inji si täñganji, ne näqñqä mänätapqä isñqeqä” ätuäpu, qu iqueni, anä aquväqñqeutani, huätä ändowatkuwi.

Hiñuä maqñqe, tqukuakä?

³⁵ Jisasi Iqu ämaqä iquenyqe, “Anä aquväqñqä iutani, huätä ändowatqäüä” tqanqä äwiyäqe, Iqu ämaqä iquenyqä qävqä ikitä, ique äwimeqe, “Si Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe quuvqä eqinyä?” ätukqe.

³⁶ I tquanqanji, ämaqä iqu ämävauqe, “Ämaqä Naqä Iquki, Ämaqä Iqu äsque, nyi di. Ga nyi Iquenyqä quuvqä heqämqänänyä” ätukqe.

³⁷ I tquanqaga Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si Ämaqä Iqueni hiñuä ae äqunäninyä. Ämaqä Tä äktätñqä Tqu, ii Qäqueqä” ätukqe.

³⁸ Inqanji ämaqä iqu, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, Jisasi Iqueä yukä iqi qonä äuktäutä, Iqueä yoqe haqeqä ämamäukqe.

³⁹ Inqanji Jisasi Iqu, “Nyi qua täuñqe, ämaqeuqä suqä iwäsäuqänqä äpkqe. Inji ämaqä hiñuä maqñqä inuwi, hiñuä qänqanqipi, hiñuä äqänänjuwi, hiñuä maqñqä ipñqäüä” ätukqe.

⁴⁰ Parisi Jisasi Iqutä iqi anä ätqäpiyä iqua, i tqanqä äwipiyi, “Ne-pqe hiñuä maqñqä-qune etanqä ätätqäninyä?” ätukuwi.

⁴¹ I tquanqawitanji Jisasi Iqu, “He hiñuä maqñqä hiñuä pisquenä epqe, hiqä suqä quvqetani hanä-iqä mämeqänqe. Inäqe he, ‘Ne hiñuä

äqänänunä' ätquwä-qae, hiqä suqä quvqe, täka yqänä himäkätänqiyä" ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Sipsipqä-miqä Änguänänjä-quvi

¹ Jisasi Iqu, "Nyi naqä-qakuänä tii etqänä. Ämaqä sipsipqä iquauqä täknä yäpä yängisani, hänaqeta mäpeyqä, awä hñqäqisa äpäkeyätä äpeyqä iqu, quwä-meqä-quvi. ² Ämaqä täknä hänaqeta äpeyqä iqu, iqu sipsipqä iquau miqä iquvi. ³ Itanğa ämaqä täknä hänaqä miqä iqu, iqueni qñqanä wuteyqanğuti, sipsipqä iqua ämiwiyqä iqueqä quväki, qätä wipnä. Ga iqu iquauqä yoqe, kikinä ätuätä, yäpaqä mängisa ätuma wänä. ⁴ Inji iqu iqueqe, eeqänä ätuma äwätä, hiñuiqä wimenä. Sipsipqe, qu iqueä quväkiñqä näqñqä epiyä-qae, ique qänaki wivändpnä. ⁵ Ämaqä huitanğa hñqu tquanğutqe, qu iqueqä quväkiñqä änyä maqñqä epiyä-qae, iqueni qänaki mävändqä danä zä upñqäuä" ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kukñuä ktqä iqu tquanğqe, qu kñuä änguä mämeqä ipu, "Iqu sunqä ätqutiyä" tpu ikuwi.

⁷ Qu näqñqä änguänä mämeqä iqanğuwinqä, Iqu anğumñi, "Nyi naqä-qakuänänjä etqä, Nyi sipsipqä iquauqä Täknä-hänaqä Iqunjqä. ⁸ Ämaqä Nyi änyä etanğa hiñuiqä äpätqanğuwu, qu quwä-meqä-qua etanği, sipsipqä iqua qunji qätä mäwiyqä danä itqanğuwu. ⁹ Nyi Täknä-hänaqä Iqunji. Ämaqä hñqu Nyita äpeyätqe, hänä änguä iqumuatnä äpme, iqu tängisa äyapätä mängisa äwätä itä, itanğa iqu qätaqä näqisquänqiyä. ¹⁰ Quwä meqe äpquwi, quwä ämepu, pizqä äpäsäpu, itanğa qui imäkkä dinänji. Nyi iinğä maetqe. Nyi äpkqe, qu hänä-pmeqenqe äwa miqä, kuapanä mapñqä diñqe.

¹¹ Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänjä-qunji. Inji ämaqä sipsipqä änguänä miqä iqu, sipsipqeunqä yänä winä. ¹² Ämaqä mbqä metñqä sipsipqä qanyinä yakuä miqä iqu, hiveqä hiqiyqä pñanği äqunäqanğani, iqu sipsipqä-miqä naqä-qakuä-qu hma etanği, itanğa sipsipqe, iqueqä maeqä etanğä, inji iqu qunji äväma zä wänä. Ga hiveqä hiqiyqä iqu äpäqe, qunji ändämiqanğuti, qu näñä-täqi upnä. ¹³ Ämaqä iqu mbqä metñqänä wäunğä itä, sipsipqenqä kñuä mämeqä iqä-qae, zä wänä.

¹⁴⁻¹⁵ Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänjä-qunji. Apiqu Nyinyqä näqñqä etanği, ga Nyi Apiquenyqä-pqä näqñqä enjä. Asä inji, Nyi Nqä sip-sipqenqä näqñqä etanğä, qu-pqe Nyinyqä näqñqä enjä. Inji Nyi sipsipqä yätamäkkänğä päkonmä. ¹⁶ Täknä huiziunji, Nyaqä sipsipqä hui-pqe äpmenä. Ga Nyi qunji ätuma pmqänä. Inji Nyi 'daanä' tquanğani, qu Nyaqä quväki qätä änyiyäpu äppñqäuä. Ga sipsipqä iinji, naqä-hñqunä etanğpi, ga quwqä Ämiqe, Hñqunä hiäniqe. ¹⁷ Nyaqä hänä-pmeqe anğumä mamniqä etanği, Nyi sipsipqeunqä yänä wämä. Ga iinğä imqä itqätanğqetani, Apiqu Nyinyqä äwinyä. ¹⁸ Nyaqä hänä-pmeqe, ämaqä hui hiñgi quwqä äwiñqä dutanä, qui mimäkkä ipnä. Nyi änyinğä Nqä duta, yänğä wämqe. Nyi Nqä hänä-pmeqe ävätmä, itanğa anğumä meqanqe, yänğänäqñqä ämenä. Nqä Apiqu Nyi iinğä imäkmqä ändkqe" ätukqe.

¹⁹ Jisasi Iqu i tqanğqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminğuwä iqua anğumä inği-inği äktqanğuwu. ²⁰ Kuapanänğä hui, "Iqu dnğä quvqä-tänğ eä, qämä-qämä itä i ätqi. He Iqueni qätä sunqä wiyqäuä?" ätukuwi.

²¹ Itanğa hui, "Ämaqä dnğä quvqä-tänğ hñqu, kukñuä tiinji matqä danä

yänä. Dnā quvqe, ämaqä hinuä maqñqä itanquwä iunji, hinuä qämbñqe äänä imäkäniqiyä?” ätukuwi.

Israitqä iqua, Jisasi Ique äpäsänä-tpu ikuwinqä

²² Inğanji qu hiunji naqä, hiqäva-imäkcqä anji Goti Iqueni anji imäkkuwinqä knuä indqänäpu, yeeqä ipñqä Jerusälemäni aquvä äqanquwi. Inji hiunji dnä maenqä, isqänqa imäkminjuwi. ²³ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkcqä anä täknä yängisa, Solomonä iqueqä anä mätävätinjqä ätminjuwä iu ikäminjqe. ²⁴ I ikitqätanqa, Israitqä iqi hiqäva imäkminjuwä hñqua, Ique aquvä äwqämbiyi, “Ne Sinyqä knuä qämä-qämä inqä ämetunjqe, Si awi äknqa nattñanqäwä? Si Kraisi Ämaqä ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekikqä Iquki eäni, Si kuknuä ktqä matqä, naqä-qakuänänjä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tqanquwänqa, Iqu kimanji, “Nyi ‘Iinjqä-iinjqä’ etqanqa, he Nyi tqanqä dunji, qätä mänyiyqä ipu, quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. Nyi nätmätqä Apiqueä yoqeta imäkätñqe, ga ii Nyinyqe, qe ämetquetqänä. ²⁶ I metqueqanqa, he Nyaqä sipsipqä-quenä maeqä ipu, Nyinyqe quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. ²⁷ Sipsipqä Nyaqä di, qu Nyaqä quväki qätä nyiyqanqä, Nyi qunqä näqñqä enä. Inji qu Nyi qänaki nyivändpnä. ²⁸ Ga Nyi qunji, quuvqä hea ique-ique pmeqe vqanqmd, qu mapakonqä danä iqänqe. Itanqa ämaqä-pqä hui, Nyaqä hipa iutanji huätä mämändauqñqe. ²⁹ Apiqu sipsipqä Nyi ändapkqä Iqu, Yänänäqñqä-qu eä, eeqänänji ämäwqätäuä. Inji ämaqä-pqä hui, Apiqueä hipa iutanji mämotauqä ipnä. ³⁰ Nyitä Apiqutanji, Ye naqä-hñqunäyqä” ätukqe.

³¹ I tqanqenqä, Israitqä iqua anqumä hikä ämepu, Ique päsanä-tpu ikuwi. ³² I iqanquwänqa, Jisasi Iqu qunji, “Nyi wäunjuä änguänänjä Apiqu ändapkqe, heyaqä hinuä iqisa kuapänä imäkätñqe. He hiki, wäunjuä iquautanä äkisquenqä bäkñqäwä?” ätukqe.

³³ I tqanqa qu, “Ne Sinji, hiki wäunjuä änguänänjä imäkätqänjqä kpäsatuñquä miqä iqu. Si Ämaqä hinqänquki qäyä eänä, Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Ique äkittqiyqanqñjqä ii kpäsatuñquä iqunä” ätukuwi.

³⁴ Inğanji Jisasi Iqu qunji, “Heqä kuknuä-suqenqä tuwanjuä äqänänjqeunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui tii äqänä. ‘Nyi henyqe, “goti-quenjqä” ätkqeä.*’ ³⁵⁻³⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä tuwanjuä äqänänjqe, hea ique-ique naqä-qakuänänjä äqänä äwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä Iqueqä kuknuä äwikqä iquaunji, ‘he goti-quenjqä’ ätukqe. Inäqe Nyi Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ändeetä, qua täunqä änändowatkqä Iqunä, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qunjqä,’ tqanqenqä he, ‘Si Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Iqueni äkittqiyenyä’ ätquwi, äänä etanji ätqäuä? ³⁷ Nyi wäunjuä, Apiqueä di mimäkcqä-säpi, he Nyinyqe quuvqä maeqiyqä iqäpninji. ³⁸ Inäqe, Nyi imäkqe, he Nyaqä kuknui naqä-qakuä mimäkcqä ipiyäqe, Nyi wäunjuä imäkätñqeunji quuvqä heqäpnqe. Inä iutanji he näqñqä ämepu, Apiqu Nyi nyinätanji, Nyi Ique änyänqä iunqe, näqñqä änguänänjä epñqeä” ätukqe.

³⁹ Inğanji qu anqumä Iqueni a kiqätanä-tpu iqanqä, Iqu quvaqä hipa iuta äutakñqa äukqe.

⁴⁰ Iqisanji, Iqu anqumä eqä Jotänä ique nängisanqä äwäqe, Jonä iqu änyänänqa ämaqä asnjä äqäminjqä iqi äpmaminjqe. ⁴¹ Iqinji, ämaqä kuapänänji, “Jonä iqu nätmätqä ämaqä mimäkcqänänjä di mimäkcqä

* 10:34 Apqä Bukä 82:6

qäyä itä, Ämaqä Tquenyqä ätkqe, eeqänäni naqä-qakuiqä” ätäpu, Ique äwimakuwi. ⁴² Inğanı ämaqä kuapänäni, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

11

Lasarusi iqu äpäkonqgenqä

¹ Inğanı, ämaqä anä-himqä Betani pmeqä hñqu, yoqä Lasarusi, iqu täñä-yaqä ämakqe. Betani, Mäliya Mala näsuaqiyqä anä-himqe.

² Apäkä Mäliyai, qänakni eqä sisnyañä-weqe ämetä, Naqä Iqueä yukä bu äwiqatätä, iyyqä detä yemä iwimäkkqä iyyi. Lasarusi täñä-yaqä ämakqä iqu, iyyqä kasiqä-quvi. ³ Inğanı iqueqä kasiqä-uaqu Jisasi Iquenyqä, “Naqä Iquki, Tqä näueqä Si kiinjä äkinyätñqä iqu, täñä-yaqä äwinä” ätäsinä, kukñuä ändowatkıyi.

⁴ I äwiyäqe, Jisasi Iqu, “Täñä-yaqe, näwinyä päkonqänqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqe, iuta meqanğuti, ga Iqueqä Ymeqä-pqä Iqu inä menqiyä” ätukqe.

⁵ Iqu Mala, Mäliya, Lasarusi näsquanqä kiinjä äwinyminqe.

⁶ Jisasi Iqu Lasarusi iquenyqe, “Täñä-yaqä äwinä” tqanğä äwiyäqe, Iqu mäwqä danä hiunji hñquaqu, iqi inä äpmakqe. ⁷ I äpmeqe, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iquaunı, “Ne anğumä qua Jutiyanğqä äwanä” ätukqe.

⁸ I tquanğa iqua, “Näqñqä-vqä Iquki, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-qäyqä iqua, qu hikä kpäsänä-tpu iquwi, hñga hma enqe, Si anğumä asä dunğqä utñqä inyä?” ätukuwi.

⁹ Iqu kimanı, “Hiunji ique-iqueni, wenı hñganğqä äunğa mäwqä iqä maeqä inä?” ätukqe. “Inı ämaqä äsqu-äsqwe we hunätanğa äwqe, iqu we-hunğqä ique äqunä äwqi. Näni-täqi äqutäutä, quannä mapäkñqä danä iquänä. ¹⁰ Inğqe, hea witanğa äwqä iqu, iquesanı we maunğqä etanğuti, näni-täqi qutäuquänıneqä” ätukqe. ¹¹ I ätuäqetanı, tii ätukqe. “Neqä neyämaqä Lasarusi iqu hiqaqä äwinä. Inğqe Nyi ique ävauqumuatmqä diñğqä umqeğä” ätukqe.

¹² I tquanğanı iqua, “Naqä Iquki, iqu hiqaqä äwinqe, anğua henqiyä” ätukuwi. ¹³ Jisasi Iqu Lasarusi iqu pizqä etanğqenğqä tquanğı, iqua, “Qanyä hiqaqä witanğı ätqiyä” tpu ikuwi.

¹⁴ I iqanğuwänğa Iqu awä jänä tii ätukqe. “Lasarusi iqu ae äpäkonqgeqä. ¹⁵ Inğqe, he Nyinyqä quuvqä heqäpnğqä diñğqä indqänätmä, Nyi iqtanı mäpmeqä iqenğqä yeeqä iqä. Täñanı ne iquenyqä yqä äwanä” ätukqe.

¹⁶ I tquanğanı, Tomasi “Ymeqä Qäyawiqä”* ätuminuwä iqu, wäunüanğqä ämotquaminğqä huizi iquaunı, “Ne-pqe, neqä Naqä Iqtä anä päkonatunğänä äwanä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Mala näsuaqisä kukñuä ätñguwinğqä

¹⁷ Jisasi Iqu ätimäutäqänğanı, “Qu Lasarusi iqueä huiwi, hikä himanıu equwi, hea hñquaqu-hñquaqu ae äpäwqiyä” tqanğä äwikqe. ¹⁸ Betanisanı Jerusälemänğqe, kiñämä maetqe, qäqiqinji (3 kilomita). ¹⁹ Iinjä etanğı, Israitqä kuapänäni, Malaqätä Mäliyaqätä kasiqäqu pizqä etanğqenğqä, “aueqä” ätäpu, äwqä hanua iwimäkpñqä äpkuwi.

²⁰ Malai “Jisasi Iqu äpqiyä” tqanğä äwiyäqe, Mäliya anä yäpä yämä qäyä äpmetanğı, ii Ique wimetñqä ätimäwa äpäukqe. ²¹ Ii Jisasi Ique äwimeqe,

* **11:16** Wiyä kukñuä iunı, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

“Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquäniyqä” ätukqe. ²² “Inäqe, nyi näqñqe. Täñganä-pqe, Si Goti Hanjuwä Ique, nätmätqä hnjuanqä yatñqä vqanqtqe, Iqu äktapänqiyä” ätukqe.

²³ I tquanğa, Iqu Malañi, “Tqä siqäqu hänä vaunqiyä” ätukqe.

²⁴ Ii kimañi, “Nyi näqñqe, hiunji yäpakä qokä-apäkä anğumä vauqanğuwänğani, iqu ävauniqeqä” ätukqe.

²⁵ Inğani, Iqu iinji, “Nyi ämaqeu anğı ävauqumuatätmä, Hänä-pmeqä Iqunjqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqämitätqä iqu, äpäkonätqä-qe, hänä pmeniqe. ²⁶ Itanğa ämaqä hänä äpmapu Nyinyqä quuvqä eqämipqe, mapäkonqä danä iqänqe. Inji si kukñuä täñqe quuvqä eqänä?”

²⁷ I tquanğa ii, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ga Kraisi ne äminesñqä atäunjuä äktekqä Iquki eänä, itanğa Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qua täunqä äpäñqiyä’ ätkqä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁸ Mala ii ae ätuäqetani, Iquenji äväma, Mäliyanqä äwäqe, kukñuä ätuätumetä, iinji qeiqinyä, “Näqñqä-vqä Iqu näñisa sinyqä ätqiyä” ätukqe.

²⁹ Mäliyai iinä äwiyäqe, äpakä miqä Jisasi Ique wimetñqä maqänänä äukqe. ³⁰ Jisasi Iqu anä-himqä Betanisañi, nängisa Mala äwimakqä iqi yqänä äpmamiñqe. ³¹ Ämaqä Mäliya ‘aueqä’ ätuäpu, iisä anju anä äpmamiñuwi, ii häuququenyä itä, ätimäwa uwqanğı äqumbiyi, qu, “Ii kñui, qua equwä duta qäyätñqä äwqiyä” kñuä vqanğı, ii qänaki äwivändkuwi.

³² Mäliya Jisasi Iqu pmetanğqä iqi ätimäutä, Ique äqunäqe, Iqueqä yukä iqi qonä äwoktäutä, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquningä” ätukqe.

³³⁻³⁴ Jisasi Iqu Mäliyatä, ämaqä iisä anä äpmapiyitä, qu ka ipu kñuä qäyqanğä äqunäqe, Iqu äwqä tnänä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanğı, Iqu änä miqä itä, “He iquenji quae äkñgi equwäwä?” ätukqe.

I tquanğani, “Naqä Iquki, Si hinjuä qundñqä äwanä” ätukuwi.

³⁵ Inğani, Jisasi Iqu kñuä äqäkqe. ³⁶ Iinqe Israitqä iqua tii ätñguwi. “Hinjuä qumbu. Iqu Lasarusi iquenyqä kiinä wiñganğiyi.” ³⁷ I tqanğuwänğa, hñqua, “Ämaqä hinjuä maqñqä ique anğua imäkqä Tqu, Lasarusi iqu mapäkonqä yätñqä yänänäqñqä maeqätanä?” ätkuwi.

Jisasi Iqu, Lasarusi ique anğu hänä ävauqumuatkqenqä

³⁸ Inğani, Jisasi Iqu anğumä äwqä tnänä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanğa, hikä himañä iqueqä huiwi pñqä ekuwä iunqä äukqe. Hikä himañä iunji, hikä hñqu qñqanä äptänmiñqe. ³⁹ Iqi ätimäuqe, “Hiki huätä hutepiyä” ätukqe.

I tquanğani, Mala, pizqä iqueqä kasiqi, “Naqä Iquki, hea hñquaqu-hñquaqu ae äpäwqe, pizqä piyanä qäyänqiyä” ätukqe.

⁴⁰ Ga, Iqu iinji, “Nyi tii äyä äktqe. ‘Si quuvqä eqiyqäti, Goti Hanjuwä Iqueä yänänäqñqe hinjuä qundñqinyä.’” ⁴¹ Qu inğani, hikä qñqanji huätä äutekuwi. I huteqanğuwänğani, Iqu hinjuä haqä yätu äqänä, “Apiquki, Si Nyi qätä nyiyqanğñinğä, Nyi ‘änğuiqä’ äktqä. ⁴² Nyi näqñqe. Si hea ique-ique qätä änyiyätqänä-qe, ämaqä täqi ätqäunjuwä tä, Si änändowatkñinğä qu näqñqä hipñqenqä i äktqänä” ätukqe. ⁴³ Iqu i ätuäqe, tääqä yänänäqñqänä, “Lasarusi iquki, tängisa biyä!” ätukqe. ⁴⁴ I tquanğani, iqu yukä-hipa-himiu, yuä huäqä huätñqä-qu, tängisa äpkqe. I pqanğani, Jisasi Iqu qunji, “Yuä huäqe, huätä vasqiyäwqatpiyä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique pizqä päkpnqä ätkuwinqä†

⁴⁵ Inğanı ämaqä Mäliyatä äpkuwi, Iqu i imäkqanğı äqumbiyänğanı, kuapänäni, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁶ Inäqe, hñqua anğumä äwäpiyänğanı, Parisi iquau äwimepu Jisasi Iqu i imäkqanğqenqä awä ätukuwi. ⁴⁷ I äwipiwi, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatäni, ämaqä yoqä-tänjä huizi iquau aquvä qämbnqä itmakuwi. Aquvä äqämbiyi, “Ämaqä nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä du imäkätñqä Tquenyqe, ne äänä yatunquäwä?” ätnquwi. ⁴⁸ “Iqu i qäyä iqanğuti ne hiñuinä äqunatqe, ämaqä eeqänänjä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğpi, ämaqä Romätanjä iqua äpäpu, neyaqä hiqäva-imäkqä anitä ämaqetäni, qui inemäkpnqäü” ätnquwi.

⁴⁹ Iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe, Käyäpasi iquwi. Quväukuä iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpme, qunı, “He kñuä maeqä itqänjä. ⁵⁰ Ämaqä eeqänänjä qui mimäkñqä ipñqä diñqe, ämaqä hñqunä qunqä päkonqce, anğuiqä.‡ He iñqe maqnqä eänäu” ätukqe.

⁵¹ Iqu iñi, kñuä indqänqä iqueqeta ätkqä hmanji. Iqu quväukuä iqueni hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpmeqä-qae, Jisasi Iqu Israitqä iquaunqä päkonätñqä etanğqenqä, hiñuä ätätä i ätukqe. ⁵² Itanğa Jisasi Iqu iquaunqänä päkonätñqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä im-imä äpmakäwonjuwi, aquvä naqä-hñqunä maqiyätñqenqä päkonätñqä etanğqenqä, Käyäpasi iqu hiñuä ätukqe. ⁵³ Hiunji iquesanı, iqua Jisasi Ique päkpnqenqä hänaqänqä qavqä iminjuwi.

⁵⁴ Qu i iqanğuwinqä, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiñuä iqi äti mikiqä danä iminqe. Iqu iqini äväma, anjä avqñqä iqueqä hitunjuä iqi anjä-himqä hmbu, kiqä yoqe Eplaimñqä äukqe. Iqini Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä anä äpmaminjuwi.

⁵⁵ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi timäutñqä ikqe. Ga Israitqä im-imä äpmakäuminjuwä kuapänäni, qu suqä piyanä-weqä imäkminjuwi, jänä imäkñqä du imäkäpu hiunji inğanqe jänä imäkmbnqä, Jerusälemä yatunqä ekuwi. ⁵⁶ Qu Jisasi Iquenyqä hiñuä aanqä äqumbiyi, hiqäva-imäkqä anjä täknjä yänğisa äpeipiyi, quwqä-quwä, “Si Iquenyqe, hiunji aquväqñqä naqä täunqe, ‘ätimäunqiyä’ kñuä äkiyqiyä, äänä äkiyqiyä?” ätnğäukuwi. ⁵⁷ Inğanı, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Jisasi Ique a kiqätñqenqce, “Hesanjä hñqu Iqu pmetanğqenqä näqnqä eänqe, awä natänä” ae ätukuwi.

12

*Mäliyai, eqä sisnyanjä-weqe, Jisasi Ique äwiquatqenqä**

¹ Hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänjuwä iqu timäutñqe, hea 6 änyä etanğı, Jisasi Iqu Betaninqä äukqe. Betani, Lasarusi, Jisasi Iqu qua buta anğumä hñjä ävauqumuatkqä iqueqä anjä-himqe. ² Ämaqä Betani pmeqe, Jisasi Iquenyqä yeeqä ipu, ymisanjä imäkuwi. Malai ymisanjä ämetä vqanğa, Lasarusi iqu ämaqä Jisasi Iqutä pmetanğuwitä anä äpmaminqe. ³ Inğanı Mäliyai eqä sisnyanjä-weqä mbqä naqä iqä häkä manğuä inqä hui ämeqe, Jisasi Iqueqä yukä bu äwiquatätä, yemäni iyyqä detä iwimäkkqe. Sisnyanjä iñi, anjä imñi iqunä a änduekqe.

⁴⁻⁵ I imäkqanğqenqä, Jisasi Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñqu, Jutasi Iskarioti, Jisasi Iquenyqä täkqä tuätñqä iqu, “Eqä sisnyanjä-weqä

† 11:44 Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Lukä 22:3-6 ‡ 11:50 Jonä 18:14 * 12: Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50

tä, mbqä 300 ämetä, mbqe ämaqä nätmatqä maeqeu yätamakqänqä mimäkqe sunqäwä?” ätkqe. ⁶ Iqu iinji, naqä-qakuä ämaqä nätmatqä maeqeuqä knuä äme ätkqä ma, iqu quwä-meqä-qu eä, i ätkqe. Mbqä qae iqu imanäqä-qae, iqu mbqä iunji hui quwä ätaminqe.

⁷ I tqanqänqä, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi qua jipqänqänqä ämeqä di, iinji hinuinä qunyä. ⁸ Ämaqä nätmatqä maeqe, hiunji eeqänänqä iunji hesä pmeqnä. Nyi hesä äpakänä mäpmeqä imqänä” ätukqe.

Qu Lasarusi ique-pqä qäsä päkpñqä ätkwinqä

⁹ Inqanji Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iquautanä kuapänä, “Jisasi Iqu Betani äpmenä” tqanqä äwipiyyi, qu iqinyqä äukuwi. Qu iqinyqe, Jisasi Iquenyqänä mäwqä ikuwi. Lasarusi Jisasi Iqu qua buta anqumä hänqä ävauqumuatkqä iquenyqä hinuänqätä qäsä äukuwi. ¹⁰⁻¹¹ Lasarusi iquesa, Israitqä kuapänänqä iqua hänaqä yäue ävämepeu, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwitani, hiqäva-imäkqä naqä iqua, Lasarusi iquenä-pqe, qäsä päsqänqä kuknuä imäkuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä naqä enqä-pa äpekqenqä†

¹² Awinqanji, ämaqä kuapänänqä hiunji naqä iquenyqä aquvä äqänquwä iqua, “Jisasi Iqu Jerusälemänqä äpqiyä” tqanqä äwikiwi. ¹³ E äwipiyyi, qu haapqä-quwqä ämepeu, Jisasi Iqutä mimbnqä äukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Itanqa Ämaqä naqä Israitqä iqune ämineyqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta äpätqäuä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, ängüä iwimäkqiyä”†

ätäpu, awqä ätqä äuminjuwi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqu dongi änyä hipkä hnqu ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuu ätnänqä-pa, iqueu pmeqä äukqe.

“Anä-himqä Sayonäs pmeqä iquenä, zä miqä pambu! Hiqä ämiqä naqä iqu, dongi änyä hipkä iqueu pmeqä äpätqäuä”* ätnänqä-pa äpkqe.

¹⁶ Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iqua, iinqe knui, qänqä mämeqä ikuwi. Iqua, Goti Hanjuwä Iqu Ique hänqä ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanqa, tuwanuä Iquenyqä ätnänqä-pa, qäyunä ätimäukqenqä knui, inqanä ämakuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu, Lasarusi iqu qua witanqa tääqä ätuätumetä hänqä vauqumu-atqanqi äqunquwä iqua, ämaqä huiziquaunji, “Iqu iinä imäkqanqi äqunänqueqä” ätuminjuwi. ¹⁸ “Nätmatqä ämaqä hui mimäkqänänqä, Jisasi Iqu imäkqiyä” tqanqä äwipiyitani, ämaqä kuapänänqä Iqutä ämimbnqä äukuwi. ¹⁹ Inqanji Parisi iqua e äqumbiyi, “Hinüä qumbu! Ämaqä eeqänänqä, Ique qänaknä äyä äwivändqäuä. Ne ‘I yanqunä’ ätätanä equque, matimäuqä yätñqänä äyä iqiyä” ätnjuwi.

Ämaqä Grikä iquautanä hnqua, Jisasi Ique wimapñqä ikuwinqä

²⁰ Qu Goti Hanjuwä Ique qonqä äwoktäupu, Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä hiunji naqänänqänqanji, ämaqä Grikä iquautanä hnqua, aquvä anä qämbñqä ätimäukuwi. ²¹ Ämaqä iinji, qu Pilipä anä-himqä Betsaitä, qua Galili iu pmeqä ique äwimepeu, “Naqä iquki, ne Jisasi Ique hinüä qunatuñquä änenqiyä” ätukuwi. ²² Pilipä iqu qätä i äwiyäqe, äwätä, Endru ique tqanqä, iquaqu äwiyi, Jisasi Ique ämaqä iquauqä äwinqenqä ätukiyi.

† 12:10-11 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40 ‡ 12:13 Apqä Bukä 118:25-26 § 12:14-15 Sayonä, anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. * 12:14-15 Sakätiyasi 9:9

²³ Inḡaṅi Jisasi Iqu kimaṅi, “Ämaḡeuḡä Ymeḡä Ekḡä Iqu yoḡä naḡetä, yänänäḡḡetä meṅḡe, hiunḡi tä ḡänḡa ḡe ätimäüḡiyä” ätukḡe. ²⁴ “Nyi naḡä-ḡakuänä etḡänä. Kuä-witḡä uwḡä hḡḡu qua bu mapäkḡḡä itä mapäkḡḡä itḡe, iqu kiḡä-kiuänänḡe. Inḡäḡe, uwḡä iqu qua bu äpäknätä äpäḡḡḡe, iquesaḡi kuapänänḡä ḡäyänä. ²⁵ Ämaḡä tḡu-tḡu hänḡä-pmeḡä iqueḡe a kiḡätḡämitätḡe, i äpäḡḡḡäḡḡe. Itanḡa ämaḡä tḡu-tḡu qua täu äpme, hänḡä-pmeḡä iqueḡe a makiḡätḡḡä imitätḡe, iqu hänḡä hea ique-ique pmeḡe ämenä. ²⁶ Ämaḡä äsḡu-äsḡu wäunḡuä nyiyätḡḡä äwinyänḡä iqu, Nyi ḡänaki nyivändätḡḡe. Inḡi Nyi pmetanḡḡeunḡi, Nḡä wäunḡuä-nyiyḡä iqu, iḡi anänḡe. Ämaḡä tḡu-tḡu Nyaḡä wäunḡuä änyiyätḡḡä iqueä yoḡe, Apiqu haḡeu muämäunḡiyä” ätukḡe.

Jisasi Iqu, äpäḡḡḡäḡḡä ätukḡeḡḡä

²⁷ “Tänḡaṅi Nyi Nḡä ḡeḡä-quuvḡä tämḡi, hanḡä naḡänänḡä ämeḡä. Inḡi Nyi Apiquenḡi, ‘Hanḡä-iḡä änyimeḡä tquesaḡi, hänḡä inḡumuatiyä’ tmḡäta, ä änäänḡyä tmḡe? Inḡäḡe, Nyi hanḡä-iḡä tä ämeḡäḡä tḡu ḡäḡu mamḡä äpḡäḡe. ²⁸ Inḡi Apiquki, Tḡä yoḡe haḡä yätu mayä!” ätukḡe.

I tḡuanḡaṅi, kukḡuä hḡḡu ḡäukuä yätutanḡi, “Nyi Nḡä yoḡe haḡä yätu ae ämaenḡḡäḡe. Itanḡa Nyi anḡumä maenmḡänä” ätkḡe. ²⁹ Ämaḡä häukuä ḡäsänḡi iḡi ätḡäpiyi, kukḡuä i tḡanḡi äwipiyä iquenyḡe, “Mmḡä kākaḡä ätḡiyä” tḡanḡuwänḡa, hui, “Enḡätḡä hḡḡu kukḡuä ätḡuiyä” ätukuwi.

³⁰ I tḡanḡuwänḡa, Jisasi Iqu ämävaḡe, “Kukḡuä iqu yätamakḡä Nyi nyiyätḡḡä matḡä iḡi. He heyätḡḡä ätḡiyä” ätukḡe. ³¹ “Qua täu äpmeḡuwiu iwäsäüḡe, täḡḡa ḡe ätimäüḡi. Goti Hanḡuwä Iqu, Iqueḡä himä-wiunḡä vḡä qua täu ämitḡḡä iquenḡi, täḡḡaṅi huätä ḡe mamäunḡiyä. ³² Nyinḡi, ḡu qua täutanḡi haḡä yätḡä äḡma peyḡanḡḡḡḡanḡi, ämaḡä eeḡänänḡi Nyi ämäḡepmamḡänä” ätukḡe. ³³ Kukḡuä iinḡi, Jisasi Iqu Iqueḡä äpäḡḡḡe, iinḡä päḡḡḡḡä etanḡi, i ämotḡuetä ätukḡe.

³⁴ Iwä, ḡu tii ätukuwi. “Neyaḡä kukḡuä-suḡä iunḡi, ‘Kraisi ne ämineyätḡḡä Goti Hanḡuwä Iqu ätekḡä Iqu, hea ique-ique pmeḡeḡä’ tnätanḡi äwiyätunḡe, ‘Ämaḡeuḡä Ymeḡä Ekḡä Iqu haḡä yätḡä äma pepḡäüä-ḡe’ änä-änänḡä tnyä?” ätuäpu, “Ämaḡeuḡä Ymeḡä Ekḡä Iqu tḡükä?” ätukuwi.

³⁵ Jisasi Iqu, “We-hunḡä Iqu hesänḡi äpäḡänä mäpmeḡä yänä. He We-hunḡä Iqu-tänḡä epiyä täḡḡaṅi, heawiqä iqu mämaeḡtäüḡä danä yätḡḡe, we-hunḡä äwḡuwä iunä upiyä. Heawiqä imä äwätḡḡä iqu, ‘äkḡḡi wänḡutiyä?’ änyä maḡḡḡe. ³⁶ We-hunḡä iqu-tänḡä epiyä täḡḡaṅi, Iqueḡä ymeḡä epḡḡe, Iquenyḡä quuvḡä heḡäpiyä” ätukḡe. Iqu kukḡuä iinḡi ḡäpu ätḡua äwäḡe, ḡu Iquenḡi hinḡuä mäḡunḡuä ipḡḡe, zä imäknä äpḡmaminḡe.

Israitḡä kuapänänḡi, Jisasi Iquenyḡä quuvḡä mäeḡiyḡä ikuwinqä

³⁷ Jisasi Iqu nätmätḡä ämaḡä hui mimäkḡänänḡi, quvaḡä hinḡuä iḡisa ḡäyä imäkḡanḡi, ḡu Iquenyḡä quuvḡä mäeḡiyḡä äpḡmaminḡuwi. ³⁸ Hinḡuä-tḡä Asayä iqu kukḡuä tii ätätä äḡäḡḡe.

“Naḡä Iquki, neyaḡä kukḡuä tḡuanḡḡe, ‘naḡä-ḡakuiḡä’ kḡui tḡu meḡiyä? Naḡä Iqu imäkḡanḡi äḡunäḡe, Iqueḡä yänänäḡḡeḡḡe, näḡḡḡä tḡu meḡiyä?”†

Ämaḡe Jisasi Iquenyḡä quuvḡä mäeḡiyḡä äpḡmaminḡuwi, Asayä iqueḡä kukḡuwi, naḡä-ḡakuä ätimäukḡe.

³⁹⁻⁴⁰ Asayä iqu kukḡuä-pḡä hḡḡu tii ätkḡe.

† 12:38 Asayä 53:1

“Naqä Iqu, ‘Qu hiñuä maññqä danä ipu, kñuä mämeqä danä ipu, Nyi äñguä iwimäkmqenqä mapqä danä ipñqeqä’ ätätä, Iqu quvaqä hiñui hea iwimäkätä, kñuä indqänqe, qñqanä äyekqeqä.”†

Inä-qae, qu quuvqä maeqiyqä ipñqä etangi, quuvqä maeqiyqe i äpmamiñuwi. ⁴¹ Asayä iqu, Jisasi Iqu yoqä naqätä, yänänäqñqä-tänä-qu etangi äqunäqetani, iqu Iquenyqänäñi i ätkqe.

⁴² Inäqce, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä iquauqä naqä iquautani, hui-pqe Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä-qe, qu Parisi iquauñqä zä ipu, awä matqä imiñuwi. Qu ze, Parisi iqua anä aquväqñqeutani, aquvä qämbñqe mapqänqä huätä mamäupñqä etangi, i imiñuwi. ⁴³ Qu i imiñuwi, quvaqä yoqä haqä yätuni, Goti Hanjuwä Iqu maetñqä miqä da, ämaqe maepñqä duñqä imiñuwi.

Jisasi Iqu ämaqe, häñä iqumuatäñiqä äpkqenqä

⁴⁴ Jisasi Iqu mañä haqeqäta tii ätkqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä heqiyqä iqu, Nyinyqänä maeqiyqä iqi. Nyi änändowatkqä Iquenyqä-pqätä qäsä eqiyqiyä. ⁴⁵ Nyi hiñuä äñqänänqä iqu, Nyinä mañqänätqenä, Nyi änändowatkqä Iquenä-pqe, kekutäuku äyaqänänä. ⁴⁶ Nyinyqä quuvqä eqiyquwi, qu eeqänäñi heawiqä imä yqänä mäpmeqä danä ipñqä iñqe, Nyi qua täu äpmeñuwä iuni, we weumäkmqä äpkqe. ⁴⁷ Nyi qua täu äpmeñuwä iu iwäsäumqä maetqe, quni häñä iqumuatmqä äpkqe. Inä, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätäqä-qe, qänaknäñi miqä danä iqäqe, Nyi iqueni miwäusqä danä iqä. ⁴⁸ Nyitä Nyaqä kukñuitä tuwä äwiyätä mämeqä itñqä iqueni, hiunji yäpakänqani, Nyaqä kukñuä ätätñqä iqu, iqueni iwäsäutä qui imäkäniqe. ⁴⁹ Ii tiñä etangi. Nyi iñi, kñuä Nqä duta matqä iqä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ‘kukñuä ii ätätñä awä tiyä’ dqanji iutanji. ⁵⁰ Inä Nyi näqñqe, Iqueä kukñui häñä hea ique-ique pmeqä vqätäñi. Inä etangi, Nyi kukñui, Apiqu ändapqä dunä ätätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäñuä yätquakä iquatä, ymisañä yäpakä äñguwänqanqä* (13:1-17:26)

13

Jisasi Iqu, Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquauä yukä bu, asñä äwqäkäukqenqä

¹ Israitqä iquauqä hiunji naqänänä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutñqänqanji. Inqani, Jisasi Iqu qua täu äväma, Iqueqä Kaniquenyqä yqä äyä etanqenqä näqñqä emiñqe. Iqu Iqueqä ämaqä qua täu pmetanquwä iquauñqe, Iqueqä qua täu pmeqe qäpu etñqänqanä-pqe, kiñä yqänä äwinymiñqe.

² Heaitäñi, Jisasi Iqutä Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä iquatä buayä bñqä pmetanquwänqani, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqu Jisasi Iqueni, ämaqä huiziquauä hipa iqini, täkqä tuätñqenqä kñuä iqä äwikqe. Jutasi iqu Saimonä Iskariotitanä iqueä hikñä iqueyi.

³ Jisasi Iqu, Kaniqu nätmatqä eeqänäñi, Iqueä hipa iqi ämitñqä eqäqä etanqenqä, näqñqä emiñqe. Ga Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äpkqenqätä, Iquenyqä anqumä yätñqenqetä, näqñqä inä emiñqe. ⁴ Inä etangi Iqu pämä ätqäuce, Iqueqä qäkä quäucä haqäqiniqu huätä äquväteqe, huiwä ye imäkke ämetä, äwqä iqi guä ämäsnqñqe. ⁵ Itani Iqu eqä hevqä

† 12:39-40 Asayä 6:10 * 13: Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38

equatiqueteqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauä yukä bu asnjä äwqäkäuwatä, huiwä ye imäkqetä, yeemä iwimäkqäuminqe.

⁶ I imäkqani, Saimonä Pitä ique wimeqanqa, iqu, “Naqä Iquki, Si nyaqä yukä bu asnjä nqätñqätanä?” ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi tängga imäkqä tängqe, si tänggani näqñqä änä mämeqä inyä. Si näqñqe, inqa matñiqä” ätukqe.

⁸ Ga Pitä iqu “Si nyaqä yukä bunji, asnjä manqiyqä danä iqätñqinyä” ätukqe.

Iwä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi si asnjä makqiyqä imqe, si Nyaqä ämaquki maetqenä” ätukqe.

⁹ I tquanqani iqu, “Iinjä sätäti, Naqä Iquki, yukä bunä manqiyqä panä. Nyuänjä-hipa qäsänqeqä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kimani, “Ämaqä asni, qäsä ae äqängqä iqu, kiyä maeqä näwinyä änguanänjä enqä-qae, asnjä anqumñi, yukä bunä qänätñqeqä. He kiyä maeqä näwinyä änguanänjuenä epiyä-qe, eeqänänjuenä maetqänä” ätukqe. ¹¹ Jisasi Iqu ämaqä Iquenyqä täkqä tuätñqä iquenyqe ae näqñqä eäqetani, qunji, “He kiyä maeqä näwinyä änguanänji, eequenä maetqenä-qe,” iinjä ätukqe.

¹² Yukä asni qäpu äwqäyäqe, Iqueqä qäkä quäuqä imäknätä, anqumä quamä äpmeqe, “Nyi tä emäkqä tängqe, he näqñqä ämeqäuä?” ätuätä yatñqä äwikqe. ¹³ Yatñqä i äväqetani, “He Nyinji, ‘Näqñqä-vqukiyqä’ ändäpu, ‘Naqä Ämiqukiqä’ ändätqänjuwi, iinjä qäyunjqae, Nyi Injunjqä” ätukqe. ¹⁴ “Nyi Naqä Ämiqä-qunä eämä, ga näqñqä Vqä-qunä qäyä emä-qe, heyaqä yukä bunji asnjä eqiyqä-qae, he-pqe hiqä yuki asä ii qängäwqäpñqä” ätukqe. ¹⁵ “Nyi tä imäkqe, he Nyi imäkqä-pa imäkqäpnuwänqä ämetquetmä i imäkqä. ¹⁶ Inji Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Wäunuä-wiyqä hñqu, iqueqä naqä ämiqä iqueni mämäwqätäutqe, itanqa kukñuä äma uwqä hñqu, ‘kukñuä äma uvä’ ätuätä dowatqä iqueni mämäwqätäuqä yänä. ¹⁷ Tänggani, he Nyi imäkqenqä ae näqñqä änguanä equwä-qae, he asä ii imäkpqe, yeeqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁸ “Nyi he eequenqä matqä iqä. Ämaqä Nyi atäunuä eyätmä etmeqä iquenñqe, näqñqe ae enä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä tuwanjuu ätnänqe, naqä-qakuä ätimäutñqä inqä imäkmä. Kukñui,

‘Ämaqä Nyaqä buayi anä änätqänjuä iqu, Nyi qonjqä nyätñqä yukä äyawa äpeyqiyä’ äqänä.†

¹⁹ Inji ätimäutñqä änyä etanqi, Nyi tängga näwi etqä. Iwä ätimäuqanqani, he Nyinjqä näqñqe, Nyi hea ique-ique Pmequnä äyä etanqenqe, epñqeyi.

²⁰ Naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Nyi ändowatqanqundqä hñque yeeqätä itmeqe, Nyi-pqä qäsä indmeqi. Itanqa tqu-tqu Nyi indmetqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqä inä itmeqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Hesanjä hñqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä” ätukqenqä‡

²¹ Injä ätuäqetani, Iqueqä qeqä-quuvqä imñi, änä mäwimänqä iqanqi, Iqu inqani ätnänäqi äti, tiä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hesanjä hñqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä.” ²² I tquanqani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, “Inji tquenyqä tqutiyä” tpu ipu, iqua quwqä-quwä hinuä ämiqänqäukuwi.

²³ I ipiyitani, iquautanä Jisasi Iqu iquenyqä kuapänä äwinyminqä iqu, Jisasi Iqutä qäqiqi äpmaminqe. ²⁴ Ga Saimonä Pitä iqu, “Tquenyqä tqutiyä”

† 13:18 Apqä Bukä 41:9 ‡ 13:20 Matiu 26:20-25; Makä 14:17-21; Lukä 22:21-23

tä itä, ämaqä iqueni, Jisasi Ique yatnqä vätnqä himitä äwikqe. ²⁵ Iwä iqu Jisasi Iqueni qäpisa, “Naqä Iquki, Si iini, tqunenqä tnyä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

²⁶ Yatnqä i vqanqa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Ämaqä Nyi bretqä tä hevqä bu äyämelmä wimqä iqu, qäquvqä” ätukqe. Iwä Iqu bretqe hevqeu äyämelmä, Jutasi Saimonä Iskariotitanä iqueqä hiknä ique äwikqe. ²⁷ Jutasi iqu bretqe tii motauqanqani, Goti Hanjuwä Ique himä-wiunqä vqä Setänä iqu, Jutasi ique äpaqukqe. Iinjä itangi, Jisasi Iqu iqueni, “Si nätmätqä hui imäktnqä etanqutqe, maqänä imäkiyä” ätukqe. ²⁸ Iqu kuknuä tquanqi äwipiyä iqua, “Kuknuä ii, sunqä tqutiyä” tpu ikuwi. ²⁹ Mbqä qae, Jutasi iqu mitqätanqä-qae, hñqua “Ymisanä imäqänqä nätmätqä aanqä etangi hui mbqä yätnqä tqutiyä, ä ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iu vätnqä tqutiyä” tpu ikuwi. ³⁰ Itangi, Jutasi iqu bretqe ämotauqe, yäpaqä mängisa äukqe. Ii heatqänqayi.

Jisasi Iqu kuknuä-suqä änyä-hänä äwikqenqä

³¹ Jutasi iqu ätimäwa uwqanqani, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueä yoqä naqe, tänqa ätnänäqi winqiyä. Ga Ymeqä Iquesani, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä-pqe, ätnänäqi inä winqiyä. ³² Goti Hanjuwä Iqueä yoqä naqe, Ymeqä Iquesa ätnänäqi wiqanqutqe, Iqu Iqueqä-kiuä Ymeqä Iqueä yoqä naqe, ätnänäqi maqänä imäkänqiyä. ³³ Nqä ymeqä iquenä, Nyi hesäni äpakä mäpmeqä imqänä. Nyi äwqanqani, he Nyinyqä qävqä ikäpnuwi. Nyi Israitqä iquauqä naqä iquau ätukqe, tänqani he etqä. ‘Nyi umqä iunji, he mäwqä danä ipnuwi.’ ³⁴ Tängani Nyi kuknuä-suqä änyä-hänä tiinjä etapqä. He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuänqä enqä di, aanä kiinjä henguätñqe. Nyi henyqä änyinqe, aanä kiinjä änyinyätñqä-pa, he-pqe hiqä-hiuänqä aanä kiinjä henguätñqe. ³⁵ He iinjä iqanqppqe, ämaqä eeqänä qu näqñqe iuta hepñqäuä. He Nyaqä wäunüä yätquakä-quenä äyä etangi heqämbñqänänyä” ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “Nyi Iquenqe, änyä maqñqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä

³⁶ I tquanqa, Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si äkññinqä utñqäwä?” tquanqa, Jisasi Iqu, “Nyi umqä iunji, tänqani si qänaki mapqä isñqinyä. Si Nyinqä inqa pñiqä” ätukqe.

³⁷ Kimani, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi Sini tänqani qänaki makivändqe, sunqä imqäwä? Nyi Sinqä yänä wämqä näwi äpmenänä.”

³⁸ I tquanqa, Jisasi Iqu, “Si naqä-qakuä Nyinyqä yänä wätñqätanä? Nyi naqä-qakuä tii äktqä. Kukutakisqä äkaki, änyä ätätñqä etanqa, si Nyinyqe, ‘Nyi Iquenqe änyä maqñqeqä,’ hñquaqui-hñque ttñqinyä” ätukqe.

14

Jisasi Iqu, Apiqueñqä Huänqä-quvi

¹ Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He iinjä äwqä hanä heyqanquti, qundqändqä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Nyinyqätä quuvqä heqäpñqeqä. ² Nyaqä Apiqueä anijni, hiqñqe, kuapänä imäknänä. Iinjä naqä-qakuä maetanqutqe, Nyi henji, ‘Henyqä anä näwi imäkmqä umqeqe,’ maetqä iqämninji. ³ Nyi äwätmä, henyqä anji näwi imäkemi, anqumä äpmqe, he Nyitä anä pmetunqä etma umniqeqä. Iwä anä Nyi äpmenqä

iunji, he-pqe anä pmeniqueqä. ⁴ Anä Nyi umqä iqäqä iunqce, he huänqenqce näqñqä ae äyä ämenäüä” ätukqe.

⁵ I tquanğa, Tomasi iqu, “Naqä Iquki, si utñqä iunqce, ne änyä maqñqä equnä. Inji ne huänqenqce, näqñqce, äänä heatunquäwä?” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä-näüä Huänqä-qunä, Naqä-qakuä-qunä, itanğa Hänä-pmeqä Iqunjqä. Apique wimeqe, huänqä hñqu minqä inä. Oeyqä. Nyitanänji. ⁷ He Nyinyqä näqñqä äñguä eänjuwi, ga Nqä Apiquenyqä-pqe näqñqä äñguä asä ii hipñqäüä. He Iquenyqe näqñqä tanğa qe eäpu, Iqueni hinuä äyä äqunänäuä.”

⁸ I tquanğa, Pilipä iqu, “Naqä Iquki, neyaqä änenqä qäpu hiätñqenqce, Apiqueni mänätquayä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqueä kimañi, “Pilipä iquki, Nyi hesäñi hñganqä äpmaka äpätnqce, Si Nyinyqä maqñqce, äänä heñinyä?” ätukqe. “Ämaqä Nyi hinuä äñqänänjuwi, Apique-pqe inä äqunänäuä. Inji si ‘Apique mänätquayä-qe,’ änäänqä tnyä? ¹⁰ Nyi Apique nyätanğä, Iqu Nyi änyinyä äpmeñqä iinqce, si quuvqä maeqiyqä äyä itqänäta? Nyi etätñqce, Nqä kñuitanä maetqä itñqce. Oeyä. Apiqu Nyi änyinyänqä Iqu, Kiqä-käuä Iqueqä wäunjuinä äyä imäkätñqceqä. ¹¹ He kukñuä tanqce quuvqä heqäpñqceqä. Nyi Apique nyätanğä, ga Apiqu Nyi änyinyänä. Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä iqanğpce, he wäunjuä Iqu Nyita imäkätñqä iunqä kñuä indqänäpu, ga iuta quuvqä heqäpñqceqä. ¹² Nyi aanä naqä-qakuänänğä etqänä. Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, iqu-pqe wäunjuä huitanğä-huitanğä Nyi imäkätñqä-pa imäkquätñqce. Wäunjuä iqu iinğä imäkquätñqce, Nyi Apiquenyqä uwqanğqetani, wäunjuä Nyi imäkätñqceunji ämäwqätäunqiyä. ¹³ Itanğa nätmatqä eeqänäninğä, Nyaqä yoqeta yatñqä iquwi, Nyi imäkmqänä. Iutanji Apiqu, Hikñuesa yoqä naqä meñqiyä. ¹⁴ I etanği, nätmatqä eeqänäninğä Nyaqä yoqeta yatñqä nyiyqanğpce, ga Nyi imäkmqänä.”

Jisasi Iqu, Dñä Äñguänänğä Iquenyqä ätkqenqä

¹⁵ “He Nyinyqä aanä kiinğä hinyätqätanğutqe, ga Nyi, ‘He iinğä-iinğä imäkpiyä’ etmqä iunji, qänaknä iqäpñqceqä. ¹⁶ Iwä Nyi Apique yatñqä vqanğundi, Iqu heñi Yätamäkqä Eyqä Huiziqu, hesä hea ique-ique anä äpme, yänänäqñqä emäkätñqä iinğä etapätñqänänğä. ¹⁷ Yätamäkqä Eyqä Iinğä Iqu, kukñuä naqä-qakuänänğä iutanğä Dñä Iquwi. Qokä-apäkä qua täutanji, qu Ique hinuä mäqunquä ipu, Iquenyqä änä maqñqä ipiyitanji, Iqueni mämeqä ipñqäüä. Inğäqe, Iqu hesä anä äpmaka äpätnqce, qänakñi heyaqä yäpä inğisa inyäniqeqä. Iutanji he Iquenyqe, näqñqä äyä eänäuä.

¹⁸ Nyi he ymeqä kanä-käna maeqä enqä-panğä, änä mevquatämäuqä imqänä. Oeyä. Nyi he emamniqeqä. ¹⁹ Hea wänqäpu päwqanğani, ämaqä qua iutanji hinuä manqänqä ipnuwiqä. Inğäqe, Nyi hänğä yqänä pmetanğumdqetani, he hinuä äñqämbu, hänğä yqänä pmetpnuwi. ²⁰ Hiunji iqueni he näqñqä tiinğä hipnuwi. Nyi Apiqueu nyätanğundi, he Nyi nyinätanğpi, ga Nyi he hinyätmniqe.

²¹ Itanğa ämaqä hñqu, Nyi ‘He iinğä-iinğä imäkpiyä’ etmqä iu qänaki imitätqä iqu, Nyinyqe aanğä kiinğä äwinyätñqä iquwi. Ga ämaqä Nyinyqä kuapänä äwinyänqä iquenyqe, Nqä Apiqu kuapänä äwinyänqiyä. Itanğa Nyi-pqe iquenyqä kuapänä nyinğanğuti, Nyi Nqä-näüä ique ämitquatnmqänä.”

²² Jisasi Iqu kukñuä iinğä tquanğa, Jutasi huizi Iskariotitanğä matimäuqä ikqä iqu, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, änäänğänqäwä?”

Si Tqä-täüä nenyä mänetquatnätinä, ga qokä-apäkä qua iutanä iunji, mämitquatnqä isnqätanä?”

²³ Iwä Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä Nyinqä kiinjä äwinyätnqä iqu, Nyaqä kuknjuä iunji qänaknä änguänä iqanguti, Nqä Apiqu iquenqe kiinjä winyänqiyä. Itanga Yämätqäye iquenyqä äpäta, iqutä näweqä pmetenyue. ²⁴ Ämaqä tqu-tqu Nyinyqä mäwinqä iqä iqu, Nyaqä kuknui qänaki miqä yänqiyä. He kuknjuä qätä tä äwiyquwi, ii Nyaqä manä. Nqä Apiqu Nyi änändowatkqä Iqueqä kuknuiqä.

²⁵ Nätmatqä iinqe, Nyi hesä yqänä äpmamä, awä äyä etätnqeqä. ²⁶ I etangi Yätamäkqä Eyqä Iqu, Dnjä Änguänänjä Iqu eä, itanga Nqä yoqetani, Apiqu Iqueni ändowatämepäniqueqä. Iqu nätmatqä eeqänänjinqä ämetquetä, heqä knuä evauqumuatqanguti, kuknjuä eeqänänjä Nyi he etminqe, knuä heyäniqueqä.

²⁷ Nyi he äwqä hanuä inqä pmeqangpi evämamqä iqänä. Nyi äwqä hanuä inqä äpmeqä-pa, he asä iinjä inqä pmapnqä etapqänä. Itanga Nyi äwqä hanuä inqä etapqe, ii ämaqä qua iutanä iuqä ävätqänuwä itäni asänänjä manä. I hitangi he äwqä hanä eyätä knuä kuapä indqänäpu, zä miqä pambiyä. ²⁸ ‘Nyi he eväma äumi, angi emamniqeqä’ etqangä ae äyä änyiyänjuwi. He Nyinyqä aanjä kuapänä hingangutqe, Nyi Nqä Apiquenyqä umqä iqangqeutani, he äwqä yeeqä hinguätnqeqä. Ii tiinjä iutanji. Apiqu Nyi ämanqutäüä äyä äpmenä. ²⁹ Nätmatqä iinji matimäuqänqä, Nyi-ganä ae äyä etqänä. I etangi qänakni, iqu ätimäuqanqä, he Nyaqä kuknjuä etätnqä iinqe, quuvqä heqiyqäpnqä. ³⁰ Ga ämaqä nyuänjä qua täu ämitnqä iqu änyimetnqä pätkätangi, Nyi he kuknjuä kuapänä maetqä imqänä. Iqu Nyi squä nyimäkätnqe, yänänäqngä maequeqä. ³¹ Inäqce, qokä-apäkä qua iutani, qu Nyi Nqä Apiquenyqä kiinjä änyinänqenqä näqngä ipnqe, Nyi nätmatqä eeqänänjä Apiqu ändkqä iunji imäkätqänä. Inäqae, he ävaupu, ga ne eeqänänji äwatunquänänyä” ätukqe.*

15

Jisasi Iqu Guä-wainqä Naqä-qakuä-quvi

¹ Itani Iqu tii ätukqe. “Nyi Nqä-näuänji Guä-wainqä Naqä-qakuä Iqunqä. Itanga Nqä Apiqu, wainqä wäunjuä iu miqä Iqueqä.

² Nyaqä hutäkñä iunji, häukuä mäwiqä inqä iqua, Nqä Apiqu huätä ätävämäunice. Nj hutäkñä eeqänänjä häukuä äqäyänqä iqua, häukui aanjä kuapänä qäyätnqe, Apiqu quwqä-hutäkñä quvqä iqua huätä ätävämäutä, änguänänjä imäkänice. ³ Kuknjuä Nyi etapqe, heyaqä quvqe huätä emamäutä, änguänänjä ae emäkqiyä. ⁴ He Nyi nyinätangpi, Nyi he hinyätmqe. I etangi guä-wainqä hutäkñi kiqä känäu mauqnqä enqe, hutäkñä iinji, häukui maqäyqä yänqiyä. Ga asä iinji, he Nyi manuqnqä injuwi, häukui maqäyqä ipnä.

⁵ Nyi Nqä-näuänji guä-wainqä iqunä etangi, he hutäkñä iquenjqä. Ämaqä tqu-tqu Nyi nuqänätanguti, Nyi ique äuqänmitmqe, iqu häukui, kuapänä qäyänqiyä. Iwä he Nyi änyivquatämäuwuwi, nätmatqä hnqu he änä mimäkqä ipnqäüä. ⁶ Ga ämaqä hnqu Nyi manuqnqä inqä iqu, guä hutäkñä huätä tävämäuqanqä yäuä äpiqä-panjä iquvi. Iwä hutäkñä e ätävämäppä iquaunji, ämepu tä bu tnämäuqangpi, tä näjqiyä.

* **14:31** Iqua anju maqänä ävämakuwäti, kuknjuä hui inä ganä ätäpu ävämakuwäti? Jonä 18:1 hinuä qunyä.

⁷ He Nyi nuqänätangä, Nyaqä kukñui he euqänänqce, ga he hiqä enqeta yatñqä iquwi, ii i timäunqiyä. ⁸ He Nyaqä wäunüä yätquakä iquenñqä motquapñqä diñqce, häukuä kuapänä qäyqäpñqce. Iwä suqä iinjä iutani, Nqä Apiqu yoqä naqä menqiyä. ⁹ Nqä Apiqu Nyinyqä kuapänä äwinyätñqä-pa, ga suqä asä iinjutani, Nyi henyñqä-pqe inä änyinätqänä. He Nyaqä änyinqeunä pmetpñqceqä. ¹⁰ Nyi Nqä Apiqueuä suqä ändkqä iu qänaki yasämä itmä, ga Iqueqä Nyinyqä äwiñqä iu äpmenqä-pa, He Nyaqä suqenqä etätñqä iu qänaknä ipu pmamitpqe, iinjändi Nyaqä henyqä änyinqä iunä pmapñqäuä. ¹¹ Yeeqä Nyi änyinätñqä-pani, he-pqe inä hiñguätñqce. Ga yeeqä inqä iinji, inä imänämäutñqceqä. I etangi Nyi kukñuä ae etätñqä iunqä anji etqänä. ¹² Nyi suqä tiinjä äyä etapätñqce. Nyi henyñqä kiinjä änyinminqä-pani, he hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqce asä inä hiñguätñqce.

¹³ Ämaqä hñqu käyämaqä iquaunqä äwinymitätqä iuta äpäkonqce, suqä äwiñqä iinjä iqu, ii suqä äwiñqä huizi iquaunji ämäwqätäuä. ¹⁴ Itanga he Nyi 'suqä i imäkqäpñqceqä' etätñqä-pa ii ipqe, iinjä dutani he Nyaqä nyämaqä-quenä hiätätpnä.

¹⁵ Wäunüä imäkqä iqua nätmätqä quwqä naqä iqu imäkqanqutqenqce, mañqä ipnä. Inäqce, kukñuä eeqänänjä Nqä Apiquesa qätä äwiqce, Nyi ae äyä etqäqce. Injä iutani Nyi, 'He wäunüä imäkqä-quenqä' maetqä, 'Nqä nyämaqä-quenqä' etqä. ¹⁶ He Nyi atäunüä manyqä ikuwiqä. Oeyä. Nyi he atäunüä eyqäqceqä. Itanga Nyi he wäunüä etapqce, he äwäpu häukuä äpakänä witäniñqä qäpñqceqä. Injä ipiyä iutani, he Nyaqä yoqeta, Apique nätmätqä hñquenqä yatñqä vqanqce, Iqu hämä etapänqiyä. ¹⁷ Nyi kukñuä-suqä tiinjä ae äyä etapätqänä. He hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqä aanjä kiinjä henqäutñqceqä" ätukqce.

Ämaqä qua iutanjä iqua, wäunüä yätquakä iquau himä-wiunqä wip-nuwänqä

¹⁸ I ätuätäqänqani, tii-pqe inä ätukqce. "Ämaqä qua iutanjä iqua he himä-wiunqä heyqanqce, 'Neqä Naqä Iquenä-pqe, himä-wiunqä äyä äwikuwä mändanä' kñuä heyquänqä. ¹⁹ Nñ he ämaqä qua täutanjä iqua enqä-panä pmeqä-säpi, ämaqä qua täutani, quwqä käyämaqä iunqä aanjä kuapänä äwinyätñqä-pa, henyqä-pqe inä winyätqätäninji. Inäqce, he qua täutanuenä manä. Oee. Nyi he suqä qua täutani, huätä vquatämäupñqä diñqce, ae atäunüä äyä ekqce. Injä iutani, qokä-apäkä qua täutani, he himä-wiunqä eyätqänäuä. ²⁰ Nyi, 'Wäunüä-wiyqä hñqu, iqueqä ämaqä naqä iqueni mämwqätäuqä yänqiyä' etqenqce,* kñuä äñguänä metanqpiyä. Inji ämaqä Nyi quvqä indquequwä iqua, he-pqe asä i etquapñqäuä. Nñ Nyaqä kukñuiunä qänaknä iquwä iqua, heyaqä-pqe qänaknä ipñqäuä. ²¹ Injä iquwä iqua, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenqä änyä mañqä epiyä-qae, he Nyaqä yoqce metanquwitani, suqä ququvqä eeqänänji emäkqäpnuwiqä.

²² Inji Nyi äpätmä iquau kukñuä hui mätquä-säpi, quwqä suqä quvqenqce, äwqä yäpä imñi hanjä mäwqä iquäninji. I etangi Nyi iinjä ae ikqä-qae, iqua, 'Ne suqä quvqä imäkätunqenqä mañqä equeqä' matqä ipnuwi. ²³ Ga ämaqä hñqu Nyi himä-wiunqä indquetñqce, Nqä Apiquenä-pqe inä itquetqä. ²⁴ Nyi iquauä awä iqinjä, wäunüä yänänäqñqä ämaqä hñqu qänqanä mimäkqä iminqä di, ae imäkkqce. Nyi iinjä mimäkqä-säpi, qu quwqä suqä quvqenqce, äwqä yäpä imñi hanjä mäwqä iquäninji. I etangi qu Nyaqä wäunui hiñuä ae äqunäpu, Qämätqiye himä-wiunqä äyekuwi.

* 15:20 Jonä 13:16

²⁵ Suqä ii imäkkuwi, kuknuä hñqu quwqä kuknuä-suqä iu äqänänqe, naqä-qakuä timäutñqä iiyi. Kukñui tiinjä iquvi. ‘*Ämaqe, qu Nyi hiñgi himä-wiunqä änyiyätqänäuä.*’†

²⁶ Dñä Yätamäkkä Eyqä Iqu Apikutä äpmeñqe, Nyi Iqueni henyñqä dowatmniqe. Iqu kuknuä naqä-qakuänänjä iutanä Dñä Iqu eä, ga Apikutä äpmeñqä-qae äquvepänä. Iwä äquvepätä, Nyaqä wäunuiñqätä, sugenqätä awä ätnänjä iqi täniqe. ²⁷ Itanğa he-pqe kuknuä awä inä tqäpñqänänji. Tiinjä duta. Nyi wäunüä ipäqäkkqeta, he Nyitä anä äpmaka äpätunqce, tänğa täsuwänä” ätukqe.

16

¹ “Nyi kuknuä iinj, heqä quuvqä heqiyqe ävquatämäuqänqä iinjä etqä. ² Ga Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä iqua henyqe, quwqä anä aquväqñqä iunqä matimäuqä ipñqä ‘oeyqä’ etpnuwiqä. Iwä qänakndani, suqä tiinjä-pqä iqua timäuniqe. He pizqä epäsäpiyänğanji, qu kñuä tii väniqe. ‘Ne Goti Iqueqä wäunui, äñguä imäkätqunünä.’ ³ Qu Apiquenqätä, Nyinqätänji, änyä maqñqä epiyä dutanji, suqä iinjä ii imäkpnuwi. ⁴ I etanği Nyi nätmatqä ii timäuninqenqe, ae etqäqe. Itanğa qänakñi qu suqä du emäqanğuwänğanji, kuknuä Nyi tä etqäqenqe kñuä eyquänä.

Dñä Äñguä Iqueqä wäunuiñqä

Qänğanänji Nyi hesä yqänä pmetmqä etanği, nätmatqä iinjce maetqä iminqe. ⁵ Ga tänğanji Apiqu, Nyi änändowatkqä Iquenqä umqe. Inji, ‘Si äñginqä utñqäwä-qe?’ hesänjä hñqu yatñqä manyqä iqiya. ⁶ Kuknuä Nyi tänğa tä etqäqenqe, heyaqä äwqe, hanjä kiinjä äyä eyqiyä. ⁷ Itanği naqä-qakuänänji, tii hetmñqe. Nyi he evämeqe, ii yätamäkkä heyätñqeyi. Itanğa Nyi mäwqä iqäqe, Dñä Yätamäkkä Eyqä Iqu mapqä yänqiyä. Nñ Nyi äwqäqe, Iqueni henyqe, ändowatmä.

⁸ Tänğanji, ämaqä qua täutanä iqua, suqä quvqenqä, suqä jänänänjinqä ä kuknuä mitqenqä, kñuä quvqä indqänätqänjuwi, Dñä Äñguä Iqu äpäqe, quwqä kñuä quvqä iinj, jänä iwimäkäniqe. ⁹ Ämaqä Nyinqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwitani, Dñä Äñguä Iqu suqä quvqenqä awä täniqe. ¹⁰ Nyi Nqä Apiquenyqä umqe, ga he hiñuä mañqänqä ipnuwä hitanğqetani, Dñä Äñguä Iqu suqä jänänänjä imäqenqä awä etäniqe. ¹¹ Itanğa penqä qua täu ämitñqä iquenyqe, Goti Iqu Iqueqä kuknuä mitqeunji, ‘Homä iqänqä’ ae iwäsäukqetani, Dñä Äñguä Iqu kuknuä mitqenqä awä täniqe.

¹² Nyi kuknuä hävemnäqñqä etmqä etanğqä-qe, kuknuä etmqeunji he änä mämeqä ipnä. ¹³ I hitanği kuknuä naqä-qakuänänjä iutanä Dñä Iinjä Iqu äquvepätä, kuknuä ätätqe, Iqueqä kñuä iutanä matqä, kuknuä Apiquesa qätä äwiyätqä inä awä ätätä, nätmatqä qänaki timäuninqenqä-pqä inä täniqe. Iutanji, kuknuä naqä-qakuä eeqänänjä iinjce ämetqueniqe. ¹⁴ Ga Iqu Nyaqä kukñui ämetä awä etätäqänğanji, Nyaqä yoqä naqetä, ä yänänänqñqetänji, ätnänjä iqi maeniqe. ¹⁵ Iqu kuknuä Nyaqe ämetä etäninqenqä ätqäqe, ii Apiqueqä nätmatqä eeqänänji, Iqueqänä ma, Qämätqiyeqä etanğqä dutayi.

Heqä äwqe hanjä eyätqä-qe, anğinji yeeqä enyäniqeqä

† 15:25 Apqä Bukä 35:19; 69:4

¹⁶ Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanğa, he hiñuä manqänqä ipnuwi. Itanğa, hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanğanı, hiñuä anđi nqämbnuwiqä” ätukqe.

¹⁷ I tquanğa, Iqueqä wäñuä yätquakä iquautanä hñqua, quwqä-quwä tii ätñguwi. “Iqu ne ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanğanı, hiñuä manqänqä ipnuwiqä’ ätqenqätä, ä, ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanğanı, hiñuä anđi nqämbnuwiqä’ ätqenqätä, nñ ‘Iñä dutanı, Nyi Nqä Apiquenqä himqänä-qe’ inä äyä ätqe. Ga kukñuä tquauqä qakuñqä tä ätquque, äki etanđi ätqu?” ¹⁸ Itanğa quwqä-quwä yatñqä anđi inä tii iñguwi. “Iqu, ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbiyqä’ ätqe, nätmatqä äkinqä ätqäwä? Iqu ätqenqe, näqñqä mämeqä äyä iqunä.”

¹⁹ Jisasi Iqu, qu yatñqä wipñqä iqanđä äqunäqe, tii ätukqe. “He ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanğa, hiñuä manqänqä ipnuwiqä’ etqenqätä, ä ‘Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanğanı, hiñuä anđi nqämbnuwiqä’ etqenqätäñi, hiqä-hiuä yatñqe iñqä änyätqänä? ²⁰ Nyi naqä-qakuänänä tii etqä. He kñuä naqänänä äqäyäpu, huäqä-hunqä kiñä metqätanđuwänğa, qokä-apäkä qua täunđi yeeqä iqäpnuwiqä. Heqä äwqe hanä eyätqä-qe, anđinđi yeeqä enyäniqeqä. ²¹ Itanğa apäkä hui, iyyqä ymeqä änyque qäqi quvepқанğanı, täñä-hunqä menqiyä. Itanı ymeqä ae änyuäqe, täñä-hunqä ymeqä änyuätñqänğa wimetqenqe, kñuä mäwiyqä, ymeqä qua täu timäuqanđqenqe, yeeqä yänqiyä. ²² Li enqä-panä di, he täñğanı, äwqä hanä-iqä ämeqäüä. Inäqe anđinđi, Nyi hiñuä eqänđanđunđanğa, heqä äwqe yeeqä kiñä enyäniqeqä. Heqä äwqä yeeqä iñqä iñi, ämaqä hñqu änä mämetauqä yäniqe. ²³ Asä qänğanı, he Nyi yatñqä manyqä ipnuwiqä. Nyi naqä-qakuänänä tii etqä. He Nqä Apiquenđi nätmatqä huiñqä, Nyaqä yoqeta yatñqä ävquwä di etapänqiyä. ²⁴ Qänđatqä näñgisati täñğa tiñqe, he Nyaqä yoqetanı, nätmatqä huiñqä yatñqä miqä itqänñuwiqä. Inäqe täñğanı, he yatñqä vqanđpu. Ga he ämepiyitanı, yeeqä iñqä iqu, heqä äwqeunđi manđuä emnätätñqä manđqänänäyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qua tqueqä yänänäñqeuñi ae ämäwqätäukqenqä

²⁵ Iñä ätuätäqänğanı tii ätukqe. “Nyi kukñuä ktqä dunä etqa äpätnqä-qe, qänakñi asä iñi, awä maetqä imninqeqä. Naqänä etqänä. Nyi Apiquenqe, awä ätnänä iqi etmninqeqä. ²⁶⁻²⁷ Hiunđi iquenđi he Apiquenđi, Nyaqä yoqeta nätmatqänqä yatñqä wipnuwiqä. Itanğa he Nyinyqä enymñqä iñqätä, ä Nyi Goti Ique äväma äquvepkqenqä quuvqä eqäkuwä iñqätä, iutanđi Apiqu Kiqä-kiuä henyqä äwiñđqetanı, he yätamäkqä heyänä. Inđi Iqu yätamäkqä heyätñqe, ii Nyi Iquenyqä tääqä tqeta ma, Iqueqä äwiñqä iutanänđi. ²⁸ Qänđanänđi, Nyi Nqä Apiqutä äpmaminđqetanı, ävämanđi qua täunqä äquvepkqeqä. Ga täñğanı, Nyi qua täu äväma, Apiquenqä anđi ymqänä” ätukqe.

²⁹ Inğanı Iqueqä wäñuänđqä ämotquaminđqä iqua, Jisasi Iquenđi tii atukuwi. “Si täñğanı, kukñuä ktqä hui mänatqä itnä, ätnänä iqinyä änatnyä. ³⁰ Täñğanı Si nätmatqä eeqänänñinđä näqñqä eänä, ämaqä hñqu yatñqä makiyqänğa, Si ganä ätätqänñinqe, ne näqñqä ae ämequnä. Iñä itqänä iutanđi, ne Si Goti Iquesa äpñinqe näqñqä eätanä, quuvqä eqiyqunä.”

³¹ I tquanđuwänğa, Jisasi Iqu kimanı tii ätukqe. “He täñğanı quuvqä ae eqiyqä? ³² Qätä nyipiyä! Ämaqe he, heqä anđunqä im-imä zä upñqä emäkpnqe, hea iqu ae qe ätimäuqiyä. He täqi Nqä-näuänä pmamñqä

änuväma weqanġuwänġani, Nyi Nqä-näuanä mäpmeqä danä imä. Apiqu Nyitä pmetanġi ii pmamä.

³³ He Nyinyqä quuvqä eqiyätqänjuwitani, heqä äwqe hanuä imbu pmeñqä diñqe, Nyi kuknuä tä iinġä etqänä. Iwä he qua tqe äpmapiyänġani, hanä-iqä qäyä emeqanġuti, zä miqä, pemänä tqäuqäpnä. Nyi qua tqueqä yänänäqñqeunġi, ae ämäwqätäuqe.”

17

Jisasi Iqu, Kaniquenyqä tääqä ätkqenqä

¹ Jisasi Iqu kuknuä iinġi, ae ätuäqetani, Iqu hinuä qäukuä haqä yätu äqunäqe, tii ätkqe. “Apiquki, Si ätkñi, täñga täsuänä. Yoqä naqe, Tqä Ymeqä Iqunä dapiyä. Iutani Ymeqä Iqunä, asä ii ktapmqänänä. ² Si Tqä Ymeqä Iqunġi, ämaqä eeqänänġä iu ämimqñqä yänänäqñqe ändapknä-pa, yoqä naqä-pqe, inä dapiyä. Yänänäqñqä ändapknġi, ii, Nyi qokä-apäkä Si Nqänqä ändapknä iquauñi, hänä hea ique-ique pmeqänqä iwimäkmqeyi.

³ Itanġa hänä hea ique-ique pmeqe, ii tiinġi. Ämaqä eeqänänġi, hänä-pmeqä ique ämequwi, qu ‘Si Goti Tqä-täuänänjçe’ näqñqä heñqäuä. Itanġa Jisasi Kraisi, Si änändowatkñä iqunqä-pqe, näqñqä inä epñqäuä.

⁴ Wäunjuä Si ändapknġi, qäpu ae imäkqetani, Nyi qokä-apäkä qua täunġi, Tqä yoqä naqe ae ämotqueqeqä. ⁵ Apiquki, qua tä mimäkqä ikñänġatqä, Nyi Sitä yqänä äpme, yoqä naqä ämaminueä-pa, täñġani Nyi Sitä anġi pmeñqä yoqä naqä dapiyä.

⁶ Ämaqä qua täutanä Tqä eminuwä ändapknä iquauñi, Nyi Saqä yoqe, awä ae ätuätñqe. Ga iqua Tqä kuknuä iunä qänaknä itqänġä. ⁷ Täñġani natmatqä eeqänänġä Si Nyi ändapknġi, ‘Ii Sitanä äpqiyä-qe’ näqñqä ae eqäuä. ⁸ Tqä kuknuä Nyi awä tmqä ändapknġi, Nyi ätquanġä, ga qu ae ämequwiqä. Inġi Nyi Sita ätimäukqenqçe, näqñqä naqä-qakuä ämepu, itanġa Si Nyi änändowatkñi, qu quuvqä ae eqiyquwi.

⁹ Nyi qu yätamäkqä wisñqenqä tääqä äktqänä. Nyi tääqä äktqä ii, qokä-apäkä eeqänänġä qua täunġi, manä. Oeyä. Tqä Nyi ämimqä ae ändapknä iqua, ga Tqä yqänä etanġqenqä, iquauñqänä iqänä. ¹⁰ Eeqänänġä Nqä eänjuwi, qu Tqe. Itanġa eeqänänġä Tqä eänjuwi, qu Nqä-pqä inänġä. Itanġa iinġä iqua, Nqä yoqä naqe, huizi iquau ämotquetqänġä.

¹¹ Nyi täñġani qua täu äpakä mäpmeqä, Sinqä yapmqä iqänä. Inäqe, qu qua täu yqänä pmapñqäuä. Ga Apiquki, Si aanä ikikinyänġi, itanġa hñqu Si enqä-panä asänänġä manä, Si iquauñi Tqä yoqä naqetanä yänänäqñqetä miyä. Yoqä naqä iinġi, Ye naqä-hñqunä ämuänġa äpmeñueä-pa iqua-pqä pmapñqä iinġä Nyi ändapknġi.

¹² Iwä Nyi qutä äpmamänġani, Nyi qunġi Saqä yoqä naqä ändapknġitanä yänänäqñqetä ämitñqe. Nyi hñqu imä ändakñga äwetä qui imäkñqänqä, yatäukuä itñqe. Inġi qutani, hñqu qui mimäkñqä iqe. Ämaqä tä du qui imäknäninġä äwätñqä iqunä, * qui imäkñqçe. Ii kuknuä Tqä bukiu ätnänqçe, † naqä-qakuä timäutñqeyqä.

¹³ Täñġani Nyi Sinqä äyapmqä itmä iutani, qua täu yqänä äpmamä tääqä tä äktqe, Nqä yeeqä iinġe, quvaqä äwqeu manġuä munätñqä äktqänä.

¹⁴ Saqä kukñui, Nyi ae ätquanġä, ga qu quuvqä eqiyätqänjuwiqä. Itanġa qokä-apäkä qua täutanġi, qunqçe himä-wiunqçe tiinġä duta wiyätqänäuä. Nyi qua täutanänänġä-qunä maeqä imä, ga Nyinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä

* 17:12 2 Tesälonaika 2:3 † 17:12 Apqä Bukä 41:9; Jonä 13:18

iqua-pqe, qua täutanä hmanjqä. ¹⁵ Nyi Si quñi, qua tquesañi, yäpaqängisa ätuma utñqä yatñqe, ii makiyqä iqä. Oeyä. Ämaqä quvqä iqä iqu, quñi qui imäkkä diñqä, Si ämisñqä äkiyqä. ¹⁶ Nyi Nqä-näuäñi, qua täutanänänjä-qunä hma enqä-qae, ga asä qu-pqe, qua täutanänänjä-qua hmanjqä. ¹⁷ Tqä kukñui quanqä maeqä, aanä naqä-qakuänänjä-qae, quvaqä äwqä yäpä ingisa mñganquti, itanqa qu Tqä ämaqä epñqä ikikinyänjä iwimäkiyä. ¹⁸ Si Nyiñi ämaqä qua täu äpmeñuwä iunqä änändowatkñä-manjä iini, Nyi quñi asä ii ändowatkqe. ¹⁹ Itanqa, qu yätamakqä wimqe, Nyi Nqä-näuäñi, Si äktapñqä. Ga asä iini, Tqä kukñuä naqä-qakuä iutanji, qu-pqä Tqä ämaqä ikikinyänjä epñqänänji.

²⁰ Ga Nyi tääqe, ämaqä tquaunä yätamakqä wisñqänä maktqä iqä. Oeyä. Qokä-apäki, tqua kukñuä awä tqanqä qätä äwiyäpu, Nyinyqä quuvqä eqiyqanquwä iquaunä-pqe, yätamakqä wisñqä äktqä. ²¹ Nyi tääqä tä äktqe, qu naqä-hñqunä ämuänmbu pmapñqä iinqä äktqä. Tiinä duta, Si Apiquki Nyi nyinätanqñä, ga Nyi Si äkinyänqä-panjä iini, qu-pqe, Ye ii yemämbñqä iinqä äktqä. Itanqa qu e pmetanquwitani, qokä-apäkä qua täutanji, Si Nyi änändowatkñinqe, quuvqä heqäpñqe, yätamakqä wisñqä äktqä. ²² Itanqa qu naqä-hñqunä Ye ämuänna äpmeñueä-pa pmapñqä iinqe, Si Nyi yoqä naqetä, yänänäqñqetä ändapknji, Nyi qu ae ävqeqä. ²³ Nyi qu nyätanqmdi, ga Si Nyi nyinätanqti, iwä suqä iinjä iutanji, qu naqä-hñqunä aanä yänänäqñqä ämuänmbu pmapñqänänjä. Itanqa qu e pmetanquwitani, qokä-apäkä qua täutanji, näqñqä tiinjä hepñqä. Si Nyi änändowatkñinqetä, ä Si Nyiñqä kuapänä äkinyänqä-panjä iini, Nqä ämaqä iinjä iunqä-pqe, inä äkinyätñqä.

²⁴ Apiquki, Si qua tä mimäkkänqanji, Nyiñqä kinganji, yoqä naqetä, yänänäqñqetä, äyä ändapknjiqä. Inji, ämaqä Si ändapknjä iqua, qu yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hiñuä qumbunqä diñqe, Nyi äkisqi pmetanquwundqe, qu anä pmeqänqä änyinjiyä.

²⁵ Apiqu jänänänjä imäkkä Iquki, qokä-apäkä qua täutanji, Sinqe änyä maqñqä etanquwä-qe, Nyi Sinqe näqñqä enä. Itanqa ämaqä Nyisä äpmeñuwä iqua, Si änändowatkñinqe näqñqä ae eänäuä. ²⁶ Itanqa Nyi Saqä yoqe, qu näqñqä epñqä ämotquaminqe, ga inä motqueqämqe. Ga Tqä suqä Nyinyqä äkinyätñqä-panjä iini, qu ämeqanqpi, ga Nyi-pqe qu inyätmqänänjä.”

18

*Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu tääqä ae ätäqetani, Iqutä, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquatäñi yäpaqängisa† ätimäupiyi, eqä Kitronä äkipu, yätäqä nänqisanqä äukuwi. Eqä yätäqä ingisanji, wäunua hñqu nyätanqti, Iqutä Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquatäñi, wäunua yäpä ingisa äpekuwi. ² Qu wäunua iunji kuapänä äpmeqäsmiñuwä iinqe, Jutasi, Jisasi Ique mäkä-hunqä iquauqä hipaeu ävätñqä iqu, wäunua iquenqe näqñqä eminqe.

³ Ga qu iqi pmetanquwänqä, Jutasi iqu ämaqä hävemnäqñqä hñquau, ätuma äpkqe. Ämaqä iinjä iquauta kuapänänji, ämaqä Romätanjä mäkä-iqä iquayi. Huiziqua, ämayukä-imanqä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä,

* **18:** Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53 † **18:1** Iqua inganji Jerusälemä iu ävämakuwi. Iqua anä buayä äñguwiuta inganä ävämakuwäti hiñuiqänä avämakuwäti? Jonä 14:31 hiñuä qunyä.

Parisi iquatä ändowatkuwä iquayi. E äpäpiyängani, hiqi-tä suatä, ä nätmatqä mäkänqä iqetäni, a äqätqa äpkuwi.

⁴ Jisasi Iqu nätmatqä eeqänänjä Ique wimetnqenqe, näqnqä ae ekqä iunji, Iqu qutanjä qäqiqi äwäqe, yatnqä tii äwikqe. “He tquenqä qävqä itqänäuä?”

⁵ Qu Iqueni kima tii atukuwi. “Ne Nasäretqätanjä Jisasi Iquenqä qävqä äpqunä.”

I tquanqawänga, Iqu kima tii ätukqe. “Nyi qe äpmenänä Iqunä. Nyi Qäqunjqä.”† (Jutasi, mäkä-iqä iquauqä hipa iu ävätñqä iqu, qutä anä ätqäuminjuwi.)

⁶ Jisasi Iqu, qunji, “Nyi qe äpmenänä. Nyi Qäqunjqä” tquanqä, qu nändi ätqepuiyi, qua ipe äqäyäpäkñguwi.

⁷ Anji ävawäwqanqawänga, Jisasi Iqu yatnqä anji äwikqe. “He tquenqä qävqä äpquwäwä?” Qu anqumä tii ätukuwi. “Nasäretqätanjä Jisasi Iquenqä.”

⁸ Itanqä Jisasi Iqu, anji kima tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqä, ae etqäqeqä. He Nyinqä qävqänqä äpquwä-qae, Nyitä anä äpmenquä tquauñi hinuinä äqunäwatpiyä.” ⁹ Iqu iinjä ätukqe, Iqueqä kukñuä qänqanä tii ätätä äyä ekqe. “Ämaqä Nyi ämimqä ändapknä tqua, qutanjä hñqu qui mimäknqä eänä-qe.”

¹⁰ Qu Ique a kiqätqanqawänga, Saimonä Pitä iqu, iqueqä näpqä-hionaqe ämäkäqäyäqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä wäunjuä-wiyqä, Maläkusi iqueqä qätä ämuangisanji, huätä ätävämäkqe. ¹¹ Pitä iqu i iqanqä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Tqä näpqä-hionaqe, kiqä qa mñqeu anji nyueyä. Si iinjä sunqä inyä? Si Nyi, Nqä Apiqu eqä-häkä imänqä ändapqä, § änmqenqä makinqä iqi?”

Qu Jisasi Ique, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwinqä

¹² Inji ae iqanqä, Romätanjä mäkä-iqä iquatä, quwqä naqä ämiqä iqu anä, ä Israitqä iquauqä ämayukä-imanqä iquatäni, Jisasi Iqueni a äkiqätpiyi, guä äkiqiyäukuwi. ¹³ Guä ae äkiqiyepiyi, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwi. Anasi iqu, Käyäpasi, quväukuä ique hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä känequvi. ¹⁴ Käyäpasi iqu, Israitqä iquau tii ätukqä iquvi. “Qokä-apäkä eeqänänjä iunqä, ämaqä hñqunänä päkonqä, äñguiqä.”*

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä änyä mañqeqä” ätkqenqä†

¹⁵ Qu Anasi iqueqä anjunqä ätuma uwqanqawänga, Saimonä Pitä iqu, Jisasi Iqu wäunjuänqä ämotquaminqä huiziqutäni, qunqä qänaki äukiyi. Huiziquenyqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä Anasi iqu näqnqä etanqä-qae, iqu Jisasi Iquenyqä, täknä yäpä yänqisanjä ququawä iqinyqä qänaki äpaqkqe. ¹⁶ Pitä iqu, täknä-hänaqä-tänjä qäqiqi yqänä ätqäuminqä. Iutanji, wäunjuä yätquakä täknä yäpä yänqisa äpekqä iqu, anji äpäqe, apäkä täknä-hänaqä miqä ii kukñuä näqnqä ganä ätuäqe, Pitä ique yäpä yänqisa ätuma äpekqe.

¹⁷ Pitä iqu ae ämäwqätäuqanqä, apäkä täknä-hänaqeu ämiminqä ii, iqueni tii ätukqe. “Si Ämaqä Nänueqä wäunjuä yätquakä iqukitanä?”

Inqanji Pitä iqu tii ätukqe. “Oeyä, nyi qäqunä ma!”

† **18:5** Jisasi Iqueqä kima ätukqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yoqe Mosisi ique äwikqä-payi. Anqumä Itmakqä 3:14 § **18:11** Matiu 20:22; 26:39; Itkimäkqä 16:19 * **18:14** Jonä 11:50 † **18:14** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62

18 Iinjä ingani, iiqä naqänänjä tätqätanji, ämaqä aniu wäunuä iminuwä iquatä, ämayukä-imanqä iquatäni, tä änyuasepu, huiwä dnä imäkmbnqä ktämäti äqäminuwi. Injani, Pitä iqu-pqe, huiwi diyeqä änyätä, anä ätqäuminuwi.

Anasi iqu, Jisasi Ique kuknuä ämitkqenqä†

19 I itqätanguwännga asä qänngani, hiqäva-imäqä iquau miqä iqu, Jisasi Ique, qokä-apäkä Iqueqä kuknuä qätä äwiminuwä iquaunqätä, kuknuä äki-äki ätuminqenqätäni, yatnqä äwikqe.

20 I tqannga, Jisasi Iqu, kimanji tii ätukqe. “Nyi qokä-apäkä iu kuknuä ävätmänngani, zä maeqä, ätnänjä iqinyä ätuätnqeqä. Inga-innga Nyi qokä-apäkä kuknuä ävätmänngani, anjä aquväqnnqä im-imä ämätngäwänqä iutä, hiqäva-imäqä anjä Israitqä eeqänänjä iqua aquvä äqänäqäsätqänuwä yäpä yänngisa ävätnqeqä. 21 Iinjä enqä-qae, si sunqä yatnqä nyinyä? Nyi kuknuä ätuminqe, qu qätä ae änyiminuwä-qae, yatnqä qu wiyä.”

22 Jisasi Iqu i tqannga, ämayukä-imanqä iqi ätqäuqä hnqu, Ique hipa äpäsätä, tii ätukqe. “Si hiqäva-imäqä iquau miqä iquenji, kima injä di ätunji, äänä etanjiwä?”

23 Injani Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “‘Nyi kuknuä tä quvqä ätqiyä’ knuä kiyqanngutqe, ga si ‘e tiyä’ mandqe, waqiyäni ‘äkiumända ätnyä’ ändätnä, diyä. Ä kuknuä qäyu tqanngundqe, ga Nyi sunqä bäkinyä?”

24 Jisasi Iqu kuknuä inji ae ätqannga, Anasi iqu, Iquenji guä yqänä qiyäunqu-que, hiqäva-imäqä iquau miqä Käyäpasi iquenqä ändowatkqe.

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä maqnnqeqä” anngumä ätkqenqä

25 Jisasi Ique injä imäkätqätanguwänngani, Saimonä Pitä iqu tä ttawiu ätqäüä, diyeqä imäknminqe. Iqu qutä ätqäüä diyeqä nyätqätannga, qu injani tii ätukuwi. “Si Ämaqä Nänueqä wäunuä yätquakä iqukitanä?”

Ga iqu tii ätukqe. “Oeyä. Nyi qäqunä manä.”

26 I tqannga, hiqäva-imäqä naqä iqueqä wäunuä-wiyqä, ämaqä Pitä iqu qätä mnä ätävämäukqä iqueqä käyämaqä iqu, tii ätukqe. “Nyi si Iqutä wäunuä du anä pmetanngnä äkqänänqe, tä qäqukiyyä?”

27 Pitä iqu anji “Oeyä” tqanngqe-täni, kukutakisqe äkakä ätkqe.

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hinuä iqi ätqäukqenqä§

28 Zi-hinuä pisqänngani, iqua Jisasi Iquenji, Käyäpasi iqueqä anjunqä ätuma äukuwitanji, anngini, ätuma, ämaqä Romätanjä qua Jutiya iu ämiqä iqueqä anjä naqä hiqnnqä-tänjä iunqä äukuwi. Qu, “Ne Goti Iqueä hinuä iqini kiyä mätqä ätimäutanä, * itannga neqä hiunji naqänänjä Pasopa iutanjä nanui, manqä yanqunä” knuä wiyqanngi, ämiqä iqueqä anjunji mäpeyyä, yäpaqä mänji yqänä ätqäuminuwi.

29 Qu iqi yqänä tqäutanguwännga, ämiqä Pailoti iqu qunqä äpäqe, yatnqä tii äwikqe. “He Ämaqä Tquenji, kuknui, äkinqä mitpnqäwä?”

30 Injani qu ämävaupiyi, iqueä kuknui kima tii ätukuwi. “Iqu suqä quvqä hui mimäqä-säpi, ne Iquenji ätuma mapqä iquaningä.”

31 Iwä Pailoti iqu tii ätukqe. “He Ique ätuma, heqä kuknuä-suqä änäänä äwinqä iuta mitpiyyä.”

† 18:18 Matiu 26:59-68; Makä 14:55-65; Lukä 22:66-71 § 18:27 Matiu 27:1-2, 11-31; Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25 * 18:28 Israitqä iquauqä knui tiinji. “Ne ämaqä Israitqä iqunesanjä ma huiziquauqä anjunqä äpaquvatqe, ne Goti Iqueqä hinui iqini, kiyä mätqä timanqunä.”

I tquanga Israitqä iquauqä naqä iqua tii ätukuwi. “Ne ämaqä hñque pizqä päsqänqe, hiqä kukñuä-suqe pmua inemäkänä.”

³² Suqä ii iwimäkkuwi, Jisasi Iqu “Iñä nyimäqanppi äpäkonmniqeqä” ätätä ätminqä iunji, naqä-qakuä hiätñqä ätimäukqe.

³³ I tquanguwänga, Pailoti iqu, iqueqä anä iu angi äpaquväqe, Jisasi Ique tääqä ätuätumetä, yatñqä tii äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, äyitanä?”

³⁴ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si tqä knuä iutanä indqänätnä ätnyä, ä ämaqä hñqua Nyinyqä äktquwätanä?”

³⁵ Ga iqu kimañi, tii ätukqe. “Änäñqä tnyä? Nyi Israitqä pmequndanä? Tqä sämaqä Israitqä iquatä, hiqä hiqäva-imäkkä naqä iquatäñi, nyinqä ii äktma äpqäüä. Si squä iqanñanñgä?”

³⁶ I tquanga, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe. Nyi qua täuta ämeqä-säpi, Nyaqä wäunüä imäkkä iqua mäkä iqanñpi, itanga ämaqä hñqu Nyi Israitqä iquauqä hipaeu manyivqä iquäninji. Inäqe, Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe.”

³⁷ Ga, Pailoti iqu tii ätukqe. “Ae! Si Ämiqä Naqä Iquki, äyämända?”

Kimañi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä si ‘Ämiqukiqä’ ätnä iqu, ii tqä kukñuiqä. Nqä nipa Nyi kukñuä naqä-qakui awä tumqänä änmikqe. Itanga Nyi qua täu wäunüä asänä imäkmqä äquvepkqe. Qokä-apäkä, kukñuä naqä-qakuinqä äwinyätñqä iqua, qu eeqänäñi Nyaqä kukñui qätä änyiyätqänuwiyi.”

³⁸ Ämiqä iqu tii ätukqe. “Kukñuä naqä-qakui, ii squäwä?” Ii ae ätuäqetäñi, Israitqä iquauqä yäpaqä mängisanqä ätimäwa äpäwätä tii ätukqe. “Nyi suqä quvqä hui Iqu imäkkqe, mämaqumueqä iqänä.

³⁹ Inäqe, nyi suqä itñqenqe, he näqñqä äyä etqänuwiqä. Quväukuä eeqänänä hiunji naqä Pasopañgani, nyi ämaqä guä kiqiyäueqä anju äpmeñuwä iquauñi, hñque hiñgi qäyä wätñqä atäunüä täupñqä hiñuinä äyä eqänätñqeqä. I etanji, Israitqä iquau Miqä Tqueni, nyi he etapmqä diñqe enjiyä?”

⁴⁰ I tquanga, qu angi mañä yänänäqñqä ätäpu, “Iquenqe, hmanjqä. Si Baräpasi ique hiñuinä qunäwatiyä” ätukuwi. Ämaqä iqu, mäkanqätä, quwänqätä iqä-quvi.

19

¹ Itanga iinä tquanguwänngani, Pailoti iqu tquangi, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni ätuma äwäpu, hiqokä äpäkkuwi. ² Itanga qu ämiqä iquauqä ynña nyuänju ämuasmäuqä enqä-pa guä yänä-tänji äkoqupiyi, Jisasi Iqueä nyuänju ämuasmekuwi. Ga gquä ipisqä quäuqä hñqu-pqe inä äwiputkuwi. ³ Inji ipiyi, qu Iqu-tänjä qäqiqi äquvepäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, hiunjiyqä!” ätuäpu, hipa äqäyäpäkkuwi.

⁴ Itanji Pailoti iqu ätimäwa äpäwäqe, Israitqä iquauñi tii ätukqe. “Nyi Iqueni suqä hui imäkkqe, mämaqumueqä iqä-qae, he iinqä näqñqä hepñqenqe, ätuma pmqänä.” ⁵ Inji ätquanga, Jisasi Iqu ynña guä yänä-tänjä äkoqukuwitä, ä gquä ipisqetänji yqänä ämuasmäuqä-qu yäpaqänñgisa pñanñqänñgä, ämiqä iqu, “He hiñuä qumbñqe, täsuänä” ätukqe.

⁶ Iqu i tquanga, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämayukä-imanqä iquatäñi, Ique hiñuä äqumbiyi, mañä yänänäqñqä tii ätukuwi. “Si zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä! Zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä!”

Inğanji ämiqä iqu tii ätukqe. “Nyi Iqueni suqä quvqä hui mämäqumueqä iqä-qae, hiqä-hiuä itmepu, zä-huätatä äuepiyä.”

⁷ Iinjä tquanğa, Israitqä iquauqä naqä iqua, iqueni kima tii ätukuwi. “Neqä kuknuä-suqä iunji tii ätnänä.* Iqu, ‘Nyi Goti Iqueqä Ymeqä-qunjqä’ ätätñqä-qae, äpäkonätñqänänjqä.”

⁸⁻⁹ Pailoti iqu qätä injä äwiyäqetani, aanä zä kuapänä wiñğanği, iqueqä anä yäpä inğisa anği äpaquväqe, Jisasi Ique yatñqä äwikqe. “Si anği pmeqä-qukiyi?” I tquanğa, Jisasi Iqu, iqueni kima hñqu mätquä ikqe. ¹⁰ Iwä ämiqä iqu, “Äänä etanğiwä? Si nyaqä yatñqe, kima mandqä injiuä” ätukqe. “Nyi Si hiñuinä kqänawatqenqätä, nñ zä-huätati hukiyqenqätäni, yänänäqñqe nyi ämenänä. Äyoo, Si inñqe änyä maqñqä eninyä?”

¹¹ Itani Jisasi Iqu tii ätukqe. “Goti qäukuä yätu äpmeñqä Iqu, si yänänäqñqä mäktapqä yätqe, si Nyi qua iqini änä mämänunğuatqä isinä. I etanği ämaqä Nyi saqä hipaeu äktapqä iqu, iqueqä suqä quvqe, aanä naqänänğä, saqä duñi ämäwqätäunä.”

¹² Pailoti iqu qätä injä äwiyäqe, Jisasi Ique hiñuinä qunawatätñqe, huänqä huiñqä qävqä iminqe. I indqänätqätanğa, Israitqä iqua manä yänänäqñqä ätkuwi. “Ämaqä hñqu kiqä-kiuä ‘Ämiqunjqä’ änyuätñqqe, iqu Sisa† iqueqä mäkä-hunqä iqueyqä. Si ämaqä tqueni, hiñuinä äqunawatätñqä etanğutqe, si Sisa iqueqä näueqä maeqä, iqueqä mäkä-hunqä esñqinyä.” ¹³ Ämiqä iqu qätä injä äwiyäqe, Jisasi Ique yäpaqänğisa ätuma äpäukqe. Itanğa iqu ququawä qu ‘Hikä Ququaw-iqä’ änyuätminuwä iqi ätqepäqe, kuknuä iwäsäutñqä zä-hawä iu qe äpmakqe. (Israitqä iquauqä anä-kuknuä iunji, ququawä iquenyqe, ‘Gapätauä’ ätminuwi.) ¹⁴ Hiunji iqueni, Pasopa iutanä Sämbatqänğqä näwinyä imäkqänğanji. Ga hiunji quemisqänğanji, Pailoti iqu Israitqä iquauñi tii ätukqe. “Heqä Ämeyqä Iqu täsuwänä.”

¹⁵ Qu inğanji manä tnänğä tii ätuminuwi. “Iqueni ätuma äwätinä, zä-huätatä oeyä.”

I tquanğuwänğa iqu tii ätukqe. “He nyi heqä Ämeyqä Iqueni, zä-huätatä huemqä enğiyä?”

Itanğa hiqäva-imäkqä naqä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä ämineyqä nage hñquququ hmanjqä. Sisa iqu kiqä-kiuänänjqä!”

¹⁶ I tquanğuwä iutanji, Pailoti iqu, qu Jisasi Ique zä-huätati huepñqänä, quwqä hipaeu äwikqe.

Jisasi Ique zä-huätati äuekuwinjqä†

¹⁷ Quwqä hipaeu vqanğa, qu Jisasi Iqueni ätuma äukuwi. E ätuma äwäpiyänğanji, Iqueqä zä-huätati hunäninqe, Iqueqä-kiuä quamä iwäwa, anä-himqä iqi äväma, qua kiqä yoqe, ‘Ämaqä nyuänğä-yäniqä’§ änyuätminuwä iunqä äukuwi. (Israitqä iquauqä anä-kuknuä iunji, ‘Golketayqä’ änyuätminuwi.) ¹⁸ Iqi ätimäupiyi, Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Iqu zä-huätati awä iqi hunätanği, ämaqä hñquaqui-pqe, inği-inğisa äuekuwi.

¹⁹ Itanğa Pailoti iqu tqanği, qu kuknuä hñqu äqiyäpu, Jisasi Iqu unätanğqä ique äqiyämasekuwi. Kuknuä injä iqu, tii ätäpinji. ‘Jisasi

* **19:7** Hiqäva-imäkqä 24:16 † **19:12** Sisa iqu, Romätanğä eeqänänğä iuqä ämiqä naqä eä, Romä iu ämiminqe. Inji iqu Pailoti iqueqä naqä iqueyi. ‡ **19:16** Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43 § **19:17** Näqñqä-tänğä iqua, knuä tii indqänätqänğä. “Ämaqä nyuänğä-yäniqä” ätqe, naqä-qakuä hma, ktqe hikä du imäknätanğqenqä ätminuwi.

Nasäretqätanjä, Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä.’ ²⁰ Kuknuä iqueni, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsminjuwi. Ii tiinjä etanjiyi. Iqueni zä-huätatiñi, quwqä anjä-himqä ique qäqiqi äuekuwi. Itanğa kuknuä iñi, Israitqä iquauqä anjä-kuknuä itä, Romä iquauqä itä, itanğa Grikä iquauqä itäñi, hñquaqu-hñque äqäkuwi. Qakuä iquaquisani, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsminjuwi.

²¹ Itanji Israitqä iquautanjä hiqäva-imäkkä naqä iqua, Pailoti iqueni tii ätukuwi. “Si ‘Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä’ maqiyqä panä. Häe! Si tuwanui, ‘Ämaqä Tqu, “Nyi Israitqä iquauqä naqä Ämiqä Iqunjqä” ätäñqeqä’ ätätnä äqiyeyä.”

²² I tquanğuwänğa, ämiqä iqu “Qäyä enä” ätukqe. “Tuwanuä nyi äqiyqä tänä, qäyä äqänänä.”

²³ Ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati ae äuepiyi, Iqueqä ämuasmänqe ämapiyi, kikinä mapñqä, hñquaqui-hñquaqui iwäsäpu, hñqunä-hñqunä ämakäukuwi. I ipiyänğanji, Iqueqä gquä quäuqä, nyuänjä yätuta yukä bunqänä ipññqä iqu-pqe inä ämakuwi. Ämaqä gquä iñi ique guä äktäpäkqä iqu, yuä hui ämetä guä maktäpiqä, yuä iquesanänä imäkkqe. ²⁴ Iinjä äqumbiyi, mäkä-iqä iqua, tii ätñguwi. “Ne gquä tqueni, mapisqä ianä. Qäyä enä. Ne tqueni, nesanjä hñqunä metñqänä, hñjä iatunqeeqä.” E ätmbiyi, iinjä ikuwi, Goti Iqueqä bukiu ätnänqeeñi naqä-qakuä timäutñqä imäkkuwi. Kuknuä iñi iqu tii ätnä.

*“Qu nyaqä ämuasmänqe hñqunä-hñqunä yanjä änyäpu, ämapiyi, itanğa nyaqä gquä quäuqe metñqe, hñjä ipu imeqäuä.”**

²⁵ Mäkä-iqä iqua i itqätanğuwänğa, Jisasi Iqueqä känäu, känäwqä känapi, ä Kelopasi iqueqä apäkä, Mäliya, itanğa Mäliya, anjä Maktälatanjä ii-pqe, qu eeqä Jisasi Iqu zä-huätati hunätanğqä qäqiqi ätqäuminjuwi.

²⁶ Iqi tqäutänğuwänğa, Jisasi Iqu Kiqä känatä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquautanjä, aanjä kuapänä äwinyminqä iqtänji, qäqiqi tqäutänğinyä äqunğqe. Itanji Iqu Kiqä känäunji tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä iqu, tqä ymeqä iqueqä.” ²⁷ I ätuäqe, anğinjä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqueni ätukqe. “Apäkä ii, tqä tnaiyqä.” I tquanğa, ämaqä iqu iñi, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, anğuanä ämiminqe.

Jisasi Iqu äpäkonğqenqä†

²⁸ Itanji Jisasi Iqu näqnqä tii ekqe. “Nqä wäunjuä eeqänä imäkätñqe, ae qäpu eqiyä.” I indqänäqe, tii ätkqe. “Nqä quväki, yäkänä nyiyqiyä.” Iqu i ätkqe, ii Goti Iqueqä bukiu ätnä äwinqä iqueni,† naqä-qakuä ätimäukqe.

²⁹ Jisasi Iqu “Quväki yäkänä änyiyqiyä” tqanğa, mäkä-iqä iqua, qondähäkä hñqu wainqä-eqä mäkä iqe, manğüä inqä tqäutänği, ga yaanui ämepu, wainqä-eqä bu äyämepu, iwä yaanui eeqänänä piiyqä äyä iqanğa, hisopqä äpa iu äkoqupiyi, Jisasi Iqu kiqä eqe, hiiqä ätänätñqä manjä iu äwisäukuwi. ³⁰ Jisasi Iqu wainqä-eqä ae änäqe, “Tänğanji ae qäpu eqiyä” ätäqe, nyuänji ikuopäqe, Iqueqä quuvqe qe äwquatämäukqe.

³¹ Jisasi Iqu i äpäkonğqä inğanji, hiunji Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmätqä näwinyä imäkkä inğanji. Sämbatqä iinjä iqu, hiunji naqänänänğa etanği, Israitqä iquautanjä naqä iqua huiwä iquaunji, zä-huätatiunji yqänä unqenqe mäwinqä ikqe. Itanji, qu Pailoti iqueni, “Quwqä yuki äquasqiyä. Ga maqänä päkonğanğpi, quwqä huiwi huätä manätñqänänjä” ätukuwi. ³² I tquanğuwänğa, mäkä-iqä iqua äupiysi,

* **19:24** Apqä Bukä 22:18 † **19:27** Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49 ‡ **19:28** Apqä Bukä 69:21

ämaqä Jisasi Iqutä anä äuekuwä iquaquiyqä yuki äquasqäkuwi. ³³ Itanji Jisasi Iqueui äquasqiyana-tpu indqanğa äpäukuwi, Iqu ae äpäkonğqä äqunäpu, Iqueqä yuki mäquasqiyqä ikuwi. ³⁴ Qu iinji qäyä ipu, qutanjä hñqu Jisasi Iqueä mäwqä hñgisa zi äuqanğa, maqänäni häneqetä, eqetäni, naqä-huinyä äkapkqe. ³⁵ (Ämaqä tä hinuä äqungquä iqu, nätmatqä timäuqanği äqungqenqe, ae awä ätqiyä. Itanğa kuknuä iqu awä ätqäqä ii, quanğa manä, naqä-qakuänäni. Ga iqu kiqä-kiuä-pqe, 'Nyi näqñqe, kuknuä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäni ätqänä,' ätkqe. Iinjqe he quuvqä heqiyqäpnqe.) ³⁶ Nätmatqä ätimäukqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu ätnä äwinqeunji, naqä-qakuä imäkätñqä ätimäukqe. Itanğa kuknuä iinji tiinji. "Iqueqä yäni hui mamisqiyqä ikuwi."§ ³⁷ Itanğa kuknuä Goti Iqueä bukiu huizi ätnä äwinqä iqu, tiinjqä. "Ämaqe, qu zi äukuwä iunä qumbunqäuä."*

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinqät

³⁸ Qu iinji ae iqanğuwänğa, Josepä Arämatiyatanä iqu, "Jisasi Iqueqä huiwi ämamqeqä" ätätä, Pailoti iquenyqä äukqe. Josepä iqu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminqä-qe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquautanjä naqä iquauñqä zä winğanği, iqueqä quuvqä heqiyqe, zä eminqe. Iqu iqueni i tquanğa, Pailoti iqu "Nñqä, si Jisasi Iqueqä huiwi yqä mayä" tquanğa, Josepä iqu äwäqe, Iqueä huiwi ämakqe. ³⁹ Itanğa Nekitimäsi, ämaqä qanğanä heatqanğa äpätä, Jisasi Ique hinuä äqunätä, kuknuä anä ätkiyä iqu-pqe,† inä äpkqe. Iqu zä hñquaquisanä aowä imäkäpu yuqui-yaqui ikuwä, jinanä anğuanänjä weqe äma äpkqe. Zä eqä aowä iinji, kiqä hanä-iqe, aanä naqänänjä, 30 kilokremqä. ⁴⁰ Jisasi Iqueä huiwiunji, Josepä iqutä, Nekitimäsi iqutä, ämesiyänğanji, iquaqu Israitqä iqua ämaqä pizqä iu imäkminuwä-pa, zä eqä aowä yuqui-yaqui imäkkuwi, Iqueä huiwiu eä isinyä, itanğa, yuä anğuanänjä hui äpisäsinyä, huäqä äutkiyi. ⁴¹ Jisasi Ique zä-huätati äuekuwä-tänjä qäqiqinji, wäunüä hñqu änyiminqe. Wäunüä iqueni, hikä hovqä änyä-hänjä, ämaqä pizqä pñqä maeqä iminuwä hñqu ominqe. ⁴² Hikä hovqä iqu qäqiqi vätanğqetani, iquaqu Jisasi Iqueä huiwi maqänä äma äwiyi, iqi pñqä ekiyi. Maqänänji tiinjä iutayi. Hiunji qäqueni, Israitqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmatqä näwinyä imäkqanğayi.

20

*Jisasi Iqu anği ävaukqenqä**

¹ Wikä iqueqä hiunji kınğanänjä iqueni, Mäliya Maktälatanjä ii zä we mauñqä, hea yqänä witanğqeuñji, Jisasi Ique pñqä ekuwä iunqä äpkqe. Ii äpäqe, hikä qñqanjä pmäukui mäpmäwänätanği äqungqe. ² Iinjä äqunäqe, ii Saimonä Pitä iquenqätä, Jisasi Iqueqä wäunüä yätquakä huizi, Iqu iquenqä kiinjä äwinyminqä iquenqätä tnänjä äwäqe, iquaquini ti ätukqe. "Qu Naqä Iqueqä huiwi, hikä hovqä duta ämepu, äkisqi-mända ämaequwätiyä? Ne änyä maqñqä equnä."

³ Mäliyai i tquanğa, Pitä iqutä, wäunüä yätquakä huiziqutänji, iquaqu iqinji äväma, hikä hovqä dunqä äukiyi. ⁴ Qäquaqu tnänjä qäqasä-qäqasä äwiyi, Pitä iqueni, huiziqu ämäwqätäuäqe, Jisasi Ique pñqä ekuwä dunji, iqu ganä ätimäukqe. ⁵ Iqu hikä hovqä yämä hämä mäyqä, yäpaqä

§ 19:36 Apqä Bukä 34:20 * 19:37 Sakätiyasi 12:10 † 19:37 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56 ‡ 19:39 Jonä 3:1-2; 7:50 * 20: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12

mänisanä nyuänjä quapi eäqce, hinuä äqunaengqce, yuä huiwiu huäqä äutkiyã iunã äqungqce. ⁶⁻⁷ Iqu i itqätanğa, Saimonã Pitã iqu qänaki äpäqce, hikã hovqã yãmã hãmãnã äpaquväqce, yuinã iqi witanğã äqunãqã-qce, mã Jisasi Iqueã nyuänju huäqã äutäsinyã ekiyã iqu, huizi iquatãni mãwitanği äqungqce. Yuã iqu huizi iquatã mãwiqã, kiqã-kiui aanqã nãni äkmãknãqãnga äwãminqce. ⁸ Inğanj, wãunuã yätquakã kiņganã ätimãukqã iqu, qänaki äpaquväqce, yuinã iqi witanği äqunãqce, quuvqã eqäkqce. ⁹ (Goti Hanjuwã Iqueã bukiunji qãyã ätnã äwitanği, qu inğanj, Jisasi Iqu äpãkonãtqeta anğumã vauqenqce, nãqñqã mãmeqã ikuwi.) ¹⁰ Ii äqunyiyi, wãunuã yätquakã iquaqu qeqã äpmanyã äquvepkiyiunqã anğumã äukiyi.

¹¹⁻¹² Wãunuã yätquakã iquaqu i itqätanğiyãnga, Mãliya Maktãlatanã ii, Jisasi Ique qua äptekiyã yãpaqã iqi ätqãuã kñuã äqãminqce. Ii kñuãqãqã nyuänjä quapi eäqce, hinuä äqunaengqce, enãtqã ämuasmãñqã qãpaiqã-tãnjã hñquaqu, hñqu Jisasi Iqueã nyuänjä eminqã inği pmetanğa, ä hñquququ yukã ipminqã inği pmetanği äqungqce. ¹³ Iquaqu Mãliyãni yatñqce, “Apãkã, si sunqã kñuã qãyãtqãñinyã?” ätukiyi.

Ii iquaquini tii ätukqce. “‘Qu ñqã Naqã Iqueqã huiwi ämepu, äkñgi ämaequwãtiyã’ tmã, änyã maqñqã emã, kñuã äqãyãtqãñãnã.” ¹⁴ Ii iquaqu i ätuãqce, hñgisa äkunmãuqce, Jisasi Iqu tqãutanği äqungquã-qce, ‘tã Jisasi Iqueyqce’, nãqñqã maeqã ikqce.

¹⁵ Ii kñuã yqãnã qãyãtqãtanğa, Jisasi Iqu yatñqã äwikqce. “Apãkã, si sunqã kñuã qãyãtqãñinyã? Ä si tquenqã qãvqã imãtñgã?”

Mãliyãi, ‘Tqu ämaqã wãunuã tãu ämitñqã iqu ändqiyã’ kñuã wiyqanğa, tii ätukqce. “Naqã Iquki, Si Iqueã huiwi ämetnã, hñqãqi enã hitanğutqce, mãndquayã. Ga nyi ämamqãnãnyã.”

¹⁶ Itãnj Jisasi Iqu, “Mãliyãuã” ätukqce.

Ga ii hiqumuanã äwiyãqce, Israitqã iquauã anã-kukñuii, “Laponai” ätukqce. Yoqã Laponai, kiqã qakui tiinji, “Nãqñqã-vqã.”

¹⁷ Inğanj Jisasi Iqu tii ätukqce. “Ñqã Apiquenyqce mãyqã änãnjqae, si mindmaqñqã panã. Si äwãtnã, Ñqã guãkaunji tii tuvã. ‘Iqu Iqueqã Kaniquenyqãtã, heqã Heniquenyqãtã, ä asã Iqueqã Goti Iquenyqãtã, ä heqã Goti Iquenyqãtã, yãñqiyã.’”

¹⁸ I tquanğa, Mãliya Maktãlatanã ii äwãqce, Iqueqã wãunuänqã ämotquaminqã iquauñi tii ätukqce. “Nyi Naqã Iqueni hinuã ae äqunãñãnã.” Itanğa ii kukñuã Jisasi Iqu ätukqce, awã äsuikqce.

Jisasi Iqu, wãunuã yätquakã iquau äwimakqenqã†

¹⁹ Wikã iqueqã hiunji kiņganãnã qãqce, heatqeunji, Iqueqã wãunuã yätquakã iqua, Israitqã Jerusãlemã iu hiqãva imãkminjuwã iquauqã naqã iquauñqã zã ipu, quwqã anã äpmaminjuwã iunji, anã qñqãni ämatãkutepiyãnga äpmaminjuwi. Iqua i pmetanguwãnga, Jisasi Iqu quvaqã awã iqi maqãnã ätimãuqce, pãmã ätqãuã, “Heqã äwqce, hanuã enyãnã” ätukqce. ²⁰ Iqu e ätuãtã, Iqueqã hipa yunğuitã, ä mãwqã yunğuitã ämotquakqce. Itanğa, wãunuã yätquakã iqua, quwqã Naqã Ique hinuã äqumbiyi, yeeqã naqãnãnã ikuwi. ²¹ Itãnj Jisasi Iqu anği tii ätukqce. “Heqã äwqce, hanuã enyãnã. Apiqu Nyi änãndowatkqã-pa, asã iinji, Nyi he endowatkãnã.” ²² Iqu e ätäqetanji, Iqueqã mandñi iquau äwqatãmãutã, “He Goti Iqueqã Dñã Äñguãnãnji mapiyã” ätukqce. ²³ “He ämaqã hñquauqã suqã quvqce äwivquãtãmãuquwi, ga iquauqã suqã quvqce qãpu eqi. Itanğa

† 20:18 Matiu 28:16-20; Makã 16:14-18; Lukã 24:36-49

he hñquauqä suqä quvqe huätä mämuämäuqä iquwi, quwqä suqä quvqe, yqänä winiqeqä.”

Jisasi Iqu, Tomasi ique äwimakqenqä

²⁴ Jisasi Iqu wäunüä yätquakä iquau äwimakqä inganji, Iqueqä ämaqä 12 iquautanä Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’[†] ätumiñuwä iqu, qutäñi anä mäpmeqä da imiñqe.

²⁵ Iiñqe, huizi iqua Tomasi iquenji, “Ne Naqä Iquenji hiñuä ae äqunänqqueqä” tquanquwä-qe, iqu qunji tii ätukqe. “Naqä-qakuä tii tmqeqä. Nyi Iqueqä hipa yunqwi hiñuä äqunätmä, itanğa nqä huiqetä wätanqä yunqwiu a ämitmä, ä nqä hipaetä mäwqä ingisa zi äukuwä yunqwiä-pqe a ämiqäqe, nyi quuvqe inga heqämqänä. Nyi iinjä miqä imqe, quuvqä maeqiyqä danä imqänä.”

²⁶ Wikä hñqu ae äpäwqanğa, Iqueqä ämaqä iqua anä asä ique, Tomasi iquätä anä äpmamiñuwi. Qu anä qñqanjiunji ae ämatäkutekuwä imñji, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe hanuä enyänä” ätukqe. ²⁷ I ätuätäqänğanji, Tomasi iquenä-pqe tii ätukqe. “Tqä huiqe, Nyaqä hipa täu ätutuväutnä, a ämitnä, hiñuä qunyä. Itanğa, tqä hipae, Nyaqä mäwqä täunji änunjutäutnä, knuä hñquaqu-hñquaqu mämeqä itnä, quuvqenä heqiyä.”

²⁸ Iqu i tquanğa, Tomasi iqu tii ätukqe. “Si nqä Naqä eänyä, nqä Goti Iqukiyqä.”

²⁹ Ga Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Si Nyi hiñuä ae äñqänätinä, quuvqä eqinyä? Ämaqä Nyi hiñuä manqänqä ipu quuvqenä eqämipqä iqua, qu yeeqä iqäpñqä.”

Bukä tqueqä quatinqä

³⁰ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di, Iqueqä wäunüä yätquakä iquauä hiñuä iqi kuapänä imäkmiñqe. Iinjä imäkmiñqenqe, bukä tquenji eeqänä ätätmä, maqiyqä iqe. ³¹ Nñ, nyi kukñuä tä äqiyqe, he Jisasi Iquenqe, quuvqä tii heqäpñqe. Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu Ique atäunüä ätekqä Iqu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueyqä. Itanğa he quuvqä e eqiyäpu, Iqueqä yoqetanji, hänä-pmeqä mapnuwänqä iinjä äqiyqä.

21

Jisasi Iqu, wäunüä yätquakä hñquau, Galiliu äwimakqenqä

¹ Qänakñji Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüä yätquakä iquau eqä-huänä Taipiriyasi* manä iqi anqumä äwimakqe. Inğanji Iqu tii imäkätä, Kiqäkiuä iquau ämitquatñgqe.

² Saimonä Pitä ique, Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’ ätumiñuwä ique, ä Nataniyoli, anä-himqä Kana, qua Galili iutanä ique, ä Sepri iqueqä hikñä ingueqi, nñ wäunüä yätquakä huiziquaqui, eqä-huänä manä iqi anä äpmamiñuwi. ³ Itanji, Saimonä Pitä iqu, qunji tii ätukqe. “Nyi hämapäkänqä imqä umqänä.”

Ga huizi iqua, “Ne-pqe anä watunqeqä” ätukuwi. I ätmbiyi, yimba hñquenqä äupiyi, ikuapmäupu äukuwi. Heatqä qäquenji, qu hämapäkä tutqä qäpu hmbu mapiqä ikuwi.

[†] **20:24** Wiyä kukñuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä. * **21:1** Eqä-huänä Taipiriyasi, ii eqä-huänä Galili asänänjiyi.

⁴ Zä vqanğa, Jisasi Iqu eqä-huänjä weä näñi tqäutangani, wäunüä yätquakä iqua Ique hiñüä äqunäpiyä-qe, ‘Di, Jisasi Iqu ätqäunä-qe,’ näqñqä mämeqä ikuwi.

⁵ Jisasi Iqu ätqäüqä näñisa qunı yatñqä tii äwikqe. “Nqä nyämaqä iquenä, he hämapäkä hui äpiquwätanä?” Ga qu “Aanqeçä” ätukuwi.

⁶ Iwä Iqu anğini tii ätukqe. “He heqä hämapäkä-piqä qae, yimba iqueqä ämuangisa tnämäupqe, hämapäki kuapanä päpñqäüä.”

Inji, qu Iqu tquangğqä-pa ätnämäukuwi, hämapäkä aanjä hävemnäqñqä qaeu mñganğä, qu qa mñqe eyqiyäpu yimba yätu maenätpiyi, hämeqä ämikuwi. ⁷ Injä äqunäqe, wäunüä yätquakä Jisasi Iqu, iquenqä kiinjä äwinyminqä iqu, Saimonä Pitä iqueni tii ätukqe. “Di, Naqä Iqueyqä.” Inğani, Pitä iqu qätä i äwiyäqe, iqueqä gquä naqä hämapäkänqä itñqä äquvätekqe, ämipnätä, eqä-huänjä bu ikuapmäuqe, anğua Ique wimetñqä äukqe. ⁸ Itanğa wäunüä yätquakä huizi iqua yimba iu äpmapu, hämapäkä qae eyqiyäma äpkuwi. Eqä weä näñisati quwqä iminuwä täqinqe, kiñä haqıqi ma, 100 mitäyi.

⁹ Qu iqi ae euqämapiyi, tä hñqu sätanği, hämapäkä hui tä iqi tätanği äqumbiyi, bretqä-pqe aanqäqi witanği äqunğuwı. ¹⁰ Itanı Jisasi Iqu tii ätukqe. “He hämapäkä tanğa äpiquwi, hui ämappiyä.” ¹¹ I tquanğa, Saimonä Pitä iqu yimbaeu ikuapmäuqe, hämapäkä qa mñqe eyqiyäma hikä weä iqinğä äpekqe. Hämapäkä naqänänjä ämnminuwä iqua, kuapanänjä 153 ämnminuwä-qe, qa mñqe mändakmäuqä ikqe.

¹² Inğani Jisasi Iqu, qunı tii ätukqe. “He ymisanjä bñqä ppiyä.” I tquanğa, wäunüä yätquakä iqua ‘Tä Naqä Iqueqe’ näqñqä ae epiyä-qe, qundqändqä ipu “Si tqukikä-qe?” yatñqä vanä-tpu ipiyä-qe, pemä miqä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi. ¹³ Inji, Iqu ävauqe, bretqetä, hämapäkä huisä ämetä äwikqe.

¹⁴ Iqu iinjä ikqe, ae äpäkonätä, anği ävautä, Kiqä-kiuä iquau hñquaqu ae ämitquatñqetani, ii huizi iqueyi.

Jisasi Iqutä, Pitä iqutä, kukñuä ätkiyinğä

¹⁵ Iqua ymisanjä ae ämbiyitani, Jisasi Iqu Saimonä Pitä iqueni yatñqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, tqä Nyinğä äkinğä di, huizi iquauqeunı ämäwqätäuninyä?”

Ga Pitä iqu ämävauqe ätukqe. “Auäqä, Naqä Iquki, nqä Sinğä änyinätñqe, näqñqä äyä eninyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqä meqeunı, ymisanjä anğua bñqä miqätñqeçä.”

¹⁶ Anğumñi, iqueni yatñqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä Saimonä iquki, si Nyinğe kiinjä äkinyätqänä?”

Ga iqu, “Nñqä, Naqä Iquki, nqä änyinğä Sinğä änyinätñqe, näqñqä ae eninyä” tquanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, anğuanä miqätñqeçä.”

¹⁷ Itanı, yatñqä huiziqu tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, si Nyinğe äkinyätqänä?”

Iqu, “Si Nyinğä äkinyätqänä-qe?” hñquaqu-hñque vqanğqenğä, Pitä iqu äwqä hanä ämeqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si nätmatqä eeqänäninğe näqñqä eninyä. Injä-qae, nqä Sinğä änyinätñqenqe, näqñqä ae äyä eninyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, ymisanjä anğua bñqä miqätñqeçä. ¹⁸ Nyi kukñuä naqä-qakuänänji, tii ktmqe. Si hiknä yqänä äpmanänğani, tqä qäkä kitokutäuqe, ätokutäunätinä, itanğa

anjä äkiunqce tqä äkinqä iutanä imäknätnä äyä äumiñi. Iwä si qoyanjä etnäñganji, tqä hipae haqä etnä, itanğa ämaqä hñqu guä äkikiqiyäutä, anjä si mäwqä imätnä imitätqä iunqä äktma wäniqeqä.”¹⁹ (Jisasi Iqu kukñuä i ätukqä ii, Pitä iqu äpäkonätä, Goti Ique yoqä naqä väniñqä iinqce, qu suqä äki-äkitanji motquapnuwä diñqä kñuä äme ätukqce.) I ätuäqetani, Iqu Pitä iqueni, “Si qänaki nyivändqätñqeqä” ätukqce.

Ämaqä, bukä tqce äqäkqä iquenqä

²⁰ Inğanji Pitä iqu tuwänji hiñuä ämäqunqce, wäunjuä yätquakä Jisasi Iqu iquenyqä kiñä äwinyminqä iqu, iquaquinqä qänaki äquvepqañji äqunqce. (Ämaqä iqu, qu buayä änäpiyänğa iqueqä nyuäñji Jisasi Iqueqä quikuä-tänä qäqi eä, Ique yatñqä tii äwikqä iquvi. “Naqä Iquki, mäkä-iqä iquauqä hipa iunji, ämaqä äkisqu kiväniqäwä?”†) ²¹ Pitä iqu ique hiñuä äqunäqetani, Jisasi Ique yatñqä äwikqce. “Naqä Iquki, ämaqä näñuenqce, änäñqäwä?”

²² Itanji Jisasi Iqu, iqueni kima tii ätukqce. “Nyi iqu anji äquvepmqänğanqä qäyä pmetñqä nyinganqutqce, ii nätmätqä tqätanä? Si qänaki dinä nyivändqätñqeqä.”

²³ Iinä etanji, wäunjuä yätquakä iquenyqce, kukñui im-imä tii äwekqce. “Jisasi Iqueqä wäunjuä yätquakä iqu mapäkonqä yäniqeqä.” I etanqä-qe, Jisasi Iqu, iquenqce, “Mapäkonqä yäniqeqä” ätätä, matqä ikqce. Ii ma. Iqu tii ätkqce. “Nyi iqu anji äquvepmqänğanqä qäyä pmetñqä nyinganqutqce, ii nätmätqä tqä manä.”

²⁴ Ii wäunjuä yätquakä, nätmätqenqä tänğa awä ätätä, kukñuä tä äqäkqä iqu, ii qäqueqä. Ga ne näqnqä tii enju. Kukñuä iqu awä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäñji. ²⁵ Itanğa nätmätqä hui-hui-pqä di, Jisasi Iqu inä imäkminqce. Inäqce qu nätmätqä iinji hñqunä-hñqunä äqäpce, ga qua täunji bukä pñqä eqänqce, hiqnqce etäti, maeqä etäti?

† 21:20 Jonä 13:23-25

Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä Wäunjuinqä (2 Lukä) Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänjä iquvi

Lukä iqu kuknuä äñguä we-huñqä-tänjä iqu, Jisasi Iquenqä äqäkqe, bukä täunji, wiyä inä ikqe. Iqu bukä qäquaqui äqäkqä iquvi. Bukä täunji, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, näqñqetä, yänänäqñqetä vqanqçetani, iqua Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäkäminjuwi iunji, ne a ätäutqänju. Iqua anä-himqä Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänjä iutä, qua Sämalija anä eeqänänjä iutä, itanğa qua eeqänänjä hitunjuä äwinqä-ma, awä ätuäkäminjuwi. (1:8 hiñuä qundñqe.)

Bukä iunji, suqä Jisasi Iqueqä yoqä haqä mamäupñqä aquväqñqä iqu, Israitqä iquauqä awä iqisa ätimäuqetani, qänakndani naqä ätimäutä, qua eeqänänjä iu hiñginäwa äwekqenqä kuknuä quea iiyi. Lukä iqu tiñjä motquetñqä äwinqçe. Wäunjuä Jisasi Iqu imäkkqä iutä, ämaqä, Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqä iquauqä hänjä-pmeqä iutänji, nätmätqä iquaqu kuknuä Goti Iqu Israitqä iquatä qänğanä guä ämäsäukqe, qäyunä ämotquakiyi.

Bukä iutanjä kuknuä naqänänjä hñqu, Dñä Äñguä Iqueqä wäunjuä iinçeyi. Dñä Äñguä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Iquvi. Kiñganänji, hiunji hapä pmeqä naqänänjä, qu 'Pendikosinğanjqä' ätminjuwänğanji, Iqu ämaqä Jisasi Iqu ämotquaminqä iquau, äwimakqe. Inji qänakndani, Dñä Äñguä Iqu kñuä äñguitä, yänänäqñqetä, iquau ävqa-ävqa äukqe.

Ga bukä iutani, ne näqñqä tiñinjqä ämequ. Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qokä-apäkä iu, Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäpiyänğanji, qu kuknuä quäuqä kuapänä ätuminjuwi. Inji, qokä-apäkä kuapänänji, kuknuä äñgui yeeqä ipu itmeqanğuwitani, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä, aquvä äqänätqänjuwä iqua, hävemnäqñqä ätimäupu, yänänäqñqä ekuwä iuninjqä, ne hiñuä äqunätqänju.

Itanğa bukä iunji, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñqä tiwiqe, kuapänä äyuänä. Itanği iquatani, Pitä iqutä, Poli iqutä imäkkiyä iinçe, tiwiqä aanä kuapänänjä äyuänä. Pitä iqu, Jisasi Iqutä qanä ikipu, wäunjuänqä näqñqä ämaminjuwä iquautanjä iquvi. Inqçe Poli iqu qänğanänji, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, Iqueqä kuknuii qänaknä miqä iminçe. Iqu ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänätanğuwä iquau, mändi kittqiyätñqä wäunjuä yänänäqñqä ikäminqçe. I etanği Jisasi Iqu, Poli ique tääqä ätuätumetä, Iqueqä wäunjuä imäkätñqä kiñganänjä-que iwimäkkqe.

Bukä iutanjä hñqäqini, Lukä iqu, tiwiqä Poli iquenqä ätätäqänğanji, "Ne iinjä-iinjä imäkkqueqä" ätätä äqäkqe. Ämaqä näqñqä-tänjä kuapänänjä iqua, kñuä tiñjä indqänätqänjä. Lukä iqu hea hñquaunji, Poli iqutä iqueqä näueqä iquatä, qanä anä äyä ikäminjuwi. Inji iqu tiwiqä hea iqu anä ätuäkäminjuwinqä ätuätäqänğanji, iqu, "Ne iinjä-iinjä imäkkqueqä" ätätä äqäkqe.

Jisasi Iqu, Dñä Äñguä Iqu äquvepäniqenqä ätukqenqä

1-2 Tipilusi iquki, nyi bukä huiziqu äqäkqä iunji, Jisasi Iqu imäkminqenqätä, näqñqä äwiminqenqätä, hiunji Goti Hanjuwä Iqu, Ique ätuma ekqanqanqe, eeqänäñi ae äqäkqä. Goti Hanjuwä Iqu, Ique änyä mätuma mayqanqa, Iqu ämaqä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä dowatätñqä atäunjuä ikqä iquaunji, qu wäunjuä imäkpnuwänqä diñqe, Dñä Äñguä Iquesa ätukqe. ³ Iqu täñä-hunqe qäpu ae ämeqe, qänakndañi, ämaqä iquau äwimeqe, iqua, “Iqu ävautä, häñä äpmenä” kñuä vätnqä diñqe, nätmätqä kuapänäñi imäkkqe. Hea 40 iunji, Iqu äwimeqisätä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä ätuminqe. ⁴ Hea hñqueni, Iqu iquatä buayä anä änäpu, tiñä ätukqe. “He Jerusälemäñi, mävämeqä iqäpñqä. He nätmätqä äñguänäñä, Apiqu ‘Äwimniqeçä’ ätkqenqä, hiñuä äqämbu pmeqäpñqä. Hiñuiqänäñi Nyi iñqä awä ae etkqeçä. ⁵ Ii tiñqä. Jonä iqu ämaqä, eçetä asñä äqäminqe. I etanji hiunji kuapänäñä maeqanqa, he asñi, Dñä Äñguä Iquesä mapñqäüä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qäukuä haqä yätunqä ekqenqä**

⁶ Iqua aquvä äqämbu anä äpmapiyi, Ique yatñqä tii äwikiwi. “Naqä Iquki, täñganji Si Israitqä iqua, Romätanä iquauä yäpä imä mäpmeqä ipñqä, anji yänänäqñqä iwimäktñqätanä?”

⁷ Kimañi, Iqu tiñä ätukqe. “Hiunji Apiqu ätekqenqe, he näqñqä maeqä ipñqäüä. Näqñqe, Apiqu Kiqä-kiuänä enä. ⁸ Inäqe Dñä Äñguä Iqu emeqanqa, qänakndañi, he yänänäqñqä ämepu, Nyaqä kukñuä awi, Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänäñä iutä, qua Sämalija anä eeqänäñä iutä, qua eeqänäñä hitunjuä äwiñqä-ma, tuäkiqäpñuwanqeçä” ätukqe.

⁹ Iqu iñä ätuäqe, iquauqä hiñuä iqisa yändi-yändi peyätqätanqa, qaquvqä hñqu Ique itmakqe. Itmeqanqa, iqua Iqueni, hiñuä mäqunquä ikuwi. ¹⁰ Iqu äyätqätanqä yätu, iqua hiñuä yqänä qunätanquwanqa, ämaqä qäpaiqä imäkñqä hñquaqu, iquatä maqänä qäqi anä ätqäukiyi. ¹¹ Inğanji iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä Galilisanä iquenä, he qäukuä yätunji, sunqä hiñuä äqumbu tqäunjuä? Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Iqueni, hesa haqä yätunqä itmeqanji ii äqunänjuwä-pa, anqumñi iñä päniqeçä” ätukiyi.

Iqua, Jutasi iquenyqä tñänqä hñque, atäunjuä ikuwiñqä

¹² Inğanji iqua qoqonä Olipä iu ävämanji, Jerusälemänqä anji äukuwi. Kiqä qanä uwqe, wanä kilomita. ¹³ Qu iqi ätimäupiyi, anä hiqñqä haqä yätqä imäknätanji, äpmaminjuwä-tänä ique äpaqukuwi. Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, Endru ique, Pilipä ique, Tomasi ique, Batromi ique, Matiu ique, Jemisi, Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Saimonä, Selotqä iquautanä ique, Jutasi, Jemisi iqueqä hikñä ique, iqua iqi äpmaminjuwi. ¹⁴ Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanminjuwi. Inğanji apäkä hiuatä, Mäliya Jisasi Iqueqä känaisä, Iqueqä känquäkatä, anä äpmaminjuwi.

¹⁵⁻¹⁶ I pmeqisätqätanquwanqa, hea hñqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä kuapänäñä iqua, aquvä äqänquwi. Ämaqä 120 inji. Inğanji Pitä iqu, iquauqä awä iqi pämä ätqäüqe, “Nqä nyämaqäüä, kukñuä Dñä Äñguä Iqu vqanji, Dewiti iqu ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuä iu äqäkqä, ae ätimäüqeçä” ätukqe. “Iqu Jutasi, Jisasi Ique a kiqätñqä iquau

* 1:5 Makä 16:19-20; Lukä 24:50-53

hänäqä motqueqä iquenyqä ätukqeqä. ¹⁷ Iqu nesanä-qu eä, wäunjuä anä itunqeqä” ätukqeqä.

¹⁸ (Jutasi iqu, mbqä iqueqä suqä quvqeuñqä äwikuwi, iqu ämeqe, qua hñqu mbqä ikqe. Qänakndanji iqu qua iqi päkñganğa, iqueqä äwqe äpkmäutä yäpaqänğisa ätimäukqe. ¹⁹ Iiññqe, ämaqä Jerusälemätanä eeqänänä iqua, näqñqä e ämapiyi, quwqä anä-kukñuä iu, qua iunqe yoqä ‘Akätamäüä’ änyuätkuwi. Kukñuä iqueqä quati, ‘Qua häñeqä-tänjiqä.’)

²⁰ “Ii apqä bukä iunji, tuwanjuä tiññä äqänänqä-payi.

‘Iqueqä anji, ämaqä hñqu mäpmeqä etanğqä, aanqä iqi ämätnänä.’†
Itanğa tiññä-pqä inä äqänänä.

‘Ämaqä hñqu-pqe iqueuä yoqä naqetä, wäunjuitä, ämenqiyä.’‡

²¹⁻²² Kukñuä ii äqänänqetani, Naqä Jisasi Iqu anji ävaukqenqä kukñuä awi, nesä anä tuaniñquenqä, ämaqä hñque atäunjuä yatunqeqä. Ämaqä iññä iqu, hea Jonä iqu asñä äwikqä iutati, Jisasi Iqu ne äneväma ekqänğanqä, Jisasi Iqu wäunjuä imäkätqätanğqä iu nesä anä äpmenquä iutanä hñque, atäunjuä iatunqeqä” ätukqeqä.

²³ Inğanji iqua hñquaqui atäunjuä ikuwi. Hñqu Josepä Basäpasi, iqueqä yoqä huizi, Jastusi iquwi. Hñquququeqä yoqe, Matiyasi ique. ²⁴ Qu ii imäkäpu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä tiññä ätukuwi. “Naqä Iquki, ämaqä eeqänänä qua täutanä tqune, neyaqä qeqä-quuvqenqä näqñqä Iqukiyi. Ämaqä tquaquini, äsque ätekñinqä, mänätquayä. ²⁵ Inji, Jisasi Iqu, ne Iqueqä kukñui awä tuäkiqatunquä äñändowatkqä iutanä wäunjuä, ämaqä iññä iqu, Jutasi iquenyqä tññqä pmetñqä. Jutasi iqu wäunjuä ii äväma, iqueqä anä näweqä iunqä äukqeqä” ätukuwi. ²⁶ E ätpiyi, ‘yoqe hiñuiqänji tqueqä timäunqutiyä’ tpu, hikä hñquaqu zä ekuwi. I etanği, hikä, Matiyasi iqueqä yoqä-tänji, ätimäukqe. Qu iqueni, ämaqä 11, kukñuä awä tuäkiqapñqä ändowatkqä iquatä, anä äpmuatekuwi.

2

Dñä Äñguä Iqu äquvepkqenqä

¹ Hiunji hapä pmeqä naqänänä, qu ‘Pendikosinğanjqä’ ätminjuwi, ätimäukqe. Inğanji qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, anä hñque äpmaminjuwi. ² Inğanji qäukuä haqä yätutanji, häññqä ätäqe, yunjuä yänänäqñqä enqä-panä maqänä äpäqe, anä qu pmetanğuwä iqueni kuapanä äwimakqe. ³ Iiññä iäqetani, tä hänaqä enqä-panji äququeqäkani, iquauqä haqeqä äpmakäwqanği iqänğuwä. ⁴ Inğanji Dñä Äñguä Iqu, qokä-apäkä iquauñi kuapanä munğanği, qu anä-kukñuä huitanä-huitanä ätipäqäkuwi.

⁵⁻⁶ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wiyqä Israitqä hñqua, qua eeqänänä iuta ätimäupu, Jerusälemä iu äpmaminjuwä iqua, nätmatqä iññi qätä äwipiyi, äpäpu aquvä äqänğuwä. Jisasi Iqueqä ämaqä iqua kukñui, quwqä anä-kukñuä iu tqäwqanğuwinqe, qu yäunjuä ikuwi. ⁷ Qu yäunjuä ipiyi, tiññä ätñğuwä. “Ämaqä kukñuä tä ätätqänğuwä tqua, eeqänänji Galilisanä-quaeqä. ⁸ Inji äñänänäwä? Ne hñqunä-hñqunänji, qu neyaqä anä-kukñui qäyunä tqanğä äwiyqueuä” ätñğuwä. ⁹⁻¹¹ “Ne ämaqä Patiya pmeqä, Mindiya pmeqä, Elamä pmeqä, Mesäpotemiya pmeqä, Jutiya pmeqä, Kapatosiya pmeqä, Pondusi pmeqä, Eesiya pmeqä, Pälengiyi pmeqä, Pambiliya pmeqä, Isipä pmeqä, Limbiya iunji anä-himqä Sairini inğisa pmeqä, anä-himqä Romä pmeqä, Kritä pmeqä, Arepiya pmeqä

† 1:20 Apqä Bukä 69:25 ‡ 1:20 Apqä Bukä 109:8

iqune, ne ämaqä Israitqä iqunesä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iquenyqä qonä anä äuktäutunquä iquatä, äpätanä äpmeñunä. Iinjä etanji Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuä yänänäqñqä imäkätñqenqe, qu awi, neyaqä anä-kukñuä huitañä-huitañi tqanğä qätä äwiyqunä” ätnquwi. ¹² Inğanji qu yäunjuä ipu, kñuä kuapänä indqänäpu, tiinjä ätnquwi. “Nätmatqä tä ätimäuqäqe, quati änäängä?” ¹³ Iinjä etanğqä-qe, ämaqä hñqua, quuvqä heqiyqä iquauñqä tä äsäpu, tiinjä ätkuwi. “Tä qu wainqä-eqä kuapänä änäpu, hiqiyqä iqäüä.”

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenqä

¹⁴ Inğanji Pitä iqutä, 11 iquatä, pämä ätqäpiyi, iqu manä yänänäqñqä ätätä, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua Jutiya iutanä iquendä, ämaqä kinä imdanä äpäpu, Jerusälemä täu äpmeñuwä iquendä, nyi kukñuä tä tmqä iqäqe, he qätä änguanä änyiyäpu, nätmatqä täñqe, näqñqä änguanä mapñqeqä. ¹⁵ ‘Qu wainqä-eqä änäpu hiqiyqä iqäüä’ kñuä maiyqä pa inä, oeyä! Zinuitä, 9 klokñganjqä” ätukqe. ¹⁶ “Tä ätimäuqäqe, hiñuä-tqä Joeli iqu, ätkqä-panjqä. Iqu tiinjä äyä ätkqeqä.

¹⁷ ‘Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätätqänä. “Hea yäpakänğanji, Nyi qokä-apäkä eeqänänjä iunji, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Itañi hiqä ymeqä qokä iquatä, ymeqä apäkä iuatä, hiñuä tpnuwiqä. Hiyaqä hikñä iqua-pqe, wätqä enqä-panjä qumbnuwiqä. Itanğa hiyaqä qoyanjä iqua wätqä qumbnuwiqä. ¹⁸ Tiinjä-pqä inänji. Nyi qokä-apäkä wäunjuä-nyiyqä iquau-pqe, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Inji qu-pqe hiñuä tpnuwiqä. ¹⁹ He hiunji iquenqä näqñqä hipñqenqe, qäukuä yätutä, qua butäñi, Nyi nätmatqä hiutanä-huitañä tii imäkmniqeqä. Häñeqätä, tä suakä naqänänjätä timäuniqeqä. ²⁰ Itanğa mäptqe hea äwitä, qanui häñeqä enqä-panjä imäkñganğa, inğanji Naqä Iqueqä hiunji, Iqueqä yänänäqñqetä, we-hunqä naqänänjitä, ämaqe yäunjuä wimäkqänqä timäuniqeqä. ²¹ Inji inğanji, qokä-apäkä, Naqä Iqu yätamakqä vätnqä tääqä tquanğqä eeqänänjä iqua, Iqu anğu itmetä häñä iqumuatäniqeqä” ätätqänä* ätkqeqä” ätukqe.

²² “Ämaqä Israitqä iquenä, nyi Jisasi Nasäretqätanä Iquenyqä hetmqä iqäqe, qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu, Ique yänänäqñqä iwimäkqanği, Iqu ämaqä mimäkqänänjä huitañä di heyaqä awiqisa imäkqanğqe, he hiñuä äyä äqunänjäüä. Hiñuä iinjä äqumbiyi, ‘Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äquvepqiya’ kñuä äyä ämeqäüä” ätukqe. ²³ “Goti Hanjuwä Iqu, hiñuiqänä kñuä indqänätä ‘imäkmniqeqä’ ätkqä-pa, Ämaqä Tquenji hiyaqä hipa iu äyä etapkqeqä. Inji he Iquenji, ämaqä ququvqänänjä iquauqä hipa iu äväpu, zä-huätatä äuepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ²⁴ Iinjä etanji Iquenji, äpäkonqe a makiqätqä iqanği, Iqu äpäkonätä täñä-hunqä meqanğa, Goti Hanjuwä Iqu hiñuinä mäqunquä itä, anğu ävauqumuatkqeqä” ätukqe.

²⁵ “Ii äwimakqe, Dewiti iqu iquenyqä tiinjä ätkqäqä-panjqä.

‘Naqä Iqu, nyaqä hiñuä iqi hea ique-ique pmetanği äqunänänä. Iqu nyaqä ämuangisa äpmeñqe, nyi yäunjuä-yäunjuä miqä ymqänä. ²⁶ I etanği nyi äwqä yeeqä itmä, nqä kukñuä ätätmi, yeeqä iinjqe, Iquenyqänä tqämqänä. ²⁷ Nyi ämaqä, Si “Nqeqä” ätätinä ätenjikñä iqunä etanğä, nyi ämaqä ae äpäkonğuwä iquauä anä iunji äpmetmä, piyanjä wamqe hiñuinä manqänqä isinjäqä. Inji nyi nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu iinjä inyimäkäniqä iinjäqä, kñuä ganä indqänätmä, änguanä pmamqänä.

* 2:21 Joeli 2:8-32

²⁸ *Hänä-pmeqeunqä hänaqe, Si ae ämändquakñiqä. Itanqa nyi Sitä anä äpmetayitani, Si yeeqä iinqe daptñiqä’ ätkqe*†

²⁹ “Tatqä-guäkenä, nyi kukñuä awi qäyunä tiinjä hetmqänä. Neqä awiqu Dewiti iqu ae äpäkonqanqa, qu ique qua äptekuwi. Itanqa ique qua äptekuwi, tänganä-pqe neyaqä awä täqi äyä äptnänä. ³⁰ Iinjä etanji Dewiti iqu hiñuä-tqä-qu eä, iqu näqñqä tiinjä eminqe. Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qänakndani Nyi tqä tawäkatani, ämaqä naqä si enqä-panä hñqu imäkmniqeä’ ätätäqänqani,† Iqu naqä-qakuä ätukqeä. ³¹ Iutani, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi neyaqä Ämineyqä Ique, anqu vauqumuatäniqä diñqe, Dewiti iqu, hiñuä ganä äqunätä, tii ätkqe. ‘Ämaqä ae äpäkonquwä iquauqä anju äpmetmä, piyanä wamqe hiñuinä manqñqä yäniqeä.’§
³² Iinjä etanji Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu qua äptekuwa iuta ae ävauqumuatqqe. Ne eequne hiñuä iinjä äqunqñqä awä tquä-neyi. ³³ Tängani Iqu qäukuä haqä yätunqä äyätä, Goti Hanjuwä Iqueuä hipa ämuangisa äpme. Inji Goti Hanjuwä Iqu hiñuiqänä ätukqä-pa, Iqu Dñä Äñguä Ique, Kaniqueqä hipa iuta ämetä, nätmätqä tä he hiñuä äqunäpu qätä äwiyätqänuwi, ae äyä änequatqiyä. ³⁴⁻³⁵ Dewiti iqu, qäukuä haqä yätunqä mäyqä itäqä-qe, iqu tiinjä ätkqe.

*‘Naqä Iqu nyaqä Naqä Iqueni, “Nyi Tqä himä-wiunqä iquauñi, mändi äkittqäyätmä, Saqä yäpä iqi pmuatemqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmayä,” ätukqeä’ ätkqe.**

³⁶ Iinjä etanji Israitqä eeqänänjä iquenä, he näqñqä äñguänänjä mapiyä. Jisasi he zä-huätatä äuekuwä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iwimäqanji, Iqu neqä Naqä-qu etä, Kraisi ne Ämineyqä-qu ekqeä” ätukqe.

Qokä-apäkä kuapänäñi, kñuä äkunmäknäpu, asñä ämakuwiñqä

³⁷ Qokä-apäkä iqua, Pitä iqu kukñuä tqanqñqe qätä äwipiwi, quwqä äwqä hanä kiinjä vqanqa, yäunüä ipu, kñuä kuapänä indqänquwi. Iinjä ipiwi, qu Pitä iquesä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquautä, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Tatqä-guäkenyä, ne äänä imäkatunquäwä?”

³⁸ Iqu kimani tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä diñqe, he eeqänänjä hñqunä-hñqunäñi, kñuä äkunmäknäpu, hiqä quvqe ävquatämäupu, ga Jisasi Kraisi ne ämineyqä Iqueuä yoqeta, asñä mapiyä. He iinjä imäqanquwänqani, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Äñguä Ique etapänqiyä. ³⁹ Ii, tiñi. Hiñuiqänäñi, Goti neqä Naqä Iqu, Dñä Äñguä Ique hitapäninqä kukñuä quti ämäsäutäqänqani, Iqu qokä-apäkä, Iquenyqä pññqä tääqä ätuätumeniqä eeqänänjä iunqä, kñuä indqänätä ämäsäukqe. Qu hesanätä, hiqä ymeqä iquautanätä, itanqa qokä-apäkä eeqänänjä kiñä nämä äpmeñuwitanätä, iquayqä” ätukqe.

⁴⁰ Ga Pitä iqu kukñuä kuapänäñi inä ätuätä, itanqa, “Suqä quvqä imäqä täqi äpmeñuwä iquatä, qui anä imäkñqä diñqe, hiqä-hiuä äñguänänjä mimbiyä-qe,” yänänäqñqä ätukqe.

⁴¹ Inqani Pitä iqueqä kukñui, qokä-apäkä iquauqä äwqeñi, äñguänänjä ämuñqä iqua, qu asñä ämakuwi. Hiunji iqueni, qokä-apäkä 3,000, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, quuvqä eqämiñuwä huiziquau äwimakuwi.

Quuvqä heqiyqä iqua, äänä-äänä ipu pmeqenqä

† 2:28 Apqä Bukä 16:8-11 † 2:30 Apqä Bukä 132:11; 2 Samueli 7:12-13 § 2:31 Apqä Bukä 16:10 * 2:34-35 Apqä Bukä 110:1

⁴² Itanga qu eeqänänjä iqua, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, näqñqä vqanğä qätä äwiyäpu, yätamakqä änyäpu, buayä anä änäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpu, äpmamiñuwi.

⁴³ Inğanı qokä-apäkä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu aanä yänänjqä” kñuä indqänäpu zä imiñuwi. Itanga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau iwimäkqanği, qu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di kuapänä imäkmiñuwi. ⁴⁴ Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua, äwqe naqä-huinyä imbu, nätmatqä eeqänänjinqä “Nqeçqä” matñqä ipu, “Neyaqeqä” ätnmiñuwi. ⁴⁵ Quwqä quaetä, nätmatqä quwqä ämamiñuwitä, mbqänğä imäkäpu, mbqä ämapiyi, iwäsäupu, ämaqä äwa iqanğuwä iquau äwimiñuwi. ⁴⁶ Qu hiunji ique-iqueni, äwqä naqä-huinyä imbu, hiqäva-imäkqä anä ingisa aquvä äqänäqisäpu, ga ymisañi “ñqänänjqä” matqä ipu, yeeqänä ipu, anä hñque-hñque buayä anä änäkämiñuwi. ⁴⁷ Qu iinjä imäkäkipiyänğanı, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäumiñuwi. Ämaqä huiziqua ii iqanğä äqumbiyi, qu “Ii änguiqä” ätmiñuwi. Itanga hiunji ique-iqueni, Naqä Iqu qokä-apäkä qui imäkñätqätanğuwä hui anğumä inä itmetä, quuvqä eqämiñuwä iquatä anä äpmuatemiñqe.

3

Pitä iqutä, Jonä iqutä, yukä quvqä hñque äñguä iwimäkkiyinqä

¹ Hiunji awiyqä hñqueni, Israitqä iqua quwqä tääqä tqanğa etanği, Pitä iqutä Jonä iqutä, hiqäva-imäkqä anä iunğä äukiyi. ² Inğanı ämaqä hui, yukä quvqä-tänğä hñque isuänğä äqanğa äpkuwi. Ämaqä iqu, känai yukä quvqä iinjäque änyuekqe. Qu iqueni, hiunji ique-iqueni hiqäva-imäkqä anä hänaqä hñqu, “Qeqätqeqä” äqonätanğqä-tänğä qäqiqi, qokä-apäkä anä yäpä yänğisa peyqanğuwä iquau, mbqänğä tääqä tqämanğuatñqä, äpmuatemiñuwi.

³ Inğanı ämaqä iqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, hiqäva-imäkqä anä yänğisanğä peyinqä iqanğinyä äqunäqe, “Mbqä hui dapinyqä” ätukqe.

⁴ Iqu i tqanğa, Pitä iqutä Jonä iqutä, ique hiñuä yänänäqñqä äqunyyi, Pitä iqu, “Si hiñuä yaqänäyä” ätukqe. ⁵ Iwä ämaqä iqu, “Iquaqu nätmatqä hui dapiñqeqä” kñuä vqanği, iquaqi hiñuä yänänäqñqä äqunmiñqe. ⁶ I iqanğa, Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Nyi mbqä maiqunjqä. Itanga nätmatqä nyi ämenqe, äktapmqänä. Inı Jisasi Kraisi Nasäretqätanğä Iqueqä yoqetani, nyi si äktqänä. Pämä ätqäutnä, qanğä uvä” ätukqe. ⁷⁻⁸ E ätuäqe, iqu iqueqä hipa ämuanğisa a ämäwqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Ii iwimäkqanğa, iqueqä yukitä, qoiqetä, maqänänı äñguä wimänğanği, pämä yänänäqñqä ätqäutä, qanğä ikäkqe. Inğanı iqu qanğä tkamä-tkamä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, iquaqutä hiqäva-imäkqä anä yäpä yänğisa anä äpekuwi.

⁹ Qokä-apäkä eeqänänjä iqua, iqu qanğä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuqanği äqunğuwı. ¹⁰ E äqumbiyi, qu näqñqä tiinjä ekuwi. “Ämaqä tqi, hea ique-ique hiqäva-imäkqä anä hänaqä qeqätqä iu äpme, mbqänğä tääqä änatqämanätñqä iquvqä.” Itanga qu, yäunğä ipu, “Tä änänätiyä” tpu ipu, kñuä kuapänä indqänmiñuwi.

Pitä iqu kuknuä awi, hiqäva-imäkqä anä yäpä ingisa ätkqenğä

¹¹ Qu iinjä ipiyi, maqänä äpäpu, ‘Solomonä iqueqä anä mätävätiniñqä’ ätmiñuwä iqi ätimäupiyi, yukä quvqä iqu, Pitä iqueätä, Jonä iqueätä, hipa a äqätä tqäutanği äqunğuwı. ¹² Pitä iqu i iqanğä äqunäqe,

“He Israitqä iquenyä, nätmatqä tä timäuqanngqenqä yäunüä ipu, hiñuä yänänäqñqä suñqä yaqänänäuä?” ätukqe. “He knüä tiinjä maeyqä pa inä! ‘Ämaqä tqu qañä äwqäqe, iquaquvqä yänänäqñqä iutatä, suqä jänänänä imäkkä iutatä, imäkkinyqä.’ Oeyä! ¹³ Ii tiinji. *Aprähamä iqueqä, Aisakä iqueqä, Jekopä iqueqä, neqä awäkaqä Goti Hanjuwä Iqu,** Iqueqä Wäunüä-wiyqä Jisasi Iqueni, yoqä naqä äyä äwikqe. Iqueni, he pizqä päsqa iquauä hipa iu vqanuwänqani, Pailoti iqu, Ique hiñuinä qunawatmätä iqanqa, he Ique tuwä äwiyäpu, Pailoti ique, ‘Ne Jisasi Iquenyqe, mänenqä iqiyä’ ätukuwiqä. ¹⁴ Ämaqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänänä imäkkä-qu qäyä etanngqä-qe, he Iqueni tuwä äwiyäpu, ‘Ämaqä päsqa iqueni, hiñuinä qunawatiyä’ ätukuwiqä. ¹⁵ I etanngi he Ämaqä, hänjä-pmeqä mitimäuqä Iqueni, äpäsqañguwänqa, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni angu ävauqumuatkqe. Ye, iinjä timäuqanngi hiñuä äqunqeeqäni, awä-tqä-qoyeyi. ¹⁶ Ye Ämaqä Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyänueä-qae, ga ämaqä, he hiñuä äqunäpu näqñqä equwä iqu, yänänäqñqä ätimäuqe, ii Qäqueqä yoqetanji. I etanngi, iqu äñguä imänqanngi äqunänjuwi, ii Jisasi Iqu yeqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä yemäkkanngqä iutanngqä” ätukqe.

¹⁷ “Nqä nyämaqäuä, hesä heyaqä ämaqä naqä iquatä, he änyä maqñqä epu, Jisasi Ique ii iwimäkkuwiñqe, nyi näqñqä enänä. ¹⁸ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hiñuä-tqä iquau knüä iqä vqanngi, iqua ‘Kraisi ne ämineyqä atäunüä ikqä Iqu, hanjä-iqä meniqeqä’ ätäpu hiñuä ätminjuwi. Ga Iqu, he Jisasi Ique päsqañqä hiñuinä eqänätä, Iqueqä kukñuä iinjä, qäyunä äyä ätimäukqe. ¹⁹⁻²⁰ Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä enganngutqe, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, Iqu-tänjä qäqiqinyqä anngi bpiyä. Iinjä iquwi, Naqä Iqu hiqä hapä pmeqä änyä-hänjä etapätä, Jisasi Kraisi hiqä ämeyätñqä ätekqä Iqueni, anngi dowatänqiyä. ²¹ I etanngi tängqani, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänänäni, anngi änyä-hänjä imäkkätqannganqä, Jisasi Iqu qäukuä haqä yätu pmetätñqe. Hea innganqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiñuä-tqä, Iqueqä wäunjuänqä ätekqä iqua, awä tñqä hiñuiqänä ätuänqeqä. ²² Hiñuiqänänäni Mosisi iqu tii ätkqe.

‘Hiqä Goti Naqä Hanjuwä Iqu, heyaqä awiqisanjä hñque, hiñuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätñqä atäunüä yäniqeqä. Inji iqueä kukñuä eeqänänäni, he qänaknä iqäpñqä.’† ²³ Itanngi hiñuä-tqä iqueni, qätä mäwiyqä imipqe, qui imäknäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqetanji, anä mäpmeqä ipnuwiqä.’‡

²⁴ I etanngi Samueli iquä, huizi iquatä, hiñuä ätqa äpminjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätäpu, nätmatqä tängqä tä ätimäuqenqä ätminjuwiqä. ²⁵ Kukñuä hiñuä-tqä iqua ätminjuwitä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiqä hewukañqä kukñuä quti ämäsäukqetä, emeqiyä. Kukñuä quti ämäsäutä, Aprähamä iqueni tii ätukqe. *‘Tqä taqä-tawäkatani, qokä-apäkä qua täu pmapnuwä eeqänänäni iquauñi, Nyi äñguä iwimäkmniqeqä’* ätukqe. ²⁶ Inji he hñqunä-hñqunä, suqä quvqä huätä vquatämäupñqä yätamäkkä eyätä, äñguä emäkkätñqä iunqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Wäunüä-wiyqä Ique ävauqumuatäqetanji, henyqä ganä ändowatkqe” ätukqe.

4

Qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, kukñuä ämitkuwiñqä

* 3:13 Anngumä Itmakqä 3:6 † 3:22 Kukñuä-suqä 18:15 ‡ 3:23 Kukñuä-suqä 18:19

¹ Pitä iquätä, Jonä iquätäni, qokä-apäkiu kuknuä yqänä tuätqätangiyänga, hiqäva-imäqkä iquätä, hiqäva-imäqkä anjutanä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iquätä, Satyusi iquätä äwimakuwi. ² Inğanj iquaqu qokä-apäkiu näqñqä äväsinä, “Jisasi Iqu ävaukqä-panä iinj, ämaqä ae äpäkonjuwä iqua-pqe anji i vaupnuwiqä” tquanginyä äwipiyyi, qu äwqä tnänä äwiñqce. ³ Iinjä ipu, Pitä iquesä, Jonä iquesä a äkiqätpiyyi, mäptqä äwitñqä qäqä etanji, hea awiñganqä guä äkiqiyekuwi. ⁴ Iinjä etanji qokä-apäki, qu iquaqu awä tquanginyä qätä äwipiyyi, kuapänäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qokä, quuvqä eqäka äpminjuwä iqua, eeqänänji 5,000.

⁵ Hea awiñganji, Israitqä iquauqä ämiqä iquätä, ämaqä naqä iquätä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquätä, Jerusälemä iu aquvä äqänjuwi. ⁶ Anasi hiqäva-imäqkä naqä ique, Käyäpasi ique, Jonä ique, Aleksandä ique, Anasi iqueqä käyämaqä huizi iqua-pqe, anä äpmakuwi. ⁷ Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquauqä hinuä iqi ämatqätepiyyi, yatñqä tii äwikuwi. “Qe wäunjuä huäqi imäqiyi, yänänäqñqce äkita pñanji imäqiyäwä? Tqueqä yoqeta imäqiyäwä?” ätukuwi.

⁸⁻¹⁰ Inğanji Pitä iqu, Dñä Äñguä kuapänä munğanji, tii ätukqce. “Israitqä iquau miqä iquendä, ämaqä naqä iquendä, ye suqä äñguänänä, ämaqä yukä quvqä hñque iwimäqquenqce, ‘Iqu äñgui äänä imänjutiyä’ tpu, näqñqä mapñqä etanjutqce, hesä, Israitqä eeqänänä iquätä, näqñqä tiinjä hipñqeqä. Jisasi Kraisi neqä ämineyqä, Nasäretqätanä Iqueä yoqeta, ämaqä yukä quvqä äñguä imänngqä tqu, heyaqä hinuä täqi äyä ätqäunä. Jisasi Iqueni, he äpäsäpu zä-huätati äuekuwi, Goti Hanjuwä Iqu anji ävauqumuatkqeqä” ätukqce. ¹¹ “Bukä iunji, tiinjä äqänänä.

*‘Anä imäqkä iquenä, hikä “quvqeqä” ätäpu huätä ämamäukuwi, anä quea enqä-pa, anä yänänäqñqä imäqkä iqueqä.’**

Hikä iqu, Jisasi Iqueqä. ¹² Ne anju inätmeqce, ämaqä hñqu hmanjqä. Jisasi Iqunänjqä. Qua täunji, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñqueqä yoqce, mämänätqueqä enä, Jisasi Iqueqenänjqä” ätukqce.

¹³ Pitä iquätä, Jonä iquätä, zä miqä kuknuä awä yänänäqñqä tquanginyä qätä äwikuwä iqua, ämaqä iquaqu, näqñqä mayñqä mäwqä-quaqu äyä etanji äqumbiyi, knuä kuapä indqänäpu, näqñqä tiinjä ämakuwi. “Hinuiqänänji, iquaqu Jisasi Iquätä anä äyä äpmaminjuwiqä.” ¹⁴ Ämaqä yukä quvqä äñguä imänngqä iqu, iquaqutä anä tqäutanqä äqumbiyitanji, qu kuknuä matqä, qanyinä äpmakuwi.

¹⁵ Itanji qu iquaqu anä aquvä äqänäpu, kuknuä iwäsäuwä iutanä yäpaqä männgisa ändowatpiyyi, kuknuä tii ätñguwi. ¹⁶ “Ämaqä tquaqiñji, ne äänä imäkatunquäwä? Ämaqä mimäqänänji imäqqanginyä, qokä-apäkä Jerusälemä pmeqä eeqänä näqñqä ae eqäüä. Iñqce, ne ze, änä maeqä yanqunä. ¹⁷ Iinjä etanji qokä-apäkä huizi iqua, qätä mäwiyyä ipñqä diñqce, ne iquaqiñji, ‘Qe yoqä iqueni, ämaqä hñquau-pqe awä matquä panyinyä-qe’ yänänäqñqä tuatunqeqä” ätñguwi. ¹⁸ E ätmbiyyi, qu iquaqu tääqä ätuätumepu, qokä-apäkä iunji, Jisasi Iqueqä yoqce ätuäsinyä näqñqä mämotqueqä iynqä, pmua imäkkuwi.

¹⁹ Inğanji Pitä iquätä, Jonä iquätä, iquauqä kuknui kimanji, tiinjä ätukiyyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinj, suqä jänänji äkikä? Hiqä-hiuä iwäsäupiyä! Ye qänaknänji, heyaqä kuknui yeqätanä, ä Goti Hanjuwä Iqueqeu yeqätanä? ²⁰ Suqä qäyunänji, tiinjä. Ye kuknuä awä matquä

* 4:11 Apqä Bukä 118:22

pa, miqä yenyqueä. Nätmatqä eeqänäni, ye hinuä äqunäta qätä äwiyätqänjuenqe, kuknuä awä tenyqueä” ätukiyi.

²¹⁻²² Ämaqä änä mimäqänänjä iuta änguä imänggä iqu, iqueqä quväukui 40 ae ämäwqätäukqe. Iinjinqe, qokä-apäkä eeqänänjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu imäqanngqenqä, Iqueä yoqe haqeqä mamäuqanqä, ämaqä naqä iqua, iquaqui quvqä imäkpñqe, änä maeqä ikqe. Inji qu iquaquiñi, kuknuä yänänäqñqä dinä ätupiysi, qe ävquatäwatkuwi.

Qu pemä ipu, kuknuä awä yänänäqñqä tññqä tääqä ätukuwiñqä

²³ I ävquatäwatqannguwännga, iquaqu quvämaqä iquauñqä angumä äwiyi, kuknuä hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä iquatä, kuknuä ätukuwiñqä awä ätukiyi. ²⁴ I tquannginyä äwipiysi, äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiinjä ätukuwi. “Naqä Iquki, Si qäukuitä, quaetä, eqä-huänitä, itannga nätmatqä eeqänänjä iu äwiñqä-pqe, imäkkñiqä. ²⁵ Hinuiqänänji, Si Dñä Änguä Ique tquanngnä, Iqu neqä awiqu Dewiti, Saqä wäunjuä-kiyqä ique tquanngi, iqu tuwanjuä tii ätätä äqäkkqe.

‘Qokä-apäki, qua eeqänänjä iunji, äwqä tnänjä sunqä imäqäüü? Huiwä huitanjä-huitanjä änyänjuwä iqua, suqä quvqä imäkpñqä, kuknuä hinjinäwa sunqä tqäüü?’ ²⁶ Ämaqä anjä-himqä eeqänänjä iu miqä iquatä, quwqä ämaqä naqä huiziquatä, mäkänqä näwe imäkmбу, Goti Naqä Iquesä, Kraisi ämaqeu mitñqä ätekqä iquesä, mändi äkittqäpñqä, aquvä äqänänjä.†

²⁷ Tiinji, naqä-qakuiqä. Jisasi, Tqä Wäunjuä-kiyqä Ique, äkittqiyepñqä diñqe, Heroti iqutä, Pondisi Pailoti iqutä, Israitqä iquatä, ämaqä Israitqä qäyä hitanngi huizi iquatä, anjä-himqä täu aquvä äqännguwiqä. ²⁸ Qu iinjä imäkkuwi, Si Tqä yänänäqñqä dutatänä, Tqä äkinqä dutatänä, hinuiqänä ätkñä-pa, qänaknä ipu imäkkuwiqä. ²⁹ Naqä Iqukiyä, qu kuknuä zä inemäkpñqä änatquwiñqä kñuä indqänjä! Itannga Tqä wäunjuä-kiyqä iqu-ne, Tqä kukñui awä qäyunä tuatunquä diñqe, yänänäqñqä inemäkiyä. ³⁰ Iyää, Si ämaqä täñä-yaqä iquau, a äwqätätñä, änguä iwimäkiyä. Jisasi, Tqä wäunjuä-kiyqä Iqueqä yoqeta, ämaqä mimäqänänjä huitanjä-huitanji, imäkiyä” ätukuwi.

³¹ Qu tääqä qäpu tquannguwännga, anjä qu äpmaminjuwä iqu, yäunjuä-yäunjuä qe ikqe. Inganji qu eeqänänji, Dñä Änguä Iqu kuapänä munnganngi, zä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä yänänäqñqä ätukuwi.

Qu eeqänänjä hñqunä-hñqunäni, yätamäqä änyminjuwiñqä

³² Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwä iqua, qu qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu äpmaminjuwi. Qu nätmatqä eeqänänjä iinjinqe, “Nqänänjñqä” matqä ipu, eeqänänji quvaqä awä iqi äwäminqe. ³³ Itannga ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, yänänäqñqä-tänjä epu, Naqä Jisasi Iqu äpäkonätä, anngu ävaukqenqä, kuknuä awä ätuminjuwi. Iinj Goti Hanjuwä Iqu iquauñqä äwinyätä, änguä iwimäkmñqe. ³⁴⁻³⁵ Ii tiinji. Ämaqä qua-tänjä, anjä-tänjä iquatä, ämaqä mbqä ipñqä imäkäpu, iuta mbqä ämepu, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwiminjuwi. Iqua iwäsäupu, ämaqä äwa iqannguwä iquau vätkätannguwä iutanji, quvaqä awä iqisanjä hñqu, nätmatqänqä äwa miqä iminjinqe.

³⁶ Inganji ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu hueqä-himqä Lipai iutanjä-qu etanngi, känai, Saplusi, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä iu ämikqe. Itannga ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua,

† 4:26 Apqä Bukä 2:1-2

Josepä iqueqä yoqä huizi, “Banäpasiuä” änyuätminjuwi. Ii tiinji. “Ämaqeu yänänäqñqä iwimäkqä iqueqä.” ³⁷ Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, iuta mbqä ämetä, äma äpätä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

5

Anänasi iquä, Sapiraisä, suqä qäyunä mimäkqä ikiyinqä

¹ Ämaqä hñqutä, iqueqä apäkisä äpmaminjiyi. Iyaquiyqä yoqe, Anänasi iquä, Sapiraisänji. Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, mbqä ämakqe. ² Iyaquiyqä äwinqä iutanji, iqu mbqä iinji, hui kiqä-kiuänqä pñqä etä, itaŋga hui äma äpätä, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

³ Iqu iinjä imäkqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Anänasi iquki, iinji änäänqäwä? Setänä, Goti Hanjuwä Iquä mäkä-huñqä iqu ikimäkqanği, tqä quañqä mbqä ämenji, hui zä etnä, Dñä Äñguä Iqueni suñqä quañqä ätunya?” ätukqe. ⁴ “Si quae mbqänqä mimäkqänğanji, ii tqänänjä eänqeqä. Itaŋga mbqänqä imäkätinä mbqä ämenänğanji, mbqe tqä-täuä ämitqänjä-qae, tqä äkinqä iunä imäktnä. Si kñuä quvqä indqänänji, äänä etanğiyi? Inji si suqä quañqä, ämaqä iqune minetqueqä inyä, Goti Hanjuwä Ique itquenyä” ätukqe.

⁵ Inğanji Anänasi iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, qua iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonğqe. Itaŋga ämaqä nätmatqä tä timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iqua, qu eeqänänjä zä ikuwi. ⁶ Hikñä iqua pämä ätqäümä äppiyyi, iqueqä huiwi yuä huäqä äutäpu, yäpaqä mänğisa äma äwäpu, qua äptekuwi.

⁷ Hmbu ti äpmapiyyi, Anänasi iqueqä apäki nätmatqä iinji timäuqanğqenqä maqñqä eä, anjä yäpä inğisa qe äpekqe. ⁸ Ii äpeyqanğa, Pitä iqu yatñqä tiinjä äwikqe. “Si diyä. Qeeqä quañqä mbqä ämeqiyi, tä qesanä?”

Ii kimanji, “Auqä! Ii qeyqä” ätukqe.

⁹ Ii e tqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Qe kñuä naqä-hñqunä indqänäsinyä, Dñä Äñguä Iqueni suñqä yamwiqä vqinyqä?” E ätuäqetanji, “Qätä nyiyä! Ämaqä tqä qokique qua äptequwä iqua äpäpu, anjä hänaqä iqi äyä ätqäunäuä. Iqua si-pqe inä äkma upunqeqä” ätukqe.

¹⁰ I tqanğanä, ii Pitä iqueqä yukä-tänjä iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkonğqe. Hikñä iqua äppiyyi, pizqä witanği äqumbiyi, yäpaqä mänğisa äma äwäpu, qokique äptepiyä iqi, äptekuwi. ¹¹ Inğanji qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iquatä, ämaqä suqä e timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iquatä, zä kiinjä ikuwi.

Qu wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanji, kuapänä imäkminjuwinqä

¹² Ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanjä, qokä-apäkä iuqä awä iqi imäkminjuwi. Ämaqä quuvqä eqäkuwä iqua, äwqä naqä-hñqunä änyäpu, Solomonä iqueqä anjä mätävatinjä iqi, aquvä äqänäqisminjuwi.

¹³ Ämaqä huizi, qutä aquvä anä maqñqä ipiyä iqua, quwqä yoqe haqeqä ävauqumuatäpiyyä-qe, zä winğanği, anä mäpmeqä iminjuwi. ¹⁴ Inji qokä-apäkä kuapänänji, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä iquau äwimepu anä äpmaminjuwi. ¹⁵ Iinjä timäuqanğqenqä, qu ämaqä tänjä-yaqä iquaunji, iquauqä anjuta, yquvanju yäpaqänğisa äma äpäpu, hänaqä iqi äwäteminjuwi. Ii iminjuwi, ii Pitä iqu ämäwqätäutäqänğanji,

iqueqä ktqe, ämaqä yaqä iquau ktqä ämuämä mäwqätäuqanquti, änguä imämbnqä diñqeyi. ¹⁶ Ämaqä anä-himqä Jerusälemä-tänä qäqiqi pmeqe, qu-pqe aquvâ äqänäpu, ämaqä tänä-yaqä-tänä iquautä, dnä quvqä-tänä iquautä ätuma äpminjuwi. Inğanj i ämaqä iinjä eeqänänjä iqua, änguä imänjuwi.

Enjätqä hñqu, guä pmetanquwä iquau, yäpaqänqisa ätuma äukqenqä

¹⁷ Hiqäva-imäkkqä naqä iqutänä, iqutä näueqä imäknminjuwä iquatänä, äwqä quvqä äwiñgqe. Iqua Satyusitanä iquayi. ¹⁸ Iqua äwqä quvqä wiñganğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauñi, ämaqe uqä hinuä iqi a äkiqätäpu, guä äpmuatekuwi.

¹⁹ Heatqä iqueni, Naqä Iqueqä enjätqä hñqu äpäqe, guä pmuateqä anjuñi qñqanä äwuteyäqe, iquauñi yäpaqänqisa ätuma äpätä, tiinjä ätukqe. ²⁰ “He äwäpu, hiqäva-imäkkqä anä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iunji hänä-pmeqä änyä-hänjinqä awä eeqäpnä tupiyä” ätukqe. ²¹ Iqua qätä e äwipiyyi, zinuä matqänğa, hiqäva-imäkkqä anä dunqä äupiyyi, ämaqe u nänqñqä wipñqä ipäqäkuwi.

Inğanj hiqäva-imäkkqä naqä iqutä, iqueqä näueqä iquatä, aquvâ äqämbiyyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquau, tääqä qe ätuätumakuwi. Aquvâ äqämbiyyi, ämayukä-imanqä hui, kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquau ätuma pñqä, guä pmeqä anä dunqä qe ändowatkuwi. ²² Iqi ätimäupiyyi, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, mäpmetanğä äqunquwi. ²³ E äqumbiyyi, anju äupiyyi, “Ne anä qñqanji, yänänäqñqä yqänä hinätanği äqunänjunä” ätukuwi. “Itanğa ämaqä guä pmuateqä anä iu miqä iqua, anä qñqanä eeqänänjä iunji, hinuä äqumbu tqäutanğä äqunänjunä. Inäqe ne qñqanä ätäuquque, ämaqä anä yäpä yänqisanji mäpmetanğä äqunänjunä” ätukuwi.

²⁴ Hiqäva-imäkkqä anjuatanä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iqutä, hiqäva-imäkkqä naqä iquatänä, kukñuä ii qätä äwipiyyi, qu kñuä kuapanä indqänäpu, “Squä timäutñqäwä?” ätnjuwi.

²⁵ Inğanj ämaqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “He qätä nyipiyä! Ämaqä he guä äpmuatequwä iqua, tänğanji qu hiqäva-imäkkqä anä ququawä iu ätqäupu, qokä-apäkä iu nänqñqä ävätqänäuä” ätukqe. ²⁶ I tquanğa, ämayukä-imanqä iquauqä naqä iqutä, iqueqä ämaqä iquatä äwäpu, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauñi, qeiqinyä ätuma äpkuwi. Qokä-apäkä iqua hikä ämepu, pizqä puäsqä diñqä zä wiñganği, iqua iquauñi, quvqä hui miwimäkkqä da, qanyä ätuma äpkuwi.

Kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, pemä ipu, kukñuä ätukuwinqä

²⁷ Iquau ätuma äppiyyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquauä hinuä iqi äkitqätekuwi. Itanji hiqäva-imäkkqä naqä iqu, iquau tiinjä qe ätukqe. ²⁸ “He ämaqeunji, Ämaqä iinjä Iqueqä yoqe ätuäpu, nänqñqä mäwqä ipñqe, ne pmua emäkkqeqä. Inäqe he nänqñqä yqänä vätqätanğä, ämaqä Jerusälemä pmeqä eeqänänji, heyaqä kukñui qätä ae eyquwiqä. Ne Ämaqä Ique pizqä äpäkkqenqe, he quanğä hinği änanyuätquwiqä” ätukqe.

²⁹ Iqu iinjä tquanğa, Pitä iqutä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huizi iquatä, kukñuä kimanji, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuitä, ämaqe uqä kukñuitä, asänänjä maeqä eqanğanji, inji ne Goti Iqueqenä qänaknä yanqunä. ³⁰ He Jisasi Iqueni,

zä-huätatä äuepu, pizqä päsqaŋguwängga, atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, Ique aŋgumä äyä ävauqumuatkqeqä. ³¹ Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuangisa, äyä äpmuatekqeqä. Inj Iqu neyaqä hänaqä Ämänätqeqä-qu eä, aŋgumä Inätmeqä-qu eä, äpmakqeqä. Ga e äpmeqetani, Israitqä iquene, neqä knui äkunmäknatunquä yätamäkqä äneyätä, neqä suqä quvqä huätä mänatnämäuquätŋqä diŋqeyi. ³² Ne nätmätqä iinjä timäuqaŋgi äqunani, awä ätätunqeqä. Itanğa Dŋä Äŋguä Iqu-pqe awä inä ätätqänä. Dŋä Äŋguä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänuwä iquauŋi, ae ävqeqä” ätukuwi.

³³ Ämaqä miqä iqua kukŋuä tä qätä äwipiŋi, quwqä äwqe tnänjä wiŋqaŋgi, iquauŋi pizqä päkŋŋqä äwiŋgqe. ³⁴ Iinjä ipiyitani, ämaqä miqä hŋqu pämä ätqäukqe. Iqueqä yoqe, Gämeliyoli ique. Iqu Parisi iutaŋä-qu eä, ämaqeu kukŋuä-suqenqä ämotqeqä ique. Iqueqä yoqe, qokä-apäki ävauqumuatmiŋuwi. Iqu pämä ätqäuqe, “Ämaqä tquaŋi, yäpaqä mäŋgisa wänqäpu pmapŋqä ätuma upiyä” ätukqe. ³⁵ Qu yäpaqä mäŋgisa ae äwqaŋguwängga, Gämeliyoli iqu, ämaqä miqä huiziquau tii ätukqe. “Israitqä iquenyä, he ämaqä iinjä iquau quvqä iwimäkŋŋqä enqaŋgutqe, knuä äŋguänä ganä indqämbiyä. ³⁶ Quväukuä kuapänä mäpäwqänğa, Teutasi iqu ätimäuqe, ‘Nyi ämaqä naqä, yoqä-tänjunqä’ tquaŋga, ämaqä 400, iquenyqä qänaknä ikuwiqä. Qua miqä iqua, ique pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä imiŋuwä iquauŋi, äpäsändqiyäwqatqaŋguwängga, iquauqä wäunui qui imäkŋŋqeqä. ³⁷ Iinjä ätimäukqeuŋi, gapmanqä iqua ämaqeuqä yoqä meqaŋguwänggaŋi, Jutasi Galilisaŋä iqu ätimäuqe, ämaqä hŋqua qua miqä iquatä mäkä humbŋqä äwqä äwivauqumuatkqe. Iqueni-pqe, qu pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä imiŋuwä iquauŋi, äpäsändqiyäwqatkuwi. ³⁸ Täŋgaŋi nyi he etqänä. He ämaqä tquaŋi, nätmätqä hui miwimäkqä ipu, hiŋuinä qumbiyä. Ii tiinjä. Ne maŋgqe. Wäunjuä tä, iquauqä knuä indqänqä duta timäuquti, ä Goti Hanjuwä Iqueqä duta timäuqutiŋä? Qu quwqä knuä indqänqä duta imäkqaŋgpqe, qui imäkŋŋqiyä. ³⁹ Iinjä etanği, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqaŋgutqe, he a änä makiqätqä ipŋqäuä. Iinjä, he Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä enqä-panä epŋqäuä” ätukqe.

Ingaŋi, naqä iqua, Gämeliyoli iqueä maŋi qänaknä ipu, tiinjä ikuwi. ⁴⁰ Qu ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau tääqä ätuätumapiŋi, ämaqä hŋqua, iquau jävqä päkŋŋqä ätukuwi. E imäkpiyitani, qu iquauŋi, Jisasi Iqueä yoqe aŋgu matqä ipŋqä pmua imäkäpu, hiŋuinä äqunäwatkuwi. ⁴¹ Ingaŋi ämaqä Jisasi Iqu kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, ämaqä miqä iquau ävämaŋi, aquvänä ipu yäpaqä mäŋgisa äpäukuwi. Goti Hanjuwä Iqu, iqua Jisasi Iqueqä yoqä duta womba mapŋqä, hiŋuinä äqunqenqä aquvänä ikuwi.

⁴² Itani hiunji ique-ique, qu hiqäva-imäkqä anjutä, ämaqä hŋquauqä anjutä, näqŋqä äväkämiŋuwi. Qu mäwquatämäuqä ipu, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, awä tiinjä ätumiŋuwi. “Kraisi ne mineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäqeqä.”

6

Iqua, yätamäkqä vqä 7 iquau, atäunjuä ikuwiŋqä

¹ Ingaŋi ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä timäutqätanquwänggaŋi, ämaqä kinä nämdaŋä, Grikä iquauqä anä-kukŋuä tqä iqua, ämaqä Israitqä iquauqä anä-kukŋuä tqä iquau, äkasuwä

tiinjä ätukuwi. “Hiunji ique-iqueni, he qokä-apäkä buayänqä äwa iqanquwä iquau, yätamakqä äväpiyänqani, nesanä apäqñqä iuaunji, mäwqä itqänäuä” ätukuwi. ² Inqani ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, quuvqä heqiyqä eeqänänjä iquau tääqä ätuätumapiyi, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiñuinä äqunätanä buayinä iwäsäumitatque, ii äñguä hmanjqä. ³ Inji, tatqä-guäka iquenä, hiyaqä awä iqinji ämaqä suqä äñguänänjä iqä 7 iquau atäunjuä ipiyä! Qu yoqä äñguänä äqombu, Dñä Äñguä Iqu iquau kuapänä munätanji epu, ä näqñqä äñguä kuapä-tänjä iquau, atäunjuä ipiyä. Inji ämaqä iqua, buayä iwäsäuqäpñqäuä. ⁴ Inäqce ne neqä-neuänji, hea ique-ique Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätanä, qokä-apäkä iquau, Iqueqä kukñui awä tquauñqunä” ätukuwi.

⁵ Qu e tquanguwinqce, qokä-apäkä eeqänänji kiinjä qe äwingqce. Inji qu Stipenä iqu, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-tänjä-qu eä, Dñä Äñguä Iqu kuapänä ämunätanqçä ique, atäunjuä ikuwi. Iqutänji, qu Pilipä ique, Plokolusi ique, Nikanolä ique, Timonä ique, Pamnasi ique, Nikolasi ique, iquau atäunjuä ikuwi. Nikolasi iqu Andiyokätanä eä, Israitqä iquautanä hma etanqçä-qe, Goti Hanjuwä Ique qänaknä iqä-qu qänqanä ätimäukqce. ⁶ Qu iquau atäunjuä ipiyi, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä hiñuä iqä ätqätekuwi. Inqani ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qu wäunjuä tä imäkñqä ätepu, hipa haqeqi äwiyäpu, Naqä Iquenyqä tääqä ätkuwi.

⁷ Inqani Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui, im-imä äukqce. Itanji Jerusälemä iunji, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä ätimäukuwi. Hiqäva-imäqçä iquautanä kuapänänjä-pqce, quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqçä qänaknä ikuwi.

Qu Stipenä ique a äkiqätäpu, kukñuä ämitkuwinqçä

⁸ Goti Hanjuwä Iqu Stipenä iqueni, äñguä iwimäkätä yänänäqñqä vqanji, iqu wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitanä-huitanä di, qokä-apäkä awä iqisa imäkminqce. ⁹ Inqani ämaqä hñqua, Stipenä iquutänji, kukñuä mäkä enqä-pa äunminjuwi. Ämaqä iinj, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä hñquesanä iquae. Anä iquenqce, “ämaqä qänqanä wäunjuä hiñginä äwiminjuwä iquauqä anä aquväqñqceqä” ätminjuwi. Anä iqueni, ämaqä anä-himqä Sairinisanä iquatä, anä-himqä Aleksandiyatanä iquatä, itanqça qua naqä Silisiyatanä iquatä, qua naqä Eesiyatanä iquatä äpaquminjuwi. ¹⁰ Kukñuä mäkä i hunqanquwä-qe, Stipenä iqueni Dñä Äñguä Iqu näqñqä äñguänänji vqanji, qu iqueuä kukñui mändi makittqiyqä iminjuwi. ¹¹ Inqani iqua, ämaqä hñquau-mända kukñuä zä tquangä, iqua kukñuä qanqçi, “Ne Stipenä iqu, Mosisi iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, kukñuä quvqä tätqätanqçi äwiyänjunä” ätukuwi.

¹² Inqani ämaqä, Stipenä iquutä äkasuwä ätñguwä iqua, qu ämaqeugätä, ämaqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, äwqce, äwivauqumuatkuwi. Inji qu äupiysi, Stipenä ique a äkiqätäpu, ämaqä miqä naqä eeqänänjä iquauñqä ätuma äukuwi. ¹³⁻¹⁴ Iqi ätimäupiysi, qu ämaqä qanqçä-tqä hui ätuma pñanquwänqça, qu Stipenä iquenyqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqu, tiinjä tqanqçi äwiyänjunä. ‘Ämaqä Jisasi Nasäretqätanä Iqu, anä tqenji qui imäkätä, suqä Mosisi iqu hiñuiqänä änatapkqceunji, hui-mända iwäsäuniquqä.’ Iqu iinjä ätqä äpätnqce, hiqäva-imäqçä anjuñqätä, neqä kukñuä-suqenqätä, kukñuä quvqä ätätñqceqä” ätukuwi. ¹⁵ I tqanquwänqça, ämaqä iqi äpmapiyä iqua, qu eeqänänji,

Stipenä ique hiñuä yänänäqñqä äqunäpiyi, iqueqä hipenüä iunji, enätqä hñqueqä hipenüä enqä-pa äqunjuwi.

7

Stipenä iqu, ique kukñuä ämitkuwä iquau, kima ätukqenqä

¹ Inğanji hiqäva-imäkkqä naqä iqu, Stipenä ique yatñqä tii äwikqe. “Ii naqä-qakuätanä, quanğätanä?”

²⁻³ Iqu e tquanğa, Stipenä iqu, “Tatqä-guäkendä apiqukuendä, qätä nyipiyä” ätukqe. “Neyaqä awiçu Aprähämä iqu, anä-himqä Harenä iunqä mäwqä, qua Mesäpotemiya iu yqänä pmetanğa, Goti We-hunqä Kuapätänä Iqu, ique äwimetä, ‘Si tqä qua täütä, tqä näueqä täütä ävämētñä, qua Nyi ämaktquamqä dunqä uvä’ ätukqeqä. ⁴ Inğanji Aprähämä iqu, Kaländiya iquauqä qua iu ävämañi, iqu äwätä anä-himqä Harenä iu äpmakqeqä. Iqisañi, iqueqä kaniçu äpäkonganğa, Goti Hanjuwä Iqu ique qua he äpmeñuwä täunqä ändowatkqeqä. ⁵ Iqu täqi timäuqanğa, qua näueqä metñqe, Goti Hanjuwä Iqu qua hui mäwqä itä, ‘Qänakndanji Nyi qua tä tqätä, tqä taqä-tawäkauqätä hetapmniñqeqä,’ ätukqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iqu ymeqä maeqä pmetanğa, kukñuä iinji, inğa ätukqeqä. ⁶ Itanğa iquenji, tiinjä-pqä inä ätukqeqä. ‘Tqä taqä-tawäka epqä iqua, qu äwäpu, qua ämaqä hñquauä-tänjä iqi pmapnuwiqä. Ämaqä iqiñä iqua, iquaunji, quwqä wäunüä-wiyqä hiñginqä-qua pmapñqä iwimäkäpu, quvqä itqueqäpnuwiqä. Inyänä wimetqätanğuti, quväukuä 400 e pmetpnuwiqä. ⁷ Qänakndanji ämaqä suqä quvqä e itquamipqä iquaunji, Nyi hanjä-iqä wimniqeqä. Inğanji tqä taqä-tawäka iqua, qua iunji ävämapiyi, täqinyqä äpäpu, Nyaqä yoqe, haqeqä ämamäpu, pmapnuwiqä’ ätukqeqä. ⁸ Injä ätuäqetani, tiinjä ätukqeqä. ‘Nyi kukñuä ätätmä eqäqä tä, i witäniñqä, Nyi si suqä huiwä häuä ktäuqe ktapmqänä.’ Aprähämä iqu näqñqä iinjä ämeqe, apäki Aisakä ique ämikqeunji, hiunji 8 päwqanğa, ymeqä iqueqä huiwi häuä äktäukqeqä. Inji Aisakä iqu, Jekopä iquenji asänä imäkkqeqä. Itanji Jekopä iqu neyaqä awäka 12 iquaunji, asänä imäkkqeqä.

⁹⁻¹⁰ Jekopä iqueqä ymeqä iqua, qu kängua Josepä iquenyqä wiunqä ipu, ique, ämaqä huiziquau, mbqä mapñqä vqanğuwänğa, iqu Isipä iunji, wäunüä-wiyqä hiñginqä-qu äpmamiñqeqä. Inğanji Goti Hanjuwä Iqu, iqtä anä äpme, hanjä-iqä eeqänäñi huätä ämätnämäutä, yätamäkkä äwimiñqeqä. Iqu ique näqñqä anğuanäñi vqanği, ämiqä naqä Isipä iutanjä iqu, iquenyqä wiñganği, ique atäunüä äwikqeqä. Iqu Isipä iu ämaqä naqä äpmetä, ämiqä naqä iqueqä nätmätqä eeqänänjä anä iunjä-pqe, ämimiñqeqä.

¹¹ Qänakndanji qua eeqänänjä Isipä iunjitä, Kenanä-pqä iunjitä, buayä dä naqänänjä timäuqanği, ämaqä-pqe hanjä-iqä naqä meqanğuwänğa, neyaqä atqä-awäka-pqe, buayä mämoqumueqä imiñuwiqä. ¹² Inğanji Jekopä iqu, ‘Kuä-witqä Isipä du äwinä’ tqanğä äwiyäqe, iqu neyaqä awäkaunji, Isipä iunqe kiñganäñi ändowatkqeqä. ¹³ Qu anğunji Isipä iunqä uwqanğuwänğanji, Josepä iqu qutaqaunji, ‘Nyi Josepä iqunjqä’ ätukqeqä. Ämaqä miqä naqä iqu, Josepä iqueqä kanmqätä, kutaqä-känğuağaunqätäñi, inğanä näqñqä ekqeqä. ¹⁴ Inğanji Josepä iqu, kaniquenyqä kukñuä ändowatätä, iqu iqueqä ämaqä iquatä, Isipä iu anä pmapñqä itumakqe. Qokä-apäkä eeqänäñi, 75 äwokuwiqä. ¹⁵ Inğanji Jekopä iqu, Isipänqä e äquveqäkkqe, qänakndanji äpäkongqeqä. Itanğa neyaqä awiçukua-pqe, inä äpäkonguwiqä. ¹⁶ Iquauqä huiwi, anä-himqä

Sekemänqä anju äma äpäpu, qua äptekuwiqä. Ämaqä qua ptñqä Sekemä iunji, hiñuiqänäñi Aprähamä iqu, Hamo iqueqä ymeqä iquau mbqä ikqeqä.

¹⁷ Nätmatqä tä, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä ique qängingä ätukqä-pa timäutñqä itqätanğa, Isipä iunji, ämaqä Israitqä iqua kuapänä eqiyämanjuwiqä. ¹⁸ Inğanji, ämiqä naqä, Josepä iquenyqä maññqä hñqu, Isipä iu äpmakqeqä. ¹⁹ Iqu neyaqä atqä-awäkau quañğä enqä-pañä imäkätä, suqä quvqä itquetä, yänänäññqä tquañgi, iqua ymeqä dänğä iquauñi, yäpaqä mäñğisa äpäkombñqä ämatnämäumiñjuwiqä.

²⁰ Hea inğanji, Mosisi iqueqä känai, ique ämikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ‘ymeqä tqu äñguiqä’ kñuä äwikqeqä. Qu iqueni, qañuä hñquaqui-hñque päwqanğanqä, kaniqueqä anğä iunji, äñğuanänğä ämimiñjuwiqä.

²¹ Qänakñi, qu yäpaqänğisa matnämäuqanğuwänğä, ämiqä naqä iqueqä meqi ämetä, iqueni iyyqä ymeqä enqä-pa ämimiñqeqä. ²² Isipä pmeqä iqua, iquauä näqñqä eeqänänji ique ämotqueqanğuwänğä, iqu naqä-qu eätä, kukñuä äñğuanänğä tqä-qu eätä, wäunjuä yänänäññqä imäkqä-qu ekqeqä.

²³ Iqueqä quväukui 40 ae äpäwqanğanji, iqu, iqueqä käyämaqä Israitqä iquauñqä kñuä indqänätä, hiñuä qunätñqä äukqeqä. ²⁴ Iqu äwäqe, ämaqä Isipätanğä hñqu, Israitqä hñque quvqä itquetqätanği äqunäqe, Israitqä ique yätamakqä ävätä, Isipä pmeqä ique quvqä kima ävätä, pizqä äpäkkqeqä. ²⁵ Iqu e imäkätäqanğanji, kñuä tiñğä äwimiñqeqä. ‘Israitqä iqua nyinyqe, näqñqä tiñğä mapñqäuä. “Goti Hanjuwä Iqu Mosisi iquesa, ne änewewqatänğiyä.”’ Inğäqe qu iñqe, maññqä emiñjuwiqä. ²⁶ Hiunji awiñğanji, iqu Israitqä hñquaqu mäkä hunätqätanğinyä äqunäqe, iquaqu äwqä naqä-hñqunä nyiyñqä itamakätñqä äwinyätä, ‘Äi, suñqä mäkä hunätqäninyqä? Qenğunğiyqä’ ätukqeqä. ²⁷ I tquañğä, huizique quvqä itquamiñqä iqu, Mosisi ique ävqutäwqatätä, ‘Si, ne ämineyätñä, jänä inemäktñqenqe, tqu äktqäwä? ²⁸ Huäqñi si ämaqä Isipä pmeqä ique äpäknä-pa, täñğanji nyi-pqe pizqä baktñqätanä?’ ätukqeqä. ²⁹ Ii tquañğenqe, Mosisi iqu Isipä ävämä, qua Mitiyänänğä zä äwäqe, qua huitanğä-qu eä, iqi äpmamiñqeqä. Iqu iqi äpme, ymeqä qokä hñquaqu eämakqeqä.

³⁰ Inğanji quväukuä 40 ae äpäwqanğä, enätqä hñqu, Mosisi ique wimetñqä äquvepätä, anğä avqñqä imä, qoqonğä Säñai iunji, zä wänğä hmbiyqä äpa iuta, tä hänaqä sätqätanğqä yäpä inğisa äpmakqeqä.

³¹ Mosisi iqu hiñuä iinğä äqunäqe, kñuä kuapänä indqänğqeqä. Iqu hiñuä äñğuanä qunmätä qäqiqi päwqanğa, Goti Hanjuwä Naqä Iqu, iqueni tiñğä ätukqeqä. ³² ‘Nyi tqä tawäka, Aprähamä iqueqä, Aisakä iqueqä, ä Jekopä iqueqä, Goti Hanjuwä Iqunjqä.’ I tquañğä, Mosisi iqu yäunjuä-yäunjuä itä, hiñuä qunqänqe zä äwiñğqeqä.

³³ Iqu i imäkqanğa, Naqä Iqu tii ätukqeqä. ‘Qua si pämä ätqäunñi, ii Nqeqä. Iiññqe, si tqä yukä ämuasmänji huätä hiqiveyä. ³⁴ Nyaqä ämaqä iqua, Isipä iunji, hanğä-iqä ämepu tääqä dqanğuwä, Nyi hiñuä äqunätmä, qätä ae äwiyänänä. Iinğä etanği, Nyi, Isipä pmeqä iquauqä hipa iuta, anju itmamqä äpqänä. Täñğanji si Isipänğqä anju utñqä äkndowatkänä,’ ätukqeqä.

³⁵ Mosisi iqueni, Israitqä iqua kinganänji hñğisanä itquepu, ‘Si ne ämineyätñä jänä inemäktñqenqe, tqu äktqäwä?’ ätukuwä-qenğäqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni, iquau ämitä, anğumä ätuma päniñqä ändowatkqeqä. Enätqä, zä wänğä iu ätqäukqä iqu, Mosisi iqu wäunjuä imäkätñqä yätamakqä vquätñqä, Iqu ändowatkqeqä. ³⁶ Isipä iutä,

eqä-pñä häñesqä iutä, anä avqñqä iutä, Mosisi iqu wäunjuä huitañä-huitañä ämaqä mimäqñänäñä di imäkätä, ämaqä iquau ämitimäukqeqä. Anä avqñqä iunji, qu quväukuä 40 äpmaminjuwiqä. ³⁷ Ämaqä iinjä iqunä, Israitqä iquau tii ätukqe. ‘Ämaqä hinjuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiqä hita-hingua hñque, atäunjuä väniqeqä.’ ³⁸ Itanğa neyaqä atqä-awäkiqä, anä avqñqä iunji, aquvä äqämbu pmetanğuwänğani, Mosisi iinjä iqunä iquatä anä äpmaminjuwiqä. Ga qoqonä Säñai yätunji, iqutä, enätqä hñqutä, kukñuä ätkiyiqä. Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä häñä-pmeqä-tänji ämakqe, ne awä änatqä pqäpnuwänğä ämakqeqä.

³⁹⁻⁴⁰ Iquenji neyaqä awäkiqä, qätä wiyqänğä mäwinğä itä, hñgisanä itquepu, Isipä iunğä anğu upñqä kiinjä äwinyätä, Aronä ique tiinjä ätukuwiqä. ‘Ne maqñqeqä. Mosisi, ne Isipä du inetmakqä iquenji, squä wimequtiyä? Inji hinjuiqä nemepu, häñaqä duta näquatäupñqä, si, nenyqä goti hñqua imäkiyä’ ätukuwiqä. ⁴¹ Inğani qu golqä hui ämepu, goti quanğä bulumäka meqä enqä-panä hñque imäkäpu, iquenyqä hiqäva äqiyäpiyitanji, goti iquauqä hipaetä imäkkuwinğä aquvänä iminjuwiqä. ⁴² Iinjñqe Goti Hanjuwä Iqu, iqua mäptqä iquenyqätä, qanjuä iquenyqätä, qätäqueqä iquauñqätä, aquvänä ipu, qonä qäyä woktäpñqänä tuwä äwiyätä, hinjuinä äqunğqeqä. Ii ätimäukqenqe, hinjuä-tqä iquauqä bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tiinjä äqänänä.

‘Israitqä iquenä, he anä avqñqä du, quväukuä 40 äpmapiyänğani, he bulumäka, sipsipqä, meme, tä ikepu, hiqäva äqäminjuwi, Nyinyqä äyä äqäminjuwätanä? Ii oeyqä. ⁴³ He goti quanğä iquaquinyqä qonä woktäupñqe, Molekä iquenyqä namnä anä ämätäpu, Repanä iquenyqä qätäqueqä enqä-panä ktqä imäkkuwiqä. Nätmatqä iquaquinj, he qäsä äma ikäminjuwiqä. Iinjä iqanğuwinqe, Nyi Bapilonä-tänjä inğisanğä huätä hendowatmniqeqä,’ äqänänä” ätukqe.*

⁴⁴ “Neqä awäkiqä, qu anä avqñqä iu äpmapiyänğani, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anä kuinä-tänjä äpmaminjuwiqä. Namnä anä iquenji, Goti Hanjuwä Iqu iquauñji, kukñuä naqä-qakui äwiminğeqä. Qu anä ique ämätäpiyänğani, nätmatqä eeqänänäñi Goti Hanjuwä Iqu, Mosisi ique ämotquakqä-pa imäkminjuwiqä. ⁴⁵ Qänakndanji iquauqä ymeqä iqua, anä iquenji ämapiyi, qu Josuwa iqutä, ämaqä hñquauä qua mapñqä qäsä äma äpkuwiqä. Inğani Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qua iu äpmaminjuwä iquau huätä väqiyqanğa, qu anji ii ämätkuwi, ämiqä naqä Dewiti iqu äpmetäqänğanğä ämiminjuwiqä. ⁴⁶ Dewiti iqu, Goti Hanjuwä Iqu anğuanänä iwimäkätqätanğqenqä, iqu Iquenji, ‘Jekopä iqueqä Goti Hanjuwä Iquki, nyi Sinyqä anä anğuanänäñä hñqu mätmqänä, hinjuinä nğänyä,’ ätukqeqä. ⁴⁷ Dewiti iqu iinjä ätukqä-qe, Solomonä iqu-mända Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anji, qe ämätqeqä. ⁴⁸ Iinjä etanğqä-qe, ämaqä iqua anä ämätppqä iunji, Goti Haqä Yätutanä Naqä Iqu mäpmeqä yänä. Ii hinjuä-tqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äqäqä-paniqä.

⁴⁹ *‘Ämaqä naqä iqua, zä-hawä iu quamä äpmeñuwä-pa, Nyaqä zä-hawi, qäukuiqä. Itanğa quae, Nqä yuki qutati haqeqi äumä äpmeñänä. He Nyinyqä anji, äkitanji mätpñqäwä? Nqä anä hapä pmeqänqe, anğgi mätnänä? ⁵⁰ Nätmatqä eeqänänäñi Nyaqä hipaetänä imäkkqeqä,’† ätätä äqänänä” ätukqe.*

⁵¹ Inğani Stipenä iqu, ämaqä miqä naqä iquauñji, tiinjä inä ätukqe. “He ämaqä hñgisanä iquenjqä. He Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä

* 7:43 Amosi 5:25-27 † 7:50 Asayä 66:1-2

ipu, Iqueqä kuknui qätä mäwiyqä iquenjqa. Ii tiinjqa. Hiqä tawäkiqwa hiñuiqänä imäkminuwä-pa, he Dñä Änguä Iqueni, hea ique-ique hngisanä itquetqänuwä. ⁵² Hiqä tawäkiqwa, hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmaminuwä iquauni, eeqäpnä quvqä iwimäkminuwä. Itanga ‘Ämaqä Jänänänä Iqä Iqu, äpäniqeqä’ ätminuwä iquaunä-pqe, qu pizqä äyä äpäkkuwä. Inji Ämaqä Jänänänä Iquenyqe, he täkqä ämaepu, pizqä ae äpäkkuwä. ⁵³ He Goti Hanjuwä Iqueuä kuknuä-suqe, enätqä iquauqä hipa iutani, ae qäyä ämakuwänqä, qänaknäni miqä itqänuwenjqa” ätukqe.

Qu Stipenä ique, hikä äpäkkuwinqä

⁵⁴ I tquangi äwipiyyi, ämaqä miqä naqä eeqänänä iqua, iquenyqä äwqä quvqä äwinyätä, hiqanji mangtäsqukuä ämäukuwi. ⁵⁵ Ii iqanuwänga, Dñä Änguä Iqu Stipenä iqueni kuapänä munqanga, iqu hiñui, qäukuä haqä yätu ämaqunäqe, nätmätqä, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä motqueqä witanqqätä, Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanqqätä äqunqce. ⁵⁶ I äqunäqe, “Hiñuä qumbiyä! Nyi qäukuä qñqanä äutänätanqqätä, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanqqätä, hiñuä äqunänänä” ätukqe. ⁵⁷ I tquanga, iqua manjä yänänäqñqä ätäpu, qätä a äpmuäknäpu, pämä ätqäupu maqänä äupiyyi, Stipenä ique a äkiqätkuwi. ⁵⁸ Ique a äkiqätpiyyi, anjä-himqä yäpaqä mängisa ätuma äpäwäpu, hikä pizqä äpäkkuwä. Qu iiji mimäqñqä, ämaqä hñänqatqä quangä ätukuwä iqua, iquauqä gquä quäuqe äquvätäpu, hikñä hñqueqä yukä-tänä qäqiqi ekuwi. Iqueqä yoqe, Soli ique. ⁵⁹ Qu Stipenä ique hikä pizqä pästätanqñqä, iqu tääqä ätätä, “Nqä Naqä Jisasi Iquki, nqä quuvqe indmayä” ätukqe. ⁶⁰ I ätuäqetani, iqu qonä äuktäutä, tääqä yänänäqñqä, “Naqä Iquki, Si iquauqä suqä quvqenqe, kima mäwqä panä!” ätukqe. E ätuäqetani, äpäkonqce.

Qu Stipenä ique suqä tä iwimäkqanqñqä, Soli iqu, “Qäyunä äyä imäqäüä” knuä äwikqe.†

8

Soli iqu, quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätñqä ipäqäkqenqä

¹ Hiunji Stipenä ique äpäkkuwängani, Jerusälemä iuni, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquvqñqä iquau, quvqä itquapñqä ipäqäkuwi. Quvqä e iwitqueqa uwqanqñqä, qu eeqäpnä, qua Jutiya iunqätä, qua Sämalia iunqätä, zä im-imä äwekuwi. Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquanä zä mäwqä ikuwi. ² Qu Stipenä ique pizqä päsqanqñqä, ämaqä suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyätanqqä iunä qänaknä iqä hñqua, iqueä huiwi qua äptepiyyi, knuä naqänänä äqäkuwi. ³ Inäqe Soli iqu, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquvqñqä iquauni, quvqä itquetñqä ipäqäkqe. Iqu iquauqä anjä eeqänänä iu äwimayäkitä, yäpä ingisa äwätä, qokä iquautä, apäkä iuautä, eyqiyäma äwätä, guä äkiqiyäminqce.

Qu, Sämalia iu kuknuä awä ätuminuwinqä

⁴ Qokä-apäkä zä äwekuwä iqua, kuknuä äñguänänäni awä ätuäkäminuwi. ⁵ Iquautanä Pilipä iqu, anjä-himqä Sämalia iunqä äwiqe, Kraisi Iquenyqä kuknuä äñgui, iqi awä ätuminqce. ⁶ Qokä-apäkä kuapänäni, qu Pilipä

† 7:60 Kuknuä tque, 8:1 iquesaniyyi. Näqñqä-tänä iqua, ii 7:60 qäsä etanqñqce, ii äñguänänäniqä indqänätqänä.

iqueuä kuknjuä qätä äwiyäpu, iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkqanji äqumbiyinqe, iqueuä kuknju, qätä änguanä äwipu äpmaminjuwi. ⁷ Ii tiinji. Dnjä quvqä kuapanänjä iqua, ämaqä iuta zääqä ätäpu ävämeqaungua, ämaqä yänjä-a quvqä iquatä, yukä quvqä iquatä, ängua qe imänguwi. ⁸ E imänganjä äqumbiyi, ämaqä anä-himqä iutanji, aquvanä qe ikuwi.

⁹ Anä-himqä iunji, ämaqä hñqu äpmaminjqe. Iqueqä yoqe, Saimonä ique. Pilipä iqu matimäuqänganji, iqu paaqä huitanä-huitanä imäkätä, Sämaliya pmeqe yäunjuä ipnqä iwimäkätä, “Nyi ämaqä naqunjqä” ätminjqe. ¹⁰ E imäkätqätangqenqä, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hinginqä iquatä, qu, “Ämaqä tqe, Goti Iqueuä yänänäqñqeqä” ätnäpu, iqueqä kuknju qätä änguanä äwiminjuwi. ¹¹ Iqu paaqä hñganqä imäkqä wätqätangqenqe, qu iinjä iminjuwi. ¹² Pilipä iqu, kuknjuä ängua Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqätä, Jisasi Kraisi Iqueuä yoqeuqätä, awä tuätqätangqenqä, qokä-apäkä qäsäni, qu ‘naqä-qakuiqä’ knuä indqämbiyi, quuvqä eqiyäpu, asnjä ämakuwi. ¹³ Itanğa Saimonä iqu-pqe, “Naqä-qakuiqä” knuä indqänäqe, asnjä ämetä, Pilipä iqu qanä anä ikäminjiyi. E ikisiyänjanji, Pilipä iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä huitanä-huitanä imäkqanji äqunäqe, iqu yäunjuä iminjqe.

¹⁴ Ämaqä, Jisasi Iqu kuknjuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä, Jerusälemä iu yqänä äpmaminjuwä iqua, “Sämaliya pmeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueuä kuknju ae ämeqäüä” tqanğä äwipiyi, qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquau wimaynqä ändowatkuwi. ¹⁵⁻¹⁶ Sämaliya pmeqä iqua, Jisasi Iqueuä yoqeta asnjä meqanğuwänğa, Dnjä Ängua Iqu mäwimeqä yqänä etanji, Pitä iquä, Jonä iquä ätimäyi, Dnjä Ängua Iqu iquau munätñqä, Goti Hanjuwä Ique tääqä ätukiyi. ¹⁷ Iquaqu tääqä äsuiyi, hipae ämaqä iquauqä nyuänjä haqeqä hiqanğiyänğa, Dnjä Ängua Iqu iquau qe äwimakqe.

¹⁸ Saimonä iqu, iquaqu i iqanğinyä, ämaqä Dnjä Ängua Ique äyä meqanğä äqunäqe, iqu iquaqu mbqä wimätä ikqe. ¹⁹ Iqu iinjä itä, tiinjä qe ätukqe. “Nyi ämaqä hñque hipae haqeqä eqanğa, iqu Dnjä Ängua Ique meniğä diñqe, qe yänänäqñqä tä, nyi-pqe inä dapinyqä” ätukqe.

²⁰ I tqanğa, Pitä iqu kimanji, “Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu ävätnqe, nyi mbqä imqänä’ knuä äkiyqetanji, tqä mbqetä, tqä-täuätä, qui anä imäknyiyñqinyqä” ätukqe. ²¹ “Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinj, tqä knuä indqänqe, jänä hma etanji, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuä ne imäkätunqueunji, si anä mäpmeqänänjiqä. ²² Tqä knui äkunmäknätnä, suqä quvqä tqeñji, ävquatämäutnä, Naqä Iqueuä yätamakqenqä yatñqä wiyä! Si ii imäkñji, Iqu tqä knuä indqänqä quvqe, huätä makmäunqutiyä, mämakmäuqä yänqutiyä? ²³ Si yänänäqñqenqä hinuä aowä qänätqätanğnä äkqänmä, ii äktqänä. Suqä ii, marasingä quvqä enqä-pa, saqä knuä indqänqe qui ikimäkätqänä. Suqä quvqe, guä enqä-pa kikiqäyautanji äkqänänänä” ätukqe.

²⁴ I tqanğa, Saimonä iqu kimanji, “Nätmatqä qe ändqiyi mänyimeqä yätñqe, Goti Hanjuwä Iqu hanuä nyimäkätñqä, tääqä suinyqä” ätukqe.

²⁵ Inğanji ämaqä kuknjuä awä siynqä ändowatkqä iquaqu, Pitä iquä, Jonä iquä, nätmatqä hinuä äqunminjiyinqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknjuinqätä, awä qäpu äsuiyi, iquaqu Jerusälemänğä anji wiyñqä ävämakiyi. Qanä äwäsiyänjanji, Sämaliya pmeqä iuqä anä-himqä kuapanänjä iunji, kuknjuä ängui awä ätqäuminjiyi.

Pilipä iqu, ämaqä Aprikatanä hñque, kuknjuä awä ätukqenqä

26 Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Pilipä ique tiinjä ätukqe. “Si pämä ätqäutnä, Sämaliyatanä mäwqä ingisanqä äwitnä, hänaqä Jerusälemätanji, anjä-himqä Gasa bunqä änyeaqñqeu ätimäutnä quveqäyä!” ätukqe. Hänaqä iqu, qua aväqñqä-tänjä iu änyeaqenä. 27 I tquanğa, Pilipä iqu pämä ätqäutä qe äukqe. Hänaqä iqi ätimäuqe, iqu Itopiya pmeqä ämaqä naqä hñque äqunğqe. Ämaqä iqu apäkä Itopiya iu miqä naqä iyyqä wäunjuä miqetanä ique. Ämaqä iu pmeqe, quwqä apäkä naqä iinyqe, “Ii kandisiyqä” ätminjuwi. Ämaqä tqı ya äyänqä-qu eä, iyyqä mbqä eeqänänji miqä ique. Inğanji iqu Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäutñqä Jerusälemänqä äpkqe. 28 Jerusälemä iu ae äpmeqetanji, anğu wätñqä imäknätä, iqueqä kalisi haqeqi äpme, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täuqämanminqe.

29 Inğanji Dñä Änguä Iqu Pilipä iqueni tiinjä ätukqe. “Si kalisi-tänjä qäqiqi äwätinä, qanjä anä winyqä.” 30 I tquanğa, Pilipä iqu, iqu-tänjä qäqi maqänä äwäqe, ämaqä iqu, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqe, a täutqätanği äwiyäqe, “Kukñuä iunji kiqä quatinqe, si näqñqä ae ämenyä, ä mämeqä inyä?” ätukqe.

31 Ga, ämaqä iqu kimanji, “Ämaqä hma eätqe, kukñuä quatinqe, nyi näqñqä äänä himqäwä? Si äyapätinä, kalisi täu, nyitä quamä anä äpmeyä” ätukqe. 32 Iqu bukä a ätäukqä iunji, tiinjä tnätanğiyi.

*“Sipsipqä äpäkpñqä ätuma äwquwä-panji, qu iqueni, asä iinjä ätuma äukuwi. Itanğa sipsipqä meqä kiqä ae, ätävätqätanğuwänğa zääqä matqä iqäqä-pa, iqu kukñuä matqä e ikqe. 33 Qu iqueni, mändi äkittqiyäpu, kukñui qäyunä mämitqä ikuwi. Iqu ymeqä maeqänğa aanqä imäkqanğuwitanji, iqueqä kaqä-kawäkaunqe, matqä ipnuwiqä”** ätä äyä äqänänä.

34 Ämaqä iqu kukñuä tä a qäpu ätäuqe, Pilipä ique tiinjä ätukqe. “Nyi yatñqä äkiyqänä. Ämaqä hiñuä-tqä iqu, tquenyqä ätkqäwä? Iqueqä-kiuänqä ätkqätanä, hñquenyqä ätkqätanä?”

35 Itanji, Pilipä iqu, Jisasi Iquenyqä kukñuä anğuinğä awä ätukqe. Iqu kukñuä, ämaqä iqu a ae ätäukqä quatinğä ganä ätuäqe, kukñuä huizinğä-pqä inä ätukqe. 36-37 Iquaqu hänaqeu äwqinjaqänjiyi, eqä hñque ätimäyi, ämaqä iqu, “Hiñuä qunyä! Eqä täqinğä. Nyi asñi, ämamqätanä, mämeqä imqätanä?” ätukqe.†

38 I ätuäqetanji, iqu kalisi miqä iqueni, “Si hosi eyqiyämetnä, iqi pmetñqä imäkiyä” ätukqe. Inğanji Pilipä iqu, ämaqä iqu, eqä bunqä äwäyi, ämaqä iqueni, Pilipä iqu asñä qe äqäkqe. 39 Iquaqu eqä mämdanji äyapätqätanğiyänğa, Naqä Iqueqä Dñä Änguä Iqu, Pilipä iqueni, maqänä ätuma äwekqe. Ämaqä iqu aquvänä itä, iqueqä hänaqeu äwäqe, iqueni anğumä hiñuä mäqunquä ikqe. 40 Inğanji Pilipä iqu, “Tä nyi anjä-himqä Asändotä iu ätqäuänänä” kñuä ämakqe. Iqisanji, iqu anjä-himqä eeqänänjä iunji, Jisasi Iquenyqä kukñuä anğuanänji, awä ätuäkäminqe. Iqu awä e ätquanji, anjä-himqä Sisariya du ätuäqitimäukqe.

9

Soli iqu kñuä äkunmänkätä, quuvqä eqäkqenqä

* 8:33 Asayä 53:7-8 † 8:36-37 Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä. Pilipä iqu kimanji, “Si quuvqe, hämänänänjä eqinji, asñi iuta matñqinyä” ätukqe. Inji ämaqä iqu, “Nyi, Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqe, quuvqä eqiyätqänänä” ätukqe.

¹ Inğanji Soli iqu Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätä pizqä päsätñqä kukñuä yänänäqñqä yqänä ätminqe. ² Itañi, iqu hiqäva-imäkkä naqä iquenyqä äwäqe, “Si, Israitqä, anä-himqä Dämaskasi iu pmeqä iquauqä, anä aquväqñqä iu miqä naqä iquenyqä, pipa äqiyätñä dapiyâ” ätukqe. Iqu iinjä tquanğa, iqu pipa iunji, kukñui tiinjä äqiyätä äwikqe. “Soli iqu, qokä-pqä apäkä-pqä Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanğuwä iquau ämoqumuetäqe, guä äkiqiyäutä, Jerusälemänqä ätuma päniqueqä” ätätä äqäkqe.

³ Inğanji Soli iqu, Jerusälemä iu äväma äwäqe, Dämaskasi iu timäutñqä qäqi wätqätanğa, maqänänji qäukuä haqä yätutanjä we-hunqe, nyuauä enqä-panji, ique äwimakqe. ⁴ Wimeqanğa, iqu qua iqi äpäknäqe, ämaqä hñqueqä manjitanji, “Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqäninyä?” tquanği äwikqe. ⁵ Iinjä äwiyäqe, “Naqä Iquki, Si Tqukikä?” tquanğa, kimañi, “Nyi Jisasi Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqänji, ii Nyinjäqä” ätukqe. ⁶ “Inäqe si pämä ätqäutñä, anä-himqä yäpä inğisa paquvä! Iqinjä nätmatqä si imäktñinqe, ämaqä hñqu si awä ktänqiyä” ätukqe.

⁷ Ämaqä, Soli iqu ätänä äminjuwä iqua, qu ämaqä-que, hiñuä mäqunquä manjinä tqanği äwipiyyi, kukñuä matqä ätqäuminjuwi. ⁸ Inğanji Soli iqu ivatuwänäqe, hiñuä äqänäqä-qe, iqueqä hiñui hea äwäkqe. Iinjä wimeqanğa, qu ique Dämaskasi iunqä, a qe ämäusqänğa äukuwi. ⁹ Iqinjä, iqueqä hiñui hea yqänä witanği, iqu buayätä, eqätä, manqä, hiunji hñquaqi-hñque äpmaminqe.

¹⁰ Dämaskasi iunji, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu wätqä enqä-panjä äqunätä, Naqä Iqu, “Anänasi iqukiyâ” tquanği äwiyäqe, “Nyi täqi äpmenänä” ätukqe.

¹¹ I tquanğa, Naqä Iqu, “Si pämä ätqäutñä, hänaqä qu, ‘Jänänijä’ ätätqänjuwä iunqä uvä” ätukqe. “Iqinjä, ämaqä, Jutasi iqueqä anju pmetanğqä hñquenyqä qävqä itñä wimayä! Iqu anä-himqä Tasusi iutanju eä, iqueqä yoqe, Soli iquvi. ¹² Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätä, wätqä enqä-panji tiinjä äqunğqeqä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Anänasi iqu, yäpä yänğisa äwimetä, iqueqä hiñui anğumä anğua qänätñqä, hipae haqeqi wiyätqätanği äqunğqeqä” ätukqe.

¹³⁻¹⁴ I tquanğa, Anänasi iqu, “Naqä Iqukiyâ, ämaqä iquenyqe, nyi, ämaqä kuapänänjä iqua, tiinjä tqanğä äwiyänqeqä. ‘Iqu Jerusälemänji, Tqä ämaqä iquauñi, suqä quvqä itquakanji, itañi täqinyqä pätnqe, hiqäva-imäkkä naqä iqua, “änğuiqä” tqanğä, äpäqe, ämaqä, Tqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä äkivauqumuatätqänjuwä iquau, guä kiqiyäutñqä äquvepqqeqä’ tqanğä, äwiyänqeqä” ätukqe.

¹⁵ Iwä, Naqä Iqu, “Si qanjä uvä” ätukqe. “Ämaqä iinjä iqu, Nyaqä wäunjuä-nyiyqä hiäninjä, Nyi atäunjuä ae iqäqeqä. Iqu, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquautä, anä-himqä iutanjä miqä iquautä, Israitqä iquautänji, Nyaqä yoqenqä awä tquätñqeqä. ¹⁶ Iqu Nyaqä yoqenqä awä ätuätäqetanji, hanjä-iqetä, tñjä-hunqetä mequätñqä etanği ämotquamqeqä” ätukqe.

¹⁷ Inğanji, Anänasi iqu äwäqe, anä yäpä inğisa äpaquväqe, iqueqä hipae, Soli iqueqä haqeqi äwiyätä, tiinjä ätukqe. “Tasi-gua Soli iquki, Naqä Jisasi, hänaqä si pätnqätanğñä iu äkimeqä iqu, sinyqä änändowatqi. Si hiñuä anğumä qnğanğti, Dñä Anğua Iqu kuapänä kimetñqä diñqä änändowatqiyä” ätukqe. ¹⁸ Iqu iinjä tquanğa, maqänänji, nätmatqä hiñuä hea iwomäkminqe, qua mänji päknğanğa, iqu hiñuä anğumä anğua qe

äqängqe. Inğanı iqu pämä ätqäuqe, asnä qe ämakqe. ¹⁹ İnjä iäqetani, iqu ymisanä änatä, iqueqä yänänäqñqe, anğumä qe äwimakqe.

Soli iqu, kukñuä äñgui, Dämaskasi iu awä ätuminqenqä

Soli iqu hiunji hñquaunı, quuvqä heqiyqä iquatä, Dämaskasi iu anä äpmaminjuwi. ²⁰ Iqu äpakänä mäpmeqä maqänä ikitä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaqvätä, “Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeğä” ätuäkaminqe. ²¹ Ämaqä qätä äwiyäpiyä iqua, qu eeqänäni yäunjuä ipu, tiinjä ätminjuwi. “Jerusälemäni, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeğä mamäuqä iquau, qui imäkätñqä iqu, ämaqä tä, qäqueqä. İtani täqinyqä anğumñi, täqisanä hñquau guä äkiqiyäütä, hiqäva-imäkcä naqä iquauñqä ätuma womätä, äquvepqiyä” ätminjuwi.

²² Inğanı, Soli iqueqä kukñuä tqe, yänänäqñqä ätimäütä, Jisasi Iquenyqe, “Iqu Kraisi ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä,” awä jänä ii ätuminqe. Iqu e tquangqenqe, Israitqä Dämaskasi iu äpmaminjuwä iquauä kñuä indqänqe, änä mindqänqä ipu, kukñuä matqä ikuwi.

Soli iqu, hanä-iqenqä mäwinğanı, Dämaskasi iu ävämakqenqä

²³ Hiunji kuapänä ae äpäwqanğa, Israitqä iqua aquvä äqänäpu, Soli ique pizqä päkpñqä kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. ²⁴ Nätmatqä iinqe, Soli iqu näqñqä ämakqe. Hiunjinğatä, heatqänğatä, Israitqä iqua, ique pizqä päkpñqenqe, anä-himqä iunı, hänaqä eeqänänjä iu, wiwä äqiyäqämaminjuwi. ²⁵ İnjä etanğı, ämaqä, Soli iqu ämotquaminqä iqua, iqueni heatqänğa anä-himqä täknä quäuqänänjä yätunqä ätuma epiyi, iqu hiqökä-qa naqänänjä iu mñganğa, guä äqiyäpiyi, täknä yäpaqä mängisa äqiyäumäwatkuwi.

Soli iqu, Jerusälemä iu äpmaminqenqä

²⁶ Qänakndanı, Soli iqu, Jerusälemä iu ätimäuqe, iqu ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquatä, aquvä anä qämbñqä imäkminqe. Iqu iinjä itqätanğa, iqua, “Iqu quuvqä eqiyqiyä” tqanğä äwiyäpiyäqe, eeqänäni, “Quanğıqä” kñuä vqanğı, iquenyqä zä iminjuwi. ²⁷ İ etanğı, Banäpasi iqu, ique, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñqä, ätuma äwäqe, iqu iquaunı, Soli iquenyqä kukñuä awä ätukqe. Iqu hänaqä iqi äwätäqänğa, Naqä Ique hiñuä äqunğqenqätä, Naqä Iqu ique kukñuä ätukqenqätä, itanğa Dämaskasi iu äpmeqänğa, Jisasi Iqueqä yoqenqä kukñuä awä yänänäqñqä ätuminqenqätä, ätukqe.

²⁸ Inğanı Soli iqu, iquatä Jerusälemä iu anä äpmapu, qanä ikipiyänğanı, iqu zä miqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä kukñuä awä ätuminqe. ²⁹ Iqu Israitqä Grikä iquauä kukñuinä tqä iquatä, kukñuä mäkä äunminjuwi. İnjä ipiyitani, qu ique pizqä päkpñqä iminjuwi. ³⁰ Käta-känğüäkiqua, qu iinjñqä näqñqä ämapiyi, ique anä-himqä Sisariya bunqä ätuma äwäpiyi, iqisanı anä-himqä Tasusi iunqä ändowatkuwi.

³¹ Inğanı qua Jutiya pmeqä, qua Galili pmeqä, qua Sämaliya pmeqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquaunı, ämaqä huizi iqua hanä-iqe mävcä iqanğä, qu äwqä hanuä imbu, anğua äpmaminjuwi. Dñä Anğua Iqu, iquauqä äwqeunı, yänänäqñqä iwimäkcänğı, qu suqä Naqä Iquenyqä qänaknä iqä iunä, äpmaka äuminjuwi. İtanğa ämaqä kuapänä quuvqä eqiyäpu, huizi iquatä aquvä anä äqänminjuwi.

Pitä iqu, Aniyasi ique anğua iwimäkkqenqä

³² Pitä iqu, eeqänänjä iu äkoquväkiqinjaqänäqce, anjä-himqä Linda iu ätimäuqce, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqi äpmaminjuwä iquau äwimakqce. ³³ Anjä iunji, iqu ämaqä hñqu, iqueqä yoqce Aniyasi iqu, pmetanji äwimakqce. Iqu yuki nñuä-tänjä eä, iqueqä yquvanjä iunä pmetanji, quväukuä 8 ämawqätäukqce. ³⁴ Pitä iqu ique äwimeqce, tiinjä ätukqce. “Aniyasi iquki, Jisasi Kraisi Iqu si anju äñguä ikimäkqiyä. Si ävautnä, tqä yquvani, jänä imäkiyä.” I tquanğanji, iqu maqänä qe ävaukqce. ³⁵ Inğanji ämaqä eeqänänjä, anjä-himqä Lindatanjä iquatä, quauñuä Salonä pmeqä iquatä, Aniyasi ique hinjuä äqumbiyi, qu knjuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Pitä iqu, Tapita ävauqumuatkqenqä

³⁶ Anjä-himqä Jopa iunji, apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui äpmaminqce. Iiyqä yoqce, Tapita. Yoqä iinji, Grikä iquauqä anjä-kukñuii, qu “Dokasiyä” ätminjuwi. Hea ique-iquenji, ii suqä äñguänänji imäkätä, ämaqä nätmätqänqä äwa iqanjuwä iunji, yätamäkqä vqä iiyi. ³⁷ Pitä iqu, Linda iu yqänä pmetanğa, ii tänjä-yaqä äwimeqce, qe äpäkongqce. Itanğa qu iyyqä huiwi, asñä äqiyäpu, anjä hiqñqä haqä imä ekuwi. ³⁸ Anjä-himqä Jopa ii, anjä-himqä Linda-tänjä qäqiqiyi. Ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, “Pitä iqu Linda iu äpmenä” tqanğä äwipiyi, qu ämaqä hñquaqui, “Linda pmeqä iqua, ‘Iyää, si äpakä miqä, nenyqä maqänä biyä’ ätqäua” suiynqä diñqä, ändowatkuwi. ³⁹ I tquanğiyänğa, Pitä iqu ivatuwänätä, iquaqutä qe äukuwi. Iqu äwimeqanğa, qu anjä hiqñqä yätunqä ätuma äpekuwi. Yätqänji apäqñqä eeqänänjä iua, Pitä iqu-tänjä iqi pämä ätqäupu, knjuä äqiyäpu, gquätä, ämuasmänqätä, Dokasi hänjä äpmeqänğa imäkkqce, ämotquakuwi. ⁴⁰ Qu i iqanjuwänğa, Pitä iqu eeqänänjä iquauñi, yäpaqä mänğisa ändowatäqce, qonjä äuktäutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätukqce. Inğanji iqu apäkä pizqä i witanğqä inği, hiqumuanjä äwiyäqce, “Tapitauä, si vayä” ätukqce. I tquanğa, ii hinjuä äqänäqce, ique hinjuä äqunätä, pämä qe äpmakqce. ⁴¹ Ii pmeqanğa, iqu hipae a maqätqanğa, ii pämä ätqäukqce. E tqäuqanğa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquautä, apäqñqä iuautä, tääqä ätuätumeqetanji, Tapitai hänjä pmetanji ämotquakqce. ⁴² Iinqe, Jopa pmeqä eeqänänji, qätä äwipiyi, kuapänänji Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴³ Inğanji Pitä iqu Jopa iunji, hiunji kuapänä, ämaqä, yaqueqä huiwiu wäunjuä imäkqä hñqu, iqueqä yoqce Saimonä iqutä äpmaminjiyi.

Pitä iquenqätä, Koniliusi iquenqätä (10:1-11:18)

10

Enjätqä hñqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

¹ Inğanji ämaqä hñqu, iqueqä yoqce Koniliusi iqu, anjä-himqä Sisariya iu äpmaminqce. Iqu Romätanjä mäkä-iqä, qu “Italisanjä iquayqä” ätminjuwä, ämaqä 100 iquau miqä naqä iquwi. ² Iqutä, ämaqä iqueqä anjä iu anä äpmapiyä iquatä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqceunji qänaknä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpmaminjuwi. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanjuwä iquauñi, iqu yätamäkqä kuapänä ävätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique ätätä äpmaminqce. ³ Hiunji hñquenji, mäptqä äwitñqä ti pmetanğa, iqu wätqä enqä-panjä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä enjätqä hñqu ätnänäqinyä quvepқанji äqunğqce. Enjätqä iqu ique äwimeqce, “Koniliusi iqukiyä” ätukqce. ⁴ I tquanğa, Koniliusi iqu zä itä, hinjuä yänänäqñqä äqunäqce, “Naqä Iqukiyä, änäänqäwä?” ätukqce.

Kimani, “Si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätnä, ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iquau yätamakqä ävätqätanqni, Iqu hinuä äkqänätä, sinyqä knui ae ämenä” ätukqe. ⁵ “Tänqanji si ämaqä hnquau, anä-himqä Jopanqä dowatijä. Inji iqua, ämaqä hnque, iqueqä yoqe Saimonä ique, iqueqä yoqä huizi Pitä ique, ätuma pñqeqä. ⁶ Iqu Saimonä yaqueqä huiwiu wäunüä imäkqä iqueqä anju äpme. Iqueqä anji, eqä-pñä manä iqi ämätnänä” ätukqe.

⁷ Enätqä e ätukqä iqu vämeqanqä, Koniliusi iqu, iqueqä anju wäunüä iqä iquautanä hnquaquisä, mäkä-iqä, ique yätamakqä vqä iquautanä hnquesä, tääqä ätuätumakqe. Mäkä-iqä iinjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqeuñi qänaknä iqä-quvi. ⁸ Koniliusi iqu iquaunji, nätmätqä eeqänänji, timäuqanqenqä awä ätuäqe, Jopa iunqä ändowatkqe.

Pitä iqu, wätqä enqä-pa äqunqenqä

⁹ Iqu iquaunji dowatqanqä, itanqä awinqanji, qu qanä äwqinjaqämbiyi, hiunji quemisqänqä, anä-himqä Jopa-tänä qäqi wätqätanquwänqä, Pitä iqu, anä atäuqä haqä yätqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä ekqe.

¹⁰ Iqu e iqetanji, buayä dä vqanqä, iqu buayä nmätä ikqe. Qu buayä näwenyä imäkätqätanquwänqä, wätqä enqä-pa äqunqqe. ¹¹ Qäukuä haqä yätunji qñqanä äutänqanji äqunqqe. Inqanji nätmätqä hnqu, yuä naqänänä enqä-panä, kiqä hitunüä hnquaqi-hnquaqinjä iunji, qua täunqä pätnqä ävquatäwatnqanji äqunqqe. ¹² Yuä iqueqä vawä iunji, hiveqä-yaqueqä, ynñä-tänä, iwomä-qänakukuiqä, huitanä-huitanä iinjä, vawä hiknätanji äqunqqe. ¹³ E äqunäqe, manitanji kukñui tiinjä tqanji äwikqe. “Pitä iquki, si ävautnä, nanji äpäsätinä huinyä!”

¹⁴ Iqu kimani, “Ae! Naqä Iquki, nätmätqä Tqä hinuä iqi kiyä mätqä eänqqe, nenyñqä pmua imäknänqqe, nyi manqä itñqä-qae, oeyä manqä ymqänä” ätukqe.

¹⁵ E tqanqä, manä anji tii ätukqe. “Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, kiyä maeqä imäkqenqqe, si ‘kiyä mätqeqä’ matqä panä” ätukqe. ¹⁶ Hnquaqi-hnque e ätäqetanji, yuä vawä iquenji maqänänji, qäukuä haqä yätunqä anji äma ekqe.

Koniliusi iquesanä iqua, Pitä ique äwimakuwinqä

¹⁷ Pitä iqu, “Nyi wätqä enqä-pa äqunänqqe, quati änäänqä?” knuä kuapanä indqänätqätanqanji, ämaqä Koniliusi iqu ändowatkqä iqua, “Saimonä iqueqä anji ängikä?” ätuäpu, yatñqä ävqä äppiñi, iqueqä anä hänaqä iu ätimäukuwi. ¹⁸ Qu iqi ätqäpiñi, tääqä ätäpu, “Saimonä iqueqä yoqä huizi Pitä iqu, täqisanä?” ätukuwi.

¹⁹ Pitä iqu knuä yqänä indqänätqätanqä, Dñä Ängüä Iqu tiinjä ätukqe. “Hinuä qunyä. Ämaqä hnquaqi-hnque, sinyqä qävqä iqapätqänäuä.

²⁰ Inäqe, si pämä ätqäutnä, äquveqesñqeqä. Nyi iquau ändowatqanqä äquvepquwinqqe, si iquatä anä upñqenqqe, knuä kuapanä mindqänqä panä” ätukqe.

²¹ I tqanqä, Pitä iqu, iquaunqä äquveqäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä he qävqä iqapätqänuwä iqu, ii nyinjä. He sunqä quvepquäuä?” ätukqe.

²² Iqu i tqanqä, qu kimani, “Koniliusi, mäkä-iqä 100 iquau miqä naqä iqu, änandowatqanji äquvepquñä” ätukuwi. “Iqu ämaqä jänänä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä pmetanji, Israitqä eeqänänä iqua, ‘Ämaqä ängüänänqeqä,’ ätätqänuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hnqu, ique tqanqgetanji, iqu tqä kukñui qätä kiyätñqä dñqqe, ne ikitmetanä, iqueqä anä iunqä watunquä änandowatqeqä” ätukuwi.

²³ Inji, Pitä iqu anä yäpä yängisa ätuma äpeyäqe, hea iqueni, iquau ämiminqe.

Zinjuitäni, iqu ävautä, iquatä, käta-känguäka, Jopa iu pmeqä hñquatä, anä äukuwi.

Pitä iqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

²⁴ Äwqinjaqämbiyi, hiunji huizi iqueni, Sisariya iu ätimäukuwi. Iqua qanjä pätkätanquwängani, Koniliusi iqu iquaunqä hinuä äqunä äpme, iqueqä häneqä asä qäyutanä iquautä, iqueqä näueqä naqä-qakuänänä iquautä, tääqä ätuätumakqe. ²⁵⁻²⁶ Pitä iqu anä yäpä yängisa peyqanqa, Koniliusi iqu, iqu-tänä qäqi äpeyäqe, iqueuä yoqä haqeu mamäutnqä, iqueqä yukä-tänä qäqi qonä äwoktäuqanqi, Pitä iqu ique ävauqumuätätä, “Nyi ämaqä, si enqä-panä iqunjqä” ätukqe. ²⁷ Ii iäqe, iqu iqtä yäpä inqisa kuknuä ätqäyäsianqani, qokä-apäkä kuapanäni, aquvä äqämbu pmetanqä äqunqge. ²⁸ Inqani, iqu iquaunqi, tiinjä ätukqe. “He Israitqä iqueneqä kuknuä-suqenqä näqnqä ae äyä eänäuä. Israitqä iquene qäyä etanqi huizi iquatäni, ne nätmätqä hui imäkätanä iquatä pmeqe, ii pmua imäknänä. Iinjä etanqi, nyi ämaqä hñquenyqe, ‘Iqu kiyä mätqä-queqä. Nyi iqtänäni, anä mäpmeqä yenyqueqe’ matqä imqä dijqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi ämändqueqeqä. ²⁹ Iinjinqe, he tääqä dqanquwinqe, nyi ‘oeyqä’ matqä itmä, äquvepqänä. Inji nyi yatnqä eyqänä. He nyinyqe, sunqä ändowatquwäwä?” ätukqe.

³⁰ I tqanqa Koniliusi iqu, “Hiunji hñquaqui-hñque päwqanqgeunqi, mäptqä äwitnqä ti iqanqa, nyi nyaqä anä täu äpmamä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqäqeqä” ätukqe. “Nyi i pmetanqa, maqänäni, ämaqä hñqu, iqueqä qäkitanäni tä naqänänä yänqä-qu, nyaqä hipenüä iqi ätqäunqeqä. ³¹ Änyimeqe, iqu ‘Koniliusi iqukiyä’ ändqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, saqä tääqä ätätqänäni, qätä ae äkiyätä, ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iquau, yätamäqä ävätqäninqe, knuä indqänänä. ³² Tängani si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopanqä dowatiyä. Inji iqua ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, ätuma ppñqänänä. Iqueqä yoqä huizi, Pitä iqueqä. Iqu Saimonä huizi, ämaqä yaqueqä huiwiu wäunüä imäqä iqueqä aniu äpmenä. Iqueqä anä, eqä-pnä manä iqi ämätänänä,’ ändqeqä. ³³ I dqanqa, nyi maqänäni ämaqä hñquau, sinyqä dowatqanqa, si suqä ängüä inemäkätänä, äyä äpnyä. Inji tängani, ne eeqänänäni äpätänä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä täqi äpmenqutä, kuknuä Naqä Iqu äktqäqe, eeqänä qätä äwiyanä” ätukqe.

Pitä iqu, kuknuä awä ätukqenqä

³⁴ Kimañi, Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Naqä-qakui, nyi näqnqä tiinjä eqänä. Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iquauqä häneqänqä knuä mämeqä itä, eeqänänä iquaunqi, suqä asitanäni Iwimäqä Iqueqä. ³⁵ Ämaqä häneqä äkitanä äsqu, Naqä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänänä imäqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni itmenqiyä. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquene, kuknuä ängüä we-hunqä-tänä änatapkqenqe, he näqnqä ae äyä enä. Ii tiinjä. Jisasi Kraisi Iqu, ämaqä eeqänänä iuqä Naqä-qu eä, ne Goti Hanjuwä Iqtä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmetatunquä, inemäkänqiyä. ³⁷ Nätmätqä eeqänänäni, qua Jutiya iu ätimäukqä-pqenqe, he näqnqeqä. Jonä iqu, asnä qnqenqä awä ae ätukqänqa, nätmätqä iinjä qua Galili iu ganä ipäqäqeqä. ³⁸ Inji Jisasi Nasäretqätanä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätetä, Dnä Ängüä Iquesä, yänänäqnetä ävätä, Iqtä anä pmetanqi, Iqu ämaqä iu yätamäqä ävätä, ämaqä Setänä

iqu qui imäkkqä iquauni, änguä iwimäkätä, anä-himqä eeqänänjä iu ikäminqenqe, he näqñqä ae äyä enäüä. ³⁹ Nätmatqä eeqänänjä, Iqu Israitqä iquauqä qua iutä, Jerusälemä iutä imäkätqätangi, ne hinuä äqunminqenqätä, ique zä-huätatä äuepu, pizqä äpäkkuwinqätä, awä-tqä-quneyqä. ⁴⁰ Iqueni, hiunji hñquaqui-hñque päwqanğa, Goti Hanjuwä Iqu, anğumä ävauqumuataqe, qokä-apäkiuqä hinuä iqi timäutñqä äyä iwimäkkqeqä. ⁴¹ Iqu ämaqä eeqänänjä iquau mäwimeqä itä, ne, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä awä tquatunquä, atäunüä ae änekqä iqunenyä änemakqeqä. Iqu qua äptekuwä iuta ävauqe, buayätä, eqätä anä ängqeqä. ⁴² Inğanı Iqu, ne ämaqä iunı, kukñuä tiinjä iqu, ätnänjä iqi awä tquatunquä änatkqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Qäqueni, ämaqä hänjä äpmenjuwä iutä, pizqä ae äpäkonätqänjuwä iutä, iwäsäuqänqä ätekqäqä Iquvqä.’ ⁴³ Hinuä-tqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä awä tiinjä ätminjuwiqä. ‘Ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, Iinjä Iqueqä yoqetani, äwqä hanuä imäknätä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäunjuwä’ ätminjuwiqä” ätukqe.

Dñä Änguä Iqu, Israitqä iqua qäyä etangi huizi iquau äwimakqenqä

⁴⁴ Pitä iqu, kukñuä yqänä tätqätanğa, Dñä Änguä Iqu, ämaqä kukñuä qätä wiyätqätanğuwä eeqänänjä iquauñqä äquvepätä, manguä ämunğqe. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itani, qu anä-kukñuä huitanjä-huitanjä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Israitqä quuvqä heqiyqä, Pitä iquä anä äpkuwä iqua, qätä e äwipiwi, yäunüä ipu, tiinjä ätkuwi. “Ämaqä Israitqä iquene qäyä etangi huizi iquauni, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dñä Änguä Ique, iquau qanyä äyä ävqiyä.” ⁴⁷ Inğanı Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä huizi iqua-pqe, Dñä Änguä Iqueni, ne ämakqu-panjä asä iinjä ämeqäuä. Iinjä etangi ne eqätä asnjä qiyatunqenqe, ‘Iinjä miqä pambiyä-qe’ tqu natätñqäwä?” ätukqe. ⁴⁸ I ätuäqetani, iqu, “Ne iquauni, Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, asnjä uwqiyatunqeqä” ätukqe. Qu asnjä ae ämapiyi, Pitä iqueni, “Si hiunji hui, nesä anä pmayä” ätukuwi.

11

Pitä iqu, nätmatqä ätimäukqenqä, Jerusälemä iu awä ätukqenqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, kätä-känğüäka, qua Jutiya iu äpmaminjuwä iquatäni, “Ämaqä Israitqä qäyä etangi huizi iqua-pqe, Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui ae ämequwiqä” tqanğä äwikuwi. ² Iinjñqe, Pitä iqu, Jerusälemänğqä uwqanğa, ämaqä quuvqä heqiyqä suqä huiwä häuä ktäuqänğqä yänänäqñqä imäkäpiyä iqua, Pitä iqueni, kukñuä ämitäpu, äkasuwä tiinjä ätukuwi. ³ “Si ämaqä huiwä häuä maktänğqä iquauqä anjuñqä äwätinä, iquatä buayä anä änatqänjuwä iqukiyqä.”

⁴ I tquanğuwänğa, iqu nätmatqä eeqänänjä, ique äwimakqenqä awä ätukqe. ⁵ “Nyi anä-himqä Jopa iu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätmä äpmamänğanı, wätqä enqä-panjä tiinjä äqunğqe. Nätmatqä hñqu, yuä naqänänjä enqä-panjä, kiqä hitunüä hñquaqui-hñquaquinä iunı, guä qäukuä haqä yätuta qäyämawatnğangi äqunğqe. Ii qäyämawatnäqe, nyinyqä äpkqe. ⁶ Nyi näqñqä änguänä mamqä, hinuä änguänä äqunänqeqä. Vawä iunı, hiveqä-yaqeqä, yñjä-tänjä, iwomä-qänakukuiqä, huitanjä-huitanjä iinjı, vawä hiknätangi äqunğqe. ⁷ Inğanı,

nyi manjä hñqu, tiinjä tqanji äwikqe. ‘Pitä iquki, si ävautnä, nanjui äpäsätinä, huinyä.’

⁸ Kimanji nyi, ‘Naqä Iquki, nätmatqä Tqä hinuä iqi kiyä mätqä eänqe, nenyñqä pmua imäknänqe, nyi manqä itñqä-qae, “oeyä” manqä ymqänä,’ ätukqe.

⁹ “Nyi kimanji e tquanğa, manjä qäukuä haqä yätutanji, anji ändkqe.

‘Nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu kiyä maeqä imäkqenqe, si “kiyä mätqe” matqä panä,’ ändkqe.

¹⁰ Hñquaqui-hñque e ätäqetani, nätmatqä eeqänäni, qäukuä haqä yätunqä anji äma ekqe.

¹¹ Asä qänğanji, ämaqä hñquaqui-hñquenä, ämaqä anä-himqä Sisariyatanä hñqu nyinyqä ändowatkqä hñqua, anä ne pmetanğquä iqi ätimäukuwiqä.

¹² Inğanji Dñä Änguä Iqu, ‘Si knuä kuapänä mindqänqä pa, iquatä anä upñqe’ dqanji, nyitä, neqä tatqä-guäka 6 täqi äpmeñuwä tquatä, Sisariyanqä anä äwani, ämaqä iqisanä, Koniliusi iqueqä anä yäpä inğisa, qe äpaqukqe.

¹³ Ique wimeqaungua, iqu, enätqä hñqu, iqueqä anä yäpä inğisa pämä tqäutangi äqunğqenqä, änatkqe.

Enätqä iqu, iquenji, tii ätukqe.

‘Si ämaqä hñquau, Jopanqä, ämaqä Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitäüä ätmiñuwä ique, ätuma ppñqä dowatiyä.

¹⁴ Ämaqä iqu, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu, sitä, ämaqä tqä anä iu anä äpmeñuwä iquautä, he hñä equmuatäninqä diñqe, ktänqiyä’ ätukqe.

¹⁵ Koniliusi iqu iinğä qäpu natqanğa, nyi kukñuä ti tipäqiyqanğanji, Dñä Änguä Iqu, nenyqä äpätä änamğqä-panä asä iinji, iquau-pqä manğua inä ämunğqe.

¹⁶ Inğanji nyi, kukñuä Naqä Iqu hinuiqänä ätkqä tiinñqe, knuä anğumä änyimakqe.

‘Jonä iqu asñi, eqä ditänä äqäminqä etanğutqe, qänakñi he asñi, Dñä Änguä Iquesä mapnuwiqä.’

¹⁷ Ne Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqaungua, Goti Hanjuwä Iqu Dñä Änguä Ique änatapkqe. Hea tänğanji Iqu iquau asä iinjä äwikqe.

Goti Hanjuwä Iqu iquau wäunüä ii iwimäkkqä iunji, a kiqätmqä iqundi? Oeyqä” ätukqe.

¹⁸ Pitä iqu e tquanğa, ämaqä iqua, äwqä hanuä imbu äpmapiyi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi. “Täukue! Kñui äkunmäknäpu, hñä-pmeqä di meqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä Israitqä iquene qäyä etanği huizi iquau-pqe, inä äwikqe” ätukuwi.

Quuvqä heqiyqä, Andiyokä iu pmeqä iquaunqä

¹⁹ Qu Stipenä ique äpäsäpu, quuvqä heqiyqä huizi iquau, quvqä itqueqanğuwänğa, kuapänäni anä-himqä hui-huiunqä im-imä äwekuwi. Hui qua Ponisiyanqä, hui qua eqä-pñä awä iqi äwinqä Saplusinqä, hui anä-himqä Andiyokänqä äukuwi. Qu äwäpiyanğanji, kukñuä änguä wehunqä-tänji, ämaqä Israitqä iquaunä awä ätqäumiñuwi.

²⁰ I etanğqä-qe, iquautani, ämaqä, Saplusi iutanä hñquatä, anä-himqä Sairini iutani hñquatä, Andiyokänqä äwipu, Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä ängui, awä ätuäpiyanğanji, ämaqä Israitqä iquautanä ma, Grikä iquauä anä-kukñuä tqä iquau-pqe awä inä ätumiñuwi.

²¹ Inğanji Naqä Iqueqä yänänäqñqe, iquatä pmetanği, qokä-apäkä kuapänänä iqua, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iquenyqä qänaknä ipñqä äkunmäknəguwi.

²² Quuvqä heqiyqä, Jerusälemä iu äpmamiñuwä iqua, iinğä qätä äwipiysi, qu Banäpasi ique, Andiyokänqä ändowatkuwi.

²³⁻²⁴ Iqu ämaqä ängüänänju eä, iqueqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä etanği, Dñä Änguä Iqu iquenji, kuapänä ämunminqe. Inji iqu äwäqe, Goti Hanjuwä Iqu, iquau ämitä, änguä iwimäqanği äqunäqetani, aquvänä itä, qu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu pmepñqä iinqe, iquauqä knuä

indqänqe, äwivauqumuatkqe. Inğanı ämaqä kuapänä, Naqä Iqutä guä ämängguwi.

²⁵ Inğanı Banäpasi iqu, anjä-himqä Tasusinqä, Soli iquenyqä qävqä ik-itnqä äukqe. ²⁶ Ämoqumueqe, iqu Andiyokänqä ätuma äpätä, quväukuä hñquenı, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä iqi äqänminjuwä iquatä, anä äpmaminjuwi. Iqi äpmayi, iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä kuapänänä iu ämotquaminjiyi. Andiyokä pmeqä iqua, ämaqä quuvqä heqiyqä iquaunqe, “Kraisı Iqueqä yoqä-tänjä-quayqe” iqua-ganä ätipäqäkuwi.

²⁷ Inğanı hinuä-tqä hñqua, Jerusälemä iu äväma, Andiyokä iunqä äwokuwi. ²⁸ Iu ätimäupiıyi, iquatanä hñqu, iqueqä yoqe, Akipasi iqu, pämä ätqäuqe, Dñä Ängüä Iqu knuä vqanğı, anjä-himqä eeqänänä iu, buayä dä naqänänä timäunıqenqä awä ätukqe. (Buayä dä naqänänä, Klotiusı iqu qua eeqänänä iu miqä pmetanğa, ätimäukqe.) ²⁹ Quuvqä heqiyqä iqua, Akipasi iqueqä kukñui qätä äwıpiıyi, kukñuä naqä-hñqunä tii ätkuwi. “Tatqä-guäka Jutiya iu äpmeñuwä iquaunı, ne yätamäkqä ävätanä, mbqä väwqatatuñquä, aquvä qiyatuñqueqä.” E ätpiıyi, qu hñqunä-hñqunäni, iquauqä mbqä iwäsäupu, äwıkuwi. ³⁰ E imäkäpiıyitanı, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, äväwatkuwi. Iquaqu äma äwiıyi, quuvqä heqiyqä iu miqä iquau, äwikiıyi.

12

Qu, Jemisi ique pizqä äpäsäpu, Pitä ique guä äpmuatekuwinqä

¹ Inğanı, hiunji naqänänä, bretqä qo matäuqänğanı, qua Jutiya iu miqä Heroti iqu, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä hñquau, quvqä itquetnqä ikqe. ² Iqu tqanğı, qu Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känguequenı, ipäqäyunıtä pizqä qe äpäkkuwi. ³ Heroti iqu, Israitqä iqua, iqu ii imäkqanğqenqä aquvänä iqanğä äqunäqe, Pitä ique-pqe a kiqätpnqä ätukqe. ⁴ Iqu iinä imäkäqe, ique guä äkiqiyäutä, qu iquenı, ique-iqueqä ätqäuqisäpu mipñqä, mäkä-ıqä 16 iquauqä* hipa iu äwikqe. Heroti iqu, knuä tiinä indqänğqe. “Hiunji naqänänä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu, ae äpäwqanğanı, nyi, Pitä ique itmetmä, qokä-apäkä iquauqä hinuä iqi, kukñuä mitmqeqä.” ⁵ Inğanı Pitä iqu, anıu guä pmetanğa, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, ique yätamäkqä vätnqä, tääqä ätqämanminjuwi.

Enätqä hñqu, Pitä ique, yäpaqänğisa ätuma äukqenqä

⁶ Hiunji Heroti iqu, Pitä ique kukñuä mitätñqä iqu timäutñqänğanı, heatqänğanı, Pitä iqu mäkä-ıqä hñquaquıyqä awä iqi, hiqaqä guä hipa inğı-inğisa äqäyanä witanğa, mäkä-ıqä huiziquaqu, anjä hänaqeu hinuä äqunyinyä, yäpaqä mänğisa ätqäuminjiyi. ⁷ Inğanı maqänänä, Naqä Iqueqä enätqä hñqu ätimäuqanğa, guä kiqiyäueqä anjä yäpä inğisanı, we qe äunğqe. Enätqä iqu, Pitä iqueqä yawä iqi ptqä äpäsätä ävauqumuatäqe, tiinä ätukqe. “Si pämä maqänä tqävä!” I tqanğa, guä iquaqu iqueqä hipa iu äqiyänminqe, qua mäni ewasqiyäukqe. ⁸ Inğanı enätqä iqu, “Tqä aquvä ämäyätñä, tqä yukä ämuasmänqe, muasmävä” ätukqe. Iqu iinä imäkqanğa, enätqä iqu, “Tqä gguä quäuqe, ämıpnätñä, nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. ⁹ I tqanğa, Pitä iqu, anjä hiqñqä iquenı ävämanı, enätqä ique qänaki qe äwivändkqe. Nätmatqä

* **12:4** Qu aquväqñqä tqaquı-tquaqı imäkminjuwä iqua, hea ique-ıquenı, hñquaquı-hñquaquınä iqua, iquä anä äpmaminjuwi.

enätqä iqu imäkkqenqe, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä itä, “Tä, wätqä äqunänänä” kñuä indqängqe. ¹⁰ Iquaqu, qñqanä hñquaquini, mäkä-iqä hiñuä äqämbu ätqäuminuwä iquau maqñqä ämäwqätäyi, täknä qñqanä yänänäqñqä, guä kiqiyäueqä iuta, anä-himqä dunqä uwqänqä ique timäuqanqiyänqani, qñqanä iqu kiqä-kiuä äutängqe. Iquaqu yäpaqä mängisa äwiyi, hänaqä hñqueu äwiyi, maqänäni enätqä iqu, Pitä ique äväma äukqe.

¹¹ Inqani Pitä iqueqä kñuä indqängqe, ätnänä iqi wimeqanqa, iqu tiini ätnqge. “Nyi näqñqä tänganä eqänä. Ii naqä-qakuiqä. Naqä Iqu, Iqueqä enätqä ique ändowatätä, nyi Heroti iqueqä hipa du pmetanqa anqumä indmeqiyä. Nätmatqä, Israitqä iqua inyimäkpñqä kñuä indqänguwi, mänyimeqä yätñqä diñqä, indmeqiyä” ätkqe. ¹² Iqu näqñqä e ämeqe, Mäliya, Jonä Makä iqueqä känäwqä anä iunqä äukqe. Inqani iyyqä anä iunji, ämaqä kuapanäni, Naqä Iquenyqä tääqä ätäpu äpmaminuwi. ¹³ Pitä iqu yäpaqänqisa ätqäüä, anä qñqanä ptqä qäyätqätanqa, apäkä wäunjuä imäkkqä hui, iyyqä yoqe Rota, ii qñqanä wutemätä äpkqe. ¹⁴ Ii Pitä iqueqä manji qätä äwiyätä, aquvänä itäqä-qe, qñqanä mäwuteyqä itä, anqumä maqänä äyäqe, “Pitä iqu äpätä, anä qñqanä-tänä täqi ätqäunä” ätukqe.

¹⁵ Kimañi qu, “Si qämä-qämä inyä” ätukuwi.

Ga, ii yänänäqñqä qe ätukqe. “Naqä-qakuänä etqänä. Iqu täqi ätqäunä.”

Ga qu, “Ii, iqueqä enätqä iqueqä” ätukuwi.

¹⁶ Qu e tätqätanqungwänqa, Pitä iqu anä qñqanä ptqä yqänä äqäminqe. Qu anä qñqanä äwuteyäpiyanqani, ique hiñuä äqumbiyi, yäunjuä naqä-qakuänä ikuwi. ¹⁷ Inqani iqu, qu kukñuä matqä qanyä pmapñqä hipaetanä imäkätä, tiñä ätukqe. “Guä äkiqiyäuenjiyquwä anä duta, Naqä Iqu iinä-iinä imäkätä, ändma äpqiya. He Jemisi† iquesä, tatqä-guäka iquautä, awä tupñqeqä” ätukqe. Iinä ätuäqe, Pitä iqu iquau ävämanji, hñqäqinyqä äukqe.

¹⁸ Zinuitäni, Heroti iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Pitä iqu aanqä äqumbiyi, yäunjuä ipu, “Tä änäñäwä?” ätnqguwi. ¹⁹ Inqani Heroti iqu, Pitä iquenyqä qävqä ipñqä ätukqe. Qu iqueni, mämäqumueqä iqanqungwänqa, iqu ämaqä Pitä ique guä kiqiyäueqä anä iu ämiminuwä iquau, kukñuä ämitätä, “Iquauni, pizqä päkpiyä” ätukqe. Qänakndani, Heroti iqu qua Jutiya äväma, anä-himqä Sisariya iunqä äquveqätä, iu äpmakqe.

Heroti iqu äpäkongqenqä

²⁰ Inqani Heroti iqu, ämaqä, anä-himqä Tayä pmeqä iunqätä, Saitonä pmeqä iunqätä, äwqä tnänä äwinyminqe. Qu, qua Heroti iqu ämiminqä iutanä ymisanä ämepu änminuwinqä, kñuä indqämbiyi, aquvä äqänäpu, iqtä kukñuä tññqä äpkuwi. Qu ätimäupiyi, Blastusi, Heroti iqueqä anä hiqaqä wiqä iu miqä iqtä, äwqä naqä-hñqunä imbnqä kukñuä ganä ätukuwi. E imäkpuyi, qu Heroti iquenyqä äwäpu, iqu iquaunqä äwqä hanjuä winyätñqä yatñqä äwikiwi.

²¹ Inqani hea, Heroti iqu atäunjuä ikqeuñi, iqu ämaqä miqä iquauqä gquä äñguänänäni ipnätä, zä-hawä äñguänänä iqueqänä pmeqeu äpmeqe, ämaqä iunji, kukñuä naqänänä ätukqe.

²² I tquanqani, qu manä tiñä ätkuwi. “Manä tä, ämaqä hñqueqä manä, goti hñqueqeqä.”

²³ Qu e tätqätanqungwänqani, Heroti iqu qätä äwiyäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mämamäuqä iqanqenqä, maqänäni, Naqä Iqueqä

† 12:17 Jemisi iqu, Jisasi Iqueqä känguequvi.

enätqä hñqu, ique qui imäkkqe. Qui e imäqqanğa, piweqä hui, ique änganğuwänğa, iqu qe äpäkonğqe.

²⁴ Naqä Iqueqä kukñui, wäunjuä yänänäqñqä itñqänä imäknätä, anä-himqä im-imä wätñqä imäkñgqe.

²⁵ Inğanı Banäpasi iqtä, Soli iqtä, iquaquiyqä wäunjuä Jerusälemäni qäpu iyi, iqi ävämanı, anä-himqä Andiyokä iunqä, anğumä qe äukiyi. Iqi ävämesiyänğanı, iquaqu Jonä Makä ique, anä ätuma äukiyi.

Poli iqueqä qanä hiñuiqä ikäminğenqä (13:1-14:28)

13

Qu Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuänqä atäunjuä ikuwiñqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä Andiyokä iu aquvä äqänminjuwä iquauqä awä iqñi, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä hñquatä, näqñqä-vqä hñquatä, anä äpmaminjuwi. Hñqu, Banäpasi ique. Hñqu, Simiyonä, ‘Hiawiqueä’ ätminjuwä ique. Hñqu, Lusisi, anä-himqä Sairini iutanä ique. Hñqu, Mänainä, Heroti iqtä ymeqänğa anä ikämanqä iminiyitanı, näueqä yqänä imäkñga äuminjiyä ique. Itanğa hñqu, Soli ique, iquayi.

² Hiunji hñquenı, iqua, Naqä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, buayä manqä pmetanğuwänğanı, Dñä Änğua Iqu, iquau tiñä ätukqe. “Nyi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuinqä äteqeqä. Wäunjuä tä imäkiñqä, he iquaqui atäunjuä inä ipiyä” ätukqe. ³ Inğanı, iqua buayä manqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, iquaqui hipa haqeqä äwiyäpu, wäunjuänqä ändowatkuwi.

Banäpasi iqtä, Soli iqtä, Saplusinqä äukiñqä

⁴ Inı Dñä Änğua Iqu, iquaqui dowatqanğı, iquaqu anä-himqä Selusiya iunqä äquveqäkiyi. Iqi ätimäyi, yimba ätkamäusinyä, qua eqä-pñä awä iqñä hñquenyqä, kiqä yoqe Saplusi, iunqä äquveqäkiyi. ⁵ Qua iunı, anä-himqä Salamisi iu ätimäupiı, iquaqu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu ikisinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä ätuäkäminjiyi. Iquaqui yätamäkkä vätnqe, Jonä Makä ique ätuma ikäminjiyi.

⁶ Saplusi iunı, iqua, qua eeqänänä iu qanä ikipu, anä-himqä Paposi iunqä äukuwi. Iqñi iquaqu, ämaqä Israitqä paaqä huitanä-huitanä imäkätä, hiñuä quanğä-tqä hñque äwimakiyi. Iqueqä yoqe, Banjisasi ique. Iqu paaqä imäkminğenqe, Grikä iquauqä anä-kukñuä tqä iqua, iquenyqe, “Elimasiuä” ätminjuwi. ⁷ Ämaqä iqu, ämaqeu miqä kiñganänä Senğius-Paulusi iqtä, anä äpmaminjiyi. Iqu ämaqä kñuä anğua dinä indqänqä ique. Inğanı iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä wiyätñqä wiñğanı, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, tääqä ätuätumakqe. ⁸ Inä etanğı, paaqä imäkkä Elimasi iqu, ämaqeu miqä iqu Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqä mäwiñğanı, iqu Banäpasi iqueqätä, Soli iqueqätä, wäunjuä qui imäkätñqä ikqe. ⁹ Inğanı Dñä Änğua Iqu, Soli iquenı, kuapänä ämunğqe. Iqueqä yoqä huizi, Poli* ique. Dñä Änğua Iqu, kuapänä munğanğa, iqu Elimasi ique, hiñuä yänänäqñqä äqunä, tiñä ätukqe. ¹⁰ “Suqä quvqä eeqänänitä, quanğitä, manğua äkmnänä. Si suqä anğua eeqänänä iuqä mäkä-hunqä-quki eänä-qae, Setänä iqueqä ymeqä iqukiyyä. Naqä Iqueqä hänaqä jänänä iunı, qui imäktnqä itqäninyä. Suqä iinı mäwquatämäuqe, sunqä itqäninyä? ¹¹ Qätä nyiyä! Täñğanı Naqä Iqu kima ktapätä, tqä hiñui hea kuwimäqqanğa, si mäptqe, hiñuä mäqunquä

* **13:9** Yoqä Poli, ii Grikä iquauqä anä-kukñuiyi. Yoqä Soli, Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi.

yakuinä pmatnqinyä” ätukqe. Poli iqu iinjä tquangä, maqänäni, qaquvqä enqä-pani, Elimasi iqueqä hinuä iunji, hea qe iwimäkkqe. Inganji ique a ämasquämbnqä asusua ikäminqe. ¹² Ämiqä naqä iqu, nätmätqä tä timäuqanji hinuä äqunäqe, inganji iqu, Naqä Iqueqä kuknjuinqä, knuä kuapanä indqänätä, iquenyqä quuvqä eqäkqe.

Poli iquätä, Banäpasi iquätä, qua Pisindiya iu äpmakiyinqä

¹³ Inganji Poli iquätä, ämaqä, iquätä anä äpmakuwä iquätä, Paposi ävämanji, qua Pambiliya-tänä inginyqä, anä-himqä Peeka iunqä yimba äukuwi. Iqisanji Jonä Makä iqu, iquau ävämanji, Jerusälemänqä anqumä äukqe. ¹⁴ Qu Peeka ävämanji, qanjä äupiyyi, qua Pisindiya-tänä iu, anä-himqä Andiyokä ätimäukuwi. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqanji, qu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqeu äpaquväpu, quamä qe äpmakuwi. ¹⁵ Qu e pmetanquwänqä, hñqu, bukä, kuknuä-suqenqä äqäkqeuta a täuqanqä, ga hñqu, bukä, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iqua äqäkuwä iuta a ätäukqe. Inganji anä aquväqñqeu miqä iqua, ämaqä hñque, Poli iquesä, ämaqä iquätä anä äpmaminuwä iquautä, tiinjä tuätñqä ätukuwi. “Nqä nyämaqäuä, he ämaqä iuqä äwqe, yänänäqñqä imäkñqä kuknuä-tänqenä etanqutqe, he awä tññqä.”

¹⁶ Inganji Poli iqu pämä ätqäuqe, qu kuknuä matqä pmapñqä, hipa itä ämenä ämitä, tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquendä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmenuwä iquendä, qätä nyipiyä. ¹⁷ Israitqä iquauqä Goti Hanjuwä Iqu, neqä atqä-awäkaunji, Iqueqä ämaqä hipñqä ätekqe. Qu Isipä iunji, ämaqä yakuä pmeqä enqä-panä pmetanquwänqä, Iqu imäkqanji, qu kuapanä eqiyämanquwiqä. Qanakndanji Isipä iutanji, Iqueqä yänänäqñqä iuta itmakqe. ¹⁸ Iqu e itmeqanqä, qu quväukuä 40, anä avqñqä iu pmetanquwänqä, Iqu iquauqä suqä hñgisanä iqetanji, hanä-iqä ämakmanminqeqä. ¹⁹ Inganji qua Kenanä iunji, hueqä-himqä kui-kui 7 äpmakäwätanquwä iunji, Goti Hanjuwä Iqu qui imäkätä, iquauqä quae Israitqä iquauqä wimänätñqä qe äwikqe. ²⁰ Nätmätqä eeqänäni e imäkätqätanqä, quväukuä 450 inä äpäukqe. Iqu qua ae äväqe, qanakndanji Iqu ämiqä naqä yakuinä mipñqä iquau äteqa äuminqe. Iqu iinjä, Iqueqä kuknui hinuä-tqä Samueli iqu pmetqänqanqä iminqe.

²¹ Inganji qu Samueli iqueni, tii ätukuwiqä. ‘Ne ämiqä naqä hñqueqä yäpä iqi näweqä pmetatunqänä, si ämaqä hñque atäunüä isñqe.’ Qu e tqanquwänqä, Goti Hanjuwä Iqu, Soli ique ätekqe. Iqu Kisi iqueqä ymeqä eä, awi qu Benjämenä iquesanä ique. Soli iqu iquauñi, quväukuä 40 iunji äminqeqä. ²² Goti Hanjuwä Iqu Soli iqueqä ämiqe, huätä ämamäutä, iqueqä anä metñqe, Dewiti ique-mända ätekqe. Iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqu awä tiinjä ätukqe. ‘Nyi Dewiti, Jesi iqueqä ymeqä iqueni, hinuä ae äqunänqeqä. Iqueqä qeqä-quuvqä iunji, Nyaqä enqä-panä eä, iqu Nyi änyinänqä dunä imäkquäniqeqä,’ ätukqe” ätukqe.

²³ “Iqu hinuäqänäni kuknuä guä ämäsäutä ätkqä-pa, Israitqä-qune hanä anqä inemäkäqumuatetñqä diñqe, Dewiti iqueqä hueqä-himqä ekuwä iutanä hñque ändowatkqe. Ämaqä Iqu, Jisasi Iqueqä. ²⁴ Jisasi Iqu wäunüä mipäqiyqä änä etanqanji, Jonä iqu Israitqä eeqänänqä iquauñi, knuä äkunmäknäpu, asnä qämbnqä awä ätuminqeqä. ²⁵ Jonä iqu, iqueqä wäunui qäpu imäkätñqä itäqänqanji, iqu tiinjä ätukqe. ‘He knui, äänä hiyqiyä? Nyi tqunqä? Nyi ämaqä, he hinuä äqämbu äpmenuwä iqunä, hmanjqä. Inäqe, he qätä nyipiyä! Ämaqä Hñqu, nyinyqä qänaki änä

äpäniqeqä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue, nyi meweqa yimniqeqä. Nyi ämaqä ängunä hmanjqä, 'ätukqeqä' ätukqe.

²⁶ Poli iqu tiinjä inä ätukqe. "Nqä nyämaqäüä. He Aprähämä iquesa eqiyämanjuwä iquendä, itanqa he ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmejuwä iquendä, kuknuä hñä anqu inemäkäqumuatetnqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nenyqä ändowatqeqä. ²⁷ Jisasi Iqu qua iu pmetanqani, ämaqä Jerusälemä iu pmeqä iquatä, iquauqä ämaqä naqä iquatä, Iquenyqe näqñqä änguanäñi maeqä iminjuwiqä. Itanqa Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iquauqä bukä iuta, hiunji hapä pmeqä ique-ique a ätäuminjuwä-qe, qu iinqä-pqe näqñqä änguanäñi maeqä iminjuwiqä. Iinjä dutani, qu 'Ämaqä Tqu äpäkonätñqeqä' ätukuwä iunji, Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua äqäkuwi, naqä-qakuä imäkkuwiqä. ²⁸ Qu Ique pizqä päkñqe, Iqueqä suqä quvqä hui, mämäqumueqä ipiyä-qe, ämaqä naqä kinqanänä Pailoti iqueni, iqu äpäkonätñqä diñqä kiquätmä äwikiwiqä. ²⁹ Qu nätmätqä eeqänäñi, Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua, Iquenyqä hinuiqänä äqäkuwä-pa imäkpiyi, Iqueuä huiwi zä-huätatä hunätanqqeta ämepu, äma äwäpu, qua äptekuwiqä. ³⁰ Iqu ae äpäkonqgä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anqu ävauqumuatqeqä. ³¹ Huiñi kuapänänä iunji, ämaqä, Galili äväma Jerusälemänqä Iqutä anä äukuwä iquauñi, Iqu äwimeqisminqeqä. Täñqani ämaqä iqua, Israitqä iquauñi, Iquenyqä kuknuä awä ätuätqänäüä. ³²⁻³³ Kuknuä ängüä we-hunqä-tänji, ne awä tiinjä etqunä. Kuknuä, Goti Hanjuwä Iqu guä ämäsäutä, awiqukuau ätukqeunji, iinjä naqä-qakuä imäkätä, awiqukuautanä hueqä-himqä iquene yätamäkqenqä, Jisasi Ique anqumä ävauqumuatqeqe. Iinqe, apqä hñquaquñä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tiinjä äqänänä.

'Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi täñqani Tqä Tniqunä eeqänä.'†

³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Ique qua pteqeta anqu ävauqumuatqeqetani, Iqu anqi mäwqä itä, pizqä miqä iquänä. Iinqe Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätätä äqäkqeqä.

'Nyi ämiqä naqä Dewiti ique ängüä wimäkmqä ätukqä-pa, Nyi henipqä inä etätqänänä. Kuknuä iñi, huizi iquau ämäwqätäutä, qäyunä timäunqiyä.'‡

³⁵ Iqu apqä huiziunji, tiinjä-pqe ätätä äqäkqeqä.

'Ämaqä, Si äteknä Iqu, pizqä yätñqä hinuinä maqunqä isñiqä.'§

³⁶ Dewiti iqu qua täu äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqeunä qänaknä iqänjäqänäqeqe, äpäkonqanqa, qu iqueqä huiwi, kawäkiqua qua äptnäñuwä iu pteqanquwänqa, pizqä qe ikqeqä. ³⁷ Inäqeqe Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qua iuta anqu ävauqumuatqeqä Iqueni, Iqueqä huiwi pizqä miqä ikqeqä.

³⁸⁻³⁹ Nqä nyämaqäüä, iinqe he näqñqä änguanänä tiinjä hipñqeqä. Ämaqä Iinjä Iqueqä wäunjuä dutani, ämaqeüqä suqä quvqe huätä mamäüqä iunqe, ne awä etätqänunä. Tiinjä-pqenqä näqñqä änguanänä hipñqeqä. Goti Hanjuwä Iqu henyqe, 'ämaqä jänänänjuaiqä' täniqä diñqe, kuknuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqeu qänaknä iquwi, hiyaqä suqä quvqe huätä mämaemäüqä yänqiyä. Inäqeqe, Ämaqä Iinjä Iqu, ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqanqppqe, Iqu iquauqä suqä quvqä eeqänäñi, huätä ämamäutä, 'ämaqä jänänjuaiqä' täñqiyä. ⁴⁰ Inji Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua, nätmätqä quvqänäninjqä, 'Äpäñqiyä' ätkuwi, he emeqänqä, hinuä änguanä äqunäpu wimasipiyä. ⁴¹ Qu tiinjä ätkuwiqä.

† 13:32-33 Apqä Bukä 2:7 ‡ 13:34 Asayä 55:3 § 13:35 Apqä Bukä 16:10

*‘He ämaqä äkasuwä tqä iquenä, hiñuä qumbiyä! Nyi nätmatqä huitañi, hiyaqä awä iqi imäkmqänä. Nyi nätmatqä imäkmqä iqangmdqeqä, ämaqä hñqu etqanğutqe, he iñqe, “naqä-qakuiqä” kñuä mindqänğqä ipñqeqä. Iñqe he yäunjuä ipu, qui imäkmbñqäüä,’ ätkuwiqä’ ätukqe.**

⁴² Poli iqu kukñuä awä qäpu ätäqe, Banäpasi iqutä, yäpaqä mäñgisa wiñğqä uwqanğiyänğga, qu iquaqi tiñä ätukuwi. “Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, nätmatqä täñqe, qe anğqu äquvepäsinyä, awä inä nasinyiñqeqä.” ⁴³ Qu anä aquväqñqeuñi ävämañi, Israitqä kuapänänä iquatä, ämaqä huizi-pqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu, Ique qonjä anä woktäuqä iquatä, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, qänaknä äwivändkuwi. Inğañi iquaqu, iquauqä kñuä iunji, yänänäqñqä imäkäsinyä, “He Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä nätmatqä anğuanänä hiñginäwa etapätñqeuñä äpmeñuwä-pa, asä iunä pmeqäpñqä” ätukiyi.

⁴⁴ Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wipñqä, ämaqä anä-himqä iutañi, hatñä aquvä qe äqänğuwä. ⁴⁵ Aquvä iñjä qänğanğä äqumbiyi, Israitqä iqua, iquauqä äwqe äkasuwä ämunätä, Poli ique quvqä ätuäpu, iqueqä kukñui mäñdi äkittqäkuwi.

⁴⁶ Qu iñjä imäkqanğuwänğga, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä kukñuä yänänäqñqä ätukiyi. “Naqä-qakuiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iunji, ye Iqueuä kukñui, Israitqä iquenä ganä awä etqueä. He iqueuä kukñui tuwä äwiyäpu, hiqä-hiuänğqe, ‘Ne hññä hea ique-ique pmeqe, änä mämeqä yanğunä’ ätätqänğuwä-pa iquwiñqe, he qätä yepiyä! Täñğañi ye heñi, kukñui awä maetqä, ämaqä hñquau-mänädu tuenğueä. ⁴⁷ Goti Hanjuwä Naqä Iqu, hiñuiqänä ätäänğqe, täñga ye sä äyatqi.

‘Nyi si Israitqä iqua qäyä hitqanği huiziuqä hiqi-tä-quki ikimäkqänä. Inji, ämaqä qua täu äpmeñuwä eeqänänä iunji, Nyi anği hññä imäkäqumuatemniñqä yätamäkqä vqä-quki, esñqinyä’†äyatqiyä” ätukiyi.

⁴⁸ Ämaqä Israitqä qäyä etanği huizi iqua, kukñuä tä qätä äwipiyi, iquauqä äwqe anğuanänä wiñğanğga, qu Naqä Iqueqä kukñuiñqe, “Anğuanänäñiqä” ätmiñuwä. Inğañi ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu hññä hea ique-ique pmeqä mapñqä ätekqä iqua, qu eeqänänä quuvqä eqäkuwi.

⁴⁹ Inğañi Naqä Iqueqä kukñui, ämaqä, Pisindiya-tänä inğisa im-imä äpmamiñuwä iqua, qätä äwikuwi. ⁵⁰ Inäqe Israitqä iqua, apäkä, yoqä naqä qonğqä, Goti Hanjuwä Iqu qonjä äwoktäutqänğuwä iquauqä äwqä iutä, anä-himqä iutañä qokä naqä iquauqä äwqä iutañi, äwivauqumuatkuwi. Ga eeqänänä iñjä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, Pisindiya iunji huätä äñdowatkuwi.

⁵¹ Inğañi iquaqu, anä-himqä Andiyokä iu ävämayiñqä isiyänğañi, quwqä suqä quvqenğqä kima äväsiñyä, qua hinoqukuä, yukiu täka ämäkmñqe, iqi äquveteqiyemä äukiyi. Iquaqu äwiyi, anä-himqä Aikoniyamä iu ätimäukiyi. ⁵² Itanğa, Andiyokä pmeqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iqua, Dñä Anğüä Iqu manğüä munğanğga, aquvänä kuapänä imiñuwä.

14

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Aikoniyamä iu äpmamiñiyiñqä

¹ Inğañi Aikoniyamä iunji, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, suqä asä ii imäkäsinyä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yänğisa äpeyäsinyä,

* **13:41** Hapakukä 1:5 † **13:47** Asayä 49:6

kuknuä awä ätukiyi. Iquaqu kuknuä änguä tquanginyä äwipiyyi, ämaqä kuapänä Israitqä hñquautanätä, ämaqä huizi iquautanätä, quuvqä eqäkuwi. ² I etangi Israitqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu ämaqä huiziuqä äwqeunji, äwivauqumuatqaungua qu ämaqä quuvqä eqäkuwä iquaunqä äwqä quvqä imäkkuwi. ³ Iinjä iqanguwänga, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä iqi hñganqä äpmanyä, Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä äwinyätä, hñginäwa änguanäni vätnqenqä kuknuä awä ätumiñiyi. Iquaqu injä itqätangiyänganji, Naqä Iqu, iquaqu wäunjuä ämaqä mimäqänänjä hui imäkiyñqä yänänäqñqä ävätä, ämaqeunji, 'Iquaquvqä kukñui naqä-qakuiqä' ämotquakqe. ⁴ Inji, ämaqä anä-himqä iutanji, awänä äpatmbiyi, hñqua, ämaqä Israitqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä inganguwänga, hñqua, ämaqä kuknuä awä tuäkiqiyñqä ändowatkqä iquaqutä inguwi.

⁵ Qänakndanji Israitqä hñquatä, ämaqä huizi hñquatä, iquauqä ämiqä iquatä, qu Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, hikä päkpnqä äwqä naqä-hñqunä inguwi. ⁶⁻⁷ Iquaqu ii näqñqä ämayi, qua Likoniya-tänjä ingisanqä zä qe äukiyi. Likoniya ingisanji, iquaqu anä-himqä Listiyatä, Depetä, anä qäqinjä-pqä iunji, qanjä inä ikisinyä, kuknuä ängui awä ätuäkäminiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Listiya iu äpmaminjiyinqä

⁸ Anä-himqä Listiya iunji, ämaqä hñqu, iqueqä yukä quvqä, yänänäqñqä maeqä, äpmaminqe. Känai, yukä quvqä-tänjä-que änyuekqenqä, iqu qanjä mäwqä iminqe. ⁹⁻¹⁰ Ämaqä iqu, Poli iqu kuknuä tqangi qätä äwiyä pmetanga, Poli iqu hinuä yänänäqñqä äqunäqe, iqu änguä imänätñqä quuvqä eqiyätä iqangi äqunäqe, "Si pämä tqävä" haqeqäta ätukqe. Iqu e tquanga, yukä quvqä iqu pämä yänänäqñqä ätqäuqe, qanjä ikäkqe.

¹¹ Inganji, ämaqä kuapänänji, Poli iqu injä imäqanji äqumbiyi, qu Likoniya pmeqä iquauqä anä-kukñui ätäpu, manjä tnänjä tii ätkuwi. "Goti hñquaqu, ämaqä enqä-panjä nenyqä äquvepqinyqä." ¹² E ätpiyi, qu Banäpasi iquenyqe, "Iqu goti Susi* iqueqä" ätkuwi. Poli iquenyqe, "Iqu ämaqä kuknuä tqä-qu etangi, iqu goti Hemesi iqueqä" ätkuwi. ¹³ Anä-himqä täknä qänätangqä-tänjä iqinjä, Susi iquenyqä hiqäva-imäqä anji ämätnminqe. Inganji Susi iquenyqä hiqäva-imäqä iqu, pälawä-yatqä itä, bulumäka qokä hñquautä, anä qñqaniunqä äma äwäqe, qokä-apäkä iquatä, Banäpasi iquenyqätä, Poli iquenyqätä, hiqäva imäkanä-tpu ikuwi. ¹⁴ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, nätmätqä tä imäkanä-tpu iqanguwinqä qätä äwiyi, iquaqu yäunjuä isinyä, ämuasmänqe äpisäsinyä, qokä-apäkä iquauä awä iqinyqä tnänjä äwiyi, tääqä yänänäqñqä tiinjä qe ätukiyi. ¹⁵ "Yeyämaqä iquenyä, he suqä tä, sunqä imäqäüä? Ye ämaqä, he enqä-panjä quveyqä. Ye kuknuä änguä we-hunqä-tänji, awä tii etätqänueqä. He nätmätqä hñginqä iu qänaknä itqänjuwi, huätä ävquatämäupu, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä qänaknä ipiyä! Goti Hanjuwä Iqu, qäukuitä, quaetä, eqetä, nätmätqä eeqänänjä iu äwinqetä, imäkkqe. ¹⁶ Hinuiqändqä duta äpänqe, tännga täsuänä. Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquaunji, hinuinä qunätangi, qu qänaknänji, quwqä äwinqä dunä iminjuwiqä. ¹⁷ Iinjä etangi, qu Iquenyqä maqñqä ipñqe, Iqu zä mäpmeqä iminqe. Oeyqä! Iqu hea ique-iquenji, qokä-apäkä eeqänänjä, he-pqe qäsänji, änguä emäkätä, qäukuä yätutanji, piyä äyä etapätñqe. Iqu injä imäkätqätangi, ymisänjä änguanänji äyä ätimäutñqe. Itanji,

* **14:12** Ämaqä Grikä iquauqä goti quangä iquautanä naqä iqueqä yoqe, Susi ique. Ga iquauqä goti hñquququeqä yoqe, Hemesi ique. Iqu quwqä goti eeqänänjä iquauqä kuknuä äma uwqä iqueyi.

he buayä kuapä änäpu, heyaqä äwqä imä aquvänä ipnqä emäkätñqeqä” ätukiyi. ¹⁸ Qu iquaquinyqä hiqäva imäkpñqä yänjä qängangä, iquaqu, iinjä äsuiyi, “oeyqä” ätuäsinyä, yänjä ämäwqänggäñgiyi. Iinjä iqangiyinqä, mimäqä ikuwi.

¹⁹ Qänakndani, Israitqä Andiyokätanjä hñquatä, Aikoniyamätanjä hñquatä, Listiya iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmeqeuqä kñuä indqänqe äkunmäkpiyi, Poli iquenyqä hikä wapi ätnämäupu, “Pizqä qe äpäsqunä” kñuä indqänäpu, iqueqä huiwi eyqiyäma äpäpu, anjä-himqä iquenyqä täknä qänätangqä yäpaqä mäñgisa ekuwi. ²⁰ E iqanguwä-qe, qokä-apäkä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminuwä iqua äppiysi, ique yäkutäma uwqiyqanguwängga, iqu angumä ävautä, anjä-himqä yäpä ingisa ekqe. Awingani, iqtä, Banäpasi iqtä, anjä-himqä Depe iunqä qe äukiyi.

Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Andiyokä iunqä anji äukiyinqä

²¹ Iqini iquaqu, kukñuä äñguä we-hunqä-täñi, awä tuätqätangiyängga, ämaqä kuapänäñi, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qänakñi, iquaqu Listiya iunqätä, Aikoniyamä iunqätä, itanga Andiyokä iunqätä angumä äukiyi. ²² Anjä-himqä iquauni, iquaqu, quuvqä heqiyqä iquau yänänäqñqä iwimäkäsinyä, yänänäqñqä tiinjä ätukiyi. “He quuvqä eqiyäpu, yänänäqñqä pmeñqeqä. Ne Goti Hanjuwä Iqunä miqeu, yäpä ingisa yaniquä etangqä-qe, hanjä-iqä naqänäñi, ämaqä iquauqä hipa iuta, ganä meniqueqä” ätukiyi. ²³ Ingani anjä-himqä ique-iqeni, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänminuwä iquau mipñqenqe, iquaqu ämaqä hñquau atäunüä ikiyi. E imäkiyi, iquaqu buayä manqä äpmanyä, tääqä äsuiyitanji, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäminuwä iquauni, Iqueqä hipa iu äpmuatekiyi.

²⁴ Ingani iquaqu, Pisindiya-tänjä iu qanjä qäpu ikäyi, Pambiliya-tänjä ingi ätimäukiyi. ²⁵ Iqi ätimäyi, anjä-himqä Peeka iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä äsuiyitanji, anjä-himqä Ataliya iunqä äquveqäkiyi. ²⁶ Iqisanji iquaqu, Andiyokä iunqä yimba äukiyi. Ämaqä iqi pmeqe, hiñuiqänäñi, iquaquini, Goti Hanjuwä Iqueqä qeiqinyänjä iunä äpmesinyä, wäunüä imäkiyñqe, Iqueqä hipa iu äpmuatekuwä iquayi. Iquaqu wäunüä iinjä ae imäkiyi, Andiyokä iunqä angumä äpkiiyi. ²⁷ Iqi ätimäyi, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumesinyä, nätmätqä, Goti Hanjuwä Iqu iquaquiyqä hipa duta imäkkqenqe, eeqäpnä awä ätukiyi. Iquaqu tiinjä-pqä inä ätukiyi. “Ämaqä Israitqä qäyä etangi huizi iqua-pqe, Iquenyqä quuvqä heqiyqäpñqä iinjqe, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä äwimeyqeqä” ätukiyi. ²⁸ Ingani iquaqu, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquatä, hiunji hatnä äpmakiyi.

15

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Jerusälemä iu kukñuä ätñguwinqä

¹ Ingani Israitqä hñqua, Jutiyata äppiysi, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquau, näqñqä tiinjä äwikuwi. “He Mosisi iqueuä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, hiqä huiwi häuä maktängangppqe, Goti Hanjuwä Iqu, angumä metmeqä itä, hänjä memäkäqumuateqä yäniqeqä” ätukuwi. ² Poli iqtä, Banäpasi iqtä, qätä iinjä äwiyi, kukñuä iinjä tquanguwä iquatä, kukñuä mäkä naqänäñä äunminuwä. Qu ii imäqanguwängga, quuyqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, ämaqä huizi iquautä, atäunüä äwikuwi. Itani, ämaqä iinjä iqua, Jerusälemänqä äyäpu, ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä huizi iquatä, hanjä-iqä ique jänä imäkpñqä dinqä, ätukuwi.

³ Quuvqä heqiyqä iqua, iquau e ändowatqanquwänga, iqua, Andiyokäni äväma, Ponisiya-tänä ingisatä, Sämalia-tänä ingisatä äwäpu, Israitqä qäyä etanji huizi iqua, knuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiñqä awä ätqäumiñuwi. Quuvqä heqiyqä qätä iinjä äwipiya iqua, aquvänä ikuwi. ⁴ Iqua Jerusälemä timäuqanquwänga, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänmiñuwä iquatä, iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, iquauñqä aquvänä ipu itmakuwi. Inganji, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, nätmätqä eeqänäni, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquiyqä hipa iuta imäkmiñqenqä, awä ätukiyi. ⁵ E tquanqiyänga, Parisitanä quuvqä heqiyqä hñqua, ivatuwämbiyi, tiinjä qe ätukuwi. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huizi, quuvqä heqiyqanquwä iquauñi, he iquauqä huiwi häuä äktäupu, ‘Mosisi iqueä suqeuñi qänaknä ipiyä’ tqüäpnqä” ätukuwi.

⁶ Itanga, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, kuknuä iinjä jänä imäkpnqä aquvä äqänquwi. ⁷ Qu kuknuä kuapänä ae ätpiyi, Pitä iqu pämä ätqäuce, tiinjä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä, he näqnqeqä. Hinuiqänäni, Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuñqä änewäsäutä, nyi tiinjñqä ätenjikqeqä. Nyi, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquau, kuknuä ängüä we-hunqätänji, awä tuätqätangmdi, qu qätä änyiyäpu, quuvqä heqäpnqänänäy. ⁸ Ämaqeucä knuä indqänqä imñi, Goti Hanjuwä Iqu näqnqeqä. Iqu Dñä Ängüä Ique, ne änätapkqä-pa, ämaqä huizi iquauñi, inä äwikqeqä. Iqu iinjä imäkäqetanji, iquauñä-pqe itmetä aquvänä itäqenqä, äyä ämänätquakqeqä. ⁹ Iqu nesä, iquautänji, suqä huitanä-huitanä minetqeqä, asä inä inätquakqeqä. Iquauqä quuvqä heqiyqä iutani, Iqu qu kiyä mamätqänqä, ne inemäkkqä-pa, hipñqä iwimäkkqeqä. ¹⁰ Inji hanjä-iqä atqä-awäkiquatä, nesä änä mämiwäuqänänä iqu, he tängänji quuvqä heqiyqä iquau wiwätanä-tpu iqäüä. Iinjä ipu, Goti Hanjuwä Iqueni, sunqä yamwiqä ävqäüä? ¹¹ Neqä quuvqä heqiyqä imñi, kuknuä tqü, naqä-qakuiqä. Ne, Mosisi iqueqä suqeu qänaknä iqetanji, hñjä miqumuätñqä yanqunä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä äwinyätä, nätmätqä ängüänänji, hinjinäwa nätapqetanji, angumä inätmetä, hñjä inequmuätätñqeqä. Iqu iquau iwimäkkqä-pa, ne-pqä asä inä inemäkkqiyä” ätukqe.

¹² Pitä iqu iinjä tquanqä, ämaqä kuapänä, aquvä äqämbu äpmamiñuwä iqua, kuknuä matqä ipu, Banäpasi iquesä, Poli iquesä, qätä dinä äwipu, äpmamiñuwi. Iquaqu, wäunjuä ämaqä mimäkkänänä huitanä-huitanä di, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquvqä hipa du vqanji, iquaqu, ämaqä huizi iquauä awä iqisa imäkmiñiyinqä, awä ätukiyi. ¹³ Iquaqu, kuknuä qäpu tquanqiyänga, Jemisi iqu, tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkenä, qätä nyipu! ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, hñänğanji, ämaqä huizi iquautanä hui, anqu itmetä, Iqueqä ämaqä epñqä imäkätñqä, äwimakqenqä, Saimonä iqu, ae äyä ätqiya. ¹⁵ Itanga hinjuä-tqä iquauqä bukä iunji, kuknuä asä inä ätätä äqänänä.

¹⁶ ‘Naqä Iqu, “Qokä-apäkä Dewiti iquesanji, qu namnä anjä hñqu, qua iqi ae äpäknqä enqä-pañä-quaeqä” ätqiya. “Tiñä etanji qänakndanji, Nyi anqu äpmqänğanji, anjä iqueqä nätmätqä qui imäkñätqe, Nyi änyä-hñjä imäkätmä, anji anji mätmniqeqä” ätqiya. ¹⁷⁻¹⁸ “Nyi ii imäkmaniqe, qakui tiinjñqä. Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquautanji, Nyaqä ämaqä hipñqä tääqä ätukqä iqua, qu Naqä Iqunänqä qävqä nyipnuwänqeqä.” Ii Naqä Iqueqä kuknuiqä. Nätmätqä iñqe, Iqu aijnaganji, ämaqä iqua

näqñqä ipñqä ätkqeqä'ätätä äqänänä" ätukqe.*

¹⁹ Itani Jemisi iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. "Iinjñqe, nyi knuä tiinjä indqänätqänä. Ne, ämaqä huizi, iquauqä knuä äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä äwätqänjuwä iquauñi, hanjä-iqä mäwqä pa ianä. ²⁰ Iinjä mimäkkä itaqe, ne iquauñqe, pipa iunä tiinjä qäyämawatuñqueqä.

Ämaqä hñqu, nanuä ämetä, goti quañgä iquauñqä hiqäva-imäkkqe, nanuä ii Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi kiyä mätqä-qae, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkkä pa ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä a äkiyamäkäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itañga nanuä häñeqä yqänänjä-täñi, manqä iqäpñqä, ätätanä qiyatuñqueqä.

²¹ Qakui tiñiqä. Hiñuiqändqä dutani, qu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä eeqänänä iunji, Mosisi iqueqä bukä, anä aquväqñqeunji a ätäupiyitani, anä-himqä eeqänänä iunji, qu iqueqä kukñui awä ätqa äpätqänjuwiqä" ätukqe.

Qu tuwanji, huiziquautanjä quuvqä heqiyqä iquauñqä äqäkuwinqä

²² Jemisi iqu iinjä tquanga, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iquatä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqñi aquvä äqänminjuwä eeqänänä iquatä, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, iquauqä ämaqä hñquaqñi, atäunjuä ikuwi. Hñqu Jutasi, iqueqä yoqä huizi, Basäpasi ique. Huiziqu, Silasi iquvi. Iquaqñi atäunjuä miqänqanji, quuvqä heqiyqä iquauqä awä iqisanji, ämaqä naqä äpmaminjiyi. Qu iquaqñi atäunjuä ipiyi, Poli iqtä, Banäpasi iqtä, Andiyokä iunqä, anä wäpñqä ändowatkuwi. ²³ Iquaquvqä hipa iu, pipa hñqu, kukñuä tiinjä-tänjä ändowatkuwi.

"Hiunjinqanqä. Ne ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiquatunquä ändowatkqä iqunesä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iqunesänji, hiqä hita-hinguäkoneyi. Ämaqä Israitqä iqune qäyä etañgi huizi, quuvqä eqiyäpu, anä-himqä Andiyokä iutä, qua Siliya iutä, qua Silisiya iutä pmeqä iqunenä, ne pipa tä henyqä äwäwqatqunä. ²⁴ Ne qätä tiinjä äwikqueqä. Nesanä hñqua, henyqä äpäpu, kukñuä hanjä-iqä etäpu, hiyaqä knuä indqänqä dunji, qui emäkuwinqä äwikqueqä. Iinjä imäkkuwä iquauñi, ne iinjä imäkpñqä mätquä ikqueqä. ²⁵ Qätä iinjä äwikquenqe, ne äwqä naqä-hñqunä änyätanä, tiinjä ätqueqä. 'Nesanä hñquaqñi atäunjuä itanä, iquaqu, Banäpasi iqtä, Poli iqtä, qunqä anä upñqä ändowatanä.' ²⁶ Banäpasi iqtä, Poli iqtä, pizqä puäsqenqe, knuä indqänäsiyä-qe, zä miqä isinyä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä kukñuä awä ätuätqänjiñqe, ne iquaquinyqe, aquvänä iqueqä. ²⁷ Äwqä naqä-hñqunä änyätanä, iinjä ätanitani, ne Jutasi iquesä, Silasi iquesä, henyqä pipa tquesänä ändowatqunä. Itañga iquaqu, kukñuä asätä, iquaqñiyqä manjitani inä hisiyñqinyqä. ²⁸ Dñä Äñguä Iqu, nesä pmetañgi, ne kukñui naqä-huinyä imäkätanä, he hanjä-iqä metapqä yatunquä diñqe, suqä hñquaqñi-hñquaqñijä iquauñqänä ätätanä äqiyqunä. ²⁹ Suqä iqua tiinji. 'Ämaqä hñqu nanuä ämetä, goti quañgä iquauñqä hiqäva-imäkkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanuä häñeqä yqänänjä-täñi manqä ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itañga suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkkä pa iqanqpiyä,' ätätanä äqiyqunä. Inäqe,

* 15:17-18 Amosi 9:11-12; Asayä 45:21

he suqä tquauñi äwimasiyquwi, änguiqä. Ne kukñuä ätätanä, pipa äqiyquque, qäpiyqä. He änguänä pmapñqä äneñgiyä,” ätäpu äqäkuwi.

³⁰ Qu iinjä imäkäpu, iquau dowatqanğuwänğa, iqua äväma, anä-himqä Andiyokänğä äquveqäkuwi. Iqini, iqua quuvqä heqiyqä eeqänänğä iquau, aquvä ämaqiyäpu, pipa qe äwikiwi. ³¹ Qokä-apäki, pipa a ae ätäupiwi, kukñuä änguänänği iquau yänänäqñqä iwimäkätñqä iqanğqä iutani, qu aquvänä ikuwi.

³² Inğanı Jutasi iqutä, Silasi iqutä, iquaqu hinuä-tqä-quaqunä enyä, quuvqä heqiyqä iquau, kukñuä kuapänänği äväsinyä, iquauqä äwqä iunği, yänänäqñqä iwimäkminiyi. ³³⁻³⁴ Iquaqu hñganğä iinjä imäkäsinyä, pmetanğiyitani, quuvqä heqiyqä iqua, “Qe äwqä qeiqi-inğetä winyqä” ätäupiwi, ämaqä, iquaqui ganä ändowatkuwä iquaunğä, anğumä qe ändowatkuwi. ³⁵ Inğanı Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iu yqänä äpmanyä, ämaqä kuapänänğä huizi hñquatä, Naqä Iqueqä kukñuinqä näqñqä äväpu, awä ätqomanminuwi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, ändmäkñgiyinqä

³⁶ Qanakndanği Poli iqu, Banäpasi ique tiinjä ätukqe. “Ye anğü äwäta, anä-himqä eeqänänğä iu, hinuicänänğä Naqä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminueä, yeqä tatqä-guäka iquau, nanyi-napqä iuau, hinuä äqunäkeyä. ‘Qu änguä pmetpiyä, quvqä pmetpiyä’ ta, näqñqä hienğänänğä” ätukqe.

³⁷ Poli iqu iinjä tquanğa, Banäpasi iqu, Jonä Makä ique itmetä, anä upñqä äwiñgqe. ³⁸ Poli iqu, “Ämaqä iqu, hinuicänänği, ye Pambiliyata äyävämätä, wäunjuinqä yesä anä mäwqä ikqä iquvqä. Iñinğe, iqu yesä anä mäwqä yänğiyä” ätukqe. ³⁹ Iquaqu nätmätqä tänğä äkasuwä kuapänä ätniyitani, ändmäkñgiyi. Iñä iyi, Banäpasi iqu, Makä ique itmetä, yimba ätkamausinyä, qua eqä-pñä awä iqinjä, Sapłusi iunğä äukiwi. ⁴⁰⁻⁴¹ Inğanı Poli iqu, Silasi ique itmetä, äwiynğä iqanğiyänğanı, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu, qenyqä äwinyätä, änguänänği hinğinäwa qesapänğiyä” tquanğuwänğa, iquaqu qua Siliya iutä, Silisiya iutä ikisinyä, Jisasi Iqueqä yoqenğä iqi aquväqñqä iquaunği, Poli iqu kukñuä ätuätä, yänänäqñqä äwikqe.

Poli iqueqä qanğä Äkaiyänğä ikäminğenğä (15:36-18:22)

16

Timoti iqu, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä äukuwinğä

¹ Poli iqu iqi qäpu ätuäkiqetani, iqu äwäqe, anä-himqä Depe iu ganä ätimäukqe. Huizi, anä-himqä Listiya iu ätimäukqe. Iqini quuvqä heqiyqä hñqu äpmaminğe. Iqueqä yoqe, Timoti iquwi. Iqueqä känai, Israitqä iquautanğä eä, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iwi. Iqueqä kaniqu, ämaqä Grikä iquautanğä iquwi. ² Iqueqä suqenğe, quuvqä heqiyqä Listiya pmeqä iquatä, Aikoniyamä pmeqä iquatä, tiinjä ätminuwi. “Timoti iqu, ämaqä änguänänğueqä.” ³ Poli iqu, Timoti iqutä anä wiynğä wiñganği, ique itmetä, iqueuä huiwi häuä qe äktäukqe. Israitqä inğisa äpmaminuwwä iqua, “Timoti iqueqä kaniqu, ämaqä Grikätanğä iqueqä” näqñqä iinjä etanğuwinqä indqänätä, qu Timoti ique qätä wipnuwänğä, Poli iqu häuä i äktäukqe. ⁴ Iqi ävämapiyi, anä-himqä eeqänänğiu qanğä ikipu, kukñuä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, Jerusälemäta ätäpu tuwanğä

äqäkuwiŋqe, “He kukŋuä iuŋi, qänaknä ipu pmetangpiyâ” ätuäpu, awä ätuäkämiŋuwi. ⁵ Iiŋä etaŋgi aŋä-himqä eeqänänä iuŋi, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänmiŋuwä iqua, iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqŋqänänä ätimäutä, hiunji ique-iqenji, ämaqä hatŋä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, huizi iquau äwimamiŋuwi.

Ämaqä Masendoniyatanä hŋqu, Poli ique tääqä ätuätumakqenqä

⁶ Poli iquä anä ikämiŋuwä iquatäŋi, Dŋä Äŋguä Iqu, qua Eesiya-tänä iŋgisa kukŋuä awä matqä ipŋqä pmua iwimäkqanŋi, iqua qua Päleŋgiya iutä, qua Galesiya iutä ikämiŋuwi. ⁷ Iqisaŋi iqua äwäpu, qua Misiya iu ätimäupiŋi, qua Bitiniya iuŋqä wanä-tpu iqanŋuwänŋa, Jisasi Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, pmua iwimäkkqe. ⁸ Iqua Misiya mäpmeqä hämänä ämäwqätäupiŋi, aŋä-himqä Troasi buŋqä äquveqäkuwi. ⁹ Iqinji heatqänŋanji, Poli iqu hiŋuä wätqä enqä-paŋi tiinä äqunŋqe. Ämaqä, qua Masendoniyatänä iŋgisa pmeqä hŋqu ätqäüä, Poli iquenji tiinä ätukqe. “Iyää, si eqä-pŋä iu äqiyäkämäutnä, Masendoniyatänä iquene, yätamakqä nesŋqä biyâ.” ¹⁰ Poli iqu hiŋuä iinä äqunänqä diŋqe, ne näqŋqeä, “Goti Hanjuwä Iqu, ne iquau kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä tuatunquä tääqä änatqiyâ.” Näqŋqä iinä ämeni, ne Masendoniyatänä du timäuatunquä diŋqe, hänaqenqä qävqä maqänä ikque.

Letiya ii, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkqenqä

¹¹ Hänaqä ae ämoqumueni, ne yimba ätkamäutanä, Troasi ävämaŋi, qua eqä-pŋä awä iqinjä Samotresi iuŋqä jänä äukqe. Zinuitäŋi ne yimba iuŋi, aŋä-himqä Neapolisi iuŋqä äukqe. ¹² Iqisaŋi ne aŋä-himqä Pilipai iuŋqä qanä ekque. Aŋä-himqä iinä iqueuŋi, ämaqä, Romä-tanä hŋqua äpmapu ämimiŋuwi. Itanŋa qua Masendoniyatänä iŋginji, Pilipai aŋä-himqä naqänänä hŋqunji. Aŋä-himqä iuŋi, ne hiunji hui äpmakqe. ¹³ Itanŋa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänŋanji, ne, “Eqä maŋä näŋinji, ämaqä täqisaŋä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iqiŋqä” kŋuä indqänätanä, täkŋä äqänänqä yäpaqänŋgisa äwani, eqä maŋä iqi ätimäukqe. Iqinji, apäkä hiua aquvä qänätanŋä äwimeni, ne iuatä anä äpmetanä kukŋuä ätumiŋqe. ¹⁴ Apäkä, ne kukŋuä tqanŋgqe qätä änekqä hui, iŋqä yoqe, Letiya. Ii, aŋä-himqä Tayätila pmeqi eä, yuä hänesqä ämaqä mbqä ipŋqä äma ikiqä iŋqä. Ii, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutŋqä qonä woktäuqä iŋqä. Goti Iqu iwimäkqanŋi, ii, Poli iqu kukŋuä tqanŋi äwiyätä, näqŋqä äŋguä ämakqe. ¹⁵ Inŋanji iisä, iŋqä aŋä iu äpmamiŋuwä iquatä, asŋä ämapiyi, ii neŋi yänänäqŋqä tiinä änatkqe. “Hiyaqä kŋui, ‘Apäkä täsi Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, naqä-qakuiqä’ kŋuä hiyqanŋgutqe, he nyaqä aŋä täu äpaquväpu pmapŋqeä.” Ii yänänäqŋqä natqanŋa, ne iŋqä kukŋui, qätä qe äwikqe.

Qu Poli iquesä, Silasi iquesä, guä äkiqiyäuekuwiŋqä

¹⁶ Hiunji hŋqenji, ne Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqä iuŋqä wätqätanŋua, wäunjuä-wiyqä hinqinŋä apäkä hui hänaqä awä iqi ämiŋqe. Apäkä iinji, dŋä huisäŋi eä, nätmätqä qänaknda timäuniqenŋä awä ätmiŋqe. Iinä etaŋgi, ii wäunjuä i imäkqanŋgetanji, iŋqä ämaqä naqä iqua mbqä kuapanä ämamiŋuwi. ¹⁷ Äminanitanji, Poli iquesä, nesä, qänaki änavändä, tääqä tiinä ätmiŋqe. “Ämaqä tqä, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä wäunjuä-wiyqä-qua epu, hänaqä, Goti Iqu ämaqe anŋumä itmetä häŋä imäkäqumuatqä iuŋqä etätqänjuwä iquaiqä” ätmiŋqe. ¹⁸ Hiunji kuapanänä iuŋi, ii iinä imäkätqätanŋqenŋe, Poli iqu enyqä iäqe,

hiqumuanä äwiyätä, dnä iqueni, “Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta äktqänä. Apäkä täsini, si huätä vämayä” tquanğa, maqänäni, dnä quvqä iqu qe ävämakqe.

¹⁹ Inğanı apäkä iyyqä ämaqä naqä iqua e äqumbiyi, ii wäunjuä imäkqanğı mbqä ämaminjuwi, aanqä hiqanğı näqñqä ämapiyi, qu Poli iquesä, Silasi iquesä, a äkiqätäpu, ququawä aquväqñqeuñqä eyqiyäma äwäpu, ämaqä naqä, anä-himqä iu miqä iquauqä hipa iu wipñqä ätuma äukuwi. ²⁰ Qu iquaquini, ämaqä suqä quvqenqä jänä imäkqä iquauñqä ätuma äwäpu, tiñä ätukuwi. “Ämaqä tquaqu, Israitqetanä iquaquvqä. Iquaqu kukñuä ätäsinyä, anä-himqä täunı, hanä-iqä ämaiqinyqä. ²¹ Suqä Romätanä iqunenyqä pmua imäknänqä iunı, ne iunä imäkatunquä awä änatätqäninyqä” ätukuwi.

²² Ämaqä iqi aqvä äqänğuwä iqua-pqe, iquaquinyqä kukñuä quanğä tqanğuwänğa, ämaqä jänä imäkqä iqua, iquaquiyqä qäki äquvätäpu, “Ämaqä tquaquini, hiqokä päkpiyä” ätukuwi. ²³ Qu iquaquini, ptqä ququvqä äpäsäpu, guä äpmuatepiyi, guä pmuateqä anä iu miqä naqä iqueni, iqu iquaquinyqä hiñuä äqunä, yänänäqñqä tqäutätñqä diñqe, kukñuä yänänäqñqä ätukuwi. ²⁴ Iqu kukñuä yänänäqñqä qätä äwiyäqe, iquaquini, anä hiqñqä yäpä yänğisanä iu äpmuatetä, senqätä, ä zä-yänätä ämetä, iquaquiuä yukiu, guä yänänäqñqä äkiqäyäuekqe.

Guä pmuateqä anıu miqä iqu, quuvqä eqäkqenqä

²⁵ Heatqä quaesqänğanı, Poli iqutä, Silasi iqutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäsinyä, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäusinyä, apqä ätqämanminiyi. Itanğa ämaqä huizi iqua, qätä äwipu äpmaminjuwi. ²⁶ Inğanı eekä naqänänä hñqu, maqänä timäuqanğa, guä pmuateqä anä iqu, vänyqä naqänänä itä, qñqanä qe äutänğäukqe. Ämaqä guä äpmaminjuwä iquauqä yukä hipa iu senqä guä äqäyänğäuminqce, qe ewasqänğäukqe. ²⁷⁻²⁸ Inğanı ämaqä ämiqä iqu ävauqe, anä qñqanä eeqänänä äutänğäwätanğı äqunäqe, “Ämaqä guä äqiyänänjuwi, zä qe äweqäuä” kñuä vqanğa, iqueqä ipäqäyunjitä iqueqä-kiuä päknmätä iqanğa, Poli iqu tääqä yänänäqñqä tiñ ätukqe. “Si tqä-täuä qui mimäkñqä panä. Ne eeqänänä-täqi äpmeñunä.”

²⁹ Poli iqu iinä tquanğa, iqu hiqi-tänqä tääqä ätuäqe, anä hiqñqä Poli iqutä, Silasi iqutä, pmetanğiyä iu tnänä äpeyäqe, yäunjuä-yäunjuä itä, iquaquvqä yukä-tänä iqi äpäknğqe. ³⁰ Inğanı iqu iquaquini, yäpaqä mänğisa ätuma äpäwäqe, yatñqä äwikqe. “Ämaqä naqä iquauñguiyä, Goti Hanjuwä Iqu nyi anğumä indmetä, hanä inqumuatätñqe, äänä imäkmqäwä?”

³¹ Iqu iinä tquanğa, iquaqu tiñä ätukiyi. “Si Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyä. Si iinä imäkqanğtqe, Goti Hanjuwä Iqu si anğumä ikitmetä hanä ikiqumuatänqiyä. Itanğa tqä anä iu anä äpmeñuwä iqua-pqeuä.” ³² Iquaqu iinä äsuiyi, iquesä, iqueqä anä iu pmetanğuwä iquautäni, Naqä Iqueqä kukñuinqä awä ätukiyi. ³³ Hea asä iinğanı, iqu iquaqu itmetä, iquaquiyqä wätanqe asñä äwqiyätä, maqänänä, iqutä, iqueqä ämaqä eeqänänä iquatä, asñä qe ämakuwi. ³⁴ Iqu iquaquini, iqueqä anä iunqä ätuma äwätä, buayä äwikqe. Inğanı iqutä, iqueqä anä iu anä äpmaminjuwä iquatä, “Ne tänğanı Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqunä” ätäpu, yeeqä naqä-qakuänä ikuwi.

Poli iqu, kukñuä jänä imäkqä iquau äkasuwä ätukqenqä

³⁵ Zinuitäni, ämaqä kuknuä jänä imäkcqä iqua, qu ämaqä guä äkiqiyepqä iquau miqä ique, “Si ämaqä tquaquini, huätä vquatäwawatiyä” tupnqe, ämaqä ämayukä-imañqä hñquau ändowatkuwi. ³⁶ Qu i imäkcqanğuwänğa, ämaqä ämiqä iqu äwäqe, Poli iqueni, “Ämaqä kuknuä jänä imäkcqä iqua, ‘Ämaqä iquaquini huätä dowatiyä’ ätäpu, ämaqä hñquau ändowatqäüä. Inji guä pmeqä anä täuñi äväma, äwäsinyä, äwqä qeiqi inqä pmanyqä” ätukqe.

³⁷ I tquanga, Poli iqu, ämayukä-imañqä iquauni tiñä ätukqe. “Ye, ämaqä Romätanä-qoye qäyä etanğue, ämaqä kuknuä jänä imäkcqä iqua, qätä qäyunä mäyeyqä ipu, ämaqä iuqä hiñuä iqi äyapäsäpu, guä äyakiqiyäuwuwiqä. Änäñäwä? Tängani, ämaqe hiñuä mäyaqñqä hitanğpi, yandowatpñqä äwiñgiyä! Oeyqä. Iquauqä-quwä äpäpu, yäpaqä mänğisa äyätma upñqeqä” ätukqe.

³⁸ I tquanga, iqua äwäpu, ämaqä kuknuä jänä imäkcqä iquau, iqueqä kuknui ätukuwi. Qu, “Poli iqtä, Silasi iqtä, Romätanä iquaquiyqä” tquanga äwipiyyi, zä ikuwi. ³⁹ Zä e ipiyyi, iqua iquaqui äwimepu, “Öänä, neqä suqä quvqenqä, qe äwqä tnänä maqenqä pa inä” ätuäpu, yäpaqä mänğisa ätuma äwäpu, anä-himqä äväma wiynqä diñqä, yatñqä äwikuwi. ⁴⁰ Itanğa iquaqu guä pmuatqä anjuñi ävämañi, Letiyaqä anä yäpä inğisa äpekiyyi. Iqini, quuvqä heqiyqä iquau hiñuä äqunäsinyä, iquauqä kñuä indqanğqä iuñi, yänänäqñqä iwimäkiyñqä kuknuä hui ätukiyyi. E äsuiyyi, iquaqu anä-himqä iuñi ävämañi, qe äukiyyi.

17

Poli iqtä, Silasi iqtä, Tesälonaika iu äpmamiñiyinqä

¹ Iqi ävämañi, Poli iqtä, Silasi iqtä, anä-himqä Ambipolisi iutä, Apoloniya iutä ämäwqätävi, anä-himqä Tesälonaika iu ätimäukiyyi. Iuñi, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä hñqu, ämätnmiñqe. ² Inğani Poli iqu, suqä hea ique-ique imäkmñqä-pa, asä iñä imäkätä, hi-unji hapä pmeqä hñquaqui-hñquenä iquauni, anä aquväqñqä yäpä yänğisa äpeyätäqanğani, Israitqä iquatä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänğenqä ätmiñuwi. ³ Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä quatinqä awä ätuätä, iquauä kñuä indqanğqe, yänänäqñqä iwimäkmñqe. Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hanä-iqä ämetä, äpäkonätä, itanğa qänakndanji, anğumä ävauniqenqä, kñuä äwimiñqe. Iqu tiñä-pqe ätukqe. “Jisasi, nyi Iquenyqä awä etqä Iqu, Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Qäqueqä.” ⁴ I tquanga, Israitqä hñqua quuvqä eqiyäpu, Poli iqtä, Silasi iqtä, quuvqä anä eqäkuwi. Itanğa Grikä iquauqä kuknuä tqä, Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäutanguwä iquautanätä, apäkä yoqä naqä qonqä iuautanätä, kuapanänä quuvqä anä eqäkuwi.

⁵ Inğani, ämaqä Israitqä hñqua, qu e äyä iqanğä äqumbiyyi, äwqä quvqä wiñganğa, iqua, ämaqä suqä quvqä imäkcqä, ququawä aquväqñqä iqi pmetanğuwä hñquatä, aquvä ämaqämbiyyi, ämaqä anä-himqä iutanä iquauqä äwqeunji, qe äwivauqumuatkuwi. E imäkpuiyyi, Jesonä iqueqä anä duñqä maqänä äupiyyi, Poli iquesä, Silasi iquesä, yäpaqä mänğisa ätuma äwäpu, qokä-apäkä iquauqä hipa iu vanä-tpu, qävqä imiñuwi. ⁶ Inäqe, qu iquaquini, mämoqumueqä ipiyyi, qu Jesonä iquesä, quuvqä heqiyqä huizi iquautänä itmepu, ämaqä naqä anä-himqä iu miqä iquaunqä eyqiyäma äwäpu, manä tiñä ätukuwi. “Ämaqä qua eeqänänä iu qanä ikisinyä, hanä-iqä ämaeqiyä iquaqu äpäsinyä, täqi äpmeñinyqä. ⁷ Iquaquini,

Jesonä iqu, iqueqä anjuinqä ätuma äwätä, ämiqämenä. Itanga ämaqä eeqänänjä tqua, ämaqä ämiqä naqä Sisa iqueqä kukñui tuwä äwiyäpu, hngisanä ipu, ‘Ämaqä Ämiqä Hnqu, inänjqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä’ ätqäüä” ätukuwi.

⁸ I tquanguwänga, qokä-apäkä iquatä, ämaqä anjä-himqä iu miqä iquatä, yäunüä ipiyi, manjä hnginäwa ätkuwi. ⁹ Inganji ämaqä ämiqä naqä iqua, Jesonä iqutä, ämaqä huizi iquatäni, kukñuä mitqä mbqä ipnjqä imäkpiyi, mbqä ae iqanguwänga, qe ävquatäwatkuwi.

Poli iquä, Silasi iquä, Beliya iu äpmaminjiyinqä

¹⁰ Hea ae eqanga, quuvqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Silasi iquesä, anjä-himqä Beliya iunqä ändowatkuwi. Iquaqu Beliya iu ätimäyi, Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä yäpä yängisa qe ekiyi. ¹¹ Israitqä, Beliya iu pmeqä iquauqä suqe, ängüänä eä, Israitqä, Tesälonaika pmeqä iquauqä suqä iunji, tiinji ämäwqätäuminqe. Iqua, Poli iqueqä kukñuä qätä äwipiysi, kiinä äwinyätä, hiunji eeqänänjä iunji, “Poli iqueqä kukñui, naqä-qakuätiyä, quangätiyä” tpu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu qänätangqe a ätäupu, iwäsäuminjuwi. ¹² Ii imäkpiyitani, Israitqä kuapänänjä hui, quuvqä heqiyqanguwänga, itanga ämaqä Grikä yoqä-tänjä iquautani, qokä-apäkä kuapänänjä-pqe, quuvqä anä eqäkuwi. ¹³ I etangi, Israitqä Tesälonaika pmeqä iqua, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui Beliya iuta awä ätuminqenqä qätä äwipiyanqani, qu anjä-himqä iunqä äupiysi, qokä-apäkä iqinjä iquauqä knuä indqänqe, qui iwimäkäpu, äwqä tnänjä iwimäkuwi. ¹⁴ Ii imäkqanguwängani, quuvqä heqiyqä iqua maqänänji, Poli iqueni, eqä-pñä-tänjä ingi zä qe ändowatkuwi. Inäqe Silasi iquä, Timoti iquä, Beliya iu yqänä äpmaminjiyi. ¹⁵ Ämaqä, Poli ique ätuma äuminjuwä iqua, anjä-himqä Atenisi iuta uwquatämäuqanguwänga, Poli iqu, Silasi iquenyqätä, Timoti iquenyqätä, tiinjä ätukqe. “Iquaqu, nyinyqä maqänä binyqä.” I tquanga, qu angu qe äukuwi.

Poli iqu, Atenisi iu äpmaminjqenqä

¹⁶ Itanga Poli iqu iquaquinyqä hinuä äqänä äpmeqänqani, iqu Atenisi iu goti quangä iquauqä ktqä huitanä-huitanä hikä zä-yänä ii, kuapänä tqäwäwätangi äqunäqe, iqueqä äwqe quvqä äwiñgqe. ¹⁷ Äwqä quvqä i wiñganga, iqu Israitqä iquauä anjä aquväqñqä iu, Israitqä iquatä, ämaqä Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutqänuwä huiziquatä, kukñuä anä ätminjuwi. Itanga hiunji ique-iqueni, iqu ququawä aquväqñqä iunji, ämaqä iqi pmetanguwä iquau äwimeqisätä, kukñuä anä inä ätminjuwi. ¹⁸ Iqu e ätäqisätäqänqani, Jisasi Iquenyqätä, qua iuta angi vauqenqätä, ätuminqe. Ämaqä näqñqä-tänjä hnqua, qätä i äwipiysi, iquä kukñuä tnänjä, mäkä enqä-panjä äunjuwi. Hnqua, ämaqä Epikuliya* iutanä iquai. Hnqua ämaqä Stoeki† iutanä iquai. Kukñuä tnänjä ätäpiyanqani, hnqua, “Kukñuä huitanä-huitanä tqä iqu, änäänjä tqiyä?” ätkuwi. Itanga huiziqua, “Iqu goti huitanä iquaunqä ätqutiya?” ätukuwi. ¹⁹ E ätäpiyitani, iqueni qoqonjä Areopakusi‡ yätunqä, anjä-himqä miqä iquauqä hinuä iqi tññqä ätuma ekuwi. Ätuma epiysi, iqueni tiinjä ätukuwi. “Saqä kukñuä häñi, qokä-apäkiu ätunji, ne näqñqä metunqänä awä natiya. ²⁰ Nätmatqä

* **17:18** Epikulia iquauqä knui tiinji. Aquvänä itanä pmeqänqe, ii nätmatqä naqänänjä-qae, ne yqänä imäkqa uwquatunqe. † **17:18** Stoeki iquauqä knui tiinji. Aquvänä itanä pmeqe, nätmatqä naqä ma, ne hanjä-iqä ämetanä-qe, äwqä hanjuä änyanä pmetatunqe. ‡ **17:19** Areopakusi i tiinji. Anjä-himqä Atenisi ämiqä iqua, qoqonjä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwi.

si ätni, ii änyä-hänänäniqä. Kuknuä tä, äänä tätätiyä? Kiqä quatinqe, ne näqñqä hiatunquä äneñgiyä” ätukuwi. ²¹ Atenisi pmeqä iquatä, ämaqä huizi äwimepu anä äpmamiñuwä iquatä, wäunjuä hui mimäkqä ipu, kuknuä hänjuinqä aquvänä ipu, iwäsäupñqä kuknuä ätnjgmanmiñuwä.

²² I tquanjuwängga, Poli iqu, Areopakusi iu pmetanjuwä iquauqä awä iqisanä pämä ätqäuqe, tiñä ätukqe. “Atenisi pmeqä iquenyä, he nätmätqä eeqänänä imäkätqäñuwä, goti iquaunqä kñuä indqänäpu, imäkätqätangä hiñuä ae eqänänänä. ²³ Nyi anä-himqä täu ik-itmñgani, goti iquauqä ktqä näñi-mäñi ätqätepu, iñä iquaunqä hiqäva imäkätqäñuwä, hiñuä äqunänñqe. Itanga hiqäva imäkätqäñuwä hñqueñi, tuwanjuä tii äqänänñqe. ‘Tä, goti ne maqñqä iquenyqä hiqäva imäkññqe’ äqänätangä äqunänñqe. Inji goti he maqñqä epiyä-qe, qonä äwoktäutqäñuwä iquenyqe, nyi awä hitmqänä. ²⁴ Goti qua tä imäkätä, nätmätqä eeqänä qua täu äwiñqä Imäkkqä Iqu, Iqunä qäukuitä quaetä Miqä-qu eä, i etangä hiqäva-imäkqä anä, ämaqe ämätpqä iunji, mäpmeqä itänñiyä. ²⁵ Hänä-pmeqätä, yunjuätä, nätmätqä eeqänänitä, ämaqä iu vqe, Goti Hanjuwä Iqueqä. Iiññqe, ne ämaqä iqune, nätmätqä hñqu imäkätanä vatunñqe, Iqu äwa äkiñqä itqätangikä? Aanñqe! ²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä hñquenyä imäkätä äpmuatekqetani, ämaqä eeqänänä iqiymetä, qua eeqänänä iu im-imä äpmuatekäkqä. Qokä-apäkä eeqänänä iuqä äpmapiyänñgätä, quwqä anä hiqñqenqätäni, Goti Hanjuwä Iqunä iwäsäutä äpmuatekäkqä. ²⁷ Qokä-apäki, Iquenyqä qävqä iqa äpäpiyänñgani, qu Ique ämoqumuapnuwänñqä imäkkqä. Iqu kiñä nämä mäpmeqä eänä, nesä hñqunä-hñqunä äpmenä. ²⁸ Ne Ique änyanä, hänä-pmeqetä, qanä uwqetäni, Iquesanä meniqueqä. Ämaqä hesanä apqä tqä imäkqä hñqua, tiñä ätkuwä-paniqä. ‘Ne iqueqä ymeqä iquenyqä.’ ²⁹ Inji ne Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmenitani, Iquenyqe, ‘Iqu, golqä, silpa, hikä enqä-panä-queqe’ kñuä mindqänñqä yatunñqe. Ne ämaqä iqune, neqä kñuä indqänqeta imäkätunquä-panä iñi, hmanjqä! ³⁰ Hiñuiqänänäni, ämaqä iqua, Iquenyqä maqñqä etanjuwängga, Iqu quwqä suqä quvqenqe, kuknuä matqä imiñqe. Inñqe tängani, ämaqä qua eeqänänä iunji, suqä quvqenqä womba ipu ävquatämäupñqä diñqe, Iqu kuknuä yänänäñqä ätätqänä. ³¹ Ii quati tiññqä. Iqueqä suqä jänänänä iuta, qokä-apäkiuqä suqä iwäsäuniñqe, Iqu hiunji hñque atäunjuä ae ikqä. Ii iwäsäuniqä diñqe, Ämaqä Hñque ae ätekqä. ‘Ämaqä Tqu, Qäqueqä’ ämänätquetñqä diñqe, Ämaqä Iqu äpäkonñgani qua äptekuwiutani, Goti Hanjuwä Iqu anñgumä ae ävauqumuatkqä” ätukqe.

³² Ämaqä qua äptepqä iuta anñg vauqenqä tqanñgi äwipiñi, ämaqä hñqua, Poli iqueni, kuknuä quvqä tquaunñgua, hñqua, “Si qänakñi, kuknuä anñgi tññqe, ne äneñgiyä” ätukuwi. ³³ E tquanjuwängga, Poli iqu qe äväma äukqe. ³⁴ Inñgani, ämaqä hñqua, iquenyqä äwäpu, quuvqä eqäkuwi. Iquautanä hñqu, iqueqä yoqe, Diyonisisi ique. Iqu ämaqä ämiqä, qoqonä Areopakusi iu aquvä äqänmiñuwä iutanä iquvi. Itanga apäkä hui, iyyqä yoqe Dämarisi, ii-pqe quuvqä inä eqäkqe. Ga qokä-apäkä huizi-pqe, quuvqä eqäkuwi.

18

Poli iqu, Korinä iu äpmamiñqenqä

¹ Qänakndani, Poli iqu, Atenisi iu ävämani, anä-himqä Korinä iunqä äukqe. ² Iqini iqu, Israitqä hŋque äwimakqe. Iqueqä yoqe, Akuila ique. Iqueni, kânai qua Pondusi iu ämikqe. Anä-himqä Romä iu ämiqä naqä Klotiusi iqu, “Israitqä iqua, anä-himqä täuni huätä vämapiyä” tqanga, Akuila iqu, iqueqä apäkä Presilaisä, iyaqu qua Itali iu ävämani, anä-himqä Korinä iuni, änyä qe ätimäusinyä äpmakiyi. Itanga Poli iqu, Akuila ique äwimeqe, iyaquiuä anä iunqä äukqe. ³ Iqutä, iyaqutä, namnä anä imäkqänqä näqŋqä epiyä-qae, iqu, iyaqutä wäunjuä anä ipu äpmaminjuwi. ⁴ Itanga hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iuni, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqŋqä iuni, iquatä kukŋuä anä ätminjuwi. Israitqä iquatä, Grikä iquatä, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpŋqä iŋqe, iquauqä kŋuä indqänqe ävauqumuätätŋqä ätuminqe.

⁵ Inäqe, Silasi iqu, Timoti iqu, Masendoniya iu äväma Poli ique wimeqanŋiyänŋa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋui, hiunji ique-ique awä ätuminqe. Iqu Israitqä iquauni, “Jisasi Iqu, Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” ätuätä ämotquaminqe. ⁶ I etanŋi Israitqä iqua, iqueuä kukŋuinqä mäwiŋqä iqanŋi, ique quvqä tquanguwänŋa, iqu hinoqukuä, ämuasmänqä iu täka mäkatangqe, ptä quväteqämä imäutä, tiŋjä ätukqe. “He qui imäkmbqe, ii hiqä-hiuänjčä. Nyi ququvqe, maequnqä. Täŋganŋi nyi kukŋuä awi, Israitqä iquenä qäyä etanŋuti, hŋquau-mända, tumqä umqänä.” ⁷ I ätuäqetanŋi, iqu anä aquväqŋqä iu ävämani, ämaqä hŋqueqä anä iunqä äukqe. Iqueqä yoqe Tilus-Jastusi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutŋqä qonä woktäuqä ique. Iqueqä anŋi, Israitqä iquauqä anä aquväqŋqä-tänjä qäqiqi ämätŋminqe. ⁸ Anä aquväqŋqä iu miqä iqueqä yoqe, Krispusi ique. Inŋanŋi iqu, iqueqä anŋi äpmaminjuwä iquatä, quuvqä eqäkuwi. Itanga Korinä pmeqä kuapänänjä iqua-pqe, Poli iqueqä kukŋui qätä äwipiŋi, qu quuvqä eqiyäpu, asŋä qe äqänŋuwi.

⁹⁻¹⁰ Itanga heatqä hŋqueni, Naqä Iqu, Poli ique wätqä enqä-panä äwimeqe, tiŋjä ätukqe. “Anä-himqä täuni, qokä-apäkä kuapänä äpmejuwä tä Nqeqä. Inŋi Nyi sitä anä äpmamä, ämaqä hŋqu quvqä ikitquetŋqe, hiŋuinä moqunqä imqänä. Inŋi, si zä miqä, manä matqä mäpmeqä, kukŋuä awä tquanginyä” ätukqe. ¹¹ Itanga Poli iqu Korinä iuni, quväukuä hŋqunä itanga qanŋi 6 inä äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuinqä ämotquaminqe.

¹² Inŋä etanŋi, Galiyo iqu qua Äkaiya iu mitqätanŋanŋi, Israitqä iqua, kŋuä naqä-hŋqunä indqänäpu, Poli ique äpäsanä-tpu ipu, kukŋuänqä ätuma äwäpu, Galiyo iqueni tiŋjä ätukuwi. ¹³ “Ämaqä tqu, qokä-apäkä iuni, qu neyaqä suqä iuni hŋgisanä ipu, Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqänŋi suqä huitanä-huitanä iuta ämamäupŋqä ämotquetqänä.”

¹⁴ Poli iqu kukŋuä kima tumuätä iqanŋa, Galiyo iqu Israitqä iquauni tiŋjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquenä, ämaqä tqu suqe ävasätä quvqä iqä-säpi, nyi heyaqä kukŋui qätä heyqäminjčä. ¹⁵ Itanŋi he kukŋuinqätä, yoqenqätä, hiyaqä suqenqätänŋi, yatŋqä änyiyquwi, ii hiqeqä. Hiqä-hiuä jänä imäkpiyä. Nyi nätmätqä iŋjä isuanqe, qätä maeyqä imqänä” ätukqe. ¹⁶ I ätuäqetanŋi, kukŋuä mitqä anä iutanŋi huätä ändowatkqe. ¹⁷ Inŋanŋi ämaqä eeqänänŋi, qu Sostenisi, Israitqä iquauqä anä aquväqŋqä iu miqä ique, a äkiqätäpu, kukŋuä mitqä anä-tänjä iqi ptqä äpäkkuwi. Iqua i imäkätqätanŋuwanŋa, Galiyo iqu hiŋuinä äqunŋqe.

Poli iqu, Andiyokänqä anŋi äukqenqä

18 Iqini Poli iqu hea hatnä hui inä äpmeqe, quuvqä heqiyqä iquau, “evämeqänä” ätuätä, iqu, Presila Akuila-yaqutä, anä-himqä Sengriyanqä anä qe äukuwi. Iqini iqu Goti Hanjuwä Iqueni, “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätuätä, kuknuä guä ämäsäukqä-pa, qäpu imäkkqenqä motquetqä, iqueqä dä qe äktängqe. Inğanı iqua, qua naqä Siliya iunqä upnqä, yimba qe ätkamäukuwi. 19-21 Anä-himqä Epäsäsi iu ätimäupiyi, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqenqä iu äpaquväqe, iquatä kuknuä anä ätukuwi. Qu, “Si nesä täu anä pmetuñqueqä” tquanga, iqu “Nyi änä maeqä injänä” ätukqä-qe, qu wivämetnqänğanı, “Goti Hanjuwä Iqu winğanqutqe, anğumä emamniqeqä” ätukqe. Inğanı, iyaquini, iqi äwqatämäümä, Epäsäsi äväma, yimba ätkamäutä qe äukqe.

22 Poli iqu yimba äwätä, Sisariya iu iuqämeqe, Jerusälemänqä äyäqe, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänminjuwä iquauñi, yeeqä ävätä, “Hiunjiyqä” ätukqe. Qänakndanı iqu iquau ävämanı, anä-himqä Andiyokä iunqä anğı äquveqäkqe.

Poli iqueqä qanä Äkayänqä anğı ikäminqenqä (18:23-21:16)

23 Iqu iqini, hea hui äpmeqe, qua naqä Galesiya iunqätä, Pälengiya iunqätä äwätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanğuwä iquauqä quuvqe, yänänäqenqä imäkmñqä yätamäkqä äväkäminqä.

Apolosi iqu, Epäsäsi iutä, Äkaiya iutä, kuknuä awä ätuminqenqä

24 Poli iqu i ikitqätanğa, ämaqä Israitqä, anä-himqä Aleksandiyatanğı hñqu, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqueqä yoqe Apolosi ique. Iqu kuknuä anğuanä tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukinqä näqenqä anğuanänğätänqe. 25 Hänäqä, Naqä Iqu ämänätquakqenqe, iqu näqenqä ae ämakqe. Iqu äwqä yänänäqenqä ävä, qokä-apäkiu ätuätä, nätmätqä Jisasi Iqu imäkmñqeñi, qäyunä motqueqä ique. Itanğı asñä-qñqe, iqu Jonä iqu äqäminqenqänä näqenqä eminqe. 26 Itanğa iqu äwätä, Israitqä iquauqä anä aquväqenqä iuta, zä miqä kuknuä awä ätukqe. Inğanı Presila Akuila-yaqu, iqueqä kuknui qätä äwiyi, ätuma äwäsinyä, hänäqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä, näqenqä anğuanänğä äwiminjiyi.

27 Qänakndanı, Apolosi iqu, qua naqä Äkaiya iunqä wätñqä itqätanğanı, quuvqä heqiyqä Epäsäsi pmeqä iqua, iqu ii imäkätñqenqä yänänäqenqä iwimakkuwi. Itanğa, quuvqä heqiyqä Äkaiya pmeqä iqua, ique itmapñqenqe, qu pipa hui äqiyäpu, iquau äväwqatkuwi. Inğanı iqu Äkaiya iu ätimäuqe, ämaqä, Goti Iqueqä qeqä imänätä hinqi vqeta quuvqä eqäkuwä iquauñi, yätamäkqä kuapänä tiñä äwiminqe. 28 Israitqä, kuknuä quvqä ätminjuwä iquauñi, iqu ämaqeucä hiñuä iqini kimanı yänänäqenqä ätuätä, mändi äkittqäuminqe. Iqu kuknuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iutanı awä ätuätä, ätnänğä iqi tii ätuminqe. “Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne ämineyätñqä ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäquvqä.”

19

Poli iqu, Epäsäsi iu kuknuä awä ätukqenqä

1 Apolosi iqu Korinä iu yqänä pmetanğanı, Poli iqu, hänäqä qoqonğä iu änyätanğqeu äpäwitä, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqini iqu quuvqä heqiyqä hñquau äwimakqe. 2 Iqu iquauñi, yatñqä tiñä äwikqe. “He quuvqä eqiyäpiyanğanı, Dñä Anğua Iqu he emakqätanä, memeqä ikqätanä?”

Qu kimañi, “Oeyqä. Kukñuä, ‘Dñä Änguä hui äpmenä-qe’ tqanguwi, ne qätä mäwiyqä ikqueqä” ätukuwi.

³ Inji iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “He asñi, äkitañi äqänguwäwä?”

Qu iqueni, “Ne asñi, Jonä iqu äqäminqetani, äqängqueqä” ätukuwi.

⁴ Inğanji Poli iqu tiinjä ätukqe. “Jonä iqu, ämaqä kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäutqätanquwä iquau, asñä äqiyätäqängani, tiinjä ätuminqeqä. ‘He Ämaqä, nyi qänaki änyivändätqä Iquenyqä quuvqä heqäpñeqä.’ Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä” ätukqe.

⁵ Qu kukñuä ii äwipiyyi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta asñä qe äqänguwi.

⁶ Itanğa Poli iqu hipa haqeqi wiyqanğa, Dñä Änguä Iqu iquauñqä äpkqe. Inğanji qu anä-kukñui huitañä-huitañä ätäpu, Goti Iqueqä kukñui hiñuä tññqä ipäqäkuwi. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, 12 iquayi.

⁸ Qañuä hñquaqui-hñqueni iunji, Poli iqu, zä miqä itä, Israitqä iquauqä anä aquvāqñqä yäpä inğisa kukñuä awä ätuäqisminqe. Iqu iquatä, kukñuä anä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqeuñqä kñuä indqāñqe, jänä mapñqä ätuminqe. ⁹ Injāqe, hñqua, iquauqä äwqe makunmäkñqä, quuvqä maeqiyqä ipu, qokä-apäkiuqä hiñuä iqisani, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä mäñdi äkittqiyäpu, quuvqä ätukuwi. Iinjñqe Poli iqu iquau ävämetä, quuvqä heqiyqä iquau itmetä, hiunji ique-iqueni ämotqueqä hñqueqä anä yäpä inğisa, iquatä kukñuä anä ätäqisminqe. Ämotqueqä iqueqä yoqe, Tiranusi ique. ¹⁰ Itanğanji iqu quvāukuä hñquaqu e imäkätqätanğa, qokä-apäkä eeqänänjä, Israitqä iquatä, ämaqä yäpaqāñgisanjä Grikä iquatä, qua Eesiya iu pmeqe, qu Naqä Iqueqä kukñui qätä äwikuwi.

Skepa iqueqä, hikñä 7 injuiquauñqä

¹¹ Inğanji Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique iwimäkätä, iqueqä hipa iunji wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä di yänänäqñqä imäkminqe. ¹² Iinjñqe, ämaqe, qu tapätapä wāñqä ämepu, Poli ique itmaqäpiyyi, äma äwäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänjä iquau äwiminjuwi. Itanğa ämaqä iqua äñguä eqanquwänğa, dñä quvqä-tänjä iqua-pqe äñguä inä eminjuwi.

¹³ Ämaqä Israitqä, dñä quvqä huätä dowatpñqä ikäminjuwä hñqua, dñä quvqä-tänjä hñquau äwimapiyyi, Jisasi Naqä Iqueqä yoqä ätäpu, dñä quvqä huätä dowanä-tpu tii ätminjuwi. “Jisasi, Poli iqu Iquenyqä awä ätuätñqä Iqueqä yoqä dñi, ne kukñuä yänänäqñqä, ‘He vämapiyä’ etqunä.” ¹⁴ Inğanji Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä naqä hñqu, ymeqä 7-tänjä-qe. Iqueqä yoqe, Skepa ique. Ymeqä iinjä iqua-pqe, Jisasi Iqueä yoqeta dñä quvqä huätä dowanä-tpu ätminjuwi. ¹⁵ Inji hiunji hñqueni, qu e tqanguwänğanji, dñä quvqä iqu kimañi, tiinjä ätukqe. “Jisasi Iquenyqätä, Poli iquenyqätä, nyi näqñqeqä. I etanği he tqukuengä?” ¹⁶ Inğanji ämaqä dñä quvqä-tänjä iqu ätkamäuqe, iquauqä huiwiunji ququvqä imäkätä, gquä äqiyäpisätä, äpäsqanğa, qu anä iunji ävämañi, ipä-tpqä zä qe äukuwi.

¹⁷ Ämaqä Israitqä iquatä, huizi iquatä, Epäsäsi iu pmeqä eeqänänjä iqua, ämaqä iqu e imäkqanqenqä qätä äwipiyyi, zä inqä naqänänjä wimeqanğa, qu Naqä Jisasi Iqueuä yoqe haqeqä ämamäukuwi. ¹⁸ Qokä-apäkä quuvqä ae eeqäkuwä kuapänänjä iqua, qu äpäpu suqä quvqä hiñuiqänä imäkminjuwinqä, ätnänjä iqisa awä ätukuwi. ¹⁹ Ämaqä iquautañä paaqä huitañä-huitañä imäkqä hñqua-pqe, quwqä nätmätqä paaqä imäkminjuwä itä, bukä paaqenqä näqñqä-vqä-pqetä, äma äppiyyi, ämaqeucä hiñuä iqisani, tä ikakuwi. Bukä iinjä mbqe, eeqänänji

50,000 mbqä-hikä ii täuqe. ²⁰ Nätmatqä yänänäqñqä eeqänänjä iinjä ätimäuminqetani, Naqä Iqu, Iqueqä kukñuä ii wäunjuä yänänäqñqä yätñqä imäkätä, anjä-himqä im-imä wätñqä imäkminqe.

Poli iqu, Epäsäsi vämetñqä näwe imäkñgqenqä

²¹ Wäunjuä Epäsäsi iunji, yänänäqñqä ae ätimäuqanqani, Poli iqu kñuä tii indqänminqe. “Qua Masendoniya iutä, qua Äkaiya iutä, qanä ikitmä, qänakndanji Jerusälemänqä umniqeqä.” Iqu tiinjä inä indqänminqe. “Nyi iunji qäpu ikämi, Romä iu-pqe yqänä qunmniqe.” ²² Inqani iqu ämaqä, ique yätamäkqä äwiminiyä hñquaqui, Masendoniyänqä hiñuiqä ändowatkqe. Ii, Timoti iqutä, Erastusi iqutänji. Poli iqu qua Eesiya iunji, hea hui inä äpmakqe.

Epäsäsi pmeqä hñqua, kukñuä mäkä naqä äunjuwinqä

²³ Hea inqani, ämaqä hñqua, Naqä Iqueqä hänaqeunqä mäwinqä itä, kukñuä mäkä aanjä naqänänjä tii ipäqäkuwi. ²⁴ Ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Demitriyasi ique. Iqu hikä silpa ämetä, nätmatqä imäkqä ique. Iqu silpatäñji, goti quanqä Atemisi iyyqä anjä enqä-panji, ktqä wänqä iinjä imäkminqe. Wäunjuä iutani, ämaqä, iqutä asänä iminuwä iqua, mbqä kuapänä ämaminuwi. ²⁵ Inqani iqu, ämaqä iquautä, wäunjuä asä imäkäpiyä-qe, huitañä-huitañä imäkqä huizi iquau-pqe, aquvä ämaqiätä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, wäunjuä nyi itñqetani iqä iquenä, he näqñqeqä. Ne wäunjuä iinjä di itanä, mbqä kuapänä äyä ämetunqeqä. ²⁶ I etanji Poli iquenyqe, he qätä äwiyäpu, hiñuä ae äyä äqunäñuwiqä. Iqu anjä-himqä Epäsäsi iutä, qua naqä Eesiya iutä, äpme, tiinjä ätätñqeqä. ‘Ne goti hipaitä imäkätunqe, naqä-qakuä hmanjqä.’ Iqu e ätuätäqanqani, ämaqä kuapänänji, kñuä asänänjä iinjä indqämbñqä iwimäkätñqeqä. ²⁷ Poli iqueqä kukñuä ii, neyaqä mbqä wäunjuä, neyaqä yoqetä, qui imäkätñqä äyä iqiyä. Itanqä nätmatqä-pqä hui inänjqä. Goti naqä Atemisi iyyqä anñqeqe, qokä-apäki, ‘Ii nätmatqä hingñqeqä’ kñuä indqämbñqä. Qokä-apäkä, qua naqä Eesiya täu pmeqä iquatä, qua huiziu pmeqä iquaunjä-pqe, apäkä täsiyqä yoqe, haqeqä mamäupñqä qonjä äwoktäutqänjuwä-qe, Poli iqu kukñuä ii ätätñqeqe, qui wimäkätñqä äyä iqiyä” ätukqe.

²⁸ I tqanji äwipiyyi, qu äwqä tnänjä imäkäpu, manjä yänänäqñqä, “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kinqanänjä iyyqä” ätkuwi. ²⁹ Itani anjä-himqä iu pmeqä eeqänänjä iqua, manjä yänänäqñqä ätqäwäpu, Gayusi iquesä, Aritakusi iquesä, eyqiyäma, quwqä aquväqñqä iunqä äukuwi. Iquaqu, qua naqä Masendoniya iutanjä-quaqu, Poli iqutä qanä anä ikäminuwä iquaquvi. ³⁰ Iinjä iqanqiwänqä, Poli iqu iquau kukñuä tumuätä iqanqä, quuvqä heqiyqä iqua, iqueni a äkiqätminuwi. ³¹ Inji tiinjä-pqe inänji. Ämaqä, qua Eesiya iu miqä naqä hñqua, Poli iqueqä käyämaqä epu, iqu quvaqä aquväqñqeqeunji mäwqä yätñqä iinjä, kukñuä ändowatkuwi.

³² Itanqä ämaqä, aquväqñqä iu äpmaminuwä iqua, quwqä kñuä indqänqeqe qui imäkñätä, kukñuä huitañä-huitañä ätminuwi. Kuapänänji, quwqä aquvä äqänqiwä iqueqä quatinqe, maqñqä eminuwä. ³³ Israitqä iqua, iquautañä Aleksandä iqu, kukñuä tuätñqänä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi äyqutäwatkuwi. Ämaqä hñqua hiñuä iinjä äqumbiyi, “Nätmatqä tä, iquesanjqä” kñuä indqänqiwä. Inqani iqu iquauqä kukñui kima tuätñqä winqanqä, qu kukñuä matqä ipñqä diñqeqe, hipa itänä ämenjinä qe ämikqe.

³⁴ Iinjä etanqä-qe, qu iquenyqe, ämaqä Israitqä iutanjä-qe äqumbiyi,

eeqänäni manä yänänäqñqä ätäpu “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kiñganänjä iyyqä” ätkuwi. Qu iini, äpakänä ätminjuwi.

³⁵ Itäni ämaqä, anä-himqä miqä iquauqä wäunjuä-wiyqä hñqu, qu kukñuä matqä ipñqä imäkäqe, tii ätukqe. “Epäsäsi pmeqä iquenä, ämaqä eeqänäni tiinñqä näqñqeqä. Epäsäsi pmeqä iqune, goti naqä Atemisi iyyqä anitä, hikä pmua qäukuä haqä yätuta äpäknqñqä itäñi, miqä-quneyi. ³⁶ Ämaqä hñqu, ‘Kukñuä täuñi, quañgiqä’ matqä yänqiyä. Iinñqe, he kukñuä matqä ipu, qämä-qämä maqänä miqä pambiyä! ³⁷ He ämaqä iquaqui ätuma äpquwä etañqñqä-qe, iquaqu neyaqä anä hiqäva-imäqñqä iutanä, nätmätqä hui quwä mämeqä iqiyiqä. Itañga neyaqä goti apäkä iinyqe, mändi makittqiyqä iqiyiqä. ³⁸ Inji Demitriyasi iqutä, ämaqä wäunjuä anä iqä iquatä, qu ämaqä hñqutä kukñuä-täunua etañgutqe, hea kukñuä ätäpu qätä wiyqänqñqeqä. Itañga qua miqä naqä iqua, äyä äpmeñä. Iqua jänäñi, kukñuä mitqänqñga imäkqäpñqä. ³⁹ Inäqe, he kukñuä hui yqänä etañgutqe, hea hiqä aquväqñqä qäyunänänqñga tqäpñqä. ⁴⁰ Quati tiinji. Ämaqä ämineyqä iqua, nätmätqä täñga imäkququeneqä qätä äwipqe, qu ne, suqä quvqä naqänänä imäkqä-qune änaqämbiyi, kukñuä ämänetäpu, hanä-iqä nätapñqäuä. Ne aquvä hiñgi äqänätanä, manä äyä ätqunä. Inji qu kukñuä ämänetqanquwänqñga, ne kukñuä kimanä, änä mätquä yanqunä” ätukqe. ⁴¹ Kukñuä iini ätuäqe, qokä-apäkä iquauni, huätä qe ändowatkqe.

20

Poli iqu, Masendoniya iutä, Grikä iutä, ikäminqenqä

¹ Qu manä hiñgi ätkuwi, hma äyä iqanqñga, Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumeqe, qu yänänäqñqä tqäutpñqänä, kukñuä hui qe ätukqe. Inqanä iqu, “Äwqänä” ätuäqe, qua Masendoniyañqä wätñqä ävämaqñqä. ² Iqu iqinji qanä äwätä, quuvqä heqiyqä iqua yänänäqñqä tqäutpñqä ätqäuminqñqä. Iqu iqisanä äwäqe, qua Grikä iu qe ätimäukqe. ³ Iqinji iqu qanüä hñquaqu-hñque äpmakqe. Qänakndani, iqu yimba äwätä qua naqä Siliya iu timäutñqä knuä indqänä pmetanqñga, Israitqä iqua ique pizqä päkñqñqä, kukñuä naqä-hñqunä imäkqanquwinqñqä, qätä äwikqe. Iinñqe iqu hänaqä hui-mända wätñqä indqänätä, Masendoniyañqä anqumä qe äukqe. ⁴ Ämaqä hñqua, Poli iqutä anä äukuwi. Anä-himqä Beliya iutanä Pilusi iqueqä ymeqä Sopate ique, itañga anä-himqä Tesälonaiqa iutanä Aritakusi iqutä, Sekundusi iqutä, itañga anä-himqä Depe iutanä Gayusi ique, Timoti ique, itañga qua naqä Eesiya iutanä Tikikusi iqutä, Tropimusi iqutä, iquayi. ⁵ Masendoniyatanä, ämaqä tqua, qu hiñuiqä äwäpu, anä-himqä Troasi iu nenyqä hiñuä äqämbu äpmaminjuwi. ⁶ Ne Pilipai iunji, hiunji naqänänä bretqä yenüä qo matäuqä ique hiñuä ae äqunaqe, yimba ätkamäutanä, huinji hipa hiñqinji eeqänä päwqanqñga, ämaqä iquauni Troasi iu äwimakqe. Iqinji ne wikä hñqu äpmakqe.

Poli iqu, Yuläkesi ique anqumä ävauqumuatkqenqä

⁷ Inqanä hiunji kiñganänä iquenä, ne ämaqä quuvqä heqiyqä iqi pmeqä iquatä buayä anä natunquä aquvä qänätaqeunä, Poli iqu awinñga wäninñqä etañgi, iqu qokä-apäkä iquau kukñuä awä ätukqe. Iqu kukñuä kuapänä ätqä wätqätanqñga, heatqä quaesqä qe imänqñqä. ⁸ Anä hiqñqä ne aquvä qänatunquä iquenä, yakä iu äpäkeyani, ätenä hñquaqui ämäwqätäuanä, hñququque pmeqanqñga, hiqi-tä kuapä äyänäminqñqä. ⁹ Inqanä hikñä hñqu,

iqueqä yoqe Yuläkesi iquvi. Iqu anä huätänänqä iu äpme, hiqaqänqä hipikutäwä iqämanminqe. Poli iqu kuknuä yqänä tätqätanqa, iqu hiqaqä hämänä äwiqe, qua mänji äpäknqge. Inganji qu äpäwäpiyi, a ämaqätkuwi, iqu ae äpäkonqangi äqunqwi. ¹⁰ Poli iqu-pqe äpäwiqe, hiknä iqueuä hageqi äpäknäqe, ique a äkiqätäqe, iquau ätukqe. “He yäunüä ipu, äwäwa miqä pambiyä. Iqueqä hänä-pmeqe, änänjqä.” ¹¹ Inganji Poli iqu iquatä anji äpepiyi, iqu buayä äkutäqe, iquatä anä ängqwi. Buayä qäpu ämbiyi, iqu kuknuä kuapänä inä ätukqe. Zä äyä veqanqa, iqu ävämakqe. ¹² Hiknä ique, hänä yqänä etanji, qu ätuma äwäpiyanqa, äwqä hanüä äwiñqge.

Poli iqu, Troasi iuta Miletusinqä äukqenqä

¹³ Iqisanji ne Poli iqu änatkqä-pa, ique äväma, yimba iu äwätanä, anä-himqä Asosi iu ganä qe ätimäukqe. Ii tiñji. Iqu Asosinyqä hänaqä iu qanä äwätä, yimba iqisa tkamäutnqä äwiñqge. ¹⁴ Iqu äpätä aquvä mänaqiyqanqa, ne ique itmeni yimba ätkamäutanä, anä-himqä Mitilini iunqä äukqe. ¹⁵ Awiñganji, iqinji ävämanji, qua Kiyosi iu qe ämäwqätäuani, awiñga-mändanji, ne äwaqe, anä-himqä Samosi iu iuäqämakqe. Itanji hiunji huizi iquenji, ne anqumä äwätanä, anä-himqä Miletusi iu iuäqämakqe. ¹⁶ Poli iqu maqänä äwätä, hiunji hapä pmeqä naqänänqä qu ‘Pendikosinqanjqä’ ätminuwä iquenji, Jerusälemä iu hinüä qunätnqä äwiñqge. Iinjqe, “Hea kuapänänji, qua naqä Eesiya iu mäpmeqä yaninqüä diñqe, Epäsäsi iunji ämäwqätäuatunqeeqä” knüä ämakqe.

Poli iqu, Epäsäsi iutanä quuvqä heqiyqeu miqä iquau ätukqenqä

¹⁷ Ne anä-himqä Miletusi iu ätimäuani, Poli iqu, quuvqä heqiyqeu miqä iqua äpäpu, ique hinüä mäqumbnqä diñqe, kuknuä Epäsäsi iunqä ändowatkqe. ¹⁸ Qu ae äyä timäuqanqungwänqa, iqu tiñjä ätukqe.

“Nyi kinqanänqä Eesiya iu ätimäutmä, hesä äpmamänqa suqä ii imäkminqenqge, hiqä-hiuänji näqñqä enäuä. ¹⁹ Hea ique-iquenji, Israitqä iqua mändi ängittqiyänä-tpu itqätanqä, hanjä-iqä ämetmä, knüä kuapänä äqiyätmä, nqä yoqe mändi äkittqänätmä, Naqä Iqueqä wäunjuinä äyä iminjqeqä. ²⁰ Nyi zä miqä itmä, nändi mäwqä äyä iminjqeqä. Aquväqnqä iunä-pqä, hiqä anä hnqunä-hnqunänqä iu-pqe, nyi kuknuä änguanänqä he yätamäkqä hiyqenqge, qäyunä etminjqeqä. ²¹ Itanqa hea ique-iquenji, Israitqä iquaunä-pqä, itanqa Grikä iquau-pqe, tiñji inä äyä ätuminjqeqä. ‘Ne suqä quvqetanji, Goti Hanjuwä Iquenyqä knüä äkunmäknätanä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyquatuñqeeqä.’ Iinjqe he näqñqä äyä etqänjuwiqä” ätukqe.

²² “Itanqa qätä nyipiyä! Täñganji Dñä Ängüä Iqunä inyimäkqanji, nyi Jerusälemänqä umqä iqä. Iqinji suqä äki nyimenqutiyä? Nyi maqñqeqä. ²³ Näqñqä tä qenyä eqänä. Dñä Ängüä Iqu, awi tiñjä ändätñqeqä. Nyi anä-himqä eeqänänqä iu qanä ikämqänqanji, qu guä äpmuatenjiyäpu, hanjä-iqä dappnuwiqä.

²⁴ Inäqe nqä hänä-pmeqenqge, knüä mindqänqä itqänänä. Oeyä! Nqä änyinjqe, hänaqä nqä äwätñqä iunqä änyinätanji iu äwätmä, wäunüä Naqä Jisasi Iquesa ämakqe, qäpunä imäkmqä itqänänä. Nqä wäunui, kuknuä änguanänqä Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä qeqä imänqä iuta hinji vqeunqä awä tquämjqeqä. ²⁵ I etanji qätä nyipiyä! Nyi hiyaqä awä iqi ikitmä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä äyä etminjqeqä. Inäqe täñganji nyi tiñinjqä näqñqeqä. Qänakndanji, he eeqänänqenä, nyaqä hipenji,

hinuä manqänqä ipnuwiqä. ²⁶⁻²⁷ Iinqe nyi kuknuä hämänä etqänä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä eeqänänjä iunqe, awä etmqä diñqä zä miqä etmiñqä iunji, ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisa qui imäkñgqä etanqutqe, ii ñqä suqä quvqä manä.

²⁸ He hiqä-hiuäñi äñguänä mimbiyä. Itanqa qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä häñeqä iuta, mbqä itä aquvā ämaqäkqä eeqänänjä iquauñä-pqe äñguänä inä mipiyä. Qu sipsipqä enqä-panä etanqi, iquau mipñqä diñqe, Dñä Äñguä Iqu he atäunüä äyā ekqeqä. ²⁹ Nyi näqñqeqä. Nyi eväma äumqänqani, hiveqä hiqiyqä iqua, hiyaqä awä iqi äpāpu, sipsipqä iquauñi qui imäkqäpnuwiqä. ³⁰ Itanqa ämaqä hiqä-hiuätanä hñqua ävaupu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä hui, iquau qänaki äwivändqa upñqe, kuknuä quanqä tqupnuwiqä. ³¹ Iinñqe nyi imäkmiñqä iunji, knui huätä mäwquatämäuqä ipu, hea ique-ique äñguänänjä miñgpnqä. Quvāukuä hñquaqi-hñquenä iunji, nyi heatqänqatä, hiunñinatä, hanuä mäwiqä itmä, ñqä hiñuitanji knuä äqiyätmä, he eeqänänji näqñqä äyā ämetquamiñqeqä.

³² Täñqani nyi heñi, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iu equmuateqänä. He yänänäqñqä emäkqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqutä, Iqueqä qeqä imänqeta hiñginäwa vqenqä kuknuä iqutanji, ii qäyunänjiqä. Itanqa qokä-apäkä, Iqueqänqä atäunüä ikqä iquauñi, Iqu nätmätqä äñguänänji ävänqiyä. Inji he-pqe nätmätqä iinji mapnuwä iinqe, ii qäyunänjiqä.

³³ Ämaqä hñqueqä mbqenqätä, gquä-pqenqätä, nyi hinuä aowi mäqunquä itñqeqä. ³⁴ Hiqä-hiuäñi näqñqeqä. Nqä hipa uita imäkätmä äyā äminyätñqeqä. Itanqa ämaqä nyitä anä pmetanquwä iquauñä-pqe ämitñqeqä. ³⁵ Nyi wäunüä eeqänänjä heyaqä awä iqi imiñqe, äyā ämetquamiñqeqä. Nyi ii imiñqä-pani, he-pqe wäunüä yänänäqñqä ipu, ämaqä iquauqä-quwä yätamakqä miñqä iqanquwä iquauñi, yätamakqä vqäpnä. Itanqa Naqä Jisasi Iqu ätkqenqä knuä indqänqpnä. Iqu tiinjä äyā ätkqeqä. ‘Ämaqä nätmätqä ävätqä iqueqä aquvänä iqe, ämaqä nätmätqä ämetqä iqueqä aquvänä iqä iunji, ämäwqätäuniqeqä.’”

³⁶ Poli iqu kuknuä ii ae ätuäqe, inqani iqu iquatä qonä anä äuktäupu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä qe ätkqe. ³⁷⁻³⁸ Iqua knuä kuapanä äqiyäpu, ique a äkiqätäpu, quneqä äwikuwi. Inqani iqu iquauñi, “Nyaqä hipenji, anqumä hinuä manqänqä ipnuwiqä” ätukqenqä, qu eeqänänji huäqä kiinjä äwunqqe. Inqani qu ique yimba iunqä qe ätuma äukuwi.

21

Poli iqu, Jerusälemä yätunqä ekqenqä

¹ Inqani ne ämaqä naqä iquau ävämetanä, yimbaeu äpaquvatanä, jänä äwätanä, qua Kosi iu ätimäukque. Itanji awinqani, qua Londesi iu ätimäuani, iqisanji anä-himqä Pätala iunqä äukqe. ² Pätala iunji, yimba hñqu, qua Ponisiya iunqä wätñqä iqanqi ämoqumueni, ne yimba ique ätkamäutanä, iqini ävämakque. ³ Ne äwani, qua Saplusi iqueni, hipa qunamäuqänqisanä äqunmäñi, qua Siliya iu ätimäutanä, anä-himqä Tayä iunji, yquayä ämaipñqä iuäqämakque. ⁴ Iqini ne, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu iqi äpmamiñuwä iquau ämäqumueni, iquatä wikä hñqu äpmakque. Ämaqä iquauñi, Dñä Äñguä Iqu knuä vqanqi, qu Poli iqueni, “Si Jerusälemänqä mäwqä isñqeqä” ätumiñuwi. ⁵ Ne anä-himqä iunji ävämetanä, qanä watunquä iqanqua, quuvqä heqiyqä iquatä, ymeqä-apäkä iuatä anä-himqä iqueni yäpaqä mäñgisa änäquatämäukuwi. Ne äwani, eqä-pñä manä iqini, qonä äuktäutanä, Goti

Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkque. ⁶ Ingañi ne, “Äquatnatunquä” ätuaqe, qu “Evämequnä” änatpiyi, anämqa uwqanqä, ne yimba iu äpaqukque.

⁷ Tayäñi äväma äwani, anä-himqä Tolemesi iu ätimäukque. Iqini, ne quuvqä heqiyqä iquau yeeqä äwätanä, hiunji hñqunä anä äpmakque. ⁸ Awiñgañi ne äväma äwani, anä-himqä Sisariya iu ätimäukque. Iqini ne Pilipä iqueqä anjuñqä äwätanä, iqutä hiqaqä anä äwokque. Iqu kukñuä ängüä qokä-äpakiu awä ätuäkäminqä ique, itanqa iqu ämaqä 7, buayä iwäsäuqänqä hiñuiqänä atäunüä ikuwä iutañä iquvi.* ⁹ Iqu iqueqä meqe, hñquaqui-hñquaqui. Iua qokä maeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä ätmiñuwi.

¹⁰ Ne iqi hiunji hui ae pmetanqä, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä hñqu, qua Jutiya yätuta äquvepkqe. Iqueqä yoqe Akipasi† ique. ¹¹ Iqu änemeqe, Poli iqueqä aquvi ätäuquvätä, yukä hipa iu hatñä äququätänäqe, tiñä ätkqe. “Dñä Ängüä Iqu tii ätqiya. ‘Aquvä tqueqä kaniqueni, Israitqä iqua Jerusälemä iunji, guä tii äkiqiyäuäpu, Israitqä iqua qäyä etanqi huiziquauä hipa iu wipñqäuä,’ ätqiya” änatkqe. ¹² I tqanqi äwiyaqe, nesä, qokä-apäkä anä iutañitä, Poli iqueni, “Si Jerusälemänqä, mäwqä isñqeä” ämäutqunqque. ¹³ Ingañi iqu kimani, tiñä änatkqe. “He kñuä äqiyäpu, äwqä hanä-iqe ändapquwi, ii sunqäwä? Nyi guä ängiqiyäpñqä diñqe, kñui iqunä mindqänqä iqä. Kñui hñqu inänji. Nyi Jerusälemä iunji, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta-pqe inä päkonmqä diñqe, ‘ññqä’ ätqänä.” ¹⁴ Iqu yänä qänqanqi äqunani, ne anqumñi mätkuä itanä, “Nätmatqä Naqä Iquesa ätimäuqe, qäyä ätimäuänä” ätkqe.

¹⁵ Hiunji hui ae äpäwqanqä, ne Jerusälemänqä watunquä näwinyä imäknani, ävämakque. ¹⁶ Quuvqä heqiyqä Sisariya iu äpmamiñuä hñqua, iqua nesä äwätanä, Nesonä iqueqä anju pmetunqque, iqinyqä änätma äkuwi. Iqu ämaqä, qua Saplusi iutañä-que, qänqanäñi quuvqä heqiyqä-qu äpmamiñqe.

Poli iquä, quuvqä-heqiyqeu miqä iquatä, kukñuä ätkuwiñqä

¹⁷ Ne Jerusälemä timäuqanqä, quuvqä heqiyqä iqua yeeqä äneyäpu, qe inetmakuwi. ¹⁸ Awiñgañi, Poli iqu, Jemisi iquä kukñuä siñqä uwqanqi, ne-pqe anä äukqe. Itanqa quuvqä heqiyqeu miqä eeqänänä iqua-pqe, inä ätimäukuwi. ¹⁹ Ingañi Poli iqu iquau yeeqä ävätä, tii ätumiñqe. “Nyi, Israitqä iqua qäyä etanqi huiziquauä awä iqisañi wäunüä itqätanqani, Goti Hanjuwä Iqu iquaunji, iñä-iñä iwimäkätñqeä.”

²⁰ Iqua iqueä kukñui qätä ae äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäupiyi, Poli iqueni tiñä ätukuwi. “Tasi-gua iquki, si näqñqeä. Israitqä kuapänänä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwiqä. Eeqänänä iqua, kukñuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunji, a yänänäqñqä äqätäunjuwiqä. ²¹ Itanqa iqua sinyqe, qätä tiñä äwiyätqänjuwiqä. Israitqätanä, ämaqä huiziquauqä awä iqi äpmeñuä iquaunji, si tii äyä ätuäkitqänqä. ‘He suqä Mosisi iqu änätapkqe, huätä vquatämäupu, hiqä ymeqä iquaunji, huiwä häuä maktäuqä ipu, atqä-awäkauqä suqä iunji, qänaknä miqä pambiyä’ äyä ätuäkitqänqä. ²² Sinyqe, ‘Iqu ae äpqeä’ qätä äwiyäpiyanqani, yeeqä miqä ipñqäuä. Iñqe ne äänä imäkatunquäwä? ²³ Si tiñä imäktñqe, änenqiyä. Ämaqä nesänä hñquaqui-hñquaquinä iqua, qu kukñuä guä ämäsäupu, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqi ekuwi, äwinä. ²⁴ Ämaqä iquaunji si itmetnä, he eequenä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, kiyä maeqä pmapñqe, suqä qäyunänjinä imäkpñqä änenqiyä.

* 21:8 Wäunjuinqä 6:1-6 † 21:10 Wäunjuinqä 11:28

Itanğa huizi-pqe, qu quwqä dä inä täwämbnqe, si quwqä hiqäva-imäkqenqä mbqä isnqä änenqiyä. Si iinjä imäkqanqtqe, ämaqä eeqänänjä iqua, kuknuä quwqä sinyqä äwiyquwinqe, näqnqä tiinjä hipnqäuä. ‘Ii, kuknuä quanqiqä.’ Itanğa sinyqe, näqnqä tiinjä inä hipnqäuä, ‘Iqu suqeunji, qänaknä iqä-queqä.’²⁵ Itanğa Israitqä iqua qäyä etanji huizi quuvqä eqiyätqänjuwä iquaunji, ne pipa iunji, kuknuä tiinji ae äyä äqiyätanä äwikqueqä.† ‘Ämaqä hnqu nanjuä ämetä, goti quanqä iquaunqä hiqäva-imäkqce, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanjuä häneqä yqänänjä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanjuä ämaqä hiinjuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqä dipqe manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa iqäpnqeqä’ äqäkqueqä” ätukuwi.

²⁶ Awinğanji iqu ämaqä iquaqui-iquaqui itmetä, iqutä, qutä, kiyä maeqä pmapnqä dinqä, suqä qäyunä imäkkqe. Inğanji iqu hiqäva-imäkqä anjä täknä yäpä yänqisa äpeyätä, hiqäva-imäkqä iquau, qu hiunji äsqueñi kiyä maeqä änguanänjä äpmapu, hiqäva hnqunä-hnqunä imäkpnuwänqä ätukqe.

Qu hiqäva-imäkqä anju, Poli ique guä äkiqiyäukuwinqä

²⁷ Hiunji 7 päwätñqä iqanğa, Poli iqu, hiqäva-imäkqä anjä täknä yäpä yänqisa äpekqe. Israitqä, qua Eesiya iutanjä hnqua, iqu iqi pmetanji hinjuä äqumbiyi, ique a äkiqätäpu, ämaqe, iquenyqä äkasuwä munätñqä imäkpñqä dinqä, tääqä yänänäqnqä tiinjä ätukuwi. ²⁸ “He Israitqä iquenyä, yätamakqä nepiyä! Ämaqä anjä-himqä eeqänänjä iu ätuakitä, neyaqä ämaqä iquautä, kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä anjä täu-pqe, mäñdi äkittqiyäkitñqe, ämaqä tä, qäqueqä. Itanğa tänğanji iqu tiinjä-pqe äyä imäkqiyä. Iqu ämaqä, ne Israitqä iqune qäyä etanji huizi iquaunji, hiqäva-imäkqä anjä täknä yäpä tänqisa ätuma äyapqiyä. Iqu e imäkqce, anji Goti Hanjuwä Iqueqänä qäyä etanji, Iqueqä hinjuä iqinji kiyä mätqä imäkqiyä” ätukuwi. ²⁹ Qu kuknuä iinji, tiinñqä ätukuwi. Kinğanänji Poli iqutä, Tropimusi, ämaqä Epäsäsi iutanjä iqutä, hiqäva-imäkqä anjä yäpaqänqisa ikitqätanqinyä äqunquwi. Itanğa qu, Poli iqu anjä täknä yäpä yänqisa äqumbiyänğanji, “Iqu Tropimusi iqueni, täknä yäpä tänqisanqä qäsä ätuma äyapqiyä” tpu ipu, e ätukuwi.

³⁰ Qokä-apäkä Jerusälemä iu pmeqä eeqänänjä iqua, kuknuä iinqä qätä äwipiyyi, qu tnänjä äpäpu aquvä äqämbiyi, Poli ique a äkiqätäpu, hiqäva-imäkqä anjä täknä yäpaqä inqisa eyqiyäma äukuwi. Inğanji qu maqänänji, täknä hävqe qñqanjä qe ämäyekuwi.

³¹⁻³² Qu Poli ique äpäkpñqä itqätanquwänğanji, mäkä-iqä Romä iutanjä iquau miqä naqä iqu, “Jerusälemä pmeqä eeqänänjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä hinji äunätqänjuä” tqanqä äwiyäqe, maqänänji iqueqä mäkä-iqä iquautä, iquauqä naqä iquautä, itmeqe, qokä-apäkä iqua pmetanquwä iqinyqä tnänjä äquveqäkuwi. Qokä-apäkä iqua, iqutä, iqueqä mäkä-iqä iquatä äquvepñqänqä äqumbiyi, qu Poli ique äpäkmijnjuwi ävquatämäukuwi.

³³ Inğanji mäkä-iqueu miqä naqä iqu äpäqe, Poli ique a äkiqätäqe, iqueqä ämaqä iquau ique senqä hnquaqutä guä kiyäupñqä ätukqe. Inğanji iqu qokä-apäkä iquaunji, yatñqä ävätä, “Ämaqä tqu, tqukä? Iqu äänä imäkätqänä?” ätukqe. ³⁴ Inäqe, iqua kuapänä epu, manjä nänji-mänqisa yänänäqnqä tätqätanquwitanji, iqu kuknuä quati qätä mäwiyqä itä, iqueqä mäkä-iqä iquau, Poli ique iquauqä anjä yänänäqnqä iunqä ätuma upñqä ätukqe. ³⁵⁻³⁶ Ique ätuma wätqätanquwänqä, qokä-apäkä

† 21:25 Wäunjuinqä 15:29

iqua qänaki äwivändäpu manä yänänäqñqä, “Iquenji pizqä päkpiyâ!” ätminuwi. Itanga iqua anä iqueqä hänaqä yakä iu ätimäupiyi, qu ique äpäkpñqä etañgi, iqua iquenji haqeqä a äqätqa ekuwi.

³⁷ Mäkä-iqä iqua ique anä iunqä ätuma upñqä iqanqa, iqu iquauqä ämiqä naqä ique, Grikä iquauä anä-kukñuä ätätä, “Nyi kukñuä hui ktmqätanä?” ätukqe. Iqu kimanji, “Si Grikä iquauä kukñui äänä dtñqäwä?” ätukqe. ³⁸ “Si qua Isipätanä iqukiyi. Hinjuiqänäñi gapmanqä iquaunji, mäkänqä ävauqumuätätnä, ämaqä 4,000 iquau ipäqäyuniä päsqanquwä iquaunji, anä avqñqä yenüä iunqä ätuma äuminjä iqukiyqä, kñuä änyiyqiyä” ätukqe. ³⁹ Inganji Poli iqu, tiinjä ätukqe. “Nyi ämaqä Israitqä iqunä, anä-himqä Tasusi iutanä, qua Silisiya iutanä iqunjqä. Nyaqä anä-himqe, yoqä naqä qonqä aniqä. Nyi ämaqä tquau kukñuä tumqä, hinjuinä ñqänyä” ätukqe. ⁴⁰ Mäkä-iqeu miqä naqä iqu ‘ññqä’ tquanqa, Poli iqu anä yakä iu pämä ätqäuce, ämaqä kukñuä matqä ipñqä, iqueqä hipae hiaqusqä qe ämikqe. Qu kukñuä matqä pmetanquwänqa, iqu iquauqä anä-kukñuä iunä qe ätukqe.

22

Poli iqu, qokä-apäkiu, iqueqä-kiuänjqä ätukqenqä

¹ “Tatqä-guäka iquendä, apiqukuendä, nyi suqä quvqä mimäkkä itñqä iinqe, awä hitqanqmdqe, he qätä nyipiyä” ätukqe. ² Qu Poli iqu, iquauqä anä-kukñuä iunä tqanji äwipiyänqanji, kukñuä matqä, qeiqinyä äpmakuwi. Inganji iqu tii ätukqe.

³ “Nyi Israitqä iqunjqä. Nqä nipai, qua Silisiya iu, anä-himqä Tasusi iu änmikqeqä. Inäqe nyi naqe, anä täuta ekqe. Nyi atqä-awäkauqä suqä eeqänäninqä näqñqä himqe, Gämeliyoli iqu äñguänä ämändquakqeqä. Itanga he tanqa tä imäkätqänuwä-pa, nyi-pqe suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäqämqä yänä äqänätñqeqä. ⁴ Nyi ämaqä, Jisasi Iqueqä hänaqä iu qäyu wätqätanquwä iqua äpäkombñqä diñqe, quvqä itquetmä, qokä-apäkä hui guä äkiqiyäutmä, guä kiqiyäueqä anä iu äyä äpmuateminqeqä. ⁵ Nyi suqä ii imäkminqenqe, hiqäva-imäkkä naqä iqutä, Israitqeu miqä naqä eeqänänjä iquatä, qu iinqe näqñqä eänjuwä-qae, he awä hitpñqäüä. Nyi, Israitqä Dämaskasi iu pmeqä iquau motquamqñqe, qu pipa äqiyäpu ändapkuwi. Inganji ämaqä Dämaskasi iu äpmepu, Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanquwä iquaunji, guä äkiqiyäutmä, hanä-iqä mapñqänä iqisa ätuma quvepmqä diñqe, nyi täqini ävämakqeqä” ätukqe.

⁶ “Hiunji quemisqä hiätñqäqini, nyi qanjä äwätmä, Dämaskasi iu timäumqä qäqiqi wätqätanqanji, maqänänji qäukuä haqä yätutanji, we-hunqä naqänänjä hñqu nyuauä enqä-panji qe änyimakqeqä. ⁷ Änyimeqanqanji, nyi qua iqi äpäknmä witanqa, Ämaqä Hñqueqä manjtanji, ‘Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqäninyä?’ dqanji äwikqeqä. ⁸ Iinjä äwimi, ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’ ätukqeqä. Kimanji, ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanä Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqänji, ii Nyinjqä’ ändkqeqä. ⁹ Ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, qu we-hunqe äqumbiyä-qe, kukñuä dqanqä Iqueqä manji, qätä mäwiyqä ikuwiqä. ¹⁰ Inganji nyi, ‘Naqä Iquki, nyi äänä imqäwä?’ tquanqa, Naqä Iqu tiinjä qe ändkqeqä. ‘Si ivatuwänätnä, Dämaskasi iu yäpä yänqisa huizä. Iqini ämaqä hñqu, wäunjuä eeqänänji Nyi sinyqä äteqeunqe, si ktqonqä,’ ändkqeqä. ¹¹ We-hunqä naqänänjä Iquesanji, nyaqä hinjui

hea inuwimäqanqenqe, ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, nyi a ämanjqänqa äwäpu, Dämaskasi iu äñquatämäukuwiqä” ätukqe.

¹² “Ämaqä hñqu, Dämaskasi iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä iqä-qu eä, kukñuä-suqä iunji qänaknä iqä-quvi. Iquenyqe, Israitqä anä-himqä iu äpmaminuwä iqua, ‘Ämaqä änguanänqä-queqä’ ätminjuwi. ¹³ Iqu äpäqe, nyi-tänqä qäqi ätqäuepäqe, ‘Tasi-gua Soli iqukiyä, tqä hinui, anqumä ängüä qändñqinyä,’ ändkqeä. Qänqanji hinuä äqänätmä, nyi ique hinuä äqunqeqä.

¹⁴ Inqanji iqu tiinjä ändkqeä. ‘Atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, si äyä ätekikqeä. Si Iqueqä äwinqä iunqänä näqñqä eätnä, Ämaqä suqä jänäñi imäkätñqä Ique hinuä qunätnä, kukñui, Iqueqä-kiuä tqanqutqä iunä, qätä wisñqä ätekikqeä’ ändkqeä. ¹⁵ ‘Ii tiinjä. Nätmatqä si hinuä äqunätnä qätä äwiyätñi, qokä-apäkä eeqänänqä iquau, Iquenyqä awä tuäkiqätñanqä hitanqiyqä. ¹⁶ Inä etanji si squenqä hinuä äqänä, pmatñqäwä? Si ävauätnä asñä matñqeä. Si Iqueqä yoqä tqanqti, Iqu asñä äkqiyätä, tqä suqä quvqe, huätä makmäutñqeä,’ ändkqeä” ätukqe.

¹⁷ “Qänakndanji nyi, Jerusälemä iunqä anqumä äyapätmänqanji, hiqäva-imäqä anä yäpä inqisa äpeyätmä, tääqä ätätmä äpmamänqanji, nyi wätqä enqä-pa ae äqunqeqä. ¹⁸ Nyi Naqä Ique hinuä qunqanqa, Iqu tiinjä ändkqeä. ‘Si täqinji, Nyinyqä awä tquanqgtqe, qu qätä makiyqä ipñqä iquwä-qae, si Jerusälemä täunji maqänä ävämatñqeä,’ ändkqeä. ¹⁹ Kimanji nyi tii ätukqeä. ‘Naqä Iqukiyä, oeyqä! Qu nyinyqä näqñqeä. Nyi anä aquväqñqeunqä ikitmä, qokä-apäkä Sinyqä quuvqä eqiyätqätanquwä iquauñi, guä äkiqiyäutmä, hiqokä täua ätävätmä imäkminqenqe, qu näqñqä enäuä. ²⁰ Itanqa qu Stipenä, Sinyqä awä ätminqä ique, pizqä päsqanquwänqga, nyi “änquiqä” ätätmä qäqiqi ätqäumä, ämaqä iquauqä gquä quäuqe ämiminqenqä-pqe, qu näqñqä enäuä’ ätukqeä. ²¹ Inqanji Naqä Iqu, nyi tiinjä ändkqeä. ‘Si äutñqinyä. Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi, kinä nämä pmetanquwä iquauñqä kndowatmqänä’ ändkqeä” ätukqe.

Poli iqtä, mäkä-iqueu miqä naqä iqtä, kukñuä ätkiyinqä

²² Ämaqä iqua, Poli iqueqä kukñui qätä äwipiyä-qe, iqu ämaqä huizi iquauñqä tqanqenqä mäwinqä iqanji, manä tnänqä ätäpu, “Pizqä päkpiyä! Ämaqä tqü, qua täunji mäpmeqä yätñqeä” ätkuwi. ²³ E ätpiyi, manä hinqänäwa ätäpu, iquauqä gquä quäuqe bi äquvätämäupu, qua hinyanqä äuaquvämäukuwi.

²⁴ Iinjä äqunäqe, mäkä-iqueu miqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iquauñi tiinjä ätukqe. “He iquenji, anä yänänäqñqä iunqä ätuma upiyä! Iqinji, he hiqoki, iqu, ‘Nyi suqä iinjä-iinjä imäkätñqeä’ ätätä awä natätñqänä, täua täwipiyä!” Qokä-apäkä iqua äwqä tnänqä imbu, Poli iquenyqä manä tnänqä tqanquwinqä näqñqä änguanä metñqä, ii ätukqe. ²⁵ Itanqa qu hiqokä täua täwipñqä, yukä-hipa häundaqä itqätepu, guä kiqiyeqanquwänqga, iquauqä ämiqä yäpä iqinjä iqu qäqiqi tqäuätanqa, Poli iqu iquenji tiinjä ätukqe. “Suqe, tiinjä ätnä äwinä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä witanqutqe, qu iquenji, ‘suqä quvqä-tänqutiyä’ tpu, hinuä qumbñqe, kukñuä ganä mitñqeä. Inji tanqanji he nyi ämbäkpñqä iquwi, änänqänqäwä?” ätukqe.

²⁶ Mäkä-iqueu miqä yäpä iqinä iqu, iinjä äyä tqanji äwiyäqe, iqu äwätä, iquau miqä naqä iqueni, tiinjä qe ätukqe. “Si äänä imäktñqäwä? Ämaqä tqu, Romä iutañä-queqä.”

²⁷ Itanğa ämiqä naqä iqu äpäqe, “Si nyi diyä! Si Romä iutañä iqukitanä?” ätukqe.

Inji Poli iqu, “Auqä” ätukqe.

²⁸ Itanğa, ämiqä naqä iqu, “Nqä yoqe, pipa Romä iu qäpñqä, nyi mbqä naqä äwikqeçqä” tquanğa, Poli iqu, “Nyi oeyqä. Nipai äninnyquanğa, nyi ämaqä Romä iutañä-qunä äyä ekqeçqä” ätukqe.

²⁹ Mäkä-iqä, ique yatñqä äväpu, hiqokä täua tävanä-tpu iminuwä iqua, iqu e tqanji äwipiyyi, iqua zä ipu nändi maqänä ätqeukuwi. Itanğa iquau miqä naqä iqu, “Poli iqu ämaqä Romä iuta-ñueqä” näqñqä eäqe, iqu ique senqätä guä kiqiyäupñqä ätukqeuta, iqu-pqe zä inä qe ikqe.

Poli iqu, Israitqeu miqä naqä iquau kukñuä ätukqenqä

³⁰ Mäkä-iqueu miqä naqä iqu, Israitqä iqua, “Poli iqu, ququvqä imäkätñqä iqueqä” ätukuwinqä näqñqä äñguänä metñqä äwiñgqe. Inji awinğanji, iqu Poli iqueni, guä ewewatäqe, hiqäva-imäkkä naqä iquautä, Israitqä iquau miqä naqä huizi iquautä, tääqä ätuätumeqe, Poli iqueni ätuma, iquauqä hinuä iqi pämä ätqätekqe.

23

¹ Itanğa Poli iqu, Israitqä iquau miqä naqä iquauqä hinuä iqi, hinuä jänä äqunä ätqäüä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu hinuä ñqänätanji, iqa äpqnjaqänmi, hea täñga täsuwänä. Nyi suqä quvqä hui, mimäkkä itñqä etanji, womba miqä itqänänä” ätukqe.

² Iqu iinjä tquanğa, hiqäva-imäkkä naqä Anänasi iqu, ämaqä Poli iqu-tänä qäqiqi pämä tqäutangunwä iquauñi, “He mañä iu päkpiyä!” ätukqe.

³ Itanji Poli iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Si häuiqä a kukñuä qu qua qäpaiqä haqeçqä äqiyäqisätqänuwä-panä iinjukui etanji, Goti Hanjuwä Iqu si-pqe inä kpäsänqiyä. Si knui, ‘Nyi kukñuä-suqä iunji qänaknä iqunjqae, ique kukñuä mitmqeçqä’ knuä indqänätnä, täqi äyä äpmenjnyä. Inäqe, qu nyi ämbäkpñqä täkkä ätuñi, ii si kukñuä-suqä iunji hñgisanä inä inyä” ätukqe.

⁴ Ämaqä qäqiqi pämä ätqäuminuwä iqua, qu kukñuä ii qätä äwipiyyi, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkä naqä tqueni, kukñuä quvqä ätuñi, änäänñqäwä?” ätukuwi.

⁵ Kimanji Poli iqu iquauñi, tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, iqu hiqäva-imäkkä naqä iqueqenqe, nyi maqñqä eämä, quvqä iqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘Ämaqä ämeyätñqä hñquenyqe, kukñuä quvqä matqä pambiyä,’ äyä äqänänä” ätukqe.*

⁶ Israitqä iquau miqä naqä iqua, ämaqä yoqä hñquaqu qonqä iquautanä iquayi. Hñqua, Satyusi iqua hitanğa, hñqua, Parisi iquai. Poli iqu iinjä näqñqä eä, mañä tiinjä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, nyi Parisi iutañä iqunä eämä, qutä anä ätqäunänä. Nyaqä knui, tiinjä indqänänänä. ‘Ämaqä ae äpäkonğuwä iqua anğumä vaupnuwiqä.’ Nyi knuä iinjä indqänätñqetani, täqi täsä ätqäunänä” ätukqe. ⁷ Poli iqu kukñuä iinjä tqanğanji, Parisi iquatä, Satyusi iquatä, kukñuä mäkä äumbiyitanji, awä qe iwäsänğuwä. ⁸ Kukñuä mäkä äunğuwä, kiqä quati tiinji. Satyusi iqua, knuä tiinjä indqänminuwä. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anğumä mävaucqä ipñqäüä.

* 23:5 Anğumä Itmakqä 22:28

Itanga enätqä itä, dnä itä, mäpmetqänä, oeyä.” Inäqe, Parisi iqua nätmatqä iinjä iquaunqe, “naqä-qakuiqä” kñuä indqänmiñuwi.

⁹ Itanga qu manjä yänänäqñqä ätpiyi, Parisi iutanjä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, pämä ätqäupu, äkasuwä ätäpu, kukñuä yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqueqä suqä quvqe, hma etangi äqunäñunä. Iqueni, dnä hñqu ätqutiyä, ä enätqä hñqu ätqutiyä? Ne maqñqeqä.”

¹⁰ Inğanj mäkä-iqeu miqä naqä iqu, quwqä kukñui mäkä enqä-pa hunganquwä di naqänänjä äyä timäuqangi äqunäqe, qu Poli ique hiyqi-hiyqi ämipu, ique qui imäkñqä iinjqe, zä kiinjä äwiñgqe. Iutanj, iqueqä mäkä-iqä iquau tiinjä ätukqe. “He äwipu, Poli ique, iquauqä hipa iuta itmepu, neqä anjä yänänäqñqä iunqä ätuma upiyä!”

¹¹ Heatqä iqueni, Naqä Iqu, Poli iqu-tänjä qäqiqi pämä ätqäuä, tiinjä ätukqe. “Si zä miqä itnä, pämä yänänäqñqä tqävä! Si Nyaqä kukñui, Jerusälemä iu awä yänänäqñqä ätätqänjä-pa, anjä-himqä Romä iunä-pqe awä asä inä ttññqeqä” ätukqe.

Qu Poli ique, pizqä päsanä-tpu ikuwiñqä

¹² Itanga zinuitäñj, Israitqä hñqua aquvä äqämbiyi, Poli ique äpäkñqä kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. Inğanj iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä yänänäqñqä tiinjä hñqu, guä ämäsäupu ekuwi. “Ne iqueni pizqä äpäsätaqänqanqä, buayätä eqätä manqä yatunqeqä” ätnquwi. ¹³ Ämaqä kukñuä ii imäkkuwä iqua, kuapänänjä eä, 40 qe ämäwqätäukqe. ¹⁴ Inğanj, iqua äupiyi, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, ämaqeu miqä naqä iquautäñj, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä yänänäqñqä tiinjä hñqu ätätanä eququeqä. ‘Ne Poli ique pizqä äpäsätaqänqanqä, ymisänjä manqä yatunqeqä.’ ¹⁵ Iinjñqe hesä, ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänquwä huizi iquatä, kukñuä ändowatäpu, mäkä-iqeu miqä naqä iqueni, quanqä tiinjä tupñqäuä. ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kukñuä quatinqä näqñqä metunquä iinjqe, si nenyqä ätuma biyä.’ Inj he iinjä imäkqanqppqe, iqu emamätä pätqätanga, ne iqueni äpäsatunquänänjä” ätukuwi.

¹⁶ Inäqe Poli iqueqä kasiqiyqä hikñiqu, iinjä imäkñqä tqanqä äwiyäqe, iqu äwäqe, mäkä-iqä iquauqä anjä yänänäqñqä iu äpaquvätä, Poli ique awä ätukqe. ¹⁷ Inğanj Poli iqu mäkä-iqeu miqä yäpä iqinjä hñque tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqe. “Hikñä tq, kukñuä-tänjä-qu etangi, hiqä naqä iquenyqä ätuma utñqeqä” ätukqe.

¹⁸ Iinjä etangi iqu ique ätuma äwätä, iqueqä naqä iqueni, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, guä äkiqiyäuquwä Poli iqu, tääqä ändätmetä dqangi, nyi hikñä tqe ätuma äquvepqänä. Iqu si kukñuä hui ktätñqäuä” ätukqe.

¹⁹ Inğanj ämiqä naqä iqu, iqueqä hipa iu a äkiqätäqe, manitä ätuma äwäqe, iquaquvqä-qeuänä ätqäunya, yatñqä ävätä, “Si kukñuä äkitanj dtñqäwä?” ätukqe.

²⁰ Inj hikñä iqu tiinjä ätukqe. “Israitqä iqua yatñqä kipñqe, kukñuä naqä-hñqunä ae imäkquwiqä. Awiñganj si Poli ique, iquauqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänquwä iquaunqä ätuma wätñqä diñqä yatñqä kipñqäuä. Inğanj qu quanqä ikimäkäpu, ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kukñuä quatinqä näqñqä metunqeqä’ ktpñqäuä” ätukqe. ²¹ “Inäqe si iquauqä kukñui qätä mäwiyyä panä. Iquautanj kuapänänjä, 40 ämäwqätäquwä iqua, ‘Ne iqueni pizqä äpäsätaqänqanqä, buayä eqä manqä yatunqeqä’ ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä yänänäqñqä ii, guä ämäsäupu equwiqä. Si ätuma wiqanqä, iqua hänaqä awä iqi

zä äpmapu, ique äpäkpñqäüä. Inji si iquau, ‘Auä, ique itumamqänä’ tquanqtqenqä, hinuä äqämbu äpmenäüä” ätukqe.

²² I tquanqa, ämiqä naqä iqu, hikñä ique, “Si kukñuä ii ändñinqe, awä matqä panä” yänänäqñqä ätuäqe, qe ändowatkqe.

Qu Poli ique, qua miqä naqä, Peliksi iquenyqä ändowatkuwiñqä

²³ Hikñä ique ändowatäqe, mäkä-iqueu miqä naqä iqu, ämiqä iqueä yäpä iqinä iquautañä hñquaqui tääqä ätuätumeqe, ti ätukqe. “Qe mäkä-iqä 200 iquautä, mäki hosi iu äpmapu iqä 70 iquautä, itanga mäkä-iqä zi quäuqä-tänä 200 iquautä itmesinyä, näwenyä imäknäpu, heatqä 9 klokä iunji, Sisariya bunqä wäpñqeqä. ²⁴ He Poli iquenyqä hosi-pqe näwenyä imäkäpu, iqu qui mimäkñqä yätñqänä, neqä ämineyqä naqä Peliksi iquenyqä äñguänä ätuma wäpiyä” ätukqe. ²⁵ Inğanji iqu pipa hui tiñä ätätä äqäkqe.

²⁶ “Nyi Klotiusi Lisiyasi iqnä, pipa tä äqiyätmä, qua ämiqä naqä Peliksi iqukiñqä äväwqatqänä. Yoqä naqä qonqä iquki, hiunjuñganjqä.

²⁷ Ämaqä tqenji, Israitqä iqua a äkiqätäpu pizqä päkpñqä iqanguwänqa, nyi, ‘Iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä äwinä’ tqanqä äwimi, nyitä, ñqä mäkä-iqä iquatä äwätanä, iquauqä hipa iuta itmequeqä. ²⁸ ‘Iqu suqä quvqä äki imäkqanji ätqäpiyä’ tmä qätä wimqe, ique ätuma, quwqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänuwä iquauqä hinuä iqi ätqäteqeqä. ²⁹ Nyi iquau yatñqä vqanqa, iqua iquauqä kukñuä-suqä iutanñqä awä ändquwiqä. Inäqe, suqä iqu imäkqanqenqä ätätqänjuwi, ne ique pizqä päsqänqätä, ä guä pmuateqänqätä, hmanjqä. ³⁰ Inji tänğanji, qu ique päkpñqä kukñuä zä imäkätqätanqä qätä äwimi, nyi ique sinyqä maqänä ändowatqänä. Itanga ämaqä, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queqä’ tqanguwä iquaunji, qu tqä hinuä iqinji ique kukñuä mitpñqä ätquäqeqä,” ätätä äqäkqe.

³¹ Itanji mäkä-iqä iqua, iquauqä ämiqä iqueuä manju qätä äwipiyyi, qänaknä ipu, heatqä iqueni, Poli ique ätuma, anä-himqä Andipatrisi bunqä äwäkuwi. ³² Awiñganji, mäki hosi iu äpmapu iqä iqua, Poli iqueni anä-himqä Sisariya iunqä ätuma wiqanguwänqa, mäkä-iqä huiziqua iquauqä anä Jerusälemänqä anqumä ekuwi. ³³ Ämaqä Poli ique ätuma äwäkuwä iqua, Sisariya iu ätimäupiyi, qua ämiqä naqä iqueni, pipa äväpu, Poli ique-pqe, iqueqä hinuä iqi ätqätekuwi. ³⁴ Inğanji ämiqä naqä iqu pipa a ätäuäqe, iqu Poli iqueni yatñqä tiñä äwikqe. “Si qua äkitanjukikä?” Yatñqä i vqanqa Poli iqu kimanji, “Nyi qua Silisiyatanä iquñqä” ätukqe. ³⁵ Iinä äwiyäqe, iqu tiñä ätukqe. “Ämaqä si kukñuä mikitpñqä iquwä iqua ätimäuqanguwänqa, kukñuä tqanqtqe, inğanä qätä kimqänä.” Iinä ätuäqetanji, Poli iquenyqä, “He anä, ämiqä naqä Heroti iqu ämätqä iu pmuatepiyä” ätukqe.

24

Qu Poli ique, Peliksi iqueqä hinuä iqi, kukñuä ämitkuwiñqä

¹ Hiunji hipa hñginji ae äpäwqanğanji, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, anä-himqä Sisariya iunqä äquveqäkqe. Iqutanji, Israitgeu miqä hñquatä, ämaqä Romä pmeqä iquauä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqutä, anä äquveqäkuwi. Ämaqä iqueqä yoqe, Tetulusi ique. Qu iqi ätimäupiyi, ämiqä naqä Peliksi ique äwimepu, Poli ique kukñuä mitpñqä iunqä awä näwe ätukuwi. ² Inğanji ämiqä naqä iqu, Poli ique tääqä tuätumeqanqa, Tetulusi iqu iquenyqä kukñuä ätipäqiyätä, ämaqä naqä iqueni tiñä

ätukqe. “Ämaqä naqä Peliksi iqukiyä, si yätamakqä änguänänä äneyätnä, ämineyätqätanğnä, mäkä maunqä änguänä äyä äpmeñunä. Nätmatqä änguänä mäwiqä iminqe, tänganji si kñuä änguänä indqänätnä suqä hänji maeqanğnä, eeqänänji änguänä äyä äwinä. ³ Ne iinjä äqunätaqänğanji, neyaqä äwqe änguänä äneyätnqeçä. Iinqe ne sinji änguiqä naqä-qakuänä äktqunä” ätukqe. ⁴ “Si wäunjuä hui-pqe inä imäktñqä etanği, nyi sitä äpakä matqäuwqä imqä itmä, yatñqä tii äkiyqänä. Si qeiqinyä ämineyätnä, neyaqä kukñuä wänğqä hmbu qätä neyä.

⁵ Ne ämaqä tqueni, hiñuä tiinjä äqunänjunä. Iqu ämaqä mäkänğqä itä äkasuwä tqä-queqä. Iquesanji, Israitqä qua eeqänänjä iutanjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä äyä äunätqänäuä. Itanğa ämaqä, Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä qänaknä itqänjuwä iquaunqe, ‘qu Nasäretqä iquayqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tqü, iquauqä ämiqä naqä iquautanjä hñqueqä. ⁶⁻⁸ Iqu hiqäva-imäkkä anji, kiyä mätkä imäkätñqä iqanği, ne ique a äkiqätqueqä.* I etanği ne ique kukñuä ämitquenyqä näqnqä matñqenqe, si tqä-täuä ique yatñqä ävätnä, iqueqä manjutani, nätmatqä eeqänänjinğqä qätä wisñqinyä” ätukqe.

⁹ Inğanji Israitqä iqua-pqe, iqueuä kukñui yänänäqnqä imäkäpu, “Kukñuä eeqänänjä ii, naqä-qakuiqä” ätukuwi.

¹⁰ Qu iinjä tquanğuwänğga, qua ämiqä naqä iqu, Poli iqu kukñuä tätñqä, hipa ämenä ämikqe. Iinjä iqanğa, Poli iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Quväukuä kuapänänjä iunji, si ämaqä qua täu äpmeñuwä iquau iwäsäutqänjä iinqe, nyi näqnqä eämä, nyaqä äwqe änguänänjä nyinganği, nyi saqä hiñuä iqisa, ämaqä kukñuä mindqanğuwä iquaunqä, kimanji ktmqeçä. ¹¹ Si yatñqä tiinjä imatñqeçä. Tängga qänğga hiunji 12 ae äpäwqanğa, nyi Jerusälemänğqe, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutmä, Iqueqä yoqä haqeçä mamäumqä äyä äyqäqeçä. ¹² Inğanji hiqäva-imäkkä anjä takñä yäpä yänğisatä, anjä aquväqnqeutä, ä anjä ququawä iutatänji, nyitä, ämaqä hñqutä, kukñuä mäkä äunäta, mäkä vauqumuatqanğqe, hiñuä manqänğqä äyä itqänjuwiqä. ¹³ Inji kukñuä nyi tängga ämindquwi, naqä-qakui mämäktqueqä ipñqäuä” ätukqe.

¹⁴ “Kukñuä naqä-qakui, awä tii ktmqeçä. Nyi hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä itmä, neqä atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeçä ävauqumuatätñqeçä. Nyi kukñuä ämindquwä iqua, ämaqä hänaqä iu qänaknä itunquä iqunenyqe, ‘Ämaqä huitanuaeçä’ ätätqänjuwiqä. Inäqe nyi kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqetä, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua ätäpu ekuwitänji, eeqänänjä iinqe nyi quuvqä eqiyätqänänä. ¹⁵ Itanğa ämaqä suqä jänänänjä iqä iquatä, ququvqä iqä iquatä, pizqä ae äpäkonğuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anğumä ävauqumuatäniqä diñqe, nyi kñuä yänänäqnqä äwimä, hiñuä äqänmä äpmeñänä. Itanği ämaqä nyi kukñuä ämindquwä tqüa-pqe, asä iinjñqeçä. ¹⁶ Iinjñqe Goti Hanjuwä Iqueqätä, ämaqä iquauqätä, hiñuä iqinji, nyi ämaqä jänänjunä himqä diñqe yänä äqänätqänänä” ätukqe.

¹⁷ “Nyi anjä huizi iunji, quväukuä hui ae äpmamitani, Israitqä Jerusälemä iu äpmeñuwä iquaunqä anğumä äyä äpqeçä. Ämaqä nätmatqänğqä äwa iqanğuwä iquau yätamakqenğqä mbqä-sua äma äpätmä, itanğa hiqäva

* **24:6-8** Tänganji ämaqä näqnqä-tänjä hñqua, kñuä tiinjä äyä indqänätqänäuä. Täqinji Lukä iqu kukñuä huizi inä äqäkqe. Kukñuä ii, tiinjä. “Ne neyaqä suqetanä kukñuä mitanätanä iqanğua, mäkä-iqä iquauqä ämiqä naqä Lisiyasi iquä, iqueqä ämaqä hñquatä, änemapiyi, yänänäqnqä änavqutäpu, neyaqä hipa iuta ämänätaquwiqä. Itanji Lisiyasi iqu ‘Ämaqä tqe kukñuä mitññqä iqua, si äkimöpu tqä hiñuä iqisa mitññqeçä’ ätqeçä.”

imäkätmä Goti Ique wimqä äyä äpqeä. ¹⁸ Nyi suqä qäyunänjä iu qänaknä itmä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinj kiyä mamätqä äpmamänggani, hiqäva-imäqä anä iu hiqäva imäkmätmä itqätanğa, qu änyimepu hinuä äñqänjuwiqä. Qu hinuä i äñqämbiyänğani, ämaqä kuapänänji nyitä anä mäpmeqä ipu, hoaqä maqñqä ikqeä. Oeyä. ¹⁹ Inğani Israitqä qua Eesiya iutanä hñquanä, a inğanä ängiqätkuwiqä. Inji ämaqä iqua nyinyqä kukñuä-tänä epu imäqäpi, quwqä-quwä nyi kukñuä mindpñqe, saqä hinuä täqi matqäuqe, suñqäwä? ²⁰ Iqua hma etanğutqe, täqi ätqäuänjuwä tqua, nyi Israitqeu miqä iquauqä aquväñqä hinuä iqi tqäuätanğa, nyaqä suqä quvqenqä qävqä itqänjuwiñqe, awä ktpñqeä. ²¹ Nyi iquauqä awä iqinj pämä ätqäümä kukñuä ätuätmänggani, manä yänänäñqä tiinjä ätqueqä. ‘Ämaqä ae äpäkonğuwä iqua, anğumä ävaupnuwä iunqe, nyi quuvqä eqiyätqänänä.’ Qu kukñuä iquenyqänä yeeqä miqä ipu, nyi kukñuä mindpñqä sä ändma äpqäuä” ätukqe.

²² Ämaqä, hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä iqä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqenqätä, Peliksi iqu näqñqä ängüänänjä ae ekqe. Iinjñqe Poli iqu kukñuä ae äyä tqanğa, iqu Israitqä iquau tiinjä ätukqe. “Nyi heyaqä kukñui qñqanä hemqänä. Mäkä-iqeu miqä Lisiyasi iqu äquvepğanğani, nyi hiyaqä kukñui, jänä inğa emäkiyqämqä” ätukqe. ²³ Itanji iqu iqueqä mäkä-iqeu miqä ique tiinjä ätukqe. “Poli iqueni guä kiqiyäueqä anä iu äpmuatetnä qeiqinyä miyä. Iqueqä käyämaqä iqua, ique yätamäqä wipñqä, si pmua mimäqä pa, hinuinä qunyä” ätukqe.

Poli iqu, guä pmuateqä anju äpme, Peliksi iquä kukñuä ätminjiyinqä

²⁴ Hiunji hui ae äpäwqanğani, Peliksi iquä, iqueqä apäki Drusilaisä anä äpkiiyi. Drusilai, Israitqä iutanjiyi. Iqi ätimäyi, iqu Poli ique tääqä tuätumeqanğa, iqu Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqenqä tqanği äwikiyi. ²⁵ Inğani Poli iqu kukñui, suqä jänänänjuñqätä, äwqä äwivauqanğqä iunä mimäqä iunqätä, Goti Hanjuwä Iqu qänakndanji eeqänänjune kukñuä minetäniqenqätä ätukqe. Poli iqu iinjä tquanği, Peliksi iqu qätä äwiyäqe, zä itä tii ätukqe. “Si äutñqeä. Qänakndanji, nyi hea hui eätmä, tääqä anğumä ktätmeqämqä.” ²⁶ Peliksi iqu nätmätqä huiñqä-pqe hinuä inä äqunä äpmaminqe. Iqu kñui, “Nyi Poli ique hinuinä qunäwatmqenqä, iqu mbqä hui dapätñqätiyä?” indqänätä, hea kuapänänjä iunji, ique tääqä ätuätumetä, iquä kukñuä anä ätminjiyi.

²⁷ Peliksi iqu Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä diñqe, Poli ique guä kiqiyäueqä anä iunji hinuinä äqunğqe. Itanğa, quväukuä hñquaqu päwqanğani, Posiyusi Pestusi iqu, Peliksi iquenyqä tññqä qe äpmakqe.

25

Poli iqu, “Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinjyiyä” ätukqenqä

¹ Pestusi iqu qua Jutiya iu ämiqä kinğanänjä-qu äpmakqä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpäwqanğa, iqu anä-himqä Sisariya iu ävämanji, Jerusälemänğqä ekqe. ² Iqinj hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä iquatä, Pestusi ique äwimapiyi, Poli ique kukñuä mitpñqä iunqä ätuäpu, yatñqä tiinjä ävqä äukuwi. ³ “Si ne yätamäqä neyätinä, qu Poli ique ätuma ppñqä tääqä tuvä.” Qu kukñuä iinjä ätukuwä-qe, ämaqä hñqua hänaqä awä imä äpmapu, Poli ique pizqä päkñqe näwe imäkmbu ätukuwi.

⁴ I tquanğuwänğa, Pestusi iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Poli iqu Sisariya iunji guä äpmenä. Nyi iunqä wämqe, qäqiqinjqä. ⁵ Inji ämaqä iqu suqä

quvqä hui imäkcqä etanğutqe, hiqä ämeyqä iqua nyitä anä äwitanä, ique iqi kuknuä mitpnqeçqä” ätukqe.

⁶ Iqu iquatä anä äpmeqe, hiunji 10 mämäwqätäuqanğa, Sisariyanğa äquveqäkqe. Awiñanji, iqu kuknuä iwäsäuqä anju äpmeqe, qu Poli ique ätuma pñqä ätukqe. ⁷ Iqu ae ätimäuqanğa, Israitqä Jerusälemä yätuta äpäwäkuwä iqua, ique qäuiqä ämamäupu, ique kuknuä ämitäpu, “Iqu suqä quvqä huitanä-huitanä imäkätñqeçqä” ätukuwi. Qu kuknuä iinğa tqanğuwinqe, Pestusi iqu, “Quanğa ändqäpiyä, naqä-qakuä ändqäpiyä?” kñuä indqänğqe.

⁸ Qu kuknuä ae ätqanğuwänğa, Poli iqu kimanji tiinğa ätukqe. “Nyi Israitqä iquauqä kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäkcqä anğä iutä, itanğa Romätanğä ämiqä naqä Sisa iquesänji, quvqä mitqueqä iqeçqä” ätukqe.

⁹ I tqanği äwiyäqe, Pestusi iqu, Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä wiñanği, iqu Poli ique yatñqä tii äwikqe. “Ne Jerusälemänğä äyätanä, nyi saqä kukñui, iqi kiwäsemqe, anğwatanä?”

¹⁰ Inğqe Poli iqu tiinğa ätukqe. “Kuknuä iwäsäuqä anğä nyi pämä ätqäunğä tä, ii Sisa iqueqä anğiqä. Anğä tqenyä nyiwäsepñqeçqä. Si näqñqeçqä. ‘Nyi Israitqä iquauñi, suqä quvqä hui mitqueqä itñqeçqä.’ ¹¹ Nyi suqä quvqenğä päkonmqä sätäti, nyi iinğqe äpäkonmqeçqä. Inğqe qu kuknuä nyinyqä ätquwi, naqä-qakuä hma sätäti, ämaqä hñqu nyinji, iquauqä hipa iunji, anğä mänyivqä yänqiyä. Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinğiyä” ätukqe.

¹² I tqanğa, Pestusi iqu, iqueqä ämaqä kñuä iqä vqä iquatä kuknuä ätpiyi, iqu kimanji, “Si ‘Sisa iqu kuknuä nyiwäseyätñqä änyinğiyä’ ätñä-qae, si iquenyqä utñqeçqä” ätukqe.

Pestusi iquä, ämiqä naqä Akripa iquä, kuknuä ätñgiyinqä

¹³ Hiunji hui ae äpäwqanğanji, ämaçeu miqä naqä Akripa iquä, kasiqi Benasisä, inäsuaqi Pestusi ique yeeqä wiynğänä Sisariyanğa qe äpkiyi. ¹⁴ Inäsuaqi hiunji kuapänä iqi pmetanğiyänğa, Pestusi iqu Poli iquenyqä kuknuä näqñqä ävätä, ämiqä naqä iqueni tiinğa ätukqe. “Ämaqä hñque, Peliksi iqu guä äkiqiyäuekqe, guä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi Jerusälemä iu pmetanğa, hiqäva-imäkcqä naqä iquatä, Israitqeu miqä naqä iquatä, ämaqä ique kuknuä mitpnqä ändkuwiqä. Qu nyi iquenyqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkcqä-qae, hanğ-iqä naqänänğä menqiyä’ tmqä äwiñqeçqä. ¹⁶ Quvaqä äwiñqä iinğa iunqe, nyi kimanji tiinğa ätukqeçqä. ‘Ne ämaqä Romätanğä iqune, ämaqä hñquenyqä iwäsäutaqanğanji, “iqu äpäkonänğiyä-qe” maqänä matqä itunqeçqä. Iqu ämaqä, ique kuknuä ämitätqanğuwä iquauä hinğä iqi ganä ätqäutä, iquauä kukñui kima tuänqiyä’ ätukqeçqä. ¹⁷ Nyi iquatä täqinyqä ae äpani, äpakänä mäpmeqä imqä itmä, awiñanji kuknuä iwäsäuqä anju äpmami, qu ämaqä ique ätuma pñqä ätukqeçqä. ¹⁸ Ämaqä, ique kuknuä ämitminğuwä iqua, pämä tqäuqanğuwinqe, ‘Iqu suqä ququvqänänğä hui imäkcqanğiyqä’ kñuä änyikqä-qe, oeyqä! ¹⁹ Qu iquä, kuknuä mäkä äunğuwinqänä ändkuwiqä. Quwqä Goti Iqueä yoqe haqeçqä mamäupñqä suqenqätä, ämaqä äpäkonğqä hñquenyqätä äunğuwiqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä. Inğqe Poli iqu, ‘Ämaqä iqu hanğä äpmenä’ ätukqeçqä. ²⁰ Qu kuknuä iinğa tqanğuwinqe, nyi iwäsäumätmä itmä-qe, nyaqä kñuä indqänğqe, ätnänğä iqi matimäuqanği, ique yatñqä tii äwikqeçqä. ‘Ne Jerusälemänğä äyätanä, nyi saqä kukñui iqi kiwäsemqenğä äkingiyä, makinğä iqiçqä?’ ²¹ Iqu kimanji, ‘Ämaqä naqänänğä Sisa iqu kuknuä

nyiwäseyqanqanqe, nyi guä yqänä pmamqänä' dqaŋga, nyi iquenyqe, 'Nyi Sisa iquenyqä dowatmqä hänaqänqä qävqä imqänqanqe, iqu guä yqänä pmetänqiyä,' ätkqeqä" ätukqe.

²² Akripa iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, Pestusi iqueni tii ätukqe. "Nyi nqä-näüä, ämaqä iqueqä kuknui qätä wiyqämqä."

Inji Pestusi iqu "Si iqueqä kuknui, awinŋanä qätä wiyqätŋqä" ätukqe.

Poli iqu, Akripa iquesä, Benasisä, kuknuä ätukqenqä

²³ Awinŋaŋi, Akripa iquä Benasisä inäsuaqi ämuasmänqä äŋguänäŋi ämipnäsinyä, yoqä naqe motquayŋqä imäkiyi, mäkä-iqueu miqä naqä iquatä, anä-himqä iutanä naqä iquatä, qu anä aqväqŋqä iu yäpä yänŋisa äpekuwi. Inŋaŋi Pestusi iqu Poli ique ätuma pŋŋqä tqanŋi, qu ique ätuma äpkuwi.

²⁴ Inŋaŋi Pestusi iqu tii ätukqe. "Akripa iqukutä, huizi nesä äpmeŋuwä eeqänänä iquendä, he ämaqä tqueni hiŋuä qumbiyä! Iquenyqe, Israitqä Jerusälemätanä iquatä, täqisanä iquatäŋi, qu eeqänäŋi, 'Iqu häŋä mäpmeqä itä, äpäkonätŋqeqä' yänänäqŋqä ätäpu, nyi tääqä ändätqänuwiqä.

²⁵ Injä etanŋi nyi hiŋuä äqunätmänŋaŋi, iqu äpäkonätŋqä diŋqe, suqä hui mimäqä itŋqä äqunänqeqä. Injä äqunmäqe, iqu kiqä-kiuä Sisa iquenyqä tääqä tqanŋi, nyi ique dowatmqä diŋqe, kuknui naqä-hŋqunä äyä imäkqeqä. ²⁶ Injäqe, qu ique kuknuä ämitätqänuwä quatiŋqe, neqä naqä iqu naqä-qakuinŋqä näqŋqä metŋqä iinŋqe, pipae äänä qämqätiyä? Nyi maqŋqeqä. Inŋinŋqe, ämaqu miqä naqä Akripa iqukutä, ämaqä huizi-pqä iquendä, ne iqueqä maŋi qätä ganä äwiyätanä ämoqumuetuŋquä diŋqe, nyi iqueni ätuma äpätmä, heyaqä hipenüä iqi äyä ätqäteqänä. Injä imäkanitaŋi, nyi pipa qämqenqä näqŋqä äŋguä mamqänä. ²⁷ Nyi kŋuä tiinä indqänŋänä. Nyi ämaqä guä kiyäueqä hŋque ändawatätmänŋaŋi, qu ique kuknuä ämitpŋenqä pipa ätnänäqi maqiyqä imqe, nyi qämä-qämä imqänä" ätukqe.

26

Poli iqu, Akripa iqueni, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ Inŋaŋi Akripa iqu Poli ique tiinä ätukqe. "Tqä-täuänqe, si awä nattiŋqeqä." I tqanŋa Poli iqu iqueqä hipa haqä yätqä äma äpeyätä, kuknuä awi tiinä ätukqe.

² "Ämiqä naqä Akripa iquki, Israitqä iqua kuknuä ämindätqänuwiŋqe, nyi täŋgaŋi tqä hipenüä iqisa kima ktmqe, ii äŋguänäŋiqä. ³ Ne Israitqä iqueneqä suqenqätä, nätmätqä ne mikakä ätnätŋquenqätäŋi, si näqŋqä äŋguänä eninyä. Inŋinŋqe, si quamä qeiqi äpmanä, nyaqä kuknui qätä nyisŋqenqä änyinŋiyä" ätukqe.

⁴ "Nyaqä quamä pmeqä hikŋänŋa äpmaka äpätŋqenqe, Israitqä eeqänänä iqua näqŋqä äŋguänä eänäuä. Nyi ymeqänŋaŋi, nqä ämaqä iquatä äpmeŋqe, inji qänakndaŋi Jerusälemä iu äyä äpmeŋqeqä. ⁵ Qu hiŋuiqänäŋi nyinyqä näqŋqä ae ekuwitaŋi, äwinŋanŋutqe, nyaqä suqenqä awä qäyunä tii ktpŋqeqä. Nyi hikŋänŋata ti ipäqäka äpätŋqe, Parisi iquauqä suqä iunä qänaknä itŋqeqä. Parisi iquauqä qänaknä iqe, Israitqä huizi iquauqeŋi ämäwqätäunä. ⁶ Injä etanŋi täŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu neqä atqä-awäkau, 'Injä timäunikeqä' ätukqenqä nyi quuvqä eqiyätmä hiŋuä äqänmä äpmeŋä. Inji nyi iinä äpmeŋqenqe, qu kuknuä mindqanŋä, nyi täqi täsä ätqäuänänä. ⁷ Israitqä iqueneqä hueqä-himqä 12 iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, mäptqänŋatä, heatqänŋatäŋi, haqeqä ämamäpu, Iqueqä kuknuä asä iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hiŋuä äqämbu

äpmeñäüä. Ämiqä naqä iqukiyä, nyi iinqä hiñuä äqänmä äpmetñeqe, ämaqä iqua kukñuä äyä ämindätqänäüä. ⁸ Hesañä hui, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpakonjuwä iquauni, mävaucumuatqä yänqiyä-qe,’ kñuä iñi sunqä indqänätqänäüä?

⁹ Hiñuiqänäñi nyi-pqe kñuä tiñä äyä änyimiñqeqä. ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanä Iqueqä yoqe mäñdi kittqämqä diñqe, nätmätqä kuapänäñi imäkqämqeqä.’ ¹⁰ Itanğa Jerusälemä iunji, nyi nätmätqä tä imäkmiñqeqä. Hiqäva-imäkqä naqä iqua, ‘Si iñä imäkqätñeqä’ dqanğuwänğa, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä kuapänänä iquau, guä äyä äkiqiyäumiñqeqä. Itanğa ämaqä naqä iqua, ‘Iquau pizqä päkpiyä’ tqanğuwänğa, nyi-pqä inä ätmiñqeqä. ¹¹ Nyi anä aquväqñqä yäpä yänğisa äpaquväkitmä, iquau täñä-huñqä ävätmänğanji, qu Naqä Iquenyqä kukñuä quvqä tññqä kiquätmä äwimiñqeqä. Tiñä-pqä imiñqeqä. Nyi iquaunqä äwqä tñäninä änyinätä, anä-himqä kiñä nämñi, qävqä ikitmä qui iwimäkmiñqeqä” ätukqe.

¹²⁻¹³ “Nyi iñä imäkätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqua, yoqä naqä änyinyüändäpu, ‘Si iñä imäkiyä’ äñdäpu äñändowatqanğä, nyi anä-himqä Dämaskasi iu timäümätmä qanğä wätqätanğa, hiunji quemisqänğanji, qäukuä haqä yätutanji, we naqänänä äyä huñğanji hiñuä äqunğqeqä. We yänänäqñqä äunätä, mäptqä iqueni ämäwqätäukqeqä. We-huñqä iqu, nyitä, ämaqä qanğä anä äumiñquä iquautä, iuäququasitä änaqäkqeqä. ¹⁴ Inğanji ne eeqänäñi qua iqi äpäknaqe, nyi mañä hñqu, Israitqä iquauqä kukñuä ätätä, tiñä dqanği, qätä äwikqeqä. ‘Soli iqukiyä, Soli iqukiyä, si Nyi qui sunqä nyimäkätqänjinyä? Si yuki, yaqñquä iu äpäsatnä, ga täñä-huñqe tqä-täuänä äyä ämenyä’ äñdkqeqä.

¹⁵ I dqanğa nyi tiñä ätukqeqä. ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’

Nyi yatñqä e vqanğa, Naqä Iqu tiñä äñdkqeqä. ‘Nyi Ämaqä si qui inyimäkätqänä, Jisasi Iqunä Qäqunqä. ¹⁶ Inäqe täñğanji, si äväutnä pämä tqävä. Nyi si ätekimqä diñqä äkimeqänä. Si Nyaqä wäunui a äqätätinä, nätmätqä täñğa hiñuä ae äqunänñinqätä, Nyi qänaki mäktquamniqenqätä, awä tñänqeqä,’ äñdkqeqä. ¹⁷ ‘Saqä ämaqä Israitqä iquatä, ämaqä huizi iquatä, quvqä ikimäkqanğppqänğanji, Nyi häñä ikimäkäqumuatmniqeqä. Nyi si iquaunqe, tiñä iwimäkqätñqänä äkñdowatqänä’ äñdkqeqä. ¹⁸ ‘Iqua hiñuä hiawiqä enqä-panä äpmeñuwi, hiñuä äñguä qämbñqä iwimäkñqeqä. Iñä iwimäkqanğti, iqua hiawiqä ingisatä, Setänä iqueqä yänänäqñqetä, tuwä äwiyäpu, kñuä äkunmäknäpu, we-huñqä iqinyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, ppñqeqä. Qu iñä iquwi, Nyi iquauqä quvqe huätä ämamäutmä, ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, Nyaqä ämaqä epqä iquatä, anä pmetpnuwiqä’ äñdkqeqä” ätukqe.

¹⁹ Inğanji Poli iqu kukñuä äpakänä tii, ätukqe. “Ämiqä naqä Akripa iquki, nyi nätmätqä haqä yätutanji hiñuä äqunğqä iunji, tuwä mäwiyqä itmä, kukñuä awä ätuäkämiñqeqä. ²⁰ Kiñganäñi, Dämaskasi pmeqä iquau ätuätmä, qänakñi, Jerusälemä pmeqä iquautä, qua Jutiya iunji eeqänänä iquautä, itanğa Israitqä qäyä etanği huizi iquautä, awä tiñä ätumiñqeqä. ‘He heqä kñui äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqäpiyä. Inji ämaqe, he iñä ae iquwiñqä näqñqä mapñqe, suqä qäyunä imäkpiyä’ ätumiñqeqä. ²¹ Nyi iñä iwimäkqanğqenqe, Israitqä iqua, nyi hiqäva-imäkqä anä iu pmetanğa, a äñgiqätpiyi, pizqä bäsanä-tpu imiñuwiqä. ²² Nätmätqä eeqänä e ätimäukqetani, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä nyiyätqätanği, nyi awä ätuätmä, äpmaka

äpätŋqe, tänga ämaqä yoqä maeqä iquauqätä, yoqä-tängä iquauqätä hinuä iqi yänänäqŋqä ätqäumä kukŋuä sä ätqänä. Nyi kukŋuä huitaŋä huisä mätquä itŋqeqä. Oeyä. Kukŋuä nyi awi, Goti Iqueqä kukŋuä hinuä-tqä iquatä, Mosisi iqutä hinuiqänä, 'Iinjä timäuniqeqä' ätmiŋuwä iuŋqänä ätuätŋqeqä. ²³ Qu tiinjä ätmiŋuwiqä. 'Kraisi, ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, tängä-huŋqä ämetä, äpäkonätä, qua äptepqä iutaŋi aŋgumŋi Iqu-ganä vauäniqeqä. Iqu iinjä itä, Israitqä iquautä, ämaqä huizi iquautäŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä we-huŋqenqä awä tuäniqeqä' ätmiŋuwiqä. Nyi asä inä ätuätŋqeqä" ätukqe.

²⁴ Poli iqu kukŋuä iinjä tuätqätanğa, Pestusi iqu maŋä yänänäqŋqä tiinjä ätukqe. "Poli iquki, si näqŋqä kuapänä ämetqänä iutaŋi, qämä-qämä itqäninyä."

²⁵ I tquanğa Poli iqu kimaŋi tii ätukqe. "Ämaqä yoqä naqä-tängä Pestusi iquki, nyi qämä-qämä miqä iqänä. Oeyä! Nyi kŋuä aŋguä indqänätmä, naqä-qakuä ätqänä. ²⁶ Ii tiinjä. Nyi kukŋuä ätuätŋqe, eeqänäŋi zä mäwiqä etaŋgi, ämiqä naqä Akripa iqu-pqä qätä äwiyätä, hinuä äqunäqe, näqŋqä ae ämakqeqä. Iinjŋqe, nyi zä miqä itmä, kukŋuä jänä äyä ätquänä. ²⁷ Ämiqä naqä Akripa iquki, si Goti Iqueqä kukŋuä hinuä-tqä iqua äqäkuwiŋqä quuvqä eqiyätqäninyä, maeqiyqä itqäninyä? Si quuvqä eqiyätqäninqe, nyi näqŋqä ae eänänä" ätukqe.

²⁸ Inğaŋi Akripa iqu Poli iqueni, "Änäänänqäwä?" ätukqe. "Hea wänqä ipiŋi, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, Iqueqä yoqä-tängä emqä nyimäkinä?"

²⁹ Poli iqu kimaŋi, "Nyi 'Hea wänqäpŋqätiyä, quäuqŋqätiyä?' kŋuä kuapä mindqänqä iqänä" ätukqe. "Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiinjä tumqänä. 'Si äminiyätqänä-pani, ämaqä naqä tqutä, ämaqä qätä änyiyätqänuwä iquatä, anä pmayä.' Itanğa he eeqänäŋi, nyitäŋi, asänänä iinjä pmetuŋquä änyinği. Inğaqe he guä hikiqiyäuqanğpi pmapŋqä diŋqe, manyinğqiyä" ätukqe.

³⁰⁻³¹ Inğaŋi ämiqä naqä Akripa iqutä, qua iu miqä Pestusi iqutä, Benasisä, itanğa ämaqä qutä anä äpmamiŋuwä-pqä iqua, pämä ätqäpiyi, aŋä hiqŋqä ique äväma äwäpu tiinjä ätŋguwi. "Ämaqä tqu suqä quuvqä hui imäkqäqänqänä, äpäkonätŋqä iuŋqätä, ä guä kiyäupŋqä iuŋqe, hmanjqä."

³² Itanğa Akripa iqu, Pestusi iqueni tiinjä ätukqe. "Iqu, 'Nyi Sisa iqu nyiwäseyätŋqä änyinğiyä' matqä-säpi, guä kiyäueqä aŋi ävämetä, qanyinä pmequäninğä."

Poli iqueqä qanä Romänqä äukqenqä (27:1-28:16)

27

Qu, Poli ique Romänqä ätuma upŋqä, yimbaeu ätkamäupu, äukuwi

¹ Qu nenyqe, "Iqua qua Itali iuŋqä yimba iu inğanä upŋqeqä" ätpiyi, Poli iquesä, ämaqä guä äkiqiyäukuwä huizi iquautäŋi, mäkä-iqeu miqä hŋqeqä hipa iu äwikuwi. Iqueqä yoqe, Juliyusi ique. Iqu Sisa iqueqä mäkä-iqä 100 iquau miqä ique. ² Inğaŋi ne yimba aŋä-himqä Aträmitemätanğä hŋque ätkamäukque. Nesäŋi, ämaqä Tesälonaiqa qua Masendoniya iutaŋä hŋqutä anänji. Iqueqä yoqe Aristakusi ique. Yimba iqu, aŋä-himqä, qua naqä Eesiya iu mätnätanğä iquaunqä wätŋqä iqanği, ne äväma äukqe. ³ Awiŋanği ne aŋä-himqä Saitonä iu iuäqamakque. Iqinği Poli iqu, iqueqä näueqä iquau äwimetä, iquauqä yätamakqä metŋqä

dinqe, Juliyusi iqu ique änguänänjä iwimäkätä, ‘Nḥqä’ ätukqe. ⁴ Ne Saitonä ävämeni, yuḥuä änavqutäwqatqanğa, yimba iqu qua Saplusi iuḥi tuwä ingisa äpäukqe. ⁵ Itanğa ne qua Silisiya ingisatä, Pambiliya ingisatäni, eqä-pḥä iuḥi äkeni, anä-himqä Maira, qua Lisiya iu ätimäukqe.

⁶ Iqini mäkä-iqeu miqä Juliyusi iqu, anä-himqä Aleksandiya iutanä yimba, qua Itali iuḥqä wätḥqä iqanḡqä ḥḥque ämoqumueqe, ne änätmaḥi, ique ätkamäukqe. ⁷ Inğanji ne iqi ävämaḥi, hiunji ḥḥquauḥi yuḥuä yänänäqḥqä quḥḡanḡqä iutanji, yimba iuḥi qanä qeiqi-qeiqi äukqe. Yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, wäunjuä yänänäqḥqä iqanḡä, ne anä-himqä Nindusi-tänjä ingisa ätimäukqe. Iqisaḥi, yuḥui a änaqiatätä, ne äwatunḡue änä maeqä iqanḡi, eqä-pḥä maḥi iuta äväma, eqä-pḥä iu äwani, qua eqä-pḥä awä iqi witanḡqä ingisa ätimäukqe. Qua iqueqä yoqe, Kritä. Ingisa äwaqe, Salmone iuḥqä äktäutanḡqä iu ämäwqätäuanı, Kritä iuḥi mäwqä ingisa ätimäukqe. ⁸ Ämaqä yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, wäunjuä tnänjä imäkqanḡä, ne eqä maḥi iu äwätanä, anä ḥḥque qe ätimäukqe. Kiqä yoqe, “Anä yimba iuäqämeqä änguänänjiqä” ätmiḥuwi. Ii anä-himqä Lasea-tänjä qäqiyi.

⁹ Qanä qeiqi-qeiqi wätqätanḡu, hiunji kuapanä ae äpäwqanḡani, itanğa hiunji naqä, Israitqä iqua buayä maḥqä ipḥqä pmua imäkqä iqu* ae äpäwqanğa, hea yimba äḡḡuä uwqe, qäpu ekqe. Iutanji, Poli iqu iquauḥi, näqḥqä tiḥjä äwikqe. ¹⁰ “Ämaqä iquenyä, nyi näqḥqä ae ämenänä. Ne tänğa watque, ḥanä-iqä naqänänji ämoqumuetanä, nätmätqä kuapanänji qui imäknänqiyä. Yquayänqätä, yimba iinḡätänä, matqä iqänä. Neyaqa ḥänä-pmeqä-pqe inänjqä.” ¹¹ Inäqe mäkä-iqeu miqä iqu, Poli ique qätä mäwiyqä itä, yimba iu miqä iquesä, yimba iutanä kawiquesä, qätä äwikqe. ¹² Yimba iuäqämeqä anä iuḥi, yuḥuä naqänänjä quḥḡanḡa, änguänänjä ḥmanjqä. Iutanji, ämaqä yimba iu äpmamiḥuwä iutanä kuapanänjä iqua, kukḥuä naqä-ḥḥqunä imäkäpu, tiḥjä ätḥḡuwi. “Ne anä täuḥi äväma, anä-himqä Piniksi iu ätimäuanä, yuḥuä naqänänji qäpu quḥḡanḡanḡä, ne iu pmetunḡueqä.” Piniksi, ii yimba iuäqämeqä anä änguänänjä eä, qua Kritä mäptqä timäuqä mäwqä ingisaḥi. Iu timäuqanḡe, yimba iquauqä ḥanaqe, inḡi-ingisa änyä.

Yuḥuä naqä äqunätä, eqä ämḥḡa äpekqenḡä

¹³ Yuḥuä mäptqä timäuqä mäwqä ingisaḥi, ḥanjuä äquḥḡanḡi äqumbiyi, qu, “Ne äwatunḡuenḡe, qäyunjqä” ätnäpu, yimba a kiqätqä japiḥi eyqiyämepu, Kritä-tänjä iu eqä maḥi iu äukuwi. ¹⁴ Inäqe ne kiḥjä nämä mäwqanḡa, yuḥuä yänänäqḥqä, qua Kritä-tänjä ingisa ätimäukqe. Yuḥuä iinḡe, qu, “Yuḥuä mäptqä timäuqä mäwqä awä iqisaḥi yuḥuiqä” ätmiḥuwi. ¹⁵ Inğanji yuḥui, yimba iqueni, yänänäqḥqä yqutäunḡanğa, yimbae yuḥuä timäuqanḡisaḥqä yikti-yakti mianätani, änä mäwqä iani, ne yuḥui yimba ique qäyä yqutäutḥqä ḥiḥuinä qe äquḥḡue. ¹⁶ Ne iinḡä iqa äwani, qua wänḡä ḥmbu eqä awä iqi witanḡqä-tänjä qäqi ätimäukqe. Kiqä yoqe, Kauta. Ipi ämäwqätäuanı, qua ipu yuḥui äminyeqanğa, ne wäunjuä tnänjä itanä, yimba wänḡä qänaki äpminḡä ique eyqiyämakqe. ¹⁷ Inğanji yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, ique ḥaqeqi ämaepiyi, ḡuä yänänäqḥqä äkiqiyäuekuwi. E imäkpiyi, yimba naqä iqu qui mimäkḥqä yätḥqä dinqe, ḡuä äukoquväpu ḥatḥjä äquqotäuekuwi. Itanğa yimba

* 27:9 Hiunji iqueni, Israitqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu ḥanä-iqä quwqä suqä quvqä iutanji ḥuätä ämamäukqenḡä kḥuä indqänäpu, buayä maḥqä iminjuwi.

iu wäunjuä imäkqä iqua, “Ne qua naqä Aprika-tänjä qäqiqi ätimäutanä, hikä weä eqä yäpä mäŋgisa äwiŋqä iu evqänätanä pmenqunä” kŋuä indqänäpu, zä kiinjä ipu, tapätapä naqe mändi äquvätqiyäwatäpu, yunui äyqutäwatätŋqänä hiŋuinä äqunquwi. ¹⁸ Inŋaŋi yunuitä, eqä ämŋga äpeyätäqetä, yänänäqŋqä änäyqutäwatätä, popuä qe änakiqäkqe. Iiŋiŋqe awiŋgaŋi, ämaqä yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, yquayi eqä-pŋä iu mamäupŋqä ipäqäkuwi. ¹⁹ Itanŋa awiŋga-mändanŋi, iqua äwäwa kiinjä ipu, nätmätqä yimba äŋguä wätŋqä imäkqä iutanŋi tnämäupŋqä ipäqäkuwi. ²⁰ Hiunji kuapänänjä iquauŋi, mäptqetä, qätäqueqetä, qaquvqä ktqä pmuätäutqätanŋa, yunui yänänäqŋqä änäyqutäwatätä, popuä änakiqäka uwqanŋqenqä, ne kŋuä tiinjä indqanŋqque. “Ne hänjä mäpmeqä, eeqänänŋi qui imäknanqunä.”

²¹ Ämaqä iqua buayä maŋqä äpmaka pätkätanŋuwänŋa, Poli iqu iquauqä awä iqisa pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä iquenä, he nyaqä kukŋui qänaknä ipu, Kritä iu mävämeqä-säpi, hanjä-iqä naqänänjä tä mänemeqä itä, itanŋa nätmätqä eeqänänŋi, eqä ique mäwqä iquaninŋä. ²² Injäqe tanŋaŋi, nyi tiinjä hitmqeqä. He äwqä hanjuä enŋanŋuti pämä yänänäqŋqä tqäpiyä. Nesanjä hŋqu qui mimäkŋqä yänqiyä. Yimba iqunä qui imäknanqiyä. ²³ Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqunä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutŋqeqä. Itanŋa hea tquenŋi, Iqueqä enätqä hŋqu äquvepätä nyi-tänjä qäqä täqi ätqäuä, tii ändqiyä. ²⁴ ‘Poli iquki, si zä miqä panä! Si äwätinä, ämiqä naqä Sisa iqueqä hipenjuä iqi tqäutŋqinyä. Qätä tiinjä-pqä inä nyiyä! Ämaqä eeqänänjä, sitä anä äpmenjuwä iqua, qui mimäkŋqä ipŋqä diŋqe, Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqe qätä ae äkiyqeqä’ ändqeqä. ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä tiinjä eqiyätqänänä. Iqu ändqä-pa eeqänänŋi ätimäunqiyä. Squ miqä yänqiyä. Iinjä ändqenqe, he qokä iquenä, zä miqä ipu pämä yänänäqŋqä tqäpiyä. ²⁶ Yunui yimba ique ävqutäwatqanŋa, ne qua eqä awä iqi äwiŋqä huii evqänätanä pmenqunä” ätukqe.

²⁷ Heatqä kuapänä 14 iunŋi, yunui eqä-pŋä naqä iu äneyqiyäma ik-itqätanŋi, heatqä quaesqä hiqanŋaŋi, yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, “Yimba iqu eqä maŋä-tänjä qäqiqi ae ätimäunqiyä” kŋuä indqanŋuwi. ²⁸ Kŋuä e indqämbiyi, qu, “Eqä-pŋä yäpä mämŋi, mämdiyä, qäqiqätiyä” tpu, iwäsäuqe ätnämäupiyi, kiqä hiqŋqe 40 äqunquwi. Yimba wänqäpu nändi tii uwqanŋa, qu iwäsäuqe anŋumä ätnämäupiyi, hiqŋqe 30 äqunquwi. ²⁹ Inŋaŋi yimba iqu hikä kuapänänjä knätanŋqä iu evqänätä, qui imäkŋqä iinŋe, iqua zä wiŋgaŋi, yimba a kiqätqä japiŋä hŋquaqui-hŋquaqui yimba iqueä tuwä inŋisa qe ätnämäukuwi. Iinjä imäkpiyi, mäptqe maqänä timäutŋqenqe, tääqä ätqämanmiŋuwi. ³⁰ Inŋaŋi iqua yimba ique quwqä-quwänä ävämapŋqä ipu, “Ne yimba a kiqätqä japiŋä iqueqä himänŋgisa tnämäutŋqueqä” quanŋä änatäpu, yimba wänqä ique mämä quveqätŋqänä ävquatäwatkuwi. ³¹ Qu iinjä imäkätqätanŋuwänŋa, Poli iqu mäkä-iqeu miqä iquesä, mäkä-iqä iquautä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä näŋua, yimba tqe ävämapŋqä iquwi, he qui imäkmbŋqäuä. Iqua yqänä äpmenjuwi, he qui mimäkŋqä ipŋqäuä.” ³² Iinjä tquanŋa, mäkä-iqä iqua, yimba wänqä iqu eqä-pŋä iu äpäknätä hiŋginäwa anŋua wetŋqä, guä ique a kiqätmiŋqe ätäväwatkuwi.

³³ Mäptqä timäutŋqä iqanŋaŋi, Poli iqu ämaqä eeqänänjä iqua buayä bŋqä kŋuä ävätä, tiinjä ätukqe. “Hiunji 14 päwäqanŋa, he ‘Ne äänä nemenqutiyä’ tpu hiŋuä äqämbu äpmapu, buayä maŋqä itqänjuwiqä. ³⁴ Iiŋiŋqe nyi he kukŋuä yänänäqŋqä etqänä. He hänjä pmapŋqä diŋqe,

buayä hui ämepu bnqäüä. Qätä nyipiyä! Hiqä nyuänä iutani, dä hñqu qui mimäkñqä yänä. Oeyä. He eeqänäñi, hñä pmapñqäüä” ätukqe. ³⁵ Iqu iinjä ätuäqe, bretqä ämetä, eeqänänjä iquauqä hiñuä iqi, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änñuicqä’ ätuäqe, änätñqä qe ipäqäkqe. ³⁶ Inñani ämaqä huizi iqua-pqe äwqä äñguänä imbiyi, buayä ämepu qe äñguwi. ³⁷ Yimba iunji, ne ämaqä 276 äpmaminque. ³⁸ Qu buayi äwqä änäpäkpiyitani, yimba iqu hanjä miqä itñqä diñqe, kuä-witqä yquayä pñqä wiqä iu äwäminque, eqä-pñä bu ämatnämäukuwi.

Yimba iqu qui imäkñganğa, ne qua iu äñguä ätimäukquenqä

³⁹ Mäptqä ae ätimäuqanğa, yimba iu wäunjä imäkqä iqua, qua iquenyqä maññqä epu, “Äkiutiyä” tpu ikuwi. Itani äuktäutangqä yänñi hikä weä äyä witangi äqunñuwi. E äqumbiyi, qu, “Yimba iqu äwätä iu evqänätñqä diñqe, ne qäyunä imäkatunquätiyä, ä mimäkqä yatunquätiyä?” knuä indqänñuwi. ⁴⁰ Yamwiqä ipñqä diñqe, qu yimba a kiqätqä japiñä† gue mñä ätäväpu, eqä-pñä iu ävquatämäukuwi. Inñani yimba ique hänaqä ämotquaminñiyä iquaquiyqä gue ewepu, itanğa yunñi yimba ique ätuma wätñqe qu tapätapä naqä ique anğumä ävatmäkäpu ävquatäwatkuwi. Qu iinjä ae imäkpiyi, yimba iqu hikä weä iqi timäutñqä äukuwi. ⁴¹ Inñaqe, yimba iqu hikä weä eqä yäpä mäñğisa witanğqä iu evqänğqe. Itanğa kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanğa, kiqä tuwänğisanñi eqä-pñä iqu ämnätä äpäsäqisätäqe qui imäkkqe. ⁴² Inñani mäkä-iqä iqua ämaqä guä äqiyänminñuwä iquautanä hñqu eqä äñgua äwätä, zä uwqenqä, iquau pizqä päkññqä knuä indqänñuwi. ⁴³ Inñaqe iquauqä ämiqä Juliyusi iqu, Poli iqu hñä-pmeqänñqä äwinyätä, iquauqä äwiñqä iutani, mimäkqä ipñqä iwimäkkqe. Ämaqä eqä-pñä iu äñgua uwqänñqä näqñqä iquauñi, qu-ganä ikuapmäupu, äñgua upñqä ätukqe. ⁴⁴ Itanğa ämaqä huiziquauñi, zä-yänñitä, yimba qui imäkñğqä itä, a ämaqätäpu, äñgua äwäpu qänaki iuäqämapñqä ätukqe. Ne iqu änatqanğqä-pa iinjä imäkani, ne eeqänänñä iqune eqä-pñä iutani, äñguänänñä iuäqämakqe.

28

Poli iqu, qua eqä-pñä awä iqi, Malta iu äpmaminquenqä

¹ Äñguänänñä iuäqämeni, näqñqä tiinjä ekqueqä. Qua eqä-pñä awä iqi, kiqä yoqe, Malta ivqä. ² Itanğa ämaqä qua iutanä iqua, suqä äñguänänñi tiinjä inetquakuwi. Piyä äqiyätä, isqä imänätqätanğqenqä, iqua tä ikepu, ne yeeqä äneyätmakuwi. ³ Inñani Poli iqu tä hui aquvä ämaqiyätä, tä hänaqä äsätanğqä iu äväuekqe. Qänjanuä hñqu, tä yäpä inğisa äwäminque, tä tnänñä uwqanğanğa, yäpaqänğisa ätimäuäqe, Poli iqueä hipa iu hiqanä ätutquvä qe äqiyämäminque. ⁴ Ämaqä iqisanä iqua, hiñuä iinjä äqumbiyi, quwqä-quwä tiinjä ätñguwi. “Hiñuä qumbiyä! Tqu, ämaqä pizqä päsqä-qu etanği, iqu eqä-pñä iu mäpäkonqä iqä-qe, neqä goti suqä quvqenqä kima vqä ii, iqu hñä yqänä pmetñqä iinjqe, mäwiñqä iqiya” ätkuwi. ⁵ Inñani Poli iqu qämäkä iqueni, tä iunqä qe ätasäwqatkqe. Inñaqe nätmatqä hui iqueni, mäwimeqä ikqe. ⁶ Qokä-apäkä iqua, “Poli iqueqä huiwi ppäkä nyquanğuti, iqu qua iqi äpäknätä äpäkonänñqiyä” tpu ipu, hiñui hñganqä äqumbu äpmaminñuwi. Iqueqä huiwiunñi, nätmatqä hui mäwimeqä äyä iqanği äqumbiyi, “Tqu, goti hñqueqä” ätñguwi.

† 27:40 27:29

⁷ Qua tqü-tänä qäqiqiñi, ämaqä qua iu äpmamiñuwä iquau miqä iqueqä quae. Iqueqä yoqe, Pūpulusi ique. Ämaqä iqu iqueqä anjuñqä änätma äwäqe, hiunji hñquaqui-hñqueñä iquauni, äñguänä äminemiñqe. ⁸ Inğanji Pūpulusi iqueqä kaniqu huiwä dnätä, zä-qunätä itä yaqä äwämiñqe. Poli iqu ique äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätä, hipae haqeqi äwiyätä, ique äñguä iwimäkkqe. ⁹ Iqu iñä imäqqañga, ämaqä tänä-yaqä äwämiñuwä, qua iutañä huizi iqua-pqe, Poli ique äwimeqanğuwänğa, iqu iquauni äñguä inä iwimäkkqe. ¹⁰ Iqu qunji äñguä iñä iwimäqqañğqeqä, qu neñi, suqä äñguänänjinä inemäkkwi. Qañuä hñquaqu-hñque ae äpäwqañga, ne yimba iu ävämetuñquä iqaunğua, nätmätqä äwa imiñquä isua yätamäkkqä änekuwi.

Poli iqu, Romä iu ätimäukqeqä

¹¹ Ne qua Malta iunji, qañuä hñquaqui-hñque ae äpmentiñi, yimba anä-himqä Aleksandiyä iutañä hñque ätkamäüätanä äukqe. Yimba iqu yunüä naqänänğğanji qua iu äpmamiñqe. Iqueqä himänğisani, goti Susi iqueqä ymeqä qäyawä iquaquiyqä ktqä-täniqä. ¹² Ne äwani, anä-himqä Sirakyusi iu ätimäüani, hiunji hñquaqui-hñque äpmakque. ¹³ Iqini ävämeni, anä-himqä Renğiumä iu ätimäukque. Awiñğanji yunüä, mäptqä timäüqä mäwqä inğisa qunğanğa, iqi ävämeni, hiunji hñquaqui qañä äwani, anä-himqä Puteoli iu ätimäukque. ¹⁴ Iqini ne quuvqä heqiyqä iquau äwimeqaunğua, qu ne hiunji 7 anä pmetuñquä yatñqä änekuwi. E äpmentiñi, ne iquau ävämani, anä-himqä naqä Romänğä äukqe. ¹⁵ Quuvqä heqiyqä Romätanä iqua, qu nenyqä, “Qañä äpätqänäuä” tqanğä äwipiñi, hänaqä awä iqi äminatuñquä äpkuwi. Inğanji qutañä hñquatä maketqä aquväqñqä, kiqä yoqe Apiyusi iu qe ämiñğque. Itanğa huizi iquatänji, ne anä, ‘Hiqaqä Yakuä Äwämä Uwqä Hñquaqui-hñqueyqä’ ätmiñuwä iu qe ämiñğque. Poli iqu iquau hiñuä äqunäqe, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä “äñguiqä” ätätä, iqueqä äwqe yänänäqñqä ämakqe. ¹⁶ Itanğa, ne Romä iu ätimäüani, yäpä inğisa uwqaunğua, ämaqä Romä iu miqä iqua, Poli iquenyqe, “Iqu anä hñque kiqä-kiuänä pmetanğuti, mäkä-iqä hñqu hiñuä äqunä ämiqätñqeqä” ätkuwi.

Poli iqu, Romä iu kukñuä awä ätumiñqeqä

¹⁷ Poli iqu Romä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpmeqetani, iqu Israitqä iqi äpmamiñuwä iquauqä naqä iquau tääqä ätuätumakqe. Qu aquvä ae äqänğanğuwänğğanji, iqu iquauni tii ätukqe. “Tatqä-ğüakauä, Israitqä iquneqä yoqetä, neqä atqä-awäkauqä suqä-pqetänji, mäñdi kittqämqä diñqe, nyi suqä quvqä hui mimäkkqä imiñqeqä. Inäqe qu nyi Jerusälemä iu guä äñgiqiyäpu, Romätanä iquauä hipaeu äpmuatänjikuwiqä. ¹⁸ Itanğa Romätanä iqua nyaqä manji qätä änyiyäpu, nğä suqeqä näqñqä mapñqä yatñqä änyipiñi, hiñuä tiñä äñqänğuwiqä. Nyi pizqä bäkpnğä diñqe, nyaqä suqä quvqe aanqä etanği, qu nyi huätä nyivquatämäupñqä ikuwiqä. ¹⁹ Iñä iqanğuwinğqe, Israitqä iqua, Romätanä iquau äkasuwä tquanğuwänğğanji, nğä nyämaqeunji, nätmätqä huiñqä kukñuä mitmqe hma qäyä hitanğqä-qe, hänaqä miñqä iqanği, nyi ‘Nyaqä kukñui, ämiqä naqä Sisa iqu änyiwäseyätñqeqä’ ätkqeqä. ²⁰ Nätmätqä iñji, nyi näunänğämä änyimakqä etanği, nyi he hiñuä eqänätmä kukñuä hitapmätmä tääqä iñqä etätmeqä. Israitqä eeqänänä iqua, nätmätqeqä kñuä yänänäqñqä ämepu hiñuä äqämbu äpmeñuwä

iunqe, nyi-pqe inä äqänmä äpmenänä. Nyi a tä ängiqätänqe, kiquä quati, iquesanänjqä” ätukqe.

²¹ Iqu iinjä tquanğa, qu iqueni tiinjä ätukuwi. “Ämaqä Jutiyatanä iqua, sinyqä awä natpñqe, pıpa hui maqiyqä ikuwiqä. Itanğa Israitqä iquautanä hñqu äpätä, sinyqä kukñuä quvqä hui mänatqä ikqeqä. ²² Israitqä iqunesanä hñqua, kñuä änyä-häñi indqänganguwinqä, ämaqä qua eeqänänjä iutanä iqua, kukñuä ququvqä ätätqänjuwiqä. Ne iinjä näqñqä metunqe, si tqä kñuä indqänqe awä tqanqtqe, qätä kiyatunquä äpqunä” ätukuwi.

²³ Qu hiunji hñque atäunjuä ipiyi, ämaqä kuapänäñi, anä Poli iqu pmetanğqä iunqä inğa äpkuwi. Qu zinuitä äpmakuwi, awiyqeunqä äpmetqutpiyä iunji, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqätä, Jisasi Iquenyqätä, näqñqä qeiqinyä äwikqe. Qu Jisasi Iquenyqä näqñqä äñguä ämepu quuvqä hiqäpñqä iinjqe, iqu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeutatä, Goti Iqueqä kukñuä hinjuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, ämetä, awä ätuminqe. ²⁴ Iqu awä iinjä ätuminqä iinjqe, ämaqä hñqua, “Kukñuä tä, qäyunä ätqiyä” kñuä indqänganguwänğa, huiziqua iqueqä kukñuinqä quuvqä maeqiyqä ikuwi. ²⁵ Iquauqä awä iqisanji, qu kukñuä mäkä äunäpiyitanji, ävämapñqä iqanğuwänğa, Poli iqu kukñuä hui inä qe ätukqe. “Dñä Äñguä Iqu, kukñuä naqä-qakuänäñi, tawäkau äyä ätukqeqä. Iqu hinjuä-tqä Asayä iqueqä manjitanji, tiinjä ätukqeqä.

²⁶ *‘Qokä-apäkä iquauñqä äwätinä, tiinjä tuvä. “He kukñuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiquä quatinqe änyä maqñqä hipnuwiqä. He hinjuä äqunğua äwäpiyä-qe, nätmatqä hñquenyqe näqñqä maeqä ipnuwiqä.”*

²⁷ *Ämaqä iinjä iqua näqñqä äñguä mämeqänqe, quwqä nyuänji woyqä ae imaqundänğqeqä. Kukñuä qätä äñguä mäwiyqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänğqeqä. Nätmatqä hinjuä äñguä mäqunquä ipñqe, quwqä hinjuä-pqe, ae yämaqundi inğqeqä. Qu iinjä mimäkkä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, Nyinyñqä anğumä quvepqanğpi, ga Nyi iquauñi äñguä iwimäkkäminjqä.’**

²⁸ Inäqe he näqñqä tiinjä hipñqeqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä anğu itmetñqä imäkätñqenqe, Iqu ne Israitqä iqune qäyä etanği huiziquaunqe, kukñuä ae ändowatkqeqä. Kukñuä iinj, qu qätä wipnuwiqä.” ²⁹ Poli iqu iinjä tquanği äwipiyyi, iqua iqueni ävämakuwi.

³⁰⁻³¹ Quväukuä hñquaquñi, Poli iqu anä ämätqä kanique mbqä ävätä, iu äpmaminqe. I pmetanğqänğa ämaqä ique äwimeqanğuwä iquauñi, iqu yeeqä ävätmetä, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñui, zä miqä, pemä itä, awä ätuätä, itanğa Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä äwiminqe. Iqu iinjä tqanğqenqe, ämaqä hñqu pmua mäwimäkkä iminqe.

* 28:27 Asayä 6:9-10

Tuwanuä, Poli iqu Romä pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Poli iqu anä-himqä Romä iunqä äwätä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänji, iqi pmetanquwä iquatä, anä pmapnqä winqanqgetani, tuwanuä tä äqäkqe. Iqueqä äwinqe, qutäni wänqäpu ae äpmeqetani, qua naqä Spenqä iunqä äwätä, Jisasi Iqueqä kuknuä ängui, awä tquätnqä iinqe. Tuwanuä iquesani, Poli iqu kuknuä awi, Kraisi Iqueqä kuknuä ängüä we-hunqä-tänji ätnänä iqinyä ätuätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe.

Kinjanäni, Poli iqu qokä-apäkä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä Romä iu pmeqä iquauni, “Nyi henyqä knuä kuapä indqänätmä, Goti Iqu he yätamäkqä hiyätnqä yatnqä ävätmä, tääqä hea ique-ique ätuätqänänä” ätuätä äqäkqe. Iqu qänakni, tuwanuä iqueqä qakuinqe, tii äqäkqe. “Ämaqä, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqisani, jänänä timäupnqä iinqe.” (1:17) Iqu tiinppqä ätkqe. Qokä-apäkä eeqänäni, Israitqä iquautanä, ä yäpaqänqisanä iquautanä qäyä etangi, qu eeqänäni, qokä-apäkä suqä quvqä imäkqä iquae. I etanqgetani, qu hänä pmepnuwänqe, Goti Iqu qunqä qeqä ätumuäkätä, anqumä itmetnqä inqe. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauni, Goti Iqu anqumä itmeqanqi, ga iqua Goti Iqueqä näueqä-qua epu, Jisasi Kraisi Iqueqä känqäka ipnqä.

Goti Iqu ämaqä hnqä anqi itmeqanqutqe, iqueqä hänä-pmeqe, hänji menä. Goti Iqu iqtä anä pmetanquti, Iqueqä Dnä Ängüä Iqu iqueni manqä winyätänä. Iinä etangi, yänänäqnqä, suqä quvqetata, äpakonqetatanji, ämaqä ique mändi äkittqiyätä ique ämitnqe, hanuä winä. Inji saptä 5 iquesa 8 dunqe, Poli iqu kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqetanä qakuinqetä, Dnä Ängüä Iqueqä yänänäqnqä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauqä hänä-pmeqä iu äwitnqenqätä, ätätä äqäkqe.

Inji saptä 9 iquesa 11 iunqe, Poli iqu hanä-iqä naqä ique äwimakqenqä awä ätätä äqäkqe. Iqu ämaqä Israitqä iutanä ique. Ga Israitqä iqua, Goti Iqu, Iqueqä ämaqä-qua hipnqä atäunqä ikqä iquayi. Itangi iquautanä kuapanänäni, qu Jisasi Ique tuwä äwiminuwä iquai. Israitqä iqua qäyä etangi huizi iquautani, kuapanänäni Jisasi Iqueqä kuknui qänaknä iminuwäqe, Israitqä iquautani, kuapanä ma. Poli iqu, “Israitqä iqua qämä-qämä ipu, nätmätqä naqänäni, Goti Iqu iquau iwimäkäniqenqä hiñuä ängüä mäqunqä iminuwä iutayqä” ätätä äqäkqe. Itangi iqu knui, qänakni qokä-apäkä Israitqä iutanä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe mapnuwänqänä, indqänqä.

Yäpakä iqini, Poli iqu ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe. Iqu kuknuä kuapanänäni, suqä, ämaqä huiunqä kiinä äwinqä iinqä, ätätä äqäkqe. Suqä huiziunqä inä ätätä äqäkqe, tiinji. Goti Iqueqä wäunui imäkqä inqätä, gapmanqä iquauqä yäpä inqisa pmeqä inqätä, itanga ämaqä huizi iquau yätamäkqä iqä inqätänji.

Kukñuä änguä we-hunqä-täñiqä

¹ Poli iqunä, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä imäqä iqunji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä änguä we-hunqä-täñi awä tmqä diñqä atäunuä änyiyätä, Iqueqä wäunuä iñqä änändowatkqä iqunjqä. ² Hinuiqänäñi, Goti Iqu kukñuä änguä we-hunqä-täñä ii, guä ämäsuätä, Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iquau tquanqi, iqua Iqueqä bukä iu äqäkuwi. ³ Ii kukñuä änguänäñi, Iqueqä Ymeqä Iquenyqeyi. Iqu ämaqä huiwä-täñu, Dewiti iquesa ätimäukqe. ⁴ Itanqa Ymeqä Iqu, quuvqe-qu Goti Iqueqänänjä etanqi, Goti Iqu, Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatätä, Iqueqä Ymeqä yänänäqñqä-qu atäunuä äwikqe. Iqu Jisasi Kraisi neqä Naqä Iquvi. ⁵ Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta änguä inemäkätä, itanqa, Jisasi Iqueqä wäunuä imäkatunquä änandowatkqe. Wäunuä iñi, ämaqä eeqänänjä iutani, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kukñui qänaknä ipñqe, awä tqueyi. ⁶ Amäqä iñä iquautani, he-pqä inänqe. He Jisasi Kraisi Iqueqä tääqe qätä ae äwiyäpu, Iqueqänänänqä enuwitayi. ⁷ Nyi tuwanuä tä, he ämaqä Romä pmeqä Goti Hanjuwä Iqu henyqä kiñä winqanqi, Iqueqänänqä tääqä etätmakqä iquenyqä äqiyqä. Neqä Goti Apiqutä, itanqa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeyta hinqi etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmetpñqä emäqinyä.

Poli iqu, Goti Iquenyqä tääqä ätminqenqä

⁸ Kinqanäñi, tiñä hitmqe. Qua eeqänänjä iunji, ämaqe, heqä quuvqä yänänäqñqä heqiyqanquwinqä quea ätätqänuwitani, nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta Goti Iqueny, 'änqiuqä' ätuätqänä. ⁹ Nyi Goti Iqueqä wäunui, kukñuä änguä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä awä ätätmä, yänä äqänmä imäkätqänä. Iñi nyaqä tääqä ätuätmängani, henyqä kñuä indqänätñqä iñqä kukñui, naqä-qakuä etanqqenqe, Iqueqä-kiuä näqñqä-tänjä Iquvqä. ¹⁰ Hea ique-iqueny, Iquenyqä tääqä tmqä imäkätmängani, Iqu äwinqanqutqe, nyi henyqä pmqä hänaqenqä qävqä nyiyätñqä, yatñqä yänänäqñqä ävätqänä. ¹¹ Yatñqä ii, nyi he hinuä hiqänmqä kiñä änyinätñqä iutayi. He yänänäqñqä emäkätñqä iñqe, nätmätqä Dñä Änguä Iquesa hitapmqä änyingiyä. ¹² Nqä kñuä indqänqe, tiñji. "Heyaqä quuvqä heqiyqä iunji, yätamäqä hiyqanqundi, ga he nyaqeu nyiyqanqpi, iutani eequne yänänäqñqä imäknatunqque."

¹³ Nyämaqäüä, nyi he tiñinqä näqñqä änguänä epñqä änyingiyä. Nyi wäunui, Israitqä qäyä etanqi huiziuqä awä iqi imäkkqe, häukuä äwäqäpa, heyaqä awä iqñi, nyi wäunuä imäkmqe, häukuä witñqä iñqe, hea kuapänäñi, nyi emamqä kñuä indqänätñqe. Inäqe hea ique-iqueny, nätmätqe ätimäuatä, hoptawä änyiyätñqe. ¹⁴ Wäunuä Goti Iqu ändapkqe, ämaqä Grikä iquautä, ä huizi iquautä, itanqa ämaqä näqñqä-tänjä iquautä, ä näqñqä maeqä iquautä, awä tumqä iinä ändapkqe. ¹⁵ Itani, he Romä pmeqä iquenä-pqe, kukñuä änguä we-hunqä-täñi awä hitmqä iñqe, nyaqä äwqe änyivauqi.

Kukñuä änguä we-hunqä-täñi, ii Goti Iqueqä yänänäqñqeyi

¹⁶ Kukñuä änguä we-hunqä-täñinqe, nyi womba miqunji. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqe, ämaqä quuvqä eqämipqä iquau anqumä itmeniqä iñqeyi. Kinqanäñi, Israitqä iquau-ganä, itanqa ämaqä huizipqä iquañi, inä itmeniqe. ¹⁷ Itanqa kukñuä änguänäñi, Goti Iqu, Iqueqä suqä jänänjä iuta ämaqä-qunenyqe, 'jänänänquaiqä' tätñqä iñqä ätnänäqi itkimäqiyä. Ämaqe, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisanji, jänänjä timäupñqä iñqe. Ii

kukñui, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa, “*Nqä ämaqä jänänänä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänä pmenqiyä.*”*

Suqä quvqä huitanä-huitani imäkkqenqä

¹⁸ Ämaqe, suqä Goti Iqu äwinyätanqä iunji tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkätqätanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä yätu äpme, Iqueqä äwqä tnäni, ätnänäqi itkimäqiyä. Qu quvqä iinjä imäkätqänuwu, kukñuä naqä-qakuä iqueni mändi äkittqiyätqänäüä. ¹⁹ Iqueqä suqä kuapänäninqe, Goti Iqu ämaqä tquau ae ämotquakqetani, qu näqñqä ae ekuwä-qe, mändi äkittqiyätqänä. ²⁰ Iqu nätmatqä eeqänäni ätimäutñqä ipäqäka äpätnqe, tänqa täsä enqä-qae, ämaqä iqua, Iqueqä suqetä Iqueqä yänänäqñqetä, hiñui änä mäqunquä ipiyä-qe, qu Iqu nätmatqä wäunüä imäkkqä iunji, hiñuä äqunäpu, Iqueqä nätmatqä iquaquinyqe, näqñqä qäyunä mapnä. Iinjä iutani, qu “Ne Iquenyqä maqñqä itanitanji, quvqä maequneyqe” matqä ipnä.

²¹ Ii tiinjä etanqiyi. Iquenyqä näqñqä iinjä epiyä-qe, qu, ‘Iqu Goti naqä-qakuä Iqueqe’ kñuä mindqänqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mävaqumuuatqä ipu, Iqueni, ‘änguiqä’ mätquä iminuwu. Oeyä. Iqua kñuä qämä-qämä ipu, kñuä indqänqetä, näqñqetä maeqä, hiawiqä ingisa äpmenuwä-pa ekuwi. ²² Iqua, ‘Ne näqñqä-tänuneyqä’ ätätqänuwä-qe, maqñqä naqä-qakuänänä-qua ätimäukuwi. ²³ Qu Goti Hanjuwä Mapäkonqä Iquesä, nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä iquesä, tuwä äwipiyyi, ktqe, ämaqä äpäkonqä iquauqetä, ynñä iquauqetä, yaqueqä huitanä-huitanä iquauqetä, qämäkä huitanä-huitanä iquauqetä imäkäpu, nätmatqä iquauñqe, qonä woktäuqäpñqä ipäqäkuwi.

²⁴ Qu iinjä imäkkqanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu, quwqä quvqä imäkkqänqä äwinyätñqä iu qänaknä ipñqä hiñuinä äqunqge. Itani quwqä kñuä quvqe, suqä kiyä mätqä iquau imäkkqänqä indqänäpu, quwqä huiwi qäyunä mimiñqä ipu, iqa äuminuwu. ²⁵ Qu Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuänäni, tuwä äwiyäpu, quanqä di ämakuwi. Itanqa qu qonä äwoktäupu, yäpä iqi äpmaminuwu, Goti nätmatqä eeqänä imäkkqä Iquenyqä ma, nätmatqä Iqu imäkkqä iinjänä iqa äuminuwu. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu eeqänä imäkkqetani, hea ique-iqueni, ämaqä iqune, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuñqänäyi. Ii naqä-qakui.

²⁶ Qu iinjä imäkkqanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu, suqä womba inqä ii, qäyä imäkkqä uwqäpñqä hiñuinä äqunqge. Ga apäkä iua, qoki-quatä hiqaqä anä wiqä suqä qäyunänji, ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä ipäqäkuwi. ²⁷ Asä inji, qokä iqua-pqe, apäkitä hiqaqä anä wiqä suqä iunji ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä iqu, yänänäqñqä ätimäukqe. Inji qokä iqua suqä womba meqä ii imäkkmbiyi, quvqä iinjä iqueqä kimanji, qäyunä ämakuwi.

²⁸ Qu suqä Goti Iquenyqä kñuä indqänqä iunji, tuwä ävqanquwitani, ga Iqu, quwqä kñuä quvqä iu indqänäpu, suqä qäyunänä iu mimäkkqä pa ipñqä hiñuinä äqunqge. ²⁹ Inji suqä Goti Iqu mäwinqä inqeu, suqä quvqeu, aquvä maqiyqä ique, nñ quvqä iwitqueqä itäni, kuapänä imäkätqänä. Itanqa suqä huiziuqä nätmatqenqä qeqä tquä, ämaqä pizqä päsqä, kukñuä mäkä-hunqä, quanqä imäkkqä, ä quvqä iwitquetä, ewiqä tqä-pqe, kuapänä itqänä. ³⁰ Huiziuqä suqenqä awä ätuäkipu, hñquenqä tuwänggi kukñuä ätäpu qui imäkkqä, mä Goti Hanjuwä Iquenyqä wiunqä iqä, hñquau hñgisanä tquä, ämaqä mänqe ‘quvqeqä’ ätäpu, quwqä yoqenä haqeu

* 1:17 Hapakukä 2:4

maeqä, suqä quvqä änyä-hänjinqä indqänäpu imäkcqä iu, itanga kënaqä-kanuquauqä kukñui qätä mäwiyqä ipu, itqänuwä iquayi. ³¹ Itanga tii-pqä inänji. Kñuä indqänqä ängui mindqänqä ipu, quwqä kukñuä du qänaki miqä ipu, ämaqeunqä qeqä mäwutqä, ä huäqä mäwunqä itqänuwä iquayi. ³² Goti Iqu qäyunä iwäsäutä, “Ämaqä iinjä imäkmipqä iqua äpäkombñqänänjqä” ätkqeqe, iqua näcñqä qäyä epu, quwqä-quwä imäkäpu, ämaqä huizi ii imäkmipqä iquaunji, “Yqänä imäkpüyä” tqä-quaiqä.

2

Goti Iqueqä iwäsäuqeqä

¹ Inji he huizi iquaunqe, “Quvqä-quaiqä” ätäpu iwäsäutqänuwä eeqänänjä iquenä, suqä quvqä iqua imäkätqänuwä, he asä inä imäkätqänuwitanji, “Ne quvqä maequneyqe” matqä ipnä. He iquaunqe, “Suqä quvqä iinjä imäkcqä-quaiqä” ätäpiyänqanji, hiqä-heonqä-pqe inä tmbñqe. ² Ne näcñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä suqä quvqä iinjä imäkätqänuwä iquaunji, kima ävätäqänqanji, qäyunänä vänä. ³ Si huizi iquaunqe, “Iqua suqä iinjä imäcquaiqä” ätätnä, asänä imäkcqä iquki, “Goti Iqu ämaqeu kukñuä mitqeunji, ämäwqätäumniqeqä” kñuä kiyä? ⁴ Goti Hanjuwä Iqu ängüä ikitquetä, hea quäuqä sinyqä hinuä äqänä äpme, tqä suqä quvqeqä kima maqänä mäktapqä itñqe. Iqu ängüä kuapänä e qäyä ikitqeqanqeqe, ii nätmätqä hinjinqä eqqä-panjä äqunänjä? Iqu ängüä iinjä ikitquetñqe, ii, si tqä kñuä äkunmäknätnä, suqä quvqä vquatämäutñqä iinjqe, äktma äwätñqeyi.

⁵ Si tqä kñuä iunji qñqanä äyetenä, suqä quvqä iuta makunmäknqä itnänqanji, Goti Iqueqä äwqä tnänji, aquvä ämaqiyätqänjyä. Hiunji Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnänji ätnänjä iqi ämaetä, kukñuä jänä imäkätqänqanji, tqä kima qäyunänji, inqä matñji. ⁶ “*Goti Iqu qokä-apäkä hñqunä-hñqunänji, suqä qu imäkätqänuwä iunqe kima äväniqeqä.*”^{*} ⁷ Ämaqä yänjä äqänäpu, wäunjuä ängüä imäkäpiyitanji, yoqä naqä ämepu, mapäkonqä ipñqä, Goti Hanjuwä Iqutä quamä anä pmepñqä hänaqeqä qävqä itqänuwä iquaunji, Goti Iqu hänjä hea ique-ique pmeqä vänqiyä. ⁸ I etanqä-qe, ämaqä kñui, quwqä-quwänqänä indqänäpu, kukñuä naqä-qakuä iu tuwä äwiyäpu, suqä Goti Iqu mäwinyätanqä iu qänaki itqänuwä iquaunji, Iqueqä äwqä tnänjä yänänäqñqänänji, ävänqiyä. ⁹ Ämaqä eeqänänjä suqä quvqä imäkätqänuwä iquaunji, hanjä-iqä naqänänjitä, tänjä-hunqetänji, äwimeñqiyä. Israitqä iquau-ganä äwimeqetänji, huizi Israitqä qäyä etanqä huizi iquau-pqe inä wimeñqiyä. ¹⁰ Iinjä etanqä ämaqä eeqänänjä suqä ängüä imäkätqänuwä iquaunji, quamä pmeqä ängüänänjitä, yoqä naqetä, itanga äwqä hanuä inqä itänji, Israitqä iquau-ganä äwimeqetänji, huizi Israitqä qäyä etanqä huizi iquau-pqe inä wimeñqiyä. ¹¹ Ii tiinjä etanqiyi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquaunji, asänänä iwäsäuänä.

Kukñuä-suqeqä

¹² Israitqä iqua qäyä etanqä huiziqua, qu kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, maeqä-quai. Qutanjä suqä quvqä imäkätqänuwä eeqänänjä iqua, qu kukñuä-suqe maeqä ipiyä-qe, qui imäkmbnuwi. Itanga Israitqä kukñuä-suqä ämepu, suqä quvqä imäkätqänuwä eeqänänjä iqua, Goti Iqu kukñuä-suqetä iwäsäuqanqä, qu qui imäkmbnuwi. ¹³ Ämaqe, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänänjä timäupñqä iqua, kukñuä-suqe qätä hinjinäwa

* 2:6 Apqä Bukä 62:12; Quamä-pmeqä 24:12

äwiyätqänuwä ma, qätä äwiyäpu qänaknä itqänuwä iquayi. ¹⁴ Israitqä iqua qäyä etanji huiziqua, kuknuä-suqe maeqä epiyä-qe, quwqä kñuä indqänqä iuta ämepu, kuknuä-suqeu qänaknä ipiyänğanji, iqua kuknuä-suqä ii maeqä qäyä epu, quwqä-quwä kuknuä-suqä enqä-panuayi. ¹⁵ Iinjä ipiyä iutani, tiinjäqä motquapnä. Goti Iqueqä kuknuä-suqe, ämaqeudä yäpä ingisa ae äqiyekqä äwi,† kiqä wäunui imäkänä. Inji quwqä suqä-iwäsäudqänqä kñuä imjä-pqe, asänä motquenä. Hnğanä-pqe ‘Suqä qäyunä imäkqeqä’ indqänäpu, hnğanji ‘Qäyunä manä’ kñuä indqämbnä. ¹⁶ Nyi kuknuä änguä we-hunqä-tänji awä ätuätqä-pa, hiunji qänaknänğanji, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Ique wäunüä vqanğa, Iqu ämaqeudä suqä kñuä zä äwinqä eeqänänä injä iwäsäunige.

Israitqä iquauqä suqä imänqä injqe

¹⁷ Itanji tänganji, nyi he, “Israitqä iquautanä iquneyqä” änyuätqänuwä iquenä hitmqe. He imänäpu, “Kuknuä-suqä iqu yätamäqä neyänqiyä” kñuä indqänäpu, “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätqänuwä iquenji. ¹⁸ Qu kuknuä-suqä iuta ämetquakuwitanji, he Goti Iqueqä äwinqä iinjä näqñqä ämepu, suqä qäyunänä, huizi iquau ämäwqätäunqenqe, ‘änguänänijä’ ätätqänä. ¹⁹⁻²⁰ Itanğa näqñqetä, kuknuä naqä-qakuitä, kuknuä-suqä iu witanqñqetani, he kñuä yänänäqñqe, “Ne ämaqä hinuä pisqä iquauji, hänaqe ämotquetanä, ämaqä hiawiqä imä pmetanğuwä iquauqä we-hunqä-qune eanä, ämaqä maqñqä itanğuwä iquau ämotqeqä-qune eanä, itanğa ymeqä wänqä isuaunji, kñuä vqä iquneyqä” indqänätqänä. ²¹ Inji he qokä-apäkä iunä motqeqä iquenä, hiqä-hiuänji mämitquatñqe, sunqä itqänuwä? He awi, “Quwä mämeqä pambiyä” tqä iquenä, quwä ämetqänuwäta? ²² “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqe” tqä iquenä, he quvqä iinjä imäkätqänuwäta? He goti quanğä iquauñqä maenqä itñqä iquenä, iquauqä hiqäva-imäkqä anä iuta quwä ämetqänuwäta? ²³ He hiqä yoqe haqeqä ämamänäpu, “Goti Iqueqä kuknuä-suqe ämenunä” tquenä, kuknuä-suqe ävasuäpiyitanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, qui äyä imäkätqänä. ²⁴ Ii, Goti Iqueqä bukä iu, kuknuä tiinjä ätä äqänänqä-payi. “Hiyaqä quvqä iutani, Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä äkasuwä kuknuä ätäpu, mändi äkittqiyätqänä.”‡

Suqä, huiwä häuä ktänqenqä

²⁵ Si Goti Iqueqä kuknuä-suqä eeqänänä iu qänaki iqanğtqe, Israitqä iqueneqä suqä huiwä häuä ktäuqä iqu, yätamäqä kiyänä. Inäqe, qu saqä huiwi häuä qäyä äkktäukuwä-qe, si kuknuä-suqe ävakutqe, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua enqä-panä esñi. ²⁶ Iutani ämaqä häuä maktänqä hnqu, kuknuä-suqeu qäyunänä qänaki iqanğutqe, Goti Iqu iquenji, häuä ktänqä iquatänä, asänänä enqä-panä qunänä. ²⁷ Itanğa kuknuä-suqä-tänä eänä, huiwä häuä ktänqä iquki, kuknuä-suqe ävausqanğtqe, ämaqä huiwi häuä maktänqä, kuknuä-suqeu qänaki imitätqä iqu, tqä suqä quvqe, ätnänä iqi makiyänä. ²⁸ Nyi naqä-qakuä, “Israitqä iqunjqä” tqe, ii nätmatqä huiwitanä manä. Itanğa suqä huiwä häuä ktänqä-pqe, ii nätmatqä huiwitanjinä manä. ²⁹ Israitqä naqä-qakuä-qu-tiyä-qe, iqueqä qeqä-quuvqä imñi, ne hinuä mäqunquä yanä. Itanğa, suqä huiwä häuä ktänqä naqä-qakuä iqu, kuknuä-suqeuta ma, Dñä Änguä Iqu qeqä-quuvqä

† 2:15 Järämai 31:33; Asayä 51:7 ‡ 2:24 Asayä 52:5; Esekiyäli 36:20

imñi imäkänä. Ämaqä iinjä iqu, yoqä naqä meqe, ämaqä iquauqä hiñuä iqisa ma, Goti Hanjuwä Iquesayi.

3

Goti Iqueqä suqä iwäsäuqenqä

¹ Nyi naqä-qakuä i tqangundqe, änäänänqäwä? Israitqä iqua, iinjä eñjuwitani, yätamakqä äki metqänä? Suqä huiwä häuä ktänqä iqu, yätamakqä äänä väniqi? ² Täukue! Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquañi, nätmatqä huitañä-huitañä änguänänjinä ävätqä. Kinganänñiqu, Iqu Iqueqä kukñui, iqua ämiqäpñqä äwikqe. ³ Inji iquautañä hñqua, kukñuä täñji qänaknä miqä imiñjuwitani, änäänänqäwä? Iutanji Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äñguä wimäkätñqä ätukqä iu mimäkqä yäniqi?

⁴ Oeyä! Matimäuqä yänä! Ämaqä eeqänänñä quañgä tätqätanquwä-qe, naqä-qakuä tqe, Goti Hanjuwä Iqunänñqä. Iqueqä bukä iu äqänänñqä-pa, *“Tqä kukñuä naqä-qakuä etanqenqe, qu hiñuä qumbñqäuä. Itanña qu Si quvqä imäkätqänñqä ktqanqppqe, Si ämäwqätätñqinyä.”**

⁵⁻⁶ Inji, neqä suqä quvqä iquesa, Goti Iqueqä suqä jänänänñi, ätnänñä iqi ämotquetñqe, änäännyä tatunquäwä? Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä iqenqä äwqä tnänñä imäkätä, kima änätapätñqä iinjqe, “Iqu, jänänänñä miqä itqänä” tatunquäta? Oeyä, kukñuä iinj, ii ämaqä iquneqä kñuä iutanäyi. Goti Hanjuwä Iqu suqä jänänñinä mimäkqä-säpi, Iqu qokä-apäkä eeqänänñä iuqä suqenqe, miwäsäuqä iquäninñä. ⁷ Ämaqä iquneqä kñuä iutanñä yatñqä huiziqu, tiyi. “Nyaqä kukñuä quañgä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä naqä-qakui ätnänñä inñgisa ätimäuätä, Iqueqä yoqä naqä qonätñqä iwimäkätñqe, Iqu nyinji, ‘Suqä quvqä imäkqä-qukiyqä’ änyuändätä, kima quvqe sunqä dapätñqäwä?” ⁸ Kukñuä iinj qäyunä etanqutqe, tiinjä tatunque. “Nätmatqä äñguä hui timäuätñqe, ne suqä quvqä hñqu yqä imäkänä.” Ämaqä hñqua neqä yoqä mäñdi äkittqiyäpu, quañgä tii ätätqänñä. “Iqua, kukñuä quvqä iinj isua, ätätqänjuwä iquaiqä.” Ämaqä nenyqä ii ätätqänjuwä iqua, quvqä iquesa kima mapnuwänñqe, ii qäyunäyi.

Eequne, suqä quvqä imäkätunqenqä

⁹ Änäänätiyä? Israitqä iqune, ämaqä huiziquaunji ämäwqätäunju? Oeyä, ne ae äyä ätätunque. “Israitqä iqunesä, Grikä iquatänji, eequne suqä quvqä iqueqä yänänäqñqä iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä imäkqämanätqunñä.” ¹⁰ Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänñqä-payi.

“Ämaqä suqä jänänänñinä imäkqe, aañä hma naqä-qakuä eänä.

¹¹ Ämaqä näqñqä äñguänänñä-tänji, hma etanñi, Goti Iqu qutä pmeqänñqe, qävqä miqä itqänä. ¹² Ämaqe, hänaqä äñguä iunji ävquatämäupu, eeqänänñi, quvqenä ätimäukuwi. Auä, ämaqä suqä äñguä imäkqe, aañä hma naqä-qakuä eä.”†

¹³ *“Quwqä manñitani quañgä kukñuä kuapänä ätätqänjuwi, ii tiinjä enqä-manñi. Qu ämaqä pizqä qua äptepu, hovqe mämatnyeqä itqänjuwä enqä-pañiyi.”‡*

“Quwqä kukñuä ätäpiyi, qämakä iqua, ämaqeu qui imäkätqänjuwä-pañiyi.”§

¹⁴ *“Quwqä äwqä tnänñi äpakänä munätanqgetani, ämaqeu qui imäkññqä ätqa äwätqänñä.”*

* **3:4** Apqä Bukä 51:4 † **3:12** Apqä Bukä 14:1-3; 53:1-3 ‡ **3:13** Apqä Bukä 5:9 § **3:13** Apqä Bukä 140:3

15 *“Qu maqänä äwäpu, ämaqä pizqä äpäsätqänjuwi. 16 Ga im-imä äupiwi, nätmatqä qui imäkäpu, ämaqeu hanä-iqä ävätqänjuwi. 17 Itanğa, huiziquatä äwqä naqä-hıjqunä änyäpu pmetpıjqe, maqıjqä enjuwä iquayi.”**

18 *“Qu Goti Iqu yoqä naqä ämenqä iıjqe, kıjuä mämeqä ipu, zä mäwinqä itqänä.”†*

19 Ne tiıjqä näqıjqä äyuwä. Kukıjuä-suqä Goti Iqueqä bukiu äqänänqä eeqänänı, ämaqä kukıjuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeıjuwä iquau ätuätıjqe. Iutanı ämaqä im-imdanjä eeqänänjä iqune, Goti Iqueqä hıjuä iqiıı, neqä suqä quvqenqe, “Iınä-iıııqä” matqä itanä, Iqueqä änewäsäuqä iunä äpmeıju. 20 İi tiınä etanği. Kukıjuä-suqe, näyaqä suqä quvqä iıjqänä ämänätquetqäuä. İtanği kukıjuä-suqä iu qänaknä iqä iutanı, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hıjuä iqiıı, jänänıua matimäuqä ipnä.‡

Goti Iqu, quuvqä eqämipqä iquau, jänänıua iwimäkätıjqenqä

21 İtanği tanğanı, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hänaqe, qokä-apäkiu jänänänjä wimäkätıjqe, ae ämänätqueqe. İi kukıjuä-suqä iu qänaknä iqeuta, matimäuqä yänä. Hänaqä iquenyqe, kukıjuä-suqä Mosisi iqu äqäqä iutatä, bukä, Goti Iqueqä kukıjuä hıjuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, äqänänä. 22 Hänaqä tä, tiııı. Qokä-apäkä, Jisasi Kraisi Iquenqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauıı, Goti Iqu eeqänänı, jänänänjä wimäkänä. İsrıtqä iqunenqä, ä huizi iquauıjqä huänqıe, qäqunäyi. 23 Ne eeqä asänänjä iqune, suqä quvqä imäkätunquä-qae, Iqueqä ktqä inemäkkqe, a maqätqä inı. 24 İtanğa Kraisi Jisasi Iqu anğumä mbqä äneyämaqetanı, Goti Hanjuwä Iqu, eeqä asänänjä iqunenyqe qeqä äwimänätä, hıngı änatapätä, jänänjä inemäkätqäuä. 25 İqu, Jisasi Iqu äpäkonätä, Iqueqä häneqetä, quuvqä heqiıjqä iquauqä suqä quvqetanä kimanı, huätä muämäutıjqä atäunıua ikqe. İqu iınä imäkkqe, İi Iqueqä suqe, jänänänjä etanğqenqä ämänätquetıjqä dııqeyi. Hııııqänänı, ämaqe suqä quvqä imäqanğuwänğa, İqu qeiqınyä imäkätä, kimanı maqänä mäwqä qäyä imııjqä-qe, Iqueqä suqä jänänänjä iu qänaknä yqänä imııjqeqä. 26 İqu ämaqeıjqä suqä quvqä iutanjä kimanı, Jisasi Ique äwikqetanı, ne İquenyqä näqıjqä tiınä ämetqänı. İqu suqä jänänänıınä İmäkqä-qu eäqe, ga ämaqä Jisasi İquenyqä quuvqä eqämipqä iquau, jänänänjä İwimäkqä İınänä-qu eänä.

27 İtanği ämaqä-qune, neqä yoqä haqeu ämamänätunqıe, iıjqä änänyä tatanıjqe? İi qäpu ae ekqe. Qäpııı, suqä äsquesa ekqäwä? Kukıjuä-suqä iu qänaknä iqä iquesa ma, oee. Yoqä haqeu mamänqä iqu, quuvqä heqiıjqä iqusanä qäpu ekqe. 28 İi ne näqıjqä tiıııjqä ämakquä iutanıyi. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hıjuä iqiıı jänänjä timäupıjqe, kukıjuä-suqä qänaknä iqä iqusanä hmanı. İi hänaqä quuvqä heqiıjqä iqusanänıı. 29 Kukıjuä İi qäyuta, ä Goti Hanjuwä Iqu, İsrıtqä iquauqä Goti İqunänä? İqu ämaqä huizi iquauqä-pqe, hmanda? Oee, İqu, huizi iquauqä Goti inänı. 30 Goti Hanjuwä Iqu, Kıqä-kiuänänı. İqu, İsrıtqä hııwä häuä ktänqä iquatä, huizi häuä maktänqä iquatä, İquenyqä quuvqä eqiyätqätanğuwitanä, jänänänjä iwimäkänıqe.

31 Ä ne quuvqä heqiıjqenqä iınä ätätanıtanı, kukıjuä-suqe mäıdı äkittqiyätanä, aanqä äyä imäkätunquäta? Aanä oeyä! Ne kukıjuä-suqä iqueni, yänänäqıjqä ätqätetunqıe.

* 3:17 Asayä 59:7-8 † 3:18 Apqä Bukä 36:1 ‡ 3:20 Apqä Bukä 143:2

4

Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenqä

¹ I etanqqä-qe, Israitqä iquneqä awä kinganänä Aprähamä iquenyqe, ne suänyä tatuŋquäwä? Hänaqä Goti Iqueqä hinuä iqi jänänä timäuqänqe, iqu hinuä äsque äqunqqäwä? ² Iqu suqä änguina imäkminqeta, ämaqä jänänä-qu eqä-säpi, iqueqä yoqe, kiqä-kiuä haqeu vauqumuatuŋguäninji. Itanqi Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisaŋi, iinjä mimäqä yänä. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kuknuä äkinqä ätnänqenqe, knuä mapiyä. “Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanqi, Iqu ‘Ämaqä jänänueqä’ ätkqeqä,” ätä äqänä.*

⁴ Ämaqä hŋqu wäunuä imäkätä, iuta mbqä ämeqä di, ii, wäunuä kaniqu qeqä imänqeta mäwqä iqi. Oeyä. Mbqä ii, wäunuä iutaŋä kimaŋiyi. ⁵ Iinjä etanqqä-qe, ämaqä hŋqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini jänänänä-qu pmetnqä diŋqe, hnjuä-hnjuä mimäqä itä, quuvqe, Goti Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauŋi, jänänänä wimäkätŋqenqä eqiyätŋqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Jänänänjukuiyqä’ ätuätqäüä. ⁶ Dewiti iqu-pqä kuknuä asä ii enqä-ma, ätkqe. Ämaqä suqä änguä mimäqä qäyä etanqä, Goti Iqu, qunji, ‘Jänänänuaiqä’ ätuätqä iqua, änguä äpmepu, aquvänä ipŋqä iinjä tii ätätä äqäkqe.

⁷ “Ämaqä, kuknuä-suqeu tuwä äwipu, quvqä imäkätqänjuwä iquauŋi, Goti Iqu, quwqä quvqe hinuä anqi mäqunquä yätŋqä, huätä muämäuqanqutqe, qu änguä äpmepu, aquvänä ipŋqäüä.

⁸ Naqä Iqu, ämaqä hŋqueqä suqä quvqä diŋqä knuä anqumä mindqänqä iqanqutqe, iqu änguä äpme, aquvänä iquätŋqeqä” ätkqe.†

⁹ Änguä äpme aquvänä iqä iinjä, ii ämaqä huiwä häuä ktänqä iquanqänändanä, ä ämaqä huiwä häuä maktänqä iquanqä-pqe, inändanä? Ne tiinjä äyä ätätqänju. “Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenqä knuä indqänätä, ‘Ämaqä jänänueqä’ ätkqeqä” ätätqänju. ¹⁰ Inji Goti Iqu iinjä ätukqe, Aprähamä iqu äänä pmetanqayi? Iqu huiwä häuä ae äktänqänqata, ä änä etanqata? Iqu huiwä häuä maktänqä änä etanqayi. ¹¹ Suqä huiwä häuä ktäuqe, kiqä quati tiinji. Aprähamä iqu huiwä häuä maktänqä yqänä äpmeqänqanji, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqanqi, Goti Iqu, “Ämaqä jänänjukuiyqä” ätukqe. Itanji Goti Hanjuwä Iqu suqä huiwä häuä ktäuqä ii, iqu ämaqä jänänä-qu pmetnqenqä hiqŋqä enqä-pa äwikqe. Iinjä etanqi Aprähamä iqu, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iuta, ämaqä jänänänä ätimäupqä iquauqä kawä kinganänä iquvi. ¹² Itanqa iqu ämaqä huiwä häuä ktänqä iqunesanä hŋquauqä kawiqu inänji. Ii ämaqä huiwä häuä äktänäpu, quuvqe, neqä awä Aprähamä iqu huiwä häuä maktänqänqa, Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä-pa, eqiyätqänjuwä iquayi.

Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäukqenqä

¹³ Hinuiqänänji Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquesä, iqueqä kaqä-kawäkautä, qua eeqänänji iquau äväniqä diŋqe, kuknuä guä ämäsäukqe. Inäqe kuknuä guä i ämäsäukqe, ii Aprähamä iqu kuknuä-suqä hui qänaki iminqä iuta ma, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, jänänänä-qu ätimäukqä iutayi. ¹⁴ Ii tiinjä etanqiyi. Ämaqä kuknuä-suqeu qänaki imipqä iqua, nätmätqä Goti Iqu äväniŋqä kuknuä guä ämäsäukqä iunji

* 4:3 Ipäqäkqä 15:6 † 4:8 Apqä Bukä 32:1-2

ämeqä-säpi, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqe, hinginqä hetäningä. Itanğa kuknuä Goti Iqu guä ämäsäukqe, aanqä inä hetäningä. ¹⁵ Ne näqñqe. Kuknuä-suqä iquesani, ämaqe, ique ävausäpiyitani, Goti Iqueqä äwqä tnäni ämapnä. I etanğqä-qe, kuknuä-suqe maeqä enqe, ämaqe ique mävausqä ipnä.

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquenyqätä, kaqä-kawäka qänaki timäupnuwä iquaunqätä, qeqä wimänğangi, nätmätqä hingi väniñqä, kuknuä guä ämäsäukqe. Inji, kaqä-kawäka eeqänänğä iqua, mapñqä iinğä kuknuä guä ämäsäukqe, ii ämaqä, Goti Iquenyqä quuvqä eqäpñqä iquaunqänänji. Auä, kuknuä guä ämäsäukqe, ämaqä, kuknuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeñuwä iquaunqänä ma, ämaqä quuvqä Aprähamä iqu eqäkqä-pa eqäpñqä iquaunqä-pqe inäyi. Aprähamä iqu, eequneqä awä kiñganänğä iquvi. ¹⁷ Ii Goti Iqueqä bukä iu tii ätäñqä-payi. “Nyi si hueqä-himqä kuapänänğä iuqä kawiquki ikimäkqe qä.”†

Kuknuä tä, Goti Iqueqä hinuä iqi, guä yänänäqñqänğä ämäsänä äwi, qäyunä ätimäunqiyä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iquaunji, häñä-pmeqä anğı Vqu eä, itanğa nätmätqä matimäuqä yqänä etanğuti, tääqä Tuätumeqä Ique. Iqu iinğä itñqetani, Aprähamä iqu Iquenyqä quuvqä eqämiñqe. ¹⁸⁻¹⁹ Goti Iqu ii ätukqänğani, Aprähamä iqu, iqueqä quvükui 100 ae äpäwätä, mäñdi eätä, äpäkonätñqä imiñqe. Itanğa iqueqä apäkä Serai, ii qokitqä ae ekqe. Inji, iqu, “Ye e äpmeñitani, äänä timäunqutiyä?” kñuä ii qäyä wiyqanğqä-qe, iqu quuvqenä eqiyätä, hinuä äqänä äpmamiñqe. Ga Goti Iqu, “*Taqä-tawäka kuapänänğä timäupnuwiqä*”§ ätukqä-pa, iqu hueqä-himqä kuapänänğä iuqä kawiqu ekqe. Auä, iqu iyaquiyqä huiwiñqä kñuä indqänätäqä-qe, iqueqä quuvqä heqiyqe, hanuä mäwiqä, yänänäqñqä eqämiñqe. ²⁰⁻²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäukqenqe, Aprähamä iqu äwqä hñquaqu miñqä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäütä, “Goti Iqu imäkäninğä kuknuä guä ae ämäsäukqe, qäyunä imäkänqiyä,” näqñqä äñguänänğä ämetä, quuvqä eqiyätäqetani, yänänäqñqä imäkñmiñqe. ²² Iinğä etanğı, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenğä kñuä indqänätä, iquenyqe, “Ämaqä jänänueqä” ätkqe.

²³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu, “*Iqueqä quuvqä heqiyqeta, Ämaqä jänänueqä*” ätkqe qä, Goti Iqu Aprähamä iquenyqänä matqä ikqe. Oeyä. ²⁴ Ii nenyqä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqu äpäkonğanğa, Ique anğumä ävauqumuatkqetani, ne-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä inä eqiyätqänju. Iutani Iqu, näyaqä quuvqä heqiyqenğä kñuä indqänätä, nenyqä-pqe, “Ämaqä jänänuaiqä” tätñqe qä. ²⁵ Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, näyaqä suqä quvqenğä qäyä päkonätñqä, hinuinä äqunğqe. Itani Iqu Iqueni, ne ämaqä jänänänğä nemäkätñqe, qua äptekuwä iuta äyä ävauqumuatkqe.

5

Goti Iqutä, äwqä naqä-hñqunä iinğenğä

¹ Inji ne quuvqä ae äyä eqiyätqätanğju, Goti Hanjuwä Iqu neñi, qokä-apäkä jänänjune äyä inemäkqä. Iinğä etanğı neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu inemäkqanğı, ne Goti Iqutäni, äwqä naqä-hñqunä änyanä äpmeñju.

² Itani Jisasi Iqu neñi, hänaqe qñqanğä enğä-pa nauteyqanğı, ne quuvqä eqiyätänä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hingi vqä yäpä inğisa

† 4:17 Ipäqäkqä 17:5 § 4:18-19 Ipäqäkqä 15:5

äpaquvätanä, i äpmeñu. Itanğa ne, Goti Hanjuwä Iqu inätmetä, qäukuä yätunji, Iqutä quamä anä änguänänjä pmetunquä diñqä, hiñuä äqänanä äpmeñu. Iñqe, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänju. ³ Itanğa ne aquvänänji, iñqänä miqä äyä itqänjunä. Oeyä. Ne aquvänänji, hanjä-iqä änemeqä iñqä-pqe, inä itqänjunä. Ii ne tiññiqä näqñqä etanğiyi. Hanjä-iqä iqu, äpakänä tqäuatunquenqä yänänäqñqä inemäkänä. ⁴ Itanğa ne yänänäqñqä e ätqäuätaqetani, ne suqä Goti Iqu äwinyänqä iu imäkätanä, Ique yeeqä iwimäkänä. Ga ne iñjä imäkätaqetani, Iqu ne yätamäqä neyätñqä diñqä, hiñuä äqänanä pmetanä. ⁵ Itanğa Dñä Äñguä Goti Iqu änätapkqä Iqu, Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiñjä äwinyänqe, näyaqä äwqeu änyuänaiqketani, ne Goti Iquenyqä hiñuä äqänanä äpmetaqänğani, hiñginäwa äqunanä pmeqänqä manä.

⁶ Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiñjä äwinyänqe, tiñji. Ne neqä suqä quvqe huätä mamänatunquä, yänänäqñqä maeqä etanğani, hea Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqänğani, Kraisi Iqu, ämaqä Goti Ique tuwä äwiyätunquä iqune, anğumä inetmeniqä iñqä äpäkonğqe. ⁷ Ämaqä jänänjä hñqueqä yätamäqenqe, ämaqä nesanjä hñqu äpäkonätñqe, äänä mäqumuetunquäwä? Aanqe! Ämaqä suqä aanjä änguänänjä imäqä hñqueqä yätamäqenqe, hñqu äpäkonätñqätiyä, ä mäpäkonqä yätñqätiyä? ⁸ Ii etanğqä-qe, ne ämaqä suqä quvqä imäqune yqänä pmetaunğua, Kraisi Iqu ne yätamäqä neyätñqä äpäkonğqe. Suqä iñjä iutani, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä kiñjä äwinyänqe, äyä ämänätquakqe. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, Iqueqä hñeqä äpäwäqke, Goti Iqu, hñeqä iuta ne jänänjune inemäkkqe. Iñjä etanği ne tänğani, näqñqä tiñjä hiatunqueqä. Goti Iqu, ämaqä suqä quvqä imäqä iquauñi, Iqueqä äwqä tnänjä iuta kima vqanğutqänğani, Kraisi Iqu ne qui mimäknqä änguänä pmetunquä, yätamäqä neyänqiyä. ¹⁰ Auä, ne Goti Iqueqä himä-wiunqä änyätanä pmetanğunğani, Iqueqä Ymeqä Iqu äpäkonätä, himä-wiunqä iunji, qäpu imäketä, ne Goti Hanjuwä Iqutä äwqä naqä-hñqunä änyanä pmetunquä, inemäkkqe. Inji ne äwqä naqä-hñqunä änyanä e äpmetanitanji, näqñqä tiñjä hiatunqueqä. Ymeqä Iqu hñjä äpmetäqetani, ne qui mimäknqä änguänä pmetunquä inemäkäniqeqä. ¹¹ Itanğa nätmatqä hui-pqe inänjqä. Neqä Naqä, Jisasi Kraisi Iqu, ne Goti Iqutä äwqä naqä-huinyä nyatunquä imäkkqetani, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe, haqeu ämamäutqänju.

Atamä iquesanji, äpäkonqeyi. Jisasi Iquesanji, hñjä-pmeqeyi.

¹² Iutani ne tiññiqä näqñqeqä. Ämaqä hñqunä, Goti Iqueqä kukñui ävaukukqä iutani, suqä quvqe qua täu ätimäukqe. Iutani suqä quvqä iqueqä kimani, äpäkonqä iqu ätimäukqe. Asä iñji, ämaqä eeqänänji, suqä quvqä imäqanğuwitani, äpäkonqä iqu wimeqanği äpäkonätqänjä. ¹³ Goti Iqu kukñuä-suqe mäwqä änä etanğani, ämaqe, qua täunji suqä quvqä imäkmiñuwä-qe, kukñuä-suqe aanqä etanği, Goti Iqu, “Qu kukñui ävausätqänäuä” matqä imiñqe. ¹⁴ Inäqe Atamä iqu äpmamiñqeta, Mosisi iqu äpmamiñqänğanqe, ämaqe, suqä quvqä Atamä iqu imäkkqä-pa asänänji mimäqä itqätanğuwä-qe, äpäkonqä iqu ämaqä eeqänänjä iquauñi, äyä ämimiñqe.

Atamä iqu, Ämaqä qänaki timäuniqä Iqueqä ktqä enqä-panä-qe. ¹⁵ I etanği Atamä iqueqä suqä quvqä itä, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu qeqä imänqeta hiñgi äwikqetani, asänänjä hmanji. Ämaqä hiñuiqänjä iqueqä

quvqetani, qokä-apäkä eeqänäni äyä äpäkonätqänä. Itanga Goti Iqu qeqä wimänqeta yätamäkqetä, nätmatqä Ämaqä Qänaknä, Jisasi Kraisi Iqu qeqä wimänqeta hiñgi äwikqetäni, äpäkonqä iunji ämäwqätäutä, ämaqä kuapänä yqänä äwimetqäü. ¹⁶ Tiinjä-pqe inänji. Nätmatqä ängui, Goti Hanjuwä Iqu hiñgi äwikqetä, itanga nätmatqä hiñuiqänä iqueqä suqä quvqeta ätimäukqetäni, asänänjä hmanji. Oeyä. Ämaqä hiñuiqänä iqu, suqä quvqä hñqunä imäkqanji, Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämitätä, tii ätkqe. “Qu eeqänäni qui imäkmbñqeqä.” Itangi nätmatqä ängüä, Goti Iqu hiñgi äwikqe, tiinji. Ämaqe, suqä quvqä kuapänä imäkqanquwänqanji, Goti Hanjuwä Iqu qeqä wimänqanji, qokä-apäkä iunji, jänänjä iwimäkkqe. ¹⁷ Itanga ämaqä hiñuiqänä iqu, kukñui ävausätä quvqä imäkkqetani, äpäkonqä iqu ämiqä enqä-pa naqä ätimäutä, ämaqä eeqänänjä iunji, ämimiñqe. Naqä-qakuä qenjä-qe, aanjä naqä-qakuänänji, tiinji. Goti Iqu qeqä kiinjä wimänqanji, ämaqeu jänänänjä hiñgi iwimäkkqe, äpäkonqä iqueni mändi äkittqiyänä. Ämaqä ii ämapqä iqua, qu häñä äpmepu, ämiqä enqä-pa miqäpnuwi. Qu iinjä timäupñqe, Ämaqä Qänaknä, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunüä iutayi.

¹⁸ Angumñi, ne tiinjinqä kñuä ängüänänjä indqänatunque. Ämaqä hiñuiqänä iqu, Goti Iqueqä kukñuiunji ävaukukqetani, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä eeqänänjiñqe, “Qui imäkmbñqeqä” ätkqe. I etangi, Ämaqä Qänaknä Iqu, suqä jänänji imäkkqetani, Goti Iqu, ämaqä eeqänänjä jänänjä epu, häñä yqänä pmepñqä, hänaqä imäuekqe. ¹⁹ Ämaqä hiñuiqänä iqu, Goti Iqueqä kukñui hñgisa ikqetani, qokä-apäki kuapänänji, suqä quvqä imäkkqä ekuwi. I etangi, Ämaqä Qänaknä Iqu, Goti Iqueqä kukñui qänaknä imiñqetani, Goti Iqu qokä-apäkä kuapänänji, jänänjä iwimäkäniqe.

²⁰ Goti Iqu qänakñi, kukñuä-suqä äwikqe, ii ämaqe, kuapänä ävausqanquwiñqä näqñqä mapñqä, iinjä äwikqe. Inäqe, ämaqe, suqä quvqä imäkkqä uwqanquwänqä, Goti Hanjuwä Iqueqä qunqä qeqä wimänqeta hiñgi vqe, aanjä yändiqä ävätqäü. ²¹ Ii tiinjä iunqeyi. Suqä quvqä iqu, ämaqeu äpäkonqä iunqä ämimiñqä-pa, Goti Iqueqä qeqä wimänqeta hiñgi vqe, iqueni ämäwqätäutä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä wäunüä iutani, ne jänänänjä eätanä, hea ique-ique pmeqeuñqä ämineyäniqe.

6

Suqä quvqe, ämaqeu äpakänä mämiqenqä

¹ Iinjä etanqetani, ne äänä tatonquäwä? “Goti Hanjuwä Iqueqä nenyqä qeqä imänqeuta hiñgi vqe, aanjä yändiqä väniqä iinjqe, suqä quvqä yqänä imäkatunqeqä” tatonquäta? ² Aanjä oeyqä, änä matqä yanä. Suqä quvqä imäkkqä iunqä, ne ämaqä pizqä äpäkonquwä enqä-pañune eätanä, huätä ae ävquatämäukqe. Inji ne qänaknänji, suqä iqueni yqänänji, äänä iquatunque? ³ Asnjä ämetanä, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñanquä iquene, iinjä dutani, Iqutä anä äpäkonqä. He iinjqe änyä maqñqä enä? ⁴ Itani ne asnjä ämetanä, Kraisi Iqutä anä äpäkonqä, Goti Kaniqu neni, Kraisi Iqutä qua anä äptänaike. Inji Iqu Iqueqä yänänäqñqä naqänänjä itäni, Kraisi Ique qua äptekuwa iuta ävaquumuatqänqanji, ne-pqe, suqä qänqanä imäkmiñquä-pa mimikqä, häñä-pmeqä änyä-häñä iquenyä metatunquenqä, inä änevauquumuatqä.

⁵ Ne Kraisi Iqutä ämuänñanä, Iqu äpäkonqä-pa äpäkonqä, inji Iqu anqumä ävaukqä-pa, ne-pqä asä ii vauaniqu. ⁶ Ne tiinjinqä näqñqe. Neqä

huiwä iqueqä äwinqce, ii Kraisi Iqutä zä-huätatä äunätä, anä äpäkonqiyi. Ii, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqä neyaqä huiwä iu wäunüä imitätqä di, qäpu eqanquti, ne suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä mäpmeqä yatunqä diñqeyi. ⁷ Ii tiinjä etanqi. Ämaqä tqu-tqu ae äpäkonätqce, suqä quvqä iqueqä yäpä imdanj, huätä ae ävämeqe.

⁸ Augä. Ne Kraisi Iqutä anä äpäkonqquä iqune, Iqutä hänjä anä pmetunqenqä kukñuä iquenqce, quuvqä eqiyätqänu. ⁹ Quuvqä ii eqiyätunqce, ne näqñqä tii itanitanjiyi. Kraisi Iqu qua äptekuwä iuta anqumä ae ävaukqetani, äpäkonqä iqu, Iquenji mändi kittqiyätñqä yänänäqñqä hma etanqi, ga Iqu anqunji, mapäkonqä yäniqe. ¹⁰ Iqu hñqunä qe äpäkonqce. Itanji Iqu iinjä imäkätä, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqce aanqä imäkkqce. Itanqi Iqu hänjä äpmeñqce, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqce, haqeu mamäutñqä äpme. ¹¹ Inji he kñuä asä ii indqämbñqce. He Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbiyitani, he-pqä inä äpäkonäpu, suqä quvqä iqueqä yäpä iqinyqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqce, haqeu mamäupñqä äpmeñä.

¹² Iinjä etanqgetani, hiqä huiwi äpäkonätñqä iquenji, suqä quvqä iqu ique ämitñqä diñqce, hiñuinä mäqunqä pambiyä. He ique hiñuinä qunqanqce, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwinqä du imäkpñqä, etma wänqiyä. ¹³ Itanqa he suqä Goti Iqu mäwinqä itñqä di imäqñqce, hiqä yukä-hipa itä, huiwä iutanjä huizi itä, suqä quvqce mäwqä ipñqceqä. Oeyä. He ämaqä qua äptepqceuta anqumä ävauäpu, hänjä äpmeñuwitani, hiqä-hiuä, Goti Hanjuwä Ique wimbijä. Itanqa he suqä jänänji imäkpñqä iinjce, Goti Hanjuwä Iqu hiqä huiwä iutanjä eeqänänji, ämitñqä hiñuinä qumbiyä. ¹⁴ He tänqani, kukñuä-suqä iunji yäpä iqi mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi vqä yäpä iqi äpmeñuwitani, suqä quvqä iqu, he mämeqä yänqiyä.

Goti Iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä imäkqenqä

¹⁵ Inji ne iinjä äpmeñquetani, änäänqä? Ämaqä hñqua, “Ne qeqä imänqeta hiñgi vqä kuapanä metunqä diñqce, suqä quvqce, yqänä imäkqca uwquatunqceqä” ätätqänä. Aanqce, änä mimäkqä yanä.

¹⁶ Änäänqñqäwä? He änyä maqñqä enjä? He ämaqä hñqueqä kukñui, qänaknä ipñqä hiqä-hiuä äwimbqce, he iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä pmepñqäuä. Ämaqä, suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmamipqä iqua, iuta pizqä päkombnä. Injqce ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänaknä iqä äpmamipqä iqua, iutanji qokä-apäkä jänänjä timäupñqäuä.

¹⁷ Nyi Goti Hanjuwä Iquenji, ‘änqiuqä’ ätquä. Hiñuiqänänji, he suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmaminuwi. Itanqi qänakndanji, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä hñquauqä manjä iuta qätä äwikuwitani, qänaknä iqäpñqä quuvqä äyä eqäkuwi. ¹⁸ He suqä quvqä iqu, guä enqä-pa ekiqiyäminqä iuta, Goti Iqu hiñuinä eqänäwqatätä, suqä jänänjä iqueqä wäunüä-wiyqä äyä epmuatqce.

¹⁹ Hiqä huiwi yänänäqñqä maeqä eäpu, kukñuä yänänäqñqce mämeqä iqanquwitani, nyi suqä ne näqñqä ämenqä iuta ämetmä, kukñuä ktqä etqänä. Hiñuiqänänji, he suqä kiyämätqetä, kukñuä-suqeu hñgisanä iqetä, hiqä huiwä iutanjä eeqänänjiu ämitñqä hiñuinä äqunäpu, kukñuä-suqce ävausäpu äyä äpmaminuwi. Itanqi tänqani, hiqä huiwi, suqä jänänjä iqueqä wäunüä-wiyqä pmetñqä hiñuinä qumbiyä. Iutanji, he Goti Iqu enqä-pa, jänänjenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä pmepñqänänjä.

²⁰ He suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmapiyänggani, suqä jänänä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iminüwi. ²¹ Suqä he inğa imäkminüwä iinqe, tänggani he womba enyänä. Itanğa suqä inğa imäkminüwä iutani, nätmatqä änguänäni äki ämaminüwäwä? Aanqeqa. Suqä iutani, ämaqe äpakonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä ipnä. ²² He, suqä quvqä iqu guä enqä-pa ekiqiyäminqä iuta, Goti Iqu hinuinä eqänäwqatätä, Iqueqä wäunüä-wiyqä äyä epmuatekqeqa. Itanğa iutani, he tänggani nätmatqä tä ämenä. He Goti Iqu enqä-pa, jänänuenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä äpmenä. Itanğa iutani, he hänjä hea ique-ique pmepnqäüä. ²³ Auä, suqä quvqä imäkätqänuwitanä kimanä, äpakonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä iqä iiyi. Inäqe nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hinği änatapätñqe, ii ne hea ique-ique pmeqänqeyi. Hänjä-pmeqe, ne Kraisi Jisasi, neqä Naqä Iqutä ämuännanä iuta ämetqänü.

7

Kukñuä ktqe, suqä ämanqä iunqä

¹ Nyämaqäüä, he kukñuä-suqenqä näqñqä änguä metanğä, nyi kukñuä tä, etqä. Ämaqä mapakonqä hänjä yqänä äpmeñuwi, qunä kukñuä-suqeu yäpä imä äpmenä. ² Inji apäkä qokä-täñi, kiqä qokiqu hänjä yqänä äpmamitätqe, suqä qokä-apäkä ämanqä iqu kiqä qokiquesä ämuämuänyenqiyä. Itanğqä-qe, kiqä qokiqu äpakonätqe, suqä iinjä iqu, apäkä iinjä mämiqä iqanğuti, ii iyyqä äwinqeunä imäkänqiyä. ³ Injä etanğqetani, kiqä qokiqu hänjä yqänä pmetanğuti, ämaqä hñqu-mända ii meqanğutqe, qu, “Apäkä iinjä, hinğinäwa qanjä ikiqiyä” tññqäüä. Injä etanğqä-qe, iyyqä qokiqu ae äpakonätqe, ii suqä iinjä iqueqä yäpä imä mäpmeqä yänqiyä. Inji, ämaqä hñqu-mända inğa ämeqäqe, qu kukñuä iinjä, anğinji matqä ipñqäüä.

⁴ Nyämaqäüä, he iinjä enqä-paniyi. He Kraisi Iqueqä huiwitä ämuänmbiyitani, he äpakonäpu, kukñuä-suqä iqueqä yäpä inğisa mäpmeqä inä. Ii Ämaqä Hñqu-mända he apäkä enqä-ma emakqä iyi. Ämaqä Iqu, ne suqä änguä Goti Iqu äwinyänqä iunä imäkquatunquä iinqe, qua äptekuwä iuta anğumä ävaukqä Iquvi. ⁵ Ne Kraisi Iqutä mamuänğänqä, huiwä iqueqä äwinqä iunä qänaki iminquänğani, kukñuä-suqä ique qätä äwiyanitani, näyaqä huiwä eeqänänğä iunji, äwinqä quvqe änevauqumuatqanği, ne suqä quvqä imäkätanä, äpakonatuñquä iunqä watunquä äpmaminque. ⁶ Itanği tänggani, kukñuä-suqä ne a nakiqätätñqä iqu, äpakonätanä ävämenitani, iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inu. Iutani ne wäunüä imäkätunque, ii kukñuä-suqä bukä iu äqänänğeu qänaknä itanita ma, ii Dñä Änguä Iqueqä suqä häñiu qänaknä itunquä iutayi.

Kukñuä-suqä iqueqä wäunüñqä

⁷ Itanğa kukñuä-suqä iqu, äwinqä quvqe ävauqumuatqanği, ne suqä quvqä imäkminquä iinqe, “Kukñuä-suqä iqu, nätmatqä quvqä, suqä quvqä enqä-paniqä” tatunquäta? Oeyä, änä matqä yanä. Nyi suqä quvqä äki-äkinqä näqñqä ämakqe, kukñuä-suqä iquesanänji. Kukñuä-suqeuñi, tiinjä ätänä. “Si ämaqä hñqueqä nätmatqä iunji, hinüä aowä mäqunquä panä.”* Iinjä matqä-säpi, suqä iinjä iquenqe, ‘Ii quvqeqe,’ näqñqä maeqä iqäminji. ⁸ Kukñuä-suqeuñi, hinüä aowä-qñqänqä ätnänğä iquesani, suqä quvqä iqu nyaqä knüä indqänqe, änyivauqumuatätä, nätmatqä kuapanänğinğä hinüä aowä qunmqä nyimäkkqe. Kukñuä-suqä iqu, aanqä

* 7:7 Anğumä Itmakqä 20:17; Kukñuä-suqä 5:21

hiqä-säpi, suqä quvqä iqu, ämaqä ae äpakonguwä-pa, yänänäqñqä maeqä hetäninji. ⁹ Kiñganäñi, nyi ymeqä wänqä-qunä, kukñuä-suqä iquenqä maqñqä emä, hänä äpmaminqe. Itanji qänakñi, nyi kukñuä-suqenqä näqñqä ämamitanji, suqä quvqä iqu ävauqanji, ga näqñqe, ‘Nyi Goti Iqueqä hinuä iqinji, pizqä-qunjqä’ ämakqe. ¹⁰ Kukñuä-suqä iqu, ämaqeu hänä-pmeqä vätnqä qäyä etanqqä-qe, nyi ique qänakñä vqä iinqä yänänäqñqä maeqä eämä, iquesa äpakongqenqä näqñqä ämakqe. ¹¹ Auä, suqä quvqä iqu, kukñuä-suqä iquesanji, quanqä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe.

¹² Inji kukñuä-suqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqänä etanji, itanqa kukñuä eeqänänä, iu äqänänqä-pqe, Goti Iqueqänänä eä, ga jänänänä äñguänänjiyi. ¹³ Inji, nätmätqä äñguänänji, nyi pizqä ämbäkkqäta? Aanä hma eä. Inäqe suqä quvqä iqu, nätmätqä äñguänänä iquesanji, nyaqä yäpä imä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe. Ii ätimäukqe, suqä quvqä iqu, ätnänä iqi timäutñqä diñqeyi. Itanqa kukñuä-suqä iquesanji, suqä quvqä iqu, nätmätqä aanä quvqänänjiqe, ne näqñqä metunquä iinqeyi.

Suqä quvqä iqu, mäkä hunqenqä

¹⁴ Ne tiinjqä näqñqeqä. Kukñuä-suqä iqu, Goti Iqueqä Dñä Iquesa äquvepkqe. Itanji nyi qua täutanunä eämä, huiwä iqueqä äwinqä iqu nyimäqanji, suqä quvqä iqueqä wäunjuä-wiyqä hinjqä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi suqä imäkätñqä diñqe, ‘Kiqä quati äkitiyä’ tmä itqänä. Suqä, nyi imäqämqä nyinätanqqä iunji, mimäqä itñqe. Inäqe suqä, iinqä manyinqä kiinqä qäyä iqanqqä iunji, ii nyi imäkätñqe. ¹⁶ Inji nyi, suqä manyinqä inqä iqua imäkätñqe, tiinqä ämändqueqiyä. Nyaqä kñuä indqänqä iunji, ‘Kukñuä-suqä iqu, äñguänänjiqä’ kñuä änyiyqi. ¹⁷ Iutanji, nyi quvqä imäkätñqe, ñqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwinqä iquesa imäkätñqe. ¹⁸ Nyi näqñqe. Nätmätqä äñguänänä hui, nyaqä yäpä-tämñi mäwitqänä. Nyi, ñqä huiwä iqueqä äwinqenqä ätqä. Naqä-qaukui, nyi suqä äñgui imäkmqä änyinätanqqä-qe, qäyunänji mimäqä imä. ¹⁹ Suqä äñgui, ‘Nyi ii imäkmqänä’ kñuä änyätñqe, mimäqä ma itñqe. Itanqa suqä quvqe, ‘Ii mimäqä imqänä’ kñuä änyätñqä iunji, imäkätñqe. ²⁰ Inji nyi suqä manyinqä iinqä iqua imäkätñqe, ii tiinji. Nyi imäkätñqe, ñqä qeqä-quuvqä iutanä ma, suqä quvqä nyaqä yäpä-tämä äwinqä iquesanji.

²¹ Iinqä etanqqetanji, suqä nyi äminiyätñqä iquenqe, näqñqä ae ämakqe. Nyi suqä äñguä imäkmä-tmä iqanqanji, suqä quvqä iqu yqänä äpme, hoptäwä änyiyätñqe. ²² Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqenqe, kiinqä änyinätñqe. ²³ Iinqä etanji, suqä huizi, nyaqä huiwä iutanä eeqänänä iu witanji äqunänänä. Suqä iqu, suqä nyaqä qeqä-quuvqä tämä äwinqä iquenyqä mäkänqä itqänä. Ga iqu, huiwä iqueqä äwinqä iquesanä quvqä eä, guä äñgiqiyäutqäuä. ²⁴ Yä oänä! Nyi hanä-iqä iquesa qui imäknätqänä! Huiwä äpakonqä iunqä ändma äwätñqä iquesanji, huätänji, tqu indmetñqäwä? ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenji, “äñguiqä” ätuätqänänä. Iqu, Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iqueqä yänänäqñqeta, yätamäqä nyiyänqiyä.

Inji ñqä-näuänji, tiinqä äpmenä. Nqä qeqä-quuvqä imñi, kukñuä-suqä iqueqä wäunjuinä äwiyätñqä-qe, ñqä huiwitänji, suqä quvqä iqueqä wäunjuinä äwiyätñqe.

8

Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqenqä

¹ Goti Iqu ämaqeu yätamäqä iinjä ävätäqetani, qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänänjuwä iquaunqe, Iqu, “He suqä quvqä imäkqanquwitani, hanä-iqä meqäpnuwiqe” matqä yänä. ² Ii tiinjä etanjiyi. Dñä Ängüä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunjuä iuta, Hänä-pmeqä-vqä Iqu, suqä änyä-häni imäkätä, ne suqä quvqä iqueqätä, äpäkonqä iqueqätä, yäpä imä guä enqä-pa äpmaminquänqani, huätä änewewqatkqe. ³ Neqä huiwä iqueqä äwiñqä quvqä iutani, kukñuä-suqä iu qänaki qäyunä miqä itunqe. Inji, kukñuä-suqä iqu, huätä mänewewqatqä yänä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqu, huiwä ne ämenä, suqä quvqä imäkätunquä-pa ämetä, neqä quvqä huätä mänamäutñqä ändowatätä, qäyunä imäkkqe. Inji Kraisi Iqueqä huiwä iunji, Goti Iqu suqä quvqä iqueqä yänänäqñqenqä, qui imäkkqe. ⁴ Iutani, ne qänaknäni, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dñä Ängüä Iqueqä äwiñqä iunä itanitanji, suqä ängüä, kukñuä-suqä iqu ämänätquetñqä iunä pmetatunqe.

⁵⁻⁶ Auä, ämaqä, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänjuwä iqua, qu knui, nätmätqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä indqambu, päkombnuwi. Itanji ämaqä, Dñä Ängüä Iqueqä äwiñqä iu qänaki itqänjuwä iqua, Iqueqä äwiñqä iunä knuä indqambu, hänä-pmeqetä, äwqä-qeiqi inqetä mapnuwi. ⁷ Ii tiinjä etanjiyi. Ämaqä nätmätqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä knuä indqänätqänjuwä iqua, qu Goti Iqueqä kukñuä-suqä iunji, yäpä iqi mäpmeqä ipiyä iutani, Iqueqä mäkä-hunqä äpmeñä. Qu Iqueqä kukñuä-suqeuñi, qänaknä änä miqä ipnä. ⁸ Ga ämaqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänjuwä iqua, Iqueni, yeeqä änä miwimäqä ipnä.

⁹ Itanji Goti Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, he qänaknäni, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dñä Ängüä Iqueqä iunä itqänjä. Itanqa Kraisi Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, ämaqä hñqueqä yäpä ingisa mäpmeqä enqe, iqu Kraisi Iqueqä ämaqä-qu manä. ¹⁰ Ga Kraisi Iqu, hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, hiyaqä huiwi, suqä quvqeta äpäkonätñqä-qe, Kraisi Iqu he jänänänjuenä emäkqetani, heyaqä quuvqe, hänä yqänä äpmeñä. ¹¹ Goti, Kraisi Jisasi Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatkqä Iqu, Iqueqä Dñä Iqu hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, Iqu Dñä Iinjä Iquesa, Kraisi Ique imäkkqä-pa, heyaqä huiwä äpäkombqä iunji, asä ii hivauqumuatäniqe.

¹² Iinjä iutani, ñqä nyämaqäüä, ne huiwä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä itanä, iqueqä äwiñqä iunä qänaki miqänqä, yänä qänquatuñqe. ¹³ He, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänjuwi, äpäkombñqäüä. Inäqe Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqetä, he suqä quvqä, huiwä iuta timäuqanquwä iquau, pizqä äpäkpqe, hänä pmapñqäüä. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqe, ii qokä-apäkä, Dñä Ängüä Iqu hänaqä ämotqueqanqä iu qänaknä imipqä iquanänji. ¹⁵ Qokä-apäkä, ämaqä ämiqä hñqueqä wäunjui hñgi äwiyäqänjuwä iqua, quwqä ämiwiyäqñqä iquenyqä zä itqänjä. Inäqe Dñä, Goti Hanjuwä Iqu etapqä Iqu, he zä enyätñqä memäqä yänä. Iqu he Goti Iqueqä ymeqä-quenä pmapñqä emäkänä. Ga Iquesani, ne Goti Hanjuwä Iqueni, “Apä-qä” ätuätqänju. ¹⁶ Neqä quuvqä imñi, “Ne Goti Iqueqä ymeqä-qunenjqä” knuä indqänätanqä, Iqueqä Dñä Ängüä Iqu asänä änatätäqetani, knuä iinjä, yänänäqñqä inemäkätqäüä. ¹⁷ Ga ne Iqueqä ymeqä-qune eänqe, neqä Apiquesa nätmätqä ängüänänji, Kraisi neqä Tasipequtä meninjuä iquneyi. Itanqa tanqani, ne tanjä-hunqe,

Iqu ämakqä-pa ämetuñquetani, qänakndani, Iqu yoqä naqä äqongqä-pa äqonätanä, quamä ängui, Iqutä anä pmeninque.

Qänakñi quamä änguä pmeqenqä

¹⁸ Nyi kñuä tiinjä änyiyqi. Quamä pmeqä änguänänjä iitä, yoqä naqä iitäni, qänaknda ätnänjä iqi änemeniqä iqu, naqänänjä eä, täñä-hunqä ne täñga ämetuñque, ämäwqätäuniqe. ¹⁹ Nätmatqä eeqänänjä, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, Iqueqä ymeqä iqune ätnänjä iqi imäkäqumuatänaeyätä, yoqä naqä nätapäniqenqä, qu kiinjä wiñgangi, hiñuä äqambu äwiñä. ²⁰ Auä, nätmatqä Iqu imäkkqä eeqänänjä, qäyunä mäwiqä, qui imäknätñqä ätimäukqe.* Tä quwqä äwiñqä iuta ma, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä-kiuä imäkqangi, iinjä äwiñä. Inäqe tiinñqä hiñuä äqambu äwiñä. ²¹ Goti Iqu qunji, suqä, pizqä ipu qui imäkñqä yäpä iqisa ewewqatqanguti, qu-pqe, Iqueqä ymeqä iqune änguä pmeqangquä-panä wäpnä.

²² Ne näqñqe. Nätmatqä Goti Iqu imäkkqä eeqänänjä, apäkä ymeqä mipñqä iquwä-pa, täñä wuñgangi, zääqä ätqa, täñganqä äpätqänjä.

²³ Nätmatqä iinjä iquanä ma, ne-pqe, Dñä Änguä, nätmatqä Goti Iqu änatapäniqä iutanä Kiñganänjä Ique, ae ämakquä-qe, neqä yäpä ingisanji, zääqä ätätanä, tiinñqä kiinjä neñgangi, hiñuä äqänänä äpmeñu. Goti Iqu ne Iqueqä ymeqä pmetuñquä inemäkätä, neqä huiwi pizqä itä, qui imäknätqä iuta, angji inetmetä, huiwi huitanjä nyatuñquä inemäkäniqeyi.

²⁴ Goti Iqu ne häñä inemäkäqumuatqangqetani, iunä timäuniqenqä hiñuä äqänänä äpmeñu. Inäqe, ämaqä hñqu, “Nyi nätmatqä huiñqä hiñuä äqänmä äpmeñänä” ätätqe, nätmatqä iinjä anä mämeqä iqenqä näqñqä menä. Ämaqä hñqu nätmatqä ae ämetqe, iqu iinqe hiñuä äqänä mäpmeqä yänä. ²⁵ Itanji neñji, nätmatqä anä mämeqä hñquenqä hiñuä äqänänä äpmeñquetani, iqenqä kiinjä neñgangi, äwqä-qeiqinyä änyanä äpmeñu.

²⁶ Asä iinjä, ne yänänäqñqä maeqä inque, Dñä Änguä Iqu yätamäkkä äneyätqäuä. Ne tääqä qäyunänjä, äsquenyqä tñenqe, maqñqä eänque, Dñä Änguä Iqu, Goti Iqueni kukñuä maeqä, zääqenä ätuätä, awä nasuiyänä. ²⁷ Itanji Iqu, Goti Iqueqä äwiñqä dunä, Iqueqä ämaqä iqunenyqä iinjä imäkätñqä iutanji, Goti Apiqu, Ämaqä iquneqä qeqä-quuvqä imä hiñuä yasämä änaqänätñqä Iqu, Dñä Änguä Iqueqä kñuä indqänqenqä näqñqä eä.

²⁸ Itanğa ne tiinñqe, näqñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquau, änguä iwimäkätñqä iinqe, nätmatqä eeqänänjä, wäunuä anä imäkñqä imäkätqäuä. Ämaqä iinjä iqua, Goti Iqueqä äwiñqe wimeniqä iinqä, tääqä ätuätumakqä iquayi. ²⁹ Iqueqä ämaqä iinjä iquauñqe, Iqu ainqani näqñqä eätä, atäunuä äväqe, Iqueqä Ymeqä Iqutä asänänjä etanğa, ga Ymeqä Iqueni, kuapänänjä iinjä iquauqä kätetu pmeniqñqä, kñuä guä ämäsäukqe. ³⁰ Itanğa ämaqä, Iqu iinqä atäunuä ikqä iquauñji, Iqu tääqä ätuätumakqe. I ätuätumakqä iquauñji, Iqu jänänjä-qua ipñqä iwimäkkqe. Ga iinjä iwimäkkqä iquauñji, Iqu häñä-pmeqä änguänänjitä, Iqueqä yoqä naqetä, äwikqe.

Goti Iqueqä ämaqeunqä äwiñqeunji, nätmatqä hui hoptäwä miqenqä

³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqu iinjä inemäkkqenqe, ne äänä tatuñquäwä? Iqu yätamäkkä neyqangutqe, tqü ämänaqutäutä, nakittqiyätñqäwä? Aanqä

* **8:20** Atamä iqu suqä quvqä imäkkqetani, Goti Iqu iqesä, quaetä, qui imäkkqe. Ipäqäkkä 3:17

eä. ³² Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni, hanä-iqä wimetnqe, a makiqätqä itä, ne yätamakqä neyätnqä diñqe, mäkä-hunqä iquau äwikqe. Iqu iinjä imäkkqetani, ne näqnqe tiinjñqä ämetqänju. Iqu nätmatqä eeqänäñi, qäsä hinji nätapäniqeqä.

³³ Itani Goti Iqu ne Iqueqänqä atäunjuä äneyätä, jänänjune inemäkkqetani, ämaqä kukñuä minetätñqä hñqu, aanqä eä. ³⁴ Ne suqä quvqä iuta kima metunqe, tqü täniqiyä? Kraisi Jisasi Iqu nenyqä äpäkonäqetani, anqumä ävauätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqi, Yoqä Naqä-tänjä-qu äpme, ne yätamakqä neyätnqä, yatñqä ävätqäüä.

³⁵ Kraisi Iqu nenyqä kiinjä äwinyänqä iunji, ämaqä huätä mänatnämäutñqä hñqu, hmanjqä. Hanä-iqä hui nemeqanqutqä, ä tänjä-hunqä nemeqanqutqä, nñ ämaqä hñqua quvqä inetqueqanqppä, ä buayänqä dä neyqanqutqä, qäkä-määnqä äwa iqanquatqä, nätmatqä quvqä qui inemäkkqanqutqä, itanqa änapäsqanqppä iunji, nätmatqä iinjä iqua, Kraisi Iqueqä nenyqä äwiñqä iunji, hoptäwä miqä ipñqäüä. ³⁶ Nätmatqä iinjä nemetnqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqänänqä-payi.

“Ne Tqä ämaqä iquneni, qu hea ique-ique pizqä napäkpñqä itqänjäuä.

Qu ne sipsipqä pizqä päsqä dunqänänjä enqä-panjä etanqu, hinjuä änaqänänjäuä.”†

³⁷ Inäqce nätmatqä eeqänänjä iinjä iqua, qäyä änemetqätanqgä-qe, Kraisi nenyqä kiinjä äwinyätñqä Iqueqä yätamakqeta, ne hämänänä ämäwqätäuque. ³⁸⁻³⁹ Goti Iqu nenyqä kiinjä äwinyätñqenqe, nyi näqnqä tiinjä ae ämenjä. Äpäkonqä itä, hanjä-pmeqä itä, ynaunjä iquatä, dnä quvqä iquatä, nätmatqä tänqa äwiñqä itä, nätmatqä qänaknda timäuniqä itä, nätmatqä yänänäqñqä-tänjä huizitä, nätmatqä haqä yätutanitä, nätmatqä yäpä butanjitä, nätmatqä Goti Iqu imäkkqä huizitäñi, yänänäqñqä maeqä-quayi. Iutani, Goti Iqueqä nenyqä äwiñqä, neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu ämänätquakqetani, qu huätä mandumäkkqä iqäpnqe.

9

Poli iqu, käyamaqä Israitqä iquaunqä, huäqä kiinjä äwunqenqä

¹ Nyi Kraisi Iqueqä ämaqä-qunä emä, quanqä matqä, naqä-qakuänänjä tmqe. Dñä Ängüä Iqu, yätamakqä nyiyqanqi, nqä qeqä-quuvqä imñi, kukñuä tmqä itminqe, ii naqä-qakuiqä, näqnqä eqänä. ² Nyi hea ique-iquneni, nqä äwqä imdani, nyämaqä Israitqä iquaunqe, huäqä kiinjä änunätä, qeqä ändätñqe. ³ Kraisi Iqu, nyi Iqueqä ämaqä iuta huätä änändowatätä, nqä hueqä-himqä Israitqä iquauqä suqä quvqä iutanä kimanji, hanä-iqä ändapätä, nyaqä anji iquau ävätñqenqä tääqä tumqä imäknätqänjä. ⁴ Nqä nyämaqä iinjä iqua, ämaqä Israitqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunjuä itä, Iqueqä ymeqä näwinyänqä-qua epñqä itumakqä iquayi. Qunji, Iqu Iqueqä we-hunqetä, yänänäqñqetä, ämotqetä, qutäñi kukñuä guä ämäsäutä, kukñuä-suqetä, suqä Iqueqä yoqä haqeqä mamäuqetä ävätä, ga ängüä wimäkatñqä kukñui, iinjä ätuminqe. ⁵ Qu Aprähämä, Aisakä, Jekopä iquautanä hueqä-himqä etanqä, ga Kraisi Iqu iquautanä ämaqä-qu etñqä äyä ätimäukqe. Kraisi Iqu nätmatqä eeqänänjä iu Miqä, Goti etanqi, ne Iqueqä yoqce, hea ique-ique haqeu mamäuquatuñquänänji. Ii, naqä-qakuänänji.

† 8:36 Apqä Bukä 44:22

Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäukqenqä

⁶ Israitqä kuapänä, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwitani, ne, “Kukñuä Goti Iqu Aprähamä ique ätukqe, qäyu matimäuqä iqueqä” tatonquäta? Oee. Ii tiinji! Awiqu Jekopä iqueqä yoqä huizi, Israitque. Mä ämaqä iquesanä eeqänänä iqua, yoqä Israitqä äqonänjuwä-qe, qutanä kuapänäni, Goti Iqueqä ämaqä Israitqä-qua ma. ⁷ Asä inji, Aprähamä iqu emakqä eeqänänä iquaunqe, “Iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquaeqe” matqä yanqunä. Oeyä. Hinuiqänäni, Goti Iqu Aprähamä iqueni, “*Tqä hueqä-himqe, Aisakä iquesanä hipnuwiqä*” ätukqe.* ⁸⁻⁹ Kukñuä iqueqä quati, tiinjä. Ymeqä häneqä iutanä ätimäuwä iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä manä. Goti Iqu, Aprähamä iqtänäni, kukñuä guä ämäsäutä, “*Nyi hea atänuä ae ikqä ique, anqumä pqanqa, Serai ymeqä qokä hñque nyuäniqeqä*” ätukqe.† Inji, ymeqä kukñuä guä ämäsäukqä iuta ätimäuwä iqua, Goti Iqu, ymeqä näwinyänä-qua qunänä.

Läpekaqä ymeqä iquaquinqä

¹⁰ Inä ma, Läpeka iinyqä-pqe, kñuä inä indqämbnqe. Iiyqä ymeqä qäyawä iquaqu, neqä awiqu Aisakä iquesanä ätimäukiyi. ¹¹⁻¹² Iinjä etanji, Läpekai, ymeqä iquaqui maunyqä änä etanqa, iquaqu suqä änguitä, quvqetä, änä mimäqä yqänä etanqa, Goti Hanjuwä Iqu Läpekauni, tii ätuke. “*Ymeqä hitmqä iqu, ymeqä qänaki ämisqä iqueqä wänuä imäqä pmeniqeqä.*”‡ Iqu ii imäkkqe, ii Iqueqä suqä ämaqä atänuä ique, hea ique-ique qänaknä iqenqä, ämänätquetnqä iiyi. Iqueqä suqä inji, ämaqeua wänuä imäqänqä kñuä mindqänqä, Iqueqä äwinqä iutanä, imäkänä. ¹³ Goti Iqueqä bukiuni, tii ätnänqä-payi. “*Nyi Jekopä iquenyqe, aanä kuapänä änyinä, ä Iso iquenyqe, manyinqä yasämä eä.*”§

Goti Iqu, Iqueqä äwinqeutänä ämaqä atänuä iqenqä

¹⁴ Iinjä etanji änäändiyä? Goti Iqu Iqueqä äwinqeutänä atänuä iqenqe, ne änänyä tatonquäwä? “Iqu jänäni mimäqä itqänä” tatonquäta? Oeyqä. ¹⁵ Ii tiinji. Goti Iqu Mosisi iqueni, tiinjä ätukqe. “*Nyi, ämaqä hñquenyqä qeqä tumuäkmqä nyinqanqutqe, nyi imäkmä. Itanqa nyi, hñquenyqä huäqä nunqanqutqe, ii-pqä inä imäkmä.*”* ¹⁶ Iwä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä atänuä yätnqä itäqänqani, ämaqä iqueqä äwinqetatä, iqueqä wänuä tnänä iqä itatä, ma, ii Goti ämaqeua qeqä tumuäqä Iqueqä äwinqä iutanänji. ¹⁷ Ii naqä-qakuinqä mänätquetnqe, Goti Iqueqä bukä iuni, Iqueqä kukñuä, Iqu ämaqä Isipä iu miqä† ique ätukqe, tii äqänä. “*Nyi si ämaqä misnqä äpmuatekikqe, ii Nyaqä yänänäqñqä ämaqeua sita motqueqanqa, itanqa qu Nyaqä yoqä naqenqä, qua eeqänänä iu awä tquäpnuwänqä diñqeyi.*”‡ ¹⁸ Iwä ne iutani näqñqä tii ämenju. Goti Iqu ämaqä äsque-äsque qeqä tumuäkätñqä winqanqutqe, Iqu ique wimäkänä. Itanqa Iqu ämaqä hñqueä nyuäni woyqä wimäkätñqä winqanqutqe, Iqu imäkänä.

Kukñuä ktqä, qua-qondenqä

¹⁹ Iutani hesanä hñqu, nyini tiinjä dänquti? “Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iuni, hñgisänä ävätä, iquegenä itnqe, tqukä? Hma naqä-qakuä. Inji Goti Iqu nenyqe, ‘Suqä quvqä-tänä-quaiqe’ sunqä ätqäwä?” ²⁰ Itanji nyi kimani, “Ämaqä iquki, si Goti Hanjuwä Iqueni, suqä Iqu imäkätñqä

* **9:7** Ipäqäqä 21:12 † **9:8-9** Ipäqäqä 18:10,14 ‡ **9:11-12** Ipäqäqä 25:23 § **9:13** Malakai 1:2-3 * **9:15** Anqumä Itmakqä 33:19 † **9:17** Anqanji, Isipä pmeqä iqua quwqä ämiqä naqä eeqänänä iquaunqe, “Pero” ätmñuwi. ‡ **9:17** Anqumä Itmakqä 9:16

iunqe, äkasuwä tutnqe, änäänjukukuä?” ätquä. “Ämaqä hñqu, qua-kuäkä äkitä nätmatqä imäkqanqutqe, nätmatqä iinjä iqu, ämaqä iqueni, ‘Si iinji, sunqä nyimäkinyä?’ tuätñqäta?”§ 21 Itanğa ämaqä qua qondä imäkqä iqu, qua hui äkitä, iqueqä äwiñqä dunä, qondä hñquaqu imäkänä. Qondä hñqu, wäunuä änguänänjä iunqe. Itanğa huiziqu, wäunuä hingänqä iunqe. Suqä iinji qäyuta, hmanda? Ii, qäyunji.

22 Goti Hanjuwä Iqu-pqe, ämaqä Iqueqä-kiuä imäkkqe wäunuä huitanjä-huitaninqä atäunuä itäqänğanji, Iqueqä äwiñqeunä imäkänä. Iqu Iqueqä äwqä tnänjitä, yänänäqñqetä, ätnänjä iqi ämotquetnqä äwiñganqä-qe, ämaqä, iininqä atäunuä ikqä iquaunji, quwqä hñgisanä iqe qäyä hitanqi, Iqu äwqä-qeiqinyä änyä, äpakänä anä äpmaka äpätnqe. 23 Iqu iinjä itnqe, tiininqeyi. Nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä hävemnäqñqä etanqenqä, ämaqeu näqñqä vätnqä äwiñqqe. Inji, qua qondä, Iqu qeqä ätumuäkätñqä iqua, nätmatqä änguänänji mapnuwänqe, näwinyä imäkekqe. 24 Qua qondä qeqä ätumuäkätñqä iqua, ämaqä Iqu tääqä änatätmakqä iquneyi. Ne atäunui, Israitqä iquautanjä iqunenyä mäneyqä itä, Israitqä qäyä etanqi huizitanjä iquau-pqe, qäsä inä ätäukqe.

Hinuä-tqä iquauqä kukñuinjqä

25 Ii enqä-panji, Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä Hosiya iqueqä bukä iunji, tii ätä äqänä. “Qokä-apäkä, Nqä ämaqä mäpmeqä iminuwä iquaunqe, Nyi, ‘Nqä ämaqä-quaiqä’ tmniqe. Auä, ämaqä, Nyi qunqä manyinqä iminjqä iquaunqe, Nyi ‘Qunqä änyinjiyä’ tmniqe.”* 26 Itanğa anji, “Nyi, ‘He Nqä ämaqä maeqä enäuä’ ätkqä iqinji, ämaqä asä iqi pmeqä iquaunqe, qu, ‘Iqua Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä ymeqä-quaiqä’ tpuwiiqä.”†

27 Itanğa Asayä iqu, Israitqä iquaunqä knuä indqänätä, tääqä yänänäqñqä tiinjä ätkqe. “Israitqä, qu kuapänänjä, hikä weä eqä-huänjä manju äwiñqä-panjä qäyä pmetanquwä-qe, Goti Iqu qutanji, wänqä hmbunä hänjä pmapñqä itmeniqe. 28 Ii tii etanqi. Inğanji Naqä Iqu, ämaqä qua täutanjä iquau kukñuä ae ämitkqä du, äpakänä mäpmeqä, qui hämänä imäkänä.”‡ 29 Ii Asayä iqu ganä ae ätkqä-panjiyi. “Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, nesani hmbnänjä hui, hänjä pmapñqä hinuinä mäqunqä-säpi, ne qui eeqänä, anjä-himqä Sotomätä§ Gomoratä qui imäkñguwä-pa, imäkñguaninjqä.”*

Jänänjä timäuqenqe, quuvqä heqiyqä iutanänji

30 Itanji ne änäänjä tatunquawä? Ne tiinjä tatunqueqä. Israitqä qäyä etanqi huizi iqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä hinuä iqi jänänjä timäupñqenqä, yänänäqñqä miqä iminuwä-qe, qu Goti Iqueqä hinuä iqi jänänjä ae ätimäukuwiiqä. Qu quuvqä heqiyqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, “Qokä-apäkä jänänjä iquaiqä” ätkqe. 31 Inäqe Israitqä iqua, kukñuä-suqä iu qänaknä ipu, Goti Iqueqä hinuä iqinji jänänjä timäupñqenqä, yänä äqänäpiyä-qe, homä yqänä itqänuwi. 32 Iinji sunqäwä? Qu quuvqä heqäpñqenqä knuä mindqänqä ipu, wäunuä quwqä-quwä imäkäpiyita, hipnuwänqä knuä ätuqä ämepu, ii itqänuwi. Inji qu, hikiu äqutäumäupu, äqiyäpäkñguwi. 33 Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi. “Häe! Hinuä qumbu! Nyi hikä hñque, Sayonä iunji äseqä. Iqu hikä, qokä-apäki äqutäumäupu qua iqi päkñqä Iquvi. Ämaqä tqu-tqu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä-iqä mämeqä ipñqeqä.”†

§ 9:20 Asayä 29:16; 45:9 * 9:25 Hosiya 2:23 † 9:26 Hosiya 1:10 ‡ 9:28 Asayä 10:22-23

§ 9:29 Ipäqäqä 19:1 * 9:29 Asayä 1:9 † 9:33 Asayä 8:14; 28:16

10

Israitqä iquautanjä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

¹ Nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqua qui mimäkñqänqä, häñä imäkäqumuattetñqä kiinjä nyinñangi, hea ique-iqenji nyi Iquenyqe, ii imäkätñqä tääqä ätätqänä. ² Nyi iquauñqä näqñqä äñguänänjä emä, kukñuä awi, tiinjä ätätqänä. Iqua, Goti Hanjuwä Ique yeeqä wimäkñqä kiinjä wiññangi, yänjä äqänätqänjuwä-qe, näqñqä yasämä maeqä injä. ³ Quwqä yänänäqñqä iuta, jänänjä imäkmbñqä kñuä indqänäpu, Iqueqä suqä ämaqeu jänänänjä hipñqä iwimäkätñqenqe, maqñqä epiyitanji, quuvqä maeqiyqä itqänjä. ⁴ Ne näqñqe, kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, kiqä wäunui, Kraisi Iqu qäyunä ae imäkkqe. Inji qokä-apäkä eeqänänji, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji, ämaqä jänänänjua timäupnä.

Goti Iqu anju inetmetä, jänänänjä nemäkqenqä

⁵ Mosisi iqu, kukñuä-suqeu qänaknä itä jänänänju timäutñqä iinqe, tii ätätä äqäkqe. “Ämaqä hñqu suqä eeqänänjä iunji qänaknä imitätqe, iqu häñä-pmeqe, ämeniqeqä.”* ⁶ Itanji ämaqä quuvqä eqiyäpu jänänänjua timäupñqä iqua, Mosisi iqueqä kukñuä täunji qänaknä ipnä. “Si tqä-täuä tii matñqä pa. ‘Qäukuä haqä yätunqe, tqü yäninñqäwä?’”† Kukñuä haqä yätunqä iqu, ii Kraisi Iquenyi, qua täunqä ätuma pñqenqeyi. Inäqe Goti Iqu Iquenyi ae ändowatkqe. ⁷ “Mä tiinjä-pqä matñqä pa. ‘Ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä anjä bunqe, tqü witñqäwä?’”‡ Kukñuä ii, Kraisi Iquenyi, qua äptekuwä iuta, anju ätuma yapñqenqeyi. Inäqe Goti Iqu Ique ae ävauqumuatkqe. ⁸ Itanji hui inä tii ätqi. “Kukñui, hesänjä qäqiqi äwi. Hiqä qeqä-quuvqä yäpä imdä, itanña hiqä manjä iutänjä.”§ Kukñuä ii, quuvqä heqiyqä kukñuä ne awä tii ätuätunquä iiyi. ⁹ Si ätnänjä iqi, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” awä ätuätinä, ga Goti Iqu, Jisasi Ique qua äptekuwiuta anjumä ävauqumuatkqenqä näqñqä ämetnä, Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanqtqe, Goti Iqu, si qui mimäkñqänqä häñä imäkäqumuatekiyänä. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanqquetanji, Goti Iqu jänänänjune inemäkänä. Itanña neqä quuvqä heqiyqänqä ätnänjä iqi awä tquanquati, Goti Iqu, ne qui mimäkñqänqä, häñä imäkäqumuatänaeyänä.

Israitqä iquatä, huizi iquatä, Goti Asä Iquenyqä quuvqä heqiyäpñqenqä

¹¹ Nätmätqä täñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äyä äqänä. “Ämaqä tqü-tqü Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä mämeqä ipñqäüä.”* ¹² Israitqä iqua-tä, ämaqä huizi iqua-tä, asänä epu, eeqänänjä iquauqä Naqe, asä Qäqunänji. Ga yätamäkqenqä tääqä tquanñpñqä iquauñi, Asiqu äñguänänjä iwimäkänä. ¹³ Auä, “Ämaqä tqü-tqü Naqä Ique yätamäkqenqä tääqä tquanñpñqe, Iqu qu, qui mimäkñqänqä, häñä imäkäqumuateñqiyä.”†

¹⁴ Inäqe qu, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwä iqua, yätamäkqenqe, Ique yatñqe, änä wipniqä? Änä maeqä enä. Ga qu, Iquenyqä kukñuä qätä mäwiyqä ikuwä iqua, quuvqe, änä heqäpniqä? Änä maeqä enä. Itanña ämaqä hñqu, qunji äwimetä awä mätquä yätqe, qu Iquenyqe, qätä änä wipniqä? Änä matimäuqä yänä. ¹⁵ Mä hñqu, awä-tqä iquau mändowatqä

* **10:5** Hiqäva-imäqä 18:5 † **10:6** Kukñuä-suqä 30:12 ‡ **10:7** Kukñuä-suqä 30:13 § **10:8** Kukñuä-suqä 30:14 * **10:11** Asayä 28:16 † **10:13** Joeli 2:32

yätqe, qu äwäpu awi, änä tupniqä? Äänä matimäuqä yänä. Iutañi Goti Iqueqä bukä iuñi, tii äqänä. “Ämaqä hñqua kukñuä we-hunqä-täñi äma äpäpu, awä ätuätqäñuwi, ii aañä äñguänäñiyi!”†

Israitqä iquautañä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

¹⁶ Itañgi qokä-apäkä kukñuä äñguä we-hunqä-täñi qänaknä ikuwi, eeqänänä-qua ma. Oeyä. Asayä iqu tiñä ätkqe. “Naqä Iquki, kukñuä ne iquau awä ätuätunqwe, quuvqä tqukua eqiyätqäñuwäwä?”§

¹⁷ I etañgqetani, ne tiñiñqe näqñqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuwi, ii qu kukñuä Kraisi Iquenyqä qätä äwiyätqäñuwä iutayi.

¹⁸ Itañgi nyi yatñqä tiñä iqä. Änäängä? Kukñuä äñguänänä tä, qu qätä mäwiyqä itqäñuwäta? Oeyä. Qu qätä ae äwiyätqäñuwi. Apqä Bukiuñi, tiñä äqänä. “Iquauqä kukñui, qua äwitqutänqä-pa eqiyqanñi, ämaqä eeqänäñi qätä ae äwiyätqäñuwiqä.”*

¹⁹ Itañga nyi yatñqä huizi-pqe inänjqä. Änäänäwä? Israitqä iqua kukñuä iñä iqueqä quatiñqe, qu änyä maqñqäta? Oee. Kima kinñanäñi, Goti Iqueqä kukñuä, Mosisi iqu tii äqäkqä iutayi. “Nyi ämaqä hiñgänqä im-imä äpmeñuwä iquautañä hñquau äñguä wimäkqanñqetani, he Goti Iqunänqwe, ‘Neqänäñiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä imbñqäüä. Auä, Nyi ämaqä näqñqä maeqä iñä iquau itmetmänñgani, he äwqä tnänä imbñqä emäkmä.”†

²⁰ Itañgi Asayä iqu-pqe pemänä itä, Goti Iqueqä kukñui, tii ätkqe. “Ämaqä, Nyinyqä qävqä miqä imiñuwä hñqua, qu Nyi ae ämänqumuakuwi. Nñ, qu ämaqä hñquauñi, Nyinyqä yatñqä mäwqä ikuwä-qe, Nyi Nqä-näuäñi, ätnänä iqi ämitquatñgqe.”† ²¹ Inäqe Goti Iqueqä kukñuä Israitqä iquauñqe, Asayä iqu tii ätkqe. “Hea quäuqännga, Nyi qokä-apäkä hñgisänä ipu, Nqä kukñui tuwä ävätqäñuwä iquauñi, anñgumä itmamqä nyinñganñi, Nqä hipai ävatmiñqe.”§

11

Goti Iqu, Israitqä iutañä hui, anñi itumakqenqä

¹ I etañgqetani, nyi yatñqä tiñä imqe. Änäängä? Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä Israitqä iuñi, tuwä ae äwikqätanä? Aañä oee. Nyi-pqe, Israitqä iutañä inänñunji. Nyi nqä-nuänä Aprähama iqueqä kawiqunä eämä, itañga awiqu Benjämenä iquesañä hueqä-himqä iqunñi. ² Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä hiñuiqänä a ätäukqä iquauñi, Iqu tuwä hämänä mäwiyqä ikqe.

He kñuä mämeqä inä? Laisa iqu, “Nyi Goti Iqueqä ämaqä yäpakä iqunjqä” kñuä indqänätä, Israitqä iquauqä quvqenqä ätuätä, Goti Iqueni, tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. ³ “Naqä Iquki, qu Tqä kukñui hiñuä-tqä iquau pizqä äpäsäpu, hiqäva-imäkqä ttawi äpnasäpu qui äyä ikimäkikuwi. Itañi täñganñi, nyi tqä ämaqä yäpakä iqunäñi, qu pizqä bäkññqä qävqä täsä änyätqänä.”*

⁴ Itañgi Goti Hanjuwä Iqu iqueni, kukñuä kimañi, äki ätukqenqe, he kñuä mapiyä. “Nqä ämaqä 7,000, goti quanñä Balä iquenyqä qonñ mäwoktäuqä itqäñuwä iquau, yqänä ämitqänä.”†

⁵ Itañga Iqueqä ämaqä iutañä hui, inñga yqänä äpmamiñuwä-pa, täñganä-pqe, Iqueqä ämaqä Israitqä iquautañä hui yqänä äpmeñä. Ii,

† 10:15 Asayä 52:7 § 10:16 Asayä 53:1 * 10:18 Apqä Bukä 19:4 † 10:19 Kukñuä-suqä 32:21 † 10:20 Asayä 65:1 § 10:21 Asayä 65:2 * 11:3 1 Ämiqä Naqä 19:10, 14 † 11:4 1 Ämiqä Naqä 19:18

ämaqä, Iqu qeqä äwimänätä hinqi vqeuta atäunuä ikqä iquayi. ⁶ Iqu qunji atäunui, Iqueqä qeqä äwimänätä hinqi vqeuta ikqä etanqutqe, ii, Iqu quwqä wäunjuinqä kjuä indqänätä, atäunuä ikqä hmayi. Iqu, quwqä wäunjuinqä kjuä indqänätä, atäunuä ikqä-säpi, Iqueqä qeqä wimänqeta hinqi vqe, naqä-qakuä maeqä hitäninji.

⁷ Ii tiinjä etanqiyi. Israitqä iqua, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänänjä pmapnqä hänaqenqä, qävqä iminuwä-qe, mämäqumueqä ikuwi. Iquautanä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä iquanä ämaqumuakuwi. Itanqa huiziqua, iquauqä kjuä iqe, qnqanä enqä-pa yänänänqä enätanqi äpmenä. ⁸ Qu hanjä-iqä iinjä iu äpmenjuwi, ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. “Goti Iqu qunji iwimäkqanqi, qu popo ipu, kjuä mämeqä ipu, ä hinuä maqñqä ipu, qätä mäwiyqä, iinjä ätimäukuwi. Inji qu ii äpmaka äpanjä.”†
⁹ Itanqa ii, Dewiti iqu tii ätätä äqäkqä-payi. “Quwqä ymisänjä naqänänjä äñqänqanji, ii nanuä meqänqä enqä-pa, quwqä-quwä guä äquvänäpu, ä hikiu äqutäumäupu, ga quwqä kimani, i mapñqä iinjä änyinji. ¹⁰ Iwä qu hinuä maqñqä ipñqä hea iwimäkiyä. Itanqa hanjä-iqä ämepiyitani, iquauqä tuwi huakmä näwinyä imbnqä iwimäkiyä.”§

Goti Iqu, ämaqä quvqä iquau hänä imäkäqumuatqenqä

¹¹ I etanqgetani, nyi yatñqä tiinjä imqe. Israitqä iqua, Kraisi Iquenqä quuvqä maeqiyqä ipu, quvqä iu äpäknjuwi, hma ekuwäta? Aanä hma, naqä-qakuä eä. Qu Goti Hanjuwä Ique tuwä äwikuwitani, Goti Iqu Israitqä qäyä etanqi huizi iqua, quwqä quvqeuta qui mimäkñqänqä, hänä imäkäqumuatekqe. Iqu ii imäkkqe, Israitqä iqua Iquenyqe, ‘Neqänänqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätñqä iwimäkkqe. ¹² Itanqi Israitqä iqua, Goti Ique tuwä äwiyäpu, jänänänqä matimäuqä iqanquwänqa, Goti Iqu ämaqä huizi iquau suqä äñguä iwimäkkqetani, ne tiinjñqä näqñqä ämenä. Israitqä iqua, Ique anqumä hämänänä wimeqanquwänqa, Goti Iqu iquauñi, aanä äñguänänä iwimäkänä.

¹³ Täñqanji nyi, Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquenä, etmqe. Jisasi Kraisi Iqu heyaqä awä iqi wäunuä imäkqa uwqämqä ändowatkqetani, nyi wäunuä iinjä, naqä imäkqa ti peyqämqe. ¹⁴ Nyi nqä nyämaqä Israitqä iquautanä hnqä, Goti Iquenyqe, ‘Neqänänqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätñqä iwimäkätmä, qu qui mimäkñqänqä hänä pmepñqä ätuma pmqä itqänä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau huätä ändowatätäqänqanji, Iqu qua im-imdanä huizi iquautani, hnquau itmetä, Iqutä naqä-huinyä pmapñqä imäkkqetani, ne tiinjñqä näqñqä menä. Iqu Israitqä iquau yeeqetä anqä itmetqe, ii Iqu ämaqä, qua äptepqä iuta anqumä ävauqumuatätñqä-panjä iiji.

Kukñuä ktqä, bretqenqätä, zä-olipqenqätä

¹⁶ Qu bretqä imäkäpiyänqanji, bretqä kinqanänjä iqueni, Goti Hanjuwä Ique, Iqueqänä hiätñqä vqanqppqe, iutani bretqä huizi iqua-pqe Iquenqänqänä timäupñqäuä.* Ga zä-huki Goti Iqueqänä etanqutqe, kiqä äpa-pqe Goti Iqueqänänqänqä.†

¹⁷ Israitqä Goti Iqu huätä ändowatkqä iqua, qu zä-olipqä äñguä iqueqä äpa, Iqu äquakkqä iquayi. He Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquenä, he zä-olipqä quvqä iutanä äpai, zä-olipqä äñguä iu äuqänäpu, kiqä äpa huizitä, hukä iqueqä aowi ämepu, äñguä eqä-panjä iqueni. ¹⁸ Iinjä

† 11:8 Asayä 6:10; Kukñuä-suqä 29:4 § 11:10 Apqä Bukä 69:22-23 * 11:16 A Täuqä 15:17-21; Esekiyäli 44:30 † 11:16 Kukñuä ktqä iquaqi, Israitqä iquau atäunuä vätätñqä iyi. Bretqä kinqanänjitä zä-huki-täñi, Israitqä iquauqä kawukiquayi.

etanġi he hiqä-hiuä haqeu ämamäunäpu, zä-äpa Goti Iqu äquakkqä iquau ämawqätäupnqä iinqä knuä mindqänqä pambiyä! He hiqä-hiuä haqä mamämbnqä etanġutqe, knuä tiinġnqä indqämbiyä. He zä-äpa iquenä, hukä iquau aowä mäwqä, hukä iqua, aowä etapätqänäuä.

¹⁹ Iutanġi hesanä hnqu nyinġi, tiinġä dänquti? “Goti Hanjuwä Iqu, äpa hui äquakkqe, ii nyi quwqä anġiu tnänqä mamqä iinqeqä.” ²⁰ Ii qäyunjqae, qu quuvqä maeqiyqä etanġä, Iqu iquauñi äquakkqe. Ga he quuvqä eqiyäpiyitanġi, änguä äyä äpmenäuä. Iinġä etanġi, he hiqä yoqe haqeu mämamänqä pambiyä. He ze, tiinġnqä hinyätnqeqä. ²¹ Ii tiinġä etanġiyi. Hinġuiqänänġi Goti Iqu äpa naqä-qakuänänġi, hnġisanä iqanġä hinġuinä mäqunquä itä, äyä äquakkqe. Inġi he hnġisanä iqanġppqe, Iqu henġi hinġuinä eqänänġiqätiyä? Oeyä.

²² Iutanġi ne Goti Iqueqä suqä änguä itqueqä iinqätä, suqä tnänġä itqueqä iinqätä näqñqä ämequ. Qokä-apäkä, Iqueqä suqe ävquatämäukuwä iquauñi, Iqu suqä tnänġi ämotquakqe. Inġäqe Iqu henġi, suqä änguä etquakqe. He Iqueqä suqä iinqä quuvqä heqiyqanġppqe, Iqu änäänä etquaka uwquänġiqe. He ii miqä iqanġppqe, Iqu he-pqe i etevämäuniqe. ²³ Itanġa Israitqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqanġä, Iqu zä-äpa enqä-pa ae ätäwämäukqä iqua, qu quuvqä heqiyqanġppqe, Goti Iqu qunġi anġi äuqiyeniqe. Iqu quwqä äuqinmitpqä iu anġi äuqiyetnqä iinqe, näqñqätä, yänänäqñqätä qäsänue. ²⁴ He näqñqe. Hinġuiqänänġi, henġi Goti Iqu, zä-olipqä quvqä hnquesa etävätä, mauqñqä iminjuwä änguä iquemända, äyä euqiyekqe. Iqu wäunjuä naqä iinġä imäkkqetanġi, Iqu wäunjuä wänqä, zä-äpa Iqu ätäwikqä iqua, anġumä ämetä quwqä äuqinmitpqä iu äuqiyeniqe, änä mimäkkqä yänġiqi? Iqu imäkänä.

Suqä hnġisanä iqenqä qäyä etanġi, Goti Iqu qeqä wimänqenqä

²⁵ Nqä nyämaqäuä, he Israitqä maeqä enjuwä iquenä, “Ne näqñqä naqänänġä-tänjuneyqä” knuä eyqñqe, he Goti Iqueqä kukñuä zä äwinqä tquenyqe, näqñqä mapñqä änyinġi. Israitqä iquautanġä hnqua, iquauqä knuä iqe, qñqanġä enqä-pa yänänäqñqä enätanġi äpmenä. Iinġä etanġqä-qe, Israitqä qäyä etanġi huizi, Goti Iqu atäunjuä ikqä eeqänänġä iqua, Iquenyqä pñqanġppqänqanqä, Israitqä iqua kinġä nämä yqänä pmetpnuwi. ²⁶ Itanġa hänaqä täutanġi, Goti Iqu, Israitqä eeqänänġä iquauñi, qu qui mimäknqänqä hänä imäkäqumuateniqe. Ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. “Ämaqä, qui imäknanä-tpu iqanġuwä iquau Anġumä Itmeqä Iqu, Sayonä iuta quvepänä. Ga Iqu, Jekopä iqueqä hueqä-himqä iqua, suqä Goti Iquenyqä hnġisanä iqe, huätä vquatämäupnqä imäkänä. ²⁷ Itanġanġi hea inġanġi, Nyi iquatä kukñuä guä ämäsäutmä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäumqänä.”†

²⁸ Israitqä iqua, kukñuä änguä, Jisasi Iquenyqä tuwä wiyqanġuwitanġi, Goti Iqu qunġi, Iqu Iqueqä mäkä-hunqä-qua äqunätä, ga he Israitqä maeqä enjuwä huizi iquenä, yätamäkkqä eyätñqä äwinġqe. Inġäqe Iqu Israitqä iquau Iqueqänqä atäunjuä ekqetanġi, Iqu kukñuä quwqä kaqä-kawäkatä guä ämäsäukqe, qäyü timäutñqä winġanġi, qunqe, Iqu aanġä kiinġä äwinyätñqä iqua etanġä äqunätqäuä. ²⁹ Iqu iinġä-qua äqunäqñqe, ii Iqu ämaqä, Iqueqänqä tääqä ätuätumetä, nätmätqä änguänänġi ae äwikqä iquauñqe, qänakñi, knuä hui-mända mindqänqä yätñqä iiyi. ³⁰ Hinġuiqänänġi he Goti Iqueqä kukñui hnġisanä ikuwä-qe, tänġanġi, Israitqä iqua hnġisanä i itqänjuwitanġi, Goti Iqu qeqä wimänqanġi i

† 11:27 Asayä 59:20-21; Järämai 31:33-34

emäkätqäüä. ³¹ Inji Israitqä iqua, kukñui tännga tuwä äwiyätqäñuwi, ii Goti Iqu qeqä wimänğanği emäkätñqä-pa, qunjä-pqe asä inä iwimäkätñqä iiyi. § ³² Ii tiinji. Goti Iqu, ämaqä eeqänäñi, Ique hñgisanä itqueğanğuwitani, guä äkiqiyäuekqe, ii Iqu ämaqä eeqänänjä iunqä qeqä wimänğanği, äñguä itquetñqä diñqeyi.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

³³ Täukue! Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä iqä äñguänänjitä, näqñqä äñguänänjitäñi, aanjä hävemnäqñqä eä. Ne ämaqä-qune, Iqueqä kñuä iwäsäuqenqätä, suqä Iqu imäkätñqenqetä, qäquaquiyqä quatinqä näqñqä metunque, änä maeqä inju. ³⁴ “Naqä Iqueqä kñuä indqänqä iinqe, näqñqä ae eänqe, tqukä? Ä Iqu suqä imäkätñqä iinqe, kñui tqv vätñqe? Aanqe.”* ³⁵ Itanğa, “Nätmatqä hui, Goti Iqu ämaqä ique kima vätñqä iinqe, tqv äwikqe? Aanqe.”† Nätmatqä eeqänäñi, Iqu ae ämeqetani, äwa miqä Iquvi. ³⁶ Nätmatqä eeqänäñi, Goti Hanjuwä Iquesa ätimäupu, Iqueqä yänänäqñqä iuta äwäka äpäpu, ga Iqueqä näweqä wimänäniqe. Ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuñque. Ii, aanjä naqä-qakui.

12

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkatuñqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, nyi Goti Hanjuwä Iqu qeqä kiinänänjä änatmäkätqätanğqenqä kñuä indqänätmä, kukñuä yänänäqñqä tiinjä hitmqe. He heqä huiwi, hiqäva enqä-pa, Goti Ique wipiyä. Nyi huiwä pizqä päsqä iinqä maetqä iqä. He häñjä äpmapiyänğanği, qokä-apäkä Iqueqänqänä epu, suqä Iqu äwinyätñqä iunä imäkqäpñqä etqä. He ii imäkäpiyitani, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä naqä-qakuä ämamäutqänjä. ² Itanğa ämaqä, qua täutanjä quuvqä maeqiyqä iqua, quwqä suqä dunqä eyqiyäma upñqä, hiñuinä mäqunquä pambiyä. He Goti Hanjuwä Iqu hiqä kñuä indqänqe, änyä-hänjä emäkätñqä, hiñuinä qumbñqeqä. Iutani hiqä suqä-pqe, häñjä inä timäuanä. Iinjä imäkäpiyitani, he Goti Iqueqä äwinqenqä näqñqä qäyunä ämepu, ga suqe, äñguinqätä, Ique yeeqä wimäkqenqätä, jänänänjä pmeqenqätä näqñqe, ämapñqäüä.

Wäunüä huitanä-huitanä imäkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta äñguä inyimäkätä, wäunüä imäkmqä änändowatkqetani, nyi he eeqä hñqunä-hñqunäñi, tiinjä etqä. Si tqä näqñqenqätä, suqenqätä, kñuä indqänätmä, tqä yoqe haqeqä mämamäunqä panä! Si Goti Iqu quuvqä heqiyqä änä-änä äktapkqenqä kñuä indqänätmä, tqä-täuä iuta iwäsändñqe. ⁴ Ne näqñqe, neqä huiwi naqä-hñqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätänğawä.* Ga ii äuqätänğuwänqä iqua, wäunüä asitaninä mimäkqä ipnä. ⁵ Ii enqä-pa, ne Kraisi Iqutä ämuänñnqä iqune, kuapänä eanä-qe, Iqueqä huiwä naqä-hñqunä enju. Iwä ne asänäñi maeqä eaqä-qe, näueqä imäkñätanä, ne hñqunä-hñqunäñi, yoqä haqeqä mämamäunqä yatunque.

⁶ Itanğa Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, wäunüä huitanä-huitanä imäkatuñquä näqñqe, ne hñqunä-hñqunäñi hiñgi änätapkqe. Inji Goti Iqu ämaqä hñque, Iqueqä kukñui hiñuä tuätñqä vqanğutqe, iqu quuvqä

§ **11:31** Näqñqä-tänjä hñqua, Poli iqu tii ätqiyä ätätqänjä. “Inji Israitqä iqua, Goti Iqu qeqä wimänğanği emäkätqätanğqetani, Iqueqä kukñui tännga äwiyätqäñuwi, ii Iqu qunjä-pqe asä inä iwimäkätñqä iiyi.” * **11:34** Asayä 40:13 † **11:35** Jopä 41:11 * **12:4** 1 Korinä 12:12

heqiyqä Goti Iqu änä-änä äwikqenqä kjuä indqänätä, kukñui iuta awä tuänqiyä. ⁷ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yätamakqä vqenqä näqñqä Goti Iquesa ämetqe, iqu yätamakqä qäyunänä vänä. Ämaqä, huiziu näqñqä vqenqä näqñqä ämetqe, iqu, näqñqä qäyunänä vänä. ⁸ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yänänäqñqä wimäkqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänänäqñqä wimäkänä. Ämaqä tqu-tqu, iqueqä nätmatqetä, huiziu yätamakqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä hñquaqu änyä, mäwqä yänä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu miqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänä äqänätä, äñguä minä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu qeqä tumuäkqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä yeeqänä itä vänä.

Ne ämaqeu, suqä äñguä itqueqenqä

⁹ Hiqä ämaqeunqä enqe, kukñuinä matqä-quenä, aanä kiinjä enyätñqe. Suqä quvqe, tuwä hämänä äväpu, suqä äñguiu, muänmbiyä. ¹⁰ He hñqunä-hñqunäñi, quuvqä anä eqiyätqänuwä iquaunqe, kiinjä henqanquti, hiqä yoqä haqeu mämamäunqä, huiziuqä yoqe, haqeqä mamäupñqä yänä qänqñqe. ¹¹ He enyqä miqä ipu, äwqä naqä-qakuä äväpu, Naqä Iqueqä wäunui imäkqäpñqe. ¹² He Goti Iqu äñguä emäkäninqä kjuä indqänäpu, hiñuä äqumbu äpmapiyitanji, aquvänä iqäpñqe. Hanjä-iqä emeqanqutqe, äwqä hanuä imbu, yänänäqñqä tqäuätñqe. Ga Goti Iquenyqä tääqe, mäwquatämäuqä ätqa uwqäpñqe. ¹³ Goti Iqueqä ämaqä hui nätmatqä huiñqä äwa iqanqñqe, he yätamakqä vqäpñqe. Itanqa ämaqä kinä-nämđanä hñqua emeqanqñqe, iquaunji äñguä itqueqäpñqe.

Suqä kima miwitqueqenqätä, asänä pmeqenqätä

¹⁴ Itanqa ämaqä quvqä etqueqanqñqä iquaunji, Goti Hanjuwä Iquenyqä, äñguä iwimäkätñqä tääqä tupñqe. Auä, he Iquenyqä tääqe, Iqu qu qui imäkätñqä ma, äñguä iwimäkätñqä diñqä tupñqe. ¹⁵ Ämaqä aquvänä iqanqñqä iquatäñi, he-pqe anä iqäpñqe. Itanqa ämaqä kjuä qiyqanqñqä iquatäñi, he-pqe kjuä anä qäyqäpñqeqä. ¹⁶ Hiqä-hiuä iwäsänäpu, hñqua yändi, ä hñqua mäñdiñqä mindqänqä pa ipu, eeqänä asänänqe. Inji he “Ne ämaqä naqä äpmeñunä” kjuä mindqänqä pa ipu, ämaqä hiñqñqä äpmeñuwä-pqä iquatä, näueqä imäkñqñqe. Auä, “Ne näqñqä naqänänjä-tänqñqe,” kjuä maeyqä iquätñqe. ¹⁷ Ämaqä hñqu quvqä etqueqanqñqä, he ique kima mitqueqä pa iqäpñqe. Oeyä. Suqä, ämaqä eeqänäñi, “Ii äñguiqä” kjuä mapñqe, iunä imäkqäpñqe. ¹⁸ Hiqä-hiuäñi, ämaqä eeqänänjä iquatäñi, äkasuwä tñqetä, mäkä hunqetä, mimäkqä ipu, äwqä naqä-hñqunä imbnqä yänä qänqanqñqä. ¹⁹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä äyä ätnänä. “Quvqenqä kimanji, ii wäunjuä Nqä enqä-qae, quvqä iqanqñqä iquaunji, Nyi kima wimniqeqä.”† Iutanji, hiqä-hiuäñi, suqä quvqenqä kima mäwqä pambu. Quvqä etquapqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäñi kima mapnuwänqä hiñuinä äqunqa uwqanqñqä. ²⁰ Kima miqä ipiyä-qe, tiinjä äqänänqä du ipiyä.

“Sitä mäkä-hunqä iqu, buayänqä dä vqanqñqä, buayä wisñqe. Ä iqu eqänqä wiñqanqñqä, eqä iotnä wisñqe. Itanji si iqueni ii iwimäkñi, iqu womba yänqiyä.”‡

²¹ Suqä quvqä iqu mäñdi kikittqiyätñqe, si hiñuinä mäqunquä pa. Si suqä äñguä dinä imäkätñä iutanji, suqä quvqeuñi mäñdi kittqätñqinyä.

† 12:19 Kukñuä-suqä 32:35 ‡ 12:20 Quamä-pmeqä 25:21-22

13

Gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpñqe

¹ Ämaqä eeqänäñi, gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpñqe. Ii tiinjä etañgiyi. Ämaqeu miqänqä yoqä naqe, Goti Iqunä vänä. Ga gapmanqä tänga ämitqänuwä iquaunji, Goti Iqu yoqä naqä ävätä, äpmuatekqe. ² Iutani ämaqä, gapmanqä iquau hñgisanä itquetqänuwä iqua, ämaqä, Goti Iqu äpmuatekqä iquaunji hñgisanä ävätqänäuä. Ii itqänuwä iutani, kukñuä mitqeu ätimäupu, hanjä-iqä mapnuwä iquayi. ³ Ämaqä suqä äñguä imäkätqänuwä iqua, gapmanqä iquaunqä zä miqä ipnä. Mä, suqä quvqä itqänuwä iquanä, zä ipnä. Inji he hñqunä-hñqunäñi, gapmanqä iquaunqä zä enqenqä maenqanqutqe, he suqä äñguä dinä imäkqanqpu. Ga iutani iqua, Goti Iqueqä wäunjuä-wiyqä he äñguä pmetpñqä emäkqä-qua epiyitani, qu hiqä yoqe, haqeu evauqumuatpñqäuä. ⁴ Inäqe he suqä quvqä imäkqanqppqe, iqua näpqa-hionaqä a äqätätanquwitani, zä kiinjä ipnä. Iqua ämaqä suqä quvqä imäkätqänuwä iquaunji, Goti Iqueqä äwqä tnäñi, ätnänä iqi ämotquepu, hanjä-iqä wipñqä wäunjuä-wiyqä iquayi. ⁵ Inji he gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpñqe, ii qakui, hñquaquisanji. Hñqu, Goti Iqueqä äwqä tnäñi, memeqä iqeyi. Huiziqu, hiqä suqä-iwäsäuqenqä knuä indqänqä iunji, hiqä suqenqä, äwqä hanjuä imbu pmapñqeyi.

⁶ Ga quati iquaquisanji, gapmanqä iqua quwqä wäunjuñqä mbqä metapñqä etqanquwängga, he mbqä ätnämäutqänuwä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuä imäkqä-qua epu, ämaqeu miqenqä wäunui, hea ique-ique yänänäñqä ämitqänä. ⁷ He ämeyätqänuwä eeqänä iquaunji, nätmätqä äki-äkitanji, qäyunä äwipñqe. Auä, gapmanqä iqua wäunjuä huitanjä-huitanñqä mbqä metapñqä etqanqppqe, mbqä iinjä äwipñqe. Ga he, ämaqä tqu-tqueqä yäpä iqi äpmenjuwi, qunji qätä yasämä äwiyäpu, yoqä naqe äwipñqe.

Ämaqñqä äwiñqe, kukñuä-suqä huiziu hatñä ququtäuqenqä

⁸ Mbqä-qe, yätamäkqä-qe, ä nätmätqä äki-äkitanjä-qe, huiziu kima vqänqe, äpakänä mäwiqä, maqänä qäpu imäkmäutñqe. Inäqe ämaqä huiziuñqä kiinjä wiñqe, qäpu mimäkqä itanä, äpakänä witätñqetani, ne iqa-iqa uwquatuñque. Qakui tiinjä etañgiyi. Ämaqä hñqu, hñquaunqä kiinjä äwinyätñqe, iqu kukñuä-suqä eeqänänju qänaknä yasämänä itñqä iquvi. ⁹ Goti Iqu kukñuä-suqä Mosisi ique äwikqe, tii äyä ätnä. “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanjä mikiqä pambiyä. He qokä-apäkä huiunji, pizqä mapäsqä pambiyä. Nñ, quwä mämeqä pambiyä. He ämaqä hñquauqä nätmätqenqe, hiñuä aowä mäuqänquä ma ipiyä.”* Kukñuä-suqä iinjä iquautä, ä huizi iquautä, hatñä ämaququtäutñqä iqu, tiinjä. “Tqä-täuänqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä hñquaunqä-pqe inä äkiñga uwquätñqe.”† ¹⁰ Ämaqä hñqu, hñquaunqä kiinjä äwinymitätqe, iqu iquaunji, suqä quvqä miwitqueqä yänä. Iinjä iqanqgetani, iqu kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, asänqga qänaknä itqäuä.

Qañi jänänänjä uwqenqä

¹¹ Ne inqä-inqä äpmaka äpätnqueta tänganqe, he näqñqä enä. He näqñqä ii epiyitani, suqä iinjä iqua imäkqänqe. Ii he hiqaqä äwiñjuwita vaupñqänqanji. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä eqäkquänqanji, Goti Iqu neñi, suqä quvqä iuta anqñi hämänänä inetmeninqä hiunji

* 13:9 Anqumä Itmakqä 20:13-15,17 † 13:9 Hiqäva-imäkqä 19:18

iqu, kinä-nämä äwäminqä-qe, tängani, hiunji iqu qäqä ti äpätqäuä. ¹² Hea qäpu hiätñqä itä, zä ävätnqä-pani, ne qua täu äpmenque qäpu hiätñqä itä, Kraisi Iqueqä äpqe qäqiyi. Iutani, hiawiqä iqueqä suqä quvqeuni, mäkiuta ämäwqätäuätanä, we-hunqä iu pmetunquä näwe imäknatunque. ¹³ Heawiqä iqueqä suqä hngisanä iqätä, eqä yänänäqñqä änäpu hiqiyqä iqätä, qañä hñgi ikiqätä, yññä-hiveqä iqua imäqä-pa iqätä, kukñuä mäkä qäyauñqätä, hñqueqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä inqä iquauñi, ne miqä itanä, suqä jänänä, ämaqä mäptqänqa imäkätqänuwä-pa imäkquatunque. ¹⁴ Auä, he huiwä iutanä äwinqe, hui imäupu, Naqä Jisasi Kraisi Ique, gquä quäuqä enqä-pa mipmbñqe.

14

Quuvqä heqiyqä iquauqä suqä iwäsäuqe, Goti Iqunänjqä

¹ Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqe, hanuä eqämipqä iquauñi, he aquvä äqänäpiyänqani, yeeqä vätmapñqe. Itangi he qutäñi, kñuä huitañä-huitañä iunqe, kukñuä mäkä maunqä pambiyä. ² Ämaqä quuvqä yänänäqñqä eqiyätqänuwä hui, ymisänä eeqänänä änatqänuwinqe, “Goti Iqueqä hinuä iqñi, ii qäyuvqä” kñuä ämetqänä. Inäqe huizi-quauqä quuvqä heqiyqe, hanuä etangi, “Goti Iqu, ämaqä nanuä änatqänuwinqe, mäwinqä inä” kñuä ämepiyitani, ii manqä itqänä.* ³ Itanga ämaqä, ymisänä eeqänänä änatqänuwä iqua, ämaqä nanuä manqä itqänuwä iquauñqe, kñuä quvqä mindqänqä ipu, mäñdi makittqiyqä ipñqe. Ga ämaqä nanuä manqä itqänuwä iqua, ymisänä eeqänänä änatqänuwä iquauñqe, iwäsäupu, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä ipñqe. Ii Goti Iqu iquauñä-pqe, yeeqä inä vätmakqä iutanji. ⁴ Inji Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä iinä iquauñi, miwäsäuqä panä. Wäunuä-wiyqä iqua, yänänäqñqä tqäutpiyä, ä quanänä päkmbñqäpiyä-täqe iwäsäuqe, quwqä naqä iqunäyi. Itangi quwqä Goti Naqä Iqu, qu yänänäqñqä tqäpñqä wimäkätñqä iqangqetani, qu pämä yänänäqñqä tqäpñuwi.

⁵ Ga ämaqä hñqua, hiunji hñque haqeqä ämamäupu, “Iqu hiunji huizi iquauñi ämäwqätäunä” kñuä äwiyätqä. I etangi ämaqä huizi iqua, “Hiunji eeqänänä iqua, asänänjqä” kñuä indqänätqänä. Itangi ämaqä eeqänänä hñqunä-hñqunänä iqua, qu kñuä hñquaqu mindqänqä, hñquenqänä änguanä indqämbñqe. ⁶ Ämaqä, hiunji hñque haqeqä ämamäutqänuwä iqua, Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänä. Itanga ämaqä, ymisänä eeqänänä änatqänuwä iqua, Goti Ique, “änquiqä” ätuäpiyitani, qu-pqe Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänä. Itanga ämaqä, nanuä manqä itqänuwä iqua-pqe, Naqä Ique yeeqä äväpu, manqä itqänä. Qu-pqe, Goti Iqueni, “änquiqä” inä ätuätqänä. ⁷ Ne hänä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, neqä-neuäñi yeeqä inyatuñquä miqä itqänu. ⁸ Iinä itunqe, hänä äpmenquä-qe ä äpäkonatunquä iquä-qe, eeqä Naqä Ique yeeqä iwimäkätunquä iinqä itqänu. Inji, ne hänä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, ne Naqä Iqueqänänä-quneyqä. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, hänä anqumä ävaukqe, ii Iqu ämaqä ae äpäkonuwä iquauñqätä, hänä yqänä äpmenuwä iquauñqätäñi, Naqä pmetñqä iinqeyi.

¹⁰ Itanga hesanä hui, hiqä tta-tunqäkaunqä iwäsäupu, “Qu quvqä iqä-quaiqä” sunqä ätätqänä? Ga huizi iquenä, hiqä tta-tunqäkaunqä, kñuä quvqe indqänäpu, mäñdi sunqä äkittqiyätqänäuä? Ne eeqänänäñi, Goti

* **14:2** 1 Korinä 8:1-13 iunji, Polä iqu kukñuä kuapänänäñi, nanuä qu goti quanqä iquauñqä hiqäva imäkuwitanä änatqänuwinqä ätkqe.

Hanjuwä Iqueqä kuknuä mitqeu tqäuaniqueqä. ¹¹ Ii Goti Iqueqä bukä iunji, tiinjä äyä ätnänqä-payi.

“Nyi, Naqä Hea Ique-ique Äpmenqä Iqunä, naqä-qakuä tii etqä. Ämaqä eeqäpnä Nqä yoqe, haqeu ämandnämäupu, qonjä nuäktäupnuwänqänäyi. Ga qu eeqänäni, Nyinyqe, ‘Si eeqänänjuneqä Naqä-qukiyqä’ ndpnuwänqänäyqä.”†

¹² Itanji eeqänänjä hñqunä-hñqunänjä iqune, Goti Hanjuwä Ique, suqä eeqänänjä imäkätunqeu, quatinqä awä tuaniñque.

Hñque, suqä quvqä iu päknätñqä, miwimäkqenqä

¹³ Goti Iqu, eeqänänjune änewäsäuniqä enqä-qae, ne neqä awä iqiñä hñquauqä suqenqä iwäsäutanä, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä yatunqeu. Ne kñuä änyä-hänjä tii indqänqatunqeu. Quuvqä eqiyätñqä hñqu, ne suqä hui iqanqu änaqänätä, iutani iqu hikä enqä-pa äqutäumäutä suqä quvqä iu päknqenqeu, suqä iinjä miqä iquatuñquä kñuä guä mäsauatunqeu. ¹⁴ Nyi Naqä Jisasi Iqutä ämuänämitanji, nyaqä kñuä indqänqeu ätnänjä iqi eä, näqnqä äñguä tii ämeqä. Ymisanji, kiqä-kiuä kiyä itmäkñqeu, aanqeqä. Iinjä etanqä-qe, ämaqä hñqu, nätmätqä hñquenyqä, ‘kiyä mätqeqä’ kñuä vqanqutqeu, iquenyqe, ii pmua imäknä. ¹⁵ Si ymisanjä hui änätinä, iuta tqä sämaqä hñqueqä quamä pmeqe, qui iwimäkqanqutqeu, ii tiinjä ämotquanä. Si iquenqä aanjä yasämä makinqä iqanqiyi. Tqä sämaqä hñquenji, Kraisi Iqu ique anqu itmetñqä ae äpäkonqgetanji, si ymisanjä hui änätinä, iuta qui miwimäkqä isnä. ¹⁶ Nätmätqä, ‘Ii äñguiqä’ kñuä eyänqä hñquenyqe, he huizi iqua, ‘Iqua quvqä iinjä iqä-quaeqä’ tññqä iwimäkqenqeu, quwqä hinuä iqiñi, suqä ii anqä miqä ipnuwänqä, yasämä iwäsäupu. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä hänjä-pmeqeu ämineyätñqä iunji, ymisanjitä eqetä äñqeu, nätmätqä naqänänjä ma. Kiqä nätmätqä naqe, ne Goti Iqueqä hinuä iqi jänänjä eätanä, äwqä naqä-hñqunä änyanä, ga aquvänä iqä iiyi. Iinjä pmetunqeu, Dñä Äñguä Iquesanä äquvepänä. ¹⁸ Ämaqä hñqu, suqä iunji qänaknä itä, Kraisi Iqueqä wäunuä imäkqanqutqeu, Goti Iqu iquenyqe, aquvänä yänä. Ga ämaqe, ‘Iqu ii qäyunä itqänä’ kñuä indqämbnä.

¹⁹ Iinjä etanqä suqä äkiu-äkiutanjä, ne äwqä naqä-hñqunä änyanä, neqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä inemäkätñqä iquauñi, iunä qänaknä iquatuñqeu.

²⁰ He ymisanjä änäpiyä iuta, wäunuä Goti Iqu ämaqä hñque iwimäkmitätqä iu qui imäkqänqeu, ii quvqä-qae, iu mimäkqä pambiyä. Ymisanjä eeqänä äñguä etanqä-qe, ämaqä ymisanjä änätäqä iuta huizique quannä päknätñqä iwimäkätqä iqu, suqä quvqä imäkqi. ²¹ He nanuä änäpiyäu, ä wainqä-eqä änäpiyäu, ä suqä huizi imäkäpiyä iutani, tqä sämaqä hñqu quannä päknätñqä iqe, ii quvqe. Suqä iinjä iqua mimäkqä iqe, ämäwqätäuänä. ²² Suqä iinjä iqua imäkqänqeu, “Äñguätiyä, ä quvqätiyä-qe,” kñuä yänänäqñqä äänä eyqe, he hñqunä-hñqunänji, huiziu awä mätquä, Goti Iquenyä tupñqeu. Ämaqä, suqä hñquauñqeu, ‘Ii äñguiqä’ kñuä yänänäqñqä indqänätä, suqä iunä imitätqä iqu, iqueqä äwqä imdanji, iquenji kuknuä mämitqä iqanqgetanji, ämaqä iqu aquvänä yäniqe. ²³ Itanqä ämaqä hñqu, ymisanjä huiunqeu, “Ii äñguiqä” kñuä yänänäqñqä mäwiycanqä, ique änätqä iqu, suqä iuta hanjä-iqä menä. Qakui tiinjä etanqä. Iqu ymisanjä iinjä, kñuä hñquaqu äme, Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, ae äñqä iutanji. Suqä äsque-äsquenqä, Goti Iqu, “ii

† 14:11 Asayä 45:23

änguigä” ätkqenqä quuvqä maeqiyqä itanä, ii imäkque, ne suqä quuvqä imäkätqäju.

15

Ne yänänäqñqä imäknätanä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmeqenqä

¹ Iutañi, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä-tänä iqune, neqä änenqä iunä miqä itanä, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä maeqä iquauqä kñuä qämä-qämä iqenqe, enyqä miqä, yätamäkqä vquatuñque. ² Ne hñqunä-hñqunäñi, ämaqä quuvqä heqiyqä nesä äpmeñuwä iquauñi, yänänäqñqä hipñqä yätamäkqä vatunquä iñqe, quwqä äwiñqä du qänaknä iquatuñque. ³ Kraisi Iqu, Iqueqä äwiñqä du qänaknä miqä imiñqä-pa, ne-pqä inä imäkquatuñque. Iqu imäkkqe, ii Goti Iqueqä bukä iuñi, Iquenyqä tiñä äqänänqä-payi.

*“Goti Iquki, ämaqä Si äkasuwä quvqä äktquwi, iquauqä kukñuä quvqe, Nyi-pqe inä änyimetñqe.”**

⁴ Goti Iqueqä kukñuä, qu hiñuiqänä äqiyekuwa eeqänäñi, ne näqñqä nätapätñqä äqiyekuwi. Ga Iqueqä bukä iquesañi, ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäuanitani, Goti Iqu ätkqä-pa inemäkäninqä hiñuä äqunanä pmetatuñque.

⁵ Ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäunqwe, ii Goti Iquesanänñi. Nyi Iqueni tääqe, Iqu yätamäkqä heyqanquti, he Kraisi Jisasi Iqueqä suqä iuñi, qänaknä ipu, kñuä naqä-hñquenyä indqämbñqä ätuätqänä. ⁶ Ii tiñinqwe. He äwqä naqä-hñqunä imbu äpmapiyitani, eeqänäñi Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe.

Kraisi Iqu, Israitqä iquautä, huiziquautä, yätamäkqenqä äpkqe

⁷ Inñi Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä diñqe, Kraisi Iqu eeqänänqwenä yeeqä eyätmäkqä-pa, he quuvqä heqiyqä huizi iquauñä-pqe ii vätmapiñqe. ⁸ Kraisi Iquenyqe, Nyi tiñä etmqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, naqä-qakuä etanqenqä motquetñqe, Iqu kukñuä Goti Iqu, Israitqä iquauqä kaqä-kawäkau ätuätä guä ämäsäukqe, qäyunä imäkätä, iquauqä wäunqä imäkqä-qu ekqe. ⁹ Iñqänä ma, tiñänqä-pqeyi. Israitqä qäyä etanqi huizi iqua, Goti Iqueqä qeqä-imänqwe hiñuä äqunäpu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä diñqeyi. Ii Goti Iqueqä bukä iu tiñä äqänänqä-payi.

“Tiñä etanqi, Israitqä qäyä etanqi huizi iquauqä hiñuä iqinñi, nyi Sinyqä awä ätuätmä, ga Tqä yoqe haqeu ämamäutmä apqä tmqänä.”†

¹⁰ Itanqa kukñuä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiñä äyä äqänä.

“He Israitqä qäyä etanqi huizi iquenä, Goti Iqueqä ämaqä iquatä, aqvanä ipñqe.”‡

¹¹ Itanqa hñqäqisani, tiññi.

“He Israitqä qäyä etanqi huizi iquenä, Naqä Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä. Ämaqä huiwä huitanä-huitanä änyänuwä eeqänänqwenä, Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.”§

¹² Itanqa Asayä iqu-pqe, tiññi inä ätkqe.

*“Jesi iquesañä hueqä-himqä iutañi, ämaqä hñqu timäuniqe. Iqu Israitqä qäyä etanqi huizi iquau ämininqä iquvi. Ga qu, iqu yätamäkqä väniñqä, hiñuä äqumbu pmepnuwänqwe.”**

* 15:3 Apqä Bukä 69:9 † 15:9 Apqä Bukä 18:49; 2 Samueli 22:50 ‡ 15:10 Kukñuä-suqä 32:43 § 15:11 Apqä Bukä 117:1 * 15:12 Asayä 11:10

13 Goti Hanjuwä Iqu, yätamakqä Iquesa meniŋquä hiŋuä äqänanä pmetatuŋquä änävauqumuatqä Iquvi. Nyi Iqueni, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanj, äwqä hanjuitä, yeeqä inqetänj, manguä-mŋqä pmetpŋqä emäkätŋqä, tääqä ätuätqänä. Ga iutanj, he Dŋä Änguä Iqueqä yänänäqŋqä ämepu, Iqueqä yätamakqenqä aquvänä ipu, hiŋuä äqambu pmetpŋqä emäkätŋqä, tääqä ätuätqänä.

Poli iqu, huizi iquauqä awä iqi, wäunjuä imäkmiŋqenqä

14 Nqä nyämaqäüä, nyi henyqe, kŋuä yänänäqŋqä tiinä indqänätqänä. He Goti Iqueqä äwiŋqenqe näqŋqä änguänä ämepu, ämitquatŋgpŋqä itqänuwitanj, suqä äŋgui kuapanä itqänä. 15 Itanji kukŋuä yänänäqŋqä huiŋqä, ätnänä iqi henyqä qämqä zä miqä itmä, heyaqä kŋui ävauqumuatmqä iinqä ae äqiyqe. Ii Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta wäunjuä änguä tii ändapkqetayi. 16 Iqu, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunju, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä awä iqi imäkqä-qunŋqä, atäunjuä änyikqe. Hiqäva-imäkqä iqua, ämaqeu Goti Iquenyqä ätuma ppŋqä itqänuwä-pa, Israitqä qäyä etanji huizi iquau ätuma pmqe, Goti Iqueqä kukŋuä änguä we-hunqä-tänj awä ätuätŋqe. Itanji, nyi qunji, Goti Ique wimqä ätuma pqaŋga, Dŋä Änguä Iqu, iqua Goti Iqueqänänä hipŋqä iwimäkqanqgetanji, Goti Iqu iquau yeeqä vätumeniqe.

17 Inji nyi Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmä, Goti Iquenyqä wäunjuä ii imäkätŋqä iinqe, yeeqä itmä awä ätätqänä. 18 Nyi nätmätqä huizinqe matqä, wäunjuä Kraisi Iqu, nyaqä hipa iuta imäkätŋqenqänä tqämqe. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Iqueqä kukŋui qänaknä ipŋqä iinqe, Iqu nyaqä wäunjuä, kukŋuitä, yänänäqŋqä inyimäkätqäüä. 19 Iqu nyinji, wäunjuä ämaqä mimäkqänänä imäkmqä yänänäqŋqetä, Dŋä Änguä Iqueqä yänänäqŋqetä, ändapätŋqe. Iqu iinä inyimäkqanqgetanji, nyi Kraisi Iqueqä kukŋuä we-hunqä-tänj awi, Jerusälemäta ti ätqa äwqänjaqänmi, qua naqä Ilirikumä ätimäutmä, iu ätuäkäminqe. 20 Nyi kukŋuä änguä we-hunqä-tänj awä ätuätmänqanji, ämaqä, Kraisi Iquenyqä tqanqä qätä mäwiyqä iminjuwä iquau tumqenqä, aanjä kiinjä änyinätqäüä. Ii tiinjä etanjiyi. Kraisi Iqueqä kukŋui, hŋqu ae ätumitätqeu, nyi asä iu tqenqe, manyinqä eä. Ii itmi, ämaqä huizi iqu anä mätätŋqä ipäqäkqeuŋji, nyi qäpu mätmqä enqä-panjä iinqe, manyinqä iqi. 21 Nyi Goti Iqueqä bukä iu ätänqä-panqä änyinji.

“Ämaqä hŋqu iquauŋji, Naqä Iquenyqä awä motquä iminqä iqua, Iqueni hiŋuä qumbnä. Nŋ, Iquenyqä tqanqä qätä mäwiyqä itqänuwä iqua, näqŋqä änguänä mapnä.”†

Poli iqueqä qanjä wätŋqä iinqä, wäunjuä imäkkuwinqä

22 Nyi henqä äpätmä, hiŋuä maeqŋqänänä di, wäunjuä iinä iminqä iqu, a äŋgiqätätŋqe. 23-24 Inäqe täŋqanji, qua eeqänänä ikäminqä iunji, anjä-himqä änyä-hänjä hui aanqä etanji, nyi täqinji, wäunjuä äpakä miqä imä. Itanqä quväukuä kuapanänä iunji, nyi qua naqä Spenqä iunqä umqänqanji, he emamqä diŋqä kiinjä änyinätŋqe. Nyi kŋuä tiinjä änyiyqi. Spenqä iunqä äwätmänqanji, he ganä hiŋuä ämaeqänätmä, hesä wänqä hmbu äpmetminqe, aquvänä imä. Itanqä ne anä ae äpmenitanji, nyi Spenqä iunqä uwqanqundqänqanji, he nätmätqä qanjä ändma wäninqe, yätamakqä nyipnuwänqä änyinji.

25 Inäqe täŋqanji, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeu yätamakqä ävätmä, anjä-himqä naqä Jerusälemänqä yämqä itqänä. 26 Ii tiinji. Naqä Iquenyqä

† 15:21 Asayä 52:15

quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniyä iutä, Äkaiya iutä, pmeqä iqua, iquauqä äwiñqä iuta, mbqä hui aquvä äqiyäpu, Goti Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä äwa itqänjuwä iquauñqä väwqatpñqä, kñuä guä ämäsaukuwi. ²⁷ Mbqä ii, quwqä äwiñqä iuta äñguä ävätqänjuwä-qe, qu kimañä-tänä-qua etanğqetani, qäyunä äqiyäpu ävätqänjuwi. Israitqä qäyä etanğı huizi iqua, Goti Iqueqä nätmatqä äñguänänä quwqä quuvqeu yätamäkqenqe, Goti Iqueqä ämaqä iquauta ämotaukuwitani, iqua kimañi, Iqueqä ämaqä iu, huiwä yätamäkqä ävätqänjuwi, ii qäyunänji. ²⁸ Itanğa nyi mbqe, ämaqä qäyunänä iquau ävätmä, itanğa wäunjuä ii qäpu ae itmänğani, nyi Jerusälemä ävämetmä, Spenqä timäumqä äwätmänğani, he ganä emamniqe. ²⁹ Ga nyi näqñqä tiññqä ae eqänä. Nyi emamqänğani, Kraisi Iqueqä suqä äñguä wimäkqe, manğua nyinätanğı, Iqu he äñguänä emäkänqiyä.

³⁰ Nqä nyämaqäüä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenqätä, Dñä Äñguä Iqu, suqä ämaqeunqä kiñä neñqä änätapkqenqätä, kñuä indqämbñqä änyinğı. Itani Goti Iqu yätamäkqä nyiyätñqä diñqe, he nyitä Iquenyqä tääqä yänänäqñqä tuatunqeu. ³¹ Ne tääqe, ämaqä qua naqä Jutiya iu äpmapu, Goti Ique hñgisa itquetqänjuwä iqua, nyi quvqä mindqueqä ipñqenqä tääqä tuatunqeu. Ga Iqueqä ämaqä, Jerusälemä iu pmeqä iqua, nyi mbqä iquau wimqä äma äpqe, yeeqä ipu mapñqä, tääqä inä tuatunqeu. ³² Goti Iqueqä äwiñqä iuta, iñä iquaqu timäutñqenqä aquvänä itmitani, he emamniñqe. Ga yänänäqñqe, hesä iqi hapä äpmamä mamniñqe.

³³ Goti, äwqä hanjuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, he eeqänänä iquendä pmetäniqä iñqä änyinğı.

16

Poli iqueqä kukñuä, “Henyqä hui mimäuqä inänä” ätkqenqä

¹ He neqä nanyi-napi Pipinyqe näqñqä mapñqe, nyi awä äñguä etmqä. Ii qokä-apäkä, Kraisi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Sengriya iu aquvä äqänätqänjuwä iquau, yätamäkqä vätnqe, wäunjuä-tänjiyi. ² He suqä Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäki imäkqäpñqä äwinyänqä iu qänaknä ipu, apäkä, neqä Naqä Iqutä ämuänñnänqä iñji, yeeqä itmuapñqä änyinğı. Ga ii, qokä-apäkä kuapanänä iutä, ä nyitä, yätamäkqä neyätqätanğqä iutani, ii hesä yätamäkqä squä-squä diñqä äwiñğqe, äwipñqänäyi.

³ Itanğa Kraisi Jisasi Iqueqä wäunjuä nyitä anä iminğua, Presilaisä, Akuila iquesäñi, “Nyi iyaquinyqe, hui mimäuqä inänä” ätkqenqe, tupiyä. ⁴ Nyi hänä yqänä pmamqenqe, iyaqu yänä wiqänä ikiyi. Iñä etanğı iyaquini, nyi “änğuiqä” tquanğundi, ga Israitqä qäyä etanğı huiziqua, Kraisi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iqua-pqe, “änğuiqä” inä tupñqänäyi.

⁵ Itanğa “Qokä-apäkä, iyaquiyqä anä iqi, Kraisi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquauñqe, hui mimäuqä inänä” ätkqenqe, iquau tupiyä.

“Nqä näueqä, kiñä änyinätñqä Epainetusi iquenqä-pqe, hui mimäuqä inänä” ätkqenqe, ique tupiyä. Qua naqä Eesiya iu pmeqä eeqänänä iquautani, iqu-ganä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäkqä iquvi.

⁶ “Apäkä, wäunjuä tnänä itä, he yätamäkqä eyätñqä, Mäliyanqe, hui mimäuqä inänä” ätkqenqe, iñji tupiyä.

⁷ “Nyitä, Israitqä iquautanä Andronikusi iqutä, Juniyasäñi, guä pmuateqä anju anä äpmaminğua iyaquinyqe, hui mimäuqä inänä” ätkqenqe, iyaqui tupiyä. Iyaqu, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä

ändowatkqä iquautañä yoqä naqä-tañä esinyä, nyi Kraisi Ique änyä mamuänjängqä, iyaqu ganä ämuänjängiyi.

⁸ Itañi, “Ambliatusi, Naqä Ique ämuänjängqeta kiinjä änyinätñqä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iqueni tupiyä.

⁹ Huizi, “Kraisi Iqueqä wäunjuä nesä anä itunquä Upanusi iqutä, ämaqä nyi kiinjä änyinätñqä Stakusi iqutäni, iquaquinyqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquaqui tupiyä.

¹⁰ Itanğa, “Apelesi hanä-iqä qäyä ämetä quuvqä yqänä eqiyätñqä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

Ga “Qokä-apäkä Aristombulusi iqueqä anju äpmenuwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹¹ Itanğa huizi, “Nyitä Israitqä iquautañä Herotianä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

“Qokä-apäkä, Nasisusi iqueqä anju äpmapu, Naqä Iqutä ämuänjänguwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹² “Apäkä Tripina, Triposa, inäsuäqi, Naqä Ique ämuänjinyä, Iquenyqä wäunjuä itqänjiyä inäsuäqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä.

“Apäkä Pesis, ne kiinjä änenyätñqä, ga Naqä Iqueqä wäunjuä, tnänä itñqä iinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iñi tupiyä.

¹³ “Ämaqä, Naqä Iqutä ämuänjä, suqä jänänänjä imäkqä Rupesi iqutä, iqueqä känaisä, imbaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä. Iqueqä känai, ñqä nipai indquaminqä-pa, indquetñqä iyyi.

¹⁴ Itañi “Asingritusi ique, Plegonä ique, ä Hemesi, Patropasi, ä Hemasi iquau, itanğa kätä-känguäka iquatä anä äpmenuwä iquaunqä-pqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iquau tupiyä.

¹⁵ Itanğa “Pilolonğusi iqutä, Juliyaisä, Neleusi iqutä itanğa iqueqä kasiqisä, ga Olimbasi iqutä, qu Goti Iqueqä qokä-apäkä iquatä anä äpmenuwä iquaunqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, tupiyä.

¹⁶ He äminäpiyängañi, Goti Iqueqä ämaqä iquneqä suqä iu quneqä änyäpu, yeeqä itmanğpñqe. Qokä-apäkä qua täunji, Kraisi Iquenyqä aquvä äqänätqänguwä eeqänänjä iqua, “Yää neqäüä! Ne henyqä hui mimäuqä injunä” etqä.

Suqä äwimasiyäpu pmeqenqä

¹⁷ Yää ñqä nyämaqäüä, nyi kukñuä yänänäqñqä tiinjä hitmqe. Ämaqä, kukñuä ne ämetqueqanğqueu tuwä äväpu, he awä qäyäpatmbñqä, ä hikä enqä-pa äqutäumäupu, suqä quvqä iu päkmbñqä emäkanä-tpu iqanğuwä iquaunqe, hiqä-hiuä änguanä äminyäpu, äwimasiyäpu, heqäqi pmapiyä.

¹⁸ Ämaqä iinjä iqua, neqä Naqä Kraisi Iqueqä wäunjuä mimäkqä ipu, qänakñäni, iquauqä huiwä iunqänä itqänjä. Itanğa iqua kukñuä äwi-iqetä kukñuä aowitä ätuäpu, ämaqä kukñuä iinjñqä ängüä miwäsäuqä iquauqä kñui, qäyasäqi ätuma äwätqänjä. ¹⁹ He Naqä Iqueqä kukñuinqä qänakñä ängüä itqänjuwinqe, ämaqä im-imñä iqua näqñqä enä. Iinqe, nyi henyqä aquvänä itmä-qe, he nätmätqä änguinqe näqñqä yasämä ämepu, nätmätqä quvqeunji squä-squä hui, he täka maemäkqä yätñqä änyinği. ²⁰ Itanğa Goti äwqä hanjuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu emäkqanği, he Setänä iqueni, heqä yukitä qonjuämä ipu, sisevqukuä imäkquwä-panji, iqueni mändi ii kittqäpñqe.

Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he ängüä hinği emäkquätñqä änyinğiyä.

Huizi iquauqä kukñuä, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwinqä

²¹ Nyitä wäunjuä anä itqäñueä Timoti iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanğa nqä hueqä-himqä iquautanä iqua, Lusisi iqtä, Jesonä iqtä, itanğa Sosipate iqtä, anänji.

²² Nyi Tetiyusi, Poli iqueqä manä iuta ämetmä, tuwanjuä tä äqiyätñqä iqunä, nyitä hesä, Naqä Ique ämuänñäunquenqä knjuä indqänätmä, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqä.

²³⁻²⁴ Gayusi, iqueqä anä täu nyi äminiyätñqä iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuä iqua, iqueqä anä täu äqänätqänjä.

Anä-himqä täu miqänqä mbqä ämitñqä, Erastusi iqu-pqe, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” etqi. Itanğa neqä neyämaqä Kowatusi iqu anänji.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqenqä

²⁵⁻²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, he pämä yänänäqñqä tqäpñqä qäyu emäkänqiyä. Ne kukñuä äñguä we-hunqä-tänji, Jisasi Kraisi Iquenqä awä tuätqätanğua, Iqu ii emäkätqäuä. Hinuiqänäñi, kukñuä äñguä tä, Goti Iqtä zä äpakänä äwäminqä-qe, tänğanji ätnänä iqi ämaeqiyä. Auä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqu änatqanği, ne tuwanjuä hinuä-tqä iqua äqäkuwiu awä ätätunque. Ga iutanji, ämaqä huiwä huitanä-huitanä inqä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kukñui qänaknä ipñqä inqe, kukñuä zä äwäminqenqä näqñqä ae ämequwi. ²⁷ Inji Jisasi Kraisi Iqu yätamäkqä neyqanğqä iutanji, ne Goti Kiqä-kiuänä Näqñqä Eeqänänä-tänjä Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatunque. Ii naqä-qakui.

Tuwanuä, Poli iqu kinganä 1 Korinä pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiŋuiqänä iquvi

Poli iqu qua täu äpmamiŋqänġani, anä-himqä Korinä, ii naqä eä, qua Äkaiya iuvi. Äkaiya, ii Grikä iquauqä qua naqänänä-tänġa iŋgiyi. Jisasi Iqueqä kuknuä äŋgui, anä-himqä Korinä iunġi, Poli iqu-ganä awä ätumiŋqe. Itanġa qokä-apäkä iqisanä hŋqua, iqueqä wäunüä iuta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqenqä aquvä qämbŋqä ipäqäkuwi. Inäqe Poli iqu iquau ävämetä, wäunui hŋgi-mända yätŋqä uwqanġa, hanä-iqe quuvqä heqiyqä Korinä iu aquvä qänätqätanġuwä iquau äwimakqe. Inä etanġi Poli iqu tuwanuä tä, quŋi kŋuä iqä äŋguä ävätä, quwqä hanä-iqe jänä iwimäkätŋqä äqäkqe.

Ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänġa Korinä iu pmetanġuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, hanüä witanġi, quwqä suqä äŋgui qui imäkŋqä iinġe, Poli iqu äwäwa kiinä iminġe. Iqu kukŋui, qokä-apäkä ämanänġuwä iqua, suqä jänänġi imäkäpu pmapŋqä iinġä ätätä äqäkqe. Ga Dŋä Äŋguä Iqu, quwqä qanä uwqeuŋi, jänä iwimäkätŋqä hiŋuinä mäqunġuä iqanġpqe, hanä-iqe wimeqä iunġä ätätä äqäkqe. Huizi, Goti Iqueqä yoqä haqeqä mamäupŋqä suqä äŋguanänġi imäkqäpŋqä iinġetä, Dŋä Äŋguä Iqu näqŋqetä, yänänäqŋqetä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänġa iquau hiŋgi vätnqä iinġetä, ätätä äqäkqe. Inġi yäpaki, iqu ämaqä ae äpäkonġuwä iqua, anġi vaupnuwä iinġä äqäkqe.

Korinä pmeqä iqua, hanä-iqä huitanä-huitanä ämamiŋuwinġe, Poli iqu kuknuä äŋgui ätuätä, qu Goti Iqueqä äwiŋqä iinġä ätnänä iqi näqŋqä mapŋqä, yätamakqä äwikqe. Bukä tqesaŋä saptä 13 iquenyqe, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänġa kuapanänġi, kiinä äwinyätqäuä. Iqinġi Poli iqu suqä ämaqeunqä äwiŋqä iutaninġä ämotquakqe. Goti Iqu nämatqä äŋgui qokä-apäkiu ävätŋqä iutanġi, suqä ämaqeunqä wiŋqe, kinganänä eä, huiziunġi ämäwqätäuä.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqunä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä äwiŋqä dutanġi, tääqä ändätmetä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqämqä änändowatkqä iqunġi. Itanġa Sostenisi, neqä neyämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunġuä iqu, nyitä anä äpmeŋue. ² He anä-himqä Korinä iu äpmapu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänġuwä iquenyqä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänmbu, Iqueqä qokä-apäkänä pmetpŋqänä emäkkqe. Hesä, ämaqä eeqäpnänġä im-imä äpmakäupu, Jisasi Kraisi Iquenyqä tääqä ätätqänġuwä iquatä, eequenä Iqueqänänġä emäkkqe. Jisasi Iqu, neyaqätä, quvaqätä, Naqä inänä-quvi. ³ Neqä Goti Apiqutä, itanġa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuata hiŋgi etapäsinyä, äwqä hanüä imbu pmetpŋqä emäqinyä.

Poli iqu, Goti Ique “äŋguiqä” ätukqenqä

⁴ He Kraisi Jisasi Iqutä ämuännätanġuwitanġi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuata hiŋgi etapätŋqä iinġe, nyi Iquenyġi, “Äŋguiqe” hiunġi ique-iqe ätuätqänä. ⁵ He Kraisi Ique ämuännätanġuwitanġi, Goti Hanjuwä

Iqu he äwa miqänqä nätmatqä aanä kuapänä etapätqätanqgetani, näqñqä änguanänä-tänä epu, kukñui awä iinä ätätqänä. ⁶ He iinjä imäkätqätanquwitani, Kraisi Iquenyqä kukñuä ne awä etätunquä di, hesäni häukuä witanqge äyä ämotquetqäuä. ⁷ Iutani tänqani, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anqumä quvepñenqä hinuä äqämbu äpmapiyänqani, wäunuä imäkqenqä näqñqge, Goti Hanjuwä Iqu quuvqä imnä vqetani, he hñquenyqä äwa miqä pmetpnä. ⁸ Iqu anqumä äpätqänqani, he quvqä maeqä pmetanqpi eqänäninqä diñqge, he quuvqä yänänäqñqä eqäka wätqätanqpi yätamäqä eyqa uwquänä.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutäni ämuännanä asänä pmetaninqüä ae ätänaikqä eänqge, mänävquatämäuqä itä, Iqueqä ätätqä du qäyunä imäkäniqge. Goti Hanjuwä Iqu iinjä imäkätqätanqä iunqge, nyi Iqueni, “Änguiqge” hiunji ique-ique ätuätqänä.

Qu awä äpatñguwiñqä (1:10-4:21)

Ämiqä huitanä iquaunqä, kukñuä mäkä hunqenqä

¹⁰⁻¹² Nqä nyämaqäuä, ämaqä, Kloisä iyyqä aniu anä äpmeñuwä hui henyqge, tii ändquwi. “Ämaqä ii, qu äkasuwä ätnäpu iväqämbu äpmapiyitani, hñqua tiinjä ätätqänäuä. ‘A, ne kukñuä qäte, Poli ique wiyanqunä!’ Itanqa hñqua, ‘Iyääi, ne kukñuä qäte, Apolosi* ique wiyanqunä!’ Itanqa hñqua, ‘Isäai, ne kukñuä qäte, Pitä ique wiyanqunä!’ Itanqa hñqua, ‘Oeyä, ne kukñuä qäte, Kraisi Ique wiy-atunqeqä!’ ätätqänäuä.” He iinjä itqänuwiñqge, nyämaqäuä, nyi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, manä yänänäqñqä tiinjä etqä. Mikakä ätnäpu, ioktämäkmbu mäpmeqä, äwqä naqä-hñqunä inqä äpmapu, knui naqä-hñqunä indqänäpu, nätmatqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji asänä imäkqanqpiyä.

¹³ Kraisi Iqu naqä-hñqunä enqge, he iinjä ändumäkmbu äpmeñuwi, äänä etanqiyi? Ä Poli iqunä heyaqä quvqenqä zä-huätati äunätmä äpäkonqgätanä? Aanqeqä! Ä he asñä ämakuwi, Poli iqunäuä yoqeta ämakuwätanä? Oeyä! ¹⁴⁻¹⁵ Nyi asñi, Klispusi iquesä, itanqa Gayusi iquesänä äwqäkqeqä. Itanqa huiziquenä, nyita mämeqä ikuwä imñi, tänqani, ämaqä hui, “Ne asñi, Poli iqu iqueqä yoqeta änaqäkqetani, ique qänaknä ävätqänunä” matqä ipnä. Iinqge, Goti Hanjuwä Iqueni, “änguiqä” ätuätqänä. ¹⁶ A! Nyi Stepanasi iquesä ämaqä iqueqä aniu anä äpmeñuwä iutänä äwqäkqge. Inäqge, nyi asñi, ämaqä hui-pqä inä äwqäkqäti, mäwqiyqä ikqäti? Nyi maqñqge.

¹⁷ Nyi ämaqä kuapänä asñä maqiyqä ikqge, ii tiinñqge. Kraisi Iqu, nyi ämaqä asñä qäyäkqämqä mänändowatkqä ikqge. Iqu nyi, Iqueqä kukñuä ängüä we-hunqä-tänä, awä täkiqämqänä änändowatkqge. Itanqa kukñuä iinjä iqueni, awä ätätmäñqani, nqä knuä iutani, kukñuä ängüä äwi-iqge ämetmä, matqä itqänä. Nyi kukñuä iinji, nqä knuä iuta tqä-säpi, Kraisi Iqu zä-huätatä äunqenqä kukñui, yänänäqñqä maeqñqä qui imäkqämñinji.

Goti Iqueqä yänänäqñqetä, suqä knuä ängüä iwäsäuqetäni, ii Kraisi Iquvqä

¹⁸ Zä-huätatä iquenyqä kukñuä awä tqanqge, ämaqä qui hämänä imäkmbnuwänqä äpmeñuwi, qu qätä äwiyäpiyi, ii nätmatqä hinñinqä enqä-manä etanqge, äqunätqänä. Inäqge ne ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu

* **1:10-12** Wäunjuñqä 18:24-19:1

qui mimäkñqänqä änyä-hänä inequmuatätñqä iqune, kukñuä iini, Iqueqä yänänäqñqä, anqumä änävauqumuatätñqä etanqi, äyä äqunätqänju. ¹⁹ Ämaqä, “Kukñuä ii, nätmätqä hiñginqe” ätätqänjuwä iquauñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiñjä äqänä äwi.

“Nyi ämaqä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjä iquauqä näqñqä ii, nätmätqä hiñginqä enqä-pa imäkmä. Ämaqä, kñuä qeiqinyä indqänäpu, ‘Tiñjä imäkanä’ tqä iquauqä kukñui, häukuä mäwiqä yätñqä imäkmä.”†

²⁰ Itanqi ämaqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjä iqua, änäänqe? Ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquauñqe, äänä tmqäti? Ämaqä, kukñuä äñguä ätuäpu, huizi iquauqä kñui mäñdi äkittiqiyqä iquauñi, squä wimenquti? Quwqä näqñqä äñguä iini, Goti Hanjuwä Iqu hiñginqä imäkquänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqä kñuä äñguä iwäsäuqä iutanji, tiñjä imäkkqe. Ämaqä qua iutanjä iqua, iquauqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqä iutanji, Goti Hanjuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä itpnä. Itanqa Iqu tiñänqä-pqä inä äwinyä. Kraisi Iquenyqä kukñuinqe, hñqua hiñginqä qäyä äqunätqätanquwä-qe, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä hñqua, kukñuä iinjä iquenyqä quuvqä heqiyqanquwä iquauñi, Iqu qu qui mimäkñqänqä, hänä imäkäqumuatequänä. ²² Quuvqä heqänqä diñqe, Israitqä iqua, nätmätqä yänänäqñqä ämaqä mimäkqänänjä di-ganä hiñuä qumbñqä äwinyä. I etanqi Israitqä qäyä etanqi huizi iqua, qu kñui-ganä, “Ne kukñuä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjä, tänqa äwiyätunque” mapñqä äwinyä. ²³ Inäqe, ne kukñuä awä ätäkitunque, ii Kraisi Iqu zä-huätati äunqä iinqe. Iqu iinjä imäkkqä iinqe, Israitqä iqua, yänänäqñqä maeqä äqumbiyitanji, quuvqä maeqiyqä iquayi. Itanqa huizi iqua, qu kukñuinqe, “Qäyunänjä hma eä, qäyasäqinjä” indqänätqänjuwitanji, quuvqä maeqiyqä iquayi. ²⁴ Inäqe, Israitqä hñqunesä, huizi iquautanjä hñquatä, ne Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä tääqä ae änatätmeqä iqune, Kraisi Iqueqä zä-huätati hunqenqä qätä äwiyanitani, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqätä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqenqätänji, näqñqä ämetqänju. ²⁵ Quuvqä maeqiyqä iquauqä kñui, quvqä eänqe, tiñjä hitanqiyi. Hñqua kñui, “Goti Iqueqä näqñqä hui, qäyunänjä hma eä, qäyasäqinjä” indqänätqänjuwä-qe, iinjä ma, Goti Iqueqä näqñqä iini, ii ämaqeufe, ämäwqätäuä. Itanqa hñqua kñui, “Goti Iqueqä wäunjuä imäkkqä huiunji, Iqu yänänäqñqä maequeqä ämänätquenä” indqänätqänjuwä-qe, iinjä ma, Goti Iqueqä wäunjuä iini, ii ämaqeufä yänänäqñqä iunji ämäwqätäuä.

²⁶ Nqä nyämaqäüä, Jisasi Iqu tääqä mäñatqänqa, ‘Äänä-äänä äpmaminquätiyä’ tpu, kñuä indqämbu. Kuapänänjä hñquenä, ämaqä qua iutanjä iuqä hiñuä iqini, näqñqä maeqä pmetanqä, kuapänänjä hñquenä yoqä naqä maeqä pmetanqä, itanqa kuapänänjä hñquenä, taqä-tawäka yoqä-maequa epu, eämeqanqä äpmaminjuwi. He hiñginqä iinjä pmetanquwä iutanjä iquenä, tääqä äyä etätmakqe. ²⁷ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä kñuä qäyasäqi meqä iquautä, yänänäqñqä maeqä, hanjuä iquautä, atäunjuä ikqe, ii, Iqu ämaqä qua iutanjä näqñqä kuapä-tänjä iquautä, yänänäqñqä-tänjä iquautä womba vätnqä iinqe. ²⁸ Itanqa Iqu atäunjuä, ämaqä yoqä maeqä iquautä, ämaqä, qua iutanji quvqä enqä-panjä imäkätqänjuwä iquautä, äyä ikqe. Inji näqñqetä, yänänäqñqetä, yoqä naqetänji, ämaqe, ‘Nätmatqä iinjä iqua yätamäkkqä neyänqiyä’ kñuä indqänätqänjuwä-qe, Iqu nätmätqä iinjä iqua, hiñginqä enqä-panjä imäkätñqä iinqe, ämaqä hiñginqä hñquau atäunjuä ikqe. ²⁹ Goti Iqu

† 1:19 Asayä 29:14

iinjä imäkkqe, ii ämaqä hñqu, Goti Iqueqä hiñuä iqini, kiqä yoqe haqeu mämatnämäunqä iquätñqeyi. ³⁰ Goti Iqu he tääqä i etätmakqetani, Kraisi Jisasi Ique ämuänñä. Itanğa Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqenqä Ämänätqueqä-qu eqäqe. Itanğa Iquesani, Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuä iqini jänänñä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunüä äneyätä, itanğa qui imäkñqä iuta anđi inetmeqe. ³¹ Inđi ne Goti Iqueqä kukñuä iunđi, tii äqänänqä-pa imäkquatunque.

“Ämaqä yeeqä itä, ‘Nyi iinjä-iinjä iqunjqä’ ätätäqä iqu, ‘Ti, Naqä Iqu e inyimäkqeqä’ tätñqeqä.”†

2

Jisasi iqu, zä-huätatä äunätä, äpäköñgqenqä

¹ Nyämaqäuä, nyi he emetmä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä zä äwinqä awä etätmänğanđi, nyi kukñuä äwi-iqetä, kukñuä yänñänäqñqä ämaqä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänđä iqua ätätqänjuwitä, maetqä ikqä eä. ² “Nyi iquauñđi, kukñuä awi, nätmätqä huitanđä-huitanđinđä qäyä eänä ätätmä, Jisasi Kraisi Iquenyqätä, ä zä-huätati äunätä äpäköñgqenqätänä ätumuä” kñuä indqänätmitani, awä äyä etkqe. ³ Nyi hesä anä äpmamänğanđi, yänñänäqñqä maeqä eämä, zä itmä, yäunüä-yäunüä-pqe kiinjä änyinminqe. ⁴⁻⁵ Itanğa nyi Jisasi Iquenyqä kukñuä etätmänğanđi, he Iquenyqä quuvqä heqäpñqeqe, ämaqeucqä näqñqä iuta ma, Goti Iqueqä yänñänäqñqä iuta, heqäpñqenqä änyinñgqe. Inđi nyi ñqä näqñqeqe ämetquetmä, he kñuä indqänqä tñänqä emäkmqä ma, Dñä Äñguä Iqutä, Iqueqä yänñänäqñqetä, ämetquayñqä awä etkqe.

Dñä Äñguä Iqu, äñguä iwäsäuqänqä näqñqeqe Vqä-quvi

⁶ Äñguä iwäsäuqänqä näqñqeqe, ne ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe, yäuä ae ikqä iquauñđi, awä ätuätunque. Näqñqä ii, ämaqä qua täu tänğa äpmeñuwä iquauqetä, ä qua täu miqä, Goti Iqu hiñđi iwimäkätñqä* iquauqetä, asänä hmanđi. ⁷ Näqñqä ne kukñuä awä etätunque, ii Goti Iqueqä eä, zä äwäminqä iijä. Näqñqä iquesani, qäukuä qua mimäkqänğa, Goti Iqu, ne Iqutä qäukuä yänđi anä pmeniquä dññqä, atäunüä ae ekqe. ⁸ Näqñqä iinjeqe, ämaqä qua täu miqä iqua, maqñqä emiñuwi. Qu näqñqä hiqä eqe, Naqä Aanđä Yänñänäqñqä-tänđä Iquenđi, zä-huätati maueqä iqäpninđi. ⁹ Iqua maqñqä emiñuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunđi, tiinjä äqänä äwi.

“Nätmatqä, ämaqe hiñuä mäqunquä imiñuwä, ä qätä mäwiyqä imiñuwä, ä quwqä kñuä yändqänqä imnä kiuä mäwimeqä iminjqä ii, ii nätmatqä Goti Iqu ämaqä Iquenyqä winğanñqä iquauñqä näwinjyä ekqä iijqä” äqänä.†

¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqä zä äwäminqä iinjä, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu inemäkqanğqä iutanđi, Iqueqä-kiuä nenyqä ätnänđä iqi, ae äyä itkimäkkqe. Dñä Äñguä Iqu, nätmatqä Goti Iqueqä kñuä indqänqä yäpä imñinqetä, nätmatqä eeqänänđä huizinqetä qävqä äñguänä itä, näqñqä eänqetani, iinjä inemäkänä. ¹¹ Ii tiinjä. Ämaqä hñqu, hñquququeqä kñui äänä ämeñqä iunqeqe, näqñqä maeqä yänä. Ämaqä hñqueqä kñuä indqänqenqeqe, iqueqä quuvqä, iqueqä yäpä inğisanđä iqunä, näqñqä itänä. Inđi Goti Iqueqä-pqe, asä iinjä. Dñä Äñguä Iqunä, Iqueqä kñuä iqenqeqe, näqñqä hiätänä.

† 1:31 Järämai 9:24 * 2:6 1 Korinä 1:28 † 2:9 Asayä 64:4

¹² Itanġi ne dnä ämakque, ii dnä qua täutanä iquauta ma, Goti Hanjuwä Iquesanġi. Iiñġe Goti Iqu nätmätqä äñguä eeqänänġä nätapätñqä ekqä iuñġe, näqñqä metatunquänänġi. ¹³ Nätmätqä iñġe, ne kukñuä awi ämaqä-qune neqä näqñqeta maetqä itqänu. Dñä Äñguä Iqu näqñqä nätapqanġqeta etätqänu. Inġi näqñqä Iqu änätapkqe, ämaqä, Dñä Äñguä Iqueä yäpä iqi äpmeñuwä iquauñi, ne ävätqänu.

¹⁴ Itanġa ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iñqä iqu, nätmätqä Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iquesa äquvepätñqä iñġe, “Nätmätqä iñi qäyasäqinġä” indqänätñqe, mämeqä yänä. Näqñqä iñä iwäsäuqe, Dñä Äñguä Iquesanä etanġi, ämaqä iñä iqu näqñqä maeqä etänä. ¹⁵ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi äpmeñqä iqu, nätmätqä eeqänänġinġä äñguänä iwäsäutä näqñqä metänä. Itanġa Goti Iqueqä bukä iu äqäkqä-pa, iqueni, ämaqä hñqu, “Änäändiyä” tä iqe, änä miwäsäuqä yänä. ¹⁶ Tuwanui tii äqänä äwi. “Ämaqä hñqu, Goti Naqä Iqueqä kñuä indqänqenqe, näqñqä maeqä itä, ‘Iñä-iñä imäkiyä’ mätquä yänqiyä.”† Inġe Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi äpmeñquä iqune, ne Kraisi Iqu kñuä äänä indqänänġä iuñġe, näqñqä menä.

3

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkqenqä

¹ Nyämaqäuä, hiñuiqänänġi nyi kukñuä awi, ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi ae äpmeñuwä iquau, ätuätñqä du maetqä itmä, ämaqä, quwqä äwiñqä dunä äpmeñuwä iquautä, Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä qe eqiyätqänuwä iquautä, ätuätñqä-pa, äyä etkqe. ²⁻³ Inġanġi ymeqä dänä isua, ymisanġä woyqe manqä iquwä-pa, he kukñuä yänänäqñqe, änä mämeqä etanġuwiñqä, nyi anuä enqä-pa kukñuä hanuinä äyä etapkqe. Ga he, hiqä enqä dunä pmetanġä eqänätmä, “Tänġanä-pqe he ymisanġä woyqe manqä yqänä ipñqäuä” etqä. Suqä, naqä pmeqänqätä, hiqä hita-hinġukuatä äkasuwä tñqä iutanġi, he Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, ämaqä qua täutanä iqua enqä-panä asänänġä enä. ⁴ Ii tiñġi. Hñquenä, “Nyi kukñuä qäte, Poli ique wimqänä” tqanġä, hñquenä, “Nyi kukñuä qäte, Apolosi ique wimqänä” ätätqänuwi, ii ämaqä qua täutanä iqua enqä-ma äpmaka wätqätanġpi ämotquequänä.

⁵ Inġi he yenyqä näqñqä mapñqä diñġe, nyi tiñä etmä, “Ye qäquye, yoqä maiquve etanġi, Naqä Iqueqä wäunuä-wiyquveyi. Iqu Kiqä-kiuä wäunuä kikiñä äyätapkqä iutanġi, ye kukñuwiñqä awä hetqanġueänġa, he Kraisi Iquenyqä quuvqä äyä eqiyätqänä.” ⁶ Apolosi iquä nyitänġi, yeqä wäunui tiñġi. Nyi nätmätqä piiki vowä mäwäwqä iqunä etanġä, iqu zquvätñqä eqä vqäwqä iquvi. Itanġa Goti Hanjuwä Iqu bakä äukauäpu, naqä epñqä Imäkqä Iquvi. ⁷ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iquä, eqä vqäwqä iquä, iquaqu yoqä maeqä, hiñġinġe. Mä bakä äukauäpu, naqä epñqä imäkqäwätñqä Iqu, yoqä-tänä Iquvi. ⁸ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iquä, eqä vqäwqä iquä, qäquaqu Naqä Iqueqä wäunuä imäkqä-quaquvi. Inġi mbqä meqänġanġi, iquaquvqä wäunui äänä-äänä imisiyqä iuta manyiyi. ⁹ Nyi Poli iqundä, itanġa Apolosi iquänyä, ye Goti Iqueqä wäunui anä imäkätqänueä iquve etanġi, he Iqueqä wäunuä enqä-ma änyänuwä iqueni. Itanġa he Iqueqä anä inänä etanġä, Iqu yqänä ämätätqäuä.

† 2:16 Asayä 40:13

10-11 He Iqueqä anä ämätinäjuwiŋqe, tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueni, anä siyaundqä enqä-pa etŋqä, ae ätekqetanĭ, ämaqä hŋqu änyä-hänjä hŋqu-mända ämetä, haqeqi maquteqä yänqiyä. Inĭ Goti Iqu, qeqä wimänätä hŋgi vqä iuta nyimäkqanĭ, nyi-ganä, kukŋuä äŋguä Jisasi Kraisi Iquenqä awä etkqe, ii nyi anä imäkqanqce näqŋqä kuapanänjä-tänjunä eämä, anä siyaundqä yänänäqŋqänänjä äqutekqä enqä-paniqä. Itanġa ämaqä, he näqŋqä haqeqi etapätqänjuwä iqua, qu ämaqä siyaundqä iquesa anä ämätäqisätqänjuwä-panä iinjä-quayi. Inĭ, iqua hŋqunä-hŋqunänĭ, quvqä-pqä mätqŋqä, hŋui äŋguänä äqunäpu mätqäpnä. ¹² Ämaqä anä siyaundqä tqueqä haqeqi ämätäpiyänġanĭ, hŋqua golqetä, silpaitä, hikä mbqä naqänqä imäkätqänjuwitä, mätäpnä. Nätmatqä iinjä iqua, äŋguänänjä eä, äpakänä witäniqe. Itanġa hŋqua, zä-yänjitä, qoetä, kuä-witqä yänjitä mätpnä. Iinjä iqua äpakänä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. ¹³ Qänakŋi, hiunji, Goti Iqu ataunjä ikqä iqu timäuqanġanĭ, quwqä wäunjuä iinjä imäkmitpce, ätnänäqi timäuanä. Hiunji iqu, tä enqä-panä ätimäuätä, ‘wäunui äŋguä imäkätqänjuwiqä, ä quvqä imäkätqänjuwiqe’, tä iqunä iqunänä. ¹⁴ Ämaqä anä e imäkmitpqetanĭ hŋqu, iqueqä anĭ tä maŋqä äŋguä ämätinäjuqe, iqu iqueqä wäunjuŋqe, kimaŋi ämenä. ¹⁵ Injä-qe, ämaqä hŋqu iqueqä anĭ quvqä etanġi, tä hämänä äŋgqe, ii tiinji. Iqu iqueqä wäunui anġi mimäkqä yäninqä, qui hämänä qe imäkŋgi. Injäqe iqu iqueqä-kiuänĭ, tä maŋqä itä, quuvqenä äkitqä-qe, kima meqä maequ, hänjä hea ique-ique pmetänä.

¹⁶ Hiqä-hiuänĭ, he Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä tŋänqä etanġä, Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, heyaqä yäpä imä äpmenqenqce, he maqŋqätanä? ¹⁷ Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anĭ, ii pmua eä, Iqueqänqänä ämätinäjuqe, ii he qäquenji. Iinjä dutanĭ, ämaqä hŋqu, Goti Iqueqä anĭ qui imäkätqä etanġutqe, Iqu iquenä-pqe qui inä imäkänqiyä.

¹⁸ He quanġä ätnäpu, “Ne näqŋqä-tänjuneyqä” ätnätqänjuwä iquenä, anġumŋi matqŋqä änyinġi. Inĭ ämaqä hiyaqä awä iqisanä hŋqua, ämaqeucä hŋuä iqinĭ, äŋguä iwäsäucänqä näqŋqä-tänjä-qua epiyinqä wopqä imitpce, iqua, iquauqä hŋuä iqinĭ, näqŋqe äwa ipu qämä-qämänjqä-qua äpmenjaqämbiyi, qänakŋi Goti Iqueqä hŋuä iqinĭ, äŋguä iwäsäucänqä näqŋqä-tänjä-qua anġumä epnä. ¹⁹ Ii tiinjä dutanĭ. Qua täutanä äŋguä iwäsäucänqä näqŋqe, Goti Iqueqä hŋuä iqinĭ, ii qämä-qämä iqä enqä-panä iinjä. Nätmatqä iinjqe, Goti Iqueqä bukä iunĭ, kukŋuä tiinjä äqänä. “Ämaqä, ‘Ne äŋguä iwäsäucänqä näqŋqä-tänjuneyqä’ kŋuä ävätŋqä hŋqua, huiziquau ämäwqätäupŋqä wäunjuä imäkätqänjuwä iunĭ, Goti Iqu hŋi-hŋi iwimäkqanġuti, quwä mäunġuatmbnä.”* ²⁰ Itanġa Iqueqä bukä iunĭ, kukŋuä tiinjä-pqä hŋqu, inä äqänä. “Ämaqä äŋguä iwäsäucänqä näqŋqä kuapä-tänjä iqua, qu wäunjuä nätmatqä äänä imäkŋqä kŋuä indqänġanġuwiŋqe, Naqä Iqu, quwqä kŋuä indqänqä iinjä, häukuä mäwqiyqä itŋqä etanġqenqä, näqŋqä ae äme.”† ²¹ Injä etanġi, he ämaqä hŋqueqä yoqe haqeqä mamäucänqce, vquatämäupu. Nätmatqä eeqänänĭ, ii hiqä yätamäkqänqä eä. ²² Ii tiinji. Poli iqunjä-qe, Apolosi iqunjä-qe, Pitä iqunjä-qe, qua tqunä-qe, hänjä-pmeqä iqunjä-qe, äpakonqä iqunjä-qe, nätmatqä tänġa äwiŋqä-pqänjä-qe, qänaknda witäniqä-pqänjä-qe, eeqäpnänĭ hiqeqä, etqä. ²³ Itanġa he Kraisi Iqueqä etanġä, Iqu Goti Iqueqä-qu eä.

* 3:19 Jopä 5:13 † 3:20 Apqä Bukä 94:11

4

Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä wäunjuinqä

¹ Ämaqä, kukñuinqä näqñqä etapätunquä iqunenyqe, he kñuä ti-injä indqänqñqänänji. “Ämaqä iqua, Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkqä-qua epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä, zä äwäminqenqä awä ätätqänjuwä iquayqä.” ² Ämaqä, ämiqä hñqu, “Nyaqä wäunui, iqua änguanä imäkqäpñqäüä” kñuä indqänätä, quuvqä äwiyä ävätqä iqunenyä imäkqäpñqä, iqua iqueqä kukñuä eeqäpnänjä iunji, qänaknä iqäpñqä. ³ Itanğa he nyaqä suqenqä änyiwäsäuquwi, ä ämaqä tqu-tqu kukñuä mitqä anä iunqä ändma äwätä kukñuä ämindqe, nyi iinqe äwäwa miqä danä itmä, “Ii nätmatqä aanjä wänqänänjäpiyqä” kñuä änyänä. Nyi ñqä-näuanji, ñqä suqenqä miwäsäunqä itñqä iqunji. ⁴ Nqä suqä-iwäsäunqä tämñi, hanjä-iqä maeqä, aquvä iqänätqänjä. Nqä-näuanji, tiinji matñqä iqä. “Nyi ämaqä suqä quvqä maeqä, aanjä jänänänjunqä.” Oee. Nyi änyiwäsäuatñqä Iqu, ii Naqä Iquvi. ⁵ Itanği tänğanji, ne ämaqä näqñqä ävätunquä iquneqä wäunjuinqe, he miwäsäuqä pambu. He, hea Naqä Iqu anğumä quvepñqänä, hiñuä äqämbu pmetpñqä. Iqu inğanji, nätmatqä eeqänänjä hea wiqä imdanji ämetä, Iqueqä wehunqä iqi ämaitä, ämaqeüqä äwinqe, quwqä qeqä-quuvqä imdanji ämetä, ätnänäqi mainiqe. Inğanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä wäunjuä änätapqä imäkätunquä iunqe, “Si ängüä imäkätqänji-qe,” awi inğa natäniqe.

⁶ Nyämaqäüä, he yesa näqñqä ämepu, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqe, hui wiyä iqa mäwqä, iunä imäkäpu, ga ämaqä hñquenyqänä enyätä, huiziquenqe maenqä iqä diñqe, nyi kukñuä ii ätqa äquvepqe, ñqä-näuanqätä, Apolosi iqunenyqätä, ätätmä, ktqenä ämetqueqä. ⁷ Äsquki, si ne änewäsäutñqä, naqe, tqu ikimäkqeyi? Aanqe. Nätmatqä eeqänänjä ämenjuwi, he naqä-qakuä Goti Iquesa ämakuwä qäyä epu, heqä yänänäqñqä iuta ämakuwänqänä hiqä yoqe haqä mamänätqätanğä eqänätqänjä. Iinji, qäyü hmanji.

⁸ He kñuä tiinjä eyätqäüä? “Ne nätmatqä ängui, aanjä kuapänänjä-tänjune qe eequnä. Huiziquau ämawqutäutanä, nätmatqä äwa miqänqä, ämiqä naqä iquatänji, asänänänänjä qe äpmequnä.” Auä, ne-pqe hesä ämiqä anä pmetunquä iinqe, he ämiqä naqä-qakuä pmapñqä, nyi kiinjä änyinätqänä. Ho-ee, aanjä aanqe. ⁹ Nyaqä kñuä tämñi, ti-inänänjä indqänätqänjä. “Goti Iqu, kukñuä awä tatunquä änandowatkqä iqune, naqä pmeqänqe mäwinqä itä, qua naqä mämä pmeqänqä äyä äpmuatänaikeqä. Iinjä pmetanğquetanji, ämaqä pizqä äpäsätqänjuwä iqinyqä qäyä änätma äwäpu, ämaqä qua täu äpmenjuwä iuqätä, ynaunqä iquauqätä, hiñuä iqi pizqä qäyä, napäsqäpñqä.” ¹⁰ Ne Kraisi Iqueqä yoqä haqeu ämamäutunqe, ämaqä huizi iquauqä hiñuä iqinji, näqñqä maeqänänjä pmetanğquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne Kraisi Iqutä ämuänñnanitanji, ängüä iwäsäuqänqä näqñqe, aanjä kuapänänjä-tänjä äpmenjunä” kñuä indqänätqänjä. Ne huizi iquauqä hiñuä iqinji, yänänäqñqä maeqä, hanjuä witanğquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne yänänäqñqä-tänjuneyqä,” kñuä indqänätqänjä. Ämaqe, neyaqä yoqe haqeu mämänatnämäuqä ipu, yoqe heyagenä haqeu äyä ämaetnämäutqänjä. ¹¹ Hiñuiqänjä duta tänğa tiinji, hea kuapänänänğanji, ne buayänqä dä äneyätä, eqänqä quväkä häuayqä äpmenque. Itanğa neyaqä qäkä gquä-pqe, yäüä itä äpknätñqä. Ämaqe, hinginäwa ptqä

änapäsätqänjuwi. Ne quami änguä pmeqä diŋqe, anj hma etŋqe. ¹² Ymisanjä isuaunqe, neqä hipaitäni wäunjuä yänänäqŋqä itunqe. Ämaqe, kukŋuä quvqä natqanquwänŋani, Goti Iqu änguä iwimäkätŋqä diŋqe, ne Iqueni yatŋqä ävätunqe. Qu quvqä inetqueqanquwänŋani, ne qeiqinyä ämiwotunqe. ¹³ Qu nenyqä kukŋui, quvqä tuätqätanŋä, ne kimanj, änguä dinä ätuätunqe. Qu neŋi, nätmätqä tawä enqä-ma bi ae änaquvasämäkuwitanj, yqänä äpmaka äpäŋu.

¹⁴ Nyaqä kukŋuä yänänäqŋqänäni, tuwanjuä iu i äqänänqe, ii he wombä maŋŋqä maŋŋqä eä. Oee. He ŋqä ymeqä, nyi kuapnä änyinätŋqä iquenä etanquwiŋqä, hiqä kŋuä indqänqe, we eomäkmqä diŋqä äqiyqä. ¹⁵ He ämaqä ämeyäpu, Kraisi Iqueqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä epŋqä, yätamäkkä eyqe, kuapänänjä-tänuenä qäyä etanquwä-qe, qu heqä hinunjuä hmanji. Nyi-ganä kukŋuä änguä we-hunqä-täninŋqä awä ti etqanqeta, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänänŋanquwänŋa, iutanj nyi heqä hiniqunä ekqe. ¹⁶ Itanŋi he nyaqä suqä duŋi, qänaknä nyipŋqä iinŋqä evauqumuatqä. ¹⁷ He suqä iinŋä imäkkäpŋqä diŋqe, nyi Timoti iqueni henyqä ae ändowatqe. Iqu-pqe, ŋqä ymeqä, nyi iquenyqä kiinŋä änyinätŋqä-qu eä, Naqä Iqueqä kukŋuä eeqänänjä iunji, qänaknä iqä iquvi. Nyi Kraisi Iqutä ämuänänŋqä iqunä, nyaqä suqä äänä-äänä imäkätŋqenqä, ämaqä im-imŋä Naqä Iqueqä yoqenqä aquvā äqänätqätanquwä du, kukŋuä awä ätuäkitŋqe. Iqu-pqe he suqä iinŋä awä inä etätŋqä ändowatqe.

¹⁸ Ämaqä hesanj quwqä yoqenä ämaenätqänjuwä hŋqua, nyinyqe, “Iqu anŋi mänemeqä yänqiyä” kŋuä ävätŋqe. ¹⁹ He kŋuä iinji qäyä eyanŋqä-qe, Naqä Iqu nyaqä hänaqe näwinyä imäueqanqutqe, nyi emamqenqe maqänänj äquvepmä. He emetmänŋani, ämaqä iinŋä iqua, iquauqä kukŋuä tqenqe, yänänäqŋqätä qäsä diyä-tmä, näqŋqä ganä mamä. ²⁰ Tiinŋä eä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, kukŋuinä hiŋginäwa tqänqä ma, Goti Iqu yänänäqŋqä vqanŋa, häukuä winä. Iutanj nyi, kukŋuä yänänäqŋqänäni, tuwanjuä täu äqiyätqänä. ²¹ He iqi emetmänŋani, nyi suqä äkisqu emäkmqä enŋi? Nyi he jänä inŋa emäkmqe, jävqä äma pmqäta, ä, hiqä hŋgisa iqe ganä vquatämäuqanquwänŋa, henyqä naqänänjä nyinqetä äwqä hanjuä änyanä pmetunquetä äma pmqäta?

5

Korinä iu pmeqä iquauqä awä iqinji, suqä quvqänänj äwäminqenqä

¹ Ämaqä hui, tiwiqä aanä naqä-qakuänänj hŋqu tiinŋä iqanŋä, nyi qätä äwiyänqe. Suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätä aanä quvqänänj, heyaqä awä iqinji äwinä. Tiinŋä, hikŋä hŋqu, kaniqueqä apäkisä, qanä hiŋgi ikitqänjiyi. Suqä quvqä iinji, ämaqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iquau iämawqätäuä. ² Ämaqä huizi iquenä, ämaqä suqä quvqä ii ikutäuqä iqu, heyaqä awä iqi äpmeŋqenqe, sunqä kŋuä maqiyqä itqänjuwäwä? He, iqu hesä anä mäpmeqä yätŋqänä, huätä mändowatqä ipu, qeqä äwutmäkpinyŋqe, hiqä yoqä haqä ämamäunätqänjuwi, ii quvqe! Qäyä eä! ³ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyaqä quuvqe, hesä anä äpme. Iinŋä äpmeqetanj, ämaqä suqä aanä ququvqä iinŋä imäkkä iqueni, ae äwiwäsäuqe. ⁴⁻⁵ Naqä Iqueqä hiunji ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä iinŋä iqueqä quuvqä ique anŋi itmeninŋä diŋqe, he tiinŋä imäkpŋqä änyinŋi. He Naqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvā äqänäpiyänŋani, nyaqä quuvqä iqu-pqe, neqä Naqä Jisasi Iqueqä yänänäqŋqetä, hesä anä äpme, ämaqä iinŋä iqu hanjä-iqä metŋqä diŋqe, Setänä iqueqä huiqä iqi wipu.

⁶ Itanga he iini miqä ipu, hiqä yoqe haqeu ämamänätqänuwi, qäyu hmanji. Yisä wänqäpu bretqä du pñä ämäuepqe, naqänänjä äyä änyuämäutñqe. Yisi, suqä quvqä iquenqä ktqeyi. ⁷ Ynaunjqä ämaqä pizqä päsqä iqu, sipsipqä iqueqä häneqe äqunätä, atqä-awäkau mapäsqä ävaukukqä-pa, Kraisi Neqä Sipsipqä Iqu äpäkonätä, ne yisi maiqnqä inemäkkqe. Iinjä etangi, he bretqä yisä maeqä ii enqä-panä enjuwi, yisä yäue bi tnämäupñqe. ⁸ Itangi Israitqä iqua quväukuä ique-ique, hea naqä Pasopanjanjqä ätätqänuwä ingañi, yisi yäue bi ätnämäupu, buayä yisi maeqätänjä änatqänuwä-panji, ne-pqe Kraisi Iqu äpäkonqgqenqä knjuä indqänätanitanji, suqä quvqä eeqänänji bi ätnämäutanä, neqä äwqä tämñi ikikinyänjä änyanä, kukñui naqä-qakuinä tquatunqe.

⁹ Nyi henyqä tuwanuä hinuiqänä äqäkqä iqueni, he ämaqä, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätqänuwä iquautä, anä mämpmeqä ipñqä diñqä ätätmä, äyä äqäkqe. ¹⁰ Qua täunji, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautani, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä wiyqä iquatä, ämaqäyqä nätmätqe ängüä witangi äqunäpu quwä-meqä iquatä, itanga goti quangä iquauqä yoqenqä aquväqñqä iqua, qu hävemnäqñqä äpmenjä. He eeqänänjä iquatäni, anä mämpmeqänqä maqiyqä ikqe. He iquatä anä mämpmeqä ipñqä etangutqe, qua täunji hämänänä ävämapñqe. ¹¹ Nyi kukñuä tuwanuä ique iinjä ätätmä äqiyqe, kiqä quati tiinji. “He ämaqä Kraisi Iquesa, ‘Tasi-guaeä’ ätunitpñqä hñqu, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä äwiyqä, ämaqäyqä nätmätqenqä ängüä witangi äqunätä qeqä ätquä, goti quangä iquauqä yoqenqä aquvä äqänqñqä, ämaqä huiziunji quvqä imäkqä kukñuä ätqä, wainqä-eqe änäätä hiqiyqä iqä, ä ämaqäyqä nätmätqe quwä ämeqä, iqutäni, anä mämpmeqä ipu, ymisanji anä manqä pambiyä” ätätmä äyä äqäkqe. ¹²⁻¹³ Ämaqä quuvqä maeqiyqä du iwäsäuqe, nyaqä wäunuä hmanji. Goti Iqu Kiqä-kiuä iwäsäuänä. Inäqe he ämaqä Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iu iwäsäuqänqe, ängüä eä. Inji Goti Iqueqä bukä iunji kukñuä ätänqä-pa,* ämaqä suqä ququvqenänjä itä hiqä awä iqi yqänä äpmenqä iqueni, huätä dowatpu.

6

Quuvqä anä eqiyätqänuwä iquaunji, kukñuä mämitqenqä

¹ Suqä iwäsäuqänqe, nyaqä kukñuä huiziqu tiinji. Ämaqä hesanjä hñquenji, kiqä quuvqä anä heqiyqä hñqu quvqä iwitquetqä etangutqe, iqueqä hanjä-iqä ipinji, Goti Iqueqä ämaqe jänä iwimäkipñqä, iquau mäwimeqä, ämaqä Goti Iquenyqä maqnqä enjuwä iquau-mända, “Jänä nyimäkipiyä-qe” änäänqä tuäniqi? He suqä iinjä, anqumä imäqñqe, manyinqä iqi. ² Tiinjä eä. Qänakndanji, ne Goti Iqueqä qokä-apakä iqune, ämaqä qua täutanjä iuqä suqä iunji, iwäsäuuaniquä enqe, he maqnqäta? Ne qänaknda qu iwäsäuuaninqüä enqe, quvqä wänqä isua tänqä itquatnäpiyi, hiqä-hiuä jänä imäkñqänänji, sunqä itqänäuä? ³ Itanga ne ynaunjqä iquau-pqe, inä iwäsäuuaniquä eä. Inji, quvqä qua täu itquatnätunqe, jänä inä imäkñatunqä eä. ⁴ Injä etangi he hanjä-iqä iinjä-tänqenä etangutqe, quuvqä maeqiyqä iquaunqä äwäpu, qutanjä hñque, hiyaqä awä iqi yoqä maeqä äpmenqä hñque, ewäseyqä pmetñqä atäunji, sunqä itqänä? ⁵ Nyaqä kukñuä i äqiyqe, he womba ipñqä diñqä äqiyqä. Quvqä itquatnäpiyänqanji, ämaqä heyäqä awä iqinji, kukñuä ängüä iwäsäuqä hñqu, ämaqä quuvqä heqiyqä hñquaqiyqä hanjä-iqe iwäsäutñqe, hma

* **5:12-13** Suqä 17:7, 19:19, 22:21, 24, 24:7

etangi hiwänyqe. ⁶ Iinjä miqä ipiyitani, quuvqä heqiyqä hñquki, huiziqueni, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñquaunqä, jänä emäkipnqänä, ätuma uwqueni.

⁷ Quuvqä heqiyqä iquendanä hñqua, huizi iquenä quvqä etqueqanquwinqä kukñuä iwäsäuqä iquaunqä hämä ätuma äwätqänquwinqe, tiinjä ämänätqueqi. He Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, quannä qe äpäknqä. Qu quvqä qäyä etquapnqänä äwimasipnqä äyuwä. Heqä nätmatqä qenqä-qe, “Neqeqä” etäpu qäyä ämetauqanqpi, hinuinä qumbnqe. ⁸ Quvqä etquapnqä äwimasiyqe, änguä qäyä etangi, hiqä-hiuäni, quwä ämanäpu, quvqä nängi-tängi itquatunqueni. Itanga ämaqä heqä quuvqä anä heqiyqä-pqä iquaunji, inä itquequeni.

⁹⁻¹⁰ Ämaqä suqä quvqä itqueqä iqua, qu Goti Iqunä miqeunji, yäpä ingisa mäpmeqä itpnuwi. He iinqe, maqnqäta? Ämaqä hñqu, “Qu äpepnqäuä” etqanqutqe, qätä yasämä mäwiyqä pa iqäpnä. Suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqä ique tuwä wiyqä iqua, goti quannä iquaunqä yoqe haqä mamäuqä iqua, hñquauqä apäki quwä äma ikiqä iqua, qokä hñqu qokä hñque meqä iqua, apäkä hui apäkä huizi meqä iua, quwä-meqä iqua, “ñeqänä” tqä iqua, eqä yänänäqñqe änäpu hiqiiyqä iqä iqua, ämaqä hñque qui imäknqä kukñuä tqä iqua, itanga quannä imäkäpu quwä-meqä iqua, qu Goti Iqunä miqeunji, yäpä ingisa mäpmeqä itpnuwi. ¹¹ Hinuiqänäni hesanjä hñqua, suqä iinjä imäknqä-qua äpmaminuwi. Iinjä qäyä etangi, neqä Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqueqä yänänäqñqeta, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä ämuänätanquwitanji, Goti Iqu, heqä quvqe, asnjä eeqäpnä eqiyämäutä, Iqueqä-quenä epu, Iqueqä hinuä iqinji, ämaqä jänänänä pmetpnqä äyä emäkkqe.

Huiwä iquä, quuvqä iquäni, Naqä Iqueqä yoqe, haqä mamäuqenqä

¹² Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnäni imäknqe, pmua ma, änguä imäkätqänunä” ätätqänä. Nyi kimanji, “Kukñuä ii qäyunänä-qe, hui yätamäknqä neyqe, ä hui yätamäknqä mäneyqeqä” ätqä. Iiinqe, nyi nqä-näuäni, nätmatqä äkisqu naqä enqä-panä eä äminiyätñqe, hinuinä mäqunquä imä. ¹³ Itanga ämaqä hui tiinjä tñnä, “Ymisanä eeqäpnäni, ii äwqä näpäsqeqä. Itanga äwqeqe, ymisanä iqueqä qaeqä.” Nyi kimanji, “Auä, qäquaqu änguä etanqä-qe, Goti Iqu iquaquini, qui imäkäniqeqä” ätqä. Inji, neqä huiwi, suqä huiwä yanä inqä, Goti Iqu änatapknqä ique, tuwä wiyqänqä matätqe, Naqä Iquenyqä ätuma uwqänqä ätä. Itanga Naqä Iqu huiwä ique ämitqäuä. ¹⁴ Tiinjä-pqe inänji. Goti Iqu Iqueqä yänänäqñqetani, Naqä Iqu ae äpäkonqä iuta angumä, änyä-hänä äyä imäkäqumuatekqe. Iqu ne-pqe, asä iinjä inemäkäniqä eä. ¹⁵ Hiqä huiwi, hñqunänqä, huitanjä-huitanji äuqätänänqä-pa, Kraisi Iqueätäni asänänä eänqenqe, he maqnqätanä? Ga neqä huiwi, Kraisi Ique äuqätänänä. Inji Kraisi Iqueä huiwä äuqätänänqä iutani, nyi ämetmä apäkä suqä qanjä ikiqänqä hui, huiwä hñqunä etnqä imäknqe, suqä iinjä änguäta? Aanqeqä. ¹⁶ Suqä iinqe, he maqnqäta? Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äyä änatätqäuä. “*Iuaqu huiwä naqä-hñqunä i qe eninyqä.*”^{*} Inji apäkä suqä iinjä imäknqä iisäni, ämaqä hñqu anä ikitqänjiyi, ii iqu iisä huiwä naqä-hñqunä eqinyä. ¹⁷ Itanga ämaqä hñqu, Kraisi Iqutä ämuänänäniyi, ii tiinjä. Ämaqä iqueqä quuvqetä, Kraisi Iqueqä quuvqetänji, naqä-hñqunä qe eqinyä.

* 6:16 Ipäqäknqä 2:24

18 Iutani, suqä huiwä yanä vqä Goti Iqu änätapkqeu tuwä äwiyäpu quvqä imäkqeuñi, vquatämäupu yaväki imbu pmetanḡpu. Ämaqä hñqu suqä ii imäkätñqe, ii iqu iqueqä huiwä iuñi, aanä quvqä imäkenḡi. Suqä quvqä huizi, ämaqä hñqu imäkätñqe, iqua, suqä quvqä iinä iqu enqä-panä ma. 19-20 Goti Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Ique heyaqä yäpä imä äpмуateqe pmetanḡi, heyaqä huiwi iqueqä hiqäva-imäqä anä tñanḡä eäñuwiñqe, he maññqäta? Goti Iqu he nätmätqä äñguä hñquesa mbqä eyämakqetani, hiqä huiwä ii änyäñuwi, hiqä hma, ii Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iinñqe, nätmätqä eeqänäñi, heqä huiwä iqutä imäkäpiyänḡani, Iqueni yoqä naqä vqäpnḡänänñi.

7

Suqä qokä-apäkä ämanḡenḡä

1 Kukñui, “Qokä-qäqu apäkä-qei mitmaññqänḡe,* ii äñguiqä†” ätquwiñqe, he yatñqe, “Ii qäyutanä, ä hmandanä?” ätäpu, pipa iu äqiyäpu nyinyqä ävawqatquwi, täñḡani kima etmqe. 2 Ämaqä kuapänänñi, qanä hiñḡi ikitqätanḡuwä iutani, tiinḡanḡe. Ämaqä qokiqua, eeqänä apäkä ique-iqueqä täñänänḡe. Itanḡa apäkiua, eeqänä qokä iyyä-iyqä täñänänḡe. 3 Inñi qokä hñqu, apäkä kiqä-tänu enqe, iqueqä huiwi, apäkinyyä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. Asä iinñi, apäkä hui, qokä kiqä-tänñi enqe, iyyä huiwi, qokiquenyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. 4 Tiinḡanḡä hmanñi. Apäki, kiqä huiwi kiqä-kiuä äminyätä, nätmätqä eeqäpnänñi, kiqä äwiñqä iunä imäkqänḡä hmanñi. Kiqä huiwi, ämaqä qokiqu ämitä, nätmätqä eeqänänñi, qäyaqu asänä imäkqänḡä eä. Itanḡa qokiqu-pqe, asä iinñi imäkqänḡe. Iqueqä huiwi, iqueqä-kiuä äminyätä, nätmätqä eeqänänñi, iqueqä äwiñqä iunä imäkqänḡä hmanñi. Iqueqä huiwi, apäki ämitä nätmätqä eeqänänñi, qäyaqu asänä imäkqänḡä eä. 5 Iyaqu ämanäsi, qokiquñäqe, ä apäkinäqe, hiaqäqä anä wiqänḡe mäwiñqä, miqä ma eä. Inäqe qäyaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqiyñqe, kukñuä ganä imäkäsinyä, “Yeqä huiwi, hapä wänqäpu ävayä” ätnäsinyä, hiaqäqä yakuinä mäwiqñqe, ii äñgui. Iinñi imäkiyqeuñi, iyaquvqä huiwä iqueqä äwiñqä duñi, qänaknä isinyä, Setänä iqueqä yanwiqe mäwimeqänḡä hui imäusinyä, hiaqäqä anḡumä wiqänḡe. 6 Nyi kukñuä ii etqe, ii qanyä kukñuinä etqä. Mä nyi he qänaknä ipñqä suqä hñqu imäkätmä etmä maetqä iqä. 7 Nyaqä änyinḡe, tiinñi. Qokä-apäkä eeqänä yawiqä nyi äwiñqä-panä iinñi witanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqäpnänñi iuñi, Iqueqä äwiñqeuta hñqunä-hñqunä hiñḡi ävätqäuä. Itanḡi Goti Iquesanñi, ämaqä hñqu, iqueqä-kiui ämenḡe, huiziqu iqueqä-kiui metänä.

8 Itanḡa qokä-apäkä yawiqä äwiñuwä iquendä, apäqñqä äwiñuwä iuendänñi, nyi tiinñi etmqe. He qokä muämuanḡä, apäkä mämeqä, yawiqä, nyi äwiñqä-pa witññqä etanḡutqe, ii äñgui. 9 Inäqe he hiqä huiwiqeqä äwiñqä iuñi, äñḡuanä mäminḡä ipñqä etanḡutqe, mäñḡi qokä muanäpu, apäkä mapu. Mä huiwi äñḡuä mäminḡeuta, hiñḡi qanä ikipu, imäkqä diñqä etqä.

* 7:1 Näqñqä-tänä iqua näñi-mänñi ätätqänä. Hñqua, “Kukñuä tä, hiaqäqä anä mäwiqñqe” tqanḡä, hñquququa, “Ii suqä ämanḡänḡeqä” ätätqänä. † 7:1 Näqñqä-tänä iqua näñi-mänñi ätätqänä. Hñqua, “Kukñuä tä, Korinä pmeqä iquauqä kukñuiqä” tqanḡuwänḡa, hñquququa, “Ii Poli iqueqä kimanyyäqä” ätätqänä.

¹⁰ Itanğa qokä-apäkä ae ämanänjuwä iyäquvenä, manjä yänänäqñqä etmqä tä iqe, ii Naqä Iqu Kiqä-kiuä kinğanä ätkqä† iuta etmqe. Tiinjä ätkqe. “Apäkä huiki, ämaqä hñqueqä apäkiki ae eäñi, tqä qokiqueñi, mävämeqä isñqe.” ¹¹ Kukñuä tqu qäyä ätätanği, si tqä qokique ävämatqä etanğutqe, qokä änyänä hñque muämuanqä, qanyä yawiqä enqä-pa pmettñqe. İinjñqe, makinqä iqe, tqä qokä ävämatqä iquenyqä anği äwätñi, äwqä naqä-hñqunä ganä nyiyñqe. Itanğa ämaqä quäyuwiqñ-pqe, iqueqä apäkinji, huätä mändowatqä yätñqe.

¹² Itanğa qokä-apäkä huiziquenä, nyi nqä-näuäñi, tiinjä etmqe. Kukñuä tä, Naqä Iqu matqä ikqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä hñquki, apäkä quuvqä maeqiyqä hui ämenji, ii sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänñqe, si huätä mändowatqä isñqe. ¹³ Itanğa apäkä quuvqä heqiyqä huiki, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñque ämuanänji, iqu sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänñqe, si iquenji, mävämeqä pa isñqe. ¹⁴ Nyi kukñuä iinj, tiinjñqä etqä. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, apäkä quuvqä heqiyqä hui ämenqe, qeyaqu naqä-hñqunä etanğiyitanji, Goti Hanjuwä Iqu qokä iquenyqe, “Nqeçä” ätätä, “Jänänänñueqä” kñuä vätänä. Asä iinj, apäkä quuvqä maeqiyqä hui, qokä quuvqä heqiyqä hñqutä äpmeñqe, qeyaqu naqä-hñqunä etanğiyitanji, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Nqeçä” ätätä, “Jänänänñiyqä” kñuä vätänä. Kukñuä iinj, naqä-qakuä hma enqe, iuaquiyqä ymeqä iunqe, Goti Hanjuwä Iqu, “Nqeçä” kñuä mäwqä itä, kiyä matqä etanğä qunänä. İnäqe kandä känatä, Goti Iqueqä hiätanğiyitanji, ymeqä-pqe Iqueqä inä hiätanğä, Iqu isuañi anğuanä inä ämitqauä. ¹⁵⁻¹⁶ Quuvqä maeqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, äwätñqä imäkñgqe, a makiqätqä ma, hiñuinä qunowqati. Quuvqä heqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, suqä iinj imäkqe, pmua ma, qäyä imäkä. Apäkä quuvqä heqiyqä iiki, tqä qokique yätamäkqä äwiñi, iqu-pqe qui mimäkñqänqä quuvqä heqiyäniqi? Suqä asä iinj, qokä quuvqä heqiyqä hñquki, tqä apäkinji yätamäkqä äwiñi, ii-pqe qui mimäkñqänqä quuvqä heqiyäniqi? İnjä etanğqä dunji, Goti Hanjuwä Iqu he ämaqä huizi iquatä, äwqä hanuä imbu pmeqänñqe, tääqä ae äyä etätmakqe.

Goti Iqu si äänä pmatññqä äwinyänñqä du, qeiqi pmatñqenqä

¹⁷ Ne ämaqä hñqunä-hñqunänji, Goti Hanjuwä Iqu quamä äänä pmeqänñqe, nenyqä atäunüä itä tääqä änatätmakqä sätäti, iunä äpmaka uwquatuñqunänñi. Nyi ämaqä Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä eeqänänä im-imñi, suqä ique a yänänäqñqä qätätñqä äväkitñqe. ¹⁸ İnj, ämaqä iqueqä huiwi häuä ae äktäunqä hñqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanği, Iqueqänä hiätñqä äpkqä etanğutqe, yunğüä äwiñqä iunqä tñänqä mimäkqä, ii pmetätñqe. Itanğa ämaqä iqueqä huiwi häuä maktäunqä hñqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanği, iqueqänä hiätñqä äpkqä etanğutqe, iqueqä huiwi häuä maktäunqänqä, ii pmetätñqe. ¹⁹ Suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, häuä maktäunqä iqutänji, Goti Iqueä hiñuä iqinj, ii nätmakqä hiñginqe. İnäqe nätmakqä naqä-qakui, ii Goti Iqueqä suqä eeqänänä iunji qänaknä iqeyi. ²⁰ Qänğanänji ne quami äänä pmetanğqunğa, Goti Iqu tääqä änatätmakqä iunji, mävämeqä, apäkä pmetatunqe. ²¹⁻²² Hñquki si hñqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä pmetanğnä, Naqä Jisasi Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si suqä quvqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, Naqä Iqueqänä äpmeñnä. Asä iinj, hñquki si hñqueqä yäpä iqi mäpmeqä etanğnä, Naqä Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si Kraisi Iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä-quki äpmeñnä. İinjñqe

† 7:10 Makä 10:5-12

Goti Iqu tääqä maetätmeqängani, hñqueqä wäunuä-wiyqä hñgingqä äpmamiñuwä iquenä, e äpmamiñuwiñqe, kñuä mequtqä ipu, äwäwa miqä pambu. Inäqe hiqä ämeyqä iqueqä yäpä iqisa vämeqängqä huängqä hñjuä äqunäpiyi, iqueni ävämapñqe. ²³ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique zä-huätatä dunqä ändowatätäqeta, mbqä naqänänjä enqä-pani, Iqueqänä hipñqänä ae äyä eyätmakqe. Itangi wäunuä-wiyqä hñgingqä iqua, ämaqä hñqueqä kukñuä dunä qänaknä itqänguwä-pa, he-pqe iinjä miqä pambu. ²⁴ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu tääqä änatätmakqängga, ne äänä äpmamiñquä iunji, mävämeqä, Goti Iqutä iqi äpakä pmetatunquänänji.

Qokä-apäkä mämanjqä iunjqä

²⁵ He nyi apäkä hitqä tuwakñä ae ämñqä iuaunqä yatñqä änyikuwiñqä awä hetmqñqe, nyi Goti Naqä Iqueqä kukñuä-suqä hñqu ämamä, iuta äkitqäümä etmqä ma. Tiinjänänji. Goti Iqu nyiñqä qeqä wimängangqetani, kukñuä naqä-qakuinä tqä-qunä eämä, nyaqä kñuä indqängqä iutanä etmqe. ²⁶ Hanjä-iqä aanjä naqänänjä tängga ätimäuqä tä, äpakä witäniñqä ätimäuqi. Iñiñqe, nyaqä kñui, he quamä heqä tängga äpmeñuwä iunji, yänänäñqä ii pmetpñqä änyingi. ²⁷ Si apäkä-tänjukui eeni, huätä dowattñqä kñuä mindqängqä pa. Itanga si apäkä maeqä yawiqä-quki eeni, apäkängqä qävqä miqä pa. ²⁸ Inji qäyä etangqä-qe, si yawiqä äwänjita apäkä ämanji, ii si suqä quvqä mimäkqä inyä. Asä apäkä hitqä tuwakñä ae ämñqä hui qokä ämuangqe, ii-pqe, suqä quvqä mimäkqä iqi. Iinjä ämanäpiyä iutani, quwqä quamä pmeqä iunji, hanjä-iqä naqänänjä meqäpnä. Ii nyi he hanjä-iqä hemeqängqe, manyingangi etqä.

²⁹ Nyämaqäüä, ne qua täu äpakänä mäpmeqänänjä etangi, iinjä etqä. Hiunji iinjä ipiñi, he äänä äpmeñuwiñqe, kñuä mindqängqä iqäpñqe. Inji, ämaqä apäkä-tänjä ae eänjuwä iquenä, apäkä maeqä enqä-pa pmetpñqe. ³⁰ Asä iinjä, ämaqä huäqä-hunqä ämepu kñuä äqiyätqänguwä iquenä, yeñuä äpmeñuwenä pmetpñqe. Asä iinjä, ämaqä yeeqänä ipu äpmeñuwä iquenä, iinjä miqä itqänguwenä pmetpñqe. Itanga ii enqä-panä asä iinjä, ämaqä nätmätqä mbqä kuapä itqänguwä iquenä, iinjä maequenä pmetpñqe. ³¹ Ii enqä-pani, tiinjä-pqe inänji. Ämaqä wäunuä naqä-naqä qua täutanä iu imäkätqänguwä iquenä, iinjä nätmätqä wängqänänjäpu enqä-panä qungpñqe. Qua tqutä kiqä nätmätqä haqeqi äwiñqetäñi, hea quäuqä maeqängga qui imäknätñqä etangi, iquaunqe kñuä pkäpkä mindqängqä pambu.

³² Mä he äwäwa kuapänä iqängqe, manyingqi. Ämaqä yawiqä äwiqä iqu, Naqä Iqueni aquvänä iwimäkquätñqä, kñui iqueqä wäunjuinqänä indqängqä-qu eä. ³³ Inäqe ämaqä apäkä-tänjä-qu, iqueqä apäkiñi yeeqä iwimäkquätñqä iinjqe, nätmätqä qua täuñiñqä kñuä kuapänä indqänggonä. ³⁴ Iqu iinjä imäkätñqe, kñuä heuängqä ämenji. Tiinjä-pqä inänji. Apäkä, qokä maeqä iuatä, apäkä hitqä iuatä, “Nyi nqä-näuäñi, Goti Iqueqä huiqä iqi hämänänä äwinyätmä, nqä huiwiqutä, quuvqetäñi ikikinyänjä enyqä” kñuä ämepu, kñui Naqä Iqueqä wäunjuinqänä indqängqä iuayi. Inäqe apäkä qokä-tänji, suqä iinjä miqä itä, iyyqä qokiqueni, yeeqä iwimäkquätñqä, nätmätqä qua täuñiñqä kñuä kuapänä indqänguanä. ³⁵ Nyi suqä ii etqä iunji, he pmua memäkqä itmä, yätamäkqä heyqangundi quami änguanänjä pmapnä. Tiinjñqä etqä. He kñuä heuängqä mämeqä ipu, suqä jänänänjä Naqä Iqu äwinyänjqä iunä imäkäpu, Iqueqä wäunjuinä imäkqängqeyi.

³⁶ Ämaqä hesañä hñqu, kiqä apäkä hitqeni, qokä mapñqä ataunä ae epqä du, yänä ämiqänätä ämimitätqe, iqisa qoyañä iwänganğa ‘qokiqu yqä ämenä’ kñuä ävätqe, iqueqä äwiñqä iunä imäkätä, meqini ävquatawatqanği qokiqutä ämanği, kaniqu suqä quvqä maeqä-quvi. ³⁷ Inäqe ämaqä hesañä hñqu, kiqä äwqe yänänäqñqä imäknä, kiqä äwiñqä dunä imäkmätä iqanğqanğa, ämaqä hui, “Inä-iinä imäkiyä” ätuäpu jän-jänä mäutqñqä, kiqä-kiuä, “Nyi iinji imäkmä, ä mimäqä imä” kñuä indqanğqä iunji, “Nyi iinji yqänä ämiqämä” kñuä indqanğqä, ii suqä anğui. ³⁸ Inä etanği, ämaqä hñqu kiqä apäkä hitqä iinji qokä ävqäqe, ii suqä anğui äyuä. Inäqe ämaqä hñqu apäkä hitqä iinji qokä mäwqä iqe, iqu suqä anğuanänjinä imäkqi.

³⁹ Itanğa apäkä huiyqä qokiqu mapakonqä, hänä yqänä pmetanğutqe, apäki iqutä guä yqänä äqiyäunä pmetätñqe. I etanği iyyqä qokiqu pizqä etanğutqe, ii iqutä yqänä mäpmeqä eä, kiqäqi ätqäuä. Inä ätqäuqetanji, “Qokä änyänä ämuanmä” kñuä indqänätäqe, ii ämuanätñqe. Mä ämaqä hinğinğä hñque muämuanqä yätñqe. Ämaqä, Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanğqä hñque, muanätñqe. ⁴⁰ Ämanğä iinjinqe, nyi nqänäuäñji, kñuä tiinä änyiyqi. “Ii anğua etanğqä-qe, itanğa ii qokä anğumä muämuanqä, qanyä yawiqi äpmeñqe, ämäwqätäunqiyä.”

Nyi kukñuä eeqänänä ii ätqapqä iunqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Quuvqä Iqu, nyitä anä pmetanği, kukñuä eeqäpnäñji, awä äyä ätqänä” kñuä indqanğä.

8

Nanüä, qu goti quanğä iquaunqä hiqäva imäkuwi, änatunquäta?

¹ Ämaqe, nanüi goti quanğä iquaunqä hiqäva ae äqäpqa iuta äma äpäpu änatqanğuwinqä, he yatñqä äqiyäpu äwäwqatquwi, iinqe nyaqä kimanji, tiinji. Ne näqñqe, “Ämaqä eeqäpnäñji näqñqä-tänänänä äpmakäwänunä.” Kukñuä iinji, naqä-qakuä ätätqanğuwä-qe, näqñqenänji, ii suqä wopqä iqä iqu, yändi-yändi äpeyätqäuä. Inäqe suqä ämaqenğä äwiñqä iqu, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquaunji, yänänäqñqä iwimäkätqäuä.

² Ämaqä hñqu, “Nyi näqñqä-tänunqä” kñuä indqänätñqä-qe, iqueqä näqñqe, homä yqänänji. ³ Inäqe ämaqä, Goti Iquenyqä äwinyätñqä iqu, ämaqä iquenyqe, Goti Iqu näqñqä eä.

⁴ Nanüä goti quanğä iquaunqä hiqäva ae äqäpqa iutanä ämepu änatqanğuwinqe, tiinji. Goti quanğä iquaunqe, ne tiinjinğä näqñqe. Ii ämaqe quwqä hipaitä imäqä eä, naqä-qakuä maetqe. Goti hñqua-hñqua inä ma, Kiuänänä Iqu Qäqunänji. ⁵⁻⁶ Naqä-qakui, ämaqe nätmätqä huiunqe, pmua enqä-panä äqunäpu, “Ii goti-quaeqä” ätäpu, “Naqä-quaeqä” ätätqänä. Inji goti iinä iqua, qäukuä haqä yätunä-qe, ä qua täunä-qe äpmetpi, mäpmeqä itpi? Mä neñji, neqä Goti, hñqunänji. Iqu neqä Apiqu eä, nätmätqä eeqänänji äyä imäkkqe. Itanğa Ique yeeqä iwimäkatunqe, ne hänä sä äpmeñu. Itanğa, “naqe” ii nätmätqä hui-hui maetqe, Jisasi Kraisi Iqunänji. Ique Qäquesanji, nätmätqä eeqänänä äyä ätimäuqe. Ga Iquesanji, ne hänä sä äpmeñu.

⁷ Inäqe ämaqä hui, nätmätqä naqä-qakuä iinjinqe, maqñqä yasämänä enä. Ämaqä iinji kinğanänji, goti quanğä iquaunqä quuvqä eqiyäpu äpmaminuwi. Inji tanğanji, nanüä goti quanğä iquaunqä hiqäva imäqanğuwitanji ämepu änäpiyanğanji, iquauqä kñuä anğui anä maeqä etanği, “Tä ne suqä quvqä imäqunä” kñuä ävätqäuä. ⁸ Tiinji maeqä

eä. Ymisanä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nesä äpakä pmetätŋqä diŋqe, minetmeqä yänä. Buayä iinjä pmua imäknätqäŋuwä iquauni, Goti Iqu, iinjä imäkqanŋuwiŋqe, mändi makittqiyqä yänä. Itanŋa buayä iinjä änätqäŋuwä iquauni, Goti Iqu, iinjä imäkqanŋuwiŋqe, haqeqä mämuämäuqä yänä.

⁹ Suqenqä iwäsäuqänŋqe näqŋqätänä iquenä, he buayä iinjä äŋganŋuwanŋani, ämaqä kŋuä iqä yänänäqŋqä maeqä iquauni, qui iwimäkqänŋqä äŋguanä mimbu. ¹⁰ Itanŋa ämaqä quwqä kŋuä indqänŋqe yänänäqŋqä mämeqä eänuwä hŋqua, he ämaqä näqŋqätänä iquenä, goti quanŋä iquaunqä anŋä aquvāqŋqeu äpaquvāpu ymisanä äŋgmanätqätanŋä hiŋuä eqänänŋuwi, iqua-pqe ymisanä asä inä bŋqä diŋqä iquauqä äwiŋqä iuŋi, he äwivauqumuatqä. ¹¹ Inŋi he heqä heyämaqä, Kraisi Iqu ii qäquauŋqä äpakonŋqä iquauni, heqä kŋuä, “Ymisanä eeqänänŋi, änmqänänŋqä” indqänŋqä iutanŋi, iquau yuuwä wutäupnä. ¹² He hiqä heyämaqä, kŋuä indqänŋqä yänänäqŋqä maeqä iquau, suqä quvqä i iwitquequwi, ii he iquaunä miwitqueqä iqä, Kraisi Ique-pqä inäyi. ¹³ Inŋi nyi ymisanä ganŋundqetanŋi, ŋqä nyämaqä iqua-pqe inä imäkāpu, suqä quvqä imäkppä etanŋutqe, nyi nanŋui anŋumŋi manŋqä imqä pmua imäknmä. Mä nyi mŋä quapi äwitmä, iquau suqä quvqä mäwiŋqänŋqä.

9

Poli iqu, iqueqä wäunüä iutanä kimanŋi mämeqä ikqenqä

¹ He hiŋuä qumbu. Nyi ŋqä änyinŋä iuŋi, nätmätqä eeqänänŋä nyi imäkmqe, hoptäwä manyiyqä ipnä. Jisasi Iqu, nyi kukŋuä awä tmqä änändowatkqä iqunŋi. Ga nyi neqä Naqä Jisasi Iquenŋi hiŋuä äqunänŋqä iqunŋi. He Iquenyqä quuvqä eqiyquwi, ii nyi Iqueqä wäunui ämeqä imäkätqätanŋqä, iutanŋqä. ² He quuvqä heqiyqä ae äpmeŋuwä iutanŋi, nyinyqe, “Naqä Iqu iquenŋi, kukŋuä awä tuäkiqŋqä ändowatkqeqä,” näqŋqä mapnä. Iutanŋi, ämaqä hui nyinŋqe, “Jisasi Iqu ique kukŋuä awä tuäkiqŋqä mändowatkqä iqueqä” kŋuä qäyā indqänätqätanŋuwä-qe, he nyinyqe, näqŋqä naqä-qakuänä enä.

³ Ämaqe nyinyqä, “Iqu kukŋuä awä tuäkiqanŋqetanŋi, mbqä kimanŋi mämeqä yänqiyä” ätäpu änyiwäsäutqätanŋuwä iquauni, ŋqä-näuä yätamäkqä änyätmä, kimanŋi tiinjä ätuätqänä. ⁴ Hŋqueye wäunüä imäkenŋqe, buayitä egetänŋi mäyätapqänŋqätanä? ⁵ Ye apäkä quuvqä heqiyqä ämeta, qanŋä anä mätuma mikiqänŋqätanä? Kukŋuä awä tuäkiqŋqä ändowatkqä huiziquatä, Naqä Iqueqä kängukuatä, itanŋa Pitä iqutä, iquanä iinjä imäkqäpŋqäta? Huiziquve hmanda? ⁶ Ä nyitä Banäpasi iqutä yenyä, yeqä quamä pmeqeunŋqä wäunui, yeqä-yeuänä yenŋqe, inŋi änänänŋqenŋqe? Ii qäyunä hmanŋi. Huiziquatä, yesä, eequne asänä ikiqänŋqe.

⁷ Ämaqä mäkä iqetanŋä hŋqu iqueqä quamä pmeqä iuŋi, kiqä-kiuä yätamäkqä nyätŋqe, hma eä. Ämaqä hŋqu ymisanä vowä äqutätqe, yäuä ae etanŋani, ämetä änänä. Itanŋa ämaqä sipsipqä-miqä hŋqu, sipsipqä iquauä anŋui, änänä. ⁸ Nyi kukŋuä iinjä etqenŋqe, “Iqu ämaqeunŋqä kŋuä indqänŋqeuä ämetä änatqiyä” kŋuä maiyqä ma eä. Kukŋuä-suqeunŋi, kukŋuä asiqu tätanŋi etqä. ⁹ Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä bukä iuŋi, tuwanŋui tii äqänä. “*Bulumäkai, kuä-witqä wäunui yätamäkqä eyqanŋani, uwqe manŋqä yätŋqe, hiŋguä mäyeqä pambiyä.*”^{*} Kukŋuä

* 9:9 Kukŋuä-suqä 25:4

tqu, Goti Hanjuwä Iqu bulumäka iquaunqänä kñuä indqänätä ätkqäta, ä sunqä ätkqe? ¹⁰ Kukñuä iini, Iqu ne ämaqä-qunenyqä indqänätä ätkqe. Auä, Iqu nenyqä ätkqe, suqä tiiniqu timäutñqä iutayi. Ämaqä wäunüanqä qua ptqä iqtä, itanqa ämaqä kuä-witqä pa täkqä iqtä iquaqu, ymisanj iuta mayinqä diñqe, wäunüä imäkätqäninyä. ¹¹ Inj ye nätmatqä Dñä Ängüä Iquesanji, piikä enqä-ma, heyaqä awä iqi vowä ämeäqe, ämequeä-panji, yeyaqä huiwä dunä yätamäkqenqä yätapqä-pqe, ii qäyunä hmanda? ¹² Itanqa ämaqä huizi he yätamäkqä eyäpiyita, heyaqä nätmatqe metauqanqppqe, inj ye iquauñi, ämawqätäuta haqä yändi metauenyä.

Hesanji ye nätmatqä iini ämeqä etanqä-qe, mämeqä itqänqee. Ämaqe, Kraisi Iqueqä kukñuä ängüä we-hunqä-tänñqe quuvqä mae-qiyqänqee mäyenqä iqanqgetanji, ye pmua imäknäta, hanjä-iqä kuapanä ämayakitqänqee. ¹³ Tiinñqe, he näqñqä äyuwä. Ämaqä hiqäva-imäkqä anä yäpä ingisa wäunüä imäkätqänuwä iqua, qu ymisanji, anä iquesanji ämepu änätqänä. Asä iini, ämaqä wäunui hiqäva-qäyqä ttawä iu itqänuwä iqua, nanui qokä-apäki äma äppqe, hui iqua ämepu änätqänä. ¹⁴ Iinñqe, Naqä Iqu kukñuä tii ae ätkqä äyuwä. “Ämaqä kukñuä ängüä we-hunqä-tänji awä ätätqänuwä iqua, iquauqä huiwä yätamäkqänqee, ämaqä kukñuä ique ämetqänuwä iquauta meqänqeeqä.” ¹⁵ Naqä Iqu suqä iinä imäkqänqeeqä ätkqä-qenäqe, nyi ñqä-näuäñi hesanji mämeqä itñqe. Ämaqä hñqu suqä nyi yeeqä itmä, ñqä yoqe haqeu ämamänätñqä iunji huätä mamäuqänqee manyinqanqä-qe, nyi-ganä päkonqee ängüä eä. Inj nyi henyqä tuwanüä tä äqiyqä iunji, “Qu tänqanji, nyi yätamäkqä iinä nyiyqänqeeqä” kñuä nyiyqanqgi, maqiyqä iqä. Oee. ¹⁶ Nyi kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä ique awä ätätmitanji, ñqä yoqe haqeuñi, mämamäunqä iqämä. Nyi wäunüä ique imäkqänqee, Naqä Iqu ändapkqä-qae, mäwquatämäuqä imä. Inj nyi wäunüä iqueni mimäkqä imqe, nyi ängüä tiini mäpmeqä itmä. ¹⁷ Nyi ñqä änyinqä duta wäunüä tä imäkmqä etanqutqe, kimanji ängui ämamqänä. Itanqa nyi qänakñi, wäunuinqä manyinqä iqanqutqä-qe, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ändapkqä enqe, nyi wäunüä iinä ique yqänänä-tänjunä eämä, imäkqa umqänä. ¹⁸ Itanqgi nyi wäunüä ique imäkätñqä diñqe, kimanji äkitanji mamniqe? Nyi wäunüä iinä itmä, iutanji mbqä nätmatqä isuanä mämeqä itmä-qe, yeeqenä itmä, ämaqeunji kukñuinä awä äyä ätuätqänä. Yeeqä inqä ii ämetñqe, ii ñqä kimanjiyi.

¹⁹ Nyi ämaqä hñqueqä wäunüä-wiyqä hinñinqä-qunä ma, ämaqä hñqu hoptäwä nyätñqe, hmanji. Inäqe ämaqä hatñä, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi ätuma pmqe, nyi ñqä-näuä imäknätmä, ämaqä eeqänänä iuqä wäunüä-wiyqä hinñinqä-qunä emqä imäkñqee. ²⁰⁻²¹ Kukñuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau äwikqä iunji, nyi ñqä-näuäñi yäpä iqi miqä itñqe. Ii Nyi iqueni ävquatämäuqänqä ma. Nyi Kraisi Iqueä suqä iunä yäpä iqi äpmamä, qänakñanji, iu itñqe. Itanqa nyi Israitqä iquatä anä äpmamänqanji, änaunji suqä qu itqätanquwä iu yäpä iqi itñqä-panä-qunä eämä, iquau itmamqä diñqe, anä äpmetñqe. Inäqe ämaqä huizi suqä iinji maeqä etanquwä iquatä äpmamänqanji, nyi ämaqä suqenqä maqñqä-quvqä matmä, iquau itmamqä diñqä imäkätñqe. ²² Itanqa ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe yänänäñqä maetanqä dunji, nyi qu enqä-pa asänänä imäknätmä, itmamqä diñqä itñqe. Suqä iinji, nyi ämaqä äki-äkitanjä äpmeñuwä iunji, suqä qu imäkätqätanquwä-pa imäkätmä, qu qui mimäkñqä ipu, hanjä pmepñqe, yänä äqänätñqe. ²³ Nyi wäunüä eeqänänji,

e imäkätŋqe, ii kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋä iquesa itmä imäkätqäŋä. Ii qutä nyitäŋi, iquesa äŋguä pmetuŋqueyi.

²⁴ Hänä qanä tnäŋä iuŋi, ämaqä hŋqua qanä tnäŋä äwäpiyä-qe, nätmatqä, ämaqä hiŋuiqä timäutqä iquenyqä näŋi epqe, hŋqunä hiŋuiqä ätimäutä ämenä. He iinqe, näŋqä-qae, he-pqe nätmatqä iinji, inä mapŋqänä yänä qäŋgäŋgpu. ²⁵ Ämaqä hänä huitaŋä-huitaŋä itqäŋuwä iqua, qu kiqä suqä iuŋi qänaknä ipu, yänä qäŋgpnä. Nätmatqä hänä iu hiŋuiqä e ätimäupiyä iuta ämapqe, ii qui imäknäniqe. Inäqe nätmatqä äŋguä, ne näŋi metuŋquenqä kŋuä indqänatunquä ii, qui mimäkŋqä yäniqe. ²⁶ I etaŋgi nyi qanä tnäŋi, hiŋgi uwqämqä miqä itqäŋä. Ämaqä hŋqu nätmatqä hmbinyqä, ipu metŋqä kŋuä indqänätä imäkätŋqä-pa, imäkätqäŋä. Tiinŋqä hmanji. Ämaqä hänju mäkä-iqä hŋqu huiziquenqä hipae, squnji yuŋuinä ämeqäqä-panä iinŋqä miqä itqäŋä. ²⁷ Nyi ŋqä huiwä iqueni, iqu nyaqä änyinqä iuŋi, qänaknä nyätŋqä diŋqä ptqä hämänä äpäsätqäŋä. Nyi iinji mimäkqä itmä, kukŋuä awi, ämaqä huizi dunä ätumuitmqe, mä nyi nätmatqä äŋguä näŋi äwiŋqä di mämeqäŋqä.

10

Israitqä iquauqä kaqä-kawäka quvqä imäkmiŋuwä-pa, mimäkqäŋqä

¹ Nyämaqäüä, neqä atqä-awäkiqua Mosisi iqueqä ämiqä yäpä iqi pmetanŋuwäŋga, nätmatqä äwimakqenqä kŋuä indqämbŋqä änyinŋi. Tiinji. Qu eeqänä qaquvqä Goti Hanjuwä Iqu huäŋqä motquetŋqänä haqeqä ekqä ique yäpä iqi äwäpu,* Eqä-pŋä Häŋesqä ique qäyakämä ikuwi.† ² Ga, qu eeqänä Mosisi iqueä yäpä iqi iqäpŋqä diŋqä, qaquvqä iquesatä, eqä iquesatä, asŋä ämakuwi. ³⁻⁴ Inŋanji qu eeqänä ymisaŋä asitä,‡ eqä asitäŋi,§ Dŋä Äŋguä Iqu vqanŋi äŋguwi. Eqä i äŋguwi, ii Dŋä Äŋguä Iqueqä hikä qutä qanä anä äumiŋuwä iquesanji. Hikä iqu, ii Kraisi Iquvi. ⁵ Qu eeqänäŋä asänä i meqanŋuwä-qe, Goti Iqu kuapänäŋä iunqe, yeeqä miqä iqanŋi, pizqä äpäkonäpu, quwqä huiwi, qua aväqŋqeu im-imä äwokäuminqe.

⁶ Nyi nätmatqä iinŋqä awä etqe, ii ktqä naqä-qakuä ämänätqe. Mä ne iinqe kŋuä indqänätanä, qu nätmatqä quvqe, äŋguänäŋä witaŋgi äqunäpu, äwqä äwivauqanŋi imäkmiŋuwä-pani, ne-pqä iuŋi mimäkqäŋqe. ⁷ Itaŋgi he goti quanŋä iquauŋqe, Israitqä hŋqua qonä äwoktäumiŋuwä-pani, he-pqe iinji mimäkqä iqäpŋqe. Iinä imäkmiŋuwiŋqe, Goti Iqueqä bukä iuŋi, tuwanuä tii äqänä, “Ämaqe qu ymisaŋitä, eqetä, bŋqä quamä äpmakuwi. Ae ämbiyitäŋi, yeewä quvqe ipŋqä ävaukuwiqä.”* ⁸ Itaŋga ne huiwä yanä hiŋgi inqä, Israitqä hŋqua imäkkuwä-panä iinji, mimäkqä ma iquanä. Suqä quvqä iinä imäkqanŋuwäŋga, hiunji hŋqueni, qutaŋi 23,000 pizqä äpäkonŋuwi.† ⁹ Itaŋga ne Kraisi neqä Naqä Iqueni, Israitqä hŋqua yamwiqä äwikuwä-pani, mäwqä iquatunqe. Qu iinä iqanŋuwäŋga, qämäkiqua pizqä äyä äpäkkuwi.‡ ¹⁰ Anŋumŋi, he Israitqä hŋqua, maŋä kuapä ätuwänmiŋuwä-pani, matqä iqäpŋqe. Qunji, enätqä ämaqä qui imäkqä iqu, pizqä äpäkkqe.§

* **10:1** Anŋumä Itmakqä 13:21 † **10:1** Anŋumä Itmakqä 14:22 ‡ **10:3-4** Anŋumä Itmakqä 16:4, 35 § **10:3-4** Anŋumä Itmakqä 17:6; A Täuqä 20:11 * **10:7** Anŋumä Itmakqä 32:6 † **10:8** A Täuqä 25:1-9 ‡ **10:9** A Täuqä 21:4-9 § **10:10** A Täuqä 16:41-50

11 Nätmatqä qu e äwimakqe, ii ämaqä huizi di, iu hinuä qungpñqenqä ktqä naqä-qakuiyi. Ämaqä, Goti Iqueqä bukä iu nätmatqä iinjä äqäkuwi, ii ne ämaqä qua tqu qui imäknätñqä itqätangqeu äpmenquä iqune, suqä asä ique nemeqenqä kñuä indqänguatunquänäyi. 12 Inji ämaqä hñquki, “Nyi pämä yänänäqñqänänä tä qe ätqäuänänä” kñuä indqänätqänä etangutqe, mä quanñä mapäkñqä isñqe äñguänä mindñqe. 13 Yamwiqä he ae emetñqe, ii ämaqä huizi iquau-pqä äwimetñqä-pañä asänänjiyi. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä kukñuä ätätqä iunji, imäkqä-qu eäqätani, yamwiqä iqä hñqu he ämenquatätñqenqe, hinuinä mäqunquä yänä. Inäqe yamwiqä iqä iqu inä emeqä-qe, he yänänäqñqä äpakänä tqäutpñqänä, Iqu hänaqä emeyänä.

Suqä goti quanğä iquaunqä qonğä woktäuqenqä

14 Iinjñqe, ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he suqä goti quanğä iquaunqä qonğä woktäuqe, wimasiyqäpñqä etqä. 15 Nyi he ämaqä kñuä iqä äñguänänä-tänuenä etangä eqänätmä etqä. Inji hiqä-hiuä nyaqä kukñui iwäsäupñqe. 16 Eqä-häkä Jisasi Iqu ämetä, “äñguiqä” ätkqä iquenyqe, ne Goti Iqueni, “äñguiqä” ätuätqänju. Ne häkä iquesa äñgquänğani, Kraisi Iqueqä häñqetä naqä-hñqunänğä aquvä ämänaqiyqi. Itanğa bretqä ne äkutätunque, Kraisi Iqueqä huiwitä naqä-hñqunänğä aquvä ämänaqiyqi. 17 Bretqe, hñqunä etanği, ga ne kuapänänğä iqune, buayä iquenyä änätunquä etanği, ne qokä-apäkä iqune, huiwi naqä-hñqunä äyä änyänju.

18 He Israitqä iquaunqä kñuä indqämbu. Qu nanju hiqäva imäkäpiyä iuta ämepu änäpiyänğani, quwqä-quwä hiqäva-imäkqä iquatä naqä-hñqunä epu, Goti Hanjuwä Ique qonğä äwoktäutqänjuwi. 19 Nyi kukñuä ii ätqä tquesani, goti quanğä iquaunqätä, ä ymisänä iquaunqä hiqäva imäkätqänjuwinğätänji, iqua nätmatqä naqä-qakuiqä etqenä ätqä? Oee. 20 Nyi tiinjä ätqä. “Nätmatqä ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua hiqäva äqiyquwi, ii qu Goti Iquenyqä maqiyqä ipu, dñä quvqä iquaunqä äqiyqäuä.” Itanğa, nyi “He dñä quvqä iquatä anä iqänñqe, manyinjä yänqiyä” ätätmä etqä. 21 He eqä-häki, Naqä Iqueqetä, dñä quvqä iquauqetänji, du-bu manäkiqä ipnä. Tiinjä-pqe inä eä. He Naqä Iqueqä hiqäva-imäkqä ttawä iutä, dñä quvqä iquauqä iutänji, du-bu mäpmayäkiqä ipnä. 22 Inji ne suqä iinjä imäkatque, Naqä Iqu nenyqe, “He Nqänänjuenjçä” ätätqä-qe, ne Ique äwqä quvqä nyuewiyquanä. Ii quvqe. Neyaqä yänänäqñqe, Iqueqe mämäwqätäuqä eä.

Suqä, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäkqenqä

23 Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnänji imäkqe, pmua ma, äñguä imäkätqänünä” ätätqänä. Inäqe, hui yätamäkqä äñguä neyqe, ä hui yätamäkqä mäneyqe. Itanğa hui, ämaqä huiunji, yänänäqñqä tqäupñqe, yätamäkqä mäwqä yänä. 24 Ämaqä hñqu yätamäkqe, kiqä-kiuänä minğä yätñqä itä, ämaqä hñque-pqä inä vquätñqänänji. 25-26 Apqä Bukä iunji, kukñui tiinjä äqänä. “Qua iqutä, itanğa nätmatqä eeqänänğä iu äwinqe, ii Naqä Iqueqänänjçä.”* Inji, nanjuä mbqänğä imäkqanğuwu, he kñuä kuapänä eyqanğuti yatñqä miqä, hinği mbqä ipu bñqe. 27 Tiinjä-pqe inänji. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, buayä anä bñqä tääqä etätmeqanği upñqä ipiyi, kñuä kuapänä indqänäpu yatñqä miqä, qanyä qeiqi äpmewäpu, buayä iqu äänä-äänä etapqe, qanyä bñqe. 28 Inäqe ämaqä hñqu, “Nanjuä tä, goti quanğä iquaunqä hiqäva ae äqäyquwiqä”

* 10:25-26 Apqä Bukä 24:1; 50:12; 89:11

etätqe, he ämaqä iqu iinjä etätqenqätä, suqä quvqä imäkqenqä äwäwa iqenqätä, kñuä indqänäpu, nanui manqä ipñqe. ²⁹ Nyi kukñui, “Suqä quvqä imäkqänqä äwäwa iqä iinjä” etqe, ii he hiqä-hiuä äwäwa iqä diñqä kñuä ämamä matqä iqä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, henyqä, “Iqua suqä quvqä imäkqäü” kñuä vqä iinjä etqä. Ii tiinji. Nyi nätmatqä eeqäpnäñi hiñgi imäkmqä etanqgetani, ämaqä huiziqu kñuä pkäpkä indqänätä, nyaqä kñuä indqänqeuñi manqunmäkqä yänä. Inäqe nyi iquenqä kñuä indqänämitanji, nanuä iñji pmua imäknmä. ³⁰ Itanqa nyi buayä nmqä itmä, Goti Ique, “änqiuqä” tquanqundqe, ämaqä hñqu, buayä iquenyqe, “Iqu quvqä imäkätä äñgiyä-qe” mandqä yänä.

³¹ Iinjqe tiinji. He buayä eqä änäpiyänqa, ä nätmatqä äki-äkitanji imäkäpiyä iunji, hesä, huiziqua-pqetä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäkqäpñqe. ³² Nyi imäkätñqä-pa, he ämaqä Israitqä iquaunä-qe, Grikä iquaunä-qe, ä Goti Iqueqä ämaqä iquaunä-qe, hanjä-iqä ämepu äwäwa iqä diñqä miwimäkqänqe. ³³ Nqä-näuäñi, Goti Hanjuwä Iqu, qu hñjä iqumuätätñqä diñqe, nyi wäunui yätamäkqe, ñqä-näuä iñgmqä iunqänä miqä, qu-pqä inä wimqä imäkätñqe. Iinjñqe, nyi suqä äñguänäñi, ämaqä eeqänä äwinyätñqä iunqänä imäkätñqe.

11

¹ Nyi suqä Kraisi Iqu imäkätñqä iunji qänaknä itmä imäkätqänä. Ga he-pqe nyi imäkätqätanqä iunji, qänaknä inä nyiyäpu imäkqäpñqe.

Suqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä qñqenqä (11:2-14:40)

Suqä, nyuänjä huäqä huätñqenqä

² He hea ique-iqenji, nyinyqä kñuä äpakänä indqänäpu, itanqa nyi kukñui ämetmä näqñqä etapätñqä iunji qänaknä iqanquwiñqe, nyi heyaqä yoqe, haqeqä ämatnämäutqänä.

³ Itanqa nyi he tiinjñqä näqñqä mapñqä änyinji. Qokä eeqänänä iquauqä nyuänji, Kraisi Iquvi. Itanqa, apäkiyqä nyuänji, qokiqu etanji, itanqa Kraisi Iqueqä nyuänji, Goti Hanjuwä Iquvi. ⁴ Inji qokä hñqu, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqänqa, ä Goti Iqueqä kukñuä hiñuä ätätäqänqa, iqueqä nyuänji huäqä äutnäqänqa ätqe, ii iqu iqueqä Nyuänjä Iqueni womba ävqi. ⁵ Itanqa apäkä hui, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqänqa, ä Goti Iqueqä kukñuä hiñuä ätätäqänqa, iyyqä nyuänji huäqä mautñqä iqänqa ätqe, ii iyyqä nyuänjä iqueni womba ävqi. Ii iinjä imäkqe, ii apäkä hui, iyyqä nyuänjä dä eeqäpnä häuä ämatnätqä nyuänjä huiwi, ätnänjä iqi änyänqäpanjä iñiyi. ⁶ Inji apäkä hui, iyyqä nyuänji huäqä mautñqä itñqä etanqutqe, iyyqä nyuänjä de, häuä tävämäutñqe. Inäqe de häuä tävämäunqetä, hämänä ktämäunqetä womba meqä etanqgetani, iyyqä nyuänji huäqä hutnätñqänänji.

⁷ Suqä iinjä iquauqä quati, tiinji. Qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä ktqä enqä-panjä epu, ga Iqueqä yoqä nage ämotqueqäpñqetani, qu iquauqä nyuänji huäqä mautñqä ipñqe. Itanqa apäkä iua, qu qokä iquauqä yoqä nage ämotqueqäpñqe. ⁸ Tiinjä-pqe. Qokä iqu, apäkisa ätimäukqä ma, oee. Apäki, qokä iquesa ätimäukqä eä. ⁹ Iinjä etanqä-qe, tiinjä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu kñui, apäkinyqä ganä indqänätä, qokä iqu, iinyqä imäkkqä ma, oee. Iqu kñui, qokä iquenyqä ganä indqänätä, apäki, iquenyqä imäkkqä eä. ¹⁰ Iinjä eänqä-qae, apäkä iua, huiziqueqä yäpä

iqi pmetpñqä motquapñqe, quwqä nyuäñi huäqä hutmbñqe. Iua iinjä imäkkäpñqe, eñätqä iqua hiñuä äqumbu pmetañgä iutayi.

¹¹ Inäqe, ne Naqä Ique ämuäññanquetani, apäkä iua, qokä iquaunqe, kiui matqäucñqä etañgpi, itañgqäñga qokä iqua-pqe, apäkä iuaunqe, iinjä matqäucñqe. ¹² Ii tiinjä etañgiyi. Hiñuiqänäñi Goti Hanjuwä Iqu apäkä timäutñqe, qokä iqueqä huiwi ämetä imäkkqe.* Itañga täñgani qokä iqua, apäkä iuaqä huiwä iuta äyä ätimäutqänä. Itañga nätmätqä eeqänänä ätimäutqänjuwi, ii Goti Hanjuwä Iquesanji.

¹³ Inji tiinjñqe, hiqä-hiuä iwäsäupiyä. “Apäkä iua, quwqä nyuäñi huäqä mautñqä ipiyännga, Goti Iquenyqä tääqä tqe, ii äñguätiyä, quvqätiyä?”

¹⁴ Ämaqeucqä suqä iunji, näqñqä tiinjä äyä änätapqi. “Qokä hñqu dä quäucqä huiqñqä etañgutqe, yoqä naqä mämeqä yänä. ¹⁵ Itañga apäkä hui dä quäucqä äuiñqe, iyyqä detani yoqä naqä menä.” Ii tiinjä etañgiyi. Goti Iqu, apäkä iua dä quäucqä huiqñqe, ii quwqä gquä eñqä-panä äwikqe.

¹⁶ Ämaqä hñqu, nyi kukñuä iinjä ätqä iunñqä yeeqä miqä itä, kukñuä-täñu etañgutqe, iqu näqñqä tiinjä metñqe. Ne qänaknä yatunqe, suqä huizi aanqä etañgi, itañga Goti Iqueqä yoqenqä aquväcñqä iqua-pqe qänaknä ipñqe, aanqä inänji. Ii qäqunänji.

Naqä Iqueqä ymisani, qäyunä ñqenqä

¹⁷ Nätmätqä nyi täñga kukñuä tmqä iqä iunñqe, heyaqä yoqe haqeqä ämatnämäutmä matqä imä. Tiinjä dutanji. He aquvä äqänäpiyänngani, qeiqi mäminquenä, hanä-iqä kuapanä änyätqänjuwenji. ¹⁸ Hanä-iqä hiñuiqänji, nyi qäte tii äwiyänqe. He Goti Iqueqä ämaqä epu Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänngani, awä äqäyäpatnätqänjuwi. Itañga nyi iñqe, “Ii naqä-qakuice” quuvqä wänqäpu, tiinjä iuta eqiyqä. ¹⁹ He kiui-kiui iinjä äpmapiyitani, “Suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunji, qänaki naqä-qakuinä itqänjuwi, ii tqukuatiyä” tpu, hiñuä qumbñqe. ²⁰ He aquvä äqänäpu, suqä ymisanjä ñqenqä Naqä Iqu ämänätquakqeu qänaki ipiyänngani, naqä-qaku miqä itqänjuwi. ²¹ Ii tiinjä dutanji. He hñqunä-hñqunä, ymisanjä mapñqä ipiyänngani, “huiziqua äänä ipñqäpiyä” tpu hiñuä ganä mäqunquä, maqänä meqä-quenji. Iutani, hñqua buayä dä pmetañguwännga, itañga hñqua eqä yänänäcñqe änäpu, hiqiiyqä iqäpnä. ²² He buayätä eqätä bñqe, heqä anä yuuwiu äpmapu ñqänänji, anä maequenda? Ä Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquaunji, quvqä itquepu, ga ämaqä nätmätqä maeqä iquaunji, womba wipñqätanä? Iñqe nyi änäännyä hetmqe? Nyi heyaqä yoqe, haqeqä mamäumqätanä? Oeyä, heqä suqä iñqe, nyi iinjä, mimäkkqä imä.

²³⁻²⁴ Inji nyi kukñuä awä qännganä ae etminqe, ii nyi Naqä Iquesa ämakqeyi. Ii tiinjä.† Heatqä Naqä Jisasi Iqueni pizqä päkñqä iquauqä hipa iu vqanqä iqueni, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueni, “äñguiqä” ae ätuäqetani, äkutätä, tii ätukqe. “Tä Nqä huiwi, he yätamäkkqä heyätñqä etapqänä. He Nyinyqä knuä indqänäpu, iinjä imäkkäpnä.” ²⁵ Qu buayä qäpu ganquwännga, Iqu wainqä-eqä-häkiqueni, suqä asiqu imäkatä, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñuä änyähänä Goti Iqu guä ämäsäukqä iiyi. Ii naqä-qakuä imäkatñqe, Nqä hñqe, equatemqänä. He eqä-häkä tqe äkñga ti änäpiyänngani, Nyinyqä knuä ämepu, iinjä imäkkäpñqä.” ²⁶ Naqä Iqu anji äpätqännganqe, bretqä tätä, wainqä-eqä-häkä tätä, he äkñga ti änäpiyänngani, Naqä Iqu äpäkongqenqä, suqä iuta ämaqeu motqueqäpñqe.

* **11:12** Ipäqäkkä 2:21-22 † **11:23-24** Matiu 26:26-28, Makä 14:22-24, Lukä 22:17-20

²⁷ Iinjä dutañi, ämaqä hñqu, Naqä Iqueqä bretqetä, eqä-häkä iunitä kñuä qäyunä mämeqä eä änatqä iqu, Naqä Iqueqä huiwitä häneqetäñi qui imäkätä, kukñuä menä. ²⁸⁻²⁹ Ämaqä hñqu, Naqä Iqueqä huiwiñqä ganä miwäsäuqä, buayitä egetä änatqä, iqueqä-kiuä injä änatä, hanä-iqä ämaenji. Iutanji, Naqä Iqu kimanji ävänä. Inji, ämaqä hñqu, iqueqä-kiuä ganä iwäsänäqetäñi, bretqetä, eqä-häkä iunitä, inğa nätnqä. ³⁰ Ganä miwäsäunqä iutanji, hiyaqä awä iqisanji, ämaqä kuapänä yänänäqñqä maeqä epu, täñä-yaqä wiqanğä, itanğa hñqua pizqä hämänä ae äyä äpäkonätqañuwi. ³¹ Inäqä ne bretqä iinitä, wainqä iinitä ämetunqunä, neqä-neuä ganä äñguänä iwäsäunqque, Naqä Iqu mänewäsäuqä itä, kimanji mänätapqañqä. ³² Itanği Naqä Iqu änewäsäutä, hanä-iqä injisua änatapqä, ii Iqu ämaqä qua iunji yuuwä ätäutäqañganji, ne-pqä qäsä minemäkqä yäninğä, jänä inemäkätñqä änatapqi.

³³ Itanği, nyämaqäüä, nyi tiinjä etqä. “He ymisanjä hñqä aquvä äqäyäqänäpiyänğanji, he ganä timäupqä iquenä, maqänä mämeqañqä, qänakñä iquauñqä hiñuä äqumbu pmapñqä. ³⁴ Itanği hñqu buayänqä dä vqanğutqä, hiqä aquväqñqä iqisanji hanä-iqä Goti Iquesanji matimäuqä itñqä dinğä, iqueqä anju äñğa timäutñqäqä.”

Hanä-iqä änyä äwinğä, hiñuä maeqänmqä anği äquvepmqänğa, jänänji inğa imäkmiñqä.

12

Dñä Äñguä Iqu, ne imäkätunquä inemäkqenqä

¹ Nyämaqäüä, ämaqä quuvqä heqiyä iqua imäkñqä iwimäkätñqenqä näqñqä mapñqä änyinği. ² He quuvqä maeqiyqä äpmapiyänğanji, goti quanğä manjä matqä iquau qonjä woktäupñqä, hiqä äwqä evauqanği imäkmiñuwiñqä, hiqä-hiuänji näqñqä ae äyä enä. ³ Iinjñqä nyi tiinjä etmqä. Ämaqä hñqu, “Jisasi Iquenji, Goti Iqu qui iwimäkätñqä änyinğiyä” ätqä, ii Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, iquä mäpmeqä etanğqä iuta tänä. Itanğa ämaqä hñqu, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” ätqä, ii Dñä Äñguä Iqu iwimäkqanğqeta tänä.

⁴ I etanği, ämaqä iquene wäunjuä huitañä-huitañä imäkquatuñquä näqñqetä, yänänäqñqetä, ne hiñgi ämetunqä, ii dñä hñquauta ma, Dñä Äñguä Kiuänänjä Iquesanji. ⁵ Itanğa ne wäunjui huitañä-huitañä yätamäkqenqä imäkätunqä, ii naqä huiziquaunqä ma, Naqä Kiuänänjä Iquenyqä. ⁶ Tiinjä-pqä inänji. Ne wäunjui huitañä-huitañä imäkqanğqunğa ätimäutñqä, ii Goti Kiuänänjä Iqu imäkqanğqä iutanji. Nätmätqä eeqänänjä inji, Goti Iqunä eeqänänjune inemäkätqäüä.

⁷ Itanğa Dñä Äñguä Iqu, nesä hñqunä-hñqunä äpmeqänğa, Iqueqä yänänäqñqä ämotquetñqä, ne inemäkätqätanğuti, ga ne ämaqä eeqänänjä iunji, äñguä iwimäkquatuñquänäyi. ⁸ Dñä Iqu ämaqä hñquenji, iqu kukñui, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä tquätñqä ävätä, itanğa hñquququenji, Dñä Asiqu kukñui näqñqä iuta tquätñqä ävätqäüä. ⁹ Itanğa hñquenji, Dñä Qäqu, iqu quuvqä yänänäqñqä heqiyätñqä iwimäkätä, ä hñquququenji, ämaqä täñä-yaqä-tänä iunji, äñguä iwimäkquätñqä iwimäkätqäüä. ¹⁰ Itanğa hñquenji, iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänji imäkquätñqä iwimäkätä, itanğa huiziquenji, iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hiñuä-tquätñqä iwimäkätqäüä. Itanğa hñquenji, iqu dñä huitañä-huitañä eeqänänjä iquau iwäsäuquätñqä iwimäkätä, itanğa hñquququenji, anä-kukñuä huitañä-huitañä tquätñqä iwimäkätqäüä.

Itanga hñquenji, iqu añä-kukñuä iinjä iquaunji, kiqä quatingqä äkunmäkäta tquätñqä iwimäkätqäüä. ¹¹ Dñä Änguä Kiuänänjä Iqu Qäqu, ämaqe, qu wäunuä inji eeqänänji imäkqäpñqä iwimäkätqäüä. Iqu Iqueqä äwiñqä iutañi, Kiqä-kiuä ämaqä hñquenji, huizi ävätä, itanga huiziquenji, huizi-mända ävätqäüä.

Huiwi naqä-hñqunä eänqu-qe, kuapänä äuqätängäwäñu

¹² Ämaqueuqä huiwi, naqä-hñqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätängäwä.* Itanga injä äuqätängäwäñqe, kuapänänji qäyä etangqä-qe, huiwi-qu naqä-hñqunä eä. Inji Kraisi Iqu-pqe, asä inji. ¹³ Ii tiinjä duta etqä. Israitqä iquaunä-qe, ä Grikä iquaunä-qe, itanga wäunuä-wiyqä hñgingqä iquaunä-qe, ä ämaqä hñqueqä yäpä iqi mäpmeqä iquaunä-qe, ne eequne huiwi naqä-hñqunänñqä, Dñä Asiqu asñä änaqiyätä, itanga eequne ique guatunque, Kiqä-kiuä änätapkqe. ¹⁴ Ne näqñqe, huiwi-qu nätmätqä hñqunänjä-tänjä maeqänqe, huitañä-huitañä äuqätängäwäqä iuta hiätänä. ¹⁵ Inji yuki-qu, “A, nyi hipa-qunä manä, nyi huiwi-quenji mauqätänqä injänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-quenji yqänä äuqätänä. ¹⁶ Itanga qäte-qu, “Häwe, nyi hinuä-qunä manä, nyi huiwi-quenji mauqätänqä injänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-quenji yqänä äuqätänä. ¹⁷ Inji huiwi-qu eeqäpnä hinuinänjä etangutqe, kukñuä qäte äänä wiyäniqi? Inji huiwi-qu eeqäpnä qätenänjä etangutqe, nätmätqä sisnyani äänä wuweniqi? ¹⁸ Inäqe huiwi-qu injänqä ma, Goti Hanjuwä Iqu naqä-hñqunä hiätätñqä, äuqätängäwäñqä iquaunji, Iqueqä äwiñqä iuta iwäsäutä ekqe. ¹⁹ Injä äuqätängäwäñqä eeqänänjä iqua, asi-qunä etqe, huiwi-qu ätimäuniqi? ²⁰ Inäqe huiwi-qu, injäqu hmanji. Huitañä-huitañi eeqäpnä äuqätängäupuiyitani, naqä-hñqunänji, ii eä. ²¹ Itanga hinui-qu hipae-quenji, “Nyi sitani manyingqiyä. Nyi ñqä-näuänä enqe, ii äñguiqe” mätquä yänä. Itanga nyuänji-qu yuki-quenjä-pqe “Nyi sitani manyingqiyä. Nyi ñqä-näuänä enqe, ii äñguiqe” mätquä yänä. ²² Injä etangqä-qe tiinji. Huiwiu äuqätängäwäñqä iquaunqe, ne “Yänänäqñqä maeqä-quaeqä” kñuä äneyätñqe, iqua wäunuä naqätänji. ²³ Itanga äuqätänänñqä hñquaunji, ne iquauqä yoqe haqeqä mämamäuqänänjä iquaunji, qäkämä iwimäkätänä, iquauqä yoqe haqeqä kiinjä äyä ämuämäutqäñu. Itanga äuqätängäwäñqä huizi, wombä änätapätqäñuwä iquaunji, ne qäkämä qeqätqetä zä kittqiyquanä. ²⁴ Itanga huiziquaunqe, ne, “Qeqätqeqä” kñuä neyqanguti, qäkämä miwimäkqä iquanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu hñqunä-hñqunänji, naqä-hñqunänñqä yauqätä ämitäqänqani, äwa itqäñuwä iquaunji, yoqä naqä äwikqe. ²⁵ Injä enqe, huiwi-qu ipipiyqñqä mandumäkñqä itä, äuqätängäwäñuwä hñqunä-hñqunänjä iqua, suqä asänänjinä imäkäpu, äñguänä mingpñqä imäkkqe. ²⁶ Itangi iutañä hmbu hanjä-iqä ämeqäqe, huiziqua-pqe asänä mapnä. Itanga isuautañä hmbu yoqä naqä ämeqä-qe, huizisua-pqe iputä yeeqä anä ipnä.

²⁷ Itangi he eeqäpnänji, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hñqunä epu, hñqunä-hñqunänji Ique qe äuqätänänjä. ²⁸ Itanga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuqä awä imdanji, wäunuä tiinjä imäkqäpñqä äwikqe. Hinuiqänji, ämaqä kukñuä awä tquäpñqä dowatkqä iqua etangä, ita ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hinuä-tqäpñqä iquayi. Itanga ämaque näqñqä-vqäpñqä iqua etangä, ita ämaqä nätmätqä änä mimäkqänänji imäkqäpñqä iquayi. Ita ämaqä täñä-yaqä huitañä-huitañä-tänjä du, äñguä imäkqäpñqä iqua etangä, ita ämaqä huizi du yätamäkqä vqäpñqä iquayi. Itanga ämaqä wäunuä eeqänänji ämiqäpñqä iqua etangä, ita

* 12:12 Romä 12:4

ämaqä kukñuä huitañä-huitañi tqäpnqä iquautä atäunüä ikqe. ²⁹ Ämaqä eeqänäni, kukñuä awä tqäpnqä dawatqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänäni, Goti Iqueqä kukñui hinüä-tqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänäni, näqñqä-vqñqe, hmanqe. Itanğa eeqänäni, nätmätqä ämaqä mimäqñänäni imäqñqñqe, aanqñqñqe. ³⁰ Itanğa eeqänäni, yaqä-tänä iquau äñguä imäqñqñqe, aanqñqñqe. Itanğa eeqänäni, kukñuä huitañä-huitañä tqñqñqe, hmanji. Itanğa eeqänäni, kukñuä iquauñi kiqä quatinqä äkunmäqñqñqe, hmanqe. Qu wäunui, quwqä kiui-kiui imäqñqñqä ekuwä eä.

³¹ I etanği, wäunüä iinä imäqñqñqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Goti Iqu hinği ävätñqä iutanä äñguänänä, huiziu ämawqätäunuwä iquau mapñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqñqñqe. Itanğa nyi tänğanı suqä huiziquau ämawqätäunqä hñquenyqä, awä tiinä hetmqe.

13

Suqä, huiziunqä winqenqä

¹ Nyi ämaqeunı, ämaqeunqä kukñuä huitañä-huitañitä, enätqä iquauqä kukñuitä, ätuätmänganı, suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä, tumqä etanğutqe, ii tiinji. Nyaqä kukñuä iinı, makñuä oonqä ätqa-panä iinä ätqä. ² Itanğa nyi Goti Iqueqä kukñuä hinüä-tqä-qunä eämä, Iqueqä nätmätqä zä wiqeunqätä, nätmätqä huiziunqätä, näqñqä eämä-qe, qoqonä iquauñi, “Zä enqä-pa äyawa, näñinyqä upuiyä” tqñqä, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-tänünä eämä-qe, inäqe suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä etanğutqe, ii nyi ämaqä aanä quvqunji. ³ Itanğa nyi nğä nätmätqä ae ämenqä eeqäpnäni, ämaqä äwa itqätanğuwä iu ävätmä-qe, nğä huiwi, tä qäyä nğäyikapñqä äwinyätmä-qe, suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä etanğutqe, ii Goti Iqueqä hinüä iqñi, yätamäqä manyiyqä yänä.

⁴ Ämaqä, ämaqeunqä äwinyänqä iqu, hanä-iqä qäyä äwimeqanği äwqä hanüä änyä pmeqä-qu eä, ämaqä huiziunqä qeqä tmäqä-qu eä, ämaqä hñqueqä nätmätqä hinüä äqunätä “Nyi ämamqe qä” matqä-qu eä, kiqä-kiuänqä awä matñqä-qu eä, itanğa iqueqä yoqe hageqä mämamäunqä-qu eä hiätätñqe. ⁵ Itanğa suqä äñguä iunı tuwä mäwqä-qu eä, iqueqä-kiuänqñqe, kñuä pkäpkä mindqñqä-qu eä, äwqä tnäni maqänä mimäqñqä-qu eä, quvqe iwitqueqanğuwinqe kñuä aquvä mämaqiyqä-qu eä hiätätñqe. ⁶ Suqä quvqenqä aquvänä miqä itä, itanğa äñguä naqä-qakuinğä, aquvänä iqä-qu hiätätñqe. ⁷ Itanğa hanä-iqä eeqänäni ique makittqiyqä iqanğuti, iqu hea ique-iqenı, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, nätmätqä äñguä wimetñqä diñqä kñuä yänänäqñqä ävä äpme, itanğa quannä mapäknqä yänänäqñqänänä tqäutänä.

⁸ Suqä ämaqeunqä äwinğä tqü äwa miqä, äpakänä witäniqe. Inäqe Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hinüä ätmitpqä itä, itanğa anä-kukñuä huitañä-huitañä ätmitpqä itä, itanğa ämaqeunqä näqñqä huitañä-huitañä itäni, hma hiäniqe. ⁹ Ii tiinä dutayi. Tänğanı ne näqñqe, du-du inqä ämenä, itanğa Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä-pqe, du-du inqä hinüä äyä ätätqänü. ¹⁰ Inäqe qänakñi nätmätqä eeqänäni, naqä-qakuä qäyunänä ätimäuqäqe, inğanı nätmätqä du-du inqä iinı, hämänänä hma heqñqñqe. ¹¹ Ii tiinä enqä-panji. Nyi ymeqä wänqä emänganı, nyaqä kukñuä tqetä, iwäsäuqetä, kñuä indqñqñqetäni, ymeqä wänqä isua imäqñqä du, imäkminqe. Itanği nyi naqä-qunä ae etmänganı, ymeqä suqe ävquatämäukqe. ¹² Tiinä-pqeyi. Ämaqe, hinüä yäqñqetä hinüä iqänätqänğuwä-pa, ne tänğanı, ätnänäqi

mäqunquä itqänu. Qänakni hea iinjä timäutqänggani, ämaqe anä äpmepu hinuä iqänätqänguwä-pa, ne naqä-qakui, ätnänäqi hinui iinjä qunanique. Itanga nyaqä näqñqä tänggani, du-du inqä enqe, injäqe inggani, Goti Iqu nyinyqä näqñqä änguänä eqa äpätñqä-pa, nyi-pqe eeqänäninjäqä näqñqä iinjä emniqe.

¹³ Itanga tänggani, suqä naqänänjä hñquaqui-hñquenjä tiinjä iqua äwi. Suqä quuvqä heqiyqä ique, suqä Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä änguänänjä nätapätñqenqä kñuä iqä yänänäqñqä ävanä hinuä äqänanä pmeqä ique, itanga suqä ämaqeunqä äwiñqä ique, iquayi. Injäqe suqä iquautanjä ämäwqätäunqä iqu, ii suqä ämaqeunqä äwiñqä iquvi.

14

Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hinuä-tqe, suqä huiziquau ämäwqätäuä

¹ He suqä ämaqeunqä äwiñqä ique ämepu imäkqäpñqenqä, yänjä qänggagpu. Itanga wäunuä huitanjä-huitanjä imäkqäñqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Änguä Iqu hñgi ävätñqä iquau mapñqä diñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqangpu. Wäunuä huizi iqua e etangqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hinuä-tqe ämäwqätäutñqe.

² Tiinjä dutanji. Ämaqä kukñuä huitanjä hñque ätätqä iqu, ämaqe qätä änguä mäwiqä iqanguwitanji, iqu qu mätquä itä, Goti Hanjuwä Iquenyä tuänä. Dñä Iqu iwimäkqangqä iuta, nätmätqä zä äwiñqenqä tänä.*

³ Injäqe ämaqä, Goti Iqueqä kukñui hinuä ätätqä iqu, iqu ämaqeunqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkätä, suqä änguinä imäkqäpñqä äwivauqumuätätä, itanga äwqä hanuä imbu pmetpñqä iwimäkätä tuänä. ⁴ Angumñi, ämaqä kukñuä huitanjä hñque ätätqä iqu, iqueqä-kuiä yänänäqñqä imäknätqätangqä-qe, ämaqä kukñui hinuä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkiu yänänäqñqä iwimäkquanä.

⁵ Nyi he eeqänäñi, kukñuä huitanjä-huitanjä tqäpñqä nyinätangqä-qe, kukñui hinuä-tqäpñqe, aanjä kuapänä änyinätqäuä. Itanga ämaqä, kukñuä huitanjä-huitanjä ätqäqä iqu, iqueqä kukñuinqä, “Nyi iinjä ätqänä” ätätqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeunji yänänäqñqä iwimäkänä. Iqu iinjä mimäkqä etangutqe, ämaqä kukñui hinuä ätätqä iqu, iqueni ämäwqätäunä.

⁶ Nyämaqäuä, nyi äpätmä, kukñuä huitanjä-huitanjinä etqangmdqe, he yätamäkqe, nyitanji äänä mapni? Mä nyi he yätamäkqä hemqä diñqe, nyi äpätmä, kukñui, Goti Hanjuwä Iqu ämändqueqenqätä, ä näqñqä änyä-hänjä hñquenqätä, ä Goti Iquesanji hinuä-tqenqätä, ä suqä qäyunä imäkqenqätä etmqe, ii qäyunänji äyuwä. ⁷ Asä iinjä, häawätä gitatä, hänjä-pmeqä maeqä äkakinäqñqä tqua enqä-panjiyi. Iqua äkakä ätnänäqi maqängangutqe, apqä tqä iqua näqñqä ängui mämeqä ipu, hñqäqi-mända upunä. ⁸ Itanga, “Tä mäkänqä uwqängganjqä” ätätä, awi ätnänäqi matqä iqe, ämaqe mäkänqe, nawinyä imäkmbni? ⁹ Ii enqä-panji, tiinjä inänji. He kukñuä awi, kukñuä huitanjä-huitanjä iunä ätqäupu ätquwi, ämaqä hñqu heyaqä kukñui änguänä äänä ekitä, näqñqä änguänä äänä meniçi? Hiyaqä kukñui, eeqäpnä yunuä ämamä wänä. ¹⁰ Qua täunji, kukñuä kuapänä äwiqetanji, eeqänanji, qakuä-tänji. ¹¹ Inji ämaqä hñqu kukñuä dqangqä iunji, nyi kiqä quatinqä maqñqä iqangundqe, iqu nyinyqe, “Ämaqä hñqäqisanjä-queqä” kñuä vänä. Itanga nyi-pqe, iquenyqe, asä iinjä imä. ¹² Itanga he kukñui, huiziqua qätä epñqä

* **14:2** Korinä äpmaminuwä iqua, kukñuä huitanjä hñque tqängqä näqñqetä yänänäqñqetanji, huiziu ämäwqätäukqenqä ätminuwi.

ätäpiyängani, he-pqe ätnänä iqi tqä-quenä asä iinjä epnqe. He wäunüä huitanä-huitanä imäkqänqä näqnqetä, yänänäqnqetä, Dnjä Änguä Iqu ävätñqe mapñqä aanä kuapänä enyätñqetani, he nätmätqä iinjä iquatanj, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä huizi iunji, yänänäqnqä iwimäkqäpnqä iquau mapñqe, wäunui yänänäqnqä imäkqanqpu.

¹³ Inji ämaqä, kukñui huitanä hñque ätätäqä iqu, iqueqä kukñuä iinjä anqumä äkunmäkätnqe, Dnjä Änguä Iqueqä yätamäkqenqä tääqä ganä ätätä yatñqä vqe. ¹⁴ Inji nyi kukñuä huitanji ätätmä tääqä ätqäqe, ii nyi nqä quuvqä iutanä ätqä. Inäqe nqä kñuä indqänqä iutanä matqä itmitanji, kñuä iqu wäunüä hñqu mimäkqä yänä. ¹⁵ Itanji nyi squä imäkmqe? Tiinjyi. Nyi Goti Iquenyqä tääqe, nqä quuvqä imdatä, nqä kñuä indqänqä imdatä qäsä imäkmä. Itanqa nyi apqe, nqä quuvqä imdatä, nqä kñuä indqänqä imdatä qäsä tmä. ¹⁶ Inji si tääqä ätätmä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeu ämamäutñänqani, tqä quuvetänä tqanqtqe, ämaqä kukñuä iquenyqä näqnqä maeqä, hesä anä äpmeqä hñqu, saqä “änqaiqä” tqanqñnqe, qätä äänä äkiyätä, “Ii naqä-qakuiqä” täniqi? ¹⁷ Si tqä-täuänji, Goti Hanjuwä Iqueni, “änqaiqä” qäyunä tqanqñä-qe, ämaqä huiziqueni yänänäqnqä miwimäkqä yänä. ¹⁸ Nqä-näuänä äpmamänqani, nyi henji ämaiqutäutmä, kukñuä huitanä-huitanä iutä kuapänä ätätqänä. Nyi iinjä imäktñqä iinjqe, nqä Goti Hanjuwä Iqueni, “änqaiqä” ätuätqänä. ¹⁹ Iinjä qäyä etanqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, Jisasi Iqueä yoqenqä aquväqnqä iunji, nyi kukñuä ätätmängani, kukñuä huitanä-huitanä iutani quäuqänänä† tumqñqe, manyinqqi. Qu näqnqä änguänä mapñqä dinqe, nyi kukñuä qu näqnqä eänjuwä iutani, homä imäkätmä tumqñqä änyinqi.

²⁰ Nyämaqäüä, heqä kñui indqänqe, ymeqä wänqä isuauqetänji, asänänä mämeqänqe. Ymeqä nandqä isua, suqä quvqenqä maqñqä eänjuwä-pa, iinjä pmetpñqe. Inäqe hiqä kñuä indqänqe, ämaqä naqä kñui metpñqe. ²¹ Kukñuä huitanä-huitanä tqänqe, kukñuä-suqä iunji, tuwanüä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi nqä kukñui, ämaqä kukñuä huitanji tqä hñquau äwimä. Itanqa iqua quvaqä manä iutani, ämaqä täqi äpmeñuwä iquau awä tqanguwänqga, qu nyaqä kukñui qätä wiyqänqe, enyqä ipñqäüä.”†
Kukñuä tä, Naqä Iqu Kiqä-kuiä ätkqe.

²² Itanji Dnjä Änguä Iqu, kukñuä huitanä-huitanä tqänqä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, hinüä e äqunäpu, Goti Iquenyqä näqnqä mapñqä maetqe, ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, hinüä e äqunäpu, Iquenyqä näqnqä meqänqe. Inäqe Dnjä Änguä Iqu Goti Iqueqä kukñui hinüä-tqnqä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä maeqiyqä iquaunqä maetqe, quuvqä heqiyqä iquaunqe.

²³ Inji Goti Iqueqä qokä-apäki, qu aquvä äqämbiyi, hñqunä-hñqunä kukñuä huitanä-huitanä tqanguwänqga, ga ämaqä maqñqä hñquanä-qe, ä quuvqä maeqiyqä hñquanä-qe, yäpä ingisa äyapäpu qätä äwipiyyi, “He hiqiyqä itqänäüä” tupnä. ²⁴ Inäqe qu iinjä äpmapu kukñuä awi, hinüä-tqä iqua tqä-panä tqanguwänqga, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqunä-qe, ä ämaqä maqñqä hñqunä-qe, iquau äwimetqe, quvaqä kukñuä tnämäuqanqwi, iqu eeqänänji qätä äwiyäqe, iqueqä suqä quvqenqä kukñuä mitqänänä wiyänä. ²⁵ Inqani ämaqä iinjä iqu, iqueqä kñuä indqänqä quvqä zä äwämitätqñqe, näqnqä ämeqe, Goti Iqueqä yoqä

† 14:19 Poli iqu kukñui, 10,000 ätätä äqäkqe. ‡ 14:21 Asayä 28:11-12

haqeu mamäutnqä qonjä äuktäutä, hipenui qua bu eätä, “Iyäa, aanjä naqä-qakuänänji. Goti Hanjuwä Iqu hesä anä äpmenä” tänä.

Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänqani, suqä qäyunä imäqänqe

²⁶ Nyämaqäüä, iinjä änäänqe? Ii, he Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänqani, suqä tiinjä imäqänqe. Hnqua wäunui, apqä tqänqä meqanqpi, hnqua qokä-apäkä iu näqñqä-vqänqä mapñqe. Itanqa hnqua wäunui, Dñä Ängüä Iqu motqueqanqce, awä-tqänqä meqanqpi, hnqua kukñuä huitanjä-huitanjä tqänqä meqanqpi, itanqa hnqua kukñuä iinjä, äkunmäqänqä mapñqe. Nätmätqä eeqänänjä he iinjä imäkpqce, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqäpnänjä iu yänänäqñqä iwimäqäpnä.

²⁷ Kukñuä huitanjä-huitanjä tqä iquauñqce, ämaqä hnquaqunjä-qe, ä hnquaqui-hñquenjä-qe, iqueqänqga-iqueqänqga tqanqpi, itanqa hnqua äkunmäqänqce. ²⁸ Ämaqä kukñui äkunmäqänqce hma etanqutqce, ämaqä kukñuä tätñqä iqu, qokä-apäkä huiziuqä awä imñi qanyä ämenämiqä äpme, kukñui Goti Hanjuwä Iquesä iqueqä-kiuätänä tqänqce.

²⁹ Itanqa Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iquauñqce, hnquaqunjä-qe, ä hnquaqui-hñquenjä-qe kukñuä tqanqpi, huizi ‘kukñui äänä ätqäpiyä’ tpu, iwäsäuqänqce. ³⁰ Itanqa ämaqä quamä ii äpmamitätqä hnqu,

Dñä Ängüä Iqu motqueqanqce, awä-tqänqä ämeqanqutqce, ämaqä kukñuä tmitätqä iqu, kukñuä matqä qanyä tqäutñqce. ³¹ Kiqä quati, tiinjä. Inyänä timäuquätñqce, qokä-apäki, qu näqñqä ämepu quwqä äwqä imñi yanñänqä imäkänyuembñqce, hnqueqänqga-hñqueqänqga pämä ätqäüaqisäpu, kukñuä tqänqce. ³² Itanqa ämaqä Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua, wäunüä iinjä imäqänqce, quwqä-quwänä äñguänä äminyäpu, qeiqinyä pmetpñqce. ³³ Ii tiinjä etanqiyi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iqua knui huitanjä-huitanjä quvqce mindqänqä ipu, äwqä hanuä inqä pmetpñqä iwimäqä-quvi.

Qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä ätekqä im-imä aquväqñqä iutanjä iquapqce, asä tiinjä imäqänqce. ³⁴ Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iunji, apäkä iua, kukñuä matqä qanyä pmeqänqce. Kukñuä-suqä iu äqänänqä-pa, iua kukñuä matqä, mändi äkittqänäpu yäpä iqi pmetpñqce. ³⁵ Iua, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä awä iqisa kukñuä ätquwi, änä mäwqä yänä. Apäkä hui nätmätqenqä näqñqä metñqä etanqutqce, anä yuuwä iunä iyyqä qokique yatñqä ävätä, näqñqä metñqce.

³⁶ Kukñuä iinjä iqua mämeqä iquwä iquenänji, nyi tii tmqänä. Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, he ganä emetä, im-imä äwekqäta? Ä Iqueä kukñui, henyä ämakuwäta? Oeyä! ³⁷ Inji ämaqä hnqu, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä hinuä-tqä iqunjqä” ä “Dñä Ängüä Iqu inyimäqanqgi itqänänä” knuä iinjä indqänqä-qu etanqutqce, iqu nyinyqce, näqñqä tiinjä hiätñqänänji. “Poli iqu nenyqä tuwanuä tä äqiyqce, ii Naqä Iqueqä suqä iutanjqä.” ³⁸ Inäqce ämaqä hnqu, nyaqä kukñuä tuwanuä täu äqänänqce, qätä mänyiyqä iqe, qokä-apäki, iqueqä kukñui qätä mäwiyqä ipnä.

³⁹ Itanqgi, nyämaqäüä, he Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqñqce, hiqä enqetä, knuä äwqetä, yänänäqñqä vqäpnqce. Itanqa kukñuä huitanjä-huitanjä tqänqce, pmua mimäqä pambu. ⁴⁰ Inäqce he aquvä äqänäpiyänqani, kukñuä näuä-namä mäwqä, qänaknänji, suqä qäyunänjä iunä iqanqpu.

15

Jisasi Iqu äpäkonätä, anqgi ävaukqenqä

1 Nyämaqäüä, kukñuä änguä we-hunqä-täni, nyi awä hetqangä qätä änyiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iuta yänänäqñqänä tqäutanguwinqe, hiqä knuä indqänqe, anqumä evauqumuatmqe. 2 He kukñuä nyi awä etkqä iinjä iqueni, a yänänäqñqä qätätangpqe, iquesañi Goti Hanjuwä Iqu, änyähänjä epñqä emäkätqäüä. Inäqe he iinjä mimäkqangpqe, heqä quuvqä heqiyqe, nätmätqä hinginqä enqä-panänqe.

3 Kukñuä aanjä naqänänjä nyi nqä-näüä ämaqä huiziuta qängganä ämakqä iqueni, awä tii äyä etkqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänä äwiñqä-pa,* Kraisi Iqu neyaqä suqä quvqä eeqäpnäni huätä mamäutñqenqä iinjä äpäkonqge. 4 Itanğa tiinjä-pqä äqänänqä-pa,† qu Iqueni qua pteqanguwänğa, hea hñquaqu äwiqe, hñquququeni, Goti Iqu anđi ävauqumuatkqe. 5 Itani Iqu Pitä ique-ganä äwimeqe,‡ huizi, Iqueqä ämaqä 12 iquau äwimakqe. § 6 Itani Iquenyqä quuvqä heqiyqä 500 iquau, asänğa äwimakqe. Iquautani, hñqua ae äpäkonquwä-qe, kuapänäni hñjä yqänä äpmenä. 7 Iquau äwimeqetani, huizi Jemisi ique äwimakqe. Itani ämaqä huizi, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquau eeqänänjä äwimakqe. 8 Itanğa aanjä yäpaki, nyi, ymeqä kiqä känai hea qäyunänänğa maunyqä iqä enqä-panjä iinjä-qunñänğa, änyimakqe.* 9 (Ii qakui tiinjä iuta ätqä. Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huizi iquauqä yäpä iqi, quvqä äpmenqä iqunjqä. Nyi hñuiqänänänğanđi, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunđi, yuuwä äpästätäminjqä etanđi, ämaqe, “Ämaqä kukñuä awä ttñqä ändowatkqä hñqukiyqä” ndqe, ii quvqe. 10 Iinjä qäyä etanqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä qeqä wimänqgetani, nyi sä äpmenä. Itanğa Iqueqä qeqä imänqä iinjä, qua aanqä iqi mapäkñqä ikqe. Inđi nyi iinjä emä, qua iqi mäpäwiqä itmä, wäunjä yänänäqñqä imäkätmä iutani, kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huizi iquauñi, ämäwqätäüänjä. Wäunjä iinjä, nyi nqä-näüä mimäkqä pa itqänä, oee. Goti Iqueqä qeqä imänqä nyitä äpmenqä iqu, inyimäkqanđi imäkätqänä.) 11 Inđi Kraisi Iquenyqä kukñuä iinjäqä näqñqä ämakuwi, ii nyitanä, ä huiziquatanä, qäyä enä. Nyitä, huiziquatä, asä iunqänä ätuätunqge. Itanğa he iunqänä quuvqä äyä eqiyätqänä.

Ämaqä ae äpäkonquwä iqua, anđu vaupnuwänqäti?

12 Ne kukñuä awi, “Kraisi Iqu äpäkonqanqänğa, Goti Iqu anđi ävauqumuatkqeqä” qäyä ätuätqätanđu, ga ämaqä hesänjä hñqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anđi hñjä mävaucqä ipñqäüä-qe” sunqä ätätqänjä? 13 Quvaqä kukñuä iinjä, naqä-qakuä etanqutqe, ii tiinjä. Kraisi Iqueni, anqumä hñjä mävaucqumuatkqä iquänänđi. 14 Itanđi Kraisi Iqueni, qua buta anqumä mävaucqumuatkqä iqä-säpi, ne kukñui hñđi tätqätanquati, ga he-pqe quuvqä hñđi heqiyätqätpninjä. 15 Itanğa ämaqä pizqä qua äptepqä iuta anđi mävaucqñqä etanqppqe, ii tiinjä. Goti Iqu Kraisi Iqueni mävaucqumuatkqä iquänänđi. Iinjä sätäti, “Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Iqueni, iinjä iwimäkkqä-qe,” quanğä tqune hiätaninjä. 16 Ii tiinjä. Ämaqä pizqä qua butani mävaucqñqä sätäti, Kraisi Iquenä-pqe mävaucqumuatkqä iquäninjä. 17 Inđi Kraisi Iqueni qua buta anđi mävaucqumuatkqä ikqä etanqutqe, he quuvqä eqiyänjuwi, yätamäkkqä maiyqä itqätanđuti, hiqä suqä quvqeunä yqänä pmetpninjä. 18 Tiinjä-pqe inä eqi. Ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä pizqä ae äpäkonquwä

* 15:3 Asayä 53:5-12 † 15:4 Apqä Bukä 16:10 ‡ 15:5 Lukä 24:34 § 15:5 Makä 16:14 * 15:8 Wäunjuinjä 9:3-8

iqua-pqe, qui hāmānā imākngpninji. ¹⁹ Itanğa neqā knuā indqānqā yāñānāqñqe, Kraisi Ique āvanā hiñuā āqānanā pmeqe, yātamākqe, qua tāu hāñā āpmenānğanāñqā etanğutqe, āmaqe, nenyāñqe, huāqā kiññā wunānā. Ga quwqā huāqā-huñqā iññi, eeqānāñi āmāwqātāunā.

²⁰ Iññi hmanji. Ymisanā wāuñuā du yāuā kiñganā iqāqā-pani, āmaqā pizqā āpākombqā iqua anđi vauqāñqe, Kraisi Iqu āpākongqetani, Goti Hanjuwā Iqu Ique ganā anđi āyā āvauqumuatkqe. ²¹ Ii tiññi. Āpākongqā āmaekqe, āmaqā hñqu etanğqeta, anđi vauqāñqe, ii āmaqā huiziquvi. ²² Āmaqā eeqānāñā, Atamā iquesanā āpākonātqāñuwā-pa, anğumā hāñā vauqumuatkāñqe, Kraisi Iquesanāñqe. ²³ Itanğa eeqānāñi, kiqāñga-kiqāñgayi. Āmaqā kiñganāñi, ii Kraisi Iquvi. Qānakndanji, Iqu qua tāuñqā anđu quvepāniqāñga, āmaqā Iqueqānāñā iqua, anđi vaupnuwi. ²⁴ Itani yoqā naqā-tāñātā, yāñānāqñqā-tāñātā eeqānāñā āpmenuwā iuññi, Kraisi Iqu qui imākāqetani, nātmatqā eeqānāñi miqāñqe, Goti Kaniqueā hipa iu vāniqe. Ii hiunji yāpakiyi. ²⁵ Ii tiññā etanğiyi. Kraisi Iqu, Iqueqā mākā-huñqā iquau, Iqueā yāpā iqinyā āpmuatetqāñganqā, nātmatqā eeqānāñiu āpakānā āmiqa uwqāniqe. ²⁶ Mākā iññi qāpu etanğa, yāpaki āpākongqā ique hāmānā hma imākāniqe. ²⁷ Iññqe, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iuññi tii āqānā. “*Iqu nātmatqā eeqānāñi, Iqueqā yāpā iqi ekqeqā.*”† Kukñuā iqu, tiññā ātātā ātqi. Nātmatqā eeqāpnāñi, Goti Iqu Kraisi Iqueqā yāpā iqi eātāqāñganji, Iqu Iqueqā-kiuāñi yāpā iqññi maenqā ma ikqe. ²⁸ Itanğa nātmatqā eeqāpnāñi Iqueqā yāpā iqi wiqanğutqāñganji, Ymeqā Iqu Kiqā-kiuāñi, Goti Iqueqā yāpā iqi enāniqe. Goti Iqu nātmatqā eeqāpnāñā, Ymeqā Iqueqā yāpā iqi hiñuiqānā ekqe, Ymeqā Iqu, Goti Iqu eeqānāñā iuññi āminiqñqā e imākāniqe.

Āmaqā pizqā iqua, anđu māvauqñqā etanğutqe, ānāñqe?

²⁹ Āmaqā hñqua, pizqā iquau yātamākqenqe, asñā āmetqāñā. Itanğa āmaqā ae āpākombqā iqua, anđu māvauqñqā naqā-qakuānā etanğutqe, ga āmaqā asñi, pizqā iquau yātamākqenqā āmetqāñuwā iqua, ānā imākpnuwāñqe? Iññi iqua asñi, iññā iquauñqe, sunqā āmetqāñā? ³⁰ Tiññā-pqā ināññi. Ne kukñuā anđui awā ātuātunquā imññi, qu qui nemākpnqā itqāñuwitanji, qae māpmeqā, hanā-iqā qāpisa-qāpisanji, sunqā āmetqāñu? ³¹ Nyāmaqāuā, nyi hea ique-iqenji, pizqewā ae āyā āpākonāqisātqāñā. Iññi neqā Naqā Kraisi Jisasi Iqu, hesā anā pmetanğqenqā nyi yeeqā naqā-qakuā itmā, sā etqā. ³² Itanğa nyi hiveqā-yaqueqā hiqiyqā Epāsāsi du āpmenuwā itā mākā āunğque, ii nyi nqā ānyiqā dutanā imākqā etanğutqe, yātamākqā iquesanji squā mamniqāwā? Ii tiññi. Āmaqā hñqua kukñuā tii ātātqāñā. “*Awñga pākonatunqueqā. Iññi ne tāñganji, buyātā eqātā gmānğuatunquānāññiqā.*”‡ Āmaqā, āpākombqā iqua anđi māvauqñqā etanğutqe, kukñuā iññi qānaknā ianā. ³³ Āmaqā hiqā knuā anđui qui emākātqāñuwā iquauñi, hiñuinā māqunquā pambu. Kukñuā hñqu tiññā āwi. “*He āmaqā ququvqānāñā hñquatā nāueqā imāknāpu qanā anā ikipiyitanji, iqua hiqā suqā anđui yuuwā hetāupñqāuā.*” ³⁴ Hesāñā hñqua, Goti Iquenyqā naqā-qakuā maqñqā etanğuwñqe, he suqā qāyunāñi ipu, knuā jānānāñinā indqānāpu, suqā quvqe vquatāmāupu. Nyi kukñuā iññi, womba etapātmā etqā.

Huiwā anđi vauqe, aañā huitanñqā

† 15:27 Apqā Bukā 8:6 ‡ 15:32 Asayā 22:13

³⁵ Inäqce ämaqä hñqu yatñqä tii iänä. “Ämaqä pizqä qua äptepqä butañi anğumñi häñä-pmeqänqce, Goti Iqu qunñi, äänä imäkätä vauqumu-atäniqäwä? Huiwi, äkitañi nyqä vauqumu-atäniqäwä?” ³⁶ Si kukñuä iinñi, qäyasäqi ätnä. Nätmatqä piikä hmbu qua mämä vowä ämäuesqce, piikipu pizqä ganä iqanğa, baki inğa äukauänä. ³⁷ Si snğumetqänä-qe, ä ipñqä käukuä piikänä-qe vowä ämäuesqce, si piikinä vowä ämäuenñi. Inäqce kiqä baki, piikä ique asänänä iinänqä ma, huitañä äukauänä. ³⁸ Piikä iinä iquenñi, Goti Iqu Iqueqä äwinqä iuta, Kiqä-kiuä imäkqanğqetañi, kiqä baki, huiwä kiqä-tänä hiänä. Itanğa piikä ique-iquenñi, quwqä bakiuqä huiwi, aanä qäyunänänqä vquänä.

³⁹ Nätmatqä eeqänänñi, qu huiwi naqä-hñqunä minqä inä. Ämaqä iqua, hiveqä-yaqueqä iqua, ynñä iqua, itanğa hämapäkä iqua, quwqä huiwi, huitänä-huitañä änyänä. ⁴⁰ Itanğa, nätmatqä huiwä-tänñi, hui qäukuä haqä yätu witanği, hui qua iu äwi. Itanği nätmatqä qäukuä haqu yätu äwinqä iuqä qeqätqce, qua iu äwinqä iuqä qeqätqce-tänñi, asänänä ma, huitañä-huitañiyi. ⁴¹ Mäptqce, qeqätqce, kiqä-tänä etanğa, qanñi, kiqä qeqätqce, huitañä-tänñiyi. Itanğa qätäqueqce, huitañä-huitañä epiyitanñi, qeqätqce, quwqä-quwqä-tänñiyi.

⁴² Huiwi huitañä-huitañä ii enqä-panñi, ämaqce pizqä äpäkonäpu anğuvauqce, asänänä iinñi. Ämaqä huiwi qua äptepqce, piyanäweqce. Inäqce huiwä qua-mända anğumä vauqce, piyanä mäweqä yänä. ⁴³ Ämaqä huiwä qua äptepqce, ii womba vqetä yänänäqñqä maeqätänqce. Itanğa huiwä qua-mända anğuvauqce, yoqä naqä-tänätä, yänänäqñqä-tänätänqce. ⁴⁴ Huiwä qua äptepqce, ii qua täu pmeqänqce. Itanğa huiwä anğumä vauqce, ii Dñä Änğua Iquesa eä, dñä iquvi. Huiwä qua täu pmeqänqce, naqä-qakuä eänqetañi, huiwä Dñä Änğua Iquesanä-pqce, naqä-qakuä inä eä. ⁴⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunñi, kukñuä tiinñi tuwanuä äqänä äwi. “Ämaqä hiñuiqänä Atamä iqu, häñä-pmeqä-qu ekqeqä.”§ Itanğa Atamä Qänakñä Iqu, dñä eätä, ämaqä du häñä-pmeqä-vqänqä äyä ekqce. ⁴⁶ Ämaqä Dñä Änğua Iquesanä Iqu, kiñganä hiñuiqä ätimäukqä-ma, ämaqä qua täu pmeqänqä iqu ganä timäuqanğa, Dñä Änğua Iquesanä Iqu qänaki ätimäukqce. ⁴⁷ Atamä hiñuiqä ätimäukqä iqu, Goti Iqu qua itä imäkkqä eä, qua iutanä iquvi. Itanğa Atamä qänaki ekqä Iqu, qäukuä haqä yätutanä Iquvi. ⁴⁸ Ämaqä eeqänänä qua iutanä eänğuwä ii, qu ämaqä qua iuta ätimäukqä iqu enqä-panä asänänä iinñiyi. Itanğa ämaqä eeqäpnänä qäukuä haqä yätutanä eänğuwä ii, qu Ämaqä qäukuä yänisanä Iqu enqä-panä asänänä iinñiyi. ⁴⁹ Inñi tänğanñi, ne ämaqä qua iutanä ekqä iqu enqä-panä, asänänä eänğue, inñi qänakndanñi ne Ämaqä qäukuä haqä yätutanä Iqu enqä-panä, asänänä iinä hianique.

⁵⁰ Nyämaqäuä, nyi, “Ii tiinä etanği” etqä. Nätmatqä pizqä yätñqä hui, nätmatqä pizqä miqä iqueunñi, mämeqä itä, anä mäpmeqänqce. Iutanñi huiwä pizqä yätñqä itäqetañi, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä yänñi, nätmatqä wänqä-qäpu mämeqä itä, anä mäpmeqänqce.

⁵¹⁻⁵² Nyi kukñuä zä äwinqä hñqu hetmqä iqäqä-qae, qätä nyipu! Ne eeqäpnänñi, pizqä hämänä mapäkonqä yaniquä etanğqä-qe, häawä yäpakiqce tii tämäuqanğanñi, neqä hiñui hikueä ptqä maqänä äqiyqupanñi, neqä huiwi, iinä itä kunmäknäniqce. Häawi iinä tqanğanñi, pizqä äwämipqä imdanñi, pizqä anğumñi mapäkonqänqä anği vaupnuwi. Inğanñi neqä huiwi änyä-hänä kunmäknäniqce. ⁵³ Huiwä qui imäknätä

äpäkonätņqä tq̄u, qui mimäkņqä itä hāņā hea ique-ique pmetāniqā diņqe, ānyā-hāņiņqā ākunmäknāņqiyā. ⁵⁴ Huiwiq̄u iinā ae ākunmäknāņqā, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iu āqānāņqā tiinji, qāyunā timāuānā.

*“Goti Iqu mākā yāņānāņqānāņā itā, äpäkonqā iqueni āmāwqātāuqiyā.”**

⁵⁵ *“Äpäkonqā iquki, tqā yāņānāņqā āmaqe āmāwqātāutņqe, āņgiyi?”*

Äpäkonqā iquki, si āmaqā zi miqutesiņqe, āņgiyi?”†

⁵⁶ Äpäkonqā iqueqā zi, ii suqā quvqe, qenyānji. Itāņga suqā quvqā iqu kiqā yāņānāņqā meqe, ii kukņuā-suqā iquesanji. ⁵⁷ Ināqe Goti Hanjuwā Iqu, neqā Naqā Jisasi Kraisi Iquesanji, māki āmāwqātātunquā inemäkātņqenqā, ne “āņguiqā” ātuanā.

⁵⁸ Iiņiņqe, ņqā nyāmaqā nyi kiinā ānyinātņqā iquenā, nātmatqā hui ktāqā-ktāqā meqiyqāņqā yāņānāņqā tqāutņqē. He Naqā Iquenyqā wāunūā dnā huqā ii imäkātqāņuwī, hiņgi meqāņqā ma, qakuā-tāņā iiyi. Mā iinjiņqe, hea etā zā ävātā, Naqā Iqueqā wāunuiņqānā kņuā neyquātņqānānji.

16

Jerusālemā äpmeqā iquau yātamākqenqā, mbqā aquvā qāpņqā ātukqenqā

¹ Tāņgānji nyi he Goti Hanjuwā Iqueqā qokā-apākā Jerusālemā äpmeņuwā iunqā mbqā aquvā qāpņqā iinqā kukņuā hetmqe. Ii imäkqāņqe, nyi āmaqā Goti Iquenyqā qua naqā Galesiya iu aquvā āqānātqāņuwā iquau āmotquakqā-pa, he-pqe asānā imäkqāpņqe. ² Nyi aņgumā äpmqāņgānji, he iquau wipņqe aquvā maqiyāqisqā ipnuwāņqā manyiņgāņqetānji, wikā ique-iqueqā hiunji kiņgānāņā iqueni, hņqunā-hņqunāņā-quenā, mbqā āmepiyi, iwāsāupu, hiqā anju pņqā eqāpņqe. ³ Nyi iqi ae ātimāutmāņgānji, āmaqā he atāunūā ipqā iquauņi, hiqā nātmatqā iinjtā, nyaqā tuwanūā āqāmqetā, āma upņqe, ävātmā Jerusālemāņqā āndowatmniqe. ⁴ Itāņga nyi-pqe, du qāyunqā āwqņqe āņguā hiqāņgutqe, iqua nyitā anā wanique.

Poli iqu, Korinä timāuniņqā ātukqenqā

⁵ Itāņga nyi qua naqā Masendoniya iu äpmeņuwā iunqānā hiņūā āqunākāmitānji, qānaki, emamniņqe. ⁶ Nyi maqņqā eņā. Hesānji hiunji hmbunji anā pmeniquti? Ä āsqinyqā evāmamqā iqāņgānji, he nātmatqā qāņā āndma wātņqā iunji, yātamākqā nyipnuwāņqā diņqe, yunūā naqānāņā āqunātā, iiqā qāpu pāwqāņgāņqā, āpakānā hesā anā pmeniquti? ⁷ Nyi hņqāqinyqā äwātmāņgānji, he kukņuinā etmā, maqānā maiqutāuqāņqe, manyiņgqi. Ināqe Naqā Iqu nyi hesā anā pmeqāņqe, hiņuinā ņqāņgāņgutqe, nyi hesā anānji, hiunji kuapānā pmamniņqā ānyinji. ⁸ Nyi Epāsāsi tāunji, hiunji naqā “Pendikosiuā” ātmiņuwā iqu ātimāuqāņgāņqā pmetmā. ⁹ Äpmeņqā tāqini, āmaqā kuapānānji, nenyqā mākāņqā qāyā itqātāņguwā-qe, nyi qokā-apākā huiņi, Goti Iqueqā āmaqānā epņqā yātamākqā wimqā diņqe, nyinyqā hānaqā iņgi. Iiņiņqe, tāqi pmetmā.

¹⁰ Timoti iqu henyņqā āquvepqe,* iqu henyqā zā miqā yātņqe, he yeeqā ävātmepu āņguānā mipu. Nyi iinā etqe, iqu Naqā Iqueqā wāunui, nyi itņqā-ma asānā imäkātņqā-qu etāņgi ātqā. ¹¹ Iqu iqi emeqāņgānji, hesānā

* 15:54 Asayā 25:8 † 15:55 Hosiya 13:14 * 16:10 1 Korinä 4:17

hŋqua, ique yeeqä mävätmegä iqä diŋqe, hiŋuinä mäqunquä pa iqäpnä. Itanğa iqu, nyinyqä nyämaqä huiziquatä ppŋqä diŋqä hiŋuä äqunmä pmamniqe. Inŋitanŋi iqu nyi anğumä änyimetŋqänä evämeqanğanŋi, iqueqä qanä wätŋqä iunŋi, äwqä hanuä änyä wätŋqänä yätamakqä väwqatqäpnä.

¹² Täŋğanŋi nyi kukŋui, neqä neyämaqä Apolosi iquenyqä hetmqe. Iqu neyämaqä huiziquatä henyqä quvepqanğe, nyi iquenŋi kukŋuä yänänäqŋqänänğä ätuätŋqä-qe, iqu täŋğanğe, mäwiŋqä itqäuä. He emetŋqe, hiunŋi hŋque, iqu, ‘Täŋğanŋi qäyunjqä’ kŋuä vqanğa, inğa emeniqe.

Poli iqu, qu äänä ipnuwänqä diŋqä, kukŋuä yäpakä ätkqenqä

¹³ He anğuanä ätäuqämepu, quuvqä yänänäqŋqä eqiyäpu, itanğa zä miqä, yänänäqŋqä tqäutpŋqe. ¹⁴ He nätmätqä eeqänänğä imäkäpiyä iunŋi, huiziunqä qeqä emänätäqä iuta imäkqapŋqe.

¹⁵ Nyämaqäuä, nyi he evauqumuatmqä änyinği. Stepanasi† iquenyqätä, huizi iqueqä anŋu anä äpmeŋuwä iunqätänŋi, he näqŋqe. Hiqä qua naqä Äkaiya iunŋi, iqua quuvqä ganä eqiyäpu, ga quwqä-quwä wäunŋui, Goti Iqueqä ämaqä iu yätamakqä vqanğä, ämakuwi. ¹⁶ Itanğa he ämaqä iquautä, itanğa huizi, wäunŋuä asänä itqänuwä iquautänŋi, iquauqä yäpä iqi pmetpŋqä änyinği. ¹⁷ Korinä iu äpmeŋuwä iquenä, yätamakqä nyiyqänänŋi hma etanğuwänğa, Stepanasi ique, Potunatusi ique, itanğa Äkaikusi ique, hesa änyimepu, heyaqä anŋi ämequwiŋqe, nyi aquvänä iqä. ¹⁸ Iqua yänänäqŋqä he emäkkuwä-panŋi, nyi-pqe inä nyimäkquwi. Inŋi he ämaqä iinğä iquauŋqe, ‘Ämaqä qäyunänğä iquayqä’ kŋuä indqänäpu, anğua itquapŋqe.

“Ne henyqä hui mimäuqä inunä” tqenqä

¹⁹ Jisasi Iquenyqä qua naqä Eesiya täu aquvä äqänätqänuwä iqua, qu, ‘Ne henyqä hui mimäuqä inunä’ etqä. Itanğa Akuila iqutä, Presilatä, itanğa ämaqä Jisasi Iquenyqä iyaquiyqä anŋu aquvä äqänäqäsätqänuwä iquatä eeqänä, ‘Yää ŋquauä! Ne henyqä hui mimäuqä inunä’ etqä. ²⁰ Neyämaqä täqinğä eeqänänğä iqua, ‘Ne henyqä hui mimäuqä inunä’ etqä. He äminäpiyanğanŋi, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunŋi, quneqä inğpŋqe. ²¹ Poli iqunä, henyqä hui mimäuqä itmä, kukŋuä tä, tuwanŋui nyi ŋqä hipaitä äqiyqä. ²² Inŋi ämaqä tqu-tqu, Naqä Iquenyqä mäwiŋqä iänğä iquenŋi, Goti Iqu qui iwimäkätŋqä änyinği. Iyää, Naqä Iquki, si biyä! ²³ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmätqä anğuanänŋi hiŋgi vqe, etapquä. ²⁴ Itanğa nyi ŋqä-näuänŋi, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänŋmitanŋi, ŋqä äwqe, he eeqänänğuenä etapqä. İi naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

† 16:15 1 Korinä 1:16

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Korinä pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu äqänminjuwä iquatanä hñqua, Poli iquenyqe kukñuä quvqä tätqätanqä, iqu äwqä quvqä wiñganñi äpmakqe. Iqu quwqä kukñuä quvqä jänä wimäkätñqä tuwanuä tä äqäkqe. Iqu knui, “Nyi qutä kukñuä jänä ae imäkanitanñi, qunqä yeeqä anqumä nyinyätñqeqä” indqänqce.

Tuwanuä tä kiqä kukñuä kiñganäñi, tiinji. Poli iqu kukñuä yänänäqñqä, Korinä pmeqä iquauqä suqä quvqä huiñqä hiñuiqänä äqiyämäukqenqä, anqumä ätuätä äqäkqe. Iqu tuwanuä hiñuiqänä äqiyämäukqä ique qiyätñqä mäwiñganñi, qu ique hñgisana itquepu, kukñuä quvqä ätminjuwä itanqñqä iutanñi, iqu qu jänä iwimäkätñqä kukñuä yänänäqñqä äqäkqe. Qu iqueni qätä äwiyäpu, quwqä suqä quvqä jänä ae imäkqanquwitani, tanqanñi iqu aquvanä kiññä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Hea inqanñi, Kraisi Iqueqä yoqä-tänqä, qua Jutiya iu pmetanquwä iqua, nätmätqenqä äwa itqätanqä, Poli iqu mbqä hui äma äwätä iquau vaniqenqä aquvä äqäminqce. Iññä etanqñi, tuwanuä awä iqinñi (saptä 8-9), qu-pqe wäunjuä tquenqä mbqä hui aquvä qäpñqä iññqce, Poli iqu Korinä iquauqä äwqä vauqumuätätñqä ätuätä äqäkqe.

Kukñuä yäpaki, Poli iqu tii ätuätä äqäkqe. Ämaqä hñqua, “Jisasi Iqu ne wäunjuänqä änandowatkqeqä” quanqä ätuäpu, Korinä iu äpmapiyi, Poli iqueqä yoqe mäñdi äkittqiyäpu, ga wäunjuä Jisasi Iqu ique äwikqeu, qui iwimäkpnqä iminjuwi.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Poli iqunä, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iutanñi, Kraisi Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqämqä äñandowatkqä iqunñi. Ga nyitä, neqä neyämaqä Timoti iqtä, ye tuwanuä tä he Goti Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu aquvä äqänätqänjuwä iquennqätä, Iqueqä ämaqä huizi, qua naqä Äkaiya im-imä äpmeñjuwä iquennqätä äqiyque. ² Neqä Goti Apicutä, itanqñä Naqä Jisasi Kraisi Iqtä, qeqä imänqceuta hiññi etapäsinyä, äwqä hanjuä imbu pmetpnqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iqu äwqä hanjuä iwimäkqanqenqä, “änquiqä” ätkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänñi. Itanqñä neqä Goti Apiqu Qäqu, ämaqenqä huäqä äumäkätä, äwqä hanjuä imäkänyuewiyyä Iquvi. Iññiqce ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutanä, äñguä iwimäkquanä. ⁴ Ga ne hanjä-iqä äki-äki meqanqñqce, Iqu äwqä hanjuä inemäkqanñi, ne iññi ae ämakquä iutanñi, ämaqä hanjä-iqä äki-äki meqanquwä iquauñi, quvaqä äwqce asä iññä iwimäkquatunqce. ⁵ Ii tiinji. Hanjä-iqä, tänqä-hunqä Kraisi Iqu kuapänä ämaminqä-pa, ne-pqe inä ämetunqce. Asä iññi, Goti Iqu Kraisi Ique äwqä hanjuä iwimäkqä-pa, Kraisi Iquesanñi nenyqä äwqä hanñi äquvepätqäuä. ⁶ Ne hanjä-iqä ämequque, ii heyaqä äwqce hanjuä emäkqanquti, Goti Iqu anqumä hanñä emäkäqumuätätñqä iyyi. Ga Goti Iqu ne äwqä hanjuä inqä inemäkqe, ii heyaqä äwqce, hanjuä emäkätñqä iyyi. Iutanñi, he hanjä-iqä, tänqä-hunqä,

ne ämetunquä-pa ämepiyänğanı, yänänäqıñqä ämapu tqäuqäpnä. ⁷ İni ne henyqä kñuä indqänqä yänänäqıñqıe tıñjä ämeñu. “Hanjä-iqä ne ämetunqıe, qu asä ii ämetqänuwä-pa, äwqä hanjuä inqä-pqıe, ne ämequ-pa ämepu, yänänäqıñqänänjä tqäutpıñqänänjä.”

⁸ Nyämaqäüä, hanjä-iqä ne qua naqä Eesiyau pmetanğua änemakqä iquenyqıe, he näqıñqä epıñqä äneñgi. İni hanjä-iqä naqänänjä änemetä änakıttıyqanı, neyaqä yänänäqıñqıe aaqä etä, “Hanjä pmeñquatiyä, ä tänğa tä qıe päkonanğquatiyä?” kñuä änemiñqıe. ⁹ Naqä-qakuänänji. Ne neqä qeqä-quuvqä tämdanı, hanjä-iqä ämitanä, “Ne näwinyä äpäkonanğunä” indqänmiñqıe. Hanjä-iqä iinjä änemakqıe, ii ne neqä yänänäqıñqıe mindqänqä, Goti ämaqä pizqä anğı vauqumuatqä Ique-qıñqänä indqänatunğuanänji. ¹⁰ Hanjä-iqä aanjä ququvqänänjä iqu, ne pizqä ae änapäkmätä iqanğqä-qıe, Goti Hanjuwä Iqu ne anğumä hanjä in-emäkkqıe. Ga Iqu asä iinjı, anğumä inemäkänä. Auä, ne kñui, yänänäqıñqä tii indqänänä äpmeñu. ‘Goti Iqu hanjä yqänä inemäkquanıqeqä.’ ¹¹ İñäqıe, he ne yätamäkkqä nepıñqıe, Goti Hanjuwä Ique yatıñqä vqäpıñqänänji. İni Iqu ämaqä kuapänänjä iuqä yatıñqıe qätä äwiyätä, kimanı ne anğuanänjinä inetquequänä. İwä ämaqä huizi, Goti Iqu, ne iinjä inemäkqanğqıe, qu Iqueni, “änğuiqä” tupunä.

Poli iqu, “Nyi emamniqeqä” ätukqıe, quanğä mätquä ikqıeñqä

¹² Neqä suqıeñqä kñuä täunda iwäsäutanänğanı, yeeqä kiinjı, tiinjıñqä änenyätıñqıe. Neqä suqä qokä-apäkä eeqänänjä iuqä hiñuä iqi itunqıe, ii suqä quanğı ma, suqä jänänänjitä, naqä-qakuitänji. Ne suqä tqıe imäkquatuñquä näqıñqıe, ämaqä qua iutanı ämetqänuwä-panjä ma, Goti Iqu Iqueqä suqä nätmatqä hiñgi vqä iuta änätapkqıe. I etanğı, suqä iinjä iqua, huiziüqä hiñuä iqi imäkätanä-qıe, heyaqä awä iqi äpmenänğanı, änäänä imäkmiñqıe. ¹³⁻¹⁴ Ne henyñqä tuwanjuä äqiyämäuqısätunqıe, ii kukñuä hui zä mäwitanğı, he a ätäupu näqıñqä mapıñqä diñqeyi. Ga he tänğanı neqä kukñuiñqıe, näqıñqä hui ae ämepiyä-qıe, ga he iinjä näqıñqä yasämänä etpıñqä änyıñgi. İwä hiunji neqä Naqä Jisasi Iqu anğı äpätqänğanı, he nenyqä yeeqä kiinjä iqanğpi, ga ne henyqä-pqıe asä ii yanıqıe.

¹⁵ He Korinä pmeqä iquenä yeeqä iinjä qäyunä ipnuwänğqä quuvqä eqiyätmä, heñi hñquaqu emamniqä iinjä kñuä ämakqıe. İtanğa iutanı, Goti Hanjuwä Iqu heñi, anğui hñquaqu emäkänıqıe. ¹⁶ İi tiinjı. “Nyi Masendonıyanğqä äumqıe, he ganä emamitanı, ga iqısanı, nyi anğı emetmä, hesä iqi äpımamıtmqetanı, qua naqä Jutiya iunğä umniñqıe, nätmatqä qanä ändma wänıñqıe yätamäkkqä nyipnuwänğqıe” kñuä änyikqıe. ¹⁷ Nyi “iinjä imäkmqänä” kñuä indqänğqıe, ii nyi kñuä hñquaqu-hñquaqu nyiyqanı, tuwanjuä qanyä iinjınä etätmä äqäkkqäta? Ä ämaqä qua iutanä enğä-panjä eämä, kukñui, Auqätä, Oeyqätänı anä equmuäkätmä, quanğä etkkqäta? İi hmanji. ¹⁸ Goti Iqu Iqueqä kukñuä eeqäpnänjä iunı qänaknä itıñqä-pa, ga nyi naqä-qakuänänji tiinjä etqä. Neqä kukñuä he etätaqä iunı, Auqätä, Oeyqätä anä maequmuäkıñqä eä. ¹⁹ İi tiinjä etanğı. Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqu, Auqätä, Oeyqätä anä equmuäkätä tqä-qu hmanji. İqutanı, “Auqä” tqä iqunä äyä äwi. Iquenyqıe, nyiu, Silasi ique, Timoti ique, ne kukñui, heyaqä awä iqi ätqäuanä, awä äyä etmiñqıe. ²⁰ İni Goti Hanjuwä Iqu, “İmäkmqänä” ätätä kukñuä guä ämäsäukqä eeqänänjä iunğıe, Jisasi Iqu, “Nıñqä” ätätä, naqä-qakuä imäkqä Iquvi. İinjıñqıe, ne Iquesanı, “Naqä-qakuiqä” ätätanä, Goti Hanjuwä Iqueni, yoqä naqä äyä ävätunqıe. ²¹ Goti Iqu Kiqä-kiuä

nesä, hesä, Kraisi Iqutä ämuännatunquä dinqä yänänäqñqä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunüä ae änatäkqe. ²² Itanğa ne Iqueqä etaninqüä ämänätquetä, itanğa nätmätqä änguä huizi pñqä mänaiyquätñqenqe, kñuä änguä nätapätñqä hiqñqä enqä-pañi, Iqu Iqueqä Dñä Änguä Iquenj, neyaqä äwqä yäpä tämä ae äpmuatänaikqe.

Poli iqu qunji, maqänä mäwimeqä ikqenqä

²³ Goti Hanjuwä Iqu, nyi kukñuä tätqätangqeuñqä iwäsäutñqä tääqä ätuätmä, naqä-qakuänä tiinjä etmqe. “Nyi ‘Ängumä emamniqeqä’ etkqeuñi, memeqä ikqe, ii nyi he emetmä äkasuwä etqangundqänğa, äwqä hanjä heyäniqä etanğiyi.” ²⁴ Ne hiyaqä quuvqä heqiyqä iu mämiqä itunquä-qae, nyi tiinjä maetqä imä. “Ne ämitqänunä.” Oeyä. Hiqä-hiuänji, quuvqä eqiyäpu, yänänäqñqä ae äyä ätqäuänä. Mä ne hesä wäunüä anä itunque, ii he yeeqä ipu pmetpñqä itqänju.

2

¹ Inji, “Nyi ängumñi, quvaqä äwqe, tänjä iwimäkqänqä mäwimeqä imä” kñuä indqänğqe. ² Iwä nyi emetmä, äwqä hanjä etapqanğumdqe, nyi aquvänä imqä nyimäkqe, tqukä? Ämaqä nyi quvqä iinjä etquamqä iquenä, he qäquenänji. ³ Nyi äpmqe, ämaqä nyi aquvänä imqä nyimäkqänänä iquenä, iinjä miqä ipnuwänqce manyinğangi, kukñui hiqä suqä quvqenqe, tuwanüä äqiyätmä, hijnuiqänänji qe ätnämäukqe. Kñuä yänänäqñqä ti indqänğqe. Nyi yeeqä itmä emeqanğundqe, he-pqe yeeqä inä ipnuwänqä. ⁴ Nyi henyñqä tuwanui äqiyätmänğani, äwäwa kiinjä itmä, ñqä qeqe, piyänqiyqanği, kñuä kiinjä äqiyätmä iminqe. Tuwanüä iinjä, nyi heyaqä äwqä imñi, hanjä-iqä etapmqenqä maqiyqä ikqe. Oee. Ii nyi henyqä aanä kiinjä änyinätñqä dinqä, näqñqä mapñqenqä äqäkqe.

Suqä quvqä imäkqä iquenj, äwqä hanüä iwimäkqenqä

⁵ Inji ämaqä hesanä hñqu, ämaqä hui-mända quvqä itquetä, äwqä hanjä-iqä ävätqä sätäti, iqu hanjä-iqä iinjä, nyi mändapqä pa yänä. Iinqe nyi kukñui, haqä nändi ätqa mäwqä ma imä. Inäqe heyaqä awä iqi äpmenqä hñquesanji, eequenä äwqä hanjä-iqä hui äyä ämakuwä. ⁶ Hesani kuapänänä hñqua aquvä äqänäpu, “Ämaqä iqu, iqueqä quvqenqä kimani, hanjä-iqä iinjä ämetñqeqä” ätäpu, ii ävätqänjuwä-qae, qäpu tiinqe. ⁷ Inäqe tänganji, ämaqä iquenj, hanjä-iqä naqänänji mattqiyqä yätñqe, he ängumñi, iquenyqä qeqä etqanğuti, iqueqä suqä quvqenqä äwqä hanüä änyäpu, iqueqä äwqä-pqe hanüä imäkänjuwäwipñqe. ⁸ He ique iinjä iwimäkäpu, heqä iquenqä kuapänä enqä ämotquapñqä, yänänäqñqä etqä. ⁹ Nyi henyqä tuwanüä hijnuiqänä äqäkqä iqu, he nyaqä kukñuä nätmätqä eeqänäninğä etqanğqe, qänaknä ipñqäpiyä, ä hñgisänä ipñqäpiyä-tmä, yamwiqä emqä äqäkqe. ¹⁰ Ämaqä hñqu suqä quvqä imäkqanğa, he iqueqä quvqenqä äwqä hanüä hinqanğutqe, nyi-pqe iinjä imäkmä. Inji nyi, quvqä hñquenqä äwqä hanüä imäknmqä etanğutqe, he yätamäkqä emqe, Kraisi Iqueä hijnüä iqisa imäkqe. ¹¹ Nyi iinjä imäkätñqä di, ii tiinñqe. Ne Setänä iqueqä kñuä indqänğqetä, suqenqätänji näqñqä eätanitanji, yamwiqä äneyätä, ämänaqutäuqenqe, mänenğqiyä.

Kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä wäunjuñqä

¹²⁻¹³ Inji nyi Kraisi Iqueqä kukñuä änguä we-hunqä-tänji awä tmqñqä, anjä-himqä Troasi iu timäuqanğani, Naqä Iqu nyi wäunüä iinjä imäkmqñqä qäyä äutenjikqä-qe, neqä neyämaqä Talusi iqu iqi mäpmetanği äqunumi,

äwäwa kuapänä itmä, ämaqä iqi pmeqä iu ävämani, Talusi iquenqä qävqä, qua naqä Masendoniya-mändanqä äukqe.

¹⁴ Inji nyi tänğanji, Goti Hanjuwä Iqueni, “Änguiqe” tiinjqä ätquä. Kraisi Iqu ne anqi inetmetnqä wäunuä yänänäqñqä imäkminqenqä awä täkiquatunqwe, Goti Hanjuwä Iqu hiunji ique-ique im-imä änatma ikitnqenqä ätquä. Itanqa iutanji, kuämiqä andnjä tä ikeqanqä sisnyanä im-imä äweqä-panä iinji, ämaqä im-imä äpmejuwä iquaunji, Kraisi Iquenyqä näqñqä epñqä ätuäkitqänju. ¹⁵⁻¹⁶ Ne nätmatqä jinanä-weqä ii enqä-panä iinjä etanqu, Kraisi Iqu inetmetä, Goti Hanjuwä Ique änewikqe. Ga ämaqä hänjä hea ique-ique pmeqä hänaqä iqi pmetanquwä iquaunji, neyaqä jinanä-weqä ängüä enqä-pa iqu ämuänyäqe, ätumanji, hänjä-pmeqeunqä yänqiyä. Itanqa qui imäkmbnqä hänaqä iqi pmetanquwä iquaunji, neyaqä jinanä-weqä ängüä iqu, piyanä-weqä enqä-pa muänyqanqa, ätumanji, äpakonqeunqä wänqiyä. Ga wäunuä tnänjä iinji qäyu imäkätñqe, tqukä? ¹⁷ Ämaqä kuapänänji, mbqä mapñqä Goti Iqueqä kukñui awä ätuätqänuwä-pa, ne iinjä miqä itqänju. Oee. Inäqe, Goti Iqu änandowatqanji, ne Kraisi Iqutä anä ämuännanä, Goti Iqueqä hinjuä iqiñji, Iqueqä kukñui äma, quanqgi matqä, naqä-qakuinä ätuäkitqänju.

3

Goti Iqueqä kukñuä guä änyä-hänjä ämäsäukqä iqueqä wäunjuñqä

¹ Ne neqä-neuänqä iinjä ätätunqwe, ii he nenyqe, “Qu quwqä yoqe haqeqä ämamänätqänjä” kñuä heyäniqi? He ämaqä hnquauqä suqenqä näqñqä mapñqä diñqe, iqua tuwanui, huizi hnqu quwqä suqenqä äqäkqe, etapätqänjä. Iwä ne ämaqä iinjä iqua enqä-pa eanä, he neqä suqenqä näqñqä mapñqä diñqe, ne tuwanuä ämaqä huiziqua nenyqä äqäkuwi, etapatunquäta? Ä ne, tuwanuä he nenyqä äqäkuwi, huiziquaunji ämotquetunquäta? Iinji, aanqä eä. ² Ämaqe, neqä wäunjuñqä näqñqä mapñqe, hiqä-hiuä neyaqä tuwanuä enqä-panuenji. Itanqa kukñuä tuwanuä iu äqänänqwe, neyaqä äwqä yäpä tämä äwi. Ga ämaqä eeqänänji, qu näqñqä epu, a täuqäpñqänänjä. ³ Inji ne wäunuä imäkätunquetanji, he Kraisi Iqu tuwanuä ätnänjä iqi äqäkqä iquenji. Tuwanuä iinji, Iqu tuwanuä-qiyqetä äqäkqä ma, Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä Dñä Änguitä äqiyekqe. Mä hikä mñä äquvasätä äqiyekqä ma, ämaqeunqä äwqä yäpä imä äqiyekqe.

⁴ Ne neqä wäunjuñqä kukñuä iinjä ätquque, näqñqä tiinjä eanä ätqu. “Kraisi Iquesanji, Goti Iqu Iqueqä wäunui, ängüänänjä imäkquänqiyä.” ⁵ Ga anqumä, “Ne wäunuä hui, neqä-neuänä imäkätqunünä” ätätanä matqä iqu. “Goti Hanjuwä Iqu, ne imäkquatunqwe inemäkquänqiyä,” ätätanä ätqu. ⁶ Ga Iqu kukñuä hnqanqä witätñqä guä änyä-hänjä ämäsäukqä iqueqä wäunuä imäkqä pmetatunquä-pqe, Iqueqä-kiuä inä inemäkkqe. Nätmatqä änyä-hänjä iinjä iqu, kukñuä-suqä bukä iu äqänä äwinqä iuta ma, oee. Ii Dñä Ängüä Iquesanji. Kukñuä-suqä bukä iu äqänä äwinqä iqu, ämaqä pizqä päsqänänjä-quvi. Inäqe Dñä Ängüä Iqu, ämaqeunji hänjä hea ique-ique pmeqä Vqä-qu eä.

⁷ Kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hikä iu äqiyätä, guä ämäsäukqä iqueqä wäunui, ämaqä pizqä päsqänqä qäyä etanqä-qe, kiqä yänänäqñqä motquetñqe, ii we-hunqetä äpkqe. Iinjqwe, Mosisi iqueqä hipenjuuta we yänänäqñqä yqänä hunqä äquvepkqä iqueni, Israitqä iqua, hinjuä qumbnqä mäwinqä iminjuwi. Ii we-hunqä iqu qäpu eqanqanqe.

⁸ Kuknuä guä Goti Hanjuwä Iqu Dnä Änguä Iquesä ämäsäuekqä iqueqä wäunui, asänänjä hmanji. Iqueqä yänänäqñqë, aanjä hävemnäqñqä witänä. ⁹ Kuknuä-suqä iqueqä wäunui, ii ne kuknuä äminetätä, qui inemäkqä qäyä etanqä-qe, iqu Goti Iqueqä yänänäqñqä motquetñqä-tänjä äquvepkqe. Itanji, kuknuä änyä-hänjä iqu, kiqä wäunui qokä-apäkä iqua jänänänjä epñqä iwimäkqä iqueqä yänänäqñqä motquetñqë, aanjä naqänänji, huiziqueqe ämawqätäuä. ¹⁰ Tänganji aanjä hävemnäqñqä iinjä äwiqä iutanji, we-hunqä wäunuä yäuä iqueqe, kiqä yänänäqñqë hma etqäuä. ¹¹ Wäunuä yäuä kiqä nätmätqä iinjä hma etñqä iqu, hiñuiqänänji Goti Iqueqä yänänäqñqëtä äpkqe. Inäqe wäunuä hea ique-ique witäniqä iquenyqe, Goti Iqueqä yänänäqñqä motquetñqë, aanjä hävemnäqñqä äpätqäuä.

¹² Inji ne kuknuä änyä-hänjä tqy yänänäqñqä eä, äpakänä witäniqñqä, neqä kñuä äwqe yänänäqñqä ävanitanji, zä miqä pemänä itanä, iquenyqä ätnänäqi awä ätätqänju. ¹³ Ne Mosisi iqu iminqä-pa, miqä itqänju. Iqu äpmaminqänjanji, Israitqä iqua, we-hunqä iqueä hipenji mändi hiqanqë, hiñuä mäqunquä ipñqänä, iqu yuä ktqä äpmuatänqë. ¹⁴ Inqata tii tänganqë, Israitqä iquauqä kñuä iqe, hikä enqä-ma yänänäqñqä knätanji, qu kuknuä yäuä iunji a ätäupiyä-qe, kiqä qakuinqë, maqñqä etqänjuwi. Ii tiinji. Yui quwqä kñuä indqänqä iu huäqä äutmbiyä enqä-panji. Yuä huäqä iinjä, huätä ävasqiyämäuqe, Kraisi Iquesanänji. ¹⁵ Inji tänganqä-pqe, Israitqä iqua, Mosisi iqueä suqä yäuä iunji a yqänä ätäutqänjuwi, ii yuä iinjä, quwqä kñuä iqä iu huäqä yqänä äutnänjuwi, kiqä qakuinqë, mämeqä ipiyä iutanji. ¹⁶ Inäqe ämaqä hñqu iqueqä hngisanä iqe ävquatämäutä, Naqä Ique hiqumuanjä vqanqutqe, yuä huäqä iinjä, huätä ävasqänji. ¹⁷ Naqä Iqu, ii Dnä Änguä Ique. Inji Iqueqä Dnä Iinjä Iqu äkisqi äpmeñqë, iqinjä nätmätqä quvqä ämaqe a kiqätqe, änä makiqätqä yänä. ¹⁸ Inji nenji, yuä neqä hipenji, ktqä mänaqumätäuqä-pa eä. Naqä Iqueqä wenyä-hunqë nenynqä äpätäqetanji, ne hiñuä yäqñqä enqä-panjä eanä, we-hunqä nesänji, ämaqä huiziunji äwiyänä. Ne we-hunqä iquenji aanjä hävemnäqñqä ämetanita, änakunmäkätäqetanji, Naqä Iqueqä wätqä enqä-panjä iinjä eanä, suqä Iqu imäkätñqä-pa imäkätqänju. Wäunuä iinjä, Naqä Iqu, Dnä Iqu eä, i imäkätqäuä.

4

Hanjä-iqetanji, hänjä-pmeqä meqenqä

¹ Wäunuä, kukñui awä tquatunquä, Goti Iqu qeqä wimänqanji änatapkqä iquenji, ne mäwquatämäuqä itanä, yqänä imäkätqänju. ² Ne wäunui, quanqitä miqä itanä, Goti Iqueqä kukñui qäyä itanji huiumända makunmäkäwqatqä pa itqänju, oee. Suqä womba meqä ämaqä zä imäkätqänjuwä ii, ne tuwä äwiyätqänju. Ämaqä eeqäpnänji, qu ne kuknuä naqä-qaku i awä tquaunqquetanji, neyaqä suqenqä iwäsäupu, kñuä tiinjä indqämbñqänä. “Äi, iqua Goti Iqueqä hiñuä iqinjä, wäunui naqä-qakuänänjä äyä imäkätqänjuä.” ³ Inji ämaqä hui ne kuknuä änguä we-hunqä-tänjä awä ätätunquä iuninqë, quatinqä maqñqä etanqppqe, ämaqä iinjä, qu Setänä iquesa qui näweqä imäkmbnuwänqä imäkñätqänjuwä iquae. ⁴ Setänä, goti quanqä qua täu äpmeñqä iqu, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquauqä kñuä indqänqë, qñqanjä wiyqanqqetanji, kuknuä änguä Kraisi Iqueqä we-hunqä-tänji, qunji mäpatqäyqä itanji, itanga Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu hiwänyqä Iqueqä ktqä naqä-qakuä Iquenji, hiñuä mäqunquä ipnä. ⁵ Ne kuknuä awä ätätanänqanji, neqä-neuä haqeqä mämatnämänqä

itanä, awä jänänä tiinjä äyä ätätunq̄ue. “Jisasi Kraisi Iqu, Naq̄a-queq̄a. Itan̄gi ne Ique wivändq̄a eanä, heyaq̄a wäun̄uä heyq̄a äyä äp̄men̄junä.”

⁶ Goti, “*Hiawiq̄a imdan̄i we yq̄a äunänä*”^{*} ätän̄q̄a Iqu, Iqueq̄a we-hun̄q̄a iinj̄i, ne änäpatq̄iyq̄an̄ga, ne Jisasi Kraisi Iquen̄i hin̄uä äqunätanä, Goti Hanjuwä Iqueä we-hun̄q̄enq̄ätä, yoq̄a naq̄enq̄ätän̄i, näq̄n̄q̄a ekque.

⁷ In̄i Goti Iqueq̄a nätmatq̄a aan̄ä änguänän̄i ne iinj̄ä änemakq̄e, ii ne aan̄ä ququvq̄a, yänänäq̄n̄q̄a maeq̄a, mbq̄a pätaun̄uä isua qua q̄ondä iu änyän̄uwä-pan̄ä, etan̄gquä iq̄une änemängq̄e. Ii ämaqeun̄i, tiinj̄ä motqueq̄än̄q̄e. Yänänäq̄n̄q̄a naq̄änän̄ä ii, ne ämaq̄a-qunesa manä, Goti Hanjuwä Iquesanj̄q̄a. ⁸ Nen̄i han̄ä-iq̄e ingi-ingisa änemetäq̄a-qe, q̄onj̄q̄a-aunj̄q̄a mäneyq̄a itn̄q̄e. Itan̄ga nätmatq̄a kuapänän̄i, neyaq̄a kn̄uä indq̄än̄q̄e, popo nakiq̄ämätä iq̄an̄gq̄a-qe, yuuwä hämänä mänatäq̄a itn̄q̄e.

⁹ Ämaqe quvq̄a inetqueq̄an̄guwä q̄äyun̄ä-qe, Goti Iqu mänävquatämäuq̄a pa eä. Qu qua iq̄i mänän̄guatq̄an̄guwä-qe, qui minemäkq̄a itq̄än̄ä.

¹⁰ Hin̄jui ique-iquen̄i, ne neq̄a huiwiu han̄ä-iq̄a iinj̄ä ämetanä, Jisasi Iqueq̄a äp̄akon̄q̄e äma ikitun̄q̄e, ii ämaqe, qu Iqueq̄a hän̄ä-pmeq̄a-pqe, ätnän̄ä iq̄i hin̄uä q̄umbn̄q̄eyi. ¹¹ Auä, ne hän̄ä yq̄änä äp̄men̄än̄gan̄i, Jisasi Iqueq̄a yoq̄etan̄i, han̄ä-iq̄e äpakänä ämetanä, äp̄akonanätanä itanä-qe, hman̄ji. Ii tiinj̄ä dun̄q̄e. Ämaqe, qu hin̄uä änaq̄änäpiyi, neyaq̄a huiwä äp̄akonät̄n̄q̄a q̄äyä hiq̄an̄gi, Jisasi Iqueä hän̄ä-pmeqe äyä witan̄gi q̄umbn̄q̄a. ¹² In̄i ne han̄ä-iq̄a ämetun̄q̄e, neyaq̄a huiwi qui inemäkätä, ä napäkmätä itäq̄a-qe, iutan̄i he hän̄ä hea ique-ique p̄mep̄n̄q̄a, yätamäkq̄a eyätq̄äuä.

¹³ Goti Iqueq̄a bukä iun̄i, kukn̄uä tiinj̄ä ätänä. “*Nyi Goti Iquenyq̄a quuvq̄a ae eq̄ämitan̄i, awä ätkq̄eq̄a.*”[†] Ne quuvq̄a asänän̄ä-tän̄ä eanitan̄i, quuvq̄a eq̄iyätanä awä ätätun̄q̄e. ¹⁴ Ii ne näq̄n̄q̄a tiinj̄ä en̄quä iutan̄i. Naq̄a Jisasi Ique qua buta an̄gi ävauq̄umuatkq̄a Iqu, ne-pqe Iq̄utä an̄gi änävauq̄umuatätä, hesä, nesä, Iqueq̄a-kiuä tän̄ä iq̄i änätma wän̄q̄iyä. ¹⁵ Nätmatq̄a eeq̄änän̄ä ne iinj̄ä änemetn̄q̄e, ii he yätamäkq̄a heyät̄n̄q̄eyi. Iwä he yätamäkq̄a iinj̄ä meq̄an̄guwitan̄i, Goti Iqu Iqueq̄a nätmatq̄a hin̄gi ävät̄n̄q̄a ii, q̄okä-apäkä kuapänän̄ä iu wimeq̄an̄ga, ga qu Iquen̄i, “än̄guiq̄a” aan̄ä kuapänä tquan̄guwitan̄i, Iqueq̄a yoq̄e haq̄eq̄a peyquät̄n̄q̄e.

Goti Iq̄utä p̄meq̄enq̄a

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu wäun̄uä änguä iinj̄ä imäkätq̄ätan̄gq̄etan̄i, ne Iqueq̄a wäun̄ui mävquatämäuq̄a itanä, yq̄änä imäkätq̄än̄u. Neyaq̄a huiwi qui imäk̄nät̄n̄q̄a iq̄an̄gq̄a-qe, neq̄a quuvq̄a q̄un̄un̄uä tämä äp̄men̄q̄a iqu, hea ique-iquen̄i änyä-hän̄ä etq̄äuä. ¹⁷ Tiinj̄ä etan̄giyi. Ne tän̄ga tän̄ä-hun̄q̄a tä ämetun̄q̄e, ii wän̄q̄äpu eä, äpakä mämeq̄a iquanä. Tän̄ä-hun̄q̄a iinj̄i, ii ne q̄äukuä yän̄in̄i äp̄metanä, nätmatq̄a änguänän̄ä, han̄ä-iq̄a ique ämäwq̄ätäun̄q̄e, näweq̄a ämeniquä din̄q̄a yätamäkq̄a äneyätq̄äuä.

¹⁸ Nätmatq̄a ne neq̄a hin̄uitä hin̄uä äqunätun̄q̄e, ii hea quäuq̄a mäwiqe. Itan̄ga nätmatq̄a neq̄a hin̄uitä hin̄uä mäqun̄quä itun̄q̄e, ii äpakänä witän̄iq̄e. Iutan̄i ne neq̄a hin̄ui, nätmatq̄a hin̄uä äqunätun̄quä iu mäqun̄quä pa itanä, nätmatq̄a hin̄uä mäqun̄quä itun̄quä iu äqunäun̄u.

5

¹ Ne näq̄n̄q̄a tiinj̄i, ae äyä en̄u. “Neq̄a huiwi, namnä an̄ä ne qua täu tän̄ga äp̄men̄quä en̄q̄a-pan̄ä iiyq̄a. Namnä an̄ä iqu, qui imäk̄nätq̄a etan̄gutq̄e, Goti Hanjuwä Iqu kiq̄a t̄n̄än̄q̄e, änyä-hän̄ä

^{*} 4:6 Ipäq̄äkq̄a 1:3 † 4:13 Apq̄a Bukä 116:10

änquänänjä hñqu nätapäniqueqä. Huiwä iinjä iqu, ämaqä hipaitä imäkkä manä, qäukuä haqeu qui mimäknqä hea ique-ique witäniqeyi.”
² Ne anjä tännga ämätnänqä ique äpmenänngani, anjä ängüä qäukuä yäni ämätnänqä iqueni, gquä enqä-ma, mipnatunquä änenyätqätanngi kuapänä ivqänätqänju. ³ Ne gquä iinjä ae ämipnatqä enqe, tpqäyäqä mänaqñqä ipnä. ⁴ Ne namnä anjä qua täunjä ique yqänä äpmenänngani, hanjä-iqä ämetanä kuapänä ivqänätqänju. Ii ne äpäkonätanä tpqäyäqä enqä-pa mäpmeqänqä, huiwä änyä-hänji, gquä änyä-hänjä enqä-panjä mipñqänqä änenyätqäuä. Inji nätmätqä hñqu, hñque-mända ämanyuäqäqä-pa, hänjä-pmeqä iqu, äpäkonqä iqueni i ämanyuänä. ⁵ Ne änyä-hänjä iinjä hiatunque, Goti Iqu Kiqä-kiuä näwinyä imäkekqä iiji. Itannga Iqu Dñä Ängüä Ique änätapkqetani, ne näqñqä tiinjä enju. Nätmätqä ängui änätapaniqñqä diñqe, pñqä ämänaiyätqänä.

⁶ Inji ne nätmätqä ii meqänqce, neyaqä äwqä di zä miqä itä, pemä kiinjä itqäuä. “Ne namnä anjä ique yqänä äpmenquänngani, Naqä Iqu-tänjä qäqiqinjä mäpmeqä, kiñänämä äpmenunä-qe,” näqñqä ämetunque. ⁷ Ii neqä hiñuitä hiñuä äqunätanä iuta ma, quuvqä eqiyätanä iuta äpmenju. ⁸ Nyi ätqäqä-pa, neyaqä äwqce pemä kiinjä itä, huiwä iqueni ävämetanä, Naqä Iqutä näweqä pmeqänqä änenngi. ⁹ Inji ne huiwi äkisque tii äpmenque, neqä knuä yänänäqñqänänji, Naqä Iqueni yeeqä iwimäkqenqä indqänätqänju. ¹⁰ Ii tiinjä etanngiyi. Ne eeqäpnä huiwä yäuä ique yqänä äpmenä, suqä ängüä, quuvqä imäkmitatquä iuta, Kraisi Iqueqä änewäsäuqä iqinjä, neqä suqeta hñqunä-hñqunä iwäsäutä, kima nätapänique.

Kraisi Iquesani, ne Goti Iqutä äwqä naqä-hñqunä änyanä äpmeqänqä

¹¹ Iinjñqe, ne ze, Naqä Iquenyqänä itanä, Iqueqä yäpä iqi äpmenä, ämaqe quuvqä eqäpñqä diñqe, äwivauqumuätätunque. Inji ne suqä jänänä imäkätñquenqce, Goti Iqu näqñqä eä. Itannga nyi quuvqä tiinjä eqiyänjä. Korinä pmeqä iquenä-pqe, hiqä äwqä imñi, näqñqä inä enäuä. ¹² Nyi kukñuä tä ätqä iqueni, he nenyqä, “Iqua ämaqä jänänänjäquaiqä” knuä indqänätpñqä diñqe, anngumñi maetqä ma itqänjä. Ii nyi tiinjñqä änyinjä. He neyaqä suqä iinjñqe, yeeqenä ipu, itannga ämaqä huizi, nenyqä kukñuä quuvqä ätätqänjuwä iquau kima tupnuwänqä änyinjä. Ämaqä iinjä iqua, qu yeeqe, suqä ängüä äwqä yäpä ingisanqä miqä, nätmätqä yäpaqänngisaninjänä ipu, tqä iquayi. ¹³ Inji neyaqä suqetä, kukñuitäni, ämaqä qämä-qämänjñqä iqua ätätqänjuwä-panjä etanngutqe, ii Goti Hanjuwä Ique yätamäkqä vatunquä iyi. Itannga neyaqä knui, jänänänjä indqänätanä iuta sätäti, ii he yätamäkqä eyatunquä iyi. ¹⁴ Ne knuä tä indqänätñque, ii Kraisi Iqu nenyqä aanjä kiinjä äwiñqä iutayi. Ii ne näqñqce, tiinjä eanitanji. Ämaqä hñqu, ämaqä eeqänänjä iunqä äpäkonngqetani, ga qu eeqänänji quwqä-quwänqä äwiñqce ae äpäkonngqä-panjiyi. ¹⁵ Kraisi Iqu iinjä ikqä iunqce, ämaqä hänjä äpmapiyä di, knui quwqä-quwänqänä indqämbu mäpmeqänqce. Kraisi, iqua-qäuquaunqä äpäkonätä, qua buta anngi ävaukqä Iquenyqänä indqämbu pmepñqe.

¹⁶ Inji tänngata-tinjä, ne ämaqä hñqueqä suqce, knuä indqänqä qua täutanjä iuta miwäsäuqä pa itqänju, oee. Hiñuiqänänji, neyaqä äwqce, ämaqä qua täutanjä iuqä äwqce yqänä änyanä, Kraisi Iqueni qäyä iwäsäukquä-qe, tänngani ne äwqä iinjä, yqänä mänyqä enju. ¹⁷ Ämaqä hñqu, Kraisi Ique guä enqä-ma äkiuänqiyänqce, iqu ämaqä änyä-hänjä-qu eqi. Inji suqä yäuä iqu hma etä, änyä-hänjä iqunänqä ipäqiyqi.

¹⁸ Hinjuiqänäni ne Goti Iqutäni, himä-wiunqä äpmaminque. Iwä Kraisi Iquesani, Goti Iqu ne Iqutä, äwqä naqä-hnqunä inqänqä inemäkätä, nätmatqä änguä eeqänänä nyi ae ätqä i nemequätñqe, Kiqä-kiuä inemäkkqe. Iinjä inemäkätä, ämaqä huizi iunji, Iqutä äwqä naqä-hnqunä inqänqä wäunuä tque änätapkqe. ¹⁹ Kukñui tii äyä äwi. Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iquenji guä enqä-ma äkiuänqänätä, ämaqä eeqänäni, qu himä-wiunqä äpmeñuwi, äwukunmäkätä, quvaqä quvqenqä knuä mindqänqä, Iqueqä-kiuätäni, äwqä naqä-hnqunä imbu pmetpñqä imäkkqe. Itanğa ne kukñuä awi, ämaqe, injä epñqä diñqä tquatunqenqä wäunui, änätapkqe. ²⁰ Itanği ne Kraisi Iqueä manji ämetanä, kukñui awä äsuiyätqänju. Inji, ii Goti Iqu Kiqä-kiuä ämaqä eeqänänä iunqä tääqä ätätñqä-paniyi. Ne Kraisi, Qäuqueqä kukñui ämaqä eeqäpnänä iunji, awä äsuiyätanä, yänänäqñqä tiinjä ätuätqänju. “Iyää, he suqä hiqä-hiuä himä-wiunqä äpmeñuwä iquenji ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqutäni, äwqä naqä-hnqunä imbiyä.” ²¹ Ne näqñqe. Kraisi Iqu suqä quvqä mimäkkqä-qu etanğqä-qe, Goti Iqu ne yätamäkkä äneyätä, neyaqä quvqä eeqänäni ämetä, Ique äkiqumuaseqanği, Iqu suqä quvqä imäkkä-qunji, i ekqe. Iqu injä imäkkqe, ii ne Kraisi Iqutä ämuänñanä, Iqueqä yänänäqñqetanji, Goti Iqueqä ämaqä jänänänä inemäkätñqeyi.

6

Hanjä-iqä huitanjä-huitanji meqenqä

¹ Ne Goti Iqutä wäunuä anä itanita, yänänäqñqä tiinjä etätqänju. “Iyää, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, nätmatqä hinği vqe, ae ämepiyänğanji, yuuwä matäuqä, änguänä miqanğpu.” ² Iinqe, Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätkqe.

*“Nyi anğumä äkivauqumuatätmä änguä ikimäkmniñqe, Nqä-näuü hiunji hnqu ae ekqeqä. Inji inğa-qänğanji, Nyi saqä yatñqe qätä huinyä äkiyätmä, kimani yätamäkkä äkiyqeqä.”**

Itanği qätä nyipu. Hiunji Goti Iqu anğumä änevauqumuatätä, änguä inemäkätñqä ekqe, ii täñğanji.

³ Ämaqe, ne wäunuä imäkätunquä tquenyqe, kukñuä quvqä tqänqe, mänenqä eä. Inji ne suqä ämaqä hnque qui wimäkkqänqe, mimäkkä itqänju. ⁴ Nätmatqä äsqu-äsqu nemeqanğqä imñi, ne yänänäqñqä ätqäutanä, qokä-apäkä iunji, Goti Hanjuwä Iqueä wäunuä imäkätunquä iinqe, neqä-neuä ämotquetqänju. Inji hanjä-iqä huitanjä-huitanjä isua, qäyä ämetanä-qe, ne yänänäqñqä ätqäutqänju. ⁵ Hnqäqinji ptqä änapäsäpiyä-qe, hnqäqinji guä ämänauqumuatäpiyä-qe, ita hnqäqinji, qäuiqä änaktäupu, manjä yänänäqñqä natqanğuwä-qe, imäkätqänju.

Itanğa wäunui, dnjä huqä aanjä naqänänä itanä-qe, heatqänğanji hiqaqä änä mäwiqä itanä-qe, ga buayä dä äpäkonätanä-qe, imäkätqänju. ⁶ Ne suqä tiinjä itanä imäkätqänju. Ne suqä ikikinyänjinä imäkätanä, näqñqe änguänänä-tänjä eanä, äkasuwä maqänä matqä itanä, ämaqeunji änguänä ämiwiyätanä, Goti Iqueqä Dnjä Änguä Iquesa ätqäuanä, itanğa suqä qokä-apäkä iunqe, kukñuinä ma, aanjä kuapänä nenyätqätanğqä iuta imäkätunque. ⁷ Inji ne kukñuä awi, kukñuä naqä-qakuinä ätätanä, Goti Iqueqä wäunui, Iqueqä yänänäqñqä iuta imäkätunque. Neqä hipa ämuanğisatä, qunamänğisatäni, nätmatqä mäkä-iqä enqä-panji, suqä äñgui a äqätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuiñqe, mäkä yänänäqñqä itunque. ⁸ Itanğa ämaqä hnqua, neyaqä yoqe haqeqä

* 6:2 Asayä 49:8

mätinämuqanquwänga, hñqua mändi anakittqiyätqänuwi. Ita nenyqe, hñqua quvqä tqangä, hñqua, “Ängüä-quayqä” ätätqänuwi. Itanga hñqua, “Iqua kukñuä quanqä tquaiqä” tqanquwä-qe, neqä-neuäñi, “Kukñuä naqä-qakuinä tquneyi.”⁹ Suqä tiñiqu äwi. Ämaqä hñqua, nenyqä maqñqä etanquwä-qe, hñquququa, näqñqä enä. Ne pizqä ae äpäkonanätanä itaqä-qe, hñjä yqänä äpmeñu. Ämaqe, pizqä napäsanä-tpu ipiyä-qe, pizqä hämänä mänapäsqa itqänä.¹⁰ Ne huäqä naunätanqä-qe, hiunji ique-iquenji yeeqänä itunqne. Ne neqä-neuäñi, nätmätqä qua täutanji maeqä quvqä äpmenä-qe, ämaqä kuapänäñi, qu nätmätqä naqä-qakuänäñi, kuapänänjä-tänjä pmetpñqä iwimäkätunqne. Ne nätmätqä qua täutanji, maeqänänjä äpmenä-qe, nätmätqä naqä-qakuñi, eeqäpnänjä-tänjä äpmeñu.

¹¹ Korinä pmeqä iquenä, neqä äwqe, he hämänänä etapanä iutanji, kukñui zä maeqä ätnänäqinyä äyä etätunqne. ¹² Neyaqä äwqe henyñqä enqä iunji, mändi makittqiyqä etanqu-qe, he hiqe nenyqä enqä iunji, mändi äkittqänänjä. ¹³ Inji, kaniqu iqueqä ymeqä du tqüä-pa, tiñjä etmqe. “Neyaqä äwqe, he hämänänä etapätunquä iunji, heyaqä-pqe neñi, inä nätapqäñqe.”

Ne Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä anä ämätnänju

¹⁴ Qätä nyipu! Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ii qu quwqä hñquanjqae, he iquatä ikämanqä miqä pambu. Inji äänä etanqikä? Suqä jänänänjä iqutä, ä quvqä iqutänji, qäquaqu wäunui naqä-huinyä inyi? Ä we-hunqä iqutä, hiawiqä iqutänji, qäquaqu ämuänjinyinyä pmanyi? ¹⁵ Ä Kraisi Iqu, Setänä iqutänji äwqä naqä-hñqunä änyinyä pmanyi? Ä quuvqä heqiyqä hñqutä, quuvqä maeqiyqä hñqutänji, kñuä indqänqe asänänji mesinyi? ¹⁶ Ä, Goti Hanjuwä Iqueqä anitä, goti quanqä iquauqä anitäñi, naqä-hñqunä mätnäsinyi? Aanjä anqänänji! Ii tiñjä etanqiyi. Ne Goti Hñjä Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä hiqäva-imäkqä anä ämätnänju. Iqueqä-kiuä iñqe, tiñjä ätäqiyätä ekqe.

“Nyi quvaqä awä iqi äpakänä äpmamä, qanä uwqämqänä. Nyi quvaqä Goti etanqundi, itanga qu Nqä ämaqä hiätpñqänänjä.”†

¹⁷ Iñjä etanqij, Naqä Iqu tiñjä-pqä ätkqe. “He quuvqä maeqiyqä iquau ävämeñu, heqä kiui ätqäupu, nätmätqä kiyä mätqä iunji, mitmaqäyqä pa iqanqppqe,‡ Nyi yeeqä itmä etmamqänä.”§

¹⁸ Iñjä etanqij, “Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu tiñjä ätätqänä. ‘Nyi heqä Heniqunä etanqundi, he Nqä ymeqä etpñqänänjä.’”*

7

¹ Nyämaqä, nyi kiñjä änyinätñqä iquenä, Goti Hanjuwä Iqu kukñuä iñji, nenyqä guä ae ämäsäuekqä iqua ämetanitanji, quvqä neqä huiwä iquesä quuvqä iquesä yuuwä ätäutunqne, bi tnämäuatunqne. Iutanji Iquenqä zä nenqanquti, Iquenji neqä Naqä enqä-pa äqunätanä, suqä ikikinyänjinä imäkquatuñquänänji.

Korinä äpmeqä iqua kñuä äkunmäkñganquwinqä, Poli iqu aquvänä ikqenqä

² Heyaqä nenyqä enqe, kiñjä witätñqe. Ne ämaqä hñquenji, quvqä miwitqueqä itanä, ä hñquenji, qui miwimäkqä itanä, itanga hñquenji

† 6:16 Hiqäva-imäkqä 26:11-12; Esekiyäli 37:27 ‡ 6:17 Asayä 52:11 § 6:17 Esekiyäli 20:34,41

* 6:18 2 Samueli 7:8,14

iqueqä nätmatqä eeqänäni, mämotauqä itunq̄ue. ³ Nyi kuknuä tqua, henyqä mämamäuqä iqä. Oee. Mä nyi tiin̄i ae äyā etqe. “Neyaqä äwq̄e, eeqänäni he etapänunä. In̄i, ne hesä anä päkonan̄quatiyā, hänä anä pmen̄quatiyā? Qäyā eä, ne hesä anä pmetun̄quä änen̄giyā.”

⁴ He suqä qäyunä imäkätqän̄uwiñqe, äwqä hñquaqu min̄qä itmä, hiqä suqä äñguin̄qe, nyi awä ätuätqän̄ä. Ga hesani, nyi ñqä äwqä täm̄ni, aan̄ä han̄uan̄än̄ä änymitani, han̄ä-iqä qäyā änepeqan̄gqä-qe, yeeqä hävemn̄aqñqä änyin̄ätqäuä.

⁵ Ne Masendon̄iya iu ätimäutan̄an̄gan̄i, hapä äñguän̄äni mäpmeqän̄ga, han̄ä-iqä huitan̄ä-huitan̄ä änemamin̄qe. Itan̄ga ämaqä-pqe qu nesä kuknuä mäkän̄qä iqan̄guwitani, yäun̄uä itanä, neyaaqä äwq̄e yän̄än̄aqñqä mäeqä itä, zä imin̄qe. ⁶ In̄i qänakñi, Goti, ämaqä äwqä han̄ä mitqätan̄guwä iquauqä äwq̄e Han̄uä Iwimäkqä Iqu, Talusi iquen̄i nenyqä dowatqan̄gqetani, neyaaqä äwq̄e, han̄uä änen̄gqe. ⁷ Goti Han̄juwä Iqu neyaaqä äwqä han̄ui, Iqu nätmatqä iin̄ä imäkqan̄gqä iquesanä ma, heqä suqä äñguä, Talusi iqu änyä ti emeqan̄ga, he iqueqä äwq̄e, han̄uä iwimäkkuwä iutayi. Iqu awä tiin̄ä-pqe änatkqe. “Ämaqä näñini, qu Poli iquki, saqä hipen̄ui hin̄uä kqämbñqä ipu, huäqä-hun̄qä kiin̄ä ämepu, itan̄ga qäyqä-qäuquenä äwqä naqä hun̄qunä in̄qä pmapñqä din̄qe, kiin̄ä äwinyätqänä.” Awä iin̄ä dqan̄gqetani, nyaqä yeeqä in̄qe, aan̄ä hävemn̄aqñqä inyimäkkqe.

⁸ Nyaqä tuwan̄ui,* he huäqä-hun̄qä mapñqä äqäkqä qäyun̄ä-qe, nyi ñqä-näuäni, iin̄ä ikqen̄qä äwqä han̄ä-iqä mämeqä iqä. Naqä-qakui, nyaqä tuwan̄ui, womba ämepu huäqä-hun̄qä etapqan̄gqän̄gan̄i, he iin̄i äpakänä mämeqä, wän̄qäpu qäyā meqan̄guwä-qe, nyi han̄ä-iqe, in̄ganä ämakqe. ⁹ In̄äqe tängan̄i nyi aquvanä itqän̄ä. Nyaqä aquvanä iqä iin̄i, hiqä huäqä-hun̄qä ämakuwä iuta ma, iuta kn̄uä äkunmäkn̄äpu, suqä quyqe huätä ätnämäukuwä iutayi. He huäqä-hun̄qä iin̄ä mapñqe, ne ma, Goti Han̄juwä Iqu emäkkqe. Mä neyaaqä kuknuä iqu, he qui memäkqä äyā ikqe. ¹⁰ Goti Han̄juwä Iqu, ämaq̄e, womba ämepu huäqä-hun̄qä mapñqä imäkqe, ii, kn̄uä äkunmäkn̄äpu, suqä quyqe vquatämäupu, qui mimäkñqä an̄gumä änyä-hän̄ä epñqä iun̄qä imäkänä. In̄äqe huäqä-hun̄qä ämaqä qua täutan̄i ämetqän̄uwi, ii äkunmäkn̄qän̄qä ma, äpäkon̄qä dun̄qeyi. ¹¹ Huäqä-hun̄qä Goti Iquesa iin̄ä ämakuwä iutan̄i, suqä äñguä huitan̄ä-huitan̄ä tiin̄ä emetñqä iqäqä täun̄qe, kn̄uä indqämbu. Nyi suqä quvqä heqä awä iqi witan̄gqen̄qä äqäkqän̄gan̄i, he yäun̄uä ipu, quvqä imäkqä iquen̄qä äkasuwä ätäpu,† hiqä-hiuä quvqä mimäkqä ikuwin̄qä ämotquapñqä yän̄ä äqän̄guwi. Ga ‘Ne quami äänä pmen̄iqutiya’ tpu ipu, suqä qäyunä imäkqän̄qä en̄gan̄gi, suqä quvqä imäkqä ique, jänä iwimäkqän̄qä itqän̄ä. Suqä eeqän̄än̄ä iin̄ä imäkätqän̄uwi, ii suqä quvqä nyi äqäkqä iun̄i, he quvqä mäeqä epiyin̄qä ämotquen̄ä. ¹² Nyi tuwan̄uä i äqäkqe, ii nyi ämaqä suqä quvqä ikutäkqä iquenyqätä, han̄ä-iqä ämakqä iquenyqätä, kn̄uä indqän̄ätmä maqiyqä ikqe. Goti Han̄juwä Iqueqä hin̄uä iqini, heqä nenyñqä en̄qe, naqän̄än̄ä etan̄gi, hiqä-hiuäni näqñqä epñqä äqäkqe. ¹³ In̄i tängan̄i, heyaqä suqä äñguä iutan̄i, neyaaqä äwq̄e, han̄uä änen̄yätqäuä.

He iin̄ä inemäkqan̄guwitanä ma, Talusi iqu yeeqä itäqetani, ne-pqe yeeqä aan̄ä naqän̄än̄ä yatun̄quä inemäkätqätan̄gqä iutayi. Talusi iqu, he änyä ti emeqan̄ga, he ique yeeqä ävätmepu, äwqä han̄uä iwimäkkuwä iutan̄i, yeeqä kiin̄ä itqäuä. ¹⁴ Qän̄gan̄äni, nyi Talusi iquen̄i, heyaqä

* 7:8 2 Korinä 2:3-4 † 7:11 2 Korinä 2:5-6

suqä änguinqä awä ätukqetani, he womba mänapqä ikuwi. Ne he kuknuä etkque, hñqu quanqä ma, eeqänä naqä-qakuinänji. Itanqa asä iinji, ne hiyaqä suqä iinjinqä, yoqä haqeu ämaetnämäukquä inqä-pqce, Talusi iqu, kuknuä iinjä-pqce, quanqä hma etanqi äqunqce. ¹⁵ Talusi iqu henynqä quvepqanqani, he iquenyqä zä ipu, yäunüä-yäunüä ipiyä-qe, ique yeeqätä itmepu, iqueqä kuknui qätä äwikuwi. Iqu iinjqä knüä indqänätä, iqueqä henynqä äwinqce, yändi-yändi äpeyätqäuä. ¹⁶ Inji nyi nqä knüä indqänqä tämñi, he suqä jänänänjinä imäkqca uwqäpnqä dinqä yänänänqä ämetmä, aquvänä enä.

8

Ämaqä äwa iqanquwä iquau, yätamäkqä iqenqä

¹ Neyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Masendoniya im-imä aquvä äqänätqänjuwä iu, suqä Iqueqä qeqä imänqeta hinqi ävqenqce, he näqnqä epñqänä awä etatunqce. ² Ii tiinji. Hanjä-iqä naqänänji iquau äwimetä, yamwiqce, qui wimäkmätä qäyä iqanqä-qe, iqua aquvänä kiinjä itqänä. Qu mbqetä, nätmätqä huizitä maeqä, aañqänänjä pmetanquwänqay. Inäqce Goti Iqu iwimäkqanqgetani, ämaqä huizi du yätamäkqä wipnqä dinqce, mbqä aquvä kuapänä äqäkuwi. ³ Qu suqä iinji, ämaqä hñqu mätkuanqi, quwqä äwinqä iutanä, quwqä-quwä äwa qäyä iqanqä, hävemnäqnqänänjä äwikuwi. ⁴ Qu ämaqä quuvqä heqiyqä huizi iquatä wäunüä anä ipu, Goti Iqueqä ämaqä qua Jutiya iu äpmeñuwä iquau yätamäkqä vqä iinqce, kuknuä yänänänqä änatminjuwi. ⁵ Ne, 'Qu nätmätqä iinji mäwqä ipñqäuä' knüä neyätanqä iunji, ämävqätäpiyanqa, tiinjä äwikuwi. Goti Hanjuwä Iqueä äwinqce ämapiyä iutani, quwqä-quwä Naqä Ique-ganä äwimbiyitani, huizi ne änatapnquwi.

⁶ Qeqä imänqeta, hinqi vqä wäunüä iinjä iqueni, Talusi iqu-ganä ipäqäkqä-qae, ne iqu yämäkandumä yätñqä yänä äwqänätanä ätätqänju. ⁷ He wäunüä eeqänänjä imäkäpiyä iunji, häukuä kuapänä wiqä-tänjä tiinjä äyä imäkätqänä. He Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, kuknuä awä ätäpu, näqnqä-tänjä epu, Iqueä wäunüä imäkqänqce enyqä miqä ipu, itanqa suqä ämaqenqä äwinqä he nesa ämequwi, imäkätqänä. Wäunüä ii imäkätqänjuwä-pa, ga huiziqu, qeqä imänqeta mbqä hinqi vqä di, häukuä wiqä-tänjä pmetpnqä yänä qänqanqpu. ⁸ Nyi kuknuä tä etqce. "He ämaqeu nätmätqä isua wipnqenqä qäyä maenqanqutqce, vanqpiyä-qe," maetqä iqä. Mä nyi suqä Masendoniya pmeqä iuqä, ämaqä huiziunqä äwinyätä yätamäkqä vqä ique, äyä imäkqanqä äqunätmä, ga 'he-pqce, naqä-qakuä inä imäkpnqäpiyä' tmä etqä. ⁹ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä suqä qeqä imänqeta hinqi vqenqce, he näqnqä ae äyä enä. Iqu nätmätqä kuapänänjä-tänjä eäqä-qe, he yätamäkqä eyätä, nätmätqä kuapänänjä-tänjä pmetpnqä emäkätñqce, Iqu Maeqä-qu ekqce.

¹⁰ Quväukuä ae äpäukqä iqueni, hiqä enqetani, mbqä aquvä qäyqänqce, he-ganä ikutäukuwi. Inji he tänqa tiinjä imäkpnqce, 'qäyuvqä' knüä änyiyqi. ¹¹ Hiqä wäunüä ipäqäkuwä-pani, tänqani qäpu imäkpnqce. Inji heqä äwipnqä ipäqäkuwä ii enqä-pa, qäpu imäkämäupnqä-pqce, asä iinjä imäkpnqce. Iinñqce, mbqä änä-änä ämeñuwä, äwipnqänänji. ¹² Inji ämaqä hñqu iqueqä nätmätqce ävqnqä winqanqutqce, Goti Iqu, ämaqä iqu ämeñqä iutaninjqä aquvänä yänä. Ä nätmätqä iqu mämeqä enqä iinñqce, Goti Iqu miwäsäuqä yänä. ¹³ He qokä-apäkä huizi du yätamäkqä vqanquwänqca, qu ängüä pmeqanqpi, he hanjä-iqä meqäpnqä matqä iqä.

Oee. Ne ämaqä huizitäñi, asänänjä pmetatunquä ätqä. ¹⁴ Hea tänğanı, he nätmatqä kuapänänjä-tänjä equwä-qae, äwa itqänuwä iu, yätamäkkä vqäpñqe. Ga he äwa iqanğuwänğanı, qu nätmatqä-tänjä epunjqae, yätamäkkä epnä. Ga he yätamäkkä iinjä änyäpunjqae, äwa miqä asänänjä pmetpnä. ¹⁵ Suqä iinjä imäkkänjqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä iu ätänjqe, tiinjä ätä.

*“Ämaqä ymisañä aquvä kuapänä ämaqiyätqä iqu, äpakänä witätñqä mämaqiyqä yänqiyä. Itanğa wänqänänjäpu ämaqiyätqä iqu, äwa miqä yänqiyä.”**

Poli iqu, Talusi iquesä, huizi iquaqisä, Korinä iunqä dowatätñqä ikqenqä

¹⁶ Nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anğuiqä” ätquä. Nyi he yätamäkkä hemqä änyinätñqä-panı, Goti Iqu, Talusi iqueqä äwiñqeunı, asänä witñqä iwimäkkqe. ¹⁷ İnı, Ne iqueni, “Si qunqä utñqeçä” ätuätanä yatñqä vquauñquetanä ma, iqu henynqä yätamäkkänjqä kuapänä äwinyätä, iqueqä äwiñqä iuta, äneväma pätnqä itqäuä. İnjqe, nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anğuiqä” ätquä. ¹⁸ Iqutä anänı, neqä neyämaqä hñque dowatatunquä itqänju. Iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqä du aquvä imimä äqänätqänjuwä eeqänänjä iqua, iqu kukñuä äñguä we-hunqä-tänı awä tuäkiqanğı äqumbiyi, iqueqä yoqe haqeqä ämatnämäutqänjuwi. ¹⁹ Tii-pqä inänji. Iqu nesä qanä anä ikitanä, mbqä ämaqe, suqä hiñgi vqeta, Jutiya pmeqä iquauñqä tnämäuqanğuwı, aquvä ämaqiyätanä ämiquatunquänä, iqua ique atäunjuä ikuwi. Ne wäunjuä iinjı, Naqä Iqu Kiqä-kiuä yoqä naqä metñqä iinjätä, itanğa ämaqeu yätamäkkä äñguä vqä iunqä, neqä änenqe ämotquetunquä iinjätä, imäkatunque. ²⁰ Ämaqä hñqu, mbqä kuapä iinjä tnämäuqanğuwı ämiqanğquä iinjqe, kukñuä quvqä matqä iqä diñqe, ne neqä neyämaqä ique anä dowatatunquä itqänju. ²¹ Ne suqä äñguinä imäkkänjqe, Naqä Iqueqä hiñjuä iqinänjqä ma, ämaqeucä hiñjuä iqi-pqe, inä imäkkänjqä änenyätqäuä.

²² Iquaqutä anä upunqä diñqe, ne ämaqä hñque-pqä inä dowatatunquä itqänju. Ämaqä iqueni hiunji kuapänänjäñğanı, ne yamwiqä ävätanä wäunjuä huitanä-huitanä vqanğque, yänjä äqänätä qäyunä imäkkä iquvi. He iqueä hiñjuä iqinı, suqä äñğuanänjinä imäkkäpñqenqe, näqñqä ae eä, ga iutanı iquaqiyyä wäunjuä yätamäkkä vquätñqä diñqe, kiinjä äwinyä. ²³ İnı, Talusi iqu, nyitä anä ita, he yätamäkkä heyqueanqä inqä wäunui, imäkatqänjeä ique. Itanğa neqä neyämaqä iquaqu, Jisasi Kraisi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquauqä kukñuä ämapqä enyä, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä inä ämatnämäutqänjiyi. ²⁴ He ämaqä iquauñı, suqä äñguinä iwitqueqanğuwitanı, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iunı, nätmatqä tquaqiñqä näqñqä mapñqe. İi, hiqä suqä naqä-qakuänänjä ämaqeunqä äwiñqä iquesä, itanğa ne henynqä aanä yeeqä kiinjä itanä ätätunquä iunı, hiñginä matqä itqänju.

9

Suqä quuvqä heqiyqä äwa itqänuwä iquau qäyunä vqenqä

¹ Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, qua Jutiya iu äpmeñuwä iquau yätamäkkä i vqänjqe, heqä äwqe etikatmäkkanğqä-qae, nyi iinjqe tuwanjuä hämäusqä maqäyqä imä. ² Henyqä iinjä näqñqä ae ämamitanı, heyaqä yoqe, Masendoniya pmeqä iuqä hiñjuä iqisanı, haqeu ämamäutmä,

* 8:15 Anğumä Itmakqä 16:18

tii ätuminqe. “Quväukuä ae äpäukqä iquesa tiini, qua naqä Äkaiya pmeqä hñqua* imäkpñqä iinqe, ipämambu tii äpmeñäüä.” Nyi iinjä tquangqenqä qätä änyipiä, Masendoniya pmeqä kuapänänjä hñqua, iquauqä quuvqe äwivauqangi, nätmatqä hui inä vqänqä äwingqeqä. ³ Itangi ne heyaqä yoqe haqeqä ämamäutanä ätätunqe, kukñuä hingi teqänqä manyingangi, nyi henyqä ätuätñqä-pa, he näwinyä ipämambu pmapñqe, neqä neyämaqä iquauñi dowatmqä itqänjä. ⁴ Ga nyitä, Masendoniya pmeqä hñquatä, äquvepätanä, he nätmatqä wipñqe, näwinyä mämmeqä etangä eqänatque, ingani ne, neqä kukñuä ätuätunquä iinjä womba meqangua, he-pqe inä meqänqä ätqä. ⁵ Itangi neyämaqä iqua, hiñuiqä pññqä kñuä ämakqe. Iwä iqua emepu, nätmatqä äñguä iwimäkqänqä, he ätnämäupñqä ae ätukuwä-pa, qäyunänä ipñqä yätamakqä epnuwänqe. Itangi, ne inğa timanä. Iutangi he kukñuä yänänäqñqä duta mäwqä, äwqä yeeqetä vqangä hiñuä eqänquanä.

⁶ Kñuä indqämbu! Ämaqä ymisanjä vowi, wänqäpu äqutätñqä iqu, kiqä häukuä nänqe, wänqänänäpu menä. Inäqe ämaqä ymisanjä vowi, hävemnäqñqänänjä äqutätñqä iqu, kiqä häukuä nänqe, aañä kuapänänänä mequänä. ⁷ Iinjñqe, he hñqunä-hñqunä nätmatqä wipñqe, heqä qeqä-quuvqä imda äñguänä indqämbiyänğa wipñqe. Ämaqä hñqu, kuku äunätä vqänqä, itanga “Hñqu ‘iinjä-iinjä iyä’ dätqätangi ävqänä” tqänqe, ii quvqe. Ämaqä nätmatqä vqänqe, aquvänä itä ävqä iquenyqe, Goti Iqu kuapänä winyänä. ⁸ Itanga Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hingi ävätñqä iutangi, Iqu hävemnäqñqä etapquänä. Iinjñqe, hiqä äpmaka upñqä iunji, he nätmatqä aañä qäyunänjä-tänjä äpmepe, wäunjuä äñguä eeqänänjä imäkqä uwqäpñqä iunqe, nätmatqä eeqänänji ämeqäpnä. ⁹ Suqä iinjñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii ätä. “*Iqu, ämaqä nätmatqä maeqä iquauñi, iqueqä nätmatqe hingi ävqäwätñqe. Iqueqä suqä jänänänjä iinjñ, hea ique-ique äpakänä witäniqe.*”† ¹⁰ Itanga Goti Iqu, ymisanjä piiki vowä mäuqänqä ävätä, ymisanjä hñqenqä Vqä-qu eä, ga he äwa miqänqä, aañä qäyunänjä-tänjä epu, hiqä suqä ämaqä huiziu yätamakqä vqänqe, aañä naqänänjä, piikä iqueqä häukuä enqä-pa, wiquätñqä etapquänä. ¹¹ Iqu äwa miqänqä etapätqätangqetangi, ga he-pqe Jutiya pmeqä iquauñi, kuapänä vqäpñqe. Inji ne mbqe äma vqangqetangi, Jutiya pmeqä iqua, he nätmatqä äñguä ii vqanguwinqe, Goti Iqueni, “äñguiqä” tupunä. ¹² He suqä yätamakqä iqä ique, imäkquwä iutangi, Goti Iqueqä qokä-apäkä huizi iqua, qu äwa miqä pmetpñqä yätamakqä vqänqä inä hmanji. Ii, ämaqä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iqueni, “Äñguiqe” aañä naqänänjä tquäpñqä inänji. ¹³ Heqä wäunjuä yätamakqä vqänqä iqu, ii hiqä suqä äñguänänji ätnänjä iqi maeqangqetangi, qu henyqe, “Qu Kraisi Iqueä kukñuä äñguiñqe, awä-tqänqä inqänä manä, qänaknä inä iqä iquaiqä” tpnä. Itanga he qutä, ämaqä eeqänänjä huizi iutä, nätmatqä yätamakqä aañä kuapanänjä ävätqänuwä iunqe, qu näqñqä metpnä. Hiqä suqä iquauñqä kñuä indqämbiyitangi, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupnä. ¹⁴ Itanga Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqä iuta hingi vqä iunji, he hävemnäqñqä etapqenqä näqñqä epiyitangi, henyqä kuapänä äwinyätä, Iqu he äñguä emäkquätñqä diñqe, yatñqä vqäpnä. ¹⁵ Iqu nätmatqä äñguä iinjñ, aañä hävemnäqñqä hingi qanyä änatapätñqä iinjñ, ne a änä matäuqä yanä. Iinjñqe, Iqueni “äñguiqä” tquatunquänänji.

* **9:2** Korinä, ii qua naqä Äkaiya iqueqä aañä-himqä naqä kinganänjä iquvi. † **9:9** Apqä Bukä 112:9

10

Poli iqu, iqueqä wäunjuinqätä, yoqä naqenqätä, ätkqenqä

¹ Korinä pmeqä iquenä, nyi Poli iquenä, suqä Kraisi Iqueqä du qänaknä itmä, nyaqä kukñuä etmqe, qätä änguä änyiyäpu, änguänä iwäsäupñqenqä yatñqä eyqä. Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä äkittqänätä, ämaqeunji qe-qeiqi itquaminqe. Iinjä iqä qäyä etanji, ämaqä hñqua nyinji, tiinjä änyinyuändätqänjuwi. “Poli iqu, nesä anä äpmeqänğanji, pemä miqä, kukñuä qeiqinyä tqueqä. Ä kinämä äpmeqänğanji, kukñui yänänäqñqänä natqueqä.” ² Itanji nyi yatñqä eyätmä tiinjä etmqe. Nyi äquvepätmä hesä anä äpmamänğanji, kukñuä täqñqänänji etmninñqenqä manyinğanji, he änguänä mimbu. Inäqä ämaqä nenyqe, “Iqua Goti Iqueqä sugeu qänaknä miqä, qua täutanä iquauqä iunä, iqä-quaiqä” ätätqänjuwä iquauñji, nyi kukñuä täqñqänänji tumniqeqä, kñuä indqänätqänä. ³ Naqä-qakui, ne qua täu äpmeñquä iquneyi. Inäqä ne mäki, ämaqä qua täutanä iqua itqänjuwä-panji, miqä ma itqänju. ⁴ Nätmatqä ne mäkänqä ämenque, qua täutanä hmanji. Ii Goti Iqueqä mäkä-iqä yänänäqñqä-tänä, neyaqä mäkä-hunqä iquauqä anä wäkiqä iu äktäutanä, äqiyäpnasqiyqänqä iiyi. ⁵ Itanğa ämaqe, quwqä kñuä indqänqeu kukñuä quanji äma äpeyäpu, huizi iqua, Goti Iquenyqä näqñqä mapñqä iunji, qñqanä äyqanjuwä iquauñji, mändi äkittqiyätqänju. Itanğa ämaqeuaqä kñuä indqänqä quvqä di, guä äkiqiyetanä, iquauqä kñui, kinänämä mäwiqä, Kraisi Iqu-tänä qäqiqi äwitä Ique qänaki wivändqäpnqä imäkätqänju. ⁶ Ga hiunji he, Jisasi Iqueni hämänänä qänaknä vqanğppqänğanji, huizi ii miqä iqanjuwä iquauñji, hanä-iqä kima vatunque, ne tänğanji näwinyä imäknanä äpmeñju.

⁷ He nätmatqä ätimäutqätanji hinjuä äqunäpiyä iunji, yäpänğisa ma, haqänğisanä änguä iwäsäutunque. Inji hesanä hñqu, “Kraisi Iqueqä ämaqä naqä-qakui, nyinänjqä” kñuä indqänätqe, iqu, nenyñqä-pqe tiinjä indqänätñqe. “Poli iquätä, huiziquatänji, nyi Kraisi Iqueqä-qunä äpmeñqä-panji, eequne asänänä äpmeñunä.” ⁸ Naqä Iqu ne yoqä-tänä hiatunquä inemäkkqe, ii he qui emäkqänqä ma, yätamäkqä heyqñqä iiyi. I etanji, nyi neqä wäunjuä itunquä täunqä aquvänä itmä, neqä yoqä haqeqä inä mamämqe, womba miqä ymä. ⁹ Inäqä he nyinyqä kñuä tiinjä indqämbñqä diñqe, manyinqä yasämänä iqi. “Iqu tuwanjuä äqäyqe, ne zä nemäkätñqä äqäyqiyä.” Oee. ¹⁰ Ämaqä hñqua tii ätätqänjuwi. “Poli iqueqä tuwanjuä iunji, kukñuä yänänäqñqä, hanä-iqä-tänä ätätä qäyqä-queqä. Inäqä iqu iqueqä-kiuä, nesä anä äpmeqänğanji, hanjuä äwitä, kukñuä hinñinqä enqä-pa tquanqiyä.” ¹¹ Ämaqä iinjä ätätqänjuwä iqua, nenyñqä näqñqä tii mapñqäuä. Suqä ne hesä mäpmeqä eanänğa, tuwanjuä iutanä ämetquetquä ii, anä äpmeñnğanji, asiqu metquenä.

¹² Neqä-neuänji, ne ämaqä quwqä yoqä haqeu ämamänätqänjuwä iquatä, anä mäqäqasäuqä itanä, “Neqä suqä imäkqe, asänänjiqä” matñqä pa yanä. Iqua quwqä suqenqä iwäsäupiyänğanji, naqä-qakuä iutanä miqä, quwqä kñuä iutanä iwäsäuqä iquayi. Ämaqä suqä iinjä imäkätqänjuwä iqua, kñuä ängui maeqä iquayi. ¹³ Inäqä ne neqä yoqä haqeqä ämamänätanänğanji, ne wäunjui, yäpaqänğisanji miqä, wäunjuä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ätäutä, änätapqä ique imäkätunquä iunqänä iwäsäutanä, ämamänätqänju. Itanğa Iqu ne wäunjuä imäkätqutqatunquä änätapqä, he Korinä pmeqä iquenä yäpänğisayi. ¹⁴ Ne-ganä Korinä pmeqä iquenä emetanä, Kraisi Iquenyqä kukñuä ängui, äma äpkquetanji, ga ne he tänğa ämeyätanänğanji, neqä

hiqñqä Goti Iqu änatapqä iunji ävausätanä, haqä nändi mäwqä itqänju. ¹⁵ Wäunjuä ämaqä huiziquauqä imäkmitpqä iunqe, ne neqä hiqñqä iunji mämäwqätäuqä itanä, yoqä haqeuñi mämamäunqä pa itunqe. Heyaqä quuvqä heqiyqä di yänänäqñqä timäutqänqani, Goti Iqu wäunjuä neqä änatapqä, hiyaqä awä iquñi naqänänä timäuquätñqe, kñuä yänänäqñqä ämeñu. ¹⁶ Itanğa iutanji, ne kukñuä äñguä tä, qua naqä hiyaqä tuwä ingisa äwiñuwä iunqä äma uwqänqä, kñuä inä ämeñu. Ga ne iinä imäkätanänqani, neqä yoqä haqeuñi, wäunjuä ämaqä huiziqua ae imäkkuwä iunqe, mämamäunqä yanä. ¹⁷ Yoqä haqeqä mamäuqänqä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinä ätnä.

*“Ämaqä kiqä yoqe, haqeqä mamänätñqä äwiñqä iqu, yoqe, Naqä Iqueqänä mamäuquätñqä.”**

¹⁸ Ii tiinä etanğiyi. Ämaqä hñqu yätqä-yätqänä itä, iqueqä yoqe, haqeqä ämamänğqä iqu, ämaqä yoqä maeqä hiñğinğä iquvi. Inji Naqä Iqunä, ämaqä hñqueqä yoqe haqeqä ämamäuqäqä, naqä-qakuä yoqä-tänji, iquvi.

11

Poli iqueqä suqenqätä, quanğä-tqä iquauqä suqenqätä

¹ Nyi kukñuä äñgui matqä qämä-qämä inğä tmqä iqä-qae, hiñuinä ñqämbu. He iinji imäkpniqä? ² Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqe, hñqueqä yäpä-iqi mäpmeqä, Iqueqä yäpä-iqinyä pmeqänqä äwinyänqä-panji, ga nyi-pqe henyqe asä iinji. Nyi he Kraisi Iquenyqä tuwakñä ae enyuekqe. Inji, he apäkä, qokätä hiqaqä anä mäwiqä ii enğä-panjä etanğpi, Iquenyänä muanätñqä etma pmqänä. ³ Nyi kukñui iinä etätmänqani, ze tiinğqä iqä. Qämäkiqu, iqueqä näqñqä quanğä huitanä-huitanä iutanji, Ipä iyyqä kñuä indqänqä, mñä-mñi äwikqä-panji, yamwiqä emeqanğa, heqä kñuä indqänqä äñgui, gi-mända ämequatätä, itanğa Kraisi Iquenyqänä ikikinyänä äpmeñuwi, endumäkqänqä diñqä ätqä. ⁴ Nyi zä änyinğqä, tiinji hiñuä ae äqunğqä iutanji. Ne Jisasi Iquenyqä kukñui, naqä-qakuä awä etätunqe qäyä etanğqä-qe, ämaqä hñqua emeqisäpu, hui-mända etätqänä. Itanğa Dñä Äñguiqutä, kukñuä äñguä we-hunqetäñi, he nesa ämetqänuwä-qe, iqua dñitä, kukñuä äñguä we-hunqetäñi, aañä hui-mändanğinğä etqanğuwänğa, he “Iquauqä kukñui, naqä-qakuiqä” kñuä heyqanği, iquauñi hiñuinä äqunätqänä. ⁵ Ämaqä iquauñi, he haqeu muämäuqanğuwä-qe, nyaqä iwäsäuqä dñi, “Kraisi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä naqä-qakuä yoqä-tänğä-qua hmanji. Nyi iquauqä yäpä iqi mäpmeqä enänä” kñuä änyä. ⁶ Nyi kukñuä äwi-iqä matqä itmä-qe, nyaqä näqñqä di äwa miqä eä. Hiunji eeqänänä iunji, ne nätmatqä eeqänänä imäkätanä iunji, neyaqä näqñqe ämetqueqänqä äyä imäkätunqe.

⁷ Itanğa, nyi kukñuä äñgui awä etätmänqani, “Mbqä dappiyä” maetqä iminqe. Inji nyi he naqä yoqä-tänğä emäkmqä diñqä, ñqä-näuäñi mändi i äkittqänminqe. Nyi iinä imäkminqenqe, he “Ii suqä quvqeçä” kñui, sunqä indqänätqänä? ⁸ Nyi heyaqä awä iqi äpmamä, kukñuä awä etätqätanğa, Naqä Iqueqä yoqenqä aquvänqñqä huizi iqua, nyi yätamäkqä nyätñqe, mbqä ändnämäuminjuwi, inji nyi quwä-meqänänjunä ämotauminqe. ⁹ Nyi hesä anä äpmaminğänqani, mbqänqä äwa itmä, “yätamäkqä nyipiyä” ätätmä, hanğä-iqä metapqä iminqe. Nyi yätamäkqä ämakqe, ii neyämaqä Masendonija äväma, Korinä iu ätimäukuwä

* 10:17 Järämai 9:24

iquauta, nätmatqä äki-äkitanä nyi äwa iminqä isua, qäyunä ändapkuwi. Iutanä, nyi he maeqäkñqä imä, hanä-iqä metapqänqce, ñqä kñuä iqu a äqätqca äpätñqce, yqänä äqätänä. ¹⁰ Inji Kraisi Iqueqä kukñuä naqä-qakui nyitä witanqgetanä, nyi naqä-qakuänä tiinjä ätqä. “Ñqä suqä ämaqä du maeqäkñqä itñqenqä yoqä haqeu mamänqanqundqce, ämaqä qua naqä Äkaiya ique im-imä äpmakäwäunuwitanä, hñqu manqiminyqä yänä.” ¹¹ Nyi he maeqäkñqä inqä iinqe, he kñuä tiinjä maeyqä ma eä. “A, iqu nenyqä mäwinqä naqä-qakuänä itäqä iutanjqä.” Oee. Nyi henyqä aanä kuapänä änyinätñqä iinqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä eä.

¹² Ga nyi he maeqäkñqä-pa itñqä iunä, yqänä iqämä. Ii tiinjä dunqeyi. Ämaqä hñqua, nesä asänänä epu, iquauqä yoqce haqeqä mamäumbñqä diñqce, ämaqeuqä hiñuä iqinjä, hänaqänqä qävqä itqänä. Iinjä timäunqänqce, nyi qñqanä äyätqänä. ¹³ Ämaqä iinjä iqua, naqä-qakuä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatqä iqua hmanji. Quwqä-quwä imänäpu, Kraisi Iqu kukñuä awä tññqä ändowatqä-quanä epu, kukñuä qanqgi äma qanäqñqä iquayä. ¹⁴ Qu iinjä iqanquwinqce, he yäunüä miqä pa iqanqpu. Ii tiinjä ätimäunqä. Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqu, iqueqä huiwä di huitanä äkunmäknätä, ynaunjqä tä äyänätñqä iqua enqä-panä timäutñqä imäknänä. ¹⁵ Setänä iqueä wäunüä-wiyqä iinjä iqua, quwqä huiwi äkunmäknäpu, suqä jänänänä iqueqä wäunüä imäqä-quanä eqanqppce, ii yäunüä inqä hmanji. Kimanä, qänakndanä, iquauqä wäunüä äänä imäkmitpqä iuta hanä-iqä mapnuwi.

Poli ique, hanä-iqä kuapänä äwimakqenqä

¹⁶ Inji nyi kukñuä ängui maetqä, qämä-qämä inqä kukñui hñqu, anqgi etmqce. He, “Iqu qämä-qämä itñqä iuta ätqiyä” kñuä eyätñqce, manyinqanqgqä-qe, hiqä enqä dunä indqämbu. Mä nyi, ämaqä qämä-qämä inqä itqänuwä-pa, ñqä yoqce haqä-iqä wänqäpu inä mamänmqce, hiñuinä ñqämbu. ¹⁷ Nyi ñqä yoqce, haqeqä mamänqenqä kukñuä tä ätqce, ii Naqä Iqueqä äwinqä iuta hmanji. Qämä-qämä iqä iquauqä suqce ämetmä ätätqänä. ¹⁸ Ämaqä kuapänänä, qu suqä qua täutanä iunqce, quwqä yoqce haqeqä ämamänätqänuwä-qae, nyi ñqä yoqce, haqeqä inä mamänmqce.

¹⁹ He hiqä-hiuänqce, ‘Ne kñuä iqä ängüänänä-tänuneyqä’ indqänätqänuwä-qae, ämaqä hñqu qämä-qämä iqä kukñuä etqanqgqä iinqce, aqvanä ipu, hiñuinä äqunätqänä. ²⁰ Tiinjä-pqä inänji. Ämaqä hñqueqä wäunui hiñgi wipñqä emäkqanqgqä, ä nätmatqä heyaqenä metauqanqgqä, ä he quwqä äwinqä dunä imäkñqä emäkqanqgqä, ä ämaqä naqä enqä-panä imänqanqgqä, ä hiqä manju piya eqäyesqanqgqce, iqueqä äwinqä iuta qäyä emäkätñqä hiñuinä äqunätqänuwä iquenji. ²¹ Ne hesä äpmaminquänqanä, yänänäqñqä maequne, iquauqä suqä iinjä imäkqänqce, asänä memäkqä iminquetanä, “Nyi womba itqänänä” etmqäta? Oeyqä.

Ämaqä hñqu yänä äqänätä, iqueqä suqenqä awä tätñqä iqäqce, nyi-pqce zä miqä, ñqenqä awä tmä. Nyi kukñuä iinjä, ämaqä qämä-qämä ipiyä iqua ätätqänuwä-manä iinjä ätätminqä, ‘oänä’ etqä. ²² Hiqä kñuä indqänqce qui imäkätqänuwä iqua, Hipru iquatanä-quayqae, nyi-pqä inänji. Ä Israitqä iquayqae, nyi-pqä asä inänji. Qu Aprähämä iquesanä iutanä hueqä-himqä iquayqae, nyi-pqä inänji. ²³ Täñqanä nyi ämaqä qämä-qämänjqä hämänä epiyä iqua enqä-panä emä tmqce. Qu, “Kraisi Iqueqä wäunüä-wiyqä-quneyqä” etäpiyänqanä, naqä-qakuä etätqänuwäta? Iqueqä wäunüä imäkqä naqä-qakui, ii nyinji. Nyi wäunüä iquenä, tnänänänä

itmä, guä kuapänä äpmeqisätmä, itanga a ängiqätäpu, ptqä kiinä ämbäsätqänuwä iutani, quji ämawqätäunä. Itanga äpakonmätmä itmi, kuapänä iqäsätņqe. ²⁴ Israitqä iqua ikkuwitāņi, aanä kuapänä, 39* inä täua ändowikuwi. Qu nyi ptqä iinji, hipa hņgini eeqä iinä ämbäsäqäsminuwi. ²⁵ Hiunji hņquaqu-hņquenä inga-inğanji, Romätanä hņqua, iquauqä-iquauqānga, jävqetä ptqä ämbäkuwi.† Hiunji hņquenji, nyi hikinä nnämbäsquänä ikqe.‡ Hiunji hņquaqu-hņquenji, nyi yimba ikäminqānganji, yimba iqua qui inga-inga imäknäqiskuwi. Iutanä hņquenji, nyi hiunji hņque, heatqä hņque, eqä-pņä iu äpmakqe. ²⁶ Anä kiinä imnä iunqä qanä ikitmānganji, eqä huakä änma uwqänä itä, itanga quwä-meqä iqua, pizqä bäsquänä ikäminqe. Itanga nyämaqä Israitqä iquatä, ä huizi iquatä, pizqä bäsquänä iminuwi. Anä-himqä naqä iutä, anä avqņqä iutä, itanga eqä-pņä iutāņi, äpakonmätmä iminqe. Itanga, “quuvqä eqiyätqānunä” quangä ätätqānuwä iquauä hipa iutani, qui imäkņqänä iminqe. ²⁷ Hea kuapänāņānganji, nyi wāunuä huitanä-huitanji, dnä huqä imitmqe, hiaqäqä mäwiqä iminqe. Hea kuapänāņānganji, buayāņqä dä änyätä, eqāņqä quvākä yākāņä änyiyätäqä-qe, nyi isua maņqä iminqe. Hiunji kuapänāņānganji, qäkämāņqä äwa itmä, iiqä ändminqe. ²⁸ Itanga hanä-iqä ii qäyä ämetmä-qe, hiunji ique-iquenji, nyi ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqānuwä eeqänāņä iunji, äänä mimqändiyä-tmä, äwäwa itmä itņqe. ²⁹ Inji ämaqä hņqu, iqueqä yāņänāņqē hma etä hanuä äwiqe, nyi iquenqä huäqä nunğanji, hanuä inä wämä. Itanga hņqu nātmatqä hmbu iwimäkqanğqeta, suqä quvqä imäkqanğanji, nyi äwqä tä hänaqä jānä.

³⁰ He kukņuä qäte, ämaqä quwqä yoqe haqeqä ämatnämānāpu tqä iquaunä wiyqāņqä enyätņqe, inji nātmatqä nyi yāņänāņqē maqä emqä ämetqueqä iunqänä, nqä yoqe haqeqä matnämānmä. ³¹ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqueqä Goti Iqu eä, Kaniqu inä eä, yoqä haqeuņi, hea ique-ique momuäqņqä Iquvi. Itanga nyi nyaqä kukņuä iinji, quangi matqä iqāņqe, Iqu näqņqä eä. ³² Nyi anä-himqä Dämaskasi du pmetanğanji, S anä-himqeutāņä gapmanqä, ämiqä naqä Arestasi iqueä yäpä iqi äpmeqä iqu, ämaqä mäkä-iqä hņquau, nyi a ängiqätņqänä, anä-himqä naqä iqueuä täkņä hävqä eeqänāņä iu ätqäteqäukqe. ³³ Nyi iqueqä hipa iuta qupāwunmqe, ämaqe, hiqokä-qa iu äkiqumuatenjiyāpu, anä huä iutani, täkņä yäpaqä māņgisa guä āņqäyämāwatqanğuwānga, zä ätawunmä äwekqe.

12

Poli iqu qäukuä yätunqä ekqenqä

¹ Suqä yoqä haqeqä matnämāņqe, ii yätamäkqä miqä etanğqä-qe, he kukņuä iunä äwiyätqānuwitanji, nyi nqä yoqe haqeqāņi, äpakä ämatnämāņgmä. Täņğanji nyi kukņui, wätqä enqä-manä äqunätminqätä, nātmatqä zä äwiņqä iinqä, Goti Iquesa näqņqä ämakqä iinqätä tmqe. ² Nyi ämaqä Jisasi Iqutä ämuāņnāņqä hņquenyqä näqņqä enä.* Quväukuä 14 ae äpāwqanğa, Goti Iqu ique, qua täuta qäukuä hņquaquņä iquaquvqä tuwä yāņgisāņä iquenyqä ämäkäqiyāma ekqe. Iqu huiwä

* **11:24** Kukņuä-suqä 25:3 iunji, “ämaqe täua ätäväpiyānganji, 40 mämāwqätäuqä pambiyä” ätänä. † **11:25** Wānuņiqä 16:22. Hiunji hņquaqu-hņquesāņä hņqu, Poli iqu Pilipai iu äpmaminqānganji. ‡ **11:25** Wānuņiqä 14:19 § **11:32** Wānuņiqä 9:23-25 * **12:2** Näqņqä-tāņä iqua, Poli iqu kiqä-kiuāņqä ätkqä-qe, mändi äkittqiyenğqenqä ätqä.

qäsä ekqätiyā, ä quuvqenā ekqätiyā-qe, nyi maqñqā enā. Näqñqe, Goti Hanjuwā Iqunā eä. ³⁻⁴ Nyi anqumā tiinjā ätqā. “Iqu huiwā qäsä ekqätiyā, ä quuvqe-qunā ekqätiyā? Nyi maqñqe, Goti Iqunā näqñqā eä.” Iqu yāñi äpmeqe, kukñui ämaqā änā matqā ipu, pmua äwiñqā ii, tqañgā äwikqe. ⁵ Nyi ämaqā iqueqā yoqe haqeqā momuāmā. Inäqe ñqā yoqe, haqeqāñi māmātnāmāñqā ymā. Nätmatqā nyi yāñänäqñqā maequnā eämā, ämotqueqā diñqāñā imäkmā. ⁶ Inji nyi ñqā yoqenqā iinjā iqā-qunā etañgundqe, nyi qāmā-qāmāñi miqā, kukñui naqā-qakuāñā tqā-qunā emā. Inji ämaqe, ñqā yoqe haqeu hiñgi mandnāmāuqā diñqe manyiñqā itñqe. Qu nyaqā suqā imäkätñqeutā, itañga kukñuā nyi awā ätātñqā iutāñi, kiqā quatā-tāñā äyā etañgi hiñuā äqumbiyi, itañi nyaqā yoqenqe, inji inqā imäkkā eä. Iiñqe nyi ñqā yoqe, haqeu māmāmāñqā imā.

Goti Iqueqā yāñänäqñqenqā

⁷ Ñqā-nāuāñi, Goti Hanjuwā Iqu nätmatqā aañā äñguāñāñā zā wiqe, kuapāñā ämāndqueqañgqeta imāñqā diñqe, Iqu mäwiñqā itqāuā. Iqu nyi iinjā miqā imñqe, ñqā huiwā tāuñi, tāñā qāyā äñunātñqā hiñuinā äñqāñgqe. Hañā-iqā i ämetñqe, ii Setāñā iqueqā wāuñuā-wiyqā hñqu, nyi quvqā nyimäkätñqā inqeyi. ⁸ Naqā Iqu nätmatqā nyaqā huiwā tāmā äñunāñqe, huātā nyiyamāutñqe, nyi yatñqā hñquaqñi-hñque äwikqe. ⁹ Iqueqā kimañi, tii ändkqe. “Nyaqā yāñänäqñqe, ämaqā yāñā-maqñqā, hanjuā iinjā wiqañguwā iquau äwimetāqañgāñi, wāuñui ätnāñā iqñi imäkāñā. Iutañi, Nyaqā qeqā imāñqeta hiñgi vqe, aañā qāyūñāñā-tāñā enā.” Inji ñqā woyqā miqā, hanjuā ii äwitñqā diñqe, nyi yeeqā itmā, awā tqāmā. Ii Kraisi Iqueqā yāñänäqñqe, nyitā pmetātñqā diñqeyi. ¹⁰ Iinjā etañgi, nyi Kraisi Iqueqā wāuñuitañi, nyaqā yāñänäqñqe aañqā etāqā-qe, ämaqā hui quvqā indqueqañguwā-qe, hanjā-iqā huitañā-huitañā ämetmā-qe, itañga ämaqā hui yuuwā gitāuqañguwā-qe, nyi yeeqāñā itmā äpmeñā. Ii nyi näqñqā tiinjā emā iutañi. “Nyi hanjuā äwitmñgāñi, Goti Iquesa yāñänäqñqā naqāñāñā-tāñunā pmetmñgāñā.”

Poli iqu quuvqā heqiyqā iquau yätamäkkā vqenqā äwinyminqenqā

¹¹ Inji nyi qāmā-qāmā inqā kukñuā ii ätqe, ii he inyimäkqañguwā iuta ätqā. He nyinyqe, ämaqeu awā äñguā tqūā etañgqā qāyūñā-qe, inji mimäkqañguwā iuta ñqā-nāuā awā ätqā. Ñqā-nāuāñi, nyi naqā-qakuā tiinjā etqā. “Nyi ämaqā hiñginqā iqunjqā. Inäqe ämaqe, he iquauñqā ‘Ämaqā kukñuā awā tuäkiqāpñqā dowatqā naqā-qakuā iquaiqā’ kñuā indqāñāñuawā iqua, nyi māmāñqutāuqā inäuā.” ¹² Inji nyi, Jisasi Iqu kukñuā awā tuäkiqāmqā äñāndowatkqenqā, he ämetquamqe, heyaqā awā iqñi, nyi nätmatqā ämaqā änā mimäkqetā, ktqā yāuñuā iqetā, ktqā wāuñuā yāñänäqñqā imäkätmitañi, enyqā miqā äyā imäkmiñqe. ¹³ Inqāñi nyi suqe, ämaqā Jisasi Iqenqā aquvā äqāñgāwātqāñuawā huizi iquau ämotquamiñqā-pa, he asā iinjā äyā ämetquamiñqe. Inäqe, nyi hanjā-iqā metapqā imqā diñqe, “He nyaqā huiwi äminyipiñyā” ätātmi, yatñqā maeyqā imiñqe. Itañgi he, “Iqu suqā iinjā, quvqā inetquamiñqeqā” kñuā eyquti, äwqā-hanjā, ñqā suqā quvqeta ämetqāñuwi, huātā manmāupu!

¹⁴ Täñgāñi nyi tquaqñi ae emakqā iuñi, tqenji emamqā näwinyā äpmeñā. Nyi äpñmñgāñi, anqumāñi, hanjā-iqā metapqā imniqe. Nyaqā änyinqe, heyaqā nätmatqā ämetaumqā ma, he Kraisi Iquenyqātā, nyinyqātā, quuvqā eqāpñqā inqeyi. Suqā tiinjñqe he näqñqe. Ymeqe, kunaqā-kunūñuau yätamäkkā wipñqe, ymisañā nätmatqā isuanqā qāvqā

ikipu, aquvä mämaqiyqä ipnä. Suqä iini, kunaqä-kunuñuanä, ymeqä-quau yätamakqä wipñqä, imäqäpnä. ¹⁵ Nyi he änguä äpmaka wätñqe, yeeqänä itmä, nätmatqä eeqäpnäni etapätmä, itañga ñqä-näuäni etapmä. Nyi henyqe kiinjä änyinqe, yändi päyätqätanqgetañi, ga he nyinyqä enqe, mäñgi suñqä päwiqi? ¹⁶ Inäqe hñquenä, nyaqä suqenqä tiinjä ätätqäñuwenji. “Ii qäyunjqä. Iqu neyaqä nätmatqä isua, ätnäñäqini mämeqä itñqe. Iqu quañgä änatätä, yamwiqä äneyätä, qämä-qämä inemäkätä, neyaqä nätmatqe, ämänätautñqe.” ¹⁷ Änäñqäwä? Nyi ämaqä henyqä ändowatkqä iquautañi, hñque, “Si iquañi quañgä yamwiqä ävätnä, nätmatqä ämändauwa biyä” ätukqätanä? Oee. Nyi iini mimäqä iqunji. ¹⁸ Ämaqä iutani, nyi kukñui Talusi iquenyä vqañgä, iqu i emakqe. Iqutä qañä anä ikäyinqe, nyi neqä neyämaqä hñqutä äyä ändowatkqe. Inqani Talusi iqu quañgä yamwiqä eyätä, heyaqä nätmatqä hui, quwä ämetaukqäta? Ä iqutä, nyitä, ye kñuitä, suqetäni, naqä-hñqunä mindqañqä iqueätanä? Oee, ye asänä etqueque. ¹⁹ Ne hiqä-hiuä yätamakqä heyatunquä diñqe, Kraisi Iqutä naqä-qakuä ämuñnanä, nätmatqä eeqänäni, Goti Iqueä hiñuä iqisa imäkätqäñu. Inäqe, he neyaqä kukñuä tuwanuä täu äqänänqe, a ätäupi, “Iqua quvqe qäyä imäkäpu, neyaqä hiñuä iqini, quwqä-quwä yätamakqä iinjä kukñuä isua änatätqäñäuä” kñuä indqänätqäñuwäti? Nqä nyämaqä kiinjä änyinätñqä iquenä, iini hmanji. Ne kukñuä eeqänänä ii etätunqe, ii he yätamakqä eyätanä, yänänäqñqä emäkatunquä iunqe.

²⁰ Ii tiinjä etañgi. “Nyi quñqä äumqe, qu suqä nyi manyinqä eänqä iu itqätanqä qunmniqätiyä?” ä, “He, nyi suqä, he maenqä eänqä iu itqätanqä ñqämbnuwätiyä?” kñuä indqänätmä, äwäwa itqänä. Heyaqä awä iqini, suqä kukñuä mäkä äqäyänäpu, hñqueqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä änyäpu, äwqä tnänä maqänä imäknäpu, huiziu mändi äkittqiyäpu, yänä-yänä ipu, ämaqä huiziunqä tuwänqi kukñuä ätäpu, itañga wäunui, kñuä huitañä-huitañä iuta qui imäkqänqe, äwäwa itqänä. ²¹ Nyi henyqä anqi äquvepmqänqani, ñqä Goti Iqu, hiyaqä hiñuä iqini womba iqänqä inyimäkqänqä-pqä diñqe, äwäwa itqänä. Ämaqä hesañä hñqua, suqä kiyä mätqä itä, suqä qokä-apäkä hiaqäqä hiñgi wäyäkiqetä, itañga suqä yññä-hiveqä iqua imäkqä-pa qänqanä imiñuwä iunqä, kñuä makunmäkñqä yqänä itqätanqä qunmqe, iuta womba ämetmä, kñuä qämniqenqä etqä.

13

Hiqä-hiuäni, qävqä inyäpu, yamwiqä inqñqe

¹ Täñqani nyi emamqe, hñquaqu ae äquvepkqe, huiziqu emamqä iqä.

*“Hanjä-iqenqä, ämaqä hñquaqu, ä hñquaqui-hñquenäqua, kukñuä asänänqä dinä tqanqñqe, he qätä iunä äwiyäpu iwäsäuqäpnä.”**

² Nyi he anqñ emetmä anä äpmamiñquänqä, kukñuä yänänäqñqä etkqä-pa, täñqani qäqiqi mäpmeqä, kiñä-nämä äpmamä etañgi, ämaqä suqä quvqä qänqatqä imäkmiñuwä iquautä, huizi eeqänänqä iquendä, anqñmä tiinjä etmqe. “Nyi henyqä anqñmä äquvepmqänqani, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä iquenä, hiñuinä maeqñqä itmä, hämä-hämä emäkmiñqä eä.” ³ Inji he nyinyqe, “Kraisi Iqu kukñui, Poli iquesanä ätätñqäta, ä matqä itñqätanä?” ätnäpu, näqñqä mapñqä enyätqäuä. Iutani nyi hämä-hämä emäkmiñqe. Ga he näqñqä tii mapnä. Kraisi

* **13:1** Kukñuä-suqä 19:15

Iqu heyaqä awä iqinji, hanjuä mäwiqä itä, yänänäqñqä tqäuanä. ⁴ Naqä-qakui, Iqu woyqä miqä, hanjuä-qu eqanğa, zä-huätati äuekuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqetani, hänä yqänä äpme. Itanğa ne Iqutä ämuännanä, Iqu hanjuä äwäkqä-pa, ne-pqe asänä äwiñquä-qe, Goti Iqueqä yänänäqñqetani, ne hiyaqä awä iqisa, Iqutä hänä anä äpmenitani, yänänäqñqä iinjä iqueni ätimäutñqä imäkqanğuatqe, hiñuä qumbnä.

⁵ Hiqä-hiuäñi, “Ne quuvqä qäyu eqiyänğuatiyä” tpu, hiqä kñuä indqänğeutä, suqeutäñi, qävqä inyäpu, yamwiqä ingpñqe. Henji, Jisasi Kraisi Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmeñqenqe, he maqñqätanä? Iqu heyaqä yäpä ingisa mäpmeqä itanğutqe, ii he quuvqä qäyunä maeqiyqä iutanji.

⁶ Itanği nyi henyqe, kñuä tiññqä yänänäqñqä änyiyqi. He, ne yamwiqä iuta quanğa mäpäknqä, Kraisi Iqu kukñui nesani etätñqä qumbunğäuä.

⁷ Inji tanğani, he suqä quvqä mimäkqä iqäpñqe, Goti Iqu yätamakqä heyquätñqä yatñqä ävätqänju. Ne ii imäkätunque, ii he nenyqe, “Iqua yamwiqä iunji ämawqätäuquwiqä” kñuä indqämbñqä hmanji. Hesänä hñqua nenyqe, “Iqua Naqä Iqueqä wäunjuä imäkqä quanğa-quayqä” qäyä indqänğanguwä-qe, he suqä jänänänjinä imäkqäpñqä änenyätqäuä.

⁸ Qu nenyqä kukñuä quvqä tqanğuwñqä äwäwa miqe itunque, ii ne, kukñuä naqä-qakuä iqueni, mäñdi makittqiyqä iquatunquä iutayi. Kukñuä naqä-qakuä iqueni, yänänäqñqenä imäkquanä.

⁹ Ne woyqä mämetqueqä, hanjuä witanğua, he yänänäqñqä tqäuqanğppqenqe, ne aquvänä itqänju. Itanğa he Goti Iqueqä qokä-apäkä anğä qäyunänä anği timäupñqä diñqe, ne Goti Hanjuwä Iqueni, yatñqä ävätqänju. ¹⁰ Nyi kinä-tämä yqänä äpmamä, henyqä tuwanjuä tä äqiyqe, ii nyi henyqä anği äpmqänğani, “Heqä suqä jänä imäkmbiyä” etätmä, kukñuä täqñqä etqñqe, manyinğanğiyi. Naqä Iqu nyi indmetä, wäunjuä imäkqänğä yänänäqñqä ändapqqe, nyi he qui emäkmqä ändapqä ma, yänänäqñqä emäkqämqä ändapqä eä.

Poli iqueqä kukñuä yeeqä inğä ätnämäukqenğä

¹¹ Nyämaqä iquenğä kukñui, hitunji iqi tii etqä. He aquvänänä ipu, Goti Iqueqä qokä-apäkä anğä qäyunänä anği ätimäupu, nyaqä kukñuä iutani yänänäqñqä imäknäpu, hiqä kñuä indqänqe, heuänğä manyüaktäuqä ipu, äwqä hanjuä inğä pmeqänqe. Itanğa Goti, ämaqeuñqä äwinyätä äwqä hanjuä inğä vqä Iqu, hesä anä äpmetätñqe.

¹² He äminäpiyanğani, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä ingpñqe. ¹³ Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänäñi, “Yäa nquauä! Ne henyqä hui mimäuqä inğä” etqä.

¹⁴ Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi ävätñqä iunji etapätä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä henyqä wiñqe hesä äpmuatetä, itanğa Goti Iqueqä Dñä Änğuanänğä Iqu äwqä naqä-hñqunä imbu pmetpñqä emäkquä.

Tuwanuä, Poli iqu Galesiya pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä kinğanä eqäminuwä iqua, ii Israitqä iquautanänji. Itanġi qänakni, Jisasi Iqu Poli wäunuä imäkqä ique, kuknuä äñguä we-hunqä-täñi, ämaqä Israitqä ma huizi iquau awä tuätñqä ändowatkqe. Itanġa huizi iinä iquautanä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä hipñqä ipäqäkuwi, hanä-iqe Iqueqä ämaqä iquau tii äwimakqe. Israitqä iqua kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iminuwä-pa, ämaqä yäpaqänġisanä iqua, hiñuiqänäñi, qänaknä miqä iminuwä. Qutanä hñqua Kraisi Iqueqä yoqä-tänä epiyänġani, qu-pqe kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu, qänaknä ipñqä-ti, qänaknä miqä ipñqä-ti?

Israitqä hñqua, “Yäpaqänġisanä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä tqua, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäunqä iinqe imäknäpu, kuknuä-suqä huizi Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqäpñqeqä” ätminuwä. Itanġi Poli iqu ‘oeyqä’ ätuätä, tii ätmuinqe. “Ne quuvqä Jisasi Kraisi Iquenyqä eqiyätanitanä, Goti Iqueqä hiñui iqi ämaqä jänänä eätanä, hanä-pmeqä änyä-hänä ämetqänunä.”

Näqñqä-tänä hñqua kñuä tii indqänätqänä. Israitqä iquautanä hui, qua Galesiya iunqä äupiwi, quuvqä heqiyqä iqi pmetanġuwä iquauñi, qu kuknuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqä-qua hipñqä iwimäkminuwä. Poli iqu, iqua iinä iminuwinqä qätä äwiyäqe, iqu Galesiya iquauqä quuvqä heqiyqetä, suqä iqeutä, jänä anġu iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyämäukqe.

Kinğanäñi, Poli iqu tiinä ätätä äqäkqe. Kuknuä äñguä we-hunqä-tänä awä tuäkiqätnqe, iqueqä äwinqä iuta ma, ä ämaqä hñqueqä kuknuä qänaki iutanä ma, Goti Iqu Kiqä-kiuä iunqä atäunuwä ikqeqä. Auä, Goti Iqu ique tääqä ätuätumetä, kuknuä äñgui ämaqä Israitqä iquautanä ma, Jisasi Iquenyqä änyä maqñqä iquau awä tuäkiqätnqä äwikqe. Huizi, Poli iqu tii ätätä äqäkqe. Qokä-apäki Goti Iqueqä hiñuä iqi jänänä hipñqe, ii ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquanänjqä. Kuknuä yäpaki ätätä äqäkqe, tiinji. Kraisi Iqu ne suqä quvqä iqueqä hanä-iqeta huätä newequatqanġutqänġa, Dñä Äñguä Iqu neyaqä qanä uwqeuñi, jänä inemäkqanġi, ne huizi-pqä iquauñi, suqä äñguinä iwitqetunqeqä.

Poli iqu, tuwanuä tqeñqä kuknuä ätkqenqä

¹⁻² Ämaqä tuwanuä tqe äqiyqä iqu, ii, nyi Poli kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Itanġa Jisasi Iqueqä ämaqä nyitä anä äpmenquä iquatä ne tuwanuä tä, he qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä, qua naqä Galesiya im-imä aquvä äqänġawätqänuwä iquenyqä ävawqatqu. Nyi wäunuä tqe imäkqä-qunä emqe, ämaqä kiuänänä hñqu, ä kuapanänä atäunuwä änyiyäpu, änändowatkuwä hmanji. Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqu, Jisasi Ique, qua äptekuwä iuta anġumä ävauqumuatkqä Iqutä, ätenjiyäsinyä, änändowatküyä iqunji.

³ Goti neqä Apiqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta äñguä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpñqä emäkqinyä. ⁴ Neyaqä suqä

quvqe hma imäkätņqä diņqe, Jisasi Iqu Goti neqä Apiqueä äwiņqä iu qänaknä itä, Iqueqä-kiuä äwiņgqe. Iqu ne suqä quvqä qua täu äwiņqä iuta huätä inetmetņqenqä, i imäkkqe. ⁵ Iqu Goti eä, neqä Apiqu enqe, ne Iqueni hea ique-ique yoqä naqä vquatuņquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Galesiya iqua, kukņuä naqä-qakui mäma hiņuä ämäqunģuwiņqä

⁶ Änäänqäwe! Kraisi Iqueqä qeqä imänqeta äņģuä emäkkqä iquesa, Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqä hiätpnuwänqä tääqä etätmakqä qäyä etaņgqä-qe, Iqueni mäma hiņuä ämäqunäpu, kukņuä hui-mända äunģqua uwqanģuwitani, nyi yäunģuä naqänänä eyätqänä. ⁷ He qänakņi, kukņuä äņģuä we-huņqä-täņi, naqä-qakuänänä hma etaņgi, hņque-mända äunģqua äwqä. Ämaqä, he kukņuä ique mapņqä emäkquwä iqua, Kraisi Iqueqä kukņui, hņgi-mända äkunmäkäwqatäpu, hiqä kņuä indqänqe, yuuwä emäkņņqä etma uwqä. ⁸ Iiņä etaņgqä-qe, neņä-qe, ä ynaunģqä qäukuä haqä yätutaņä hņqunģä-qe, kukņuä awi, neqä ätätuņquä iutani matqä hui-mända ätmitätqe, Goti Iqu ique qui imäkätņqä änyinģi. ⁹ Iiņinqe ne kukņuä ae etukquä iuvqae, täņģani anģumä tiinģä etqä. “Ämaqä hņqu kukņuä awi, he näqņqä ae ämetqänģuwä iu matqä, hui-mända etqä iqu, Goti Iqu ique qui imäkätņqä änyinģiyä.”

¹⁰ Nyi kukņuä tä etqe, ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä matqä iqä. Goti Ique yeeqä iwimäkmqä iu ätqä. Iņi nyi ämaqeunä yeeqä iwimäkqunä etaņgundqe, nyi Kraisi Iqueqä wäunģuä imäkqunä maeqä imä.

Poli iqu, kukņuä naqä-qakuinģä näqņqä ämakqenģä

¹¹ Nyämaqäuä, nyi naqä-qakuänä tiinģä etmqe. Kukņuä äņģuä we-huņqä-täņä nyi awä ae etätņqä ii, ämaqä hņqueqä kņuä indqänqä iuta hmanģi. ¹² Kukņuä iquenyqä näqņqe, ämaqä hņqu dqanģi mämeqä ikqe. Jisasi Kraisi Iqu Kiqä-kiuä, kukņuä äņģuä iqueni, ätnänģaqinyä ämändquakqe.

¹³ Nyi hiņuiqänäņi, Israitqä iquauqä suqe a yqänä äqätmä äpmaminģä iinģe, he qätä ae äwiminģuwi. Inģani ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä qänģanģuwä iquauņi, haņä-iqä hävemnäqņqä ävätmä, hämänänä yuuwä tämqä iminģe. ¹⁴ Iiņä itmänģani, nyi atqä-awäkauqä suqä iu yänänäqņqä imäknätmä, Israitqä iuņi, ämaqä nyitä asänģatqä iquau ämäwqätäumänģa imänminģe. ¹⁵⁻¹⁶ Iiņäqe, nyi iņqä nipeuä äwqä imä yqänä mnätanģa, Goti Iqu Iqueqä qeqä imänqetani, nyi Iqueqänänqä tääqä dätmetņqä ätenģikqe. Iņi hea Iqu äwiņganģqänģa, Iqu Iqueqä Ymeqä-queni ämändquakqe. Iqu iinģä imäkkqe, kukņuä Jisasi Iquenyqä ätänqe, Israitqä iqua qäyä etaņgi, huizi iquau awä tqumqä indmakqe. Iqu iinģä inyimäkqanģa, nyi kukņuä äņģuä we-huņqä-täņinģä näqņqä hui mamqe, ämaqä hņqutä kukņuä teenģä maqänä mäwqä ikqe. ¹⁷ Ä ämaqä Jisasi Iqu kukņuä awä tuäkiqäpņqä hiņuiqänä ändowatkqä iquau yatņqä wimqe, Jerusälemänģä ekqä ma, aanqe. Iiņäqe nyi maqänäņi, qua naqä Arepiyanģä äukqe. Iqi äpmenģaqänģi, anģä-himqä Dämaskasiņqä anģumä äpkqe.

¹⁸ Nyi Jisasi Ique hiņuä ae äqunģqänģa, quväukuä tqaqui-tque äpmamitani, Pitä iqutä kukņuä teenģä Jerusälemänģä ekqe. Iqini nyi hi-unģi 15, iqutä anä äpmakqe. ¹⁹ Inģani nyi ämaqä kukņuä awä tuäkiqäpņqä ändowatkqä huiziquauņi, hiņuä mäqunģuä itmä, Pitä iquesä, Jemisi, Naqä Iqueqä känģuequtänä äqunģqe. ²⁰ Nyi tuwanģuä tä äqiyqe, Goti Iqueqä hiņuä iqini, qanģi matqä iqä, naqä-qakuänänģi.

²¹ Iqinji ävämetsmä, qua naqä Siliya iunqätä, Silisiya iunqätä äukqe. ²² Inğanj, Kraisi Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Jutiya iu, im-imä aquvä äqänqäwätqänjuwä iqua, qu nyaqä hipenji hinuä manqänqä iminjuwi. ²³ Iqua hinuä manqänqä ipiyä-qe, nyinyqe, “Ämaqä, ne hanjä-iqä hävemnäqñqä änätapminqä iqu, tängganj, quuvqä heqiyqä yuuvä tämätä iminqä iquenyqe, awä ätätqänä” tätqätangä, qätä äwiminjuwi. ²⁴ Itanga ämaqä Jutiya pmeqe, Goti Hanjuwä Iqu, nyi iinjä nyimäkkqenqä, änguiqä ätuäpu, Ique yoqä naqä äwiminjuwi.

2

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Poli iqueqä wäunjuinqä, ‘änguiqä’ ätkuwinqä

¹ Quväukuä 14 ae äpäwqanğanj, nyi Jerusälemänqä anqumä umqä itmänğanj, Banäpasi iquätä anä äukue. Ye äwätayänğanj, nyi Talusi iquenjä-pqä inä itmakqe. ² Goti Iqu nyi äumqä dinqe, ätnänqäqi ämaetä, “Uvä” dqanji, Jerusälemänqä äwätmä, Iqueqä ämaqeuvqä hinuä iqi ämaqä yoqä-tänjä iquauñj, kuknuä änguä we-hunqä-tänj, Israitqä iqua qäyä etanji, huizi iquau näqñqä äwiminqenqä, awä maqñqä ätukqe. Äwi, tiinqä ätukqe. Ämaqä naqä iqua, “Ämaqä huizi iinjä iqua, Israitqä iqune enqä-pa epiyä” ändpqe, ii nyaqä wäunji imäkqa äpätñqe, nätmätqä hinqinqä enqä-pa uwqä dinqä ätukqe. ³⁻⁵ Ne kuknuä tätqätanjuanj, ämaqä quuvqä heqiyqäquanä imäknminjuwä hñqua, neyaqä kukñui qätä quwä wipñqä yäpä inqisa maqñqä äyapkuwi. Ämaqä iqua, ne Kraisi Jisasi Iquesa änguä pmeqä iunji ämänäquvasäpu, ne wäunjuä-wiyqä hinqinqä enqä-pa, Israitqä iquauqä suqä iqueqä yäpä iqi pmeqänqä qui inemäkpñqä äwinqqe. Inäqe he quuvqe, kuknuä änguä we-hunqä-tänjä naqä-qakui, he ae ämetqänjuwä iunqä eqiyqäpñqä nengangi, iquauqä näqñqä quanqä iunji, wänqäqäpu, “Änguä ätqäuä-qe” mätquä ikque. Inj Talusi iqu, nyitä anä äpme, Grikä iquautanjä-qu eäqä-qe, ämaqä yoqä-tänjä iqua, iquenyqe, “He Israitqä-quneqä atqä-awäkauqä suqä dunji, iqueqä huiwi häuä ktäupiyä” mänatqä ikuwi.

⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä hinuä iqi, ämaqä yoqä-tänjä iqua, kuknuä nyi awä tquanğanj, hui-mända makunmäkäwquatqä ikuwi. (Ämaqä iquauñqe, nyi nqä-näuänj, “Iqua yoqä-tänjuatiyä, ä yoqä maiquatiyä?” kñuä pkäpkä mämetqänjä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeuvqä yoqenqätä, hipenjuinqätä, kñuä miqä, asänä iwäsäuqä Iquvi.) ⁷ Ämaqä iquautanji, yoqä naqä qonqä, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, iqua näqñqä tiinjä ekuwi. “Wäunjuä Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique äwikqe, Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquau, kuknuä änguä we-hunqä-tänjinqä awä tquätñqeyqä. Ii wäunjuä Goti Iqu Pitä ique, iqu Israitqä iquauñä awä tquätñqä, äwikqä-panä asänänqä.” ⁸ Goti Iqu, Pitä iqueni, iqu iqueqä wäunju, Israitqä iquauqä awä imä, änguä imäkätñqä yänänäqñqä iwimäkätñqenqä, iqua näqñqä qänqanä ämakuwi. Itanga hea tängganj, nyi-pqe, ämaqä huiziu imäkmqe, Goti asä Iqu nyimäkätqätanji äqunqjuwi. ⁹ Iqua Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nyi änguä i inyimäkkqanqenqä näqñqä ämapiyi, ne eequne naqä-hñqunä eatunqenqä, nyitä Banäpasi iquätä, yeeqä äyekuwi. Nänqiuqune ae eanitanj, tiinjä imäkatunqenqä ‘ññqä’ ätunqque. Banäpasi iquätä nyitä, ye wäunju, Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquauä yäpä imä imäkäkitqätanquesi, iqua Israitqä iquauä awä

imä imäkäkiqäpñqe. ¹⁰ Inğanı iqua ye kukñuä hñqunä tiñä äyatkuwi. “Qe Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä nätmatqä äki-äkiñqä äwa ipu, täqi äpmeñuwä iuñi, hui mimäuqä yätamäkqä vqanğinyqä.” Kukñuä iñi, ii nyi wäunüä qänaki imäkmqä kñuä indqänätanğqä qäyunä äyatkuwi.

Poli iqu, Pitä iqu suqä quvqä imäkqanği, äkasuwä ätukqenqä

¹¹ Pitä iqu Andiyokä iu ae ätimäuä äpme, suqä quvqä imäkqanği, nyi iquenı äkasuwi, iqueqä hiñuä iqi jänänä ätukqe. ¹² Tiñä ätimäukqe. Pitä iqu änyä tii ätimäuä äpme, Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquatä buayä anä änäqäsminğe. Inğaqe ämaqä Jemisi ique äväma äpkuwä hñqua, iqi timäuqanğuwänğa, iqu ämaqä huiwä häuä ktäupñqä ätminjuwä iquaunğqä zä itä, quvqä imäkätä, huizi iquau äväma, buayä anä manğqä, kiñänäñi ätqäukqe. ¹³ Pitä iqu suqä kukñuinä tqe imäkqanğa, Israitqä iutanä quuvqä heqiyqä huizi iqua, inä imäkkuwi. Itanğa Banäpasi iqu, iqua iñä äyä iqanğä äqunäqe, iqueqä kñuä-pqe waqiyä uwqanği, inä imäkkqe. ¹⁴ Inı nyi, iqua kukñuä anğua we-hunğä-tänä naqä-qakuä iquenı, qänaki jänänä miqanğä äqunmitanı, eeqänänjuauqä hiñuä iqisanı, Pitä iquenı, “Si Israitqetanğukui qäyä eänä-qe, iutanä maeqänänä eänä, huiziqua enqä-panä qäyunä pmetqätanğnä äkqänänä. Inı si tanğanı, quvqä imäkätnä, huiziqua, Israitqä iquauqä suqe imäkpñqä diñqe, sunğqä yänä wqänätqäninyä?” ätukqe.*

Jänänä eqänqe, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutanänji

¹⁵ Naqä-qakui, ne Israitqä iuta änanyquwä iutanı, ne huizi quvqä imäkqä iqua enqä-panä ma,† Israitqä qäyunänä iquneyi. ¹⁶ Inğaqe ne tiñinğä näqñqe. Ämaqe, Goti Iqueqä hiñuä iqinı jänänänä epu pmeqe, Mosisi iqueqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutayi. Inı ne Israitqä qäyä eänä-qe, ne-pqe Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänü. Itanı Goti Iqu nenyqe, “Nğä ämaqä jänänänjuaeä-qe” kukñuä-suqä asä ique qänaknä itqätanğquä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätanğuatqä iuta tuänä. Ii tiñä etanğiyi. Goti Iqu ämaqä hñquenı, “Nğä ämaqä jänänänjuaeä-qe” kukñuä-suqä iu qänaknä itqätanğqä iuta, mätquä yänä. Aanqe. ¹⁷ Ne Goti Iqueqä hiñuä iqinı, ämaqä jänänä hiatunğuanä, Jisasi Kraisi Iquenğqä quuvqä eqiyätanä, kukñuä-suqä iquenı qänaknä miqä iquque, Israitqä hñqua nenqe, “Suqä quvqä imäkquaiqä” kñuä indqanğanğpqe, iñinğe ne, “Kraisi Jisasi Iqu Kiqä-kiuä suqä quvqä, yänänäqñqä imäkätñqä imäkqiyä” tatanğuatä? Oee, Iqu iñi quati squäta imäkätñqe? ¹⁸ Inı nyi suqä yäuä kiñganä qänaki iminğä ae ävquatämäukqä iuñi, anği a ämaqätätmä imäkqe, ii nyi anı äpnasätmä anği ämätqä enqä-panıyı. Iñä imäkqä-säpi, Goti Iqueqä hiñuä iqinı, nyi suqä quvqä imäkqä-qunä etminji. ¹⁹ Inğaqe kukñuä-suqä iquesanı, nyi pizqä äpäkonmä äwominğe. Inı qänakñi, kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeñqetanı, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi pmamqä ävämakqe. ²⁰ Kraisi Iqu zä-huätati äunğqe, ii nyi-pqä anä äpäkongueä enqä-panıqä. Itanğa nyi hənğä-pmeqä änyä-hänı ämakqe, ii Kraisi Iqu nyaqä yäpä-tämä hənğä yqänä pmetanği, nyi hənı iuta äpmeñä. Itanği tanğanı, nyi qua täu äpmeñqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenğqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutanı.

* **2:14** Näqñqä-tänä iqua, kñuä huitanä-huitanä indqänätqänä. Poli iqueqä kukñui, Pitä ique äwikqe, täqinyändanä, ä hiqñqä 21 bunğätanä? † **2:15** Israitqä iqua kñuä tii indqänminjuwi. “Qu Israitqä iqunesanı ma, huiziqua, Mosisi iqueqä kukñuä-suqä mämeqä ipiyitanı, eeqänänı quvqä imäkqä iquayi.”

Iqu Qäqu, nyinyqä aana kuapanä awinyätä, Iqueqä hänjä-pmeqe nyi angi indmetnqä, ävquatämäukqe. ²¹ Ne ämaqä jänänänjä eatunqwe, kuknuä-suqä yäuä iquesa etanqutqe, ii tiinji. Kraisi Iqu äpakonqwe, nätmätqä hinjinqä enqä-manjä eänä. Inäqe nätmätqä Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta nätapätqwe, nyi manitä makitqäteqä iqämä.

3

Kuknuä-suqeu qänaknä iqenqätä, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqenqätä

¹ He ämaqä Galesiya pmeqä hinuä pisqä asusuainä itqänuwä iquenä, ne Jisasi Kraisi Iquenyqä ämetquakque, ii tiinji. He Iqu zä-huätatä aunätä äpakonqwe, hinuä mäqunquä ikuwä-qe, ii he Ique hinuä äqunänjä. Inäqe he hinuä maqngä ipnqe, hiyaqä hinui, paaqä tqu äteqäwä? ² Nyi nätmätqä hnquenyqä yatnqä emqe, he awä dpu. He Goti Hanjuwä Iqueqä Dnjä Änguä Ique ämakuwi, ii kuknuä-suqä ique qänaknä ipiyä iuta ämakuwätanä, ä kuknuä änguä ique ganä qätä äwiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iutatanä? Ii he quuvqä eqiyäpiyä iutanji. ³ He hinuä pisqä asusuainä äänä itqänä? He änyä-hänjä pmeqnqe, Goti Iqueqä Dnjä Iqu emäqanqwe ipäqäkuwä-qae, inji tängani, yqänä pmeqnqe, hiqä yänänänqä iutanä qäpu imäkmäupnqätanä? ⁴ Hänjä-iqä eeqänänjä i ämakuwinqe, yätamäqä maeyqnqä ämakuwäta? He iinji, quatä-tänjä ämakuwiqä knuä änyiyqi. ⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dnjä Änguä änyä-qe etapätä, nätmätqä ämaqä mimäqänänjä i imäkkqe, ii he kuknuä-suqä iu qänaknä iqanqwe iutandanä? Oee! Ii he kuknuä änguä ique qätä äwiyäpu, ämepu, quuvqä eqäkuwä iutanji.

⁶ He Aprähämä, Israitqä iqueneqä awiqu kinganänjä iquenyqä knuä indqambu. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kuknui tiinjä ätä. “Aprähämä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanji, Iqu ‘Ämaqä jänänqeqä’ ätkqeqä” äqänä.* ⁷ Iutanji, he näqnä tiinjä hepnqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, qu Aprähämä iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquayqä.† ⁸ Kinganänänqani, Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iu hinuä äqunätä, Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqäkkqe. “Ämaqä huitanjä-huitanji, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqanqwe, Iqu ‘ämaqä jänänänjä-quayqä’ tuäniqeqä.” Iinjä etanji, Iqu kuknuä änguä iqu änyä matimäuqänqwe, Aprähämä ique awä tii ätukqe. “Sitani, Nyi ämaqä eeqänänjä, änguä iwimäkmniqeqä.”‡ ⁹ Inji Aprähämä iqu quuvqä heqiyqanji, Goti Iqu iqueni änguä iwimäkkqä-panji, ämaqä tqu-tqu quuvqä eqiyqäqe, Iqu iquenä-pqe, änguä inä iwimäkänä.

¹⁰ Inäqe ämaqä hnqu, “Nyi kuknuä-suqä iu qänaknä itmä iutanji, ämaqä jänänünä himqänä” knuä indqänätqä etanqutqe, Goti Iqu ique qui imäkäniqe. Iinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä. “Ämaqä hnqu, kuknuä-suqä eeqänänjä äqänänqä iunji, hiunji ique-iqueni qänaknä miqä itnqe, Goti Iqu, ique qui imäkäniqeqä.”§ ¹¹ Bukä iunji, tiinjä-pqä äqänä. “Ämaqä quuvqä eqiyätqä iqu, Goti Iqu, ‘Ämaqä jänänqeqä’ tquanqgetanji, hänjä äpmaka wätänä.”* Iutanji, ne näqnqä tii enu. Ämaqä hnqu jänänänjä timäutnqe, kuknuä-suqä iu qänaknä itäqä iuta maeqä yänä. Aanqe. ¹² Ämaqä kuknuä-suqä iu qänaknä iqä iqu, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta hmanji. Ii nätmätqä iqueqe. Iinqe, Goti Iqueä

* 3:6 Ipäqäqä 15:6 † 3:7 Israitqä iqua, “Ne Aprähämä iqueqä ymeqä-quneyqä” ätminuwi. Jonä 8:33. ‡ 3:8 Ipäqäqä 12:3; 18:18; 22:18 § 3:10 Kuknuä-suqä 27:26 * 3:11 Hapakukä 2:4

bukä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä. “Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänä pmenqiyä.”† 13 Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tiinjä-pqe äqänä. “Ämaqä tqu-tqu zä-huätati äunätqä iqu, Goti Iqu, ique qui imäkäniqueqä.”‡ Inji, ämaqä-qune, kuknuä-suqä iu qänaknä miqä iqanqua, Goti Iqu ne qui inemäkäniqä iuta änetmetä, anqumä hänä inequmuatätñqä iinjce, Kraisi Iqu, Goti Iqu, Ique qui imäkäniqä-qu ekqe. 14 Kraisi Jisasi Iqu wäunuä iinjä imäkkqe, ii kuknuä Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä ique, “Änguä ikimäkmqänä” ätukqä iunji, ämaqä eeqänänjä iu äwimetñqeyi. Itanqa iutani, ne eeqänänji quuvqä eqiyquetani, Goti Iqu, “Nqä Dñi, äwimniqeqä” ätkqe, ne Ique ämenä.

Goti Iqu, kuknuä hñquaqui guä ämäsäuekqenqä

15 Nyämaqäüä, nyi suqä neqä äpmenä itunquä iquesa ämetmä, kuknuä ktqä tiinjä etmqe. “Ämaqä hñquaqu, nätmätqä hmbinyqä kuknuä ätäsinyä, guä ämäsäuiyqe, ämaqä hñqu qui mimäqänqä eä, änyähänä hui masusueqänqe.” Kuknuä Goti Iqu, Aprähamä ique ätukqä itäñi, asänänji. 16 Itanqi kinjanäñi, Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä Aprähamä iquesä, itanqa iquesanä Hiätqä Iquesä ämäsäuekqe. Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanui, “Iquesanä hiätqä iquauä” ätnä, ämaqä kuapänänqä maqñqä eä. Inäqce hñqunänqä, “Iquesanä Hiätqä Iqueä” äqänä. Ii Kraisi Iquvi. 17 Kuknuä nyi tä ätqä iqu, kiqä qakui tiinji. Goti Iqu kuknuä gue, Aprähamä iqtä ganä ämäsäuekqä etanqiyi. Inji quvaukuä 430 ae äpawqanqani, kuknuä-suqä iqu, qänaki ätimäukqe. Iqu iinjä ikqä-qae, Goti Hanjuwä Iqu, kinjanänänqä kuknuä ätätä guä ämäsäuekqä iunji, huätä mewemäuqä yänä. Oee. 18 Inji ne, nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, ne ämeniqunquä näwinyä ioktäumäkekqä äwinqä iunji, kuknuä-suqä iqueni, a yqänä äqätanä, iuta meniqunquä etanqutqe, ii ne Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäuekqä iuta mämeqänqä qñqanä ämeyequ. Inäqce Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta, Aprähamä iqueni, “Nyi nätmätqä ängui äktapmniqeqä” ätuätä, guä ämäsäuekqeyi.

19 Iinjä etanqutqe, kuknuä-suce, suñqä äwi? Goti Hanjuwä Iqu iqueni, ämaqe suqä quvqä imäkätqätanquwitani, ämaekqe. Aprähamä iquesa Hiätqä, Goti Hanjuwä Iqu, änguä wimäkätñqä kuknuä guä ämäsäuekqä Iqu, ätnänäqi timäuqanqanqe, yakuinä ämaekqe. Kuknuä-suqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ynaunjqä iquau vqanqa, iqua ämepu, ämaqä awä iqi ätqäuminqä ique§ äwikuwi. 20 Ämaqä awä iqi ätqäuwä iqueqä wäunui, hñquaquiyqä knuä indqänqce, naqä-hñqunä wimäkätñqeyi. Inäqce Goti Iqu, Aprähamä ique kuknuä guä ämäsäuetäqänqani, Iqu hñque mäwqä, Kiqä-kiuä imäkätä ekqe.

21 Kinjanäñi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kuknuä guä eeqänänjä ämäsäuekqä iquauñi, mäñdi äkittqiyätä, kuknuä-suqä iqueni yänänäqñqänänjä imäkkqäta? Aanqe. Kuknuä-suqä, Iqu änatapkqe, hänä-pmeqä nätapqä-säpi, inji ne suqä ique qänaknä itanä iutani, Goti Iqueqä ämaqä jänänänjä hiätaninji. 22 Inäqce Goti Hanjuwä Iqueqä buki, näqñqä tii äyä änatapä. “Suqä quvqä imäqänqce, ämaqä eeqänänjä im-imñä iu guä äqiyänänä.”* Iutani, kuknuä guä ämäsänä äwinqä iu meqänqce, ämaqe Jisasi Kraisi Iquenyqänä quuvqä naqä-qakuä eqiyätqänuwä iuta mapnä.

† 3:12 Hiqäva-imäqä 18:5 ‡ 3:13 Kuknuä-suqä 21:23 § 3:19 Mosis iqu, Goti Hanjuwä iqueqätä Israitqä iquauqätä awä iqi ätqäuminqce. * 3:22 Apqä Bukä 14:3; Romä 3:9-19

²³ Suqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqänqä iqu matimäuqänqani, kuknuä-suqä iqu, ne guä enqä-ma äpakänä änaqiyäminqe. Inji kiqä hea qäyunäni ätnänäqi timäuqanqanqe, ne guä enqä-pa äpmaminqe. ²⁴ Ga ne Iquenyqä quuvqä heqiyqetani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä jänänänä hiatunquä dinqe, kuknuä-suqä iqu, neqä ämäneyqä enqä-panä eä, Kraisi Iqutä näquatämäutnqä ämäneminqe. ²⁵ Inji tängani, hiunji ne quuvqä heqiyatunquä iqu, ae ätimäuqä-qae, neqä ämäneyqä yäüä iqueqä yäpä iqini, angi mäpmeqänqe.

²⁶ Quuvqä eqiyätqänuwitani, he eeqänänqenä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä qe eqä. ²⁷ Qokä-apäkä asnä ämepu, Kraisi Iqutä ämuänqänuwä iquenä, he Iqueni gquä quäuqä enqä-pa ae ämipnqewi. ²⁸ Tiini miwäsäunqänqe. Tqu Israitqä-quvqä, ä tqu Grikä-quvqä. Itanga tqu wäunüä-wiyqä hinginqä-quvqä, ä tqu huiziqueqä yäpä iqi mäpmeqä kiuänä pmeqä-quvqä. Itanga tqu qokä-quvqä, ä tqu apäkä-quvqä. Ii he eeqäpnäni, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, naqä-hnqunä epiyitanji. ²⁹ Inji he tängani Kraisi Iqueqä-quenä eänqewi, ii he Aprähämä iqueqä ymeqä-quenä ätimäupu, Goti Iqu, “Nyi äwimniqeqä” ätätä kuknuä guä ämäsäuekqä iunji, nätmätqe, heqä himänätnqe, ämapnä.

4

Kaniqueqätä, ymeqä iqueqätä, suqenqä

¹ Nätmätqä meqänqä ätqä iunqe, nyi tiinjä etmqe. “Kanä hnqu ymeqä-tänjä enqe, ymeqä iqu kanmä nätmätqä eeqänäni, iqueqänä wimänäniqe. Itangi iqu, ymeqä wänqä äpmeqänqani, nätmätqä-tänjä-qu eäqä-qe, iqu kaniqueqä wäunüä-wiyqä iqua enqä-pa pmetäniqe. ² Iqu hiunji kaniqu ae ätekqä iqu timäuqanqanqä hinüä äqänä, ämaqä ique miqä iqueqätä, iqueqä nätmätqä miqä iqueqätä, yäpä iqinyä pmetänä. ³ Ne-pqe asänäni, ymeqä wänqä enqä-pa äpmenä, suqä qua täutanä iquauqä yäpä iqi äpmaminqe. ⁴ Inji hiunji qäyunänjä iqu eqanqani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni ändowatämepkqe. Iqueni, apäkä ne enqä-manjä ii änyueqanqa, Iqu Israitqä iquauqä suqä iunji, yäpä iqi äpmaminqe. ⁵ Iqu iinjä ikqe, ii ne ämaqä kuknuä-suqä iqueqä ämäneyqä yäpä iqi äpmenquä iqune, mbqä neyämätqätä, itanga Iqueqä ymeqä naqä-qakuä hiatunquätänji. ⁶ Inji tängani, he Goti Iqueqä ymeqänä ae äpmeqanquwitani, Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueqä Dni, heyaqä äwqä yäpä imä äpmuatekqe. Itanga Dnjä Iqu, ii Qäqu Kanmqä tääqe, ‘Apä-qä’ ätätinqä Iquvi. ⁷ Iutani he wäunüä-wiyqä hinginqä mäpmeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmenä. He iinjä äpmenjuwi, Iqu Iqueqä nätmätqä ängüä eeqänäni etapänä.”

Poli iqu, qunqä huäqä wunqangi, qundqändqä iminqenqä

⁸ Hinuiqänäni, he Goti Hanjuwä Iquenyqä maqnqä epiyä iutani, nätmätqä Goti Iqu-tänjä asänänjä hma etanquwä iquauqä wäunüä-wiyqä äyä äpmaminjuwi. ⁹ Inäqe tängani, he Goti Iquenqe näqnqä etanquwä qenä-qe, Iqueqä henyqä näqnqä eänqe, heyaqä iunji ämäwqätäüä. Inji he tuwängi qanjä äwäpu, suqä yänänäqnqä maeqä epu, yätamäqä meyqä iquau wimapnqe, sunqä angi äwqä? He iquauqä wäunüä-wiyqä anqumä hepnqä hengangitanä? Oee, änä mäwqä iqi. ¹⁰ He suqä, hiunji naqänänjä huitanjä-huitanjä iquauji, aquväqnqänqani, tuwä mäwiyqä, qänaknä iqä-quenji. ¹¹ He iinjä itqätanquwitani, nyi wäunüä yätamäqä

hemqä imäkminqce, yuuwä tänätqä kñuä nyiyqanqi, henyqä qundqändqä kuapänä iqä.

¹² Nyämaqäüä, nyi kukñuä tä etqäqce, “Nyi ñqä-näüäñi suqä yäüä iunji ävquatämäutmä he enqä-pa äpmeñqce, he-pqce nyi enqä-panä pmapiyä” etqä. He nyiñi quvqä mindqueqä ma ikuwi. ¹³ Nyi täñä-yaqä huitañä hñqu inyimäkätqätanqi, hiunji kinğanänä ique emetmä, kukñuä äñguä we-hunqä-tänä ique awä etkqä iinqe, he kñui yqänä ämenä? ¹⁴ Täñä-yaqä ñqä huiwä täutanji, he hanä-iqä naqänänä äyä etapminqce. Inäqce he nyiñi, tuwä manundmäuqä pa ipu, itanqa nyinyqä qäqiqi äpäpu anä pmeqänqce, enyqä miqä äyä imiñuwi. He nyi indmepiyänqanji, Goti Hanjuwä Iqueqä ynaunjqä hñque itmapqä-pa, ä Kraisi Jisasi Ique itmapqä-pa äyä indmakuwi. ¹⁵ He nyi änyä ti indmepiyänqanji, aquvänä ipu indmakuwä-qe, ga täñqanji hiqä aquvänä iqä iqu, äkñgi äweqäwe? Nyi naqä-qakuä tii etqä. “Inqanji, he nyinyqä yeeqä ipiyitanji, nätmätqä äsque-äsquenyqä nyi äwa iqanqce, yätamäkqä äyä änyimiñuwi. Nyi ‘He heqä hiñui qäquaqu ätqopu dappiyä’ etqä-säpi, he ‘oeyqä’ mandqä iqäpninji.” ¹⁶ Inji nyi kukñuä äñguä we-hunqä-tänä iutanä naqä-qakuä ique ämetmä awä etkqeutani, he nyiñi, himä-wiunqä enqä-panä-qunä äñqänqguwäta?

¹⁷ Ämaqä huizi, kukñuä-suqä iunqä ämetquetqänuwä iqua, he yätamäkqä qäyunäñi maiyqä ipu, he qunji yeeqä wipñqä diñqänä, kukñuä aowä dinä etätqänä. Suqä iinji, ii he nyi-tänä qäqiqinji mapqänqä, änanumäkäpu, suqä iqua imäkqanqguwä iu, qänaknä vqäpñqä emäkätqänä. ¹⁸ Ämaqä hñqua, hui-mända yätamäkqä wipñqä yänä äqänätqänuwä, iqua yätamäkqä qäyunäñi vqanqppce, ii äñgui. Mä iinji, nyi hesä anä pmetanqndqä-qe, ä mäpmetanqndqä-qe, he qäyä imäkqäpñqce. ¹⁹ Nqä ymeqä isuenä, nyi ñqä huiwi tmi-tmiqä anqumä tä ämeqätä, ii apäkä hñqu ymeqä nyuätñqänä tmi-tmiqä naqänänä ämeqä-panä iinä ämeqä. Ii quati tiinä etanqiyi. He suqä Kraisi Iqu imäkätñqä-pa imäkäpu, Iqutä asänänä epñqä nyinqanqiyi. ²⁰ Nyi henyqce, “Yätamäkqä äänä wimqä” tiyä kñuä ämetmä, qundqändqä kuapänä iqä. Iutanji, nyi hesä anä äpmetmä, kukñuä äñgui hui anqumä etätmä, yänänäqñqä emäkminqce, aanä kiinä änyinätñqce.

Aprähamä iqueqä apäkä iuaqinqä

²¹ Ämaqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqänqä enyätñqä iquenä, nyi yatñqä hñqu hemqce. Kukñuä-suqä iunji, tuwanuä äänä äqänänä tqanqä, qätä äwiyätqänuwä? ²² Kukñuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqä iunji, tuwanui tiinä äqänä. Aprähamä iqu ymeqä hñquaqu-tänueqä. Hñqu apäkä wäunuä-wiyqä hiñqinqä, Hekaiyqä iqueqä. Itanqa hñquququ, iqueqä apäkä, huiuqä yäpä iqi mäpmeqä inqä, Serayqä iqueqä. ²³ Apäkä wäunuä-wiyqä hiñqinqä iisanä ekqä iqu, qokä-apäkiuqä äwinqä iutanji. Itanqa apäkä huiuqä yäpä imä mäpmeqä enqä iisa ekqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä imäuetä, kukñuä guä ämäsäueqä iutanji.

²⁴ Apäkä iuaqu, Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsanänqiyä iuaquvi. Apäkä Hekai atäunui, kukñuä gue, Goti Iqu Mosisi iqutä, qoqonä Säna iu ämäsäueqä iunqä eä. Itanqa kukñuä guä ämäsanänqä iu yäpä iqi äpmetqänuwä iqua, eeqäpnä wäunuä-wiyqä hiñqinqänänä iquayi. ²⁵ Inji Hekai, qoqonä Säna, qua naqä Arepiya iu-pqenqä atäunuwä enqä iiyi. Ii atäunui, Jerusälemä täñga qua täu äwinqä-pqä iinyqä eä. Itanqa ämaqä Jerusälemä iu äpmeñuwi, eeqäpnä kukñuä-suqä iu qänaknä ipu, wäunuä-wiyqä hiñqinqenä äpmeñä. ²⁶ Inäqce anä-himqä Jerusälemä huiziqu, ii qäukuä haqä yätu äwi, Serai enqä-pa, huiziquauqä yäpä iqi mäwiqä eä.

Itanga ii quuvqä eqiyätunquä iquneqä nipaiyi. ²⁷ Iinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tii äqänä.

*“Apäkä ymeqä maunyqñqä qokitqä enä iiki, si yeeqänä iqanginyä. Si iini miqä itnä, tmi-tmiqe mämeqä isñqä iiki, yeeqätä ävautnä, apqä tqanginyä. Iini sunqe? Apäkä qokä-täñi ymeqä kuapä-täñä qeñä-qe, apäkä qokiqu ävämetqä ii, huiziñi ämäwqätäuä, aañä kuapänänjä-täñi etänä.”**

²⁸ Nyämaqäuä, tängañi he Aisakä iqutäñi asänänjä enä. Iqutä, hesä, Goti Iqu kukñuä guä ämäsäuekqä iutani, Iqueqä ymeqä iquenji. ²⁹ Inğanji ymeqä qäquaqu ae eyitani, ymeqä qokä-apäkiuqä äwiñqä iuta ekqä iqu, ymeqä Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqä iuta ekqä iqueni, quvqä ämotquakqe. Quvqä iini, tängañä-pqe yqänä äwi. Kukñuä-suqä yäpä iqä äpmeñuwä iqua, quuvqä eqiyätunquä iqune, quvqä ämänätquetqänjä. ³⁰ Iinqe Goti Iqueä bukä iunji änäänjä äqänä? Ti äqänänä ätqä.

“Apäkä wäunjuä-wiyqä hiñginqä iisä, iyyqä ymeqä iqutäñi, huätä dowatyyä. Apäkä iiniyyqä ymeqä-qutä, apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymeqä-qutäñi, kanmqä nätmatqä eeqäpnäñi, miwäsäuqä iyinqeqä.”†

³¹ Nyämaqäuä, iutani, ne apäkä wäunjuä-wiyqä hiñginqä iyyqä ymequne maeqä enju. Apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymequne enju.

5

¹ Kraisi Iqu ne kukñuä-suqä iu yäpä iqi guä enqä-ma pmetanqu huätä änequtäütä, hiñgi Iqutänä pmetatunquä inemäkkqe. Itanga hiqä-hiuäñi, he kukñuä-suqä iuqä yäpä iqi wäunjuä-wiyqä hiñginqe angumä pmeqänqe, yänänäqñqä tqäupu.

Goti Iqueqä qeqä imänqe, mävämeqenqä

² Poli iqunä, nyi kukñuä tä etmqä iqäqä tqueni, qätä ängüänä nyipu. He ämaqä jänänänjä timäupñqe, ämaqä hñqua heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupñqänä hiñuinä qumbñqä sätäti, ii tiinji. Kraisi Iqu wäunjuä ae imäkkqä iunji, yätamäkkqä maiyqä yänä. ³ Nyi angumä tii etqä. “Ämaqä hñqua, heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupñqänä hiñuinä äqunquwi, ii tiinji. He kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, qänaknä iqa uwqäpñqä iunqeyi.”

⁴ Ämaqä hñquki, si kukñuä-suqä iunji qänaknä itnitani, Goti Iqu, “Ämaqä jänänäueä” ktqñqä äkinyätñqe, ii tiinji. Kraisi Iqutäñi qñqanä enätinä, Goti Iqueqä qeqä imänqeta nätmatqä hiñgi ävätnqä iunji, qe ävämenyä. ⁵ Nyi ii ätqe, tiñä etanjiyi. Goti Iqueqä Dñä Iqueqä yänänäqñqetani, Iquenyqä quuvqä jänänä eqiyätanä, neqä kñuä indqänqä imñi, Iqu jänänänjä nemäkätñqä iunqä hiñuä äqänänä äpmenä etanji, ätqä. ⁶ Inji ämaqä hñqu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñnñqe, suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, häuä maktäunqä iqutäñi, nätmätqä hiñginqä enqä-panä wänä. Inäqe hñqu, quuvqä eqiyätäqä iutani, suqä ämaqä huiziunqä äwiñqä iqueni, a yänänäqñqä ämaqätqe, ii nätmatqä naqä-qakuänänji äyuwä.

⁷ He ängüänä iqa äpätqänquwi, tängañi heyaqä himä heqanquwä iqini, kukñuä naqä-qakui hii eyäwqatätñqä hiñuinä mäqunquä ipñqe, hoptäwi tqu heyqanjikä? ⁸ He nätmatqä kñuä indqänqä quvqä iuta timäuqanqñqä qänaknä i iquwi, ii Goti He tääqä etätmetñqä Iquesa hmanji. ⁹ Bretqä imäkqenqä kñuä indqämbu. Si buayä iini naqänänjä

* **4:27** Asayä 54:1. Asayä iqu, Jerusälemänqä ätkqe. Poli iqu täqini, Aprähämä iqu Serai ävämetä, Hekainyqä äukqänqanqä ätätä äqiyätqäuä. † **4:30** Ipäqäqä 21:10

timäutnqä kingangutqe, nätmätqä naqänänjä imäkqe, wänqäpu pñjä ämäuesqe, qo aanjä naqänänjä äväunä. Ii enqä-pani, kukñuä quvqä wänqänänjä ipu, naqänänjä imänätä, ämaqeua quama pmeqä, qui imäkänä. ¹⁰ Nyi kñuä tiñi yänänäqñqä indqänqä. “Naqä Iqu qu yätamäkqä vqanquti, kñuä indqänqe, hui-mända mindqänqä ipñqäüä.” Inäqe, ämaqä heqä kñuä äñguä iu qui emäkqä iquenyqe, nyi maqñqä eämä-qe, “Iqu iqueqä quvqä ii imäkqänqä kimanji, hanjä-iqä menqiyä” ätqä.

¹¹ Nyämaqäüä, nyi suqä huiwä häuä ktäuqänqä iqu äñguänänjä äqunätmä, kukñuä awi iñqä tqä-säpi, inji qu hanjä-iqä äpakä tiñi, sunqä ändapqa pätdänjä? Inji nyi kukñuä awi, suqä iquenyqä tätqäqä-qunä-säpi, qu kukñui zä-huätati iquenyqe, äkasuwä matqä ipu, hanjä-iqä mändapqä itqäpninji. ¹² Ämaqä huiwä häuä ktäuqänqä etäpu, hiqä kñui qui emäkätqänuwä iquaunqe, quwqä huiwinä häuä maktäuqä pa ipu, kiqä häukuä-pqe, qäsä yimäpñqä änyinji.

Suqe, huiwä iqueqätä, Dñä Äñguä Iqueqätä imäkqenqä

¹³ Nyämaqäüä, he kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä hiätpñqä diñqe, Goti Iqu tääqä ae etätmakqe. Inji he suqä iqueqä yäpä-imä mäpmeqä ipiyä-qae, hiqä enqä dunä hinqi mimäkäkiqñqe. Inäqe, Goti Iqueqä ämaqä iquaunqä kiñjä enyätä, quwqä wäunüä-wiyqä pmetpñqe.

¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä hñqu, “*Si tqä-täunqä äkinyänqä-pani, sitä qäqiqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqänänji.*”^{*} Si ique qänaknä itqänji, kukñuä-suqä huiziquaunä-pqe, qänaki inä itqänjä. ¹⁵ Inäqe hiqä-hiuä qui mimäkñqä ipñqä diñqe, äkasuwä mäpätngeyqä ipu, kukñuä mäkä maqäyonqä iqäpñqe.

¹⁶ Nyi ii tiñinqä etqä. Hiqä huiwi quvqä imäkqänqä äwinyätñqä iu, qänaknä miqä ipñqe, Dñä Äñguä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä ipu, pmetanqpiyä. ¹⁷ Ne näqñqä äyä etqänju. Huiwä iqueqä äwinqequ, Dñä Äñguä Ique pästtqämätä iqanqa, ga Dñä Äñguä Iqu, huiwä ique pästtqämätä itqäüä. Iutanji, iquaqu mäkä-hunqä pmetanqiyitanji, hiqä hñjua-hñjua imäkänä-tpu ipiyä iunji, mimäkqä itqänjä. ¹⁸ Inäqe he Dñä Äñguä Iqu emäkqanqä iunä qänaknä iquwi, ii tiñinji. He kukñuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iqä.

¹⁹ Suqä, huiwä iqueqä äwinqeuta ätimäutñqenqä näqñqä äyä etqänju. Iqua tiñinji. Suqä qanjä hinqi ikiqä, suqä kiyä mätdä huizi imäkqä, suqä quvqä imäkqänqä äwqä maqänä ävauqeyi. ²⁰ Ita, goti quanqä iquau qonä woktäuqä, paaqä häsuäwä huitanä-huitanä imäkqä, mäkä-hunqä imäkqänqä, kukñuä mäkä-hunqä, himä qui maqänä imäkqä, wiunqä äpakä ikiqä, huiuqä nätmätqenqä qeqä tquä, quwqä-quwänqänä äwinqä, äkasuwä ätnäpiyitanji iväqñqänqä. ²¹ Itanqa ämaqä äñguä pmetanquwä iquaunqä äwqä quvqä hinqi imäkqänqä, wainqä-eqä yänänäqñqe nqänqä, yeewä iqä iu suqä quvqenä imäkqänqä, itanqa suqä huitanä-huitanä huizi isua-pqe inä imäkqänqä ätqä. Inji nyi qänqanä ae etkqä imñi, anqumä tiñjä etqä. “Ämaqe, suqä eeqänänjä nyi tä etqä tquau imäkmitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, Iqutä anä mapmeqä ipnuwiqä.”

²² Inäqe Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, ne inemäkqanqgetanji, suqä tiñi imäkquatuñqe. Ämaqä huizi iunqe aanjä kuapänä winqänqä, yeeqänä iqänqä, äwqä hanjuinä inqä pmeqänqä, äwqä tnänji maqänä mimäkqä

* 5:14 Hiqäva-imäkqä 19:18

iqänqä, ämaqeu yätamakqä vqänqä, suqä änguinqä ämotqueqänqä, itanğa kuknuä ätätanä qäyunä imäqänqä. ²³ Itanğa quami qeiqinyä pmeqänqä, neqä-neuä änguänä minqänqä. Inji kuknuä-suqä iutanjä hñqu, suqä änguä tquauñi, pmua imäqänqä, aañqä. ²⁴ Qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqueqänä ae enuwi, qu suqä huiwä iqueqä äwinqä ätimäutñqä, zä-huätati äuepiyitanji, qäpu ae ekuwi.

²⁵ Ne häñä äpmeñque, Dñä Änguä Iquesa äpmeñqu-qae, qañi, Iqueqä äwinqä iunä uwquatunquänänji. ²⁶ Inji ne quikuä ptqä äqänätanä, yoqä haqä mämamäunqä yatunqä. Neqä-neuäñi, quvqä itquatnätanä, mäkänqä minqä pa iquatunqä. Itanğa hñquauqä änguä äpmeñuwä iunqä, äwqä quvqä hinji mimäqä pa iquatunqä.

6

Suqä yätamakqä inqenqä

¹ Nyämaqäüä, heyämaqä hesanjä hñqu suqä quvqä äyä imäqanji äqunäñuwi, Dñä Änguä Iqu he naqä yäüä ae emäqä iquenä, ämaqä quvqä iinjä imäqä iqueni, yätamakqä qeiqinyä äväpu, jänä iwimäkpñqä. Itanji yamwiqe, he-pqe inä emeqä diñqä, änguänä mimbu. ² Heyämaqä hñqua hanjä-iqä äki-äki ämequwi, he heqäänä imäkmbu, yätamakqä imbñqä. Inji he iinjä imäqquwi, ii Kraisi Iqueä suqeuñi, qänaknä qäyunä iqä. ³ Ämaqä yoqä maeqä hñqu, “Nyi yoqä naqä-tänjunqä” kñuä indqänätñqä iqu, ämaqä naqä-qakuä-qu ma, iqueqä-kiuä quanqä imäkñgi. ⁴ Ämaqä hñqunä-hñqunäñi, iqu iqueqä wäunüä imäkätäqä iunji, ‘Änguä imäqändiyä, ä quvqä imäqändiyä’ täqe, kiuä ganä iwäsänätñqä. Inji änguä enqe, iuta aquvänä ipñqä. Hñquququauqä di, ‘Äänä imäkätqätpiyä’ tpu, hinüä ämäqunäpu, miwäsäuqä ipñqä. ⁵ Ii tiinjä etanjiyi. Ämaqä hñqunä-hñqunä, iqueqä wäunüä-tänji. Wäunüä ique qäyunä imäkätñqä, ii kiqä.

⁶ Ämaqä hñqu, Jisasi Iqueä kukñuinqä näqñqä etapqanqutqä, heqä nätmätqä änguä äänä ämenuwitanji, hui yätamakqä wipñqänänji.

Ymisanjä vowä äqutäupu äptqenqä

⁷ He hiqä-hiuä hinji-hinji imäknäpu, ‘Ne iinjä Goti Ique itquequnä’ kñuä heyäti. Hmanji, he iinjä äänä mimäqä ipnä. Tiinjä eä. Hñqu kiqä wäunüä iunji, ymisanjä uwqä vowi äkitanjä äki äqutätqä enqe, kiqä häuku, qäyutanjinä wiqanquti ämetä guänä. ⁸ Ämaqä hñqu, huiwä iqueqä äwinqä iunä qänaknä imitätqä, zä-häukuä quvqä äwiqä-panjä iinjä etä, qui hämänä imäknäniqe. Injäqe iqu, Dñä Änguä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä imitätqä, inji zä-häukuä änguä äwiqä-manji, iquesanji, iqueqä häñä hea ique-ique pmeqe ämeniqe. ⁹ Itanji ne suqä ängui imäqänqä, enyqä miqä iquatunquänänji. Inji Goti Iqu, Iqueqä hea qäyunä ätimäutqanqanqä, ne enyqä miqä imitatqä, ymisanjä ängui ämequä-panji, ämeniqe. ¹⁰ Itanji ne ämaqä hui, ique yätamakqä vqenqä winqanji äqunqä, yipäqñqenä miqä, hämänä vquatunqä. Itanğa neqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iquauñi, ne yänjä äqänänä yätamakqä vquatunqä.

Huiwä häuä ktäunqätä, maktäunqätäñi, hinjinqä enqä-paniqä

¹¹ Nyi henyqä tuwanuä ätnämäuqä iqueni, yäpakä mänjini tuwanuä naqänänjä-quani,* ñqä hipaitä äqiyqe.

¹² He qätä änguänä nyipiyä. Ämaqä hiqä huiwi häuä ktäunqänqä kicutätmä eyätqänuwä iqua, “Ne Kraisi Iqueqä zä-huätatinqä awä ätuätunquä iutani, hanjä-iqä metunque mänengangiyqä” knuä vqangi, ämaqä huizindi, qunqä yeeqä wipnqä dinqä, i eyätqänäuä. ¹³ Ämaqä iinjä iqua, huiwä yuunquä-tänjä qäyä epu, kuknuä-suqeuni qänaknäni miqä itqänäuä. Iqua heyaqä huiwi häuä hinginä ektäupiyä iuta, ämaqeuaqä hinuä iqini, yoqä naqä mapnqä äwinyätqänä. ¹⁴ Nqä-näuäni, nyi ñqä yoqetä, ä ämaqä hñqueqetä, haqä mämaeqä itmä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä zä-huätatinqänä aquvänä itmä, Iqueqä yoqenä haqeqä mamäuqämqe. Kraisi Iqu, zä-huätati äunätä äpäkonätäqetani, nyi nätmätqä qua täutani, hinginqä enqä-panjä äqunqce. Itanga, qua täutanä iquauqä hinuä iqini, nyi ämaqä hinginqunjqä. ¹⁵ Itanga suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, ä häuä maktäunqä iqutäni, ii nätmätqä hinginqä enqä-panjqä. Ne Goti Iquesa hanjä-pmeqä änyä-häni ämetunque, ii nätmätqä naqänäni äyuwä. ¹⁶ Ämaqä äkisqu-äkisqu, nätmätqä naqänänjä ii a äqätpu, qänaknä itqänuwä iqua, Naqä Iqu, quwqä äwqä hanuä imbnqä iwimäkätä, Iqueqä qeqä-imänqeta, qeiqinyä iwitquequätñqä änyingiyä. Iqua Goti Iqueqä ämaqä Israitqä naqä-qakuä iquayi.

¹⁷ Nyaqä kuknuä yäpaki tiinjä. Ämaqä nyi ñqä huiwä täu yuunquä ae ändapätqänuwä, ii Jisasi Iqueqä wäunquä-wiyqä-qunä etangqenqä ämotquenä. I etangi, ämaqä hñqu nyi hanjä-iqä angumä dapqänqce, manyingqiyä. ¹⁸ Nqä nyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, hiqä quuvqe, änguä hingi emäkquätñqä änyingiyä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

* **6:11** Kuknuä tqce, Poli iqu kiqä-kiuä äqäkqce. Hitunuita tqinyqe, iqueqä yätamäkqä vqä hñqu Poli iqueqä kuknuä äqäkqce. Näqnqä-tänjä hñqua knui, Poli iqueqä hinui quvqä etangi, tuwanuä naqänänjä-quau äqäkqeqä, indqänätqänä.

Tuwanuä, Poli iqu Epäsäsi pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiŋuiqänä iquvi

Tuwanuä Poli iqu äqäkqä tqueqä quati, tiinji. Goti Iqueqä äwiŋqe, Iqu nätmatqä qäukuä yätutanitä, qua iutanitä eeqänäŋi, Kraisi Iquesa aquvä äqiyätä, Kraisi Iqu nätmatqä eeqänänä iuqä Nyuänä Naqä-qakuä-qu hetŋqä iwimäkätŋqä iinqe. (1:10 hiŋuä qundŋqä.) Itanji, Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu ävauqumuatätä, qu Kraisi Iqutä anä muänmbŋqä iwimäkätŋqä äwiŋgiyä.

Kiŋganäŋi, Poli iqu tuwanuä iuŋi, Goti Iqu ämaqeunqä qeqä ätumuäkätä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanŋppqä iqua naqä-hŋqunä epu, hueqä-himqä hŋquesanä enqä-panä iwimäkätŋqenqe, kuapanä ätätä äqäkqe. Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä iutanji, Goti Iqu qokä-apäkä iu anŋumä itmenä. Itanŋa, Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä-pa, quŋi anŋuanänä itqueniŋenqä näqŋqä mapŋqe, Iqueqä Dŋä Anŋuä Ique ävänä. (1:14 hiŋuä qundŋqä.) Itanji huizi, Poli iqu tiinä ätätä äqäkqe. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqe ämepu, Iqutä anä ämuänŋänjuwä iqua, äwqä naqä-hŋqunä imbu, Goti Iqueqä suqä iunä qänaki iqäpŋqeqä.

Tuwanuä täuŋi, qokä-apäkä iqua, Kraisi Iqutä anä ämuänŋäpu, naqä-hŋqunä enjuwiŋqä ätnänä iqi motquetŋqe, Poli iqu kuknuä ktqä hŋquaqui-hŋque ätukqe. Ktqä kiŋganäŋi, Goti Iqueqä qokä-apäki, anä kiuänänä hŋqu enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu anä-siyandqä enqä-ma ätqäuä (2:19-22). Ktqä huizi, Goti Iqueqä qokä-apäki, ämaqä kiuänänä hŋqueqä huiwä enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu huiwä iqueqä nyuänä-queqä (4:1-16). Ktqä yäpaki, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu apäkä hui enqä-panä etanŋi, Kraisi Iqu, apäkä iyyqä qokiqu enqä-paniqä (5:22-32).

Inji tuwanuä täuŋi, nätmatqä anŋui, Goti Iqu Iqueqä ämaqeu iwimäkäninŋqä wiŋganŋqenqe, ne hiŋuä anŋuanä äyä äqunänjunä.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iquŋji. Nyi tuwanuä tä, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä epu, anä-himqä Epäsäsi iu äpmapu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Iquenyqä quuvqä äpakänä eqiyätqänjuwä iquenyqä äqiyqä. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanŋa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta anŋuä etapäsinyä, heqä äwqe hanjuä imbu pmetpŋqä emäkqinyä.

Goti Iqu, nätmatqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, änätapqenqä

³ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutanä, anŋuä iwimäkquanä. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänji. Iqu Kraisi Iqutä ämuänŋänqetanji, nätmatqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, neyaqä quuvqä du anŋuä inemäkquätŋqä, änätapätqäuä.

⁴ Iqu qäukuä qua mimäkqänŋa, ne Kraisi Iqutä ämuänŋaninŋquä diŋqe, atäunjuä ae inaikqe. Iqu iinä imäkkqe, ii ne Iqueqä ämaqänä eanä, Iqueqä hiŋuä iqinji, suqä quvqä-tänä maeqä, jänänänä pmetaninŋquä diŋqeyi. ⁵ Iqu nenyqä aanä kiinä äwinyätäqä duta, kiŋganä atäunjuä

ae ätänaikqe. Quati tiinji. Jisasi Kraisi Iqu wäunuä imäkäniqä iuta, Iqueqä ymeqänä naqä-qakuä eanä pmeqänqe. Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii Iqueqä yeeqä inqeutatä, Iqueqä äwinqeutatänji. ⁶ Iqueqä Ymeqä, Iqu aanjä kiinjä äwinyänqä Iquesani, Iqu Iqueqä qeqä imänqeta hinqi vqe, ne ae änätapkqe. Ii naqänänjä hitanqenqä, ne knui, änguänä indqänätanä, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuqänänji. ⁷ Iqueqä Ymeqä Iqu äpäkonätä, Iqueqä häneqä iuäkqä iutani, ne anqumä hänjä inequmuatätä, neqä suqä quvqä eeqänäni, huätä ae ämänatnämäukqe. Goti Hanjuwä Iqu iinjä itä, Iqueqä qeqä imänqeta hinqi vqe, hävemnäqñqä etanji ämänätquakqe. ⁸ Iqu änguä aanjä kuapänä inemäkätä, näqñqä änguitä, knuä indqänqä huitanjä-huitanjitä, änätapkqe. ⁹ Nätmatqä Goti Iqu, Kraisi Iqu wäunuä imäkqanqä iunji, Iqueqä yeeqä inqetä, Iqueqä äwinqetä, imäkäniqä zä äwinqä di, tängani Iqu ätnänäqi ämänätquakqe. ¹⁰ Nätmatqä eeqänäni, hii ganä iwqatqanqani, nätmatqä eeqänänjä qäukuä yänjinitä, qua täunjitäni, Ämiqä Kiuänänjä Hnqueqä yäpä iqi pmetpnuwi. Ii Kraisi Iquvi.

¹¹ Inji ne Qäqutä ämuännanä, Iqueqä ämaqänä eqänqe, hinuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä ätänaikqe. Iqu Iqueqä äwinqä iutatä, Iqueqä knuä indqänqä iutatäni, nätmatqä eeqänäni timäutñqe, imäkänä. ¹² Iqu iinjä ätänaikqe, tiinjä imäkqänqe. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, knuä iqä yänänäqñqä ganä ävätunquä iqunesani, Iqueqä yoqe haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäqñqe. ¹³ Ga he-pqä, nesäni asä iinjä epnä. He kuknuä, naqä-qakuä we-hunqä-tänjä eä, anqumä hänjä equmuatqä iqueni, qätä ae äwiyäpiyitani, Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iutani Iqutä ämuänänqñwi. Iinjä eqanqñwänqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau väniqä kuknuä guä ämäsäuekqä-pa, heñi, Iqueqä Dñä Änguä Jänänänjä Ique inä etapkqe. Dñä Änguä Iinjä Ique vqe, ii he Goti Hanjuwä Iqueqänänqä näqñqä hipñqeyi. ¹⁴ Dñä Änguä Iqueni, ne ae ämakquä-qae, inji qänakndani, nätmatqä huizi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä iquau väniqä kuknuä guä ämäsäuekqä-pqä ii, inä meniquä-pqenqe, näqñqä enju. Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä anji inetmetä hapä mänäqumuatqanqä, inqä meniquä eä. Iqu iinjä inemäkätä, Iqueqä yänänäqñqä ämänätquakqä diñqe, Iqueqä yoqe, haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäquatuñqe.

Poli iqu, qu näqñqä änguänänjä mapñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁵⁻¹⁶ Goti Iqu änguä e inemäkätñqä iinqe, he Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpiyä iutani, Goti Hanjuwä Iqueä ämaqä iquauñqä enyätñqä iunqe, nyi qätä änyä ti äwiyätmitani, henyqä knuä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueni, 'änguiqä' ätuätmä, tääqä ätätmänqani, maqänäuqä äpakänä ätqua äwätqänjä. ¹⁷ Nyi tääqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Hanjuwä, Apiqu yoqä naqä-tänjä kinqanänjä äpmenqä Ique, ätuätñqe. Iqueqä-kiuä ätnänäqi itkimäknätñqä emäkätñqä diñqe, Iqu heñi, knuä indqänqä jänänänjä-tänjä, itanqä Iqueqä kuknuä naqä-qakuä iunji, qakuinqä näqñqä-tänjä epñqä iinjä, ätuätqänjä. ¹⁸ Itanqä Iqu hiqä knuä indqänqe we eumäkqanquti, ga he tiinjñqä näqñqä änguänänjä metpñqä ätuätqänjä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ae ekqä iquenä, nätmatqä ängui mapnuwänqä knuä yänänäqñqä äwipu, hinuä äqämbu äpmenuwuwi, nätmatqä iinqe, näqñqä hipñqä ätuätqänjä. Nätmatqä, Iqu Iqueqä ämaqä iqu mapnuwänqä ätätä ekqe, ii nätmatqä aanjä änguänänjä isua etanqenqä, näqñqä mapñqä ätuätqänjä. ¹⁹ Itanqä Goti Iqueqä yänänäqñqe, Iquenyqä

quuvqä eqiyätunquä iquneqä huiwä yäpä tämñi wäunüä itñqe, ii aañä hävemnäqñqä etañqenqä näqñqä hipñqä ätuätqänä. ²⁰ Iqueqä yänänäqñqä kätanänä qäquesa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Ique qua buta anñi ävauqumuatätä, qäukuä haqä yätunqä ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuangisa äpmuatekqä Iquvi. ²¹ Kraisi Iqu qäukuä yäñi e äpmeñqe, Iqu dnä yänänäqñqä-tänä iquautä, ämaqä ämiqä iquautä, itanña huizi yänänäqñqä-tänä qäquaunä-qe, Iqu eeqäpnä ämäwqätäuqänña äpme. Yoqä naqä-tänä tänña äpmeñuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ämiqä-qu äpme. ²² Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqäpnäñi, Kraisi Iqueä yäpä iqinyä witpñqä eätä, itanña, qokä-apäkä Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquau yätamäkqä väniñqe, nätmätqä eeqäpnäñi ämiqätñqä ätekqe. ²³ Nyuänä iqu, huiwi ämitñqä-pa, Iqu iquau ämitqäuä. Iqu nätmätqä eeqäpnänä iunñi, ämiqä pmetañqetani, qu qäyunänä enä. Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä pmetañqetani, Iqu, huiwiq äwa miqä, eeqäpnäñi aañä qäyunänä-tänänqä iwimäkquänä.*

2

Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anñi hänä inemäkkqenqä

¹ Hinñiqänäñi, heqä qätä mäwiqä hñgisanä iqetatä, hiqä suqä quvqetätäñi, he pizqä ae äpäkonjuwänänä äpmamiñuwi. ² He suqä quvqä ii imäkmiñuwi, ii ämaqä qua täutanä iuqä suqä du qänaknä ipu, itanña dnä quvqä im-imä hinñinäwa äpmeñuwä iquau miqä naqä iqueqä suqä quvqeu, qänaknä inä imiñuwä iqueni. Dñä iquau miqä tq, tänñani ämaqä Goti Iqueni hñgisanä itqueqanguwä iuqä qeqä-quuvqä imñi, wäunüä yänänäqñqä yqänä itqäuä. ³ Hinñiqänäñi ne eeqänänjune, iqua enqä-ma, asänänä äpmenä, suqä quvqe, neqä knüä indqänqä iutatä, huiwä iqueqä äwiñqä iutatäñi, äyä imäkmiñque. Inñani neqä suqä quvqenqe, kimanñi qutä anäñi, Goti Iqu äwqä tnänä wiñganqä iutani, hanñ-iqä nätapätqätäninñi. ⁴⁻⁵ Ne pizqä iinñä äpäkonanä qäyä äwitangquä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä huäqä-hunqetä, nenyqä äwiñqetä, äwa miqä, hävemnäqñqä eäqä iutani, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anñi hänä inemäkkqe. Inñi Iqu he hänä iinñä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä suqä nätmätqä hinñi vqä iquesanñi. ⁶ Goti Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä naqä-hñqunä guä ämänaqäkqe, ii ne Iqutäñi, anñumä hänä nevauqumuatätä, itanña Iqutä qäukuä yänñi, ämiqänqä zä-hawä ikikinyänä iu, anä äpmuatänaikqe. ⁷ Inñä inetquakqe, ii tiinñanqe. Ämaqä qänaki epqä iqua, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, qeqä inetmäkkqeuñi hinñä äqumbiyitani, Iqueqä qeqä imänqeuata hinñi vqenqe, näqñqä mapnuwi. Ii äwa miqänqä, aañä hävemnäqñqä iinñeyi. ⁸ He Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwitanñi, Iqu anñi hänä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä qeqä imänqeuata hinñi vqä iquesayi. Nätmätqä iinñi, hiqä-hiuä imäkñganquwita emakqä ma, Goti Iqu hinñinäwa etapkqe. ⁹ Ii he wäunüä yänänäqñqä ipiyä iuta ämepunjqae, heqä quikuñi ptqä äqänäpu, hiqä yoqe haqeqä ämamänquwä ma, oee. ¹⁰ Wäunüä anñuanänä nenyqä näwinyä ekqä iu imäkquatunquä iunñqe, Goti Hanjuwä Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, hänä inemäkkqe. Inñi ne tänña hänä tä äpmeñque, ii Goti Iquesanänñi.

* **1:23** Näqñqä-tänä hñqua, kukñuä tqe, ti äkunmäkätqäuä. “Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä äpmeqetani, Iqu äwa miqä, eeqäpnäñi aañä qäyunänä-tänänqä iwimäkquänä.”

Jisasi Kraisi Iqunä, ne naqä-hñqunä pmetatunquä inemäkkä Iquvi

¹¹ Iiñiqe, he hiñuiqänä äpmaminjuwiñqä kñuä indqämbu. Heqä hinaqä qanyä eunyäpu ämeekuwa etangi, Israitqä iqua henyñqe, “Iquauqä huiwi häuä maktänqä-quayqä” ätäpu, itanga quwqä-quwänqe, “Ne huiwä häuä ktänquneyqä” ätätqänjuwä iquayi. Huiwä iu iinjä imäkñqä suqe, ii ämaqeua hipaitä imäkkqeyi. ¹² He iñga äänä äpmaminjuwiñqe, kñuä indqämbu. He Kraisi Iqueni, mämeqä hiñgi äpmaminjuwi. He ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäunjuä ikqä, Israitqä iquautanänñuenä maeqä, ämaqä kinä hñqäqisanñuenä etangä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau nätmätqä väniñqä kukñuä guä ämäsäuekkä iñqe, he evquatämäukqe. He qua iuni, iinjä äpmapiyänñangi, Goti Hanjuwä Iquenyñqä mañqä epu, heqä kñuä indqänqä yänñänäñqe, nätmätqä mapnuwänñenqä mämeqä, hiñgi äpmaminjuwi. ¹³ Inäqe he ämaqä kinänäñi iinjä ätqäuminjuwä iquenä, tängani he Kraisi Jisasi Iqutä i ämuänñajuwi, Iqueqä häneqetani, Goti Hanjuwä Iqu, etma äpätä qäqiqi equmuatekqe.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Kraisi Iqunä, ne äwqä hanjuä iñqä pmetatunquä Inemäkkä Iquvi. Hiñuiqänäñi, Israitqä iquatä, huizi iquatäñi, mäkä-hunqä äpmaminjiyi. Mäkä-hunqä iñi, täknä naqä hñqu awä iqi äqiyenyä pmetanjiyänñaga, Jisasi Iqu äpäkonätä anji ävauqe, huätä äväpnemäutä, itanga Mosisi iqueä kukñuä-suqä yäua* eeqänñani hma imäkätä, naqä-hñqunä eenyä, äwqä hanjuä iñqä pmayñqä imäkkqe. Iqueqä äwiñqe, tiinjä etangiysi. ¹⁶ Iqu zä-huätatä äunätä äpäkonqetani, mäkä-hunqe eeqänä hma imäkätä, mäkä-hunqä iquaqu, hueqä-himqä änyä-hänñä hñqu hiätñqä imäkätä, itanga Goti Hanjuwä Iqutä, näueqä imäkninyä pmesiñqä diñqä äwiñqe. ¹⁷ Inji Iqu äquvepätä, he kinä näñi äpmaminjuwä iquendä, ne qäqiqinä iqunesä, suqä äwqä hanjuä änyanä, naqä-hñqunä pmeqänqä iñqä awä ätkqe.† ¹⁸ Iqu ne äwqä hanjuä iinjä inemäkkqetani, Dñä asänänñä-tänñä eanä, Goti Hanjuwä Iqueni, iuta wimenä.

¹⁹ Tängani he ämaqä huii ämuänñänänñä hmanji. He ämaqä qua iu qäyutanä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä qäqiqinä iqua enjuwä-panä epu, Iqueqä anju äpmeñuwä iqueni. ²⁰ He anä, Goti Iqu imäkkä-panä iññenji. Ämaqä kukñuä awä tuäkiqänñqä ändowatkqä iquatä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquatäñi, qu anä-siyandqä enqä-panä iquayi. Kraisi Jisasi Iqu, anä vänyqä miqä yänñänäñqä ämätnänñqä-panä iinjä Iqueyi. ²¹ Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä eeqänäñi, Ique ekunätanñä anä ii ämätnä. Goti Naqä Iqu, anä iqueni, hiqäva-imäkkä anä enqä-pa, Iqueqänqä mätquätñqä itqäua. ²² He-pqe, Kraisi Iqutäñi, naqä-hñqunä etanjuwiñqä, ga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä huizitä guä ämaiqiyätä, Iqueqä anji, Dñä Äñguä Iqu yäpä iñgisa pmetätñqä iñqä ämätätqäua.

3*Poli iqu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänñä tqueqä wäunjuä-wiyqä-queqä*

¹ Goti Hanjuwä Iqu iinjä emäkkqanqetani, nyi Poli iqunä, Iquenyqä tääqä ätätqänä. Israitqä iqua qäyä etangi huizi iquenä, yätamäkkä eyqämqä diñqä, Kraisi Jisasi Iqueä wäunjuä imäkätqätanqetani, guä äpmuatenjiyquwi. ² Goti Hanjuwä Iqu henyqä qeqä imänqeuta äñguä hiñgi etquetñqä, nyi wäunui ändapkkä iñqe, he qätä ae äwiyyquwi. ³ Iqu Iqueqä kñuä indqänqä zä wiqe, nyi näqñqä hiätmqänä ändapkkqe. Iñqe

* **2:14-15** Israitqä iqua kñuä tii indqänminjuwi. “Ne Goti Iqueqä suqä-tänñunä etangi, ne Iqueqä ämaqä-qunä eanä, huiziquau ämäwqätäunju.” † **2:17** Asayä 57:19

nyi henyqä tuwanuä wänqä ipu äqiyätmä, awä ae äyä etqe. ⁴ He pipa ipi a ätäupiyänqäni, näqñqä tiinjä mapnä. “Ae! Iqu Kraisi Iquenyqä kukñuä zä witanqä iquenyqe, näqñqä ae äyä eänä.” ⁵ Ämaqä kinqanä äpmaminuwä iquauni, nätmätqä täñqe, awä mätquä iminuwä. Inäqe, täñqäni, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, Iqueqä kukñui hinuätqä iquatäni, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä atäunuä ikqä iquauni, Dñä Äñguä Iqu iwimäkqanqä, iñqe iqua näqñqä ae ämenäüä. ⁶ Iqueqä kñuä indqänqä zä wiqe, tiinji. Ämaqä Israitqä qäyä etanqä huizi iqua, kukñuä we-huñqä-tänqä ämepiyita, Kraisi Jisasi Iqutä ämuäñnänuwitanqä, nätmätqä Israitqä iqua mapnuwä iunqä, qu-pqä inä ämepu, qäyqä-qäqua naqä-hñqunä eqanqpi, kukñuä Goti Iqu, ‘Iinjä imäkmiñeqä’ ätätä, guä ämäsäuekqe, qu-pqe inä patqiyäniqe.

⁷ Nyi kukñuä äñguä we-huñqä-tänqä tqenqä wäunuä-wiyqä-qunä emqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqä iuta inyimäkätä, Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi ändapqä iyyi. ⁸ Nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä yäpä iqinjä mänäqä mämä qäyä pmetanqä-qe, Iqu suqä hinqi vqä iuta wäunuä tiinjä ändapqä. Nyi Israitqä iqua qäyä etanqä huizi iquau, Kraisi Iqueqä nätmätqä eeqänänqä, ne änä miwäsäuqä itä, a matäuqä itunqä iunqä, qu-pqä inä mapnuwä iinjä kukñui, awä ätuätqänqä. ⁹ Goti Eeqänänqä Imäkkqä Iqu, nätmätqä imäkäninqä zä äkittqiye äpmaminqä iunqä, nyi ämaqä eeqänänqä iu awä ätnänäqi tquämqe, Iqu wäunui iñqe inä ändapqä. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu iinjä, tiinjinqä imäkkqe. Dñä nätmätqä qäukuä yäninjä miqä iqua, Goti Iqu Israitqä iquautä, huizi iquautä, Iqueqä ämaqänqä naqä-hñqunä epñqä maqiyqanqä äqumbiyitanqä, “Iqueqä kñuä indqänqä, huitanqä-huitanqä” kñuä indqämbñqä imäkkqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä tä imäkäninqä, kñui aanqä hinuäqänä iwäsäuekqeu qänaknä itä, Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqu wäunuä imäkqanqä iutanqä, naqä-qakui ae qe imäkkqe. ¹² Iinjä etanqä ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätunqetanqä, zä miqä pemänä itanä, Goti Hanjuwä Ique wimenä. ¹³ Iinjinqä, “Nyi he yätamäkqä hemqänä, wäunuä imäkätmä hanqä-iqä meqanqñqä kñuä kuapänä indqänäpu, heqä quuvqä heqiyqe mändi päwiñqä, yänänäqñqä tqäpiyä” etqä. Nyi hanqä-iqä ii ämetñqe, ii he äñguä äpmepu, yoqä naqä mapñqeyi.

Poli iqu, qu yänänäqñqä iwimäkätñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁴ Iqu nätmätqä eeqänänqä iinjä imäkätñqenqä, nyi neqä Apiqueni qonqä äwoktäutqänqä. ¹⁵ Iqu ämaqä qäukuä haqä yätu äpmeñuwä iquauqätä, qua iu äpmeñuwä iquauqätä Kaniqu eä, itanqä Iqueqä hiveymeqä inä etanqunqä yoqe iuta ävätqäüä. ¹⁶ Nyi iinjä itmänqanqä, henyqä tääqä tiinjä ätuätñqe. “Iyää, neqä Apä, Si nätmätqä aanqä kuapänänqä-tänqä eänä, yänänäqñqä aanqä naqänänqä-tänqä enqä Iqukiyä. Si iquauni, nätmätqä ii ävätnä, iquauqä äwqä yäpä imñi, Tqä Dñä Äñguä Iquesa yänänäqñqä iwimäkiyä. ¹⁷ Nqä Apä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanqunuwitanqä, Iqu iquauqä äwqä yäpä imñi anqä näweqä imäkäqämetñqänä yätamäkqä wiyä. Ga suqä ämaqenqä äwinqä iqu, zä enqä-pa hukä-tapinjä yänänäqñqä äüä ätqäunqä-pa, iinjä tqäutpñqänä iwimäkiyä. ¹⁸ Iyää Apä, iquatä, Tqä ämaqä eeqänänqä itänqä, qu Kraisi Iqueqä suqä ämaqenqä äwinqä, aanqä naqänänqä eä, quapitä hiqotitä, itanqä haqä yätqätä mänäqä mämdä, im-imqä iquvanqä iptänänqä iquenyqe, näqñqä ämepu, a yänänäqñqä kiqätätñqä, inä iwimäkiyä. ¹⁹ Iyää Goti Apiqukiyä, Iqueqä suqä äwinqä iñqe, ämaqe qu änyä maqñqä

etanppqä-qe, Si ämaqä tquauñi, näqñqä hiätppñqänä iwimäkiyä. Iyää Apä, Si quñi iinjä iwimäkätqäñi, ii tiinji. ‘Nätmatqä aanjä hävemnäqñqä äwiñqe, qutä inä wiqänqä diñqeyqä’ äktätqänänä” ätuätñqe.

²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä, neyaqä qeqä-quuvqä yäpä imä, iinjä itñqä iquesañi, ne, ‘Iinjä-iinjä inemäkiyä’ ätuätanä, yatñqä ävquque, Iqu ämäwqätäutä, nänäqänäñi inemäkänä. Itanğa ne qanyä kñuinä indqänqquä-pqe, asä iinjä imäkänä. ²¹ Inji Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iquautä, Kraisi Jisasi Iquesä, wäunuä naqänänä iwimäkätñqetani, ämaqe Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä ämepu, Iqueqä yoqä naqe, hea ique-ique haqeqä ämuämuäqäpñqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Ne Jisasi Iqueqä huiwä eänquä iqune, Goti Iqueqä suqä dunä imäkquatuñque (4:1-6:24)

4

Ne Jisasi Iqueqä huiwi enqetani, naqä-hñqunä pmetatuñquenqä

¹ Poli iqnä, nyi Naqä Iqueä wäunuä iunä imäkätmä, guä äpmeñqä iqnä, mañä tiinjä etmqe. “Goti Iqu suqä äñgui näwinyä etä, tääqä etätmakqä enqe, iunä imäkäpu, suqä Naqä Iqu mäwiñqä iinjä iquauñi, mimäkkä pambiyä” etqä. ² He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuä mäñdi äkittqänäpu, huiziunji, quvqä miwitqueqä, qeiqinyä miñgpñqe. Heyaqä awä iqini, hanjä-iqä timäuqanğani, äwqä tnänä maqänä mimäkkä, suqä ämaqenqä äwiñqä iqueni, a yänänäqñqä äqätpu, hanjä-iqä eeqäpnäñi ämeqäpñqe. ³ Dñä Äñguä Iqu he äwqä hanjä imbu, naqä-hñqunä hiätppñqä emäkkqe. He äpakänä e pmetpñqe, yänjä qänğanğpu. ⁴ He näqñqe, ne Jisasi Iquesañi, huiwä naqä-hñqunä enju. Dñä nesä äpmeñqe, Iqu Hñqunänñi. Itanğa nätmatqä äñguänänjä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqä diñqe, tääqä änatätmakqä-qae, ga ne asä iquenqä kñuä yänänäqñqä indqänätanä, hiñuä äqänänä, äyä äpmeñju. ⁵ Itanğa neqä Naqä Iqu-pqe, Hñqunänñqä. Neqä quuvqä eqiyätunquä-pqe, hñqunänñqä. Itanğa asñä ämetunquä-pqe, hñqunä inänñqä. ⁶ Itanğa eeqänänñuneqä Goti, Kiuänänñä-qu eä, Iqu neqä Apiquvi. Iqu eeqänänñuneqä haqä yänji äpme, eeqänänñuneqä awä iqi äpme, itanğa eeqänänñuneqä yäpä imä äpme.

⁷ Inäqe Iqueqä qeqä imänqeuta nätmatqä äñguä hiñgnä vqä iunji, Kraisi Iqu iwäsäutä, ne hñqunä-hñqunä änatäpquäukqe. ⁸ Kukñuä iinjñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänä.

*“Iqu, aanjä haqä yäninyqä äyätäqänğani, ämaqä guä äpmaminjuwä kuapänänjä iquau ätuma ekqeqä. Ätuma äyätä, ämaqeñi, nätmatqä äñguänänñi äwikqeqä.”**

⁹ Kukñuä, “Iqu aanjä haqä yäninyqä ekqeqä” ätäänqä iqu, ii Iqu yäninyqänä ekqänqä matqä iqi, oee. Kiñganänñi, Iqu qua hñque yäpä mäñi äwiñqä iquenqä ganä äwäkkä eä. ¹⁰ Ämaqä qua iunqä äquveqäkkä Iqu, Asiqu, qäukuä aanjä haqä yätunqä ekqe. Ii nätmatqä eeqänänñä äsquä-äsqueni, qäyunänä witätñqä imäkätñqänä.

¹¹ Ämaqä Iqu Qäqu, Iqueqä ämaqä iqune, nätmatqä äñguänänñi tii änatäpquäukqe. Hñqua, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqä epñqä, hñqua kukñuä hiñuä-tqänqä epñqä, hñqua kukñuä äñgui awä-tqänqä epñqä, itanğa hñqua, quuvqä heqiyqä iquau ämipu, näqñqä-vqänqä epñqä, äwikqe. ¹² Iqu iinjä imäkkqe, ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäunuä ikqä

* 4:8 Apqä Bukä 68:18

iquau, Iqueqä wäunui, qäyasäqi miqä, qäyunä iqänqä iwimäqänqä eä. Wäunui qäyunä ämipiyitani, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hnqunänqä yändi-yändi imäkqa peyqänqe. ¹³ Iqua wäunua ique imäkqanquwitanj, ne quuvqä anä eqiyätanä, naqä-hnqunä äpmenä. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, näqñqä ämenä. Itanga, ymeqä nandqä naqä hiätñqänä imänqa-imänqa äpeyqä-ma, ne asä ii iqa-iqa äwätanä, Kraisi Iqu suqä jänänäninä imäkätñqä-pa, qäyunänä hianä. ¹⁴ Ne iinj ae ätimäuququänganji, ymeqä wänqä isua iqä-ma mäpmeqä yatunqwe. Ämaqä kukñuä quanqä ätuäpu, huiziquau qui imäkpnqä näqñqä huitañä-huitañä-tänqä iqua, neqä quuvqä heqiyqe yuuwä natäpnqä diñqe, yunui inji-ingisa äqunätä, nätmätqä näñi-mänji ätpekiqä-panji, ne iinj minemäkqänqe. ¹⁵ Iinj maeqä itanä, ämaqeunqä änenqä iutanji, kukñuä naqä-qakuinä tquatunqwe. Ne iinj imäkqanquwatqe, neqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä eätä, neqä Nyuänqä Kraisi Iqutanji, naqä-hnqunä hianä. ¹⁶ Wiikä qäpaiqä isua, yänji ängüä äuqätänänqä imäkätñqä-pa, Iqu Iqueqä huiwä iqune iinj inemäkänä. Ne qokä-apäkä iqune, suqä ämaqeunqä äwinqä iqueni, qänaknä itanä, neqä wäunua hnqunä-hnqunä imäkätunquä iunji, ne huiwi naqä-hnqunä änyanitanji, naqä-naqä imänqa peyanä.

Suqä yäüä huätä vquatämäupu, suqä änyä-hänji a maqätpnqenqä

¹⁷ Iinjñqe, nyi Naqä Iqueqä yoqetani, kukñuä yänänäqñqänänji tiinj etmqe. “Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua imäkätqänquwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä. Iquauqä knuä iqe, quwqä äpmeqä iunji, häukuä ängüä uwqiyqe, aanqä eä. ¹⁸ Quwqä äwqe, ppinjqä yqänä imbu, knuä indqänqä ängui maeqä epiyitanji, quwqä näqñqä meqänqe, we maunqä etanqgetani, Goti Hanjuwä Iqueqä hänä-pmeqe, mämeqä itqänä. ¹⁹ Iqua suqä quvqä imäkäpiyänqanji, “Tä aanqä quvqä di imäkätqänqunä” knuä iinj mindqänqä ipu, womba miqä ipnä. Iquauqä manä iunji, nätmätqä äwi iqä hnqunä änäpnä, äwi ae ävqäqä-qae mäwquatämäuqä yqänä imäkqäpnä. Iinjñqe, “He iqua imäkätqänquwä-pa, imäkqa mäwqä pambiyä” etqä.

²⁰ Ämaqä Kraisi Iquenyqä näqñqä etapäpiyä iqua, he suqä quvqä iinj iquau imäkqänqänä mämetqueqä ikuwi. ²¹ He Iquenyqä kukñui qätä äwikuwänqa, Iqueqä kukñuä naqä-qakuä, Iqueqä-kiuänqä ätäänqä iinjñqe, qu näqñqä ae etapkuwinqwe, nyi näqñqä eänänä. ²²⁻²³ Iqueqä kukñui tiinj. “Suqä yäüä, huiwä iqueqä äwinqä iuta, hikänänqä iu ämequatätä, yätamäkqä mämeqänqä qui emäkqä iqueni, he huätä vquatämäupu, knuä iqä änyä-hänqä iqu imä mnätñqe, heqä äwqe, anqä qñqanä enqä-pa hutepiyä. ²⁴ Itanga he suqä änyä-hänqä, Goti Hanjuwä Iqu Kiqä-kiuä enqä-panä imäkätä ekqä iqueni, a maqätpiyä. Suqä tqe, Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuä iutanä eä, jänänänqä ikikinyänqä enqä iiji.”

²⁵ Inji, he naqä-hnqunä ae eänquwi, hiqä heyämaqä iquauñi kukñuä quanqä mätkuä, naqä-qakuinä tquäpnqwe. ²⁶ Itanga he äwqä-tnänqä enqwe, suqä quvqä imäkqä diñqä wimasipu. Äwqä-tnänqä, äpakänä, mäptqe känawä äwqä mämä mñganqñqanqä mimäkqä pambu. Inga-qänqanä qäpu hiätñqe. ²⁷ Äwqä-tnänqä yqänä äwinqwe, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä makä-hunqä iqu, ekittqiyätä ämaequtäqñqä. ²⁸ Si quwä mequki sätāti, anqumñi mämeqä, tqä-täuä wäunua imäkätnä, tqänqätä, ämaqä äwa iqanquwä du yätamäkqä vqänqätä, iqätñqe. ²⁹ Hiqä manä iutanji, kukñuä quvqä matqänqä. Kukñuä ängüä, ämaqä hanqä-iqä metqätanquwä iu yätamäkqä äväpu, yeeqä iwimäkqänqä dinä tquanqpu. ³⁰ Itanga

Goti Iqueqä Dnä Ängüä Iqu, wiunqä yätñqä miwimäkqä pambiyä. Goti Iqu Dnä Iqueni, he Iqueqä ämaqä-quenä hiätangpi, itanga hiunji qänakñanga hanjä-iqä mämeqänqä näweqä etmeninqä hiqñqä enqä-pa etapkqe. ³¹ Itanga huizi, tiinji. Äwqä tptawä esqanguti, äkasuwä ätäpu, mañä täqñqä ätäpu, kukñuä quvqä ämaqä mändi kittqiyeqetä, suqä quvqä huizi iquatäñi, ävquatämäupñqä etqä. ³² Ga hiqä-hiuänqä huäqä äumäknäpu, qeiqi itquatnäpu, itanga hñqu quvqä etqueqe, ängüä iwimäkäpu, hiqä äwqä tnäñi, iqueqä quvqetäñi, iiqä itmäkmbñqe. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänñanganguwäñga, Iqueqä äwqä tnäñi iiqä itmäknätä, hiqä quvqe huätä ämaemäukqä-panä iinji.

5

He nätmatqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbñqe

¹ Iinñqe he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä pmetangä, Iqu henyqä äwinyänqe, suqä eeqänänä imäkäpiyä iunji, Iqueqä-kiuä imäkätñqä-pa, asänä imäkqäpnqe. ² Kraisi Iqu nenyñqä aañä kiinä äwinyätä, yätamäkqä neyätñqä Iqueqä-kiuä äwiñqä-ma, he nätmatqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji, suqä ämaqeunqä kiinä äwiñqä iqu, hiñuiqä maeqäpnqe. Iqu iinä äwiñqqe, ii Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkätñqä diñqä, nätmatqä tä ikeqangä jinänä äweqä-pani, hiqäva äwqänqqe.

³ Inji, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitañä-huitañä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätqä eeqänänä imäkqetä, suqä hiñuä aowä qñqetäñi, he iinji mimäkqä ipu, iinqä kukñui wänqä qäpu tqä-pqe, qäyä eänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä ae enuwä iquenä, iinä imäkqänqqe, pmua imäknänä. ⁴ Ä kukñuä womba inqe matqä ipu, kukñuä anä miqänqä tqe matqä ipu, itanga qokä-apäkä iuqä suqenqe häñä tamqä matqä ipñqänänä. Suqä ii he imäkqe, ängüänänä hmanji, quvqe. Hiqä kukñui, Goti Hanjuwä Iqueni, “änguiqä” tquangpu. ⁵ “He iinä mimäkqä pambiyä” etqe, ii tiinänqqe. Ämaqä, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitañä-huitañä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätqä eeqänänä imäkqetä, suqä hiñuä aowä qñqetä itqänjuwä iqua, anä Goti Hanjuwä Iqutä, Kraisi Iqutä, ämisinyä äpmeniyä yänñi, mäpmeqä ipu, nätmatqä anä mämiqñqä iinqe, näqñqä ängüänänä mapu. Suqä hiñuä aowä qñqe, ii goti quangä iu qonä woktäuqä enqä-panä asänäñi.

⁶ Ämaqä huizi, kukñuä quatä maeqä hiñginqä isua etäpu, suqä iinä imäkpnqä etätma upñqä iquwi, wimasipu! Ämaqä hñgisanä ipu, iinä imäkqanguwä iquaunji, Goti Iqueqä äwqä tnänä inqe, äwimenä. ⁷ Iinä etangä, iquatä näueqä imäknäpu, ikämanqä miqä pambu! ⁸ Hiñuiqänäñi he hiawiqä imä äpmamiñuwä-qe, tängani, he Naqä Iqutä ämuänñajuwi, ii he we-hunqä iqi qe äpmeqä. Itani, he nätmatqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji, we-hunqä iqi itkimäkmbñqe. ⁹ We-hunqä iqi äpmeñuwä iquaunji, we-hunqä iqu, qu ämaqe qeiqi iwimäkäpu, quvqä maeqä jänänänä epu, kukñuä naqä-qakuinä tqäpnqä wimäkänä. ¹⁰ Itanga suqä ängüä, Naqä Ique yeeqä iwimäkpnqä iunqä näqñqä mapñqänä, yamwiqä iqangpu. ¹¹ He ämaqä hiawiqä imä äpmapu, suqä quvqä imäkätqänjuwä iquatä äktuwunqä mikiqä, hiqäpi yayuäki imbu pmetangpu. Quwqä suqä iquesani, ymisanä enqä-pa, häukuä ängüä wiqanguti ämepu, mañqä ipnä, oee. Iinä imäkqe, qäyä etanguti, qanyä äpmapu, quwqä suqä quvqe, ätnänä iqi maepñqe. ¹² (Suqä quvqä, hiawiqä imä zä äpmapu

imäkätqänuwinqe, womba meqä etanji, nyi awä matqä imä.) ¹³ We-hunqä iqu, nätmatqä zä äwämitätqä iundanji, ätnänjä iqi maeqanquti, hinuä-qunqä eä. ¹⁴ Itanğa we-hunqä iqu iinjä imäkqanğanji, nätmatqä iinjä-pqä iqu, we asänä hunänä. Iinjä etanji, iinqe kuknuä tiinjä ätnä äwi.

*“Ämaqä hiaqäqä äwinjä iquki, pämä pmayä. Ae äpäkönğnjä iutanji, anji vayä. Anji vauqanğti, Kraisi Iqu, Iqueqä we-hunqetä, tä enqä-ma äyäkqätänä.”**

¹⁵ Iinjinqe heqä qanä ikipiyä imni, anğuanä mimbu. Knui qäyasäqä mindqänqä, anğuinä indqambu ikiqäpnqe. ¹⁶ Tänganji ämaqe, suqä quvqenä imäkqäwätqänuwä-qae, hea, suqä anğuanänjä imäkqänänjä iqua, he ämaequtäuqänqä, anğuanä mimbu. ¹⁷ Ga he ämaqä knuä iqä anğuinqä qämä-qämä miqä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunqänä näqnqä meqanğpu.

¹⁸ He wainqä-eqä yänänäqnqä änäpiyi, hiqä knuä indqänqä anğui qui emäkätñqä dunqe, manqä iqäpnqe. Suqä iinj, hiqä quamä pmeqä eeqänänjä äwinqä iunji, qui emäkänä. Iinjä tñanqe, Dnjä Anğua Iqu, hesä manğua enyätätñqä, hinuinä qumbñqe. ¹⁹ Dnjä Anğua Iqu manğua e emnätanğqetani, he tiinjä imäkqäpnqe. Hiqä-hiuä kuknuä ätnäpiyanğanji, kuknui apqä bukä iutanitä, apqä huizi iutanitä, itanğa apqä Dnjä Anğua Iqu etapqanğqä iutanitä, amepu, hiqä äwqä imni, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpnqe. ²⁰ Ga nätmatqä eeqänänjinqe, Goti Hanjuwä neqä Apiquenji, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä yoqetani, “anğuiqä” tquäpnqe. ²¹ Itanğa, Kraisi Iquenyqe, “Iqu neqä Naqä-qu etanji, ne Iquenji, yäpä iqi vquanä” knuä indqänäpu, hiqä-hiuänjä-pqe, yäpä iqinyä inğpnqe.

Qokä-apäkä ämanğäwänuwä iquauñqä

²² Hiqä-hiuä yäpä iqi inğpnqä ätqäqe, ii tiinj. Apäkä iuenä, neqä Naqä Kraisi Iquenji, yäpä iqi ävätqänuwä-panji, heqä qokä iquauñä-pqe asänä e vqäpnqänänji. ²³ Tiinjä etanji ätqä. Kraisi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä Nyuänä-qu eä, iqua Iqutä huiwi naqä-hnqunä etanji, Iqu, huiwä iqu hänjä-pmetätñqänä, anji Vauqumuatqä-qu eä. Ii enqä-panji, qokiqu, apäkiyqä nyuänä-qu eä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäki, eeqänänjä iunji, Kraisi Ique yäpä iqi äpmenuwä-panji, inji apäkä-pqä iuenä, heqä qokä iquauqä yäpä iqi e pmetpnqänänji.

²⁵ Qokä iquenä, Kraisi Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iunqä kiinjä äwinyätä, yätamakqä vätnqänä Iqueqä-kiuä äwingqä-panji, hiqä apäkä iuaunqe, kiinjä iinjä enğuatñqänänji. ²⁶ Iqu qunqä iinjä äwinyätä imäkkqe, ii iquaunji, quvqä maiqnqä, eqetä, Iqueqä kuknuitä, asnjä äwqiyätä, ikikinyänjä iwimäkätä, Iqueqä qokä-apäkänä hiätñqä pmutetñqä dinqeyi. ²⁷ Iqu iinjä iwimäkätñqä äwingqe, ii tiinjänqe. Qu Iqueqä hinuä iqinj, nätmatqä qeqä bimbiqä tqä isua enqä-panjä epu, kiyä maeqä epu, huiwi yätäaqä, ä ppkä äki-akitani, maeqä epu, ämaqe, “Quvqä iinjä-iinjä iqä-quaiqä” mäutqnqä äwinyä. ²⁸ Kraisi Iqu, Iqueqä ämaqänqä aanjä kiinjä e äwinyätñqä-panji, qokiquenä, heqä huiwinqä kuapänä enyätñqä-panji, heqä apäkiuaunqä-pqe, asänä iinjä enğuatñqe. Ämaqä iqueqä apäkinyqä aanjä kiinjä äwinyätä, anğua iwimäkätñqä iqu, iqueqä-kiuänqä äwinyänqä iquvi. ²⁹⁻³⁰ Ämaqä hnqu, iqueqä huiwinqä wi äuämäkätä, ymisanjä miinjä ma miqä yäniqi? Oee, iqu anğua äminyätä, ymisanjä inğuanä. Suqä iinj, ii tiinjä enqä-panji. Ne naqä-hnqunä äuqätänänä, Iqueqä huiwä

* 5:14 Asayä 26:19; 60:1

hŋqunä etanŋquetani, Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iqune, äŋguänä ämäneyätŋqä-panjä asänänjä iinji. ³¹ Suqä ii, Goti Iqueqä bukä iu tiinjä ätnänŋqä-panji.

“Qokä hŋqu, iqueqä kandä känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämaqänäsinyä, huiwä naqä-hŋqunä änyinyä pmeqänŋqeqä.”†

³² Kukŋuä iqu, qakuä aañä naqänänjä-tänjä etanŋgi, zä äwiŋqä ique. Nyi ŋqä-näuäŋji, “Kukŋuä tqu, ii Kraisi Iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquaunŋqätä, ätqiyä” ätqä. ³³ Inji kiqä quati, tiinjä-pqä inänji. Ämaqä hŋqunä-hŋqunänjä iquenä, hiqä-hiuänŋqä enyätŋqä-panji, heqä apäkä iuaunŋqä-pqe, inä hiŋguätŋqeqe. Itanŋga apäkä hŋqunä-hŋqunänjä iuenä, hiqä qokiquaunŋqeqe, “Iqu ŋqä naqä-qu etanŋgi, nyi iquenji yäpä iqi vqämŋqeqä” kŋuä indqänŋgpŋqeqe.

6

Ymeqä iquaunŋqätä, kunaqä-kununuaunŋqätä

¹ Ymeqä iisuenä, he Naqä Iqutä ämuänŋnajuwä-qae, hiqä hinaqä-hinunuaau hŋgisa mitqueqä, qänaknä vqäpŋqeqe. Suqä tquenji, he imäkqä di, Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋji, äŋguänänji. ² Suqä iquenyqeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iunji, tiinjä ätnä. *“Si tqä tnäutä tniquesäŋji, yäpä iqi ävätnä, iyaquiuä kukŋui qänaknä vqanŋginyä.”** Goti Iqu suqä iqua ätuätäqanŋganji, Iqu suqä tque-ganä, kukŋuä nätmätqä timäuniqä diŋqä qäsä guä ämäsäuekqeqe. ³ Kukŋuä gue, tiinjä äyä ämäsanä. *“Si iinjä itnä äŋguänä äpmeŋji, nätmätqä eeqäpnänjä si imäkätŋjä iunji, äŋguänä timäutqätanŋguti, itanŋga qua iunji, hea quäuqä äpmaka utunŋqinyä.”†*

⁴ Kununuenä, hiqä ymeqä isuaunji, quvqä itquepu, äwqä tnänjä mi-wimäkqä iqäpŋqeqe. He isuaunji, suqä Naqä Iqu äwinyänŋqä iunŋqä näqŋqä äväpu, “Iinjä imäkäpu, iinjä mimäkqä pambiyä” ämotquepu, äŋguänänjä miqäpŋqeqe.

Wäunjuä-wiyqä iquaunŋqätä, wäunjuä miqä iquaunŋqätä

⁵ Wäunjuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä, qua täutanjä iquaunŋqeqe, “Iqu ŋqä naqä-qu etanŋgi, nyi iquenji yäpä iqi vqämqänä” kŋuä indqänäpu, hŋgisa miqä, qänaknä vqäpŋqeqe. He wäunjuä, quanŋgä miqä, äwqä naqä-qakuänä äwipu, Kraisi Ique yäpä iqi äväatqänjuwä-pa, iinjä äwipu imäkqäpŋqeqe. ⁶ Iquau yeeqä iwimäkŋqä wäunjuä äŋgui, iqua hiŋuä eqänätanŋguwänŋganä, miqä pambu. He Kraisi Iqueqä wäunjuä-wiyqä eänjuwi, Goti Hanjuwä Iqu äwinyänŋqä iunä imäkäpu, iquau qänaknä vqäpŋqeqe. ⁷ Ii ipiyänŋganji, “Nyi wäunjuä, ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunŋqä” kŋuä indqänäpu, aquvänä ipu imäkqäpŋqeqe. ⁸ Ga he kŋui, tiinjä-pqe indqänŋgpŋqeqe. “Ämaqä, hŋquququeqä yäpä iqi äpme, iqueqä wäunjuä-wiyqä iqunä-qe, ä ämaqä qanyä äpme, kiqä-kiuänŋqänä indqänŋqä iqunä-qe, iqu äŋguänänjä imäkmitätqeqe, Naqä Iqu kimanji, nätmätqä äŋguänänji äväniqeqä.”

⁹ Ämiqä iquenä, ämaqä heqä yäpä iqi äpmapu, wäunjuä heyqä iquaunji, zä epŋqä kukŋuä zä iwimäkqä iqua mätquä ipu, äŋguä iwimäkqäpŋqeqe. He kŋui tiinjä indqänŋgpŋqeqe. “Wäunjuä-neyqä iquautä, ämiqä-qunesä, ämäneyätŋqä Iqu, qäukuä haqä yätu äpme, qokä-apäkä eeqänänjä iunji, yänä-mänä miwäsäuqä, asänä iwäsäuniqeqä.”

Quuvqä heqiyqä iqua, mäkä-iqä iquau enŋqä-paniqä

† 5:31 Ipäqäqä 2:24 * 6:2 Anŋumä Itmakqä 20:12; Kukŋuä-suqe 5:16 † 6:3 Kukŋuä-suqe 5:16

10 Nyaqä kukñuä yäpaki, tiinji. He Naqä Iqutä ämuänmbu, Iqueqä yänänäqñqä aanä naqänänä iutanji, yänänäqñqe, yändi-yändi imäkmbñqe. 11 Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqueqä kukñuä quanğitä, yamwiqä iqetä, emeqanğutqänğani, he yänänäqñqä tqäpnuwä diñqe, ämaqä mäkä-iqä iqua imäknänuwä-panji, Goti Hanjuwä Iqu heqä etapätñqe, imäkñgpñä. 12 Nyi ii etqe, tiinñqä etqä. Ne mäkä äunätunque, ämaqä nesä asänänä iquautä hmanji. Ne mäki, dñä quvqä, yänänäqñqä huitañä-huitañä-tänä, awä yeqä äpmeñuwä, ä qua tqe hiawiqä imä äpmeñuwä iquatä, äuanätqänu. 13 Iinñqä nyi tiinñä etqä. Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä mäkänqä imäkñqä etapätñqe, eeqänä äñguänä imäkmbu, näwinyä pmetanğpiyä. Inji mäkä ätimäuqäqe, pämä ätqäupu, mäkä yänänäqñqä ipñqä. Itanğa mäki qäpu päwqanğanqe, yänänäqñqä äpakänä e tqäutpñqe. 14 Yänänäqñqä iinñä tqäutpñqe, suqä kukñuä naqä-qakuä iqueni, qätä äñguänänä äwiyäpu, qänaknä iqe, aquvä enqä-pa, heqä quanuä iqi yänänäqñqä ämäsanäpu, itanğa suqä jänänänä iu imäkqe, nätmätqä ktqä pmuätänqe, quikuä iqi äpmuätänänuwä-pa, iinñä pmuätänätanğpu.† 15 Itanğa Goti Iqueqä kukñuä, äwqä-qeiqi imbu pmeqänqä imäkqä iqueni, yukä ämuasmänqe ämuasmänuwä-panji, a yänänäqñqä äqätpu, näwi imäkmbu pmetanğpu.§ 16 He iinñä imäkmbu, ga tiinñä-pqä iqueni, inä imäkñgpñqe. Suqä quuvqä heqiyqä iqueni, niñqä enqä-ma ktqä ämaqumuätänäpu, Setänä, Goti Iqutä mäkä-huñqä iqueqä zi tä hänaqä sqe,* heyaqä huiwiunqä ämepqanğutqe, huätä epmäkñqä. 17 Goti Hanjuwä Iqu, he hänñä ae emäkäqumuatekqä iinqe, hiqä kñuä indqänqä imñji, nyuänñä ktqä pmuätänqä ii enqä-pa ämimuasmäupu,† Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, Dñä Äñguä Iqu etapätñqe, ii ipäqäyunuä enqä-panä-qae, a yänänäqñqä qätätpñqe. 18 Suqä iquau imäkñqä ipiyänğani, Dñä Äñguä Iqu emäkqanğuti, suqä Goti Hanjuwä Iqueqä yätämäkqenqä tääqä tqä iqueni, mäwquatämäuqä pa ipu, a yänänäqñqä qätätanğpu. Tääqä ätäpiyänğani, enyqä enğanğuti, ävquatämäupu matqä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänä iunqä-pqe, inä äpakänä tqanğpu. 19 He yatñqä iinji, nyinñqä-pqä inä iqäpñqä änyinği. Nyi kukñuä tmqñqe, kukñui kiqä-kiuä nyaqä quväkä tämä dqäuqanğuti, inji nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñguä we-huñqä-tänji, kiqä quata zä äwinqä diñqe, zä miqä itmä, awä hämä-hämä tqämqänä. 20 Nyi kukñuä ique-qäquenqä, Jisasi Kraisi Iqu, Kiqä-kiuä ätenjikqä iuta, awä tuätqätanğqenqä guä äpmuatenjiyquwi. Inji nyi wäunuä Iqu ändapkqe, mäwquatämäuqä itmä, zä miqä pemä itmä, kukñuä awi yqänä tqämqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqanğpu.

Goti Iqu qunji, äñguä wimäkätñqenqä tääqä ätukqenqä

21 Tikikusi iqu, Kraisi Iquenyqä quuvqe, ne eqiyätunquä-pa eqiyätä, Naqä Iqueqä wäunui mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunquä iquvi. Ne iquenyqe, kuapanä änenyätqäuä. Iqu nyi täqi äänä äpmamä, eeqänänä imäkätñqä iinqe, awä etänä. 22 Nyi ique henyqä ändawatqe, quati tiinji. Iqu emetä, ne täqi äänä-äänä äpmeñqenqä awä etätä, heqä qeqä-quuvqä yäpä imñji, yänänäqñqä emäkätñqenqä ändawatqä.

23 Iyää ñqä-quauä, neqä Goti Hanjuwä Apikutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutänji, Iquaqu quuvqä heqiyqä iqueneuä äwqe, hanuä imbu quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, ämaqä huiziunqä enğuatñqänä emäkinyä.

† 6:14 Asayä 59:17 § 6:15 Asayä 52:7 * 6:16 Apqä Bukä 7:13 † 6:17 Asayä 59:17

²⁴ Iyää, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä äwinyätŋqä iquaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, qeqä imänqeuta hiŋgi vqe, ävquä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilipai pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Poli iqu eqä-huänä iu äkitä, qua aanä naqänänä Yulopqä tññä inginyqä kiñganä äwätäqänğa, iqu anä-himqä Pilipai, qua naqä Masendoniya iu ätimäutä, kuknuä äñgui awä ätumiñqe. (Wäunuiñqä 16:8-15 hiñuä qundñqä.) Qänakndani, iqu anä-himqä huiunqä uwqanğa, iqueni guä qe äkiqiyäukuwi. Iqu guä e äpmeqänğanı, kukñui, ämaqä hñqua, Pilipai pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqä, qui iwimäkpnqä itqätanğuwinqä, qätä äwiyäqe, tuwanuä tä, i äqäkqe. Inäqe tuwanuä, iqu Pilipai pmeqä iquauñqä ävawqatkqä tque, a ätäutaqänğanı, ne hiñuä tii äqunänju. Hanä-iqä Poli iquesä, qutä, qäyä äwimakqä-qe, Poli iqu äwqä hanä mäwiyqä itä, Jisasi Iquenyqä quuvqä kiññä eqiyätäqetanı, aquvänä itä äpmamiñqe.

Hiñuiqänäni, Poli iqu nätmätqä huiunqä äwa itqätanğa, Pilipai pmeqä iqua mbqä hui, ique yätamakqä wipñqä ätnämäukuwi. Itanğı tuwanuä tññqe, Poli iqu, quwqä yätamakqenqä, ‘äñguiqä’ ätuätä äqäkqe. Inı huizi, iqu guä pmetanğqenqe, qu kñuä kuapänä indqänäpu, äwqä hanä mäwiñqä yätñqe, iqu iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkätñqä äqäkqe.

Itanğa Poli iqu iquauñi, Goti Iqu nätmätqä naqänänä äwikqenqä ätuätä äqäkqe. Nätmätqä ii, hanä-pmeqä hanı, qu Kraisi Jisasi Iquesa ämakuwä iiyi. Nñ, qu nätmätqä ii ämakuwi, qu Mosisi Iqueqä kuknuä-suqä iu qänaknä imiñuwita ma, Jisasi Iquenyqänä quuvqä eqiyäpiyä iutayi. Itanğa Poli iqueqä äwiñqe, Pilipai pmeqä iqua, Kraisi Iqueqä suqe mapñqä iñqeyi. Kraisi Iqu, “Nyi ämaqä naqä-qunjqä” kñuä indqänätä, Iqueqä äwiñqä iunqänä qänaknä miqä imiñqe. Oeyä. Iqu Iqueqä-kiuä mäñdi äkittqänätä, wäunüä Goti Iqu Ique äwikqenä imäkkqe. Ga Poli iqu tiññä-pqe ätuätä äqäkqe. Qokä-apäkä Kraisi Iqutä naqä-qakuänä ämuänñäpiyä iqua, qu äwqä hanui, Goti Iquesa ämepu, yeeqä kuapänä iqäpnqäuä.

Ne tuwanuä tä a ätäutaqänğanı, ne näqñqe, tiññä hiatunque. Qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yogenqä anä-himqä Pilipai iu äqänätqätanğuwä iquauñqe, Poli iqu kiññä äyä äwinymiñqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, itanğa Timoti iqutä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui anä imäkätqänueä iquve, ye tuwanuä tä, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbiyitanı, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkänä epu, anä-himqä naqä Pilipai iu äpmeñuwä iquennqä ävawqatque. Tuwanui, ye henqänä maqiyqä ique, ämaqä he ämeyätqänğuwä iquauñqätä, itanğa ämaqä hiyaqä awä iqi wäunüä huitanä-huitanä imäkätqänğuwä iquauñqätä, ävawqatque. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta äñguä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpnqä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilipai pmeqä iquauñqe, ‘äñguiqä’ ätukqenqä

³ Nyi henyqä kñuä indqänätmänğanı, Goti Hanjuwä Iqueni, “äñguiqä” ätuätñqe. ⁴ Nyi Iqueni henyqä itmä, yatñqä ävätmä iunı, qanyä mäwqä,

yeeqä aanä kuapänä itmä ävätŋqe. ⁵ Nyi iinji, hiŋgi miqä itqänä. Hiunji kinğanänjä iuta ti iqa tənğanqe, he enyqä miqä, Goti Iqueä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänji, nyi awä tumqenqä yätamäkqä änyiyätqänuwä iutayi.*

⁶ He suqä iinjä imäkätqätanġuwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä quuvqä yäpä imä wäunjuä ae emäkätqätanġqä iunqe, nyi näqŋqä tiinjä ämeqä. “Iqu wäunjuä ii imäkqe, mäwquatämäuqä, yqänä imäkqa äwätŋqe, qäpŋji Kraisi Jisasi Iqu, anġumä äquvepätqänġa, hiäniqeqä.” ⁷ Nyi ŋqä äwqä tämdanji, henyqä aanä kuapänä änyinätŋqetanji, henyqä kŋuä iinjä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iquenji, ‘änġuiqä’ ätquäqe, ii jänänänji. Quati tiinjä dutayi. Nyi wäunjuä äŋġuänänjä Goti Iqu ändapkqe, imäkqämqenqä yätamäkqä änyiyätqänuwä iutayi. Yätamäkqe, nyi täqi guä pmetanġatä, itanġa kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänjä iunqä himä-wiunqä iquau, mändi äkittqiyätmä, “Ii kukŋuä naqä-qakuiqä” motqueġanġatä, änyiyätqänuwä iutayi. ⁸ Kraisi Jisasi Iqu, henyqä aanä kuapänä äwinyätŋqä-panji, nyipqe inä änyinätä, itanġa he hiŋuä maeqänmqä diŋqe, aanä kuapänä änyinätqäuä. Nyi ŋqä änyinqä duŋqä ii etqäqenqe, Goti Iqu näqŋqä eä, “Ii naqä-qakuiqä.”

⁹ Nyi, Goti Hanjuwä Iqu heŋji, tii emäkätŋqä yatŋqä ävätŋqe. Hiqä suqä ämaqeunqätä, Goti Iquenqätä äwinqä iqu, naqänänjä imänġa wätŋqätä, he näqŋqä äŋġuänä mapŋqätä, itanġa he suqä äŋġuinqätä, quvqenqätä iwäsäuqäpŋqe. ¹⁰ Inji he suqä äŋġuinqä enġanġi, a ätäupu, nätmätqä eeqänänjä imäkäpiyä iunji, äŋġuinä imäkqäpŋqe. Tiinjänqäuä. Hea Kraisi Iqu anġi äquvepätqänġanqe, he suqä quvqä hui maeqä, ämaqä aanä äŋġuänänġuenä pmetanġpiyä. ¹¹ He Jisasi Kraisi Iqueä yätamäkqetanji, suqä jänänänjinä imäkqenä hiätanġpiyä. Nyi Goti Ique yatŋqä iinji, tiinjinqä ävqä. Ämaqe, he iinjä äyä pmetanġä eqämbiyi, Goti Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä muämäuqäpŋqänänjä.

Poli iqu guä pmetanġqä-qe, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänjä iqu, naqänänjä äwqenqä

¹² Ŋqä nyämaqäuä, he näqŋqä yasämä mapŋqänä, nyi awä etmqe. Nyi guä pmetanġqä-qe, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänjä iqu, qua iqi mäpäwiqä, yesäwä vqeta yänänäqŋqä ätqäuä, im-imä naqänänjä tiinjä qe äwqi. ¹³ Nyi hanjä-iqä ii ämakqenqe, ämaqä mäkä-iqä, qu ämiqä naqä iqueqä anä ämiminjuwä iquatä, itanġa ämaqä huizi iquatänji, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyäqanġqeta guä enġanġqenqe, qu näqŋqä ekuwi. ¹⁴ Itanġa nyi guä pmetanġqetanji, ämaqä, Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä kuapänänjä hŋqua, Iquenyqä quuvqä yänänäqŋqä eqiyäpu, ämaqä huizi duŋqä zä miqä pemä ipu, Goti Iqueqä kukŋui awä ätätqänjuwi.

¹⁵ Naqä-qakui, ämaqä iutanjä hŋqua, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjuwi, tiinjä dutayi. Ämaqe iquau wivändpŋqä winyätanġqä-qe, qu nyivändqanġä äqumbiyitanji, nyinqä kŋuä quvqä ämepu, wiunqä ipu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjä. Huiziqua, iinjä hmanji. Iqua kŋuä iqä äŋguä ämepu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjä. ¹⁶ Goti Iqu wäunju, nyi kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänjä iqueqä mäkä-huŋqä iquau mändi kittqämqä atäunjuä ätenjikqenqä näqŋqä ämepu, nyinyqä aanä kuapänä äwinyätä, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjä. ¹⁷ Ämaqä nyinqä wiunqä itqänuwä iqua, qämä-qämä ipu, nyi ämanqutäpŋqenqä Kraisi Iquenyqä kukŋui awä ätätqänjä. Ii itqänjuwi, nyi hanjä-iqä ämetmä guä ae qäyä pmetanġä, quvqä iinjä imäkäpiyi iutanji, hanjä-iqä naqänänjä ändapqä

* 1:5 Pilipai 4:10-19

upuŋqä itqänä. ¹⁸ Ämaqä iini, quwqä kŋuä iqä imŋi, hŋqua kŋuä äŋgui metanğä, ä hŋqua iini mämeqä eäŋuwi, nyi kukŋuä matqä imä. Qu eeqäpnä Kraisi Iquenyqä awä ätätqänuwiŋqe, nyi ŋqä äwqä tämdaŋi aquvänä itqänä.

Poli iqu, äpäkonqenqätä, häŋä-pmeŋqätä, kŋuä indqänqenqä

¹⁹ Auä nyi aquvänä äpakänäni, tiinŋqä iqa uwqämä. He nyi yätamakqä nyipŋqenqä, tääqä tätqätanğuwä iutatä, itanğa Jisasi Kraisi Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu-pqä, yätamakqä inä nyiyätqätanğqä iutatäni, Goti Iqu yätamakqä änyiyätä, haŋä-iqä eeqäpnänä ämetŋqe, huätä manmäuniqenqä, näqŋqä eŋänä. ²⁰ Iinŋqä, nyi ŋqä qeqä-quuvqä tämŋi, kŋuä iqä aañä yänänäqŋqe, tiinŋä indqänätqänä. Nyi ŋqä wäunui qui mimäkqä imqä diŋqe, suqä quvqä imäkätmä, womba mämaenqä pa imä. Nyi kukŋuä awä huizi zä miqä yänänäqŋqä ätqäümä ätqa äquvepätŋqä-pani, guä äpmamä-pqänğani, awä yqänä ätmitmqä-qae, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä yqänä mamäuqämniqe. Inŋi nyi häŋä yqänä äpmamitmqä, ä ae äpäkonmqänğa, nyi Kraisi Iqueä yoqe, haqeqä yqänä matnämäuqämniqe. ²¹ Nyi kŋui, tiinŋä ämetqänä. Nyi mapäkonqä häŋä äpakä äpmeŋqe, nyi Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqämä. Itanğa nyi äpäkonmqänğani, qua täu quvqä tä äpmeŋqä-pa mäpmeqä, aañä äŋguänänä pmetmniqeqä. ²² Inŋi nyi qua iunŋi, häŋä yqänä äpmamitmqä sätäti, nyi Kraisi Iqueqä wäunui, häukuä-tänänqä imäkqämqä. Inŋi nyi maqŋqe, äsquenyqä nyinyänquti? ²³⁻²⁴ Nyi nätmatqä tquaquini, änä miwäsäuqä imä. Nyi quami tanğa tä äpmeŋqä täunŋi ävämetmä, Kraisi Iqutä qäukuä yänŋi anä pmeŋqä iqäqe, qua täu äpmeŋqä iunŋi ämäwqätäüä. Nyi iinänqä nyinğanğqä-qe, häŋä äpakä äpmamä, he yätamakqä heyqe, ii äŋguä eä. ²⁵ Iinŋqe, nyi kŋuä ae ämetmä, näqŋqä tiinŋä eŋä. Nyi maqänä mapäkonqä, häŋä yqänä pmamqänä. Nyi hesä äpakä äpmetmitani, he Goti Iquenyqä quuvqä yänänäqŋqä eqiyäpu, yeeqä ipu pmetpŋqä, yätamakqä heyqämä. ²⁶ Tiinŋä-pqä inä eä. Kraisi Jisasi Iqu nyini, henyqä anğumä indmeqanğutqänğani, he nyinyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe, huizi ämamäutqänuwä-pa mämamäuqä, aañä haqä yätu mamäupnuwi.

Goti Iqu ne hiŋuinäni, Kraisi Iqueqä yoqä ämetanitanŋi, haŋä-iqä metunquä-pqe naqänänä

²⁷⁻²⁸ Haŋä-iqä äki-akitani emeqanğqenqä, maqänä ävaqusqäyämepu, Kraisi Iqueqä kukŋui mäwquatämäuqä, qänaknä ipu pmetpŋqe. He iinŋä imäkäpu pmetanğuwä iqini, nyi hiŋuä maeqänmqä, ä kinŋä nämda qanyä kukŋuinä qätä wimqä etanğutqe, nyi henyqä näqŋqä tiinŋä emä. He, hiqä qeqä-quuvqä naqä-hŋqunä imbu, ämaqä quvqenä etqueqanğuwinqä zä miqä, huiwi naqä-hŋqunä imbu, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänä iquenyqänä quuvqä heqiyqäpnqänä yänä äqänätqänäüä. He iinŋä imäkqanğuwitanŋi, ämaqä quvqenä emäkqä iqua, näqŋqä tiinŋä hipnä. Quwqä-quwänqe, quvqä iinŋä emäkquwä-qae, yuuwä tämbŋqäüä. Inŋäqe, heŋi, Goti Hanjuwä Iqu yätamakqä eyätä, häŋä emäkäqumuatänqiyä. ²⁹ Nyi ii etqäqe, tiinŋqä etqä. “Goti Iqu heŋi äŋguä emäkätä, hiŋuinäni, he Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäpnqänä maeqänqä yänä, oee, Iqu he Iqueqä yoqä ämepiyitanŋi, haŋä-iqä mapŋqä-pqe, hiŋuinä inä eqänänä.” ³⁰ Iinŋqe, ämaqe he quvqä etquetqätanğä haŋä-iqä ii ämetqänuwä, ii nyi hesä Pilipai iu anä äpmenänğa meqanğä anğanğuwä-ma, ämetqänä. Guä äpmam-pqä täunŋi, nyi haŋä-iqe inä meqanğqe, he qätä äyä äwiyänä.

2

Hiqä ämaqä huizi dunqe, “Qu ämanqutäunäüä” kjuä metangpu

¹ He Kraisi Iqutä ämuänmbiyä iutani, yänänäqñqä imäknätqänuwäta? Iqu henyqä winyätangqä iutani, hiqä äwqe, hanuä enyätñqäta? Hiqä quamä pmeqä iunji, Dñä Änguä Iqutä anä äpmetqänuwäta? He hiqä-hiuänqe, huäqä äumäknäpu quvqä mitquatñqä itqänuwäta? ² He yatñqä iinjä iquauñi “Nñqä” tqangpqe, nyi yeeqänänä nyimäkpñqä diñqe, tiinjä iqangpu. Heqä kjuä indqänqä imñi, kjui naqä-hñqunä meqä epu, suqä ämaqenqä äwinqä iqueni, yänä-mänä mämeqä asänä ämapu, itanga hiqä qeqä-quuvqä imñi, naqä-hñqunä metangpu. ³ He hñqunä-hñqunä naqä imänäpu, hiqä ämaqä huizi duni mändi äkittqiyäpu, heqä yoqe haqä mämaenqä pambu. He hñqunä-hñqunä mändi äkittqiyenäpu, hiqä ämaqä huizi dunqe, “Qu ämanqutäunäüä” kjuä iinjä metangpu. ⁴ He kjui, quamä pmeqä änguä hiqä diñqänä, mindqänqä pambu. He hñqunä-hñqunä, ämaqä huizi iuqä-pqenqä inä indqänqangpu.

Suqä Kraisi Iqu ämänätquakqenqä

⁵ Hiqä kjuä indqänqe, hui-hui mindqänqä, Jisasi Kraisi Iqu indqänminqä-pa indqänqangpu. ⁶⁻⁷ Iqu Goti Naqä-qakuä-qu eäqä-qe, Iqu Goti Iqutä asänä pmeqänqe, kjuä iinjä yänänäqñqä mämeqä itä, yoqä naqetä yänänäqñqetä ävquatämäutä, wäunüä-wiyqä hinginqä etä, ämaqä qua täunä iqune enqä-panä ekqe. ⁸ Iqu ämaqä-qu eätä, Iqueqä-kjuä mändi äkittqänätä, Goti Iqueqä kukjuä eeqäpnäñi, qänaknä iqa äpqänjaqänäqe, äpäkonätñqä iunä ätimäuqe, zä-huätatä äunätä äyä äpäkongqe. ⁹ Iqu iinjä imäkminqetani, Goti Iqu Iqueni, ämaqä huiziuqä haqä yäñi äpmuatetä, ga Iqueqä yoqä Jisasi, yoqä huizi-huiziuñi ämawqätäuwänga äqonä pmetätñqä äpmuatekqe. ¹⁰ Iqu Iqueni tiinjñqä äpmuatekqe. Qu qäukuä yäñi äpmeñuwä iquatä, qua täunä iquatä, qua yäpä mäñgisanä iquatäñi, qu eeqäpnä Iqueqä yoqe haqeqä ämatnämäupu, qonä woktäuwäpnqänänäyä. ¹¹ Qu Ique qonä äwoktäupu, tiinjä tqäpnqe. “Jisasi Kraisi Iqu, eeqänänquneqä Naqä-queqä.” Qu iinjä imäkäpu, Goti Iqueqä yoqe, haqä mamäuwäpnqänänäyä.

He ämaqä qua täutanä iuqä awä iqini, we-hunqä-tänä pmetpñqä

¹² He nyi kuapänä änyinätñqäuä, Kraisi Iqu suqä iinjä ämänätquakqetani, nyi manä tiinjä etqä. Nyi hesä anä pmetangani, he kukjuä eeqäpnä qänaknä iminuwä-pa, nyi hma etangqä-pqänqanä-qe, quannä päkñqänqä zä ipu, Goti Ique yäpä iqi vqangpi, Iqu henji angumä änyä-hänä emäkqanguti, häukuä wiqä-tänä hipñqänä yänä qänqangpu. ¹³ Goti Iqu heyaqä yäpä imä äpme, he Ique yeeqä iwimäkpñqe, suqä Iqu äwinyänqeu imäkqäpnqä, evauqumuatätqäuä.

¹⁴ Inji nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iunji, hmbinyqä manä ätnäpu kukjuä mäkä maqäyäuñqä, qeiqinyä äpmapu imäkqangpu. ¹⁵⁻¹⁶ He iinjä äpmeñuwi, ii he Goti Iqueqä ymeqä jänänqenä epu, suqä quvqä hui maeqä, ängüänänä hiätpnä. Itanga he kukjuä hänä hea ique-ique pmeqä-tänä iqueni, mäwquatämäuqä a yänänäqñqä äqätänuwi, ii he ämaqä qua täunji, suqä ängui ävquatämäupu, quvqä du-mända äwätqänuwä iuqä awä iqini, he we-hunqä-tänä pmetpnä. Inji hiunji Kraisi Iqu qua täunqä angumä äquvepätqänqani, nyi heyaqä suqä iinjñqe, yeeqä aanä kiinjä itmä, näqñqä tiinjä emniqe. “Nyi qutä äpmamä wäunüä dñä huqä iqa äpätnqe, hingi yeemqä itñqä manä.” ¹⁷ He quuvqä eqäpiyita hanä-iqä ämetqänuwi, ii he Goti Iquenyqä hiqäva enqä-ma äqänätqänä. Inji, qu

nyi pizqä bäsqaŋguwitaŋi, nyaqä häŋeŋe, wainqä tŋänqä* eä, hiqäva he äqänätqäŋuwä itä qäsäŋi, hiqäva qänänquti? Iiŋä sätäti, nyi yeeqä itmä, hesä yeeqä anä yanique. ¹⁸ He nyi iqanŋqä-ma, iinä ipqe, nyitä yeeqä anä yanique.

Timoti iquenyqätä, Epaplotitusi iquenyqätä

¹⁹ Nyi Naqä Jisasi Iqu hiŋuinä ŋqänŋanŋutqe, tiinä imäkmqä änyinŋi. He änä-änä ipu äpmeŋuwiŋqe, Timoti iqu kukŋuä äma äpätä, awä ändätä, yeeqä inä inyimäkäninŋqä diŋqe, nyi iqueni henyqä maqänä dowatmqä itqänä. ²⁰ Ämaqä nyitä anä äpmeŋuee, henyqä qeqä bimbiqä tquanŋi yätamäkkqä heyäniŋe, hŋqu-hŋqu ma, Timoti iqunänji. ²¹ Ämaqä nyitä anä äpmeŋquä tqua, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunŋinŋqä tuwä äwiyäpu, quwqä-quwä miŋqä iunŋänä äwiŋqä iquayi. ²² Itanŋi Timoti iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä äŋguänänä imäkkqä-que-qe,” he näqŋqä ae äyä enä. Ymeqä-qu kanmä yätamäkkqä ävätä anä imäkätqäniyä-pani, iqu nyi yätamäkkqä änyiyätä, kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi awä inä ätätŋqe. ²³ Iiŋinŋe, nyi tiinä imäkmqä änyinŋi. “Nyi äänä nyimeŋqutiyä” tmä, hiŋuä ganä äqunmitaŋi, iqueni qänakŋi, henyqä maqänä dowatmä. ²⁴ Nyi ŋqä Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyätŋqä-qae, Iqu hiŋuinä ŋqänŋanŋuti, hea kuapanä maiqänŋa, nyi-pqe emamä.

²⁵ Nyi iinä imäkkänŋqä änyinŋqä-qe, täŋŋaŋi, Epaplotitusi iqu henyqä dowatmqä kŋuä ämeqä. Iqu heqä heyämaqä, nyi yätamäkkqä nyiyätŋqä ändowatkuwä iquvi. Iqu ŋqä nyämaqä eä, Kraisi Iqueqä kukŋuinŋqä mäkä ita, wäunŋuä anä itqänŋueä iquvi. ²⁶ Iqu, “Nyi qunŋi hiŋuä äkŋga qunmniqätiyä” tä itä, ä he iquenyqe, “Iqu täŋä-yaqä äwinä” tqanŋä qätä äwikuwiŋqätäŋi, qundqändqä kuapanä iqanŋqenŋqä anŋumä dowatmqä änyinŋi. ²⁷ Naqä-qakui, iqu yaqä äwitä, ae äpäkonmätä iqanŋqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, iquenyqä huäqä äumäkätä, yätamäkkqä vqanŋi, anŋi mätänä enqä-ma iuäqämakqe. Auä, Goti Iqu iquenyqä huäqä e äumäkkqe, nyinŋqä-pqe inä itä, “Iqu iquenyqä-pqe huäqä-huŋqä naqänänä mequänŋiyä” kŋuä indqänätä, yätamäkkqä iinŋi, nyi-pqe inä änyikqe. ²⁸ Iiŋinŋe, nyi iqueni henyqä dowatmqä kiinä änyinŋi. Iŋi he ique hiŋuä anŋumä äqunätmepu, yeeqä iqanŋppi, nyi henyqä qundqändqä miqä imä. ²⁹⁻³⁰ He nyitä täqi anä äpmeŋjqae, yätamäkkqä nyipnä miqäqä, inäqe iqu hiqä anŋi ämetä, Kraisi Iqueqä wäunŋui imäkätäqetaŋi, yaqä ämetä, ae äpäkonmätä ikqe. Iiŋinŋe, he iqueni, Naqä Iqueqä yoqeta, yeeqä aanä naqänänä vätmapu. Itanŋa ämaqä iqu enqä-panä iquaunŋi, yoqä naqä inä wipu.

3

Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquanä, jänänänŋuaiqä

¹ Itanŋa nyämaqäuwä, nyi kukŋuä huizi tiinä etqä. “He Naqä Iquenyqä yeeqä iqanŋpiyä!” Nyi henyŋqä pipa anŋu-anŋu äqiyäqäsŋqe, enyqä miqä iqäqe. Ii, nikŋqä enqä-ma, ktqä equmuätäunŋe.

² Ämaqä huiwä häuä äktäupu, qui imäkkänŋqä itqänŋuwä iquaunŋi, wimasipu! Ämaqä iqua, hiveqä suqä, aanä ququvqenänä imäkätqänuwä iquayi. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä naqä-qakui, häuä ktäunŋqä iqua ma, ne tiinä imäkkqä iquneyi. Ne huiwiŋqätä, wäunŋuä eeqäpnänä imäkätunŋuä iunŋqätä, yätamäkkqä neyqŋqä quuvqä maeqiyqä inŋu.

* 2:17 A Täuqä 15:7

Goti Iqueqä Dnã Änguä Iqu inemäkqanji, Goti Iqueä yoqenqä aquvã äqänätanã, Kraisi Jisasi Iqueä yoqe, haqä ämamäutunquã iquneyi.

⁴ Nätmatqä huiwiñqätã, wäunuã änguinçätãni, nyi eeqäpnãnjã-tãnjunji. Inji ämaqä nätmatqä iinjã iquaquinyqä quuvqä eqiyätqãnuwã iquaunji, nyi ämãwqätãunã. ⁵ Ii tiinji. Nqã nipai änmikqãnganji, hiunji 8 ae äpãwqanãga, qu nyaqã huiwi häuã ängtäukuwi. Nyi ämaqä Israitqä iutanã, Benjämenã iquesanã ekuwiuqä hueqä-himqä iutanã iqunji. Nqã nipeu, apique, nyitãni, nämbqune Israitqä iquauqä kukñuitã, suqetã, a äqätãnu. Nyi kukñuã-suqã Mosisi iqu äqäkqeu qãnaknãni, Parisitanã iqua* iqã-ma iinjã itnqã iqunji. ⁶ Nyi Goti Hanjuwã Ique aquvãnä iwimäkmqã indqãnãtmã, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanquwã iquaunji, qui imäkminçqe. Inji ämaqe, qu kukñuã-suqã Mosisi iqu äqäkqä iuta änyiwäsäuquwi, qu nyi kukñuã-suqã iunji, hñque mävasquã-qunã mänqumuapnã. Ämaqä iqua, nyi enqã-panã-qua ma, nyi ämãwqätãunã.

⁷ Nyi kinçanãni, “Suqã huiwiñqãnãni iqua yätamäkqä nyipnçãuã” indqãnminçqã-qe, tãnganji nyi qãnaknãni Kraisi Ique ävãtmã, nätmatqä iinjã, qua täutanã hiñginçqã etançi äqunãtqãnã. ⁸ Iinjãnä ma, Kraisi Jisasi nqã Naqã Iquenyqä näqñqe, ii nätmatqä aanã naqã-qakuã etançi äqunãtmã, nätmatqä eeqäpnãnjã qua täutanã, quvqãnãnjã etançi äqunãtqãnã. Nyi Ique qãnaki wivãndmqã diñqe, nätmatqä eeqãnãni tuwã äwiyqe. Nyi iinjã imäkqe, Iqueqã-qunã eãmã, Ique guã enqã-ma kiuãñqãnãtãtmqã imäkqe. ⁹ Nyi ämaqä jãnãnjãni, wäunuã itmã, suqã Mosisi iqu äqäkqä iu qãnaknã itmã, iuta maeqã imã. Nyi ämaqä iinjã-qunji, nqã Kraisi Iquençqã quuvqä heqiyqã iuta emã. Inji Goti Hanjuwã Iqu, ne Iquenyqä quuvqä e heqiyätanquã iutanã, nenyqe, “ämaqä jãnãnjãnuaiqã” ätãnä. ¹⁰ Nyi Kraisi Iquenyqä näqñqe, tiinjã himqe. Iqu äpãkonãtã, Iqueqã yãnãnjãqñqeta ançi ävaukqe, Iqu yãnãnjãqñqã iitã, yãnãnjãqñqã inyimäkãtñqätã, ga Iqu tãnjã-hunçqã ämakqe, qãquye anã mençqätã, itançga Iqu äpãkonçqã-pa pãkonmniñqätã, iinjqe näqñqã mamqe. ¹¹ Inji, nyi-pqe äpãkonãtmã ançi inã vamniñqãnã.

“Nyi hiñqã du timãumqã diñqe, yãnã äqãnã äwãtqãnã”

¹² “Nyi iinjã ae imäkãtmã, Goti Iqueqã hiñqã iunji, ae ätimãukqã-qunã,” matqã iqã, oee. Nyi iu qäyu timãumqñqe, Kraisi Jisasi Iqu indmetã, a yãnãnjãqñqã ängiqätãtqãuã. Iutanã, nyi iinjã timãumqe, yãnã äqãnã äwãtqãnã. ¹³ Nqã nyãmaqãuã, nyi iunji matimãuqã iqãqã etançqençqã näqñqã emã-qe, tiinjã iqãmã. Nyi nätmatqã hiñuiqãndqãnqe, knui ançumã mãmewqã itmã, hiñuiqãnã nãni äwiñqã iunçqã, yãnã äqãnã umqe. ¹⁴ Ämaqe qanã tnãnjã äwãtqãnuwã-ma, nyi hiñqã du ätimãutã, nätmatqã Goti Iquesa mamqã diñqe, yãnã äqãnã äwãtqãnã. Goti Hanjuwã Iqu, nyi hãnã-pmeqã qãukuã yãnã mamqã diñqe, Kraisi Jisasi Iqueqã wäunuã iuta, täãqã ändãtmakqe.

¹⁵ Ne neqã qeqã-quuvqã imñi, naqã ae imãnãtunquã iqune, ne eeqäpnã nätmatqã iunçqe, knuã indqãnqe asãnã meqãnqe. Hesãnã hñqua, iinjqe qãmã-qãmã iquwi, Goti Hanjuwã Iqu, ‘Qäyunãni tiinjãqã’ ätuãtã, ämotquenã. ¹⁶ Itançi tãnganji, ne hñqunã-hñqunã näqñqã ämetanã, naqã äsqisa ti imãngququã etançutqe, näqñqã ii mäwquatãmãuqã, qãnaknã iqa uwquatuñqe.

¹⁷ Nyãmaqãuã, nätmatqã nyi imäkãtñqã iunji, asãnã imäkqançpu. Itançga ämaqã, suqã ne imäkãtunquã-ma asãnã imäkãtqãnãuã iquaunji,

* **3:5** Parisi iquaunçqe, ämaqe tii ätminçuwi. “Qu kukñuã-suqã Mosisi iqu äqäkqeu, qãnaknã ängünãnjã iqã-quaeqã.”

hinuä äqunäpu, iquautani näqñqä ämepu, he-pqä inä imäkqangpu. ¹⁸ Hinuiqänä etmiñqä-ma, tänggani, huäqä nuñgani kñuä äqiyätmä iinä etätqänä. Ämaqä kuapänäni, Kraisi Iqueqä zä-huätati hunqenqä mäwiñqä itä, mändi äkittqiyäpu äpmeñä. ¹⁹ Ämaqä iini, qu quwqä huiwiqeqä äwiñqä dunä imäkäpu, kñui nätmatqä qua täutanä iuñqä indqänäpu, suqä quvqä imäkñqänggani, womba miqä, yoqä haqä ämatnäünäpiyitani, tä du qui imäkmbñqä upnuwi. ²⁰ “Nyi imäkätñqä iuñi, asänä imäkqangpiyä” etqäqe, ne qutäni, asänänä ma, neqä quae, qäukuä haqä yätu etangiyi. Ini Naqä Jisasi Kraisi, ne häñä inemäkäqumuatqä qäukuä yänisa quvepäniqä Iquenyqe, hinuä äqänänä äpmeñu. ²¹ Iqu neqä huiwä quvqä tä änyänque, anakunmäkäta, Iqueqä huiwä äñguänänä, qua buta ävautä, ämakqä enqä-pañä iinjä inemäkäniqe. Iqu nätmatqä eeqäpnäni, Iqueqä ämiqä yäpä iqi hiäniqä diñqä yänänäqñqä-tänä eä, itanga yänänäqñqä asä iutani, iinjä inemäkäniqe.

4

Suqä äñguä iquanä imäkqangpu

¹ Iiñqce, ñqä nyämaqä, nyi henyqä aanä kuapänä änyinätä, hinuä maeqänmqä änyinätñqäuä, nyi kukñuä tiñä etqä. “He Naqä Iqueni mävuqatämäuqä, Iqutä ämuänmbu, yänänäqñqä tqäutangpiyä.” Nyi aquvänä inyimäkqetä, wäunüä dnä huqä itñqce äñguä meqetäni, ii heyi.

² Yuliyaktä, Sindikektäni, nyi mañä tiñä äqesqä. “Qe qävangui, Naqä Iqueqä iuangui eäñiyi, äkasuwä matñqä, quami qeiqinyä pmanyqä.”

³ Wäunüä nyitä anä imäkätqänueä iquki, si apäkä iuaquini, quami iinjä pmayñqä yätamakqä wisñqä änyingi. Nyi kukñuä äñguä we-hunqä-täni, awä tätqätangani, iuaqutä, Kelemenä iqutä, itanga ñqä ämaqä nyitä wäunüä anä iqä iquatä yätamakqä änyimiñuwi. Bukä, ämaqä yoqä häñä hea ique-ique pmeqä meqänqä äqänä äwiñqä yänini, quvaqä-pqe inä äqänä äwi.

⁴ He Naqä Iqueqä eäñuwi, hea ique-ique yeeqänä iqangpu! Nyi angumä etqä, “Yeeqänä iqangpiyä!” ⁵ Ämaqä eeqänänä iuqä hinuä iqini, ämaqä hanuenä epu, iuñqä qeiqi iwitqueqä-quenä hiätangpu. Naqä angni quvepäñqä Iqu qäqiyi. ⁶ He nätmatqä hmbinyqä äwäwa miqä pambu. Nätmatqä äki-äkitani he emetqätangqä iuñqce, Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä ätuäpu, ‘äñguiqä’ ätuäpu, hiqä enqenqä awä ätuäpu, yatñqä vqäpñqce. ⁷ Iinjä imäkquwi, Goti Hanjuwä Iqu, heqä äwqce hanuä imbñqä emäkänä. Äwqä hanuä Goti Iqu ävätñqce, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñatanguwiñqce, hiqä qeqä-quuvqetä, hiqä kñuä indqänqetä, äñguä nyätñqä emäkänä. Ne ämaqä-qune, äwqä hanuä iquenyqe, näqñqä äñguänäni, änä mämeqä yanä. Ii aanä äñguänäniqä.

⁸ Ñqä nyämaqäuä, kukñuä yäpaki, tiñä etqä. Hiqä kñuä indqänqä imñi, kñui suqä äñguänänä Goti Iqu äwinyänqä iquaunqä indqängpñqce. Suqä iinjä iqua, naqä-qakui, jänänäni, ikikinyänäni, itanga yoqä naqä-tänä eäpu, suqä huiziquaunä ämäwqätäunqä, iquayi. ⁹ Wäunüä nyi imäkätqätangä he hinuä äñqänäpu, kukñuä nyi awä etätqätangä qätä änyiyäpu, näqñqä nyita ae ämetqäñuwi, he-pqe yamwiqä inä imäkqäpñqce. He iinjä imäkätqäñuwi, Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, hesä anä pmetänä.

“Nyi eeqä-tänä, ä maeqä-tänä äpmeñqä, iuñqä qundqändqä miqunji”

10 Täŋgaŋi he nyingä kŋuä heyqanŋi, yätamäkqä anŋumä nyiyqanŋuwiŋqe, nyi Naqä Iqueni yeeqä aanä naqänänä ävqä. Awä iqäŋi, he nyi yätamäkqä ae änyipqä etanŋqä-qe, hänaqä hma etanŋqä iuta häpäqutäqutä ikuwi. 11 Nyi nätmatqänqä ii etqe, aanŋunä eämä maetqä iqä. Ii tiŋi. Nyi eäqä-tänä, ä maeqä-tänä äpmeŋqe, iinŋä qundqändqä miqunŋi. 12 Äwa iqänŋatä, kuapänä-tänänŋatä, nyi anŋuä pmamqä diŋqe, näqŋqä eŋä. Nyi äwqä mbäsätanŋi äpmeŋqä ä, dä äpmeŋqä, nyi 'squäuä-qe' matqä imä, äwqä-qeiqinyä änymä pmetmä. Nyi kuapä-tänä äpmeŋqä ä, äwa itmä äpmeŋqä, nyi asä iinŋä pmetmä. 13 Nyi yänänäqŋqä inyimäkätŋqä Iqueqä yänänäqŋqetani, nätmatqä eeqänänä imäkmä. 14 "Nyi äwäwa miqä iqänä" qäyä etqanŋqä-qe, hanŋ-iqä nyimeqanŋqe, ne anä metunŋuä iunŋqe, he yätamäkqä ätnämäuquwi, ii anŋuanänä.

Poli iqu, iquauqä yätamäkqä vqenqä, "änŋuiqä" ätukqenqä

15 Ämaqä Pilipai pmeqä iquenä, he näqŋqä tiŋi ae äyä eŋä. Nyi wäunŋuä kukŋuä anŋuä we-hunŋä-tänä, heyaqä awä iqi änyä qe ipäqiyätmä, qua naqä Masendoniya iu ävämetmänŋani, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi, suqä ävqä iqueni, qu mimäkqä iqanŋä, ne yätamäkqä inŋuatunŋuä diŋqe, henyä änyikuwi. 16 Nyi anä-himqä Tesälonaika iu yqänä äpmamä, nätmatqänqä äwa iqämanätqätanŋani, he yätamäkqä hŋganä-hŋganä änyiminŋuwi. 17 Nyi ii etqe, he nyi nätmatqä hui anŋumä dappŋqä matqä iqä. "Heqä suqä ävqä iqueni, mäwquatämäuqä äpakänä imäkätqänŋuwi, Goti Hanjuwä Iqu, anŋuä emäkquänŋiyä" etqä. 18 Nyi qäyunä ae ämetmä, nätmatqä kuapä-tänä eäqä. He äväwqatquwi, nyi Epaplotitusi iquesa ae ämeqäqe. Inŋi täŋgaŋi nyi nätmatqä aanä kuapänänä-tänunŋi. Hiqä yanä iqe, Goti Iquenyqä hiqäva sisnyanä-weqä anŋuä äqiyätqänŋuwä-panä iinŋi. Hiqäva iunŋqe, Iqu kuapänä äwinyätä, henyqä aquvänä iqi. 19 Nqä Goti Iqu, nätmatqä anŋuanänä kuapänänä ämeŋqe, eeqäpnänä he äwa itqänŋuwä iunŋi, Kraisi Jisasi Iquesanŋi, äwa miqänŋä qäyunänä etapänä. 20 Goti Hanjuwä Iqu, neqä Goti Iqu eä, Apiqu eŋqe, Iqueqä yoqe hea ique-iqueni, haqeqä witätŋqänänä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

"Henyqä hui mimäuqä iqunä" ätkuwiŋqä

21 He Kraisi Jisasi Iqueqä qokä-apäkä eeqänänä iquaunŋi, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" tquäpŋqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä nyitä anä äpmeŋquä iqua-pqe, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" etqä. 22 Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä täqi äpmeŋuwä iqua, Romätanä ämiqä naqä Sisa iqueqä wäunŋuä-wiyqä iquautanä hŋquatä, huiziquatänä, "Henyqä hui mimäuqä iqunä" inä etqä. 23 Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänŋqeuta hŋŋi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Kolosi pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiŋuiqänä iquvi

Anä-himqä Kolosi, ii qua Eesiya iu, anä-himqä Epäsäsi iunji, kiŋämä hmanji. Poli iqu, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qänätanquwä iquau, mävuqumuatqä ikqe. Näqŋqä-tänjä iqua kŋuä tiinjä indqänätqänä. Poli iqu Epäsäsi iu äpmeqänŋani (Wäunuiŋqä 19:1-41 hiŋuä qundŋqä), iqu ämaqä hŋqua, anä-himqä im-imä, Goti Iqueqä wäunui, imäkŋŋqä ändowatkqe. Inji qutanä hŋqua, Kolosi iunqä äumiŋuwi.

Poli iqu, ämaqä hŋqua, Kolosi pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqeu qui iwimäkätqätanquwiŋqä, qätä äwiyäqe, quwqä quuvqä heqiyqä, yänänäqŋqä iwimäkätŋqä, tuwanuä tä äqiyätä äväwqatkqe. “Kraisi Iqu eeqänänä iunqä nyuänä-qu etanŋi, ne anŋumä inetmeniqe, Iqunänjŋqä” ätätä äqäkqe. “Hänaqä huiziqua, Kraisi Ique wimetunquä yätamäkqä mäneyqä ipu, kiŋä nämä inetma upnä. Ga Kraisi Iquesaŋi, Goti Iqu nätmätqä eeqänänä imäkkqe. Itanŋa Kraisi Iqueqä wäunüä iutani, Goti Iqu nätmätqä eeqänänä, anŋumä itmeniqenqä äwinyätqä. Kraisi Iqu näyaqä yäpä-ŋgisa pmetanŋqetani, ne qokä-apäkä änyä-hänji äpmetanä, Iqueqä suqä eeqänänä iu qänaknä iqä-qune hiatunqueqä” ätätä äqäkqe.

Poli iqu tuwanuä tä äqiyätä, ämaqä hŋquaqui vqanŋa, iquaqu tuwanui Kolosi pmeqä iquauŋqä äma äukiyi. Ämaqä kiŋganänä iqu, Tikikusi iquvi. Huiziqu, Onesimusi iquvi. Ämaqä iquenyqe, Poli iqu kuknuä kuapanä äqiyätä, Pilimänä iquenyqä äväwqatkqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹⁻² Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatqä iqunji. Nyitä, Timoti neyämaqä iqutä, ye tuwanuä tä, yeqä yeyämaqä anä-himqä Kolosi iu äpmeŋuwä iquenyqä äväwqatque. He Goti Iqueqä ämaqä epu, Iquenyqä quuvqä hämänänä äwiyätqänuwä iquenyqä. Goti Hanjuwä neqä Apiqu, qeqä imänqeta äŋguä etapätä, heqä äwqe hanuä imbu pmetŋŋqä emäkkquä.

Poli iqu, iqua quuvqä eqäkuwiŋqä, “änŋuiqä” ätukqe

³ Ye qäquye henyqä kŋuä indqänäta, tääqä ätätayänŋani, Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniquenji, “Äŋguä iwimäkinyä” ätuätqänue. ⁴⁻⁵ Ii tiinjä etanŋiyi. He kuknuä naqä-qakuä we-hunqä-tänjä iquesa, nätmätqä äŋguä hiŋgi meqä qäukuä yänji äwiŋqenqä qätä äwikuwiŋqä, kŋuä iqä yänänäqŋqä ämepu, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itanŋa Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänä iunqä kiinjä enyämŋqenqe, ye qätä äwikueetani, “Äŋguä iwimäkinyä-qe,” iuta ätuätqänue. ⁶ Zä-piikä naqä etä, häukuä äwiqä-pani, kuknuä äŋguä we-hunqä-tänjä iqu, qua maŋä eqiyänqä-pa, im-imä äwätä, ämaqe suqä äŋguä imäkkqäpŋqä iwimäkätqäuä. He kuknuä iqu änyä qe ämepu, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi vqenqe, näqŋqä äŋguänänä ämakuwitani, täŋganqe, kuknuä iqu heyaqä awä iqi, wäunüä yqänä imäkätqäuä. ⁷ Goti Iqueä nätmätqä äŋguänänä iinqe, he Eaplasi iquesa näqŋqä ae ämakuwi. Iqu

wäunui, ne imäkätunquä iutani inä imäkcqä-qu etangi, iquenyqe, kiinä änenyätqäuä. Iqu yeyaqä anj ämetä, heyaqä awä iqini, Kraisi Iqueä wäunuiñqe, enyqä miqä itä, änguänänjä imäkätqäuä. ⁸ Tiinjä-pqä inänji. Dnjä Änguä Iqu emäkcqangi, he suqä ämaqeunqä hiqä qeqä-quuvqä yäpä imda enguätñqä ämakuwä iquenyqe, Eaplasi iqu qäqu, awä äyatkqe.

Poli iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqenqä

⁹ Itangi ye heyaqä suqä iunqä, näcñqä änyä qe etayängani, ye Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tii ätqa äpätqäñue. “Si yätamakqä vqangti, ga qu Saqä äkinqä iunqce, Dnjä Änguä Iqu kñuä indqänqä näcñqä huitanjä-huitanjä vqanguti, näcñqä aanjä kuapä-tänjä epiyä.” ¹⁰ Ye tääqä iinj, he Naqä Iqueqä ämaqä aanjä naqä-qakuä iqua eänuwä-panjä iinj eäpu, heyaqä suqä eeqäpnänjä iutani, he Iqueni, yeeqä iwimäkpñqenqä ätätqäñue. Ii tiinji. Wäunuä änguänänjä huitanjä-huitanjä isua, kuapänä imäkäpu, hiqä Goti Iquenyqä näcñqä kuapänä ämepiyä iunji, häukuä witñqä imäkcqäpnqce. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäcñqä naqänänji, he inä ämepu, hanjä-iqä eeqänänji qäyä emeqanguti, yänänäcñqä ätqäupu yeeqänä iqäpnqce. ¹² Heqä heniqu, nätmätqä änguänänji, Iqueqä ämaqe mapnuwänqä, we-hunqä iqi näwi äwinqce, he-pqe inä meqäpnqenqä aanjä qäyunänä emäkkqenqce, he Iqueni, “Änguä inemäkkñiqä” tquäpnqce. ¹³ Hiawiqä iu miqä iqueqä yänänäcñqä iu pmetaunqgua, Goti Iqu anji inetmetä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä aanjä kuapänä äwinyätñqä Iqueqä ämiqä iu äpmuatänaiqce. ¹⁴ Wäunuä, Ymeqä Iqu imäkkqetani, Goti Hanjuwä Iqu, ne anji inetmetä, neyaqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ämamäukqce.

Jisasi Kraisi Iqueqä suqenqätä, wäunuiñqätänji

¹⁵ Ne Goti Iqueni hinuä mäqunquä itunquä-qe, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu, Goti enqä-panä-qu eä, Iquenyqä näcñqä änätapätqäuä. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä Hitmqä eä, nätmätqä eeqänänjä Goti Iqu imäkekqä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. ¹⁶ Ymeqä Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänji imäkkqce. Nätmätqä qäukuä haqä yätu äwinqetä, qua täu äwinqetä imäkätä, nätmätqä ne hinuä äqunätunquä itä, hinuä mäqunquä itunquä itä imäkätä, itanga yoqä naqä-tänjä itä, yänänäcñqä-tänjä itä, eeqänänji imäkkqä iunji, Ymeqä Iqueqä hipaitä imäkätä, Ymeqä Iquenyqänä imäkekqce. ¹⁷ Nätmätqä eeqänänji matimäuqängga, Iqu äpmaminqce. Iqu nätmätqä eeqänänji, änguänä ämitä, qäyunä witpnqä iwimäkätqäuä. ¹⁸ Nyuänjä iqu huiwi ämitñqä-panjä iinj, Kraisi Iqu, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyätanguwä iquau Miqä-qu eä. Quuvqä heqiyqä iqua, Iqueqä huiwä enqä-panä-quai. Itanga hänjä-pmeqe qu Iquesa ämepu äpmenjä. Inji, äpäkonäpu angumä vauqeunji, Iqu ganä ävaukqä-qae, Iqueqä-kiuänji nätmätqä eeqänänjä iuqä Ämiqä-qu äpme. ¹⁹ Iinj, tiinjñqä ätimäukqce. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqetä, Iqueqä hänjä-pmeqetä eeqäpnänji, Iqueqä Ymeqä Iqutä qäpu maeqä, äpakä witätñqä äwinqce. ²⁰ Itanga Kraisi Iqu zä-huätati äunätä, Iqueqä hänqä iokqetani, Goti Iqu mäki qäpu imäkätä, nätmätqä qua iunjitä, qäukuä haqä yänjinitä, eeqäpnänji, Iqueqä-kiuä-tänjä qäqiqi inä maitñqä-pqenqä äwinqce.

²¹⁻²² He-pqe, heqä suqä quvqä dutani, Goti Hanjuwä Iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, Iquenyqä himä-wiunqä imäkcqanguwä-qe, Kraisi Iqu huiwi ävätä äpäkonqgetani, Iqu-tänjä qäqiqi pmetpnqänä ae etmakqce. Itani, he tängani, Goti Iqutä äwqä naqä-hñqunä imbu, Iqueä hinuä iqini suqä quvqä hui mimäkcqänqä, qanyä jänänänjä pmeqänqä emäkkqce. ²³ He

kukñuä änguä we-hunqä-täñi, qätä äwiyäpu, nätmatqä timäuningenqä näqñqä ae ämakuwinqä, kñui äpakänä indqänäpu, quuvqä äpakä eqiyäpu, yänänäqñqä tqäupqe, he Iqueqä hiñuä iqñi, änguä epnuwi. Kukñuä he qätä ae äwikuwä iqu, ämaqä qua täu äpmeñuwi, qu qätä inä äwikuwi. Kukñuä ique awä tqämgenqe, nyi wäunüä iqu ämakqe.

Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau, yätamäqä äwikqenqä

²⁴ Täñgani nyi he yätamäqä hemqä, hanä-iqä ämetñqenqä aquvänä iqä. Hanä-iqä Kraisi Iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä Iqueqä huiwä änyäñuwä iu, yätamäqä vätnqä ämakqä-pani, nyi ñqä-näüä, ñqä huiwä täñji, inä ämetqänä. ²⁵ Nyi ämaqä iinjä iuqä wäunüä-wiyqä-qunä eämä, Goti Iqueqä kukñuä eeqäpnäñi, quvaqä hiñuä iqisa awä tqumgenqe, Goti Hanjuwä Iqu, kiqä-kiuä yätamäqä heyätñqä ätenjikqe. ²⁶⁻²⁷ Kukñuä nyi awä ätätñqä tqü, ämaqä kinganä äpmamiñuwä iutanä hueqä-himqä äpmaka äpätqänuwä iunqä zä witanqi, qu maññqä emiñuwi. Inäqe täñgani, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iqu Iqueqänqänä ätekqä iuqä hiñuä iqñi, ätnäñäqi timäutñqä imäqanqi, qu näqñqä ämetqänä. Kukñuä iqu, aanä äñgänänä eä, ne Israitqä iqunenyä qäyä etanqi, huizi iquañä-pqe, yätamäqä inä ävätkäuä. Kukñuä zä äwämiñqä iqu, ii Kraisi, heyaqä yäpä imä äpmeñqä Iquvi. Iquesani, he nätmatqä äñgänänä qeqätqä, henyqä qäukuä yäñi näwinyä äwiñqä mapñqe, hiñuä äqambu pmetñqe. ²⁸ Kraisi Iquenyqe, ne ämaqä eeqänänä iunji, awä ätuätunqä. Ii imäkätunqä, ne neqä kñuä indqänqä äñgänänä itä, näqñqetäñi, qu ämotquetanä, kukñuä yänänäqñqä ätuätunqä. Tiinñqä nengangiyi. Qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqetä, Ique qänaki wivändqetäñi, naqä-qakuä heqanqpi, ne Goti Iqueqä hiñuä iqi ätuma uwquatuñqe. ²⁹ Iinjä timäuquätñqä diñqe, nyi yänänäqñqä Kraisi Iqu inyimäkqetani, nyi enyqä miqä itmä, wäunüä tnänä itñqe.

2

¹ Nyi iinjä itñqenqä etqäqe, he nyinyqä näqñqä tiinjä mapñqä änyinji. “Poli iqu nenyqätä, ä ämaqä anä-himqä Latisiya iu äpmeñuwä iquañqätä, itanga ämaqä huizi, ique hiñuä mäqunquä itqänuwä iquañqätä, ne yätamäqä neyätñqenqe enyqä miqä itä, wäunüä tnänä äyä itqänä.” ² Nyi iinjä imäkätñqe, ii he Goti Iqueqä qokä-apäki, eeqäpnä yänänäqñqä emäqanqmdi, hiqä-hiuänqä kiinjä enyätä, äwqä naqä-hñqunä imbu pmetñqenqä, imäkätñqe. Itanga ämaqä iinjä iquenä, he Goti Iqueqä kukñuä zä äwiñqä iquenyqä, näqñqä yasämä ämepu, äwqä hanüä inqä pmetñqä, imäkätñqe. Kukñuä zä äwiñqä iqu, ii Kraisi Iquvi. ³ Näqñqetä, suqä kñuä änguä iwäsäuqetä, eeqänänä, qa enqä-pa Iqueni manqä ämnä zä witanqi, Iqunä vquänä.

⁴ Nyi kukñuä tä etqäqe, ii tiinñqe. Ämaqä hñqu, kukñuä quanqä iunji, naqä-qakuänä imäkätä etätä, hänaqä hui-mända etma uwqä diñqä, awä etqä. ⁵ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyi henyqe kñui hui mimäuqä, yqänä nyätanqi äpmeñqe, ii tiinji. Nyi hesä anä äpmeñä. Itanga he wäunüä qäyunä imäkäpu, Kraisi Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyätanqä diñqe, nyi äwqä yeeqä änyinji.

Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä hanä anä pmepñqä, emäkkqenqä

⁶ Inji he Kraisi Jisasi Iqueni, hiqä Naqä enqä-panä ae itmakuwä enqe, Iqutä ämuänmbu, tii äpmaka uwqänqä. ⁷ Zä-hukä yänänäqñqä äunqä-ma iinjä äupu, anji zä quea iuta yänänäqñqä ämätnänqä-pa yänänäqñqä iinjä ätqäupu, kukñuä awä tqanqä näqñqä ämetqänuwä iunji, quuvqä

yänänäqñqä eqiyäpu, itanga eqä-häki manguä änyätä, äqutumäwa äpäwiqä-panä iinj, Goti Ique, “änguiqä” kuapanä tquäpñqe.

⁸ Suqä quvqä tiinjä timäuqä diñqä wimasipu! Ämaqä hñqua näqñqä eäpnä, iquauqä kukñui quati maeqä etangi, quanqä tqanquwä iquauñi, qätä äwiyäpu qänaki äwivändquwi, guä enqä-pa pmetpnuwi. Ämaqä iinjä iqua, iquauqä kñuä imñi, Kraisi Iquesa mämeqä ipu, suqä kaqä-kawäka imiñuwä iutä, nätmätqä qua täutanä iunqätä, näqñqe inä ämapu awä ätätqänä. ⁹ He näqñqä äyuwä. Kraisi Iqu huiwi ne änyänqu-panä änyäqäqe, Goti Iqueqä suqetä, Iqueqä hñjä-pmeqetäñi, eeqäpnä Iqutäñi, eqä-häkä manguä änyänqä-pa, Iquenñi manguä iinjä änyä. ¹⁰ Iqu iinjä eä, nätmätqä huitanä-huitanä eeqänänä yänänäqñqä-tänä iquau Miqä-que. Inñi he Iqutä ämuänmbiyitänñi, he-pqe manguä iinjä enyätanquti, nätmätqä naqä-qakuä hñquenyqä äwa miqä ipñqe. ¹¹ He Iqutä ämuänängganquwitänñi, tiinjä-pqe inä emäkkqe. Suqä yäuä iqu, hiqä äwqä imñi, äpakä mäwiqä yätñqänä, huätä ätäwikqe. Iqu iinjä emäkätä, suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktänqä enqä-panñi, naqä-qakuä emäkkqe. Israitqä iquauqä suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktäuqe, ktqenä etangi, Kraisi Iqu häue, neyaqä äwqä yäpä imñi, ktäunä. ¹² He asñä änyä ti ämepu, Kraisi Iqutä anä equmäkñganquwänqanñi, Goti Hanjuwä Iqu henñi, Iqutä qua anä eptekqe. Itanga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqeta, Kraisi Ique anñi ävauqumuatkqenqä, he quuvqä eqiyäpu, asñä ämeqanquwänqä, he Kraisi Iqutä, qua buta anñi anä evauqumuatkqe. ¹³ Suqä yäuä iqu, heyaqä äwqä yäpä imñi, huätä matuwänqä etanqä iutanñi, he suqä quvqä huitanä-huitanä imäkäpu, pizqä enqä-panä witanquwänqanñi, Goti Hanjuwä Iqu, neyaqä suqä quvqä eeqäpnänñi, huätä ämamäukqetänñi, Kraisi Iqutä hñjä anä pmepñqä emäkkqe. ¹⁴ Pipa, neqä suqä quvqenqä äqänänqä, ne kukñuä mänetätñqä iqu, qäpu hiätñqänä, huätä ämamäutä, Kraisi Iqueqä zä-huätatä iu ae äuekqe. ¹⁵ Iqu dnä iquauqä yänänäqñqetä, huizi iquauqä yänänäqñqetänñi, hma imäkkqe. Zä-huätatä iunñi, ämaqä eeqänänñi, Iqu yänänäqñqä eeqänänñi, ae ämäwqätäukqä qumbñqä diñqä, ämotquakqe.

He qua täutanä kñuitä, suqetä, qänaknä miqä pambu!

¹⁶ Iinjñqe, suqä buayätä eqätä nqenqätä, hiunñi naqänqä Goti Iqueä yoqenqä aquvä qänäqäsqenqätä, qanñuä manñä pmeqanqä aquvä qänäqäsqenqätä, Sämbatqä hiunñi hapä pmeqä timäuqanqanqätänñi, ämaqä hñqu, “He kukñuä-suqä dunñi, qäyunä miqä iqäuä. Iinjä-iinjä imäkqanqpiyä” etqäqe, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. ¹⁷ Suqä iinjä iqua, ii nätmätqä qänaknda timäuniqä diñqä ktqä enqä-panñiyi. Inäqe nätmätqä aanñä naqä-qakuänänñi, Kraisi Iquesa meqä eä. ¹⁸ Ämaqä, “He mändi äkittqänäpu, ynaunñqä iquauqä yoqe hageqä mamäuqäpnqä” etquwä iquauñi, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. Ii he Goti Iquesanñi, nätmätqä äñguänänñi mämeqä ipnuwänqä emäkpñä. Ämaqä ii ätätqänquwä iqua, qu wätqä enqä-pa äqunäpiyinqä, kukñuä kuapanä ätäpu, kñui suqä qua täunñqänä indqämbu, “Ne näqñqä-tänuneyqä” kñuä indqänäpu imäkätqänä. ¹⁹ Itanga qu Kraisi neyaqä Nyuänñä Iqutänñi, naqä-hñqunä mamuänñänqä itqänä. Nyuänñä Iqu, ne quuvqä eqiyäunquä Ique. Nyuänñä iqu, huiwiu ämitñqä-pa, Kraisi neqä Nyuänñä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä duta, ne naqä-hñqunä hiätatunquä hatñä änaquqotäuä, itanga naqä imänatunquä ämäneyätä, yänänäqñqä inemäkätñqä Iquvi.

²⁰ He Kraisi Iqutä anä äpākonāpu, qua täutañä kñuitä, suqetä, mäнди ae äkittqäkuwi. Iiñä etañgi, he ämaqä qua täutañä iqua enqä-pañuenä maeqä epiyi, suqä tiñä iquauñi, qānāknä miqä pambu! ²¹ “He nātmatqä iuñi, a māmiqä pambu! Nātmatqä nāñiñi, mañqä pambu! Nātmatqä täqñi, mitmaqñqä pambu!” ²² Suqä iqua ätquwi, nātmatqä iñä iqua äpakä mäwiqä, qui maqānā imākmbnā. Suqä iqua, ämaqä iquauqä kñuä indqāñqä iutanä imākāpu, “Tu qānāknä ipiyä” tñä. ²³ Ämaqä suqä iñä imākätqāñuwä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä yāpā iqi ipu, quwqä-quwä äkittqāñāpu, quwqä huiwä iuñi, hañä-iqä ämetqāñuwiñqä motquapñqä, i imākätqāñuwi. Iiñqe, ämaqä hñqua kñuä tiñä indqāñātqāñuwi, “Suqä iñä iqua, aañä jänāñāñiqä.” Iñäqe ne suqä iñä iqua qānāknä iqä-sāpi, suqä yāuä neqä äwqä yāpā imä äwiñqä iuñi, huätä māmamāuqä, yqānā witāñiyi.

3

Kraisi Iqu, hiqä hññä-pmeqä naqä-qakuä iutañä Qakuä-quvi

¹ Iñäqe, Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique añgumä ävauqumuatätäqāñgāñi, he äñyā-hññä ae äyā emäkkqe. Iiñiñqe, he kñui, nātmatqä äki, Iqu ämitä qāukuä yāñi äpmeñqä iuñqānā, witātñqä äyuwä. Iqu yāñiñi, Kaniqeqä hipa ämuañgisa äpme. ² He kñui, nātmatqä qua täutañä äki-äkiñqä maiyqä pa iquä. Qāukuä haqä yätutañiñqānā eyquätñqāñāñi. ³ He Kraisi Iqutä anä äpākonñguwä-qae, heqä hññä-pmeqe, Kraisi Iqutä zä witañgi, ga he Goti Iqutä ämuāññāñä. ⁴ Kraisi Iqu, hiqä hññä-pmeqä naqä-qakuä iutañä Qakuä-quvi. Iqu añgi äquvepätä, yoqä naqä motqueqetä, ätnāñäqñi timāuqañgāñi, he-pqe asāñä iñä timāupñuwi.

Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu äñyā-hññä ae iwimākqä iquauqä suqenqä

⁵ Iiñiñqe, heqä qeqä-quuvqä imñi, nātmatqä qua täutañä iuñqä indqāñāñuwi, añgumä aquvā māmaqiyqāñqä huätä hāmāñāñä vquatāmāupu. Nyi ii etqe, suqä quvqä tiñä iquauñqä etqä. Suqä huiwä yañä-iñqä Goti Iqu äñātāpñqe, tuwä ävāpu, huitañä-huitañä imākākiqenqätä, suqä kiyä mātqä eeqāñāñä imākqenqätä, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiñqä du imākqenqätä, suqä hiñuä aowä qñqä iqenqätä, etqä. Suqä hiñuä aowä qñqe, ii goti quañgä iu qonä woktäuqä enqä-pañä asāñāñi. ⁶ Ämaqä, suqä iquau äpakāñä imākqä äumitpñqä iquauñi, Goti Iqu äkasuwä ätuätä, kimañi, hañä-iqä vāñqiyä. ⁷ Kiñgāñi, suqä quvqä iqua imākätqāñuwä iquauñi, he-pqe inä äyā imākmiñuwi. ⁸ Iñäqe täñgāñi, he suqä tiñä tqua-pqe, gquä yāuä enqä-pa, hāmāñāñä bi äquvātāmāupu, añgi mimipñqāñqä äñyñgi. Suqä himä qui maqānā mimākqāñqä, mañä yāñāñāñqä ätäpu mākāñqä miqāñqä, ämaqä hñque mäнди kittqiyqñqä, mañiutāñi kukñuä quvqä tqāñqä. ⁹⁻¹⁰ Heqä quuvqä anä eqiyätqāñuwä iquauñi, kukñuä quañgi mātquä pambu. I tiñä etañgi etqä. He gquä yāue bi äquvātāmāupu, äñyā-hññä ämipñguwä-pañi, qua täutañä suqä quvqä eeqāñāñi, hāmāñāñä ävquatāmāupu, äñyā-hññä ae äyā ekuwi. Iiñä eqañguwitañi, Goti Hanjuwä Iqu henñi, Iqueqä-kiauä enqä-pa emākätä, hea ique-iqenñi, nāqñqä kuapāñä etapätqāuä. ¹¹ Ne ämaqä iñä ae eanä, asāñāñä äyā äpmeñu. Iiñä etañgi, ne kñuä tiñi, mindqāñqä pa yatunñque. “Ämaqä Grikä iquatä, Israitqä iquatāñi, huitañä-huitañiqä. Ämaqä qokä iquauqä huiwä häuä ktāñqä iquatä, häuä maktāñqä iquatāñi, huitañä-huitañiqä. Kukñuä huitañä-huitañä tqä iqua, huitañä-huitañiqä. Ämaqä qāuqä imdanä iquatä, añä añguä

iqisañä iquatäñi, huitañä-huitañiqä. Wäunuä-wiyqä hinginqä iquatä, ämaqä wäunui quwqenä ämipu pmeqä iquatäñi, huitañä-huitañiqä.” Ne kui-kui e etañgqä-qe, Kraisi Iqu eequneqä yäpä tängisa äpmeñqe, ne knui Iquenyqänä indqänquatunqwe.

Suqä ämaqeunqä wiñqe, suqä huiziñi ämäwqätäunä

¹² Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqänä pmetpñqä atäunuä ae etetä, henyqä aañä kuapänä äwinyätqäüä. Iñinqe, he änyä häñä iñä ae imänquwitani, tiñä imäqäpñqe. Suqä ämaqeunqä huäqä eunqä iqutä, äñguä iwimäqä iqutä, mäñdi äkittqänäpu qeiqi pmeqä iqutä, hañä-iqä ämepu äwqä hañuä inqä pmeqä iqutä, iquau imäqäpñqe. ¹³ Hesañä hñqu, “Nyi ämaqä äti iquesa äwqä hañä-iqä ämenänä” ätqäqe, qäyä etañguti, kätä-kängua iñä iqueä suqä quvqenqä hui imäutä, äwqä hañuä imäknätñqe. Naqä Iqu-pqe heyaqä suqä quvqenqä hui imäutä, äwqä hañuä ae äyä imäkñgqe. Itanga he-pqe, suqä asä iñi imäqäpñqänänji. ¹⁴ Suqä iñä iqua e etañgqä-qe, suqä ämaqeunqä äwiñqä iqu ämäwqätäüä. Suqä äwiñqä iqu, suqä äñguä huiziquatä guä äqänä, ämaqä quuvqä heqiyqä iquaunji naqä-hñqunä pmetpñqä iwimäqänä. ¹⁵ Hiñuiqänäñi Goti Iqu, he naqä-hñqunä epu, äwqä hañuä imbu pmetpñqänä ae äyä etekqe. Kraisi Iqueqä äwqä hañuä inqe, heyaqä qeqä-quuvqä imä qäyä pmetätñqänä, hiñuinä qunqanqpu. Itanga Goti Iqueni, nätmatqä eeqänäñinqe, “äñguiqä” tquäpñqe. ¹⁶ Kraisi Iqueä kukñui, hiqä qeqä-quuvqä imñi, meanqä manqä emnätätñqe, tiñä imäqäpñqe. He näqñqä äñguänäñi, Kraisi Iqueqä kukñuä iuta ämepu, quuvqä heqiyqä iquau näqñqä mapñqänä yasämä ämotquepu, suqä äñguänäñinä imäqäpñqä ämotquepu, apqä huitañä-huitañä ätäpu, näqñqä-vqäpñqe. He apqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänäñqetä, apqä Goti Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu ätätqänuwitä, itanga apqä huizi iquatä ätäpiyänqanji, hiqä äwqä imñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpñqe. ¹⁷ He kukñuä ätäpiyä iu, wäunuä ipiyä iu, nätmatqä äki-äkitanä imäkñqe, Naqä Jisasi Iqueqä yoqä ämeñuwä iutani, qäyunä imäkqanqpu. Iñä imäkäpiyänqanji, Goti Hanjuwä Apiqueni, Jisasi Iquesa, “äñguiqä” ätuäpu, imäkqanqpu.

Poli iqu imbquaunji, äänä pmeqenqä näqñqä äwikqenqä

¹⁸ Apäkä iuenä, hiqä qokä iquaunji, yäpä iqi vqanqpu. Suqä iñi, Naqä Iqueqä hiñuä iqini, jänänäñiyi. ¹⁹ Qokä iquenä, he heqä apäkä iuaunji, quvqä mitqueqä pa ipu, iuaunqwe kiñä enquätñqänänji.

²⁰ Ymeqä isuenä, hiqä hinaqä-hinuñua nätmatqä äki-äkitanji, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäqäpñqe. Iñä imäkqanqppqe, Naqä Iqu yeeqä naqänäñä iquänä. ²¹ Kanuñuenä, hiqä ymeqä isuaunqä quuvqä heqiyqe, qui iwimäqänqä, nätmatqä hmbinyqä jänjänä ätuäpu, enyqä miwimäqä pambu.

Poli iqu, wäunuä-wiyqä iquautä, wäunuä kanuñuautä, ätukqenqä

²² Wäunuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä iqua nätmatqä äki-äkitanji, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäqäpñqe. Iqua iqi enuwi, yeeqä iwimäkñqänä wäunuä äñgui inqanä imäkäpu, ä iqi hma enuwi, wäunui iqi äquvatemä, enyqä mäwqä pambu. He Naqä Iquenyqä zä ipu, hea ique-iqueni, knui naqä-hñqunä ämepu, wäunui äñguänäñä imäkqanqpu. ²³ He wäunuä eeqäpnäñä imäkäpiyä iunji, knui, “Nyi wäunui ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunqä” indqänäpu, enyqä miqä äñguänäñä imäqäpñqe. ²⁴ He Naqä Iquesa nätmatqä äñguänäñi, hiqä ätnä äwiñqe, ämapnuwä diñqe, näqñqä ae ämakuwi. Nätmatqä

ii, Iqueqä qokä-apäkä iquaunqä, näwi iwäsäumäkekqe. Kraisi Iqu, hiqä Ämeyqä naqä-qakuä-qu etanji, he Iqueqä wäunjuä-wiyqä enä. ²⁵ Ämaqä hñqu, suqä quvqä imäkqa äumitätqe, iqu kimanji, hanä-iqä menä. Goti Iqu ämaqeuaqä suqä iunji, asänä Iwäsäuqä Iquvi.

4

¹ Ämaqä ämiqä iquenä, heqä Ämeyqä Iqu qäukuä yäni äpmeñqenqä knuä indqänäpu, heqä wäunjuä heyqä iquaunji, suqä änguitä, jänänitä, motqueqäpnqe.

Suqä tääqä tqä iqueni, a yänänäqñqä qätätanqpu

² He suqä tääqä tqä iqueni, a yänänäqñqä qätätanqpu. Inä imäkäpiyänqani, knui änguänä indqänäpu, hea ique-iqueni, Goti Hanjuwä Ique, “änguiqä” tquanqpu. ³ He tääqä ätäpiyänqani, nenyqä-pqä inä, tii timäutñqä tqäpnqe. Inji Goti Iqu hänaqä imäuanayqanquti, ne Kraisi Iqueqä kukñui, ämaqä du awä tquatunqque. Kukñuä iqu, hiñuiqänä zä äwäminqce, ätnänäqä ae ätimäuce. Nyi kukñuä ique awä tqanqçenqä, guä äkiqiyenjikuwä äpmeñä. ⁴ Tääqce, tiñä-pçenqä inä tqanqpu. Nyi kukñuä awi, qu näqñqä ätnänäqinyä mapñqenqä, qäyunänä tqumqä diñqäüä.

⁵ He ämaqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquatä, anä äpmapiyänqani, hiunji qäyunänä iqu hiñginä päwqenqce, he knuä qeiqinyä indqänäpu, suqä jänänäni inqanä motqueqanqpu. ⁶ He ämaqeu kukñuä ätuäpiyänqani, qeiqinyä ätuäpu, knui änguänä indqänäpiyä iuta, kukñuä äwinyä iqä tquäpnqe. Inji qu yatñqä eyqanqppqänqani, he kima qäyunä tquäpnqe.

Poli iqu, ämaqä hñquau, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqenqä

⁷ Tikikusi iqu, neqä neyämaqä-qu eä, Naqä Iqueqä wäunjui mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunqquä ique. Ne iquenyqce, kuapänä änenyätqäüä. Nyi täqi änä-änä pmetanqçenqce, iqu awä hetänä. ⁸ Iqu ne eequne täqi, änä-änä äpmeñqenqce awä etätä, itanqa heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi yänänäqñqä emäkätñqenqce, nyi iqueni henyqä ändowatqä. ⁹ Iqutäñi, ämaqä hesanä Onesimusi, ne mänävquatämäuqä itñqä iqu, anä quvepinyä. Iqu-pqce neqä neyämaqä-qu eä, iquenyqce kuapänä änenyätñqä ique. Iquaqu nätmätqä eeqänänä täqi ätimäutñqenqce, awä hesinyä.

¹⁰ Aritakusi guä anä äpmeñueä iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etqi. Itanqa Makä, Banäpasi iqueqä kätänquequ-pqce, inä etqi. Makä iquenyqce, nyi he awä ae etkqe. Iqu iqi ätimäuqäqce, he iquenyñqä yeeqä ipu itmeqäpnqä. ¹¹ Itanqa Jisasi, iqueqä yoqä huizi, “Jastusiüä” ätätqänuwä iqu-pqce, inä etqi. Ämaqä Israitqä iutanji, ämaqä tquanä, Goti Iqunä miqeunqä awä-tqä iunji, yätamäkqä änyiyäpu, äwqä-qeiqi nyätätmqä inyimäkätqänuwä iquayi.

¹² Ämaqä hesanä Eaplasii, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkqä iqu-pqce, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” inä etqi. Iqu hea ique-iqueni, henyqä tääqce, iqueqä qeqä-quuvqä imda ätätä, Goti Iqu yätamäkqä eyätñqä, yatñqä ävätqäüä. Inji he Kraisi Iquenyqä quuvqce, mäwquatämäuqä danä, a yänänäqñqä äqätpu, Goti Iqueqä suqenqätä, äwinqenqätä, näqñqä änguänänä ämepu, yänänäqñqä tqäutpnqä ätätqäüä. ¹³ Iqu yätamäkqä eyätä, quuvqä heqiyqä anä-himqä Latsiya pmeqä iquautä, itanqa Helapolisii pmeqä iquautä vätnqce, wäunjui dnä huqä itqätanqci äqunmä awä etqä.

¹⁴ Lukä, duuta ne iquenynqä kuapä änenyätñqä iqutä, Demasi iqutä iquaqu, “Henyqä hui mimäuqä iqueä” inä etqinyä.

¹⁵ Neqä neyämaqä anä-himqä Latiya iu äpmeñuwä iquautä, apäkä Nimbaisä, itanga quuvqä heqiyqä iyyqä anä iu aquvä äqänäqisätqäñuwä iquaunji, he “Poli iqu henyqä hui mimäuqä iqiyä” jipñqä änyinji.

¹⁶ He tuwanuä tqu a qäpu ätäupiyi, quuvqä heqiyqä Latiya iu äpmeñuwä iquau vqangpi, iqua-pqe a inä täupñqe. Itanga tuwanuä huiji, nyi Latiya pmeqä iquauñqä äqiyqäqä iqu, iqua henyqä tnämäuqangpi, he-pqe a inä täupnä. ¹⁷ He Akipusi iqueni, “Si Naqä Iqu wäñuwä äktapkqe, äñguänä ämitnä imäkätinä, qäpnä imäkmävä” tupu.

¹⁸ Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, nqä hipaitä tuwanuä hiqñqä imäqä. Täñgani nyi guä yqänä äqiyänmä pmeñqä täñqe, he nyinyqä kñuä indqäñgäñgpu. Inji Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganä 1 Tesälonaika pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Tesälonaika ii anä-himqä naqänänä, qua Masendoniya iuvi. Poli iqu anä-himqä Pilipai ävämañi, Tesälonaika iunqä äwätä, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qämbñqä, ävauqumuatkqe. (Wäunuiñqä 17:1-9, hiñuä qundñqä.) Inäqe, Israitqä iqi äpmamiñuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänä Poli iqueqä kukñuii qänaknä ipu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätanqä äqumbiyi, qu äwqä quvqä imäkkwi. Iutañi, Poli iqu Tesälonaika ävämakqe. Qänakñi, iqu anä-himqä Korinä iu pmetanqi, iqueqä wäunüä anä imiñiyä Timoti iqu äwimetä, nätmätqä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iquau, Tesälonaika iu äwimakqenqä awä ätukqe.

Poli iqu, Timoti iqueqä kukñuä qätä äwiyäqänqanñi, iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqutäñi, qu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä, Tesälonaika iu pmetanquwä iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkpñqä äqäkuwi. Ämaqä näqñqä-tänä kuapänänä iqua, kukñuä tiñä ätmiñuwi. Poli iqueqä tuwanuä, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä iutañi, tuwanuä tä, iqu kinganä äqäkqä iyyi. Poli iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä Tesälonaika iu pmetanquwä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqä äñguinqätä, aquvänä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Ämaqä näqñqä-tänä iqua, knui tiñä indqänätqänä. Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iñä iqua, Iqu anqunñi äänä päñqutiyä-qe, knuä kuapänä indqänmiñuwi. Qu näqñqä ipñqä iñqä wiñqanqi, Poli ique yatñqä äwikuwi. Ämaqä, Jisasi Iqu anqu mapqänqä äpäkombqä iqua, qu häñä hea ique-ique mapnuwänqätanä? Ga Kraisi Iqu äknqä päniqäwä? Poli iqu kimañi, tiñä ätukqe. Qu suqä äñguä iu qänaknä iqäpñuwänqä. Inñi, iqua Naqä Iqueqä päniqenqä näwe imäkmbu pmetñqä.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itanqä Timoti iqutä, ne tuwanuä tä henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itanqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika* iu aquvä äqänätqänuwä iquenyqä. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapätä, äwqä hanuä imbu pmetñqä emäkquä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiñqä, yeeqä ikqenqä

² Ne hea ique-iqueni, Goti Iquenyqä tääqä ätuätanänqanñi, henyqä knuä yqänä ipisanä, “äñguiqä” ätuätunqä. ³ He heqä quuvqä eqäpiyita, wäunüä itqänuwinqätä, heqä suqä ämaqenqä äwiñqeta, wäunüä yänänäqñqä imäkätqänuwinqätä, itanqä heqä knui, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä indqämbu, hiñuä äqumbu äpmapiyita, wäunui mäwquatämäuqä a yänänäqñqä äqätänuwinqätäñi, ne knuä ämetanä, Goti Apique, “äñguiqä” ätuätunqä. ⁴ Neyämaqä, Goti Iqu henyñqä äwinyänqä iquenä, Goti Iqu he atäunüä ae etekqenqä, ne näqñqä eanitanñi, “äñguiqä” ätuätunqä. ⁵ Iqu iñä etekqenqä, ne näqñqä hiñgi mämeqä iquqe. Kukñuä äñguä we-hunqä-tänä iqu, ne hiñgi mäma mäyapqä

* 1:1 Wäunuiñqä 17:1-9

ikque. Ne yänänäqñqetä, Dñä Änguä Iqu yätamäkqä neyqanqçetä, itanğa ne quuvqä yänänäqñqä eqiyanä, “Kukñuä iqu naqä-qakuia” ätätanä, awä etkque. Ne heyaqä awä imä äpmenä, yätamäkqä heyatunquä suqä imäkminquä iunqe, hiqä-hiuäñi, näqñqä ae äyä enä.

⁶ He kukñuä naqä-qakui ämakuwitanı, hanä-iqä ämepiyänğa, Dñä Änguä Iqu yätamäkqä eyqanđi, nesä, neqä Naqä Iqutä, hanä-iqä ämetanä yeeqä iminquä-pa, he-pqe asä inä iminjuwi. ⁷ He iinjä imäkäpiyitanı, ämaqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iu pmeqä iquautä, qua naqä Äkaiya iu pmeqä iquautä, ämotqueqä enqä-panä äpmenä. ⁸ Ämaqä im-imä äpmenjuwi, Naqä Iquenyqä kukñui, hesa qätä ae äwikuwi. Qua Masendoniya iutä, Äkaiya iutänä ma, qua eeqänänä iunı, he Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqäkuwinqe, qu qätä ae äwikuwi. Ne iinqe, awä inä matqä pa yanä. ⁹⁻¹⁰ Ne he emeqanğa, he yeeqä änä-änä ipu äneyätmeqanđä qätä äwikuwinqe, qu kukñuä tii ätätqänä. “Ämaqä Tesälonaika pmeqä iqua, goti quanđä iquauñi ävquatämäupu, Goti Naqä-qakuä Hänä-pmeqä Iqueqä yäpä iqinyä äväpu, itanğa Iqueqä Ymeqä qäukuä yäninjä Iquenyqä hinuä äqumbu äpmenäüä” ätätqänä. Ymeqä Iqu, ii Jisasi Iquvi. Iqu äpäkonđanğa, Goti Iqu, Ique anđi ävauqumuatkqe. Itanğa Iqu, Goti Iqueä äwqä tnänı, suqä quvqä imäkqä iquauñqä äpanđä ii, ne mänemeqä yätñqä, Yätamäkqä Neyqä Ique.

2

Poli iqu, Tesälonaika iu wäunüä iminqenqä

¹ Neyämaqäüä, ne iqi emakque, hinđi memeqä danä ikquenqe, he näqñqä äyä enä. ² Ne henyqä äpatunquänä anä-himqä Pilipai iu pmetanđquänđanı, ämaqe quvqä inetquepu, neyaqä huiwiunı tänđ-hunđä naqänänä änatapminjuwinqe, he näqñqä ae enä. Ne hanä-iqä ii qäyä ämetanä-qe, neqä Goti Iqueqä yätamäkqä iutanı, ne zä miqä danä, pemänä itanä, kukñuä anđuä we-hunđä-tänı, awä äyä etminqe. ³ Ne ämaqe, “He Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätuäkitunqe, suqä tiiniqua qäsä imäkätanä, hmanđi. Kukñuä quvqe matqä, quvqä imäkqänđä kñuä mindqänđä, kukñuä quanđi mäutqe. Oee. ⁴ Ne kukñuä iinjı, hinđinä mätkuä itqänu. Goti Hanjuwä Iqu, neqä suqä yamwiqä ae äneyätä, Iqueqä kukñuä we-hunđä-tänı, awä tuäkiquatunquänä, quuvqä ae änaiqäkkä iuta, awi ii ätuäkitqänu. Ne wäunüä ii imäkätunquenqe, yeeqe ämaqe miqä ipnä. Goti, neyaqä qeqä-quuvqä imñi, Yamwiqä Neyqä Iquenyä, yeeqä iwimäkatunquä äyä imäkätqänu.

⁵ Ne emayäkitanä iunı, heyaqä nätmätqä tämeqä kukñuä huitanđ-huitanı maetqä itanä, hinuä yqänä äqunanä, qeqä bimbiqä natqanđi kukñuä quanđä isua maetqä iminquenqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä hiqanđi, hiqä-hiuä-pqä näqñqä ae äyä enä. ⁶ Itanğa neyaqä yoqe, he-pqä, ämaqä huizi-pqä, haqeu mänamäuqänqe, mänenqä eä. ⁷ Ne Kraisi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqñqä änandowatkqä eanä-qe, “He qätä äneyäpu, iinjä imäkäpiyä-qe” yänänäqñqä maetqä, ymeqä nandqä känai, anđuä ävätä anđuänänä ämitñqä-panä iinjä eanä, qeiqinyä äyä äpmaminqe. ⁸ Ne henyqä kiinä nenyätanđi, qeqä etmäkätanitanı, Goti Iqueä kukñuä anđuä we-hunđä-tänı awä etatunquenqä, yeeqä änenyätäqä-qe, tiinjä-pqä inänđi. Ne “Qunqä yänđ inä weniunqueqä” kñuä indqänänä äpmaminqe.

⁹ Neyämaqäüä, ne wäunüä dñä huqä imäkminquä iunı, he hinuä ae äqunjuwi. Inđanı he nesa hanä-iqä mämeqä ipñqä dinqe, ne hiunđi-heatqä mbqä wäunüä yänänäqñqä itanä, kukñuä we-hunđä-tänı

awä etätanä, hesä anä äpmaninque. ¹⁰ He ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquendä, anä äpmanänğanj, ne Goti Iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä hui mimäkqä jänänänjinä imäkätqätaunqenqä näqñqe, henyä mämeqä, Goti Hanjuwä Iqu-pqe inä ämaminque. ¹¹ Kaniqu, iqueqä ymeqä du äñguänänjä ämitñqä-ma, ne, he hñgunä-hñgunä, tiinjä ämeyätunquä iinqe, hiqä-hiuänji näqñqä enä. ¹² Ne hiqä kñuä äwqe evauqumuatätanä, heqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä emäkätanä, manjä yänänäqñqä tiinjä äyä etminque. “Goti Iqu, ‘He Nyaqä miqeuñqätä, Nyaqä yoqä naqä äqonänqä iu ämotqueqänqä timäupnuwänqä’ tääqä etätñqe. Inji he Iqueqä äwinyänqä iunä pmetanqpiyä.”

¹³ Goti Iqueqä kukñuä we-hunqä-tänji, ne äma äpätanä awä etqanqgua, qätä änekuwä iunqe, he kñui, “Ii ämaqeqä kukñuä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiqä” eyqanji ämakuwi. Iinjqe, ne hea ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueni, “änqñqä” inä ätuätqänju. Goti Iqueqä kukñuä ii qäqu, he ämaqä quuvqä heqiyqä iquenä, yätamäkqä heyätñqeyi. ¹⁴ Neyämaqäüä, he Goti Iqueqä ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, qua Jutiya iu aquvä äqänäqisätqänuwä-panjä-quenä etanquwinqe, ne näqñqä enju. Ämaqä iinjä iqua, quyämaqä Israitqä iquauta hanjä-iqä ämakuwä-panji, he-pqe, ämaqä heqä qua qäyutanjä iquauta, hanjä-iqä kiinjä äyä ämaka äpätqänjä. ¹⁵ Ämaqä Israitqä iquautanjä hñqua, Naqä Jisasi Ique pizqä äpäkkwi. Qänğanji iquautanjä huiziqua, Goti Iqueqä kukñuä hinjuätqä iquau pizqä äpäkkwi. Itanqa nenji hñquququa, “He neyaqä qua täunji, mäpmeqä pambiyä” änatäpu, huätä änandowatkuwi. Täñğanji Israitqä iqua, Goti Iqu äwinyänqä dunji, qänaknä miqä da, ämaqä eeqänänjä iunqä mäkanqä ipu, tiinjä itqänjuwi. ¹⁶ Ne, Israitqä qäyä etanji, huizi iquauñi, quwqä suqä quvqä iuta, hanjä imäkäqumuatqñqä kukñuä tuqñqe, mäutqñqä inemäkpnqä itqänjä. Hea ique-ique iinjä imäkäpu, quwqä suqä quvqe yändi-yändi imäkqa peyätqätanquwitanji, Goti Iqueqä äwqä tnänji, kima qäqinyä wimetñqä itqäüä.

Poli iqu, Tesälonaika pmeqä iquau wimetñqä äwinqenqä

¹⁷ Neyämaqäüä, quvqä inetquepiyä iqua, he evämetunquä inemäkqanquwitanji, ne hesä anä mäpmeqä eanä-qe, henyqä kñui, maqänä indqänqque. Ne hinjuä eqänatunquä kiinjä nengänqä-qe, henyqä anqumä quvepqe, ämävqänätunque. ¹⁸ Ne henyqe, mapqänqä ma quvepänqä etanqä-qe, Setänä iqu hoptäwä äneyätñqe. Poli iqunä, nyi aanjä kuapanä emeqisqñqä änyinätñqe. ¹⁹ Neqä Naqä Jisasi Iqu anji äquvepätqänğanji, ne äsque meniunquä hinjuä äqänänä äpmenä, yeeqä äkiuta yaniunquä äpmenä, yoqä naqä äkisquesa meniunquä äpmenju? Nätmatqä hui-huita maetqe, hesanänqe. ²⁰ Ne yoqä naqä motqueqetä, yeeqä iqetänji, he qäuquenji. Iinjqe, ne he emeqisqñqä änenyätñqe.

3

Poli iqu, Timoti ique iquauñqä ändowatkqenqä

¹ Ne henyqä äwäwa itanitanji, äpakänä mäpmeqä yatunquä, ti ätñqquque. “Timoti iqu äyevämeqanqa, Poli iqundä, Silasi iqundä, ye Atenisi du pmenqeqä.” ² Iinjä ätnanitanji, ye Timoti ique henyqä anji ändowatkuee. Iqu neqä neyämaqä, Goti Iqutä wäunjuä anä imäkäsinyä, kukñui Kraisi Iquenyqä awä ätuäkitñqä iquvi. Iqu heqä quuvqä heqiyqä iu yänänäqñqä emäkqanquti, he pämä yänänäqñqä tqänqä ändowatkuee. ³⁻⁴ He tiinjä iqänqä, hanjä-iqä emeqanqenqä,

äwäwa iqu diñqä, äpkqe. Ne hesä anä äpmenänğanı, “Eequne hanjä-iqe änemequäniqeqä” etmiñquetanı, he iñqä näqñqä ae epu äpmenuwitanı, ii tänğa sä änemetqäüä tä. He hiñuä ae äyä äqunänjä. ⁵ “Nyi quñqä äwäwa äpakänä miqä imä” knuä indqänätmä, Timoti ique ändowatkqe, heyaqä quuvqä heqiyqenqä näqñqä mamqä diñqe. “Ämaqä yamwiqä vqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqe yamwiqä eyqanğa, he qua iqi päkñqänqätä, neyaqä wäunüä eeqänänjä imäkätunqwe, hiñginäwa yeqñqätiyä, ä änäänqätiyä?” tmä, knuä kuapänä indqänätmä iutanji.

Timoti iqu, Tesälonaika iqua äñguä äpmamiñuwinqä awä ätukqenqä

⁶ Timoti iqu hesä äpmeñqe, yeni tänğa-qanğa qe äyemetä, kukñuä yeeqä iñqä, heyaqä quuvqä heqiyqenqätä, itanğa heqä suqä ämaqä huizi duñqä äwiñqä ämeñuwinqätä, äma äpätä awä äyatqi. Iqu kukñuä tiñä-pqe, inä äyatqi. “Ämaqä di, qu quwqä äwqä yeeqä iñqetä, nenyqä knuä indqänäpu, ne hiñuä naqämbñqe, ne quñqä änenyätñqä-pa, iñjä äwinyätqänä” äyatqi. ⁷ Neyämaqäüä, ämaqä quvqä inemäkätqätanğa hanjä-iqä ämetanä pmetanğa, heyaqä quuvqä heqiyqenqä qätä iñjä äwiyätanitanı, neqä äwqä tämñi yänänäqñqä inemäkqi. ⁸ He Naqä Iqutä, yänänäqñqe, qanğanä ae ätqäukuwä du tqäutanğa, iñi tänğanı ne-pqe, quami äñguänänjä äpmeñu. ⁹ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, henynqä knuä indqänätanä, yeeqä aañä kuapänä itqänu. Iqu yeeqä naqänänjä iñjä änätapkqenqe, “Äñguiqe” qäyunäni, äänä tätunquäwä? ¹⁰ Ne, he hiñuä anğumä ämaeqänätanä, heqä quuvqä heqiyqä imñi, äwa äkiñqä enuwi, yänänäqñqä emäkätunqweñqe, qanyä mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hiunji-heatqä ätqa äwätqänu.

Poli iqu, Goti Ique tääqä ätukqenqä

¹¹ Ne tiñiñqä nenğanğiyi. Goti Apiqu Kiqä-kiuätä, itanğa Jisasi neqä Naqä Iqutanı, ne pe-hunqäqi quvepatunqweñqe, hänaqä qanä watunquä iunı, huätä änduqiyäsinyä äñguä imäkiynqe. ¹² Tiñä-pqe inänqe. Naqä Iqu suqä ämaqeunqä äwiñqä iqueni, hesä, manğa iñjä emnätätñqä emäkquänä. Iñjä dutanı, ne henyqä änenyätñqä-pa, hiqä-hiuänqätä, qokä-apäkä eeqäpnänjä iunqätä, enğuätñqe. ¹³ Iñjä iutanı, tiñä timäutñqänä. Goti Iqu, heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, yänänäqñqä emäkquätñqe. Itanğa hea neqä Naqä Jisasi Iqu, qokä-apäkä Iqueqänä atäunüä ätekqä eeqänänjä iquatä, anğı anä quveppqänğanı, he Goti Apiqueä hiñuä iqini, suqä quvqä hui maeqä, jänänänjä imäkquenä pmetanğuwänğa, quvepäniñqä.

4

Suqä, Goti Ique yeeqä iwimäkqä dunä imäkqäpnqe

¹ Neyämaqäüä, ne henı, suqä eeqäpnänı, he Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkqäpnqenqe ae qe ämetquakqe. Iñi tänğanı, he iunı qänaknä ipu, quamä äñguänänjä äyä äpmeñä. Itanğa tänğanı, ne Naqä Jisasi Iqueä yoqeta manä etquque, suqä iñi, heqä äwqä yäpä imñi, aañä yänänäqñqä witanğuti, äpakänä imäkqäpnqä nenğanı, manı i etqu. ² He näqñqä ae äyä enä. He suqä äänä imäkqäpnuwänqä diñqe, ne Naqä Jisasi Iqueä yänänäqñqä iuta, kukñuä ae äyä etmiñqe.

³ Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä imñä di, tiñiñqä äwi. He heqä hänä-pmeqä eeqäpnä ique äwipu, suqä quvqä maeqä, ikikinyänjä tii hiätñqe. Suqä huiwä yanä-iñqä Goti Iqu änätapkqä iunä imäkäpu, suqä huiwä yanä-iñqä huizi, mimäkqä pambu. ⁴ Qokä qäquenä ä apäkä qäquenä,

suqä quvqä imäkpnqänä hiqä äwqe mevauqñqä, yänänäqñqä imäkmbu äpmapu, suqä jänänänä Goti Iqu äwinyänqä iunä imäkqanqpu. ⁵ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenqä maqñqä iqua, quwqä äwiñqä kñuä indqänqä imñi, kñui hiqaqä huisä-hñqutä hñgi wiqä, iinqänä ämapu, imäkätqänuwä-pañuenä mäpmeqä itanqpu. ⁶ Itanqa hiqä heyämaqä hñqueqä apäkä iinji yuiqñqä itquepu, qui miwimäkqä pambu. Ämaqä hñqu suqä iinjä iqua imäkätqñqe, ne kukñuä yänänäqñqä tiinjä ae äyä etminque. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iinjä iqueni, kima ävätä hanä-iqä väniqeqä. ⁷ Goti Iqu ne suqä quvqä imäkqänqä tääqä iinqä mänatätmeqä ikqe. Oee. Iqu ne, Iqueqä ämaqä jänänänä pmeqänqä tääqä änatätmakqe. ⁸ Inji ämaqä hñqu, kukñuä täunji tuwä äwiyqäqe, ämaqä du mitqueqä pa iqi. Iqu Goti, Iqueqä Dñä Äñguä Ique etapätñqä Ique, itqueqi.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä hiqä-hiuänqä enqä iquenyqe, ae äyä ämetquakqä-qae, ga he ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä huizi iquaunqä enyätñqä diñqe, tuwanuä maqiyqä yanä. ¹⁰ He näqñqä ae ämepu, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänä, anä qua naqä Masendoniya iu imimä äpmakäwänuwä iunqä enyätqäuä. Neyämaqäuä, he suqä iinji äpakänä imäkqänqä neñganji, manä yänänäqñqe, i etqu. ¹¹ He kñuä yänänäqñqe, quamä qeiqi pmetpnqä iunqä ämapu, he hñqunä-hñqunä wäunui hiqe imäkäpu, itanqa hiqä quamä pmeqä du yätamäkqä hiyquätñqä diñqe, hiqä hipaitä wäunüä iqänqñqe. Ne he iinjä imäkqänqä ae etminquä-qe, manä yänänäqñqä anji etqu. ¹² He quami iinjä pmapqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iqua henyqe, “Ämaqä äñguänänä-quaiqä” tqanqua, he nätmätqä hmbinyqä äwa miqä pmetpnä.

Naqä Iqu anji äquvepätqänqanqä

¹³ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä ae äwekuwä iqua anji vauqänqe, kñui mindqänqä ipu, hinuä äqambu mäpmeqä, huäqä-hunqä ämepu kñuä äqiyätqänuwä iquayi. Neyämaqäuä, he iinjä enqä-pa pmeqänqñqe, “Ämaqä quuvqä eqiyäpu, quwqä anä näweqämqä äwätqänuwä iquaunji, squä wimeniqätiyä” tpiyä diñqe, he näqñqä metpnqä äneñgi. ¹⁴ Iinjä iqänqñqe, ne eeqänä quuvqä tiinjä äyä eqiyätqänu. “Jisasi Iqu äpäkonätä anqumä ävaukqeqä. Iinjä dutañi, Iqueä yänänäqñqeutañi, ämaqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänuwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu anji ävauqumuatätä, Jisasi Iqutä ätuma quvepäniqueqä.” ¹⁵ Iinñqä, ne Naqä Iqueä kukñui ämetanä, awi tiinjä etätqänu. “Ne häñi, Naqä Iqu anji äquvepätqänqanqä yqänä äpmamitatqä iquene, ämaqä ae äpäkonätqänuwä iquaunji, hinuiqä mäwimeqä yaniqueqä.” ¹⁶ Ii tiinjä timäunique. Naqä Jisasi Iqu, Kiqä-kiuä manä yänänäqñqä tqanqa, Iqueqä ynaunjqä huizi iquautañä naqä iqupqe, manä inä tqanqa, Goti Hanjuwä Iqueä hääwi äkakä inä tqanqa, Naqä Iqu qäukuä yänisa quvepänique. Inqanji ämaqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänuwä iqua, qu-ganä anji vaupnuwi. ¹⁷ Inqanji iquatä, ämaqä häñä yqänä äpmamitatqä iqunesä, Jisasi Iqutä qaquvqä yätqä minatunquänä yanique. Itanqa ne Naqä Iqutä, häñä hea ique-ique anä pmetanique. ¹⁸ Iinjä etanji, hiqä-hiuä kukñuä tqe ätnäpiyitanji, yänänäqñqä imäkñanqpu.

5

Naqä Jisasi Iqu anqumä quvepñqä, näwe pmetatunque

¹ Neyämaqäüä, hiunji nätmatqä iinji timäucqänqe, ne tuwanuä maqiyqä yanä. ² Iinqe, hiqä-hiuäni näcñqä änguänä tiinji ae ämakuwi. Hiunji Naqä Iqu äquvepçänqe, “Ämaqä quwä-meqä hñqu maquvepçä yänqiyä” knuä ämenä pmetanqua, maqñqä äquvepçä-pani, maqänä ii timäuniqe. ³ Ämaqe, “Ne tängani hanä-iqä mänemeqä änguä äpmenünä” tätqätanquwänqa, apäkiqua ymeqä mipñqänä täñä-hunqä naqänänä maqänä äwimeqä-pani, qui iwimäkätñqä-pqe maqänä ii wimeniqe. Inñani qu hanä-iqä naqä iquenqe, zä mäpmeqä ipnuwi.

⁴ Ämaqe, quwä-meqä hñqu quvepçanji äqumbiyänqa, iquenyqä yäunuä ipnä. Inäqe, neyämaqäüä, he suqä hiawiqä qua täutanä iu mäpmeqä ipinjçae, hiunji iqu quwä-meqä enqä-pa, quvepçanqa, he yäunuä ipnuwä ma, oee. ⁵ Ne hea witanji pisqä imä asusua itanä imäkätunquä iqune maetqe, oee. Ne hiunji imänätanji, nätmatqä eeqäpnä we-hunqä iqi hinuä äqunanä, imäkätunquä iquneyi. ⁶ Inji, ne hiaqäqe, ämaqä huizi äwinuwä-pani mäwiqä itanä, neqä Naqä Jisasi Iqu anqumä quvepçenqä hinuä äqänänä, knuä yasämä ämetanä pmetatunque. ⁷ Ii tiinji. Ämaqä hiaqäqenqänä äwinyätñqä iqua, qu heatqänqani hiaqäqä witpnä. Itanqa ämaqä wainqä-eqä yänänäqñqeta, knuä iqe qämä-qämä iwimäkätñqä iqua, qu heatqänqani i imäkpnä. ⁸ Inäqe ne iinä ma, we-hunqä iutanä eanitanji, ne knuä yasämä ämetanä tiinä pmetatunque. Ämaqä mäkä-iqä hñqu, nätmatqä quikuä iqi ktqä äqumuätänänqä-pani, ne suqä quuvqä heqiyqä iqutä, ämaqä huizi iunqä neqä qeqä-quuvqä imda änenyätñqä iqutä, iquaqu mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätanä. Itanqa ämaqä mäkä-iqä hñqu, nyuänä ämuasmänqe nyuänä qui imäkñqänqä ämäunqä-pani, ne Jisasi Iqu anqumä änyä-hänä imäkäqumuätänaiyäninqä diñqe, knuä iqä yänänäqñqä ämenä, hinuä äqänänä äpmenä. ⁹ Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä äwqä tnäninqä zä iquatunquä mänätänaiyqä ikqe. Iqu ne, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesa, hänä inemäkäqumuätänaiyqä diñqä ätänaikqe. ¹⁰ Jisasi Iqu, ne hänä yqänä pmetanquänqa, ä ae äpäkonatquänqa äpätqe, ne Iqutä hea ique-ique anä pmetaniquenqä, äpäkonqçe. ¹¹ Inji he suqä tängga tä itqänuwä-panä tiinji, hiqä-hiuä kuknuä tqe ätnäpiyitanji, yänänäqñqä imäkñganqpu.

Suqä änguänäninä imäkqenqä

¹² Neyämaqäüä, he tii imäkñqä yatñqä iqu. Ämaqä, heyaqä awä iqi wäunuä dnä huqä ipu, Naqä Iqueä äwinqä dunä ämeyäpu, “suqä quvqä ii mimäkqä pambiyä” etätqänuwä iquaunji, heqä naqä enqä-pa qunqñqçe. ¹³ Iqua he yätamäkqä e eyätqänuwä iunqe, knui änguänä indqänäpu, heqä äwqä imda enganguti, iquau mändi makittqiyqä, iquauqä yoqe, haqä muämuäqäpñqçe. Hiqä äwqe, hanuä imbu, pmetpñqçe.

¹⁴ Neyämaqäüä, ne kuknuä tiinä-pqe, yänänäqñqä etqu. Ämaqä wäunuänqä enyqä itqänuwä iquaunji, “Enyqä miqä wäunuä ipiyä” ätuäpu, ämaqä zä iqanquwä iquaunji, yänänäqñqä iwimäkqä kuknuä isua ätuäpu, ämaqä aquvä-aquvä miqanquwä iquaunji, yätamäkqä äväpu, itanqa ämaqä eeqänänä iinä iquaunji, qeiqi iwimäkqäpñqçe. ¹⁵ Ämaqä he suqä quvqä etqueqä iqu, iinä emäkqanqenqe, kima miqä pambu. Inäqe, hea ique-iquenji, hiqä-hiuätä, qokä-apäkä huizitä, änguänä äminyäpu pmetpñqänä, suqä änguä dinä imäkqanqpu.

¹⁶⁻¹⁸ He hea ique-iquenji, yeeqänä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqe mäwquatämäuqä ipu, nätmatqä äki-äkitanä emeqe, Goti Hanjuwä

Iquenä, “ännguiqä” tquanppu. Goti Hanjuwä Iqu, he Jisasi Kraisi Iqutä ämuänänjuwä iquenä, suqä iinjä imäkqäpñqenqä äwinyätqäüä.

¹⁹ Hiqä hänä-pmeqä iunä, Dñä Ängüä Iqueqä tä äsänqe, mequmuäkqä pambu. ²⁰ Dñä Iinjä Iqu, ämaqe, Goti Iqueqä kukñui hiñuä tññqä iwimäkqanä ätquwi, he iinjqe, kñuä quvqä ämepu, mäñdi makittqiyqä pambu. ²¹⁻²² Inäqe he nätmätqä eeqäpnäñi iwäsäupu, ängui, hiqä kñuä iqä imä ämaipu, quvqä eeqäpnäñi, wimasipu.

Kukñuä yäpakiyi

²³ Goti äwqä hanjuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, tiinjä emäkätñqä tääqä ätqu. Iqu he Iqueqänä epu, aañä ikikinyänä emäkätñqä ätuätqänju. Inä neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anä äquvepätqänqa, heqä dñitä, quuvqetä, huiwitä, quvqä maeqä, aañä qäyunä imäkmbu pmetpñqä, yätamakqä eyätñqä, tääqä i ätuätqänju. ²⁴ Goti He tääqä etätmakqä Iqu, hiñgi-mänä mimäkqä, Iqueqä kukñuä ätätqä du qäyunä Imäkqä Iquvi. Inä Iqu he iinjä pmetpñqe, emäkquänä.

²⁵ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamakqä neyquätñqenqä tääqä tquanppu. ²⁶ He äminäpiyänqanä, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunä, quneqä inqññqe. ²⁷ Nyi neqä Naqä Iqueqä yänänäqñqä iuta, tiinjä etqä. “He tuwanjuä tä, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänä iu a tuepiyä” etqä. ²⁸ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakni 2 Tesälonaika pmeqä iquaunqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiuiqänä iquvi

Näqñqä-tänä iqua, knui tiinjqä indqänätqänä. Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Tesälonaika iu äqänminuwä iqua, “Jisasi Iqu anqumä pätnjqä itqätanqa, nätmätqä äkitanji timäunqutiyä” tpu, knuä kuapänä indqänminuwi. Hñqua tiinjä ätukuwi. “Naqä Iqueqä hiunji ae ätimäuweqä.” Itanji Poli iquä, Silasi iquä, Timoti iqu-pqe, iqua quwqä knuä indqänjqä iunji, jänä iwimäknjqä tuwanuä tä äqäkuwi.

Poli iqu, “Hiunji iqu, matimäuqä, yqänänjqä” ätätä äqäkqe. “Hiunji iquesa kinjanäni, ämaqe, hñgisanäni, kuapänä itqätanqä, suqä quwqä huitanä-huitanji, kuapänä timäunqiyä. Inqanji ämaqä kuknuä-suqeuñi hñgisanä iqä hñqu ätimäutä, Jisasi Iquenyqä mäkänjqä yäniqeqä.”

Poli iqu, qokä-apäki quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, hanä-iqä mapñqä iinjqä, ätukqe. Iqueqä äwiñqe, qu wäunuä yänänäqñqä ipu, quwqä-quwä mimbnqe. Ii, iqueqä-kiuätä, iquä wäunuä anä iqä iquatä, imäkminuwä-panjiyi. Ga qu wäunuä imäknjqetä, hñquau yätamakqä wipñqä iinjqetänji, enyqä mäwimäqä ipñqä äwiñgqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqundä, Silasi iquä, itanqa Timoti iquä, ne henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itanqa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika iu aquvä äqänätqänuwä iquenyqä. ² Goti Hanjuwä neqä Apiquä, itanqa Naqä Jisasi Kraisi Iquä, qeqä imänjqeuta hñgi etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmeñqä emäkqinyä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiñqä, yeeqä ikqenqä

³ Neyämaqäüä, heyaqä quuvqä heqiyqe, haqä yändi äpeyqenqätä, itanqa suqä ämaqenqä äwiñqä iquesanji, hiqä-hiuänjqä kiinjä enyätñqä iqu-pqe, yänä-yänä päyätqätanqenqe, ne Goti Hanjuwä Iqueni, “änquiqä” ätuätqänju. Suqä ne ii imäkätunquä iqu, aanä qäyunänji. ⁴ He iinjä itqänjuwiñqe, ne ämaqä Goti Iqueqä yoqä du aquvä äqänätanquwä iu äwimayäkitanänqanji, ne henyqä yeeqä itanä, heyaqä yoqe haqeu ämaetanä, tii ätätunqeu. “Ämaqä ii, quwqä itqueqanqä hanä-iqä huitanä-huitanä qäyä ämepu, quuvqä heqiyqe mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätänjuä.”

Goti Iqu, suqeu qäyunä iwäsäuniqenqä

⁵ He iinjä imäkätqänjuwiñqe, ämaqe näqñqä tiinjä ämetqänä. Goti Iqu ämaqä eeqäpnä iwäsäutäqänqanji, suqä jänänänä iuta iwäsäuniqeqä. He hanä-iqe, hñgi mämeqä, Goti Iqu henyqe, “He Nyaqä ämaqä naqä-qakuä epu, Nyaqä miqeu pmetpñqe, qäyunänjuenjqä” etätänjqä ämetqänä. He Iqueqä miqeu pmetanquwitänji, hanä-iqe i emetqäüä. ⁶ Goti Hanjuwä Iqu, suqä jänänänji, tiinjä imäkäniqe. Iqu ämaqä, he hanä-iqä etapätqänuwä iquaunji, kimanji inä väniqe. ⁷ Itanqa Goti Iqu he hanä-iqä e ämetqänuwä iquendä, nesä, hanä-iqe huätä ämamäutä, hapä pmeqä nätapäniqe. Nätmätqä iinjä, Naqä Jisasi Iquä, Iqueqä

ynaunjäqä yänänäqñqä iquatä, qäukuä yätutani tä hänäqä sqä iu ätnänäqi äquvepqañguwänqä, imäkäniqe. ⁸ Iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä epu, itanqä neqä Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä äñgui qätä mäwiyqä itqänuwä iunji, kima ävätä, hanä-iqä tiinjä väniqe. ⁹ Iqua, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi mäpmeqä, Iqueqä yänänäqñqä aanä naqänänä iqueni mämeqä, kiinjä näñi qui imäkmbu, hea ique-ique pmetpnuwi. ¹⁰ Hanä-iqä ii, Naqä Jisasi Iqu anji quvepqañganä wimeniqe. Iqu ämaqä, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqänä ekuwä iqua, Iquenyqä yeeqä ipu, yäunüä naqänänä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäupnuwänqä quvepäniqe. Inqanji, he kukñuä ne awä etmiñque ämepu, quuvqä naqä-qakuä eqiyätqänuwitani, he-pqä qutä anä i ipnuwi.

¹¹ Iinjä timäutñqenqe, ne Goti Ique tääqä tii ätuätqänju. Iqu hiqä suqeu iwäsäuniqänqanji, “Nyi suqä äñguä imäkpnqä tääqä etätmakqe, suqä iunji he qäyunä ae imäkätqänuwiqä” etäniñqä tääqä ätuätqänju. Itanqä he wäunui, Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwita imäkpnqenqä äwinyätñqä iqu, Iqueqä-kiuä yänänäqñqä emäkqanji, wäunui äñguänänä imäkpnuwänqä tääqä ätuätqänju. ¹² Ga, he wäunüä iinjä imäkqanqanuwitani, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, yoqä naqä metñqätä, he Iquesa inä mapñqätä tääqä ätätqänju. Goti Iqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, henyqä qeqä ätmäkäsinyä, neyaqä tääqä tqetani, äñguä iinjä emäkinyä.

2

Ämaqä yänänäqñqä hñgisanaä iqä iquenqä

¹ Neyämaqäüä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anji äquvepätqänqä, Iqutä yätqä minaniñquä iunqe, ne kukñuä hui inä etqu. ² Ämaqä hñqu quañgä, “Hea qäyu timäuqanji, neqä Naqä Iqu anji ae äquvepqqeqä” etqanqqä iunqä, yäunüä ipu, kñuä kuapänä mindqänqä iqäpnä. Ämaqä iinjä etätqä iqu nenyqe, “Dñä Äñguä Iqu kukñuä iinjä iquau äwikqqeqä” qäyä etqanqqä-qe, ä “Iqua kukñuä iinjä, awä ätkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, ä “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä.* ³ Ämaqä hñqu, he hñgi-mända etma wätñqä iqäqe, wimasiyqäpnä. Naqä Iqu anji mapqänqä, tii ganä timäuniqe. Ämaqä aanä kuapänänji, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, hñgisanaä itquetqätanqä, ämaqä, suqä eeqänänä iu mäñdi äkittqiyätä, tä du qui imäkñäniñqä äwätñqä iqu,† ätnänäqi timäuniqe. ⁴ Iqu ätnänäqi ae ätimäutäqänqanji, Goti Hanjuwä Iquesä, goti quañgä, ämaqe qonä äwoktäumipqä iutä, itanqä nätmätqä huizi iutänji, eeqäpnä mäñdi äkittqiyätä, ämaqeunji, “Nyi nätmätqä eeqänänä ämäwqätäunänä” tuäniqe. Aanä ququvqänji inä timäutñqänä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anä iunji inä äpeyätä, zä-hawä iu äpme, “Goti hñqunqu maetqänä, nyi tä qäqunjqä” tuäniqe.

⁵ Nyi hesä anä äpmamänqanji, “Nätmatqä iinjä-iinjä timäuniqqeqä” etmiñqenqe, he iinjä kñuä yqänä ämenä? ⁶ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqi timäuqenqe, änä maeqä, qñqanä yätätñqä Iquenqe, hiqä-hiuänji näqñqä ae äyä enä. Iqueqä äwinqeunqä ma, Goti Hanjuwä Iqu hea iqueqä ätimäuqenqä imäkqanqä, inqanä timäuniqe. ⁷ He näqñqe, tänqanji, yänänäqñqä hñgisanaä iqä iqu, qua täunji wäunüä zä itqäüä. Goti Hanjuwä

* **2:2** Näqñqä-tänä hñqua, kukñuä täu tii äkunmäkätqänä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, “Dñä Äñguä Iqu kukñuä iinjä äñdapqqeqä” qäyä etqanqqä-qe, ä iqu kukñuä awä etätä i qäyä etqanqqä-qe, ä iqu nenyqe, “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä. † **2:3** Jonä 17:12

Iqu, qnqanä äymitätqä Ique nändi qutesiteqanqutqanqanqe, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, wäunüä zä yqänä iquänä. ⁸ Itanqa Goti Iqu, qnqanä äymitätqä Ique, nändi qutesiteqanqanji, ämaqä, suqä eeqänänjä iunji mändi kittqiyätñqä iqu, ätnänäqi timäuniqu. (Qänakñi, Naqä Jisasi Iqu anji äquvepätqanqanji, ämaqä iquenji, Iqueqä mandñitä äpäsätä, Iqueqä we-hunqetä iquenji qui imäkäniqu.)

⁹ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqi timäunqanqanji, Setänä iqu yänänäqñqä vqanji, iqu wäunui nätmätqä ämaqä mimäkqänänñitä, itanqa ämaqe yäunüä ipu, “naqä-qakuä Goti Iquesa imäkqiyä” knüä mapñqä dñqce, quanqä imäkäniqu. ¹⁰ Iqu iinjä imäkätä, suqä quanqä eeqäpnänji, qokä-apäkä häñä-pmeqä mämeqä, äpakonqce mapnuwänqä äpmeñuwä iqua, iquenyqä quuvqä wipñqä imäkäniqu. Iqua kukñuä naqä-qakuä, Jisasi Iquenyqä ätäñqä iunji, yeeqä ipu mämeqä itqänuwä iutanji, äpakonqce mapnuwänqä äpmeñä. Qu kukñuä iñqce, yeeqä ipu ämeqä-säpi, Goti Iqu qunji, häñä iqumuätquäninji. ¹¹ Iinjä dutanji, qu kukñuä quanqä iunä quuvqä heqiyqäpnqenqä, Goti Hanjuwä Iqu, qunqä nätmätqä qämä-qämä iwimäkätñqä, naqänänjä dowatäniqu. ¹² Iqu iinjä, tiññinqä imäkäniqu. Qu kukñuä naqä-qakui mämeqä danä, suqä quvqenänji, äñguä-äñguä imäkäpiyinqä imäkmitpce, hiunji Goti Iqu ämaqeu iwäsäutäqanqanji, qu kimanji hanjä-iqä mapnuwi.

Yänänäqñqä tqäutpñqenqä

¹³ Neyämaqä Naqä Iqu äwinyätñqä iquenä, he häñä emäkäqumuätäninqä dñqce, Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä mimäkqänqanqa, Iqueqä ämaqä epnuwänqä atäunüä ae etekqce. Inji he ämaqä jänänänjä epñqce, Dñä Äñguä Iquesatä, naqä-qakuinqä quuvqä heqiyqä iutatänji. Iññinqce, ne Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä du, hiunji ique-iquenji, Iquenji, “äñguiqä” ätuätqänju. ¹⁴ Iinjä emäkätñqenqce, Goti Hanjuwä Iqu, ne kukñuä äñguä awä ätätunquä iquesanji, tääqä etätmakqce. Inji he, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä nätmätqä eeqäpnänji, Iqueqä yoqä naqä qonätanqñqä iutanji, he-pqce Iqutä anä meqänqce. ¹⁵ Neyämaqäüä, Jisasi Iqueqä kukñui, neyaqä manñitatä, ä tuwanüä iutatä, etmñinquä iunji, mäwquatämäuqä, a yqänä äqätpu, aanjä yänänäqñqä tqäutpñqce.

¹⁶⁻¹⁷ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqutä, nenyqce äwqä imdanji kiinjä äwinyätä, itanqa qeqä ätmäkäsinyä hññi vqetanji, neqä äwqä imñi, yänänäqñqä imäkñätanä, nätmätqä äñguänänñi nätapätñqä dñqä, knüä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänänä pmetatunquä inemäkätqäuä. Inji Iqu heqä äwqä imñi, yänänäqñqä emäkätä, suqä äñguä eeqäpnä ämepu, kukñuä äñgui tqäpnqä emäkquä.

3

Goti Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tqenqä

¹ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätñqenqä, tääqä tiñjä tquanqpu. Ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä kukñui, ämaqä huizi dñqä äma äwätanä, awä tquanquati, qu he imäkminjuwä-pa, “li naqä-qakuiqä” quuvqä eqiyäpu, kukñuä iqueqä yäpä iqi pmetpñqänä. ² Itanqa ämaqä quvqä iqanquwä iquauqä hipa iuta, huätä inetmetñqä-pqce, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquanqpu. He Iquenyqä tääqä iinjä tquäpnqce, ii ämaqä kuapänä hñqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iutayi. ³ Injqce Naqä Iqu ätätqä-pa imäkätqätanqce, ne Iquenyqä quuvqä wiyquanä. Inji Iqu yänänäqñqä emäkätä, Setänä quvqä imäkqä

iqu, quvqä memäkqä yätñqä, ämeyänä. ⁴ Naqä Iqu inemäkqanji, ne henyqe, näqñqä tiñä etqäñu. “Ne iquau nätmätqä imäkñqä mañä yänänäqñqä ätuätunquä imñi, täñga-pqe, qänakndañä-pqe, äpakänä imäkqäpnuwiqä.” ⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä suqä ämaqñqä äwiñqä iquenqätä, Kraisi Iqueqä suqä hanjä-iqä qäyä ämetä yänänäqñqä tqäuqä iquenqätäñi, Naqä Iqu he näqñqä äñguänänjä metpñqä emäkquä.

Ämaqä wäunüä miqä, enyqä itqäñuwä iquaunqä

⁶ Neyämaqäüä, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqe ämenä, kukñuä yänänäqñqä tiñä etqu. “Ämaqä hiqä quuvqä anä heqiyqetanä hui, wäunüä miqä, enyqä ipu, itanğa kukñuä awä etmiñquä iunji, qänaknä miqä, hñgisa iqä-qua eäñuwi, iquatä ikämanqä ipu, anä mäpmeqä pambu.” ⁷ Ne ii etquque, tiñä iutayi. Ne suqä imäkmiñquä iunji, he qänaknä iqa uwqäpñqenqe, hiqä-hiuäñi näqñqä ae äyä enjä. Ne heyaqä awä iqi äpmenänğanji, enyqä miqä imiñque. ⁸ He nesa hanjä-iqä mämeqä ipñqä diñqe, ne heyaqä ymisañi mbqä miqä, qanyä ämetanä manqä, hiunji heatqe, mbqä wäunüä yänänäqñqä itanä, änmiñque. ⁹ Ne yoqä naqä ämenä, “He yätamäkqä nepiyä” etatqä etanğqä-qe, mänenqä imiñqe. He nesa näqñqä ämepu, imäkqäpñqä diñqe, ne wäunüä yänänäqñqä ii imiñque. ¹⁰ Ne hesä äpmenänğanji, suqä enyqä iqä iquenyqe, tiñä äyä etmiñque. “Ämaqä wäunüä miqä, enyqä itñqä iqu, ymisañä hiñgi mämeqänqeqä.” ¹¹ Inäqe, ämaqä hiyaqä awä iqñi hñqua, wäunüä miqä, enyqä naqä-qakuänä ipu, huiziquaunqe, “Iñä-iñä imäkätqänäuä” tuäkitqätanğuwinqä, qätä äwiyäñqäñu. ¹² Ämaqä e itqäñuwä iquaunqe, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqe ämenä, kukñuä yänänäqñqä tiñä etqu. “Ämaqä iqua, quamä qeiqinyä äpmepu, ymisañä quwqänqä wäunüä iqanğpiyä” ätqu.

¹³ Inäqe, neyämaqäüä, he wäunüä äñguä imäkätqänuwä iunji, enyqä ipu mäwquatämäuqä pambu. ¹⁴ Ämaqä hesanä hñqua, ne tuwanüä äqiyquque, qänaknä miqä, tuwä äwimä upqä iquaunji, he suqä hñjua miwimäkqä, atäunuinä väqumuatepñqe. Inji qu, quwqä quvqenqä womba mapñqä diñqe, he iquatänä qäqi mäwqä, hiqäqi pmetpñqe. ¹⁵ Inäqe iquanji, hiqä mäkä-hunqä enqä-pa miwitqueqä, “Neqä neyämaqä iqua, qui imäkmbñqä itqänäuä” kñuä indqänäpu, “Iñä mimäkqä pambiyä” tqanğpu.

Poli iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqenqä

¹⁶ Neqä Naqä äwqä hanüä inemäkqä Iqu, nätmätqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji, äwqä hanüä imbu pmetpñqä, emäkquä. Iqu eequendä anä pmetänä. ¹⁷ Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, ñqä hipaitä tuwanüä hiqñqä imäkqä. Tuwanüä eeqänänjä iunji, ämaqe, qu nyiñqe, “Tuwanüä tä, iqu äqiyqeqä” kñuä väñqä diñqe, nyi ñqä hipaitä tiñä äqiyätñqe. ¹⁸ Eeqänänjä iquenä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganäni 1 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Hiknä Timoti iqu, anä-himqä Listiya, qua naqä Galesiya iutanä-qu eä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä ique. Kiqä kânai, Israitqä iutanä iiyi. Kiqä kaniqu, Grikä iutanä ique. Poli iqu iqueni, qanä anä ikisinyä, Goti Iqueqä wäunuä imäkiyänqä itmakqe. (Wäunuiqä 16:1-3 hinuä qundnqä.) Näqnqä-tänä iqua knuä tiñä indqänätqänä. Qänakni, Timoti iqu, quuvqä heqiyqä anä-himqä Epesisi iu pmetanuwä iquau mitnqä pmetanji, Poli iqu, tuwanuä tä iquenyqä wätñqä äqäkqe.

Nätmatqä kinganäni, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiñi. Ämaqä hnqua, qokä-apäkä iuqä quuvqä heqiyqe, qui imäqä iunqe, Timoti iqu änguä wimasiyätñqe. Ämaqä iinä iqua, nätmaqä qua täutanä eeqänäni, ii ängui maeqä etanji, ämaqä hänä-pmeqä naqä-qakuänänä ämetnqä äwinyätñqä iqu, ymisanä hui pmua imäknätä, apäkä mämeqä yätñqä, knuä quvqe indqänätqänä.

Nätmatqä huizi, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiñi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, Iqueqä wäunuä imäkätqätanuwä mitnqä, suqä änguänänä iunqeyi. Itanğa quuvqä heqiyqä iquau mitnqä wäunui, ämaqä äki-äkitanä iqu meniçe. Ga quuvqä heqiyqä iuqä awä imä, wäunuä imäkätñqä wäunui-pqe, ämaqä äki-äkitanä iqu meniçe.

Nätmatqä yäpaki, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiñi. Timoti iqu Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä imäqä-qu äpme, änguänä pmetätñqe. Ga qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänätqätanuwä iquauñi, suqä huitanä-huitanä äkiutanä motquetñqä, ätuätä äqäkqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iquñi. Goti Hänä Inequmuatqä Iqutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä knui yänänäqnqä ävanä äpmenquä Iqutä, Iquaqu änändowatkiyi. ² Timoti, si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänqä-qae, si nqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Nyi tuwanuä tä sinyqä äväwqatqä. Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmatqä änguänänä hinji vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kuknuä qäyasäqinä tqä iqua, mändi kittqiyqenqä

³ Nyi Masendoniyä-tänä inğisanqä äwätmänğa ätkqä-pa, ämaqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä näqnqä ävätqänuwä hnqua, kuknuä qäyasäqi matqä ipñqä dinqä tutñqe, anä-himqä Epäsäsi iu qae pma. Ämaqä iqua, kuknuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanğqe ämepu matqä, qämä-qämä ipu, ämaqeunä näqnqä qäyasäqi ävätqänuwä iquayi. ⁴ Qu quwqä kaqä-kawäkauqä yoqenqätä, aeqä kuknuinqätä, kuapanä ätätqänuwä, Goti Hanjuwä Iqu wäunuä imäqä-heqiyqä yätamakqä miqä, kuknuä hinğinä timäucänqä, si kuknuä yänänäqnqä tu. Goti Iqueqä wäunui, quuvqä heqiyqä dutanä timäunä. ⁵ “Manä tuvä” äktqe, suqä ämaqenqä äwinqä iqu witñqä äktqä. Ämaqe, qeqä-quuvqä yäpä imñi ikikinyänä imbu,

“Goti Iqueqä hinuä iqi quvqä maequnjqä” kñuä indqämbu, ga quuvqä naqä-qakuänänjä eqiyätanqpetani, suqä ämaqenqä äwiñqä iqu witänä. ⁶ I etanqqä-qe, ämaqä hñqua, suqä iunji tuwä äwiyäpu, hänaqä hui-mända äwäpu, kukñuä hinñinqä dinä ätätqäñuwi. ⁷ Qu Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä-suqenqä näqñqä wipñqä wiñganqqä-qe, quwqä kukñuä ätätqäñuwiñqe, quwqä-quwäñi näqñqä maeqä ipu, näqñqä eäpnä, hinñi ätätqäñuwi.

⁸ Ne näqñqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä-suqeta, wäunñi wänñima mämiqä, qäyunä ämiquwi, kukñuä-suqe, äñguänänñiyi. ⁹⁻¹⁰ Tiinñä-pqe ne näqñqe. Kukñuä-suqä iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi, jänänänjä äpmeñuwä iunqä maetqe. Oee. Goti Iqu kukñuä-suqe, ämaqä suqä quvqä imäkätqäñuwä iqua, quwqä suqä iinñinqä näqñqä mapñqä diñqä, imäkätä ekqe. Ämaqä qänaki miqä danä hñgisana iqä iquaunqätä, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkkä iquaunqätä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä mämamäuqä ipu, Iquenyqä wiunqä iqä iquaunqätä, qunaqä-qununau pizqä päsqä iquaunqätä, ämaqä huiñu hinñinä pizqä päsqä iquaunqätä, suqä qokä apäkänqä iqä iquaunqätä, suqä qokä hñqu, qokä hñqutä wiqä iquaunqätä, ämaqä huizi du quwä äkipu, hinñi wäunñuä-wiyqäpñqä imäkkä iquaunqätä, quanqä-tqä iquaunqätä, kukñuä iwäsäuqä iquauä hinuä iqisani zä epu, quanqä-tqä iquaunqätä, itanqa ämaqä kukñuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanqceuni, tuwä äwiyäpu suqä huizi imäkkä iquaunqätänñi. ¹¹ Kukñuä naqä-qakuänänjä iinñi, ii kukñuä äñguä we-hunqä-tänñä Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä quuvqä eqiyätä, awä tqämqä ändapqä-panä asä iinñi. Kukñuä äñguä we-hunqä-tänñä iqu, “Goti Hanjuwä Iqu, yänñänäqñqä naqänänjä-tänñä eä, äñguänänñä pmeqänqä Iquvqä” änatätqäuä.

Kraisi Iqu, suqä quvqä imäkkä iquau, hänñä iqumuatätñqä, äpkqenqä

¹² Neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu nyinñqe, “Nyaqä wäunñi, iqu imäkänqiyä” kñuä äme, nyi yänñänäqñqä ändapätä, ändenjikqenqä nyi yeeqä itmä, “äñguiqä” ätquä. ¹³ Kinñanänñi, nyi Iquenyqä kukñuä quvqä ätätmä, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwä iunñi, quvqä itquetmä, ptqä äqäyäpäsätmä iminñqe. Nyi suqä iinñi, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä imä, qämä-qämä itmä, ii imäkätqätanqqä-qae, Iqu qeqä naqänänñä änuämäkkqe. ¹⁴ Iqu qeqä e änuämäkätä, nätmätqä äñguänänñi aanñä kuapanä qäpu maeqä yätqä hinñinä ändapätä inyimäqanñi, nyi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, ämaqenqä ñqä qeqä-quuvqä yäpä tämda änyinätqäuä. ¹⁵ Kukñuä, “Kraisi Jisasi Iqu, ämaqä suqä quvqä imäkkä iquau, hänñä iqumuatätñqä, qua täunqä äpqaqeqä” ätnänqä iqu, aanñä naqä-qakuänänñä ätnä. Ämaqä eeqänänñi, qu kukñuä ique ämepu, quuvqä eqiyqäpñqe. Ämaqä suqä quvqä imäkkä huizi iunñi, nyaqä suqä quvqe ämawqätäutä, hinñiqä ätimäuä. ¹⁶ Nyi iinñunä qäyä etanqqä-qe, Iqu nyinyqä qeqä änuämäkkqe, tiinñanqeyi. Ämaqe, qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä quvqä imäqanquwä iunñi, qeqä imänqeuta kima maqänä mäwqeqä” näqñqä nyita mapñqenqeyi. Ämaqä qänaknda epqä iqua, qu nyita Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hänñä hea ique-ique pmeqä mapnuwänqenqä. ¹⁷ Iqu Ämiqä Naqä hea ique-ique Pmeqä-qu eä, Mäpäkonqä-qu eä, ämaqä-pqe Iquenyñi, hinñuä mäqunqce, Iqu Goti Hanjuwä Iqunä etanñi, yoqä naqe, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Iinñi aanñä naqä-qakuänänñi.

18-19 Nqä ymeqä Timoti iquki, nyi kuknuä tä äktapqä tä, ämaqä hinjuä-tqe* si hinjuä ätkuwiñqä kñuä ämetmä, äktqä. Si iquauä kukñui, jävqä enqä-pa a yänänäqñqä äqätñä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätñä, suqenqä iwäsäutñä, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueä hinjuä iqini, suqä quvqä hui maeqä äyitanä” kñuä ämetñä, äñguinqä mäkä yänänäqñqä iqätñqe. Ämaqä hui quwqä suqä quvqenqä näqñqä ämapiyä-qe, äwiñqä quwqä dunä imäkäpu, quuvqä heqiyqe, qui imäkmbu äpmeñä. ²⁰ I äpmeñuwä iutanä hñquaquvi, Himeneasi iqutä, Aleksandä iqutäyi. Iquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä quvqä hui inä matqä danä inyiyänqä näqñqä mayñqe, nyi iquaquini, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqueä hipa iqi äwikqe.

2

Goti Iqu, eeqänänjuau yätamäqä vätnqä, tääqä tqenqä

¹ Iinä etanji, nyi manä yänänäqñqe, huizi-huizi i etanqä-qe, “Ämaqä quuvqä heqiyqe, ämaqä eeqänänä iunqä kñuä indqänäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu iquau yätamäqä vätnqänä yatñqä äväpu, ‘äñguiqä’ ätuäpu ipñqä” ätqä. ² Qu tääqä e ätäpiyänqani, ämaqä anä-himqä ämiqä iquaunqätä, ämaqä naqä yoqä-tänä iquaunqätä, tññqe. Tiinñqä, ne suqä jänänänä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imäkätanä, hanä-iqä hui maeqä hinji pmetatunqque. ³ Suqä tääqä tqä iini, Goti Hänä inequmuatqä Iqueä hinjuä iqini, äñguänänä etanji, Iqu iinqe yeeqä eä. ⁴ Iqu ämaqä eeqänänä hänä iqumuatquätñqenqätä, qu kuknuä naqä-qakuinqä näqñqä meqäpñqenqätä, äwinyä. ⁵ Goti Hanjuwä Iqunä äyuwä. Ga Iquenyqätä, nenyqätä, awä iqi ätqäuä yätamäqä itñqe, Hñqunänji. Iqu, Kraisi Jisasi Iquvi. ⁶ Iqu, ne ämaqä eeqänänä anqumä mbqä änäyämätä guä mänaqäyquätñqe, zä miqä danä, Iqueqä-kiuä äwimäkkqe. I etanji, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänä anqumä mbqä imetñqä äwinyänqä, suqä iqu ätnänäqi ätini, “hea inqanqeqä” ätkqä du, qänqä ämaekqe. ⁷ Iinqä Iqu, nyi Iqueä kuknuä awä ätätmä, Iqueqä wäunjuä imäkqunä himqä, ätenjikqe. (Quanqä matqä, naqä-qakuänänä ätqä.) Itanqä nyi, ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iquauni, quuvqä heqiyqenqätä, kuknuä naqä-qakuänäninqätä, näqñqä-vqänqä ätenjikqe.

⁸ Iinä etanji, nyi Poli iqunä, ämaqä quuvqä heqiyqe, anä äpmakäwänjuwä-pa, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tññqä aquvä äqänäpiyänqani, qokä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä, Iqueä hinjuä iqini jänänänä epu, hipa kiyä mamätqe haqe epu, itanqä äwqä quvqä imbu, manä qäyätñqä maeqä epu tññqä, änyinji.

⁹ Itanqä nyi apäkä iuaunqä-pqe, quwqä qäkä meenqä, kñuä yasämä ämepu, qäkämä imäkñqä-pa imäkmbñqä änyinji. Dä huitanä imäkñäpu, gquä yatqä golqä, qeqätqä isua ämepu, qäkämä mbqä naqä iqe ämepu, qeqätqe, itä mimäkñqä danä ipñqe. ¹⁰ Inäqe, “Ne apäkä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänakñä iqäneyqä” tññqe, qu qeqätqe, quwqä wäunjuä huitanä-huitanä äñguänänä imäkäpiyä duta imäkmbñqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueä kukñuinqä näqñqä meqänqani, apäkä iua, quwqä-quwä äkittqänäpu, manä matqä danä, qätenä äwiyäpu, näqñqenä meqänqe. ¹² Nyi apäkä hui, qokiquau äkittqiyetä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui ätätä motqueqänqe, qñqanä äyqä. Ii kiqä qanyä pmeqänqe. ¹³ Tiinä äyuwä.

* **1:18-19** 1 Timoti 4:14 iu-pqeni, Poli iqu Timoti iquenyqä hinjuä-tqenqä äqäkqe. Iqu kuknuä hinjuä-tqe asä iquenyqä täqi äqäkqäti, huitanji äqäkqäti?

Goti Hanjuwä Iqu, Ipä ganä imäkkqä maetqe, Atamä ique ganä imäkkqä eä. ¹⁴ Ga kukñuä quañgä dunji, quuvqe, Atamä iqu maeqiyqä danä, Ipä ii eqiyätä, suqä quvqä ii äyä imäkkqe. ¹⁵ Inäqe, iua knuä yasämä ämepu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqänqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imda winyätä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imitpqä sätäti, Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä nyquä duta häñä iqumuatäniqe.

3

Quuvqä heqiyqä iquau, miqä iqueqä suqenqä

¹ Kukñuä tiinjä tä aañä naqä-qakuänäñi. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquau mitnqä itnqä iqu, iqu wäunjuä äñguänäñi metnqä winğanji itqäuä. ²⁻³ Iinjä etanji, quuvqä eqiyätqänuwä iquau miqä iqu, ämaqä iñjuqä hinjuä iqinj, suqä quvqä mimäkkqä-qu eä, apäkä hñqunäñiyqä qokä-qu eä, suqä quvqä huitañä-huitañi mitqäqä knuä yasämä ämetä, quamä äñguänä pmeqä-qu eä, ämaqä iqueqä anju timäucanuwä iunji, äñguänä miqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuinqä näqñqä äñguänänjä vqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä manqä-qu eä, himä qui maqänä imäkätä manä yänänäqñqä ätätä mäkänqä maqänä miqä danä, qae hanjuä pmeqä-qu eä, knui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä, hiätätñqe. ⁴ Iqueqä ymeqä-apäki äñguänänjä ämitä, iqueqä ymeqe, iqu kukñuä tquañgqä dunji qätä äwiyäpu, qänaknä iqäpnqä imäkkqä-qu hiätätñqe. ⁵ Iqueqä ymeqä-apäkä dunji, änä mämiqä-qu enqe, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunji, äñguä äänä miniqi? ⁶ Ämaqä quuvqä heqiyqä dunji, ämaqä quuvqe täñga änyä qe eqiyätqä iqu, mämiqä yätñqe. Ii, iqu yäñi-yäninyä itä qunji äkittqiyätä, hanjä-iqä Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, ämakqe, meqänqeyi. ⁷ Iinjäqu eä, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquauä hinjuä iqinj, suqä äñguänänjä iqä-qunä hiätänä. Iqu iinjä miqä iqäqe, “Quvqä-queqä” tqanppi, iqu Setänä iqueä guä du äuenä.

Quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä iqueqä suqenqä

⁸ Suqä asä iinj, ämaqä huizi, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauä awä iqi, wäunjuä huitañä-huitañä ämipiyä iqua, knui wäunjuä ipiyä iunqänä yasämä ämepu, kukñuä quañgi matqä-qua epu, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä manqä-qua epu, womba miqä knui mbqä dunqänä mämeqä-qua hiätñqe. ⁹ E ipiyä iqua, “Ne Goti Hanjuwä Iqueä hinjuä iqinj, womba maeqä äñguänänjä äpmeñunä-qe” näqñqä epu, Iqueqä kukñuä naqä-qakuänäñi, Kiqä-kiuä ne quuvqä heqiyatunquä ämänätquakqä iunji, a yänänäqñqä äqätpu pmeqä-qua hiätñqe. ¹⁰ I pmapñqänä, wäunjuä hñque ganä yamwiqä wipñqe. Iqua qäyunä imäkquwi, wäunjuä miqänqä iñga pmutepñqe.

¹¹ Suqä asä iinj, iquauqä apäkä iua-pqe, wäunjuä imäkäpiyä iunji, knui yasämä ämepu imäkkqäpnqe. Qu ämaqä huizi dunqä, kukñuä quvqä matqä ipu, suqä huitañä-huitañä mimäkkqä danä, quamä äñguänä pmetñqe. Ämaqe, iquauqä kukñuitä, wäunjuä, eeqänäñi jänänänjä äyä etanji äqumbiyi, quuvqä wipänä.

¹² Iinjä etanji, ämaqä quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä-qu enqe, iqu apäkä kiqä-kiuänäñiyqä qokä-qu eä, iqueqä ymeqä-apäki, äñguänä miqä-qu hiätätñqe. ¹³ Wäunjuä iunji äñguänänjä ipiyä iqua, haqä nändi-nändi iqa äwäpu, yoqä-tänjä equwi, ämaqe, iqua Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä äyä eqiyäpu pmetanqä qumbunä.

Goti Iqueqä kukñuä qakuï, aañä naqänäñi

¹⁴ Nyi sinyqä, “Ique hinuä mäqunmqä maqänä umqeqä” knuä indqänätmä-qe, kukñui tuwanuä iu inä äqiyqä. ¹⁵ Nätmätqä hui inqisäqumuatqanqi, nyi mapqä iqäqe, si tuwanuä täunä a ätäutnä, suqä ne Iqueqä ymeqä iqune, qänaknä iquatunquenqä näqñqä hiqätinä. Ne iini, Goti Hea ique-ique Pmeqä Iqu, aquvä ämänaqiyätñqä iqune äyä äpmeñu. Zä-hawätä, queatä, aña yänänäqñqä mätnätätñqä imäkquwäpanjä iinjä enu. Ne Goti Hanjuwä Iqu aquvä ämänaqiyqä-panjä eanä, kukñuä naqä-qakuänänjä iunji, yänänäqñqä imäkätqänju. ¹⁶ Ne eeqänäñi, näqñqä tiinjä äyä etqänju. Kukñuä qakuä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ätäñqe, ii nätmätqä aañä naqänänjä eä, iunji Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä ae ämänätquakqe, tiinji.

Iqu ämaqeqä hinuä iqini, Ämaqä-qu eätä ätnänäqi ae ätimäukqe. Dñä Äñguä Iqu imäkqanqi, Iqueä suqä jänänäñi eeqäpnä ätnänäqi ätimäukqe. Ynaunjqä iqua-pqe, Ique hinuä inä äqunquwi. Iquenyqe, kukñui im-imä äma äwäpu, ämaqä Israitqä qäyä etanqi huiziu, awä tquanquwännga, qu qätä äwiyäpu, Iquenyqä quuvqä ae eqäkuwi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueni, yoqä naqä ävätä, qäukuä yäninyqä ätuma ekqe.

4

Qokä-apäkä mämanqenqätä, ymisanjä hui manqenqätä

¹ Dñä Äñguä Iqu ätnänäqini tiinjä ätätqäuä. “Qänakndanji ämaqä hui, dñä quvqä, kukñuä quanqä-tqä iquauä manji qänaknä ipu, suqä quuvqä heqiyqä iqueni, ävquatämäpnuwiqä.” ² Ämaqä iinjä iqua, quwqä suqä quvqä imäkmipqenqä knuä indqänäpu, womba mämeqä danä, dñä quvqä iquauqä kukñuä ämepu, qokä-apäkä huizi dunji, kukñuä quanqä tquäpnä. ³ Iqua ämaqeunji, “He qokä apäkä mämanqä pambiyä” ätuäpu, itanqa, “Ymisanjä hnjuauñi, he manqä pambiyä” tupnä. Inäqe ymisanjä iini, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, ämaqä quuvqä eqiyäpu, kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä epiyä iqua, “änquiqä” ätäpu, ämepu gñqenqä imäkkqe. ⁴ Nätmätqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, quvqä maetqe, äñguänänjä äyuwä. Inäqe ne ‘tä quvqeqä’ ätätanä, sunqä bi tnämatunque? Ne ‘änquiqä’ ätätanä, ämetanä, guatunque. ⁵ Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ätqetatä, ne Iquenyqä tääqä ätquetatä, Iqueä hinuä iqini äñguänänjä heätñqe.

Kraisï Iqueqä wäunüä qäyunä imäkqenqä

⁶ Si nyi suqä tä ätqa äpqäqä tä, tqä tta-tunqukuau, tnanyi-tnapqau ämotquetnä, itanqa kukñuä äñguänänjä ne quuvqä eqiyätunquä itä, näqñqä äñguänänjä tqä-täuä ämetnä, qänaknä äwätqänjä itä, iquaquisanji, si yänänäqñqä meqanqä. Si iinjä imäkätqänji, Kraisï Jisasi Iqueä wäunui äñguänänjä imäkkqä-quki hisnä. ⁷ Inäqe ämaqä huizi, aeqä kukñuä iunji, yätamäkkqä miqä, hea iqänqä tätqätanguwä-pa, si iini mimäkkqä pa itnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä äñguänänjä iunji, näqñqä yasämä meqätñqe. ⁸ Ämaqä hnqu, iqueqä huiwä yänänäqñqä metñqenqä hea ique-ique wäunüä huitanä-huitanä imitätqe, iqueqä quamä pmeqeunji, yätamäkkqä wänqäpu vänä. Inäqe iqu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä iunä imäkqanqutqe, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkkqä aañä kuapanä vänä. Iutanji iqu tängatä, qänakndatä-pqe, äwa miqä hea ique-ique mequäniqe. ⁹ Kukñuä iini aañä naqä-qakuänänjä. Inji ämaqä eeqänäñi, qu kukñuä iqueni ämepu quuvqä heqiyqäpnqe. ¹⁰ Goti Hänjä hea ique-ique Pmeqä Iqu, Iqu ämaqä

eeqänänä Hänä Iqumuatqä-que, itanji ämaqä, Iquenynqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpu äpmejuwä iunji, Iqu anqumä änyä-hänä iwimäkätqäuä. Iinjqä ne neqä kjuä iqä yänänäqñqe, Ique ävanä hinuä äqänanä äpmenä dunji, ne nätmätqä äñguänänä ii meniqeñqe, wäunjuä dnä huqä äyä itqänju.

¹¹ Manjä ätuätinä, kuknuä tä ätqäqä täunji, motqueqanğnä. ¹² Ämaqä hui, si ymeqänänä-quki äkqänäpu, mändi makikittqiyqä pa ipñqe. Qu iinjä mimäkkä ipñqä dinqe, si ämaqä-quki eänä, ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquaunji, tqä kuknuä tqä, quamä pmeqä, suqä ämaqenqä äwinqä, quuvqä heqiyqä, itanğa suqä jänänjinä imäkkä-quki eäñji, qu saqä suqä iunji, hinuä äqunäpu, saqä manji qänaknä ipu, näqñqä meqänqe. ¹³ Nyi äpmqänğanqä, si Goti Hanjuwä Iqueä kuknui a ätäutnä, ämaqeunji näqñqä ävätinä, kuknuä naqä-qakuä iunji, kiqä qakuinjqä motqueqanğnä. ¹⁴ Iinjä-qae ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwui miqä iqua, si hipa haqä iqä kiyqanğuwänğa, Dñä Äñguä Iqu nätmätqä äñguänänä iunqä si hinuä ktqanğa* äktapkqä iunji, mäwquatämäuqä pa, a yänänäqñqä qätätanğnä. ¹⁵ Tqä kjuä indqänqä imñji, nätmätqä hui-huiunqä mindqänqä, knui wäunjuä eeqänänä nyi ätqäqä iunqänä ämetnä, äñguänänä miqätñqe. Itanğa ämaqe, qu saqä suqä qäsä, wäunjuä qäsä, äñguänänä äyä itqätanğnä kqänğpñqe. ¹⁶ Tqä suqetä, ä kuknuä äñguänänä ne quuvqä eqiyätunquiu qänaknä iqetä, iquaqu, qui imäkñqänqä wa äunänğa, äñguänänä miqanğnä. Si suqä iinjä imäkätqänji, tqä-täuätä, ämaqä saqä kuknuä qätä äkimipqetä, qui mimäkñqä danä, quamä äñguänänä pmapnuwi.

5

Quuvqä heqiyqä iquau, tqä sämaqä enqä-pa iwitqueqenqä

¹ Ämaqä naqä iqua, suqä qämä-qämä iqe imäkquwi, manjä yänänäqñqe, jävqä enqä-pa mäpuäsqä pa, kuknuä qeiqi, tqä tñique ätuätqänä-pa, tquätñqe. Suqä asä iinjä, hikñä iquaunä-pqe, tqä tta-tunğukuau ätuätqänä-pa tquätñqe. ² Suqä asä iinjä, apäkä naqä iuaunä-pqe, tqä tnäu ätuätqänä-pa tquätñqe. Itanğa apäkä hitqä iuaunä-pqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini, suqä quvqä hui miwitqueqä, jänänänjukki eänä, tqä tnanyi-tnapqau ätuätqänä-pa tquätñqe.

Apäkä yawiqä iuaunji, äänä mipñqä?

³ Apäkä yawiqä hui, yänä aanä kiqä-kiuänä äpmeñqe, si suqä äñguänänä dinä motqueqätñqe. ⁴ Inäqe apäkä iinjä hui, ymeqä kiqä-tänä eä, itanğa kaqä-kawäka-tänä inä enqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini, äñguänänä heatpñqä etanğutqe, quwqä keisä, känäutä, äñguänänä ämipu pmetpñqe. Qu suqä iqueni a äqätänjuwi, ga kunaqä-kununju qu naqä imämbñqä, wäunjuä dnä huqä ipu, yätamäkkä äwimitpçenqä kimanji, iuau yätamäkkä ävapu, äñguänä miqänqe. Suqä iinjñqe, Goti Hanjuwä Iqu aanä kuapanä äwinyä. ⁵ Apäkä yawiqä hui, yänä aanä kiqä-kiuänä äpmeñqe, iyyqä kjuä iqä yänänäqñqe, Goti Hanjuwä Ique ävä äpme, Iqueqä yätamäkkqenqä tääqä hiunji heatqeu tquätñqänänji. ⁶ Inäqe apäkä yawiqä hui, knui iyyqä huiwä dunqänä indqänä äpmeñqe, ii tiinjä. Ii hänä äpmeqä-qe, pizqä ae äpäkombqä enqä-panjä iinjä äpme. ⁷ Itanji ämaqä quuvqä heqiyqä iunji, kuknuä nyi tä ätqa äpqäqä ii vqätñqe. Ämaqä huizi, “Ämaqä ii, suqä quvqä imäkkä äpmeñäuä-qe” matqä pa

* 4:14 1 Timoti 1:18

ipnqä dinqä. ⁸ Itanqa ämaqä hnqu, iqueqä hiveydaqä itä, iqueqä kuvämaqä huizi itä, iunji mämiqä itnqä iqu, iqueqä quuvqä heqiyqe, qui imäknätä, ämaqä aanjä ququvqä-qu eänä. Inäqe ämaqä quuvqä maeqiyqä ipiyä iqua, qu suqä iinji, mimäkcqä danä ipnä.

⁹⁻¹⁰ Apäkä yawiqä iuauqä yoqä äqänänqä iunji, si apäkä huiyqä yoqe, hingnä maqiyeqä pa isnqe. Iiyqä quvükui 60 eä, qokä kiuänänque muanqi eä, ämaeqä hiunua iqinji suqä quvqä mimäkcqä, quamä änguanänjä tiinju pmeqi hiätnqe. Iiyqä ymeqeunji, suqä ävätä ymisanjä tä äqiyätä, änguanänjä miqi eä, ämaqä kinäqätanji änguanä itqueqi eä, mändi äkittqänätä ämaqä quuvqä heqiyqä iuqä yuki asnä wuqiyqi eä, ämaqä hanjä-iqä ämepu pmetanquwä iunji yätamäkcqä vqi eä, itanqa wäunua huitanjä-huitanjä eeqänänjä iunji, änguanänjä ämitä imäkqi enqe, si iiyqä yoqe, pipa du qiyesnqe.

¹¹⁻¹² Iinjä etanji, si apäkä apähueqä yawiqä huiyqä yoqe, maqiyeqä pa isnqe. Ii tiinji. Ii, “Nyi qokä angumä muanmä” knuä vqanqanji, Kraisi Iqueni tuwä äwiyätä, itanqa, “Nyi qokä angumä mämuanqä ymniqueqä” ätätä, kuknuä guä ämäsekqä iunji, qui imäkätqe, kuknuä meniqe. ¹³ Suqä ii ipiyä dutanji, tiinjä iqäpnuwi. Anjä huiu wäka huiu wäka ipu, enyqä imäkngpnuwi. Qu suqä tiinjä-pqä inä imäkcqäpnä. Suqä ämaqä huizi di imäkcqanquwä iunji, qu-pqe eeqänä näqnqä mapnqä äwinyätä, kuknuä ätqä di matqä ipu, kuknuä quvqä iqunä ätäkipu, ämaqä huiunqä tuwängi kuknuä täkiqäpnuwi. ¹⁴ Iinjinqe, nyi tiinjä ätqä. “Apäkä apähueqä yawiqä iua, qu qokä angumä ämuanäpu, ymeqä-tänjä epu, itanqa anjä yuuwi ämipu pmetpnqä” ätqä. Iinjä itqänjuwi, ämaqä wiunqä iqä hnqu, “Qu suqä quvqä imäkätqänäuä” ätätä, kuknuä quvqe matqä yänä. ¹⁵ Apäkä iuautanji, hiua suqä ängua dunji tuwä äwiyäpu, Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä ique, qänaknä ävätqätanquwä duta, ätqä.

¹⁶ Itanji apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui, apäkä yawiqä hiua iiyqä käyämaqä eänjuwi, ii iuaunji änguanä miqüätnqe. Ii injä imäkqe, ämaqä quuvqä heqiyqä iqua-pqe, qu apäkä yawiqä eeqänänjä iuautanji, hanjä-iqä mämeqä ipu, apäkä yawiqä yänjä aanjä kiqä-kiuanä äwinuwä iuaunä ängua miqäpnä.

Kuknuä quuvqä heqiyqeu miqä iquaunqä

¹⁷ Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iqua, quwqä wäunua änguanä imäkcqanqpqe, he iquauqä yoqe haqä ämaipu, yätamäkcqä vqäpnqe. Iquautanji, Goti Hanjuwä Iqueä kuknui awä ätäpu, näqnqä ävätqänjuwä iquaunji, he mbqe, iquau ganä vqäpnqe. ¹⁸ Inji Goti Hanjuwä Iqueä tuwanua iunji, tiinjä ätnä.

*“Bulumäka hnqu, kuä-witqä häukui, pa haqeqänji huätä päwätnqänä qonjqä-aunjqä itnqe, si hingua maeqä pa, uwqä hui qäyä manätnqänä hinuinä qunyä.”**

Itanqa *“Ämaqä wäunua itnqä iqu, iqu iqueqä mbqe ämenä.”†*

¹⁹ Iinjä etanji ämaqä hnqu, “Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä tqü, suqä quvqä imäkqiyä” ätqäqe, he iqueä kuknui qätä mäwiyqä pambiyä. Ämaqä hnquaqu, ä hnquaqu-hnquenjä-qua, kuknui asiqunä ätquwi, he qätä iunä wiyqäpnä. ²⁰ Inäqe hnqua, suqä quvqä yqänä imäkqa äwätqänjuwi, ämaqä eeqänänjä iuqä hinua iqi, ätuma äwätinä, “He suqä quvqänänjä tä sunqä imäkqa äwätqänäuä?” ätuätinä, äkasuwä tquätinä. Ii, ämaqä

* 5:18 Kuknuä-suqä 25:4 † 5:18 Kuknuä-suqä 24:15; Lukä 10:7

miqä huizi iqua-pqe, qu suqä quvqä asä iquenyqä uwqenqä, zä winyätñqä diñqeyi.

²¹ Nyi si manä äktqäqe, Goti Hanjuwä Iqueä, Kraisi Jisasi Iqueä, itanğa ynaunjqä atäunuä ae ätekqä iquauä hinuä iqini, “Suqä ämaqä huiunqänä äwiñqä, ä huiunqä mäwiñqä iqu, huätä ävquatämäutnä, suqä nyi tä ätqa äpqä iunji, a yänänäqñqä qätätanğinyä” äktqä.

²² Si ämaqe miqä änyä-hänä hñquenyqä qävqä itnänğanji, ämaqä hñqueni, “Ämaqä tqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä iquau mitñqeçqä” ätätnä, hipa haqeçqä maqänä mäwiyqä pa, mä iqueä suqä quvqe, si-mända meqänqä. Si suqä quvqä eeqänänä iunqe, wa äunänğa pmetanğnä.

²³ Täñä-yaqä huitanä-huitanä, tqä äwqä yäpä imä äkimetñqenqe, eqenä manqä iqanğnä. Aanä eqä dunji, wainqä-eqä yänänäqñqe, wänqäpu qäsä naqä-huinyä imäkätinä, äñgtñqe.

²⁴ Ämaqä hñquauqä suqä quvqe, ämaqä jänä imäqä iqueqä hinuä iqi matimäuqänğa, he näqñqä maqänä hipnä. Inäqe hñquai, zä imäkmipqe, qänakñi ätnänäqi timäunqiyä. ²⁵ Ii enqä-panä iinji, suqä äñguänänä iqueni, hui ätnänäqi inä äwi. Inäqe, zä äwämitätqe, qänakñi ätnänäqi timäunqiyä.

6

Kukñuä wäunuä-wiyqä hiñginqä iquauñqä

¹ Ämaqä quuvqä heqiyqä, ämiqä hñquauä wäunuä-wiyqä hiñginqä äpmeñuwä eeqänänä iqua, qu kñuä äñguänä ämepu, ämiqä iinjä iquauä yoqe haqä ämamäupu, iquauä yäpä iqi iqäpñqe. Iqua iinjä imäqqañguwänğa, ämaqä huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueä yoqetä, kukñuä ne awä ätätunquä itäñi, qu qui mimäqä-pa ipu, mändi makittqiyqä danä ipñqe. ² Inäqe wäunuä-wiyqä hiñginqä hñqueqä ämiqä iqu-pqe, quuvqä heqiyqä-qu enqe, wäunuä-wiyqä iqu, “Ämaqä tqu, ñqä tasi-guequvqae, nyi iqueni hñgisana itqueqämqeçqä” kñuä iinji mämeqä pa iquätñqe. Oee. Iqu, “Ämaqä nyi wäunuä äwiyätñqä tqu, quuvqä heqiyqä-qu äyä mändanä, nyi iquenyqä kiinjä änyinänä” kñuä iinjä indqänänqe, iqueqä wäunui, huizi iquauä wäunuä-pqe ämäwqätäunä.

Nätmatqä Goti Iqu nätapqañgqenqä, yeeqä iqenqä

Nyi si kukñuä eeqänänä tä äktqäqä iunji, qu iu qänaknä iqäpñqänä awä ätuätinä, manä tquanğnä.

³⁻⁵ Kukñuä nyi tä etqäqe, ii neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä kukñuä naqä-qakuänänä ii enqä-panä eä, quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä pmepñqä etqä. Ämaqä hñqua kukñuä iinjqä mäwiñğanji, hui-mända ävätqänuwä iqua, “Ne ämaqä naqä eänünä” tpnä. Inäqe, qu maqñqä yasämä epiyä-qe, hiñgi tpnä. Ämaqä iinji, qu nätmatqä wänqä isuaunqe, nätmatqä naqänänänä imäkäpu, yoqä hiñgänqä isuaunqe, kukñuä mäkä äqäyäuñgpñä. Ii tqanğuwä iunji, qätä äwiyäpiyä iqua, qu hinuä aowä äqunäpu, mäkanqä ipu, ämaqä huiunqä kukñuä quvqä ätäpu, kñuä quvqenä indqänäpu, äkasuwinä tñgmanğpñä. Ämaqä iinji, qu kukñuä naqä-qakuinjqä maqñqä epu, qämä-qämä ipiyä dutañi, “Goti Hanjuwä Iqueä suqä quamä äñguänänä pmeqä iutanji, ne nätmatqä kuapä-tänä eanqunä” kñuä indqänätqänä.

⁶ Inäqe ne quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä äpmeñä, nätmatqä Iqu nätapqañgqenqä, yeeqä iinjqä itanä äpmeñque, ii ne

nätmatqä-tänjä äpmeñu. ⁷ Ne näcñqä äyuä. Nipaqa änanuäpiyänğanı, nätmatqä qäsä equmuäkñqä mänanyquä pa ikuwi, oee. Aañqä huiwinänyqä änamikuwi. I etañgi äpäkonätaqä-pqänğanı, nätmatqä maeqä, aañqä wanique. ⁸ Inäqe ne ymisanä qäkämä-tänjä eänque, ii qeyi. ⁹ Ämaqä mbqä kuapänänjä-tänjä epñqänä äwinyätñqä iqua, yamwiqä äwimeqäqe, qu kñui, suqä quvqä imäkäpñqä duñqänä indqambu äpmeñuwi, qui imäkmbnä. Tiinjä eä. Tänänqä guä äquvepqe äueqäqä-pa, ii äuenä. ¹⁰ Suqä quvqä eeqänänjä iuqä qakui, ii mbqenqänä äwiñqä iquvi. Ämaqä kñuä mbqä duñqänä ämeñuwä hñqua, quwqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupu, huäqä-huñqä iqu iquauqä äwqä yäpä imñi, zi enqä-pa äuqañgi kñuä äqäyätqänjä.

Añä häñä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä, yänjä qñganñä

¹¹ Inäqe si Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä-quki eäñi, suqä qu imäkätqänjuwä iunı, tuwä äwiyätñä, äwimasitñqe. Äwimasiyätñä, ämaqä aañä jänänänjä-quki äpmanä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkätñä, quuvqä naqä-qakuä eqiyätñä, suqä ämaqeunqä äwiñqä iqu a äqätñä, yänänäcñqä ätqäunä, hañä-iqä eeqänänjä ämetñä, itañga suqä ämaqeu qeiqinyä wimäkqä iqu ämanännga iqätñqe. ¹² Si Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä eqiyänjä, ii ävquatämäütñqänä yamwiqä huitañä-huitañä isua kimenä. I kimeqä diñqe äwimasiyätñä, quuvqä yänänäcñqä eqiyätñä, añä häñä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä yänjä qñganñä. Si tqä quuvqä heqiyqenqä, ämaqä kuapänänjä iuqä hiñuä iqi awä tquanğñännga, Goti Hanjuwä Iqu, si añä häñä hea ique-ique pmeqä iu matñqenqenqe, atäunjuä ae ätekqe.

¹³⁻¹⁴ Goti nätmatqä eeqänänjä iu Hänjä-pmeqä-vqä Iqueätä, itañga Jisasi Kraisi, Pondisi Pailoti iqueä hiñuä iqi yänänäcñqä ätqäuä, kukñuä zä maeqä, awä qäyunä ätkqä Iqueätä, hiñuä iqini, nyi si tiinjä ätätñä isñqä äktqä. “Nyi kukñuä eeqänänjä ämetñqä iunı, ‘suqä quvqä hui miqä-qunä iunä qänakñäñi, hea neqä naqä Jisasi Kraisi Iqu anğumä äpätqänğanqä iqämqänä,’ ätätñä, kukñuä guä mäsaueyä” äktqä. ¹⁵ Jisasi Iqu anğumänjä, Goti Hanjuwä Iqu ätätä ekqä du ätnänäcñqä inğa timäunıque. Goti Hanjuwä Iqu Yänänäcñqä Naqänänjä-tänjä-qu eä, itañga nätmatqä eeqänänjä iunı anğuanänjä inä Miqä-qu eä. Iqu añä-himqä miqä eeqänänjä iquauqä Ämiqä-qu eä, ämaqä naqä äpmeñuwä iquauqä Naqä-qu eä. ¹⁶ Iqu Iqueqä-kıuänjä mapäkoñqä eä, Iqu we-huñqä aañä naqänänjä iqi äpme, itañga ne Iqu-tänjä qäqiqini mäwqä pa enu. Iqueni, ämaqe hiñuä mäqunquä pa ipñä. Iqueqä yänänäcñqä naqänänjä, qäpu maeqä yätqe. Inı ne hea ique-iqueni, Iqueä yoqenä haqä maeqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä ämaqä mbqä kuapä-tänjä iquauñqä

¹⁷ Ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, qu suqä tiinjä du iqäpñqä manjä tutñqä äktqä. Qu, “Ne naqä äpmeñunä” kñuä ämepu, yoqä haqä ämamänäpu, nätmatqä qui imäkñäniqä duñqä, “Iutanı ne quami, anğuanänjä pmeniqueqä” kñuä iinjä, mämeqä pa ipñqe. Oee! Inäqe qu iinjä pmapnuwänqä etañgutqe, kñui Goti Hanjuwä Iquenyqänä indqänğpñqe. Ne quamä anğuanänjä pmeniqunque, Iqu nätmatqä eeqänänjä änatapänä. ¹⁸ Qu suqä anğuä duñi qänakñä ipu, ämaqä nätmatqänqä äwa itqätanğuwä iunı, yätamäkqä vqäpñqe. Qu kñuä tii indqämbñqe. “Nätmatqä anğuanänjä, ñqä mbqä manä. Nyi suqä ämaqenqä änyinyätä, yätamäkqä vqä iquvi.” ¹⁹ Qu iinjä ipu äpmeñuwi,

nätmatqä änguänäni qänaknda yätamäkqä väniqe, ämapnä. Iinjä dutäni, qu quami, aañä änguänäjä du pmepnuwi.

Kuknuä yäpaki

²⁰ Timoti iquki, nätmatqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu äktapqäqe, qui imäkñqänqä, änguänänjä mi. Ämaqä, qu maqñqä epu, kukñui, Goti Hanjuwä Iqueä naqä-qakui hma etañgi, hiñgi qämä-qämä ipu ätätqäñuwiñqe, “Tä qeyqä” ätäpu, tqañguwä duñi, qätä mäwiyqä pa iqätnä. ²¹ Ämaqä hñqua näqñqä injä epu, suqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqä duñi ävquatämäutqänjä.

Iñi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakni 2 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Timoti iqu, Poli iqu tä wäunuä anä iminiyä iinqe. Iinä etangi Poli iqu, suqä änguä iu qänaknä iquätñqä motquetñqä, tuwanuä tä äqiyätä, Timoti iquenyqä ävawqatkqe. Timoti iqu iqueqä-kiuänqe, “Nyi wäunuä tä imäkmqe, qäyunäjunä manä” kñuä indqänätä, hanuä mäwiqä itä, ga Jisasi Iquenyqä kuknuä ängui awä tuätñqä wäunui, mäwquatämäuqä yätñqä, ätuätä äqäkqe. Iqu Goti Iqueqä kuknuä eeqänäñi qänaknä itä, ämaqe hanä-iqetä, täñä-hunqetä, ique vqangpqa qäyä etanguti, wäunuä Goti Iqu ique äwikqe, yänä äqänätä, imäkuätñqänänyä.

Timoti iqu, ämaqä kñuä änguä maeqä iquauqä kukñui, qätä mäwiqqä iquätñqä, ätuätä äqäkqe. Ämaqä iinä iquauqä kuknuä iu qätä äwiyätqänuwä iqua, quwqä hänä-pmeqe, qui imäknänqiyä. Inji, iquauqä kukñui qätä mäwiqqä itä, Poli iqueqä suqenqä kñuä änguä indqänätä, qänaknä iquätñqe. Poli iqueqä suqe, quuvqä yänänäqñqä heqiyqetä, äwqä-qeiqi inqetä, huiziunqä kiinjä winqetä, itanga hanä-iqä äki-äkitanjitä meqä iyi.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu, Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Iqu, “Ämaqe, Kraisi Jisasi Iquesañi, hänä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä” ätätä kuknuä guä ae ämäsäuekqenqä, nyi iinqä awä tqämqä änändowatkqe.

² Timoti, ñqä ymeqä enqä-panä etangnä, sinyqä kiinjä änyinätñqä iquki, nyi tuwanuä tä sinyqä ävawqatqä. Goti Hanjuwä Apiquä, itanga Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmätqä änguanäñi hingi vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kuknuä änguä we-hunqä-täñi a qätätñqe

³ Nyi ñqä awäka hinuiqänä iminuwä-pa, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqiñi, suqä quvqä hui maeqä änguä eämä, Iqueä wäunuä imäkätñqe. Nyi Iquenyqä tääqä hiunji heatqä ätätmängañi, Timoti iqukiñqä kñuä ämetmä, Goti Hanjuwä Iqueni, sinyñqä ‘änguiqä’ ätuätñqe. ⁴ Si nyi kñuä ängqäkñiñqä kñuä ämetmängañi, “Nyi iquesa yeeqä nyinätñqe, angumñi, hinui äkñga qunmniqätiyä?” kñuä indqänätñqe. ⁵ Si quuvqä naqä-qakuänä eqiyätqänñqä nyi kñuä yqänä indqänätqänä. Quuvqä naqä-qakuä iñi, tqä tai Loisisä, itanga tqä tnai Yunisisä, imbaqi eqäminiyä-pani, tängañi si-pqe asä ii inä etangi, näqñqä ämenä.

⁶ Si quuvqä iinjä eqiyätqänä iunji, mäwquatämäuqä pa itnä, tiinjä imäktñqä diñqä änyingi. Nätmätqä änguanäñä, nyi nyaqä hipa haqeqi kiyqanga, Goti Hanjuwä Iqu äktapkqä ii, tä enqä-pa ekukua mäpäwiqä pa itä, hänaqä naqä sätñqänä angumä ikinjäu. ⁷ Si maqñqäta? Goti Hanjuwä Iqu dnä änätapkqä ii, ne nätmätqä hñquenyqä zä iqänqä mänätapkqä ikqe. Iqu yänänäqñqä inemäkätñqenqätä, suqä ämaqenqä kiinjä äwinqä iqu ämetunqenqätä, itanga neqä-neuä suqä quvqä mäñdi äkittqiyätanä pmetatunqenqä, dnä ii änätapkqe. ⁸ Injä-qae si womba

itnā, āmaqā duni, neqā Naqā Jisasi Iquenyqā awā motquā miqā pa, awā ātuātnā, itaŋga nyi Iqueqā wāuŋuā iuta guā pmetanŋqenqā womba isi, oee. Si Goti Hanjuwā Iqueqā yāŋānāqŋqā iuta ātqāunā, kukŋuā āŋguā we-huŋqā-tāŋi, awā ātātnā, haŋā-iqe nyitā anā āmequa. ⁹ Iqu ne anŋi hāŋā inequmuatātā, Iqueqā āmaqā etatuŋqenqā tāāqā ānatkqe. Inā di, Iqu ne suqā āŋguānāŋā di imākātqātāŋqquā iuta minemākqā ikqe. Oee. Iqueqā āwiŋqā dutaŋi, Iqu nenyqā āwinyātā āŋgui hiŋginā inemākkqe. Iqu nātmatqā eeqānāŋi mimākqāŋga, Kraisi Jisasi Iqu āquvepātā, anŋi ānyā-hāŋā inemākāniŋqenqā, kŋuā ganā iwāsāuekqe. ¹⁰ Tāŋgaŋi Kraisi Jisasi Hāŋā Inequmuatqā Iqu ātimāukqetaŋi, Goti Hanjuwā Iqueā āwiŋqā-pqe ātnāŋā iqi inā ātimāuqi. Āpākoŋqā iqueā yāŋānāqŋqe, Kraisi Jisasi Iqu māndi ākittqiyātā, āmaqe, qu hāŋā hea ique-ique pmeqā mapnuwāŋqenqā, kukŋuā āŋguā we-huŋqā iquesaŋi, nāqŋqā ae āwikqe.

¹¹ Itaŋga kukŋuā āŋguā we-huŋqā-tāŋā iquenqe, Goti Hanjuwā Iqu nyi, Iqueqā wāuŋuā-wiyqā-qunā eāmā, Iqueqā kukŋuā awā ātātmā, nāqŋqā-vqā-qunā emqā ātenjikqe. ¹² Itaŋgi haŋā-iqā eeqānāŋi, nyi āmetqāŋā. I āmetmiŋqā, nyi womba miqā pa itqāŋā. Nyi womba miqā pemā itŋqe, ii Āmaqā nyi nāqŋqā emā, Iquenyqā quuvqā eqiyātmā iutayi. Iquenyqe, nyi nāqŋqā naqā-qakuānā tiŋā eŋā. Iqu nyiŋqe, ‘Nyaqā wāuŋui, iqu āŋguā miŋqiyā’ kŋuā āme, nyaqā hipa iqi ekqā iuŋi, Iqu Kiqā-kiuā hea yāpakāŋgaŋqā āŋguānā inā āmitŋqe, qui mimākŋqā yānā.

¹³ Timoti iquki, nyi kukŋuā eeqānāŋā āktātŋqā iuŋi, āvquatāmāutnā, hānaqā huii-mānda māwqā pa, a yāŋānāqŋqā qātātŋqe. Kukŋui, hāŋā tamqānāŋā hmanji. Naqā-qakuā, Goti Hanjuwā Iquenyqā ātnā. Inji, quuvqā heqiyqetā, itaŋga suqā āmaqeŋqā āwiŋqetā, Kraisi Jisasi Iqu ānātapkqā iuŋi, ii-pqe si a yāŋānāqŋqā qātātŋqe. ¹⁴ Goti Hanjuwā Iqu, kukŋuā āŋguā iqueni, “Iqu āmiŋqiyā” kŋuā vqanŋi, saqā hipa iqi ekqe, si āŋguānā miqātŋqe. Si āŋguā āmitqāŋi, Dŋā Āŋguānāŋā, neyaqā yāpā imā āpmeŋqā Iqu, yātamākqā kiyquānā.

¹⁵ Si nāqŋqe, āmaqā, qua Eesiya iu pmeqā iutaŋā hŋqua, eeqāpnā tuwā ānmāuqanŋa, Pikelusi iqutā, Hemokenesi iqutā, iquaqu inā ānmāukiŋi.

¹⁶ Onesipolusi imbquatā, āmaqā imbquauā aŋā iu anā āpmeŋuwā iquaŋi, Naqā Iqu qeqā imāŋqeuta āŋguā iwimākātŋqenqā, nyi tāāqā ātuātqāŋā. Nyi guā pmetanŋqenqe, iqu womba miqā itā, nyiŋi, yeeqā aanā kuapānā inyimākātqātāŋqenqā, nyi tāāqe iuta ātuātqāŋā. ¹⁷ Iqu Romā ātimāuqe, nyiŋqā qāvqā ikiqāŋjaqānāqe, hŋga āmāŋqumuakqe. ¹⁸ Naqā Iqu, hea yāpakāŋgaŋi, iqueni, Iqueqā qeqā imāŋqeuta āŋguā iwimākāniqā diŋqā tāāqā i ātuātqāŋā. Iquenyqe, si nāqŋqā āŋguānāŋā āyā eāŋnā. Iqu aŋā-himqā Epāsāsi du āpmeqāŋgaŋi, huiŋqā-huiŋqā yātamākqā nyiyqā-qu āpmamiŋqe.

2

Haŋā-iqā qāyā āmetnā, wāuŋui yāŋānāqŋqā imākqenqā

¹ Timoti ŋqā ymeqā iquki, si Kraisi Jisasi Iqutā āmuāŋnātnā, Goti Iqueqā qeqā imāŋqeuta hiŋgi āmakqueu, aanā yāŋānāqŋqānāŋā tqāutaŋgnā.

² Itaŋga si nyi āmaqā kuapānāŋā iuqā hiŋuā iqisaŋi kukŋuā awā tuātqātāŋā qātā ānyiyātqāŋi, ii si āmaqā quuvqā āwiyāŋā iquau-mānda awā tquātŋqe. Iwā iqua āmepu, āmaqā huizi du-mānda, awā inā tquāpŋqā.

³ Si Kraisi Jisasi Iqueqā mākā yāŋānāqŋqā iqā enqā-panā-quki eāŋi, si-pqe haŋā-iqe, qāyā kimeqanŋuti, wāuŋuā yāŋānāqŋqā iqātŋqe. ⁴ Āmaqā

wäunui, mäkä-iqä iu imitätqä hñqu, iqueqä wäunüä iu äväma, huizi iqua imäkätqätanguwä iu, anä miqä yänä. Iqu iqueqä ämiqä ique, yeeqä iwimäkätñqe, wäunui iqueqä itäqä iunä iquänä. ⁵ Itañi, ämaqä hñqu, häñä qañä tnäñä uwqä iunji, häñä iqueqä suqä iu qänaknä miqä iqäqe, qu nätmätqä ämaqä hinuiqä timäudangqä iquenyqä epqe, iqu mämeqä yänä. ⁶ Ämaqä hñqu, enyqä miqä wäunüä itä, ymisanä äqutätä ämimitätqä, ämaqä huizi duqe änyä qäyä etañgi, iquee ganä yäüä iqangä ämetä äñguänä. ⁷ Iinñqä, nyi si kukñuä tä äktqäqä iquauñi, mäwquatämäuqä kñuä yqänä metañgnä. Inji Naqä Iqu, kñuä iqä äñguä huisä, kiqä quatitä, inä ktapquänä.

⁸ Si kñuä maeqänä hñgi mitqäqä pa, kñui Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänä metañgnä. Iqu Dewiti iquesañä Ique, Iqu äpakonätä anji änyä-häñä äyä ekqe. Nyi kukñuä äñguä we-huñqä-tañi awä ätätmäñgani, “Iqu iinñä-iinñueqä” ae äyä ätätñqe. ⁹ I qeñqe, qu ämaqä quvqä iqanguwä iquau itqueqänäñi, nyi hanjä-iqä ändapäpu, guä äpmuatenjyätqänä. Inñqe qu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, guä makiqiyäueqä ipnä. ¹⁰ Nyi kukñuä iquesa yänänäqñqä ätqäumä, hanjä-iqä eeqäpnäñi ämetañqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hitpnuwänqänä, Kiqä-kiuä atäunüä ae ätekqä iquau yätamäkqänqä ämetqänä. Qu angumä änyä-häñä eepu, häñä hea ique-iqe pmeqe, Kraisi Jisasi Iquesa inä ämepu, äñguänäñä pmeqäpñqä kñuä nyiyqanji iutayi.

¹¹⁻¹³ Kukñuä tiinñä tä, aañä naqä-qakuänäñi.

Äyä, ne Iqutä anä äpakonatque, ne Iqutä häñä äpakä inä pmetaniqueqä.

Äyä, ne yänänäqñqä ätqäuanä, hanjä-iqä eeqänäñi ämamitatque, ne Iqutä ämiqä anä inä pmeniqueqä.

Äyä, ne, “Ne Jisasi Iqueqä-qune hmanjqä” tqanguatque, Iqu-pqe nenyqä, “Iqua Nyaqä hmanjqä” täniqeqä.

Äyä, ne ätatqu-pa mimäkqä qäyä itangqä-qe, Iqu Iqueqä ätätqä-pa imäkquäniqeqä. Iqu ätkqä iunji mäwquatämäuqä, kñui yqänä metäniqeqä.

Goti Hanjuwä Iqu tqä wäunuiñqä yeeqä yätñqe, yänä qänqñqe

¹⁴ Qu nyi kukñuä tätqätangqä iunji, mäwquatämäuqä danä, kñuä yqänä indqänätqänä tuätäqisqä iqätñqe. Qu kukñuiñqä mäkä maqäyäuñqä-pa iqäpñqänä, si Goti Hanjuwä Iqueä hinüä iqinji, manñä tqangñä. Qu iinñqä mäkä äqiyäunätqänjuwi, squä mapñqe? Nätmätqä hñqu mämeqä ipnä, ämaqä qätä äwipqä iunä qui imäkqä eä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu hinüä äkqänätä, tqä wäunuiñqä yeeqä yätñqe, si wäunui yänänäqñqä iqätñqe. Iinñqe, si wäunüä imäktqänä iunqe, womba miqä itnä, kukñuä naqä-qakuinñqä zä maeqä, awä jänänä tqüätñqe. ¹⁶ Ämaqe kukñuä quvqe nätmätqä hñqu tämapñqänä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqu mäwinyätangqeu ätquwi, si wa äunä, tqäqi tqäutangñä. Kukñuä iinji, ämaqä qui imäkqanji, qu Goti Hanjuwä Iqu-tänñä qäqiqi mäpmeqä, Iqueni äväma, kinñä nänji upnä. ¹⁷ Kukñuä quvqä iinji, mätääqä ämaqä hñquesañi, hñque-mända maqänä ätkamäuqä-panñä asä iinji. Ämaqä kukñuä quvqä i mñqe, Himeneasi iqutä, Piletusi iqutä, iquaquvi. ¹⁸ Ämaqä iquagu, “Goti Hanjuwä Iqu ne ae änevauqumuatkqä-qae, angumñi iinji mimäkqä yäniqeqä” ätäsiyänqänä qänqänä, kukñuä naqä-qakuä iunji ävquatämäusinyä, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi dunji, qui imäkkiyi.

19 Inäqce Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqe, äpakä pmetpñqenqä anä-siyandqä enqä-pa, yänänäqñqä ae äqutekqä yqänä ätqäuä. Siyandqä iunji, Iqu tuwanui tiinjä äqäkqce.

“Naqä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iunqce, Iqu Iqueqä-kiuä näqñqä eänä” itanğa,

“Ämaqe, ‘Ne Naqä Iqueqä ämaqä eänunä’ ätätqänjuwi, qu suqä ququvqä dunji, tuwä wiyqäpñqäuä” ätätä äqäkqce.

20 Anä naqänänjä iunji, hevqä häkä huitanjä-huitanji witänä. Itanğa hui hikä golqätä, silpatä, imäkñqce witänä. Itanğa zä-mñä qñqetä, quaetä imäkñqä-pqe witänä. Nätmatqä iinji, hui äñguänänjä eä, hiunji naqä-ganä meqänqä witänä. Itanğa hui äñguänänjä ma, hiunji hiñginqänğa meqänqä witänä. 21 Iinqce, kukñuä quati tiinji. Ämaqä hñqu suqä quvqä dunji, tuwä äwiyätä, ikikinyänjä äpmeñqä iqu, nätmatqä hiunji naqä-ganqä ii äwiñqä-panjä iinji. Iqu Naqä Iqueä wäunjuä iunä itä, wäunjuä iunji äñguä iqä-qu eä, itanğa wäunjuä huizi, Naqä Iqu Iqueqä hipa iu hiqanğutqce, inä iquätñqänä, näwi imäknä pmetänä.

22 Timoti iquki, hikñä-hitqä iqua suqä quvqä imäkqäpñqänänjä itqätanğä äqunäni, si-mända tä enqä-pa kmänyämäqñqä, wa äunänğa pmetanğnä. Ämaqä aanä jänänänjuki, quuvqä naqä-qakuä heqiyquki, suqä ämaqenqä kiñqä iqu meqä-quki, itanğa suqä äwqä hanjuä inqce meqä-quki hisñqce, yänjä qänğanğnä.* Sitä anäni, ämaqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, äñguänänjä imbu, Naqä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iquatä iqäpñqce. 23 Ämaqä, nätmatqä hñjua-hñjuanqä näqñqä maeqä, qämä-qämä ipu, kukñuä quvqä tqanğuwä iquaunji, qätä mäwiyqä eänänä, päkäpäkä iqätñqce. Si näqñqce, ii ätäpiyä dutanji, äkasuwä tmbnä. 24 Naqä Iqueqä wäunjuä-wiyqä hñqu, ämaqä eeqänänjä iquatä, äkasuwä matñqä iquänä. Oee. Iqu quñqä äwqä tnänjä maqänä mimäkqä itä, äñguä iwimäkätä, näqñqä vquänä. 25 Ämaqä kukñuä dunji qätä mäwiyqä ipu, wäunjuä mändi kittqiyqanğppqä iquaunji, iqu qutä wäunjuä qeiqinyä itä, quwqä suqä jänänänji hma etanğqenqä näqñqä vquänä. Iqu iinjä imäkqanğutqce, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä vqanğuti, qu quwqä suqä quvqenqä wombä ipu, kñuä äkunmäknäpu, kukñuä naqä-qakuiquä qakuinğä näqñqä mapñqäpi, ä mämeqä ipñqäpiyä? 26 Ämaqä tqua, qu Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqueä guä du äupu, iqueä äwiñqä dunä imäkätqänjuwä-qae, qu kukñui meqanğppqce, kñuä jänänänji äwimetä, anğumñi iqueä guä dunji mauqä yänä.

3

Suqä quvqä, hea yäpakänğa timäuniqenqä

1 Iinjä-qae, si näqñqä tiinjä esñqce. Hea yäpakä hiätñqänğanji, hanjä-iqä aanä quvqä huitanjä-huitanjä di timäuniqce. 2 Ii suqä tiinji iutayi. Ämaqe, quwqä-quwänqänä äwinyätä, mbqä kuapä mapñqä äwinyätä, quwqä yogenä haqeu ämaenäpu, ämaqä mänqce, ‘quvqä-quaeqä’ ätäpu, quwqä kunaqä-kununjuauä kukñui, qätä mäwiyqä hñgisanä ipu, äñguä iwimäkqä dunji, ‘äñguiqä’ mätquä ipu, itanğa Goti Hanjuwä Iqueny tuwä wiyqäpnä. 3 Qu ämaqä huizi dunqä huäqä maumäkqä ipu, iwäsäumämbiyänğanji ‘oänä’ ätnäpu guä mämaqñqä ipu, ämaqä huiunqä kukñuä quvqä ätäpu, kñuä ganä mämeqä äwqä äwivauqanğqä iqinyä hämänänä imäkäpu, qui näwenyä iwimäkäpu, itanğa nätmatqä eeqänänjä

* 2:22 1 Timoti 6:11

änguä isuaunqe, mäwinqä iquänä. ⁴ Itanga qu quwqä näueqä iquaunqe, täkqä ämaepu, suqeu miwäsäuqä quvqä maqänä imäkäpu, 'Huiziu ämäwqätäununa' knuä indqänäpu, nätmätqä qua iutañi yeeqä iwimäkqanqenqä knui inqänä ämapu, Goti Hanjuwä Iquenyqe mäwinqä iquänä. ⁵ Iqua quvqä iqinjaqämbiyi, änguä-quanä imäkmbu äwäpu, Goti Iqueä yoqe haqä maeqäpnqä ipiyä-qe, Iqueqä yänänäqñqe, wänqä qäpu maeqä-quai. Iñä-qae, si iquatäñi, anä mäpmeqä, tqäqi pmetanqä.

⁶ Ämaqä iutañä hñqua, apäkä knuä iqä ängui maeqä iuauä anju äpeyäpu, kuknuä quanqi, änguä enqä-pa ätäpu, iuauqä knui qui imäkätqänä. Apäkä iua, iuauqä knuä imñi, knui suqä quvqä huitañä-huitañä imäkqäpnqenqänä ämapu imäkqänjaqämbiyi, buayä hikä enqä-pa ättqämbu äpmapu, hanjä-iqä naqänänä ämetqänä. ⁷ Iua hea ique-iqenji, näqñqä mapñqänä, kuknuä huitañä-huitañä qätä äwiyäpiyä-qe, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakuñqe, näqñqä änguänänji mämeqä itqänä. ⁸ Ämaqä suqä e imäkätqänuwä iqua, Janesi iquä, Jambresi iquä,* Mosisi iqueä wäunuiñqä enyqä imäkäsinyä, mändi äkittqäuminijä-pañi, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakuñqe, asä ii imäkätqänuwä. Itanga quwqä knuä indqänqä imñi, knui suqä quvqä dinä imäkqäpnqänä äwinyä. Quwqä quuvqä heqiyqe, jänänänä maeqä enqe, qu änguänänji matimäuqä ipnä. ⁹ Qu kuknuä naqä-qaku kittañyanä-tpu itqätanquwä-qe, quwqä wäunüä quvqä iñji, naqänänä matimäuqä yänä. Ämaqe, iquauqä suqe aañä qämä-qämä inqä naqänänä etanqi qumbnuwi. Ii ämaqä hiñuiqänä iqua, Janesi iqueqätä, Jambresi iqueqätä, suqe, aañä qämä-qämä inqä äqunminuwä-payi.

Goti Iquenyqä näqñqä ämakñi, a yänänäqñqä qätqenqä

¹⁰ Iñä etanqä-qe, si hiñuä äñqänminñqe, näqñqä tiñi ae äyä eänä. Nyi qokä-apäkä du näqñqä ävätnqenqätä, suqä änguä nyi imäkätñqenqätä, qanä äänä äwätñqenqätä, quuvqä äänä eqiyätñqenqätä, hanjä-iqä qäyä ämetmä, äwqä hanjä änymä äpmenqenqätä, ämaqenqä kiñä änyinätñqenqätä, hanjä-iqä ämetmä-qe, wäunui mäwquatämäuqä itñqenqätänji näqñqä eänä. ¹¹ Itanga nyi Andiyokä, Aikoniyamä itanga Listiya du pmetanga, ämaqe, suqä quvqä inyimäkäpu, täñä-huñqä ändapminuwñqe, eeqänänji si näqñqä ae äyä eänä. Nyi hanjä-iqä iuta hma emqä etanqä-qe, Naqä Iqu yätamakqä änyiyätä, hanjä inyimäkäqumuatekqe. ¹² Aañä naqä-qakuänänji. Ämaqä, Kraisi Jisasi Iqueä epu, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpnqänä winyätanqä eeqänänä iquaunji, qu quvqä itqueqäpnuwi. ¹³ Itanqi ämaqä quvqä iqä iquä, itanga ämaqä "Nyi iñä-iñunqä" quanqä-tqä iqua-pqe, iquauqä suqä quvqe wänqäpu äwämätäqe, aañä quvqä di winiqe. Iqua ämaqe qä knuä indqänqe, hiñgi-mända guä enqä-pa eyqiyäma äumipqe, iquauä-pqe asä e inä wäniqe. ¹⁴ Inäqe si kuknuä tä qenqä näqñqä ämetnä, quuvqä yänänäqñqä ae eqiyätqänä iunji, enyqä itnä mäwquatämäuqä pa. Ne ämaqä näqñqä äktapqa äpätunquä iqunenqä näqñqä änguänänä eänji, kuknuä iunji mäwquatämäuqä pa. ¹⁵ Itanga, Goti Hanjuwä Iqueä bukä du äqänänqä iunqe, si ymeqä wänqänqä näqñqä ämakñinqä-pqe, näqñqä inä eänä. Inji kuknuä e ätnänqä iunji, si näqñqä änguänänji ämetnä, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqämittqe, Goti Hanjuwä Iqu anqumä ikitmetä hanjä ikiqumuatäniqe. ¹⁶ Kuknuä eeqänänä Goti Hanjuwä Iqueqä

* 3:8 Angumä Itmakqä 7:11

bukä du äqänänqce, Goti Iqu kñuä äme, Iqueqä yunui tuwanuä ii äqäkuwä iquau äwquatqce. Itanğa Iqueqä kukñuä iinji, ne qokä-apäkä iquneni, Iqueqä naqä-qakuinqä näqñqä nätapquänä. Neqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä enqä duni, ätnänäqi ämaitä, jänä inemäkquänä. Itanğa Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqinji, suqä jänänänjinä imäkquatunquenqä näqñqä inä nätapquänä. ¹⁷ Inji ne Goti Iqueqä wäunuä imäkqä iqune, Iqu iinji inemäkätñqce, ne wäunuä änguä äki-äkitanji eeqänänä imäkaturquä, näwenyä inemäkänä.

4

Kukñuä änguä we-hunqä-tänji awä tqätñqce

¹ Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqisä, itanğa Kraisi Jisasi Iqueä hinuä iqisanji, nyi manjä yänänäqñqä äktqä. Itanğa Jisasi, ämaqä ae äpäkonätqänuwä iquautä, hänjä äpmeñuwä iquautä, iwäsäuniqä Iqu anji äpätä, nätmätqä eeqänänji hea ique-ique miniqä etanği, nyi manjä yänänäqñqä ii, tiinñqä äktqä. ² Kukñuä änguä we-hunqä-tänji awä tqätñqce. Ämaqä iqua qätä äkiyäpu ämapñqäpiyä, ä mämeqä ipñqäpiyä-qe qäyä etanği, si awä tqätñqce, näwi imäknnä pmetanğnä. Quwqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä inqä duni, jänä iwimäkñqce, ätnänäqi ämaitnä, äkasuwä tquanğnä. Suqä Goti Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpñqänä yänänäqñqä iwimäkqanğnä. Si e imäkätñanğani, qunqä äwqä tnänjä maqänä mimäkqä pa itnä, qeiqinyä tquanğnä. ³ Ii imäkqätñqä äktqce, nyi tiinjä timäwäniqä duta äktqä. Qänakndanji ämaqe, qu kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä vätqätanğuwä iquauñi, qätä mäwiqä danä iqäpnuwi, oee. Qu, “Ne kukñuä huitanä-huitanä tqanğuwä di qätä äpakä äwiyquanä” kñuä ämepu, ämaqä kuapänä itmepu, iquauä kukñui qätä wiyqäpñqänä äwqäqämetpnuwi. ⁴ Qu kukñuä naqä-qakuä ätnänqä iunji, qätä mäwiqä danä, tuwä äwiyäpu, qäte, aeqä kukñuä huitanä-huitanä iu-mända wiyqäpnuwi. ⁵ Inäqe si hea ique-iqenjä di, kñuä änguänänänänä indqännä pmetanğnä. Tänjä-hunqä hanjä-iqä ämetqänji, meqanğnä. Wäunuä kukñuä änguä we-hunqä-tänji, awä-tqä eänä imäkätqänjä iunji, imäkqanğnä. Itanğa wäunuä huizi, Goti Hanjuwä Iqu äktapätñqä ii-pqe, ii si mäwquatämäuqä, eeqäpnä imäkqätñqce.

⁶ Nyinyqe si näqñqce, nyi hänjä mäpmeqänänjä imänä, wainqä-eqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva yäpakä imäkpnqänä equatimäutqänuwä-panji, nyaqä hänqe, iinjä päwinä. Itanğa nyi nqä anjä näweqämqä umqenqä, kinjä näñi mäwiqä iqi, qäqiqi etanği ätqä. ⁷ Nyi Goti Iqueä wäunuinqä mäkä yänänäqñqä iqa äquvepätñqä-qae, tänganji nyi wäunuä iunji äpakä mimäkqänänji, nyi kiqä hiqñqä iunji ae ätimäuqä. Hiqñqä iu timäumqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqäka äquvepätñqce. ⁸ Tänganji nätmätqä, ämaqä hinuiqä timäuqanğqä iquenyqä äwinqä iunji, nyi ämamqänä näwinyä äwi. Naqä Iqu, ämaqe qä suqenqä Jänänänä Iwäsäuqä-qu etanği, hea iwäsäuqänğani, Iqu nätmätqä iinji nyi ändapätä, “Ämaqä jänänänjukiyqä” däniqe. Nätmätqä iinji, Iqu nyinä mändapqä yäniqe, oee. Ämaqä, Iqu ätnänäqi timäuniqenqä äwinyätä, hinuä äqambu pmamitpqä iquauñi, Iqu inä väniqe.

Poli iqu, Timoti iqueni, “Maqänä nyimayä” ätukqenqä

⁹ Si nyi hinuä maqänä manqändñqä yamwiqä i. ¹⁰ “Maqänä biyä” ätqce, tiinjä etanği ätqä. Ämaqä hui nyitä anä mäpmeqä enju. Demasi iqu nätmätqä qua täutaninğä kuapänä winyätqätanği, anjä-himqä naqä

Tesälonaikanqä änyivämakqe. Itanga Klesensi iqu qua Galesiya iunqä änyivämeqanqa, Talusi iqu qua Dalmesiyanqä änyivämakqe. ¹¹ Nyitä täqi anäni, Lukä iquä, yeqä yeuänä äpmeñue. Si Makä ique itmetnä, qäquaunqä anä quvepinyä. Iqu wäunqänqä enyqä miqä itä, nyi yätamakqä nyiyquänä. ¹² Tikikusi iqueni, nyi Epäsäsi iunqä ae ändowatkqe. ¹³ Si äquvepätñanqäni, nyaqä gquä quäuqä, anä-himqä Troasi du, Kapusi iqueqä anä iu äquväteqa äpkqe ämetnä, itanga tuwanuä, yaqueqä huiwä du qñqä iquatä, bukä huizi iqua-pqe qäsä änma quvepu.

¹⁴ Ämaqä ainqä imäkätñqä iqu, iqueqä yoqe Aleksandä ique, iqu nyini, aanä ququvqä indquaminqe. E indquaminqenqe, qänakndani Naqä Iqu kima väniqe. ¹⁵ Iqu neyaqä kukñuä dunji, äkittqämätä iminqä-qae, si-pqe ämaqä iqueni wimasi.

¹⁶ Änyä haqänqa nyi kukñuä jänä imäkqä iqueä hinuä iqi ätqäumä kukñuä tqanqäni, ämaqä hñqu nyi yätamakqä änyiyätä, kukñuä hui kima tuätñqe, nyaqä tuwä iqi matqäuqä ikqe. Oee, qu eeqäpnä zä änyivämakwi. Qu e indquakuwinqe, Goti Hanjuwä Iqu kima mäwqä yätñqe, nyi Iquenyqä tääqä ätätqänä. ¹⁷ Inäqe Naqä Iqu Kiqä-kiuä nyitä anä ätqäua, nyi yänänäqñqä inyimäkkqe. Iqu e inyimäqqanqa, nyi kukñuä äñguä we-hunqä-täni, awä qäyunä tquanqa, itanga ämaqä Israitqä qäyä etanqi huizi iqi ätqäuminuwä iqua, qu eeqäpnä qätä äwikuwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu nyini, laiyonqä iqueqä manä iuta änuwetäutä hänä inqumuatkqe. ¹⁸ Itanga Naqä Iqu ämaqä, qu quvqä huitanä-huitanä indquenätpu iqanguwänqäni, Iqu mändi äkittqiyätä angumä hänä inqumuatätä, Iqueqä anä Kiqä-kiuänä miqä yätunqä, äñguänä ändma yäniqe. Iinjqe, ne Naqä Iqueä yoqe hea ique-iqueni, haqä mamäuquatuñquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

¹⁹ Timoti iquki, nyi “Henyqä hui mimäuqä inänä” tä ätqäqe, ämetnä, Presilai, Akuila iyaquisä, ga Onesipolusi imbquauä anä iu anä äpmeñuwä iquautä wi. ²⁰ Erastusi iqu, anä-himqä Korinä iu mävämeqä, yqänä äpme. Itanga Tropimusi iqu, täñä-yaqä meqanqi, nyi iqueni, anä-himqä Miletusi iu ävämakqe. ²¹ Si täqinyqe, yunqä yänänäqñqänä äqunätä, iiqä tqänqä, maqänä quveptñqänä yamwiqä i. Yupulusi ique, Pundensi ique, Linusi ique, Klotiyae, itanga quuvqä heqiyqä huizi iqua-pqe, “Ne sinyqä hui mimäuqä inunä” äktqä.

²² Naqä Iqu, tqä quuvqä imä äpmetänä. Iqu Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Talusi iquenqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Talusi iqu, ämaqä Israitqä iutanä-qu hmanji. Itangi iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänä ae eäqetanji, wäunui Jisasi Iqu Poli ique äwikqeunji, yätamäkqä äwiminqe. Näqñqä-tänä iqua, knui tii indqänätqänä. Poli iqu Talusi iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yogenqä aquvä äqänminuwä iquau mitñqä, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä Kritä iu äwquatämäukqe.

Kinğanäni Poli iqu, tuwanui tii ätätä äqäkqe. Qua Kritä iu äpmeñuwä iquauqä suqe, äñguä manä. Iutanji ämaqä hñqu, qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquau mitñqä wäunuiñqä wiñganqutqe, iqu suqä äñguänänä iunji qänaknä iquätñqe. Huizi Poli iqu Talusi iqueni, qoyanä iquautä, äpäyanä iuautä, hikñä iquautä, ä ämaqä wäunüä imäkqä hinğanqä iquautäni, quwqä suqä qäyunäni motquetñqä, ätätä äqäkqe.

Kuknuä yäpaki Poli iqu ätätä äqäkqe, Talusi iqu qokä-apäkiu suqä äñguä pmeñqä motquetñqä iñqe. Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä huiziquau suqä äñguä iwimäkäpu, äkasuwä matñqä ipu, itanga kuknuä mäkä maunqä iqäpñqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli Goti Hanjuwä Iqueqä wäunüä-wiyqä iqunä, sinyqä äväwqatqä. Itanga nyi Jisasi Kraisi Iqu, kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä Iqunji. Goti Iqu Iqueqä ämaqä ae ätekqä iquauñi, nyi quwqä quuvqä heqiyqä imñi yänänäqñqä iwimäkqämqä wäunui ämamä, itanga nyi iquauñi, kuknuä naqä-qakuä iunji kiqä quatiñqä näqñqä vqanqmdi, iqua näqñqä ämapiyä-qae, suqä quvqä mimäkqä, äñguinä imäkäpu, Goti Iqueni yeeqä iwimäkqäpñqenqätä, inä ämenä. ² Iqua häñä hea ique-ique pmeqe, mapnuwänqenqä knuä indqänäpu, äwqä-qeiqi imbu pmetpñqänä, yätamäkqe i ävätqänä. Iñqe Goti Quangä Matqä Iqu, nätmätqä eeqänäni mimäkqänqä, “Nyi äwimniqeqä” ätätä, kuknuä guä ae ämäsäuekqe. ³ Goti Iqu, “Tänqanji tä qäyunqä” knuä indqänätä, ämaqe qu Iqueqä kuknuinqä näqñqä mapñqä winyätangi, Iqu nyi kuknuä äñguä we-hunqä-täni awä tmqä änändowatkqe. Wäunüä tä, Goti Häñä Inequmuatqä Iqu nyinqe, “Iqu wäunui qäyunä imäkquänqiyä” knuä äme ändapkqe. ⁴ Talusi si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si ñqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Goti Hanjuwä Apikutä, itanga Kraisi Jisasi Häñä Inequmuatqä Iqutä, Iquaqu qeqä imänqeuta hinñi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, ktapinyä.

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iquauqä suqenqä

⁵ Qua Kritä iunji, si wäunüä tiñi yqänä imäkätinä pmettñqenqä äkivämakqe. “Wäunüä wänqä mimäkñqä yqänä äwiñqä iunji, jänä imäkätinä, itanga anä-himqä wänqä iquauñi, ämaqä quuvqä heqiyqä iu miqäpnuwänqe, ämaqä hñquau atäunüä eqävä” äktätmä, äyä äkivämakqe. “Iñä imäkñqä” äktkqe, ii tiñänqe. ⁶ Si hinuä äñguänä äqunätinä, ämaqä suqä tiñä imäkätqänuwä iquau tesñqe. Ämaqe uqä hinuä iqinji suqä quvqä mimäkqä-qua eäpu, apäkä hñqunänä-qeqä

qokä-qua eäpu, iquauqä ymeqe Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä eäpu, itanğa ämaqe, “Ymeqä iqua suqä ququvqenä imäkqä-quaiqä” matqä, ämaqä kuknuä tquanğuwä iunji hngisanä miqä qänaknä iqä-qua eäpu, hiätpnqe. ⁷ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunui a äqätätä, Iqueqä ämaqä iunä miqä iqu, ämaqä iinjuqä hiñuä iqini, suqä quvqä hui mimäkqä-qu hiätätñqe. Tiinñqä hmanji. Iqu, “Nyi yoqä naqä täñä-qunä, ñqä änyinñqä dunä imäkqämqeçqä” knuä mindqänqä-qu eä, äwqä tnänä maqänä mimäkqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä manqä-qu eä, mäkänqä miqä-qu eä, womba miqä knui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä hiätätñqe. ⁸ Iqu ämaqä, iqueqä anju timäuqanğuwä iunji, äñğuanä miqä-qu eä, suqä äñğua eeqänänä iunqe äwinqä-qu eä, knuä ganä indqänätä imäkqä-qu eä, suqä jänänänä iutä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä äñğua eeqänänjiutä, qänaknä iqä-qu eä, knuä quvqä äki-äkitanji wimeqanğqe, mändi äkittqiyätä qeiqinyä pmeqä-qu eä hiätätñqe. ⁹ Iqu kuknuä Jisasi Iquenyqä ätnänqä iunji näqñqä ae ämamitätqä iunji, mäwquatämäuqä danä, quuvqä yänänäqñqä heqiyätätñqe. Kuknuä iinji, naqä-qakuä eä, ämaqeçqä knuä indqänqä imñi, qui mimäkqä yänä. Inji iqu näqñqä äñğua ämeqä-çae, ämaqeunji näqñqä wänğima mäwqä, çäyunä ävätä, yänänäqñqä iwimäkänä. Ga qu kukñuinñqä qänaknä iqäpnqänä. Hñqua, kuknuä iinji mändi kittqiyänätpu tqanğuwä iquauñi, iquauqä knuä quvqe, iqu mändi äkittqiyätä, jänänä iwimäkänä. Ämaqä suqä äñğua iinä iqä iquau, atäunjuä eqävä.

Näqñqä quanğä vqä iquauqä kukñuinñqätä, suqenqätä

¹⁰ Ii nyi tiinä etanği ätqä. Qua si äpmeñä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutanji, kuapänänji qätä mäwiyqä ipu, hngisanä itquetqänä. Iqua kuknuä hiñinñqä iqua ätäpu, quanğä ämaqä di quuvqä wipñqä ätätqänjuwä iquayi. Ämaqä ii itqänjuwä iutanjä kuapänänji, qu Israitqä iquautanä-qua epu, “Qokä eeqänänji, huiwi häuä ktänqänqeqä” ätätqänä. ¹¹ Quanğä e imäkäpiyä iutanji, mbqä kuapä-tänä epñqänä, iqua ämaqä hmbquauqä quuvqä heqiyqä imñi qui iwimäkätqänjuwä-çae, hiñuinä mäqunquä pa. ¹² Hiñuiqänänji hiñuä-tqä qua iu çäyutanä hñqu,* iqueqä ämaqä iunqe tiinä ätänqe.

“Ämaqä Kritä pmeqe, kuknuä quanğinä tqä-qua epu, hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iqua itqänjuwä-pa iqä-qua epu, wäunjuä miqä enyqä äqambu näñqenä ñquaiqä” ätänqe.

¹³⁻¹⁴ Iqu kuknuä ii ätänqe, aanjä naqä-qakuänänji. Iinä-çae si ämaqä suqä iinä imäkätqänjuwä iquauñi, “He suqä ii imäkätqänjuwi, quvqä imäkätqänjuä” ätuätinä, manjä yänänäqñqä tu. Inji iqua Israitqä iquauqä aeqä kuknuä iutä, ä ämaqä kuknuä naqä-qakui tuwä äwiyätqänjuwä iquauä kuknuä iutanji, qätä äpakä mäwiyqä ipu, kuknuä Jisasi Iquenyqä ätnänqä iunji, qätä äwiyäpu, quuvqä yänänäqñqä heqiyqänqänä, iwimäki.

¹⁵ Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqini ikikinyänä eänjuwi, inji nätmatqä eeqänänji, qunqe ikikinyänä äwiqä-çae, nätmatqä hui iquauñi, piyanä-weqä miwimäkqä yänqiyä. Inäqe qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqini qui imäkñqänänä eäpu, quuvqä mäeqiyqä eänjuwi, qunqe nätmatqä hñqu ikikinyänji mäwiqä eä etanği, qu ikikinyänä mäeqä ipu, ga quwqä knuitä, ä quwqä suqä äñğuinñqätä quvqenqätä iwäsäuqetänji, qui eeqänä imäknänä. ¹⁶ Iqua manjinä, “Ne Goti Hanjuwä

* **1:12** Hiñuä-tqä tqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä eä, kukñui hñqäqisa ämakqe.

Iquenyqä näqñqä eäñunä” ätätqäñuwä-qe, iqua suqä imäkätqätanquwi, ne hiñuä äqunätanä, näqñqä tii eäñunä. Iqua, Iquenyqe maqñqä yasämä epu, hiñgi ätätqäñä. Itanğa iqua ämaqä ququvqänä eäpu, kukñuä qätä mäwiyqä ipu, suqä äñgui mimäkqä quvqenä imäkätqäñuwä iquayi.

2

Kukñuä qäyunä ätnäñqä iutanä suqenqä, näqñqä vqanğnä

¹ Qu iinä imäkätqätanquwä-qe, Talusi iquki, si kukñuä wänggima matqä, qäyunä ätnäñqä iunji ämetnä, ämaqeunji suqä iutanä näqñqä vqanğnä.

² Qokä naqä iquautä, qoyanä iquautäñi, suqä quvqä huitanä-huitanji mimäkqä, kñuä yasämä ämepu, kñuä quvqä äki-äkitanji emeqanğqe, mändi äkittqiyäpu, quami qeiqinyä pmetpñqe. Quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, suqä ämaqenqä äwiñqä iqueni, a yänänäqñqä äqätpu, itanğa hanjä-iqe qäyä emeqanğuti, yänänäqñqä tqäutpñqä tquanğnä.

³ Suqä asä iinji, si apäkä naqä iuautä, äpäyanä ipeutäñi, näqñqä tiinjä vqanğnä. Iua Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, suqä äñguinä imäkqäpñqä tquanğnä. Ga iua iinjä epu, ämaqä huiunqä tuwänggi kukñuä matqä ipu, wainqä-eqä yänänäqñqe manqä, kñuä äñguä-tänjä epu, itanğa ämaqä huizi dunji, suqä äñguinqä motqueqäpñqänä näqñqä vqanğnä. ⁴⁻⁵ Itanji apäkä iinjä iua, apähueqä iuaunji, näqñqä tiinjä vqäpñqe. Suqä äñguä, iuaugä qokiquaunqätä, ymeqeunqätä, wiñqänqe ämepu, kñuä quvqä äki-äkitanji wimeqanğqe, mändi äkittqiyäpu, ikikinyänjä pmeqänqä ämepu, imbquauqä anji äñguänä ämipu pmeqänqä ämepu, ämaqeunji äñguä itquepu, iuaugä qokiquaunji iuaugä naqä enqä-pa äqumbu pmeqänqä ämepu hiätpñqä. Iinjä eäñuwi, ämaqä huizi, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqe, kukñuä quvqä hui matqä iqäpñqänä.

⁶ Suqä asä iinji, si hikñä iquaunji, kñuä quvqä huitanä-huitanji emeqanğutqe, mändi äkittqiyäpu, qeiqinyä pmetpñqenqä tquanğnä. ⁷ Inji si tqä-täuäñi, ämaqä huizi dunji, suqä äñguinä äyä iwimäkätqätanğnä hiñuä äkqänäpu, iqua-pqe si imäkqanğñä asä du, inä imäkqäpñqe. Si ämaqeu näqñqä ävätñanğanji, kñuä äñguänä ämanä, naqä-qakuä imäkätñä, näqñqe qäyunä vqätñqe. ⁸ Qu “Kukñuä tä quvqeqä” matqä ipñqenqe, si kukñuä jänänänjä iunä ämetnä, vqanğnä. Si näqñqä iinjä vqanğñä-qae, ämaqä kukñuinqä mäkä-iqä iqua, qu nenyqä kukñuä quvqä tutqä qäpu hui matqä ipu, quwqä suqä quvqä imäkqipñqä wombainä iqäpnä.

⁹⁻¹⁰ Wäunüä-wiyqä hiñginqä iquaunji, si näqñqä tiinjä vqanğnä. “He hea ique-iqueni, heqä ämeyqä iquaunji, yäpä iqinyä äväpu, iquauä äwiñqä dunä imäkäpu, iquaunji äkasuwä mäunyewiyqä, yeeqänä iwimäkqänqä epu, iquaunji manjä quvqä kima mätquanğqä epu, iquauqä nätmatqä hui quwä mämeqänqä epu hiätpñqeqä” tquanğnä. Iqua iinjä eäñuwi, iquauqä ämiqä iqua, ‘Ämaqä tqueni, nyi quuvqä naqä-qakuä äwiyqänä’ kñuä mapnä. Inji nätmatqä eeqänänjä iqua imäkäpiyä iunji, suqä iutanjqä-qae, ga ämaqe, qu ne kukñuä, Goti suqä quvqä iuta huätä Inetmeqä Iquenyqä, ätnäñqä näqñqä ävätunquä iunji, qu ‘Naqä-qakuiqä’ kñuä meqäpñqänä.

¹¹ Si näqñqe, iinjä wisñqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänjunenqä qeqä imänqeuta, äñguä hiñgi inemäkätä, suqä quvqä iuta huätä inetmeqe, ätnäñqäqi ae ätimäukqetanji. ¹² Iqu ii inetmeqä diñqä näqñqä ämenitanji, ne suqä tiinjä imäkquatuñqenqä näqñqä mequanä. Suqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tuwä wiyqä iunji, mämeqä eanä, nätmatqä

eeqänänä qua täutanä iunqä knui mämeqä eanä, knuä quvqä äki-äkitanji nemeqanqce, mändi äkittqiyätanä, ämaqä jänänänjune eanä, Goti Hanjuwä Iqu ne imäkquatunquä äwinyänqä dunä imäkqänqä eanä, qua täunji tänqä pmetunqenqä, näqñqä mequanä. ¹³ Ne äñguä iinjä äpmenqce, nätmätqä äñguänänjinqä knui yänänäqñqä ämenänqca, hiñuä äqänänä pmetatunqce. Ne hiñui Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä yoqä naqä mänätquetñqä nätmätqä äme, anqumä quvepäniqä iinjä, äqänänä pmetatunqce. Iqu neqä Goti Naqä Inänä-qu eä, ne suqä quvqä iuta Huätä Inetmeqä Iquvi. ¹⁴ Iqu ne suqä quvqä eeqänänä iuta anqñ inetmetä, ikikinyänä inemäkätñqenqä, Iqueqä-kiuä äwiñqce. Iqu ii imäkkqce, ne Iqueqä qokä-apäkä-qune eanä, suqä äñguinä imäkquatunquänä, yänä qänqatunquä diñqeyi.

¹⁵ Inji si ämaqä iunji, suqä nyi tä ätqä täunijñqä näqñqä ävätnä, qu iunji qänaknä iqäpñqänä, yänänäqñqä iwimäkqanqñä. Itanqca qu iunji, knuä mämeqä, hñgisanä iqanqppce, manä tquatñqce. Si Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqce ae ämenä-qae, iinjä imäkqanqñä. Ämaqce, saqä kukñuinqä enyqä ipu quvqä imäkqanqppce, hiñuinä mäqunquä pa isñqce.

3

Goti Iqu äñguä inemäkqetani, suqä äñguinä imäkquatunqce

¹⁻² Si ämaqä quuvqä heqiyqä iunji, manä yänänäqñqä anqca-anqñunji, tiinjä tquanqñä. Iqua anä-himqä ämiqä iquauätä, yoqä naqä-tänä iquauätä, yäpä iqi äpmapu, kukñuä qätä äwiyäpu, nätmätqä eeqänänji imäkqäpñqänä näwi imäkmbu äpmapu, ämaqä hñquenyqä kukñuä quvqä matqä ipu, ämaqä eeqänänä iunqä knuä yqänä ipkäpu, mäkanqä mäwqä, hanuä pmetpñqce.

³ Quamä iinjä pmeqänqce, kiqä quati tiinji. Hiñuiqänänji, ne-pqce knuä quvqä indqänänä dutanji, Goti Hanjuwä Iquenji hñgisanä äwimiñqce. Neqä knuä iqä äñgui, Setänä iqu hiñgi-mända guä enqä-pa, äneyqiyäma äumiñqce. Suqä quvqä imäkqänqä, neqä änenqä imda nemeqanqce, mändi makittqiyqä itanä, iinä imäkmiñqce. Ämaqenqä wiunqä itanä, qu nätmätqä äñguä hui meqanqwiñqce, “Ii nyi ämeqänä” knuä indqänätanä äpmamiñqce. Ämaqce, qu nenji, quwqä mäkä-hunqä enqä-pañä inemäkqanqca, ga ne qunqä-pqce, qutä mäkä-hunqä enqä-pañä inä emiñqce. ⁴ Suqä iunä pmetanqca, Goti Hänä Inequmuatqä Iqu, ämaqä äñguä iwimäkquätñqetä, ämaqenqä qeqä imänqceuta wiñguätñqetä, ätnänäqi ämitimäutäqänqani, Iqu anqumä hänä inequmuatqce. ⁵ Iqu hänä inequmuatqce, ne suqä jänänänä dinä imäkätqätanqquä duta ma, oee. Iqu nenyqä qeqä ätmäkätä, neyaqä suqä quvqce huätä ämamäutä, hänä-pmeqetä suqä äñguänänjitä änyä-hänä inemäkkqce. Iqu iinjä, Iqueqä Dñä Äñguä Ique änatapätäqä iuta inemäkkqce. ⁶ Jisasi Kraisi Hänä Inequmuatqä Iqu wäunüä imäkqanqñi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Iquenji, aanä hävemnäqñqä änatapqce. ⁷ Iqu iinjä, tiinjä timäutñqenqä imäkkqce. Iqu qeqä imänqä iuta hiñgi nätapqanqñi, ne Iqueqä hiñuä iqinjä jänänänä äpmenä, knuä yänänäqñqce hänä hea ique-ique pmeqä meniñquä iunqä, hiñuä äqänänä pmetatunqce. ⁸ Kukñuä ii ätqca äpñqä tä, aanä naqä-qakuänänji.

Kukñuä nyi i ätqca äpñqä iinjä, si ämaqceunji manä yänänäqñqä tquatñqä änyinjä. Itanqca iinjä näqñqä ämepu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua, quwqä-quwä knui yasämä ämepu, suqä äñguinä imäkqäpñqänä. Nätmätqä iinjä, äñguänänä eä, ämaqä iunji, yätamäqä

vquätŋqe. ⁹ Nätmatqä iinjä ätuätŋŋaŋi, suqä ämaqä väqiyqä kukŋuä tqä, kaqä-kawäkauqä yoqenqä tqä, kukŋuä mäkä humbŋqä tqä, itaŋga suqä Mosisi iqu ekqä iqueqä quatiŋqätä tqä iuŋi, wimasiyqätŋä. Kukŋuä iinjä iqua, häukui maeqe, yätamakqä mäneyqä yänä. ¹⁰ Ämaqä quuvqä heqiyqä iquau äväqiyätŋqä iqueni, “Suqä iinjä miqä panä” hŋqu ae ätutqä imŋi, huiŋi hŋqu inä ätuŋi, qätä makiyqä iqäqe, tuwä dumäqätŋä. ¹¹ Ämaqä iinjä itŋqä iquenyqe, si näqŋqä tiinjä esŋqe. “Iqu kukŋuä naqä-qakuä iuŋi, tuwä äwiyätä, hänaqä hui-mända äwätä, suqä quvqä imäkquätŋqä äyä äwqiyä.” Iqueqä suqe, ‘nyi tiinjä eänä’ ätnätä, ätnäŋäqi mänätquenä.

Kukŋuä yäpakiyi

¹² Nyi Atemasi iquenä-qe, ä Tikikusi iquenä-qe, sinyqä dowat-mqänä. Iquaquisanä hŋqu äkimeqanŋaŋi, si Kritä iu ävämetnä, ye anä-himqä Nikapolisi du minenqenqä yamwiqä iqätŋä. Nyi kŋuä tii ae ämenä. “Yunüä naqänänä äqunätä, iiqä tätqätanŋa, iqi pmamäniŋqeqä.” ¹³ Senasi, kukŋuä-suqenqä näqŋqä iqutä, Apolosi iqutä, iquaqu äkivämesiyänŋaŋi, äwa miqä iniyŋqe, si yätamakqä äŋguänä vqätŋä. ¹⁴ Neqä ämaqä quuvqä heqiyqä iqi äpmamiŋuwä iqua, qu suqä tŋqe näqŋqä meqanŋpu! Suqä äŋguänänä imäkäpu, ämaqä äwa itqätanŋuwä iquau yätamakqä vqäpŋqe. Qu iinjä imäkäpiyänŋaŋi, quwqä quamä pmeqä iuŋi häukuä winä. ¹⁵ Qokä-apäkä nyitä, täqi anä äpmenquä iqua, qu eeqänäŋi siŋi, “Ne sinyqe, hui mimäuqä inünä” äktqä. Itaŋga si ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, nenyqä kiinjä äwinyätŋqä iquaunŋi, “Nyi henyqe, hui mimäuqä inänä” tu. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilimänä iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Pilimänä iqu, ämaqä huiziu miqä-qu äpmaminqe. Näqñqä-tänjä iqua, iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qu, anä-himqä Kolosi iutanä etangi knuä indqänätqänä. Iqueqä wäunuä-wiyqä hinginqä hñqu, Pilimänä iqueni äväma, anä-himqä huiziuñqä zä äukqe. Iqueqä yoqe, Onesimusi iquvi. Anä-himqä iunji, iqu Poli ique äwimeqetani, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qu ekqe.

Hea inqani, Poli iqu guä äpmeqetani, Pilimänä ique hinuä qunätñqä mäwqä iminqe. Itangi iqu tuwanuä tä äqiyätä, Onesimusi ique ävätä, iqueqä miqä iquenyqä anqumä ändowatkqe. Poli iqu Pilimänä ique tiñä ätukqe. “Tqä wäunuä-kiyqä hinginqä tqü äkivämaqä-qe, iquenyqä äkasuwä matqä panä. Täñgani iqu, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä äpmeqiyä. Iñä etangi si iqueni, tqä tunqwa naqä-qakuä enqä-pa, itmayä” ätukqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä nyi Poli, Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätangä, guä äkiqiyenjikuwä iqundä, neqä neyämaqä Timoti iqutä, ye Pilimänä iqukinqä äväwqatque. Si yeyämaqä kiñä äyenyätñqä eänä, wäunuä ye imäkätqänuee anä imäqä iqukiyi. ² Tuwanuä tä, sinyqätä, neqä neyämaqä Apiya iinyqätä, nesä wäunuiñqä mäkä anä iqä äpmeñqä Akipusi iquenyqätä, itanga qokä-apäkä quuvqä heqiyqä saqä aniu aquvä äqänätqänuwä iquaunqätä, henyqä äväwqatque. ³ Goti Hanjuwä neqä Apikutä, itanga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hingi etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmeñqä emäqinyä.

Poli iqu, Pilimänä iqueqä suqenqä yeeqä ikqenqä

⁴ Hea ique-iqueni, nyi nqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätmängani, nyi Pilimänä iqukinqä-pqe knuä indqänätmä, Iqueni, “änqiuqä” ätuätñqe. ⁵ Nyi iñä itñqe, ämaqe qu sinyqe, tiñä ändätqänuwä iutayi. “Iqu Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänä eqiyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iunqe kiñä äwinyänä.” ⁶ Nyi tääqä tiñä-pqe inä ätätñqe. “Iqutä, nesä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqe anä eqiyätanä, ikämanqä itanä äpmeñunä. Iñä dutani, ne nätmätqä huitanä-huitanä äñguänänä eeqänänä, Kraisi Iquesa hinginä ämetunquä iunqe, näqñqä äñguänäni aanä kuapanä mequaniqueqä.” ⁷ Si Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunqä aanä kuapanä äkinyätäqä dutani, quwqä äwqä yänänäqñqä imäkanyuewiyätqänä. Suqä iñi, nyi yeeqä inyimäkätä, nqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä inyimäkätqäüä.

Si nqä ymeqä Onesimusi iqueni, äñguänä misñqä änyinji

⁸⁻⁹ Pilimänä, si ämaqä iñä-quki etangñä-qe, nyi tii imäkmä. Nyi si Kraisi Iqueä yoqeta “Nätmatqä hñqu imäkiyä” äktätmä, yänänänqä ktmqä etangqä-qe, qäyä eä. Suqä ämaqenqä äwinqä iqu, ye a äqätänueä-qae, nyi qeiqinyä tiñä äktmä. Nyi Poli iqunä qoyanä eämä, itanga guä äkiqiyenjiyätqänuwä iqunä inä eämä, yatñqä äkiyqä. ¹⁰ Si nqä ymeqä

Onesimusi* iqueni, änguänä misnqä änyinji. (Iqu tqä wäunuä-kiyqä hinjinqä-qu qäyä etanji, hngisanä äkiyätä, zä täqinyqä äpkqe.) Nyi guä äpmamä imnji, iqu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätinqänä yätamäqä vqanqä, iqu nqä ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. ¹¹ Hinjuiqänäni iqu wäunuä yätamäqä änguänäni makiyqä iminje. Inäqe iqu tängani, wäunuä saqä iutä, nyaqä täutäni, yätamäqä änguänäni yeyquänä.

¹² Nyi iquenyqä qeqä nyimängangqä-qe, tängani nyi iqueni sinyqä ändowatqä. ¹³⁻¹⁴ Nyi kuknuä änguä we-hunqä-tänjinqä guä äpmamänga, iqu saqä anji ämetä, yätamäqä nyiyätinqä täqi täqumuatmqä itanqqä-qe, si “Nnqä” änä mandqä iqanqinjqä, nyi ique, “Täqi pmayä” mätquä itmä, sinyqä anji ändowatqä. Nyi si manjä yänänäqinjqä äktqenqä, “Nnqä” dtinjqenqä manyinjqä iqi. Si nyi yätamäqä nyisnqenqe, tqä äkinjqä iunä imäktinjqä änyinji.

¹⁵ Iqu hea wänqäpu pmetnqä äkivämaqqe, kiqä quati, si ique anji itmeqanqä, ga iqu sitä anäni, äpakä pmetäniqä dinqäti, ä änäändi? ¹⁶ Tängani iqu tqä wäunuä-kiyqä hinjinqä qu eäqä-qe, iqu Jisasi Iquenyqä quuvqe ne eqiyätunquä-pa eqiyätäqetani, tatqä-guäka enqä-panä-qu inä eäqi. Injä iutani nyi iquenyqä kuapanä nyinätqätanqa, si-pqe iquenyqä aanä kuapanä kinquäniqe. Iqu tqä wäunuä-kiyqä-qu eä, itanqa Naqä Iqueqä hueqä-himqä iutanä tqä-täuä enqä-panä injä-qe äqunätnä, iquenyqe äkinyänä.

¹⁷ Injä etanji, si nyinje, “Iqu Kraisi Iqueä wäunuä iunji, nqä-näueqä naqä-qakuä-quvqä” knuä indqänäni, si nyinyqä yeeqä itnä indmanjä-panji, Onesimusi iqueni injä itmatnqä inyä. ¹⁸ Iqu suqä quvqä hui ikitquetä, ä saqä nätmätqä hui mbqä miqä qanyä ämetqeta, iqueä yoqä qiyesqä sätäti, si iqueä yoqe, huätä äkutetnä, nyaqe-mända qiyeqätinä. ¹⁹ Tuwanuä tä, nyi Poli iquä nqä hipaitä äqiyqä. Nätmätqä inje, mbqe nyi ktapmniqe. Nyi saqä hänä-pmeqänqä yätamäqä äkikqenqä, ‘si kima nyisnqenqä’ ktmqä etanqqä-qe, änä maktqä imä. ²⁰ Nqä nyämaqä iquki, nyi sinyqä knuä tiinjä indqänätqänä. “Ye quuvqe, Kraisi Naqä Iquenyqä eqiyätqänueä-qae, iqu nyinji änguä inyimäkätä, nyaqä äwqe yänänäqinjqä imäkännyenjiyänqiyä.”

²¹ Nyi sinyqe, “Iqu nyaqä kuknuuiunji, hngisanä miqä, qänaknä itä, ‘Si injä imäkiyä’ ätquäqä iunji ämäwqätäunqiyä” näqinje injä ämetmä, sinyqä quuvqä eqiyätmä, tuwanuä tä i äqiyqä. ²² Nyaqä kuknuä hnquququ tiinji. He Goti Iqueni tääqä ätquwi, Iqu qätä eyqanqa, nyi anji emamqinqänä-qe quuvqä heqmä, “Saqä anjä iunji, nyinyqä hiqinjqä hnqu, näwi imäkenjiyä” äktqä.

Kuknuä yäpakiyi

²³ Eaplasu iqu, qäquye Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätanque, guä äkiqiyäuäyaikuwä, nyitä täqi anä äpmeñueä iqu, “Nyi sinyqe, hui mimäuqä inänä” äktqi. ²⁴ Itanqa ämaqä nyitä täqi wäunuä anä itunquä iqua, Makä ique, Alistakusi ique, Demasi ique, itanqa Lukä ique, iqua-pqe asä e inä äktqä. ²⁵ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä qeqä imänqeuta hinji vqe, hesä inä witätinje.

* **1:10** Yoqä Onesimusi, kiqä quati tiinji, ‘Wäunuä yätamäqä iqä’.

Tuwanuä ämaqä hñqu Hipru iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Tuwanuä tqueni, tqu äqäkqätiyä? Ne mañqce. Näqñqä-tänä iqua knuä huitañä-huitañä indqänätqänä. Tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä, iquauqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupñqä itqätanquwä iquau, yätamäkqä vätnqä äqäkqe. Qu ävquatämäuanä-tpu imiñuwi, ii ämaqä huizi iqua iquau mändi äkittqiyäpu, hanä-iqä äwimiñuwä iutanji. Qu quuvqä yänänäqñqä heqäpñqä iwimäkätñqe, tuwanuä äqäkqä iqu wäunüä naqänäni, Goti Iqu Jisasi Kraisi Iquesa imäkkqenqä, ätätä äqäkqe. Goti Iqueqä suqä naqä-qakuñqä ne ämänätquetñqe, ii Kraisi Iqunänjçä.

Tuwanuä tä, knuä indqänqä naqänäni, hñquaqui-hñque nätapänä. 1) Jisasi Iqu Goti Iqueqä Ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. Iqu qua täu äpmeqänqani, Iqu hanä-iqetä, tänä-hunqetä, kuapänä äyä ämamiñqeqä. Goti Iqu iwimäkqanji, Jisasi Iqu hanä-iqä iinä ämeqetani, ämaqeu yätamäkqä vqä kinqanänä-qu ekqe (2:10). I etanqgetani, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmamiñuwä iquautä, enätqä iquautä, itanqa Mosisi ique-pqe, ämäwqätäuqä-qu ekqe. 2) Goti Iqu-kiuä Jisasi Iqueni, Hiqäva hea ique-ique Imäkqä-qu hiätñqä atäunüä ikqe. I etanqgetani, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä iquau, Ämäwqätäuqä-qu ekqe. 3) Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä-qu qäukuä yätu äpme, qäyunä eä, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä heqiyqanqppqä iunji, anqumä itumenä. Ga suqä Goti Ique hageqä mamäupñqä Mosisi iqu ätätä äqäkqe, ii wäunüä naqänäni Jisasi Iqu imäkätñqä ktqeyi.

Tuwanuä tä, qokä-apäkä iquneqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä inemäkätñqä iinqe, Israitqä hiñuiqändqä iquautañä kuapänäni, quuvqä yänänäqñqä eqämiñuwinqä änatänä (11:1-40). Inji hanä-iqe äkitanjä-äki nemenqutiyä-qe qäyä etanji, ne neqä quuvqä heqiyqe, ne äpäkonatunquänqanqä a yänänäqñqä kiqätatunqueqä. Ne hiñui, Jisasi Iquenyä äqunanä, qänaknänä Iquenyqänä itanä, hanä-iqetä, tänä-hunqetä, nemeqanqutqe, qanyä mequnanä.

Goti Iqu kukñui, Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqenqä

¹ Ainqani Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä hui-hui hiñuä-tqä iquau, neqä atqä-awäkau awä tquäpñqe, hänaqä huita-huita ätqua äpminqe. ² Mä hea yäpakä ne äpmenquä täunji, Iqu neñi, kukñui Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqe. Ymeqä Iqueni, nätmätqä eeqänä Iqueqä meniñqe, Goti Iqu atäunüä ätekqe. Ga nätmätqä eeqänä äwäkäwänqä-pqe, Ymeqä Iquesanä imäkkqe. ³ Goti Iqueqä Ymeqä Tqu, we naqänänä äunätä, Goti Iqu yoqä naqänänä meqanji i ämänätquetqäuä. Ga Iqu Goti Iqutanji hiweeqä maetqe, kiqä Goti Iqu qeyi. Iqueqä kukñuä aanä yänänäqñqä dutani, nätmätqä eeqänänä yqänä wäkäwätätñqä imäkätqäuä. Iqu neqä suqä quvqä du huätä ämamäutä, jänänänä inemäkqä wäunui qäpu imäkäqetani, Iqu Goti Haqä-yätu Äpmenqä Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe. ⁴ Iinä äpmetä, enätqä eeqäpnänä iquau ämäwqätäutä e äpmakqe. Asä iinji, yoqä Kaniqu äwikqä iqu, yoqä enätqä iquauqä di ämäwqätäuqä änyuätkqe.

Jisasi Iqu, enätqä iquau ämäwqätäunqenqä

⁵ Hinuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queni, “*Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tänqani Tqä Tniqunä eqänä*”^{*} ätukqe. Ga Iqu anqumä, “*Nyi Iqueqä Kaniqunä heqanqundi, Iqu Nqä Ymeqä-qu enqiyä*”[†] ätkqe. Mä enätqä iquauqce, Iqu kuknuä iini, äknqa ätkqäwä? Näwi aanä aanqe. ⁶ Itanqa anqumäni, Iqu Iqueqä Ymeqä Hitmqä Iqueni, qua täunqä dowatäninqanqanqe, “*Goti Iqueqä enätqä eeqänänä iqua, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnuwänqä*”[‡] ätkqe.

⁷ Iwä Iqueqä enätqä iquauqä kuknui, tii ätkqe. “*Iqu Iqueqä enätqä iquau yunuä enqä-pa imäkätä, Iqueqä wäunuä-wiyqä iquauji, tä hänaqä enqä-pa imäkänä.*”[§]

⁸ Mä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, tiyi. “*Si Goti Iquki, ämaqeu miqä iqueqä zä-hawiu hea ique-ique pmettji. Ämaqe, Si qokä-apäkiu suqä jänänänjitä mitqätanqnä hinuä äkqänäpiyitanji, Tqä yoqä naqenqä näqñqä mapnä.*

⁹ *Si suqä jänänäninqä kiinjä äkinyätä, quvqenqä makinqä yasämä itñqä iqukiyqä. Iinjä etanqqenqä, Tqä Goti Iqunä, Si yoqä naqä-tänjä hisñqä atäunuä ekikqe. Qu ämaqä hñqueqä nyuänjiu, olipqä eqä aowä equatepu, yoqä naqä-tänjä hetñqä imäkätqänuwä-pa, Tqä yeeqä iñqe, huizi iquauqä duni ämäwqätäuä aanä naqänänä hetñqä ikimäkkqe.*”^{*}

¹⁰ Ga tiinjä-pqe inä ätukqe. “*Naqä Iquki, nätmatqä eeqänä änyä etanqani, Si qua tqutä, qäukuitäni, Tqä hipaitä imäkekñi.* ¹¹ *Ä nätmatqä iinjä iquaqu, qäkämä yäuä itä äpkñqqä-pa, näwinyä aanqä heqanqisi, mä Si yqänä pmettji.* ¹² *Si iquaquini, ämuasmänqä huakmä iquwä-pa, ii itnä, qäkämä yäue huätä ätäquvepu, änyä-hänjä imäkñguwä-pa ii iwimäktñqe. Inäqe Si huitanänänä mikutänqä itnä, ga Tqä hänä-pmeqe, qäpuji maeqä yäniqe.*”[†]

¹³ Itanqa hinuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queni, “*Nyi Tqä mäkä-hunqä iquauji, Tqä yukä yäpä iqi imäkäqumuatemqänqanqä, Si quamänä di, Nyaqä hipa ämuangisa pmayä*”[‡] ätukqe. Mä enätqä iquauqce, Iqu kuknuä iini, äknqa ätkqäwä? Näwi aanä aanqe.

¹⁴ Enätqä iqua squäquayi? Qu dnä-qua epu, Goti Ique wäunuä-wiyqä-quayi. Iqu quñi, ämaqä qui mimäkñqä, hänä-pmeqä änyä-hänjä Iquesa mapnuwänqä iquau, yätamäqä wipñqä ändowatätqäuä.

2

Kuknuä Goti Iqu anqi inetmeniqä iñqe, mäwquatämäuqänqe

¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iqu e pmetanqqenqä, ne kuknuä naqä-qakuänänä qätä ae äwiyätunqce, neqä knuä indqänqä imñi, yänänäqñqä witanquti iunä qänaknä iquatunquänänji. Mä ne kuknuinqä miqä itanä iutanji, hämänä vquatämäuqänqä. ² Kuknuä hinuiqänä Goti Iqu neqä atqä-awäkauni, enätqä iquauqä manita ätuminqä ii, yänänäqñqä witanqi, ämaqä kuknuä iunji ämäwqätäupu hñgisanä iminuwä iqua, hanjä-iqe quwqä suqä quvqä imäkäpiyä duta qäyunä äyä ämaminuwi. ³ Inji kuknuä naqänänä tänqa ämetunqce, Goti Hanjuwä Iqu ne qui mimäkñqä yatunquä anqumä inetmetñqä iu tuwä äwimitatque, ga neqä quvqenqä hanjä-iqä kima meqä iunji, zä äwätanä, iuta mäwqätäuqä yanique. Goti Iqu iinjä inetmeninqenqä kuknui, neqä Naqä Jisasi Iqu ganä tqanqi, ga ämaqä Iqu ii tqanqi äwikuwä iqua, “*Kuknuä iini naqä-qakuiaqä*” änatäpu,

^{*} 1:5 Apqä Bukä 2:7 † 1:5 2 Samueli 7:14 ‡ 1:6 Kuknuä-suqä 32:43 § 1:7 Apqä Bukä 104:4

^{*} 1:9 Apqä Bukä 45:6-7 † 1:12 Apqä Bukä 102:25-27 ‡ 1:13 Apqä Bukä 110:1

neyaqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkuwi. ⁴ Ga Goti Iqu-pqe, nätmatqä ämaqä mimäqñänñä di huitañä-huitañä kuapänñä, ämaqe u yäunüä wimäkätä, yänänäqñqä imäkätä, ga Dñä Äñguä Ique, Iqueqä äwiñqä duta ävqäwätä, neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkqe.

Jisasi Iqu anğu inätmetñqä wäunüä imäkkqenqä

⁵ Ne qua änyä-häñi, Goti Iqu imäqñangi timäutñqenqä ätätqänü. Iqu qua iu mipnuwänqe, enätqä iquau mäqumuateqä ikqe. ⁶ Goti Iqueqä bukiunü, ämaqä hñqu kukñuä tii ätkqä äqänä.

*“Si nenyqä kñuä indqänätqänñä diñqe, ne ämaqä-qunenü, squä-qune etañgikä? Ne nätmatqä hñginqä qäyä etañquä-qe, Si nenñä di äñguänñä, sunqä mäneyätqänjinyä? ⁷ Si ne inemäkätñännga, enätqä iquauqä yäpä iqi, wänqäpu pmetunquä äyä inemäkkñi. Si ne yänä pmeqänqä naqä inemäkätñä, yoqä naqä äyä änätapñi. ⁸ Itanğa ne iu miqatunquä diñqe, Si nätmatqä eeqänñä, neyaaqä yäpä iqi wiqänqä imäkekñi.”**

Kukñuä, nätmatqä eeqänñä ämaqä-quneqä yäpä iqi wiqänqä imäkekqenqä ätqe, ii Goti Iqu huiñi ävquatämäutä, yäpä iqi mäwiqñqä matqä iqi, oee. Inäqe täñganü, nätmatqä eeqänñä, ämaqe uqä yäpä iqi witanqge, ne hññuä mäqunquä yqänä iqa äpätqänü. ⁹ Inäqe ne täñganü, tii äqunñu. Jisasi Iqu, enätqä iquauqä yäpä iqi wänqä hmbu tii äpmeqetanü, Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, ne eeqänñä iquneqä anü ämetä, yätamäqä neyätñqe, tmi-tmiqä-tqä naqänñä ämetä, äpäkonqge. Iutanü, Goti Iqu Iquenü, Naqä imäkätä yoqä naqä äwikqe. Ga ne täñganü, Jisasi Iqu Yoqä Naqä Meqä-qu pmetanñi äyä äqunñu.

¹⁰ Goti Iqu nätmatqä eeqänñä iuqä Quatä-qu eä, eeqänñä imäkkqe. Ga Iqu, Iqueqä ymeqä kuapänñä qäukuä yätunqä ätuma äyätä, äñguänñä imäkäqumuatetñqä äwiñqge. Qu qui mimäqñqä ipñqä anğu itmetñqä wäunü, Jisasi Iqu imäkätñqä äwiñqge. Ga Goti Iqu, Jisasi Ique iunqä qäyü iwimäkätñqe, Iqu Ique tmi-tmiqä-tqä qäyä metñqä hññinä äqunqge. Goti Iqu suqä iinü, qämä-qämä miqä, qäyunänä imäkkqe. ¹¹ Ga ämaqä, qokä-apäki Goti Iqueqänä hepñqä iwimäqä Jisasi Iqutä, itanğa qokä-apäkä, Iqu Goti Iqueqänä hepñqä iwimäkätñqä iquatä, quwqä Kaniqu naqä-hñqunäyü. Iutanü, Jisasi Iqu qunqä womba miqä, ‘Nqä nyämaqäü’ ätuätqäü. ¹² Iqu tii ätkqe.

“Nyi Saqä Yoqe, nyämaqä iquauä awä iqisa awä tmqänä. Quwqä aquväñqetanü, nyi haqeu ämakmäutmä apqä tmqänä.”†

¹³ Iqu tiinñä-pqe inä ätkqe.

“Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqämännga pmetmqänänñqä.”‡

Itanğa anğumñi, *“Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä ändapqä tātä sä pmenänä”§* ätkqe.

¹⁴ Ymeqä iinñä iqua, ämaqä huiwitä, häneqetä asänñä änyqä iquayü. Iwä Jisasi Iqu äpäkonätä, Setänä, dñä quvqä äpäkonqeuñqä yänänäqñqä ämenqä iquenü, qui imäkätñqä diñqe, Iqu Ämaqä-qu eätä, huiwitä, häneqetä asänñä Inqä-qu ekqe. ¹⁵ Iqu iinñä-qu äpäkonätä, ique qui iwimäkkqe, ii ämaqä quwqä äpäkonqänğanqä qua iu äpmapu, äpäkonqenqä zä ipu, guä enqä-pa äkiqäyambu äpmenuwä iu-pqä huätä iqutäumäqä eä. ¹⁶ Jisasi Iqu iinñä ikqe, ii Iqu yätamäqge, enätqä iquau vätnqä ma, Aprähämä iqusanñä hueqä-himqä iu vätnqä ikqä äyuwä.

* 2:8 Apqä Bukä 8:4-6 † 2:12 Apqä Bukä 22:22 ‡ 2:13 Asayä 8:17 § 2:13 Asayä 8:18

¹⁷ Iutani, Iqu nātmatqä eeqänänjä iunji, yänä-mänä maeqä, iquatä asänänjä ekqe. Iinjä eäqetani, Iqu quwqä hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu äpme, Goti Iquenyqä wäunui qäyu imäkquätñqänänji. Wäunüä iinji, Iqu qokä-apäkä dunqä qeqä äwutätä, enyqä miqä kukñuä iunji qänaknä itä, ga Kiqä-kiuä hiqäva enqä-pa äwinätäqetani, Goti Iqu, ämaqeugä suqä quvqenqä äwqä tnänjä äwinqe, huätä eeqäpnä mamäquätñqänänji. ¹⁸ Iqu, Iqueqä-kiuäni suqä quvqä iqänqä yamwiqä iqe, äwimeqanji tmi-tmiqä-tqe ae ämakqä-qae, qokä-apäki, suqä quvqä imäkñqä yamwiqä iqä äwimeqäqä iquauñi, Iqu yätamakqä vänä.

3

Jisasi Iqu, Mosisi ique ämawqätäuqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti qäukuä yätu äpmenqä Iqu, he-pqä nyi-pqä Iqueqä heatunquä tääqä änatkqä eänque, Jisasi Iquenqä kñuä änguanä meqanppu. Jisasi Iqueni, Goti Iqu kukñuä awä tätñqä ändowatkqä-qu eä, Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-quvi. Ga ne Iquenyqä quuvqä eqiyqä-qune, Iqueqä yoqe awä ätuätunquä Iquvi. ² Mosisi iqu, Goti Iqueqä ämaqeugä awä iqi äpme, wäunüänqä enyqä miqä, kukñuä iunji qäyu imäkminqä-pa, Jisasi Iqu-pqe, Goti Iqu wäunüä imäkätñqä atäunüä ätetä, kukñuä ätukqä dunji, enyqä miqä, Qänaknä Iqä Iquvi. ³ Ne näqnqä äyä enju. Anjä qeqätqä iqueqä yoqä naqä qäyä etanqä-qe, ämaqä anjä ique ämätqä iqueqä yoqe, naqänänjä eä, anjä iqueqe, ämawqätäunä. Asä ii enqä-panji, Goti Iqu Jisasi Iqueä yoqe, Mosisi iqueä iunji ämawqätäutätñqä, naqänänjä äwikqe. ⁴ Anjä ämätñgäwänqä iquau mätqe, ii ämaqeyi. Mä Goti Iqu nātmatqä eeqänänjä Imäkqä Iquvi. ⁵ Mosisi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anjutanä wäunüä-wiyqä-qu eä, Goti Iqueqä ämaqeunji, wäunui enyqä miqä itä, nātmatqä Goti Iqu qänaknda täniqä diñqä ätuminqe. ⁶ Mä Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, Iqu qokä-apäkä iqune, Goti Iqueqä anjä ämätñnänquä dunji, Iqu enyqä miqä, Ämiqnqä Naqä-qu eä. Itanga ne pemänä itanä, Naqä Iqu ängüä inemäkätñqä diñqä neqä kñui yänänäqnqä ävanä, hinüä äqunanä äpmeunque, ne Goti Iqueqä anjä äyä ämätñnänju.

Goti Iqueqä ämaqä, hapä pmepnuwänqenqä

⁷ Iinjä dutani, Dñä Ängüä Iqu tiinjä ätqä-paniyi.

“Tänqanji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki, qätä wipñqenqä änyinji.

⁸ *Heqä taqä-tawäkiqua anjä avqñqä nämä äpmapu, yamwiqä änyiyäpiyänqä, qu Nyi hñgisanä indquepu, quwqä äwqe ppinjqä inqñwä-panji, he-pqe iinjä minqä pambiyä.* ⁹ *Iqini qu, Nyaqä suqä änäändiyä-tpu yamwiqä änyiyäpu, quväukuä 40 iunji, Nyi wäunüä yänänäqnqä imäkqanqä di hinüä äñqänminjuwi.* ¹⁰ *Iwä qu äwqä tnänjä nyimäkqanqä, Nyi tii ätkqe. ‘Qu hea ique-iqueni, Nyinqä miqä ipu, huänqä qunqä imäueqä iunji mäwqä itqänä.’* ¹¹ *Iinjä iutani Nyi Nqä äwqä tnänjitani, kukñuä yänänäqnqä tii ätkqe. ‘Iqua Nyaqä anjä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä.’”**

¹² Nqä nyämaqäüä, hesanä hñqu iqueqä äwqä iunda kñuä quvqä ämetä, quuvqä maeqiyqä iqetani, Goti Hänä-pmeqä-tänä Ique ävquatämäuqänqe, yasämä mimbu. ¹³ Mä hesanä hñqu, suqä quvqäuta kñuä ängüä mämeqä itä, äwqä-ppinjqä inqänqe, Goti Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu yqänä äwätänqä-qae, he hiunji ique-ique yänänäqnqä tqäpnqä kukñuä änguinä tmbiyä. ¹⁴ Ne Kraisi Iquenyqä

* **3:11** Apqä Bukä 95:7-11

quuvqä hinuiqä yänänäqñqä eqäkquä-pa, neqä äpäkonqä dunqä yqänä eqiyqä äwätunqä, ii ne Iqueqä näueqä iquneyi. ¹⁵ Goti Iqueä kukñuiunji tii äyä ätnä.

“Tängani he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinji.

Qu Nyi hñgisa indquepu, quwqä äwqä ppinqä inguwä-panji, he-pqe iinjä minqä pambiyä.”†

¹⁶ Ämaqä, Goti Iqueä quväki qätä äwiyäpiyä-qe, Ique hñgisa itquaminjuwi, tqukuayî? Ii qokä-apäkä, Mosisi iqu Isipäta ätuma äpkqä eeqänänyî. ¹⁷ Ga Goti Hanjuwä Iqu äwqä tnäni, quväukuä 40 iunji, tqukuauñqä imäkminqä? Ii qokä-apäkä suqä quvqä imäkäpu, anjä avqñqä iu äpäkonquwä iquayî. ¹⁸ Itanğa Goti Iqu, “Iqua Nyaqä anjä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä” ätätä kukñuä yänänäqñqä, tqukuauñqä ätkqä? Iqu kukñuä iinjî, ämaqä huii-huiunqä matqä, Iqueä kukñui qänaknä miqä, hñgisa iqä iunqä äyä ätkqä. ¹⁹ Inji ne hinuä tiinjä äyä äqunänu. Qu anjä hapä pmeqä iunji mäpaquvqä, quwqä quuvqä maeqiyqä iutanji.

4

¹ Goti Iqu, qokä-apäkä Iqueqä anjä hapä pmeqä iu timäupnuwänqä kukñuä-guä ämäsäuekqä, yqänä äütänä. Iinjä enqä-qae, hesanjä hñqu ingisa mäpaquvqä iqänqä, neqä-neuä zä imäknätanä, yasämä minguatunqä. ² Atqä-awäka, Goti Iqueqä yätamäkqenqä kukñuä ängui qätä äwikuwä-pa, ne-pqe kukñuä ängui qätä inä äwikque. Ga qu quuvqä qäyunä maeqiyqä ipu, qätenä äwiminjuwä iuta, yätamäkqä mäwqä ikqä eä. ³ Mä ne ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunqä iqune, Iqueqä anjä hapä pmeqä iu paquvanique. Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqätanquwä iquaunqä, Goti Iqu tii ätkqä.

“Iinjä iutani, Nyi äwqä tnäni nyinğanji, kukñuä yänänäqñqä tii ätkqä.

*“Iqua Nyaqä anjä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”**

Iqu qua imäkätäqänğani, wäunui qäpunä äyä imäkmäuqä, hapä pmeqenqä kukñui inğa ätkqä. ⁴ Goti Iqueqä bukä iunji, hiunji 7 iquenyqä, “Goti Iqu Iqueqä wäunjuä eeqänäni qäpu imäkäqetani, hiunji 7 iqueni hapä äpmakqeqä”† ätnä. ⁵ Ga kukñuä tqenji, haqä yätqänji tii tqanji äyä äqunänu. *“Iqua Nyaqä anjä hapä pmeqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”‡* ⁶ Iwä naqä-qakui tiinji. Ämaqä hui anjä injunji äpaqupñqä yqänä äütänä. Mä ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä ängui, hinuiqänä qätä äwikuwä iqua, qänaknä miqä hñgisanä ikuwä iutani, anjä hapä pmeqä iunji, mäpaquvqä ikuwi. ⁷ Iinjä dutani, quväukuä hatñä ae äpäwqanğa, Goti Iqu, Dewiti iquesa anji tii ätkqä.

“Tängani he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinji.

Hiqä äwqä, ppinqä minqä pambiyä.”§

Goti Iqu, ‘tänğanjqä’ ätkqä, Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu, yqänä witanji iinjä ätkqä.

⁸ Hinuiqänäni Josuwa iqu, ämaqä hapä pmeqäpnuwänqä ätuma uwqä-säpi, Goti Iqu qänakñi hiunji hapä pmeqä hñquenqä, matqä iquänänji. ⁹ Inji Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, quwqä Sämbatqä hapä pmeqä mapñqä iqu, änä matimäuqä yqänä äpätqäuä. Ii, Goti Iqu hiunji 7 ique hapä pmakqä enqä-paniyi. ¹⁰ Ne näqñqä, Goti Iqu Iqueqä wäunui qäpu itä,

† 3:15 Apqä Bukä 95:7-8 * 4:3 Apqä Bukä 95:11 † 4:4 Ipäqäkqä 2:2 ‡ 4:5 Apqä Bukä 95:11

§ 4:7 Apqä Bukä 95:7-8

hapä äpmaqä-pa, ämaqä Goti Iqueä anä hapä pmeqä yängisa äpeyqäqä iqu, iqueqä wäunui qäpu itä, hapä pmetäniqe.

¹¹ Nesanä hñqu ämaqä hiñuiqänä hñgisanä ikuwä-pa itä, anä injiñi mäpaquvqä iqänqe, ne anä hapä pmeqä yäpä yängisa peyaniñquä wäunui, yänänäqñqä yatunqe. ¹² Goti Iqueqä kukñui häñä eä, wäunuä yänänäqñqä imäkänä. Iqu näpqa-hionaqä inñi-inñisa yanäqñquä enqä-panä itä, ämaqeuä qeqä-quuvqä hiqñqä duñqätä, yänñi ämisätäumämä yänä-gawä duñqätä huänä. Inñä enqä-qae, iqu ämaqeuä kñuä indqänqetä, äwiñqetä näqñqä eä, iwäsäuanä. ¹³ Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqä eeqänänä ii, Iqueä hiñuä iqñi zä mäwiqä a ätängäwäqänqä, ätnänäqi äwi. Neqä suqä imäkmitatquenqä kukñui, Iqueqä hiñuä iqñi taniqe.

Jisasi Iqu, neqä Hiqäva-imäkkqä Naqä-queqä

¹⁴ Nenyänqe, hiqäva-imäkkqä iquau Miqä Hñqu, qäukuä iu äpaquvätä, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqñi äpme. Iqu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Iwä, “Ne quuvqä Iquenyqä eqiyäunñunä” ätätanä awä ätätunquä iññi, a yänänäqñqä qätätatunqe. ¹⁵ Suqä quvqeuñqä yamwiqä änemetñqä eeqänänä ii, Ique qäyä ae äwimakqä-qe, Iqu suqä quvqä du miqä ikqe. Iutanñi, hiqäva-imäkkqä iquauqä Naqä Tqu, ne neqä-neuänñi yänä maqñqä iqanqñqä, huäqä änaumäkätñqä Iquvi. ¹⁶ Iqu inñä pmetanqñqetäni, ne zä miqä, Goti hiññi nätapqä Iqu-tänñä qäqñqñqä pemä itanä, uwquatunquänänñi. Inñi ne hanä-iqä ämetanä, yätamäkkqä meqä diñqä äwa etanñu änaqänänqe, Iqu Iqueqä qeqä-imänqñqetäni, yätamäkkqä neyanä.

5

¹ Hiqäva-imäkkqä naqä ique-iquenñi, Goti Iqu ämaqeuqä awä iqisanñi atäunñuä itä, iquau yätamäkkqä vqänqä pmuatequänä. Ga nätmatqä qu Goti Hanjuwä Ique ‘änñuiqä’ ätuäpu hiññi vqetä, itanñu quwqä suqä quvqä huätä motnämäuqänqä hiqäva-qäyqetä, äma äwätä vqä iquvi. ² Iqu, iqueqä-kiuänñi, nätmatqä imäkkqänqe, yänä-maqñqä-qu eäqä-qae, iqu, ämaqä änyä maqñqä epu, Goti Hanjuwä Ique ävämätqänñuä iquauñi, tnänñä miwitqueqä, qeiqñnyä itquequänä. ³ Ga iqu yänä-maqñqä-qu eäqñqetäni, suqä quvqä huätä mamäuqänqä hiqäva-qäyqe, qokä-apäkiunqätä, iqueqä-kiuänqätä qäsä qäyquänä. ⁴ Inñi ämaqä hiqäva-imäkkqä naqä äpmeqä iqu, yoqä naqä-tänñue. Iqu wäunñuitä, yoqä naqñqetäni, iqueqä äwiñqä iuta mämeqä yänä, oee. Goti Hanjuwä Iqu, ique ganä tääqä tuätumeqanñguti, iqu inñanä menä. Ii Goti Iqu, Aronä ique ätuätumetä äwikqä-panñi.

⁵ Ga Kraisi Iqu-pqe inänñi. Iqu, Iqueqä yoqe haqeu ämaenätä, hiqäva-imäkkqä naqä pmetñqe, Iqueqä-kiuä imäkñqñqä maetqe. Aanqe. Goti Iqu, Iqueqä-kiuä Jisasi Iqu wäunñuä ii imäkkqänqä ätekqe. Iqu Ique ätetä, tii ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Iqukiyqä. Nyi tänñanñi, Tqä Tniqñnä eqänä.”* ⁶ Ga hñqäqññi, Goti Iqu, “Si hiqäva-imäkkqä hea ique-ique, Mekisetekä† iqu enqä-pa, pmetññiqä”‡ ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu, täkä ämaqä-qu qua täu äpmeqänñanñi, Iqu Goti Iqueqä yätamäkkqñqä tääqä ätätä, yatñqä äwikqe. Goti Iqu yänänäqñqä-tänñä itanñqñqä, näqñqä eä etanñi, Iqu mäpäkonqä häñä pmetäniqä diñqe, Goti Iquenyqä yääqä tnänñä ätätä, kñuä kuapanä äqäkkqe. Iqu mäñdi

* 5:5 Apqä Bukä 2:7 † 5:6 Ipäqäqä 14:18-24; Hipru 7:1-28 ‡ 5:6 Apqä Bukä 110:4

äkittqänätä, Goti Iqueä äwiñqä iunä ikqetani, Goti Iqu, Iqueä tääqe qätä äwikqe. ⁸ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qu eäqä-qe, Iqu tmiqtmiqä-tqä ämakqetani, suqä, Goti Iqueqä kukñuä iu qänaknä iqänqe, näqñqä ämakqe. ⁹⁻¹⁰ Iiñä ikqetani, Iqueqä wäunui qäyunä imäkätñqä ekqe. Iwä Goti Iqu Ique atäunüä itä, “Si hiqäva-imäkqä iquauqä naqe, Mekisetekä Iqu äpmeñqä-panjä hisñqinyä” ätukqe. Ga Iqu qokä-apäkä, Iqueä kukñuä duñi qänaki iqä iquauñi, quwqä suqä quvqeuta anğumä itmetä, hänjä hea ique-ique iquuateqänqä ekqe.

Ymeqä dänjä mimänqä, naqä heqenqä

¹¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä naqä, Mekisetekä iqu enqä-panänqä kukñui, awä kuapänä hetatquä etanğqä-qe, heqä knuä indqänqe, ätnänäqi maeqä etanğqä iutani, kukñuä iqueqä quati metquetunqenqe, ämävqänqu. ¹² He Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänğanä ämakuwä-qe, ämaqä huizi duñi, iinğä näqñqä äväpu, ämotqueqä qäyä etanği, aanqä äyuwä. Ii tiinji. Goti Iqueqä kukñuä he änyänänğa ämakuwä duñi, ämaqä huizi, qu heñi anğumä näqñqä etapqa uwqäpnä. He ymisanjä woyqä di mapñqe, änä maeqä ipu, anui yqänä änätqänuwä ii, enqä-panuenji. ¹³ Ämaqä, ymeqä dänjä enqä-pa, anuä yqänä änätqänuwä iqua, suqä anğua jänänäninğä änyä maqñqä enjä. ¹⁴ Mä ymisanjä woyqe, ii ämaqä naqä ae equwä iquauqe. Ämaqä iinğä iqua, qu suqä anğuinğätä, quvqenğätä iwäsäuwa äpuyitani, näqñqä qäyu ae ämakuwä iquayi.

6

Kukñuä anuä enqä-panjä iunğä

¹ Iiñä dutani, Kraisu Iquenqä kukñui, he anuä enqä-pa änyänänğa ämakuwä duñqänä matqä, ne ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä iunğä ätätanä, qänaki iunä iquatunque. Ne kukñuä qätä ae äwikquenqänä ätqa uwqe, ii ne anjä siyaundqä anği-anği äqutätanä, anji maqä mimäkqä iququä enqä-paniyi. Kukñuä anuä enqä-pa he änyänänğa ämakuwä, tiyyi. Suqä äpakoñqä iunğä änätma wqeunji, ävquatämäupu, Goti Iquenqä quuvqä heqiyqänqä, kukñuiyi. ² Ga huizi, suqä asñä-qñqä huitanähuitanjä iquauñqätä, ämaqu hipa haqeqi wiyqä iunğätä, ämaqä pizqe, qua buta anği vauqenğätä, ä neqä suqä anğuinğätä, quvqenğätä kimanji, näweqä meqänğätä kukñuiyi. Iiñä iquauñqä kukñui, yqänä ätqa mäwqä itanä, ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä kukñuä iunğä ätätanä, qänaki iunä iquatunque. ³ Goti Iqu ne iinji, imäkätunquä wiñganğutqe, ne imäkanä.

Tuwä mäwqä, yänänänqñqä tqäuqenqä

⁴⁻⁶ Ämaqä hñqua, quwqä knui Goti Iqueqä we-hunqeu ätimäupu, qäukuä yätutanjä hinqi vqä di ae yamwiqä ipu, Dñä Anğua Ique ae ämepu, Goti Iqueqä kukñuä anğuanänğä etanğqenğätä, Goti Iqueqä yänänänqñqä qänaknda ätnänäqi äti timäutñqä iinğätä, näqñqä ae eätqänuwä iquayi. Ämaqä iquautanjä hñqua, ävquatämäupu, Goti Ique tuwä ae äwipqä eänqe, knuä anğumä kunmäkmbñqe, huänqe minğä da eä. Suqä iinğä iqu, ii qu Goti Iqueqä Ymeqä Iquenji, anğumä zä-huätati äuepu, ämaququä hinuä iqi womba metñqä imasequwä-panji. ⁷ Ämaqä iinğä iqua, qua quvqä enqä-panjä iquayi. Qua anğua etanği, ämaqä iu itqätanğuwä iquau yätämäkqä vqänqe, piyä äqiyätäqeta eqä ämetä, ymisanjä anğua etñqä imäkätñqä iquenji, Goti Iqu anğuanänğä imäkäniqe. ⁸ Mä quae

quvqä etanġi, guä yänġä-tänġitä, qätaqä quvqetänä äukatnġe, Goti Iqu ‘qui imäknänä’ tqanġuti, tä nänġe.

⁹ Neqä neyämaqä kiinjä änenyätġqäuä, hanġä-iqä iinjä etquque, he memeqä, Goti Iqu yätamäqkä eyätä, anġumä etmeniqenqä kġuä yänġänäqġqä ämenju. ¹⁰ Goti Iqu Iwäsäuqä Jänänänġä-qu eä, hiqä wäunjuä äġguä imäkätqänjuwä iunqätä, hiqä Iquenyqä enyätġqenqätänġi, hui mimäuqä Iquvi. He Iquenyqä hengänqgetanġi, qokä-apäkä Iqueqä duġi, yätamäqkä ävqa äpätqänjuwi. ¹¹ Ne he hġqunä-hġqunänġi, suqä iinjä yänġä äqänäpu imäkätqänjuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqä di, a yänġänäqġqä äqätpu, he Goti Iqu äġguänä emäkänġqä kġuä yänġänäqġqä indqämbu, hiunġi Iqu äteqäqä iquenqä, hiġuä äqumbu pmetġqenqä änenġi. ¹² Inġi, he yänġä äqänäpiyä iutanġi, enyqä miqä iqäpġe. Ga suqe, ämaqä quuvqä naqä-qakuänänġä eqiyäpu, enyqä miqä ipu, nätmätqä äġguä, Goti Iqu iquau väniġqä kukġuä guä ämäsäuekqä iunġi, ämapġqä imäkätqänjuwä-pa, iinjä imäkqäpġe.

Goti Iqueqä kukġuä guä ämäsäuekqä, a yänġänäqġqä kiqätqenqä

¹³ Hiġuiqänänġi Goti Iqu Aprähämä iquenġi, kukġuä hġqu ätuätä, guä ämäsäuekqä. Ga ämaqä naqä Goti Ique ämäwqätäuä äpmenqä, hġqu maeqä etanġi, Iqu Iqueqä-kiuänqä, “Nyi, Nqä yoqeta kukġuä tii ätätmä eqänä”^{*} ätätä, guä ämäsäuekqä. ¹⁴ “Nyi si äġguä ikimäkätmä, saqä taqätawäka, aanġä kuapänä eqiyämambnuwänqä, ikimäkmänä”[†] ätukqä. ¹⁵ Inġata-tiġi, Aprähämä iqu, Goti Hanjuwä Iqu iinä ätukqenqä, enyqä miqä itä hiġuä äqänä äpmamiġqetänġi, nätmätqä eeqänänġi qäyunänä qe ämakqä.

¹⁶ Suqä kukġuä naqä-qakuä imäkqä, tiiyi. Ämaqä, iqueqä kukġui, ii naqä-qakuänänġä etanġi, ämotquetġqä iqu, ämaqä naqä ämäwqätäuġqä hġqueqä yoqe ätätä, “Nyi kukġui, ämaqä iqueqä yoqeta naqä-qakuä ätqänä” tänä. Huiziqä, iinjä ätätġqä iqueqä kukġui, makittqiyeqä ipu, kukġuä hui matqä ipnä. ¹⁷ Goti Iqu Iqueqä kukġuä guä ämäsäutä enqä duġe, Iqueqä kġuä indqänqä imġi makunmäkġqä danä yänä. Inġi, ämaqä Iqu guä ämäsäutä enqä di mapnuwänqä iqua, suqä iinjä iquenqä näqġqä äġguänä mapġqenqä wiġanġi, Iqu Iqueqä-kiuänqä, “Nyi, Nqä yoqeta kukġuä tii ätätmä eqänä”[‡] ätätä, guä ämäsäuekqä. ¹⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu, Kukġuä Quanġä Änä Matqä-qu etanġi, täġanġi Iqueqä kukġuä hġquaqu makunmäkġqä inyiyänqä äwi. Tiinjä, kukġuä guä ämäsäuekqä iqutä, kukġuä “Nyi, Nqä yoqeta kukġuä tii ätätmä eqänä” ätkqä iqutä, iquaquvi. Iutanġi, ne ämaqä zä äwätanä, Iqu-tänġä qäqiqi äpmenqä iqune, nätmätqä meniġqenqä kġuä indqänätänä, hiġuä äqunanä pmetatunqenqä, yänġänäqġqä nemäkänä. ¹⁹ Ne iinjä itanä äpmenqä, ii nätmätqä qätänġä-tänġi, hmbi-mända a yänġänäqġqä äkiqätätä, ämenä-miqä äpmenqä-pa, ga neqä hanġä-pmeqä-pqe asä iinjä ämenä-miqä yätqä enqä-panġä iquvi. Ga Qätänġä-tänġä Iqu, yuä naqänänġä hiqäva-imäkqä anġä yäpä inġisa imaknmiġqä ique äpaquvätä, hiqġqä anġä pmua ique yäpä yänġisa ätimäunqä-panġä iinjyi. ²⁰ Anġä hiqġqä pmua iqueä yäpä yänġisanġi, Jisasi Iqu ne yätamäqkä neyätġqenqä, hiġuiqä äpaqukqä. Iqu iinjä ikqä, hiqäva-imäkqä Mekisetekä iqu enqä-pa, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetänġqä ätimäukqä iutayi.

^{*} 6:13 Ipäqäqä 22:16 † 6:14 Ipäqäqä 22:17 ‡ 6:17 Ipäqäqä 22:16

7

Mekisetekä iqu, hiqäva-imäkkä iquautañä naqä äpmeñqenqä

¹ Mekisetekä iqu, anjä-himqä Salemätanjä ämiqä naqä-qu eä, ga iqu Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä hiqäva-imäkkä iquvi.* Aprähämä iqu mäkänqä äwätä, anjä-himqä huii ämiqä naqä iquau pizqä äpaseqanji, anämqä anqumä pätqätanğa, Mekisetekä iqu, iqtä hänaqä awä-iqi äminiyi, Goti Iqu Aprähämä ique anğua pmetnqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. ² Ga Mekisetekä iqueni, Aprähämä iqu nätmätqä äpäsätakqä eeqänäni, 10 iwäsäueqäwäqe, hñqu äwikqe. Yoqä Mekiseteki, kiqä quati tiinji. “Suqä jänänänjä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. Nñ “Salemätanjä ämiqä naqä-quvqä” äqonänqce, kiqä quati tiyi. “Äwqä hanuä imbu pmeqä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. ³ Itanğa iqu, kanä-käna, kaqä-kawu maeqä-quvi. Iqueqä hänjä-pmeqe, äänä ipäqäkkäti, ä qäpu äänä heniqäti? Ne maqnqe. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu enqä-panjä eä, hiqäva-imäkkä naqä hea ique-ique pmetäniqe.

⁴ Täukue! Neqä awä hiñuiqändqä Aprähämä iqu, nätmätqä äpäsämakkä anğuanäni, 10 iwäsäueqäwäqe, ämaqä tque hñqu äwikqenqä kñuä indqänänjä? Iqu ämaqä yoqä naqä-tänjä-qu äyuwä. ⁵ Lipai iqueqä hueqä-himqä iutanjä hiqäva-imäkkä wäunui ämetqänuwä iquauñqe, kukñuä-suqe tiinjä ätnä äwi. “*Israitqä iutanjä hueqä-himqä huizi, qu quwqä nätmatqe, 10 iwäsäueqäupiyi, hñqu Lipai iquau vqänqe.*”† Iwä Israitqä iqua, Lipai iquauqä kuta-kunğuka epu, ga iqua Aprähämä iqueqä ymeqä-qua etanğqä-qae, Lipai iqua, iquauta ämotautqänjä. ⁶ Inäqe Mekisetekä iqu, Lipai iquau-tanjä-qu maetqe, iqu Aprähämä iqueqä nätmatqä iwäsäueqäukqä iutanjä hñqu ämetä, Goti Iqu ique anğua pmetnqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. Goti Iqu Aprähämä iqueni, “Nyï anğua kimäkmniqeqä” ätuätä guä ämäsäuekkä iunji, qäyä etanği, Mekisetekä iqu ii itquakqe. ⁷ Ämaqä hñqu hñquenqä, Goti Iqu ique anğua pmetnqä wimäkätñqä tääqä ätqäqe, iqu ämaqä naqä, huizique ämawqätäunqä iquvi. ⁸ Ämaqä eeqänäni, äpäkonqä iquanänji. Inji Israitqä iqua, quwqä nätmatqä iwäsäueqäupqä iutanjä hñqu ämotautqänuwä iqua, asä e äpäkonqä iquanänji. Mä Mekisetekä, Aprähämä iqueä nätmatqä iwäsäueqäukqä iutanjä hñqu ämakqä iqu, iinjä ma, Goti Iqueä bukiunji, iqu hänjä yqänä äpmenä ätänä. ⁹ Mä Lipai, Israitqä iquauta ämotautqänuwä iquauñqe, ne tiinjä-pqe inä tanä. “Iqua quwqä-quwä Aprähämä iquesa, 10 iutanjä hñqu, Mekisetekä ique äwikuwiqä.” ¹⁰ Ii tiinjä etanğiyi. Mekisetekä iqu, Aprähämä iqtä ämingiyänğanji, Aprähämä iquesanjä hueqä-himqä Lipai iqua, iqueqä huiwä iu yqänä witanğuwänğanji.

Hiqäva-qäyqä Hänjä Iqu, yäuwä iquau ämawqätäunqenqä

¹¹ Hiñuiqänänğanğanji, hiqäva-imäkkä wäunui, Lipai iquanä a äqätpu imäkätqätanğuwä iutanji, Israitqä iqua kukñuä-suqe Mosisi iquesa ämakuwi. Inji Lipai iquauä hiqäva-imäkkä wäunui, qokä-apäki mävaputäuwä jänänänjä hipñqä yätamakqä mäwqä yänä. Qu iuta jänänänjä qäyunä hipñqä-säpi, Goti Iqu, ‘Hiqäva-imäkkä änyä-hänjä, Aronä iqu enqä-panjä maeqä, Mekisetekä iqu enqä-panjä hñqu, qänaknda timäuniquqe’, matqä iquäninğä. ¹² Hiqäva-imäkkä suqä hänji, huiziqueqä anji meqanğa, kukñuä-suqä-pqe huätä päwqanğuti, hänjä hñqu-mända

* 7:1 Ipäqäkkä 14:17-20 † 7:5 A Täuqä 18:21

meniqe. ¹³ Āmaqā, Goti Iqu, “hiqāva-imākqā Mekisetekā iqu enqā-panā timāuniqeqā” ātkqā iqu, hueqā-himqā Lipai iutañā-qu maetqe, huiziutañā-quvi. Ga hueqā-himqā iinjā iquesañā hñqu, hiqāva-qāyqā ttawiu ātqāukqā maetqe, oee. ¹⁴ Ne nāqñqā ānguanāñā tii āyā eāñu. Neqā Naqā Iqu, Jutā iquautañā imāngqā-qu āyuwā. Ga Mosisi iqu, āmaqā iquautañā hñqu hiqāva-qāyqā-qu pmeniqe, matqā ikqe.

¹⁵ Inji ‘hiqāva-imākqā ānyā-hāñā hñqu, Mekisetekā iqu enqā-panā-qu timāuniqeqā’ tqanji āwiyāunquetani, ne nāqñqā ānguanāñā tiinjā hiatunquāñāñi. “Iqu hiqāva-qāyqā Lipai iquañi, āmāwqātāunqā iquvqā.” ¹⁶ Lipai iquesañā hiqāva-qāyqā āpmeñuwi, ii hueqā-himqā iutañā iquanā hipnuwāñqā ātnā witañgqā iutayi. Mā Jisasi Iqu, hiqāva-qāyqā āpmeqāqe, ii hāñā hea ique-ique pmeqā iqueqā yāñāñāqñqā iutañi, Iqu ii āpmeqi. ¹⁷ Goti Iqueqā bukā iuñi, Iquenyqe, “*Si hiqāva-imākqā hea ique-ique, Mekisetekā iqu enqā-pa, pmettñiqā*”† ātā āqāñā.

¹⁸⁻¹⁹ Kukñuā iquesañi, ne nāqñqā tiinjā āyā equ. Kukñuā-suqā Goti Iqu Mosisi ique āwikqe, yāñāñāqñqā maeqā eā, ne māvaputāuqā jāñāñāñā hiatunquā yātamākqā māneyqā iquātñqā etanji, Goti Iqu manjitā āmaitā, hānaqā aañā ānguanāñā, kukñuā-suqā ique āmāwqātāunqā hñqu imāueqāqe. Huāñqā iquesañi, ne Goti Iquenyqā qāqiqi wanā.

²⁰ Ga Jisasi Iqu hiqāva-qāyqā ātimāukqe, Iqu hiñgi qanyāñā matimāuqā ikqe. Hiqāva-qāyqā huizi iqua, iinjā hepñqā duñqe, āmaqā hñqu, āmaqā naqā hñqueqā yoqe ātātāqeta, atāunūā miqā imiñqe. ²¹ Mā Goti Iqu, Jisasi Ique hiqāva-qāyqāñqā atāunūā itāqāñgani, Iqueqā yoqā dutanā atāunūā yāñāñāqñqā ikqe. Iqueqā bukā iuñi, tii ātāñā.

“*Naqā Iqu Iqueqā yoqā duta ātātā ātkqe. ‘Si hiqāva-qāyqā hea ique-ique pmettñiqā.’ Iqueqā kukñuā iinjā ātātqā duñi, tñāñqā miqā yāñqiyā.*”§

²² Goti Iqu, Iqueqā yoqā dutanā atāunūā yāñāñāqñqā ikqetani, ne nāqñqā ti eāñu. Jisasi Iqu hea ique-ique pmetāñiqetani, kukñuā Goti Iqu ānyā-hāñā āmāsāuekqe, ānguanāñā eā, kukñuā yāuā iuñi āmāwqātāuñā.

²³ Āmaqā kuapāñāñā hiqāva-qāyqā āpmeqisāpiyā iqua, āpākonāpiyā iutañi, āpakāñā māpmeqā imiñuwi. ²⁴ Ināqe Jisasi Iqu, hea ique-ique pmetāñiqetani, hiqāva-qāyqā wāunui, māvqautāmāuqā, a āpakāñā āqātqā wātāniqe. ²⁵ Inji Iqu hea ique-ique iinjā āpmetā, Goti Iqu qokā-apākā āngumā itmetñqā tāāqā ātuātñqā-qae, qu Iqueā yoqeta, Goti Iquenyqā qāqiqi pātqātāñguwā iuñi, hāñā nāweqā imākāqumuatquāñā.

²⁶ Ga neñi yātamākqā neyātñā diñqe, hiqāva-imākqā iquauqā naqe, Iqu Qāqunāñi. Iqu Goti Iqueqāñā āpme, suqā quvqā hui mimākqā-qu eā, suqā quvqā hui Iqutā tāka mamākqā eā, ga suqā quvqā imākqā iunqā qāqiqi māpmeqā, Goti Iqu Ique qāukuā haqā yātunqā ātuma āpmuatekqe. ²⁷ Hiqāva-imākqā iquauqā naqā huizi iqua, hiqāva hiunji ique-iquenji, suqā quvqā quwqe-ganā āqāmbiyi, qānakñi qokā-apākiuqe, inga āqāka āwātqāñuwi. Ināqe Jisasi Iqu suqā iinjā maeqā-que. Iqu hiqāvae, hñqunā āqiyātā, Iqueqā-kiuā Goti Ique āwiñgqe.

²⁸ Auā, tiñiyi. Kukñuā-suqā Goti Iqu Mosisi ique āwikqe, āmaqā yāñāñāqñqā maeqā iquañi, hiñgi hiqāva-imākqā iquauqā naqā pmapñqā atāunūā itñqe. Mā kukñuā-suqā iquesa qānakñi, Goti Iqu kukñui, Iqueqā yoqā dutanā guā yāñāñāqñā āmāsāuetā, Iqueqā Ymeqā Ique atāunūā ikqe. Ymeqā Iqu, huiñqā āwa miqā, ne Yātamākqā Neyqā-qu qāyunāñā eā, hea ique-ique pmetāniqe.

† 7:17 Apqā Bukā 110:4 § 7:21 Apqā Bukā 110:4

8

Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkkä Naqä, qäukuä haqä yätu äpmeñqä Iquvi

¹ Kukñuä tä ätätunquä iqueqä yäñi, tiñjä eä. Hiqäva-imäkkä iquauqä naqä ne ämeñquä Iqu, äñguä, yänänäqñqä-tänjä Iquvi. Iqu, Ämiqä Naqä, qäukuä yätu äpmeñqä Iqueä zä-hawä hipa ämuangisañä ique ae äpmakqe. ² Iqu hiqäva-qäyqä wäunui, hiqñqä pmua yäpä ingisa, namnä anjä naqä-qakuä iu itqäüä. Anjä iqu, ämaqe mätqä maetqe, Goti Naqä Iqu ämätkqe.

³ Hiqäva-imäkkä iquauqä naqä iqua, qu eeqänäñi nätmatqä Goti Iquenyqä tä ikapñqä isua äma ppnä. Iutani neqä Hiqäva-imäkkä Naqä Jisasi Iqu-pqe, nätmatqä hiqäva qäyätñqe, äma pänä. ⁴ Qua täunji, hiqäva-qäyqä hñqua ae äpmapu, suqä ätnä äwiñqä-pa, qu Goti Ique hñjua-hñjua ae ävätqäñuwi. Iinjä iutani, Iqu qua täu pmeqä-säpi, Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä mäpmeqä iquäninji. ⁵ Qua täu hiqäva äqiyätqäñuwä iqua, quwqä wäunui, anjä naqä-qakuä iu miqä, anjä qäukuä yätu ämätñqä iqueqä wätqä enqä-pañä iu itqäñuwi. Mosisi iqu namnä anjä mätätñqä itqätanñi, Goti Iqu iqueni, “*Si qoqonä yätu äpmeñanñi, Nyi anji qäukuä yätu mätnätanñi mäktquakqä-pa, hui mäwquatämäuqä, eeqänäñi ii enqä-pa mätiyä*”^{*} ätukqe. ⁶ Jisasi Iqu, Goti Iqutä, nesä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä itqäüä. Goti Iqueqä yätamäkkä, kukñuä änyä-hänjä iquesa timäutñqä ämäsäuekqe, yätamäkkä kukñuä yäüä iquesa ätimäutñqä dunji ämäwqätäunä. Asä inji, hiqäva-qäyqä wäunüä Jisasi Iqu tänja ämeqäqe, hiqäva-qäyqä huizi iquai, ämäwqätäüä.

⁷ Kukñuä Goti Iqu hiñuiqä ämäsäuekqä iqu, äwa miqä äñguänänjä heqä-säpi, kukñuä änyä-hänjä hñqu mimäkkä iquäninji. ⁸ Mä Goti Iqu ämaqe, äwa itqätanñä äqunäqe, Iqu tii ätkqe.

“*Naqä Iqu, ‘Qätä nyipiyä’ ätqi. ‘Hiunji hñqueni, Nyi tiñjä imäkmniñqe. Nyi qokä-apäkä Israitqä iquatä, Jutä iquatäñi, kukñuä änyä-hänjä hñqu, mäsamniqe. ‘9 Hiñuiqänä Nyi hiqä hewäkiquau Isipäta itmetmä, a ämäsquänja äpätmänja, qutä kukñuä guä ämäsäuekqe. Qu Nyaqä kukñuä iñji ävausäpu qänaknä miqanñuwänja, Nyi qunqä huäqä manunñanñi, tuwä äwikqetani, kukñuä guä änyä-hänjä ämäsämqä tqu, huiziqutäñi asänänjä manä’ ätqi. ‘10 ‘Mä inñanñi, kukñuä Nyi qokä-apäkä Israitqä itä guä mäsamniñqe, tiñjiyi. Nyi Nqä suqä eeqänänjä pñqe, quvaqä kñuä indqänñeueätmä, ga Nqä kukñui, Nyi tuwanñui, quvaqä qeqä-quuvqä iu äqiyetmä, ga Nyi quwqä Goti-qunä pmetanñundi, qu Nqä qokä-apäkä hipñqänäyi. ‘11 Iwä inñanñi, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiññiqä iquatäñi, qu eeqänänjä Nyinñä ae näqñqä epiyä-qae, ämaqä hñqu, käyamaqä kätä-känñua hñque, ‘Si Naqä Iquenyqä näqñqä pmayä’ ätuätä, mätquä da yänä. ‘12 Quvaqä suqä quvqä imäkätqäñuwä diñqe, qeqä ätmäkätmä, kñui anñi manyiyqä yänñiyä’ ätqi.”†*

¹³ Goti Iqu kukñuä iñji ätätä, kukñuä guä änyä-hänjä ämäsäuekqe, ii Iqu kukñuä guä hiñuiqänä ämäsäuekqä iqu yäüä heqanñi, ii imäkkqe. Nätmatqä yäüä etä, wäunüä maeqä ii, aanqä hiätñqä itqäüä.

9

Kukñuä guä ämäsäuekqä yäüä iqueqä anñqätä, suqenqätäyi

* 8:5 Angumä Itmakqä 25:40 † 8:12 Järämai 31:31-34

1 Kuknuä guä änyänänga ämäsäuekqä iqu, suqä Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupnqenqätä, anä Iqueqänqä qua täu mätpnqenqätä ätnä. 2 Inji namnä anä, hiqñqä hñquaqu-tänjä hñqu ämätkuwi. Hiqñqä hiñuiqä iqueni, hiqi-tä-tqäüqetä, hevqetä, bretqä Goti Iqueqä hiñuä iqi äwäminqetäni, iqi äwiñä. Hiqñqä iqu, ‘Goti Iqueqänänñiqä’ ätminuwi. 3 Yuä naqänänjä, hiqñqä hñquaqu imäkätñqä imasekuwä iqueuä tuwä inqisanjä hiqñqä iqueni, ‘Aanjä näwinyä, Goti Iqueqänänñiqä’ ätminuwi. 4 Hiqñqä iqueni, suakä sisnyanjä wetñqä iwamäkqä ttawä itä, kuknuä guä-mäsänqä ipñä itä, iqi äwiñinyä. Iquaquini, golqetä eä ikuwi. Ipñä iqueqä yäpä imñi, golqä häkä, buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäqä zä-hutäkñä äungqä itä, itanğa hikä tepquva Goti Iqueqä kuknuä guä-mäsänqä äqñqä itä, imä imänänjä. 5 Itanğa ipñä iqueqä pmäukuinqe, qu “Goti Iqu ämaqeuqä suqä quvqe huätä mamäutñqä pmeqeyqä” ätminuwi. Pmäukuä haqeqini, nätmätqä (qerupqä*) hñquaquvqä ktqe, ‘Goti Iqu naqänänjä eä, ga iqi äpmenä’ kñuä mapqänqä ämotquanyä, qeeqä huge ävayeyänğa, pmäukuä haqä yänji äpatqäyäninyä. Tänganji nätmätqä iinjä iquauñqe, “Ii iinji-iinñiqä” ätätmä ätqa mäwqä ymä.

6 Nätmätqä iinjä iqua ae äwitanğuwänğanji, hiqäva-qäyqä iqua, namnä anä iqueuä hiqñqä hiñuiqänjä iqueni, qu Goti Iqueniqä wäunjuä imäkäqäsätqänjuwi. 7 Mä hiqñqä huizi iqueni, hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqu, quväukuä ique-iqueni, kiqä-kiuänä, naqä-hñganä äpaquvätñqe. Iqu hiñgi qanyinä mäpaquvqä, nanuitanjä häñeqä hui äma äpaquvätä, suqä quvqä iqueqenqätä, qokä-apäkä näqñqä yasämä maeqä ipu imäkätqänjuwinqätä, Goti Ique ävätñqe. 8 Iwä suqä iinjä iquautanjä di, Dñä Ängüä Iqu äyä ämänätquetñqe. Namnä anä hiñuiqänjä iqutä, kiqä suqetä, yqänä mätnätanğqänğa, hänaqä Goti Iqueä anä naqä-qakuänänjä iunqe, ätnänjä iqi äti minqä eä. 9 Namnä anä iqueqä suqä iqua, ii wätqä enqä-panä eä, ne tanğa äpmenqueuni, näqñqä nätapänä. Ämaqe, suqä iinjä iquau qänaknä imitpñqä iqua, qu Goti Ique nätmätqä hñjua äväpu, hiqäva äqäyäpu, nanuätä, tä iketqänjuwä-qe, quwqä suqä-iwäsäuqä dunji, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqini ikikinyänjä äyä äpmenjunä” kñuä indqämbñqä mimäkqä danä yänä, aanqe. 10 Suqä iqua, ymisanjä äñqänğanqä, eqä äñqänğanqä, nätmätqä huitanjä-huitanjä isuau asñä-qäyqänqä iuvi. Iqua nätmätqä huiwä iqueqä dunqänä ätätqänjä. Goti Iqu suqä ii, nätmätqä eeqänänji jänä imäkänñiqänğanqä yakuä äwikqe.

Krais iqu, Iqueqä häñeqetä, kuknuä guä ämäsäuekqä änyä-hänji, yänänänñiqä imäkkqenqä

11 Mä Krais iqu, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu eä, nätmätqä ängüänänjä ätimäutñqä iu Miqä-qu pmetñqä ae ätimäukqe. Iqu Goti Iqueqänqä namnä anä ängüänänji, hiñuiqänä ämätnäminqä ique ämäwqätäunqä ique äpaqukqe. Anä iinjä iqu, ämaqe quwqä hipaitä mätqe, qua täunji mamätñqä eä. 12 Anä ique äpaquväge, Iqu meme häñeqetä, bulumäka hipkä häñeqetä, qäsä ämipaquvqä maetqe, Iqueqä häñeqenä, aanjä näwinyä Goti Iqueqänänjä anä ique, naqä-hñganä ämipaquvätä, iqi näweqä äpme. Iutanji Iqu neñi, suqä quvqä duta, hea ique-ique pmeninqua ängumä mbqä äneyämakqe. 13 Qokä-apäkä Goti Iqueä hiñuä iqini, kiyä tmäkmbqä eänjuwi, hiqäva-qäyqä iqua, meme häñeqe, ä bulumäka qokä häñeqe, ä bulumäka apäkä tä ikapiyi, näwinyä

* 9:5 Qerupqä ii, Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi. Iqua ynaunjqä huqä-tänjä eä, Goti Iqutä äpmenä iquai.

tä wätakä niqiyqanğa, wätaki† äuaqupuiyi, ga qokä-apäkä du hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä iqanğuwitanı, qokä-apäki Goti Iqueä hinuä iqini ikikinyänä epu, Iqueqänänä hepñqä iiyi. ¹⁴ Mä Kraisi Iqueä häneqä di, iunı ämawqätäuä. Iqu suqä quvqä hui miqä näwinyä aanqä eä, Dñä Änguä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yänänäqñqetani, Iqu äpakonätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwiñgqe. Ga Iqueä häneqe, ikikinyänä inemäkqe, neyaqä huiwä dunä ma, neyaqä suqä-iwäsäuqä duñi, “Ne Goti Iqueä hinuä iqini, ikikinyänä äyä äpmeñunä” näqñqä metuñquä inemäkänä. Iinä dutanı ne wäunui, äpakoñqä duñi ävämetanä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqueqenä imäkqa uwquatuñque.

¹⁵ Jisasi Iqu ae äpakonäqetani, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä Imäkqä Iquvi. Auä, qokä-apäkä Goti Iqu atäunüä ikqä iqua, nätmätqä änguänänä Iqueqä ymeqe, “He näweqä mapnuwänqeqä” ätukqä ii mapnuwä diñqe, quwqä suqä quvqä, qu kukñuä Goti Iqu hinuiqänä guä ämäsäuekqe ävasäpu ikuwiuta, Jisasi Iqu anğumä itmetñqä äpakoñgqe.

¹⁶ Kukñuä guä ämäsäuekqä iinä iqua, tiinji. Ämaqä hñqu äpakonätñqä itäqänğa, iqueqä nätmätqe, tqu-tqu meniñqenqä tuwanuii ätätä äqäyekqä-payi. Tuwanüä ii qäyu timäutñqenqe, ämaqe, qu iqu ae äyä äpakoñganı qumbunä. ¹⁷ Tuwanüä ii äqäyekqä iqu äpakoñgqe, iqueqä kukñuä i ätätä äqäyekqe, inğa timäunä. Iqu hänä yqänä äpmeñqe, iqueqä kukñui, iqi hinı äwi. ¹⁸ Iwä suqä asä iinı, kukñuä guä hinuiqä ämäsäuekqä yänänäqñqä imäkätñqä diñqe, häneqetanä ätimäukqe. ¹⁹ Ii tii timäutñqeyi. Mosisi iqu kukñuä eeqänänä, kukñuä-suqä iuta qokä-apäkiu ae ätuäqetani, iqu bulumäka hipkä häneqetä, meme häneqetä ämeqe, ga eqä ditä imäkäqe, hisopqä äpaitä sipsipqä a hänesqetä ämetä, äyämeqe, bukä, kukñuä-suqä tuwanüä qänätanğqeutä, ämaqeutä hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä ikqe. ²⁰ Iqu e imäkätä, “Kukñuä Goti Iqu he qänaknä ipñqä guä ämäsäuekqe, häneqä tä, yänänäqñqä vätnqeqä”† ätukqe. ²¹ Suqä asä iinı, iqu häneqe ämetä, namnä anä Goti Iqueqänqä ämätnänqä iutä, nätmätqä anä iu äwiñuwä eeqänänä-pqe, pñqä-pñqä iqäukqe. ²² Itanğa kukñuä-suqä duñi, tii ätnä äqänä. Nätmätqä aanä kuapanäni, Goti Iqueqä hinuä iqini ikikinyänä timäutñqe, ii häneqä dinäni qenyänji. Ga qu nanüä hui mapäsqä ipu, kiqä häneqä mäpäwiqä iqäqe, Goti Iqu ämaqeüqä suqä quvqe, huätä mämamäuqä yänä.

Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä äwinyätä, ämaqeüqä suqä quvqe, huätä ämamäukqenqä

²³ Nätmätqä namnä anä iu imäknänqeqe, ii naqä-qakui qäukuä yätu imäknänqetanä kiqä ktqe imäknä. Iwä nätmätqä iinä iqua, Goti Iqueä hinuä iqini ikikinyänä hiätñqä diñqe, qu nanüä häneqenä äpñqäyämäminuwi. Mä nätmätqä naqä-qakuä qäukuä yätu äwiñqeunı, ikikinyänä hiätñqä diñqe, nätmätqä änguänänä, huiziu ämawqätäuñqä dutanänji. Ii Kraisi Iqueqä häneqeyi. ²⁴ Kraisi Iqu anı, ämaqe Goti Iqueqänqä ämätkuwä yäpä inğisa mäpaquvqä ikqe. Anä iqu, naqä-qakuä iqesanä ktqä iquvi. Kraisi Iqu, Goti Iqueqä anä qäukuä yätu äpaquvätä, ga tänganı, yätamakqä neyätñqä Goti Iqutä qäqiqi äpme. ²⁵ Ga tiinä-pqä inänji. Hiqäva-imäkqä naqä huizi iqua, iquauqä häneqä ma, nanüä iquautanä ämepu, hiqñqä aanä näwinyä Goti Iqueqänänä iu, quväukuä ique-ique äma äpemeñuwä-pa, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä, Goti Ique

† 9:13 A Täuqä 19:1-22 ‡ 9:20 Anğumä Itmakqä 24:8

äwinyäqäsquätñqä, quväukuä ique-ique mäpaquvqä ikqe. ²⁶ Iqu änäänä äwinyäqäsqa-säpi, tmi-tmiqä-tqe, tätä kuapänä mequäni. Goti Iqu qua tqe änyä imäkänqä duta, tänganqeyi. Mä hea yäpakä hiätñqä tänganji, Iqu Goti Iquenji, Iqueqä-kiuä äwinyätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä diñqe, naqä-hnğanä äpkqe. ²⁷ Ämaqä eeqänänji, hnqunä äpäkonqänqe. Iwä qänakndañi, Goti Iqu kukñuä mitätñqä iu tqäucñqe. ²⁸ Ii enqä-pa, Kraisi Iqu, qokä-apäkä kuapänänä iuqä suqä quvqä huätä matnämäutñqe, Goti Ique naqä-hnğanä äwiñgqetani, anqumñi, suqä quvqenqä huätä matnämäutñqä ma, ämaqe qu Iquenqä hinuä äqumbu pmetanquwä iu hänä iqumuatätñqä iunqä timäuniqe.

10

¹ Suqä Mosisi iquesa ätimäukqä iunji, nätmätqä änguä qänaknda timäuniqä diñqe, yasämä mämänätqueqä da, hiñgi qanyinä ktqä inänji. Iutanji, suqeu qänaknä ipu, hiqäva quväukuä ique-ique qäyä imäkäqäsäpiyä-qe, ämaqä Goti Iquenqä pätcätanquwä iquaunji, kiyä mamätqä ikikinyänä miwimäkqä danä yänä. ² Ämaqeu ikikinyänä hepñqä wimäkqä-säpi, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänquwä iqua, kiyä mamätqä epu, “Suqä quvqä yqänä ämenunä” knuä mindqänqä ipu, hiqäva anji mimäkqä itqäpninji. ³⁻⁴ I etanji bulumäka qokiuqätä, meme iquauqätä häneqe, suqä quvqä huätänji, änä mämamäuqä etanqgetani, quväukuä ique-ique häneqe ämepu, hiqäva äqäyäqäsätqänquwi, ii qokä-apäkiuqä suqä quvqenqä knuä-iqä ävätñqä diñqeyi.

⁵ Iutanji, Kraisi Iqu qua täunqä äquvepätäqänqanji, Goti Iquenji, tii ätukqe.

*“Si qu hiqäva äqiyäpu ktappñqe, makinganji, Nyinyqä huiwi näwinyä äyä imäkeniqä. ⁶ Ga suqä, nanui wätakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätänji, yeeqä miqä isnä. ⁷ Iwä tänganji, Goti Iquki, Nyi tii äktqä. Qu hinuiqänänji bukä iu, Nyinqä tuwanuä äqäyäpu ekuwä-pa, Nyi äkinqä Saqeuñä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqeqä.”**

⁸ Iqu i ätukqe, hinuiqä iqisanji, hiqäva-qäyqenqä kukñuä-suqä iuta tii ätkqe. “Qu hiqäva äqiyäpu ktappñqetä, nanui wätakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, ä suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätänä-pqenqe, makinganji, yeeqä miqä yqänä isnqinyä.” ⁹ Iinjä ätuäqetani, “Nyi äkinqä Saqeuñä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqeqä” ätukqe. Iqu injä itä, suqä hinuiqändqä iquenji, huätä ämamäutä, änyä-hänä imäkätä ekqe. ¹⁰ Ga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä äwiñqä dunä itä, Iqueqä huiwi hiqäva enqä-pa naqä-hnğanä äwiñgqetani, ne qokä-apäkä Goti Iqueqänänä heatunquä inemäkkqe.

¹¹ Itanqa hiqäva-imäkqä eeqänänä iqua, qu hiunji ique-iquenji, Goti Iquenyqä wäunuä imäkäpu, hiqäva asiqua äqiyäpu ätqäuwä wätqätanquwä-qe, hiqäva injä iqua, suqä quvqä huätä mämamäuqä ipnä.

¹² Mä Kraisi Iqu, qutä asänänä ma, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva naqä-hnğanä äqäkqetani, Iqu Goti Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe.

¹³ Inji hipa ämuangisa äpme, ämaqä, qu Iquenyqä mäkä-hunqä iquaunji, Iqueqä yukä yäpä iqi pmeqanquwanqanqä hinuä äqänä äpme. ¹⁴ Quami, Iqu tiinjä etanji äpmakqe. Iqu hiqäva kiuänänä hnqu imäkätä, qokä-apäki Goti Iqueqänänä hipñqä iwimäkätñqä iquaunji, kiyä mamätqä ikikinyänä näweqä pmetpñqä, qäpu iwimäkkqä iutanji.

* 10:7 Apqä Bukä 40:6-8

15 Kukñuä ii yänänäqñqä imäkätñqe, Dñä Äñguä Iqu-pqe, awä änatqi. Ganäñi, tiinji.

16 *“Naqä Iqu tii ätqi. Inğanji, kukñuä Nyi qutä guä mäsamniñqe, tiinji. Nyi Nqä suqä eeqänäñi, quvaqä qeqä-quuvqä iu pñqä eätmä, ga Nqä kukñui, nyi tuwanui, quvaqä kñuä indqänqeu äqiyemqänä.”†*

17 Itanğa anğumñi,

“Qu kukñuä-suqä ävasäpu quvqä imäkätqänuwä diñqe, kñui anği manyiyqä yänqiyä.”‡

18 Goti Iqu, suqä quvqenqä äwqä hanuä imäknätä, huätä ae ämamäutqe, suqä quvqä huätä mamäutñqä, hiqäva anğui imäkqe, hma hetñqe.

Goti Iquenqä zä miqä, qäqiqi watunquenqä

19-20 Nyämaqäüä, yuä naqänänjä hiqñqä, ‘Aañä näwinyä Goti Iqueqänänjiqä’ ätmiñuwä dunqä qñqanä enänqä iqu, Jisasi Iqueqä huiwiyi. Ga huänqä hänä-pmeqä-tänä hñqu, ne yäpä yänğisa timatunque, Iqu yuä ique äpisqiyätä, änyä-hänä imäuekqe. Iqu Iqueqä hänqetä iinjä imäkqetani, ne anjä hiqñqä ique yäpä yänğisa peyatunque, zä miqä pemä ianä. 21 Itanğa ne Ämaqä Hiqäva-imäkqä Aanjä Naqänänjä, Goti Iqueqä ämaqä-qune Mäneyqä-que ämenju. 22 Iwä Goti Iqueqä hiñuä iqini, Kraisi Iqueqä hänqeqe, neyaqä qeqä-quuvqeu pñqä-pñqä neyqanğqetani, “Ne kiyä mamätquneyqä” näqñqä ämenä, ga neqä huiwi, eqä hinoqukuä maeqä itä, asñä äqänanitanji, ikikinyänjä imäkñgu. Inji huänqä anğuitä, Hiqäva-imäkqä Äñguä Iqutä, iinjä ae ämenquetani, ne qeqä-quuvqä imñi quanğä maeqä, aanjä naqä-qakuinä änyanä, Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, yänänäqñqä imäknanita, zä miqä itanä, Goti Iquenqä qäqiqi wanä. 23 Ga Goti Iqu, kukñuä guä ämäsäuekqä iunä Imäkqä-quvqae, ne “Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, anğua inemäkäninğä hiñuä äqänanä äpmeñunä” ätätanä awä ätätunquenqe, kñuä hñquaqu mindqänqä, a yänänäqñqä äqätqä wanä. 24 Ne quuvqä anä eqiyätunquä hñqunä-hñqunänjä iqune, huizi iquauñqä kiinjä nenğanğuti, suqä anğuanänjä iunä itqueniñquä diñqe, ävauqumuatnatunquä hänaqenqä qävqä yanä. 25 Iinjä itaqänğani, ämaqä hui Goti Iqueqä yoqenqä aquväqñqeu ävquatämäutqänuwä-pa, ne iinjä miqä, aquvä äqänätanä, yänänäqñqä imäkñguatunque. Hiunji Kraisi Iqueqä äpqe, qäqi päqtätanği hiñuä äqumbiyitanji, suqä iinjä änäänä imäkquatuñque.

Neqä änenqä iunä, suqä quvqä imäkqa äwätunquä iutanä kimaninğe

26 Ämaqä-qunesanjä tqu-tqu, huänqä Jisasi Iqu imäuekqenqä kukñuä naqä-qakuinğä näqñqä ae ämakuwitani, quwqä äwinğä iunä suqä quvqä imäkqa äwätqänuwä, quwqä suqä quvqe huätä mamäutñqe, hiqäva-imäkqe, näwi aanğä eä. 27 Qunqe, tiinjä-pqe inänji. Qu zä kiinjä ipu, kukñuä mitqänğa, tä aanjä tnänänänjä, ämaqä Goti Iqutä mäkä-hunğä iquau tä näniqñqeu pmepnuwänğä, hiñuä äqambu pmepñqänäyi. 28 Ämaqä tqu-tqu, Mosisi iqueä suqeuñi ävakupqä iqua, ämaqä hñquaquñä-qe, hñquaqu-hñquenğä-qe, “Qu iinjä-iinjä imäkquwiqä” tqanğuwänğa, kukñuä mitqä iqua, qunğä huäqä mäwunğanğqetani, qu äpäkombñqänäyi. 29 Inji he kñui, äänä eyqi? Ämaqä, Goti Iqueqä Ymeqä Ique tuwä ävätqä iqu, kimanji hanjä-iqä äkisque meniğäti? Ii itqä iqu, hänqä Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqe, yänänäqñqä äwikqetani, Goti Iqueqänänjä hetñqä qäyä iwimäkkqä-qe, iqu hänqä iinjä iquenqe,

† 10:16 Järämai 31:33 ‡ 10:17 Järämai 31:34

nätmatqä quvqä enqä-pa imäkätä, ga Dnjä Änguä, huäqä naumäkätä, Änguä Inetqueqä Iqueni, suqä aanjä quvqänäni, qäsä itquetqäuä. Iinjä itqä iutani, hanjä-iqä aanjä naqänänjä meniçe. ³⁰ Ne näqñqä äyä ämeñu. “*Quvqenqä kimanji, ii wäunjuä Nqä enqä-qae, quvqä iqanqñqä iquauñi, Nyi kima wimniqeqä*”§ ätkqä iqu, ii Goti Iquvi. Ga tii-pqenqä näqñqä ämeñu. “*Qokä-apäkä Iqueqänänjä iquauñi, Naqä Iqu iwäsäunqiyä*”* ätä äqänä. ³¹ Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqu, ämaqä hñque hanjä-iqä naqänänjä vätnqä a äkiqätqe, ämaqä iinjä iqu, zä aanjä kiinjä winyänä.

Enyqä miqä, yänjä äqänğa uwqäpnqenqä

³² Hinjuiqänäni, he Goti Iqueqä we-hunqenqä näqñqä ämepiyänğanji, qu hanjä-iqä kuapänänjä hetapqanquwä iuta tmi-tmiqä-tqe ämepiyä-qe, yänänäqñqä ätqäumiñuwiñqä kñuä meqanqpu. ³³ Hnğanji, ämaqeuqä hinjuä iqi ämaetqätäpu, kukñuä quvqä etäpu, äyä etquetqäñuwi. Hnğanji, ämaqä hanjä-iqä ii metqätanquwä iquauñi, he qutä anä äyä itqänjuwi. ³⁴ Ga guä pmeqä anju pmetanquwä iquauñqe, he huäqä eunğanji, änguä äyä itquetqänjuwi. Itanğa qu heyaqä yquayä nätmatqä qua tâu metauqanquwänğanji, heqä nätmatqä änguänänjä qäukuä yätu hea ique-ique yqänä witanqenqä, näqñqä epiyä-qae, he iinjä qundqändqä miqä, yeeqänä äyä itqänjuwi.

³⁵ Heqä suqä iinjä itqänjuwä iquauñqä kñuä ämapiyi, zä miqä pemä ipu, quuvqä yänänäqñqä yqänä heqiyqäpnqe. Iinjä itqänjuwitanjä kimanji, Goti Iqu kuapänä etapäninqe. ³⁶ Ii tiinji. He Goti Iqueqä äwinqä dunä ipu, nätmatqä änguänänjä Iqu ätkqe mapnuwänqenqe, enyqä miqä, yänjä äqänğa uwqäpnqe. ³⁷ Ii tii äqänänqä-payi.

“*Äpakänä ma!† Ämaqä äpätnqä iqu, äpakä miqä äpäñqiyä. 38 Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänjä pmenqiyä. Ga iqu pemä miqä itä, iqueqä quuvqä heqiyqä mändi imänğa-imänğa päwiqanqutqe, Nyi iquenyqe yeeqä miqä danä ymä.*”‡

³⁹ Ne ämaqä pemä miqä itanä, quuvqä heqiyqä mändi imänğa äpäwitä, qui imäknatunquä-qune ma, aanqe. Ne quuvqe, hänjä-pmeqä meninquä, eqiyqa uwquatunquä iquneyi.

11

Ämaqä hinjuiqändqä iuqä Goti Iquenqä quuvqä heqiyqenqä

¹ Quuvqä heqiyqe, ii tiinji. Ne nätmatqä änguänänjä Goti Iquesa meninquä hinjuä äqänänä äpmeñu. Nätmatqä iinjä iqu, naqä-qakuä witanqenqä näqñqä ämeñque, ii ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunquetayi. Auä, nätmatqä ne hinjuä mäqunquä enquä diñqe, quuvqä eqiyätanä iuta näqñqä ämequ. ² Ämaqä hinjuiqändqä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä iinjä eqämiñuwä iutani, Iqu qunqe, “Ämaqä jänänänjä-quayqä” ätkqe.

³ Qäukuitä, quaetä, Goti Iqu Iqueqä kukñuä tqanqä duta ekiyinqä näqñqe, ne quuvqä eqiyätanä iuta ämetqänju. Iwä Iqu nätmatqä ne hinjuä äqunänqque ämetä, qäukuitä, quaetä, iuta imäkkqe, hmanji.

⁴ Epo* iqu, Goti Iquenyqä hiqäva äqäkqe, änguänänjä eä, Kenä iqueä ämäwqätäukqe, ii iqu quuvqä eqäkqä iutayi. Ga iutani, Goti Iqu, nätmatqä Epo iqu hiqäva äqiyätä äwikqe, yeeqä imetä, “Iqu ämaqä

§ 10:30 Kukñuä-suqä 32:35 * 10:30 Kukñuä-suqä 32:36 † 10:37 Asayä 26:20 ‡ 10:38 Hapakukä 2:3-4 * 11:4 Ipäqäkqä 4:1-5

jänänänä-queyqä” ätätä ämänätqueqi. Itanga Epo iqu ae äpäkonqä-qe, ne iqueqä quuvqä eqäminqenqä tqanqi äwiyätunqwe, ii iqu, iqueqä manitä kuknuä yqänä änatätqä-payi.

⁵ Goti Iqu, Inokä† iqueqä huiwä qäsä mapäkonqä yätqä dinqe, qäukuä yätunqä ätuma ekqäqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Goti Iqu itmakqetani, Inokä iqueqä huiwinqä qävqä ikipiyä-qe, mämäqumueqä da ikuwi. Goti Iqueqä bukä iunji, “Goti Iqu ique änyä mitmeqänqani, Inokä iqu, Goti Ique yeeqä iwimäkminqeqä” ätä äqänä. ⁶ Mä ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyä ii, qu Goti Ique yeeqä mäwimäkqä ipnä. Ämaqä Goti Iquenyqä qäqi ppnqä äwinyätqä ii, qu Goti Iqu äpmenqenqä knuä yänänäqñqä indqänäpu, ga “Ämaqä qu Iquenyqä näqñqä mapñqä itqätanquwä iquauñi, Iqu kimanji, äñguä väniqueqä” knuä yänänäqñqä ämepu, ga Iquenyqä quuvqä heqäpñqe.

⁷ Goti Iqu Noa† iqueni, “Hanä-iqä naqänänä qänqanä hinuä mäqunquä iminjä di kimenqiyä” tqanqa, Noa iqu Goti Ique yäpä iqi ävätä, imbqua qui mimäkñqä hänä pmapñqä dinqe, yimba hñqu imäkkqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Iqueqä quuvqä heqiyqä iutani, qokä-apäkä qua täutanjuqä suqä quvqe, ätnänä iqi äti ämaekqäqe. Ga tiinjä-pqeyi. Goti Iqu, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänquwä eeqänänä iquau itqueqä-pa, Noa iquenyqe, “ämaqä jänänänä-queqä” ätminqe.

⁸ Goti Iqu Aprähämä§ iqueni, “Si qua, ‘tqeqä’ äktätmä äktapmqä iqä dunqä, uvä” ätuätä tääqä tuätumeqanqani, Aprähämä iqu Goti Ique qätä äwiyätä, äkiu ti wätñqe, änyä maqñqä eäqä-qe, quuvqenä eqiyätä äuminqe. ⁹ Ga iqu äwäqe, qua Goti Iqu, ‘Tqä ktapmniqueqä’ ätuätä, kuknuä guä ämäsäuekqeu, anä-himqä huitanänänä-qu imänä äpmaminqe. Iqu iinjä äpmaminqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Itanga iqini, iqunä ma, Aisakä, Jekopä iquaqu-pqe, qu ämaqä, Goti Iqu kuknuä asä ii guä ämäsäuekqä iqua, namnä anä ämätepu, iu yakuinä äpmaminjuwi. ¹⁰ Ii tiinjä etanqiyi. Aprähämä iqu, anä-himqä yänänäqñqä hñganqä, Goti Iqunä imäkätñqä knuä ämetä, ämätkqä iu äpakänä pmeninqä quuvqä eqiyätä, hinuä äqänä äpmaminqe.

¹¹ Sera* ii qokitqä ae ekqä-qe, ii Goti Iquenyqe, “Iqueqä kuknuä guä ämäsäuekqeu Imäkqä-queqä” knuä indqänätä, quuvqä eqäkqe. Iinjä ikqetani, Goti Iqu iwimäkqanqi, ii äwqä ekqe. ¹² Iinjä etanqi, qoyanä äpäkonätñqä iminqä hñquesani, kaqä-kawäka kuapanä eqiyamanquwi. Qu hiinjä-qätäqueqä qäukuä yätunätä, hikä weä eqä manju äwinqä-pa, a matäuqänänä, aanä kuapanänä hepnuwi.

¹³ Ämaqä iinjä ii, Goti Iquenyqä quuvqä yqänä eqiyäpiyä-qe, eeqänä äpäkonquwi. Goti Iqu qunji, nätmätqä äñguänänä dinä vqänqä kuknuä guä ämäsäuekqeu, qu qua täu yqänä äpmapiyänqani, mämeqä danä ikuwi. Qu kinä tämä ätqäupu, nätmätqä iinjä kinä yämä witanqi hinuä äqunquwä iutanä, yeeqä ikuwi. Ga qu womba miqä ipu, “Ne qua täunji, ämaqä anä-himqä huitanä-qune eanä, yakuinä pmetunquä iquneyqä” ätukuwi. ¹⁴ Ne ämaqä kuknuä iinjä tqanqä äwiyaqetani, näqñqä tiinjä metunqwe. Qu anä näweqä pmetpnuwä iunqä knuä indqänqä äwätqänäuä. ¹⁵ Qu quwqä qua yäuä äväma äpkuwä iunqä knuä yqänä ämeqä-säpi, qu iunqä anqumä uwqäpningä. ¹⁶ Ga iinjä ma, qu anä äñguänänä, yäuä ique ämäwqätäutanqä hñque meqänqä, knuä yänänäqñqä indqänätqänäuä.

† 11:5 Ipäqäqä 5:21-24 ‡ 11:7 Ipäqäqä 6:13-22 § 11:8 Ipäqäqä 12:1-4 * 11:11 Ipäqäqä 17:9; 18:11-14

Ii qäukuä yätunä iqueyi. Ga Goti Iqu, qunqä anä-himqä näwinyänä ae ämätäwiyqä etanqgetani, tiinji. Qu Iquenqe, 'Neqä Goti Iqukiyqä' tqüä diñqe, Iqu womba miqä danä yänqiyä-qe, näqñqä ämetqänju.

17-18 Goti Iqu Aprähamä† iqueni, “Tqä taqä-tawäka kuapänäni, Aisakä iquesanä heqiyämambnuwiqä” ätuätä, kukñuä guä ämäsäuekqe. Iinjä etanji Goti Iqu Aprähamä ique yamwiqä vqanqa, Aprähamä iqu Iquenqä quuvqä eqiyätä, iqueqä ymeqä Aisakä ique hiqäva imäkmätä äwikqe. Auä, ämaqä, Goti Iqu kukñuä guä ämuäsäuekqä iqu, iqueqä ymeqä kiqä-kiuänänä ique hiqäva imäkmätä itä, kñuä yänänäqñqä tii ämaminqe. 19 “Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonjuwä ii, anqumä ävauqumuätätñqä Yänänäqñqä-tänä Iquvqä.” Iwä kukñuä ktqä iutanä, “Aprähamä iqu Aisakä iqueni, äpäkonjuqä duta anqumä itmakqeqä” tatunqe.

20 Aisakä‡ iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, iqu Jekopä iquenqätä, Iso iquenqätäni, Goti Iqu inqueqi äñguä pmanyiyänqä iwimäkätñqä tääqä ätukqe.

21 Jekopä§ iqu-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, tiinjä ikqe. Iqu äpäkonätñqä, Josepä iqueqä ymeqä iquaquini, Goti Iqu äñguänänä pmayänqä iwimäkätñqä tääqä ätkqe. Ga iqueqä yäkqe, yqänä esänä, qonä äwoktäuqe, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukqe.*

22 Josepä† iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, Israitqä iquesanä kaqä-kawäka Isipä äväma ppnuwänqä ätuätä, “Ñqä yänä-yawi, inqa qäsä äma uwqäpnqä” ätuätäqetani, äpäkonjuqe.

23 Mosisi‡ iqueqä känai ique änyuäqe, iyaqu ymeqä iqueni qeqätqä äqunäsinyä, qua Isipä iu miqä naqä iqu ätkqenqä zä miqä, qanjä hñquaqu-hñque zä maqñqä ämiminjiyi. Iyaqu injä ämiminjiyi, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäsinyä iutayi.

24 Itanqa Mosisi§ iqu naqä-qu ae eäqe, iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, “Ämaqä naqä qua iu miqä iqueqä meqiyqä ymeqä-queqä” tqüä diñqe, “Oeyqä” ätkqe. 25 Iqu yeeqä inqe, suqä quvqeuta hñganqä iqa mäwqä, wänqäpu iqä iunqe, “qäyä hiätñqeqä” ätätä, qu Goti Iqueqä ämaqä qui imäkminjuwä-pa, iquenjä-pqe qui imäkpnuwänqä diñqä atäunjuä inqqe. 26 Iqu, Goti Iqu kima äñguänänä vñiqenqä hinjä äqänä äpmeqetani, “Ämaqä Goti Iqu atäunjuä ikqä iqueä yoqä dunqä womba ämeqe, ii Isipätanjä mbqä yquayä aanjä hävemnäqñqä dunji ämäwqätäunä” kñuä ämakqe. 27 Iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, ämaqä naqä Isipä iu miqä iqueä äwqä tnänñqä zä miqä, qua iqueni ävämakqe. Ne Goti Iqueni hinjä mäqunquä itunquä-qe, Mosisi iqu Ique hinjä äqunätä iminqä enqä-panä-qu yänä äqänätä injä iminqe. 28 Enätqä ymeqä hitmqä iquau päsqä iqu, Israitqä iquau qui miwimäkqä yätñqä diñqe, Mosisi* iqu, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, “Sipsipqä äpäsäpu häñeqe, anä huä äyqä iu eeä ipiyä” ätuätä, hiunji naqä ‘Pasopauä’ äqonänqe, inqa ipäqäkqe.

29 Israitqä† iqua Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iutani, eqä-pñä ‘häñesqäuä’ äqonänqä iqueni, qua-ye enqä-panä iu äkäkuwi. Itanqa Isipä iqua asä iu äkenä-tpu iqanjuwänqa, eqä änyuäpätäkqe.

† 11:17-18 Ipäqäkqä 22:1-10 ‡ 11:20 Ipäqäkqä 27:27-29 § 11:21 Ipäqäkqä 48:1-20 * 11:21 Ipäqäkqä 47:31 † 11:22 Ipäqäkqä 50:24-25 ‡ 11:23 Anqumä Itmakqä 2:2-3 § 11:24 Anqumä Itmakqä 2:11-15 * 11:28 Anqumä Itmakqä 12:21-30 † 11:29 Anqumä Itmakqä 14:21-30

³⁰ Israitqä† iqua anä-himqä Jerikonj, hiunji 7 qanä koquvqanquwänga, kiqä täkñi qua iqi äpäknqce, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutayi.

³¹ Leopä§ mbqä metnqä huiwä yanä vqä ii, ämaqä hinuä tämaqä iqä iquaqui, yeeqä itmetä yätamakä äwikqetani, qokä-apäkä Goti Iqueä kukñui hñgisana iqetani, qui anä mimäknqä danä ikqce, ii Goti Iquenyqä quuvqä eqäminqä iutanänji.

³² Nyi 'iinjqä' ätätmä tuwanjui yqänä äqäka uwqämñqäta? Nyi kukñui Giriyonä* iquenyqä, Barakä† iquenyqä, Samsonä† iquenyqä, ä Jepta§ iquenyqä, nñ Dewiti iquenyqä, Samueli iquenyqä, itanga hinuä-tqä iquaunqä, tmqä diñqce, hea homä iqanji, änä maeqä iqi. ³³ Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutani, ämaqä iquautanä hñqua, qu ämaqä miqä kuapänänjä iuqä mäkä-iqä iquaunji, ämäwqätäuminjuwi. Hñqua, suqä quvqce jänä imäkminjuwi. Hñqua, nätmätqä Goti Iqu, "Etapmçänä" ätukqceunä ämaminjuwi. Hñqua, laiyonqä iqua manä mayauqä ipnqä imäkminjuwi. ³⁴ Itanga hñqua, tä hänaqä naçänänji equmuäkminjuwi. Hñqua, mäkä-huñqä iquaunqä hionaqeunji äwimasiyäpiyä iuta mapäkonqä iminjuwi. Hñqua, yänänäqñqä maeqä epiyä-qe, çänakñi yänänäqñqä ämaminjuwi. Hñqua, mäkä iqänqce, näqñqä ämaminjuwi. Ä hñqua, mäkä-iqä qua huiziutanä iquaunji, anji upnqä ändowäkatminjuwi. ³⁵ Ga apäkä hñqua, käyämaqä ae äpäkonäpu, anqumä hänä vauqanquwä iquau, anji itmaminjuwi.

Inqce ämaqä hñquaunji, quwqä himä-wiunqä iqua, guä äkiqiyäuepu, "He Goti Iquenyqä tuwä äwiqäpi, ne heñi evqatäwatatunqceqä" tquanquwänga, qu, "Ne äpäkonätanä, qua butani anqumä hänä ävautanä, hänä pmeqä meniñque, ii anqänänjiqä" knuä ämepu, himä-wiunqä iquau, "Oeyqä" ätuminjuwi. Iutani, himä-wiunqä iqua, iquaunji änänä äpäsqa äwäpu, pizqä äpäkmijnjuwi. ³⁶ Huizi iquaunji, himä-wiunqä iqua ewiiqä ätuäpu, ikukuwä äpäsäpu, ga guä woyqä ämäsäupu, guä äpmuateminjuwi. ³⁷ Huiunji, qu hikä äpäsäpu, hñquaunji, huiwi awä äqäqatäupu, ä hñquaunji, hionaqetä pizqä äpäkmijnjuwi. Hñqua, qäkämä maeqä, sipsipqä huiwitä, meme huiwitänä, imäkmbu ikäminjuwi. Qu huiwä du yätamakqenqce äwa kiinä ipu, hanä-iqä hävemnäqñqä metqätanquwänga, suqä aanä quvqä di itquamijnjuwi. ³⁸ Quwqä suqce, anqänänjä eäqetani, qu qua täutanji huiziquauqä ämäwqätäupiyä-qe, qu qoqonä, qua yenüä, anä ämaqä maeqä imä äqäyänäkipu, hikä himanä iutä, qua hovqä iutä äwäyäkäminjuwi.

³⁹ Ämaqä eeqänänjä iinä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä eqäminjuwitani, Iqu qunqce, "Ämaqä jänänänjä-quayqä" ätkqä-qe, qu qua täu yqänä äpmapiyänqani, nätmätqä Goti Iqu, "Nyi qu äwimniqeqä" ätätä guä ämäsäuekqce, mämeqä iminjuwi. ⁴⁰ Ii tiinä etanjiyi. Goti Iqu ne çänaki äpmenquä iqunenyqce, nätmätqä aanä anqänänjä, näwinyä imäkekqä iutani, Iqu qokä-apäkä hinuiqändqce, qu-ganä çäyu timäuqä diñqä mäwinqanji, ne eeqänänjä ikikinyänjä anä timäuqänqä äwinqce.

12

Suqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwqenqä, ämänätqueqä iquaunqä

¹ Ämaqä hinuiqändqä kuapänänjä iinä iqua, änakuaqupu, quuvqä heqiyqenqä ämänätquetqänä. Iinä eänqce, suqä quvqä eeqänä, ne täka änamäkänqce, huätä equvämäutanä, hanä maeqä eanä, çanä tnänjä

† 11:30 Josuwa 6:15-20 § 11:31 Josuwa 2:8-13; 6:25 * 11:32 Naqä-qua 6:11-8:35 † 11:32 Naqä-qua 4:6-5:31 † 11:32 Naqä-qua 13:24-16:21 § 11:32 Naqä-qua 11:1-12:7

äwätunquä-pa, suqä jänänänjä Goti Iqu ne imäkquatuñquä äwiñgqä iunqä enyqä miqä, yqänä imäkqä uwquatuñque. ² Ne ii imäkquatuñquä diñqe, hiñui Jisasi Iquenyä äqunqwa uwquatuñque. Iqu neqä quuvqä eqiyätunquä iu ävauqumuatätä, ikikinyänjä timäutñqä Imäkqä Iquvi. Iqu yeeqä inqe qänakñi wimeniqä etanqqenqä kñuä yänänäqñqä indqänätä, womba inqä zä-huätatä iu wimeqänqe äwäwa miqä, yänjä äqänätä tmi-tmiqä ämetä, zä-huätati äunqqe. Inji, täñganji Iqu quami, Goti Iqueqä zä-hawiu hipa ämuangisa äpme.

Goti Apiqu, ne suqä äñguä imäkatunquä, inetqueqenqä

³ Iwä he hiqä-hiuä enyqä ipu mäwquatämäuqä ipñqä diñqe, Ämaqä, suqä quuvqä imäkqä iqua, quuvqä kiinjä qäyä itquaminuwä-qe, Iqu yänjä äqänätä äpmakqä, Jisasi Iquenyqe, kñuä heyqutñqänänji.

⁴ He suqä quuvqä ique ämäwqätäuanä-tpu mäkä ipiyä-qe, heyaqä häñeqä kuapänänji mäpäkäwiqä iqäqä änyänji. ⁵ Goti Iqu henyqe, “Nqä ymeqeqä” kñuä indqänätä, kukñuä yänänäqñqä emäkätä etkqenqe, hui imäukuwä mandi? Iqu heñi,

*“Nqä ymeqä iquki, Naqä Iqu si äñguä imäkñqä, nätmatqä hmbu ikitqueqäqe, ‘Tä nätmatqä hiñginqeä’ kñuä makiyqä yätñqe. Itanqa Iqu tqä qämä-qämä iqe, jänä ikimäkñqä ikitqueqäqe, enyqä itnä mäwquatämäuqä panä. ⁶ Ii tiinjä etanqiyi. Naqä Iqu, ämaqä iquenyqä äwinyätqä iqueni, äñguä imäkätñqä ämotquenqiyä. Ga Iqu ämaqä hñque, Iqueqä ymeqä enqä-pa itmetqä iqueni, hiqokä päsanqiyä.”**

⁷ Hañä-iqä äänä emeqe, he, “Goti Iqu ne jänä nemäkätñqä inetquetqänä” kñuä indqänäpu, yänänäqñqä tqäpñqe. Kaniqukua, quuwqä ymeqä du itquetqänuwä-pa, Goti Iqu asä ii etquetqäuä. Ymeqä, kaniqu jänä miwimäkqä hiñuinä äqunätñqe, äsqukä? Ymeqä iinj, aañqe.

⁸ Goti Iqu Iqueqä ymeqä eeqänänji, Jänä Iwimäkqä-qu etanqqetani, heñi jänä memäkqä-säpi, he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä maeqä, ä heniqu maeqä-quenä hetpninji. ⁹ He tiñänqä-pqe kñuä inä mapñqe. Apka äneemetqänuwä iqua, ne jänänä inemäkqanquwiñqä yoqä naqänänjä äyä ämaetqänu. Itanqqetani, Apiqu quuvqä änatapkqä Iqueuä yäpä iqinyä itanä, iuta ne häñä-pmeqä metunqwe. ¹⁰ Neqä apka, qu ne suqä jänänänjiu inemäkñqwe, quuwqä iwäsäuqä iuta imäkäpu, hñganqä mänetqueqä ipnä. Mä Goti Iqueqä jänänä inemäkqe, yätamäkqä äneyätä, Iqu suqä ikikinyänjinä itñqä-pa, ne-pqe asä iinjä nemäkätñqä inetquenä. ¹¹ Suqe, ne jänä inemäkqä iutani, hañä-iqä ämetanä, aquvänä miqä yanä. Ga qänakñi, ne suqä iquesa jänänä ae ätimäuanitani, ne suqä aañä jänänänji ämetanä, äwqä hañuä-inqä pmenä.

¹² Iinjä iutani, hañä-iqä ämetqänuwita, hiqä hipa eqiyämäunqetä, yukä yäunüä-yäunüä inqä änyäunuwitani, qäyä eänä, enyqä miqä, yänänäqñqä imäkmbu.† ¹³ Hänaqe, jänä imäupu upiyä.‡ Iwä yukä quuvqä änyäunuwä iqua, quanñä mapäkñqä ipu, äñguä imämbñqänänjä.

Ne Jerusälemä änyä-hänjä iu timatunqenqe, yänjä qänquatuñque

¹⁴ He yänänäqñqe, ämaqä huizitä äwqä quuvqä miñqä, hañuä imbu, suqä ikikinyänjä iunä iqäpñqe. Ämaqä ikikinyänjä matimäuqä enqä iqu, Naqä Iqueni hiñuä mäqunquä yänä. ¹⁵ Hesañä hñqu, Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi vqe mämeqä iqänqä, äñguänä mimbu. Ga hesañä hñqu, äwqä quuvqä änyätä, huizi du yätquakä vqänqe, äñguänä mimbu.

* 12:6 Quamä-pmeqä 3:11-12 † 12:12 Asayä 35:3 ‡ 12:13 Quamä-pmeqä 4:26

16 Itanga hesañä hñqu, suqä huiwä yanä inqe, Goti Iqu änätapkqä iu miqä, quvqä iqänqe, änguänä mimbu. Anqumä, hesañä hñqu, Iso iqu Goti Ique tuwä äwiyätä, qua täu-tañinqänä indqängqä-pa, indqängqänqä änguänä mimbu. Iqu ymeqä hitmqä-qu eä, kaniqueä nätmatqä iqu meqä iunji, ymisañä naqä-hñganä äñqä di, mbqä ikqe. ¹⁷ He näqñqä äyä enä. Qanakndani iqu nätmatqä ii anqumä mamätä ikqe, änä mämeqä ikqe. Itani iqu nätmatqä änguänäñi anqi metñqenqe, kñuä kuapänä äqäminqä-qe, iqueqä suqä quvqenqä kñuä kunmäkñqä ikqetani, huänqä minqä ikqe.

¹⁸ He Jisasi, Iquenqä quuvqä eqiyätqänuwä Ique ätimäuquwi, qoqonä naqä-qakuä itmaqänäpu a mipñqä hmanji. Israitqä iqua qoqonä Sänai iu ätimäukuwängani, tä naqänänä äsätä, hea mäma naqänänä äwitä, yunüä yängänäqñqä äqunätä, iqanqi äqunquwi. ¹⁹ Itanga häawä tätqätanqi äwipiyyi, mä manä tqanqi äwiyäpiyä iquenqe, qu zä kiinjä ipu, Mosisi iqueni, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqänqe mänenqä iqiyä-qe,” änäänä ätqua äuminuwi. ²⁰ Qu kukñui, ämaqä-qe, hiveqä-yaqueqä-qe, qoqonä-eptänqä täu qo äuiqäqä iquenqe, hikä pizqä päsqänqä tqanqa, zä ipu mämeqä ipiyitani, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqänqe mänenqä iqiyä-qe,” ätqua äuminuwi. § ²¹ Qu nätmatqä iinjä äwiyäpu, ga hinüä äqunäpiyinqä zä kiinjä ipiyä iutani, Mosisi iqu-pqe, “Nyi aanä zä kiinjä itmä, yäunüä-yäunüä iqänä” ätkqe.*

²²⁻²⁴ He iinjü matimäuqä, tiinjü ätimäuquwi. He qoqonä Sayonä iutä, Goti Hänä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä anä-himqä Jerusälemä qäukuä yätunä ämätänqä iutä, ätimäuquwi. Iqini, tiinjä iquau äwimequwi. Enätqä a änä matäuqänänä aquvä äqänäpu, yeeqä itqätanguwä iquautä, Goti Iqueqä ymeqä hitmqä, quwqä yoqe, qäukuä yätu äqänänqä iuqä aquväqñqä iutä, ä Goti ämaqeu kukñuä mitqä Iquesä, ññ ämaqä Goti “Jänänänä-quaiqä” ätätä, ikikinyänä ae iwimäkkqä iquauqä quuvqä iquautä, ga Jisasi, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä imäkqä Iquesä, ga Jisasi Iqueqä häñeqä ne pñqä-pñqä änekqä iquesänji. Häñeqä iinjä iqueqä kukñui, änguänänä eä, hinuiqänä Epo iqueqä häñeqä ätminqä† iunji, ämäwqätäunä.

²⁵ Naqä Iqu kukñuä tätqätanqä, hñgisa ipu, qätä mäwiyqä danä iqänqe, hinüä äqunäpu, änguänä mimbu. Hinuiqänänä, Iqu Israitqä iquau qoqonä Sänai iu ätuminqä, qu Iqueä kukñuä iunji, hñgisa ipu, qätä mäwiyqä ikuwitanä hanä-ique, zä äwäpu, mämäwqätäuqä ikuwi. Inji Iqu qäukuä yätuta kukñuä natätqätanqä, ne tuwä äwiyquque, iquesañä hanä-ique, zä äwätanä mämäwqätäuqä yanqunä. ²⁶ Goti Iqu, qoqonä Sänai iu kukñuä tqanqa, quae ämenä ikqe. Mä Iqu täñganqe, kukñuä guä ämäsäutä, “Anqini Nyi ämenä naqä-hñganä mimniñqe. Inqani qua iquenyä mimniqä ma, qäukuä iqueni qäsä mimniqeqä” ätkqe. ‡ ²⁷ Iqu “Naqä-hñganäyä” ätkqe, tiinjñqeyi. Goti Iqu iinjä imäkätäqänqani, nätmatqä Iqu imäkätä ekqe, ämenä ämitä huätä mamäunike. Mä nätmatqä ämenä-miqä yätqe, iinjä yqänä witñqä imäkänike.

²⁸ Goti Iqueqänä ämiqe, ne ämenque, ii ämenä-miqä yänä. Iqu qeqä wutqanqi ii änätapkqetani, ne Iqueni, “Si Anqä Iqä Iqukiyqä” tquatuñque. Iutani, ne Iqu ämänaqutäutangi äqunätanä, Iqueqä yäpä iqinyä itanä, itanga, Ique yeeqä iwimäkatunquä diñqe, Iqueqä yoqe

§ 12:20 Anqumä Itmaqä 19:16 * 12:21 Kukñuä-suqä 9:19 † 12:22-24 Ipäqäqä 4:10 ‡ 12:26 Hakai 2:6

haqeqä ämaequatunq̄ue. ²⁹ Ii tiinjä etanjiyi. Neqä Goti Iqu, tä tnänänänjä äsäätä, nätmätqä eeqänänänjä tä änätñqä-pañä Iqueyi. §

13

Suqä Goti Ique yeeqä wimäkqenqä

¹ He hñqunä-hñqunäñi, quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquaunq̄e, kiinjä henganq̄uti, qutä iqa uwqäpnq̄e. ² Ga ämaqä hñqäqisanjä emequwä dunji, yeeqä ävätmepu, suqä, iquau heqä anä iu miqe, mäwquatämäuqä pambu. Ii tiinjä dutayi. Ämaqä hñqua iinjä ipiyänq̄ani, qu “Ämaqä du ävätmepunä” kñuä ämakuwä-qe, enätqä iquau ävätmakuwi. ³ Goti Iqueqä ämaqä guä äpmeñuwä iquaunq̄e, he qutä anä äpmapiyä enqä-pa ipiyä diñq̄e, kñuä meqäpnq̄e. Ämaqe, huiziqua quvqä iwitqueqanq̄uwä iquaunq̄ä-pq̄e, kñuä meqäpnq̄e. Ii he huiwi asitanjinä imbu, täñä-hunqä meqenq̄e, näqñqä yasämä etanq̄piyä.

⁴ He eeqänänänjä, suqä, qokä-apäkä ämanqä ätnänqä iqueni, haqeqä ämamäupñq̄e. Iwä qokä-apäkä ämanqä iqu, Goti Iqueuä hiñuä iqinjä, kiyä mamätqä, äñguänänänjä witätñqä imäkqanq̄pu. He näqñqä äyuwä. Huiwä yanjä hiñgi-hiñgi inqä iquautä, apäkä huiuqä, qokä huiuqä ditä ikiqä iquautäñi, Goti Iqu quwqä suqenqä kukñuä ämitätä, kima väniqe.

⁵ Goti Iqu neñi, “*Nyi heñi, nätmätqä maeqä pmapñqä emäkmänq̄e, maevquatämäuqä ymqänä*”^{*} natqanq̄getañi, he mbqänqänä enqä iquenyä iqa mäwqä ipu, “Nätmatqä ne ae a äqätänq̄ue, ii neqä qäyunänñi ämeñunä” kñuä ämepu, äwqä hanuä imbu pmeñq̄e. ⁶ Ga Goti Iqueqä kukñui yänänäqñqä nemäkqanq̄i,

“*Naqä Iqu yätamäkqä nyiyqä-qu etanji, nyi zä miqä danä imqänä.*

Ämaqe, qu nyinjä, äki-äki indqueqanq̄ppqä-qe, Goti Iqu nyitä yqänä äpmenä”[†] tatunq̄e.

⁷ Ämaqä naqä he emeyäpu, Goti Iqueqä kukñuä etmiñuwä iquaunq̄ä kñuä heyquätñq̄e. He nätmätqä eeqänänänjä, quvaqä qanjä äwätqätanq̄uwä iuta ätimäkqenq̄e, kñuä ämepu, qu quuvqä eqämiñuwä-pa, asä inä eqiyqäpnq̄e. ⁸ Jisasi Kraisi Iqu, huäqinyqä, täñganqä, inq̄a-inq̄anqä huitanjä makunmäkñqä, asänänänjä Iquvi. ⁹ Iinjä enqä-qae, kukñuä huitanjä-huitanjä yäpaqänq̄isanjä ämeyätä, hänaqä Goti Iqueuä dunji ävquatämäuqä diñq̄e, äñguänä mimbnq̄e. Neqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä hiätñq̄e, ymisanjä iutanjä ma, Goti Iqu qeqä imänq̄euta yätamäkqä hiñgi äneyätñqä iutanänñi. Ämaqä, ymisanjä äñqä kukñuä-suqä iu qänaknä itqänjuwä iquaunq̄i, suqä ii yätamäkqä mäwqä itñq̄e.

¹⁰ Ne hiqäva-imäkqä ttawä ämeñq̄e, mä hiqäva-imäkqä namnä anä iu itqänjuwä iqua, ymisanjä ttawä iquesanjä ämepu, manqä ipnä. ¹¹ Hiqäva-imäkqä naqä iqua, nanuä iutanjä häñeqe, suqä quvqä huätä mamäutñq̄e, anä aanjä näwinyä Goti Iqueqänänñiunqä äma äpemiñuwi. Inäq̄e, nanuä huiwä-guwä-yänjä-manji, ämaqä hñqua-mända anä-himqä iunji yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, tä ikamiñuwi. ‡ ¹² Iinjä etanji Jisasi Iqu, Iqueqä häñeqeta, qokä-apäki Goti Iqueqänänänjä hipñqä iwimäkätñq̄e, tmi-tmiqä-tq̄e, anä-himqä iunji yäpaqä mäñgisa ämakq̄e. ¹³ Mä täñganq̄i, ne wombä inqä Iqu ämakq̄e, ne-pqä inä metñq̄e, anä-himqä yäuä iqueni, § äväma yäpaqä mäñgisa äwätanä, Ique wimetunq̄e. ¹⁴ Qua täunji, ne anä-himqä

§ 12:29 Kukñuä-suqä 4:24 * 13:5 Kukñuä-suqä 31:6 † 13:6 Apqä Bukä 118:6 ‡ 13:11
Hiqäva-imäkqä 16:27 § 13:13 Täqinjä, anä-himqä yäuä iqueni, kukñuä-suqä yäuä iquenqä atäunjuä eä.

äpakänä wiqe, maeqä-quneyi. Ne anjä-himqä qänaki pätnqä iquenyqä, hinuä äqunanä äpmeñu.

¹⁵ Mä Jisasi Iquesañi, ne hea ique-iqueni, Goti Iqueqä yoqä haqeu ämaetanä, Iquenyqä hiqäva qäyquatunqä. ¹⁶ He qokä-apäkiñi, suqä äñguänänä dinä itquepu, qu nätmätqä hnjuanqä äwa iqanqpe, yätamakqä wipñqe. Suqä iñi imäkqe, Goti Iqu hiqäva-imäkqetäñi asänänä äqunätä, yeeqä kiñä äwinyätñqe.

¹⁷ Heqä quuvqä heqiyqe qui imäkqanqä, heqä ämeyqä iqua wäunui, hapä mäpmeqä itqänäuä. Ga qänakñi, quwqä wäunüä iñä iminuwä iquauqä quatinqä, Goti Iqueni awä tupnuwänqä. Iutañi he iquau qätä äwiyäpu, yäpä iqinyä iqäpnqä. Iqua hesa äwqä hanjä-iqä mämeqä, quwqä wäunui äwqä yeeqä-tänä iqäpnqä diñqe, he iñä imäkqäpnqä. Qu wäunui äwqä hanjä-iqä-tänä ipqe, heñi yätamakqä meyyä yänä.

¹⁸ Ne hea ique-ique suqä jänänäninä imäkatunquä änenyätñqä-qae, neqä suqä iwäsäuqä dññi, “Goti Iqueuä hinuä iqini, jänänänuneyqe” kññä yänänäqñqä ämeñu. Inñi, he Goti Iqu yätamakqä neyätñqä tääqä tqanqpu. ¹⁹ Mä Iqu nyiñi, henyqä anqumä maqänä änändowatätñqä, tääqä tññqä kiñä änyinñi.

Goti Iqu qunñi äñguä wimäkätñqä, tääqä tqenqä

²⁰ Täñganñi, Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, yätamakqä eyätñqä tääqä ätuätqänä. Iqu neqä Naqä Jisasi Ique qua buta anqumä hanjä ävauqumuatkqe. Jisasi Iqu, Iqueqä häneqe, kukñuä guä ämäsäuekqä qäpu maeqä ique, yänänäqñqä iwimäkätñqä äwikqetäñi, sipsipqä iquau Miqä Naqä-quvi. ²¹ Goti Iqu he Iqueqä äwinqeuñä qänakñä ipñqä diñqe, näwinyä äñguänänä emäkätñqä tääqä ätuätqänä. Ga Iqu Jisasi Iqueqä wäunüä dutañi, ne suqä Iqu äwinyätñqe, eeqänänä metunquä inemäkätñqä-pqe, inä änyinñi. Ga Jisasi Kraisi Iqueni, ne yoqä naqänänñi hea ique-ique vquatunqä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä yäpaki

²² Nqä nyämaqäuä, nyi tuwanuä wänqäpu äqiyqä-qae, kukñuä, heqä qeqä-quuvqä imñi, yänänäqñqä emäkätñqä ätqäqä täunñi, qätä äñguänä wipñqä kiñä änyinñi. ²³ “Neqä neyämaqä Timoti iqu, guä pmaminqä iuta ae iqtäwatukuwiqä” etqä. Iqu nyi maqänä nyimeqanqutqe, qäquye henyñqä hinuänqä penyue. ²⁴ Heqä naqä ämeyätqänuwä eeqänänä iquautä, qokä-apäkä Goti Iqueqä eeqänänä iquautäñi, “Nyi qunqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqä, iquau tupiyä. Ämaqä qua Italisanä äpkuwä iqua henyänqä, “Ne qunqä hui mimäuqä iqunä” ätqä. ²⁵ Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he äñguä hinñi emäkquätñqä änyinñi.

Jemisi

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Jemisi iqueqä tuwanuä täñji, iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iqua suqä äñguä iunqä qänaknä iqäpñqä motquetñqä, kuknuä kuapänä ätuätä iunqä äqäkqe. Qu näqñqä äñguänäñi ämepu, iqueqä kukñuiñqä kñuä äñguänä indqämbñqä iunqe, iqu kuknuä ktqä kuapänäñi äqäkqe.

Jemisi Iqu kukñui yänänäqñqä tiñjä äyä ätkqe. Ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hiñgänäwa mäpmeqä itä, ämaqä huizi-pqä iquaunji, suqä äñguä iwimäkquätñqeqä. Ii tiññiqä ämotqueqiyä. Iqu quuvqä yänänäqñqä hiäqiyätñqä inqe.

Jemisi iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jemisi Goti Hanjuwä Iqueqätä neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä wäñjuä-wiyqä iqunji. Nyi tuwanuä tä, he, Israitqä iquauqä awäkiqua 12 iquauta eqiyämanqquä iqunesañä, ga añi, qua neqä du mäpmeqä danä, qua im-imä äpmakäwäñuwä iquennqä äqiyqä. Yäa ñqä-quauä.

Quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä iqenqä

² Ñqä nyämaqäüä, suqä quvqä hanjä-iqä imäkqä dunqä yamwiqä iqä huitañä-huitañä emetqätanqutqe, he iñqe yeeqä dinä ipu pmepñqe. ³ He näqñqe, hanjä-iqä hnjuä ätimäutä, hiqä quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä eyqäqe, hanjä-iqä iñji qäyä ämepu, yänänäqñqä tqäutpñqä emäkqi. He iñqe, yeeqä iqäpñqe. ⁴ Heqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä hetñqä diñqe, he hea ique-ique hanjä-iqä qäyä ämepu, yänänäqñqä tqäutpñqe. Inganji he Goti Iqueä suqä äñguänäñä diñqe äwa miqä ipu, hiqä suqä äñguä ikikinyänä dunä ipñqänä.

⁵ Yänänäqñqä iñjä heqenqe, ämaqä hesañä hñqu, suqä, kñuä äñguä iwäsäuqänqä äwa iqe, iqu Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatñqä vätnqe. Iwä ämaqä, Goti Ique yatñqä vqanquwä iquauñqe, Goti Iqu, äkasuwä mätkuä itä, nätmätqä äñguänäñä di, kuapänäñä Vqä-qu eä, Iqu iqueni näqñqä vänä. ⁶ Ga ämaqä Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatñqä ävätäqä iqu, “Goti Iqu ändapänqutiyä, ä mändapqä yänqutiyä?” kñuä mämeqä danä yatñqä. Iqu quuvqä yänänäqñqe, “Goti Iqu dapänqiyä” heqiyätñqe. Ämaqä kñui, “Goti Iqu ändapänqutiyä?” indqänätñqä iqu, yunui eqä-huänä nänji-täqi äqiyäuaquvämäuqä-paniqä. ⁷⁻⁸ Ämaqä iñjä iqu, kñuä hñquaqu-tänjä-qu eä, suqä itqä iunä miqä-qu, “Naqä Iquesañi, nätmätqä hmbu mamqänä” kñuä di miqä yänä.

Nätmatqä maeqä iquä, nätmätqä kuapänäñä-tänjä iquätñqe

⁹ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, nätmätqä maeqä iqu, Goti Iqueä hiñuä iqini, yoqä naqä-tänjä-qu etanji, yeeqä itä, ‘äñguiqä’ tätñqe. ¹⁰ Mä ämaqä nätmätqä kuapänäñä-tänjä-qu eä, yoqä naqä qunqä-qu, iqueä yoqä iñji mäñdi päwiqanğanji, iqu iñqe yeeqänä yatñqe. Tiñjä äyuwä. Ämaqä mbqä yquayä kuapä-tänjä iqu, qätaqä hutqä äteyqiyätñqä-pa, aanqänqä hiänä. ¹¹ Mäptqä haqä yändi äpeyätä, tnänänäñä tquanğanji, qätaqä hutqe yäuä ätäpäsenä. Ga hutqä qeqätqe, ändasnänä. Asä iñji, ämaqä nätmätqä kuapänäñä-tänjä di, quuvqä

nätmatqä kuapänänjä iu wäunuä yqänä itqätangpi, qätaqä hutqä i ändasnänqä-pa, i dasmbnä.

Goti Iqu, suqä quvqä imäkkä duŋqe, yamwiqä mäneyqä danä yänä

¹² Ämaqä, suqä quvqä imäkkä duŋqä yamwiqä iqä iutanjä hanjä-iqä ämetä, yänänäqŋqä ätqäunqä iqu, äŋguänänjä äpme. Yamwiqä iqä wimeqanqä du, iqu ämäwqätäuqä duŋqe, iqueqä kimae, Goti Iqu iquenji, hanjä hea ique-ique pmeqä vqänqisanqe, iqu äŋguä äpme. Ämaqä Goti Iquenyqä kiinjä äwinyätŋqä iquauŋi, Goti Iqu quwqä kimae, niqauqä hanjä hea ique-ique pmeqä-tänji ätenqä ii, vqänqe. ¹³ Hŋqu suqä quvqä imäkätŋqä yamwiqä iqä äwimeqe, ga iqu, “Goti Iqu nyi suqä quvqä imäkmqänqä yamwiqä änyiyqiyä-qe,” matqä danä iquätŋqe. Suqä quvqä iqu, Goti Ique yamwiqä mäwqä danä yänä. Ga Iqu, ämaqä hŋqu suqä quvqä imäkätŋqänä yamwiqä mäwqä danä iquänä. ¹⁴ Neqä suqä quvqä imäkkä duŋqä nenqä iqu, ne quanqä ämäneqäpima, suqä quvqä imäkatunquä yamwiqä neyquänä. ¹⁵ Suqä quvqä imäkkänqä änenqä iqu, ii apäkä äwqä enqä-pa eä, ga suqä quvqä änyuequänä. Iwä suqä quvqä iqu, naqä yäuä eätä, äpäkonqe änyuequänä.

¹⁶ Iyää ŋqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätŋqäuä, he kukŋui, “Goti Iqu yamwiqä änyiyqiyä” tqä iqu, iqu quanqä etätä, waqiyä etma uwqä duŋqe, mäwimasiyqä iqäpnä. ¹⁷ Nätmatqä äŋguänänjä qanyinä ämetunqe, ii Goti, tä we qäukuä haqä yätu äunätŋqä iquau imäkkä Iquesa päqtätanqiyi. Ktqä tä we-hunqä inqisanji, naqätä, wänqätä, äyä mäuanä. Mä Goti Iqu iinjä ma, Iqu hea ique-ique suqä naqä-hŋqunänji. ¹⁸ Äwiŋqä Iqueqä dutanji, Iqu nenji, Iqueqä kukŋuä naqä-qakuänänjä itänä änanyquäqe, iwä nätmatqä eeqänänjä duŋji, ne ganä änaunyätä, ne Iqueqänänjä enju.

Goti Iqueä kukŋui qätä äwiyäpu, qänaknä iqenqä

¹⁹⁻²⁰ Ŋqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätŋqäuä, nätmatqä äti tänqe, näqŋqä äŋguänänjä hipŋqe. Ämaqeüä äwqä tnäni, Goti Iqueä suqä äŋguä jänänänji, maeqä äyä etanqä, he maqänänji qätä wiyqä duŋqä ipu, ga kukŋuä tqä duŋqe, maqänä mäwauqä danä ipu, äkasuwä maqänä matqä danä iqäpnqe. ²¹ Iinjä eänqä-qae, suqä kiyä mätqetä, suqä quvqä huizitä, huätä ätnämäupu, hiqä-hiuä mänä äkittqiyenäpu, kukŋuä Goti Iqu hiqä qeqä-quuvqä yäpä imä vowä ikeqe, metpnqe. Kukŋuä iqu, he hanji, qäuqu emäkäqumuatuänä.

²² Kukŋuä ii ämequwä iunji, qänaknä miqä, qätenä äwiyquenä equwi, hiyaqä kŋui qui imäknäpu, nänjä-täqinji hiqä-hiuä äwätqänä. Kukŋuiunji, qätä äwiyäpu, qänaknä iqä-quenä hipŋqe. ²³⁻²⁴ Goti Iqueä kukŋuä duŋji, qätenä äwiyätä, iunji qänaknä miqä iqä iqu, ii ämaqä hinuä yäqŋqä du hinuä iqänätŋqä-pa iiyi. Iwä iqu hinuä iqänqä äwäqe, iqueqä himä-manji iinjä äyitanä iqänäqe, maqänä hui äwinyätŋqä-panjä iinjä. ²⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä kukŋuä-suqe hinuä yasämä äqunätä, naqä-qakuänänjä du qänaknä iqä iqu, iinjä ma. Goti Iqueqä kukŋuä-suqä iqu, ikikinyänjä eä, suqä quvqä iquesa inequtawatquänä. Inji ämaqä iinjä hui mimäuqä danä, a yänänäqŋqä äqätä, qänaknä itŋqä iquenji, Goti Iqu, ämaqä iqueqä wäunui, äŋguä imäquänä. ²⁶ Ämaqä hŋqu, “Nyi Goti Iqueä äwiŋqä du qänaknä iqunqä” kŋuä äme, iqu iqueqä manji äŋguä mäminqä iinjä, iqueä-kiuä quanqä ätnätä, Goti Iqueä äwiŋqä du qänaknä itŋqe, ii hinji itqäuä. ²⁷ Goti neqä Apiqueä hinuä iqinji, Iqueä äwiŋqä dunä qänaknä jänänänjä iqe, ii tiinjä. Apäkä qokä äpäkonqä, ymeqä känäqä-känunja

äpākōŋqä äpmeŋuwi, qunqä kŋuä ämetanä, hanjä-iqä metqätanquwä iunji, yätamakqä vquatuŋque. Itanğa huizi, suqä quvqä qua täutanjä iqu ne kiyä inatmäkqänqce, Goti Iqueä hinuä iqinji kiyä mätqä tqäuqŋqce, neqä qanä uwqce, äŋguänänjä minquatuŋqueqä.

2

Ämaqä huiunji himäqi ämipu, huizi duŋi tuwä ämäupu, miqä iqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, he neqä Jisasi Kraisi, yoqä naqä-tänjä Iquenyqä quuvqä eqiyänjuwi, he ämaqä huiunji äŋguä ämipu, huizi duŋi tuwä mäwiyqä pambu. ² Ämaqä qäkämä äŋguänänjä imäknä, anğua hipae hinqä hŋqu, heyaqä anjä aquväqŋqceu hemeqanğa, ga ämaqä nätmatqä maeqä, qäkämä äqäyäpkŋqä imäkŋqä hŋqu, iqu-pqce heyaqä anjä aquväqŋqceu inä hemenä. Ga inğanji he äänä ipŋqce? ³ Iwä iinji, he ämaqä qäkämä äŋguä imäkŋqä iqueni, äŋguä itquepu, “Yquvanjä äŋguä täu pmayä” tupŋqäta? Itanğa ämaqä nätmatqä maeqä iqueni, “Nänqäqä pämä ätqäuqäti, pämä tqävä. Ä nyaqä yukä yäpä täqi quamä äpmeqäti, quamä pmayä” tupŋqäta? ⁴ He suqä iinjä itqäpi, ii he hiqä kŋuä iuta, hiqä-hiuä iwäsäupu, suqä asä iquenyä mitquatuŋqä itqänjä. He, ämaqä iwäsäuqä-qu eä, ämaqä duŋi, iqueqä kŋuä indqänqä quvqä duta iwäsäutuŋqä-panuenji.

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätŋqäuä, qätä nyipu. Ämaqä qua täunji nätmatqä maeqä eänjuwä ii, Goti Iqu qu ae quuvqä heqiyqä naqänänjä-tänjä eäpu, äŋguä pmeqänqä ätekqce. Ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätŋqä iquauŋqce, “Qu nyaqä miqä iu pmeqänqceqä” ätenqce, ämaqä qua täu nätmatqä maeqä eänjuwä ii-pqce “Inä pmeqänqceqä” ätekqce. ⁶ Iqu iquau qäyä ätekqänqä, he qunji womba ipŋqä itquetqänjä. Kŋuä mapu! Heŋi ekittqiyäpu, hanjä-iqä etapäpu, kukŋuä metpŋqä duŋqce, tqukua ämeqepäma äwätqänjä? Suqä iinjä, ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäqua etquetqänjuwi. ⁷ Goti Iqu heŋi, Kraisi Iqueqä yoqä äŋguänänji enyuätqä-qce, ga yoqä iunqce, kukŋuä quvqä ätäpu, quinjä tqukua imäkätqänjuwi? Ii ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäquayi.

⁸ Neqä Ämineyqä Iqueä kukŋuä-suqä naqä hŋquenyqce, bukiunji tuwanuä tii ätätä äqäkqce. “*Tqä-täunqä äkinyätŋqä-pa, ämaqä huizi duŋqä-pqce inä kinquätŋqceqä.*”^{*} He kukŋuä-suqä iqueni, aanjä naqä-qakuänänjä itqäpi, he jänänänjä dunä itqänjä. ⁹ Iinjä qäyä etanği, he ämaqä huiunji, äŋguä ämipu, huiziunji, tuwä mäuqä eänjuwi, he suqä quvqä imäkqä. Iwä kukŋuä-suqä iqu, “He suqä qui imäkqä-quenjqä” ätätä ämetquenä. ¹⁰ Ii tiinjä etanği. Ämaqä hŋqu kukŋuä-suqä eeqänänjä duŋi qänaknä itä, hŋquenä ävausqce, iqu ämaqä kukŋuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä enqä-panjä iquvi. ¹¹ Goti Iqu tii ätkqce. “*Qokä-apäkä ämanqce, huizitä huiwi yanjä mikiqä ipŋqceqä.*”[†] Itanğa iqu tiinjä-pqä inä ätkqce. “*Ämaqä pizqä mapäsqä pambiyä.*”[‡] Iwä ämaqä hŋqu, apäkä huisä, huiwä yanjä mikiqä itqä-qce, iqu ämaqä pizqä äpäsqce, iqu ämaqä kukŋuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä-quvi. Ii enqä-panji, he ämaqä huiunji, äŋguä ämipu, huiziunji, tuwä ämäuqä eänjuwi, he kukŋuä-suqä ävausqä-quenji.

¹² Goti Iqu kukŋuä-suqä, ne suqä quvqä iquesa inequtawatqä ditänji, neqä suqe iwäsäuniqe. Inji he kukŋuä ätäpiyä iu, wäunjuä ipiyä iu, nätmatqä äki-äkitanjä imäkŋqce, he kukŋuä-suqä iinjä iuqä yäpä iqä pmetanğuwinqä kŋuä yasämä indqänğpŋqce. ¹³ Ii tiinjä itanğiyi. Ämaqä

* 2:8 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 2:11 Anğumä Itmakqä 20:14 ‡ 2:11 Anğumä Itmakqä 20:13

hŋqu, hŋquenyqä qeqä matmäkqä imitätqe, Goti Iqu iwäsäutqängani, Iqu ämaqä iquenyqe, qeqä matmäkqä yäniqe. Mä ämaqä, huizi dunqä qeqä ätmäkmitätqä iqu, iwäsäuqängani, iqu ämäwqätäuniqe.

Quuvqä heqiyqä dunqä wäunüä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe

¹⁴ Nqä nyämaqäüä, ämaqä hŋqu, “Nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänänä” ätätä, iqu suqä qäyunä miqä itŋqe, iqueqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqe, qäyuta? Quuvqä heqiyqä iinjä iqueni, aŋgumä hänjä iqumuatäniqäta? ¹⁵⁻¹⁶ Tasi-gua, nanyi-napqa hui qäkämä aanjä eä, ymisanjä dänqä itqätanquti, ga hesanjä hŋqu kuknuinä, “Goti Iqu aŋguä ikimäkqanquti, si äwqä-qeiqä inqä äpmanä, dnä emäknnä, ymisanjä dänqä miqä pmetätŋqä änyingiyä” ätuätqä-qe, nätmatqä äwa itanqenqe, mäwqä iqäqe, iinjä qäyuta? Oeyä. ¹⁷ Quuvqä heqiyqä-pqe, iinjä. Quuvqä heqiyqä dunqä wäunüä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe.

¹⁸ Itanqä ämaqä hŋqu, tii tuänqiyä. “Ämaqä hui quuvqä eqiyäpiyitani, hänjä pmapŋqe. Hui suqä aŋguä du imäkäpiyitani, hänjä pmapŋqe.” Iqueni, nyi kima tii tumä. “Si, suqä aŋguä du mimäkquki enqe, si quuvqä eqiyätqäninqe, nyi näqŋqe äänä hemqe? Mä quuvqä heqiyqä nyaqe, suqä aŋguä iqu qäsä enqe, ii ämäkätquenqiyä.” ¹⁹ Si quuvqe tii äyä eqiyätqänä. “Goti Kiqä-kiuänänä Iquvqä.” Ii aŋguä etanqä-qe, dnä quvqä iqua-pqe, quuvqä asä ii eqiyäpiyä-qe, iqua zä kiinjä ipu, yäunüä-yäunüä itqänä. ²⁰ Ämaqä hŋqu quuvqä eqiyätä, wäunüä mimäkqä etanqutqe, iqueqä quuvqenä heqiyqä iqu häukui maeqe. Ämaqä mnauä guä maeqä iquki, kuknuä iqueqä qakuinqä näqŋqä hisŋqä kinganqutqe, qätä wi. ²¹ Aŋgani, neqä awiqu Aprähämä§ iqu, Goti Iquenyqä hiqäva imäkätŋqe, iqueqä ymeqä Aisakä iqueni, hiqäva-imäkqä ttawä haqeqi äwäteqanqenqä, Goti Iqu iqueni, “Ämaqä jänänänqukuiyqä” ätukqe. ²² Iunji hinüä äqunänä? Iqueqä quuvqä heqiyqä dutä, ga iqueqä wäunüä iqä ditäni, qäquaqu naqä-huinyä äwiqetani, iqueqä quuvqä heqiyqe, naqä yäüä ekqe. ²³ Goti Iqueä bukä iunji, “Aprähämä iqu Goti Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanqä, Goti Iqu iquenyqe, ‘jänänänqeqä’ ätkqeqä” ätä äqänänqeqe,* Aprähämä iqu Aisakä iqueni i imäkqanqä, häukui äqäkqe. Ga “Aprähämä iqu Goti Iqueqä käyamaqä-qeqä” ätnä.

²⁴ He qätä ae äyä äwiyqä. Quuvqä heqiyqä iinänqeqe, Goti Iqu ämaqä hŋquenyqe, “Iqu ämaqä jänänänqeqä” matqä danä yänä. Iqu suqä aŋguä itqätanquti, ga Goti Iqu iquenyqe, “Ämaqä jänänänqeqeqe,” qakuä iuta tänä. ²⁵ Ga apäkä Leopä, mbqä metŋqä huiwä yanä vqä ii, ikqä-panjä iinjä. Ämaqä Josua iqu hinüä tämaqä iynqä ändowatkqä iquaquni, ii yeeqä ävätmetä, hänaqä hui-mända ändowatätä ikqenqe, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Jänänänqiyqä” ätkqe. ²⁶ Huiwiqu quuvqä maeqe, ii pizqä ae eä. Ii enqä-pa, ämaqä hŋqu, suqä aŋgui mimäkqä, quuvqä dinä eqiyätŋqe, iqueqä quuvqä heqiyqe, ii pizqe.

3

Suqä waqiyä miqä danä, tewi aŋguänänjä miŋqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu suqä du iwäsäutqängani, näqŋqä-vqä iqueni, iqu hänjä-hänjä mämäneyqä yäniqe. Ga hesani kuapanänjä

§ 2:21 Ipäqäkqä 22:1-10 * 2:23 Ipäqäkqä 15:6

hɲquenä, “Nyi näqɲqä-vqänqä emqänä” kɲuä mämeqä pambu. ² Hea kuapänänänɲani, ämaqä eeqänänɲune qämä-qämä itanä, nätmätqä kuapänänänqä waqiyä, suqä quvqä du äqutäumautuɲque. Mä ämaqä hɲqu iinɲi miqä, iqueqä tewi äɲguänänɲä äminyätɲqä iqu, iqu iqueqä yukä-hipa-pqe äɲguä iinɲä eä, ikikinyänɲä-queyi. ³ Tewi, tiinɲä enqä-payi. Hosi, qu qani ne änenyätanɲqä du upɲqenqe, quvaqä maɲä duɲi ainqä wänqä hmbu äyä äktävetuɲque. Quvaqä maɲä duɲi ne ämitaqä dutani, hosi naqä-queɲi inɲi-inɲinɲqä mäwqatatuɲquänä. ⁴ Yimba-pqenqä kɲuä mapu. Naqänänɲä eä, yuɲuä naqänänɲä iqu miqanɲi äwätɲqä-qe, inɲi-inɲinɲqä mäwqatqä ipu, aanɲä quvqä wänqänänɲäpiyi. Iwä yimba miqä iqu, inɲi wätɲqä winɲanɲi, nätmätqä wänqä ipinɲi inɲi ämaiqaqe, ga inɲi wänä. ⁵ Ga tewä ii-pqä, asä iinɲi. Huiwitanɲä nätmätqä wänqänänɲäpu eäqä-qe, ipu hɲgisa itä, kiqä yoqe haqä yätu ämaenätqä. Tä tmɲä wänqänänɲä hmbisanɲi, qoä-qamqä* naqänänɲä huii tä ämänyätä, nätmätqä eeqänänɲi tä nätnqä dɲnqe, kɲuä mapu. ⁶ Ga tewä ipu, tä piyi. Ipu neyaqä yukä-hipa iutanɲä hmbu eäqä-qe, suqä quvqä huitanɲä-huitanɲä imäkätä, huiwä duɲi, eeqänänɲä quvqä kiyä imätmäkätä, ga quuvqä hänä-pmeqä iunɲi, tä enqä-pa evätäutqäüä. Tä ii, kiqä penqä iqueqä tä mäeusqä sqä dutanɲä te. ⁷ Ämaqe, qu hiveqä-yaqueqä, yɲɲä-tänɲä, qämäkä, huänɲä-hämapäkä, guäkiqä imäkquwi, qu qänaknä ipnä. ⁸ Mä tewi guäkiqä imäkqä-pqe, aanqe. Tewä ipu, kukɲuä quvqä duɲnqe a makiqätɲqä danä yänä. Nätmätqä quvqä, ämaqä pizqä imäkqä di maɲguä ämnä. ⁹ Tewä asitänɲi, neqä Goti Apä Ämäneyqä Iquenyqä ‘änɲuiqä’ ätätanä, ga anɲumä tewä asitänɲi, ämaqä Goti Iqu Iqueqä-kiuä enqä-panɲä imäkkqä duɲnqe, kukɲuä qui imäkqä ätätuɲque. ¹⁰ Tewä asä iquesanɲi, äɲɲuinɲqätä, qui imäkqenɲqätä, qäquaqu ätimäutqä. Nqä nyämaqäüä, iinɲi quvqe qä. ¹¹ Eqä esquä asiquesanɲi, eqä äɲɲuitä, zä iqetä qäquaqu mapqä yänä. ¹² Nqä nyämaqäüä, zä-eaqi, zä-olipqä häuku i qiyäniqi? Itanɲa guä-wainqä-pqe zä-eaqä häuku i qiyäniqi? Itanɲa eqä esquä, zä iqä äpätɲqä di, anɲumä eqä äɲɲui mapqä yänä.

Suqä, kɲuä äɲguä iwäsäuqänqä, haqä yätuta mapiyä

¹³ Ämaqä hesanɲä hɲqu, suqä, kɲuä äɲguä iwäsäuqetä, näqɲqä äɲguänänɲitä ämeqä-qu sätäti, ga iinɲä iqu, iu qänaknä itä, iqueqä yoqe haqä mämaenqä danä, iqueqä qani äɲguänä ikiquätɲqä. Iwä ämaqä-pqe, ique äqumbiyi, iqu iinɲäqu äyä etanɲuti qumbɲqenqä. ¹⁴ Mä he ämaqä duɲqä äwqä quvqä enyätä, himä quvqä imäkäpu, yoqä naqä haqä yätunɲi hiqä dinä witɲqä itqänɲuwä iquenä, hiqä näqɲqenqä naqä-naqä ipu, naqä-qakuä duɲi makittqiyeqä iqäpɲqä. ¹⁵ Näqɲqä iinɲä ii, qäukuä yätutanɲä maetqe, kiqä qua täutanɲä eä, ga Goti Iqueqä Dɲä Iqu mäwqä danä, ämaqe qä yäpä imda, dɲä quvqä iquauqä näqɲqä enqä-panɲä eä. ¹⁶ Ämaqä, ämaqeunqä äwqä quvqä äwinyätä, yoqä naqä haqä yätunɲi quwqä di, maembɲqä ipiyä-tänɲä ii, quamä yasämä mäpmeqä danä, suqä quvqä äki-äkitanɲi, imäkqäpnä. ¹⁷ Mä ämaqä, suqä, kɲuä äɲguä iwäsäuqänqä, haqä yätuta ämepiyä-tänɲi, kiyä mätnqä hɲjua mamäkqä eä. Iwä ämaqä huii ditä äwqä naqä-hɲqunä inqänqä imäkäpu, qeiqi itquepu, qätä ipu, ämaqä duɲqä qeqä tquanɲuti äɲguä du iwimäkäpu, ämaqä eeqänänɲä duɲi suqä asä inä itquepu, suqä äɲguä duɲqä maɲinä matqä

* 3:5 Jemisi iqu ‘qoä-qamqä’ maqiyqä ikqe. Iqu ‘qäuqä’ äqäkqe.

ipu, iqäpnä. ¹⁸ Äwqä naqä-hñqunä inqänqä imäkätqänuwä ii, äwqä naqä-hñqunä imbu, suqä ängüä jänänäni quuvqä tämni imäkpäpnä. Ymisanjä häukuä ängüä äqäyqä enqä-pa, ängüänänjä dinä mitimäunä.

4

Qua täunjuunqä näueqä mimäkqä, Goti Iqueä yäpä imä pmeqenqä

¹ Heyaqä awä iqini, kuknuä näni-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqänuwä, qakui squäpisa timäutqäuä? Suqä iinjä henqä di, heyaqä äwqä imni, mäkä qiyänganguwä iuta, maeqä inä? ² He hnjuanqä kiinjä enyätangqä-qe, mämeqä danä itqänuwä. Iwä iinjä, pizqä päsqä dunqänä ipu, kuknuä näni-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqänuwä. Nätmaqä he enyätangqä isua, mämeqä danä ipu aanqä eänuwä, he Goti Iqueni yatnqä mäwqä itqänuwä. ³ He yatnqä vqanguwängani, mämeqä danä itqänuwä, knui qäyasäqi ämapiyänga vqanguwä dutayi. Knui, äwqä yeeqä inqä hiqä iunqänä hiyätangi iyi. ⁴ Apäkä qokiquau äväma ikitqänuwä-pa, he Goti Iqueni ii itquetqänä! He änyä maqenqäta? Qeqä etqe, nätmatqä qua täunjuunqä etqäqe, ii Goti Iquenyqä äwqä wiunqä-tänji. Iwä ämaqä hñqu näueqä qua täunjuunqä imäkqe, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä wiunqä tänjä-qu imäkngi. ⁵ Goti Iqueä bukä iunji, kuknuä tii ätnä. “Goti Iqu quuvqe neyaqä yäpä tämä äpmuateänqä dunji, hiñgi ikiqänqä mäwqatämäuqä, ne Iqueqänä hiatunqä kiinjä äwinyä.” He iinjä, hiñgi ätnänä knuä eyä? ⁶ I iäqäqe, Goti Iqu qeqä imänqeuta, hiñgi nätapqä di, aanjä naqänäni. Iwä Goti Iqueä bukä iunji, kuknuä tii äyä ätnä.

*“Goti Iqu, ämaqä yoqä naqä maenganguwä dunqe miqä itä, mä ämaqä yoqä naqä mämaenqä iqanguwä iunji, Iqu iquauñqe, qeqä imänqeuta hiñgi vänä.”**

⁷ Iinjä he Goti Iquenyqä ipu, Iqueuä yäpä iqi iqäpnqä. Setänä iquenyqe yänänäqänqä tqäpnqä. Iwä iqu iqi mikiqä, zä wänä. ⁸ He Goti Iquenyqä qäqäqä pñqä. Ga Iqu henyñqä qäqäqä pätnqänä. Knüä hñquaqu-hñquaqu ämapu, suqä quvqä iqä iquenä, hiqä hipaini, asnjä huätä äqiyämäupu, hiqä qeqä-quuvqä imni, ikikinyänä imäkmbu. ⁹ Hiqä suqä quvqenqä änä maemänqä iqäqe, huäqä-hunqä ipu, ka ipu, knuä qäpnqä. Tä säwqä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, ka ipu, knuä qäpnqä. Yeeqänä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, äsmanquenä pmetpnqä. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueuä hiñuä iqini, yänji-yänji miqä-quenä, hanjuä pmetpnqä. He ii iquwi, Goti Iqu he yänji-yänjinyä ipnqä emäkänä.

Hesanjä hñquauñqe, kuknuä quvqä hui matqä iqäpnqä

¹¹ Nqä nyämaqäuä, hesanjä hñquauñqe, kuknuä quvqä matqä iqäpnqä. Ämaqä, hesä quuvqä anä eqiyätñqä hñquenyqä kuknuä quvqä ätätä iqueni iwäsäuqe, ii iqu tii iqi. Iqu Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä kuknuä quvqä ätätä, ga kuknuä-suqä iqueni iwäsäuqi. Iinjä iqe, iqu kuknuä-suqä iqueuä yäpä iqi mäpmeqä, ique iwäsäuqä äpme. ¹² Kuknuä-suqä-pqä imäkätä, eätä, iwäsäuqä-pqe, Kiqä Hñqunäyi. Goti ämaqä dunji, hñjä iqumuatqä-qu, ä qui imäkqä-qu, Qäquvi. Iinjä enqe, ga ämaqä huizi dunqä kuknuä ätätänä iwäsäuqe, tqukiyi?

Hiqä yoqe haqä ämaenjuwi, ii aanjä suqä quvqe

¹³ “Tänganjä-qe, awinğanjä-qe, anjä-himqä naqänänjä hñquenyqä äwätmä, quväukuä äpmamä wäunjuä itmä, mbqä kuapanänjä-tänjä himqänä” ätätqänuwä iquenä, tänğani nyi qätä nyipu. ¹⁴ Inji, he hiqä

* 4:6 Quamä-pmeqä 3:34

awinḡa pmeqä dunḡe, änyä maḡḡqä enä. Hiqä quuvqä hanḡa-pmeqä ipu, qaquvqä zinuitä äwitä, maḡänä hma eqä-pa iinḡi. ¹⁵ He tiinḡa tḡḡḡe. “Naqä Iqu äwinyätanḡutḡe, ne hanḡa yḡänä äpḡmenä, nätmätqä ne knuä äḡenḡuä ii, imäkḡäwḡä-quneyḡä” tḡḡḡe. ¹⁶ Mä he, “Ne nätmätqä naqä ii imäkänḡunä” ätäpu, hiqä yoḡe haḡä ämaenätḡänuwi. Suḡä hḡḡisa iinḡa iḡe, ii aanḡa quvḡe. ¹⁷ Iinḡḡe, ämaḡä hḡḡu äḡḡuä imäkḡä dunḡe, näḡḡḡä yasämä eäḡä-ḡe, iqu ii miḡä iḡäḡe, Goti Iqueä täḡänḡisanḡi, ämaḡä iqu, suḡä quvḡä-tänḡe.

5

Ämaḡä nätmätqä aanḡa kuapä-tänḡa iqua, hanḡa-iḡä naḡänänḡa ḡapḡḡäuü

¹ Ämaḡä nätmätqä aanḡa kuapä-tänḡa iquenä, täḡḡanḡi ḡätä nyipu. Suḡä hanḡa-iḡä naḡänänḡa hemetḡḡä iḡäḡe, knuä zä-zääḡä ivḡänäpu ḡäyḡḡḡḡe. ² Heyaḡä nätmätqä kuapänänḡi ae pizḡä itä, kukuinḡuä iḡäḡe. Heyaḡä ḡḡḡä ḡuäḡä ḡäkämä äḡḡuänänḡi, imätanḡuä ae äḡḡḡe. ³ Heyaḡä ḡolḡä-sua, silpa-sua, ikukua iwiḡe. Iwä ikukua iwiḡä di, ii heyäḡä suḡä quvḡe ätnänḡäḡi äḡaetä, ḡa heyäḡä huiwä iquenḡi, tä enḡä-pa henänḡiḡe. Yquayä ḡḡḡä kuapänänḡi, hea yäpaki ae ḡäḡi hetḡätanḡa äḡäḡḡuatätḡänḡä. ⁴ Hinḡuä ḡumbu. Ämaḡä heyäḡä wäunḡuä du yḡisanḡä emiyätḡänuä iuḡä ḡḡḡe, ḡäyunä mimäkḡä iquwä ḡḡḡä iqu, Goti Iqu kima etḡuetḡḡä tääḡä ätätḡäuä. ḡa wäunḡuä heyḡä iquauä zä-zääḡä tḡe, Naḡä Yänänäḡḡḡä Eeḡänänḡä-tänḡä Iqueuä ḡätä huä dunḡi, ae äpaquvḡe. ⁵ He hea ique-ique qua täunḡi, nätmätqä kuapä-tänḡä eäpu, yeeḡänä iḡäḡanätḡänḡä. Yḡisanḡä änäpu, kätä nänyuämäutḡätanḡuwänḡa, hea he pizḡä emäkḡä iqu, ae ḡeyi. ⁶ He ämaḡä suḡä quvḡä miḡä, jänänänḡä iḡä dunḡi, kukḡuä ämitäpu, pizḡä äḡäyäpäsäpu itḡänḡuwä-ḡe, ḡu henyḡe hoptäwä miḡä itḡänḡuwi.

He hanḡa-iḡä äḡepiyä-ḡe, ḡundḡändḡä miḡä ḡḡepḡḡe

⁷ Nḡä nyäḡaḡäuä, he hanḡa-iḡä ḡäyä äḡepiyä-ḡe, Naḡä Iqu äḡḡänḡanḡä ḡundḡändḡä miḡä hinḡuä äḡumbu ḡḡepḡḡe. He näḡḡḡä äyuä. Ämaḡä wäunḡuä-tänḡä iqu, yḡisanḡä naḡä yäuä äunyḡḡḡä hinḡuä äḡunä äḡḡḡanḡanḡi, “ḡiyä ḡiyänḡutiyä, äänä yänḡutiyä” tä, ḡundḡändḡä miḡä, iqu ḡeiḡi hinḡuätänä äḡunä ḡḡetänä. ⁸ Iwä Naḡä Iqueḡä äḡätḡḡe, ae äḡätä ḡäḡi äwiḡäḡe, he-pḡe hanḡa-iḡä ḡäyä äḡepiyä-ḡe, ḡemä ipu, ḡundḡändḡä miḡä, hinḡuä äḡumbu ḡḡepḡḡe.

⁹ Nḡä nyäḡaḡäuä, heḡanḡä hḡḡuauḡḡe tuwänḡi kukḡuä ḡatuwänḡḡä ḡambu. Kukḡuä äḡetätä iwäsäuḡänḡä-tänḡä Iqu, ae ḡäḡi näwi imäkḡä ätḡäuä! ¹⁰ Nḡä nyäḡaḡäuä, ämaḡä, kukḡuä awä-tḡä hinḡuiḡändḡä iqua, iminḡuwinḡä knuä ḡapu. ḡu Goti Iqueuä yoḡenḡä awä ätḡiyänḡanḡi, hanḡa-iḡä quvḡä äḡepiyä-ḡe, ḡu ḡundḡändḡä miḡä iminḡuwi. He ḡu iminḡuwä iu äḡunäpu, ii iḡäḡḡe. ¹¹ Hinḡuä ḡumbu. “ḡu suḡä hanḡa-iḡä iinḡi ḡäyä äḡepu, yänänäḡḡḡä ätḡäuwa äwätḡänuwi, ḡu äḡḡuänä ḡḡḡä-quayḡä” äyä ätätunḡe. He Jopä iqu hanḡa-iḡä äḡetäḡä-ḡe, yänänäḡḡḡä ätḡäuwa wätḡätanḡi, hitunḡuändḡänḡi Naḡä Iqu nätmätqä äḡḡuä äwikḡenḡe, näḡḡḡä äyä enä. Naḡä Iqu nenyḡä huäḡä äwunätä, ḡeḡä äwimänätḡäuä.

¹² Nḡä nyäḡaḡäuä, kukḡuä, huiziu äḡäwḡätänḡä iqu, he tii miḡä ipḡḡe. He “Nyḡi naḡä-ḡakuä äktḡänä” ätäḡiyänḡanḡi, he hḡḡeä yoḡenḡä ḡatḡä iḡäḡḡe. ḡäuḡuä iqueḡänḡä, qua iqueḡänḡä, ä hḡḡuä-hḡḡuanḡä ḡatḡä iḡäḡḡe. Naḡä Iqu kukḡuä äḡetätä mewäsäuḡänḡe, he “ḡḡḡä” ätḡuwi, “ḡḡḡä” dunä tḡäḡḡe, ä “Oeyḡä” ätḡuwi, “Oeyḡä” dunä tḡäḡḡe.

Ämaqä jänänänjä iuä tääqä tqä di, aanjä yänänäqñqä eä

¹³ Hesani tqu-tqu hanjä-iqä ämetñqä sätäti, iqu Goti Iquenyqä tääqä tätñqe. Hesani tqu-tqu aquvänä itä äpmetäti, iqu Goti Iquenyqä apqä ätätä, Iqueuä yoqe haqä mamäquätñqe. ¹⁴ Hesani tqu-tqu täñä-yaqä-tänä äpmetäti, iqu quuvqä heqiyqeu miqä iquauñi, tääqä tuätumetñqe. Iwä qu iqueni, olipqä eqä aowi äwiqatäpu, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä tääqä tññqe. ¹⁵ Qu yatñqe, iquenyqä naqä-qakuä quuvqä eqäpu iquwi, Naqä Iqu iqueni äñguä iwimäkätä ävauqumuatänä. Ga iqu suqä quvqä imäkmitätqe etanğutqe, Naqä Iqu iqueqä suqä quvqä iññi, huätä ämuämäutä, äwqä hanjä inyänä. ¹⁶ Iñä enqä-qae, suqä quvqä diñqe, “Nyi iñä itñqeçä” awä ätnäpu, Goti Iqu äñguä emäkätñqä diñqe, he Iquenyqä tääqä tqäpñqe. Ämaqä jänänänjä iquauä tääqä tqä di, hanjä maetqe, aanjä yänänäqñqä eä, wäunjä itä häukuä qäyänä. ¹⁷ Laisa iqu ne enqä-pa iñäqu eäqä-qe, qua iunñi piyi maqiyqä yätñqe, iqu tääqe enyqä itä, matqä iänqe. Ga piyä maqiyqe, quväukui 3, qañui 6 äpäwänqe. ¹⁸ Ga iqu anğumä tääqä tqañgi, qäukuä iqu piyä mequatäwatqañgi, qua iunñi ymisanjä ekqe.

¹⁹⁻²⁰ Nqä nyämaqäüä, hesanjä hñqu, naqä-qakuänänjä dunñi, qäyunä mäpmetañgi, ga hñqu iqueni, anğumä naqä-qakuinçä ätuma äpçäqe, ii iqu suqä äñguänänjä iqi. Kukñuä tqenyqe, kñuä äñguänä eyä. Ämaqä hñqu, suqä quvqä imäkqä hñquenyqä äwätä, iqueqä suqä di ävquatämäutñqä yätamakqä ävqäqe, ga suqä quvqä imäkqä iqueqä quuvqä ipu, äpäkoñqä dutañi hänjä iqumuatquänä. Iwä suqä iññä dutañi, iqu suqä quvqä kuapänänñi, Goti Iqueuä hinjä iqi mäwiqä yätñqä imäkquänä.

1 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamäqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä hanä-iquä naqänänä metqätanquwä iquauñqä äqäkqe. Ii iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä iwimäkätñqä iñqä. Iqu qu kuknuä äñguä Jisasi Kraisi Iquenqä kñuä anqumä indqämbñqä ätukqe. Jisasi Iqu äpakonätä anqumä ävauqetani, Iqu anqumä päniqä iñqä kuknuä guä ämäsäuekqe. Inji iqu kuknuä guä ii ämäsäuekqenqä kñuä indqänäpu, Iqu äpqä iñqä hiñuä äqämbu pmeñqe.

Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, hanä-iquä mapnä. Ii naqä-qakuä etanqä-qe, ii iquauqä quuvqä heqiyqä iunji, yamwiqä vätnqä iunqä wimenä. Iñä etanqi, Kraisi Iqu anqumä äpätqänqanqe, qu quuvqä yänänäqñqä hiqäpñqe. Itani hea inqani, qu kima äñgui mapnuwänqe.

Pitä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Pitä ämaqä Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunä, he qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ekqä iquenqä nyi tuwanuä tiñä äqiyqä. He anä-himqä naqä-qakuä hiqä maitanqi, qua Pondisi iu, Galesiya iu, Kapatosiya iu, Eesiya iu itanqa Bitiniya iu äpmakäwänquwä iquenänqe. ² Goti eeqänänjuqä Kaniqu, nätmätqä änä timäutñqä iñqä näqñqä eä, atäunüä heyqanqi, Dñä Äñguä Iqu, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä hipñqä emäkkqe. Iñä etanqi, he qätä äwiyäpu qänaknä ipu, itanqa he äñguänänä hipñqä, Iqu Jisasi Kraisi Iqueä häneqetä emñqäyqänqä atäunüä ekqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, aanä kuapänä etapquä.

Hänä-pmeqä äñguänäñi, qäukuä yäñi äwiñqenqä

³ Ne Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä matnämäuatunqe. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Iqu eä, Iqu Iqueqä Kaniquvi. Iqu nenyqä qeqä ki-inä natmäkätñqä-qae, neñi änyä-hänji änanyquäqe. Iqu Jisasi Iqueni, qua buta hänä ävauqumuatkqeta, ne änyä-hänä iñji, nätmätqä äñguänänä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänänä pmetatunquä, änanyquäqe. ⁴ Nätmätqä äñguänänä iñji, Goti Hanjuwä Iqu hiyaqñqä qäukuä haqä yätu ämitqäüä. Qäukuä yänñi, nätmätqä iñji, qui mimäkñqä itä, pizqä miqä itä, qäpu maeqä yäniqe. ⁵ Heñi, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqä dunji, qui mimäkñqä danä ipñqä, hänä iqumuatkqä dunqä ämeyänä. Hänä iqumuatkqä, ae näwi, ätnänäqi yäpakänqa timäunä.

⁶ He iñqe aanä yeeqä naqänänä äyä itqänä. He tängani hanä-iquä huitanä-huitanä etapätqätanquwi, qäyä ämepu, hanä-iquä iñji hñganqä mämeqä danä, yeeqä yqänä itqänä. ⁷ Hanä-iquä iñji, qu mbqä golqä yamwiqä tä du häkiyä äyäqiyätqänquwä-pa, heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä eyätä, ii emetqäüä. “Naqä-qakuä mbqä golqä tiyä, hui tiyä” tpu, yamwiqä tä du häkiyä qäyä yäqäpñqä-qe, qui imäknäniqe. Heyaqä quuvqä heqiyqe, mbqä golqä qui mimäkñqä äñguänänä ämitqänquwä dunji, ämäwqätäüä. Ga heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä iñji, ti-inä mänätquequänä. Jisasi Kraisi Iqu, hiunji yäpakä ätnänäqi äti

ätimäutäqängani, henyqä yeeqä naqänänjä itä, yoqä naqä etapätä, yäniqä iinjce. ⁸ Hiñuicändä, tängatäñi, he Iqueni hiñuä mäqunquä ipiyä-qe, hiqä äwqä imñi, he Iquenyqä henyätanñi, quuvqä eqiyäpu, yeeqä naqänänjä äyä itqänjä. Yeeqä iqä iinñi, aanjä naqänänñi, ämaqäpqa hñqu, “Iinjqä-iinjce” änä mätqä yänä. Ii yeeqä injä qua täuñi, näwinyä eeqänänñi ämäwqätäuä. ⁹ He hiqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanñuwiñce, ga Goti Iqu heñi, anğumä hñjä emäkäqumuatätqätanğcenqä, he yeeqä iuta itqänjä.

¹⁰⁻¹¹ Hñjä iqumuatqä tquenyqce, Kraisi Iqueqä Dñä Iqu, hiñuä-tqä iquau änyä, “Kraisi Iqu hanjä-iqä huitanjä-huitanjä ämetä, itanğa qänakndanñi, Iqu yoqä naqä meniçeqä” awä näwi ätuminçce. I tuätqätanğa, iqua, “Goti Iqu heñi, Iqueqä äwiñqä duta suqä anğuanänñi emäkäniçce-qe” hiñuä ätminñuwi. Ii ätäpiyä-qe, qu näqñqä anğua mapñce, “Iqu äkñğa äpätä, squäsua timäunçutiyä” tpu, qävqä yasämänä iminñuwi. ¹² Qävqä i iqanğuwänğa, Goti Hanjuwä Iqu iquauñi, kukñuä iinjä ätäpu, yätamäqä quwqä-quwä imbñqä maetqce, he heyätñqä iinjä ämotquakqce. Tänganñi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dñä Anğua Ique qäukuä yätuta dowatämepqanñi, ga Iqueqä yänänäqñqetani, ämaqä kukñuä anğua wehunqä-tänñi, awä-tqä iqua, Goti Iqu anğumä hñjä equmuatqäqenqä, ae awä äyä etätqänñuwi. Iinjce, enätqä iqua-pqce, näqñqä mapñqä äwinyä.

Goti Iqu İkikinyänjä-qu enqä-qae, ne-pqä e pmeqänqä

¹³ Iinjä etanğqä-qae, he hiqä kñuä indqänqce, wäunñuä iqäpñqä indqänäpu, hui äpipu hiñgi päkäpäkä miqä danä ipñqce. Nätmatqä anğuanänñä, Jisasi Kraisi Iqu ätnänäqi äti timäunqanğa Goti Hanjuwä Iqu etapäniqä iunqä, kñuä yänänäqñqä iqä ämepu, hiñuä äqambu pmepñqce. ¹⁴ He ymeqä qätä ipu, qänaknä iquenjä-qae, he änyä maqñqä qämä-qämä ipiyänğa, qänaknänñi enqä hiqä du iminñuwä-pa, miqä danä ipñqce. ¹⁵ Ga he tääqä etätmeqä Iqu, suqä ikikinyänjä imäkätñqä-pa, he-pqce iunä imäkqäpñqce. ¹⁶ Nyi iinjä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunñi, “Nyi suqä ikikinyänjä imäkqunä enqce, he-pqce asä iinjä imäkqäpñqceqä,”* tnätanñi i etqä.

Goti Iqu, mbqä naqänänjä itä, neyämakqenqä

¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä yoqä naqe, himä-huiwä iuta minewäsäuqä yänä. Iqu ne hñqunä-hñqunä, neqä suqä imäkätunçqueta, asänä newäsäunä. He Iquenyqä tääqä ätäpiyänğanñi, “Apiqukiyä” äyä ätätqänñuwi. Iinjä etanñi, he qua täu yakuä äpmapiyänğanñi, Iqueqä yoqä naqenqä kñuä indqambu, suqä anğua du pmepñqce. ¹⁸⁻¹⁹ Suqä anğua memäkqä, qui emäkqä, hiqä taqä-tawiqukua etapkuwä du pmetanğuwänğa, Iqu anğumä etmetñqä mbqä iqäqenqce, he näqñqä äyä ämenä. Silpa, golqä, nätmatqä quvqä qui imäkñqä iinjä itä, maetqce, Kraisi Iqueqä hñneqä itä, ne anğumä mbqä äneyämakqce. Iqueqä hñneqä mbqä iqänqce, mbqä dinä homä iqä eä. Kraisi Iqu, sipsipqä meqä, wätanqä yunğua squä hñjua maeqä, kiqä ikikinyänjä enqä-panjä iinjä-quwi.† ²⁰ Qua tqu änyä etanğa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iquenyqä näqñqä eätä, atäunñuä ikqä-qe, hiunñi yäpakä tänganñi, henyñqä ätnänäqi äti imäkqi. ²¹ Iqu yätamäkqä heyqanñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, qua buta ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanğa, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqu anğua emäkäniçenqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämapu, hiñuä äqambu äpmenä.

* 1:16 Hiqäva-imäkqä 11:45; 19:2; 20:7 † 1:18-19 A Täuqä 6:14; Hipru 9:14

Hiqä-hiuänqä enqä di, dnä huqä ii yqänä iqa uwqäpñqe

22-23 Täñganji, he hiqä quuvqä anä eqiyätqäñuwä iquauñqe, naqä-qakuä hiqä äwqä imda enqä duñqe, he naqä-qakuänänä du qänaknä ipu, akiyä äyä änyämänguwi. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä hñä hea ique-ique wiqä iqu, heñi änyä-hñä enyquäqe. Inji he hiqä-hiuänqä enqä di, qeqä-quuvqä yäpä imda enganguti, dnä huqä ii yqänä iqa uwqäpñqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä enyquäqä iqu, piikä vowä mäuqä iqtäñi, asänänä ma. Piikä iqu, qui imäkñqä-quvi. Inäqe, Goti Iqueqä kukñuä iqu, qui mimäkñqä iquvi. ²⁴ Inñqe,

“Ämaqä eeqänäñi, qätaqä enqä-pa yäüä päpnä. Itanğa quwqä yoqä naqe, qätaqä hutqä enqä-pa äteyqiyäüänä. ²⁵ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, qäpu maeqä hea ique-ique wiqeqä” ätnä.†

Kukñuä iqu, kukñuä äñguä we-huñqä-tänä, he ae etätqäñuwä iquvi.

2*Suqä quvqä huätä vquatämäupu, Goti Iqueqä kukñuinqä kiinjä enquätñqe*

¹ Injä eänqä-qae, he suqä huiziunqä wiunqä iqä, suqä quanği iqä, wopqä ipu kukñuinä tqä, hiñuä quwä qñqä, ämaqä hui äkittqiyeqänqä, e imäkätqäñuwi, huätä vquatämäupñqe. ² Huätä e vquatämäupi, ymeqä änyä nandqä isua kñui, anjuinqänä ämeñuwä-pa, he-pqe änyä imänguwi, kñui, quvqä maeqä anuä äñguänänä iquenyqänä mapñqe. Goti Hanjuwä Iqu hñä imäkäqumuatqä iunji, naqä yänänäqñqä änimänğa uwqäpñqe, he anuä Iqu änatapqä iunqänä kñuä indqängpñqe. ³ He hiqä-hiuä, Naqä Iqueqä kukñui yamwiqä ipu, Iqu suqä äñguä Iqä-qu etangqenqä näqñqä eänjuwi, ii iqäpñqe.

Jisasi Iqu, hikä hñä-pmeqä Iquvi

⁴⁻⁵ Naqä Jisasi Iqu, Hikä hñä-pmeqä Iquvi. Iquenyqe, ämaqä, “Hikä quvqeqä” tpu, hiñuinä qunätangä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, qui mimäkqä, aañä äñguänänä Miqä-que äqunä, Iqueni i ätekqe. He Naqä Jisasi Iquenyqä päqtätanguwänğa, Goti Iqueqä Dñä Iqu, he-pqe hikä hñä-pmeqä enqä-pa, Iqueqä anänqä emäkätqäüä. Inji he hiqäva, Goti Iquenyqänä imäkqä iquenä, Jisasi Kraisi Iquesañi, hiqäva Goti Hanjuwä Iqu, “Oeyä” matqä itñqä dunä imäkqänqe. ⁶ Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tii ätnä.

“Häe! Hiñuä qumbu! Nyi hikä, qui mimäkqä äñguänänä miqänqä hñque ätemi, Sayonä* iunji, anji hiqäva-imäkqä anä-zä enqä-panä, iquesa ämatqa peyqämqä äseqä. Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanä-iqä mämeqä ipñqe” ätnä.†

⁷ Inji quuvqä eqiyätqäñuwä iquenäuä hiñuä iqini, Hikä Iqueni, qui mimäkqä äñguänä miqänqä-queqä. Inäqe, quuvqä maeqiyqä itqäñuwä iquauñqe, tiinji.

“Anä matqä iqua, hikä quvqä etanği hiñuinä äqunätqäñuwä-qe, hikä iqu, anä a yänänäqñqä äqäyäqätäuqämenä.”‡ ⁸ Itanğa, “Iqu hikä äqutäumäupu, qua iqi päkñqä iqueyi.”§

Qu Goti Iqueä kukñui hñgisa itqäñuwitanji, hikä äqutäumäupu äqäyäpäknätqänä. Inñqe, Goti Iqu, qu iinjä ipnuwänqä ätekqe.

† 1:25 Asayä 40:6-8 * 2:6 Qoqonä Sayonä, anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. † 2:6 Asayä 28:16 ‡ 2:7 Apqä Bukä 118:22 § 2:8 Asayä 8:14

⁹ Inäqce, he, ämaqä Goti Iqu ätekqä iutanä himqce. He ämaqeu Miqä Naqä Iqueuätanä hiqäva-imäkqä yänä iquenji. He ämaqä huizi hñquenä maetqce, Goti Iqueqä ämaqä yänä-quenji. Goti Iqu heawiqä imda, Iqueqä we-hunqä naqänänjä iunqä, etma äpätä, he Iqueqä suqä änguänänjä iunqä awä tqäpnqä i emäkqce. ¹⁰ He naqä-hñqunä maeqä danä enjuwi, tängani he naqä-hñqunä eäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä enä. Goti Iqueqä qeqä imänqceuta yätamäkqce, mämeqä danä eäjuwi, he tängani ii ämenä.

Quuvqä maeqiyqä iquauä hinuä iqini, suqä änguänänjä iqäpnqce (2:11-3:7)

¹¹ Nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he anä-himqä naqä-qakuä hiqä ma etanji, yakuä anä täu äpmapu, qanäqñqä iquenä, nyi he evauqumu-atätmä, tii etqä. Suqä quvqä dunqä evautä, heyaqä äwqä imñi mäkä äqiyäunjuwi, qu mämaequtäuqä ipñqä, pmua imäkäqumuatpñqce. ¹² Quuvqä maeqiyqä iquauä hinuä iqini, suqä änguänänjä iqäpnqce. Inji qu henyqce, “Suqä quvqä ii iquenjqä” etmitpñqä-qe, änguänänjä itqätanqppqä du eqämbqetanji, Goti Iqu äpñqanji, qu Iqueqä yoqce haqä maepnuwänqä.

Ämiqä naqä äki-äkitanä äpmeñuwä iquauä yäpä iqi iqäpnqce

¹³⁻¹⁴ He Goti Naqä Iqueqä ämaqä eäjuwitanji, ämiqä naqä äki-äkitanä äpmeñuwä iquauä yäpä iqi iqäpnqce. Ämiqä iquauqä naqä iquesä, iqueqä yäpä iqinjä, iqu ätetä ändowatkqä iquau-pqce, qätä äwiyäpu, yäpä iqi vqäpnqce. Iqu iquauñi, suqä quvqä imäkqanquwä dñji, hanä-iqä äväpu, änguä iqanquwä duä yoqce, haqä ämaepu imäkpnqä, ätetä ändowatkqce. ¹⁵ Goti Iqu, he suqä änguä ipiyä iquesani, ämaqä knuä änguä mämeqä iquauä qui kukñui äminyeqänqä äwinyätqäuä. ¹⁶ Goti Iqu he huiz-iquauqä yäpä iqä mäpmeqä, qanyinä pmeqänqä emäkqä-qe, “Ne qanyinä äpmeqetanji, suqä quvqä huitanä-huitanä imäkquatunqceqä” knuä mämeqä danä ipu, Goti Iqueqä wäunüä-wiyqänä pmetpñqce. ¹⁷ Iinjñqce, ämaqä eeqänänji änguä asänä itquepu, ämaqä quuvqä hesä anä heqiyqä dunqä qeqä-quuvqä imda enqanquti itquepu, Goti Iquenyqä zä ipu, Iqueä yäpä iqi ipu, ämiqä iquauqä naqä iquenji, suqä änguänänjä du itquepu, iqäpnqce.

Hanä-iqä Kraisi Iqi ämakqä-pa ämepu, hiqä naqä iquauqä yäpä iqä pmetanqpu

¹⁸ Wäunüä-wiyqä iquenä, wäunüä äwiyäpiyä iquauñqä zä imäkäpu, yäpä iqi iqäpnqce. Huäqä äumäkäpu, änguä etqueqä iquanä maetqce, huäqä mäumäkqä, quvqä etqueqä iquau inänqce. ¹⁹ Ämaqä hñqu, tmi-tmiqä-tqce hiñgi ämetäqänqce, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä knuä ämetä, äwqä-qeiqi inyä ämeqanqutqce, Goti Iqu iquenyqce, yeeqä yänä. ²⁰ He quvqä iqanqä ämaqce ptqä epäsqanquwänqce, he äwqä-qeiqi imbu meqanqppqce, he nätmätqä ängui, äsque mapniqä? Inäqce he suqä ängui qäyä imäkqanqä, qu tmi-tmiqä-tqä etapqanqce, he äwqä-qeiqi imbu meqanqppqce, suqä iinjñqce, Goti Iqu yeeqä yänä. ²¹ Hinuä qumbu! Kraisi Iqu he yätamäkqä heyätñqä, huiwä tänjä-hunqä ämakqä-pañi, he-pqce inä meqänqce, Goti Hanjuwä Iqu tääqä ae äyä etätmakqce. Inji he Iqu iinjä ikqä iuta äqunäpu, asä iinjä imäkqäpnqce. ²² Iqu suqä quvqce mimäkqä itä, itanqce kukñuä quanqä-pqce matqce. ²³ Ämaqce qu Ique kukñuä quvqä ätukuwä-qe, Iqu qunji, kimanji iinjñ mätquä ikqce. Qu Ique tmi-tmiqä-tqä vqanquwä-qe, Iqu qu qui iwimäkqänqce matqä itä, Iqueqä-kiuä, Goti Jänänä Iwäsäuqä Iqueqä hipa iu äwiñqce. ²⁴⁻²⁵ Ne

hänji, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqä yäpä imä mäpmeqä danä, suqä jänänänjä imäkaniquñquä iunä pmeqänqce, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä neyaqä suqä quvqce ämiwäutä, zä-huätati äyä äungqce. He sipsipqä enqä-ma, im-imä qañä hinqi dumetanquwänqanji, Iqu ämaqeuqä hipa iuta tmi-tmiqä ämetä, he anquänä pmetpñqä emäkkqce. Inji he Sipsipqeu Miqä, itanqa heqä quuvqeu ämitñqä Ique, anqi äyä äwimequwi.

3

Kukñuä, qokä-apäkä ämanqä iunqä

¹ Asä ii enqä-pa, apäkä qokätänjä iuenä, he hiqä qokiquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpnqce. Iwä hiqä qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hngisanä imipqce, quuvqce heqäpnqce, he iquauqä apäkiuenä kukñuä tquanguwä duta maeqiyqä danä, iqua quuvqce, he suqä ängüänänjä iqanquwä duta, i heqäpnä. ² He apäkiuenä, suqä quvqä kiyä mätqä du mäwqä ipu, suqä jänänänjä dunä ipu, Goti Iqueä yäpä iqinyä itqätanqä eqämbiyä-qae, quuvqä heqäpnqce. ³ He qeqätqce, huiwä haqä tängisa imäkñqetä, dä qeqätqä imäknäpu, gquä yatqä qeqätqä imäknäpu, qäkämä qeqätqä imäknäpiyi, huiwä haqä tängisa mimäkñqä ipñqce. ⁴ He qeqätqce, suqä qae hanuä pmeqä iqutä, itanqa äwqä quvqä maqänä miñqä iqutä, qeqä-quuvqä yäpä imda qeqätqce, imäkñgpnqce. Suqä ii qui mimäkñqä itä, Goti Iqueä hiñuä iqñji ämäwqätäuä. ⁵ Apäkä hiñuiqänä, Goti Iqueqä hiñuä iqñji jänänänjä eäpu, Goti Iqu kukñuä ätätä ekqenqä hiñuä äqumbu äpmaminuwä iua, qu qeqätqce, suqä iitä imäkmbu, ga iua iuaqä qokiquauä yäpä iqinyä ipu äpmaminuwi. ⁶ Serai, apäkä iinji eä, ii Aprähämä iqueni, “Nqä naqä iqukiyqä” ätumiñqce. He nätmätqä hnjuahñjuanqä zä miqä danä, suqä jänänänjä du itquetqänuwi, he Serayqä meqäenä enä.

⁷ Asä ii enqä-pa, he qokiquenä, hiqä apäkiyqa, qu yänänäqñqce heyaqetänji asänänjä maetqce, hänjä hea ique-ique pmeqce, hesänji iua-pqce inä mapnuwä etanqi, he iuaunqä kñuä ängüänänjä ämepu, suqä jänänänjä du itquepu, iuatä quamä qeiqinyä pmetpñqce. Iinjä iquwi, hiqä Goti Iqutä kukñuä tqä dñji, nätmätqä huii maeqänqä yänä.

Suqä jänänänjä dunä imäkäpiyñqä, tmi-tmiqä-tqä meqenqä

⁸ Kukñuä eeqänänjä ii ätqa äpätnqce, qäpuñji tiñjä ätätmä himqce. He qäyqä-qäquenä, äwqä naqä-hñqunä änyäpu äpmapu, hita-hingüäkatä miñqä-pa, i äminyäpu äpmapu, Goti Iqueqä ämaqä dñqce qeqä hetqanquti, hngisa ipu yänji-yänji miqenä, qae hanuä pmepñqce. ⁹ Suqä quvqä etquepu, kukñuä quvqä isua hetqanqce, he kima miqä danä, Goti Iqu qñji ängüä iwimäkätñqä, Ique tquäpnqce. Goti Iqu henji tääqce, iinqä etätmeqce, iwä he Iquesanji, nätmätqä ängüänänji mapnuwänqä. ¹⁰ Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiñjä ätnä.

“Ämaqä hñqu, iqueqä hänjä-pmeqce, ängüä yeeqä inqä pmeqänqä äwinyänqä iqu, kukñuä quvqä itä, kukñuä quanqä itä matqñqceqä.

¹¹ Iqu suqä quvqä dñji, hiñuinä äqunätä, qänakñänji suqä jänänänjä du iquätñqce. Suqä hanjä-iqä maeqä, ängüänänjä pmeqä dñqä itä, ga iqu suqä iu ändämiqa uwquätñqce. ¹² Tiñjä äyuwä. Naqä Iqu qokä-apäkä jänänänjä eänuwä iunji, Iqu ämitä itanqa quvaqä Iqutä kukñuä anä tqä iunji, Iqu Iqueqä qäte ävä, mä ämaqä suqä quvqä imäkqä iunqce, Iqu mäwiñqä danä eä, qätä äyä.”*

* 3:12 Apqä Bukä 34:12-16

13 He hiqä enqä du, he suqä jänänänjä dinä imäkpnqä enyänqe, ga heñi suqä quvqä etquetä, quñi, tqü emäkätñqe? Aanqe. 14 Inäqe he suqä jänänänjä dunä imäkäpiyinqä tmi-tmiqä-tqä ämeqäpi, he, “Neñi, Goti Hanjuwä Iqu äñguä inemäkätqänä” kñuä heyätñqe.

“Zä iñqä emäkanä-tpu iquwi, he iñqä zä ipu, qundqändqä miqä pambu.”†

15 Mä he hiqä qeqä-quuvqä imñi, Kraisi Ique itmepu, Naqe, Iquenyä imäkpnqe. Nätmatqä kñuä yänänäqñqä ämapu äpmeñuwiñqä yatñqä heyqanqñqä, tupñqä diñqe, näwinyä imäkmbu pmetpñqe. 16 He kimañi, qae hanuä ätuäpu, hñgisa mitqueqä ipñqe. He ämaqä jänänänjä pmeñqe, hiqä yäpä imñi, hanä-iqä hui maeqä, äñguänänjä hetñqä. Inñ ämaqe, he Kraisi Ique qänaknä äväpu, suqä jänänänjä imäkqanquwiñqä, kukñuä quvqä etapqä-qua, iñqä womba winyätñqänänñi. 17 Inäqe Goti Iqu neqä suqä duñqä tmi-tmiqä-tqe, qäyä metunquä winqanqñqe, tmi-tmiqä iñi, suqä äñguä duñqä meqe, quvqä iunñi ämäwqätäunä. 18 Kraisi Iqu, Ämaqä Jänänänjä-qu eäqä-qe, Iqu ämaqä jänänänjä maeqä quvqä iuqä anñi ämetä, ga suqä quvqe huätä ämamäutä, i äpäkonqñqe. Iqu iñi, hui mapäkonqä yäñiqe, Kiqä Iqunänñi i qe äpäkonqñqäqe. Iqueni pizqe, Iqueä huiwi äpäsquwä-qe, Iqu dnä-qu anqumä hanä eätä, heñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä etma wätñqä eqäqe. 19 Iqu dnä-qu äpme, ga dnä guä pmetanquwä iunqä äwätä, Goti Iqueä kukñui awä ätukqe. 20 Dñä ii, quwqä suqä quvqe Noa iqueänqanñi, naqänänjä timäutqätanqñqä-qe, Goti Iqu kimañi maqänä mitqueqä danä, hiñuinä qunätanqñi, Iqueä kukñui hñgisanänñi, hea Noa iqu iqueqä yimbae qäpu imäkqanqñqä imiñuwä iyi. Yimba yänqisanñi, ämaqe atänqäpu, 8 iqua äpekuwi. Iwä, Goti Iqu qunñi hanñi, eqeta iqumuatkqe. 21 Eqä iñi, Goti Iqu heñi hanñä di, täñqanñi asñä meqanquwä duta emäkäqumuatkñqä ekqe. Asñä ämequwi, hiqä huiwä kiyi huätä päwätñqä mämeqä iqä. He asñä ämequwi, ii Goti Iqueni, “Ne saqä hiñuä iqinñi, ämaqä jänänänjä heatunqñqä” ätäpu, ämeqä. Heñi hanñä di, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqueni, qua buta anqumä hanñä ävauqumuatkqä duta emäkäqumuatkñi. 22 Iqu qäukuä yätunqä äyäqetanñi, täñqanñi Goti Hanjuwä Iqueä hipa ämuangisa äpme. Enätqä, dnä yänänäqñqä äki-äkitanä, yoqä naqä äki-äkitanä qonqä, qu eeqänänñi, Iqueä yäpä iqñi etanqä äpme.

4

Äwqä yäuä iqueqä suqe, ävquatämäupu, suqä huiziunqä heñqe a qätñqe

1 Kraisi Iqu, Iqueqä huiwi tmi-tmiqä-tqä ämakqä-qae, kñuä iqä yänänäqñqä Iqu ämeñqä iqueni, he-pqe kñuä yänänäqñqä asä iquenyä i mapñqe. Ämaqä, iqueqä huiwiunñi tmi-tmiqä-tqä ämetqä iqu, iñä ämetqä-qae, suqä quvqä imäkqä duñqe tuwä qe äwikqe. 2 Iñä etanqñi, he täñgata tiñi, qua täu äpmapiyänqanñi, qänaknäñi suqä quvqä huiwi iqueqä äwiñqä du miqä danä, äwiñqä Goti Iqueqä iunä ipñqä diñqe, kñuä iqä asä iqueni, yänänäqñqä mapñqe. 3 He suqä, ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyä ipiyä i imäkätqänuwä ii, ae imäkqä äpminuwi. Suqä tiñä isua äyä imiñuwi. Huiwä yanñä hiñgi änyäpu, suqä quvqä huiwä iqueqä äwiñqä du ipu, eqä hiqiiyqä iqe änäpu hiqiiyqä ipu, ymisanä-eqä yänänäqñqä naqänänjä imäkäpu, ga suqä quvqä huitanñä-huitanñä ipu, iwä iutanñi, suqä Goti Iqu pmua imäkkqe imäkäpu, goti quanqä iquauä yoqe,

† 3:14 Asayä 8:12

haqeqä ämamäupu äyä imiñuwi. ⁴ Iwä he täñgani, suqä quvqä iini, qutä anä mimäqä itqätanquwängani, henyqe qu “Tä änä-änääñqä itqäpiyä” tpu ipu, qu henyñqä qui emäkpñqä kukñuä quvqe i ätätqänä. ⁵ Inäqe, Goti, ämaqä hänä äpmeñuwitä, pizqä äwiñuwitä, iwäsäuniqñqä näwinyä imäknä äpmeñqä Iqueä hiñuä iqini, qu ätqäupu, “Ne suqä iini, iinçä-iinçä imäkminçueqä” ätuäpu kukñuä tpnuwi. ⁶ Iinçä etançqençä ämaqä pizqä eäñuwi, Goti Iqueä kukñuä we-huñqä-täñi qätä äwikuwi. Qu täkä ämaqä epiyitani, ämaqä eeqänänä suqä iwäsäuqeñqä äwätqänuwä-pa, qu iu äupiwi, iwä dnä epiyänçani, Goti Iqu äpmeñqä-pa, i pmeñqä diñqä qätä äwikuwi.

⁷ Hea nätmätqä eeqänänä qäpu hiätñqe, ae qäqiqiyi. Iinçqe, he Goti Iqutä kukñuä tqänçqe, hiqä suqençä kñuä yasämä ämepu, äñguänä äminyäpu pmapñqe. ⁸ Suqä, huiziu ämawqätäunçä iqu, tiinçi. He suqä, hiqä-hiuänçä äwqä imda heñqä ique, a qätñqe. *Suqä iqu, suqä quvqä duni, huäqä kiuätenä.** ⁹ Ämaqä quuvqä heqiyqe emequwi, he quñqe wiunçä miqä, äñguänänä mipñqe. ¹⁰ Goti Iqu heñi, wäunçä hñqunä-hñqunä huitanä-huitani qanyinä etapqä ençqe, he ämipu, quuvqä heqiyqä huizi duni yätamäqä wipñqe. ¹¹ Kukñuä tqänçä ämequwi, qu Goti Iqueqä kukñui, awä tqäpñqe. Yätamäqä inçençä ämequwi, qu yänänäqñqä Goti Iqu ävçetani, yätamäqä inçpñqe. Iwä Jisasi Kraisi Iqu he iinçä ipñqä emäqçetani, Goti Iqu yoqä naqä meniçe. Yoqä naçetä, yänänäqñçetä, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämaqä ique ämetqänquwiñqe, he yeeqä iqäpñqe

¹² Nqä nyämaqä nyi kiinçä änyinätñqäuä, he yamwiqä heyätñqä suqä hanä-iqä tmi-tmiqä-tqä-pqe ämepiyinçä, ‘Nätmatqä änyä-hänä hñqu ämequnä’ tpu, miiqä yänä ikäpi, oee. ¹³ Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämaqä ique ämetqänquwiñqe, he yeeqä iqäpñqe. Iwä Iqueä yänänäqñçetä, Iqueä yoqä naqänänitä, ätnänäqi wiqançani, he hiqä äwqe, äñguänänä enyätä, he yeeqä kiinçä ipnuwänçqe. ¹⁴ He Kraisi Ique qänaki vätkätanquwiñqä kukñuä quvqä etquwi, he, “Neñi Goti Iqu äñguä inemäkätqänä” kñuä heyätñqe. Goti Iqueqä Dñä, yoqä naqä-tänä yänänäqñqä Iqu hesä pmetançi iyi. ¹⁵ Hñquenä ämaqä pizqä äpäsäpu, quwä ämepu, suqä quvqä imäkäpu, ämaçeqä wäunçänçä näqñqä ämenätpu hñgisana ipiyita, tmi-tmiqä-tqä meqänçqe, äñguänä mimbu. ¹⁶ Mä, ämaqä Kraisi Ique qänaki vätkätançqä hñque tmi-tmiqä-tqä äwimeqe, iqu i ämetäqençä, womba miqä yätñqe. Kraisi Iqueqä yoqä-tänä hetançqençqe, iqu yeeqä itä, Goti Iqueqä yoqe haçeu maetñqe. ¹⁷ Goti Iqu, ne ämaqä, Iqueqä eänquä iqune, kukñuä mänetätñqä hea iqu, ae ätimäuqi. Kukñui, nesä ganä ämänetäçetani, ämaqä, Goti Iqueä kukñuä äñguänänä iunçi, hñgisa itqänquwitäñi, kukñuä mitqe, quta qäpu hiqançani, qu äänä pmeñnuwäti? ¹⁸ Goti Iqueqä bukä iunçi, yatñqä asä inä tiinçä ätnä.

“Ämaqä jänänäñi, hänä iqumuatqe ämepiyi, hanä-iqä qäsä mapñqäuä. I etançi, ämaqä Goti Ique tuwä ämuäpu, suqä quvqä itqänquwä iqua, äänä pmeñqäpiyä?”†

Qu hanä-iqä naqänänä ämepu pmeñqäuä.

* 4:8 Quamä-pmeqä 10:12 † 4:18 Quamä-pmeqä 11:31

¹⁹ Iinjä etanġi ämaqä, Goti Iqueqä äwiñqä duta tmi-tmiqä-tqä ämequwä ii, qu ämaqä huiziunġi suqä jänänänġinä itquepu, quwqä quuvqe, Goti Hanjuwä Inemäkkqä Ique vqäpñqe. Iqu Iqueqä kukñuä ätätqä dunä imäkänä.

5

Quuvqä heqiyqeu miqä iquauñqä

¹ Täñganġi nyi ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iquenänqä, kukñuä-tänjä etanġi hetmqe. Nyi-pqe he enqä-pa, quuvqä heqiyqeu miqä-qunä emä, Kraisi Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqenqä näqñqä ämamä awä tqunä emä, ga Kraisi Iqueä yänänäqñqetä, yoqä naqetä, ätnänäqi timäuqanġanġi, ne-pqe inä ämenique. Nyi he evauqumuatätmä, “Wäunjuä tiinjä ipiyä” etqä.

² Goti Iqu Iqueqä ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä dunġi, he sipsipqä-miqä enqä-pa, äñguänänjä mipñqe. Goti Iqu wäunjuä iinjä äwqä hñquaqu imbu iqänqe, mäwiñqä inqä-qae, äwqä yeeqätä iqäpñqe. He wäunjuä iinjä, mbqänqä kñuä ämapu miqä ipu, hiqä äwqä imdanġi, wäunjuä ii imäqñqä enġanġuti imäqñqä. ³ Goti Iqu ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä i ämipiyänġanġi, he naqä mimäkñqenä ämotquapñqe, qu he iqanġuwä du eqänäpu, iu ipñqänä. ⁴ Iwä sipsipqä-miqä iquauqä Naqä Iqu ätnänäqi ätimäutäqanġanġi, he yoqä naqä qombñqä motqueniqä diñqe, Iqu niqauqä qui mimäkñqä hui etapäniqueqä.

⁵ Ii enqä-panġi, hikñä iquenä, he quuvqä heqiyqeu miqä iquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpñqe.

Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe

Goti Iqueä ämaqä eeqänänġuenä, he yänġi-yänġi miqenä äkittqänäpu, yäpä iqinyä inġpñqe. Goti Iqueqä bukä iunġi, kukñui,

*“Ämaqä yänġi-yänġi ipu, yoqä naqä ämaenmipqeunġi, Goti Iqu mändi äkittqiyetä, ämaqä mändi äkittqiyenmipqeunġi, nätmätqä äñguänänġi vñqiyä” äyä ätnä.**

⁶ Iinjä etanġi hea Goti Iqu Iqueqä-kiuä ätätä ekqä iquenġi, Iqu henġi naqä emäkäninqä diñqe, he yänġi-yänġi miqenä äkittqänäpu, Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe. ⁷ Goti Iqu henyqe huäqä äwunätä itñqä-qae, hiqä hanġa-iqä äki-äkitanġinqä qundqändqä ipu ämenjuwi, Goti Iqueä hipa iqinyä tnämäupñqe. ⁸ Setänä henyqä himä-wiunqä iqu, laiyonqä enqä-pa, ämaqä hiñjuä äqunäqä dunġi, tä ätäutä äqiyändäutñqä, häwaqä yänänäqñqä ätäkitñqä iquenqe, he wänä-wänä miqä, näwi imäkmbu, hiñjuä äqumbu pmapñqe. ⁹ Inġi he iquenyqe, hiqä quuvqä heqiyqä dunġi a yänänäqñqä äqätpu, hiñuinä mäqunquä, qñqanġa hipñqe. Ämaqä qua äwitqutänqä-pa, quuvqe he eqiyätqänjuwä-pa eqiyätqänjuwi, qu-pqe tmi-tmiqä-tqe, he ämetqänjuwä-pa, i metqätanġuwiñqe, he näqñqä äyä etqänä.

¹⁰ Inäqe, Goti qeqä imänqeuta hiñġi vqänqä Quati-qu, he Kraisi Iqutä ämuänmbiyitanġi, Iqueqä yänänäqñqetä, yoqä naqetä inä ämepu, hea ique-ique pmepnuwänqä iunqä tääqä etätmakqe. He tmi-tmiqä-tqä hmbu ti meqanġuwänġanġi, Iqu Iqueqä-kiuä äñguä emäkätä, hiqä quuvqä heqiyqä imñġi yänänäqñqä emäkätä, he hea ique-ique yänänäqñqä tqäutpñqä emäkänä. ¹¹ Yänänäqñqä äki-äkitanġi, ii Iqueqä eä, hea ique-ique äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä yäpakiyi

* 5:5 Quamä-pmeqä 3:34

¹² Nyi tuwanuä wänqä täpu, Silasi iqueä yätamakqeta äwqiyawatqä. Quuvqä heqiyqängisaŋi, iqu naqä-qakuä neqä tasi-guequ etaŋgi äqunänä. Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi vqenqä näqŋqä emä, “Ii naqä-qakuänäŋiqä” ätätmiŋqä äqiyqä. Itanqa he iu yänänäŋqä tqäpŋqä evauqumuatätmä äqiyqä. ¹³ Ämaqä anä-himqä Bapilonä täu pmeqä, Goti Iqu he atäunuä etekqä-pa, ätekqä ii, qu henyqä wiŋgaŋgi, “Ne henyqä hui mimäuqä inunä” etqä, ga nyaqä ymeqä Makä iqu-pqe asä inä etqi. ¹⁴ He äminäpiyänŋaŋi, hiqä enqä muätquapŋqe, quneqä inŋpŋqe. Kraisi Iqutä ämuänänjuwä eeqänänjuenä, Goti Iqu suqä hanä-iqä maeqä anŋuanänä pmeŋqä emäkquä.

2 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä äqäkqeutañä knuä indqänqä qakui, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, ämotqueqä hñquauqä kuknui, qätä mäwiyqä ipnuwä iunqeyi. Ämotqueqä iinä iqua, huiziugä quuvqä heqiyqetä, suqä änguitä, qui iwimäkpnqä qanä ikipu ätuäkiqä iqua etanji. Ga ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, kuknuä iquau ätuminuwä ii, qu a yänänäqñqä kiqätpnqä ätukqe. Ii ipiyitanji, qu Goti Iquenyqätä, Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqätänji, näqñqä äñguänä hipñqäuä. Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, iquauqä hinuitä, Jisasi Ique hinuä äqunäpu, Iqu näqñqä motquetqätanji qätä äwiminuwi.

Ämaqä hñqua tiinjä ätminuwi. “Jisasi Iqu anqumä mapqä yänqiyä.” Pitä iqu tuwanui, tiinjä ätätä äqäkqe. “Naqä-qakuiqä, äpäñqiyä.” Iqu maqänä mapqä yänqiyä-qe, kiqä qakui tiinjqä. Ämaqä hñqu qui imäknätñqä iinqe, Goti Iqu mäwinqä itä, ämaqä eeqänänji knuä äkunmäkmbñqä iinqe hinuä yqänä äqunä äpmenä.

Pitä iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Saimonä Pitä, Jisasi Kraisi Iqu Iqueqä kuknui awä tuäkiqmçä änändowatkqanji, ga nyi Iqueqä wäunuä-wiyqä-qunä emä, nyi tuwanuä tä äqiyqä. Ämaqä, Jisasi Kraisi neqä Goti ne Hänä Inequmuatqä Iqu suqä jänänänä imäkkqetanj, quuvqä heqiyqe, neyaqetänji asänänä ämenuwä iunqä äqiyqä. ² Goti Iquenyqätä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqätä, näqñqä ämequwitänji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqçeuta hinji vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, aanjä kuapänä etapquä.

Goti Iqueqä äwinqä iu pmeñqenqä, yänä qänqpnqç

³ Iqueqä yoqä naqänänjita, Iqueqä yänänäqñqçeta, itanqa Iqueqä suqä äñguänänä suqä huizi du ämäwqätäunqä ita, nenji, tääqä natätmeqanji, ne Iquenyqä näqñqä i enju. Itanji Goti Iqu, Goti eä, ga Iqueqä yänänäqñqä iquesanji, ne hänä äñguä äpmetanä, suqä Iqu äwinyätñqä di imäkatunquä diñqe, Iqu eeqänänji qäyunä änatapqç. ⁴ Ga Iqu, “Nyaqä yänänäqñqçeta, itanqa Nyaqä suqä äñguänänjita, imäqçanqçmdi, he suqä qui emäkqä qua täutanä hiqä enqanqçä dunä imäkqä iquenji ätuakñga, suqä, Nyaqä dunä imäqçäpnqçeqä” ätkqç. Kuknuä tä, nätmätqä aanjä naqänänä, qui mimäqçänqä äñguänänä miqä hui enqä-pa etanji, ique a yänänäqñqä qätätpnqç. ⁵ Goti Iqu iinä inemäkqä-qae, he Iquenyqä quuvqä eqiyquwiunji, wäunuä tnänä ipu, suqä äñguänänä suqä huiziquau ämäwqätäunqä iqu itmapñqç. Inji, suqä ique wimetñqç, Goti Iquenyqä näqñqä eqä iinqe, yänä qänqpnqç. ⁶ Suqä ique wimetñqç, äwqä evauqanqçä iunä mimäqçänqä, yänä qänqpnqç. Iuta suqä ique wimetñqç, hanjä-iqä ämepiyä-qe yänänäqñqä tqäuqä iinqä yänä qänqpnqç. Iuta suqä ique wimetñqç, he Goti Iqueqä pmeqä-pa pmeqänqä yänä qänqpnqç. ⁷ Iuta suqä ique wimetñqç, he Goti Iqueqä ämaqetä näueqä imäknäpu pmeqä iinqä yänä qänqpnqç. Iuta suqä ique wimetñqç, ämaqçunqä kiinjä enqä iinqä yänä qänqpnqç. ⁸ Suqä tqauu ämepu, hiqä

äwqä yäpä imni, naqänänjä emäkqa uwqanğutqe, neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä eäñuwi, hiñgi qanyinä maeqä, häukuä kuapänänjä-tänänqe. ⁹ Mä ämaqä suqä tquau mämeqä ipiyä iqua, qu hiñuä heawiqä enqä-pa, kiñänänjini hiñuä mäqunquä danä, Goti Iqu quwqä suqä quvqä qänğanä imäkmiñuwi, huätä ämuämäutä, asñä äwqiyäümäkqenqe, hui ae imäukuwi. ¹⁰ Iinjä etanğı, nqä nyämaqäüä, Goti Iqu heñi ae tääqä etätmetä, he Iqueqänqä atäunüä etekqä iunqä näqñqä yasämä heñqe, wäunüä tnänjä iqäpñqe. He suqä iqua iqäpi, qua iqi mapäkñqä danä ipnä. ¹¹ Iwä i imipqenqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi, ne Hänjä Inequmuatqä Iqu, ämaqe hea ique-ique miqä iu paquvqenqä, huänqä qñqanı naqänänjä euteyäniqe.

¹² Nätmatqä eeqänänjä iinqe, “li naqä-qakuänänjiquä” hetqanğuwitani, he ae näqñqä eäpu, iu yänänäqñqä tqäutañguwä-qe, nyi kñuä etesätmä, anğ-uñgu hetqämqe. ¹³⁻¹⁴ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqu, nyi täqi änyä-hänjä ti hñganqä mäpmeqä itätmqänä ändkqe. Iwä nyi täqi änyä ti äpmamänğani, nyi anğumä kñuä etesätmä, hetqämqä di, ‘ii anğuiqä’ kñuä nyqanğiyi. ¹⁵ Iinjä etanğı nyi hanüä mäwiqä itmä, i imäkmitmqe, iwä nyi qui imäkmiñqä-qe, nätmatqä nyi etmitmqä iunqe, he hea ique-ique kñuä meqäpnuwänqe.

Kraisi Iqu yoqä naqä ämakqenqätä, hiñuä-tqä iquauqä kukñuinqätä

¹⁶ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqueqä yänänäqñqä naqänänjinqätä, Iqu anğumä päniqñqätä etkque, ne queai hinginä, ämaqä huiuta ämetanä maetqe, Iqu Goti Iqueä yänänäqñqä naqänänjä metanğı äqunğquenqä, ii etkque. ¹⁷ Goti Apiqu, Iqueni yoqä naqä ävätä, we-hunqä naqänänjä hñqu, Iquesa we naqänänjä hunätñqä imäkkqä inğani, Goti Yoqä Naqänänjä-tänjä Iqu, Jisasi Iquenyqe, tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä Iquvi. Nyi Iquenyqä kiinjä nyinğanğı, yeeqä iqänä” ätkqe. ¹⁸ Iwä qoqonjä Goti Hanjuwä Iqu ii imäkätñqä ätekqä iunji, qäukuä yätuta kukñuä ii Jisasi Iquenyqä tqanğqe, ne Iqutä anä eanä äwikque.

¹⁹ Ne iinjä äqunğque, ii Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iquauä kukñuä dunji, yänänäqñqä imäkqanğı, ne quuvqä yänänäqñqä eqiyätqänju. Heawiqä imni, we äumäkätñqä tä a yänänäqñqä äqätqänjuwä-pa, he iquauä kukñui äqätqänjuwi, ii aanjä anğuanänjä eä. Zä hapqä äwuwätä, we hunätñqä qätäqueqä iqu, heyaqä qeqä-quuvqä imä we äumäkqanğanqe. ²⁰ Iinjä etanğı, nätmatqä naqänänjä, he näqñqä tiinjä dunqä heñqe. Goti Iqueqä kukñuä hiñuä ätkuwä bukä du äwiñqe, kñuä indqänğetanä, “Kukñuä ii, iinjä-iinjänqä ätnänä-qe” hiñgi matqñqe. ²¹ Ämaqä Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqe, qu hiñui, äwiñqä kñuä iqä, quwqä duta matqä imiñuwi. Dñä Anğüä Iqu quñi ämitqätanğı, ga qu kukñui, Goti Iquesa ämepu, awi i ätmiñuwi.

2

Ämaqä hiñuä quanğä ätäpu, ämotqueqä iquauñqä

¹ Hiñuiqänänğanğı, ämaqeüä awä imdanji, ämaqä hiñuä quanğä tqe hñqua inä ätimäumiñuwi. Ga ii enqä-pa, heyaqä awiqisanji, Goti Iqueqä kukñuä dunqe, quanğä ätäpu ämotqueqä hñqua timäupnä. Qu imä zä imäkäpu, kukñuä quanğä heyaqä quuvqä heqiyqä du qui imäkqänqä tñnä. Quwqä Naqä Anğumä Mbqä Imeqä Iquenjä-pqe, tuwä äwiyäpu, iwä iinjä dutanji, qui imäkñqä maqänänänjä quwqä-quwä maembnä. ² Iwä, ämaqä quuvqä heqiyqä kuapänänjä, ämotqueqä iinjä iquauqä suqä quvqä

huiwä iqueqä äwiŋqä du itqätanġuwä iu äqumbiyi, qu-pqe suqä inä imäkpnä. Iwä, iinä imäkqanġuwitani, ämaqä huizi di qu hänaqä naqä-qakuänänä iquenyqe, kuknuä quvqä tpuwi. ³ Itanġa quanġä ätäpu ämotqueqä iqua, quwqänä hiätŋqä wiŋganġi, nätmätqä naqänänä hesa quanġä mapnä. Inäqe, Goti Iqu, qu Iqueä hiŋuä iqi ätqäupu kuknuä ätäpu, qu mämwqätäuqä ipnuwänġe, qänġanä imäkenġe. Ga qunġi qui imäkäniqä iqu, hiqäqä mäwitqe, hiŋuä äqänä äpme.

⁴ Tiinä äyuwä. Aanä hiŋuiqänänänġanġi, Goti Iqueqä enätqä hŋqua, suqä quvqä iqanġuwänġa, Iqu qäyä ipŋqä hiŋuinä mäqunġuä itä, huätä ändowatkqe. Iinä ikqe, Iqu qunġi, kuknuä mitqänġanġä, qua hovqä hea naqänänä wiqä iu guä äpmuatekqe. ⁵ Tii-pqä inäyi. Ämaqä hiŋuiqänänänġanġa, Goti Iquenyqä hma imäkätqätanġuwä iunġi, Iqu hiŋuinä mäqunġuä itä, qunġi eqä metŋqä eqä huakä naqänänä ätnämäutä, ‘Goti Iqueqä hiŋuä iqiŋi jänänänänä pmapiyä’ ätuätä, awä ätumiŋqä Noa iquätä, ämaqä 7 itä, qunġi Iqu häŋä iqumuatkqe. ⁶ Tii-pqä inä äyuwä. Goti Iqu, “Anä-himqä Sotomätä, Gomoratäŋi, hanä-iqä mayiŋqe qä” ätätä, anä-himqä iquaqu wätakinä witäniŋqä äniqäkqe. Iinä imäkkqe, ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqänġuwä ii, qu-pqe qui imäkmbnuwä diŋqä ämaqe näqŋqä meqänġqä imäkkqe. ⁷⁻⁸ Inäqe, ämaqä jänänänä Loti iqueni, Iqu huätä itmetä, häŋä imäkäqumuatkqe. Sotomä pmeqä iuä awä imä äpmeqe, ämaqä iu pmeqe uqä suqeu qänaknä miqä, qokä-apäkiŋqänä ii itqätanġuwä iunġi, iqu hea ique-ique hiŋuä äqunätä, qätä äwiyätäqetanġi, ämaqä jänänänä-qu eäqä-qae, qundqändqä itä, äwqä tmi-tmiqä ämamiŋqe. ⁹ Neqä Naqä Ämäneyqä Iqu i imiŋqenġä, kŋuä tii metunġe. Ämaqä Ique qänaknä vqä di, qu ämaqä huiziuqä suqä duta hanä-iqä yäpä imä pmetanġuwä iunġi, huätä yätumeqänġä hänaqe, Iqu näqŋqä eä. Itanġa ämaqä suqä quvqä iqä duŋi, Iqu qunġi, kuknuä mitqänġanġä hanä-iqä du mäqumuateqänġä hänaqä-pqe, Iqu näqŋqä eä. ¹⁰ Ämaqä suqä kiyä mätkä ipu, Goti Iqueqä ämitŋqä du yäpä iqi mäpmeqä imipqä ii, Iqu qunġi, hanä-iqä quvqänänä du mäqumuatequänä.

Ämaqä Goti Iqueä kuknuä iunġä quanġä ätäpu, ämotqueqä iqua, qu zä miqä danä hŋgisana ipu, haqä yätu äpmeŋuwä iquaunġe, kuknuä quvqä ätäpu äkittqiyätqänä. ¹¹ Mä enätqä yänänänqŋqä naqänänä-tänä, qunġi ämwqätäunġuwä iqua, Naqä Iqueä hiŋuä iqisaŋi, qunġe kuknuä quvqä ätäpu, makittqiyqä itqänä. ¹² Ämaqä ii, qu suqä, hiveqä-yaqueqä yŋŋätänä enqä-pa, kŋuä maeqä, huiwiqeqä äwiŋqä dunä itqänä. Nanuä iuqä känai, ämaqe qu änduämipu päkŋŋqä änyuekqä-paŋä iquayi. Nätmätqä qu änyä maqŋqä epiyä duŋqe, hiŋgi kuknuä quvqä dinä ätätqänä. Iwä Goti Iqu qunġi, nanuä äpäsätqänġuwä-pa, ii päsäniqe. ¹³ Ämaqä du hanä-iqä ävätqänġuwi, ga qu-pqe kimaŋi hanä-iqä meqänġe. Yeeqä naqänänä iqänġe, ‘ymisaŋi, hiunġi mäptqä naqänġa-pqe inä imäkqänġe qä’ kŋuä indqänäpu, ii imäkätqänä. Qu ymisaŋi hesä anä änäpu, ga quanġä etquepiyŋqä yeeqä kiŋä ipu, heŋi kiyä mätkä emäkäpu, heyaqä yoqe, quvqä imäkätqänä. ¹⁴ Quwqä hiŋui, huiziuqä apäkä dunä äqumbu, iuatänä iqänqä äqänänä. Suqä quvqä iu imäkqänġe, dä yqänä ävä. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqe, yänä maqŋqä heqiyätqätanġuwä iunġi, qäyasäqi ätuma äwätqänä. Qu nätmätqä ämaqe uä duŋqä wiŋganġuti, iinġä iqänġe, qu ae näqŋqä ämeŋä. Iinġe, Goti Iqu qunġi, qui aanä naqänänä imäkäniqŋqä ätkqe. ¹⁵ Hänaqä naqä-qakuänänä iunġi tuwä

äwiyäpu, Beo iqueqä hiknä Balamä iqu* äukqä-pa, qämä-qämä ipu iu äwätqänjä. Mbqänqä wiŋganŋi, ga iqu suqä quvqä imäkätäqetanŋi mbqä metnqä, suqä quvqe i imäkkqe. ¹⁶ Iqu i iqanŋqenqe, Goti Iqu iquenyqe hoptäwä itä, donŋi kuknuä matqä-qe, Balamä iqueqä iqu, ämaqä-kuknuä ätätä, äkäsuwä tquanŋi, hinuä-tqä iqu, iqueqä suqä quvqä qämä-qämä inqä imäkmätä ikqä iquenŋi, mimäkkqä ikqe.

¹⁷ Ämaqä äti ii, qu aanjä näwinyä quvqä, eqä esquä ye inqä-pa inŋi. Itanŋa tiwä itäqänŋa, qaquvqä yunuä ämamäutnqä-panjä iinŋi. Goti Iqu quwqä anŋi hea mämanä wiqä imä iqiyäwiyqe. ¹⁸ Ämaqä ii, quwqä qui kuknuä tqä iquenyqe, vänyqä ipu ätätqänjä. Ämaqä yäpaqänŋisa äpmeŋuwä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpnqä änyä äyapquwä iunŋi, qokä apäkänqä ipu, qanjä hinŋi ikiqä iunqä kuknui, qeqä äwuttäkatäupu, iunqä äwqä vqanŋuwänŋa, waqiyä ätuma äwätqänjä. ¹⁹ Nätmatqä hnqu ämaqä hnque äminyasäuä ämiwiyätnqä iqu, ämaqä iqu nätmatqä iqueqä-quvi. Iwä, ämaqä äti ii, “He qänaknänŋi ne äneyquwi, nätmatqä eeqänänŋä enqä hiqä dutanä imäkkäpnqeqä” ätuätqänuwä-qe, qu quwqä-quwänŋi, suqä quvqä qui imäknqä iqueqä äwinqä iunä äpmapu, suqä quvqä iqueqä-quayi. ²⁰ Ämaqä Jisasi Kraisi neqä Naqä Ämineyqä-qu eä, ne anŋumä Hänä Inequmuatqä Iquenyqä näqnqä epiyitanŋi, qu qua täutanjä suqä, qui iwimäkätä kiyä iwitmäukqä iunŋi ämäwqätäupqä-qe, qu anŋumä suqä asä iunqä äwquwi, suqä iqu qunŋi äminyasäuä ämiwiyätqe, qu hanjä-iqä naqänänŋi meqänqe. ²¹ Qu hänaqä jänänänŋinqä näqnqä mämeqä hiqe, qu hanjä-iqä wänqäpu meqänqe. Qu hänaqä jänänänŋinqä näqnqä ae ämepu, Goti Iqueqä suqä näqnqä ae ämapiyä-qe, iunŋi tuwä äwiyquwi, hanjä-iqä naqänänŋä meqänqe. ²² Qu i iquwi, ii kuknuä ktqä tii ätnänqevi. “*Hiveqä kiquä qutai ae ändetqä du, anŋumä ämanänqiyä,*”† itanŋa “*Yaqueqä eqä du ae asnä äqänätqe, anŋumä ttakä du inŋi-inŋisa hea qänŋuäqiyä*” ätnänqe, ii naqä-qakuänänŋä ätnä.

3

Naqä Iqu anŋi äpänqiyä

¹ Nqä näueqä nyi kiinjä änyinätnqäuä, tuwanuä hnqu ae äqäkkä, ga tä huizi iqu äqäyqä. Tuwanuä äqäyätminŋi, kuknui, nätmatqä tiinjä dunqä knuä iqä anŋuänänŋä mapnqä, evauqumuatätmä äqiyqä. ² Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä iqua, hinuä ätänuwä iunŋinqätä, neqä Naqä Ämäneyqä, nenŋi anŋumä Hänä Inequmuatqäqä Iqueä kuknuinqätä, hiqä knuä iqä imnŋi, knuä mapnqä nyinŋanŋi iyi. Iqueqä kuknui, ämaqä, Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauä manä iuta qätä äwikuwi. ³ Nätmatqä naqänänŋä tiinjä iquenyqä, näqnqä yasämä mapnqe. Hiunŋi yäpakänŋanŋi, ämaqä, ämaqeunqä hänätamqä tqä-qua ätimäupiyi, qänaknänŋi huiwä iqueqä äwinqä du ipu, henyŋqä hänätamqä ätäpu, tä säwqä ipu, tii tpnuwi. ⁴ “Iqu, ‘Nyi anŋumä pmniqeqä’ ätkqe, kiquä häukui anŋi qäyqiyä? Iqu mapqä danä yänqiyä” tpnuwi. “Nätmatqä eeqänänŋä atqä-awäka äpmetanŋuwänŋa äwäminqe, ga iinŋi qäukuä qua imäkätäqänŋa enqe, ii yqänä äwinä” tpnuwi. ⁵⁻⁶ Ainŋa-ainŋanŋi, Goti Hanjuwä Iqu kuknuinä, ‘Qäukuä eänä’ tqanŋi, qäukuä eätä, itanŋa Iqu eqä ämetä, qua imäkätä, itanŋa quae eqä awä iqi äwätetä, itanŋa anŋumä qänakndanŋi, “Eqä ätimäunä” tqanŋi, eqä huakä naqänänŋä hnqu, qua täu ätimäutä, qua tqunenŋi qui imäkkqenqe, näqnqä epiyä-qe, qu

* 2:15 A Täuqä 22:5-24:25 † 2:22 Quamä-pmeqä 26:11

täwäsi e tpuwi. ⁷ Itanga Goti Iqu, “Tä näniŋqeqä” ätekqenqä, qäukuitä, quaetä, täŋga tä äwiŋqä tä, iinqä pŋqä äwi. Ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqäŋuwä ii, qu Iqueä hiŋuä iqi ätqäupu, kukŋuä naqänänä ätäpu, näwinyä qui imäkmbnuwänŋanqä äwi.

⁸ Nqä näueqä nyi kiinä änyinätŋqäüä, qu täwäsi itqätanŋppqä-qe, nätmätqä tiinä iquenyqe, hui imäupi. Naqä Iqueqä hiŋuä iqiŋi, hiunji kiuänänä hŋqutä, quväukuä 1,000täŋi, hŋqu huitanä maetqe, qäquaqu asänäŋi. ⁹ Iinä etanŋi, Iqu, “Iinä timäunqiyä” ätätä guä ämäsäuetŋqä-pa, timäutŋqenqe, ämaqä hui, “Iqu hŋganqä itqänä” ätätqäŋuwä-qe, Iqu hŋganqä miqä itqäüä. Iqu ämaqä hui qui imäkŋqänqe mäwinyätanŋi, Iqu ämaqä eeqänänä kŋuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupŋqä wiŋganŋi, maqänänä mimäkqe, ii itqäüä. ¹⁰ Inäqe, Naqä Iqueqä hiunji iqu, ämaqä quwä-meqä enqä-pa timäuniqe. Hiunji iqueni, qäukuä iqu häänqä hoaqä naqänänä ätätä, tä änätä, qäpu hiäniqe. Itanga nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänqe, te eeqänänä qui imäkäniqe. Nätmätqä qua täu äwiŋqetä, qua iqutäŋi, aanqä heniqe. ¹¹ Nätmätqä eeqänänä, quinä di, ii itä imäkänäniqä enqe, he ämaqe, suqä änääqe iqäpŋqe? He hiqä hänä-pmeqe, Goti Hanjuwä Ique äväpu, itanga he ämaqä huizi pmetanŋuwä-pa mäpmeqä, Goti Iqueqä suqä eeqänänä qänaknä iqäpŋqe. ¹² Suqä iinä imäkäpu, Goti Iqueqä hiunji iquenyqä hiŋuä äqämbu äpmapu, hiunji iqu maqänänä timäutŋqänä, wäunüä tnänä iqäpŋqe. Hiunji, qäukui te qäpu änätä, itanga nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänqä, tä dŋi, qänŋanŋa, eqä nyeniqe. ¹³ Inäqe, ne Goti Hanjuwä Iqu, “Nyi qäukuitä, quaetä, änyä-hänä imäkmqänä” ätätä guä ämäsäuekqä iunqä hiŋuä äqänänä äpmeŋu. Anä iu pmapqä ii, suqä jänänänä dunä ipu pmapnuwi.

Naqä Iquenyqä hiŋuä äqämbu äpmapu, quuvqä heqiyqe äŋguä mimbŋqe

¹⁴ Iwä ŋqä-näueqäüä, he nätmätqä ii timäunqänqä hiŋuä äqämbu äpmapiyänŋanŋi, he suqä kiyä mätqä hui maeqä, äŋguänänä eäpu, Iqutäŋi äwqe naqä-hŋqunä inqä äyä etanŋpi mequmueniqä dunqä yänä qänŋpŋqe. ¹⁵ Naqä Iqu maqänä mimäkqä, hiŋuä äqänä äpmeŋqänqe, kŋuä tiinä mapŋqä. Iqu iinŋi, ne anŋumä hänä inequmuatätŋqä dunqä itqäüä. Goti Iqu, neqä tasi-gua kiinä änenyätŋqä Poli iqueni näqnqä vqanŋi, ga iqu henŋqä tuwanüä asä ii inä äqäyätŋqe. ¹⁶ Iqueqä tuwanüä eeqänänä iquauŋi, iqu tuwanui nätmätqä iinqä ätätä, äyä äqäyätŋqe. Tuwanuiunŋi, kukŋuä hŋqua yänänäqnqä etanŋä, iquauqä quatinqä näqnqä änä yasämänä di, maqänä mämeqä äyä itunŋue. Inä-qae, ämaqä näqnqä maeqä eäpu, quwqä quuvqä heqiyqäpqe, yänänäqnqä maeqiyqä ipiyä ii, kukŋui wänŋima näŋi-täqi ätätqänä. Inä maetqe, kukŋuä, Goti Iqueä kukŋuä tuwanüä äqänänqä, äkunmäkätqäŋuwä-pa iiyi. Inä-qae qu näwinyä qui imäkmbnuwi. ¹⁷ Näueqäüä, he iinqä ae näqnqä äyä ämeŋuwä-qae, ämaqä, Goti Iqueä kukŋuä-suqä dunŋi hŋgisa iqä iqua, näŋi-täqi etuma uwqanŋppqe, hiqä quuvqä heqiyqä yänänäqnqä, mändi päwiŋqä äŋguänä mimbŋqe. ¹⁸ Jisasi Kraisi neqä Naqä-qu eä, ne anŋumä Hänä Inequmuatqä Iqueyi. He Iquenyqä näqnqä änäänä ämaka äwätqäŋuwitä, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapätŋqetä, ga iquaqiŋanŋi he yänänäqnqä ämaka uwqäpŋqe. Täŋga-pqä hea ique-iqenŋä-pqe, Iqueä yoqe naqänänä äwi. Itanga ne Iqueä yoqe, haqä yätu matnämäuquatuŋque. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

1 Jonä

iqu tuwanuä kinganä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Tuwanuä tä, kiqä kñuä indqänqä quati, hñquaquvi. Kinganänä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, Goti Iqutä, Kiqä Ymeqä Jisasi Iqutä-pqe, äwqä naqä-hñqunä imbu, anä pmapñqä yätamäkqä vqä iiyi. Huiziqu, qu ämaqä hiawiqä imdanä iqua, quñi quanqi itqueqanqpi, Goti Iqueni mävämeqä ipñqä iñqä, hiñuinä maqunquä ipñqä iiyi.

Ämaqä hiawiqä imdanä iqua, tii ätmiñuwi. Nätmatqä qua täu äwiñqe, ii äñguä hma etanqgetañi, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, ämaqä naqä-qakui änä matimäuqä itä, ne qua täutanitä ämuäññanqupa, mamuäññanqä yänqiyä. Tiñä-pqe inä ätmiñuwi. Ämaqe, Goti Iqutä anä äñguänä pmapñqä wiñganqppqä iqua, nätmatqä qua täutaninqä kñuä mindqänqä ipñqäüä. Suqä jänänitä, hñquaunqä äwiñqä itä, ii nätmatqä qua iutaniqä. Iñä etanqi suqä täunji, qäyä enä. Ii, ämaqä hiawiqä imdanä iquauqä kuknuä quanqä iiyi.

Jonä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänji, kuknuä tä qätä mäwiyqä ipñqä diñqä äwiñqqe. Iqu tii ätukqe. Jisasi Iqu ämaqä naqä-qakuänänjä-qu ätimäukqe. Ga qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, Goti Iquenyqätä, ämaqä huizi iunqetä kiñjä wiñguätñqe.

Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iquenyqä

¹⁻² Ne ätnänäqi ätinä di, Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iquenyqä ätätunqque. Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iqu, ainqa-ainqa äpmaminqce. Ne Iqueni, neqä qätetä qätä äwiyätanä, hiñuitä hiñuä äqunqque. Quanqä maetqe, ne Iqueni qävqä yasämä ävätanä, neqä hipaitäñi Iqueni itmaqiyätanä iminqque. Hänä-pmeqä Iqu, ätnänäqi äti timäunqanqa, ne hiñuä äqunänquä etanqi, ga ne 'Iinjqä' ätätanä, Iqu Hänä hea ique-ique Pmeqä Iquenyqce, ii etätqänju. Ainqa-ainqanji, Iqu Kaniqutä äpmaminqce, iwä ätnänäqi äti timäunqanqanji, ne neqä hiñuitä hiñuä äqunänqque. ³ Ne hiñuä ae äqunätanä, qätä ae äwiyänquä etanqi, ga he nesä iquatuñquä ii etätqänju. Ga ne Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, Imätaqisä iqänqce. ⁴ Ga ne henynqä tuwanuä e ätätanä äqiyququä tä, neqä yeeqä inqä du aanä naqänänjä hiätñqä iunqä äqiyqu.

Goti Iqu, we-hunqä-qu etanqi, ne we-hunqä iu uwquatuñqce

⁵ Kuknuä, Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu tqanqi äwiyänquä di, ne henji awi, ii etqu. Iqueqä kukñui tiyi. Goti Iqu, we-hunqä-qu eä, Iqutänji, hea-pqä hmbu mäwitqe. ⁶ “Ne Iqutä itqänunä” ätätanä, neqä qanä di, heawiqä imä äwätunqque, ne kuknuä iñji, quanqä ätätanä, ga suqä naqä-qakuänänjä iunji, miqä itqänju. ⁷ Mä Goti Iqu itñqä-pa, ne we-hunqä iu äwquqque, naqä-huinyä etanquati, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Iqueä häñeque, neyaqä suqä quvqä dunji, eeqänänjä asñä änaqäyämäutä hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkqänqce. ⁸ “Ne suqä quvqä maequneyqä” ätquqque, quanqä kuknuä iñji, neqä-neuä ätnätanä, ga kuknuä naqä-qakuänänji, nesä mäwiqä danä iqi. ⁹ Mä, “Ne suqä quvqä iquneyqä” ätätanä, awä ätquqque, Iqu ätkqä-pa itä, suqä äñguänänjä dunä Iqä-qu eä, tii yänä. Neyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämänamäutä, äwqä hanjuä änyä, neyaqä suqä quvqä eeqänänji, asñä

änaqäyämäutä, hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkänä. ¹⁰ “Ne suqä quvqä miqä-quneyqä” ätquque, kuknuä iinjä iqu, Goti Iquenji, “Si kuknuä quangä tqukiqä” ätuätanä, ga Iqueä kuknuä di, nesäni mäwiqä danä eä.

2

Kraisu Iqu, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iquvi

¹ Ymeqä, nqä enqä-panäüä, nyi tuwanuä tä he suqä quvqä miqä danä ipnqä dijqä äqäyqä. Inäqe ämaqä hnqua suqä quvqä imäkqanguwi, ne yätamäkqä äneyätä, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iqu, Apikutä äpme. Iqu, Jisasi Kraisi, suqä Jänänänjä Iqä Iquvi. ² Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä huätä ämamäutä, äwqä hanuä nyätnqe, Jisasi Iqu hänaqä äpakonätnqä dunqe, Iqueqä-kiuä äukqe. Neyaqä dunqänä hmanji. Ämaqä eeqänänjä, qua äwitqutänqä-pa äpmejuwä iuä-pqenqe.

Ämaqä äänä äpmejuwinqe, quwqä suqä iuta näqñqä menä

³ Ne Goti Iqueä manji qätä äwiyätanä, qänaknä iquque, ii ne näqñqä tiinjä heanä. Ne Iquenyqe, näqñqä änguänänjä äyä eäñunä. ⁴ Ämaqä hnqu, “Nyi Goti Iquenyqe, näqñqä änguänänjä eäñänä” ätätä, Iqueä manji qätä mäwiqä iqäqe, ii ämaqä iqu, quangä-tqä-quvi. Itanga kuknuä naqä-qakuänänji, iqutä mäwiqä danä eä. ⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä manjä dunji qätä äwiyqäqä iqu, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä ävä, iwä naqä-qakuä Iquenyqä winquänä. Iwä suqä iinjä dutanji, ne näqñqe tiinjä heanä. “Ne Goti Iqutä ämuänänjunä.” ⁶ Ämaqä, “Nyi Goti Iqutä, guä ämänänänä” ätätqä iqu, iqu qanji, Jisasi Kraisi Iqu äminqä-pa i uwqätnqe.

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, nyi tuwanuä äqäyqä tä, kuknuä-suqä änyä-hänjä hnqu ätätmä maqäyqä iqä, oee. He änyänännga ae ämaminuäwä yäuä iqu äqäyqä. Kuknuä-suqä yäue, ii Goti Iqueqä kuknuä, he ae qätä äwiminuäwä iquvi. ⁸ Inäqe, nyi henyñqä tuwanuä tä suqä yäuä iquesänä-qe, änyä-hänjä-qunä äqäyqä. Itanga suqä naqä-qakuänänjä iqueqä quati, Kraisi Iqu itä, ämänätqueqäqe. Itanga he-pqä i ipu, ämotquetqänä. Heawiqä iqu huätä wätqätangi, we-hunqä naqä-qakuänänjä iqu ae we hunätangqä-qae, suqä iqueqä quati ae ätnänäqi ätimäutqäuä. ⁹ Ga ämaqä hnqu, “Nyi we-hunqä du äpmejänä” ätätä, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itnqe, heawiqä imä yqänä sä äpme. ¹⁰ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, iqu we-hunqeu äpme. Itanga ämaqä we-hunqä iqi äpmeñqä iqu, qua iqi päknätñqä imäkñätñqe, suqä hnjua-hnjua miqä yänä. ¹¹ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä iqä iqu, heawiqä imä äpme. Hea iqu iquenji, hinuä hea iwimäkqä-qae, iqu hänaqä äkiu wätqänändiyä-qe änyä maqänqä eä, iqu qanji, heawiqä imä äwätqäuä.

¹² Nqä ymeqäuä, Jisasi Iquesanji, Goti Iqu heyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämaemäutä, äwqä hanuä änyätangqenqä, nyi henyñqä tuwanuä tä ii äqäyqä.

¹³ Kanä iquenä, he Ämaqä ipäqäkqänngata tännga-pqä yqänä äpmeñqä Iquenyqe, näqñqä änguänänjä etanguwinqä, nyi henyñqä tuwanui ii äqäyqä.

Hikñä iquenä, he quvqä iqä iquenji, ae ämäwqätäuquwinqä, nyi henyñqä tuwanuä ii äqäyqä.

¹⁴ Ymeqä iquenä, he Goti Apiquenyqe näqñqä änguänänjä etanguwinqä, nyi henyñqä tuwanui ii äqäyqä.

Kanä iquenä, he Ämaqä ipäqäkqängata tännga-pqä yqänä äpmenqä Iquenyqe näqñqä äñguänänjä etanquwinqä, nyi henyñqä tuwanuä tä ii äqäyqä.

Itannga hikñä iquenä, he yänänäqñqä ätqäupu, Goti Iqueä kukñuä di hesä yänänäqñqä witanqi, ga he quvqä iqä iqueni, ae ämäwqätäquwinqä, nyi henyñqä tuwanui ii äqäyqä.

¹⁵ Qua täunqätä, nätmätqä qua täunä iunqätä ipu, qeqä matmäkqä iqäpñqe. Ämaqä qua täunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, Goti Apiquenyqä di näwinyä qeqä matmäkqä eä. ¹⁶ Ämaqä qua täutanjuqä suqä dunqe ne näqñqe. Qu huiwi iqueqä äwinqeunä ipu, hinuä aowä äqänäpu, nätmätqä-tänjä epiyinqä yoqä haqä ämaenäpu itqänä. Suqä iinji, Goti Apiquesa mapätqe. Ii kiqä suqä qua täutani. ¹⁷ Ga qua tqü qäpu hiqñqe. Suqä quvqä qua täutanjä eeqänänji, qäpu qäsänqe. Mä ämaqä Goti Iqueä äwinqä dunä itñqä iqu, qäpu maeqä, yqänä pmetänqe.

Krais iquenyqä wiunqä iqä iquauñqä

¹⁸ Hikñä ymeqä ñqä enqä-panäuä, hea yäpaki, tännga ae ätimäuqi. Hinuiqänänänğanji, “Krais Goti Iqu ätekqä Iquenyqä wiunqä iqä hñqu timäuniqeqä” tqanğä äyä äwikuwi. Ga tänğanji, Krais iquenyqä wiunqä iqä ii, kuapänänjä qe ätimäuquwi. Ga iinjä dutani, hea yäpakä ae ätimäuqä iinqe, ne näqñqä äyä enu. ¹⁹ Ämaqä iinjä iqua, nesä äpmaminuwä-qe, änävämequwitanji, qu naqä-qakuä, neyaqä mäetqänä. Qu nesä naqä-qakuä neyaqä dutanjä hiqä-säpi, yqänä pmeqäpñngä. Mä qu nenji, ae änävämequwä-qae, ne näqñqä äñguänänjä heatunqe, qu nesä naqä-qakuä maeqä enä.

²⁰ Injäqe henji, Krais Iqu Dñä Äñguä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Iwä iinjä dutani, he naqä-qakuinqe näqñqe enä. ²¹ Nyi henyñqä tuwanuä tä äqäyqä tä, he naqä-qakuä iquenyqe, änyä maqñqä etanğä ma, he iquenyqe näqñqä etanquwinqä ii äqäyqä. Iwä he näqñqä äyuwä. Naqä-qakuänänjä iquesanji, quanğä hui mapqä eä. ²² Quanğä-tqä iqu tqe? Iqu tiinjä ätätñqä iquvi. “Jisasi Iqu, Krais ne mäneyätñqä Goti Iqu ätekqä Iqu, maetqänä.” Ämaqä kukñuä iinjä ätätñqä iqu, Apiquenyqätä, Ymeqä Iquenyqätä, tuwä äwiyätä, ga Krais iquenyqä wiunqä iqä iquvi. ²³ Ämaqä Ymeqä-quenyqä tuwä äwiyqä iqu, ii Kaniquenyqä tuwä inä äwiyqi. Ämaqä Ymeqä-que yeeqä itmeqä iqu, Kaniquenä-pqä inäyi.

Dñä Äñguä Iquenqä

²⁴ Kukñuä änyänännga ae qätä äyä äwiyänjuwi, hiqä kñuä dñji, a yänänäqñqä qätñqe. He iinjä itqäpi, hea ique-ique Ymeqä-quesä, Kaniquesä, ämuänmbu, naqä-huinyä pmepñqe. ²⁵ Ga Krais Iqu hänjä hea ique-ique pmeqä du nätapqänqe, kukñuä guä ae ämäsäueänqe. ²⁶ Nyi henyñqä tuwanuä tä, ämaqä he quanğä etqueqä iuqä suqä dunqä ätätmä äqäyqä. ²⁷ Mä henji, Krais Iqu Dñä Äñguä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Ga Dñä Iqu enyätanğqetani, ämaqä hñqu, “Iinjqä-iinjqä” etätñqä dñqe, äwa miqä enä. Dñä Iqu, nätmätqä eeqänänqä ämetquetñqä äyuä. Ga Dñä Iqueqä kukñui, quanğä ma, aanjä naqä-qakuänänji. Dñä Iqu etätä ämetqueqä-pa, he Krais Ique ämuänmbu, naqä-huinyä pmepñqe.

Goti Iqueqä ymeqenqä

²⁸ Ñqä ymeqäuä, he Krais Iqutä, yqänä ii pmetanğpu. Iwä Iqu ätnänäqi äti timäuqanğanji, ne Iqueqä hinuä iqi tqäuqñqe, womba itanä, zä miqä danä, pemä itanä tqäuqñqe. ²⁹ Krais Iqu Jänänänjä-qu etanqi, he

näqñqä äyā enä. Iwä he-pqe, näqñqä tii hipñqe. Ämaqä suqä jänänänjä imäkätqäñuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqeqä.

3

¹ Häe, hiñuä äqunänjä? Apiqu nenyqä wiñganñi, Iqu nenyñqä kiinjä itä, “He Nqä ymeqeqä” änatätqäuä. Ga iinj, aanjä naqä-qakuänänjä eä, ne Iqueqä ymeqä enu. Ämaqä qua täu pmeqe, qu Goti Iquenyqe änyä maqñqä epiyä-qae, nenyqä-pqä di, änyä maqñqä enä. ² Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, täñganñi ne Goti Iqueqä ymeqä enu. Qänakñi ne änääqä pmeniquti? Iñqä di ätnänäqi ätiñi, matimäutqe. Mä ne tiññiqe, näqñqä enu. Kraisi Iqu ätnänäqi äti timäuqanñi, ne Iqueni hiñuä äqunätanä, ga Iqu enqä-pañä heanique. ³ Ämaqä iinjä timäuniqñqä hiñuä äqambu äpmapiyä di, qu quwqä-quwä, Goti Iqueä hiñuä iqñi, kiyä mitmäkñqä pmeñqä itqänjä. Ga iinj, qu Kraisi Iqu kiyä mamätqä äpmeñqä-pa, ii äpmeñä.

⁴ Ämaqä suqä quvqä itñqä iqu, Goti Iqueä kukñuä-suqä iunñi, hñgisa itquetqäuä. Suqä quvqä iqä di, ii Goti Iqueä kukñuä-suqä dunñi, hñgisa itqueqä äyuwä. ⁵ Kraisi Iqu, ämaqeuqä suqä quvqe huätä mamäutñqä, ätnänäqi äti ätimäukqä iñqe, he näqñqä äyuwä. Mä suqä quvqä hui, Iqueuä huiwiunñi mamäkätqe, näwinyä aanqe. ⁶ Ämaqä Kraisi Ique ämuäñnänqä iqu, suqä quvqä iunñi, mandämiqä danä iquänä. Suqä quvqeu ändämitñqä iqu, Kraisi Iqueni hiñui mäquñquä danä eä, Iquenyqe änyä maqñqe. ⁷ Nqä ymeqäuä, ämaqä quanğä dunğä etma uwqänqe, äñguä mimbñqe. Ämaqä suqä jänänänjä du ändämitä imäkätñqä iqu, ii Kraisi Iqu enqä-pa, ämaqä jänänänque. ⁸ Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunğä iqu, suqä quvqe aiñga-aiñga iñqä-qae, ämaqä suqä quvqä dunä imäkätñqä iqu, Setänä iqueqä-qu eä. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ätnänäqi ätiñi, ii Setänä iqueä wäunñi, qui imäkätñqä ätimäukqe. ⁹ Ämaqä, Goti Iqu Iqueqä ymeqä hiätñqä iwimäkätqä iqu, Goti Iqueqä quuvqe, ique änyätanğutqä-qae, iqu suqä quvqe mimäkqä iquänä. Iqu Goti Iqueqä ymeqä etqä-qae, suqä quvqä imäkqä iqueqä suqä dunñi, ändämitä mimäkqä danä yänä. ¹⁰ Goti Iqueqä ymeqenqätä, Setänä iqueqä ymeqenqätä, näqñqä heatunquä, suwä. Ämaqä, suqä jänänänjä iu ändämitä iu miqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu maetqe. Itanğa ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunğä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu hmayi.

Ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunque

¹¹ He qänğanänñi kukñui qätä tiñjä äyā äwikuwi. “Ne quuvqä eqiyätunquä iquene, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqueqä” äyā äwikuwi. ¹² Ne Kenä* iqu ikqä-pa miqä yatunque. Iqu Setänä quvqä iqä iqueqä-qu eä, iqueqä känğueque pizqä äyā äpäkkqe. Iqu känğuequeni, pizqä di sunğä äpäkkqe? Suqä iqueqä imäkmiñqe, quvqä witanği, ga känğuequeqä di äñguä etanğqenqä, ii äpäkkqe.

¹³ Nqä nyämaqäuä, ämaqä qua täu äpmeñuwi, henyñqä wiunğä eyqanğpqe, “Tä änääñqä inetqueqäpiyä” tpu ipu, miñqä yänjä mikiqä pambu. ¹⁴ Ne suqä äpäkoñqä iñgisanñi ävämetanä, suqä hänä-pmeqä iñgisanğä ämäwqätäukquä iunğä näqñqe, ämaqä quuvqä eqiyätqäñuwä iunğä itanä, qeqä ätmäkätunquä iuta enu. Ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunğä itä qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii äpäkoñqä iñgisa yqänä äpme.

* 3:12 Ipäqäkqä 4:1-8

15 Ämaqä, quuvqä eqiyätqänuwä iunqä wiunqä itnqä iqu, ämaqä pizqä päsqä-quvi. Ga he näqnqä tiinjä äyä enä. Ämaqä du pizqä päsqä iqua, hänä hea ique-ique pmeqe maeqä-quayi. 16 Ga suqä Kraisi Iqu nenyqä huiwä äwiingqä iquesani, ne suqä ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqenqä näqnqä äyä ämenju. Iinjinqe, ne Goti Iqueqä ämaqä dunqä itanä, qunqe huiwi äwiinguatunqwe. 17 Ämaqä nätmatqä qua täutanä kuapä-tänjä hnqu, quuvqä heqiyqä hnqu äwa itqätangi äqunäqä-qe, iqu iquenyqä qeqä matmäkqä iinqe, ii ne näqnqä tiinjä heatunqwe. Goti Iqueqä suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä, ämaqä iqtänji mäwiqä eänä. 18 Nqä ymeqäüä, ämaqenqä itanä, qeqä tmäkqä iunqwe, kuknuinä ätätanä, manä dinä matqä iquatunqwe. Ne qunqä naqä-qakuänänjä nenqanquti qutä itanä, suqä ängüä du motquequatunqwe. 19-20 Ne naqä-qakuä Iqueqä ämaqä-qune äyitanä-qe näqnqwe, ne tiinjä itaqeta heanä. Neqä knüä suqä-iwäsäuqä duni, “Ne suqä quvqä imäkquneyqä” knüä indqänätunqwe-qe, Goti Iqueqä hinuä iqinj, hanä-iqä maeqä, äwqä hanuä inqä pmeqänqwe. Goti Iqu neyaqä knüä suqä-iwäsäuqä iqueni ämäwqätäüä, ga Iqu nätmatqä eeqänänjinqä näqnqä ängüänänjä eä. 21 Ämaqä nyi henyqä itmä, qeqä ätmäkätinqä iquenä, neqä knüä suqä-iwäsäuqä iqu kuknuä mämanetqä iqäqe, ne Goti Iqueä hinuä iqinj, womba miqä danä, yänänäqnqä tqäuqnqwe. 22 Iqueä manjunä qänaknä itanä, ga ne suqä Iqu äwinyätangqä di imäkätaqä-qae, nätmatqä ne Ique yatnqä ävatquä iunji, ii ämequanä. 23 Iqueqä kuknuä-suqe tiinj. Ne Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqenqä quuvqä heqiyquatunqwe. Ga Kraisi Iqu änatkqä-pa, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäknguatunqwe. 24 Ämaqä Goti Iqueä manjunä qänaknä itä, qätä itnqä iqu, ii Goti Ique ämuänjä etangi, ga Goti Iqu ique änyä. Iqu nenji, änenyänqä dunqä näqnqwe, Iqu Iqueqä Dnä Ängüä Ique änatapqä duta enju.

4

Dnä huitanjä-huitanjä iquaunji äwiwäsäupnqä

1 Nyämaqä nyi kiinjä änyinätinqäüä, ämaqä hinuä quanqä tqe, kuapänänji ae im-imä äwquwi. Iinjinqe, ämaqä, “Goti Iqueqä Dnä Iqu, nyi kuknuä ändapqiyä” ätätinqä eeqänänjä iunqwe, quuvqä maeqiyqä pambu. He dnä iquaunji, “Goti Iquesa äpqäpiyä, ä änändiyä” tpu, äwiwäsäupnqwe. 2 Goti Iqueqä Dnä Iquenyqwe, “Jisasi Kraisi Iqu, täkä ämaqä-qu äpqäqeqä” tqangutqä iquesa näqnqä hipnä. 3 Mä ämaqä, Jisasi Iquenyqä kuknuä iinj matqä danä iqäqä iqu, Goti Iqueä Dnä-tänjä-qu maetqe, dnä huitanjä-tänjä-quvi. Dnä iinj, Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä iqueqä dnä-quvi. “Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä-qu äpäniqeqä” tqangä äwiminjuwä iqu, ae ätimäutä, tängani qua täunji. 4 Nqä ymeqäüä, he Goti Iqueqänä eäpu, hinuä quanqä-tqä iquaunji, qe ämäwqätäutqänjä. Dnä he enyänqä Iqu, Dnä Yänänäqnqä-qu eä, dnä ämaqä qua täutanä iu änyänjuwä iunji, ämäwqätäutangqä-qae, he iinjä ii, ii itqänjä. 5 Qu qua täutanä-qua eäpu, nätmatqä qua täutanjinqä tqangä, ga ämaqä qua täutanä huiziqua, qu tqanguwä duni qätä äwiyätqänjä. 6 Mä ne Goti Iqueqä enju. Inji ämaqä Goti Iquenyqä näqnqä epiyä ii, qu ne qätä nepnä. Mä ämaqä Goti Iqueqä maeqä danä ipiyä iqua, qu qätä mäneyqä danä ipnä. “Dnä naqä-qakuä iqu, iinjä äyitanä, ga quanqä iqu äyitanä-qä” di, ne näqnqwe, suqä iinjä duta heanä.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqwe. Ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu, ii Goti Iqueqä suqä etanji, Iquesa äpä. Ga ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ii Goti Iqu Iqueqä ymeqä hetñqä iwimäkkqä-qu eä, ga iqu Goti Iquenyqe, näqñqä äñguänänjä eä. ⁸ Suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä iquesañä quati, Goti Iquvi. Iinjä etanqgetañi, ämaqä, ämaqä dunqä miqä danä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, Goti Iquenyqe, änyä maqñqä eä. ⁹ Goti Iqu, Iqueqä Ymeqä Kiqä-kiuänänjä Iqueni, qua täunqä ändowatkqe, ii ne häñä hea ique-ique pmeqä di, Iquesa meqänqwe. Iqu iinjä ikqe, Iqu nenyqä itä, qeqä tmäkqä suqä ique, ätnänjäqi ämaekqe. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä itanä, qeqä ätmäkquque, suqä iinjä iqueqä quati maetqe. Goti Iqu nenyqä itä, qeqä ätmäkätä, Iqu Iqueqä Ymeqä Ique neyaqä suqä quvqe, huätä ämänamäütä, ne Iquenyqä anji inetmetñqä ändowatkqe.

¹¹ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, Goti Iqu suqä iinjä itäqeta, nenyqä qeqä tmäkqä suqä ique ämänätquakqe. Iinjä etanji ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqwe. ¹² Ämaqä Goti Ique hinuä qunqwe, aanqä-qe, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä ätmäkñatunqwe, ii Goti Iqu ne änenyä. Itanğa Goti Iqu ämaqeunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueni, nesäñi yänänäqñqä imäkqi. ¹³ Goti Iqu ne nenyätanji, ne Ique änyänquä iinjä näqñqwe, äänä heatunqwe? Ne iinjä näqñqä meqe, Iqu Iqueqä Dñä Ique änatapqä iuta heanä. ¹⁴ Apiqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täunju häñä iqumuätätñqä dowatqanji äqunätanä, ne ämaqä iunji, awi ii ätuätqänju. ¹⁵ Ämaqä, “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queqä” ätätä, awä ätätñqä iqu, ii Goti Iqu ique nyätanji, ga iqu Ique änyä. ¹⁶ Goti Iqu ämaqä-qunenyqä itä, qeqä iinjä änatmäkätñqä iinjwe, ne näqñqä ämetanä, quuvqä yänänäqñqä eqiyänju.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi. Iwä ämaqä suqä iinjä iu ämuänjä qänaknä itñqä iqu, ii iqu Goti Ique ämuänñatänji, ga Goti Iqu ique ämäunänä. ¹⁷ Ne iinjä äpmetanquati, Goti Iqu ämaqeñqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueni, nesäñi yänänäqñqä imäkqanji, iwä hiunji, Goti Iqu kukñuä ämänetätä änewäsäuqänqanji, ne pe-hunqä tqäuaniquä dunqä inemäkqi. Naqä-qakuä ne qua täu äpmeqä-qe, neqä äpmeqä di, Kraisi Iqueä enqä-pa äpmeñqwe, ne iinjä zä miqä yatunqwe. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä suqä quvqenqä hanä-iqä meniçenqä kñuä indqänätñqä iqu, zä itqäüä. Ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, zä miqä danä yänä. Ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqu, suqä zä inqä iqueni, huätä iwatquänä. Ämaqä zä itñqä iqu, iquesañi suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä iqu yänänäqñqä mäwitqe. ¹⁹ Ne ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu itunqwe, Goti Iqu suqä iqu nenyqä ganä imäkqäqä etanji, ii itunqwe. ²⁰ Ämaqä, “Nyi Goti Iquenyqä itmä, qeqä ätmäkänänä” ätätäqä-qe, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itñqä iqu, quanğä ätqi. Ne iinjänqä näqñqwe, ii tiinji. Ämaqe, ne hinuä äqunänju. Goti Iqueni, iinjä ma. Inji kätä-känğua iquenyqä miqä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, Goti Iquenyqä itä, qeqä tmäkqwe, iqu miqä danä yänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kukñuä-suqä tiinjä ätätñqwe. “Ämaqä Goti Iquenyqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä-pqe inä itä, qeqä tmäkquätñqeqä.”

5

Qua täutanjä iqueqä mäkä iqeni, tqi kittqiyätñqwe?

1 Ämaqe, Jisasi Iquenyqe, “Ämaqä du anjumä itmeniqnqä, Goti Iqu ätekqä, Kraisi Qäqueqä” knuä ämapu, Iquenyqä quuvqä eqiyänuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqä enä. Ga ämaqä Kaniquenyqä ipu, qeqä ätmäkätqänuwä iqua, qu Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä-pqe, qeqä inä tmäkpnä. ² Ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manä du qätä äwiyquque, ne Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä itanä, qeqä tmäkqe qäyunä itunquenyqä näqnqä di, suqä ii itanita heanä.* ³⁻⁴ Ne Goti Iquenyqä itanä, Iquenyqä qeqä tmäkqe, ii tiinji. Ne Iqueqä manä dunji, qänaknä itqänju. Ämaqä Goti Iqueqä ymeqä enuwä iqua, ii qu qua täutanä iqueqä suqä iunqä mäkä ipu, mändi äkittqiyätqänuwä. Ii ipiyitanji, ga Goti Iqueä manji, ne hanä-iqä mänätapqä danä yänä. Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätaqä dutanji, qua täutanä iqueä mäkä iunji äkittqiyätunqu.

⁵ Qua täutanä iqueqä mäkä iqueni, tqi kittqiyätnqe? Ämaqä, Jisasi Kraisi Iquenyqe, Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu äyä etanji äqumbu, Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquanänji.

Goti Iqueqä Ymeqä Iquenqä kuknuijqe

⁶ Jisasi Kraisi Iqu, eqä iqutanä äpkqä maetqe, häneqä iqutä, qäsänji. Iqu qua täunqä äpätä, eqetä asnjä ämetä, itanqa zä-huätati äunätäqänqa, Iqueqä häneqe äpäwäkqe. Goti Iqueqä Dnjä Iqu, Naqä-qakuinqä Quati etanji, Iqu Jisasi Iquenyqä awi, naqä-qakuänänjä ätätnqe. ⁷ Inji “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queyqä” awi, hiuaqu-hnquenjä iqua ätätqänjä. ⁸ Goti Iqueqä Dnjä Ique, eqä ique, itanqa häneqä ique, iquayi. Iqua kuknui, kiqä naqä-hnqunä asiqunä ätätqänjä. ⁹ Ämaqe, “Iinjä-iinjiaqä” tqanguwä dunji, ne quuvqä äyä eqiyätunqu. Mä Goti Iqueä ätätqä ii, ämaqeudä iunji, ämäwqätäuänä. Iqueqe, aanä naqänänjiqä. Goti Iqueqä kuknui, Iqu Iqueqä Ymeqä Iquenyqä äyä ätätnqe. (Iutanji, he Iqueqä kuknui, quuvqä heqäpnqe.) ¹⁰ Ämaqä, Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyätnqä iqu, ii iqu Goti Iqueä kuknui ae ämeqäqä-qae, iqueqä qeqä-quuvqä imä ämnä. Mä ämaqä, Goti Iqueä kuknuijqä, “Ii naqä-qakuiqä” knuä mämeqä iqä iqu, Goti Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueqä suqä dunqä tqangqä iunji, quuvqä maeqiyqä itqätangqetanji, iqu Goti Iqueni, “Si quanqä tqukiyqä” ätuätqäuä. ¹¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuknui, tiinji. Goti Iqu hänä hea ique-ique pmeqe, äyä änätapkqe. Itanqa hänä-pmeqä iinji, Iqueqä Ymeqä Iquesanji. ¹² Inji Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ämaqä hnque änyätangutqe, ämaqä iqu hänä hea ique-ique pmeqä-tänjä-quvi. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu mänyätangutqe, ämaqä iqu hänä hea ique-ique pmeqe, maeqä-quvi.

Hänä hea ique-ique pmeqä tänjinqä, näqnqä meqenqä

¹³ He Goti Iqueqä Ymeqä Iqueä yoqä dunqä quuvqä eqiyätqänuwä iquenä, nyi tuwanuä tä, he hänä hea ique-ique pmeqä-tänjenä etangqenqä, näqnqä hipnqä, henyqä äqäyqä. ¹⁴ Ga ne Iquenqä hinji zä miqä, qäqiqi pemä äwätanä, tiinjinqä näqnqä hianä. Ne Goti Iqueqä äwinqä dunä qänaknä itanä, nätamätqä hmbinqä yatnqä ävquque, Iqu ne qätä neyänä. ¹⁵ Ne Iqueni yatnqä vqanguatqeuinqä, Iqu qätä äneyätnqä dunqe, näqnqä eänque, iwä ne näqnqä tiinjä inä heatunqu. Ne nätmätqä huijqä yatnqä ävqäque, ne nätmätqä iinji ämenqunä.

* **5:2** Näqnqätänjä hnqua tii ätätqänuwä. “Iinjinqe, ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manä du qätä äwiyätaqänqanji, ne Iqueqä ymeqä dunqä-pqä qeqä inä tmäkquatuunquä, näqnqä ämenä.”

16-17 Suqä quvqä eeqänänjä ämaqä-qune imäkätunqwe, ii ne Goti Iquenyqä hngisanä itqänju. Suqä quvqä hui, ämaqeqä quuvqe, äpäkonqä dunqä mätuma mäwqä iqä dinqä äwi. Mä suqä quvqä hui, ämaqä iqueqä quuvqe äpäkonqä iunqä ätuma upnä. Inji, hesanjä hngqu, quuvqä heqiyqä huiziqu suqä quvqä imäkqangi äqunänqwe, iqu Goti Iqu iqueni, hänä-pmeqä vätnqänä, yatnqä vätnqwe. Nyi suqä quvqä iqueqä quuvqe qui iwimäkätnqä iquenyqä matqä iqä. Nyi suqä quvqä, iqueqä quuvqe äpäkonqä iunqä änä matimäuqä itnqä iquenyqänä, ätqä.

18 Ne näqnqä äyä enju. Ämaqä Goti Iqu änyquangutqä iqua, suqä quvqä dunä mimäkqä iqäpnuwänqä. Ga qu qui imäkñqänqwe, ämaqä Goti Iqu änyquäqä iquauni, Iqu ämiqa uwquäniqe. Itanqa dnä quvqä iqu, qunji qui miwimäkqä yänä. 19 Ne näqnqä tiinjä-pqenqä äyä enju. Ne Goti Iqueqä-qune eänquä-qe, ämaqä qua täutanjä huiziqua, qu dnä quvqä iqueä yänänäqnqä yäpä iqi pmetpnuwänqwe. 20 Itanqa ne tiinjä-pqenqä näqnqä enju. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ae äyä äpkqe. Ga ne Goti Naqä-qakuänänjä Iquenyqä näqnqä heatunquä, knuä iqä änätapkqeqä. Neqä äpmeqä di, Goti Naqä-qakuänänjä Iqutä, itanqa Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, anä ämuänänju. Iqu Goti Naqä-qakuänänjä-qu eä, itanqa Hänä hea ique-ique Pmeqä-quvi.

21 Nqä ymeqäuä, goti quanqä iqua qui emäkqänqä, änguanä minqäpnqä.

2 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä anä aquväqñqä iutanä miqä hñqu tuwanuä tä äqäkqe. Ämaqä kuapänäñi kñuä indqänqä iunji, tiinjä ämakuwi. “Iqu apäkä huisä, iyyqä ymeqetänqä qäyä ätätä äqäkqä-qe, naqä-qakui iqu tuwanui äqäyätä, qokä-apäkä anä aquväqñqä hñquesanä iquaunqä ändowatkqeqä.” Iqu qu ämaqä hñquaunqä-pqe kiinjä äwinyätñqä iinjä äqäkqe. Itanji ämaqä quanqä-tqä-pqä iquaunqä äwimasipñqä. Ii ämaqä Goti Iqueqä kukñui qui imäkqä iquayi.

Jonä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqänjuwiu miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, apäkä Goti Iqu atäunüä ikikqä iikinqä-tä, tqä ymeqeuñqä-tä äqäyqä. Ne kuknuä naqä-qakuiu ämuäñnänqetani, henyqä kiinjä änyinätñqe. Nyinä maetqe, qokä-apäkä kuknuä naqä-qakuinqä näqñqä etqänjuwä iqua-pqe, henyñqä inä äwinyänä. ² Ii tiinjä etanji. Kuknuä naqä-qakuänänä ii, nesä witanji, ga hea ique-ique i witäniqä dutayi. ³ Kuknuä naqä-qakuänänä iutatä, suqä ämaqä dunqä äwinqä iutatäñi, Goti Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, nemäkqanqisi, suqä qeqä-imänqetä, hiñgi ävätanä äñguä itqueqetä, äwqä hanjuä pmeqetä, nesä äpakänä witäniñqe.

Suqä ämaqeunqä äwinqenqä

⁴ Apiqu kuknuä naqä-qakuä-nänä änatkqä-pani, saqä ymeqä hñqua iu qänaknä itqätanquwä iuta näqñqä ämami, yeeqä kiinjä änyinätñqe. ⁵ Inäqe apäkä iiki, nyi himbquenä kuknuä hñqu tii etmqe. “Ne hñqunä-hñqunäñi, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqä.” Suqä iinjä iqu, nyi änyä-hänä mäktapqä iqä. Oee, ne suqä hiñuiqänä ämakquä iquvi. ⁶ Suqä ämaqä dunqä änenqä iqu, ii ne Goti Iqueä suqä iu qänaknä itanä, iuta itqänju. Hiñuiqänäñi, “He ämaqeunqä enganguti, qutä anä iqäpñqeqä” tqanqä äwimiñuwitani, iu qänaknä iqäpñqe.

Ämaqä quanqä-tqä iquau wimasiyqenqä

⁷ Ii tiinjä etanjiyi. Ämaqä quanqä-tqä kuapänänä hñqua, huiziugä kñuä qui iwimäkäpu huänqä hui-mända ätuma upñqä, qua äwitqutänqä-pa im-imä ikitqänä. Ämaqä iqua, Jisasi Kraisi Iquenqe, “Täkä Ämaqä-qu äpqäqä maetqenä” tqä iquayi. Ämaqä iinjä iqua, quanqä, Kraisi Iquenyqä wiunqä ipu, mäñdi kittqiyqä iquayi. ⁸ Inji ne nätmätqä wäunüä dnä huqä itunquä di, qua iqi mäpäwiqä da, Goti Iqu etapäninqä ätkqe, eeqäpnä mapnuwänqä dinqe, hiqä-hiuä hiñuä yasämä äqunäpu, wa wiyäpu iqäpñqe. ⁹ Ämaqä tqu-tqu, Kraisi Iqueqä kuknuä dunä qänaknä miqä da, kñuä iqueqä-pqä ditä qäsä ätätänqä iqu, Goti Iqu iqutäñi mäpmeqä eä. Tqu-tqu Kraisi Iqueqä kukñuinä a yänänäqñqä äqätänjuwä iquaunji, Goti Apiqutä, Ymeqä Iqutä, Qämätaqi iquatä naqä-hñqunä äpmenä. ¹⁰ Ämaqä kuknuä iinjä matqä hñqu emeqanqutqe, he iquenji, yeeqä mäwqä ipu, heqä anjuñqä mäsuma mäwqä pa iqäpnä. ¹¹ Tqu-tqu, ämaqä iinjä iquenji, yeeqä ävätumeqä iqu, ämaqä iqueä wäunüä quvqä itñqenji, yätamäkqä ävqi.

Kuknuä yäpakiyi

¹² Nyi kuknuä kuapänä etmqä etangqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe manyingangi, emetmänganä, kuknuä anä taninquenqä knuä yänänäqñqä ämamä äpmeñä. Ingani ne yeeqä naqänänjä itanä pmeninque. ¹³ Sigi Goti Iqu Iqueqänqä atäunuä ikqä iyyqä ymeqä täqi äpmeñuwä iqua, “Ne henyqe, hui mimäuqä injunä” etqä.

3 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquau miqä hñqu, tuwanuä tä, ämaqä wäunuä asä ii imäkmiñqä huizi, kiqä yoqe Gayusi iquenyqä äqäkqe. Iqu Gayusi iqueqä yoqe haqeu ämamäukqe. Ii Gayusi iqu, ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iquau yätamäkqä vätqätanji. Itanğa iqu Gayusi iqueni, “Si Diotrepesi iqueni, äñguänä wimasiyä” ätukqe.

Jonä iqu tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqäñuwiu miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, nyämaqä kiñä änyinätñqä Gayusi iqukiñqä äqäyqä. Ye kuknuä naqä-qakuïu ämuänñanjetani, sinyqä kiñä änyinätñqe. ² Nqä nyämaqä iquki, tqä äpmeqenqä, nyi Goti Iqu äñguä kimäkätñqä tääqä ätätmä yatñqä ävätqänä. Tqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä imäknnä ätqäüänä-pa, tqä huiwä-pqe asä i imäknnä tqäütätñqe. ³ Neqä neyämaqä hñqua ätimäupu, sinqe, “Iqu kuknuä naqä-qakuänänä iunji, qänaknä itñqeqä” dqanğä, nyi sinyñqä aanä yeeqä kiñä ikqe. Nyi näqñqe, si hea ique-ique kuknuä naqä-qakuänänä dunä äwätñä, iunä äpmeñi. ⁴ Nqä ymeqä diñqe, “Qu kuknuä naqä-qakuänänä iu qänaknä itqänäuä” tqanğä äwimänğanji, nyi yeeqä ñqä hñjua-hñjua imäkätmänğa itñqä dunji, ämäwqätämänğa, kiñä itñqe.

Kuknuä awä ätuäkitqänuwä iquau, yätamäkqä vqenqä

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiñä änyinätñqä iquki, si näueqä Goti Iqueqä kuknuä awä ätuäkitqänuwä iquauñqä änyä maqñqä qäyä eänä, yätamäkqä ävätnänğanji, kuknuä ätätñä imäkqukiyqae, ii ämänätquetqänä. ⁶ Iquautanä hñqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä yoqenqä täqi aquvä äqänätqänuwä iu, suqä si quñqä kinganji yätamäkqä äwikñiñqä awä änatkuwi. Qu evämapñqanğanji, si Goti Ique yeeqä ävätnä, nätmätqä hñjua, qu qäsä äma upñqä vqä di, ii äñguänäñi. ⁷ Qu Naqä Iqueqä wäunji imäkäkipiyä-qae, ämaqä quuvqä maeqiyqä dutani, yätamäkqä hñjua mämeqä danä itqänä. ⁸ Iutanji, ne Goti Iqueqä ämaqä iqune, ämaqä kuknuä awä ätuäkitqänuwä iquauñi, yätamäkqä vquatuñqe. Ne iinä iquque, Goti Iqueä kuknuä naqä-qakuänänä dunqä wäunji, yänänäqñqä anä imäkquneyi.

Diotrepesi iqueqä hñgisänä iqenqä

⁹ Ämaqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau kuknuä ätuätmä, tuwanuä hui äqäkqä-qe, Diotrepesi, naqä ämiqä pmeqänqä äwinyätñqä iqu, neyaqä kuknuä tqanğquä dunji qätä miqä itñqe. ¹⁰ Nyi äpätmänğanji, nätmätqä iqu itñqä isuañqe, eeqänänänqä awä tmniqe. Nenyqe, mäñdi nakittqiyätñqä kuknuä quvqä ätätñqä inqä-tänqe. Ga inä maetqe, tasi-guäka awä ätuäkitqänuwä iquauñi, yeeqä mävatumeqä itä, ga yeeqä vätumapñqä itqänuwä iquauñi, ‘qäyä eänä’ ätuätä, Goti Iqueä yoqenqä aquvä maqñqä ipñqä ätuätñqä iquvi.

Demitriyasi iqueqä suqenqä

¹¹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätŋqä iquki, suqä quvqä itqätanğä äqunänğä iu miqä-pa, mä suqä äŋguä itqätanğä äqunänğä iu, iqanğnä. Suqä äŋguä itqänuwä iqua, qu Goti Iqueqe. Ämaqä, suqä quvqä itqänuwä iqua, qu Goti Iquenji, hiŋuä mäqunquä danä itqänuwä iquayi.

¹² Ämaqä eeqänänji, Demitriyasi iqueä suqä äŋguänänğä iqanğqenğä awä äyä ätätqänuwä. Ga Goti Iqueqä kukŋuä naqä-qakuänänjiu-pqe, iqueqä suqenqe, äŋguä asä i etanği ämänätqueqi. Ga ne-pqe, iqueqä suqenqe, ‘äŋguänänjiqä’ ätätanä ätätqänu. Ga si näqŋqä äyuä, neqä kukŋuä ätätani, aanä naqä-qakuänänğä dinänji.

Kukŋuä yäpakiyi

¹³ Gayusi iquki, nyi kukŋuä kuapänä ktmqä etanğqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe, manyinğä iqi. ¹⁴ Hea quäuqä mäpawqänğä, äkimetmä hiŋuä kqänmqenğä, kŋuä yänänäqŋqä ämamä äpmeŋä. Inğa ye anä äpmeta, kukŋuä tenyuenqe. ¹⁵ Goti Iqu äwqä hanuä kimäkänä. Tqä näueqä iqua, “Ne sinyqe, hui mimäuqä inunä” äktqä. Ga ŋqä-näueqä hŋqunä-hŋqunänğä iquauŋi, “Iqu sinyqe, hui mimäuqä iqiyä” tu.

Jutä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Kukñui tuwanuä tquenji, 2 Pitä iqueqetäñi, asänäñi. Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä, ämaqä kuknuä änguä we-hunqä iinqä mäkä-iqu iquauqä kukñui, qätä mäwiyqä ipnqä, ätätä äqäkqe. Tuwanui tiñä ätnänä. “Kuknuä änguä we-hunqä-täñi, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune, quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätpnqe.” (Jutä 1:3)

Jutä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä-wiyqä, Jemisi iqueqä kängua Jutä* iquvä, nyi tuwanuä tä, ämaqä Goti Iqu tääqä etätmakqä, henyñqä äqäyqä. Henyqe, Goti neqä Apiqu kiñä wiñganji, ga he Jisasi Kraisi Iquesa qui mimäkñqä äpmeñä. ² Goti Iqu suqä qeqä wutqetä, äwqä hanuä imbu pmeqetä, itanğa huiziunqä kiñä äwiñqetäñi, hesä hävemnäqñqä witätñqä emäkänä.

Ämaqä, kuknuä we-hunqä-tänä iquvä, mäkä-hunqä iquauñqe

³ Nqä nyämaqä kiñä änyinätñqä iquenä, nyi henyqe, tuwanui, Goti Iqu ne eeqänäñi, qui mimäkñqä angumä hänä inaqumuatätñqenqä tmqä, aanä kiñä änyinğanji qämätmä itñqä-qe, iwä täñganji, nyi knui huiziquenqä nyiyğanji, yänänäqñqe tii ätätmä äqiyqä. Kuknuä änguä we-hunqä-täñi, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätpnqe. ⁴ Ämaqä hñqua, ne iquauqä quuvqä heqiyqe yoqä mäwqueqä iququä iqua, qu ae äyapquwä, ga quuvqä eqiyätunquä iquneuä awä imä äpmeñä. Qu Goti Ique tuwä äwiyäpu, “Goti Iqu nenyqä qeqä wutätä, hanä-iqu mänätapqä, äñguinä hiñgi nätapänqiyä” ätäpu, quwqä äwiñqä duta suqä quvqänänä imäkätqänä. Ga qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Neqä Naqä Ämäneyqä Iquenyä qänaknä vqänqe, oeyqä” ätätqänä. Ämaqä iñä iquauñqe, Goti Iqu qänğanä, “Nyi qunji kuknuä ämitätmä, hanä-iqu meqä-tänä iñgisanqä dowatmniqeqä” ätkqe.

⁵ He näqñqä qäyu etanğuwä-qe, nyi he knuä anji etäsämänqä tii etqä. Naqä Iqu Israitqä iquau hänä iqumuatätä, Isipäta ätuma qäyä äpkqä-qe, qänakndanji ämaqä qutanä quuvqä maeqiyqä iqanğuwä iquauñi, Iqu qui äyä äwimäkkqe. ⁶ Huizi, enätqä hñquaunji, wäunuä Goti Iqu äwikqeunji mämiqä ipu, quwqä anä pmeqe ävämeqanğuwänğa, Goti Iqu, guä woyqä mändakmäuqä yäniqetä äkiqiyäutä, heawiqä naqänänä imä äpmuattekqe. Iqu qunji, hiunji naqänänä, Iqu eeqänänjiu kuknuä mitqänğanqä, iu äpmuatetä ämitqäuä. ⁷ Itanğa qutä asänänä huiziqu, ämaqä anä-himqä Sotomätä, Gomorata, ä huizi qäqiqi ämätñgäwänğuwä iu pmeqä iqua, suqä huiwä yanä-iñqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanä-huitanä imäkqä äuminjuwitani, Goti Iqu qunji, Iqueqä kimanji,

* **1:1** Matiu 13:55 iunji, Nasäretqätanä iqua Jisasi Iqueqä kängua hñqueqä yoqe, ‘Jutasi iqueyqä’ änyuätukuwi. Iqu kängua asä iqueyi.

tä hea ique-ique sqä iu pmetpñqä ändowatkqe. Hanä-iqä qu ämakuwi äqunätanä, suqä qu imiñuwä ii, miqä yatunquä diñqä imäkkqe.

⁸ Ämaqä ii imiñuwä-panä asä iinji, ämaqä, neyaqä awä imä äpmeñuwä iquaunqä etqä iqua, qu suqä huitañä-huitañä kiinjä wiñganji imäkäpiyitanji, quwqä huiwiunji piyanä-weqä imäknäpu, huizi iqueqä yäpä imä mäpmeqä, hñgisa itquepu, ga enätqä yoqä naqä-tañä iquaunqe, kukñuä quvqä ätäpu itqänä. ⁹ Enätqä iquauqä naqä Maikoli iqu, Setänä Goti Iqutä mäkä-huñqä iqutä, “Mosisi iqueä huiwi, tqi metñqäwä?” ätnäsinyä, manä mäkä äunäsiyanñanji, iqu kiqä-kiuä Setänä ique kukñuä mitätñqä, kukñuä quvqä hui mätquä itä, “Naqä Iqu, Iqueqä-kiuä äkasuwä ktänqiyä” ätukqe. ¹⁰ Iinjä etanji, ämaqä iinjä iqua, nätmätqä äki-äkiñqä änyä maññqä epiyä iqua, qu iunji kukñuä quvqä hiñgi ätätqänä. Mä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä kñuä maeqä iqua enqä-pa, qu quwqä kñuinä indqänäpiyä dunä imäkäpiyitanji, qui aanä quvqä imäkmbnä. ¹¹ Oänä! Qu qanji, huñqä Kenä iqu† äukqeu äwätqänä. Itanğa Balamä iqu‡ kñui mbqenqänä ämetä ikqä-pa, nätmätqä äki-äkitanä mbqä meqeuñqä imäqñqä, qu näwi imäkmbu äpmeñä. Itanğa Kora iqu§ Goti Iqueni hñgisänä itquetäqeta qui imäkñgqä-pa, qu-pqe qui asä ii imäkmbnuwi.

¹² He naqä-hñqunä ipu hiqä-hiuñqä enyätä, ymisanä bñqä aquvä qänğanquwänğa, ämaqä iinjä iqua, hesä anä äqänäpu, quwqä-quwänqänä indqänäpu, ymisanji womba miqä yaqäpiqä ipiyi, iutanji hiqä aquväqñqä iunji, kukuewä ae itmäkquwä enqä-panä iquayi. Qu qäukuä zä, piyä maeqä etanji, yunji ämamäutñqä-panä, ga ämaqeu yätamäqä mäwqä itqänuwä iquayi. Ga qu ze, kiqä häukuä qäyqänñanji, häukuä maqiyqä etanqñqä, ämaqe, kiqä hukä bu qäsä äyakuwitanji, ga äpäkoñqe, hñquaqu e äpäkoñquwä-panä iinjä iquayi. ¹³ Itanğa eqä huakä yäyanji ämñga äpeyätä, suetä äqäyätäqänğa, hinoqukuä eqä yäpä mämä äwiñqe, haqänñisanqä äma äpeyätñqä-pa, suqä quvqä ämaqä iinjä iqua womba miqä imäkätqänuwä, quvqe quwqä kñuä-äwqeuä ätnänä iqi timäunä. Itanğa ämaqä iinjä iqua, qätäqueqä heawiqä imä qanä hiñgi ikitqänuwä-panä iinjä iquayi. Iwä Goti Iqu ämaqä iquaunqe, anä hea ique-ique pmetpnuwänqe, hea mämanäwiqe, näwi imäkekqe.

¹⁴ Ämaqä asä iinjä iquaunqe, Atamä iquesa ti eqanji, 7 ekqä Inokä iqu, suqä hanä-iqä wimeniñqenqä hiñuä ätätä tii ätäñqe. “Qätä nyipu! Naqä Iqu, enätqä Iqueqänänä aanä kuapänänä-tänä iquatä quvepänqiyä. ¹⁵ Iqu ämaqä eeqänänä kukñuä ämitätä, iwäsäutä, itanğa ämaqä Ique hñgisa itquepu, suqä quvqä itqänuwä iquaunqe, quwqä suqä quvqä itqänuwinqätä, kukñuä quvqä Iquenyqä ätätqänuwinqätänji, näqñqä qäyä mapñqä, qunji hanä-iqä naqänänä meqänñisa mäwqatäninñqä quvepänqiyä” ätäñqe.

¹⁶ Ämaqä iinjä iqua, hea ique-ique nätmätqä hñjua-hñjua wimeqanqñqä, äwqä quvqä änyäpu, kukñuä ämaqä duñqä ämamäutqänä. Qu qänaknänji, suqä quvqä quwqä kñuä-äwqeuä witanqñqeuä itqänä. Qu kukñuä hämä-hämänä ätäpu, quwqä yoqe, haqeu ämaenätqänä. Ga äwiñqä iquauqä iunä qänaknä wipñqenqä kukñui, miqä-eqä-nyqä iquanä ätuätqänä.

Quuvqä heqiyqä a yanñänäqñqä äqätpu, iunä imäkñga peyqäpñqenqä

¹⁷ Inäqe, ñqä nyämaqä kiinjä änyinätñqä iquenä, kukñui, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua,

† 1:11 Ipäqäqä 4:1-16 ‡ 1:11 A Täuqä 22:5-24:25; 2 Pitä 2:15 § 1:11 A Täuqä 16:1-46

nätmatqä qänaki timäutnqenqä ätäpu ekuwiñqä, kñuä mapiyä. ¹⁸ “Hea yäpakä iqu timäutnqä itäqänqäni, ämaqä kukñuä naqä-qakuñqä tä-säwqä ipu, Goti Iqueni hñgisa itquepu, qänakñäni äwiñqä quwqä dunä iqä iqua, timäupnuwiqä” äyä etkuwi. ¹⁹ Dñä Äñguä Iqu qutä mäpmeqä etanqi, qänakñäni, kñuä indqänqä ämaqä qua täutanä iquauqenä ipu, ämaqä huizi du awä qäyäpatmbñqä imäkqä iquayi.

²⁰ Inäqce, ñqä nyämaqä kiinjä änyinätñqä iquenä, he Dñä Äñguä Iqutä anä äpmepu, Goti Iquenyqä tääqä ätqa äwäpiyitanj, quuvqä heqiyqä Goti Iqu etapqe, a yänänäqñqä äqätpu, iunä imäkñga peyqäpñqe. ²¹ He neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta, heñi häñä hea ique-ique pmeqä hetapaniñqä hiñuä äqämbu äpmapu, Goti Iqu henyñqä äwinyänqä iunä pmetpñqe. ²² Ämaqä ‘quuvqä heqämqändiyä, ä mae-qiyqä imqändiyä?’ kñuä ävätnqä iquauñqe, qeqä hetätñqe. ²³ Itanqa tä maisquä dunqä uwqanpñqä iquauñi, huätä maqänä itmepu, häñä iqumu-atpñqe. Ga huiziquauñqe, qeqä ätumuäkäpu yätamakqä äväpiyänqani, zätä qäsä ipu, ipñqe. Goti Iqueqä hiñuä iqinji, qu qänakñäni suqä kiyä mätqä iu itqänuwä-qae, quwqä qäkämä-pqä kiyä mätqä enqä-qae, he-pqe, kiyä inä emätqñqä, zätä qäsä ipñqe.

Ne Goti Iqueä yoqe, haqeu maetunqenqä

²⁴ Goti Iqu, he qua iqi mäpäknqä ipñqä äñguänä ämeyätä, he suqä quvqä maeqä, aanä yeeqänänä ipu, Iqueä yoqä naqänänä etanqi äqämbu tqäpñqä, etma uwqä Iquvi. ²⁵ Iqu Goti Kiqä-kionänä-qu äpme, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanji, neñi anqumä Häñä Inequmuatqä Iquvi. Ne Iqueä yoqe, haqeu maetunqce. Iqu yoqä aanä naqänänä-tänä-qu eä, ämiqä naqä iuqä Naqä-qu eä, ga yänänäqñqä naqänänä äme, nätmatqä eeqänänä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. Iqu qänqanänqä, ä täñqanqä, qänakndanqä, ii äpmäka wätäniqce. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä zä wiqe, Ätnänäqi itkimäkqenqä Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iquauñi, quvqä itquamiñuwängañi, Jonä iqu bukä tä äqäkqe. Qu iquau quvqä itquamiñuwi, ii iqua Jisasi Iqu, iquauqä Naqä Iqu etangqenqä, quuvqä heqiyätqätanguwä iutayi. Buki, Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iqua, hanjä-iqä naqä iqueni, mäñdi kittqäpñqä iñqeyi.

Bukä tä, nätmatqä qänaki timäuniqenqä ktqä kuapänänä-tänjä iiyi. Ämaqä quuvqä eqiyäpiyä inğa äpmamiñuwä iqua, kukñuä ktqä iñqe, näqñqä emiñuwi. Itanği ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu maqñqeqä. Kukñuä ktqä iunqä quati, ii tiinji. Jisasi Iqu, Naqä-qu eä, Iqueqä hipaeta, Goti Iqu mäkä eeqänänä itä, Setänä ique-pqe, mäñdi kittqiyäniqeqä. Ga Jisasi Iqu Iqueqä wäunui qäpu imäkqanğañi, Goti Iqu ämaqä quuvqä heqiyqä mäwquatämäuwä ipu, yänänäqñqä pmetanğuwä iquauñi, nätmatqä anğua hui tii ävänqiyä. Iqu nätmatqä eeqänänä änyä-hänji imäkäniqä iutañi, qu Iqutä anä äpmapu, hanjä-iqä maeqä pmepñqäuwä.

Jonä iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Kukñuä Jisasi Kraisi Iquenyqä tqe, zä äwämiñqetani, Jisasi Iqu ätnänäqi ämaekqenqeyi. Jisasi Kraisi Iqu, nätmatqä maqänä timäuniqñqe, Iqueqä wäunüä-wiyqä iquau ämotquetñqe, Goti Hanjuwä Iqu, Ique ganä ämotquakqe. Itanği Jisasi Iqu Iqueqä enätqä hñque, Iqueqä wäunüä-wiyqä Jonä iqunñqä dowatqanği, nätmatqä äki-äkitanä timäuniqä iñqe, kukñuä wätqä enqä-panä iu ämändquakqe. ² Itanğa nyi nätmatqä eeqänänä hiñuä äqunmitani, tiinjä ätukqe. “Tä Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä naqä-qakui, Jisasi Kraisi Iqu ätqeqä.” ³ Ämaqä, Goti Iqueqä kukñuä tä, nätmatqä ätimäuniqenqä a ätäutä, awä ätumitätqä iqutä, ä ämaqä, iqu kukñuä awä tqanği qätä äwiyäpu, ämepu äpmamitpqä iqua-pqe, nätmatqä tä qäpi ae ätimäutñqä iqanği, qunji Goti Iqu anğua iwimäkqanği yeeqä ipñqäuwä.

⁴ Nyi Jonä iqunä tuwanuä tä, qokä-apäkä anjä-himqä 7, qua Eesiya iu Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquenyqä äqäyqä. Goti Hanjuwä Iqu, tänğa äpmeñqä, qänğanä äpmamiñqä, ä qänaki inä pmetäniñqä-qu eä, heñi qeqä imänqeta anğua etapätä, heqä äwqe hanjuä imbu pmetpñqä emäkquä. Itanğa dnä 7, Goti Iqu zä-hawä hiqumuanjä eä pmetanğqä iu äpmeñuwä iqua,* qu-pqe asä ii emäkpnä. ⁵ Itanğa Jisasi Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä naqä-qakuinä awä ätmiñqä Iqu, ae äpäkonğqä iuta ganä ävaukqä Iqu, itanğa qua täu miqä naqä iquauqä Naqä-qu äpme. Iqu-pqä asä ii emäkätñqänänji.

Iqu nenynqä kuapänä wiñganği, Iqueqä häñeqetä, neyaqä suqä quvqä eeqänänä iutañi, huätä äyä änewewqatkqe. ⁶ Iqu ne Iqueqä ämaqä naqä-hñqunä eätanä, Kanä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkquatunğua, inemäkqke. Injitañi, yoqä naqetä, yänänäqñqä nätmatqä eeqänänä iu miniqñqetä, hea ique-ique Iqutänä witäniqe. Ii aanjä naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

* 1:4 Itkimäkqä 8:2

7 Hiñuä qumbiyä! Iqu qaquvqeu pmeqä quvepätñqä itqäüä.† Itani ämaqä eeqänäñi, Iqu äquvepqañgutqe, hiñuä qumbunqäüä. Ämaqä Ique zi äukuwä iqua-pqe, hiñuä anä qumbnä.‡ Ga ämaqä eeqänä, huiwä huitañä-huitañä quaetani, Iquenyqä kñuä kuapänä qäpnuwi. Naqä-qakui. Inji ätimäunice!

8 Goti Naqä, Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, tii ätqiyä. “Nyi hiñuiqäñqätä, yäpakiñqätäñi, Nqä-näuanjñqä. Nyi tänğa äpmeñqä, qäñganä äpmamiñqä, ä qänaki inä pmetmniqä Iqunjñqä.”

Jonä iqu, Jisasi Ique hiñuä äqunqñqä

9 Nyi Jonä, heqä heyämaqä iqunänji. Nyitä hesä, ne eeqä Jisasi Iqueqä eanitanj, hañä-iqä asänä ämetanä, Naqä Iqunä miqeuñi anä äpmetanä, inji ne eeqä yänänäqñqä ätqäuanä hañä-iqe äyä ämiwäutqäñu. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiñqätä, kukñuä Jisasi Iqu awä ätumiñqñqätä, tuäkitqätanğa, qu nyi qua eqä huväkiyä, kiqä yoqe Patmosi iunqä huätä änändowatkuwi. 10 Naqä Iqueqä hiunji eqanğanj, Dñä Äñguä Iqu aanä yänänäqñqä nyimeqanğa, nyaqä tuwä ingisanj, ämaqä hñqu manä yänänäqñqä, häawä enqä-pa, tii tqanği äwikqe. 11 “Si nätmätqä äki hiñuä äqunänjä etanğutqe, bukä iu äqäyätñä, ämaqä anä-himqä 7 iu, Jisasi Iqueqä yoqñqä aquvä äqänätqäñuwä iunqä qäyämävä. Tuwanui, anä-himqä Epäsäsi, Samina, Pekamumä, Tayätıla, Satisi, Pilendopiya, ä Latisiya iu äqänätqäñuwä iquaunqäüä.”

12 I tqanği äwimi, “Tqu dqudiyä” tmä äkunmäkñgqe, golqä hiqi-tä-tqäüqä 7 hñqua tqäutanğä äqunqñqä. 13 Hiqi-tä-tqäüqä iquauä awä iqinji, ämaqä enqä-panä Hñqu, qäkä quäüqä yukä bu eeqä ämawqätäüqä äyäuä, Iqueqä quikuä iunji, golqä yauqä ipnätanği äqunqñqä. 14 Iqueqä de, qatäwänänjä aanä yäkquänänjä äui, ga Iqueqä hiñui, tä äyänätñqä-panä iinji. 15 Iqueqä yukä iunji, ämaqä hñqu hikä hiuisqä äyänqä, tä tnänjä du imäkävetqä-panä iinjä äyänğiyä. Iqueqä kukñuä-pqä ätätäqe, eqä äkakä kuapänä äqänqñqä-panä iinji. 16 Iqu Iqueqä hipa ämuangisanj, qätäqueqä 7 a äqätä, nñ Iqueqä manitanj, näpqä-hionaqä inği-inğisa häñeqä-henqe ätimäumiñqe. Iqueqä himä-hiqumuanitanj, mäptqä tnänjä ätä äyänqñqä-panä iinjä äyänätanği äqunqñqä.

17 Ique e äqunmitanj, nyi ämaqä pizqä enqä-panunä, Iqueuä yukä tänjä iqi päkñganğa, Iqu Iqueqä hipa ämuangisanj, nyaqä huiwä haqeqi äñjiyätä, tii ändkqe. “Zä miqä manä. Nyi hiñuiqäñqä qänakñqä äpmeñqä Iqunjñqä. 18 Nyi Goti Hänjä Äpmeñqä Iqunjñqä. Nyi hñqunä äpäkonğqe, ga inğa-inğa hänjä yqänä äpmaka uwqämniqä Iqunjñqä. Nyi ämaqä äpäkonqä iunqätä, ae äpäkombqä iquauqä anjuiñqätä, qñqanä hutäuqe, S a äqätänjä. 19 Iñitanj nätmätqä tqä hiñuitä äqunänji, tuwanuä bukä iu qäyeyä. Nätmätqä tänğa ätimäuqñqätä, qänaknda-pqä timäumiñqätänji, bukä iu qäyeyä. 20 Si qätäqueqä, Nyaqä hipa ämuangisanjä iquatä, golqä hiqi-tä-tqäüqä iquatä, hiñuä äqunänji, qakui tiinji. Hiqi-tä-tqäüqä iqua, ämaqä anä-himqä 7 iu aquvä äqänätqäñuwä iqua etanğa, qätäqueqä iqua, quwqä enätqä 7 iquayqä” ändkqe.

2

Quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu aquvä äqänätqäñuwä iquaunqä tuwanui

† 1:7 Wäunuiñqä 1:9-11 ‡ 1:7 Sakätiyasi 12:10 § 1:18 Itkimäqä 6:8; 20:13

¹ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu ämitnqä iquenqe, kuknuä tii ätätnä qäyä.

Nyi qätäqueqä 7 iquau Nqä hipa ämuangisa äqätmä, Nyi hiqi-tä-tqäuqä 7 iquauä awä iqi iktnqä Iqunä, kuknuä tä sinqä ändowatqä.

² Suqä eeqänänä he itqänuwi, Nyi näqnqä eänänä. He wäunuä tnänä ipu, hanä-iqe qäyä ämepu, yänänäqnqä äyä ätqäutqänuwi. He ämaqä quvqä iqä iquauñi, hesä anä pmappqe, hiñuinä mäquñquä itqänuwi. Ämaqä hesä äpmepu, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ne wäunuänqä änandowatqeqä’ quangä etätqänuwä iquauñqe, he knuä äñguänä iwäsäupu, quangä iquauñi, ae äyä ämäqumuetqänuwi. ³ Ämaqe, he Nyaqä yoqe a qätätangä eqänäpu, ga he quvqä emäkätqätanguwä-qe, he yänänäqnqä ätqäupu, hanä-iqä ii ämepu, wäunuä tnänä iquenqe enyqä miqä itqänuwi. He iinä itqätanguwinqe, Nyi näqnqä ae enä.

⁴ Iinä etangi Nyi hesäñi, kuknuä hui täñunjqä. He Nyinyqä quuvqä kinğanä eqiyäpiyanganñi, kuapanä enyäminqä-qe, tänganñi iinñi hmanñi.

⁵ Qänğanänñi, he suqä äñguä inä imäkminjuwi, huätä vquatämäupu, qua iqi ae äyä äpäknjuwi. Iinä etangi hiqä suqä qänğanä imäkminjuwinqe, knuä indqänäpu, hiqä knuä äkunmäknäpu, suqä qänğanä äänä imäkminjuwä etangutqe, asä iinä imäkqäpñqe. He iinä mimäkqä iqangppqe, Nyi äpätmä hiqä hiqi-tetä kiqä ätqäuetä, huätä metaumqänä.

⁶ Ga hiqä suqä äñguä hñqu tiinñi. He Nikolasi ique qänaki itqänuwä iquauä suqenqe, yasämä maenqä eä. Nyi-pqe iquauä suqenqe, yasämä manyinqä eä.

⁷ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanñi, qätä äwipqä iqua, qänaknä wipñqe. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi iquauñi, zä-häukuä hñä hea ique-ique pmeqä vqe, qäyä dupñqä hiñuinä qunmniqueqä. Zä iinä iqu, qäukuä haqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunuä iqi ätqäunä.

Quuvqä heqiyqä Samina iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanñi

⁸ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Samina iu ämitnqä iquenqe, kuknuä tii ätätnä qäyä.

Nyi hiñuiqänqä qänakñqä äpmenqä,* ga hñqunä äpäkonjqä-qe, angumä äväutmä hñä äpmenqä† Iqunä, kuknuä tä sinqä ändowatqä.

⁹ Nyi he hanä-iqätä, täñä-hunqätä, emetñqenqe, näqnqä ae emä, ga he nätmätqä qua täutanñi, maeqä aanqä äpmenjuwinqe, nyi näqnqä ae eäqä. Iinä etangqä-qe, he nätmätqä kuapanänä-tänuenä yqänä äpmenä. Ämaqä hñqua, he kuknuä tuwängisa etätqänuwinqe, nyi näqnqä ae enä. Ämaqä, ‘Ne Israitqä iquneyqä’ ätätqänuwä-qe, oee, qu Setänä iqueqä-quayi. ¹⁰ He hanä-iqä emetñqä itñqe, zä miqä pambiyä. Qätä nyipu. Setänä iqu, “He Goti Iquenyqä quuvqä yqänä eqiyätqänäpiyä” tä yamwiqä hiyätñqe, hñquenä anä guä kiyäueqä iunqä upñqä emäkänä. I hitangi hanä-iqä, täñä-hunqä ämepu, hiunñi 10 enqä-pa pmappnuwi. Iinä etangi qu he pizqä qäyä hepäkpñqä-qe, quuvqä heqiyqe, a yänänäqnqä kiqätpiyä. He iinä ämäwqätäuqangppqe, Nyi hñä hea ique-ique pmeqe etapmniqueqä.

¹¹ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanñi, qätä äwipqä iqua, qänaknä wipñqeqä. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, äpäkonjqä huiziqu‡ qui miwimäkqä danä yäniqueqä. Aanä hma naqä-qakui.

* 2:8 Itkimäkqä 1:17 † 2:8 Itkimäkqä 1:18 ‡ 2:11 Itkimäkqä 20:14

Quuvqä heqiyqä Pekamumä iu aquvä äqänätqänuwä iquaunqä tuwanji

¹² Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Pekamumä iu ämitnqä iquenqe, kuknuä tii ätätnä qi.

Nyi näpqä-hionaqä ingi-ingisa häneqä-heñqä ämenqä§ Iqunä, kuknuä tä sinqä ändowatämepqä.

¹³ He anä äpmeñuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Iqñi, Setänä iqueqä anä äquatäuqämenqä iuyi. Iinjä etançi he Nyaqä yoqe a yänänäqñqä äkiqätäpu, hiqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, zä maeqä itqänuwi. Qänğanäñi, Andipasi iqu Nyaqä kukñui qänaknä itä, Nyinyqä awä-tqä-qu eä, anä äyä äpmamiñuwi. Qu iquençi, anä Setänä iqu äpmeñqä iqi päsqançuwänçanä-pqe, he Nyi tuwä manjiyqä ikuwi.

¹⁴ Iinjä etançi Nyi hesäñi, kuknuä hui täñunçi. Hesänä hui, Balamä* iqueuä suqe, a yqänä äqätpu äpmeñä. Qänğanäñi Balamä iqu, suqä Israitqä iquau quançä tquenqe, Balakä ique ämotqueqançi, qu suqä quvqeu äpäknäpu, nanuä goti quançä iunqä hiqäva imäkpqe änäpu, huiwä yanä hinçi inqä imäkmiñuwi. ¹⁵ Asä iinçi, ämaqä hesä äpmeñuwä hui, Nikolasi iqueqä ämaqä iquauä kuknuä dunä qänaknä itqänä. ¹⁶ Ii itqätançuwitançi, he täñçançi hiqä kñui äkunmäkmbiyä. Iinçi hma etançutqe, maqänäñi, Nyi heñqä äquvepätmä, ga Nyi, ämaqä iinjä itqänuwä iquatä, näpqä-hionaqä yanäqñquä Nyaqä mançä täu äwinçetä, mäkä hunanä.

¹⁷ Ämaqä, Dñä Änçuä Iqu, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquançi, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänäyi. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi buayä Mana† zä äwinçqe ämuayätmä, hikä qäpaiqä yoqä änyä-hänçä äqänänqä hñqu-pqe äwimniqe. Yoqä iinjä iquenqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä heniqe. Ämaqä, hikä qäpaiqä ämetqä iqunä, näqñqä heniqe.

Quuvqä heqiyqä Tayättila iu aquvä äqänätqänuwä iquaunqä tuwanji

¹⁸ Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Tayättila iu ämitnqä iquenqe, kuknuä tii ätätnä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunä eämä, hinuä tä äyänätñqä-panitä, yukä hikä hiuisqä äyänqä-panitä täñä Iqunä, kuknuä tä sinqä ändowatämepqä.

¹⁹ Nyi suqä eeqänänä he imäkätqänuwinçqe, näqñqä ae ämenä. He huiz-iunqä heñçançi, Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqä huizi iquau yätamäqä äväpu, itançä hançä-iqä qäyä ämepu yänänäqñqä ätqänuwinçqe, Nyi näqñqä ae enä. Hiqä suqä qänğanä-pqä imiñuwä eeqänäñi, aanä äñçuänänä ätimäuä.

²⁰ Iinjä etançi Nyi hesäñi, kuknuä hui-pqä inä Täñunçi. Apäkä Jesepetçi ‘Hinuä-tqinçqä’ ätätnqä ii, hesä qäyä pmetnqä hinuinä äqunätqänuwiqä. Apäkä ii, Nyaqä ämaqä wänuä imäqäpçqä iquaunçi, quançä ätuätä, suqä huiwä yanä hinçi inqä ämotquetä, nanuä goti quançä iquaunqä hiqäva-pqä imäkpqe, ämbñqä ätuätñqä iyyi. ²¹ Nyi, ‘Iiyqä suqä quvqä hui äkunmäknänçutiyä’ tmä, hinuinä äqunmä pmetançä, iyyqä kñui makunmäkñqä itä, suqä huiwä yanä hinçi änäänä äväkitqänä. ²² E äväkitñqä-qae, he qätä nyipiyä! Nyi apäkä iinçi, täñä-hunqä naqänänitä, ä täñä-yaqä naqänänitä, metnqä wimäkmä. Itançä ämaqä iisä hiqaqä anä äwäyakitqänuwä iqua, quwqä kñui makunmäkñqä ipu, iyyqä sugeu qänaki yqänä itqätançpqe, Nyi iquaunçi täñä-hunqätä, hançä-iqä naqänänä

§ 2:12 Itkimäqqa 1:16 * 2:14 A Täuqä 22:5-24:25 † 2:17 Ançumä Itmakqä 16:21; A Täuqä 11:8; Jonä 6:49

wimä. ²³ Qokä-apäkä, ymeqä enqä-pa ii qänaknä ävätqänjuwä iquauñi, eeqänä pizqä päkmniqeqä. Iñä imäkqanqgetañi, ämaqä Nyaqä yoqenqä im-imä aquvä äqänätqänjuwä eeqänänjä iqua, tiññiqe, näqñqä mapnuwi. Nyi ämaqä eeqänänjä iquenqä kñuiutä, äwqeutä iwäsäutmä, ga he suqä imäkätqänjuwä-pa kimañi, hñqunä-hñqunä e hetapqäumniqe.

²⁴ Iñä etanqi qokä-apäkä huizi, Tayätila äpmapu, apäkä iyyqä kukñuii qänaknä miqä ipu, itanqa suqä qu, “Setänä iqueqä kukñuä ze eä-qä” ätätqänjuwinqe, näqñqä mämeqä itqänjuwä iquenä, Nyi ‘Hanjä-iqä hñqu heyaqä haqeqi maeqä ymä’ hitmñqeqä. ²⁵ I etanqi nätmätqä eeqänänjä he a äqätänjuwi, Nyi äquvepmqänqanqä a yänänäqñqä qätätanqpu.

²⁶⁻²⁷ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäupu, Nyaqä suqeu hiunji yäpakänqanqä qänaknä imipqä iqua, iñi Nyi iquau-iquauqänji, Nqä Apiqu ändapqä-pa, *qokä-apäkä eeqänänjä äpmakuwänjuwä iuqä nyuänjä ämiqä pmeniqä iñqe, Nyi yoqä wimniqe. Itanqa ämaqä hñqu qua qondä ämisqiyätä, zinanjuä imäkqä-panjä iñi, iqu yäkkä woyqä a äqätä iquau äminqiyä.*† ²⁸ Iñä imitätqä iqueni, Nyi qätäqueqä zinjuitä ätimäutä äyänätñqä iqu§ wimniqe.

²⁹ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanqi, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipñqeqä.

3

Quuvqä heqiyqä Satisi iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanji

¹ Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Satisi iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätñä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä dñä 7 itä,* itanqa qätäqueqä 7 itänä Tänjunä eämä, kukñuä tä sinqä ändawatämepqä.

Suqä eeqänänjä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Qu henyqe, “Hänjä äpmenäüä” ätätqänjuwä-qe, he ae äpakonqguwä-panjä iquenqä. ² Hiqä suqä eeqänänjä imäkätqänjuwi, Nyi Nqä Goti Iqueqä hinuä iqisani, hñqu aanjä jänänänjä mäqunquä inqä-qae, he hiqaqä äwinjuwi ivatuwänäpu, hiqä suqä mapakonqä yqänä äwinqe, yänänäqñqä anqi imäkqanqpu. ³ Qänqanänji, he kukñuä äñguä we-huñqä-tänji qätä äwiyäpu, ae ämakuwi, he iñqä kñuä indqänäpu, äñguänä ämipu, hiqä suqä quvqenqe, kñuä kunmäkmbiyä. He mävuqä ipu, hiqaqä yqänä äwämitpqe, quwä-meqä hñqu emeqänqä änyä maqñqä eänjuwä-pa, Nyi asä iñä emamä.

⁴ Inäqe, he Satisi iu äpmenjuwitanjä hui, quwqä ämuasmänqä, kiyä mätqä mimäkqä iquwi. Iqua qäyunä epiyitani, ämuasmänqä qäpaiqä ämipnäpu, Nyitä qanä anä ikiquatuñque.

⁵ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi ämuasmänqä qäpaiqä iñi äwiptätmä, iquauqä yoqä bukä hänjä-pmeqä iunji, huätä makutqä imniqe. Oeyqä. Nyi iquauñqe, Nqä Apiqueqä hinuä iqisa, ä Iqueqä enätqä iquauä hinuä iqisa-pqe, ‘Iqua Nqeqä’ tmniqä iunänji.

⁶ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanqi, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänänji.

Quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu aquvä äqänätqänjuwä iquauñqä tuwanji

⁷ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätñä qäyämävä.

† 2:26-27 Apqä Bukä 2:8-9 § 2:28 Itkimäqä 22:16 * 3:1 Itkimäqä 1:4

Nyi suqä änguä jänänänä imäkätmä, aanä Naqä-qakuä-qunä eämä, itaŋga Nyi Dewiti iqueqä qnqanä hutäuqe† a äqätänqä Iqunji. Nyi anä qnqanä hutemqe, ämaqä hñqu angi mämäyeqä yänqiyä. Itaŋga Nyi anä qnqanä ämäyemqeunji, ämaqä hñqu angi mautäuqä yänqiyä. Nyi iinjä iqä iutaŋä Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowatqä.

⁸ Suqä eeqänänä he itqänjuwiŋqe, Nyi näqñqä ae enä. Hinuä qumbiyä. Hiqä hipenüä iunji, Nyi qnqanä ae äuteqä-qae, ämaqä hñqu angi änä mämäyeqä yänä. Hiqä yänänäqñqe naqä ma, wänqäpu witaŋgi, itaŋga Nyaqä kukñui, qänaknä ipu, Nyaqä yoqe, imä zä maeqä da itqänjuwiŋqe, Nyi näqñqä ae ämeqe.

⁹ Ämaqä Israitqä iquautanä iqi äpmapu, “Ne Israitqä iqune, Goti Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätqänjuwä iquauŋqe, he näqñqä ae enä. Iqua quañgä iinjä ätäpiyä-qe, naqä-qakui, Setänä iqueqä ämaqä iquayi. I hitaŋgi qätä nyipiyä! Nyi iquau eyqiyämeqanğundi, iqua Nyi henyqä kuapänä änyinğanğutqenqe näqñqä epu, hiqä yukä-tänä qäqi äpäpu, qonä qutaseppnuwi. ¹⁰ Nyi yänänäqñqä tqäupñqä kukñuä etkqe, he qänaknä itqänjuwitaŋji, Nyi ämeyqanğundi, ga qokä-apäkä eeqänänä qua täu äpmejuwä iu yamwiqä väniqñqä timäutñqä itñqä iqu, he memeqä da yänqiyä. ¹¹ Nyi henqä maqänä quvepmä. Mä heqä ämawqutäuquwä yñjai‡ ämaqä hñqu huätä equvqñqe, nätmätqä he ämejuwä ii, a yänänäqñqä qätätanğpu.

¹² Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämawqätäumitpqä iqua, Goti Iqueqä anä iunji äväma näweqä uwqänqe, Nyi iquauŋji, anä anizä äqutnänqä enqä-pa, yänänäqñqä qutemniqe. Inji Nyi yoqä hñquaqu-hñquenä iqua, iquau pmutemniqe. Nqä Goti Iqueqä yoqetä, Iqueqä anä-himqä naqetanä yoqetä, itaŋga Nqä yoqä änyä-hänä iqu-pqä qäsä. Nqä Goti Iqueqä anä-himqä iqu, ii Jerusälemä Änyä Hänä, Iquesa qäukuä yätu äväma päniqä iquvi.

¹³ Ämaqä, Dñä Änguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tuqanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipñqe.

Quuvqä heqiyqä Latisiya iu aquvä äqänätqänjuwä iquauŋqä tuwanji

¹⁴ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Latisiya iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyämävä.

Nyi “Ii naqä-qakuiqä” Tqä Iqunä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä awä ätätmänğanji, Iqueqä kukñuä eeqänänäni aanä jänänä dinä ätätñqä Iqunjqä. Nätmätqä eeqänänä Goti Iqu imäkkqetanä Qakuä Iqunä, kukñuä tä sinyqä ändowatqä.

¹⁵ Suqä eeqänänä he itqänjuwiŋqe, Nyi näqñqä ae enä. He tnänä-qe, isqä-qe mäpmeqä injuwiŋqe, Nyi näqñqe ae ämeqe. Nyi he tnänä-qe, isqä-qe pmapñqä änyinğiyä. ¹⁶ Inji he tnänänqä, isqänqä, mäpmeqä, awänä pmetanğä eqänätmä, Nqä mañita quta enjuiyqä. ¹⁷ “Ne mbqä kuapä-tänuneyqae, nätmätqä hävemnäqñqä ämetanä, hnjuä-hnjuanqä äwa miqä injunä” ätätqänjuwä-qe, oeyä. Nyaqä hinuicini, he aanä ququvqä yqänä pmetanğuwiniqä, ämaqe, henyqä huäqä kiinjä wunänqiyä. He nätmätqä hesä näweqä winiqä iqu maeqä, hinuä pisqä äpmapu, itaŋga he huiwinä imbu äpmeñä. Iwä hiqä-hiuäni, iñqe änyä maqñqä yqänä enä. ¹⁸ I etaŋgi Nyi kñuä iqä tii hetapmqe. Golqä, quvqä

† 3:7 Asayä 22:22; Itkimäkqä 1:18 ‡ 3:11 Qänğanäni, ämaqä mäkiutä, hänä tnänä wqeutä, ämawqätäukqe iqu, mbqä mämeqä, yñja ämetä ämäuminqe.

qäsä maeqä yätñqä tä äñqä hui, Nyita mbqä ipu, mbqä kuapänänjätänuenä hipñqänänyä. Itanğa ämuasmänqä qäpaiqä, hiqä huiwiu ktqä hiqumuätäutñqe, Nyita mbqä ipu, ämaqe he huiwinänyqä äpmapu, womba-tänä pmetanğpi, hinuä maiqñqä ipñqänänyä. Nñ marasiñqä aowä hui, hiqä hinuiu mäuepñqe, Nyita mbqä ipu, iwä hiqä hinui, äñguä qämbñqänänyä.

¹⁹ Itanğani Nyi ämaqä huiunqä änyingqe, Nyi iquauni, quwqä suqä quvqenqä näqñqä ävätmä, jänä iwimäkätñqe. I etanği he hiqä suqenqe kñuä äkunmäknäpu, jänä pmapñqä tnänä imäkñganğpu.

²⁰ He hinuä ñqämbiyä! Nyi anä qänqanä-tänä iqi ätqäümä, qñqanä iu ptqä päsqañga, ämaqä hñqu Nyaqä manı qätä änyiyätä, qñqanä noteyätqe, ga Nyi yäpä yängisa äpaquvätmä, ye buayä anä nenqueä.

²¹ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyitä ämiquatunquä Nyaqä zä-hawä iunı, anä pmenique. İi, qänğanä Nyi mäkä äunätayä iu ämäwqätäutmä, Nqä Apiqutä miqenqe, Iqueqä zä-hawä iu anä äpmakueä-panä iyyqä.

²² Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipnuwänğqe.

4

Jonä iqu, nätmätqä qäukuä yätu witanği äqunğqenqä

¹ Nätmätqä tä qäpu ae äpäwqanğa, qäukuä haqä yänıñi qñqanä hñqu hutänätanği äqunğqe. Itanğa manä* nyi qänğanä häawä enqä-panä tqanği äwikqä iqu, tii ändkqe. “Si täqinyqä yapiyä. Ga Nyi nätmätqä eeqänänä qänaki timäuningqe, ämäktquamqänänyä.” ² Itanğa Dñä Äñguä Iqu yänänäqñqä maqänä nyimeqanğa, qäukuä haqä yätunı, ämiqä iqueqä zä-hawä hñqu tqäutanği, ga iqi äpmenqä Iqu, tiñä etanği äqunğqe.† ³ Zä-hawä iu äpmenqä Iquesanı, qoqiyyä hioätqätä, häñesqätä, yänätanği, ga wäpinyiqukuä hñqu zä-hawä ique awä iqi ämamäüäqe, kiqä we-hunqe aanä naqänänä hunätanği äqunğqe. ⁴ Ämiqä Iqueqä zä-hawä iñä iqu, hawä 24 huizi iquauä awä iqi ätqäuminğqe. Itanğa zä-hawä iquauni, ämaqä naqä iqua hñqunä-hñqunä äpmakäuminuwi. Iqua ämuasmänqä qäpaiqä-tänä-qua, itanğa quwqä nyuänä iunı, golqä yñña mäuqä-quayi. ⁵ Zä-hawä iñä iquesanı, we-hunqe nyuauä iqanğa, mmqä ätätä kakaqä tqanği äwikqe. Zä-hawä iqueqä hipenüanğgisanı, tä hänaqä 7 äsminuwi. Tä hänaqä iqua, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dñiyi.‡ ⁶ Zä-hawä iñä iqueqä hipenüä iqisanı, nätmätqä hñqu äwäminğqe. İi eqä-huänä naqänänä enqä-panä iqueyi. Nätmätqä iñä iqu, aanä quvanyäqñqä kiñi.

Itanğa nätmätqä häñä-pmeqä-tänä hñquaqui-hñquaquinä, zä-hawä hitunüä hñquaqui-hñquaquinä iu pämä ätqäuminuwi. Iqua quwqä hiqumuanğngisatä, tuwänğisatäñi, hinuä kuapänä äqänğäuminuwi. ⁷ Iquautanä hinuiqänä iqu, ii laiynqä enqä-panä iquvi. Ga huiziqu, bulumäka qokä enqä-panä iqueyqä. Itanğa huiziqu, iqueqä hiqumuani, ämaqeuyä enqä-pa änyänä. İwä aanä yäpakä äpmenqä iqu, ymäuäkä aanä naqänänä haqeu äväwa ikitñqä iñä enqä-panä iqueyi. ⁸ Nätmätqä hñquaqui-hñquaquinä häñä-pmeqä-tänä iqua, huqä 6-tänä iquayi. Itanğa hinuä kuapänäñi, quwqä huiwiu, ä quwqä huqeuñi-pqe inä ämuäpmuäminğqe. İñä iqua heatqänğgatä, hiunjınğgatä, tii tqäpnqäüä.

* **4:1** Itkimäqä 1:10 † **4:2** Esekiyäli 1:26-28. Itkimäqä 7:10 iunı, Jonä iqu ‘Zä-hawä iu äpmenqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä’ ätkqe. ‡ **4:5** Itkimäqä 1:4

“Naqä Iqu, ii Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, hñqutä enqä-panjä manä, Kiqä-kiuänä, Kiqä-kiuänä, Kiqä-kiuänänjçä. Iqu qängganä äpmamiñqä, tänğa äpmeñqä, itanğa qänaki pmetäniqeçä.”
Qu kukñuä iinjä di, mamäwänqä danä iqäpnä.

⁹ Nätmatqä iinjä iqua, zä-hawä ique äpmeñqä, ga hea ique-ique pmetäniqä Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoçe haqeu ämamäupu, ‘änğuiqä’ tqäpñqä. ¹⁰ Iinjä itqätanğpçänğa, ämaqä naqä 24 iqua, zä-hawä iu äpmeñqä ga hea ique-ique pmetäniqä Iqueuä hipenjä iqi qonjä äqutasepäpu, Iqueqä yoçe haqeu ämamäupu, quwqä ynğai equväpu, zä-hawä iqueä hipenjä nänji eäpu, tii tqäpñqä.

¹¹ “Naqä Iquki, Si neqä Goti Iqukiyqä. Eeqänä ämawqätäunji, Tqä-täuänänjçä. Itanğa ämaqä eeqänänji, Sinyqä yeeqä ipu, Tqä yoçe haqeu ämamäupu, ‘Si Yänänäqñqä-kuiyqä’ tqäpñqä. Ii tiinjä etanğiyi. Nätmatqä eeqänänji, Si imäkätinä, itanğa äkinqä Tqä dutanä imäkqanğnä, ätimäutä, tänğanji äyä äwinä.”

5

Bukinçätä, Sipsipqä Meqä Iquençätä

¹ Zä-hawä iu äpmeñqä iqueqä hipa ämuangisañji, bukä hñqu witanğji äqunğqe. Bukä iinjä iqu quäuqänänjä-qu eä, qu tuwanjä inği-inğisa äqäyäpu, itanğa äkuäpipu ekuwi. Itanğa ique a yänänäqñqä kiçätätñqe, qu nyunjä taki ändäupu, itanğa kiçä taki bukä iu 7 ändäupu, ämanyäpu, ekuwinä äqunğqe. ² Asä qänğanji, enätqä yänänäqñqä hñqu, manjä yänänäqñqä tii tqanğji äqunğqe. “Ämaqä huiziquau ämawqätäutä, nyunjä takä bukä iu ämanyäpu equwi, anği equvätä ävatätñqe, äsqukä?”
³ I etanğji bukä ävatätä, yäpä inğisa hinjä qunätñqe, ämaqä hñqu qäukuä yätunjä, qua täunjä, ä qua yäpä mängisañä-qe, mäpmeqä danä eänä.
⁴ Ämaqä hñqu bukä iqueni, ävatätä yäpä inğisa hinjä qunätñqä hma etanğji, nyi kñuä kuapänä äqäminçqe. ⁵ Itanğa ämaqä naqä iquautanjä hñqu tii ändqiyä. “Si kñuä maqiyqä panä. Hinjä qunyä. Laiyonqä Tqu, Jutä iqueqä hueqä-himçeta,* ämiqä naqä Dewiti iquesanä-queqä.† Iqu Iqueqä mäkä-hunqä iquauñji mändi ämäunğuatätä, itanğa Iqu nyunjä takä bukä iu ämänänğqe, equvätä, buki ävatänqiyä.”

⁶ I dqanğa, Sipsipqä Meqä Hñqu pämä tqäutanğji äqunğqe. Iinjä Iqu tiinjä-nänjä-queqä. Qu ae pizqä äpäkkuwä-nänjä-quvi. Iqu zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqi-hñquaqinjä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä awä iqi ätqäuminçqe. Iqueqä nyuänjä hänyenätä, ä Iqueqä hinjä-tänji, 7 iquayi. Hinjä iinjä, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dnjä, qua eeqänänjä iunqä im-imä ändowatkqä iquayi. ⁷ Itanji, Sipsipqä Meqä Iqu, zä-hawä iu äpmeñqä Iqu-tänjä qäqiqi äpäqe, bukä iqueuä hipa ämuangisa äwinçqe ämakqe. ⁸ Iqu bukä ae meqanğa, inğanji nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquatä, ämaqä naqä 24 iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqu-tänjä iqi äpäpu, qonjä äwoktäukuwi. Iqua gitatä, golqä hevqä suakä jinänjä-weqä-tänjä itä, a äqätminjuwi. Jinänjä-weqe, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqeyqä.
⁹ Itanğanji qu apqä änyä-hänjä hñqu tii ätukuwi.

“Si bukä ämetnä, nyunjä takä iu ämänänğqe anği equvätinä ävatätñqe, anğuanänjä Iqukiyqä. Qu pizqä ae kpäsqanğuwänğa, itanğa Tqä hänçeqeta qokä-apäkä iu itmetnä, Goti Hanjuwä Ique äwikñä-qae, Si anğua Iqukiyqä. Qokä-apäkä Si mbqä imakñji, qu

* 5:5 Ipäqäqä 49:9 † 5:5 Asayä 11:1,10; Itkimäkqä 22:16

hueqä-himqä eeqänänjä iutatä, anjä-kuknuä eeqänänjä iutatä, huiwä huitanjä-huitanjä änyänjuwä iutatä, itanğa qua eeqänänjä iutatä imaknjä iquayi. ¹⁰ Si iquauñi, neqä Goti Iquenqä hiqäva-imäkqä imäkqanğnä, itanğa Iqu iquauñqä ämiqä-qu pmetnqänänjä. Itanğa qu qua täu miqäpnuwänqänänjä.”

¹¹ Itanğa nyi hinuä anğı äqunğqe, enätqä iqua, zä-hawä ique, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquau, itanğa ämaqä naqä iquau awä iqi ämamäupu ätqäupu, manjä tnänjä tqanğä qätä äwikqe. Ynaunjqä manjä e ätminjuwä iqua, aanjä qäqi hmanji. Qu aanjä, aanjä kuapanänjä, a änä matäuqänänji.

¹² Qu e ätqäpiyanğani, manjä tnänjä tiinjä ätminjuwi.

“Sipsipqä Meqä qanğanä pizqä äpäkkuwä Iqu, yoqä naqetä, nätmatqä anğuanänjitä, ä näqnqä-pqetä, itanğa yänänäqnqä naqänänjä-pqetä meqänğqe, anğuanänji, ii Qäqueqä. Ga Iqu ämaqä eeqänänji, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, yeeqä ipu, Iquenqä ‘anğuiqä’ ätäpu, ävätqänjuwä-pqenğqe, anğuanänji, ii Qäqueqä.”

¹³ Itanji nyi nätmatqä huitanjä-huitanjä Goti Iqu imäkkqe, kuknuä tqanğä qätä äwikqe. Ii nätmatqä qäukuä haqä yätu äwinğä, ä qua täu äwinğä, nğ qua yäpä mänğisa äwinğä, itanğa eqä-pnjä iu äwäkäwänğä-pqä iuä. Nğqä, nätmatqä eeqänänjä, eeqänänjä iu äwäkäwänğqe, qu tiinjä tqanğä äwikqe.

“Zä-hawä iu äpmeñqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutanji, Iquaqu ‘anğuiqä’ eeqänänji ämesinyä, itanğa yoqä naqeu, yeeqä inçeu, yänänäqnçeu, kiqä hea ique-iquenqä manyiyänğä.”

¹⁴ Itanğa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä iqua, “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä” tätqätanğuwänğä, ämaqä naqä iqua qonjä äuktäupu, yoqä naqä äwiminjuwi.

6

Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä iquau equkqänğanğä

¹ Nyi Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä bukä iu ämänğänğä iquautanjä hinuicänjä ique, huätä equvqanğı äqunğqe. Itanğa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquautanjä hñqu, “Si biyä” ätätäqänğani, iqueqä quväkitanji qäukuä mmqä ätqä-pa tqanğı äwikqe. ² Iinjä äwimitanji, nyi hinuä anğı äqunğque, hosi qäpaiqä hñque äqunğqe. Ämaqä, hosiu äpmeqä iqu, yquakä a qätätanğa, qu mäkitanjä ämäwqätäuqä ynğai vqanğuwänğä, iqu mäkä iunji ämäwqätäutnğä kñuä äme, iqäukqe.

³ Inğani Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä huizi huätä equvqanğa, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iutanjä huiziqu, tii tqanğı äwikqe, “Si biyä.”

⁴ Itanji, hosi hänğesqä hñqu ätimäukqe. Ga ämaqä hosiu äpmeqä iquenji, yänänäqnqä äwikuwi. Yänänäqnqä ii, ämaqeucä äwqä hanuä pmeqe huätä motaumäuqanğa, iwä ämaqe, quwqä-quwä pizqä päkmbnuwä diñgeuä. Itanğa wäunuä ii imäkätñqe, näpqä-hionaqä naqänänjä hñqu, ique äwikuwi.

⁵ Iinjä äqunmitanji anğini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä 3 ique equvqanğa, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iutanjä huiziqu, tii tqanğı äwikqe, “Si biyä.” Itanğa anğni, nyi hosi hiawiqä hñqu timäuqanğa, ique äpmeqä iqu, nätmatqä kuä-snğumetqä iwäsäuqä hñqu, iqueqä hipa iu a qätätanğı äqunğque. ⁶ Itanji, ämaqä hñqueqä manänänji, nätmatqä hänjä-pmeqä 4 iquauä awä iqisanji, tii tqanğı äwikqe. “Ämaqe, ymisaniñqä äwa ipñqe, si äwätnä, tqä wäunuä imäkiyä. I hitanğı ämaqä hiunji hñque

wäunuä ipu, mbqä ämepiyi, mbqä ii, kuä-witqä qondä wänqä hmbinjä-qe, ä kuä-bali qondä hnjuaqu-hmbinjä-qeyä. Itanji si olipqä eqä aowitä, wainqetäni, qui mimäqä panä.”

⁷ Itanji, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä 4 ique equvqanga, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänä iutanjä yäpakä iqu, tii tqanji äwikqe, “Si biyä.” ⁸ Ii äqunmitanji, anji hinuä äqunqge, hosi kukuatqä hñque äqunqge. Ga ämaqä hosi ique äpmaminqä iqu, iqueqä yoqe Äpäkonque. Itanga Äpäkonquenyqe, Hikuapqä anä iqu qänaki äpkqe. Ga iquaqu qokä-apäkä hiqñqä hñquaqi-hñquaqi iwäsäusinyä, hiqñqä hñqueni, pizqä päkiyänqge, yänänäqñqä äwikuwi. Iquaqu qokä-apäkä iunji näpqa-hionaqä itä pizqä äpäsäsinyä, itanga iquaqu buayä dä naqänänä ävqumäkäsinyä pizqä äpäsäsinyä, itanga tänjä-yaqä naqänänä äväsinyä, äpäkombñqä imäkäsinyä, ga nanuä hiqiyqä quaetani, pizqä päkññqä dowasiyänqinyqä.

⁹ Iinjä äqunmitanji anjini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä 5 ique equvqanga, nyi qokä-apäkä, Goti Iqueqä kukñui a yänänäqñqä äqätpu awä tqanguwinqge qu pizqä äpäkkuwä iquauqä quuvqe, hiqäva-qäyqä ttawä yäpä iqi pmetanjä äqunqge. ¹⁰ Quuvqä injä iqua, zääqä tnänjä tiinjä ätminuwi. “Nätmatqä eeqänänjä iquauqä Naqä Iquki, Si hñqutä enqä-panä manä, Tqä-täuänänjä Iquki, itanga Tqä suqe, aanä naqä-qakuiqä. Si ämaqä qua täu äpmeñuwä iquau, kukñuä ämitätnä, neyaqä häñeqänqä kima wisñä diñqe, ne Sinyqä hinui, squänqanqä äqänänä pmetatunquäwä?” ¹¹ Iinjä tätqätanguwänqge, qokä-apäkä iunji ämuasmänqä qäpaiqe, hñqunä-hñqunä äväpu, tii ätukuwi. “He hapä wänqä hmbu-ganä pmapiyä. Ämaqä hesä, mäkä-hunqä iqua epäkkuwä-pa, iqua heqä wäunuä anä itqänuwä iquautä, heqä tta-tñguäkautä pizqä päkññqäuä. Iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ae ekqe. Itanga qu iquaunji, pizqä ae äpäsqanquwänqani, Goti Hanjuwä Iqu heqä häñeqänqä kima väniqe.”

¹² Itanji Sipsipqä Meqä Iqu nyunuä takä 6 ique equvqanga, nyi nätmatqä tiinjä timäuqanji äqunqge. Quaetani, eekä naqänänä itä, mäptqe we maunqä, heawiqä ätimäutä, itanga qanui aanä häñesqä, häñeqä enqä-panä imäkñqge. ¹³ Qätäqueqe, yunuä zä-eaqe hiaqusqä ämitä, kiqä häukui qua mäni äpäkñqä-pa, qäukuä yätutani e äpäkñquwi. ¹⁴ Qäukui, yquvanjä äkuäpiquwä-panä inji, kuäpiqanqge, qoqonitä, qua eqä huväkiyitä, quwqä anji äväma, nändi-nändi tqäwäwqanqä äqunqge. ¹⁵ Itanga qua iutanjä ämiqä naqä, ämaqä yoqä naqä-tänä, ä mäkänqä ämiqeutanjä naqä iquau, ämaqä mbqä-tänä, ññ ämaqä yänänäqñqä-tänä iquau, wäunuä-wiyqä hñqinqä, ä ämaqä huiziquauqä yäpä iqi mäpmeqä inuwä iquau, qu eeqänänji, hikä hovqä imä äpmepu, qoqonjä naqä hikä qäyätanqä iu zä äpmakäukuwi. ¹⁶ Iu äpmakäupiyita, qoqonjä iquaunqätä, hikä iquaunqätä, tääqä tii ätminuwi. “Ne zä-hawä iu äpmeñqä Iqueuä hipenunqätä, Sipsipqä Meqä Iqueqä äwqä tnäninjätä, zä änenqä-qae, he ne zä näpatqäpiyä. ¹⁷ Ii tiinjä etanji. Hiunji Iquaquiyqä äwqä tnänjä imäkäsinyä, qokä-apäkä iu kimanjä quvqä ävqe, ii tänqge ae täsä äpqiya. Ga Iquaquiuä yänänäqñqge, huätä ätasämäutä äñguä pmetñqe, tqukä?”

7

Israitqä iquautanjä 144,000, Goti Iqueqä hiqñqä ämakuwinqä

¹ Iinj ae äqunmitani, nyi ynaunjäqä hñquaqui-hñquaqui qua hituñuä hñquaqui-hñquaquinä iu tqäutangä äqungqe. Yunuä tutqä qäpu mäqunquä yätñqenqe, iqua yunui hituñuä hñquaqui-hñquaquisa timäuminqeuni, a äqätpu ätqäuminuwi. ² Ynaunjäqä iqua quaetä, eqä-pñiutä, qui imäkñqä, Goti Iqu yänänäqñqä ae äwikqe. Iinj äqunmi huizi, ynaunjäqä hñqu mäptqä timäuqä bu ävämeqe, nätmätqä Goti Hänä Äpmenqä Iqueqä hiqñqä imäkqe a äqätqä äyapqä. Itanga iqu ynaunjäqä hñquaqui-hñquaquinä iquauni, tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. ³ “He qua iu, eqä-pñä iu, itanga zä iu, qui maqänä mimäkqä pambiyä. Ne neqä Goti Iqueqä hiqñqä, Iqueqä wäunuä-wiyqä iquauä hipenüä iu ganä qiyeqanqua, ga qänakñi, he nätmätqä qui injä imäkqäpñqä.”

⁴ Iinj äwimitani, qänakñi nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä hiqñqä ämakuwi atäunuä ikuwiñqä qätä äwikqe. Qokä-apäkä, hueqä-himqä Israitqä iquesanä eeqäpnänä iquauä awä iqisanä, hävemnäqñqä, 144,000 atäunuä ikuwi. ⁵⁻⁸ Iinj etangi hueqä-himqä Jutä iquesanä 12,000, Lupenä iquesanä 12,000, Geli iqueui 12,000, asi Aseli iquesanä 12,000, ä Näptali iqueui 12,000, Mänasa iquesanä 12,000, ññ Simiyonä iquesanä 12,000, Lipai iqueui 12,000, Isäka iquesanä 12,000, Seplonä iqueui 12,000 inä iqäpiyi, Josepä iquesanä 12,000, itanga Benjämenä iquesanä 12,000, iqua Goti Iqueä hiqñqä ämakuwi.

Ämaqä kuapänänjä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminuwiñqä

⁹ Ii äqunmi qänakñi, hinuä anji äqungqe, ämaqä kuapänänjä hñqua, zä-hawä iqueuä hipenüä iqisä, ä Sipsipqä Meqä Iqueä hipenüä iqisä, tqäutangä äqungqe. Ämaqä injä iuni, ämaqä hñqu a änä matäuqänänjä hävemnäqñqä. Iqua qua eeqänänjä iutatä, hueqä-himqä eeqänänjä iutatä, ä huiwä huitanä-huitanä änyänuwä iutatä, ññ anä-kukñuä eeqänänjä iutanä iquayi. Ga ämuasmänqe, quäuqä qäpaiqä ämuasmämbu, quwqä yeeqä motquapñqä, zäwqä tuwä hiiki a qätätangä äqungqe. ¹⁰ Qu injä ätqäupiyänqanä, manä yänänäqñqä tii ätminuwi. “Neqä Goti, zä-hawä iu äpmenqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, anji inetmesinyä, ängüä pmetunquä inemäkiyi, Iquaqunänjñqä.”

¹¹ Itani ynaunjäqä eeqänänjä iqua, zä-hawä ique, nätmätqä hänä-pmeqätänjä iquau, ämaqä naqä iquau, awä iqi ämamäupu ätqäpiyi, itanga qu zä-hawä ique hinuä äqumbu, qonä oesäpu, hipenüä qua bu eäpu, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminuwi. ¹² Qu ii ipiyänqanä, tiinjä ätminuwi.

“Ii naqä-qakuiqä. Ne neqä Goti Iquenqä yeeqä aanä hävemnäqñqä itanä, Iqueqä yoqä naqe, awä tatunquänänjñqä. Iqu kñuä ängüä iwäsäuqä-tänueqä, ga ne Iqenä, ‘änguiqä’ ätuätanä, itanqanä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuquatuñquänänjñqä. Auqä, Iqu Aanä Yänänäqñqä-qu eä, eeqänänjä iu Miqä-queyqä. Hea ique-iqenä, nätmätqä eeqänänjä tä, ii Goti Iqueqänänjñqä. Aanä naqä-qakuiqä.”

¹³ Iinjä tqänqunwänqä, ämaqä naqä iquautanä hñqu, yatñqä tii änyikqe. “Qokä-apäkä ämuasmänqä qäpaiqä ipnänuwä tä, ii tqukuakä? Qu ängisa äpquwäwä?”

¹⁴ Iinjä dqanqä, nyi tii ätukqe. “Naqä iqukiyä, si tqä-täuä näqñqä eänjinyä.”

Ga iqu tii ändkqe. “Ämaqä tä, qu hanä-iqä, tänä-hunqä naqänänjä* ämepu äpmaminuwä iuta äpquwä iquaeqä. Ga quwqä ämuasmänqe, Sipsipqä Meqä Iqueqä häneqeu, qäpaiqä imäkñätñqä asñä äqäyätqänuwä iquaeqä. ¹⁵ Iinjä dutani, qu Goti Iqueqä zä-hawä hipenüä iqi ätqäuänäuä.

* 7:14 Matiu 24:21

Qu hiunjingatä, heatqängatä, Iqueqä anä iu äpmapu, Iqueqä yäpä iqi pmetanğä, Iqu Iqueqä zä-hawiu äpme, quñi ämitqänä. ¹⁶⁻¹⁷ Sipsipqä Meqä zä-hawiñi awä iqi äpmeñqä Iqu, quwqä Ämiqä äpme, iquauñi eqä esquä hea ique-ique äñqä dunğä ätuma wänqiyä. Itanğa Goti Iqu, knuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hinuä eqä ye esänqiyä. Iutanı buayä dä miqä ipu, quwqä quväki yäkänä mäwiyqä itä, mäptqetä, nätmatqä tnänitä, tnänä miwimäqä yänqiyä.”

8

Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä yäpakä ique equkqänğanqä

¹ Itanğanı Sipsipqä Meqä Iqu nyuñuä takä 7 ique equvqanğa, qäukuä yätunı imänğenğenqä hmbu tii imänminğe. ² Itanı qänakñi ynaunjqä 7, Goti Hanjuwä Iqueä hipenüä iqi ätqäuminuäwä iqua, hääwä 7 hñqua meğanğä äqunğqe.

³ Iñä qunätanğa, ynaunjqä hñqu äpäqe, suakä äñguä sisnyanä weninğä golqä häkä a äqätä, hiqäva-imäqä ttawä-tänä qäqiqi ätqepkqe. Qu ynaunjqä iqueni, sisnyanä-weqä aanä kuapänä äwikuwi. Iqu nätmatqä iitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänänä iuqä tääqä tqetä qäsä, golqä hiqäva-imäqä ttawä, Goti Iqueqä zä-hawä iqueä hipenüä iqi ätqäunğeu, hiqäva imäkätñqä äwikuwi. ⁴ Ga jinanä-weqä äñguä iinjitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqetä, ynaunjqä iqueqä hipa iutanı, Goti Iqueä hipenüä iqinyqä äminmä äyminiyi. ⁵ Itanı ynaunjqä iqu, tä hiqäva-imäqä ttawä iunı ioätä, jinänäweqä hevqeu eoquteqe, qua bu ätnämäueqäkqe. Iqu ae ätnämäueqanğanı, qäukuı mmqä ätätä, kakaqä naqänänä äpneqetanı, qaquvqetanä we-hunğe, im-imä äqiyändakqa uwqanğa, quae eekä ikqe.

Ynaunjqä 4 iqua, quwqä hääwi, hääwä ätkuwinğä

⁶ Ga ynaunjqä 7 hääwä a äqätminuäwä iqua, hääwä tñnqä näwinyä imäknminuwi. ⁷ E imäkmbiyitanı, ynaunjqä kinğanänä iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, hiwiyä häukuitä, tetä, häñeqä ique yuqui-yaqui imäkmbiyi, qua bu äpäknğuwı. Qu quaetä, zä eeqänänjitä, hñquaqu-hñque iwäsekuwä iutanı, te qua iunı hñgininä änätä, zä eeqänänä-pqä iunı hñgininä äñğqe. Ga qätaqä hioätqä-pqe, te eeqäpnä äñğqe.

⁸ Itanı ynaunjqä huiziqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğqanğa, nätmatqä qoqonä, naqänänä tä-tänä enqä-panä iinä hñqu ätimäutä, iqu eqä-pñä bu äpäknğqe. Qu eqä-pñä hñquaqu-hñque iwäsekuwä iquautanä hñqueni, häñeqä ätuekqe. ⁹ Ga qu nätmatqä eeqänänä eqä-pñiu hänä äpmeñuwä ii-pqe, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanı, hñginı eeqä äpäkonğuwı. Asä yimba ii-pqe, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanä hñquesanı, qui imäkñğuwı.

¹⁰ Iñi ae äqunmi huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, qätäqueqä naqänänä, hiqi-tä äyanätñqä-panä hñqu, qäukuä haqä yätuta äpäknğqe. Inğanı qu eqä eeqänänı hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanä hñginitä, eqä esquä iquautanı, qätäqueqä iqu haqeqi äpäknğqe. ¹¹ Qätäqueqä ii äpäknğqä iqueqä yoqe, “Marasinğä Zä-iqä Iqueqä.” Itanğa eqä, qätäqueqä e äpäknğqä iqua, marasinğä aanä zä kuapänä iqä ii ätimäukqe. Ämaqä kuapänanı, eqä iquau änganğuwänğa, eqe, quwqä äwqe häkiyä yäqiyqanği, qu äpäkonğuwı.

¹² Iñi ae äqunmi, enätqä 4 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, tiinä ätimäukqe. Qu mäptqeu, qanui, itanğa qätäqueqä eeqänänä iutanı,

hñquaqui-hñque iwäsäupu, hñgini qui imäkuwi. Itañi mäptqä iqtä, qañuä iqtä, iquaquiyqä äyänqänqani, hñgani mäyänqä imiñiyi. Itanğa qätäqueqä iqua-pqe, hñgini mäyänqä imiñuwi.

¹³ Ique äqunmi huizi, ymäüäkä naqänänä hñqu qäukuä awä iqä äväwa päwqanğı äqunqge. Iqä äväwa äpäwätäqänqani, manä yänänäqñqä tii tqanğı äwikqe. “Qokä-apäkä qua bu äpmeñuwä iquenä, oänä, oänä, oänä!” Ynaunjqä huizi hñquaqu-hñquenä iqua, quwqä hääwi hääwä tqanğuwänğa, hanä-iqä naqänäni qokä-apäkä iu äwimeñqiyä.”

9

Ynaunjqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

¹ Itañi enätqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, nyi qätäqueqä hñqu qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päkñganğı äqunqge. Itanğa qu iqueni, qua hovqä täpäunüä maeqä iquesanä qñqanä hutäuqe äwikuwi.

² Qñqanä hutäuqe ävqanğuwänğa, iqu hovqä iinjä ique hutäuqanğa, suakä, tä naqänänä ikeqanğä ätimäuqä-pa ätimäukqe. Itanğqänğa suakä hovqä iinjä iquesa ätimäukqä iqu, mäptqä ique qaquvqä enqä-pa äkiptaqiyätä, hea iwimäkkqe.

³ Itañi, peñuä kuapänäni, suakä ique äväma, yänänäqñqä qänjuekäta iquauqä enqä-pani ämapiyi, qua iunqä äwekuwi.

⁴ Itañi peñuä iquauni, tii ätukuwi. “He qoä-qamqä, zä-yäunğüä hioätqe, yuuwä matäuqä pambiyä. Oeyä. He yuuwä täupñqe, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä atäunüä iñqe, quwqä hipenüiu maqñqä iinjä iquaunä imäkipiyä.

⁵ He ämaqä iinjä iquauni, qañuä 5 täñä-hunqä äväpiyä-qe, pizqe mapäsqa pambiyä.” Itanğa peñuä iqua, im-imä äwäpu, täñä-hunqä äwimiñuwi, ii qänjuekäta ämaqe u täñä-hunqä ävquwä enqä-pani.

⁶ Ämaqe u iinjä wimeqanğani, qu äpäkonqänqä qävqä ipiyä-qe, mapäkonqä ipnuwi. Qu äpäkonqä iñqe, aanä kuapänä äwiñganğqä-qe, äpäkonqä iqu qunqe, zä wäniqe.

⁷ Nyi peñuä iquauni, hiñuä tiñä-nänä äqunqge. Qu hosi iqua enqä-panä, mäkanqä näwi imäknğanğä, ga quwqä nyuänjuni, golqä ynğa enqä-panä ämäupu, itanğa quwqä himä-hiqumuanı, ämaqä änyänuwä-panä iinjä änyimiñuwi.

⁸ Itañi quwqä de, apäkä iuauqä dä enqä-panä iinjä äupu, quwqä hiquanı, laiyonqä iqua äuiñuwä-panä iinjäqä.

⁹ Itanğa quwqä quikui, nätmätqä ipññqä woyqä enqä-panä iinjä eä, quwqä huqe, ptäptäukuä äqäyäpiyi, kalisi kuapänänä, hosi iqua mäkanqä qanä tnänä eyqiyämeqanğa, äkakä äqänğqä-panä iinjäqä.

¹⁰ Itanğqänğa iquauqä häwqetä, yänä marasingä täñä-hunqä quvqä vqetäni, qänjuekäta iquauä enqä-panä iinjäqä. I etanğı, quwqä yänänäqñqä, qokä-apäkä iu täñä-hunqä quvqe, qañuä 5 wipñqe, ii quwqä häwqeu äwinä.

¹¹ Iquauqä naqä ämiwiyqä äpmeñqä iqu, ii enätqä qua hovqä täpäunüä maeqä iquesanä iqueyqä. Ga Israitqä iquauqä anä-kukñuä iunı, enätqä iquenyqe, ‘Abätonäuä’ änyuätkuwi. Itanğa Grikä iquauqä anä-kukñuä iunı, ‘Apoliyonä’ änyuätkuwi. Yoqä iquaquiyqä qakui, ‘Qui Imäqä Iqueyqä’.

¹² Itanğa hanä-iqä naqä hiñuiqänä iqu qäpu eqäqe, qätä nyipiyä. Hanä-iqä naqä hñquaqu qänaki yqänä äquvepänqiyä.*

Ynaunjqä 6 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

¹³ Itañi ynaunjqä 6 iqu iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, nyi manä hñqu qätä äwikqe. Manä tqu, golqä hiqäva-imäqä ttawä, Goti Iqueä hiñuä iqi äwiñqä iqueqä komqä-hänyenä hñquaqui-hñquaquinjä

* 8:13 Itkimäqä 9:12; 11:14 * 9:12 Itkimäqä 8:13; 11:14

iquautañä yäpä iqisa tqanji äwikqe. ¹⁴ Manä iqu enätqä 6 häawä qätätanqqä iqueni, tii ätukqe. “Enätqä hñquaqui-hñquaquinä, eqä naqä Yupretisiu guä äqäyambu äpmeñuwä iquauni, huätä iwasqiyawatiyä.”

¹⁵ Enätqä iinjä iqua, “Hiunjinqä, qanuinqä, quväukuinqä äkñganqätiyä” tpu, näwinyä imäkmbu, äpmamiñuwi. Manä iqu iinjä tquanğa, iqu enätqä hñquaqui-hñquaquinä iquauni, qokä-apäkä iuni, hñquaqu-hñque iwäsäupu, iquautañä hñqueni, pizqä päkpnqä diñqe, iwasqäyawatqä.

¹⁶ Itanğa quwqä mäkä-iqä hosiu äpmamiñuwä iqua, aanä kuapanä, 200 miliyänqä äpmamiñuwinqä qätä äwikqe.

¹⁷ Itanji wätqä enqä-panji, hosi iquatä, ä hosiu äpmamiñuwä iquatäni, quwqä suqe, nyi hiñuä tiinjä äqunqqe. Iqua niqñqä woyqä quwqä quikuiu ämänänminqe, hui häñesqä, hui heawiqä, ä hui hiuisqe. Hosi iquauqä nyuäni, laiyonqä iquauqä nyuänä-näñiqä. Itanğa, teu, suakiu, hikä piyanä-weqä tä änätñqe, eeqänänä iqua, quwqä manita ätimäwa äumiñuwi. ¹⁸ Itanğa nätmatqä ququvqänänä hñquaqui-hñquenä iqua, ämaqä kuapanänä, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iquautañä hñqueni, pizqä äpäkuwi. Ii teu, suakiu, hikä piyanä-weqä tä änätñqe, hosi iquauqä maniuta ätimäwa äukuwä iquayi. ¹⁹ Itanğa hosi iquauqä häwqe, nyuänätänä qämäkä-nänä eä, ämaqeuni iitä yuuwä ätämiñuwi. Quwqä yänänäqñqe, maniutä, häwqeutä, äwäminqe.

²⁰ Ämaqä huizi, nätmatqä ququvqä hñquaqu-hñquenä iquautani, mäpäkonqä imiñuwä iqua, qu nätmatqä quwqä hipaitä imäkmiñuwä iuni, tuwä mäwiyqä, äwqä yqänä äwimiñuwi. Auqä, qu dnä ququvqä iquauqä yoqetä, goti quanğä iquauqä yoqetäni, haqeu ämamäupu, qonjä woktäuqe, mäwquatämäuqä imiñuwi. Goti quanğä golqeu, silpaiu, brasiu, hikiu, zeu, ga nätmatqä iinjä iqua, qu hiñuä-tänä, qätä-tänä, qanä uwqä-tänä-qua hmanji. ²¹ Ämaqä häñä yqänä äpmamiñuwä iinjä iqua, ämaqä huizi iu pizqä äpäsapu, paaqä imäkäpu, ä huiwä yanä hiñgi änyäkipu, itanğa nätmatqä quwä hiñgi ämayäkämiñuwä-qe, anji knuä äkunmäknäpu, suqä iinjä iquauni tuwä mäwiyqä imiñuwi.

10

Enätqä hñqu, bukä wänqä hmbu, Jonä iqu änätñqä äwikqenqä

¹ Nätmatqä iinjä iqua ae äpäwqanğa, nyi enätqä yänänäqñqä hñqu, qäukuä haqä yätuta quvepñanji äqunqqe. Iqueqä huiwä iuni, qaquvqä patñqä, itanğa wäpinyiqukuä iqueqä nyuänä iu okäkasänminqe. Iqueqä himä-hiqumuani, we-hunqä mäptqä enqä-pani ätä, ga iqueqä yukä iquaqu tä sqä enqä-panä iinjä. ² Ga iqueqä hipa iuni, bukä wänqä ävatñqä hmbu, a äqätqä quvepñanji äqunqqe. Äquvepäqetani, iqueqä yukä ämuangisani, eqä-pñä haqeu äui, qunamäuqänğisani, quaeu äuminqe. ³ Itanji iqu aanä manä yänänäqñqä, laiyonqä zääqä ätqä-pa, e ätkqe. Iqu manä yänänäqñqä tqanğa, inğanji qaquvqä 7 iqua äwesäupu, kukñuä ätkuwi. ⁴ Qaquvqä 7 iqua äpnapiyi, kukñuä qäpu tqanguwänğa, nyi kukñuä iinjä, tuwanuä qämätmä iminqe, qäukuä haqä yätutani, manä hñqu tii tqanji äwikqe. “Qaquvqä 7 iqua kukñuä ätquwinqe, tuwanji maqiyqä panä. Tqä knuä iunä äkiyänä.”

⁵⁻⁶ Iwä enätqä qonjqä eqä-pñiutä, quaeutä äuitanji äqunqqä iqu, kukñuä hñqu guä mäsaueñqe, iqueqä hipa ämuangisani qäukuä haqä yätu eätä, Goti Aanä Hänä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yoqe ätkqe. Ii Goti qäukuä iu, qua iu, eqä-pñä iu, nätmatqä eeqänänä iu äwiñuwä ii imäkkqenqe, Iqueqä yoqe, i ätkqe. I ätätäqänğanji, tii ätkqe. “Tänğanji

Goti Iqu hinuä äqänä mäpmeqä inqiyä. Hea qäpu eqiyä. ⁷ Nätmatqä Goti Iqu imäkäniqä iinqä zä eminqe, Iqueqä wäunuä äwiyäpu, kuknuä hinuä-tqä iquau ätuminqä-pa, qänakni ynaunjqä 7 iqu hääwä tätñqä iqanqutqänqani, nätmatqä iini, naqä-qakuä timäutñqä, imäkäniqe.”

⁸ Ga nyi manä qäukuä haqä yätuta tqanqi äwikqä iqu, anqini tii ändkqe. “Si äwätinä, bukä enätqä eqä-pniutä, qua iutä ätqäunqä iqueä hipaeu ävatnä äwinqe, motayä.”

⁹ Iinjä dqanqa, nyi enätqä iquenqä äumi, iqueni, “Bukä wänqä ipu nyi dapiyä” ätukqe.

Ga iqueuä kima nyi-mändani, tii ändkqe. “Si bukä wänqä täpu, ämändautnä äänyä. Ga si ämändauni, tptawä äsätnä ändqe, knjuä enqä-pa äwi iqanqä-qe, änguneqäsqa äwqä bu ämnäqetani, anqini kanqä enqä-pa zä-yänqiyä.”

¹⁰ Iqu iinjä ae ändqanqa, nyi bukä iinipu, iqueä hipaeuta ämotaumi, qe ängqe. Ga nyi änganqa, nyaqä maniuñi, knjuä enqä-pa äwi ikqe. Iwä ae änguneqäqanqa, äwqä mändanji zä ikqe.

¹¹ Inqani qu tii ändkuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueuä kuknui, nätmatqä qokä-apäkä kuapanänjä huiwä huitanjä-huitanjä iuta, anä huitanjä-huitanjä iu pmeqä iuta, anä-kuknuä huitanjä-huitanjä tqä iuta, itanqa ämiqä naqä kuapanänjä iuta timäuniñqenqä awä suiyä.”

11

Goti Iqueqä kuknuä awä suiyqä iquaquinyqä

¹ Iwä hñqu nyini, “Si ävauätinä, Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäqqa anitä, hiqäva-imäqqa ttawitani, kiqä naqenqä iwäsävä” ändätä, iwäsäuqänqä yäqqa hñqu ändapätä, tiinjä-pqe inä ändkqe. “Äe iwäsäuni, qokä-apäkä iqi, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä qonjä äwoktäutqänuwä iquauñi, a tävä. ² Iinjä itnänqani, si Goti Iqueqä hiqäva-imäqqa anä ämätnänqä ququawä yäpaqä mängisani, miwäsäuqä pa, hinuinä qunyä. Ii tiinjä etanqi. Ququawä iqu ämaqä Goti Iquenqä änyä maqñqä eänuwä iquauqä eä, ga qu Goti Iqueqä anä-himqä iqueni, quwqä äwinqä dutanä qui imäkäpu mitqätanqpi, qanua 42 päwäniqeqä. ³ Itani ämaqä nyaqä kuknui awä jiyñqä hñquaqi yänänäqñqä vqanqä, iquaqu huäqä-hunqä ämuasmänqe äyäunyä, kuknuä hinuä tätqätanqisi, hiunji 1,260 iqua* päwäniqeqä.”

⁴ Ämaqä iinjä iquaqu zä-olipqä iquaqutä,† itanqa hiqi-tä-tqäuqä iquaqutä, qua eeqänänjä iuqä Aanjä Naqä Iqueqä hipenüä iqi ätqäunuwä enqä-pañi. ⁵ Ga ämaqä hui iquaqu ququvqä itquenätpu iqanqppqe, te iquaquiyqä manita ätimäwanji, mäkä-hunqä iquauñi tä ganquti, qu äpäkombnuwi. ⁶ Iquaqu kuknuä awä jiyñqänqani, qäukuä yätutani piyä maqiyqä yätñqä imäkiynqe, yänänäqñqä-tänjä-quaquiyi. Itanqa eqä häneqä-tänjä imäkiynqätä, nätmatqä quvqä qua täu qui imäkiynqätäni, yänänäqñqä-tänjä-quaquiyi. Iquaqu nätmatqä iinjä di, iquaquiyqä äwinqetanä imäkiyniyi.

⁷ Iwä iquaqu Goti Hanjuwä Iqueä kuknui qäpu tqanqiyänqani, nanuä hiqiyqä hñqu qua hovqä täpäunuä maeqä iuta äyapäqe, iquaqutä mäkä humbnuwi. Iquaqu iqueni yänjä mäwqñqä iqanqisi, pizqä päsanqe.

* **11:3** Qanua 42 iquatä, hiunji 1,260 iquatäni, asänäni. † **11:4** Sakätiyasi 4:2-14

8 Iquaqui pizqä päsqaŋga, iquaquiua huiwä pizqe, anä-himqä naqä† iutaŋä huäŋqä iqi witäniqe. Anä-himqä iquenyqe, kukŋuä ktqä “Sotomätä Isipätä enqä-paniqä” ätkuwi. Iqini, qäŋganä iquaquiua Naqä Ique, qu äpäsäpu, zä-huätati äuekuwä iqiyqä. 9 Hiunji hŋquaqu-hŋque, itaŋga huizi iqueä, hiunji quemisqä iuni, ämaqä huiwä huitaŋä-huitaŋä nyqä eeqänäŋä iutaŋä, hueqä-himqä eeqänäŋä iutaŋä, anä-kukŋuä eeqänäŋä tqä iutaŋä, itaŋga qua eeqänäŋä iutaŋä iqua, qu iquaquiyqä huiwi, ämaqä hŋqua ämepu qua qäyä pteŋqe, ‘hŋqä’ mätquä, hiŋuinä äqumbu pmapnuwi. 10 Kukŋuä awä suiyqä iquaqu qokä-apäkä qua iu äpmeŋuwi, täŋä-huŋqä quvqe ävätqäŋiyä iutaŋi, iqua, iquaqu e päkŋŋaŋiyiŋqe, ewiqä ätäpu, nätmätqä yeeqä vqe, yaŋä imbnuwi.

11 Nyi tiŋä-pqe wätqä äqunqce. Hiunji hŋquaqui-hŋque ae äpawqanŋani, hiunji huizi iqueä hiunji quemisqänŋani, Goti Iqu iquaquinyqä yuŋuä häŋä anŋu ävauqumuatqe, ändawatqanŋa, iquaqu ävauäsinyä pämä ätqäukiwi. Ämaqe, hiŋuä ii äqumbiyi, zä aanä naqänäŋä ikuwi. 12 Iquaqu ae ävauvi, maŋä hŋqu qäukuä haqä yätutaŋi, tii tqanŋi äwikiwi. “Qe täqinŋä yapinyqä.” Inŋani iquaqu qaquvqe, qäukuä haqä yätunŋä yqanŋiyänŋa, iquaquiyqä mäkä-huŋqä iqua hiŋuä äqunäwatkuwi. 13 Asänŋani, eekä naqänäŋä hŋqu iŋqe, anä-himqä 9 iquau hiŋuinä äqunätä, hiŋqä huiziquenŋi qui imäkkqe. Inŋa qänŋani, eekä naqänäŋä ikqä iqu, qokä-apäkä 7,000 ättqäkqe. Qokä-apäkä huizi iqi äpmamiŋuwä ii, zä kuapänä wiŋŋanŋa, Goti qäukuä haqä yätu äpmeŋqä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

14 Qätä nyipiyä! Haŋä-iqä tquaqu qäpu eqanŋa, itaŋi huizi iqu timäutŋqe, qäqi-iqiyqä. §

Ynaunjqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenqä

15 Itaŋi enätqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanŋa, inŋani qäukuä haqä yätutaŋi maŋä hui yänänäŋqä tiŋä ätkuwi.

“Qua eeqänäŋä iu miqe, neqä Naqä Iqueqätä, Iqueqä atäunŋuä ätekqä Kraisi Iqueqätänyä, näweqä ätimäuqiyä! Itaŋa Naqä Iqu hea ique-ique miqänäŋiqä.”

16 Itaŋi ämaqä naqä 24, Goti Iqueä hiŋuä iqi zä-hawiu äpmeŋuwä iqua, qonä äqutasepäpu, Iqueä yoqe haqeu ämamäupu, tii ätukuwi.

17 “Aanä Naqä Iquki, Si Goti Yänänäŋqä Eeqänäŋä-tänä Iqukiyqä. Si täŋga äpmeŋä, qänŋanä äpmamiŋä Iqukiyqä. Si Tqä yänänäŋqä naqe ae ämetnä, ämitqänŋiŋqe, ne ‘änŋuiqä’ äktqunä. 18 Ämaqä Sinyqä änyä maŋqä eänuwä iqua, äwqä tnänä imäqanŋuwä-qe, Tqä äwqä tnänitä, hea qäyunänitäŋi, ae ätimäuqeqä. Täŋŋani ämaqä ae äpäkŋŋuwä iquaunŋi, kukŋuä mittŋqänŋanjqä. Itaŋga-pqe, Tqä wäunŋuä äkiyäpu, kukŋuä hiŋuä-tqä iquaunitä, qokä-apäkä Tqänqä atäunŋuä ae ikŋä iquaunitä, ämaqä zä ipu Tqä yäpä iqinyä äpmeŋuwä yoqä-tänä, ä yoqä maeqä iquaunitä, quwqä kima ävätnä yeeqä iwimäktŋqänŋanjqä. Iwä, ämaqä qua qui imäkätqänuwä iquaunŋi, qui imäktŋqe, täŋga täsuwänä.”

19 Ämaqä naqä iqua, kukŋuä iŋni ae ätqanŋuwänŋa, Goti Hanjuwä Iqueä anä qäukuä haqä yätu ämätänŋqe, qnqanä hutänŋanŋa, itaŋŋani qu Goti Iqueuä kukŋuä guä-mäsänqä ipŋä iqu hiŋuä qumbŋqä, ätnänä

† 11:8 Näqŋqätänä hŋqua tii ätätqänä. Jonä iqu anä-himqä hŋquenqä naqä-qakuä matqä ikqe. Iqu ämaqe quuvqä maeqiyqä ipu, suqä quvqä imäkäpu, Goti Iquenŋi hŋgisana itquetqätanŋuwiŋqä kukŋuä ktqä e ätätä äqäkqe. § 11:14 Itkimäqä 8:13; 9:12

iqi ätqäuminqce. Itanğa qaquvqetanä we-hunqce, im-imä ändakka we-qanğuwänğa, häänqä naqänänä ätimäutä, qaquvqce osqanğa, quae eekä itä, piyä hiwiyä häukuätäni, kuapanä äpäknğqce.

12

Apäkä iinyqätä, qämakä naqänänä iquenqätä

¹ Itanğani nyi ktqä nätmatqä yäunüä iqä hnqu, qäukuä haqä yätuta tii timäuqanğı äqunğqce. Ii apäkä enqä-paniyi. Iiyqä ämuasmänğä enqä-pani, mäptqce ktqä pmuätäutänğa, qanğüä-pqä iqu, iiyqä yukä yäpä iqi pmetanğa, qätäqueqä 12 iqua, iiyqä nyuänä iunı, ynğa enqä-panä ämäüä äpmaminğce. ² Apäkä äwqä-tänä ii, ymeqä nyuätnğä itäqanğani, tänä kinä wunğanğı, zääqä naqänänä ätminğce.

³ Itanı ktqä nätmatqä yäunüä iqä huiziqu, qäukuä yätuta tii timäuqanğı äqunğqce. Qämakä hänesqä naqänänä hnqu äwäminğce. Iqu nyuänä 7 inqä-qu eä, ga kiqä nyuänä iquautanı, nyuänä komqä-hänyenä 10-tänu eminğce. Itanı nyuänä eeqänänä iquauñi, ämiqä iquauqä ynğa enqä-pani äpmakäuminğce. ⁴ Kiqä häwqce, qäukuitanı qätäqueqä kuapanänäni, qua täunğä äqutäsitäumepkqce. Qätäqueqä hnquaqu-hnquenä iquautanı hnquaquni, hinuinä äqunätä, hnquesanı qua täu äpäknğuwı. Itanğa qämakä iqu, apäkä ymeqä nyuätnğä iqanğqä iiyqä hipenüä iqi ätqäuä, iqu, ii ymeqä ae äyä nyquanğa, änätnğä äqunä ätqäuminğce.

⁵ Ga apäkä ii ymeqä e änyuekqä iqu, ii ymeqä yäqğä woyqä a äqätä, qokä-apäkä eeqänänä äpmakäwänğuwä iu mitnğce, Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä iquvi.* Apäkä ii ymeqä ae äyä nyquanğa, qu iquenı haqä yätunğä maqänä äma epiyi, Goti Hanjuwä Iquenqätä, Iqueqä zä-hawä iunğätä ätuma äukuwi. ⁶ Iu ätuma uwqanğuwänğa, apäkä ii anä avqnğä imnğä zä äukqce. Ga iqini, qu iini ämıpu, ymisanä äväpu, itqätanğpi, hiunji 1,260 päwätnğä iinğce, Goti Hanjuwä Iqu anä ae imäkekqce.

Qu qäukuä yätu mäkä äunğuwınğä

⁷ Itanğa qäukuä haqä yätutanı, mäkä naqänänä tiinä ätimäukqce. Maikoli† iqutä, iqueqä enätqä iquatanı, qu qämakä naqänänä ique päsqanğuwänğa, ga qämakä naqänänä iqutä, iqueqä enätqä iquatanı, mäkä kima ikuwi. ⁸ Ga qu mäkä kima i ikuwi, yänänäqnğä maeqä epu, mäki homä ikuwi. Iinğä iutanı, qu qäukuä haqä yätunı mäpmeqä ikuwi. ⁹ Itanı Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, qämakä iquenı, qua täunğä ämatnämepkuwı. Ii qämakä qänğatqä qu, “Setänä, ämaqeu kuknuänğä ätuma uwqä iqueyqä” änyuätminğuwı. Iqu qokä-apäkä qua täu äpmakäwänğuwä iunı, quanğä tquä iqueyqä. Qu ique qua täu ämatnämeppiyänğani, iqueqä enätqä iquauñä-pqce qäsä ämatnämepkuwı.

¹⁰ Itanı qäukuä haqä yätutanı, nyi manä yänänäqnğä hnqu tii tqanğı äwikqce.

“Tänğani, Goti Iqu Yänänäqnğä-tänä-qu eä, anğı ae inätmetä, Iqunä ämäneyätnğce, ii ätnänä iqi ae ätimäuqi. Itanğa ämaqä Goti Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu anğı itmeninğä atäunüä ikqä Kraisi Iqu, yoqä naqetä, yänänäqnğcetä ämetnğce, ii-pqce ätnänä iqi ae ätimäuqi. Ii tiinğä etanğı. Setänä, neqä tatqä-guäkau hiunji heatqä ique-ique Goti Iqueqä hinüä iqi kuknuä ämitätnğä iquenı, bi ämatnämäuquwi. ¹¹ Ga neqä tasi-guäka, iqua Sipsipqä Meqä Iqueqä häneqetatä, Iquenyqä

* 12:5 Apqä Bukä 2:9 † 12:7 Jutä 1:9; Deniyäli 10:13

kuknuä awä ätminuwitatäni, yänänäqñqä ämepu, mäkä-huñqä iqueni ämäwqätäupu, quwqä häñä-pmeqä diñqe kñuä mämeqä ipu, quwqä mäkä-huñqä iqua pizqä päsqeñqe zä miqä danä ikuwi. ¹² Iinjä etanqgetani, qäukuä iqukitä, qäukuä haqeu äpmeñuwä iquendä, he ewiqä tpiyä. Inäqe qua iqukitä, eqä-pñä iqukitä, oänä! Setänä iqu iqueqä quäuqä pmeqe, homä etanqi näqñqä eä, äwqä tnänjä imäkätä, henynqä ae äquvepqiya,” tqanqi äwikqe.

¹³ Ga qämakä iqu, qu iqueni, qua bu ae äyä ämatnämäuqanqä hinuä äqunäqetani, iqu apäkä ymeqä qokä nyquanqqa iñi, ändämikqe.

¹⁴ Inqanji, apäkä iñi, iyyqä anä avqñqä iunqä äväwa wätñqe, qu ymäuäkä naqänänjä iqueqä huqä hñquaqu ämämuasmewikuwi. Iqini quväukuä 3 äpäwätä, qanua 6 päwqanqanqe, ii qämakä iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, kiñä nämä pmetanqa, qu iñi äñguänä ämipu, ymisanjä äväqisminuwi.

¹⁵ Apäkä ii äväwa uwqanqa, qämakä iqu, iqueqä manita eqä quta dueqanqa, ga eqe, aanjä naqänänjä imäknäqetani, apäkä ii qänaki äunjqwa ikäminqe. Qämakä iqu, eqä tqu apäkä iñi, huakä ämetä, qui imäkätñqä äwiñqqe. ¹⁶ Eqä iqu e päwqanqa, qua iqu apäkä iñi, yätamäqqa ävätä, eqä qämakä iqu quta ändomäukqe, hea enqä-pa äqäqauäqe, eqä iqueni yäpä imä ämäwqatkqe. ¹⁷⁻¹⁸ I iqanqa, qämakä iqu apäkä iñiyyqä äwqä tnänjä wiñqanqi, iqu äwätä, iyyqä ymeqä huizi iquau mäkä päkmätä ikqe. Qokä-apäkä i päkmätä ikqä ii, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä-suqä iu qänaknä ipu, kuknuä Jisasi Iqu awä ätkqe, a äqätminuwä iquayi. Itani qämakä iqu, eqä-huänjä-tänjä hikä weä iqi, pämä ätqäukqe.

13

Nanuä hiqiyqä hñqu ätimäukqenqä

¹ Qämakä iqu iqi tqäutanga, nyi nanuä hiqiyqä hñqu, eqä-huänjiuta timäuqanqi äqunqqe. Iqu nyuänjä 7-tänjä-qu eä, itanqa nyuänjä komqä-hänyenjä 10 hunätanqi äqunqqe. Itani hänyenjä eeqänänjä iquauñi, ämiqä iquauqä ynña enqä-pani äpmakäuminqe. Itanqa iqueqä nyuänjä iquauñi, yoqä Goti Iquenyqä äkasuwä quvqä tqänqä hui äqänminqe. ² Ga nanuä hiqiyqä nyi hinuä äqunqqa tqu, ii lepatqä enqä-panjä iyyi. Itanqa kiqä yuki, bea iquauqä enqä-pani. Itanqa kiqä manji, laiyonqä iquauqä enqä-pani. Itani qämakä iqu nanuä iqueni, iqueqä yänänäqñqe ävätä, yoqä naqänqä iwimäkätä, itanqa ämiqe, iqueqä-kiuä enqä-panjä pmetñqä iwimäkkqe. ³ Itanqa nanuä hiqiyä iqueä nyuänjä hñqueni, wätanqä-täni. Ii pizqä äpäsanä-tpu ikuwä-qe, wätanqä ququvqä iñä iqu, ae äsätä, äñguä ekqe. Itani qokä-apäkä eeqänänjä, nanuä hiqiyqä iquenyqä yäunjuä ipu, qänaknä äwikuwi. ⁴ Itanqa iqua, qämakä naqänänjä iqu iqueqä yänänäqñqe, nanuä hiqiyqä ique äwikqenqä näqñqä ae epiyitani, qämakä iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä qonjä äwoktäukuwi. Ga iqua, “Nanuä hiqiyqä tqutä asänänji, tqukikä? Ä mäkä anänji, tqukitä hunyinyqäwä? Aanqeqä” ätäpu, nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu inä qe ämamäukuwi.

⁵ Inqanji Goti Hanjuwä Iqu nanuä hiqiyqä iqueni, hinuinä qunätanqi, iqu kiqä yoqä haqeu ämamänätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä quvqä ätätä, ga ämaqeu mitqätanqi, qanua 42 äpäukqe. ⁶ Qanua iñjä päwätqätanqa, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä ätätäqänqanji, Iqueqä yoqenqätä, Iqueqä anä qäukuä haqä yätunñqätä, nñ iu äpmeñuwä eeqänänjä iquauñqätä, tuwänggisa ätminqe. ⁷ E qäyä ätätqätanqi, Goti Iqu iqueni, iqu qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atäunjuä ikqä iunji äpästätä, homä qäyä iwimäkätñqä hinuinä äqunminqe. Itanqa

iqu yoqä naqä ämetä, hueqä-himqä eeqänänjä iutä, huiwä huitanjä-huitanjä änyänuwä iutä, kuknuä eeqänänjä iutä, itanğa qua eeqänänjä iu pmeqä iutä ämitnqä hinuinä äqunminqe. ⁸ Iutanı, ämaqä qua iu pmeqe, Goti Iqu qua mimäkqänğanı, quwqä yoqe bukä hea ique-ique pmeqeunı maqñqä iminqä eeqänänjä iqua, qu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu matnämäupu qonjä woktäupnuwiqä. Bukä iqu, ii Sipsipqä Meqä qu qänğanä pizqä äpäsänuwä Iqueqeqä.

⁹ Ämaqä qätä-tänu-qu etanğutqe, iqu kuknuä tä qätä änguänä äwiyänä. ¹⁰ Ga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque, guä kiqiyäueqänqä atäunüä itqätanğutqe, inı iqu guä kiqiyäueqä anıu guä qiyänätñqä wänqiyä. Itanğa Iqu ämaqä hñque, qu näpqa-hionaqetä pizqä päkpnqä atäunüä itqätanğutqe, ga qu iquenı, näpqa-hionaqetä pizqä päkpnqäuä. Ga suqä tiinjä tqı timäuqanğanı, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu yänänäqñqä äpmapu, quwqä quuvqä heqiyqe, a yänänäqñqä kiqätqäpnqä.

Nanuä hiqiyqä hñquququ ätimäukqenqä

¹¹ Itanı nyi nanuä hiqiyqä hñquququ, qua iunda ävautä äyapqanğı äqunğqe. Ga kiqä nyuänjä iunı, komqä-hänyenjä hñquaqu, sipsipqä meqä iquauqä enqä-panjä iinjä äunäqänğa, kiqä kuknui, qämäkä naqänänjä hñqueqä enqä-paniqä. ¹² Nanuä hiqiyqä qua iuta ätimäukqä iqu, nanuä hiqiyqä kinğanänjä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, iqueqä wäunui imäkminqe. Nanuä hiqiyqä kinğanänjä iqu, wätanqä ququvqä, ique pizqä päkmätä ekqä, ga ae äskqä iquvi. Itanı qua iuta ätimäukqä iqu, qua iu äpmenuwä iqua, nanuä hiqiyqä kinğanänjä iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu qonjä woktäupñqä, wäunüä tii iminqe. ¹³ Iqu suqä naqänänjä, ämaqä mimäkqänänjä di huitanjä-huitanjä imäkätñqä yänänäqñqä ämakqe. Suqä hñqu tiinji. Qokä-apäkä iuqä hinuä iqinjı, iqu, tä qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päknätñqä imäkminqe. ¹⁴ Iqu nanuä hiqiyqä kinğanänjä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, suqä iinjä iqua qäyä imäkätñqä, Goti Iqu iquenı, hinuinä qunğanğqetanı, iqu qokä-apäkä qua täunı quanğä ätuätä, tii ätuminqe. “Nanuä hiqiyqä, näpqa-hionaqe qäyä äpäsqanğä, hänjä yqänä äpmenqä iquenı, he iqueqä ktqe imäkäpu, iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.” ¹⁵ Itanı, iqu nanuä hiqiyqä ktqä iquenı, yunüä qäyä vätnqe, Goti Hanjuwä Iqu hinuinä äqunğqe. Inı ktqä iqu, kuknuä ätätä, ämaqä ktqä ique qonjä mäwoktäuqä iqanğppqä iquaunı, qu pizqä päkpnqä imäkkuwi. ¹⁶ Itanğanı, nanuä hiqiyqä hñquaquñä iqu tqanğı, qu qokä-apäkä eeqänänjä iuqä huiwiu atäunüä vqänqä äqäkuwi. Hñqua quwqä hipenüivqä. Itanı hñquaunı, hipa ämuangisanjqä. Ga ämaqä hinğinqä, ä yoqä-tänä, nñ mbqä kuapänjä-tänä, nñ mbqä-nätmatqä jua-jua maiqä-tänä, ä huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä inuwä, ä huiziquauqä wäunüä hinğinäwa äwiyätqänuwä-ppqä iunı-pqeuä, qu eeqänänjä, atäunüä vqänqä kiqä hiqñqä iutanı, äyä ämakuwi. ¹⁷ Hiqñqe, ii nanuä hiqiyqä iqueqä yoqenä-qe, nñ iqueqä yoqä iuta a täuqänqe. Inı ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä hiqñqä mämeqä imipqä iqua, qu qokä-apäkä huiziuqä nätmatqe, mbqä miqä da iqanğppi, ga huizi iqua-pqe, quvaqä nätmatqe, mbqä miqä danä ipnuwi. ¹⁸ Ga ämaqä hñqu knuä änguä-tänu eäqe, iqu nätmatqä tänqe, näqñqä änguänänjä hetñqänänjqä. Ämaqä hñqu näqñqä-tänä-qu eäqe, iqu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqeta a täutñqänänjqä. İi ämaqä hñqueqä yoqeta atäunüä enqä-paniqä. İi 666 iqeyi.

14

Ämaqä 144,000 iqua, apqä änyä-hänjä ätkuwiñqä

¹ Ga nyi hinuä anğumä äqunğqe, Sipsipqä Meqä Iqu qoqonä Sayonä yätu tqäutangi äqunğqe. Itanğa Iqutäni, qokä-apäkä 144,000 iqua, Sipsipqä Meqä Iqueqä yoqetä, Iqueqä Kaniqueqä yoqetäni, quwqä hipenuiu äqambu anä ätqäuminuwi. ² Itani qäukuä yätutani, häänqä änguänänjä hui qänğangi äwikqe. Ii eqä naqä hñqueqä häänqätä, qaquvqä naqä hñqueqä äkakätä, enqä-panjä iinjä ätätä, ga ämaqä hui gita ätquwä-panjä iinjä tqanğı äwikqe. ³ Ga qokä-apäkä 144,000 iqua, Goti Hanjuwä Iqueä zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä hinuä iqi ätqäupu, apqä änyä-hänjä hñqu ätkuwi. Apqä iquenqe, ämaqä huizi iqua-pqe, mağnqä epnä. Ga ämaqä kuapanänjä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä iuta anğı mbqä imakqä iqua, quwqä-quwänä näqñqä eqäuä. ⁴ Ämaqä iqua, apäkä iuatä hiqaqä anä äwipu, kiyä imätmäknätqänuwä enqä-panjä iinjä ma, ikikinyänjä äpmepu, anjä eeqänänjä, Sipsipqä Meqä Iqu äwqanğqeuñi, qänaki äwivändätqänuwä iquayi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänjä qua täuñiuqä awä iqisa ae mbqä imetä, inji qu Iqueqänqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqänqätä, qämätaqiyqä pmepñqä iinjce, qu, qu-ganänjä enqä-panjä itmakqe. ⁵ Qu kukñuä quanğä matqä ipu, nätmatqä hñjua mimäkqä itqänuwä iquaiqä. Oeyqä.

Ynaunjqä hñquaqui-hñquenjä iquauqä kukñuinjqä

⁶ Nyi iinjä äqunmitani, huizi, ynaunjqä huiziqu qäukuä awä iqi äväwa päwqanğı äqunğqe. Iqu kukñuä änguä hea ique-ique pmeqe, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä iunji, kukñui awä tuätñqä iquvi. Qua eeqänänjä iutä, hueqä-himqä eeqänänjä iutä, ä anjä-kukñuä eeqänänjä iutä, nñ huiwä huitanjä-huitanjä iutänyä. ⁷ Iqu manjä yänänäqñqä tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeugä suqe kukñuä tqeuta iwäsäutñqe, ae ätimäuqiyä. I etanğı he Iquenqä zä yasämä ipu, Iqueqä yoqe haqeu matnämäupñqä, qonjä woktäupiyä. He Goti qäukuiu, quaeu, eqä-pñiu, itanğa eqä esquä eeqänänjä imäkkqä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, ‘änğuiqä’ tpiyä.”

⁸ Itani ynaunjqä huiziqu, hinuiqänjä ique qänaki äwivändqä äquvepätä, tii ätukqe. “Anjä-himqä naqänänjä Bapilonäni, qui ae imäkñgiyä! Anjä-himqä Bapilonäni, qokä-apäkä eeqänänjä, wainqä yänänäqñqä vqanğı qu änäpu, hiqiiyqä iquwä-pa, kiqä suqä yänänäqñqä iu, huiwä yanjä hinğı imbñqä iwimäkqeqä. Auä ii qui ae imäkñgiyä!”

⁹ Itani ynaunjqä huiziqu, iquaquisanjä qänaki äwivändqä äquvepätä, manjä tnänjä tiinjä ätukqe. “Ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä yoqetä, iqueqä ktqetä, haqeu mamäupñqä qonjä äwoktäupu, iqueä atäunjuä iinjce, hipenuiunjä-qe, hipaeunjä-qe, ämapqä iqua, ii iqua wainqä aanjä huitanjä di bñqäuä. ¹⁰ Wainqä ii ämbqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjiyqä. Itani Goti Iqu wainqä-eqetä, aanjä eqetä, yuqui-yaqui mimäkqä da yänqiyä. Oeyä. Iqu Iqueqä äwqä tnäni, eqä-häkä imänqeu iquatimeqanğuti, ga ämaqä iqua, iquauqä ququvqenqä ämbñqänänjqä. Ii ämbqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iquauä hinuä iqisä, Sipsipqä Meqä Iqueä hinuä iqisänji, ämaqä iqua tänjä-hunqä ququvqe, tä iutatä, hikä piyanjä-weqä tä änätñqä iutatä, mapñqäuä. ¹¹ Iwä suakä, iquau tänjä-hunqä e vqä iquesa ätimäuqäqä iqu, iqu äpakä iquäniqueqä. Ga ämaqä nanuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä, qonjä äwoktäupu, itanğa iqueqä yoqeta

atäunüä iinqä ämequwä iqua, qu hiunjinga, heatqänga, hapä pmeqe, mämeqä danä ipnuwä iquayqä.”

¹² Itanjanı suqä iinjä iqua ätimäuqanjanı, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, Iqueä suqä eeqänänı qänaknä ipu, quwqä quuvqä heqiyqe, Jisasi Iquenyqä a äkiqätäunuwä iqua, qu yänänäqñqä pmapñqänjanı.

¹³ Itanı qäukuä haqä yätutanı, nyi manjä hñqu tii tqanji äwikqe. “Si tuwanüä tii qäyä. ‘Ämaqä, qu Naqä Iquenqä quuvqä eqiyäpu, tängtatı nänqinqä äpäkombnuwä iqua, yeeqä äwinyänä.’” Itanga Dñä Ängüä Iqu-pqe, tii ätkqe. “Ii naqä-qakuiqä. Ii tiinjä etanjiyi. Quwqä suqä ängüä imäkmitpqä iqu, qutä anä wänıqetanı, quwqä wäunüä dñä huqä itqänuwı, huätä ävquatämäupu, hapä pmapnuwiqä.”

Ymisanjä mmqä iqanğa, tävqenqä

¹⁴ Iinjä äqunmitanı, huizi, nyi qaquvqä qäpaiqä hñque, ämaqä ne qua täutanä enqä-panä asänänä hñqu pmetanji äqunqqe. Iqu iqueqä nyuänıunı, golqä yñña enqä-pa ämäüä, itanga iqueqä hipa iunı, hionaqä kuä-tävqä aanjä yanäqñque a äqätminqe. ¹⁵ Itanı ynaunjqä huiziqu, Goti Hanjuwä Iqueä anjita yäpaqänğisa ätimäuäqe, ämaqä qaquvqä ique pmetanqä ique, manjä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ymisanjä qua bu enqä eeqänänı, mmqä ae iqä-qae, ga tänganji ätävqänqanjqae,* tqä hionaqetä täwiyä.” ¹⁶ I tquanğa, ämaqä qaquvqä iu äpmaminqä iqu, iqueqä hionaqetä, ymisanjä ae mmqä itanqä-quau ätäwikqe.

¹⁷ Itanı enätqä huiziqu, hionaqä kuä-tävqä yanäqñquä a qätqä-qu, Goti Hanjuwä Iqueä anjä qäukuä haqä yätu ämätnänqetanı äväma, yäpaqänğisa ätimäukqe. ¹⁸ Itanı enätqä asä hñqu hiqäva-imäkqä ttawiuta äväma äpkqe. Iqu tä iu ämitnqä yänänäqñqä-tänä iqueqä. Iqu enätqä hionaqä aanjä yanäqñquä-tänä qätätanqä ique, tiinjä ätukqe. “Wainqä qua bu enqä häukui, mmqä ae iqä-qae,† tqä hionaqä yanäqñquetä huätä ätävätnä, naqä-hñqäqinyä mäqumuatiyä.” ¹⁹ Iinjä tquanğa, ynaunjqä iqu iqueqä hionaqetä, wainqä häukuä mmqe ätävätä, aquvä ämaqäkqe. Itanı iqu wainqä häukuä mmqä ätäwikqä ii ämetä, qonjqä ipu, kiqä eqä mapñqä hikä hovqä naqä ique ätnämäukqe. Hikä hovqä iqu, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäninqä ätnä. ²⁰ Qu anjä-himqä yäpaqänğisa ätimäupiyi, wainqä häukui, hikä hovqä ique ätnämäukuwi, qonjqä iqanğuwänğa, häneqe, hovqä iquesa ätimäwa yäpaqänğisa äpäwäkqe. Hänqä i äpäwäkqe, ätuwa äpeyätä, ämaqä iunı ämäpмуäqänänä iinjı, ii huakä enqä-pa, kinjä haqä nämä‡ äquveqäkqe.

15

Enätqä 7 hñqua, nätmatqä ququvqä a äqätänuwınqä

¹ Nätmatqä iinjı timäuqanji hiñuä äqunmitanı, huizi, hiqñqä huitanä hñqu, qäukuä yätuta timäuqanji äqunätmä, “Squä-nänjä äqunänundiyä” tmä ikqe. Nyi tiinjä äqunqqe. Enätqä 7 hñqua, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpnqä a äqätpu äpmaminuwi. Nätmatqä quvqä iinjı, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänıuta qäpu ätimäuqä-qae, anğinı hui matimäuqä yänqiyä. ² Itanı nyi eqä-pñä naqänänä hñqu, huiwä hiqumuanä hiñuä iqänqä-nänı, tetä qäsä imäkquwä-panä iinjä äqunqqe. Itanga eqä-pñä iqueä manjä iqinı, ämaqe, qu mäkä iunı ämäwqätäupu, nanüä hiqiyqä iquesä, iqueqä ktqetä, ä iqueqä atäunüä

* **14:15** Itkimäqä 14:7 † **14:18** Itkimäqä 14:7 ‡ **14:20** Jonä iqu hiqñqä 1,600 äqäkqe. Hiqñqä iinjıqua, ii 300 kilomita enqä-panıqä.

iinǵetä, mändi äkittqukuwä iqua, gita Goti Hanjuwä Iqu iquau äwikqe a äqätpu ätqäuminuwi. ³ Qu iqi ätqäpiyanǵanı, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuä-wiyqä Mosisi iqueätä, Sipsipqä Meqä Iqueätä, apqä tii ätminuwi.

“Naqä Iqukiyä, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqukiyqä. Si wäunuä yänänäqñqä, ämaqä mimäkqänänjä huitanjä di, Imäkqä-quki etanǵi, ga ne hinuä äqunätanä änevauqumuatqiyä. Ga ämaqä eeqänänjä iuqä Ämiqä Iquki, Tqä suqä eeqänänjä, jänänänjä eä, ga aanjä naqä-qakuänänjia.

⁴ Naqä Iquki, Si aanjä pmuai, Tqä-täuänänjia. Ämaqä hueqä-himqä eeqänänjä iqua äpäpu, Sinyqä qonjä äuktäupu, ‘änǵuiqä’ tp-nuwänqänänjia. Tqä suqä aanjä jänänänjä, ätnänjä iqi ae ätimäuqe. Tqä suqä iinjä iquautanı, qokä-apäkä eeqänänjä, Sinqä zä ipu, Tqä yoqe, haqeu matnämäuqäpnqänänjia.”

⁵ Nätmatqä iinjä iqua ae ätimäuqanǵa, nyi anǵi hinuä äqunǵqe, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anjä qäukuä yätu ämätnänqä yäpä imñi, hiqñqä pmua ique hinuäquva enminǵqe, ävatñǵanǵi äqunǵqe. Namnä anjä iunji, Goti Iqueqä kukñuä-suqe, äwäminǵqe. ⁶ Itanı enätqä 7, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpnqä a äqätminuwä iqua, hiqñqä pmua iuta yäpaqänǵisa ätimäukuwi. Iquauqä huiwä iunji, ämuasmänqä kiyä maeqä, aanjä äyänqä ipumbu, quwqä quikuiunji, golqä yauqä enqä-pa äyiminuwi. ⁷ Itanı enätqä iquauñi, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä iquautanjä hñqu, golqä hevqä 7, iquau äwikqe. Itanǵa hevqä iinjä iquauñi, Goti Hea Ique-iue Pmeqä Iqueqä äwqä tnänji, manǵuä änyiminǵqe. ⁸ Itanǵa Goti Yoqä Naqetä, Yänänäqñqetä, Ämenqä Iqu pmetanǵiyqä knuä ävätnǵqe, hiqñqä pmua iunji, suakä iqu, äkeikqe. Itanǵa enätqä iqua, quwqä nätmatqä quvqä qäpu equaseqanǵuwänǵanǵqe, ämaqä hiqñqä iunji, mäpaquvqä ipnuwiqä.

16

Enätqä iqua, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqe, equasekuwinqä

¹ Itanı nyi Goti Hanjuwä Iqueä hiqñqä pmua yäpä yänǵisanji, manjä hñqu tqanǵi äwikqe. Iqu enätqä 7 iquauñi, manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “He äwäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqä 7 iqua, qua bu eeqänä equasäpiyä.”

² E tqanǵa, enätqä hinuiqänjä iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqe, äma äwäqe, qua haqeqi equasekqe. Ga inǵanı, ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueqä atäunuä imbu, iqueqä ktqenqä qonjä äwoktäuminuwä iquauqä huiwiunji, wätanqä ququvqänänjä äwimäkqe.

³ Itanı enätqä huizi iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänjä iinjä hevqe, eqä-pñä iu equasekqe. Equaseqanǵa, eqä-pñi, ämaqä ae äpäkombqä iquauqä hänqä enqä-pañä iinjä ätuekqe. Ga nätmatqä eqä-pñiu äpmeñuwi, eeqäpnä äpäkonǵuwi.

⁴ Itanı huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqe äma, eqä qanjä äpäwitñqä iquautä, eqä esquä iutä equasekqe. E equaseqanǵa, eqä iinjä iqua, eeqä hänqä imänǵqe. ⁵ Ga inǵanı nyi ynaunjqä egeu miqä iqu, tii tqanǵi äwikqe.

“Goti Tqä-täuänä Naqä-qakuä-quki eänä, Qänǵanä Äpmaminjä, Tänǵa Äpmeñä, Iqukiyqä. Si ämaqä iunji, quwqä suqe iwäsäutnä, nätmatqä quvqe wimetñqä ätnji, ii Tqä kukñuä ätnji waqiyä manä, aanjä jänänänjia. ⁶ Ga ämaqä Tqä kukñuä hinuä-tqä iquautä, qokä-apäkä Tqänqä atäunuä ikñä iquautä pizqä äpäsapu, quwqä hänqä iotñqä

imäkkuwitani, Si häneqe ämaqä quvqä tqua hñqä äwiñi, ii quwqä kimani, qäyunänjqä.”

⁷ I tqanğa, nyi hiqäva-imäqä ttawä iutani, manä hñqu tii tqanği äwikqe. “Goti Naqä Aanä Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iquki, Tqä qokä-apäkä kukñuä mitqe, quanğä manä, aanä naqä-qakuä jänänänjqä.”

⁸ Itani enätqä huizi 4 iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänä iinğä hevqe, mäptqä ique equaseqanğa, Goti Hanjuwä Iqu mäptqä iqueqä te, yänänäqñqä ätimäutä ämaqe te qäyä nätnqä, hiñuinä äqunğqe. ⁹ Itani mäptqä iqueqä te, aanä tnänä imänätä, ämaqä iunji häkiyä yäqiyqanğa, qu Goti Hanjuwä, nätmätqä ququvqä qu äwimeqä ii ämitñqä Yänänäqñqä-tänä Iqueqä yoqenğä kukñuä ququvqä ätminjuwi. Iinğä ätäpiyanğanji, qu Iqueqä yoqe, haqe mamäupñqe, knui makunmäknğä iminjuwi.

¹⁰ Itani huizi, ynaunjqä 5 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä iinğä hevqe, nanuä hiqiyqä iqueä zä-hawä iu equasekqe. Itanğa ämaqä nanuä hiqiyqä iqueä yäpä iqi äpmaminjuwä iunji, hea iwimäkkqe. Imä e äpmapiyanğanji, tänä aanä ququvqä wunğanji, quwqä tewi huakmä iminjuwi. ¹¹ Qu quwqä huiwiu tänä-hunğätä, watanğetä, wimeqanğqenğä Goti Hanjuwä Qäukuä Yätu Ämitñqä Iquenyqä kukñuä ququvqä ätminjuwi. Iinğä ätäpiyanğanji, qu quwqä suqä ququvqä imäkmijnjuwi, tuwä äwiyäpu, knui makunmäknğä iminjuwi.

¹² Itani asä enätqä 6 iqu, iqueqä hevqe, eqä naqä Yupretisi ique hageqi equasekqe. Ga ämiqä naqä mäptqä timäuqä ingisanä iquauñqä hänaqe näwenyä imäkätñqe, eqä naqä iinğä iqu ye ikqe. ¹³ Iinğä iu äqunumi huizi, mätnä enğä-panä dnä quvqä hñquaqu-hñquenä iqua, qu qämakä naqänänä iqueqä manjutatä, nanuä hiqiyqä iqueqä manjutatä, ä hiñuä-tqä quanğä iqueqä manjutatä timäuqanğä äqunğqe. ¹⁴ Ga dnä ququvqä iinğä iqua, nätmätqä ämaqä mimäqänänä di, huitanğ-huitanğ imäkäpu, ämiqä qua naqä äwäkawänğä iu äpmeñuwä iquau äwimayikitqänjuwä iquayi. Ii tiinğä etanğiyi. Dnä iqua ämiqä naqä iquauqä knui ävauqumuätqanğpi, qu iquauqä mäkä-iqä iquau aquv ämaqäyäpu, itanğa hiunji naqänänä, Goti Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqu atäunjuä ae ikqä iqueni, Iqutä mäkä humbnuwänğänänä.

¹⁵ (“Ga he qätä änyipiyä. Nyi henyqä äquvepätmänğanji, quwä-meqä iqua äquvepätqänjuwä-pa, iinğä quvepmqänä. I hitanği ämaqä hñqu, hiqaqä mäwiqä itä, ga qokä-apäki, iqueqä womba iinğqe, ätnänäqi inğa ikiqanğuti hiñuä qunquä iinğqe, iqueqä ämuasmänğqe, kiuätä qäqiqi emitätqe, itani ämaqä iinğä iqu, yeeqä iquänğä.”)

¹⁶ Itani dnä quvqä iqua, ämiqä naqä iquauñi ätuma, anä, Israitqä iquauqä kukñuä iunji, ‘Amaketonäuä’* änyuätkuwä iunğä, äquvepkuwi.

¹⁷ Itani enätqä yäpakä 7 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä hevqe, qäukuii equatekqe. Ae equateqanğa, Goti Hanjuwä Iqueä anitanji, manä hñqu, zä-hawä iuta yänänäqñqä, “Qäpiyqä!” ätkqe.

¹⁸ I tqanğa, qaquvqetanğä we-hunğqe, im-imä ändakka weqanğa, häñğä naqänänä ätätä, qaquvqe osqanğa, itani eekä aanä naqänänä ikqe. Ga eekä iinğä iqu, qänğanä qokä-apäkä qua täu äpmaminjuwänğanji, naqä iinğä di miqä iminğqe. ¹⁹ Iinğä iqetanji, anä-himqä naqä Bapilonä ii, hiqñqä 3 äkutänğanğa, itanğa ämaqeucä anä-himqä huizi-pqe, qui eeqä imäknğqe. Goti Hanjuwä Iqu, anä-himqä naqä Bapilonä iyyqä suqenğä knuä indqänäqe, Iqu anä-himqä iqueni, wainqä-eqe, Iqueqä

* **16:16** Yoqä ‘Amaketonä’ iqueqä quati, ‘Qoqonğä anä-himqä Megito iu ätqänğä’ iquvi. Qänğanäñi, Israitqä iqua mäki, iqi äunjuwi. Tiwiqä hñqu 2 Ämiqä Naqä 23:29-30 iu äqänä.

eqä-häkä† imänqeu equasimetä, änätñqä imäkkqe. Ga wainqä-eqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä naqänänñiyqä. ²⁰ Eekä iqanğa, qua eqä huväkiyä äwäkäwänqä isua eqä ämäpмуäqanğa, qoqonjä-pqe matqäuqä ikuwi. ²¹ Itañi, hiwiyä häukuä naqänänñi, qäukuä yätuta äpäknğqe. Iquauqä hanjä-iqe, aanjä kuapänänñi 50 kilo tqe. Inji ämaqäyqä haqeqi äqäyäpäknätä, quñi aanjä quvqä kuapänä iwimäkkqe. Ququvqä iwimäqanğqenqä, qu Goti Hanjuwä Iquenqä kukñuä ququvqä ätminjuwi.

17

Apäkä huiwä yanjä hiñgi ikiqä iinyqätä, nanjuä hiqiyqä iquenqätä

¹ Itañi enätqä 7, hevqä a äqätänjuwä iquautañä hñqu, nyi änyimeqe, “Anä äwäta, ga apäkä huiwä yanjä hiñgi kiinjä ikiqä, eqä kuapänänñi iquauqä haqeqi äpmenqä ii, iiyqä ququvqenqä kima metñqenqe, ämäktquamqänä” ändkqe. ² “Ga qätä nyiyä. Apäkä iinji, ämiqä naqä, qua täutañä iqua ätuma ikipu, huiwä yanjä hiñgi inyäkitañjuwiqä. Ga aanjä ämaqä qua täutañä-pqä iqua-pqe, asä inä inyäkipu, ga eqä yänänäqñqe änäpu, wänä-wänä iquwä-pa ipu, nätmätqä huiñqä änyä maqñqä epiyanä itqänäuä.”

³ Kukñuä iinji ae ändäqe, iqu Dñä Änğüä Iqueqä yänänäqñqeta, anjä avqñqä iunqä ändma äukqe. Iqinji, nyi apäkä hñqu nanjuä hiqiyqä häñesqä hñqueä haqeqi pmetanji äqunğqe. Ga nanjuä hiqiyqä iinjä iqueqä huiwä iunji, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä tuwänğisa tqä yoqenä, imueqänqä iquvi. Ga iqu nyuänjä 7 änyqä-qu eä, iqueqä nyuänjä iinjä iquauñi, komqä-hänyeñä 10 äunminqe. ⁴ Ga apäkä iiyqä ämuasmänqe, häñesqätä, ipisqätä, itanğa golqä quayuñuä huitañä-huitañitä, ä hikä quayuñuä äñğuanänjä huitañä-huitañitä, wimñä aanjä qeqätqä imäkkuwi-tänjä iiyi. Iiyqä hipa iunji, golqä häkä a äqätminqe. Suqä Goti Iqueqä hinjuä iqi piyanjä-weqätä, kiyä mätqätä, iiyqä huiwä yanjä hiñgi äväkitäqanğa imäkäkäminqe, häkä iinjä ique manğüä änyminqe. ⁵ Ga iiyqä hipenjuä iunji, qu iiyqä yoqä tii äqäkuwi. “Anjä-himqä naqä Bapilonä, apäkä eeqänänjä, hiñgi qñqä iuauqätä, suqä piyanjä-weqä qua iu äwinqä eeqänänjä iuqä känaiyi.” Yoqä iinjä iqueqä qakui, zä äwäminqe. ⁶ Apäkä iinjä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, äpäkonğuwä iuqä häñeqe änätä, ämaqä hñqu eqä yänänäqñqe, änätä wänä-wänä ikiqä-pa, e iqanği äqunğqe. Nyi hinjuä iinjä äqunmi, yäunjuä itmä, kñuä kuapänä änyikqe.

⁷ Kñuä e änyätqätanğa, ynaunqä iqu tiinjä ändkqe. “Si sunqä yäunjuä inyä?” Iinjä ändäqetanji, tiwiqe tii änyikqe. “Apäkä iisä, nanjuä hiqiyqä, ii haqeqi pmeqä ätuma äwqä iqu, nyuänjä 7-tänjä ga kiqä komqä-hänyeñi, 10 iqtänji, iquaquiyqä qakui zä witanğqä-qe, nyi ämäktquamqeqä.”

⁸ Iinjä ändäqetanji, tiinjä ändkqe. “Nanjuä hiqiyqä si hinjuä äqunänjä iqu, qänğanä äpmaminqä-qe, täñganji yqänä mäpmeqä enä. Ga iqu qua hovqä täpäunjuä maeqä iquesa äväma, yäpaqä täñğisa yapätñqä näwi imäknätqä. Ga, iqu hämä qui imäknänñiyä. Qokä-apäkä qua iutanjä, ga Goti Hanjuwä Iqu qua mimäqänğatqä quwqä yoqe, bukä hanjä-pmeqeu maqñqä inqä iqua, nanjuä hiqiyqä ique hinjuä äqumbiyi, yäunjuä ipñqäuä. Ii tiinjä dutanji. Qänğanänñi iqu äpmaminqe, ga täñganji mäpmeqä inqe, iwä qänakndanji iqu ätimäuniqeqä. ⁹ Ga ämaqä kñuä indqänqä äñğüätänju etanğutqe, iqu nätmätqä täñqe, näqñqä äñğüä henqiyä. Nyuänjä 7 iqua, qoqonjä 7 iquauñqä atäunjuä änyänä. Itanğa apäkä ii, qoqonjä iquauä

† 16:19 Matiu 20:22; 26:39; Jonä 18:11

haqeqi äpmenä. ¹⁰ Ga anġi tiinjġä. Nyuanġä kuapänä iqua, ämiqä naqä 7 iquaunġä, atäunġä inä änyänä. Iwä iquautanġi, 5 iqua qui ae imäknganġä, kiuänänġä hġqu yqänä pmetanġi, ä huiziqu matimäuqä yqänänġä. Ga iqu ae ätimäuqetanġi, kuapänä mäpmeqä, wänqäpu pmenġiyä. ¹¹ Ga nanġä hiqiyqä qänġanä äpmaminġä, tängä-pqä mäpmeqä da inġä iqu, ii iqu atäunġi tiinjġä eänä. Ämiqä 8 iqueyqä. Itanġanġi ämiqä iinjä iqu, huizi iquautanġä anänġä-qu enġä-qae, ga iqu qui hämänä imäknäniqeqä.”

¹² Iinjä ändäqetanġi, tii ändkqe. “Komqä-hänyenä 10, si äqunänġä iqua, ii atäunġi, ämiqä naqä 10 iquaunġeqä. Iinjä iqua, ämiqä naqä ae equwä ma, nanġä hiqiyqä iquätä yänänäqġqä anä ämapiyi, ämiqe zinquänġata ti mäptqä timäuqänġanġä wänqäpu mipġqäuä. ¹³ Ga ämiqä iinjä iquauqä kġui, naqä-hġqunänġqae, quwqä yänänäqġqetä, ä yoqä naqetä, nanġä hiqiyqä ique wipġqäuä. ¹⁴ Ga nanġä hiqiyqä iquätä, ämiqä iquata, qu Sipsipqä Meqä Iquätä mäkä äumbiyi, ga Sipsipqä Meqä Iqu, ämaqä naqä iquauqä Naqä-qu eä, ämiqä iquauqä Ämiqä-qu etanġqä iutanġi, Iqu iquauġi mändi äkittġiyätä ämäwqätäunġiyä. Itanġa Iqu mäkä iqanġqeu anä iquwä iqua, ii ämaqä Iqu tääqä ätuätumetä, Iqueqänġä atäunġä itä, Iquenyqä quuvqä yänänäqġqä eqiyäpu, kukġuä qänaknä itqänġuwä iquayl.”

¹⁵ Itanġi enätqä iqu kukġuä hui inä tii ändkqe. “Eqä naqä, apäkä huiwä yanġa hġngi ikiqä ii äpmenġä iqi pätcätanġi äqunänġä iqua, ii atäunġi tiinjġä eä. Qokä-apäkä huiwä huitanġä-huitanġä iinjġä, kukġuä huitanġä-huitanġä mġqä, qua huitanġä-huitanġä iutanġä iinjġä, eeqänänġi aquvä naqänänġä äqänäpu, äpmenġuwä iunġä eänä. ¹⁶ Itanġi komqä-hänyenä 10 äqunänġä iquata, nanġä hiqiyqä iquätä, tänganġi apäkä huiwä yanġa hġngi ikiqä iinyqä, himä-wiunġä wipġqäuä. Qu apäkä iinjä, iiyqä nätmätqä ämotaupu, qäkä tpqä iwimäkäpu, iiyqä guwä huiwä du ämäkänġe änäpu, itanġa iinjä, tä hämänä wätakä niqiyätġqä ikapġqäuä. ¹⁷ Suqä iinjä imäkġnġe, tiinjä itanġiyi. Goti Hanġuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iinjġä qänġanä ätätä eänġeu timäutġqä diġqe, Iqu Iqueqä-käuä ämiqä iquau kġuä vqanġi, ga qu kġui, naqä-hġqunä indqänäpu, quwqä ämaqeu miqänġä yänänäqġqä eeqänänġi, nanġä hiqiyqä ique wipġqäuä. Qu Goti Hanġuwä Iqu nätmätqä eeqänänġä ätkqä dunġe, inyänä iqa uwqäpnuwiqä.”

¹⁸ I ändäqe, tii ändkqe. “Apäkä si hiġuä äqunänġä ii, atäunġä tiinjġä eänä. Anġä-himqä naqänänġä, ämiqä naqä qua iunġä eeqänänġä iquau ämitġqä iinyqä ätnänä.”

18

Anġä-himqä Bapilonänġi, apäkä hġngi ikiqä enġä-panġä itanġi, qui imäknganġä

¹ Nyi nätmätqä iinjä iquaunġe, qätä ae äwimi, enätqä huiziqu qäukuä haqä yätunġi äväma, quvepġanġi äqunġqe. Iqu aanġä yänänäqġqä-tänġä-qu, ga iinjä motquetġqe, iqueqä huiwiutanġi, qua iu we äunminġe. ² Itanġi iqu manġä yänänäqġqä tiinjä ätkqe.

“Anġä-himqä naqä Bapilonä ii, aanġeqä! Qui ae imäkngiyä! Ii dnġä ququvqä iquauqä anġä ätimäuqe. Dnġä hġquatä, ynġä hġquatä, nanġä hiqiyqä hġquatänġi, qu Goti Hanġuwä Iqueä hiġuä iqi, kiyä imätmäkngä äwätqäġuwi, iqi äpmenäpuä. ³ Ii tiinjä duta itanġi. Ämaqä, wainqä-eqä yänänäqġqe änatqänġuwä-panġä iinjä, hueqä-himqä eeqänänġi, iisä huiwä yanġa kuapänä änyäpu, itanġa ämiqä naqä, qua iunġä iqua-pqe,

iisäni huiwä yanä inä änyimiñuwi. Ga ämaqä quaeutanä, mbqä wäunuä imiñuwä iqua, qu mbqä wäunuä ipu, iwä mbqä kuapänäni, ii suqä quvqä huitanä-huitanä womba miñqä imäkmiñqeta, ämamiñuwiqä.”

⁴⁻⁵ Inji ae ändqanğa, nyi manä hñqu-mända qäukuä yätuta tii tqanği äwikqe. “Nqä qokä-apäkäuä, anä-himqä iuñi, iyyqä suqä ququvqä aquvā imäkqa-imäkqanji, qäukuä haqä täu etqutquiyä. Itanji Goti Hanjuwä Iqu, iyyqä suqä ququvqä eeqänänä imäkätñqenqä kñuä indqänğiyä. Ga, suqä quvqä ii imäkätñqetä, iyyqä mbqä quvqä metñqä-pqe, hesä anä guäyamä maiqiyqe, qäyunä ma, quvqänänjiqä. Iiñinqe, he anä iqinji, äväma ppiyā.

⁶ He apäkä hiñgi ikiqä ii, huiziquau iwitquetñqenqä kñuä heyqanğutqe, ga suqä asä iinji, he witquapñqeqä. Ii iyyqä suqä quvqe, ämamonäka äpäyätñqä-pa, iyyqä mbqä quvqä metñqe, ämämonyqa äpäyāpu, kima wipiyā. Iiñä itäqänğanji, ii eqä yänänäqñqä huitanä-huitanji, eqä-häkä inqe, huiziquauñqä guäyamä äqiyimetä ävätñqä-pa, he eqä aanä yänänäqñqänänä eqä-häkä inqe guäyamä äqiyimepu, ga ii änätñqä iwimäkpiyā. ⁷ Ii iyyqä-kiuänqe tii ätnätñqeqä. ‘Nyi eeqänänä iu ämiqä naqä äpmamä, itanğa ämiqä zä-hawä iu äpmeñänä. Nyi apäkä yawiqinyä manä. Iwä hanä-iqä nyimeqanğutiyqae, kñuä qämqä manä. Nyi naqinjqä.’ Ii iinä ätnätä, kiqä yoqe haqeu ämamanätä, iyyqä-kiuä äminyätñqe, nätmatqä kuapänänji ämäqumuakka äpäyätñqeqä. Iiñä imäkätñqenqä, he apäkä iinji, täñä-huñqe kuapänä äväpu, kñuä kuapänä-pqä qiyätñqä inä iwimäkpiyā. ⁸ Iiñä dutanji, hanä-iqä huitanä-huitanji, hiunji hñquenyä wimeñqiyä. Iwä täñä-yaqe, hävemnäqñqä ätimäutä, ämaqä kuapänänji, kñuä kuapänä äqäyāpu, itanğa ymisanä dä naqänänä timäunqiyä. Itanji anä himqä naqä Bapilonä ii, tä wätakä iqiyämäunqiyä. Hanä-iqe naqänänä iinä wimetñqe, ii Goti Naqä, iyyqä suqe Iwäsäuqä Iqu, yänänäqñqä eeqänänä-tänä Iquvi.”

⁹ Itanğa ämiqä naqä qua iutanä, iisä huiwä yanä änyāpu, nätmatqä kuapänänji anä ämäqumuakka äpäyätqänuwä iqua, iinji, tä änätäqeta suakä timäunqanği äqumbiyi, qu kñuä huäqä-huñqä äqäyāpu, äwqä hanä-iqä mapnuwiqä. ¹⁰ Qu ii täñä-huñqä quvqe meqanği äqumbiyi, zä wiñğanği, iisänä qäqi matqäuqä, kiñä haqä nänji ätqäpiyanğa tpuwi.

“Oänä! Bapilonä iikinyqä, huäqä kiñä änaunğiyä! Si anä himqä, aanä naqänänä yänänäqñqä iikiyi! Iiñä etanği, tqä suqä quvqenqä kimanji, maqänä äyā äkimeqiyä!”

¹¹ Ga ämaqä qua iutanä mbqä wäunuä naqä imäkätqänuwä iqua, ämaqä, quwqä yquayä mbqä ipnuwänqe, aanqä itanği, Bapilonä iinyqä kñuä äqäyāpu, äwqä hanä-iqä mapnuwi. ¹² Iquauqä yquayi, tiinä iquauñqeyi. Golqä, silpa, ññ hikä äñğuanänä iu, wimñä qeqätqä iu, gquä-yatqä hui mimäudänänä äñğuanänä iu, ä yuä qäpaiqä äñğuanänä iquau, ä yuä ipisqä iquau, ä yuä häñesqä, ññ yuä kakä iquau, ä zä eeqänänä huitanä-huitanä jinanä-weqä iquayi. Itanğa, nätmatqä huitanä qu eläpenqä iquauqä hiquanä itä, ññ zä äñğuanänä itä, ä brasi äyänqä itä, ainqä änä moquasqänänä itä, ññ hikä äñğuanänä tqätqäkä-tänä itä imäkmiñuwä iquayi. ¹³ Itanğa yquayä hui-pqe, inänjqä. Ii nätmatqä huitanä-huitanä, buayi äwi yätñqä, anji jinanä-wetñqä imäkqeu, itanğa wainqä, olipqä eqä aowä, ä bretqä imäkätñqetä. Ga qu bulumäkatä, sipsipqätä, hosi-pqä, ññ kalisi, hosi iqua eyqiyäma äumiñuwä iquau, wäunuä-wiyqä hiñğinqä iqua-pqe, itanğa ämaqä mäkiu mändi äkittqiyāpu, ätuma äumiñuwä iquau, inänä-tänuai. Nätmatqä eeqänänä ii, mbqä ipñqe, ämaqä hma etanğqenqä, äwqä hanä-iqä mapnuwi.

14 “Nätmatqä si kuapänä äkinyätñqä ii, eeqänäñi sitänjä qäqiqi mäwiqä, kiñä nämä äwiqiyä. Huyä-quayunüä äñguänänjä mbqä haqä yämä enqä tä, eeqänäñi hma eqäqe, si anñiñi hiñuä mäqunquä da isñqinyä.”

15 Inji, ämaqä, nätmatqä iinjtä mbqä wäunüä imäkäpu, Bapilonä iyyqä suqä iutañi mbqä kuapänänjä-tänjä emitpqa iqua, ii, täñä-hunqä quvqe meqanñqenqä zä wiñganñi, kñuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä ämepu, iisänjä qäqi matqäuqä, kiñä haqä näñi tqäpnuwi. 16 E ätqäpiyänñi, tii tpnuwi.

“Oänä, anjä-himqä naqä iinyqe, huäqä kiñä änaunñiyä! Ii qäkä qäpaiqä äñguänänñi äyäutä, yuä häñesqätä, ipisqätä ämetä, itanña iyyqä huiwä iunñi, golqä, hikä hui mimäuqänänjä äñguänänjä, ä wimñä aanjä qeqätqä imäknätñqeqä. 17 Mbqä nätmatqä eeqänänjä iinji, hanjä-iqä ii wimeqanñanä, qui ae imäkñiyä.”

Ga yimbaeu ämitqänñuwä eeqänänjä iquau, ämaqä eeqänänjä yimba iu äqämbu, qua eeqänänjä iunqä äwätqänñuwä iquau, ññ ämaqä eeqänänjä yimba iu wäunüä itqänñuwä iquau, ññ mbqä wäunüä eqä-pñä du itqänñuwä iqua-pqe, Bapilonä ii-sänjä qäqi matqäuqä, kiñä näñi ätqäukuwi. 18 Ga kiñä näñi ätqäupu, anjä-himqä iinji, tä ganñqä suäki hiñuä äqumbiyi, manjä yänñänäqñqä tii ätkuwiqä. “Anjä-himqe, naqänänjä tqutänjä asänänñi, hñqu hmanñqä.” 19 Ga qu qua hiñä ämepu, nyuänñiu äuaquvauqumuatnäpu, kñuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä-tänjä äpmepu, manjä yänñänäqñqä tii tpnuwiqä.

“Oänä, anjä-himqä naqä iinyqe, huäqä kiñä änaunñiyä! Iiyqä nätmatqä kuapänä ämäqumuatqa äpeminñetani, yimba eeqänänjä iquauqä kununña, eqä-huänñiu ikipu, mbqä kuapänänjä-tänjä ekuwi. Hanjä-iqä ii wimeqanñanä, qui ae imäkñgqenqä, huäqä kiñä änaunñiyä!”

20 “Qäukuä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iquki, hanjä-iqä anjä-himqä ique i äwimeqenqe, äwqä yeeqä iyä! Itanña, Goti Iqueqä qokä-apäkä iquendä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqänñqä endowatkqä iquendä, ññ kukñuä hiñuä-tqä iquendä, he anä yeeqä ipiyä. Ii quvqä etquetñqenqä, Goti Hanjuwä Iqu ae iwäsäutä, kimanñi, ävqiyä.”

21 Kukñuä ii ae ätqanña, enätqä yänñänäqñqä hñqu, hikä kuä-witqä quqowä qäyqä enqä-panjä, hikä kätanänjä hñqu ämetä, eqä-pñä bu ätnämeqäkqe. I imäkätä, tii ätkqe.

“Ny i imäkqä-panjä iinji, qu anjä-himqä naqä Bapilonä ii, bi yänñänäqñqä tnämeqäqanñuwänña, iwä ämaqe, hiñuä anñiñi mäqunquä danä ipnuwiqä. 22 Iinjä etanñi, Bapilonä iiki, gita päsqä, hääwä-tqä, ga äkakä huitanjä-huitanjä qñqä huizi iqua, tqä täkñä yäpä inñisanñi, äkakä maqñqä da yänñiyä. Ga ämaqä wäunüä huitanjä-huitanjä imäkqänñqä näqñqä ae ämetqänñuwä iqua, qu saqä yäpänñgisanñi mäpmeqä da ipñqäuä. Hikä kuä-witqä quqowä qäyqä iqueqä äkakä-pqe, saqä yäpänñgisa mäwiqä da yänñiyä. 23 Hiqi-tä iqueqä we-hunqe, we makunñqä da yänñiyä. Ga qokä apäkä ämanñqä kukñuä ii-pqe, saqä yäpänñgisa mäwiqä danä yänñiyä. Nätmatqä iinñä iqua, tiinñä duta kimenñqiyä. Ämaqä, tqä mbqä wäunüä iqä iqua, qua täunñi, ämaqä naqä, yoqä-tänjä-qua äpmaminñuwä. Ga si paaqä huitanjä-huitanjä imäkätñä, qokä-apäkä qua eeqänänjä iu qänakñä kipñqä, quanñä äyä ätuminñi.”

24 Itanña, kukñuä hiñuä-tqä iquautä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutä, ga ämaqä eeqä, quaeu mäkä-hunqä iqua äpäkkuwitanñi, hanjä-iqä

iqu, Bapilonänä äwiqi.

19

Qu, “Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä” ätkuwiñqä

¹ Iinjä ae ätimäuqanğa huizi, nyi mañä kuapänä qäukuä yätuta tii tätqätanğa äwikqe. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ämaqeu häñä anği iqumuatqetä, yoqä naqetä, yänänäqñqetäñi, neqä Goti Hanjuwä Iqueqänänjçä. ² Ii Iqu qokä-apäkä iuqä suqä iwäsäuqanğanı, hmbu kikiyanğa miqä, aañä naqä-qakuänänjçä Jänä Iwäsäuqä Iqueyqä. Ga apäkä, huiwä yanä hiñgi kiinjä ikiqä ii, qokä-apäkä eeqänänjçä qua iunji, iyyqä ii ikiqeta qui iwimäkminqetäñi, Goti Hanjuwä Iqu, iinjä iwäsäuqeqä. Ii Iqueqä wäunüä-wiyqä iquau pizqä äpäkkqeqe, Iqu iyyqä kimanı ävqiyä. Iinjä iutanı, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

³ Iinjä ätpiyi, qu anğumñi tiinjä ätkuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ii tä änatäqetanä suaki, hea inğa-inğanqä iqa uwquätñqänänjçä!”

⁴ Inğanı ämaqä naqä 24 iquatä, nätmätqä häñä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinä iquatä, qonj äqutasepäpu, Goti zä-hawä iu Äpmeñqä Iqueä yoqe, haqeu ämamäupu, tii ätkuwi. “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä. Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä iutanı, mañä hñqu tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä wäunüä imäkäpu, Iquenyqä zä ipu, yäpä iqinyä itqänuwä iquenä, ämaqä hiñginqä-qe, yoqä-tänjçä-qe, eeqänänjçä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupiyä!”

Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqä, ymisañä imäkkqeqñqä

⁶ Itanı nyi qokä-apäkä kuapänänjçä hui, kukñuä ätäpu, aquvä äqämbu pmetanğa-nänjçä äwikqe. Wiñuä ätimäukqä iqu, ii eqä hakuä enqä-pa äqäyätä, qaquvqä osquä-pa, yänänäqñqä iinjä osquanği äwikqe. Häänqä-qua e osuäpiyanğanı, tnänjçä tiinjä ätkqe.

“Goti, neqä Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjçä-tänjçä Iqu, tänğa aañä ämiqä yänänäqñqä äpmeñqä-qae, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!

⁷ Tänğanı ne äwqä anğua nenganguti, aquvänä itanä, ga Iqueqä yoqe, haqeu mamäuatunqeqä. Ii tii etanği. Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqe, qäyu ätimäuqiyä. Ga Iqueqä apäki, näwe imäknä äpmenä. ⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu apäkä ii, ämuasmänqä qäpaiqä, anğua kiyä mamätqä wenyä-huñqe ipnätñqä hiñuinä äqunğqe.” (Ämuasmänqä qäpaiqä anğuanänjçä iinjä, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä suqä jänänjiu itqänuwiyqä.)

⁹ Iinjä etanği, enätqä iqu tii ändkqe. “Si kukñuä tii qäyä. Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqueä ämanqä ymisañä iunqä pññqä tääqä ätukqä iqua, yeeqä ipñqäuä.” Iinjä ätätäqanğanı, tii ändkqe. “Kukñuä tä, Goti Hanjuwä Iqueqä eä, aañä naqä-qakuänänjçä.”

¹⁰ I dğanğa, nyi enätqä iqueuä yukä-tänjçä qäqiqi qonj äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumätmä iqanğa, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iinjä miqä panä! Nyi wäunüä sitä, tqä tta-tñguäka, kukñuä Jisasi Iqu awä ätumiñqeqñqä quuvqä eqiyätqänuwä iquendä, itqänuwä-pa, asä iinjä itñqä iqunqä. Si yoqä haqe, Goti Hanjuwä Iquenyqänä mamävä.”

Ämaqe, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä tññqä ävauqumuatätñqe, ii kukñuä Jisasi Iqu awä ätumiñqeyi.

Ämaqä, hosi qäpaiqä ique Äpmeñqä Iquenyqä

11 Nyi iinjä äqunmi, huizi, qäukuä yätuta qnqanä hutänganga, hosi qäpaiqä hñqu tqäutangi äqungqe. Ga Ämaqä, hosi ique äpmeñqä Iqueqä yoqe, tiinji. “Ämaqä Naqä-qakuä Ätätä, Imäqä Iqueyqä.” Iqu qokä-apäkä iuqä suqenqä iwäsäutäqänga-pqä, ä mäkä ämivauätäqänga-pqe, Iqu suqä aanä jänänänju itä, imäkätñqeqä. 12 Ga Iqueqä hiñui,* tä hänaqä äsätä we-huñgqä-paniyi. Iwä Iqueqä nyuänjuñi, ämiqä iquauqä ynña kuapanä äpmakäumiñqe. Nñ Iqueqä huiwä iunji, yoqä hñqu äqänä. Huizi iqua yoqä iquenqe, maqñqä etangä, Iqueqä-kiuänä näqñqä eä. 13 Ga Iqueqä ämuasmänqä quäuqä iqueni, häñqe-nänä ämuasmäumiñqe. Ga qu Iqueqä yoqe, tii änyuätkuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñuiqä.” 14 Ga mäkä-iqä qäukuä yätutanä iqua, hosi qäpaiqä iu äpmapu, Ique qänaki äwivändmiñuwi. Iqua quwqä huiwä iunji, ämuasmänqä kiyä mamätqä, aanä qäpaiqänänjinä imäknmiñuwi. 15 Ämaqä hiñuiqä äwimeñqä Iqueqä manjani,† näpqa-hionaqä yanäqñquä hñqu ätimäukqe. Hionaqä iqu, hueqä-himqä eeqänänä iu mäñdi äkittqiyätñqä iqueyqä. Ga yäqä woyqä a äqätä, quñi ämitñqänänjä.‡ Itañi ämaqe, wainqä häukui hikä hovqä imepu qonjqä iquwä-pani, Iqu suqä iinji, qokä-apäkiu asä ii itqueniqe. Kiqä qaku tiinjiqä. Goti Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqueqä äwqä tnänä iinjqä ätnä. 16 Itanga Iqueqä ämuasmänqä quäuqeutä, ä hawiutäñi, yoqä tiinjä äqänmiñqe. “Ämiqä eeqänänä iquauqä Ämiqätä, ämaqä naqä iquauqä Naqä-queqä.”

17 Inğanji, nyi enätqä hñqu, mäptqä iqueqä haqeqi tqäutangi äqungqe. Iqu ynña eeqänänä, qäukuä awä iqä äväwa ikitqätanguwä iquauñqe, manä yänänäqñqä tii ätkqe. “He, Goti Hanjuwä Iqueqä ymisanä naqänänä imäqñgqenqä äpäpu, aquvä qämbiyä. 18 Ga ymisanä iunji, ämiqä iquauqätä, mäkä-iqä iquau miqä iquauqätä, ämaqä aanä yänänäqñqä iquauqätä, hosi iquauqätä, itanga ämaqä, hosi iquau haqeqi äpmeñuwä iquauätä huiwä iunjä guwi, he ämbñqänänjä. Ga he huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä inuwä, ä wäunjuä-wiyqä hiñgi äpmeñuwä, nñ ämaqä hiñginqä, itanga ämaqä yoqä-tänä iquatä, eeqänänä iquauqä huiwä iunjä guwi, ämbñqänänjä.”

19 Iinjä äwiyätmängani, nyi nanjuä hiqiyqä iqtä, ämiqä naqä qua iutanä iquatä, quwqä mäkä-iqä iquatäñi, aquvä ae äqängangä äqungqe. Qu Ämaqä hosi iu äpmeñqä Iqtä, Iqueqä mäkä-iqä iquatä mäkä humbñqänänjä. 20 Inğanji, qu nanjuä hiqiyqä iquesä, hiñjuä-tqä quanqä iquesäñi, guä kiqiyäuekuwi. Hiñjuä-tqä quanqä iqu, nanjuä hiqiyqä iqueä hiñjuä iqi, nätmätqä ämaqä mimäqñänänä di imäkätä, ämaqä nanjuä hiqiyqä iqueä atäunjuä iinqe ämepu, iqueqä ktqenqä qonä äwoktäumiñuwä iquauñi, quanqä ätukqä iquvi.§ Iquauñi, häñä yqänänä-quaqui ämepu, hovqä naqänänä, hikä piyanä-weqä tä näqtätangqä bu ämatnämäukuwi. 21 Ga iquauñi ämaqä mäkä-iqä iquauñi, hionaqä Ämaqä hosi iu äpmamiñqä Iqueqä mänita ätimäumiñqetä, pizqä äpäkkuwi. Itanga ynña eeqänänä iqua, mäkä-iqä pizqä e äpäkkuwä iquauqä huiwä iunjä guwi, änäpu äwqä änäpäkkuwi.

20

Jisasi Iqu, qua täunji, quyäukuä 1,000 miniqenqä

* 19:12 Itkimäqä 1:14 † 19:15 Itkimäqä 1:16 ‡ 19:15 Apqä Bukä 2:9 § 19:20 Itkimäqä 13:11-17

¹ Anġini, nyi ynaunjqä hñqu, qäukuä haqä yätuta äväma quvepqangi äqunġqe. Iwä iqueqä hipa iunji, qua hovqä täpäunuä maeqä iquesanjä hutäuqetä, guä woyqä naqä hñqutä, a äqätminġqe. ² Iqu qämäkä häñesqä naqänänjä ique a äkiqätkqe. Ii qämäkä qänġatqä, qu, “Setänä, ämaqeu kuknuänjqä ätuma uwqä iquvqä” änyuätminjuwi. Iwä iqu quväukuä 1,000 pmetänijqä iinġe, ynaunjqä iqu guä woyqetä äkiqiyäuekqe. ³ E äkiqiyäueqetäni, iqu iqueni qua hovqä täpäunuä maeqä ique ätnämeqäqe, hovqä iqueni pmäukuä änä mautäuqä, hutäuqetä aanjä yänänäqñqä ämäyekqe. Ga iinjä etanġi, Setänä iqu qokä-apäkä hueqä-himqä iunji, anġini quanġä mätquä yätñqä diñqäuä. Iqu qua hovqä iqueni, quväukuä 1,000 päwqanġanjqä, hiñuä äqänä pmetñqänänjä. Ga qänakñi, iqu yäpaqänġisa wänqänänjapu ikiniñqe, äwätepnuwi.

⁴ Nyi iinjä ae äqunmi huizi, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iu miñjqä wäunuä äwikqä hñqua, ämiqä iuqä zä-hawä iu pmetanġä äqunġqe. Ämaqä iu äpmamiñuwä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe awä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, a yänänäqñqä äqätminjuwitanji, ämaqä mäkä-iqä iqua, iquauqä nyuänji huätä ätäväpu, pizqä äpäkkuwä iquayi. Itanġa iqua nanjuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä qonjä mäwoktäuqä ipu, nanjuä hiqiyqä iqueqä atäunuä iinġe, quwqä hipenjitä, hipaitäni, maqñqä iminjqä iquayi. Ga qokä-apäkä ii, qu häñä-pmeqä anġi ämepu, Kraisi, Ämaqä Goti Iqu atäunuä ätekqä Iqutä, anä äpmapu mitqätanġpi, quväukuä 1,000 päwäniqe. ⁵ Qokä-apäkä qua äptepqä duta anġi vauqe, ii aanjä kinġanä änyä qe ätimäukqe. Itanġa qokä-apäkä ae äpäkonġuwä huizi iqua, quväukuä 1,000 ae äpäwqanġanjqä, qu häñä-pmeqe mämeqä danä ipnuwi. ⁶ Ga qokä-apäkä äpäkonġuwä iuta kinġanä anġi ävaukuwä ii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänjqä atäunuä ae ekqä-qua eäpu, yeeqä ipñqäuä. Ga äpäkonqä huizi ätimäutqä iqu, iquauñi mäñdi äkittqiyqenqä yänänäqñqe, hmayqä. Aanjä oeyqä. Hiñuiqä ävaukuwä iinjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Kraisi Iquenyqätä hiqäva imäkäpu wimeqä-qua hipñqäuä. Ga qu eeqä, Kraisi Iqutä quväukuä 1,000 iunji, ämiqä pmapñqäuä.

Setänä iqueqä mäkä yäpakiyi

⁷ Iwä quväukuä 1,000 ae äpäwqanġanji, qu qua hovqä täpäunuä maeqä iqueni, qñqanä hutäuqanġpi, ga Setänä iqu guä äkiqiyänä äpmamitätqä iundanji, inġa ewasqänäniqe. ⁸ Iwä iqu yäpaqänġisa ätimäuäqe, Gokä iqueqätä, Mañgokä iqueqätä, ämaqä eeqänänjä, qua hitunuä äwitqutänjqä-pa äpmeñuwä iunji, quanġä ätuätä, mäkä ipäqäpñqä aquvä maqiyäniqeqä. Ämaqä iinjä iqua, aanjä kuapänä, a änä matäuqänänjä, hikä weä enqä-panjqä. ⁹ Qu qua eeqänänjä äwiñqä iu ikipu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, anä-himqä, Iqu kiinjä äwinyätñqä iu pmetanġuwä iquau qäuiqä ktäuqanġuwänġa, qäukuä yätuta te äpätä mäkä-iqä iquauñi, te aanjä kuapänä ġanġi äqunġqe. ¹⁰ Setänä ämaqe quanġä ätukqä iqueni, qu hovqä naqänänjä, hikä piyanä-weqä tä nätkätanġqä, nanjuä hiqiyqä iqutä, hiñuä-tqä quanġä iqutä ae äpmetanġinyä iu, ämatnämäukuwi. Ga iqua, hiunji heatqeu, täñä-hunqä naqänänjä hea ique-ique inä meqäpnuwi.

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonġuwä iquauqä suqe, iwäsäukqenqä

¹¹ Itanji nyi zä-hawä qäpaiqä naqänänjä hñqu witanġi, ga Zä-hawä Iu Pmetanġqä Ique-pqe, äqunġqe. Iwä quaetä, qäukuitäni, Iquenyqä zä äwäsinyä, qäpu ekiyi. ¹² Itanġa, qokä-apäkä ae äpäkonġuwä, yoqä-tänjitä, yoqä maeqä-tänjitä, eeqänänji, qu zä-hawä iqueä hipenjuä

iqi tqäutangä äqunqce. Iqi tqäutanguwänga, enätqä iqua quwqä suqä imäkminjuwä buki ävatäpu, itanga hänjä-pmeqä bukä iqu-pqe inä ävatkuwi. Ga Zä-hawä Iu Äpmeñqä Iqu, bukiu qänatangqceunji hiñuä äqunäqce, Iqu ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä suqe iwäsäukqce. ¹³ Ämaqä eqä-pñä iu äpäkonjuwä iquauñi, eqä-pñä iqu a äkiqätminqce, ewasqiyäwqatkqce. Äpäkonquesä, wavä iquesäñi, iquaqu-pqe, qokä-apäkä ae äpäkonjuwänga iquaquiyqä hipa iu äpmaminjuwä-pqe inä ewasqiyäwqatkiyi. Itanga qu eeqänäñi, Zä-hawä Iu Äpmeñqä Iqueä hipenjuä iqi tqäutanguwänga, Iqu ämaqä hñqunä-hñqunä quwqä suqä imäkminjuwiunqä iwäsäukqce. ¹⁴ Ga äpäkonqä iqtä, ä wavä iqtä, hovqä tä naqänänjä äsätangqä ique ämatnämäukuwi. Hovqä tä naqänänjä-tänjä iqu, äpäkonqä huizi iquvi. ¹⁵ Itanga ämaqä, quwqä yoqe hänjä-pmeqä bukä iu maqñqä inqä iqua, qu-pqe hovqä tä naqänänjä äsänqä ique inä ämatnämäukuwi.

21

Qäukuä änyä-hänjinqätä, qua änyä-hänjinqätä

¹ Nyi ii iqanji äqunmi, huizi, qäukuä änyä-hänjä hñqutä, qua änyä-hänjä hñqutä, äqunqce. Qäukuä qua hiñuiqä äwäminjiyä iquaqu, hma ae eqanjiyänga, ga eqä-pñä-pqä iqu, yqänä matuqä ikqe. ² Itanga nyi anjä-himqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunjuä ikqä, Jerusälemä änyä-hänjä iunji, hiñuä äqunqce. Ii apäkä hñqu, kiqä qokique ämuanätñqä qeqätqä näwi imäkñgqä-pa, qäkämä qeqätqä iinjä imäkñqä, Goti Hanjuwä Iqtä qäukuä haqä yätu äwinqeutani, äväma quvepqanji äqunqce. ³ Itangqänqä, zä-hawä iutani, manjä yänänäqñqä hñqu tii tqanji äwikqce. “Qätä nyipiyä! Tängani Goti Hanjuwä Iqueqä anji, qokä-apakitä äpmeqi. Inji Iqu quwqä awä iqi pmetänqiyä. Ga qu Iqueqä qokä-apäkä heqanqpi, Iqu Iqueqä-kiuä qutä anä äpme, quwqä Goti äpmeñqiyä. ⁴ Iqu, kñuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hiñuä eqä ye esänqiyä. Itanga qokä-apäki, mapäkonqä danä iqäpnui. Nätmatqä qänqatqeta äwäka äpäñqce, tängani, qäpu iqanqgetani, äwqä hanjä-iqä, kñuä qäyqä, itanga tänjä-hunqä mäwimeqä da iquäniqeqä.”

⁵ Iwä Zä-hawiu Äpmeñqä Iqu tii ätkqce. “Qätä nyipiyä. Nyi nätmatqä eeqänäñi, änyä-hänjä imäkqänä.” Ii ätätqänqä-pqe, tii-pqe inä ändkqce. “Si kukñuä tä tuwanjuä qäyeyä. Ii, aanjä naqä-qakuänänjä etanji, ga ämaqä eeqänäñi, iquenyqe quuvqä heqänqänänjä.” ⁶ Itanganji, Iqu tii ändkqce. “Nätmatqä eeqänäñi ae ätimäuqiyä. Hiñuiqänqätä, yäpakinqätäñi, Nyi Nqä-näuänqä. Nätmatqä eeqänänjinqä Qakuä-qunä emä, eeqänäñi qäpu Imäkqä-qunqä. Itanga ämaqä hñqueqä quväki ye ävätñqce, Nyi iqueni, eqä esquä hea ique-ique pmeqä vqä iquesani, mbqä maeqä, hñgi guätñqä wimqänä. ⁷ Ga ämaqä hñqu mäkä äunäpiyä iunji ämäwqätäuqanqutqce, Nyi iqueni nätmatqä ii ävätmä, ga Nyi iqueqä Goti pmetanqundi, iwä iqu Nyaqä ymeqä pmetänqiyä. ⁸ I etanji, ämaqä pemä miqä itqänjuwä iquatä, quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iquatä, suqä aanjä quvqänänjä imäkätqänjuwä iquautä, ämaqä pizqä äpäsqätqänjuwä iquautä, huiwä yanjä hñgi äväkitqänjuwä iquatä, paaqä imäkätqänjuwä, ä goti quanqä iquauñqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquatä, itanga kukñuä quanqä ätätqänjuwä iutani, qu hovqä naqänänjä hikä piyanä-weqä tä nätqätangqä iunqä upnuwiqä. Ii äpäkonqä huizi iquvqä.”

Jerusälemä änyä-hänjä iquenqä

⁹ Asä qängani, enätqä hñqu nyinyqä äpkqe. Iqu enätqä 7, nätmatqä ämaqä qui imäkqä yäpakä hevqä manguä inqä, a äqätminuwä iquautañä iquvqä.* Itañga enätqä iqu tii ändkqe. “Si biyä. Nyi apäkä Sipsipqä Meqä Iqu metñqä iqäqä iñi, ämaktquamqänänyä.” ¹⁰ Itañi iqu Dñä Änguä Iqueqä yänänäqñqeta, qoqonä naqänänä haqä yämñä hñquenqä änma äukqe. Qoqonä yänisanä, iqu anä-himqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä ätkqä Jerusälemä ii, Iqutä qäukuä haqä yätu äwinqeta äväma quvepñangi, ämändquakqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu anä pmetangi, Iqueqä tä yänqä naqänänä anä-himqä iisa äyänminqe. Tä iqueqä we-hunqe, hikä jaspä änguänänä kiqä mbqä haqä nändi ikutotqäñuwä-panä, huitañänänä, aanä quvanyäqñqeqä. ¹² Anä-himqä iñä ii, täknä naqänänä haqä yämä äqänminqe. Täknä iqueni, kiqä hävqä qñqani, 12 imäknminqe. Ga qñqanä iquau-tänä qäqiqini, enätqä hñqunä-hñqunä ätqäuminuwi. Itañgqänqä Israitqä iquauqä kawäka 12 iquauqä yoqe, hävqä qñqanä iquauñi, hñqunä-hñqunä äqänminqe. ¹³ Itañga täknä iñä, mäptqä yapqä inqisa äqänminqeuñi, kiqä qñqani, hñquaqui-hñqueyqä. Itañgqänqä täknä mäwqä hñqisa äqänminqeuñi, asä hñquaqui-hñqueyqä. Nñ asä täknä mäwqä huizingisa äqänminqeuñi, hñquaqui-hñquenjqä. Itañga mäptqä wiqä inqisa äqänminqeuñi, asä hñquaqui-hñque inänjqä. ¹⁴ Anä-himqä iñä ique täknä äqänänqe, iwä täknä iqu yänänäqñqä qänätätñqe, hikä 12 iqua äknqäuminqe. Itañgqänqä ämaqä 12, Sipsipqä Meqä Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä yoqe, hikä iquauñi hñqunä-hñqunä äqänminqe.

¹⁵ Enätqä nyitä kukñuä anä ätkueä iqu, anä-himqä ii, itañga kiqä täknä naqä ique, itañga qñqanä täknä ique imäknänqä iquau, quwqä quäuqenqätä, homäninqätä iwäsäutñqä, golqä yäkqe a äqätminqe. ¹⁶ Itañga anä-himqä iutanä täknä mäwqä inqin-qñqisañä hiqñqe, asänänä. Iiyqä quäuqetä, naqetäni, hñqu mändi ma, iquaquiyqä hiqñqe asänänjqä. Itañga enätqä iqu anä-himqä ii, iqueqä yäkqetä hiqñqenqä iwäsäukqe, kiqä hiqñqe 2,200† ätimäukqe. Anä-himqä iiyqä inqin-qñqisañä iwäsäuqätä, kiqä haqä yäninjitä-pqä qäsä iwäsäukqe, eeqänänä hiqñqe asänä ätimäukqe. ¹⁷ Iqu anä-himqä iutanä täknä äqänänqä-pqe iwäsäukqe, iqueqä hiqñqe 144 ätimäukqe. Hiqñqä iñä iwäsäuqe, ii ämaqä hñqueqä äquanä iutanä, hipa pätäkiqä iunqä iwäsäutqütätqäñuwä ii enqä-panä. Itañga enätqä, täknä hiqñqä ique iwäsäukqä iqu, hiqñqä ii qesä iwäsäukqe.

¹⁸ Ga anä-himqä iutanä täknä, Goti Hanjuwä Iqu hikä jaspaitä täknä äqäyätä, itañga Iqu anä-himqä iñi, golqä itänä ämätqe. Ga kiqä äyänqä di, huiwä hiqumuanä hinuä iqänqä-panä aanä quvanyäqñqeqä. ¹⁹ Ga anä-himqä iutanä täknä iquvanä bunä, Goti Hanjuwä Iqu hikä huitañä-huitañä, mbqä naqänqä äwäminqe, ämetä huyä-quayunä enqä-pa iwimäkkqe. Itañga iquvanä bunä, hikä aanä änguänänä jaspä iqu ganä äsekqe. Itañgqänqä huizi, hikä säpayä ique, äsekqe. Ga hikä huizi äsekqä yoqe, aketä iquvi. Itañga hikä huiziqu iqueqä yoqe, emelatqä iquvi. ²⁰ Nñ, hikä huizi, satonikisi ique äsetä, ä huiziqu, koniliyanä ique äsekqe. Itañga hikä hñquququ, klisolaitä iqu etangi, itañga huiziqu, kiqä yoqe, belitä iquvi. Ga hikä huizi iqu, topasi iqu etañgqänqä, nñ hikä 10 iqu, klisoplesi iquvi. Ä hikä huiziqu, hayäsinä iqu etangi, itañga yäpaki, amelisi ique, iquau äsekqe. ²¹ Ga hävqä qñqanä 12 iqua, qu kamä naqänänä enqä-paniqä. Ga

* **21:9** Itkimäqä 15:1-7 † **21:16** Kiqä hiqñqe 2,200 kilomita. Hänaqä Menyämata Lae bunqä änyänqä iqu, kiqä hiqñqe, 240 kilomita inänjqä.

kamä iinjä iqua, mbqä naqänqä imäqä eä, aanä qäpaiqänäni. Ä hävqä qnqanä hnqunä-hnqunänjä iquauñi, kamä hnqunä-hnqunä imäknminqce. Nñ anä-himqä yäpä yänqisanqä huänqce, golqetanä imäkänqce. Ga golqä iñji, kiyä mamätqä, aanä quvanyäqñqceqä.

²² Ga anä-himqä iuñi, nyi hiqäva-imäqä anä hnqu hinuä mäqunquä ikqce. Goti Naqä, Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutanä, hiqäva-imäqä anä iquenyqä tñänqä Iquaquvqä. ²³ Itanqa anä-himqä iuñi, mäptqä, ä qañuä äyänätä we hunätñqce, hmanjqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä motquetñqä tä-yänqä naqänänjä iqu, anä-himqä iu yänqunäniqce. Nñ Sipsipqä Meqä Iqu hiqi-tä enqä-pa, anä-himqä iu äyävqätä pmetanqi äqunqce. ²⁴ İwä qokä-apäkä hueqä-himqä eeqänänjiutani, qu qañi, Tä Iqu yänätanqce upnuwi. Itanqgänqa qua eeqänänjä iu ämiqä naqä äpmakäwänjuwä iqua, nätmatqä änguanänjä quwqä yoqä naqä motquapñqä isua, iqinyqä äma ppnuwi. ²⁵ Ga heatqä hiawiqce, anä-himqä iuñi, matimäuqä etanqi, anä-himqä iutanä täknä hävqä qnqanä eeqänänjä iquauñi, mämäyeqä, hiunji ique-ique hutänätäniqceqä. ²⁶ Hueqä-himqä iquauqä nätmatqä änguanänjä, yoqä naqä ävätñqä eeqänänjä, qu anä-himqä yäpä yänqisa äma mipaqupnuwi. ²⁷ Mä nätmatqä, Goti Iqueqä hinuä iqi ängua mäeqä, kiyä mätqä itä, ä ämaqä, suqä aanä quvqänänjä imäkmipqä itä, ämaqä quanqä ätmipqä itäni, qu eeqä, anä-himqä yäpä yänqisa mäyqä ipnuwi. Hma naqä-qakuiqä. Nñ qokä-apäkä quwqä yoqce, Sipsipqä Meqä Iqueä hänä-pmeqä bukä iu äqänänqä iqua, qu quwänä anä-himqä yäpä yänqisa pepnuwi.

22

Eqä hänä-pmeqä vqenqätä, zä hänä-pmeqä vqenqätä

¹⁻² Itanqa enätqä iqu, eqä naqä hänä-pmeqä-vqä hnqu ämändquakqce. Ga kiqä äyänqä di, huiwä hiqumuanä hinuä iqänqänänjä aanä quvanyäqñqä iniqä. Eqä iinjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueätä, zä-hawä iuta ekukua, anä-himqä iiyeqä hänaqä awä iqi quvepqanqi äqunqce. Itanqa eqä yätäqä inqi-inqisanji, zä hänä-pmeqä-vqä hui ätqäunäuä. Ga zä hänä-pmeqä-vqä iinjä iqua, häukuä qañuä ique-ique wiquänqiyä. Itanqa kiqä quwqce, qokä-apäkä eeqänänjä iu ängua iwimäkquänqiyä. ³⁻⁴ Itanqa nätmatqä eeqänänjä, Goti Iqu mäwinqä iqäqä iqua, iqinji mäwiqä danä enä. Goti Hanjuwä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, zä-hawä iu äpmanyä miqiyñqceqä. Iquaqu pmetanqiyänqanji, Iqueqä wäunjuä imäqä iqua, Iqueqä yoqce haqeu ämamäupu, wäunji imäqämanäpu, Iqueqä himä-hiqumuanju hinuä qumbnuwi. Itanqa, iqua quwqä hipenjuä iuñi, Iqueqä yoqä-tänjä-quayi. ⁵ Itanqa Goti Naqä Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iuñi we-hunqce, Iqueqä-kiuä vqanqgetanji, heawiqce matimäuqä da itä, hiqi-tetä, mäptqä iqueqä we-hunqcutanji, wäunjuä imäqänqce, mäeqä danä yäniqceqä. Oeyä. Ga qu hea ique-ique ämiqäpnuwi.

Jisasi, si biyäl

⁶ Iqu iinjä ämändqueqetanji, tii ändkqce. “Kukñuä tä aanä naqä-qakuänänjä etanqi, ga ämaqä eeqänänjä, kukñuä iquenyqce, quuvqä heqäpñqänänjä. Goti Naqä Iqu, kukñuä hinuä-tqä iquauqä quuvqce wivauqumuatqä Iqu, Iqueqä enätqä hnqu, Iqueqä wäunjuä imäqä iquauñi, nätmatqä eeqänänjä, maqänä timäutñqä iinjä motquetñqä, ändowatkqce.* ⁷ Jisasi Iqu tii ätkqce.

* 22:6 Itkimäqä 1:1

‘Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä.† Ämaqä, kuknuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqä iu qänaknä imipqä iqua, Goti Iqu änguä iwimäkänqiyä.’”‡

8-9 Nyi Jonä, nätmatqä timäuniqenqä, qätä äwiyätmä, äqungqä iqunji. Nyi qätä äwiyätmä, hiñuä ae äqunmitani, enätqä nätmatqä e ämändquakqä iqueuä yukä-tänä qäqiqi qonä äuktäumi, iqueqä yoqe haqeu mamäumätmä iqanğa, iqu tii ändkqe. “Si nyinyqe, iinji miqä panä! Sitä, tqä tta-tñguäka kuknuä hiñuä-tqä iquatä, ämaqä eeqänänä, bukä tqe qänaknä itqänuwä iquatä, Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä enuwä-pa, nyi asä iinä iqunjä. Si yoqä haqeu mamäutñqe, Goti Hanjuwä Iquenyä qonä woktävä.”§

10 Ga hui-pqä inä tii ändkqe. “Kuknuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqe, qäqi ae ätimäutñqä iqä-qae, si imä zä makiptqäyqä panä.

11 Ae ätimäutñqä iqä-qae, ämaqä suqä quvqä äki-äkitanä imäkätqänjuwi, quwqä iunä äwäpu, qäyä imäkqa uwqanğpu. Nñ qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atäunuä iqanği, suqä jänänä iunä imäkätqänjuwi, iunä qäyä imäkqa uwqäpnqe.

12 Jisasi Iqu tii ätqiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä. Ga maqänä äquvepätmänğanji, ämaqä hñqunä-hñqunänä iunji, quwqä suqä imäkätqänjuwä-pa, kimani wimqä iinqe, Nyi qäsä äma quvepmqänä.

13 Hiñuiqänqä, qänakñqä, Nyi Nqä-näuanjñqä. Nyi ganä äpmamä, yäpakänqä äpmenqä Iqunjä. Nätmatqä eeqänänjñqä Qakuä-qunä emä, qäpu imäkqä Iqunjä.

14 Qokä-apäki, quwqä ämuasmänqä asñä äqäyätqänjuwä iquauñi, Goti Iqu änguä wimäkqanğuti, qu zä hñä-pmeqä-vqä ique änäpu, anä-himqä iutanä hävqä qñqanä äutemä yänğisa paqunğäuä.

15 Itanğa ämaqä, suqä aanä quvqenä imäkqä iquau, paaqä imäkqä iquau, huiwä yanä hiñgi väkiqä iquatä, ämaqä pizqä päsqä iquau, ä goti quanğa iquauñqä quuvqä heqiyqä iquatä, nñ suqä quanğiuñqä äwinyätä, qänaki iqä iquatänji, qu eeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä anä-himqä iunji, yäpaqänğisa pmapnuwiqä.

16 Nyi Jisasi Iqunä, Nyi Nqä enätqe, henyqä ändowatqanğä, ga iqu qokä-apäkä, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquenä, Nyaqä kuknuä tä awä äyä etätñqe. Nyi ämiqä Dewiti iquesanä Zä-Hutäkñä äunğqä Iqunä,* ga iquesa ätimäukqe. Itanğa Nyi Qätäqueqä zinuitä ätimäutä, äyänätñqä Iqunjä.”†

17 Dñä Änguä Iqutä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqä apäkisänji, tii ätqinyä. “Si biyä.”

Ga ämaqä eeqänänä, kuknuä tä qätä äwipqä iqua, qu-pqe tii tpuwi. “Si biyä.”

Itanğa ämaqä äkisqu-äkisqu, quväki ye vqanği, eqänqä äwingqä iqu, äpätñqänänjñqä. Ga tqu-tqu eqä hñä-pmeqä vqe, nätñqä etanğutqe, iqu äpätä mbqä maeqä, qanyä ionätñqe.

Jonä iqueqä kuknuä yänänäqñqä yäpakiyi

18 Ämaqä eeqänänä, kuknuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqe qätä wipqä iquauñi, nyi Jonä iqunä yänänäqñqä tii tumqe.

Ämaqä hñqu kuknuä tqenji, hui wiyä iqa uwqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, hanä-iqä aanä quvqä iinğä bukä tqe ätä äqänänqe, wiyä iqa peyäniqe. 19 Nñ ämaqä hñqu, kuknuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänqeuta hui huätä mamäuqanğutqe, ga Goti Hanjuwä

† 22:7 Itkimäqä 3:11 ‡ 22:7 Itkimäqä 1:3 § 22:8-9 Itkimäqä 19:10 * 22:16 Itkimäqä 5:5 † 22:16 Itkimäqä 2:28

Iqu iqueqä nätmatqä änguänänä iinqä bukä tque ätä äqänänqe, huätä mätnämäunqiyä. Nätmatqä änguä ii, zä hänä-pmeqä-vqä iqtä, Goti Hanjuwä Iqueä anä-himqä iisä, iquaquvi.

²⁰ Ga Ämaqä nätmatqä eeqänänä iinqä awä ätätñqä Iqu, tii ätqiyä. “ ‘Nyi maqänä quvepmqänä-qe,’ naqä-qakuä etkqe.” Auä, yqänä! Jisasi Naqä Iquki, Si maqä quvepiyä!

²¹ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmatqä änguänäni hingi vqe, etapquä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä.

Kukjuä huiuqä quatiyi

Bukä tqueni, kukjuä huiuqä quati, ätnänjqi itkimäkätñqeyi.

A

Anä aquväqñqä

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Israitqä iquauqä anä himqä eeqänänjä iunji, anä aquväqñqä hñqu-qe ä hñquaqunä-qe ämätñminjçe. Jerusälemä iunji, aanä kuapänä ämätñminjuwi. Suqä iinji, Israitqä iqua qua Bapiloniya iuta anğumä äppiwi, inğanä ipäqäkuwi. Anä aquvqñqä iunji, qu Goti Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, Iquenyqä tääqä ätäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä aquvä äqänminjuwi. Iqinji qokä-apäkiunji kukjuä inä ämitäpu, ä ymeqä iqua skutqänqä äuminjuwi.

Ani Goti Ique vqenqä hiunji naqä

Hiunji naqä tqueni, Israitqä iqua, quwqä kawä hñqu hiqäva-imäqä anji, Goti Ique anji äwikqenqä kñuä indqänäpu, aquvä äqänminjuwi. Quwqä mäkä-hunqä iqua, hiqäva-imäqä anji kiyä-mätqä imäkkuwitani, Jutasi Makäpiyäsi iqu anä ique ikikinyänjä imäkätä, Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä, Ique anji äwikqe.

Aposälqä, (apotel)

Yoqä iqueqä qakui, ‘ämaqä ändowatqä.’ Bukä täunji, si yoqä ‘apotelqä’ qänätanğqe, hñqunä qundnä. Makä 3:14 iunänji. Iqinji Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquauji, wäunjuänqä ändowatätä, ‘apotelqäuä’ änyuätqke. Hiqñqä huiunji, ‘Ämaqä Jisasi Iqu kukjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquä’ qänätanği qundnä. Ä hiqñqä huiunji, ‘Ämaqä Jisasi Iqu wäunjuänqä ändowatkqä iquä’ qänätanği qundnä.

Asnjä-meqänqä suqe

Jonä asnjä-qäyqä iqu, qokä-apäkä kuapänänjä iu, eqä Jotänä du asnjä äqäminjçe. Iqu qunji, “Heqä suqä quvqeuta kñuä äkunmäkmbiyä. Ga he iinjä iquwinqä motquapñqe, asnjä mapiyä” ätuminjçe. Asnjä-meqä suqe, Jonä iqu mipäqäyqä ikqe. Jonä iqu matimäuqänğa, Israitqä iqua quganä ipäqäkuwi.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauqä kñui, tiinji. Ämaqe, hñqu asnjä meqanği äqumbiyitani, iinjä iqu quuvqä ae eqiyqiyäqe, näqñqä mapnä. Asnjä ämeqä iqu, iqueqä suqä quvqenqä kñuä äkunmäknätä, Jisasi, suqä quvqä huätä ämamäuqä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, Iqueä kukjuä du qänaki itñqä äwinyä.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä hñqua, kñuä tiinjä-pqe, inä indqänätqänjä. Ymeqä dñi, asnjä meqanğpqe, ii Goti Iqueqä-quayqä.

Ä

Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu

Qänğanäni, hinjuä-tqä Deniyäli iqu, ämaqä, Goti Iqueqä qokä-apäkiu, quwqä suqä quvqeuta huätä ewewatqä iquenyqä ätätäqänğani, iqu ‘Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqueyqä’ ätätä äqäkqe. Yoqä iinjä iqueqä quati, ‘Kraisuä’ ätätunquä iqtänji asänäni. Jisasi Iqu kiqä-kiuänqä ätätäqänğani, ‘Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqueyqä’ ätätä ätkqe. Iqu iinjä ätätä, ‘Goti Iqu änändowatätä, yoqä naqä ädapkqe. Täkä Nyi ämaqä-qunä eämä, Goti Inänğä-qunänjçä’ ätkqe.

Äwqä äkunmäkñqä

Bukä tqueni, “Kñuä äkunmäkñqä” qänätanğqe, ii qundnä.

B**Bapilonä**

Bapiloni, ii qua naqä hñqueqä yoqe. Qänğanäñi ämaqä iu pmeqä iqua, Israitqä iquatä mäkä äunäpiyänğanji, quñi ämäwqätäupu, quwqä quaiuñqä wäunuä henji wiyqänqä ätumä äukuwi. Israitqä iqua iquñi, quväukuä 70 äpmakuwi. Pitä iqu anä himqä Romä iquenqä, kukñuä ktqe, ‘Bapilonäyqä’ ätätä äqäkqe. (1 Pitä 5:13) Jonä iqu, bukä Itkimäkqä iunji, Bapilonä ätätä äqäkqe, iqu Romänqä ätkqäti, ä äsqunenqä ätkqäti?

Bea

Bea iqua, täñä aanä naqänänä, qua huiunji, qäuqä imä hiqiyqä ätqäunä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiñuä qunä.

Belsäpulä

Belsäpuli, ii dnä quvqä hñqueqä yoqe. Ämaqä Israitqä qäyä hitanji huizi hñqua, dnä iquenji quwqä goti enqä-pa äqunäpu, iquenji qonä äwoktäuminjuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, qu yoqä iinji, Setänä, dnä quvqä iquau miqä ique, änyuätkuwi.

Bretqä yenuä qo-matäuqänqä hiunji naqänänä

Hiunji naqä tqunenji, Israitqä iqua wikä hñqunä anä äpmepu, Goti Iquenyqä kñuä indqänminjuwi. Hiunji kiñganäñi, hiunji naqänänä Pasopa iyyi. Quwqä kaqä-kawäka, Isipä iuta ewewatqanğuwänğa, bretqä qo ätäutä änyuämäuqanğqe hiñuä qumbñqä mäwiñğanji, qo matäuqä yätñqä yenuä häkiyä äyäqäkuwi. Iutanji, hiunji naqä iquauñi, quwqä anä iunji nätmätqä qo täuqänqe pmua imäkäpu, bretqä yenuä qo-matäuqä dinä änminjuwi.

Bukä

Jisasi Iqu qua täu pmetanğanji, bukä ne ämenquetanji, qu mämeqä iminjuwi. Quwqä tuwanui, pipa huitanä-huitanä iu äqiyäpu, äukuäpäminjuwi. Ämaqä huizi iqua tuwanui hiñuä äqunäpu a täuqenqe, qu nyunuä taki ätapiyi, tuwanuä äqiyäpu äukuäpipu epqä iu ämänäminjuwi. Pipa iinä iqua aanä quäuqänänänğa, pipa hitunuä inği-inğisanji, huätäkqä hñquaqu epiyi, pipa iu äkuäpipu, pñqä eminjuwi.

Bulumäka iquauqä wäunui

Israitqä iqua kuä snğumetqänqä wäunuä ipiyänğanji, qu yätamäkqä vätnqe, bulumäka ämiminjuwi. Hea kuapänänänğanji, nätmätqä hanä-iqä iqua eyqiyäma upñqe, bulumäka hñquaqui zä-quavqä hiñuä-qoe guä ae ämäseqanğuwänğa, bulumäka iquauqu eyqiyäma äuminjiyi. Goti Iqueqä kukñuä hñqu, “Bulumäkai, kuä-witqä wäunui yätamäkqä eyqanğanji, uwqe manqä yätñqe, hiñguä mäyeqä pambiyä” ätnä. Kukñuä haqä yeqi ätqä iqueqä ktqe, Matiu 11:29 iutä, 1 Korinä 9:4 iutä hiñuä qunä.

D**Disaipel**

Yoqä ‘disaipel’ ii wiyä kukñuä iyyi. Etanji, bukä täu qänätanğutqe, mämoqumueqä isnä. Kiqä quati, ‘Ämaqä, näqnqä-vqä hñqueqä kukñuä qätä äwiyätä, qänaki itñqä iqueyi.’ Jonä asñä-qäyqä iqu-pqe, ämaqä asä iinä-tänue. Itanğa Parisi iqua-pqe, asä kuapänänä inänä-tänuai. Inäqe Jisasi Iqueuä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaki iminjuwä iquauñqe, bukä täunji, kukñuä kuapänä ätä äqänä. Iquauñqe, ‘Ämaqä Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä iquaiqä’ kuapänä ätä äqänä. Hiqnqä huiunji, ‘Ämaqä wäunuä yätquakä iquaiqä’ ätä äqänä.

Bukä Matiu, Makä, Lukä, Jonä, iuñi, qokä-apäkä iquautañi, Jisasi Iqu 12 iquau atäunjuä ikqe. Iquaunqe, hñqäqñi, 'Ämaqä 12 iquaunqä' ätä äyä äqänä.

Bukä 'Wäunjuñqä' iuñi, Jisasi Iqueqä ämaqä eeqänänjä iquaunqe, kuknuä huizi hiñuä qundnä. Kuknuä hñqu, 'Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquaunqe.' Hñquququ, 'Jisasi Iqueqä yoqä-tänjä iquaunqe.'

E

Enjätqä

Enjätqä iqua, ämaqä-qua ma, Goti Iqueqä dnä-qua epu, Iqutä qäukuä haqä yätu äpmapu, Ique yätamäkqä ävätqänjä. Quwqä wäunjuä hñqu, Goti Iqueqä kukñui äma äwäpu, ämaqeu tqueyi. Quwqä wäunjuä huizi, Goti Iqueqä ämaqeu miqeyi. (Hipru 1:14 hiñuä äqunyä.) Qutañä ämiqä iqu, iqueqä yoqe, Maikoli ique. Itañä huiziqu, Gapleti ique. Ämaqä kuapänänjä, enjätqä iquaunqe, tii ätätqänjä. "Qu huqä-tänjä iquayqä." Inäqe, Goti Iqueqä bukä iuñi, enjätqä iquaunqe, huqä-tänjique matqä eä. Mä täkä, huqä-tänji, qerupqä iquayi. (Hipru 9:5 hiñuä äqunyä.)

G

Gita

Gita qu qänğanä päkminjuwi, ne tänğa äpäsätunquetäñi, asänänjä hmayi.

Grikä

Goti Iqueqä kuknuä täunji, qua Grikä iquenqe, kuknuä kuapänä äqänä. Qua Grikä iqu, Israitqä iquauqä qua iutatä, qua Isipä iutatäñi, kinä nämä qäyä etanji, Jisasi Iqu qua täunqä änä mapqänğa, Grikä iutañä iqua qua im-imä ämiminjuwi. Iutañi, qokä-apäkä kuapänänjä, iutañä ma, iquauqä anjä-kukñuñqätä, suqenqätä, näqñqä ämaminjuwi. Ga Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä näqñqä-tänjä iqua, 'Grikä iquauqä näqñqe, äñguänänjiqä' kñuä indqänäpu, quwqä anjä-kukñui yqänä ätminjuwi. Goti Iqueqä kuknuä tquenji, qu ganänji Grikä iquauqä anjä-kuknuä du äqäkuwi.

Grikä iquauqä anjä-himqä naqe, Atenisiyi. Quwqä anjä-himqä huizi hñqua, Korinä, Pilipai, ä Tesälonaika iquayi.

H

Hakä

Israitqä iquauqä haki, ymisänjä pizqä maqänä miqä, äñguä äpakänä witätñqä imäkänä.

Hääwä

Israitqä iquauqä hääwi, huitañä-huitañä iiyi. Hääwä äkaki, hui mäkänqä upñqänğa, mäkänqä miqä iqu, hääwä-tqä ique tquanğuti, hääwä miqä iqu hääwä tqanğa, mäkä iqä iqua qätä äwiyañu, ivatuwänäpu, mäkänqä äuminjuwi.

Hämapäkä qa

Eqä-huänjä Galili iuñi, hämapäkä-piqä kuapänänjä iqua wäunjuä iminjuwi. Iqua hämapäkä qae eqä huänju ätnämäuqanğuwänğa, hämapäkä qa mñqe huänjä mämä änyäqetäñi, hämapäkiu ämämpmuäqanğa, hämapäkä piqä iqua guä hämapäkä qa iu ämuäsmänänjçe yänänäqñqä äkutpäqiyäpu eyqiyämeqanğuwänğa, hämapäkä iqua mäwqä ipnä. Itañi hämapäki ämepu, yimba iu pñqä epiyi, qae eqä-huänjä bu anji ätnämäuminjuwi.

Heroti

Yoqä Heroti, ii Israitqä iquau miqä hɲquauqä yoqeyi. Kiŋganänjä iqu, Mäliyai Jisasi Ique ämikqänŋa, qua Jutiya, qua Sämalıya, qua Galili eeqänänjä iu ämiminqe. Iqu Jisasi Iqu ymeqä dänŋa-qu hitanŋa äpäkmatä iminqä iqueyi. Matiu 2:1-22; Lukä 1:5 iunji hiɲuä qunyä.

Heroti huiziqu, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuä imäkminqänŋa, qua Galili iu ämiqä äpmaminqe. Iqu iqueqä kätequeqä apäkä, Herotiyasi ii ämetä, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä nyuäni tävätnqä ätukqä iqueyi. Ga hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Ique kukɲuä mitätñqä, iquenqä ätuma äpkuwi. Makä 6:14-29; Lukä 23:6-12 iunji hiɲuä qunyä.

Heroti hɲquququ, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminuwä iquau hanjä-iqä naqänänjä ävätä, Jemisi, Jonä iqueqä käta-känŋua ique pizqä pästätñqä ätukqä iqueyi. Wäunjuinqä 12:1-23.

Heroti iquenqä äwinyäminqä iqua

Ämaqä Israitqä iquautanä, ämiqä naqä Heroti iqu äpaknä miqütñqenqä äwinyäminqä iquayi.

Hiɲuä-tqä iqua

Hiɲuä-tqä iqua, Goti Iqu kukɲuä äki-äki tuäqanŋutqe, ämaŋe awä äsuiminuwä iquayi. Qänŋanäni Goti Iqu hiɲuä-tqä kuapänä ändowatminqe. Iqu Iqueqä kɲuä indqänqenqätä, Iqueqä äwiñqenqätä kuapänä ämotquetä, itanŋa qänakinda nätmätqä äki-äki timäuninqenqä-pqe, ämaŋe ämotquaminqe.

Jisasi Iqu maquvepqä yqänä hitanŋa, hiɲuä-tqä iqua iqueqä äpäniñqätä, sqä-sqä imäkäniñqätä, huizi iqua Ique äki-äki wimäkpnuninqenqe, awä äsuiminuwi. Itanŋa hiunji yäpakä Jisasi Iqu ämaŋeuqä suqä quvqenqä iwäsäuätñqä anŋi pätnqä itqätanŋani, nätmätqä äki-äki timäuninqenqä kuapänä äsuiminuwi.

Hionaqä äkkapinqä

Israitqä iqua, iquauqä buayä wäunuä duɲi, hionaqä jänänänitä matäuqä, äkkapinqetä ätäwiminuwi. Quwqä hionaqä äkkapinqe, aanä yanäqñque.

Hipru

Yoqä Hipru iqu, yoqä Israitqä iqutäni, asänänji. Yoqä iinji, Aprähämä iqueqä kawä hɲqueqä yoqetanji. Inji, ii Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquauqä yoqä yäuä iquvi. Quwqä yoqä änyä-hänji, Israitqä. Ga quwqä anä-kukɲui, kiqä yoqe, Hipru.

Hiqäva-imäkqä anä

Hiqäva-imäkqä aniuɲi, ämaŋe quwqä goti iquauñqä qonä äwokätäupu, hiqäva-äqiyäpu, qunji yeeqä wimäkpnqä nätmätqä huitanä-huitanä äväpu, iminuwi. Israitqä iquauqä namnä aninqä tñänqe, Solomonä iqu hiqäva-imäkqä hikä anji, anä-himqä Jerusälemä iu ganä ämätkqe.

Jisasi Iqu qua täu pmetanŋa, hiqäva-imäkqä anä Jerusälemä iu ämätnminqe, ämiqä naqä Heroti iqu ämätkqe. Ga Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqätä, quwqä hiunji naqänänjä timäuqanŋqetäni, aquvi iqi äqänminuwi. Kiqä ktqe, bukä tqequeqä tuwänŋisa hiɲuä qunyä. Hikä anä iqueqä ququawi 3 iqua imäkñätanŋi qundnä. Israitqä iquautanä qäyä hitanŋi huizi iqua, ququawä kiŋganänjä ique äpaquväpu ätqäupiyä-qe, ququawä huizi iquauñqe, mäwqä iminuwi. Israitqä iquauqä apäkä iua, qu ququawä 2 iquesanä ikäka äpminuwi. Hiqäva-imäkqä iqua, nanuä tä ikepu hiqäva imäkpnqe, ququawä 3 ique ikaminuwi. Hikä anä yäpä inŋisanji, hiqänqä naqe, hɲquaquvi. Hiqñqä iquaquiyqä awä iqinji, yuä naqänänjä hɲqu äkatminqe. Yuä iqueqä tuwänŋisanji, hiqñqä iqu aanä

pmua eä, kuknuä guä ämäseuekqä ipnä iqu iqi äwäminqce. Hiqñqä ique paquvqce, hiqäva-imäkqä naqä iqunä quväukuä hñque, hiunji hñquenyä äpaqutä, Goti Iqueqä hinuä iqi ätqäuminqce. Yuä iqi äkatnminqä iqu, Jisasi Iqu äpäkonganga, hitunuä yätuta inqi-inqi äpkñga äpäwiqe, hñquaqu imäkñgqce. Iinjä ikqce, ne tiññqä näqñqä enu. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, Goti Iqueqä hinuä iqi tqäuqänqce, pmua mimäkñqä eä.

Hiqäva-imäkqä iqua

Hiqäva-imäkqä iqua, Israitqä iquauqä anä ämapu, nanuä äpäsäpu, tä ikepu, Goti Iquenyqä hiqäva qänñqä diñqce, Goti Iqu iquaunji atäunuä ikqce. Iqu Mosisi iqueqä kätä Aronä iqueqä hueqä-himqä iutanä iquau atäunuä ikqce. Iqua Lipai iquesanä hueqä-himqä iquayi. Qänğanäñi iqua hiqävai, namnä anä iu äqäminjuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, iqua hiqävai, hikä anä Jerusälemä ämätnänqä iu äqäminjuwi. Iqua hiqäva huitanä-huitanä imäkäpu, hiunji ique-iquenyi, nanuä tä ikaminjuwi. Ga Lipai iquesanä hueqä-himqä huizi iqua, anä iquaqui äminjuwä iquayi.

Quväukuä ique-iquenyi, hiqäva-imäkqä iqua, iquau miqä naqä hñque atäunuä iminjuwi. Hiqäva-imäkqä naqä injä iqunä, nanuä äpäsätä, häñeque, hiqñqä qu ‘Goti Iqueqänäñiqä’ ätminjuwä yäpä inğisa äma äpeminqce. Suqä inji, iqueqä suqä quvqenqätä, ämaqequenyqätä, quväukuä hñquenyi, hiunji hñque imäkminqce.

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Anasi iquätä, Kayäpasi iquätä, suqä hiqäva-imäkqä naqä iquenyqä tññqä imäkqänqä ätnänqä iquenyi ävausäsinyä, iquaqunä yqänä äpmaka äuminjiyi.

Hiqäva-imäkqä ttawä

Qänğanäñi ämaqe, quwqä goti iquaunqä hiqäva tii äqäminjuwi. Qu quwqä nätmätqä ämepu, tä ikaminjuwi. Quwqä hiqäva naqe, sipsipqä, meme, ä bulumäkanä-qe, itmapiyi, äpäkpäyi, hiqäva-imäkqä ttawiu tä ikaminjuwi. Qänğanäñi, qu hikä pñqä eqa äpepiyi, ttäwa imäkminjuwi. Qänakñi quwqä goti iquaunqä hiqäva-imäkqä anä imäkäpiyinqani, ttawi, hikä qeqätqetä imäkminjuwi.

Hiqi-tä iquatä, quwqä ätqäuetä

Israitqä iqua hiqi-te, qua qondä imäkpiyi, olipqä aowä iu ikaminjuwi. Quwqä anä yäpängisa häuiqä a iunji, hevqä imäkäpu, iu ätqäteminjuwi. Anä hiqñqä naqä äpmeqe iu we hunätñqce, hiqä-tä tqäuqe kiui ätqäteminjuwi. Quwqä ktqe, Itkimäkqä 1:12 iunji, hinuä qunyä. Ga hiqäva-imäkqä anä iunji, hiqä-tä tqäuqä hñqu, hänyenä-tänä äwäminqce. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwä inğisa hinuä qunyä.

Hisopqä

Hisopqä-quwqce, hiqäva-imäkqä iqua änduäpu, eqeunä-qe, häñequeunä-qe äyämapiyi, nätmätqä du pñqä-pñqä iminjuwi. Ii nätmätqä inji, Goti Iqueqä hinuiqä ikikinyänä timäupñqä injä iminjuwi.

Hiunji naqänänä

Quväukuä ique-iquenyi, Israitqä iqua hiunji hui atäunuä ipu, aquvä naqänänä äqänminjuwi. Iqua injä imäkäpu, Goti Iqu qänğanäñi, qunji äñguä itquetä, yätamäkqä äwikqenqä kñuä indqänminjuwi. Qu aquvi, hñğanji, hiunji hñque äqänäpu, hñğanji, hiunji hatñä äqänminjuwi. Hiunji naqänänä hñquauqä yoqe, ‘Pasopa,’ ‘Ittänä anä,’ ‘Pendikosi,’ itanğa ‘Bretqä yenüä qo-matäuqä’ iquayi. Hiunji naqä iquaunji, Goti Iqu Israitqä iquau qänğa äwikqce. Bukä Hiqäva-imäkqä 23 iunji, hinuä qunyä.

Hiveqä hiqiyqä

Israitqä iquauqä qua iunji, hiveqä hiqiyqä huitañä-huitañä iqua äpmapu, ynñä-tänä iu ätäupu änminjuwi. Qutanä hui sipsipqätä, memetä ätäupu änanätäpu iqanjuwitanji, sipsipqä-miqä iqua quwqä sipsipqä iquau änguanä ämipu äpmaminjuwi.

Jisasi iqutä, Polä iqutä kuknuä ktqä tii ätkiyi. Quuvqä heqiyqä iqua sipsipqä iqua enqä-paniqä. Ga quwqä himä-wiunqä iqua, hiveqä hiqiyqä iqua enqä-paniqä. (Matiu 7:15; Wäunjuñqä 20:29)

Huiwä häuä ktäuqä

Israitqä iquauqä suqeunji, ymeqä qokä eeqänänä iquaunji, kunaqä ae änyuäpu, hiunji 8 päwqanqa, quwqä hizqä huiwi häuä ktäminjuwi. Iqua suqä iinä imäqäpñqe, Goti Iqu Aprähämä ique ätukqe. Ipäqäkqä 17:9-14 hinuä qunä. Ii tiinji. Ymeqä iqu, Israitqä iutanä-queyqä kñuä mapñqä diñqeyi. Ämaqä huizi iqua, Israitqä iquaunqe, “Huiwä häuä ktänqä iquayqä” ätminjuwi.

Israitqä iqua qäyä etanji huizi iqua, kuknuä ängüä we-hunqä-tänji qätä äwiyäpu, Jisasi Iquenqä quuvqä eqäpñqä ipäqäkuwänqanji, Israitqä iquautañä hui tiinä ätminjuwi. “Ämaqä iinä iqua, quwqä huiwi häuä-ganä äktämbiyä. Iqua Israitqä-qua ae epiyi, Kraisi Iqueqä yoqä-tänqä-qua inqanä timäupñqänä.” Poli iqu, kuknuä iquenqe, aquvänä itä, ññqä matqä ikqe. Iqu tuwanuä Galesiya pmeqä iquaunqä äqäkqeutä, tuwanuä huizi iquaunqä äqäkqeutänji, suqä iquenqä tii ätätä äqäkqe. “Ämaqä hñqu iqueqä suqä quvqeutä qui mimäknqä hänä iqumuatnätñqe, iqu nätmätqä hñqunä imäkquätñqe. Ii, iqu Jisasi Kraisi Iquenqänä quuvqä eqiyquätñqe.”

I**Ipñä (kuknuä guä ämäsauekqä ipñä)**

Ipñä tquenji, Mosisi iqu, Goti Iqu ätukqä-pa, qänqanä anä-avqñqä iu imäkkqe. (Anju itmakqä 25:1-22 hinuä qunyä.) Iqua zä qeqätqe-tä imäkäpu, golqä eeä ikuwi. Yäpä inqisanji, hikä tepquva iquaqu kuknuä-suqä 10 äqñqä itä, golqä häkä buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäqä zä-hutäkñä äunqñqä itä, imä imänänä. Israitqä iqua, ipñitä, namnä anitä, anä avqñqä iu ämä ikäminjuwi. Iqua Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä anä näweqä ämätäpiyänqanji, ipñä iqueni hiqñqä yäpä inqisa ekuwi. Ii, iqua Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsauekqänqä hui mimäuqä ipñqä diñqeyi. Kiqä ktqenqe, bukä tqueqä tuwänqisa hinuä qunä.

Israitqä

Yoqä Israitqä ii, Goti Iqu Aprähämä iqueqä kawä Jekopä ique, äwikqe. Iutanji, Jekopä iqueqä hueqä-himqe, Israitqä iquayi. Quwqä yoqä huiziqu, Hipru iquayi.

Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iqueqä yoqe, Jutä iqueyi. Jutä iqueqä hueqä-himqä, Jutä iquayi. Ga quwqä quae, Jutiyayi. Jisasi Iqu qua täu pmetanqa, yoqä Jutä iqu, Israitqä iquau äpatqäminqe. Iutanji, Buk Baibel iunji, yoqä ‘Israel’ iqutä, yoqä ‘Juda’ iqutänji, qäquaqu qundnä. Neqä bukä täunji, hueqä-himqä Israitqä iquaunqe, yoqä Israitqä inä äqänä. Yoqä Jutä iqu, ämaqä hñquauqä yoqä iiyi. Hñqu Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iquvi. Hñquququ, Jisasi iqueqä känqwa, tuwanuä ämaqeunqä äqäkqä iqueyi.

Ittäñä anju yakuä pmeqänqä hiunji naqänäñi

Hiunji naqänänjä tqueni, Israitqä iqua, kuä huitanjä-huitanjä ae yäüä iqanġi, ätävatqänjuwinqä, yeeqä ipu aquvä äqänminjuwi. Qu ittänjä anjä ämätäpu, wikä hŋqunä iu äpmapu, quwqä kaqä-kawäka anjä avqŋqä iu, namnä anjä ämätäkäminjuwinqä kjuä indqänminjuwi. Quwqä kaqä-kawäka anjä avqŋqä iu quväukuä 40 e ämätäkäminjuwitanġi, qua Goti Iqu näweqä väniqä ique ätimäukuwi.

J

Jinaŋä-weqä häkä

Jinaŋä-weqä häkä iquauqä wäunġi, tiinġi. Hiqäva-imäkqä iqua sisnyanä-weqä ttawä iuta tä-quanġi iopu, jinaŋä-weqä häkiu äuimepu, hiqŋqä huiu äma äwäpu, sisnyanä wetŋqä iwamäkminjuwi.

Jinaŋä-weqä ttawä

Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä anjä hiqŋqä kinġanänjä iunġi, jinaŋä-weqä ttawä hŋqu imäknminqce. Ttawä iqueni, hiqäva-imäkqä iqua nätmätqä huitanjä-huitanjä sisnyanä wetŋqce, tä ikaminjuwi. Hiunji ique-iqueni, mäptqä timäuqanġatä, mäptqä äquveqänġatä, ikepu, ga iutanä suaki, anjä ique suakä äketä, sisnyanġi im-imä äweminqce.

Jutä

Yoqä Jutä ique, ämaqä hŋquauqä yoqeyi. Näqŋqä yasämä matŋqce, bukä tqueni, “Israitqä” qänätanġqce, ii qundnä.

K

Kametqä

Kametqä iqua, yaqueqä aanjä naqänänjä, ämaqeunġi äma äwätqänjuwi. Ga yquayä kuapänä-pqce, inä ämetqänjuwi. Iquauqä aa di, ämaqe qäkämä-pqce inä imäkätqänjuwi. Kiqä ktqenqce, bukä tqueqä tuwänġisa hiŋuä qunyä.

Kɲuä äkunmäknqä

Ämaqä, iqueqä kɲuä äkunmäknätqä iqu, tii imäkänä. 1) Iqu iqueqä suqä quvqä imäkätäqenqä womba ämenä. 2) “Nyi suqä quvqä imäkätŋqce, anġi mimäkqä itmä, suqä Goti Iqu äwinyätŋqä iunä imäkmqänä-qe,” iqueqä-kiuänġi, iinä tnänä. 3) Iqu Goti Iqueni, “Iyää, Si äwqä hanuä imäknätnä, nyaqä suqä quvqce huätä manmäuvä” tuänä.

Kraisi

Kukɲuä ‘Kraisiuä’ ätänqä iqueqä quatitä, kukɲuä ‘Mäsayäüä’ ätänqä iqueqä quatitäni, tiinġi. ‘Ämaqä iqueqä nyuänġiu, aowä iquatequwä iqueyi.’ Yoqä ‘Kraisiuä’ ätnänqce, ii Grikä iquauqä anjä-kukɲuivi. Yoqä ‘Mäsayäüä’ ätnänqce, ii Israitqä iquauqä anjä-kukɲuivi. Goti Iqu ämaqä hŋqce, wäunġuä naqä äki-äkitanġinqä atäunġuä iqanġqenqä motquapŋqce, Israitqä iqua olipqä eqä aowi, nyuänġiu iquateminiwi.

Qänġanänġi Goti Iqu, “Nyaqä ämaqä iquau qui mimäkŋqä ipŋqä hänjä iqumuatäninqce, ämaqä hŋqce dowatmniqeqä” ätätä, kukɲuä guä ämäsäuekqce. “Nyinä ämaqä miqe, ämaqä iinä iqu, äma päniqeqä” ätkqce. Ämaqä iinä iquenqce, Israitqä iqua, ‘Kraisiuä’ änyuätäpu, iquenqä hiŋuä äpakänä äqumbu äpmaminjuwi.

Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qua

Andiyokä iunġi, qu ämaqä Jisäsi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu Ique qänaki äwivändkuwä iquauġi “Kraisi Iqueqä yoqä-tänjuaiqä” iqua-ganä ätipäqäkuwi. Suqä iinä iqu, yänänänqä ätipäqänä äwi. Inġi wiyä-kukɲuä dunġi, ‘Kristenqäüä’ yqänä ätätqänġu.

Kuä-witqetä kuä-balitä

Kuä-witqe, ii Israitqä iquauqä buayä kiŋganäɲiyi. Itanğa kuä-bali, ii huiziquvi. Iqua iquaquiyqä uwqe ämepu, quqowä äqiyäpu, bretqä imäkpɲqä häkiyä äyäqämiɲuwi. Bretqä qu kuä-witqätä äyäqämiɲuwi, kiqä äwiqe, kuä-balitä äyäqäpɲqä iɲɲi, ämäwqätäumiɲqe. Kuä iquaquiyqä ktqe, bukä tqueqä tuwängisa hiɲuä qunyä.

Kukɲuä guä-mäsäuekqä ipɲä

Bukä tqueni, “Ipɲä” qänätanğqe, ii qundnä.

Kukɲuä-suqä

Kukɲuä-suqe, Goti Iqu Mosisi ique, Israitqä iqua suqä qäyunä imäqäpɲqä, ätuätä äwikqe. Kukɲuä 10 iqua, Goti Iqu hikä tepquva iquaqui äqiyätä, Mosisi ique äwikqe. Itanğa Israitqä iqua hɲgisänä iqanğuwitanı, Mosisi iqu, hikä tepquva iquaquini, ämisqäkqenqe, ga anğı tɲanqe, hikä asä iɲɲu äqiyätä, kukɲuä guä ämäsäuekqä ipɲä ique imekqe. Iɲɲäqe kukɲuä-suqe, kukɲuä 10 iquaunä ma, kuapanäɲiyi. Israitqä iqua kukɲuä-suqenqä ätäpiyanğani, Mosisi iqu bukä 5 äqäkqä iquaunqä ätmiɲuwi. Bukä iqua, Ipäqäkqä, Anğumä Itmakqä, Hiqäva-imäqä, A Täuqä, ä Kukɲuä-suqä iquayi.

Kukɲuä-suqenqä näqɲqä-tänjä iqua

Kukɲuä-suqenqä näqɲqä-tänjä iqua, qokä-apäkiu, kukɲuä Goti Iqu Mosisi ique ätukqenqä ämotquamiɲuwä iquayi. Kukɲuä iɲɲi, Mosisi iqu bukä 5 iquau äqäkqä.

L

Laiyonqä

Laiyonqä iqua tänjä naqänänjä, yaqueqä iquau ämäwqätäɲuwä iquayi. Iquauqä suqe, tiyi. Pusiketqä iqua mätäkä ändämipu, äpäsäpu, änätqänuwä-panı, ga laiyonqä iqua, yɲɲä-tänjä, hiveqä-yaqueqä, ä ämaqä-pqeɲi, ändämipu, ätäupu, änätqänuwı. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iɲɲi, hiɲuä qunä.

Lepatqä

Lepatqä iqua, tänjä naqä, laiyonqä iqua enqä-panjä iquayi. Näqɲqä esɲqe, bukä tqueni, “Laiyonqä” qänätanğqe, ii qundnä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iɲɲi, hiɲuä qunä.

M

Mäsayä

Bukä tqueni, “Kraisi” qänätanğqe, ii qundnä.

Mbqä-hikä

Qanğanäɲi, qu mbqä-yquwqä hma eä, hikinä ämimiɲuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Israitqä iqua mbqä-hikä Romätanitä, Grikätanitäni, eeqänänjä ämimiɲuwi. Hui wänqänänjä, mbqä peni isua enqä-panı. Huizi golqä itä imäkmiɲuwi, ii 1,000,000 kina enqä-panıyi.

N

Namnä anjä

Mosisi iqu Israitqeu anjä avqɲqä iu ätuma wätqätanğa, Goti Iqu iqueni, “He wäɲuä naqä hui imäkpɲqä, namnä anjä hɲqu mätpiyä” ätukqe. Ga tii-pqä inä ätukqe. “Tapätapä anğuanänjitä, yaqueqä huitanjä-huitanjä iquauqä huiwitä, zä-yänänäqɲqetä, golqetanı, iɲɲä-iɲɲä imäkiyä” ätukqe. Namnä iqueqä yäpänğisanı, kukɲuä guä ämäsäuekqä ipɲitä, hikä tepquva iquaqutä epɲqänänjä.

Iɲɲi Israitqä iqua, anjä avqɲqä iu qanjä ikämiɲuwiuta, Solomonä iqu Goti Iquenyqä hikä anjä ämätkqänğanqe, namnä anjä iu Goti Iqueqä yoqe

haqeqä ämamäupu, Iquenyqä hiqäva imäkminjuwi. Namnä anä iqueqä ktqe, bukä tqueqä tuwängisa hinuä qunä.

O

Olipqä

Olipqe, ii zä hñqueqä yoqeyi. Ga kiqä häukui, äwiqä kñjuä enqä-panä ma, inäqe kiqä aowi, änguänänjä eä, kiqä wäunui kuapänänjä-tänji. Israitqä iqua olipqä eqä aowitä, häkiyä äyäqäminjuwi. Quwqä hiqi-tenqä, ηη huiwä-dä aowä wimäkätñqä iñqätä, ä nätmatqä hñjuajuanqätä äyäqäminjuwi. Aowä iñji, quwqä äpmeqä iunji, änguä wimäkminqe.

Ne kopi wäunjuä itanä, vowä ikätunquä-panä iñji, Israitqä iqua olipqä wäunjuä ipu, vowä ikäminjuwi. Ga Jerusälemä-tänjä qäqä iqini, qoqonjä zä-olipqä kuapä-tänjä hñquvi. Kiqä yoqe, qoqonjä Olipäyi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwängisa hinuä qunä.

P

Parisi

Parisi iqua, Israitqä iquautanjä, Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqñqä änguänänjä-tänjä iquai. Qu kuknuä-suqenqä näqñqä-vqä iquatä ikämanqä iminjuwi. Israitqä kuapänänjä iquauqä iwäsäuqeunji, Parisi iqua ämaqä jänänänjä iquayi. Inäqe iqua kuknuä-suqe näqñqä äväpiyänğanji, suqä quwqä-pqe, qäsä ämämuänyäpu ätuminjuwi. Iutanji qu, “Ne huizi iquaunji ämäwqätäunünä” kñjuä ämepu, quwqä yoqe haqeu ämamänminjuwi. Iñjä ipiyinqä, wopqä ipu, suqä änguä iqunä kñjuä wiyqanqä-qe, quwqä kñju, quvqä yqänä ämaminjuwi. Iñqe, Jisasi Iqu Parisi iquaunji äkasuwä ätuätä, huizi iquaunji, “Parisi Iquaunqe, wawiyäpu, äwimasipiyä” ätuminqe. Itanga Parisi iqua Ique himä-wiunqä äväpu, pizqä päkpnqä iminjuwi.

Pasopa

Hiunji Pasopauä äqonänqe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqänänjä iiyi. Yoqä iqueqä quati, ‘ävausqä’ iiyi.

Hiunji naqänänjä Pasopanganji, Israitqä iqua, quwqä kaqä-kawäka Isipä iu wäunjuä hñgi wiyqä äpmaminjuwiuta ävämakuwinqä, kñjuä ämepu aquvä äqänminjuwi. Inğanji Goti Iqu, Iqueqä enätqä hñqu, Isipä iquauqä anä ique-ique ätimäutä, hitmqä iquaunji pizqä pästätñqä ändowatkqe. Israitqä iquaunji, sipsipqä hui äpäsäpu, kiqä häñeqe, quwqä anä ique-iqueqä hänaqä zä-posi iunji eä ipñqä ätukqe. Inji enätqä ämaqä päsqä iqu, häñeqä hinuä äqunäqe, anä iunji kaqä-kawäkauqä hitmqä iquau mapäsqä, ävaukukqe. Tiwiqä ii, Mosisi iqu Israitqä iquau Isipä buta ätuma äyapkqenqe, Angumä Itmakqä 12:1-42 hinuä qunyä.

Iutanji, hiunji naqä Pasopanganji, Israitqä iqua quwqä anä hñqunä-hñqunänjä iunji, sipsipqä äpäsäpu, änminjuwi.

Pendikosi

Hiunji Pendikosiuä äqonänqe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqä hñquvi. Yoqä iqueqä quati, 50 iiyi. Hiunji Pasopa iquesa ti, hiunji 50 inä ae päwqanğa, Pendikosi inğa timäuminqe. Hiunji naqä iquenji, Israiqa iqua kuä-witqä tävqänqä yeeqä ipu, ä Goti Iqu Mosisi ique, kuknuä-suqä qoqonjä Sänai iu äwikqenqä kñjuä indqänäpu, aquvä äqänminjuwi. Jisasi Iqu Pasopanga äpäkonqçeta ti, hiunji 50 päwqanğa, Dñä Änguä Iqu quuvqä heqiyqä iquau Pendikosiñğa äwimakqe.

R

Romä

Qua naqä Itali iqueqä anä-himqä naqe, Romäyi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä Romätanä iqua, qua naqä kuapänänjü iunji, mändi äkittqiyäpu, ä Israitqä iquaunjä-pqe, asä ii itquepu, quwqä äwinqä iunä ämiminjuwi. Iinjä dutanji, Israitqä iqua, Romä iquaunji himä-wiunqä äväpu, huätä päsawatpnqä äwinyminqe. Inji iqua “Krais ne ämineyätñqä Iqu äpäñqiyä” knüä indqänäpiyänğanji, “Iqu ne Romätanä iquauqä yäpä iunda änewewatäniqeqä” knüä inä indqänminjuwi.

S Satyusi

Satyusi iqua, Israitqä iquautanä, kuknuä huitanä-huitanjiunqä quuvqä eqäminjuwä iquayi. Quwqä kuknuä hñqu, “Goti Iqueqä kuknui, bukä 5 Mosisi iqu äqäkqä iquanänji. Apqä bukitä, hiñuä-tqä iquauqä bukitänji, Goti Iqueqä kuknuä hmanjqä” ätminjuwi. Quwqä kuknuä huizi, “Ämaqä ae äpäkonjuwä iqua, anji mävuauqä ipñqäuä” ätminjuwi. Hiqäva-imäqä naqä iquatä, ämaqä naqä huizä kuapänänji, Satyusi iquayi. Iquatä, Parisi iquatä kuknuä mäki, kuapänä äunminjuwi.

Sämbatqä

Yoqä Sämbatqe, ii Israitqä iquauqä anä-kuknuä eä, kiqä quati, hapä pmeqe. Bukä Ipäqäkqeunji, tii ätnä. Goti Iqu nätmätqä eeqänä imäkätäqänğa, Iqueqä wäunui, hiunji kinganänjü iquesa ipäqiyätä, hiunji 6 dunqä iqa äpätä, qäpu itquätkqe. Inji hiunji 7 iquenji, Iqu wäunjuä miqä, hapä äpmakqe. Iinjä etanji Iqu Israitqä iquaunji, “He wäunjuä asänänji, hiunji 6 iunä itquätäpu, 7 iquenji hapä Nyi äpmakqä-pa äpmepu, Nqänä dappnuwänqeqä” ätukqe. Iutanji, Sämbatqä iqu, naqänänjü eä, Israitqä iqua hiunji iquenqe, suqä kuapänänji qänaki ipu, ique äqänminjuwi.

Itanğa bukä Hiqäva-imäqä 25 iunji, Goti Iqu tiinjä-pqe, inä ätukqe. “Hiqä wäunjuä iunji, quväukuä 6 iunä itquätäpu, 7 iquenji Nqänqä, qua iqu iqueqä hapä pmeqänğayi.” Ii Sämbatqä quväukuä hapä pmeqä iqueyi. Huizi, Hipru 4:9 iunji, Goti Iqueqä ämaqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä hñqu matimäuqä änä hitanğqenqä a ätäutqänju. Ii hiunji yäpakänğa, ne Goti Iqutä hapä näweqä pmetaniquayi.

Selotqä iqua

Selotqä iqua, gapmanqä Romätanä iquaunqätä, quwqä mäkä-iqä iquaunqätä, Israitqä iquau ämiminjuwinqä mäwinğanji, mäkä ipu, iquau huätä päsawqatpnqä iminjuwi.

Setänä

Setänä iqu, dnjä quvqä iquauqä ämiqä, ga Goti Iqueqä mäkä-hunqä iqueyi. Yoqä Setänä, ii Israitqä iquauqä anä-kuknuä eä, kiqä quati, kuknuä mitqä iqueyi. Iqu ämaqeupä knui, qui imäkätä, qu suqä quvqä imäkpñqä yamwiqä ävätñqä iqueyi. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquaunji, quwqä suqä quvqä imäkminjuwinqä hui mimäuqä ipñqänä, knüä ävätñqä iqueyi. Iqu injä iqanğqetanji, iqua, “Goti Iqu neqä suqä quvqe, huätä mämänatnämäuqä iqeğä” knüä indqänätqänjü. Jisasi Krais Iqu qua buta anğu ävautä, Setänä iquenji ämäwqätäukqe. Iutanji Setänä iqu, iqueqä yänänäqñqe, näweqä mämeqä eä. Qänakñji, iqu tä maisquä äsäñqä dunqä wäniqe. Ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätanä iutanji, Setänä iquenyqä zä miqä iquatunque.

Sisa

Romätanjä iqua, quwqä ämiqä naqä iqueni, “Sisauä” änyuätminiwi. Tänganji neqä ämineyqä naqä iquauñi, ‘Kinäua,’ ηη ‘Kwinäua,’ ä ‘Presidenqäua’ äyä ätätqäñu. Mäliyai Jisasi Ique ämikqänganji, Romätanjä iqua, ämaqä kuapänänjä itä mäkä äunäpu, ämäwqätäupiyitani, quñi ämiminiwi. Inğanji quwqä ämiqä naqe, Sisa Okastusi iqu äpmaminqe. Jisasi Iqu äpäkonğanja, Sisa Taipiriyasi iqu äpmaminqe.

T

Täua

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä naqä wäunjuä huitanjä-huitanjä iminuwä iqua ämaqä huiuqä quvqeutanjä kimanji täua ätäwiminiwi. Quwqä täua hui guä yänjä-tänjitä imäkminiwi. Hui yänjä-qe, hikä himänyqä-qe ämepu guä äkimäsäuminiwi. Goti Iqu Israitqä iquauñi, “Ämaqä täua ätäväpiyänğanji, 40 mämäwqätäuwqä pambiyä” ätukqe (Kuknuä-suqä 25:3). Iutanji kuapänänjäñğanji qu ämaqeu äpäpäpiyänğanji, 39 duñqänä äpäkäminiwi. Romätanjä iqua Goti Iqu Israitqä iquau ii ätukqenqe, qu zä miqä iminuwä.

U

Uwqä vowä mäuqänqä

Israitqä iqua, kuä-witqetä kuä-balitä, vowä mäupnqänğanji, qu qua bu yasämä mamäuwqä, bi enqä-pa ätnämäwäwqäpnä. Iutanji uwqä hui qua äñguä iu päknğanja, hui qua quvqä iu äpäknminiwi. Matiu 13:3 iunji kitqä hñque hiñuä qunyä.

W

Wainqä

Wainqe, ii guä, häukuä äñguänänjä qiyqä iquvi. Ne kopi wäunjuä iunji, vowi kuapänä ikätunquä-pa, Israitqä iqua guä-wainqä wäunjuä iunji, kuapänä ikäpu, äñguänä ämiminiwi. Guä-wainqä-häukui, qu änduäpu, qonjqä ipu, kiqä eqä äpäwiqanqge ämepu, wainqä-eqä yänänäñqä timäutnqä imäkminiwi. Kiqä ktqe, bukä tqeqä tuwä inğisa hiñuä qunä.

Y

Yaqueqä huiwä

Israitqä iqua nätmätqä kuapänänji, yaqueqä huitanjä-huitanjä iuqä huiwitä imäkminiwi. Huiwä ii, sipsipqä, bulumäka, meme, kametqä iuta imäkminiwi. Jonä asnjä-qäyqä iqueqä aquvi, huiwä iutanjä ii ämuasämäminqe. Israitqä iqua wainqä eqä äma upnqe, qae huiwä iutanjä iquatä imäkminiwi.

Inäqe Goti Iqu aanjä yaqueqe, Israitqä iquau pmua iwimäkkqetani, qu aanjä yaqueqä huiwä iutanji, nätmätqä hui mimäqä iminuwä.

Z

Zä-eaqä

Zä-eaqä, Israitqä iquauqä qua iu ätqäuminqä iqu, neyaqä tänga ätqäunqe-tänji, asänänjä ma. Kiqä häukui, aanjä äwinyiqä etanji, qu ändäupu änminiwi.

Zä-huätati

Romä pmeqä iqua, ämaqä huiziu pizqä äpäkpqä, ä jävqä äpäpäpu quwä ämäwqä iquauqä kimanji, tiä imäkminiwi. Qu zä-huätati imäkäpu qua iqi epiyi, quvqä imäqä iqueni, hñğanji nitqätä zä-huätati äueminuwä. Ä hñğanji, gue, zä-huätatitä qäsä äkiqiyäueminuwä. Itanji zä-huätati iqu, pämä jänä qua-hävqä bu ämatqätepiyi, ämaqä zä-huätati äuanänqä iqu, tänjä-hunqä ämetäqetani, qäyä päkonätñqä,

hiñuinä äqunminjuwi. Täñä-huñqetä, womba inqetäñi, aanä kuapänä
ämamiñqe.

Näqꞵqä huitañä-huitañä nätapqä pipa iquayi

Goti Iqu, tiinjä Iqueyi

Goti Apiqu, tiinjä Iqueyi.

Makä 10:27
 Makä 12:29-30
 Lukä 1:37
 Lukä 6:35-36
 Jonä 4:23-24
 Wäunꞵuinqä 14:14-17
 Wäunꞵuinqä 17:22-31
 Romä 1:18-23
 Romä 11:33-36
 1 Korinä 8:4-6
 2 Korinä 1:3
 1 Timoti 1:17
 1 Timoti 6:15-16
 Hipru 4:13
 Hipru 10:30-31
 Jemisi 1:17
 1 Pitä 1:15-17
 1 Jonä 1:5
 1 Jonä 4:7-12, 16
 Jutä 24-25
 Itkimäkqä 4:8-11
 Itkimäkqä 15:3-4

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, tiinjä Iqueyi.

Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqe.

Matiu 11:27-30
 Matiu 16:13-17
 Lukä 1:35
 Jonä 1:1-18
 Jonä 5:19-29
 Jonä 6:35-40
 Jonä 8:58
 Jonä 11:25-27
 Jonä 14:5-11
 Jonä 17:1-5
 Jonä 20:26-31
 Wäunꞵuinqä 3:13-16
 Wäunꞵuinqä 4:8-12
 Romä 1:3-4
 1 Korinä 3:10-11
 2 Korinä 4:4-6
 2 Korinä 5:21
 Galesiya 4:4-5
 Pilipai 2:5-11
 Kolosi 1:15-20
 Kolosi 2:9-10
 Hipru 1:1-14
 Hipru 7:26-28
 1 Jonä 2:1-2

1 Jonä 5:20
 Itkimäkkä 1:12-18
 Itkimäkkä 19:11-16

Goti Iqueqä Ymeqä Iqueɲi, täkä ne eɲqä-paɲä-que ämikqe.

Matiu 1:18-25
 Matiu 2:1-23
 Lukä 1:26-38
 Lukä 2:1-20
 Jonä 1:14
 Galesiya 4:4-5
 Pilipai 2:6-7
 Hipru 2:14-18

Jisasi Iqu ämaqeu ämotquetä, täɲä-yaɲä-täɲä iquaɲi, äɲguä iwimäkkimɲqe.

Matiu 4:23-25
 Matiu 7:28-29
 Matiu 9:35-36
 Matiu 11:1-6
 Lukä 4:14-44
 Jonä 20:30-31
 Wäuɲuɲqä 10:36-38

Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkkänäɲä di, kuapänä imäkkimɲqe.

Matiu 8:1-17, 23-34
 Matiu 9:1-7, 18-33
 Matiu 12:9-14, 22
 Matiu 14:15-32
 Matiu 15:22-28, 32-38
 Matiu 17:14-18
 Matiu 20:29-34
 Matiu 21:18-22
 Makä 1:21-28
 Makä 7:32-37
 Makä 8:22-25
 Lukä 5:4-8
 Lukä 7:11-15
 Lukä 13:10-13
 Lukä 14:1-4
 Lukä 17:12-14
 Lukä 22:50-51
 Jonä 2:1-11
 Jonä 4:46-54
 Jonä 5:5-9
 Jonä 9:1-7
 Jonä 11:11-44
 Jonä 21:4-6
 Wäuɲuɲqä 2:22

Ämiqä iqua, Jisasi Iqu äpäkonätɲqä, guä äkiqiyäupu, kukɲuä ämitkuwi.

Matiu 26:47-68
 Matiu 27:1-2, 11-31
 Makä 14:43-65
 Makä 15:1-20
 Lukä 22:47-53
 Lukä 22:63 - 23:25
 Jonä 18:1-14, 19-24

Jonä 18:28 - 19:16

Jisasi Iqueŋi, zä-huätati äuekuwi.

Matiu 27:32-56

Makä 15:21-41

Lukä 23:26-49

Jonä 19:17-37

Jisasi Iqueŋi, qua äptekuwi.

Matiu 27:57-66

Makä 15:42-47

Lukä 23:50-56

Jonä 19:38-42

Jisasi Iqu äpäkonätä, anŋi ävaukqe. Ga kuapänäŋi hiŋuä äquŋguwi.

Matiu 28:1-20

Makä 16:1-8

Lukä 24:1-49

Jonä 20:1-21:14

Wäunŋuinqä 1:3

Wäunŋuinqä 2:24-32

Wäunŋuinqä 3:15

Wäunŋuinqä 4:8-10, 33

Wäunŋuinqä 10:39-43

Wäunŋuinqä 13:29-39

Wäunŋuinqä 17:2-3,

Wäunŋuinqä 17:30-31

Romä 1:4

Romä 4:24-25

1 Korinä 15:3-8, 12-23

Itkimäkqä 1:18

Jisasi Iqu qäukuä haqä yätuŋqä anŋi ekqe.

Lukä 24:50-51

Wäunŋuinqä 1:9-11

Wäunŋuinqä 2:32-36

Wäunŋuinqä 5:30-31

Romä 8:34

Epäsäsi 1:20-23

Pilipai 2:9-11

Hipru 1:3-4

Hipru 2:9

Hipru 4:14-16

Hipru 7:25-26

Hipru 10:12-14

1 Pitä 3:22

Dŋä Äŋguä Iqu, tiŋä Iqueyi.

Matiu 28:19

Makä 1:9-11

Makä 3:28-30

Lukä 1:35

Lukä 3:16

Lukä 4:1-2

Lukä 11:13

Lukä 12:11-12

Jonä 1:32-34

Jonä 3:5-8

Jonä 7:37-39
Jonä 14:15-17, 25-26
Jonä 15:26
Jonä 16:6-15
Jonä 20:19-23
Wäunuinqä 1:4-5, 8
Wäunuinqä 2:1-18,
Wäunuinqä 2:38-39
Wäunuinqä 4:31
Wäunuinqä 5:3-5
Wäunuinqä 8:14-17
Wäunuinqä 10:44-48
Wäunuinqä 13:2-3
Wäunuinqä 15:28
Wäunuinqä 16:7-10
Wäunuinqä 19:1-7
Romä 5:5
Romä 7:6
Romä 8:9-16, 26-27
1 Korinä 2:4-5, 9-16
1 Korinä 3:16
1 Korinä 6:11, 19-20
1 Korinä 12:1-11, 13
2 Korinä 1:21-22
2 Korinä 5:5
2 Korinä 13:14
Galesiya 3:2-5
Galesiya 4:6
Galesiya 5:16-18, 22-26
Epäsäsi 1:13-14, 17
Epäsäsi 3:16
Epäsäsi 4:3-4, 30
Epäsäsi 5:18-20
Epäsäsi 6:17-18
1 Tesälonaika 1:5-6
1 Tesälonaika 5:19-20
2 Tesälonaika 2:13
Talus 3:5-6
Hipru 2:4
Hipru 9:14
1 Pitä 1:2, 10-11
2 Pitä 1:20-21
1 Jonä 2:20
1 Jonä 3:24
1 Jonä 4:13
1 Jonä 5:6-8

Goti Iqu, nätmätqä eeqänänä imäkkqe.

Matiu 19:4
Jonä 1:3
Wäunuinqä 14:15
Wäunuinqä 17:24-26
1 Korinä 8:5-6
Kolosi 1:15-16
Hipru 1:2

Hipru 11:3
Itkimäkqä 4:11

Goti Iqu, nätmätqä eeqänänjä ängüä ämitqä.

Matiu 6:25-34
Matiu 10:29-31
Wäunjuinqä 14:15-17
Romä 8:28
Romä 11:36
Kolosi 1:17
Hipru 1:3
Jemisi 4:13-16

Ämaqä, tüñiyi

Ämaqä eeqänäñi, suqä quvqä-täñi.

Jonä 8:7-9
Romä 3:9-20, 23
Romä 5:12
Galesiya 3:22
1 Jonä 1:8-10

Ämaqä suqä quvqä-täñi, qu tüñi.

Romä 1:18-32
Romä 8:5-8
Galesiya 5:19-21
Epäsäsi 2:1-3
Epäsäsi 5:3-5
Kolosi 3:5-10
Jemisi 4:17
1 Pitä 4:3
1 Jonä 3:4-5

Qokä-apäki quwqä suqä quvqä duta qui imäkñqänqä, yätamäkqä änä miñqä ipnä. Goti Iqunä yätamäkqä vänä.

Matiu 10:28
Matiu 13:41-42
Jonä 3:18-20, 36
Wäunjuinqä 17:30-31
Romä 1:18-19
Romä 6:23
Galesiya 6:7-8
Kolosi 3:5-6
2 Tesälonaika 1:7-9
Hipru 9:27
Hipru 10:26-31
1 Pitä 1:17
1 Pitä 4:3-5
Jutä 1:7
Itkimäkqä 20:11-15

Goti Iqu, qokä-apäkiunji, quwqä suqä quvqä duta qui mimäkñqä ipñqä diñqe, yätamäkqä tüñjä vänä

Goti Iqu ämaqä eeqänänjä iunqä qeqä äwutätä, häñjä iqumuätätñqä äwinyä.

Jonä 3:16
Romä 5:8
1 Timoti 2:3-6

2 Pitä 3:9
1 Jonä 4:9-10

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ne hänä inequmuatätŋqä diŋqä äpäkonŋqe.

Makä 10:45
Jonä 3:16
Romä 4:25
Romä 5:8
1 Korinä 15:3-4
2 Korinä 5:19-21
Galesiya 3:13
1 Timoti 2:5-6
Hipru 2:9
Hipru 9:28
1 Pitä 1:18-19
1 Pitä 2:24-25
1 Pitä 3:18
1 Jonä 2:2
Itkimäkkä 5:8-10

Jisasi Iqu äpäkonätä, neqä suqä quvqeutañä hanä-iqe, Iqueqä häneqä iokqeta huätä mamäunä.

Matiu 26:26-29
Romä 3:25
Romä 5:9-10
Epäsäsi 1:7
Hipru 9:11-14
1 Jonä 1:6-7
Itkimäkkä 7:14-17

Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäŋi iiqä itmäknätä, neyaqä suqä quvqe huätä ämamäunä.

Wäunŋuiŋqä 5:31
Wäunŋuiŋqä 10:43
Wäunŋuiŋqä 26:18
Epäsäsi 1:7
Epäsäsi 4:32
Kolosi 1:13-14
Kolosi 2:13-14
Hipru 10:17-18
1 Jonä 1:8-10

Goti Iqu, ne Iqueqä hiŋuiqiŋi, jänänäŋä heatuŋquä inemäkänä.

Wäunŋuiŋqä 13:38-39
Romä 1:16-17
Romä 3:21-26
Romä 5:1, 18-19
Galesiya 2:16
Galesiya 3:6-9
Talus 3:7

Goti Iqu ne hänä pmeqä änyä hänä hŋqu nätapänä.

Jonä 3:1-16
Jonä 5:19-29
Jonä 10:10
Jonä 11:25-26
Jonä 14:6
Jonä 17:2-3

Jonä 20:31
 Romä 5:21
 Romä 6:5-14
 Romä 8:10-17
 2 Korinä 5:17
 Galesiya 2:20
 Epäsäsi 2:1-6
 Kolosi 2:13
 Kolosi 3:1-4
 2 Timoti 1:10
 Talusi 3:4-7
 1 Pitä 1:22-23
 1 Jonä 5:11-12

Goti Iqu, Iqueqä ymeqä heatuŋquä nemäkänä.

Jonä 1:12-13
 Romä 8:14-17
 Galesiya 4:6-7
 Hipru 12:5-11
 1 Jonä 3:1-3

*Ne, Goti Iqu hänä inequmuatätŋqä äwiŋgaŋqenqä näŋqä ämenitani,
 äänä imäkatuŋque?*

Ne, neqä suqä quvqenqä “oänä” ätätanä, aŋgi mimäkqä yanä.

Matiu 4:17
 Makä 6:12
 Lukä 13:1-5
 Lukä 15:1-31
 Lukä 24:45-47
 Wäuŋuinqä 2:37-40
 Wäuŋuinqä 3:19-20
 Wäuŋuinqä 17:29-31
 Wäuŋuinqä 20:21
 Wäuŋuinqä 26:19-20
 2 Korinä 7:8-11
 2 Pitä 3:9
 Itkimäkqä 9:20-21

Jisasi Iqu ne hänä inequmuatätŋqenqä, quuvqä eqiyanä.

Jonä 1:12
 Jonä 3:14-18, 36
 Jonä 6:47
 Jonä 14:6
 Jonä 20:31
 Wäuŋuinqä 4:12
 Wäuŋuinqä 16:30-31
 Romä 3:21-24
 Romä 10:9-10
 Galesiya 2:16
 Epäsäsi 2:8-9

*Goti Iquenqätä, suqä Iqu ne äänä imäkatuŋquä äwinyänqä iinqätä
 näŋqä heatuŋque, Iqueqä bukiuŋi a tuanä.*

Matiu 4:1-4
 Matiu 5:17-20
 Matiu 22:29
 Jonä 8:31-32

Jonä 20:31
 Wäuɲuɲqä 20:32
 Romä 15:4
 Romä 16:25-26
 Kolosi 3:16
 1 Tesälonaika 2:13
 1 Timoti 4:13
 2 Timoti 3:14-17
 Hipru 4:12
 1 Pitä 1:22-25
 2 Pitä 1:19-21
 2 Jonä 1:9-10
 Itkimäkkä 1:3

Ne asɲä mequanä.

Matiu 28:18-20
 Jonä 3:22
 Jonä 4:1-3
 Wäuɲuɲqä 2:37-41
 Wäuɲuɲqä 8:12, 36-38
 Wäuɲuɲqä 10:44-48
 Wäuɲuɲqä 16:14-15,
 Wäuɲuɲqä 16:31-33
 Wäuɲuɲqä 19:1-7
 Wäuɲuɲqä 22:12-16
 Romä 6:1-4
 Galesiya 3:26-27
 Kolosi 2:12
 1 Pitä 3:20-22

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä, aquvä äqäɲguanä.

Matiu 18:19-20
 Wäuɲuɲqä 2:41-47
 Romä 12:3-8
 Epäsäsi 1:22-23
 Epäsäsi 4:11-16
 Kolosi 3:15-17
 1 Timoti 4:13
 Hipru 10:24-25

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä äminätanä, Naqä Iqueqä ymisaɲä anä natuɲquänä.

Matiu 26:26-30
 Makä 14:22-26
 Lukä 22:14-20
 1 Korinä 10:14-22
 1 Korinä 11:17-34

Jisasi Iquenqä quuvqä eqiyätuɲquä iqune, tiɲjä pmetatuɲque

Ne, neqä Goti Apiquesä, Jisasi Kraisi, Naqä Iquesäɲi, yäpä iqinyä vquatuɲque.

Jonä 14:15, 21, 23-24
 Jonä 15:10-17
 Romä 13:8-10
 1 Pitä 1:14-16
 1 Jonä 2:3-8
 1 Jonä 3:22-24
 2 Jonä 1:5-6

Ne Goti Iquenqätä, ämaqeuqätä änenquä.

Matiu 5:43-48
 Matiu 22:34-40
 Makä 12:28-34
 Lukä 10:25-37
 Jonä 13:34-35
 Jonä 14:21
 Jonä 15:12-17
 Romä 12:9-10
 Romä 13:8-10
 1 Korinä 13:1-3
 1 Korinä 16:14
 Galesiya 5:13-15
 1 Tesälonaika 4:9-10
 1 Pitä 1:8
 1 Pitä 4:8
 1 Jonä 2:9-11
 1 Jonä 3:11-18
 1 Jonä 4:7-21
 1 Jonä 5:3

Ne suqä Kraisi Iqu imäkätŋqä-pa, imäkatuŋque.

Jonä 13:34-35
 Jonä 14:27
 Romä 12:9-13
 Galesiya 5:22-26
 Kolosi 3:12-17
 1 Tesälonaika 5:16-18

*Ne Goti Iquenyqä tääqä tquatŋque.**Ne tääqe, änä-änä tatŋque?*

Matiu 6:5-13
 Matiu 7:7-11
 Matiu 18:19-20
 Makä 11:24-26
 Lukä 11:1-13
 Lukä 18:1-8
 Lukä 21:36
 Jonä 14:13-14
 Jonä 15:7
 Jonä 16:23-28
 Romä 8:26-27
 Romä 12:12
 Epäsäsi 2:18
 Epäsäsi 6:18
 Pilipai 4:6-7
 Kolosi 4:2
 1 Tesälonaika 5:16-18
 1 Timoti 2:1-4, 8
 1 Timoti 4:4-5
 Hipru 4:16
 Hipru 10:19-22
 Jemisi 1:5-8
 Jemisi 4:2-3
 Jemisi 5:13-18
 1 Pitä 4:7
 1 Jonä 3:21-22

1 Jonä 5:14-15

Qokä-apäkä iuqä tääqä-tqe, tiyi.

Matiu 11:25-26

Matiu 14:23

Matiu 19:13-15

Makä 1:35

Lukä 5:16

Lukä 6:12

Lukä 22:32, 39-46

Jonä 11:41-42

Jonä 17:1-26

Wäunuiŋqä 4:24-31

Wäunuiŋqä 16:25

Wäunuiŋqä 20:36

Wäunuiŋqä 21:5

Romä 1:9-10

Romä 10:1-2

Romä 15:30-33

2 Korinä 12:7-10

Epäsäsi 1:15-20

Epäsäsi 3:14-21

Epäsäsi 6:19-20

Pilipai 1:3-5, 9-11

Kolosi 1:9-12

Kolosi 4:3-4

1 Tesälonaika 3:9-13

2 Tesälonaika 1:11-12

2 Tesälonaika 3:1-5

Hipru 5:7

Hipru 7:25

Ne Goti Iqenji "Äŋguiqe," änäänä tquatŋque.

Lukä 17:11-19

Jonä 6:11

Romä 1:21

Epäsäsi 5:20

Pilipai 4:4-7

Kolosi 2:7

Kolosi 3:17

Kolosi 4:2

1 Tesälonaika 5:16-18

1 Timoti 2:1

1 Timoti 4:4-5

Ne amaqa huiu yätamakqä vquatunŋque.

Matiu 6:2-4

Matiu 7:12

Matiu 25:31-46

Lukä 3:10-11

Lukä 6:38

Wäunuiŋqä 11:27-30

1 Korinä 10:24

2 Korinä 8:1-15

2 Korinä 9:1-15

Galesiya 6:9-10

Pilipai 4:14-19

Hipru 10:24

Hipru 13:1-3, 16

Jemisi 1:27
 Jemisi 2:15-16
 1 Jonä 3:16-18

Ne mändi äkittqänätanä, qeiqinyä pmetatuŋque.

Matiu 5:3-12
 Matiu 18:1-5
 Lukä 14:7-11
 Lukä 18:9-14
 Epäsäsi 4:2
 Pilipai 2:3-11
 Kolosi 3:12-13
 Jemisi 4:5-10
 1 Pitä 5:5b-7

Ne mbqä yquayä diŋqänä, kŋuä kuapänä mindqänqä iquatunŋue.

Matiu 6:19-21, 24-34
 Lukä 12:13-21, 32-34
 Wäunŋuinqä 20:35
 1 Timoti 6:6-10, 17-19
 Hipru 13:5-6
 Jemisi 2:1-9
 Jemisi 5:1-6

Ne suqä kukjuä mitqeunji tuwä vquatŋue.

Matiu 5:25-26, 38-42
 Matiu 18:15-17
 Romä 12:14-21
 1 Korinä 6:1-8

Ne ämineyätqänuwä iquauä yäpä iqi pmetatuŋque.

Matiu 22:15-22
 Wäunŋuinqä 5:27-29
 Romä 13:1-7
 1 Timoti 2:1-4
 Talusi 3:1-2
 1 Pitä 2:13-17

Ne goti quanŋä iquaunŋue, quuvqä maeqiyqä itqänu.

Matiu 4:10
 Wäunŋuinqä 17:22-31
 1 Korinä 5:11
 1 Korinä 6:9-11
 1 Korinä 8:1-13
 1 Korinä 10:1-22
 2 Korinä 6:14-18
 Galesiya 5:19-21
 1 Tesälonaika 1:9-10
 1 Jonä 5:21
 Itkimäkqä 21:8
 Itkimäkqä 22:15

Ne suqä paaqä häsuäwä mimäkqä iquatŋue.

Wäunŋuinqä 13:4-12
 Wäunŋuinqä 19:11-20
 Galesiya 5:19-21
 Itkimäkqä 21:8
 Itkimäkqä 22:15

Ne nanui, hiqäva mimäkqä itnque.

Matiu 9:13
Makä 12:33
Romä 12:1
Hipru 9:6 - 10:18

Ne suqä huiwä yanä-inqä, Goti Iqu änätapkqe, tuwä mäwqä iquatunque.

Matiu 5:27-30
Jonä 8:2-11
Romä 13:8-10
1 Korinä 5:9-11
1 Korinä 6:9-20
Galesiya 5:19
Epäsäsi 5:3
Kolosi 3:5-6
1 Tesälonaika 4:1-8
Hipru 13:4
Jutä 1:7

Ne eqä yänänäqne änätanä, hiqiyqä miqä iquatunque.

Romä 13:13
1 Korinä 5:11
1 Korinä 6:9-11
Galesiya 5:19-21
Epäsäsi 5:18
1 Timoti 3:1-3
Talusı 1:7
1 Pitä 4:3-5

Quuvqä heqiyqä iqua anäni, tii pmetpnqe

Quuvqä heqiyqä iqua tiinjä iquayi.

Matiu 16:13-20
Wäunuinqä 2:41-42
Romä 12:3-8
1 Korinä 12:12-30
Epäsäsi 1:22-23
Epäsäsi 2:19-22
Epäsäsi 4:1-16
Kolosi 1:18
Hipru 10:24-25
1 Pitä 2:4-10
Itkimäkqä 19:5-10

Ne quuvqä eqiyätunquä iquene mineyqenqe, ämaqä tiinjä iquau atäunquä yatunque.

Wäunuinqä 6:1-6
Wäunuinqä 14:23
1 Timoti 3:1-13
Talusı 1:5-9

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iqua, tiinjä pmetpnqe.

Matiu 28:18-20
Lukä 22:24-27
Wäunuinqä 20:17-35
1 Tesälonaika 2:1-12
1 Timoti 4:1-16
2 Timoti 2:1-26
2 Timoti 3:10 - 4:5
Talusı 2:7-8

1 Pitä 5:1-4

Ne quuvqä eqiyätunquä iquneqä ämineyqä iquaunji, tiinjä itquetunqwe.

1 Korinä 9:14

Galesiya 6:6

1 Tesälonaika 5:12-13

1 Timoti 5:17-22

Hipru 13:7, 17

Imbqua tiinjiyi

Qokä-apäkä ae ämanjiyi, tiinjiyi.

Matiu 19:4-6

1 Korinä 7:1-16

Epäsäsi 5:22-33

Kolosi 3:18-19

Talusi 2:3-5

Hipru 13:4

1 Pitä 3:1-7

Ymeqe, tiinjiyi.

Matiu 15:3-6

Lukä 2:51

Epäsäsi 6:1-3

Kolosi 3:20

1 Timoti 5:4, 8

Hipru 12:7-11

Kanä-käna eaqu, tiinjiyi.

Epäsäsi 6:4

Kolosi 3:21

1 Timoti 3:4-5

Yawiqe, ii tiinji.

Wäunjuinqä 6:1

Romä 7:2-3

1 Korinä 7:39-40

1 Timoti 5:3-16

Jemisi 1:27

Ämanqä suqä iunji, apäkä iuatä, qokä iquautäni, huätä mändowatnqä iqäpnqwe

Matiu 5:31-32

Matiu 19:3-9

Lukä 16:18

Romä 7:2-3

1 Korinä 7:10-16

Qokä-apäkä quuvqä heqiyqe, hanjä iqä änäänä meqäpnä

Qu tänjä-hunqä meqñqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Romä 8:18-25, 28

2 Korinä 1:4

2 Korinä 4:16-18

Jemisi 1:2-4

1 Pitä 1:6-9

1 Pitä 2:19-21

1 Pitä 5:8-10

Qu himä wiunqä iqua quvqä witqueññqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Matiu 5:10-12

Makä 13:9-13

Lukä 12:4-12
 Jonä 15:18-21
 Jonä 16:1-4
 Wäunqinqä 5:41
 Romä 8:35-37
 Romä 12:12, 14, 17-21
 1 Korinä 4:11-13
 2 Korinä 4:8-11
 2 Korinä 12:10
 Pilipai 1:27-30
 2 Tesälonaika 1:3-8
 2 Tesälonaika 3:2-4
 2 Timoti 3:10-13
 Hipru 10:32-39
 Hipru 12:3-4
 1 Pitä 3:13-17
 1 Pitä 4:12-19
 Itkimäqä 2:10

Qu äpäkonqänqe, zä miqä ipnä.

Jonä 6:39-40
 Jonä 11:17-27
 Jonä 14:1-4
 Romä 8:10-11, 38-39
 Romä 14:7-9
 1 Korinä 15:12-58
 2 Korinä 5:1-10
 Pilipai 1:20-24
 1 Tesälonaika 4:13-18
 Hipru 2:14-15
 Itkimäqä 14:13
 Itkimäqä 21:1-4
 Itkimäqä 22:1-5

Goti Iqu, qutä qäqiqi äpme, yätamäqä ävätqäuä.

Matiu 18:19-20
 Matiu 28:19-20
 Jonä 14:16-23
 Romä 8:35-39
 2 Korinä 6:16-18
 Epäsäsi 3:17-19
 Pilipai 4:13
 Kolosi 2:6-7
 2 Tesälonaika 3:16
 Hipru 13:5-6

Setänä iqu, quñi qui iwimäkätqä huänqänqä qävqä itqäuä.

Matiu 13:19
 Lukä 4:1-13
 Lukä 22:3-4
 Jonä 8:42-44
 2 Korinä 2:10-11
 2 Korinä 4:4
 2 Korinä 11:13-15
 Epäsäsi 2:2
 1 Tesälonaika 2:18
 2 Tesälonaika 2:9-12
 1 Pitä 5:8-9
 1 Jonä 3:8-10

Itkimäkqä 12:7-12
 Itkimäkqä 20:1-3, 10

Qu hanä-iqä äki-äkiuta wimeqanğutqä iu äpakänä tqäutpŋqe, Goti Iqu yänänäŋqä ävätqäüä.

Matiu 4:1-11
 Matiu 6:13
 Lukä 22:31-32
 Jonä 17:14-19
 Romä 8:31-39
 Romä 12:12
 Romä 16:19-20
 1 Korinä 10:12-13
 1 Korinä 16:13
 2 Korinä 12:7-10
 Epäsäsi 3:20-21
 Epäsäsi 6:10-18
 Pilipai 4:13
 1 Tesälonaika 3:1-8
 2 Tesälonaika 3:3
 2 Timoti 1:7-8
 Hipru 2:18
 Hipru 4:14-16
 Hipru 12:1-2
 Jemisi 4:7
 1 Pitä 1:5
 1 Pitä 5:8-11
 1 Jonä 4:4
 1 Jonä 5:3-5
 Itkimäkqä 12:7-12

Goti Iqu, ämaqä täŋä-yaqä-täŋä iuŋi, äŋguä wimäkätŋqä yänänäŋqä-täŋue.

Matiu 4:23-25
 Matiu 9:35
 Matiu 11:2-5
 Wäuŋuiŋqä 3:1-6
 Wäuŋuiŋqä 8:4-8
 Wäuŋuiŋqä 19:11-16
 Wäuŋuiŋqä 28:8-9
 1 Korinä 12:9, 29-30
 2 Korinä 12:7-10
 1 Timoti 5:23
 2 Timoti 4:20
 Jemisi 5:14-15

Qänakŋi squä timäuniqe?

Jisasi Iqu qua täuŋqä anği quvepäniqe.

Matiu 24:29-44
 Jonä 14:1-3
 Wäuŋuiŋqä 1:10-11
 Wäuŋuiŋqä 3:19-21
 Pilipai 3:20-21
 Kolosi 3:4
 1 Tesälonaika 1:9-10
 1 Tesälonaika 3:13
 1 Tesälonaika 4:13 - 5:11

2 Tesälonaika 1:6-10
 2 Tesälonaika 2:1-4
 1 Timoti 6:13-15
 2 Timoti 4:8
 Hipru 9:28
 2 Pitä 3:1-18
 1 Jonä 3:1-3
 Itkimäkqä 1:7
 Itkimäkqä 22:12-13

Goti Iqu, ämaqä eeqänänjä iunji, Jisasi Iquesanä iwäsäuniŋqe.

Matiu 7:21-23
 Matiu 16:24-27
 Matiu 25:31-46
 Jonä 3:18-21
 Jonä 5:24-29
 Wäunŋuŋqä 17:30-31
 Romä 2:1-11
 Romä 14:10-12
 1 Korinä 3:10-15
 1 Korinä 4:5
 2 Korinä 5:9-10
 2 Tesälonaika 1:5-10
 Hipru 9:27-28
 Hipru 10:26-31
 1 Pitä 1:17
 1 Pitä 4:3-5
 Itkimäkqä 20:11-15

Ämaqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iqua, qäukuä haqä yätunqä epnuwi.

Lukä 12:32-34
 Jonä 14:1-3
 2 Korinä 5:1-8
 Pilipai 1:23-24
 1 Pitä 1:4-5
 Itkimäkqä 4:1-11
 Itkimäkqä 21:1-4
 Itkimäkqä 21:22 - 22:5
 Itkimäkqä 22:14-15

Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqäŋuwä iqua, tä maesquä äsäŋqä iquenqä upnuwi.

Matiu 10:28
 Matiu 13:41-42, 47-50
 Matiu 25:41
 Lukä 16:23-26
 2 Tesälonaika 1:9
 Itkimäkqä 20:11-15
 Itkimäkqä 21:8